UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK WUPPERTAL
BERGISCHE UNIVERSITÄT WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. Cornelii Taciti Opera Qvae Exstant

Tacitus, Cornelius

Antverpiæ, MDLXXXIX

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-496

Visual Library

1 5 9

ex libris herm: Jos: Gülich.

Nro. 176.

der Physik zugehörig.

1819.

C C

T A

O P

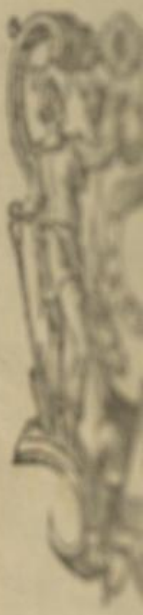
QVAE

IVST

qu

Addit Co

cum Cy

A

Apud Ch

C. CORNELII

TACITI

OPERA

QVAE EXSTANT.

Societatis

1594.

IVSTVS LIPSIVS

quintùm recensuit.

Additi COMMENTARII *meliores pleniorésque,*
cum CVRIS SECVNDIS.

GYMNASIUM IN EL[illegible]

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
CIↃ. IↃ.ᴰ LXXXIX.

C. CORNELII

TACITI

OPERA

QVAE EXSTANT.

IVSTVS LIPSIVS

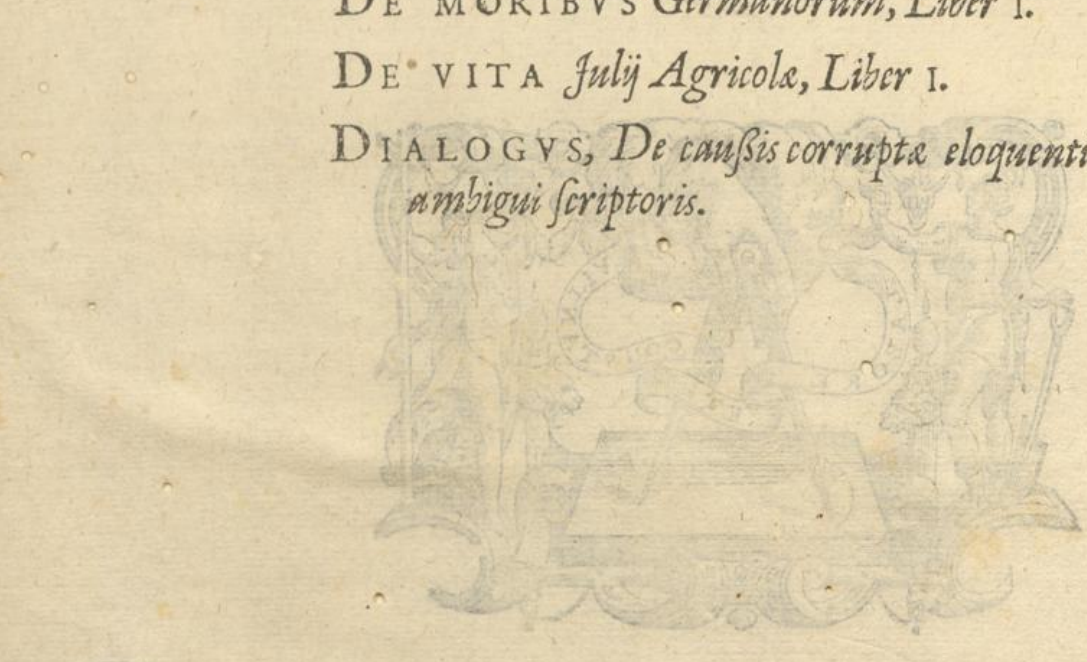
ANNALIVM, *ab excessu Augusti Libri* XVI.

HISTORIARVM, *ab excessu Neronis, Libri* V.

DE MORIBVS *Germanorum, Liber* I.

DE VITA *Julij Agricolæ, Liber* I.

DIALOGVS, *De caussis corruptæ eloquentiæ, ambigui scriptoris.*

ANTVERPIÆ,

Apud Christophorum Plantinum.

CIↃ. IↃ. LXXXIX.

IMPER. CÆSARI
MAXIMILIANO. II.
AVG. GERMANICO.
P. P. PIO. FELICI. B. R. N.

IVSTVS LIPSIVS
D. N. M. Q. EIVS.

HISTORIAM aptè ſcribere, Imperator, maiorum temporibus non ſolùm magna, ſed etiam rara laus fuit. Vtriuſque cauſſa à difficultate eſt: difficultas ex eo, quòd quæ aliis ſcientiis ferè ſingula proponuntur, ea hiſtoriæ legitimæ vniuerſa. Poëta ſi adpoſitè ad delectationem; orator ad fidem; philoſophus ad vitam dicat: impleſſe munus ſuum videntur. Hiſtoriæ ſcriptor niſi hæc tria ſimul miſceat ac temperet, fruſtrà ſe iactet in ſingulis, neque adlegi aliter inter meliores illos & quaſi patricios hiſtoricos à prudenti Cenſore poteſt. Sed primum de tribus omnis hiſtoria habet, quia animos noſtros nuda narratio, cuicuimodi illa, natura delectat: alterum deſideramus non rarò in Græcis: tertium etiam in noſtris. Vt abſtineam iudicare de antiquis illis Fabio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio Antiate, Gellio, Licinio Macro, aliiſque quorum ſcripta vixerunt: ex iis qui ſuperant, C. Cæſar laudatur in primis. Si vt diſertus narrator; libens aſſentio. eſt enim eius viri pura oratio, ſine fuco ac calamiſtris ornata, vel Romanis vel Atticis Muſis digniſſima. ſin vt perfectus hiſtoricus; dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem eius in hiſtoriâ ciuili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν totum ei deſit. Itaque ipſe Cæſar, ceteroqui minimè ſui contemtor, Commentarios inſcripſit non Hiſtorias: & hoc ipſo laudem veram meruit quòd falſam adfectare contempſit. Iam verò princeps hiſtoricorum audit Liuius. ſi magnitudinem operis, & varietatem rerum ſpectamus, rectè: ſed tamen (quod more maiorum liceat) à Liuij lectione ſemper commotior ſurrexi, non ſemper melior aût ad vitæ caſus inſtructior. Salluſtius vnus ex III. viris illis eſt qui feliciter conſecutus videtur hæc omnia, & quem, ſi mei arbitrij res ſit, in hoc luſtro principem Senatus hiſtorici legere non dubitem. Nam ceteri deinceps minorum quaſi gentium hiſtorici quantum à ſuperiorum ætate, tantum & à laude afuerunt. niſi quod admirabile eſt quantum inter iſtos vnus excellat, imitator Salluſtij Corn. Tacitus, omni virtute antiquis

proximus, longo quidem interuallo, ſed tamen proximus: & ſi linguæ Latinæ eſſet eadem puritas, cetera ſic perfectus, vt vocare illos ipſos antiquos in certamen poſſit dignitatis. Acer ſcriptor, Dij boni, & prudens: & quem ſi vnquam in manibus hominum verſari vtile fuit, his certè temporibus & hac ſcenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funeſtas Rom. victorias, non ſpecioſam Lucretiæ necem, non vatum prodigia aut Etruſca portenta recenſet, & quæ alia ſunt oblectandi magis quàm inſtruendi lectoris: hic mihi quiſque principum aulas, principum interiorem vitam, conſilia, iuſſa, facta conſideret, & obuiâ in pleriſque noſtrorum temporum ſimilitudine, ab iiſdem cauſſis pares exitus animo præcipiat. Inuenies ſub Tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic ſæculo mala; nihil ſincerum, nihil ſimplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accuſationes maieſtatis, vnicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illuſtrium virorum neces, & pacem quouis bello ſæuiorem. Triſtia ex iis pleraque, fateor, & legentibus mæſta: ſed ſingulis noſtrûm à Thraſeâ iam moriente dictum putemus, *Specta iuuenis, & omen quidem Di prohibeant, ceterùm in ea tempora natus es vt firmare animum expediat conſtantibus exemplis.* Accedit genus ipſum ſermonis minimè ſordidum aut vulgare, diſtinctum crebris & neſcio vnde ex abdito erutis ſententiis, quas vel veritate vel breuitate vicem oraculi poſſis accipere. Hunc igitur talem tantumque ſcriptorem, Imp. meis laboribus quà meliorem quà illuſtriorem redditum Auguſto nomini tuo inſcripſi, & quæ antiqua formula votorum eſt, libens meritò donaui dedicaui. Libens inquam, propter memoriam delati mihi nuper à M. tuâ beneficij: meritiſſimò autem, propter diuinas in omni genere virtutes tuas. Omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iuſtitiam in cognitionibus, conſtantiam in dubiis, prudentiam in conſiliis: tantam & tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis vnquam in Principe vidit, legit, audiuit? Nouem iam circiter anni ſunt cùm te imperio orbis terræ, publica Felicitas admouit: toto hoc tempore gladium, niſi in hoſtem, ſtrictum non vidimus. Nec defuerunt irritamenta ſeueritatis tuæ, aut ſemina ciuilis motus: ſed videlicet prudeſiti moderatione quæ vulnerata erant ſanaſti potiùs quàm recidiſti, & quædam diſſimulans nec in omnia anxiè anquirens maluiſti videri inueniſſe bonos quàm feciſſe. Turpis illa Tyrannorum vox, & quam vtinam hodie nemo æmularetur, *Oderint dum metuant*: at tua, quam factis cottidie promis, quàm præclara!

Ne metuant dum diligant. Et

Malo vereri quàm timeri me à meis.

Præclarè. Non eſt enim, Cæſar, maieſtas timeri, ſed immanitas; neque vllum contra vim munimentum tutius eſt quàm munimento non egere.

egere. Iam verò quanta illa tua est in subditos comitas dicam? an humanitas? an nouæ atque inauditæ virtuti quærendum nouum nomen sit? Nihil gratiæ caussâ loquar: sed, Deus bone, quæ vidi ipse Viennæ! Admittebantur ad sacros sermones tuos priuati cum principibus, pagani cum militibus, viri cum feminis, senes pænè dicam cum pueris intermixtis. Querelas aut desideria sua promebant, non solùm patienter audiente te, sed interdum manu & vultu ipso, si quos fortè insolitus ille splendor percussérat, vt auderent, inuitante. Et iam audebant: finemque sermoni suus cuiusque pudor, non fastidium tuum faciebat. O virtutem magnam & iam demum cælo delapsam! hoc est verè Principem esse, hoc patriæ patrem: & Principem curis publicis præferre, patrem priuatis. Itaque, Cæsar, his nouis virtutibus hoc nouum consecutus es, vt cùm alios Cæsares à morte demum cælum receperit, te iam nunc omnes habeant tamquam præsens & salutare numen; & inauditâ quadam felicitate virtuti tuæ non comitetur immortalitas gloriæ, sed præcurrat. Atque hæ quidem virtutes quamquam à cælesti naturâ tuâ sunt, tamen vel augèri vel ornari aliquam partem videntur à studiis doctrinæ. quæ quanti æstimes hinc discimus, quòd vna Viennensis aula tua plures eruditos habeat, quàm aliorum tota regna. Quibus & Bibliothecam iam instruxisti sic adfluentem omni genere monumentorum, vt certamine cum Philadelpho & Pergamenis regibus instituto vel superare eos posse videaris vel certè æquare. in quâ tantâ magnificentiâ nescio magis mirari animum Maiestatis tuæ an Fortunam debeam: animum excelsum, quòd colligere tam multa voluerit; Fortunam, quòd potuerit. In quorum tam felicium monumentorum numero si erit vt hic Tacitus meus censeatur: næ ille multò beatior, meo iudicio, fuerit, quàm olim cùm eum Imp. M. Claudius Tacitus describi & collocari in omnibus bibliothecis iussit. siquidem ille vitam ad exiguum tempus dare potuit, quæ nunc pænè eum defecerat: tuæ Maiestatis iudicio probatus Tacitus, vt poëta vetus loquitur,

Canescet sæclis innumerabilibus.

C. CORNELII TACITI
VITA, HONORES,
ET SCRIPTA.

CAIVS CORNELIVS *Tacitus, cui vulgò P. prænomen faciunt, non illâ patriciâ Corneliâ gente sed aliâ minùs illustri natus est, extremis, vt opinio mea fert, Ti. Claudij Imp. temporibus. Pater auúsque honores gesserint, & ad remp. accesserint, nécne, vt re vetustâ & incertâ nihil adfirmem: propius à vero abest, ipsum primum ius imaginis & honores in familiam non nimis illustrem intulisse. initium dignitatis illi sub Vespasiano fuit, à quo, Plinio auctore, procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis administrauit. quæ dignitas equestri ordini diu peculiaris fuit. Reuersus, à Tito, vt opinor, Quæsturam accepit: certè dignitatem suam quam Vespasianus inchoauerat, auctam & adiutam esse à Tito, ipse in Historiis profitetur: nec aliud suspicari est quàm Quæsturam aut si forte Ædilitatem, quia Prætura* XIV. *demum consulatu Domitiani auctus est. In quo erroris manifestus est eruditus vir, qui Domitiano* IX. *& Verginio Rufo* II. COSS. *Prætorem Tacitum constituit. Nam Tacitus quidem ipse in Annali* XI. *diserte ait se* XV. *virum S. F. ac tum prætorem ludis sæcularibus Domitiani cum curâ adfuisse. Atqui ludos sæculares à Domitiano editos* A. V. C. DCCCXLI. *id est quinquennio ipso posterius quàm Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis est. Exstant nummi non pauci cum his notis,* IMP. CAES. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. *Ad consulatum deinde satis longo interuallo imperante Neruâ peruenit* A. V. C. DCCCL. *suffectus in locum demortui T. Verginij Rufi, illius qui delatum à Germanicis legionibus imperium constanter spreuerat. quem & defunctum pro rostris Tacitus laudauit. Exsulasse eum sub Domitiano quidam tradiderunt; magis tamen, vt opinor, pro more vulgi, qui magnis viris insignes casus adfingere amat, quàm quòd eius rei certus auctor sit. Ego legendo non aliud comperio, quàm afuisse eum aliquot annis ab vrbe, idque eo ipso tempore quo Iulius Agricola socer eius mortem obierit* COSS. *Pompeio Collegâ, & Cor. Prisco, non tam exsilij necessitate, vt arbitror, quàm tædio temporum & cupidine otij. Nam quod iidem, vt omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exsilio egisse scribunt, ac demum exorato Domitiano restitutum; Latinè vt loquar, inanis fabula est. ac credo eos homines cùm hoc scriberent, indormiisse bello Troiano, & illinc decennia sua sumsisse. Constat enim apud vigilantes & sobrios, Domitianum à ludis suis sæcularibus, quibus certè Tacitus Prætor Romæ adfuit,* VII. *dumtaxat annos vixisse, octauo conspiratione suorum occisum. Hæc ferè in Rep. In priuatâ eius vitâ ista sunt. Vxorem duxit* A. V. C. DCCCXXX. *Vespasiano* IIX. *& C. Julio Agricolâ* COSS. *Agricolæ filiam, idque illi ad extremam ætatem concors & tranquillum matrimonium fuit. Liberos haut dubiè reliquit, & ex iis, nisi coniecturâ fallor, longo interuallo nepotem M. Claudium Tacitum qui posteà Imp. appellatus est (sic enim eum Imperatorem nummi appellant, non vt vulgus, P. Annium Tacitum) qui, vt Fl. Vopiscus refert, parentem suum appellare hunc Tacitum solet. Historiæ scribendæ senex demum vacauit, cùm reliquum ætatis in foro & caußis orandis egisset. Ex Plinij epistolis & Tacitum in principibus oratoribus fuisse, & orationes aliquot edidisse intelligimus. Æquales habuit, Fabium Quinctilianum, Vtrumque Plinium, Iulium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipsanium Messallam. Scripsit primùm omnium, vti pòst docebo, Historiarum libros ab excessu Neronis ad imperium Neruæ. Deinde Annales ab Augusti excessu ad*

ſu ad finem Neronis, quorum omnium quanta iactura & quibus locis facta ſit in tempore memorabo. Nominantur & eius Facetiarum libri à Fulgentio, cum hoc fragmento. Cæſi itaque morum eclogio in filiis relicto. *Mortis eius tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inuêni. Odoratus ſum ex Plinij Nepotis epiſtolâ, quæ libro* VII. *Nam ait diſertè propemodum ætate æqualem ſe Tacito. At Plinius incendio Veſuuini montis, quo auunculus perit, agebat, vt ipſe ait, duodeuiceſimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud ſecundo anno Titi) non dubiè anno vrbis conditæ,* DCCCXVI. *Memmio Regulo & Verginio Rufo* COSS. *At Tacitus paullò maior natu, quod eâdem illâ epiſtolâ teſtatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudij, vel potius, initio Neronis: vixeritque, opinor, vel ad imperium Hadriani. Hiſtoriam quidem exorſus eſt ſcribere poſt mortem Neruæ. clarum, quoniam principio* I. *Hiſtor. vocat Diuum Neruam. qui honos non habetur, niſi principi mortuo.*

VETERVM SCRIPTORVM.

DE TACITO TESTIMONIA VEL EIVSDEM FRAGMENTA.

Plin. lib. VII. *Nat. hiſt. cap.* XVI.

Ipſi nos pridem vidimus eadem omnia in filio Corn. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. *Epiſt.* I.

Laudatus eſt Verginius à conſule Cornelio Tacito. Nam hic felicitati eius ſupremus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus.

Eodem libro, Epiſtol. XI.

Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſimè, & quod eximium orationi eius ineſt, σεμνῶς.

Libro IIII. *Epiſt.* XV.

Idem Cornelium Tacitum, ſcis quem virum, arctâ familiaritate complexus eſt.

Libro VI. *Epiſt.* XVI.

Petis auunculi mei exitum tibi ſcribam, quo veriùs tradere poſteris poſſis. Gratias ago. nam video morti eius, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam.

Libro VII. *ad Tacitum.*

Erit rarum & inſigne duos homines ætate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis, alterum alterius ſtudia fouiſſe. Equidem adoleſcentulus, cùm iam tua fama gloriaque floreret, te ſequi, tibi longo, ſed proximus, interuallo, & eſſe & haberi concupiſcebam.

Libro IX.

Nec ipſe tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quàm de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura, neſcio: nos certè meremur, vt ſit aliqua. non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, ſed labore, & reuerentiâ poſterûm.

Oroſius de Domit. loquens.

Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fuſco duce prœlia, quantæque Rom. clades, longo contextu euoluerem, niſi Corn. Tacitus qui hanc hiſtoriam diligentiſſimè contexuit, de reticendo interfectorum numero, & Salluſtium Criſpum, & alios auctores quamplurimos ſanxiſſe, & ſeipſum idem potiſſimum elegiſſe dixiſſet.

Idem

Idem.

» Dein vt verbis Corn. Taciti vtar, Sene Augusto Ianus patefactus dum apud extremos terra-
» rum terminos nouæ gentes sæpe ex vsu & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespa-
» siani durauit imperium.

Flauius Vopiscus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non vt Sallustios, Liuios, Tacitos, Trogos atque omnes disertissimos imitarer viros, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, &c.

Idem in Tacito.

Corn. Tacitum scriptorem historiæ Augustæ, quòd parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iussit.

Sidonius Epist. lib. IV. *ad Polemium.*

Caius Tacitus è maioribus vnus tuis VIpianorum temporum consularis, sub verbis cuiusdam Germanici ducis in historiâ suâ rettulit, &c.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Quâ Crispus breuitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus;
Quâ pompâ Tacitus numquam sine laude loquendus.

Idem in Epigram.

Et te qui breuitate Crispe polles,
Et qui pro ingenio fluente nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

Illa Quinctiliani lib. X.* *fortasse ad Tacitum referantur.*

* Ambigo ideò, quia hæc viuo Domitiano Fabius scripsisse videtur. Atqui nostertunè, vt opinor, nil vulgauerat.

Supereſt adhuc & exornat ætatis suæ gloriam vir sæculorum memoriâ dignus. qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec immeritò, vt libertas, quamquam circumcisis quæ dixisset, ei nocuerit. sed elatum abundè spiritum, & audaces sententias deprehendas etiam in iis quæ manent.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

AVGVSTVS Nolæ mortem obit. Tiberius succedit, tardè & cupidinem dissimulans. Pannonicas legiones tres grauis seditio incessit. ea, misso Druso Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germaniâ inferiore motus. qui consêdit, non sine sanguine & cæde. Germanicus Cæsar in hostem ducit: eaq; expeditione Marsi, Tubantes, Bructeri, Vsipetes vastati aut cæsi. Iulia Augusti F. Rhegij vitam finijt. Sodales in honorem Augusti, & ludi Augustalia instituti. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Chattos ducit. agros, domos, homines, vastat, vrit, cædit. Segestes obsidione Arminij liberatur. Ob hæc Imperator consalutatus. Bellum deinde in Cheruscos gestum. reliquiæ Vari & militum lectæ: iisq; suprema soluta. Romani in reditu, sub Cæcina duce, periclitati. tamen hostes prosperâ eruptione fusi, fugati. Maiestatis lex reducta & asperè exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus est: & per eam caussam decreta patrum expressa ad coërcendos histriones. Postremò actum de subducendis Tiberi aquis. eoq; nomine querelæ ciuitatum Italiæ & legationes. Hæc biennio ferè gesta,

SEX. POMPEIO, ET SEX. APVLEIO COSS.

NERONE CLAVDIO DRVSO CÆSARE, ET C. NORBANO COSS.

VRBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem, & Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neq. Decemuiralis potestas vltra biennium, neque Tribunorum militum consulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Crassiq́ue potentia, citò in Cæsarem: Lepidi, atque Antonij arma, in Augustum cessêre. qui cuncta discordiis ciuilibus fessa, nomine Principis sub imperium accepit. Sed veteris * reip. prospera vel aduersa, claris scriptoribus memorata sunt: temporibusq́ue Augusti dicendis non defuêre decora ingenia, donec glisceute adulatione detererẽtur. Tiberij, Caijq́ue, & Claudij, ac Neronis res, florentibus ipsis, ob metum falsæ; postquam occiderant, recentibus odiis compositæ sunt. Inde cõsilium mihi pauca de Augusto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cetera. sine irâ, & studio, quorum caussas procul habeo. Postquam Bruto, & Cassio cæsis, nulla iam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoq́ue Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, nisi Cæsar dux reliquus: posito Triumuiri nomine, Consulem se ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum; vbi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit, insurgere paulatim, munia Senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo aduersante: cùm ferociſſimi per acies, aut proscriptione cecidissent. ceteri nobilium, quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm vetera & periculosa mallent. Neque prouinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populiq́ue imperio ob certamina potentium, & auaritiam magistratuum: inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremò pecuniâ turbabantur. Ceterùm Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum, sororis filium admodum adolescentem, Pontificatu & curuli Ædilitate: M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ socium, geminatis consulatibus extulit. mox defuncto Marcello, generum sumsit: Tiberium Neronem, & Claudium Drusum priuignos, imperatoriis nominibus auxit, integrâ etiam-

Rei Rostatus:

Ad Augustum.

Qui primus, Princeps dictus.

*populi Romani.

Materia huic scriptioni:

A Tiberio ad Galbam.

Artes & via Augusti ad imperium.

Varij, quos successores destinauit.

Marcellus:

Agrippa:

C. & L. Cæsares.

grâ etiamdum domo suâ. nam genitos Agrippâ Caium ac Lucium, in familiam Cæsarum induxerat: nec dum positâ pueritâ prætextâ, Principes iuuentutis appellari, destinare consules, specie recusantis flagrantissimè cupiuerat. Vt Agrippa vitâ concessit; L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armeniâ, & vulnere inualidum, mors fato propera, vel nouercæ Liuiæ dolus abstulit; Drusoque pridem exstincto, Nero solus è priuignis erat: illuc cuncta vergere. filius, collega imperij, consors Tribuniciæ

Denique Tiberius Nero.

potestatis adsumitur, omnisque per exercitus ostentatur: non obscuris, vt antea, matris artibus, sed palàm hortatu. nam senem Augustum deuinxerat

Et id gratiâ matris Liuiæ.

adeò, vti nepotem vnicum Agrippam Postumum in insulam Planasiam proiiceret: rudem sanè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem, nullius tamen flagitij compertum. At hercule Germanicum Druso ortum,

Germanicus Drusi filius Galliæ præfectus.

octo apud Rhenum legionibus impositi, adsciriique per adoptionem à Tiberio iussit, quamquam esset in domo Tiberij filius iuuenis, sed quò pluribus munimentis insisteret. Bellum eâ tempestate nullum, nisi aduersus Germanos supererat: abolendæ magis infamiæ ob amissum cũ Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ. eadem magistratuum vocabula. iuniores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella ciuium nati. quotusquisque reliquus, qui remp. vidisset? Igitur verso ciuitatis statu, nihil vsquam prisci & integri moris: omnis exutâ æqualitate iussa principis aspectare: nullâ in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, seque & domum & pacem sustentauit. Postquam prouecta iam senectus, ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis & spes nouæ: pauci bona libertatis incassum disserere, plures bellum

Statvs rerum, & affectus ciuium, sub Augusto.

paueścere; alij cupere; pars multò maxima imminentis dominos variis rumoribus differebant. trucem Agrippam, & ignominiâ accensum, non ætate,

Iudicia de successoribus.

neque rerum experientiâ tantæ moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atq. insitâ Claudiæ familiæ superbiâ; multaque indicia sæuitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc & primâ ab

Nec bona de Tiberio.

infantiâ eductum in domo regnatrice: congestos iuueni consulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi specie secessus *exsulem egerit, *aliquid quàm iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum. accedere matrem muliebri impotentiâ: seruiendum fœminæ, duobusque insuper adolescentibus, qui remp. interim premant, quandoque distrahant. Hæc atque talia agitantibus, graueścere valetudo Augusti. & quidam scelus vxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite vno Fabio Maximo Planasiam vectum, ad visendum Agrippam. multas illic vtrimque lacrymas, & signa caritatis, spemque ex eo fore vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum vxori Martiæ aperuisse: illam Liuiæ. *C. Nauum id Cæsari. neque multo pòst, exstincto Maximo (dubium an quæsitâ morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quòd caussa exitij marito fuisset. Vtcumq. se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur. neque fatis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque custodiis domum, & vias sepserat Liuia: lætique interdum nuntij vulgabantur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Postumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque, quamuis firmatus animo centurio, ægrè confecit. Nihil de eâ re Tiberius apud senatum disseruit. patris iussa simulabat, quibus

Morbus Augusti, quem à fraude Liuiæ censebant:

Quia reconciliandus Agrippa videbatur.

*Gnarũ id

Tiberius subitò reuocatur.

Liuianæ & aulicæ artes in celandâ morte Principis.

Agrippæ cædes.

præscripsisset

præscripsisset Tribuno custodiæ adposito, ne contaretur Agrippam morte adficere, quandocumque ipse supremum diem expleuisset. Multa sine dubio sæuaque Augustus de moribus adolescentis questus, vt exsilium eius Senatus consulto sanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius vnquã suorum necem durauit: neque mortem nepoti pro securitate priuigni inlatam, credibile erat. propius verò, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odiis, suspecti & inuisi iuuenis cædem festinauisse. Nuncianti centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset: neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatum, respondit. Quod postquam Sallustius Crispus particeps secretorum (is ad tribunum miserat codicillos) comperit: metuens ne reus subderetur, iuxtà periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: néue Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad senatum vocando. eam conditionem esse imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur. At Romæ ruere in seruitium Consules, Patres, Eques. quanto quis inlustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuq. composito, ne læti excessu principis, neu tristiores primordio, lacrymas, *gaudium, questus, adulationes miscebant. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coss. primi in verba Tiberij Cæsaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius: ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ. Mox senatus, milesque & populus. nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanquam vetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi Tribuniciæ potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ. Verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto. de honoribus parentis consulturum: neque abscedere à corpore: idque vnum ex publicis muneribus vsurpare. Sed defuncto Augusto, signum prætoriis cohortibus, vt Imperator dederat. excubiæ, arma, cetera aulæ. miles in forum, miles in curiam comitabatur. litteras ad exercitus, tanquam adepto principatu misit: nusquam contabundus, nisi cùm in senatu loqueretur. Caussa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperium, quàm exspectare mallet. Dabat & famæ, vt vocatus electusque potiùs à Rep. videretur, quàm per vxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem. nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti. cuius testamentum inlatum per virgines Vestæ, Tiberium & Liuiam heredes habuit. Liuia in familiam Iuliam, nomenque Augustæ adsumebatur. In spem secundam, nepotes pronepotesque: tertio gradu primores ciuitatis scripserat: pleroscque inuisos sibi, sed iactantiâ gloriaque ad posteros. Legata non vltra ciuilem modum, nisi quod populo & plebi CCCCXXXV. prætoriarum cohortium militibus singula nummûm milia; legionariis autem cohortibus ciuium Romanorum, trecenos nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus. ex quîs maximè insignes visi: vt portâ triumphali duceretur funus, Gallus Asinius; vt legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius censuere. addebat Messalla Valerius, renouàndum per annos sacramentum in nomen Tiberij interrogatusque à Tiberio, num se mandante eam sententiam promsisset? sponte dixisse, respondit: neque in iis quæ ad Remp. pertinerent, consilio nisi suo vsurum, vel cum periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat. Conclamant patres, corpus ad rogum humeris sena-

Quam Tiberius frustrã à se reiicit.

Sallustij pro tempore, sed in omnia tempora verũ essatum.

Roma quàm seruituti obnoxia!

*gaudio, questus adulatione.

A. V. C. D. CCLXVII.

Iuratum in nouum Principem.

Tiberij callida tergiuersatio.

Erga, quo fine.

Testamentum Augusti.

Honores eximij in funere eius.

meris ſenatorum ferendum.* Remiſit Cæſar adroganti moderatione: popu-
* Permiſit
lumque edicto monuit, ne, vt quondam nimiis ſtudiis funus diui Iulij tur-
baſſent; ita Auguſtum in foro, potiuſquam in campo Martis ſede deſtinatâ
cremari vellent. Die funeris, milites velut præſidio ſtetêre. multum irriden-
tibus, qui ipſi viderant, quiſque à parentibus acceperant, diem illum crudi
adhûc ſeruitij, & libertatis improſperè repetitæ, cùm occiſus dictator Cæſar,
aliis peſſimum, aliis pulcherrimum, facinus videretur: nunc ſenem princi-
pem longâ potentiâ, prouiſis etiam heredum in Remp. opibus, auxilio ſcili-
Iudicia in vtramque partem de eo: Vulgi primùm:
cet militari tuendum, vt ſepultura eius quieta foret. Multus hinc ipſo de
Auguſto ſermo. pleriſque vana mirantibus: quòd idem dies accepti quon-
dam imperij princeps, & vitæ ſupremus. quòd Nolæ in domo & cubiculo,
in quo pater eius Octauius, vitam finiuiſſet. numerus etiam conſulatuum
celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium ſimul æquauerat. con-
tinuata per ſeptem & triginta annos Tribunicia poteſtas: nomen Imperato-
Inde prudentium.
ris ſemel atque vicies partum: aliaque honorum multiplicata, aut noua. At
apud prudentes vita eius variè extollebatur, arguebaturve. Hi pietate erga
Qui eũ partim laudabant:
parentem, & neceſſitudine Reip. in quâ nullus tunc legibus locus, ad arma
ciuilia actum, quæ neque parari poſſent, neque haberi per bonas artes. multa
Antonio, vt interfectores patris vlciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe. poſt-
quam hic ſecordiâ ſenuerit, ille per libidines peſſum datus ſit: non aliud diſ-
cordantis patriæ remedium fuiſſe, quàm vt ab vno regeretur. Non regno
tamen, neque dictaturâ, ſed Principis nomine conſtitutam Remp. mari
Oceano, aut amnibus longinquis ſeptum imperium: legiones, prouincias,
claſſes, cuncta inter ſe connexa: ius apud ciues, modeſtiam apud ſocios: vr-
bem ipſam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quò ceteris
Plures damnabant.
quies eſſet. Dicebatur contrà, pietatem erga parentem, & tempora Reipu-
blicæ, obtentui ſumta. ceterùm cupidine dominandi concîtos per largitio-
nes veteranos, paratum ab adoleſcente priuato exercitum, corruptas conſu-
lis legiones, ſimulatam Pompeianarum gratiam partium. mox vbi decreto
patrum, faſces & ius prætoris inuaſerit: cæſis Hircio & Pansâ (ſiue hoſtis il-
los; ſeu Panſam venenum vulneri adfuſum, ſiue milites Hircium, & machi-
nator doli Cæſar abſtulerant:) vtriuſque copias occupauiſſe. extortum inui-
to ſenatu conſulatum, armaque quæ in Antonium acceperit, contra Remp.
verſa. proſcriptionem ciuium, diuiſiones agrorum, ne ipſis quidem qui fecê-
re laudatas. Sanè Caſſij, & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos (quam-
quam fas ſit priuata odia publicis vtilitatibus remittere) ſed Pompeium
imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos. pòſt Antonium Ta-
rentino Brundiſinoque fœdere, & nuptiis ſororis illectum, ſubdolæ adfini-
tatis pœnas morte exſoluiſſe. Pacem ſine dubio poſt hæc, verùm cruentam.
Lollianas, Varianaſque clades: interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulos.
Nec domeſticis abſtinebatur. abducta Neroni vxor: & conſulti per ludi-
* Q. Atedij
brium pontifices, an concepto, nec dum edito partu ritè nuberet: * qui
Atedij & Vedij Pollionis luxus: poſtremò Liuia grauis in Remp. mater,
grauis domui Cæſarum nouerca. nihil deorum honoribus relictum, cùm ſe
templis & effigie numinum, per flamines & ſacerdotes coli vellet. ne Tibe-
rium quidem caritate, aut Reip. curâ ſucceſſorem adſcitum: ſed quoniam
adrogantiam ſæuitiamque eius introſpexerit, comparatione deterrimâ ſibi
gloriam quæſiuiſſe. Etenim Auguſtus, paucis antè annis, cum Tiberio Tri-
buniciam poteſtatem à patribus rurſum poſtularet, quamquam honorâ ora-
tione, quædam de habitu cultuque & inſtitutis eius iecerat, quæ velut excu-

ſando

ſando exprobraret. Ceterùm ſepulturâ more perfectâ, templum & cæleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberium preces. & ille variè diſſerebat, *de magnitudine imperij, ſuâ modeſtiâ. ſolam diui Auguſti mentem tantæ molis capacem: ſe in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubiectum fortunæ, regendi cuncta onus. proinde in ciuitate tot illuſtribus viris ſubnixâ, non ad vnum omnia deferrent. plures faciliùs munia Reip. ſociatis laboribus executuros.* Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberioque etiam in rebus quas non occuleret, ſeu naturâ, ſiue adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc verò, nitenti vt ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus metus, ſi intelligere viderentur, in queſtus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere: cùm proferri libellum recitarique iuſſit. Opes publicæ continebantur. quantum ciuium, ſociorumq. in armis: quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & neceſſitates ac largitiones. quæ cuncta ſuâ manu perſcripſerat Auguſtus: addideratque conſilium, coërcendi intra terminos imperij. incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes procumbente, dixit fortè Tiberius, ſe, vt non toti Reip. parem, ita quæcunq. pars ſibi mandaretur, eius tutelam ſuſcepturum. Tum Aſinius Gallus, *interrogo*, inquit, *Cæſar, quam partem Reip. mandari tibi velis?* Perculſus improuiſa interrogatione, paulum reticuit, dein collecto animo reſpondit: Nequaquam decorum pudori ſuo, legere aliquid aut euitare ex eo, cui in vniuerſum excuſari mallet. Rurſus Gallus (etenim vultu offenſione coniectauerat) non idcirco interrogatū ait, vt diuideret quæ ſeparari nequirent: ſed vt ſuâ confeſſione argueretur, vnum eſſe Reip. corpus, atq. vnius animo regendum. addidit laudem de Auguſto, Tiberiumque ipſum victoriarum ſuarum, quæque in togâ per tot annos egregiè feciſſet, admonuit. Nec ideò iram eius leniuit pridem inuiſus, tanquam ductâ in matrimonium Vipſaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, pluſquam ciuilia agitaret, Pollioniſque Aſinij patris ferociam retineret. Poſt quæ L. Arruntius haut multum diſcrepans à Galli oratione perinde offendit. quanquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: ſed diuitem, promptum, artibus egregiis, & pari famâ publicè, ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cùm tractaret, qui nam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem poſſent cuperentque: Mo. Lepidum dixerat capacem, ſed aſpernantem: Gallū Aſinium, auidum & minorem: L. Arruntium, non indignum, & ſi caſus daretur, auſurum. De prioribus conſentitur, pro Arruntio quidam Cn. Piſonem tradidêre: omneſque præter Lepidum, varijs mox criminibus ſtruente Tiberio circumuenti ſunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, ſuſpicacem animum perſtrinxêre. Haterius cùm dixiſſet, *Quouſque patieris Cæſar non adeſſe caput Reip.?* Scaurus quia dixerat, ſpem eſſe ex eo non inritas fore Senatus preces, quòd relationi conſulum iure Tribuniciæ poteſtatis non interceſſiſſet. In Haterium ſtatim inuectus eſt; Scaurum, cui implacabiliùs iraſcebatur, ſilentio tramiſit. feſſuſque clamore omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paulatim, non vt fateretur ſuſcipi à ſe imperium, ſed vt negare & rogari deſineret. Conſtat Haterium, cùm deprecandi cauſſâ palatium introiſſet, ambulantiſque Tiberij genua aduolueretur, propè à militibus interfectum, quia Tiberius caſu, an manibus eius impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam oraret, eiuſque accuratiſſimis precibus protegeretur.

Tiberius reiicit à ſe imperium:

Perplexâ & obſcurâ, vt mos eius, oratione.

At Senatus vrget.

Rationarium imperij profertur.

Aſinij improuiſum telum in Tiberium. Sed id deiicit.

Qui tamen offenſus Aſinio, etiam aliis de cauſſis.

Item Arruntio: qui vir magnus, & eò magna ſpei ſuſpectus.

Auguſti iudicium de his qui imperio digni.

Haterij commiſſum in Tiberium:

Et Scauri.

Illius periculum a milite.

Senatus fœda adulatio in Liuiam:

Quam Tiberius temperat.

Multa patrum & in Augustam adulatio. alij parentem, alij matrem patriæ appellandam, plerique vt nomini Cæsaris adscriberetur, Iuliæ filius, censebant. ille moderandos feminarum honores dictitans, eâdemque se temperantiâ vsurum in his quæ sibi tribuerentur, ceterùm anxius inuidiâ, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est: aramq. Adoptionis, & alia huiuscemodi prohibuit. At Germanico Cæsari proconsulare imperium petiuit, missiq. legati qui deferrent, simul mœstitiam eius ob excessum Augusti solarentur. quo minus idem pro Druso postularetur, ea caussa, quòd designatus consul Drusus, præsensque erat. Candidatos prætoræ duodecim nominauit, numerum ab Augusto traditum: & hortante senatu vt augeret, iureiurando obstrinxit, se non excessurum. Tum primùm è campo comitia ad patres translata sunt. nam ad eam diem, & si potissima arbitrio Principis, quædam tamen studiis tribuum fiebant. neque populus ademptum ius questus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret, sine repulsâ & ambitu designandos. Inter quæ Tribuni plebeij petiuere, vt proprio sumtu ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi, Augustales vocarentur. sed decreta pecunia ex ærario, vtque per Circum triumphali veste vterentur. currū vehi haud permissum. mox celebratio annua ad Prætorem translata, cui inter ciues & peregrinos iurisdictio euenisset. Hic rerum vrbanarū status erat, cùm Pannonicas legiones seditio incessit: nullis nouis caussis, nisi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstiuis tres simul legiones habebantur, præsidente Iunio Blæso: qui fine Augusti, & initiis Tiberij auditis, ob iustitium aut gaudium, intermiserat solita munia. Eo principio lasciuire miles, discordare, pessimi cuiusque sermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, disciplinam & laborem aspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax linguâ, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquiis aut flexo in vesperam die, & delapsis melioribus, deterrimum quemque congregare. Postremò promptis iam & aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat, *Cur paucis centurionibus, pauciori-*

Ratio comitiorum.

Ludi Augustales.

Seditio in Pannoniâ:

Cui otium, caussa:

Et fax, quispiam Percennius.

Eius seditiosa oratio ad milites.

*bus tribunis in modum seruorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi nouum & nutantem adhuc principem, precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignauiâ peccatum, quòd tricena aut quadragena stipendia senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent. ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre. ac si quis tot casus vitâ superauerit, trahi adhuc diuersas in terras, vbi per nomen agrorum, vligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimuero militiam ipsam grauem, infructuosam: denis in diem assibus animam & corpus æstimari. hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. at hercle verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æstates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna. nec aliud leuamentum, quàm si certis sub legibus militia iniretur. vt singulos denarios mererent, sextus decimus stipendij annus finem adferret, ne vltrà sub vexillis tenerentur. sed iisdem in castris præmium pecuniâ solueretur. An prætorias cohortes, quæ binos denarios * acceperint, quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari à se vrbanas excubias, sibi tamen apud horridas gentes è contuberniis hostem aspici.* Adstrepebat vulgus diuersis incitamentis. hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Postremò eò furoris venêre, vt tres

Diuturnitatem militiæ culpat:

Et paupertatem,

Et duritiem.

Contra, præmia aliorum ostendit.

* acciperent.

Furere incipit miles:

legiones

legiones miſcere in vnam agitauerint. depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſque legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atq. vnà tres aquilas & ſigna cohortium locant: ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quò magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blæſus aduênit. increpabatque, ac retinebat ſingulos, clamitans, *Meâ potius cæde imbuite manus. leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore deſciſcitis. aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo.* Aggerebatur nihilominus ceſpes, iamque pectori vſque adcreuerat, cùm tandem peruicaciâ victi incœptum omisêre. Blæſus multâ dicendi arte, *Non per ſeditionem & turbas deſideria militum ad Cæſarem ferenda, ait. neque veteres ab imperatoribus priſcis, neque ipſos à diuo Auguſto tam noua petiuiſſe. & parum in tempore, incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum victores expoſtulauerint: cur contra morem obſequij, contra fas diſciplinæ, cuim meditentur? decernerent legatos, ſeque coram mandata darent.* Adclamauere, vt filius Blæſi tribunus legatione ea fungeretur, peteretq. militibus miſſionem ab ſexdecim annis. cetera mandaturos, vbi prima proueniſſent. Profecto iuuene, modicũ otium: ſed ſuperbire miles, quòd filius Legati orator publicæ cauſſæ, ſatis oſtenderet, neceſſitate expreſſa, quæ per modeſtiam non obtinuiſſent. Interea manipuli ante cœptam ſeditionem Nauportum miſſi, ob itinera & pontes, & alios vſus, poſtquam turbatum in caſtris accepêre, vexilla conuellunt: direptiſq. proximis vicis, ipſoque Nauporto quod municipij inſtar erat, retinentis centuriones inriſu & contumeliis, poſtremò verberibus inſectantur: præcipuâ in Aufidienum Rufum præfectum caſtrorum irâ. quem direptum vehiculo, ſarcinis grauant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immenſa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox caſtris præfectus, antiquam duramque militiam reuocabat, * inuictus operis ac laboris, & eò immitior quia toleraverat. Horum aduentu redintegratur ſeditio, & vagi circumiecta populabantur. Blæſus paucos maximè prædâ onuſtos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prenſare circumſtantium genua, ciere modò nomina ſingulorum, modò centuriam quiſque cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: ſimul probra in Legatum cumulant, cælum ac deos obteſtantur: nihil reliqui faciunt, quò minus inuidiam, miſericordiam, metum, & iras permouerent. Adcurritur ab vniuerſis, & carcere effracto, ſoluunt vincula: deſertoreſq. ac rerum capitalium damnatos, ſibi iam miſcent. Flagrantior inde vis, plures ſeditioni duces. & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæſi adleuatus circumſtantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos, *Vos quidem*, inquit, *his innocentibus, & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis, ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proximâ iugulauit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, vbi cadauer abieceris? ne hoſtes quidem ſepulturam inuident. cùm oſculis, cùm lacrymis dolorem meum impleuero: me quoque trucidari iube. dum interfectos nullum ob ſcelus, ſed quia vtilitati legionum conſulebamus,* * *ij ſepeliant.* Incendebat hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox diſiectis quorum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus aduolutus, tantum conſternationis inuidiæq. conciuit, vt pars militum, gladiatores qui è ſeruitio Blæſi erant, pars ceteram eiuſdem familiam vincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni properè neque corpus vllum reperiri, & ſeruos adhibitis crucia-

Moderari & ſiſtere Blæſus conatur.

Qui ſuadet Legationem ad principem.

Id factum: & filius eius miſſus.

Sed recruduit ſeditio, manipulorum aliquot ſuperuentu.

A quis præfectus caſtrorum violatur.

* vetus

Blæſus coercere conatur:

Fruſtrà. nam carcerem frangunt. Vibuleni fallax facinus.

* hi

Quod inuidiã & mortem pœnè Blæſo attulit.

tibus abnuere cædem, neque illi fuisse vnquam fratrem pernotuissет, haut multum ab exitio Legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum castrorum extrusere. sarcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, *Cedò alteram*, indiderant: quia fractâ vite in tergo militis, alteram clarâ voce, ac rursus aliam poscebat. ceteros latebræ texêre, vno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promtum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones Octaua & Quintadecima ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti deposcit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus precès, & aduersum aspernantis, minas interiecisset. Hæc audita, quanquam abstrusum, & tristissima quæque maximè occultantem Tiberium perpulêre, vt Drusum filium cum primoribus ciuitatis, duabusque prætoris cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis, ex re consulturum. & cohortes dilecto milite supra solitum firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant: simul prætorij præfectus Ælius Seianus, collega Straboni patri suo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector iuueni, & ceteris periculorum præmiorumque ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obuiæ fuere legiones: non lætæ, vt adsolet, neque insignibus fulgentes, sed inluuie deformi, & vultu, quamquam mæstitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Postquam vallum introiit: portas stationibus firmant, globos armatorum certis castrorum locis opperiri iubent. ceteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum viso Cæsare, trepidare. murmur incertum, atrox clamor, & repentè quies. diuersis animorum motibus, pauebant, terrebantque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat. in quîs perscriptum erat, *præcipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella tolerauisset. vbi primùm à luctu requiesset animus, acturum apud patres de postulatis eorum. misisse interim filium, vt sine contatione concederet quæ statim tribui possent: cetera Senatui seruanda, quem neque gratiæ, neque seueritatis expertem haberi par esset.* Responsum est à concione, mandata Clementi Centurioni quæ * præferret. Is orditur de missione à sexdecim annis: de præmiis finitæ militiæ: vt denarius diurnum stipendium foret: ne veterani sub vexillo haberentur. Ad ea Drusus cùm arbitrium senatus & patris obtenderet, clamore turbatur. *Cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque adleuandis laboribus, denique nullâ benefaciendi licentiâ? at hercule verbera, & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Drusum retulisse. numquámne * nisi ad se filios familiarum venturos? nouum id planè, quòd imperator sola militis commoda ad senatum referat. eundem ergo senatum consulendum, quoties supplicia aut præmia indicantur. an præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?* Postremò deserunt tribunal, vt quis prætorianorum militum, amicorúmve Cæsaris occurreret, manus intentantes, caussam discordiæ, & initium armorum. maximè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Drusum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aspernari. Nec multo pòst digredientem cum Cæsare, ac prouisu periculi hiberna castra repetentem, circumsistunt, rogitantes, quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? vt illic quoque commodis legionum aduersaretur? simul ingruunt, saxa iaciunt. iamque lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcursu multitudinis, quæ cum Druso aduenerat, protectus est. Noctem minacem, & in scelus erupturam fors leniuit. nam Luna

* clariore

Tribuni militum pulsi.

Lucillius cæsus.

Turbatores inter se turbant.

Drusus à Tiberio mittitur seditioni sedandæ.

Ei comes & consultor Seianus datus.

Excipitur à legionibus earum comitesq.

Litteras Tiberij recitat.

Miles distinctè quædam postulat:
*perferret.

Ea Drusus differt. Hinc tumultus,

* ad se nisi

Et Cn. Lentulo periculum.

Tandem cæsu seditio componitur.

*clariore pæne cælo visa langueſcere. Id miles rationis ignarus omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimilans, proſpereque ceſſura quæ pergerent, ſi fulgor & claritudo deæ redderetur. Igitur æris ſono, tubarum cornuumque concentu ſtrepere: prout ſplendidior, obſcuriorue, lætari, aut mærere. & poſtquàm ortæ nubes offecêre viſui, creditumque conditam tenebris: (vt ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes) ſibi æternum laborem portendi, ſua facinora auerſari deos lamentantur. Vtendum inclinatione eâ Cæſar, & quæ caſus obtulerat in ſapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur centurio Clemens, & ſi qui alij bonis artibus grati in vulgus: *in vigiliis, ſtationibus, cuſtodiis portarum ſe inſerunt, ſpem offerunt, metum intendunt. *Quouſque ſilium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennióne, & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus & Druſis, imperium populi Rom. capeſſent? quin potius vt nouiſſimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur: priuatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.* Commotis per hæc mentibus, & inter ſe ſuſpectis, tironem à veterano, legionem à legione diſſociant. Tum redire paulatim amor obſequij: omittunt portas, ſigna vnum in locum principio ſeditionis congregata, ſuas in ſedes referunt. Druſus orto die, & vocatâ concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenitâ, incuſat priora, probat præſentia. negat ſe terrore & minis vinci: flexos ad modeſtiam ſi videat, ſi ſupplices audiat, ſcripturum patri, vt placatus legionum preces exciperet. orantibus, rurſum idem Blæſus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Druſi, Iuſtuſque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde ſententiis, cùm alij opperiendos legatos, atq. interim comitate permulcendum militem cenſerent; alij fortioribus remediis agendum. nihil in vulgo modicum: terrere, ni paueant: vbi pertimuerint, impunè contemni. dum ſuperſtitio vrgeat, adiiciendos ex duce metus, ſublatis ſeditionis auctoribus. Promtum ad aſperiora ingenium Druſo erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos, alij corpora extra vallum abiecta oſtentui. Tum vt quiſque præcipuus turbator conquiſiti. & pars extra caſtra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæſi: quoſdam ipſi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis adeoque ſæuis, vt non egredi tentoria, congregari inter ſe, vix tutari ſigna poſſent, quæ turbine atque vndâ raptabantur. durabat & formido cæleſtis iræ, nec fruſtra aduerſus impios hebeſcere ſidera, ruere tempeſtates. non aliud malorum leuamentum, quàm ſi linquerent caſtra infauſta temerataque, & ſoluti piaculo ſuis quiſque hibernis redderentur. primùm octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus opperiẽdas Tiberij epiſtolas clamitauerat. mox deſolatus aliorum diſceſſione, imminentem neceſſitatem ſponte præuênit. & Druſus non exſpectato legatorum regreſſu, quia præſentia ſatis confederant, in vrbem rediit. Iiſdem fermè diebus, iiſdem cauſſis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto violentiùs: & magnâ ſpe fore vt Germanicus Cæſar imperium alterius pati nequiret, daretque ſe legionibus, vi ſuâ cuncta *tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen ſuperiori, ſub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen ſummæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum conſui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam ſeditionis alienæ ſpeculabantur.

inferioris

*claro repetè cælo.

Quò velut ominoſo vulgus territũ.

Nec deeſt occaſioni Druſus.

*ij

Ergo flectuntur, & obnoxios ſe oſtendunt.

Sententiæ tamen diuerſæ de motu prorſus ſedando.

Vicitq; apud aſperũ Druſum aſperior.

Capita tumultus caſa.

Deniq; legiones caſtris ſuis reddita.

Seditio eadẽ, ſed acrior in Galliâ.

*tracturis.

In quâ duo exercitus, ſuperior, inferior.

Initium motus ab inferiore.

inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab * vndeuicesimanis quintanisque initio, & tractis primâ quoque, ac vicesimâ legionibus. nam iisdem æstiuis in finibus Vbiorum habebantur, per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu, lasciuiæ sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos. Venisse tempus, quo veterani maturam missionem, iuuenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, sæuitiamque centurionum vlciscerentur. Non vnus hæc, vt Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesque. *suâ in manu sitam rem Romanam, suis victoriis augeri Remp. in suum cognomentum adscisci * imperatores.* Nec Legatus obuiam ibat. quippe plurium vecordia constantiam exemerat. repentè lymphati districtis gladiis, in centuriones inuadunt. ea vetustissima militaribus odiis materies, & sæuiendi principium. prostratos verberibus mulcant, sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent. Tum conuulsos laniatosque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt. Septimius cùm perfugisset ad tribunal, pedibusque Cæcinæ aduolueretur, eò vsque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus vltrà, non castrorum præfectus ius obtinuit. vigilias, stationes, & si qua alia præsens vsus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altiùs coniectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motus, quòd neque disiecti, * nil paucorum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent: tantâ æqualitate & constantiâ, vt regi crederes. Interea Germanico per Gallias, vt diximus, census accipienti, excessisse Augustum adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluresque ex eâ liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberij genitus, Augustæ nepos: sed anxius occultis in se patrui auiæque odiis, quorum caussæ acriores, quia iniquæ. quippe Drusi magna apud populum R. memoria, credebaturque si rerum potitus foret, libertatem redditurus. vnde in Germanicum fauor, & spes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone, vultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam stimulis: atque ipsa Agrippina paulo commotior, nisi quòd castitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum vertebat. Sed Germanicus quantò summæ spei propior, tantò impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in verba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in terram oculis velut pœnitentiâ. Postquàm vallum iniit, dissoni questus audiri cœpere. & quidam prehensâ manu eius, per speciem osculandi, inseruerunt digitos, vt vacua dentibus ora contingeret: alij curuata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet: sic melius audituros responsum: vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes. tardè obtemperauêre. Tunc à veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias triumphosque Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil vsquam turbidum aut discors. silentio hæc, vel murmure modico audita sunt. Vt seditionem attigit, *vbi modestia militaris? vbi veteris disciplinæ decus? quónam tribunos? quò centuriones exegissent?*

Voces seditiosorum, vota, & minæ:

** imperaturos sint.*

Sæuitia in centuriones.

Cassij Chæreæ animosum factum.

** vel*

Germanicus Cæsar tunc in Galliâ:

Magnâ laude & gratiâ iuuenis:

Et Tiberio, prater meritum, nunc fidissimus.

Is statim ad legiones properat.

Verbis increpat, & ad fidem hortatur.

rogitans:

rogitans: nudant vniuerſi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant: mox indiſcretis vocibus, pretia vacationum, anguſtias ſtipendij, duritiam operum, ac propriis nominibus incuſant, vallum, foſſas, pabuli, materiæ, lignorum adgeſtus, & ſiqua alia ex neceſſitate, aut aduerſus otium caſtrorum quæruntur. Atrociſſimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut ſupra ſtipendia numerantes, mederetur feſſis, neu mortem in iiſdem laboribus, ſed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem, orabant. Fuêre etiam qui legatam à diuo Auguſto pecuniam repoſcerent, fauſtis in Germanicum ominibus: &, ſi vellet imperium, promtos oſtentauere. Tum verò quaſi ſcelere contaminaretur, præceps tribunali deſiluit. oppoſuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturum potius quàm fidem exueret clamitans, ferrum à latere diripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prehenſam dextram vi attinuiſſent. extrema & conglobata inter ſe pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam ſinguli propiùs incedentes, feriret, hortabantur: & miles, nomine Caluſidius, ſtrictum obtulit gladium, addito, Acutiorem eſſe. Sæuum id malique moris etiam furentibus viſum: ac ſpatium fuit, quo Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur. conſultatum ibi de remedio. etenim nuntiabatur parari legatos, qui ſuperiorem exercitum ad cauſſam eandem traherent: deſtinatum excidio Vbiorum opidum: imbutaſque prædâ manus, in direptionem Galliarum erupturas. Augebat metum gnarus Romanæ ſeditionis, &, ſi omitteretur ripa, inuaſurus hoſtis. at ſi auxilia & ſocij aduerſum abſcedentis legiones armarentur, ciuile bellum ſuſcipi. periculoſa ſeueritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti Rep. Igitur volutatis inter ſe rationibus placitum, vt epiſtolæ nomine principis ſcriberentur, miſſionem dari vicena ſtipendia meritis, exauctorari qui ſenadena feciſſent, ac retineri ſub vexillo, ceterorum immunes, niſi Propulſandi hoſtis. legata quæ petiuerant, exſolui duplicatique. Senſit miles in tempus confecta, ſtatimque flagitauit. miſſio per tribunos maturatur, largitio differebatur. in hiberna *cuiuſquam non abſceſſere quintani *vndeuigeſimanique, donec iiſdem in æſtiuis contracta ex viatico amicorum ipſiuſque Cæſaris pecunia perſolueretur. Primam ac viceſimam legiones Cæcina legatus in ciuitatem Vbiorum reduxit, turpi agmine, cùm fiſci de imperatore rapti inter ſigna interque aquilas veherentur. Germanicus ſuperiorem ad exercitum profectus, ſecundam & tertiamdecumam & ſextamdecumam legiones nihil *contatus ſacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitauerant. pecunia & miſſio, quamuis non flagitantibus oblata eſt. At in Chaucis cœptauere ſeditionem, præſidium agitantes vexillarij diſcordium legionum, & præſenti duorum militum ſupplicio paulum repreſſi ſunt. Iuſſerat id Menius caſtrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm conceſſo iure. deinde intumeſcente motu profugus repertuſque, poſtquam intutæ latebræ, præſidium ab audaciâ mutuatur: Non præfectum ab ijs, ſed Germanicum ducem, ſed Tiberium imperatorem violari. ſimul exterritis qui obſtiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & ſi quis agmine deceſſiſſet pro deſertore fore, clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil auſos. Interea legati ab ſenatu egreſſi, iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atque viceſima, veteranique nuper miſſi ſub vexillo hiemabant. Pauidos & conſcientiâ vecordes intrat metus, veniſſe patrum iuſſu, qui irrita facerent, quæ per ſeditionem expreſſerant. vtque mos vulgo, quamuis falſis reum ſubdere, Munatium Plancum conſulatu functum, principem

Illi deſideria ſua & querelas promunt:

Pars imperiũ offerunt.

Acriter renuit, & mori eligit.

Cui rei glàdium quiſpiam petulanter offert.

Sed amici Germanicũ abripiunt.

De medicinà ancipitis mali conſultant.

Ea viſa optima, indulgere.

Igitur capiunt quæ petierant,

* vſquam ſm.
* vna & vi.

Miſſionem & pecuniam.

At ſuperior exercitus in fide manſit:

*contatas,

Niſi quòd vexillarij quidam turbauere.

Quos fortiter repreſſit & componit Menius.

Sed iterum duæ legiones inſaniunt.

principem legationis, auctorem ſenatuſconſulti incuſant: & nocte concubiâ vexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt: concurſuque ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæſarem, tradere vexillum intento mortis metu ſubigunt. mox vagi per vias, obuios habuere legatos, auditâ conſternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias, cædem parant: Planco maximè, quem dignitas fugâ impediuerat. neque aliud periclitanti ſubſidium, quàm caſtra primæ legionis. illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris, ſanguine ſuo altaria deûm commaculauiſſet. Luce demum, poſtquam dux, & miles, & facta noſcebantur, ingreſſus caſtra Germanicus, perduci ad ſe Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, ſed deûm irâ reſurgere, cur venerint legati aperit: ius legationis, atque ipſius Planci grauem & immeritum caſum; ſimul quantum dedecoris adierit legio, facundè miſeratur. attonitaque magis quàm quietâ concione, legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in *metu arguêre Germanicum omnes, quòd non ad ſuperiorem exercitum pergeret, vbi obſequia, & contra rebellis auxilium. *Satis ſuperque miſſione & pecuniâ, & mollibus conſultis peccatum: vel ſi vilis ipſi ſalus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem inter furentes, & omnis humani iuris violatores haberet? illos ſaltem auo, & Reip. redderet.* Diu contatus, *aſpernantem vxorem, cùm ſe diuo Auguſto ortam, neque degenerem ad pericula teſtaretur, poſtremò vterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, vt abiret perpulit. Incedebat muliebre & miſerabile agmen, profuga ducis vxor paruulum ſinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ ſimul trahebantur: nec minus triſtes *qui manebant. Non florentis Cæſaris, neque ſuis in caſtris, ſed velut in vrbe victâ facies gemituſque ac planctus, etiam militum aures oraque aduertêre. Progrediuntur contuberniis. quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? feminas inluſtres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ vxoris, aut comitatus ſoliti, pergere ad Treueros, & externæ fidei. Fudor inde & miſeratio, & patris Agrippæ, Auguſti aui memoria, ſocer Druſus: ipſa inſigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ. iam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm inuidia in Treueros. orant, obſiſtunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi. iſque vt erat recens dolore & irâ, apud circumfuſos ita cœpit. *Non mihi vxor, aut filius, patre & Rep. cariores ſunt: ſed illum quidem ſua maieſtas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. coniugem, & liberos meos, quos pro gloriâ veſtrâ libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus ſummoueo: vt quidquid iſtuc ſceleris imminet, meo tantum ſanguine pietur: neue occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inauſum, intemeratúmue vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? mútéſne appellem? qui filium imperatoris veſtri, vallo & armis circumſediſtis. An ciues? quibus tam proiecta ſenatus auctoritas. hoſtium quoque ius, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. Diuus Julius ſeditionem exercitus verbo vno compeſcuit, Quirites vocando, qui ſacramentum eius detractabant. Diuus Auguſtus vultu & aſpectu, Actiacas legiones exterruit. nos vt nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniis Syriáue miles aſpernaretur, tamen mirum & indignum erat: primáne, & vicesima legiones, illa ſignis à Tiberio acceptis, tu tot prœliorum ſocia, tot præmiis aucta, egregiam duxi*

Cæſari vim intentant:

Planco mortem.

Concionem Germanicus habet,

Monetque, non placat.

aſpernante vxore, Filium & vxorem à ſe dimittit.

Ea res militem in pœnitentiâ dedit:

Quem facundâ oratione Cæſar alloquitur.

duci vestro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è prouinciis audienti, feram? ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecuniâ satiatos? hîc tantùm interfici centuriones, eiici tribunos, includi legatos? infecta sanguine castra, flumina? méque precariam animam inter infensos trahere? Cur enim primo concionis die, ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improuidi amici! melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidissem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius. legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum vlcisceretur. Neque enim dij sinant, vt Belgarum, quanquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua diue Auguste cælo recepta mens, tua pater Druse imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque ciuiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi coniugem ac filium redditis, discedite à contactu ac diuidite turbidos. id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit. Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignosceret lapsis, & duceret in hostem: reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, néue obses Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excusauit ob imminentem partũ, & hiemem. venturum filium: cetera ipsi exequerentur. Discurrunt mutati, & seditiosissimum quemq. vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium: qui iudicium & pœnas de singulis, in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, districtis gladiis. reus in suggestu per tribunum ostendebatur. si nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles, tanquam semet absolueret. nec Cæsar arcebat, quando nullo ipsius iussu, penes eosdẽ sæuitia facti & inuidia erat. secuti exemplũ veterani, haut multò pòst in Rætiam mittuntur, specie defendendæ prouinciæ ob imminentîs Sueuos: cetèrùm vt auellerentur castris, trucibus adhuc non minus asperitate remedij, quàm sceleris memoriâ. Centurionatum inde *egit. citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenuè in prœliis feciſſet, & cui erant donaria militaria, edebat. si tribuni, si legio, industriam innocentiamq. adprobauerant, retinebat ordines: vbi auaritiam, aut crudelitatem consensu obiectauissent, soluebatur militiâ. Sic compositis præsentibus, haut minor moles supererat, ob ferociam quintæ, & vndeuicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem, (loco Vetera nomen est) hibernantium. nam primi seditionem cœptauerant, atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum. nec pœnâ cõmilitonum exterriti, nec pœnitentiâ cõuersi, iras retinebant. Igitur Cæsar arma, classem, socios demittere Rheno, parat: si imperium detrectetur, bello certaturus. At Romæ nondum cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, & legionũ Germanicarum motu audito; trepida ciuitas incusare Tiberium, quòd dum patres, & plebem, inualida & inermia, cõtatione fictâ ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adultâ auctoritate comprimi queat. ire ipsum, & opponere maiestatẽ imperatoriam debuisse; cessuris, vbi principem longâ experientiâ, eundemq. seueritatis & munificentiæ summum vidissent. An Augustum fessâ ætate, toties in Germanias commeare potuisse; Tiberium vigentẽ annis, sedere in senatu verba patrum cauillantem? satis prospectum vrbanæ seruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, vt ferre pacem velint. *Immotum aduersus eos sermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neq. se remque publicã in casum dare. Multa quippe & diuersa angebãt: validior per Germaniam exercitus, propior apud Pannoniam: ille Galliarũ opibus subnixus, hic Italiæ imminens. quos igitur anteferret? ac ne postpositi, contumeliâ incenderen-*

Mutati, pœnas vltro in se poscunt.

Ipsi seditiosos puniunt.

Cæsar inde per artem eos seiungit:

* legit. *Nouosque Centuriones sufficit.*

Sed duæ adhuc legiones turbidæ, apud Vetera.

In eas vis paratur.

Romani consternati his nunciis

Tiberiũ culpant, qui ipse non occurrat.

Sed illa vulpes sedem imperij premit:

*Immotus

cenderentur. At per filios pariter adiri, maiestate saluâ, cui maior è longinquo reuerentia. simul adolescentibus excusatum, quædam ad patrem reiicere: resistentisq. Germanico, aut Druso, posse à se mitigari vel infringi: quod aliud subsidium si imperatorem spreuissent? Ceterùm vt iam iamque iturus lêgit comites, conquisiuit impedimenta, adornauit naues. mox hiemem, aut negotia variè caussatus, primò prudentes, dein vulgum, diutissimè prouincias fefellit. At Germanicus quanquam contracto exercitu, & paratâ in defectores vltione, dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, præmittit litteras ad Cæcinam, venire se validâ manu, ac ni supplicium in malos præsumant, vsurum promiscuâ cæde. Eas Cæcina aquiliferis signiferisque, &, quod maximè castrorum sincerum erat, occultè recitat: vtque cunctos infamiæ, seipsos morti eximant hortatur. nam in pace caussas & merita spectari; vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxtà cadere. Illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquam maiorem legionum partem in officio vident; de sententia legati, statuunt tempus, quo fœdissimum quemque & seditioni promtum ferro inuadant. Tunc signo inter se dato, irrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, nisi consciis, nescente quod cædis initium, quis finis. Diuersa omnium, quæ vnquam accidêre, ciuilium armorum facies. non prælio, non aduersis è castris, sed iisdem è cubilibus, quos simul vescentis dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, sanguis palàm: caussa in occulto. cetera fors regit: & quidam bonorum cæsi. postquam, intellecto in quos sæuiretur, pessimi quoque arma rapuerant. neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: permissa vulgo licentia atque vltio & satietas. Mox ingressus castra Germanicus, non medicinam illud plurimis cum lacrymis, sed cladem adpellans, cremari corpora iubet. Truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hostem, piaculum furoris. nec aliter posse placari commilitonum manes, quàm si pectoribus impiis honesta vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Cæsar, iunctoque ponte tramittit duodecim millia è legionibus *, sex, & viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ seditione intemerata modestia fuit. Læti neque procul Germani agitabant, dum iusticio ob amissum Augustum, pòst discordiis attinemur. At Romanus agmine propero siluam Cæsiam limitemq. à Tiberio cœptum * scindit. castra in limite locat, frontem ac tergum vallo, latera, concædibus * munitus. Inde saltus obscuros permeat, consultatque ex duobus itineribus, breue & solitum sequatur: an impeditius & intentatum, eoque hostibus incautum. Dilectâ longiore viâ, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores festam eam Germanis noctem, ac solennibus epulis ludicrâm. Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obstantia siluarum amoliri iubetur: legiones modico interuallo sequuntur. Iuuit nox sideribus inlustris. ventumq. ad vicos Marsorum, & circumdatæ stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, non antepositis vigiliis. adeò cuncta incuriâ disiecta erant, neque belli timor: ac ne pax quidem nisi languida, & soluta inter temulentos. Cæsar auidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos dispertit. quinquaginta millium spatium, ferro flammisque peruastat. non sexus, non ætas miserationem attulit. profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanæ vocabant, solo æquantur. sine vulnere milites, qui semisomnos, inermos, aut palantis ceciderant. Exciuit ea cædes Bructeros, Tubantes, Vsipetes: saltusque per quos exercitui regressus, insedêre. quod gnarum duci incessitque

Et iter simulat, non somnat.

Interea Germanicus minis & terrore rem conficit.

Ipsi turbidi, turbatores suos cadunt.

sed parum compositè:

Et dolet Cæsar.

Mox ducit in hostem, vt auoceat & obliteret.

Rhenum transit.

* e legionibus, sex & viginti.

* scandit.

* munitur.

Ad Marsos venit.

Quos securos & incustoditos cædit.

Tanfanæ templum diruit.

Redeunti insidiæ à finitimis parantur:

sitque itineri & prœlio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima legio. & mediis impedimentis, sinistrum latus * vndeuicesimani, dextrum quintani clausere. vicesima legio terga firmauit, pòst ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modicè adsultantes, totâ vi nouissimos incurrêre. turbabanturque densis Germanorum cateruis leues cohortes, cùm Cæsar aduectus ad vicesimanos voce magnâ, *hoc illud tempus oblitterandæ seditionis* clamitabat, *pergerent, properarent culpam in decus vertere.* Exarsere animis, vnoque impetu perruptum hostem, redigunt in aperta, cæduntque. simul primi agminis copiæ euasere siluas, castraque communiuere. Quietum inde iter. fidensque recentibus, ac priorum oblîtus miles, in hibernis locatur. Nunciata ea, Tiberium lætitiâ curaq. adfecere. gaudebat oppressam seditionẽ: sed quòd largiendis pecuniis, & missione festinatâ fauorem militum quæsiuisset, bellicâ quoq. Germanici gloriâ angebatur. Rettulit tamen ad senatũ de rebus gestis, multaq. de virtute eius memorauit: magis in speciem verbis adornata, quàm vt penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum, & finem Illyrici motus laudauit; sed intentior, & fidâ oratione. cunctaque quæ Germanicus indulserat, seruauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno, Iulia supremũ diem obiit, ob impudicitiã olim à patre Augusto Pandateriâ insulâ, mox opido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberij, florentibus Caio & Lucio Cæsaribus, spreueratq. vt imparem: nec alia tam intima Tiberio caussa, cur Rhodum abscederet. imperium adeptus, extorrem, infamem, & post interfectum Postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopiâ ac tabe longâ peremit, obscuram fore necem longinquitate exsilij ratus. Par caussa sæuitiæ in Sempronium Gracchum, qui familiâ nobili, sollers ingenio, & prauè facundus, eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. traditã Tiberio, peruicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat. litteræq. quas Iulia patri Augusto cum insectatione Tiberij scripsit, à Graccho compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi mâris insulam, quatuordecim annis exsiliũ tolerauit. Tunc milites ad cædem missi, inuenere in prominenti litoris nihil lætum opperientem. quorũ aduentu breue tempus petiuit, vt suprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret: ceruicemque percussoribus obtulit. constantiâ mortis, haut indignus Sempronio nomine; vitâ, degenerauerat. quidam non Româ eos milites, sed ab L. Asprenate proconsule Africæ missos tradidere, auctore Tiberio, qui famã cædis posse in Asprenatem verti, frustrà sperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio, vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris, sodales Titios instituerat. sorte ducti è primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius, Drususque & Claudius, & Germanicus adiiciuntur. Ludos Augustales tunc primùm *cœptos turbauit discordia, ex certamine histrionũ. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mæcenati obtemperat effuso in amorem Bathylli. neq. ipse abhorrebat talibus studiis, & ciuile rebatur misceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morũ via. sed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere. Druso Cæsare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quanquam in æstatem summâ ope parabat, initio veris & repentino in Chattos excursu, præcepit. nam spes inceserat dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignẽ vtrunq. perfidiâ in nos, aut fide. Arminius, turbator Germaniæ: Segestes, parari rebellionem sæpè aliàs, & supremo conuiuio post quod in arma itum, aperuit: suasitque

* vna &

Sed virtute eas irritas facit.

Tiberius laudat Germanicum, & inuidet.

Iulia Augusti F. obiit, alimentis subtractis.

Caditur & Gracchus, adulter in eâ.

Sodales Augustales instituti.

Histrionia turba.

* cœpta

A. V. C. DCCLXIIX.

Germanicus Cattos irrumpit.

Arminius.

Segestes.

Varo, vt se, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil ausuram plebem principibus amotis, atque ipsi tempus fore quo crimina, & innoxios discerneret. sed Varus fato, & vi Arminij cecidit. Segestes quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis priuatim odiis, quòd Arminius filiam eius alij pactam rapuerat. gener inuisus, inimici soceri, quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni præsidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam, rarum illi cælo, siccitate, & amnibus modicis inoffensum iter perauerat: imbresq. & fluminum auctus regredienti metuebantur. sed Chattis adeò improuisus aduênit, vt quod imbecillum ætate ac sexu, statim captum, aut trucidatum sit: iuuentus flumen Adranam nando tramiserit: Romanosque pontem cœptantis arcebant. dein tormentis sagittisque pulsi, tentatis frustra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui omissis pagis viciſque in siluas dispergũtur. Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non ausо hoste terga abeuntium lacessere, quod illi moris, quoties æstu magis, quàm per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis iuuare Chattos, sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma. & Marsos congredi ausos, prospero prœlio cohibuit. Neque multò pòst legati à Segeste venerunt, auxilium orantes aduersus vim popularium, à quîs circumsidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum suadebat. Nam barbaris, quanto quis audaciâ promtus, tanto magis fidus, * rebus commotis potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum. sed iuuenis conscientiâ contabatur. quippe anno quo Germaniæ desciuere, sacerdos apud Aram Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in spem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigneque exceptus, cum præsidio Gallicam in ripam missus est. Germanico pretium fuit, conuertere agmen: pugnatumque in obsidentis, & ereptus Segestes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas vxor Arminij, eademque filia Segestis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce supplex, compressis intra sinum mânibus grauidum vterum intuens. Ferebantur & spolia Varianæ cladis, plerisque eorum qui tum in deditionem veniebant prædæ data. Simul Segestes ipse ingens visu, & memoriâ bonæ societatis impauidus. verba eius in hunc modum fuere. *Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & constantiæ dies. ex quo à diuo Augusto ciuitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris vtilitatibus dilegi: neque odio patriæ, (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, inuisi sunt.) verùm quia Romanis Germanisque idem conducere: & pacem, quàm bellum probabam. ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci. dilatus segnitiâ ducis, quia parũ præsidij in legibus erat, vt ine & Arminium, & conscios vincîret, flagitaui. testis illa nox, mihi vtinã potius nouissima! quæ secuta sunt defleri magis, quàm defendi possunt. ceterùm & inieci catenas Arminio, & à factione eius iniectas perpessus sum. Atque vbi primùm tui copia, vetera nouis, & quieta turbidis ante habeo, neque ob præmium, sed vt me perfidâ exsoluam: simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Proiuuentâ & errore filij veniam precor. filiam necessitate huc adductam, fateor: tuum erit consultare, vtrum præualeat, quòd ex Arminio concepit, an quòd*

Copiæ, diuisio, & itinera Germanici.

Cattos improuisus opprimit.

Mattium incendit.

Legati à Segeste, auxilium petunt:

* Scripserim rebusque motis.

Tulit ipse Germanicus.

Vxor Arminij capta.

Segestis oratio, quidquid velet, seruilis.

quòd ex me genita est. Cæsar, clementi responso, liberis propinquisque eius incolumitatem, ipsi sedem * veterem in prouinciâ pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminij vxor, virilis sexus stirpem edidit: educatus Rauennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, vt quibusque bellum inuitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium, super insitam violentiam, rapta vxor, subiectus seruitio vxoris vterus, vecordem agebant: volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens. Neque probris temperabat. *Egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorũ tot manus vnam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neque aduersus feminas grauidas, sed palàm aduersus armatos bellum tractare. cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ diis patriis suspenderit. coleret Segestes victam ripam; redderet filio sacerdotium: hominem Germanos nunquam satis * excusaturos, quòd inter Albim & Rhenum virgas, & secures, & togam viderint. aliis gentibus, ignorantiâ imperij Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa: quæ quando exuerint, inritusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille dilectus Tiberius; ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pauescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas; Arminium potiùs gloriæ ac libertatis, quàm Segestem flagitiosæ seruitutis ducem sequerentur.* Concîti per hæc, non modò Cherusci, sed conterminæ gentes: tractusque in partis Inguiomerus Arminij patruus, veteri apud Romanos auctoritate. vnde maior Cæsari metus. & ne bellum mole vnâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. Equitem Pedo præfectus, finibus Frisiorum ducit ipse impositas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: simulq. pedes, eques, classis, apud prædictum amnem conuenère. Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua vrenteis, expeditâ cum manu L. Stertinius, missu Germanici fudit; interq. cædem & prædam, reperit vndeuicesimæ legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: haut procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionumq. insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem inuadit soluendi suprema militibus, ducique; permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum & sortem hominum. præmisso Cæcinâ, vt occulta saltuum scrutaretur, ponteisq. & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mœstos locos, visuq. ac memoriâ deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein semiruto vallo, humili fossâ, acciscæ iã reliquiæ consedisse intelligebantur. Medio campi albentia ossa, vt fugerant, vt restiterãt, disiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumq. artus, simul truncis arborum antefixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas; primum vbi vulnus Varo adactum; vbi infelici dextrâ, & suõ ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius: quot patibula captiuis, quæ scrobes: vtq. signis & aquilis per superbiam inluserit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextũ post cladis annũ, trium legionũ ossa, nullo noscente, alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt consanguineos, auctâ in hostẽ irâ, mœsti simul & infensi cõdebant. Primum extruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, &

Ipse & comites benignè habiti.

* vetere.

Filius Arminij Rauennæ educatur.

Cuius pater arma & vltionem parat.

Inuectio eius in Segestem & Romanos.

* excusaturũ

Cherusci & finitimi, tracti in Romanos.

Etiam Inguiomerus.

Copiæ Romanæ ad Amisiam.

Bructeri fusi.

Ventum ad Teutoburgiensem saltum:

Vbi infelix Vari pugna.

Facies eius calamitatis.

Reliquiæ lectæ & humatæ:

Ipso Cæsare ad pietatem eam præeunte.

præsentibus doloris socius. Quod Tiberio haut probatum. seu cuncta Germanici in deterius trahenti; siue exercitum imagine cæsorum insepultorumque, tardatum ad prœlia, & formidolosiorem hostium credebat. neque imperatorem auguratu & vetustissimis cærimoniis præditum, attrectare feralia debuisse. Sed Germanicus cedentem in auia Arminium secutus, vbi primùm copia fuit, euehi equites, campumque quem hostis insederat, eripi iubet. Arminius colligi suos, & propinquare siluis monitos, vertit repentè: mox signum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultauerat. Tunc nouâ acie turbatus eques, missæq. subsidiariæ cohortes, & fugientiũ agmine impulsæ, auxerant consternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam nesciis, ni Cæsar productas legiones iustruxisset. inde hostibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe vt aduexerat, reportat. Pars equitum, litore Oceani, petere Rhenum iussa. Cæcinã qui suum militem ducebat, monitus, quanquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm maturrimè superare. Angustus is trames, vastas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circũ siluæ paulatim adclines. quas tum Arminius impleuit, compendiis viarum, & cito agmine, onustum sarcinis armisque militem cùm anteuenisset. Cæcinæ dubitanti quo nam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castrametari in loco placuit; vt opus, & alij prœlium inciperent. Barbari perfringere stationes, seque inferre munitoribus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occurśant. miscetur operantium bellantiumq. clamor, & cuncta pariter Romanis aduersa. locus vligine profundâ, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neque librare pila inter vndas poterant. Contrà Cheruscis sueta apud paludes prœlia, procera membra, hastæ ingentes ad vulnera facienda, quamuis procul. nox demùm inclinantis tum legiones aduersæ pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumtâ quiete, quantum aquarum circumsurgentibus iugis oritur, vertêre in subiecta. mersaque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoque interritus. Igitur futura voluens, non aliud repperit, quàm vt hostem siluis coërceret, donec saucij, quamtumque grauioris agminis, anteirent. nam medio montium & paludum, porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, * vndeuigesima in læuum, primani ducendum ad agmen, vicesimanus aduersum secuturos. Nox per diuersa inquies, cùm barbari festis epulis, læto cantu, aut truci sonore subiecta vallium ac resultantis saltus complerent: apud Romanos inualidi ignes, interruptæ voces, atque ipsi passim adiacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quàm peruigiles. ducemque terruit dira quies. nam Quinctilium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum, cernere & audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, & manum intendentis reppulisse. Cœptâ luce, missæ in latera legiones, metu, an contumaciâ, locum deseruêre: capto * properè campo, humentia vltrà. Neque tamen Arminius, quanquam libero incursu, statim prorupit: sed vt hærere cœno fossisque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, vtque tali in tempore sibi quisque properus, & lentæ aduersum imperia aures, irrumpere Germanos iubet, clamitans, *En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones.* Simul hæc: & cum dilectis

Inde pugna cum Arminio:
* inuehi
Nec Romanus satis prosperã.
Cæcinam in reditu Arminius aggreditur:
Tantumnon fundit.
Cæcina tamen vetus dux aduersa tolerat:
Et ratione obuiam it.
* vna &
Sed miles consternatur.
Ipsi etiã duci malum præsagium.
* prope
Victi & cæsi pæne Romani.

scindit

ſcindit agmen, equiſque maximè vulnera ingerit. illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus diſiicere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduerſùm ferri ingruentia tela, neque figi limoſâ humo poterant. Cæcina dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumueniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet. iuuit hoſtium auiditas, omiſſâ cæde, prædam ſectantium: eniſæque legiones, veſperaſcente die, in aperta & ſolida. neq. is miſeriarum finis. ſtruendum vallum, petendus agger. amiſſa magna ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur ceſpes. non tentoria manipulis, non fomenta ſauciis. infectos cœno aut cruore cibos diuidentes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur. Fortè equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quoſdam occurrentium obturbauit. tanta inde conſternatio inrupiſſe Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas; quarum Decumana maximè petebatur, auerſa hoſti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam eſſe formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit viam. ſimul tribuni & centuriones falſum pauorem docuerunt. Tunc contractos in principia, iuſſoſq. dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet. *Vnam in armis ſalutem, ſed ea conſilio temperanda: manendumque intra vallum, donec expugnandi hoſtes ſpe, propiùs ſuccederent: mox vndique erumpendum. illâ eruptione ad Rhenum perueniri. quòd ſi fugerent, pluris ſiluas, profundas magis paludes, ſæuitiam hoſtium ſupereſſe. at victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta memorat.* reticuit de aduerſis. Equos dehinc, orſus à* ſuis, legatorum tribunorumque, nulla ambitione, fortiſſimo cuique bellatori tradit: vt hi, mox pedes, in hoſtem inuaderent. Haut minus inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diuerſis ducum ſententiis agebat: Arminio, ſinerent egredi, egreſſoſque rurſum per humida & impedita circumuenirent, ſuadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, vt vallum armis ambirent. promtam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur ortâ die, proruunt foſſas, iniiciunt crates, ſumma valli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquàm hæſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaque ac tubæ concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hic ſiluas, nec paludes, ſed æquis locis æquos deos. Hoſti facile excidium & paucos & ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò maiora offunduntur. cadebantque, vt rebus ſecundis auidi, ita aduerſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt graue vulnus, pugnam deſeruêre. vulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit. nocte demum reuerſæ legiones, quamuis plus vulnerum, eadem ciborum egeſtas fatigaret, vim, ſanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuere. Peruaſerat interim circumuenti exercitus fama, & infeſto Germanorum agmine Gallias peti. ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolui prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderẽt. ſed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibuſque vt quis inops, aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe apud principium pontis, laudes & grates reuerſis legionibus habentem. Id Tiberij animum altiùs penetrauit. *Non enim ſimplices eas curas: nec aduerſus externos militem quæri. nihil relictum imperatoribus, vbi femina manipulos interuiſat, ſigna adeat, largitionem tentet. tanquam parùm ambitioſè filium ducis gregali habitu circumferat, Cæſaremque Caligulam appellari velit. Potiorem iam apud exercitus Agrippinam,*

Et captus ipſe dux.

Noctu lymphatus apud eos terror:

Quos à fugâ dux ægrè ſiſtit.

Conſilium eius probum.

* ſuo,

Quod ſucceſſit.

Et hoſtes cupidine victoriæ, victoriam amittunt.

Agrippina in hâc caſibus virilis animus.

Qui Tiberiũ offendit.

pinam,quàm legatos,quàm duces: compressam à muliere seditionem, cui nomen principis obsistere non quiuerit. Accendebat hæc onerabatque Seianus, peritiâ morum Tiberij, odia in longum iaciens,quæ reconderet, auctaque promeret. At Germanicus legionum,quas nauibus vexerat, secundam & quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter siccâ humo, aut modicè adlabente æstu,quietũ habuit. mox impulsu aquilonis, simul sidere æquinoctij, quo maximè tumescit Oceanus, rapi agiq. agmen. & opplebantur terræ. eadem freto, litori, campis facies. neque discerni poterant incerta ab solidis, breuia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: iumenta, sarcinæ,corpora exanima, interfluunt, occursant: permiscentur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disiecti aut obruti. non vox, & mutui hortatus iuuabant, aduersante vndâ. nihil strenuus ab ignauo,sapiens à * prudenti, consilia à casu differre: cuncta pari violentiâ inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eôdem agmen subduxit. pernoctauere sine vtensilibus, sine igni; magna pars nudo aut mulcato corpore, haut minus miserabiles, quàm quos hostis circumsidet. quippe illis etiam honestæ mortis vsus: his inglorium exitium. lux reddidit terram. penetratumque ad amnem Visurgim,quò Cæsar classe contenderat. impositæ deinde legiones, vagante famâ submersas. nec fides salutis, antequàm Cæsarem exercitumque reducem vidêre. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis præmissus, ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat. data vtrique venia, facilè Segimero, contatius filio:quia Quinctilij Vari corpus inlusisse dicebatur. Ceterùm ad supplenda exercitus damna certauêre Galliæ, Hispaniæ, Italia: quod cuiq. promptum,arma,equos,aurum, offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modò & equis ad bellum sumtis, propriâ pecuniâ militem iuuit. vtq. cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere, vulnera intuens,aliũ spe, alium gloriâ,cunctos alloquio & curâ,sibiq. & prælio firmabat. Decretâ eo anno triumphalia insignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res eum Germanico gestas. Nomen patris patriæ Tiberius à populo sæpius ingestum, repudiauit: neque in acta sua iurari, quamquam censente senatu, permisit: cuncta mortalium incerta,quantoque plus adeptus foret,tantò se magis in lubrico dictans. non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maiestatis reduxerat,cui nomen apud veteres idem,sed alia in iudicium veniebant, si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, deniq. malè gestâ Rep. maiestatem populi Romani minuisset. facta arguebantur,dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis,specie legis eius tractauit,commotus Cassij Seueri libidine,quâ viros feminasq. inlustres procacibus scriptis diffamauerat. mox Tiberius,consultante Pompeio Macro prætore,an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperauere carmina,incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiamque eius,& discordem cum matre animum. Haut pigebit referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina: vt quibus initiis, quantâ Tiberij arte, grauissimum exitium irrepserit,dein repressum sit,postremò arserit,cunctaq. corripuerit, noscatur. Falanio obiiciebat accusator,quòd inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorũ habebantur,Cassium quendam mimum corpore infamem adsciuisset:quodque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini dabatur,

violatum

Periclitata legiones, quæ litore reducta:

Effusione in plana Oceani.

* ab imprudenti, *Sed emersere ad alta.*

Segimerus in deditionem acceptus, cum filio.

Tiberij simulata modestia.

Qui tamen legem maiestatis reduxit:

Nunquam probatam, probis.

Porrecta ea etiam ad minima crimina:

Imò ridicula.

violatum periurio nomen Augusti. Quæ vbi Tiberio notuêre, scripsit consulibus, *Non ideo decretum patri suo cælum, vt in perniciem ciuium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum inter alios eiusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, quòd effigies eius, vt alia numinum simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Iusiurandum perinde æstimandum, quàm si Iouem fefellisset. deorum iniurias dijs curæ.* Nec multo pòst Granium Marcellum prætorem Bithyniæ, Quæstor ipsius Cæpio Crispinus maiestatis postulauit, subscribente Romano Hispone. qui formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sæuitiæ principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum quod secuti ex pauperibus diuites, ex contemtis metuendi, perniciem aliis ac postremum sibi inuenêre. Sed Marcellum insimulabat, sinistros de Tiberio sermones habuisse. ineuitabile crimen, cùm ex moribus principis fœdissima quæque diligeret accusator, obiectaretq. reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, statuam Marcelli altius quàm Cæsarum sitam: & aliâ in statuâ, amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam. ad quod exarsit adeò, vt ruptâ taciturnitate proclamaret, se quoque in eâ causâ laturum sententiam palàm & iuratum, quò ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, *Quo*, inquit, *loco censebis Cæsar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam.* permotus his, quantoque incautius efferbuerat, pœnitentiâ patiens, tulit absolui reum criminibus maiestatis. de pecuniis repetundis, ad reciperatores itum est. Nec patrum cognitionibus satiatus, iudiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaq. eo coràm, aduersus ambitum & potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius senator, questus mole publicæ viæ, ductuque aquarum, labefactas ædis suas, auxilium patrum inuocabat. resistentibus ærarij prætoribus, subuênit Cæsar, pretiumque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens, quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertium largitus est, satis comperto, paternas ei angustias esse. tentantis eadem alios, probare caussam senatui iussit: cupidine seueritatis, in his etiam quæ ritè faceret, acerbus. vnde ceteri silentium & paupertatem confessioni & beneficio præposuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana vrbis stagnauerat. relabentem secuta est ædificiorum & hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, vt libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde diuina humanaque obtegens. sed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, leuari in præsens proconsulari imperio, tradiq. Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens. quod *vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. cur abstinuerit spectaculo ipse, variè trahebant, alij tædio cœtus, quidam tristitiâ ingenij, & metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam sæuitiam, mouendasque populi offensiones, concessam filio materiem: quamquam id quoq. dictum est. Theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauius tum erupit, occisis non modò è plebe, sed militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magistratus & dissensionem vulgi prohibent.

Calumniatores sub tyrannis magni.

Ab his Marcellus accusatur, vt maledicus in Cæsarem.

Qui iram voce etiam vulgauit:

Pisone acutè. & liberè carpente.

Tiberij in iudicijs seueritas, an sæuitia.

Liberalitas eius in aliquot senatores.

Tiberis inundat, cum insigni vrbis detrimento.

Drusus gladiatores dat, sed cruento mungere.

* in vulgus,

Histrionum caussa, tumultus & cædes.

prohibent. Actum de eâ seditione apud patres, dicebanturque sententiæ, vt prætoribus ius virgarum in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpituque est Asinij Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui præbebat. valuit tamen intercessio, quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius. De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorum, multa decernuntur; ex quîs maximè insignia: Ne domos Pantomimorum senator introiret: ne egredientis in publicum, equites Romani cingerent: aut alibi quàm in theatro spectarentur. & spectantium immodestiam exsilio multandi potestas prætoribus fieret. Templum vt in coloniâ Tarraconensi strueretur Augusto, petentibus Hispanis permissum, datumque in omnes prouincias exemplum. Centesimam rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti. simul imparem oneri Remp. nisi vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur. ita proximæ seditionis malè consulta, quibus sexdecim stipendiorum finem expresserant, obolita in posterum. Actum deinde in senatu ab Arruntio & Ateio an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augescit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates disseruere, pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus, superstagnauisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obstrui recusantes. quippe in adiacentia erupturum. optimè rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, vtque originem ita fines dederit. spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, & lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint. quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuiis orbatum, minore gloriâ fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, siue superstitio, valuit, vt in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum cẽsuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia, additis Achaiâ & Macedoniâ. Id quoque morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut iurisdictionibus habere. Caussæ variæ traduntur. alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse: quidam inuidiâ, ne plures fruerentur. sunt qui existiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentis virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat. ex optimis, periculum sibi; à pessimis, dedecus publicum metuebat. quâ hæsitatione postremò eò prouectus est, vt mandauerit quibusdam prouincias, quos egredi vrbe non erat passurus. De comitiis consularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa, non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modò subtractis candidatorum nominibus, originem cuiusque & vitam, & stipendia descripsit, vt qui forent intelligeretur. aliquando, eâ quoque significatione subtractâ, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est. plerumque, eos tantùm apud se professos disseruit, quorum nomina consulibus edidisset. posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis confiderent. specioſa verbis, re inania, aut subdola: quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius seruitium.

Decreta patrũ ad coërcendum.

Templum Augusto in Hispaniâ.

Centesima rerum venalium.

Reuocata, quæ seditiosi milites expresserant.

Agitatum, qui Tiberis coërceri posset.

Tiberius Præsides rarò mutare solitus.

Comitiorum confusa tunc ratio.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

MOTVS aliqui in Oriente. Vonones Parthorum rex ſolio & ſolo ſuo ab Artabano pellitur: & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Quo eodem mox demouetur à Silano Præſide Syriæ, ob metum & Artabani minas. At Tiberius, ſpecie moti Orientis, Germanicum à legionibus ſuetis abſtrahit. cui paret ille, ſed lentè. Prius enim Germaniam ingreditur, & fabricatâ ingenti claſſe, exercitum Oceano ad Amiſiam flumen vehit. Illic Angriuarios Stertinio duce populatur & ſternit. mox Cheruſcos & Arminium ingenti prælio vincit. multumq; gloriæ partum, niſi in regreſſu fortuita clades eam obliteraſſet. Nauium enim hominúmque maximam partem in Oceano amiſit, vi tempeſtatis & imperitiâ eius maris. Interea Romæ vir nobilis Libo Druſus ſtudij rerum nouarum defertur. accuſatur in Senatu, & parte aliquâ conuincitur. Tiberium infenſum expertus, & ventæ nulla ſpe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepotis Hortenſij) in manifeſta paupertate, ſpretæ à Principe. Clemens Poſtumi Agrippæ ſeruus, domino interfecto, faciem & nomen eius mentitur. res Romanas turbat. occultè conſcios & adiutores multos habet. operâ tamen & ingenio Salluſtij Criſpi ſine motu capitur, & Romam perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cheruſcis, aliiſq; gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in vrbem accitus, & indignè habitus, fato moritur. Regnum eius in prouinciam redactum. Germanico Oriens permiſſus, cum maiore, quoquò adiſſet, imperio: Cn. Piſoni Syria, cum occultis (vt creditur) in Germanicum mandatis. Druſus in Illyricum it, dux contra Germanos. qui tamen inter ſe diſcordes, otium & ſecuritatem Romanis fecere. Cheruſci duce Arminio, potentem & veterem regem Maraboduum, magno nec incruento prælio vincunt. In Aſiâ duodecim celebres vrbes terræ motu collapſæ, aut hauſtæ ſunt. Tacfarinas in Africâ bellum ſiue latrocinium exercet. idq; à Furiò Proconſule ſtatim repreſſum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Druſus Germanos ad diſcordias inlicit. Maraboduus vi Catualdæ regno pulſus in Italiam venit, & Rauennæ per duodeuiginti annos egit. Idem Catualdæ mox caſus, qui Forum Iulium miſſus. Rheſcuporis Thracum rex, operâ Pomponij Flacci in vincladatur: Romam perducitur. Germanicus Ægyptum luſtrat. reuerſus inimicitias cum Piſone exercet, & denunciat. ſed paullò pòſt morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ exſtinguitur. Veneni à Piſone dati ſuſpicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, à Sentio aliiſq; Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romæ decreti. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. Virgo Veſtalis capta. Arminius in Germaniâ dolo cæſus. Hæc geſta annis quattuor,

COSS. T. STATILIO SISENNA TAVRO, ET L. SCRIBONIO LIBONE.
C. CÆCILIO RVFO, ET L. POMPONIO FLACCO.
TIBERIO CÆSARE AVG. III. ET GERMANICO CÆSARE II.
M. IVNIO SILANO, ET C. NORBANO FLACCO.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone COSS. mota Orientis regna, prouinciæque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumque regem, quamuis gentis Arſacidarum, vt externum aſpernabantur. Is fuit Vonones, obſes Auguſto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depuliſſet exercitus, duceſque Romanos, cuncta venerantium officia ad Auguſtum verterat: partemq; prolis, firmandæ amicitiæ, miſerat. haut perinde noſtri metu, quàm fidei popularium diffiſus. Poſt finem Phrahatis & ſequentium regum, ob internas cædes, venêre in vrbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetuſtiſſimum liberorum eius accirent. Magnificum id ſibi credidit Cæſar, auxitque opibus. Et accepere barbari lætantes, vt fermè ad noua imperia. Mox ſubit pudor, degenerauiſſe Parthos, petitum alio ex orbe regem, hoſtium artibus infectum. iam inter prouincias

Cauſſæ & initia belli Parthici.

A. V. C. DCCLXIX.

Phrahates rex, Auguſto amicus.

Eius filius Vonones à Tiberio in regnum miſſus. Qui non diu gratus:

Romanas

Romanas ſolium Arſacidarum haberi, dariſque. *Vbi illam gloriam trucidantium Craſſum, exturbantium Antonium, ſi mancipium Cæſaris, tot per annos ſeruitutem perpeſſum, Parthis imperitet?* Accendebat dedignantes & ipſe, diuerſus à maiorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum curâ, quoties per vrbes incederet lecticæ geſtamine, faſtuſque erga patrias epulas. irridebantur & Græci comites, ac viliſſima vtenſilium anulo clauſa. ſed promti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis virtutes, noua vitia; & quia ipſorum maioribus aliena, perinde odium prauis & honeſtis. Igitur Artabanus Arſacidarum è ſanguine, apud Dahas adultus excitur; primoque congreſſu fuſus, reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, ob ſcelus Antonij: qui Artauaſden regem Armeniorum ſpecie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, poſtremò interfecerat. Eius filius Artaxias, memoriâ patris nobis infenſus, Arſacidarum vi ſeque regnumq. tutatus eſt. occiſo Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæſare Armeniis Tigranes, deductuſque in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis eius, quamquam ſociatis more externo in matrimonium regnumque. dein iuſſu Auguſti impoſitus Artauaſdes, & non ſine clade noſtrâ deiectus. Tum C. Cæſar componendæ Armeniæ diligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob inſignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ abſumto, ſtirpem eius haut tolerauere: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eaque breui pulſâ, incerti ſolutique, & magis ſine domino, quàm in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed vbi minitari Artabanus, & parum ſubſidij in Armeniis, vel ſi noſtrâ vi defenderetur, bellum aduerſus Parthos ſumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus excitum cuſtodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. Ceterùm Tiberio haut ingratum accidit, turbari res Orientis, vt eâ ſpecie Germanicum ſuetis legionibus abſtraheret, nouiſque prouinciis impoſitũ, dolo ſimul & caſibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum ſtudia militum, & auerſa patrui voluntas, celerandæ victoriæ *intentior, tractare præliorum vias, & quæ ſibi tertium iam annum belligeranti ſæua vel proſpera euenirent. fundi Germanos acie, & iuſtis locis; iuuari ſiluis, paludibus, breui æſtate, & præmaturâ hieme: ſuum militem, haut perinde vulneribus, quàm ſpatiis itinerum, damno armorum adfici: feſſas Gallias miniſtrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad inſidias; defenſantibus iniquum. at ſi mare intretur; promtam ipſis poſſeſſionem, & hoſtibus ignotam: ſimul bellum maturius incipi, legioneſq. & commeatus pariter vehi: integrum equitẽ, equoſque, per ora & alueos fluminum mediâ in Germaniâ fore. Igitur huc intendit, miſſis ad cenſus Galliarum, P. Vitellio & *Cantio. Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ claſſi præponuntur. Mille naues ſufficere viſæ, properatæque. aliæ breues, anguſtâ puppi proraque, & lato vtero, quo faciliùs fluctus tolerarent: quædam, planæ carinis, vt ſine noxâ ſiderent: plures, æpoſitis vtrimque gubernaculis, conuerſo vt repente remigio, *hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta veherentur, ſimul aptæ ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in ſpeciem ac terrorem. Inſula Batauorum in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulſus, accipiendiſque copiis, & tranſmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo cõtinuus, aut modicas inſulas circumueniens, apud

principium

Et ab Artabano mox deiicitur.

Profugit in Armeniam abit, In quâ varia mutatio regum:

Tigranes imponitur:

Iam Vonones.

Sed metu Parthorum remouetur:

His cauſſis in Orientem Germanicus deſtinatur.

interior. ed. Mediol.

Sed ille in Germanos bellũ mallet.

Igitur nouâ ratione, & mari eos aggreditur.

Scantio.

Claſſe mille nauium.

huc vel illuc

Quæ in portuoſâ Batauiâ conuenerunt.

principium agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur, seruatque nomen & violentiam cursus, quà Germaniam præuehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomẽto Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosâ flumine, eiusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur. Sed Cæsar, dum adiguntur naues, Silium legatum cum expeditâ manu inruptionem in Chattos facere iubet. ipse, audito castellum Lupiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. neq. Silio ob subitos imbres aliud actum, quàm vt modicam prædam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamq. raperet. Neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam aduentus eius dilapsi. tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram Druso sitam disiecerant. Restituit aram, honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haut visum. & cuncta inter castellum, Alisonem, ac Rhenum nouis limitibus, aggeribusq. permunita. Iamq. classis aduenerat, cum præmisso commeatu, & distributis in legiones ac socios nauibus, fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, vt se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoriâ consiliorum atque operum iuuaret: lacus inde & Oceanum vsque ad Amisiam flumen secundâ nauigatione peruehitur. classis Amisiæ relicta, læuo amne. erratumque in eo, quòd non subuexit. transposuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus absumti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria, non dum adcrescente vndâ, intrepidi transiêre: postremum auxiliorum agmen, Batauique in parte eâ, dum insultant aquis artemq. nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metanti castra Cæsari Angriuariorum defectio à tergo nuntiatur. Missus illicò Stertinius cum equite & armaturâ leui, igne & cædibus perfidiam vltus est. flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat. eius in ripâ cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quæsitoque an Cæsar venisset, postquam adesse responsum est, vt liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio. tum permissum. progressusq. salutatur ab Arminio. qui amotis stipatoribus, vt sagittarij nostrâ pro ripâ dispositi abscederent, postulat; & postquam digressi, vnde ea deformitas oris interrogat fratrem. illo locum, & prœlium referente, quodnam præmium recepisset exquirit. Flauius aucta stipendia, torquem, & coronam, aliaque militaria dona memorat, inridente Arminio vilia seruitij pretia. Exin diuersi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Cæsaris, & victis graues pœnas, in deditionem venienti paratam clementiam, neque coniugem & filium eius hostiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatem auitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum sociam. ne propinquorũ & adfinium, deniq. gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator esse mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapsi, quo minus pugnã consererent, ne flumine quidẽ interiecto cohibebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, armaque & equum poscentem Flauium attinuisset. cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliumque denuntians. nam pleraque latino sermone interiaciebat, vt qui Romanis in castris ductor populariũ meruisset. Postero die, Germanorũ acies trans Visurgim stetit. Cæsar, nisi pontibus præsidiisq. impositis, dare in discrimen legiones haut imperatoriũ ratus, equitem vado tramittit. præfuêre Stertinius, & è numero primipilarium Æmilius, distantibus locis inuecti, vt hostẽ diducerent. quà celerrimus amnis, Carioualda dux Batauorum erupit. eum Cheruſci fugam simulantes,

Interea præludia quadã belli, in Chattos.

Ara Drusi.

Fossa Drusiana copia transuecta:

Ad Amisiã ventum.

Batauinatatores.

Angriuarij deficiunt, sed reuocantur.

Arminij colloquium cum fratre Flauio.

Quod in iurgia & panè pugnam desiit.

Arminius latinè sciens.

Flumen Romani transeunt: Cum iis Batauistrenuè sed parum feliciter.

in planitiem ſaltibus circumiectam traxere: dein coorti, & vndique effuſi trudunt aduerſos, inſtant cedentibus, collectoſque in orbem, pars congreſſi, quidam eminus proturbant. Carioualda, diu ſuſtentatâ hoſtium ſæuitiâ, hortatus ſuos vt ingruentes cateruas globo frangerent, atque ipſe in denſiſſimos inrumpens, congeſtis telis & ſuffoſſo equo labitur, ac multi nobilium circâ. ceteros vis ſua, aut equites cum Stertinio Æmilioque ſubuenientes, periculo exemêre. Cæſar tranſgreſſus Viſurgim, indicio perfugæ cognoſcit, dilectum ab Arminio locum pugnæ, conueniſſe & alias nationes in ſiluam Herculi ſacram, auſuroſque nocturnam caſtrorum oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes, ſuggreſſique propiùs ſpeculatores audiri fremitum equorũ, immenſique, & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, ſecum agitabat. Tribunos & centuriones læta ſæpius, quàm comperta nuntiare; libertorum ſeruilia ingenia; amicis ineſſe adulationem: ſi concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos adſtrepere. penitus noſcendas mentes, cùm ſecreti & incuſtoditi, inter militaris cibos, ſpem aut metum proferrent. Nocte cœptâ, egreſſus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno, cõtectus humeros ferinâ pelle, adit caſtrorũ vias, adſiſtit tabernaculis, fruiturq. famâ ſui: cùm hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per ſeria per iocos eundem animum, laudibus ferrent: reddendamq. gratiam in acie faterentur: ſimul perfidos & ruptores pacis, vltioni & gloriæ mactandos. Inter quæ vnus hoſtium latinæ linguæ ſciens, acto ad vallũ equo, voce magnâ, coniuges, & agros, & ſtipendij indies, donec bellaretur, ſeſtertios centenos, ſi quis transfugiſſet, Arminij nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras. veniret dies, daretur pugna: ſumturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ deſtinare. Tertia fermè vigilia, adſultatum eſt caſtris, ſine coniectu teli: poſtquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remiſſum ſenſêre. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque ſe operatum, & ſanguine ſacro reſperſâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus auiæ Auguſtæ accepiſſe. Auctus omine, addicentibus auſpiciis, vocat concionem, & quæ ſapientiâ præuiſa aptaque imminenti pugnæ diſſerit. *Non campos modò militi Romano ad prœlium bonos, ſed ſi ratio adſit, ſiluas & ſaltus. nec enim immenſa barbarorum ſcuta, enormis haſtas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina. denſarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam: ne ſcuta quidem ferro, neruóue firmata, ſed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas. primam vtcunque aciem haſtatam; ceteris, præuſta aut breuia tela. iam corpus, vt viſu toruum, & ad breuem impetum validum; ſic nullâ vulnerum patientiâ, ſine pudore flagitij, ſine curâ ducum, abire, fugere: pauidos aduerſis; inter ſecunda, non diuini, non humani iuris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant; hac acie parari. propiorem iam Albim, quàm Rhẽnum: neque bellum vltrà, modò ſe patris, patruique veſtigia prementem, iiſdem in terris victorem ſiſterent.* Orationem ducis ſecutus militum ardor: ſignumque pugnæ datum. Nec Arminius, aut cæteri Germanorũ proceres omittebant ſuos quiſq. teſtari. *Hos eſſe Romanos Variani exercitus fugaciſſimos, qui ne bellum tolerarent, ſeditionem induerint: quorum pars onuſta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infenſis rurſum hoſtibus, aduerſis * odiis obiiciãt, nullâ boni ſpe. claſſem quippe & auia Oceani quæſita, ne quis venientibus occurreret, ne pulſos premeret: ſed vbi miſcuerint manus, inane victis ventorum rœnorúmue ſubſidium. meminiſſent modò auaritiæ, crudelitatis, ſuperbiæ: * aliud ſibi reliquum quàm tenere libertatem, aut mori ante ſeruitium?*

Carioualda dux eorum aluq; caſi.

Silua Herculis.

Germanicus animos militum callidè tentat.

Repperit volentes in ſe & in pugnã.

Arminius præmium defectionis pronunciari iubet:

Caſtra etiã noctu tentat: vtrumque fruſtrà.

In ſomnis felix omen Germanico.

Conſilium & ratio exponitur futuræ pugnæ.

Germanorũ arma parum firma:

Ipſi ferociores, quàm fortiores.

Arminius & ſuos animat:

Romanos deprimit:

* diis

In ipſa audacia metus incuſat.

* an aliud,

Sic ac

Sic accenſos & prœlium poſcentes in campum, cui Idiſtauiſo nomen, deducunt. is medius inter Viſurgim & colles, vt ripæ fluminis cedunt, aũt prominentia montium reſiſtunt, inæqualiter ſinuatur. ponè tergum inſurgebat ſilua, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos. campum & prima ſiluarum, barbara acies tenuit: ſoli Cheruſci iuga inſedêre, vt prœliantibus Romanis deſuper incurrerent. Noſter exercitus ſic inceſſit. auxiliares Galli, Germaniq. in fronte: poſt quos pedites ſagittarij: dein quatuor legiones, & cum duabus prætoriis cohortibus, ac dilecto equite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite ſagittario, ceteræque ſociorum cohortes. Intentus paratuſque miles, vt ordo agminis, in aciem * adſiſteret. Viſis Cheruſcorũ cateruis, quæ per ferociam proruperant: validiſſimos equitum incurrere latus; Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque inuadere iubet, ipſe in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilæ petere ſiluas, & intrare viſæ, Imperatorem aduertêre. exclamat, Irent, ſequerentur Romanas aues, propria legionum numina. ſimul pedeſtris acies infertur, & præmiſſus eques, poſtremos ac latera impulit. mitumque dictu, duo hoſtium agmina diuerſâ fugâ, qui ſiluam tenuerant in aperta, qui campis adſtiterant, in ſiluam ruebant. medij inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur, inter quos inſignis Arminius manu, voce, vulnere, ſuſtentabat pugnam. Incubueratq. ſagittariis, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorumque & Gallicæ cohortes ſigna obieciſſent. niſu tamen corporis, & impetu equi peruaſit, oblitus faciem ſuo cruore ne noſceretur. quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emiſſumque tradidêrunt. Virtus ſeu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit. ceteri paſſim trucidati. & pleroſq. tranare Viſurgim conantes, iniecta tela aut vis fluminis, poſtremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. quidam turpi fugâ in ſumma arborum niſi, ramiſque ſe occultantes, admotis ſagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. Quintâ ab horâ diei ad noctẽ cæſi hoſtes, decẽ milia paſſuum cadaueribus atque armis oppleuêre: repertis inter ſpolia eorũ catenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant. Miles in loco prœlij, Tiberium imperatorem ſalutauit, ſtruxitque aggerem & in modum trophæorum arma, ſubſcriptis victarum gentium nominibus, impoſuit. Haut perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea ſpecies dolore & irâ adfecit. qui modò abire ſedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, iuuentus, ſenes, agmen Romanum repentè incurſant, turbant. poſtremò diligunt locum, flumine & ſiluis clauſum, artâ intus planitie, & humidâ: ſiluas quoque profunda palus ambibat, niſi quòd latus vnum Angriuarij lato aggere extulerant, quo à Cheruſcis dirimerentur. hîc pedes adſtitit, equitem propinquis lucis texêre, vt ingreſſis ſiluam legionibus à tergo foret. Nihil ex ijs Cæſari incognitum: conſilia, locos, promta, occulta nouerat, aſtũſque hoſtium in perniciem ipſis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumque. peditum aciem ita inſtruxit, vt pars æquo in ſiluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, ſibi; cetera legatis permiſit. quibus plana euenerant, facilè inrupêre: quîs impugnandus agger, vt ſi murum ſuccederent, grauibus ſupernè ictibus cõflictabantur. Senſit dux imparem cominus pugnam, remotiſque paulum legionibus, funditores libratoreſque excutere tela, & proturbare hoſtem iubet. miſſæ è tormentis haſtæ, quantoq. conſpicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæſar cum prætoriis co-

Loci deſcriptio, vbi pugna.

Ordo & diſpoſitio vtrimque acierum.

Pugna committitur: * adſtitêre.

Quam felicem Romanis Aquilæ prodicunt.

Vincunturque Germani: Nec virtus Arminio, niſi ad effugium, profuit.

Idem Inguiomero.

Tropæum Romani in loco excitant.

Quã contumeliã Germani accenſi:

Iterumque ad pugnam ventum.

Quæ acris & ambigua:

toriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in ſiluas. conlato illic gradu certatum. hoſtem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant. vtriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ. Nec minor Germanis animus, ſed genere pugnæ & armorũ ſuperabantur: cùm ingens multitudo, artis locis, prælongas haſtas non protenderet, non colligeret, neque adſultibus & velocitate corporum vteretur, coacta ſtabile ad prœlium: contrà miles, cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque ſtrage hoſtium aperiret. impromto iam Arminio, ob continua pericula, ſiue illum recens acceptum vulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deſerebat. & Germanicus quò magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque inſiſterent cædibus, nil opus captiuis, ſolam internicionem gentis finem bello fore. Iamq. ſero diei ſubducit ex acie legionem faciendis caſtris, ceteræ ad noctem cruore hoſtium ſatiatæ ſunt. equites ambiguè certauêre. Laudatis pro concione victoribus Cæſar, congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cum titulo, DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de ſe nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus cõſcientiam facti ſatis eſſe. Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauiſſent. atque illi ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre. Sed æſtate iam adultâ, legionum aliæ itinere terreſtri in hibernacula remiſſæ, plures Cæſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam Oceano inuexit. Ac primò placidum æquor mille nauium remis ſtrepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effuſa grando: ſimul variis vndique procellis, incerti fluctus proſpectum adimere, regimen impedire: mileſq. pauidus, & caſuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempeſtiuè iuuat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc cælum, & mare omne in auſtrum ceſſit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenſo nubium tractu validus, & rigore vicini ſeptentrionis horridior, rapuit diſiecitque naues in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptas, vel per occulta vada infeſtas. quibus paulum ægreque vitatis poſtquàm mutabat æſtus, eodem quo ventus ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis vndas poterant. equi, iumenta, ſarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò leuarentur aluei * manantes per latera, & fluctu ſuper vrgente. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentiâ cæli præſtat Germania, tantum illa clades nouitate & magnitudine exceſſit, hoſtilibus circum litoribus, aut ita vaſto & profundo, vt credatur nouiſſimum ac ſine terris mare. pars nauium hauſtæ ſunt, plures, apud inſulas longiùs ſitas eiectæ: mileſque nullo illic hominum cultu, fame abſumptus, niſi quos corpora equorum eodem * eliſa tolerauerant. ſola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesque apud ſcopulos & prominentis oras, cùm ſe tanti exitij reum clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æſtu, & ſecundante vento, claudæ naues, raro remigio, aut intentis veſtibus, & quædam à validioribus tractæ, reuertêre: quas raptim refectas miſit, vt ſcrutarentur inſulas. collecti eâ curâ plerique. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemtos ab interioribus reddidere. quidam in Britanniam rapti, & remiſſi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monſtra maris, ambiguas hominum & beluarum formas;

Romani tamen pro victoribus.

Monumentum & titulus rerũ magnificus.

Miles plerusque claſſe reducitur:

Cum clade, & pænè exitio:

Ita Oceanus intumuit.

Eius tempeſtatis pulchra ſpecies.

* nantes

* eniſa

Germanicus in Chaucos reiicitur.

Seruati & alij quidam, ſed pauci.

formas: visa, siue ex metu credita. Sed fama classis amissæ, vt Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: ipse maioribus copiis Marsos irrumpit: quorum dux Malouendus nuper in deditionem acceptus, propinquo loco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio seruari indicat. Missa extemplò manus, quæ hostem à fronte eliceret, alij qui terga circumgressi recluderent humum. & vtrisque adfuit fortuna. eò promtior Cæsar pergit introrsus, populatur, exscindit non ausum congredi hostem: aut sicubi restiterat, statim pulsum, nec vnquam magis, vt ex captiuis cognitum est, pauentem. Quippe inuictos & nullis casibus superabiles Romanos prædicabant, qui perditâ classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus litora, eâdem virtute, pari ferociâ, & veluti aucti numero inrupissent. Reductus inde in * Hiona miles, lætus animi, quòd aduersa maris, expeditione prosperâ pensauisset. addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat exsoluendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendæque pacis consilia sumere, & si proxima æstas adiiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, *rediret ad decretum triumphum. satis iam euentuum, satis casuum: prospera illi & magna prœlia: eorum quoque meminisset, quæ venti & fluctus, nullâ ducis culpâ, grauia tamen & sæua damna intulissent. se nouies à diuo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfecisse. sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Sueuos, regemque Maroboduum pace obstrictum. posse & Cheruscos, ceteraque rebellium gentes, quando Romanæ vltioni consultum est, internis discordiis relinqui.* Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modestiam eius adgreditur, alterum consulatum offerendo, cuius munia præsens obiret. simul adnectebat, si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoste, non nisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium, & * deportare lauream posset. Haut contatus est vltrà Germanicus, quanquam fingi ea, seque per inuidiam parto iam decori abstrahi intelligeret. Sub idem tempus, è familiâ Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, ordinem, finem curatiùs differam; quia tum primùm reperta sunt, quæ per tot annos Remp. exedêre. Firmius Catus Senator, ex intimâ Libonis amicitiâ, iuuenem improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti coniunx fuerat, consobrinos Cæsares, plenam imaginibus domum ostentat: hortaturque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis inligaret. Vt satis testium, & qui serui eadem noscerent, reperit: aditum ad principem postulat, demonstrato crimine & reo per Flaccum Vesculariorum equitem Romanum, cui propior cum Tiberio vsus erat. Cæsar indicium haut aspernatus, congressus abnuit. posse enim, eodem Flacco internuntio, sermones commeare. atque interim Libonem ornat præturâ, conuictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctaque eius dicta factaque cùm prohibere posset, scire malebat. donec Iunius quidã tentatus vt infernas vmbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, auidumque famæ malæ. Statim corripit reum, adit consules, senatus cognitionem poscit: & vocantur patres, addito, consultandum super re magnâ & atroci. Libo interim veste mutatâ cum primoribus feminis, circumire domos, orare adfines, vocẽ aduersùm pericula poscere: abnuentibus

Hæc clades Germanos erigit: Quos contra Cæsar it.

Marsos vastat, exscindit.

* hiberna

Germani ad pacem iam flectebant:

Sed Cæsarem maior Cæsar auocat.

Cui cauta & lenta consilia, quàm ferocia magis cordi.

Honoribus etiam Germanicum emollit.

* reportare

Libo Drusus maiestatis accusatur:

Qui temerè Chaldæos consuluit.

Delatus ab iisipsis, qui impulerant.

Tiberius dissimulat, & ruere eum patitur.

Ad extremũ in Senatu accusatur.

cunctis, cùm diuersa prætenderent, eâdem formidine. die senatus metu & ægritudine fessus, siue, vt tradidêre quidam, simulato morbo, lecticâ delatus ad fores curiæ, innisusque fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Cæsar, ita moderans, ne lenire, néue asperare crimina videretur. Accesserant præter Trionem & Catum accusatores, Fonteius Agrippa, & C. Liuius, certabantque cui ius perorandi in reum daretur: donec Liuius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus, protulit libellos vecordes adeò, vt consultauerit Libo, an habiturus foret opes, quîs viam Appiam Brundisium vsque pecuniâ operiret. inerant & alia huiuscemodi, stolida, vana; si mollius acciperes, miseranda. Vni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæsarum aut senatorum, additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes seruos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere senatus consulto, quæstio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari singulos actori publico iubet: [scilicet, vt in Libonem ex seruis, saluo senatusconsulto quæreretur.] Ob quæ posterum diem reus petiuit. domumque digressus, extremas preces P. Quirinio propinquo suo ad principem mandauit. responsum est, vt senatum rogaret. cingebatur interim milite domus, strepebantq. etiam in vestibulo, vt audiri, vt aspici possent: cùm Libo, ipsis, quas in nouissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorem, prehensare seruorũ dextras, inferere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpositũ mensâ lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis, accurrêre liberti, & cæde visâ miles abstitit. Accusatio tamen apud patres adseueratione eâdem peracta, iurauitque Tiberius petiturum se vitam, quamuis nocenti, nisi voluntariam mortem properauisset. Bona inter accusatores diuiduntur: & præturæ extra ordinem datæ, his qui senatorij ordinis erant. Tunc Cotta Messalinus, ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur, censuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret. supplicationum dies, Pomponij Flacci sententiâ cõstituti. vt dona Ioui, Marti, Concordiæ, vtque Iduum Septembrium dies quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, L. P. & Gallus * Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuêre: quorum auctoritates, adulationesque retuli, vt sciretur vetus id in Rep. malum. Facta & de Mathematicis Magisq. Italiâ pellendis senatus consulta: quorum è numero, L. Pituanius saxo deiectus est. In P. Martium consules extra portam Exquilinam, cùm classicum canere iussissent, more prisco aduertêre. Proximo senatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio consulari, Octauio Frontone præturâ functo: decretumque ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, ne vestis serica viros fœdaret. Excessit Fronto, ac postulauit modum argento, supellectili, familiæ. Erat quippè adhuc frequens senatoribus, si quid è Rep. crederent, loco sententiæ promere. Contrà Gallus Asinius disseruit, *Auctu imperij adeleuisse etiam priuatas opes, idque non nouum, sed è vetustissimis moribus. aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp. referri. quâ tenui, angustas ciuium domos; postquam eò magnificentiæ venerit, gliscere singulos. neque in familiâ & argento, quæque ad vsum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortunâ possidentis. distinctos senatus & equitum census: non quia diuersi naturâ, sed vt locis, ordinibus, dignationibus antistent, * talesque ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur. nisi fortè clarissimo cuique plures curas, maiora pericula subeunda; delinimentis curarum & periculorum*

carendum

Et conuincitur vecordia potius, quàm sceleris.

Serui in dominum torti: & aduersæ leges nouo pallio velatæ.

Ambigere possis an non à glossemate hæc sint.

Libo denique, tædio & desperatione, se conficit.

Præmia accusatoribus.

Et variæ in mortuũ decretæ, prauissimæ adulationis:

* Asinij

Vnum vtilissimum, de vatibus pellendis.

Luxus publicus leuiter coërcitus.

Quem ex professo defendit Asinius:

*aliisq. quæ ad req.

carendum esse. Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum & similitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus censuræ: nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem. Inter quæ L. Piso ambitum fori, corrupta iudicia, sæuitiam oratorum accusationes minitantium increpans, abire se, & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur. simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haut minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocatâ in ius Vrgulaniâ, quam supra leges amicitia Augustæ extulerat. nec aut Vrgulania obtemperauit, in domum Cæsaris spreto Pisone vecta; aut ille abstitit, quamquam Augusta se violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, vt se iturum ad prætoris tribunal, adfuturum Vrgulaniæ diceret, processit palatio, procul sequi iussis militibus. spectabatur, occurrante populo, compositus ore, & sermonibus variis tempus atque iter ducens: donec propinquis Pisonem frustra coërcentibus, deferri Augusta pecuniam quæ petebatur iuberet. Isque finis rei, ex quâ neque Piso inglorius, & Cæsar maiore famâ fuit. Ceterùm Vrgulaniæ potentia adeò nimia ciuitati erat, vt testis in caussâ quadam quæ apud senatum tractabatur, venire dedignaretur. missus est prætor, qui domi interrogaret: cùm virgines Vestales in foro & iudicio audiri, quoties testimonium dicerent, vetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haut referrem, ni pretium foret, Gn. Pisonis & Asinij Galli super eo negotio diuersas sententias noscere. Piso, quanquam abfuturum se dixerat Cæsar, ob id magis agendum censebat, vt absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere. decorum Reip. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, nihil satis inlustre, aut ex dignitate populi Romani nisi coràm & sub oculis Cæsaris: eoque conuentum Italiæ & adfluentis prouincias, præsentiæ eius seruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis vtrimque contentionibus acta, sed res dilatæ. Et certamen Gallo aduersus Cæsarem exortum est. nam censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: vtque legionum legati, qui ante præturam eâ militiâ fungebantur, iam tum prætores destinarentur: princeps duodecim candidatos, in annos * singulos nominaret. Haut dubium erat, eam sententiam altiùs penetrare, & arcana imperij tentari. Tiberius tamen quasi * augeretur potestas eius differuit. *Graue moderationi suæ tot eligere, tot differre. vix per singulos annos offensiones vitari, quamuis repulsam propinqua spes soletur: quantũ odij fore ab his qui vltra quinquennium proüciantur! vnde prospici posse quæ cuique tam longo temporis spacio mens, domus, fortuna. superbire homines etiam annuâ designatione: quid si honorem per quinquennium agitent? quintuplicari prorsus magistratus, subuerti leges, quæ sua spacia exercendæ candidatorum industriæ, quærendisque aut potiundis honoribus statuerint.* Fauorabili in speciem oratione vim imperij tenuit, censusque quorundam senatorum iuuit. quò magis mirũ fuit, quòd preces M. Hortali nobilis iuuenis, in paupertate manifestâ, superbiùs accepisset. Nepos erat oratoris Hortensij, inlectus à diuo Augusto liberalitate decies sestertiûm ducere vxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia exstingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, quum in palatio senatus haberetur, modò Hortensij inter oratores sitam imaginẽ, modò Augusti intuens, ad hunc modum cœpit. *Patres conscripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant, vt posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam*

Facili assensu, in omniũ contage.

Pisonis libera vox & mina.

Vrgulania, delicium Liuiæ.

Potentia, vel impotentia potius, mulierculæ.

De rebus agendis certatio.

Asinij Galli sententia super comitiis.

Pro Cæsare, vt videbatur:

* quinos fuit.

* Medicæa lectio auretur.

Sed reiecta à Cæsare, ob suas caussas.

Is liberalis in quosdam Senatores:

Asper contrà in nepotem Hortensij.

Qui compositâ oratione inopiam fatetur, & subsidium poscit.

gentile domus nostræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. iussus ab imperatore, vxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum. nec ad inuidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. adsequentur florente te Cæsar quos dederis honores, interim Q. Hortensij pronepotes, diui Augusti alumnos, ab inopiâ defende. Inclinatio senatus incitamentum

Clausa Tiberio auret, & bulga.

Tiberio fuit, quò promtiùs aduersaretur, his fermè verbis vsus. *Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint: singuli numquam exsatiabuntur, Resp. deficiet. nec sanè ideo à maioribus concessum est egredi aliquando relationẽ, & quod in commune conducat loco sententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares nostras hic augeamus: cum inuidiâ senatus & principum, siue indulserint largitionẽ, siue abnuerint. non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiua quidem & improuisa: cùm alijs de rebus conuenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberùm suorum, vrgere modestiam senatus,*

Duriter imò negat.

* Corrupta. fortè *eâdem inuidiam in me.*

** eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec eâ lege vt semper daretur. languescet alioqui industria, intendetur secordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignaui, nobis graues.* Hæc atque talia, quamquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia principum honesta atque inhonesta laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur excepêre. sensitque Tiberius. & cùm paulum reticuisset, Hortalo se respondisse ait, ceterùm si patribus videretur, daturum liberis eius ducena sestertia singulis, qui sexus virilis essent. egêre alij grates: siluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens. neque miseratus est posthac Tiberius, quamuis domus Hortensiũ pudendam ad inopiam dilaberetur. Eodem anno, mancipij vnius audacia, ni maturè subuentum foret, discordiis armisque ciuilibus Remp. perculisset. Postumi Agrippæ seruus, nomine Clemens, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planasiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non seruili animo concepit. ausa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. atque interim patratâ cæde, ad maiora & magis præcipitia conuersus, furatur cineres, vectusque * coram Ethruriæ promontorium, ignotis locis sese abdit, donec crinem barbamque promitteret. nam ætate & formâ haut dissimili in dominum erat. tum per idoneos & secreti eius socios, crebescit viuere Agrippam, occultis primùm sermonibus, vt vetita solent; mox vago rumore apud imperitissimi cuiusque promtas aures, aut rursum apud turbidos, eoq. noua cupientes. atque ipse adire municipia obscuro diei, neq. propalàm aspici, neq. diutiùs iisdem locis. sed quia veritas visu & morâ, falsa festinatione & incertis valescunt, relinquebat famã, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam, seruatũ munere deûm Agrippam, credebatur Romæ. iamq. Hostiam inuectũ multitudo ingens, iam in vrbe clandestini cœtus celebrabant; cùm Tiberium anceps cura distrahere, víne militũ seruum suum coërceret, an inanem credulitatẽ tempore ipso vanescere sineret. modò nihil spernendum, modò non omnia metuendâ, ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremò dat negotiũ Sallustio Crispo. ille è clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) dilegit, atq. hortatur, simulatâ cõscientiâ adeant, offerant pecuniam, fidẽ, atq. pericula polliceantur. Exsequuntur vt iussum erat. dein speculati noctem incustoditam, acceptâ idoneâ manu, vinctum clauso ore in palatiũ traxêre. percontanti Tiberio, *Quomodo Agrippa factus esset?* respondisse fertur, *Quomodo tu Cæsar.* Vt ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius pœnam eius palàm ausus, in secretâ palatij parte interfici iussit, corpusque clàm auferri. & quamquam multi è domo principis, equitesque ac senatores,

Ita illustris Hortensiana domus collapsa.

Clementis serui non seruile facinus.

Lapsus primâ spe, ad alteram accingitur.

* Cosàm

Agrippam se facit.

Stulti & auidi multi credunt.

Tiberius callidè & tranquillè orientem tumultum discutit.

Falsum Agrippam capit.

Cuius in os Cæsaris pulchra & libera vox.

sustẽ-

ſuſtentaſſe opibus, iuuiſſe conſiliis dicerentur, haut quæſitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Germanici, auſpiciis Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæſar dictator populo Rom. legauerat: ſacrarium genti Iuliæ, effigieſque diuo Auguſto apud Bouillas, dicantur. C. Cœlio, L. Pomponio coss. Germanicus Cæſar A. D. VII. Kalendas Iunias triumphauit de Cheruſcis Chattiſque & Angriuariis, quæque aliæ nationes vſque ad Albim colunt. vecta ſpolia, captiui, ſimulacra montium, fluminum, præliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, curruſque quinque liberis onuſtus. ſed ſuberat occulta formido reputantibus, haut proſperum in Druſo patre eius fauorem vulgi, auunculum eiuſdem Marcellum flagrantibus plebis ſtudiis intra iuuentam ereptum, breues & infauſtos populi Romani amores. Ceterùm Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi ſeſtertios viritim dedit, ſeque collegam conſulatui eius deſtinauit. nec ideo ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri iuuenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitq. cauſſas, aut fortè oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquageſimum annum Cappadociâ potiebatur, inuiſus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem, nullo officio coluiſſet. nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Auguſti monitus; quia florente C. Cæſare, miſſoq. ad res Orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt versâ Cæſarum ſobole, imperium adeptus eſt, elicit Archelaum matris litteris, quæ non diſſimulatis filij offenſionibus clementiam offerebat, ſi ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel ſi intelligere crederetur vim metuens, in vrbem properat: exceptuſque immiti à principe, & mox accuſatus in ſenatu, non ob crimina quæ fingebantur, ſed angore, ſimul feſſus ſenio, & quia regibus æqua nedum infima inſolita ſunt, finē vitæ ſponte an fato impleuit. Regnum in prouinciam redactum eſt, fructibusque eius leuari poſſe centeſimæ vectigal profeſſus Cæſar, ducenteſimam in poſterum ſtatuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, pleriſque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria atque Iudæa, feſſæ oneribus, diminutionem tributi orabant. Igitur hæc, & de Armeniâ quæ ſuprà memoraui, apud patres diſſeruit, nec poſſe motum * Orientem niſi Germanici ſapientiâ componi. Nam ſuam ætatem vergere, Druſi non dum ſatis adoleuiſſe. Tunc decreto patrum, permiſſæ Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur, maiuſque imperium quoquò adiſſet, quàm his qui ſorte aut miſſu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syriâ Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni yetuſtiſſimo liberorum eius pacta erat: præfeceratque Gn. Piſonem ingenio violentum, & obſequij ignarum, inſitâ ferociâ à patre Piſone, qui ciuili bello reſurgentes in Africa partes acerrimo miniſterio aduerſus Cæſarem iuuit. mox Brutum & Caſſium ſecutus, conceſſo reditu, petitione honorum abſtinuit, donec vltrò ambiretur delatum ab Auguſto conſulatum accipere. ſed præter paternos ſpiritus, vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur. vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infra deſpectare: nec dubium habebat, ſe dilectum, qui Syriæ imponeretur, ad ſpes Germanici coërcendas. credidere quidā data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haut dubiè Auguſta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam inſectandi. diuiſa namque & diſcors aula erat, tacitis in Druſum, aut Germanicum ſtudijs. Tiberius, vt proprium & ſui ſanguinis Druſum fouebat: Germanico, alienatio

Arcus triūphalis Germanico.

A. V. C. DCCLXX.

Ipſe ſpecioſiſſimè triūphat.

Procul mox remouetur, per ſpeciem honoris.

Archelaus Cappadocū rex inuiſus Principi.

Per dolum arceſſitur.

Accuſatur, & moritur.

Regnum eius Prouincia factum.

Concuſſa alia, in Oriente.

* Oriente *Quibus firmandis Germanicus eligitur:*

Cum amplâ poteſtate. Sed Tiberius coërcet, & æmulum ei adiungit, Feroci ingenio, Piſonem:

Cum occultis mandatis.

Germanicus gratioſus ſupra Druſum.

natio patrui, amorem apud ceteros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat, auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens. contrà Druso proauus eques Rom. Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur. & coniunx Germanici Agrippina, fecunditate ac famâ Liuiam vxorem Drusi præcellebat. sed fratres egregiè concordes, & proximorum certaminibus inconcussi. Nec multo post Drusus in Illyricum mis-

Drusus Illyricum mititur.

sus est, vt sueſceret militiæ, studiaque exercitus pararet; simul iuuenem vrbano luxu lasciuientem meliùs in castris haberi Tiberius, seque tutiorem rebatur, vtroque filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur, auxi-

Germani inter se discordes:

lium aduersus Cheruscos orantes. nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adsuetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in se verterant. vis nationum, virtus ducum in æquo: sed Maroboduum regis nomen inuisum apud populares; Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modò Cherusci sociique eorum, vetus Arminij miles,

Pars pro Maroboduo,

sumsêre bellum: sed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac

Pars pro Arminio.

Langobardi, defecêre ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum perfugisset: non aliam ob caussam,

Parantur ad pugnam.

quàm quia fratris filio iuueni, patruus senex parêre dedignabatur. Dirigunt tur acies pari vtrimque spe, nec vt olim apud Germanos vagis incursibus, aut disiectas per cateruas. quippe longâ aduersus nos militiâ, insueuerant sequi signa, subsidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conlustrans cuncta, vt quosque aduectus erat, *Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorũ ostentabat. contrà fugacem Maroboduum appellans, prœliorum expertem, Hercyniæ latebris defensum, ac*

Arminij ad suos verba:

mox per dona & legationes petiuisse fœdus, proditorem patriæ, satellitem Cæsaris, haut minus infensis animis exturbandum quàm Varum Quinctilium interfecerint. meminissent modò tot prœliorum, quorum euentu, & ad postremum eiectis Romanis, satis probatum, penes vtros summa belli fuerit. Neque Maroboduus iactantiâ sui, aut probris in hostem

Marobodui, ad suos.

abstinebat. sed Inguiomerum tenens, *Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, quæ prosperè ceciderint; testabatur. vecordem Arminium, & rerum nescium, alienam gloriam in se trahere: quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidiâ deceperit: magnâ cum clade Germaniæ, & ignominiâ suâ, cùm coniunx, cum filius eius seruitium adhuc tolerent. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam seruauisse. mox conditionibus æquis discessum. neque pœnitere quòd ipsorum in manu sit, integrum aduersus Romanos bellum, an pacem incruentam malint.* His vocibus

Acriter concurritur:

instinctos exercitus, propriæ quoque caussæ stimulabant. cùm à Cheruscis Langobardisque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contrà, augendæ dominationi certaretur. Non aliâs maiore mole concursum, neque ambiguo magis euentu, fusis vtrimque dextris cornibus. Sperabaturq. rursum

Sed pro victo Maroboduus fuit.

pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit: & transfugis paulatim nudatus, in Marcomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, non iure eum aduersus

* transfugiis

Auxilium à Romanis nequidquam petit.

Cheruscos arma Romana inuocare, qui pugnantis in eundẽ hostem Romanos nullâ ope iuuisset. Missus tamen Drusus, vt retulimus, pacis firmator.

Grauis in Asiâ terræmotus.

Eodem anno duodecim celebres Asiæ vrbes conlapsæ, nocturno motu terræ. quò improuisior grauiorque pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes memorant. Asperrima in Sardianos lues, plurimum in eosdem misericordiæ traxit. nam centies sestertiũm pollicitus Cæsar: & quantum

ærario, aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Piladelphenos, Ægæatas, Apollonienſes, quique Moſceni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæſaream, Myrinam, Cymen, Tmolum leuari idem in tempus tributis, mittiq́ue ex ſenatu placuit, qui præſentia ſpectaret, refoueretq́ue. dilectus eſt M. * Aletus è prætoriis, ne conſulari obtinente Aſiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæſar haut minus gratâ liberalitate, quòd bona Æmiliæ Muſæ locupletis inteſtatæ petita in fiſcum, Aemilio Lepido cuius è domo videbatur; & Patulei diuitis equitis Romani hereditatem (quamquàm ipſe heres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neque ſuſpectis tabulis ſcriptum cõpererat: nobilitatem vtriuſque pecuniâ iuuandam præfatus. Neque hereditatem cuiuſquam adiit, niſi cum amicitiâ meruiſſet: ignotos & aliis infenſos, eoq́ue principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm vt honeſtam innocentium paupertatem leuauit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium mouit ſenatu, aut ſponte cedere paſſus eſt. Iiſdẽ temporibus deũm ædes vetuſtate aut igni abolitas, cœptaſq́ue ab Auguſto, dedicauit. Libero Liberæq́ue & Cereri, iuxta Circum maximum, * quas A. Poſtumius dictator vouerat: eodemq́ue in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus conſtitutam: & Iano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat, qui primus rem Romanam proſperè mari geſſit, triumphumq́ue naualem de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico ſacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello. Adoleſcebat interea lex maieſtatis. Et Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia probroſis ſermonibus diuum Auguſtum ac Tiberium, & matrem eius inluſiſſet, Cæſarique connexa, adulterio teneretur, maieſtatis delator arceſſebat. De adulterio ſatis caueri lege Iuliâ viſum. Maieſtatis crimen diſtingui Cæſar poſtulauit; damnariq́ue ſi qua de Auguſto inreligiosè dixiſſet. In ſe iacta nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus à conſule quid de his cenſeret, quæ de matre eius locuta ſecus argueretur, reticuit: dein proximo ſenatus die, illius quoque nomine orauit, ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. liberauitq́ue Apuleiam lege maieſtatis, adulterij grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum propinquis ſuis vltra ducenteſimum lapidem remoueretur ſuaſit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum eſt. De prætore in locum Vipſanij Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atque Druſus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant: contrà plerique nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. lætabatur Tiberius, cùm inter filios eius & leges ſenatus diſceptaret. victa eſt ſine dubio lex: ſed neq. ſtatim, & paucis ſuffragiis: quomodo, etiam cùm valerent, leges vincebantur. Eodem anno cœptum in Africâ bellum, duce hoſtium Tacfarinate. is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliaris ſtipendia meritus, mox deſertor, vagos primùm, & latrociniis ſuetos ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla, & turmas componere; poſtremò non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux haberi. valida ea gens, & ſolitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum vrbium cultu, cepit arma, Mauroſq́ue accolas in bellum traxit. dux & his Mazippa. diuiſuſq́ue exercitus: vt Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos caſtris attineret, diſciplinâ & imperiis ſueſceret: Mazippa leui cum copiâ, incendia

Eo preſſos Cæſar ſubleuat.

* Aleius, *notior paulò gens.*

Liberalitas etiam eius priuatim in quoſdam:

In alios, ſeueritas:

In deos, pietas.

* quam, *verius eſt.*

Varilia maieſtatis poſtulatur.

De prætore ſubſtituendo contentio.

Bellum in Africâ motum.

Cui dux Tacfarinas:

Et alter. Mazippa.

incendia & cædes, & terrorem circumferret. compulerantq. Cinithios, haut
Camillus proconsul se opposuit: spernendam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconsul Africæ,
legionem & quod sub signis sociorum, in vnum conductos ad hostem du-
xit. modicam manum, si multitudinem Numidarum atque Maurorum spe-
ctares; sed nihil æquè cauebatur, quàm ne bellum metu eluderent. spe victo-
riæ inducti sunt, vt vincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes duæque
alæ in cornibus locantur. nec Tacfarinas pugnam detractauit. fusi Numidæ,
Et prælio fundit. multosque post annos Furio nomini partum decus militiæ. nam post illum
reciperatorem vrbis, filiumque eius Camillum, penes alias familias impera-
toria laus fuerat. Atque hic, quem memorauimus, bellorum expers habe-
batur. eò pronior Tiberius res gestas apud Senatum celebrauit: & decreuere
Ideo triumphalia ei decreta. patres triumphalia insignia. quod Camillo ob modestiam vitæ impune fuit.
A. V. C. DCCLXXI. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterùm consules habuit. sed
Germanici actiones, & iter. eum honorem Germanicus iniit apud vrbem Achaiæ Nicopolim, quò ve-
nerat per Illyricam oram viso fratre Druso in Dalmatiâ agente, Hadriatici
ac mox Ionij maris aduersam nauigationem perpessus. igitur paucos dies in-
Actiã videt: sumsit reficiendæ classi, simul sinus Actiacâ victoriâ inclitos, & sacratas ab
Augusto manubias, castraque Antonij cum recordatione maiorum suorum
adiit. namque ei, vt memoraui, auunculus Augustus, auus Antonius erant,
Athenas: magnaque illic imago tristium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœde-
rique sociæ & vetustæ vrbis datum, vt vno lictore vteretur. Excepere Græci
quæsitissimis honoribus, vetera suorum facta dictaque præferentes, quò plus
Eubœam, & Lesbum: dignationis adulatio haberet. Petitâ inde Eubœâ, tramisit Lesbum, vbi
Agrippina nouissimo partu Iuliam edidit. tum extrema Asiæ, Perinthumque
Byzantium, & loca Pontica. ac Byzantium Thracias vrbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum
intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noscendi. pariterque pro-
uincias internis certaminibus, aut magistratuum iniuriis fessas refouebat. at-
que illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, obuij aquilones
**Vide Com.* depulere. Igitur aliaque quæ ibi varietate fortunæ, & nostri origine vene-
Redit in Asiam, & Colophone deum consulit. randa, relegit Asiam, appellitque Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo
vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos, sed certis è familiis & fermè
Mileto accitus sacerdos, numerum modò consultantium & nomina audit:
Ratio ibi oraculi. tum in specum degressus, hausta fontis arcani aquâ, ignarus plerumque lit-
terarum & carminum, edit responsa; versibus compositis super rebus quas
quis mente concepit. & ferebatur, Germanico per ambages, vt mos oraculis,
Cn. Piso acerbus ipso aduentum Germanicum. maturum exitium cecinisse. At Cn. Piso, quò properantiùs destinata inci-
peret, ciuitatem Athenienssium turbido incessu exterritam oratione sæuâ in-
crepat: obliquè Germanicum perstringens, quòd contra decus Romani no-
minis non Athenienses tot cladibus exstinctos, sed colluuiem illã nationum
Athenienses increpat & abiicit. comitate nimiâ coluisset. hos enim esse Mithradatis aduersus Sullam, Anto-
nij aduersus diuum Augustum socios. etiam vetera obiectabat, quæ in Ma-
cedones improsperè, violenter in suos fecissent, offensus vrbi propriâ quoque
irâ; quia Theophilum quendam Aréo iudicio falsi damnatum, precibus suis
non concederent. Exin nauigatione celeri per Cycladas, & compendia ma-
Rhodum nauigat: ris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haut nescium quibus
insectationibus petitus foret: sed tantâ mansuetudine agebat, vt cùm orta
Periclitantem Germanicus liberat. tempestas raperet in abruptà, posletque interitus inimici ad casum referri,
miserit triremes quarũ subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen miti-
gatus Piso, & vix diei moram perpessus, linquit Germanicum, præuenitque.
In Syriam præcurrit: & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipu-

larium

larium iuuando, cùm veteres centuriones, seueros tribunos demoueret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in vrbibus, vagum ac lasciuientem per agros militem sineret, eò vsque corruptionis prouectus est, vt sermone vulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina se intrà decora feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere; quibusdam etiam bonorū militum ad mala obsequia promtis, quòd haut inuito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat. Nota hæc Germanico, sed præuerti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, non modò ingeniis, sed situ terrarum, quo nostris prouinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisque imperiis interiecti, & sæpius discordes sunt, aduersus Romanos odio, & in Parthum inuidiâ. Regem illâ tempestate non habebant amoto Vonone, sed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quòd is primâ ab infantiâ institutis & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque iuxtà deuinxerat. Igitur Germanicus in vrbe Artaxatâ, adprobantibus nobilibus, circumfusâ multitudine, insigne regium capiti eius imposuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam consalutauere, quod illi vocabulum indiderant, ex nomine vrbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere: & quædam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium speraretur. Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primùm ad ius prætoris translatis. Cunctaque socialia prosperè composita, non ideò lætum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, vtrumque neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decimæ legionis conuenêre, firmato vultu Piso aduersus metum, Germanicus ne minari crederetur. & erat, vt retuli, clementior. sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam, & filios variis modis criminari. postremò paucis familiarium adhibitis sermo cœptus à Cæsare, qualem ira & dissimulatio gignit. Responsum à Pisone precibus contumacibus, discesserantque *opertis odiis. postque rarus in tribunali Cæsaris Piso; & si quando adsideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoque eius audita est in conuiuio, cùm apud Regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæsari & Agrippinæ, leues Pisoni & ceteris offerrentur; principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari. abiecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere. miserat amicitiam ac fœdus memoraturos, & cupere renouari dextras, daturumque honori Germanici, vt ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syriâ haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum, Parthorumq. magnificè: de aduentu regis & cultu sui, cum decore ac modestiâ respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimam vrbem amotus est. datum id nō modò precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinā deuinxerat. M. Silano, L. Norbano Coss. Germanicus Ægyptum proficiscitur, cognoscendæ antiquitatis. sed cura prouinciæ prætendebatur. leuauitq; apertis horreis pretia frugum: multaq. in vulgus grata vsurpauit, sine milite incedere, pedibus intectis, & pari cū Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quē eadem factitauisse apud Siciliam, quamuis flagrante

Ambitu & corruptione castra complet.

Peccat idem vxor eius.

At Germanicus Armeniam it.

Cui Zenonem regem dat.

Cappadoces & Comageni, prætores accipiunt.

Germanicus & Piso conueniunt, queruli.

Discedunt irati.
*Potius, apertis

Legati ab Artabano.

Vonones Syriâ demouetur.

A. V. C. DCCLXXII.

Germanicus ad Ægyptū, visum abit.

Studium popularitatis in eo.

adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu, habituque eius lenibus verbis perstricto, acerrimè increpuit, quòd contrà institutа Augusti, non sponte Principis, Alexandriam introisset. nam Augustus, inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, sepositi Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, clausträque terræ ac maris, quamuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus insedisset. Sed Germanicus, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subuehebatur, orsus opido à Canopo. Condidêre id Spartani, ob sepultum illic rectorẽ nauis Canopum: quâ tempestate Menelaus Græciam repetens, diuersum ad mare terramque Libyam *delatus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosq. qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adscitos. Mox visit veterum Thebarum magna vestigia. & manebãt structis molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam complexæ: iussusque è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta milia ætate militari: atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libyâ, Æthiopiâ, Mediscque & Persis, & Bactriano, ac Scythiâ potitum, quasque terras Suri Armeniiq. & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quasq. copias frumenti & omnium vtensilium quæque natio penderet, haut minus magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ iubentur. Ceterùm Germanicus aliis quoq. miraculis intendit animum. quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est vocalem sonum reddens: disiectasque inter & vix peruias arenas, instar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacusque effossâ humo, superfluentis Nili receptacula: atque alibi angustiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentiũ spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, clausträ olim Romani imperij; quod nunc rubrum ad mare patescit. Dum ea æstas Germanico plures per prouincias transigitur, haut leue decus Drusus quæsiuit inliciens Germanos ad discordias, vtque fracto iam Maroboduo vsque in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc dubiis rebus eius, vltionem ausus. Is validâ manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, inrumpit regiam, castellumque iuxtrà situm. veteres illic Sueuorum prædæ, & nostris è prouinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, postremùm obliuio patriæ, suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit. Maroboduo vndique deserto, non aliud subsidium quàm misericordia Cæsaris fuit. transgressus Danubium, quà Noricam prouinciam præfluit, scripsit Tiberio, non vt profugus aut supplex, sed ex memoriâ prioris fortunæ. nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam prætulisse. responsum à Cæsare, tutam ei honoratamque sedem in Italiâ fore, si maneret: sin rebus suis aliud conduceret, abiturum fide quâ venisset. ceterùm apud senatum disseruit, non Philippum Athenienſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse. Exstat oratio quâ magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hostis, suaque in destruendo eo consilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, si quando insolescerent Sueui, quasi rediturus in

Canopus.

**Malim distingui, delatus inde. Proximum.*

Thebæ veteres.

Earum olim opes suprà fidem.

Memnonis statua.

Pyramides.

In Germaniâ discordiæ, astu Drusi.

Catualda Maroboduũ pellit.

Is ad Romanos confugit.

Vis & virtus Marobodui.

Qui Rauennæ diu habitauit.

regnum

regnum ostentabatur. sed non excessit Italiâ per duodeuiginti annos; consenuitq. multum imminutâ claritate, ob nimiam viuendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neque aliud perfugium. pulsus haut multo pòst Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptusque, forum Iulium Narbonensis Galliæ coloniam mittitur. Barbari vtrumque comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltrà inter flumina Marum & Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nuntiato regem Artaxiam Armeniis à Germanico datum, decreuêre patres, vt Germanicus atque Drusus ouantes vrbem introirent. structi & arcus circum latera templi Martis Vltoris, cum effigie Cæsarum: lætiore Tiberio, quia pacem sapientiâ firmauerat, quàm si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporim quoquo Thraciæ regem astu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto, Augustus partẽ Thracum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. In eâ diuisione arua, & vrbes, & vicina Græcis, Cotyi: quod incultum, ferox, adnexum hostibus Rhescuporidi cessit. ipsorumque regum ingenia, illi mite, & amœnum; huic atrox, auidum, & societatis impatiens erat. & primò subdolâ concordiâ egêre. mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistenti vim facere; contanter sub Augusto, quem auctorem vtriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat. enimuerò auditâ mutatione principis, immittere latronum globos, excindere castella, causas bello. Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita turbarentur. diligit centurionem qui nuntiaret regibus, ne armis disceptarent. statimque à Cotye dimissa sunt, quæ parauerat, auxilia. Rhescuporis fictâ modestiâ postulat, eundem in locum coiretur, posse de controuersiis colloquio transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent, acciperentque. Rhescuporis sanciendo, vt dictabat, fœderi, conuiuium adiicit; tractaque in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & postquàm dolum intellexerat, sacra regni, eiusdem familiæ deos, & hospitalis mensas obtestantem, catenis onerat. Thraciaque omni potitus, scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, præuentum insidiatorem: simul bellum aduersus Bastarnas, Schytasque prætendens, nouis peditum & equitum copiis sese firmabat. Molliter rescriptum, si fraus abesset, posse eum innocentiæ fidere: ceterùm neque se, neque senatum, nisi cognitâ caussâ, ius & iniuriam discreturos. proinde tradito Cotye veniret, transferretque inuidiam criminis. Eas litteras Latinius Pandus proprætor Mœsiæ, cum militibus quîs Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum & iram contatus, maluit patrati, quàm incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn iubet, mortemque sponte sumtam ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutauit, sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum veterem stipendiis, & artâ cum rege amicitiâ, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœsiæ præfecit. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quamuis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, vt præsidia Romana intraret. circundata hinc regi specie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monendo, suadendo, & quanto longiùs abscedebat apertiore custodiâ, postremò gnarum necessitatis in vrbem traxêre. Accusatus in senatu ab vxore Cotyis damnatur, vt procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis consiliis adiuersatum constabat, inque liberos Cotyis diuiditur. iisque nondum adultis

Sed & Catualda pellitur, & à Romanis recipitur.

Honores ob has res Germanico & Druso.

Thracia dissidet, in Cotyn, & Rescuporim.

Hic illũ violat, & premit.

Tandemq; in vincla conicit.

Etiam occidit.

Flaccus à Tiberio missus sceleri vindicando.

Quod fecit, sed Tiberianâ arte.

Rhescuporis Romæ accusatur, damnatur.

Trebellienus Rufus præturâ functus datur, qui regnum interim tractaret; exemplo, quo maiores M. Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam deuectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoraui, corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosque & consanguineum sibi regem Scytharum conatus est, specie venandi. omissis maritimis locis, auia saltuum petiit, mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant auditâ regis fugâ. neque vado penetrari poterat. Igitur in ripâ fluminis, à Vibio Frontone præfecto equitum vincîtur. mox Remmius Euocatus priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram gladio eum transigit. vnde maior fides, conscientiâ sceleris & metu indicij mortem Vononi inlatam. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut vrbes iusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit. hinc graues in Pisonem contumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. *Dein Piso abire Suriâ statuit, mox aduersâ Germanici valetudine detentus, vbi recreatum accepit, votaque pro incolumitate soluebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochiensium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinem quæ rursum Germanico acciderat. sæuam vim morbi augebat persuasio veneni à Pisone accepti: & reperiebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semiusti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia quîs creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi à Pisone incusabantur, vt valetudinis aduersa rimantes. Ea Germanico haut minus irâ, quàm per metum accepta; si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorũ foret. quid deinde miserrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: festinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones solus habeat: sed non vsque eò defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem mansura. Componit epistolas, quîs amicitiam ei renuntiabat. Addunt plerique iussum prouinciâ decedere. nec Piso moratus vltrà, nauis soluit, moderabaturque cursui, quò propiùs regrederetur, si mors Germanici Suriam aperuisset. Cæsar paulisper ad spẽ erectus, dein fesso corpore, vbi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum alloquitur. *Si fato concederem, iustus mihi dolor etiam aduersus deos esset, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, vltimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumuentus miserrimam vitam pessimâ morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicum etiam ignoti; vindicabitis vos, si me potius quàm fortunam meam fouebatis. Ostendite populo Romano diui Augusti neptem, eandemque coniugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit. fingentibusque scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent.* Iurauêre amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante quàm vltionẽ amissuros. Tum ad vxorem versus, per memoriam sui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, sæuienti fortunæ submitteret animũ, neu regressa in vrbẽ æmulatione potẽtiæ, validiores inritaret. Hæc palàm, & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metũ ex Tiberio. Neq. multo pòst exstinguitur, ingẽti luctu

Vonones fugam tentat.

Sed reprehenditur, & interficitur.

Videtur. quidpiàm deesse.

Piso à Germanico palam diffidet.

Atque hic in morbo haret.

Cui caussam plerique dabant, venenum Pisonis.

Germanicus amicitiam cum illo dirimit.

Morituri eius ad amicos verba.

Quis Pisonem cum vxore incusat: Et vltionem mandat.

Coniugi etiam monita dat:

Moriturq;

prouinciæ

prouinciæ & circumiacentium populorum. Indoluêre exteræ nationes regeſque. tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes: viſuque & auditu iuxtà venerabilis, cùm magnitudinem & grauitatem ſummæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus ſine imaginibus & pompâ, per laudes, & memoriam virtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interijt, Magni Alexandri fatis adæquarent. Nam vtrumque corpore decoro, genere inſigni, haut multum triginta annos egreſſum, ſuorum inſidiis externas inter gentes occidiſſe. ſed hunc mitem erga amicos, modicũ voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egiſſe: neque minus prœliatorem, etiam ſi temeritas abfuerit, præpeditusque ſit perculſas tot victoriis Germanias ſeruitio premere. quòd ſi ſolus arbiter rerum, ſi iure & nomine regio fuiſſet, tanto promtius adſecuturum gloriam militiæ, quantum clementiâ, temperantiâ, ceteris bonis artibus præſtitiſſet. Corpus antequàm cremaretur, nudatum in foro Antiochenſium, qui locus ſepulturæ deſtinabatur. Prætulerítne veneficij ſigna, parum conſtitit. nam vt quis miſericordiâ in Germanicum, & præſumtâ ſuſpicione, aut fauore in Piſonem pronior, diuerſi interpretabantur. Conſultatum inde inter legatos, quiq. alij ſenatorum aderant, quis nam Suriæ præficeretur. & ceteris modicè niſis, inter Vibiũ Marſum, & Gn. Sentium diu quæſitum. dein Marſus ſeniori, & acrius tendenti Sentio conceſſit. Iſque infamem veneficiis eâ in prouinciâ, & Plancinæ percaram nomine Martinam in vrbem miſit, poſtulantibus Vitellio ac Veranio, ceteriſque qui crimina & accuſationem tamquam aduerſus receptos iam reos inſtruebant. At Agrippina, quamquam defeſſa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ vltionem morarentur intolerans, aſcendit claſſem cum cineribus Germanici, & liberis, miſerantibus cunctis, quòd femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter venerantes gratantiſque aſpici ſolita, tunc feralis reliquias ſinu ferret, incerta vltionis, anxia ſui, & infelici fecunditate fortunæ toties obnoxia. Piſonem interim apud Coum inſulam nuntius adſequitur, exceſſiſſe Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipſe gaudium moderans, & magis inſoleſcente Plancinâ, quæ luctum amiſſæ ſororis, tum primùm læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantque prompta illi legionum ſtudia, repeteret prouinciam non iure ablatam, & vacuam. Igitur quid agendum conſultanti, M. Piſo filius properandum in vrbem cenſebat: nihil adhuc inexpiabile admiſſum, neque ſuſpiciones imbecillas aut inania famæ pertimeſcenda. diſcordiam ergà Germanicum odio fortaſſe dignam, non pœnâ: & ademtione prouinciæ, ſatisfactum inimicis. Quòd ſi regrederetur, obſiſtente Sentio, ciuile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones militeſque, apud quos recens imperatoris ſui memoria, & penitus infixus in Cæſares amor prævaleret. Contrà Domitius Celer ex intimâ eius amicitiâ diſſeruit, *Vtendum euentu. Piſonem, non Sentium, Suriæ præpoſitum. Huic faſces & ius prætoris, huic legiones datas. ſi quid hoſtile ingruat, quem iuſtius arma oppoſiturum, quàm qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo ſeneſcant. plerumque innocentes, recenti inuidiæ impares. At ſi teneat exercitum, augeat vires; multa quæ prouideri non poſſint, fortuito in melius caſura. An feſtinamus cum Germanici cineribus adpellere, vt te inauditum & indefenſum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Eſt tibi Auguſtæ conſcientia, eſt Cæſaris fauor, ſed in occulto: & periiſſe Germanicum nulli iactantiùs mœrent, quàm qui maximè lætantur.* Haut magnâ mole Piſo promtus ferocibus in ſententiam trahitur, miſſiſque

Magno luctu omnium, ob virtutes.

Cum Alexandro comparatur.

Diſceptatio de Syriæ præſide.

Sentius fit.

Agrippina Romam properat.

At Piſo de reditu in Syriam ambigit.

Quem diſſuadet filius.

Alij ſuadent.

Et perſuadent.

missisque ad Tiberium epistolis, incusat Germanicum luxus & superbiæ: seque pulsum, vt locus rebus nouis patefieret. curam exercitus, eâdem fide quâ tenuerit, repetiuisse. Simul Domitium impositum triremi vitare litorum oram, præterque insulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, traiectisque in continentem nauibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum vt se auxiliis iuuarent scribit; haut ignauo ad ministeria belli iuuene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuisset. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obuiis nauibus, quæ Agrippinam vehebant, vtrimque infensi, arma primò expediêre. dein mutuâ formidine, non vltrà iurgium processum est. Marsusque Vibius nuntiauit Pisoni, Romam ad dicendam caussam veniret. Ille eludens respondit, adfuturum vbi prætor qui de veneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prædixisset. Interim Domitius Laodiceam vrbem Suriæ adpulsus, cùm hiberna sextæ legionis peteret, quòd eam maximè nouis cõsiliis idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monetque ne castra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet. quosque Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris idemtidem ingerens, & Rempublicam armis peti: ducitque validam manum, & prœlio paratam. Nec Piso, quamquam cœpta secus cadebant, omisit tutissima è præsentibus. sed castellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis desertoribus, & tirone nuper intercepto, suisque & Plancinæ seruitiis, auxilia Cilicum quæ reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Cæsarisque se legatum testabatur *prouinciâ quam is dedisset arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) sed à Sentio, priuatum odium falsis criminibus tegente. consisterent in acie, non pugnaturis militibus, vbi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum, si iure ageretur potiorem, si armis, non ualidum, vidissent.* Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo & derupto. nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac subsidiis instructi. hinc militum, inde locorũ asperitas. sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia ad subitum vsum properata. vt venêre in manus, non vltrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur. vertunt terga Cilices, seq. castello claudunt. Interim Piso classem haut procul opperientem oppugnare frustra tentauit: regressusque, & pro muris modò semet adflictando, modò singulos nomine ciens, præmiis vocans, seditionem cœptabat: adeoq. commouerat, vt signifer legionis sextæ signum ad eum transtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas iussit, ac promtissimum quemque succedere: alios tormentis hastas, saxa, & faces ingerere. Tandem victâ pertinaciâ Piso orauit, vti traditis armis maneret in castello, dum Cæsar cui Suriam permitteret, consulitur. Non receptæ conditiones. nec aliud quàm naues & tutum in vrbem iter concessum est. At Romæ postquàm Germanici valetudo percrebuit, cunctaque vt ex longinquo aucta in deterius adferebantur: dolor, ira, & erumpebant questus. Ideò nimirum in extremas terras relegatum: ideò Pisoni permissam prouinciam: hoc egisse secretos Augustæ cum Plancinâ sermones: vera prorsus de Druso seniores locutos, displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti reddità libertate agitauerint. Hos vulgi sermones audita mors adeò incendit, vt ante edictum magistratuũ, ante senatusconsultum, sumto iustitio desererentur fora, clauderentur domus, passim

Copias & vim parat in Sentium.

Obuiam habet Agrippinam.

Castellũ Ciliciæ quoddã occupat:

Aciem etiam struit:

Sed facilè à Sentio pellitur.

Romam dimittitur.

Vbi Germanici valetudo in magnâ curâ:

Et mors in maximo luctu.

silentia

silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem. Et quamquam neque insignibus lugentium abstinerent, altius animis mœrebant. Fortè negotiatores viuente adhuc Germanico Syriâ egressi, lætiora de valetudine eius attulere. statim credita, statim vulgata sunt. vt quisque obuius, quamuis leuiter audita, in alios, atq. illi in plures cumulata gaudio transferunt. cursant per vrbem, moliuntur templorum fores. iuuit credulitatem nox, & promtior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursum ereptum acrius doluit. Honores vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique. vt nomen eius Saliari carmine caneretur; sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superq. eas querceæ coronæ statuerentur; ludos Circenses eburna effigies præiret; neue quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentis Iuliæ, crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob Remp. obiisse: sepulcrum Antiochiæ vbi crematus: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorúmue in quîs coleretur, haut facilè quis numerum inierit. Cùm censeretur clypeus, auro & magnitudine insignis, inter auctores eloquentiæ; adseruit Tiberius, solitum paremque ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortunâ discerni, & satis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneum Germanici appellauit, qui Iuniorum dicebatur; instituitque vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur. pleraque manent, quædam statim omissa sunt, aut vetustas oblitterauit. Ceterùm recenti adhuc mœstitiâ, soror Germanici Liuia, nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est. quod rarum lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, vt non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli antè Romanorum eiusdem fastigij viro geminam stirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit. tanquam auctus liberis Drusus, domum Germanici magis vrgeret. Eodem anno grauibus senatus decretis libido feminarum coërcita, cautumque ne quæstum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuisset. nam Vistilia prætoriâ familiâ genita, licentiam stupri apud ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto, qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsâ professione flagitij credebant. * exacta & à Titidio Labeone Vistiliæ marito, cur in vxore delicti manifestâ vltionem legis omisisset? atque illo prætendente sexaginta dies ad consultandum datos nec dum præteriisse, satis visum de Vistiliâ statuere. eaque in insulam Seriphon abdita est. Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisque pellendis. factumque patrum consultum, vt quattuor milia libertini generis eâ superstitione infecta, quîs idonea ætas, in insulam Sardiniam veherentur, coërcendis illic latrociniis, & si ob grauitatem cæli interiissent, vile damnum: ceteri cederent Italiâ, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent. Post quæ rettulit Cæsar capiendam virginem in locum Occiæ, quæ septem & quinquaginta per annos summâ sanctimoniâ Vestalibus sacris præfederat: egitque grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, quòd offerendo filias, de officio in Remp. certarent. prælata est Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa dissidio domum imminuerat. & Cæsar quamuis posthabitam, decies sestertij dote solatus est. Sæuitiam annonæ incusante plebe, statuit frumento pretium quod emtor penderet, binosque nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriæ delatum & antea vocabulum adsumsit, acerbeque

Multi honores mortuo.

Clypeus inter oratores.

Liuia Drusi geminos parit.

Compressa libido muliebris nouis scitis.

* Fortè *exactum.*

Pulsa externa sacra.

Capta Vestalis.

Titulos & ſpecioſa nominum Tiberius auerſatur.

acerbeque increpuit eos, qui diuinas occupationes, ipſumque dominum dixerant. vnde anguſta & lubrica oratio, ſub principe, qui libertatē metuebat, adulationem oderat. Reperio apud ſcriptores * ſenatoreſque eorundem temporum, Adgandeſtrij principis Chattorum lectas in ſenatu litteras, quibus mortem Arminij promittebat, ſi patrandæ neci venenum mitteretur: reſponſumque eſſe, non fraude neque occultis, ſed palàm & armatū populum Romanum hoſtes ſuos vlciſci. quâ gloriâ æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterum Arminius, abſcedentibus Romanis & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium aduerſam habuit: petituſque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haut dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. ſicut alij reges duceſque, ſed florentiſſimum imperiū laceſſierit: prœliis ambiguus, bello non victus. ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: caniturq. adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantùm mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi.

* ſenioreſque.

Arminij mortē Germanus non germanus promittit: Spreta ea perfidia:

Et nihilo ſecius à ſuis columen illud patriæ tollitur.

Cui verum à Tacito elogium.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

AGRIPPINA cum Germanici reliquiis Brundiſium, inde Romam peruenit. ea tumulo Auguſti illatæ, & funus ductum. Druſus in Illyricum redit. Cn. Piſo cùm Romam rediſſet, veneni & Maieſtatis poſtulatur. dictâ cauſſâ, cum omnia infenſa & infeſta experiretur, manus ſibi adfert. Tacfarinas bellum in Africâ renouat: quod opprimitur à L. Apronio Proconſule. Lepida Æmilia adulterij & veneni defertur, damnaturq;. Papia poppæa lex ad id tempus aſperius exercita, mollitur à Tiberio, & nexus eius exſoluuntur. Iterùm Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Iunius Blæſus deligitur. Equites aliquot Romani Maieſtatis damnantur. Galliæ rebellant, ducibus Iulio Sacrouiro & Iulio Floro. infeliciter: quia à legionibus Germanicis copiæ earum cæſæ, & ipſæ ad vetus iugum retractæ. C. Lutorius eques, Maieſtatis damnatus, in carcere exanimatus eſt. Cura luxus coërcendi cœpta, & omiſſa. Druſus Tribuniciam poteſtatem accipit. Flamen Dialis vetitus prouinciam ſortiri. Aſyla Græcorum luſtrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Maieſtatis damnatus. Tacfarinatem Iunius proturbat, & fratrem eius capit. Iuniæ illuſtris fœminæ mors & funus. Hæc triennio geſta.

M. VALERIO ET M. AVRELIO COSS.
TIBERIO IMP. IIII. ET DRVSO NERONE II. COSS.
C. SVLPICIO ET D. HATERIO COSS.

Corcyram Agrippina cum vrnâ appellit.

NIHIL intermiſſâ nauigatione hiberni maris Agrippina Corcyram inſulā aduehitur, litora Calabriæ contrà ſitam. Illic paucos dies componēdo animo inſumit, violenta luctu, & neſcia tolerādi. Interim aduentu eius audito, intimus quiſq. amicorum, & plerique militares, vt quiq fub Germanico ſtipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principē rati, plures illos ſecuti, ruere ad opidum Brundiſium; quod nauiganti celerrimum fidiſſimumq. adpulſu erat. Atque vbi primùm ex alto viſa claſſis, complentur nō modò portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quaq. longiſſimè proſpectari poterat, mærentium

Obuiam illi populariter Brundiſium itur.

tium turbâ,ac rogitantiũ inter ſe, ſilentióne an voce aliquâ egredientem exciperent. neque ſatis conſtabat quid pro tempore foret: cùm claſſis paulatim ſucceſſit, non alacri vt adſolet remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquàm duobus cum liberis feralem vrnam tenens egreſſa naui, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum, fe minarúmue planctus: niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mœrore feſſum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miſerat duas prætorias cohortes Cæſar, addito vt magiſtratus Calabriæ, Apuliq́ue, & Campani, ſuprema ergà memoriam filij ſui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumq́ue humeris cineres portabantur: præcedebant incomta ſigna, verſi faſces: atq. vbi colonias tranſgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, veſtem, odores, aliaq́. funerum ſollennia cremabant. etiam quorum diuerſa opida, tamen obuij, & victimas atq. aras Diis Manibus ſtatuentes, lacrymis & cõclamationibus dolorem teſtabantur. Druſus Terracinam progreſſus eſt, cum Claudio fratre; liberiſq́, Germanici, qui in vrbe fuerant. Conſules, M. Valerius & M. Aurelius (iam enim magiſtratum occœperant) & ſenatus, ac magna pars populi viam complêuere: diſiecti, & vt cuiq. libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè diſſimulari. Tiberius atque Auguſta publico abſtinuêre, inferius maieſtate ſuâ rati ſi palàm lamentarentur; an ne omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerũ, non diurnâ actorum ſcripturâ, reperio vllo inſigni officio functam, cùm ſuper Agrippinam, & Druſum, & Claudium, ceteri quoq. conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu valetudine præpediebatur, ſeu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre viſu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Auguſtâ, qui domo non excedebant, cohibitam: vt par mæror, & matris exemplo, auia quoque & patruus attineri viderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Auguſti inferebantur, modò per ſilentium vaſtus, modò ploratibus inquies: plena vrbis itinera, conlucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus, concidiſſe Remp. nihil ſpei reliquum clamitabant: promptius apertiuſq́ue, quàm vt meminiſſe imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quàm ſtudia hominũ accenſa in Agrippinam; cùm decus patriæ, ſolum Auguſti ſanguinẽ, vnicum antiquitatis ſpecimen appellarent, verſiq. ad cælum ac deos, integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarentur. Fuêre qui publici funeris pompam requirerent, compararentq́. quæ in Druſum patrem Germanici honora & magnifica Auguſtus feciſſet. ipſum quippe aſperrimo hiemis, Ticinum vſque progreſſum, neque abſcedentem à corpore ſimul vrbem intrauiſſe: circumfuſas lecto Claudiorum Iuliorumq́. imagines, defletum in foro, laudatũ pro roſtris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ poſteri inuenerint cumulata. At Germanico ne ſolitos quidem, & cuicumq. nobili debitos honores, cõtigiſſe. ſanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: ſed tanto plura decora nox tribui par fuiſſet, quanto prima fors negauiſſet. non fratrem niſi vnius diei viâ, non patruum ſaltẽ portâ tenus obuium. vbi illa veterum inſtituta? præpoſitam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, vel doloris imitamenta? Gnarum id Tiberio fuit. vtq. premeret vulgi ſermones, monuit edicto, *Multos inluſtrium Romanorum ob Remp. obiiſſe, neminem tam flagranti deſiderio celebratum. idque & ſibi & cunctis egregium, ſi modus adiceretur. non enim eadem decora principibus viris, & imperatori, populoque. modicis domibus, aut*

Magno plãctu excipitur.

A municipiis, à coloniis;

A primoribus vrbis.

A. V. C. DCCLXXIII.

At Tiberius cum matre parietibus ſe tenent:

Itemq́ mater Germanici Antonia.

Oſſa in Mauſoleum illata.

Magno honore omnium in defunctũ,

Amore, in coniugem & liberos viuos.

Querelæ populi de Tiberio.

Qui parcus viſus in honorandis reliquiis.

Excuſat, & erigit populum edicto.

bus, aut ciuitatibus, conueniſſe recenti dolore luctum, & ex mærore ſolatia. ſed referendum iam animum ad firmitudinem, vt quondam diuus Julius amiſſâ vnicâ filiâ, vt diuus Auguſtus ereptis nepotibus, abſtruſerint triſtitiam. Nil opus vetuſtioribus exemplis: quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit. Principes mortales. Remp. æternam eſſe. proin repeterent ſollennia: & quia ludorum Megalenſium ſpectaculum ſuberat, etiam voluptates reſumerent. Tum exuto iuſtitio, reditum ad munia: & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis omnium animis petendæ è Piſone vltionis: & crebro queſtu, quod vagus interim per amœna Aſiæ atque Achaiæ, adroganti & ſubdolâ morâ, ſcelerum probationes ſubuerteret. Nam vulgatum erat miſſam, vt dixi, à Gn. Sentio famoſam veneficiis Martinam, ſubitâ morte Brundiſij exſtinctam, venenumq. nodo criminum eius occultatum, nec vlla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta. At Piſo præmiſſo in vrbem filio, datiſq. mandatis, per quæ principem molliret, ad Druſum pergit; quem haut fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quo integrum iudicium oſtentaret, exceptum comiter iuuenem, ſuetâ ergà filios familiarium nobiles liberalitate auget. Druſus Piſoni, ſi vera forent quæ iacerentur, præcipuũ in dolore ſuum locum reſpondit: ſed malle falſa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitioſam eſſe. Hæc palàm, & vitato omni ſecreto: neque dubitabantur præſcripta* & à Tiberio, cùm incallidus alioqui & facilis iuuentâ, ſenilibus tum artibus vteretur. Piſo Dalmatico mari tramiſſo, relictiſq. apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adſequitur legionem quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præſidio Africæ ducebatur. eaq. res agitata rumoribus, vt in agmine atq. itinere crebrò ſe militibus oſtentauiſſet. ab Narniâ, vitandæ ſuſpicionis, an quia pauidis conſilia in incerto ſunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæſarum adpulerat; dieque, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipſe, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres inceſſêre. Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, feſto ornatu, conuiuiumq. & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Poſterâ die, Fulcinius Trio Piſonem apud conſules poſtulauit. contrà Vitellius, ac Veranius, ceterique Germanicum comitati tendebant, nullas eſſe partes Trioni; neq. ſe accuſatores, ſed rerũ indices & teſtes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimiſſâ eius cauſſæ delatione, vt priorem vitam accuſaret obtinuit: petitumq. eſt à Principe, cognitionẽ exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, ſtudia populi & patrum metuens. contrà, Tiberium ſpernendis rumoribus validum, & conſcientiæ matris innexum eſſe: veraq. aut in deterius credita, iudice ab vno facilius diſcerni: odium & inuidiam apud multos valere. Haut fallebat Tiberiũ moles cognitionis, quaque ipſe famâ diſtraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accuſantium, & hinc preces audit, integramq. cauſſam ad ſenatum remittit. Atque interim Druſus rediens Illyrico, quamquam patres cenſuiſſent ob receptum Maroboduum, & res priore æſtate geſtas vt ouans iniret, prolato honore vrbem intrauit. poſtquam reo T. Arruntium, Fulcinium, Aſinium Gallum, Æſerninum Marcellum, Sex. Pompeium patronos petenti, iiſq. diuerſa excuſaſitibus, M. Lepidus, & L. Piſo, & Liuineius Regulus adfuere, arrectâ omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, ſatin' cohiberet ac premeret ſenſus ſuos Tiberius, an promeret: iis haut aliàs intentior populus, plus ſibi in principẽ occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentij permiſit. Die ſenatus, Cæſar orationem habuit meditato temperamento. *Patris ſui legatum atq. amicum Piſonem fuiſſe, adiutoremque Germanico datum à ſe, auctore ſenatu, rebus*

Poſtulatur à pluribus.

Idq. apud Tiberium iudicum.

Sed ille à ſe ad Senatum reiicit.

Patroni reo.

Cæſaris oratio ad patres, flexa callida, verè Tiberiana.

Iuſtitium omiſſum.

Piſo ad Druſum abit, purgandi ſui cauſſâ.

Septuoſè ille reſpondet, & ex Tiberiano præſcripto.

*ei

At Piſo Romam venit, aris & animi alacer.

apud

apud Orientem administrandis. illic contumaciâ & certaminibus asperasset iuuenem, exituque eius lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis diiudicandum. Nam si legatus officij terminos, obsequium ergà Imperatorem exuit, eiusdemque morte, & luctu meo lætatus est, odero, seponamque à domo meâ, & priuatas inimicitias non Principis vlciscar. Sin facinus in cuiuscunque mortalium nece vindicandum detegitur: vos verò & liberos Germanici, & nos parentes iustis solatiis adsicite. simulque illud reputate, turbidè & seditiosè tractauerit exercitus Piso, quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita prouincia, an falsa hæc in maius vulgauerint accusatores. quorum ego nimiis studiis iure succenseo. Nam quo pertinuit, nudare corpus & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tanquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidem filium meum, semperq. deflebo: sed neq. reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia eius subleuari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit. Vosque oro, ne, quia dolori meo caussa connexa est, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentiâ & curâ valet, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quòd in curiâ potius quàm in foro, apud senatum quàm apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modestiâ tractentur. nemo Drusi lacrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec si qua in nos aduersa finguntur. Exin biduũ criminibus obiiciendis statuitur, vtq. sex dierum spatio interiecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitiosè, auareq. habitam Hispaniam. quod neq. cõuictum noxæ reo, si recentia purgaret, neque defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitiis. Post quem Seruæus, & Veranius, & Vitellius consimili studio, sed multâ eloquentiâ Vitellius, obiecêre, odio Germanici, & rerum nouarum studio, Pisonem vulgus militum per licentiam & sociorum iniurias eò vsque corrupisse, vt parens legionum à deterrimis appellaretur: contrà, in optimum quemque maximè in comites & amicos Germanici sæuisse: postremò ipsum deuotionibus & veneno peremisse: sacra hinc & immolationes nefandas ipsius atque Plancinæ: petitam armis Remp. vtque reus agi posset, acie victum. Defensio in ceteris trepidauit. nam neque ambitionem militarem, neq. prouinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem aduersum imperatorem infitiari poterat. solum veneni crimen visus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant, in cõuiuio Germanici, cùm super eum Piso discumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe absurdum videbatur, inter aliena seruitia, & tot adstantium visu, ipso Germanico coram id ausum. offerebatq. familiã reus, & ministros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuersa implacabiles erant. Cæsar ob bellum prouinciæ inlatum: Senatus, nũquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse. *scripsissent expostulantes: * quod haut minus Tiberius quam Piso abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebãtur, non temperaturos manibus, si patrum sententias euasisset: effigiesq. Pisonis traxerant in Gemonias ac diuellebãt, ni iussu principis protectæ repositæq. forent. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus est: vario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia: eoque ambiguum habebatur, quantum Cæsari in eam liceret. atque ipsa, donec mediæ Pisoni spes, sociam se cuiuscumque fortunæ, & si ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt secretis Augustæ precibus veniam obtinuit, paulatim segregari à marito, diuidere defensionẽ cœpit. quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, senatumque rursum ingreditur: redintegratamque accusationem, infensas patrum voces, aduersa & sæua cuncta perpessus, nullo magis

Accusatorũ oratio, & criminatio.

Quam haud vsquequaq; reus eluit.

* Traiecticia videntur. Adi Comm.

In eum iudices haud proni, & populus offensissimus.

Plancina à mariti caussâ suam diuellit.

Ipse tamen defensionem iterat.

Nec aures aut mentes mitiores reperit.

lo magis exterritus est,quàm quòd Tiberium sine miseratione,sine irâ,obsti-
natum clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum,
tamquam defensionē in posterū meditaretur,pauca conscribit,obsignatque,
& liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur. dein multam post
noctem,egressâ cubiculo vxore, opperiri fores iussit: & cœptâ luce,perfosso
Igitur sese ipse absoluit. iugulo,iacente humi gladio,repertus est. Audire me memini ex senioribus,
visum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgauerit, sed
Sermo in Tiberium, qui mihi verissimus. amicos eius dictitauisse, litteras Tiberij, & mandata in Germanicum conti-
nere: ac destinatum promere apud patres, Principemque arguere, ni elusus à
Seiano per vana promissa foret. nec illum sponte exstinctū, verùm immisso
percussore. quorum neutrum adseuerauerim. neque tamen occulere debui
narratum ab iis,qui nostram ad iuuentam durauerunt. Cæsar flexo in mæ-
stitiam ore, suam inuidiam tali morte quæsitam apud senatum, crebrisque
interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremū, noctemq. exegisset.
* Desunt quædam. *Pisonis ad Cæsarem the-bella.* *Atque illo pleraq. sapienter,quædam inconsultius respondente, recitat co-
dicillos à Pisone in hunc fermè modum compositos. *Conspiratione inimicorum,
& inuidiâ falsi criminis oppressus,quatenus veritati & innocentiæ meæ nusquam locus est,deos
immortales testor,vixisse me Cæsar cum fide aduersum te, neque aliâ in matrem tuam pietate:
vosque oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adiun-
ctus,cùm omne hoc tempus in vrbe egerit. M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque vti-
nam ego potius filio iuueni,quàm ille patri seni cessisset! eò impensius precor, ne meæ prauitatis
pœnas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, per collegium consu-
latus quondam diuo Augusto parenti tuo probatus,& tibi amicus,nec quidquam post hæc roga-
turus,salutem infelicis filij rogo.* De Plancinâ nihil addidit Post quæ Tiberius ado-
Piso filius absoluitur. lescentem crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa, nec potuisse fi-
lium detractare: simul nobilitatem domus,etiam ipsius, quoquo modo me-
Plancina precibus eripitur. riti,grauem casum miseratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio disseruit,
matris preces obtendens: in quam optimi cuiusque secreti questus magis ar-
descebant. *Id ergo fas auiæ,interfectricem nepotis adspicere,adloqui, eripere senatui? quod pro
omnibus ciuibus leges obtineant,vni Germanico non contigisse. Vitellij & Veranij voce defletum
Cæsarem; ab imperatore & Augusta defensam Plancinam. proinde venena, & artes tam fe-
liciter expertas verteret in Agrippinam,in liberos eius, egregiamque auiam ac patruum sanguine
miserrimæ domus exsatiaret.* Biduum super hæc imagine cognitionis absumtum;
vrgente Tiberio liberos Pisonis,matrem vti tuerentur. Et cùm accusatores ac
testes certatim perorarent respōdente nullo,miseratio quàm inuidia augeba-
Sententia in Pisonem: tur. Primus sententiâ rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare,
magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fa-
stis censuit: partem bonorum publicandam: pars vt Gn. Pisoni filio con-
cederetur, isque prænomen mutaret. M. Piso exutâ dignitate, & accepto
* *Scribo* relegaretur. quinquagies sestertio, in decem annos * relegatur, concessâ Plancinæ inco-
Quas Tiberius mitigat. lumitate ob preces Augustæ. Multa ex eâ sententiâ mitigata sunt à princi-
pe: ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum pa-
triæ fecisset, Iuli Antonij qui domum Augusti violasset,manerent. & M. Pi-
sonem ignominiæ exemit, concessitque ei paterna bona; satis firmus, vt
sæpe memoraui, aduersum pecuniam, & tum pudore absolutæ Plancinæ
placabilior. Atque idem, cùm Valerius Messalinus signum aureum in æde
Martis Vltoris, Cæcina Seuerus aram Vltioni statuendam censuissent, pro-
hibuit: ob externas ea victorias sacrari dictitans, domestica mala tristi-
tiâ operienda. Addiderat Messalinus, Tiberio, & Augustæ, & Antoniæ, &
Agrippinæ Drusoque,ob vindictam Germanici, grates agendas, omiseratq.

Claudij

Claudij mentionem. & Meſſallinum quidem L. Aſprenas ſenatu coràm percontatus eſt, an prudens præteriſſet? ac tum demum nomen Claudij adſcriptum eſt. Mihi quanto plura recentium, ſeu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obuerſantur. quippe famâ, ſpe, veneratione potiùs omnes deſtinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis pòſt diebus Cæſar auctor ſenatui fuit, Vitellio, atque Veranio, & Seruæo ſacerdotia tribuendi. Fulcinio ſuffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facundiâ violentiâ præcipitaret. Is finis fuit vlciſcendâ Germanici morte, non modò apud illos homines qui tum agebant, etiam ſecutis temporibus vario rumore iactata. adeò maxima quæque ambigua ſunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent; alij vera in contrarium vertunt. & gliſcit vtrumque poſteritate. At Druſus vrbe egreſſus repetendis auſpiciis, mox ouans introiit. paucoſque poſt dies Vipſania mater eius exceſſit, vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam ceteros manifeſtum ferro, vel creditum eſt, veneno aut fame exſtinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum à Camillo memoraui, bellum in Africâ renouat, vagis primùm populationibus & ob pernicitatem inultis: dein vicos exſcindere, trahere graues prædas: poſtremò haut procul Pagydâ flumine, cohortem Romanam circumſedit. Præerat caſtello Decrius impiger manu, exercitus militiâ, & illam obſidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro caſtris inſtruit. Primoque impetu pulsâ cohorte, promtus inter tela occurſat fugientibus, increpat ſigniferos, quòd inconditis aut deſertoribus miles Romanus terga daret. ſimul excepta vulnera. & quamquam transfoſſo oculo, aduerſum os in hoſtem intendit, neque prœlium omiſit donec deſertus ſuis caderet. Quæ poſtquam L. Apronio (nam Camillo ſucceſſerat) comperta; magis dedecore ſuorum, quàm gloriâ hoſtis anxius, raro ea tempeſtate, & è vetere memoriâ facinore, decumum quemque ignominioſæ cohortis, ſorte ductos, fuſte necat. Tantumque ſeueritate profectum, vt vexillum veteranorũ non amplius quingenti numero, eaſdem Tacfarinatis copias, præſidium, cui Thala nomen, adgreſſas fuderint. quo prœlio Rufus Heluius gregarius miles ſeruati ciuis decus rettulit, donatuſque eſt ab Apronio torquibus & haſtâ. Cæſar addidit ciuicã coronam, quòd non eam quoque Apronius iure proconſulis tribuiſſet, queſtus magis, quàm offenſus. Sed Tacfarinas perculſis Numidis & obſidia aſpernantibus, ſpargit bellum; vbi inſtaretur, cedens, ac rurſum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum feſſumque Romanum impunè ludificabatur. Poſtquam deflexit ad maritimos locos, inligatus prædâ, ſtatiuis caſtris hærebat. miſſuque patris Apronius Ceſianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velociſſimos legionum addiderat, proſperam aduerſum Numidas pugnam facit, pellitque in deſerta. At Romæ Lepida, cui ſuper Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defertur ſimulauiſſe partum ex P. Quirinio diuite atque orbo. adiiciebantur adulteria, venena; quæſitumque per Chaldæos in domum Cæſaris, defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinius poſt dictum repudium adhuc infenſus, quamuis infami ac nocenti miſerationem addiderat. Haut facilè quis diſpexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna; deprecatus primò ſenatum, ne maieſtatis crimina tractarentur. Mox M. Seruilium è conſularibus, alioſq. teſtes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. *idemque ſeruos Lepidæ, cùm militari cuſtodiâ haberentur, tranſtulit ad conſules:

Claudium adulatio imprudenter præterit, poſt Principem.

Druſus ouãs init.

Bellum in Africâ inſtauratum, Tacfarinate duce.

Cohors Romana fuſa:

Quam decimat Apronius.

Eâ ſeueritate, pauci hoſtem proturbant.

Lepida accuſatur ſuppoſiti partus:

Et maieſtatis.

Tiberius perplexè agit.

*itemque

neque per tormenta interrogari paſſus eſt, de his quæ ad domum ſuam pertinerent. Exemit etiam Druſum conſulem deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ. quod alij ciuile rebantur, ne ceteris adſentiendi neceſſitas fieret: quidam ad ſæuitiam trahebant. neque enim ceſſurum niſi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingreſſa, lamentatione flebili maiores ſuos ciens, ipſumque Pompeium, cuius ea monimenta & adſtantes imagines viſebantur, tantum miſericordiæ permouit, vt effuſi in lacrymas ſæua & deteſtanda Quirinio clamitarent, cuius ſenectæ atque orbitati & obſcuriſſimæ domui, deſtinata quondam vxor L. Cæſari, ac diuo Auguſto nurus, dederetur. dein tormentis ſeruorum patefacta ſunt flagitia, itumque in ſententiam Rubellij Blandi, à quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Druſus adſenſit, quamquam alij mitius cenſuiſſent. mox Scauro qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum ſibi etiam ex P. Quirinij ſeruis, veneno eum à Lepidâ petitum. Inluſtrium domuum aduerſa (etenim haut multum diſtanti tempore Calpurnij Piſonem, Æmilij Lepidam amiſerant) ſolatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus. caſum eius paucis repetam. Vt valida diuo Auguſto in Remp. fortuna; ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas vrbe depulit, adulteroſque earum morte aut fugâ puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine læſarum religionum, ac violatæ maieſtatis appellando, clementiam maiorum ſuaſque ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cetera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus in nepti Auguſti adulter, quamquam non vltrà foret ſæuitum, quàm vt amicitiâ Cæſaris prohiberetur; exſilium ſibi demonſtrari intellexit: nec niſi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac Principem auſus eſt, M. Silani fratris potentiâ, qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coràm reſpondit, ſe quoque lætari quòd frater eius è peregrinatione longinquâ reuertiſſet. idque iure licitum, quia non ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret: ſibi tamen aduerſus eum integras parentis ſui offenſiones: neque reditu Silani, diſſoluta quæ Auguſtus voluiſſet. Fuit poſthac in vrbe, neque honores adeptus eſt. Relatum deinde de moderandâ Papiâ Poppæâ, quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat. nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur, præualidâ orbitate. ceterùm multitudo periclitantium gliſcebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus ſubuerterentur. vtque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, vt de principiis iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum peruentum ſit, altiùs diſſeram. Vetuſtiſſimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, ſine probro, ſcelere, eoq. ſine pœnâ aut coërcitionibus agebant. neque præmiis opus erat, cùm honeſta ſuopte ingenio peterentur; & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metũ vetabantur. At poſtquam exui æqualitas, & pro modeſtiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat; prouenêre dominationes: multoſque apud populos, æternùm manſêre. Quidam ſtatim, aut poſtquam Regum pertæſum, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis ſimplices erant. maximeque fama celebrauit Cretenſium, quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus: ac mox Athenienſibus quæſitiores iam & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit;

Miſeratio populi in Lepidam.

Sed rea conuincitur, & damnatur.

Iunius Silanus exſilij veniam impetrat.

Qui adulter in nepte Auguſti.

Papia lex moderationem quærit.

Excurſus ad initia & progreſſus legum.

Quæ pauca primò, & ſimplices.

repertaque

repertaque quædam à Tullo & Anco: sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent. Pulso Tarquinio, aduersum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatiq. decemuiri, & accitis quæ vsquam egregia, compositæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris. nam secutæ leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, sæpius tamen dissensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob praua per vim latæ sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omissum, quin multa & diuersa sciscerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis vel conuersis prioribus cùm plura addidisset, otium ei rei haut in longum parauit, statim turbidis Lepidi rogationibus. neque multo pòst Tribunis reddita licentia, quoquò vellent populum agitandi. Iamque non modò in commune, sed in singulos homines latæ quæstiones: & corruptissimâ Rep. plurimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertium consul, corrigendis moribus dilectus, & grauior remediis quàm delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subuersor, quæ armis tuebatur armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia, non mos, nõ ius. deterrima quæque impunè; ac multa honesta, exitio fuêre. Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ triumuiratu iusserat, aboleuit: deditque iura quîs pace & Principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, & lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti * visi à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius penetrabant, vrbemque & Italiam, & quod vsquam ciuium, corripuerant: multorumque excisi status, & terror omnibus intentabatur: ni Tiberius statuendo remedio quinq. consularium, quinq. è prætoriis, totidem è cetero senatu sorte duxisset. apud quos exsoluti pleriq. legis nexus, modicũ in præsens leuamentum fuêre. Per idem tempus Neronẽ è liberis Germanici iam ingressum iuuentã, commendauit patribus; vtque munere capessendi vigintiuiratus solueretur, & quinquennio maturius quàm per leges Quæsturam peteret, non sine inrisu audientiũ postulauit. prætendebat sibi atque fratri decreta eadem, petente Augusto. sed neque tum fuisse dubitauerim; qui eiusmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia fastigij Cæsaribus erant: magisque in oculis vetus mos, & priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum lætæ, quòd Germanici stirpem iam puberem aspiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis & Iuliæ Drusi filiæ. Vtque hæc secundo rumore, ita aduersis animis acceptum, quòd filio Claudij socer Seianus destinaretur. polluisse nobilitatem familiæ videbantur, suspectumque iam nimiæ spei Seianum vltrò extulisse. Fine anni concessere vitâ insignes viri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa. ipse consulatum intulit, censoriâ etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque quîs domus illa immensum viguit, primus accumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adsciuit. atque ille, quamquam promto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate senatoriâ multos triumphalium, consulariumq. potentiâ anteiit. diuersus à veterum instituto, per cultum & munditias; copiaque & affluentiâ, luxu propior. suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quò somnum & inertiam magis ostentabat.

Creuerunt paullatim.

Studiis partium, aut odiis.

Sulla correctionem molitur.

Item Pompeius.

Deniq. Augustus, magis cum effectu.

* vt si *Ab eo hac Papia, immodicè seuera.*

Ergo Tiberius nunc temperat.

Nero Germanici filius in viros scribitur.

Pontifex fit.

Volusii, & Sallustij mortes.

Elogia.

ostentabat. Igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate prouectâ speciem magis in amicitiâ principis quàm vim tenuit. idque & Mæcenati acciderat: fato potentiæ raro sempiternæ: an satias capit, aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm iam nihil reliquũ est quod cupiant.

Potentia aulæ infida.

A. V. C. D. CCLXXIV. Sequitur Tiberij quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filij collegio insignis. nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus, neque naturâ tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quasi firmandæ valetudini, in Campaniam concessit: longam & continuam absentiam paulatim meditans; siue vt amoto patre, Drusus munia consulatus solus impleret. Ac fortè parua res magnũ ad certamen progressa, præbuit iuueni materiam apiscendi fauoris. Domitius Corbulo præturâ functus de L. Sullâ nobili iuuene questus est apud senatum, quòd sibi inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset. pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorum erant: contrà, Mamercus Scaurus & L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur. certabant orationibus, & memorabantur exempla maiorum, qui iuuentutis inreuerentiam grauibus decretis notauissent. donec Drusus apta temperandis animis disseruit, & satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullæ, & oratorum eâ ætate vberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera, fraude mancipum & incuriâ magistratuum interrupta & imperuia clamitando, exsecutionem eius negotij libens suscepit. quod haut perinde publicè vsui habitum, quàm exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & hastâ sæuiebat. Neque multo pòst missis ad senatum litteris Tiberius, motam rursum Africam incursu Tacfarinatis docuit, iudicioque patrum diligendum proconsulem, gnarum militiæ, corpore validum, & bello suffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi aduersus M. Lepidum odij nactus, vt secordem, inopem, & maioribus suis dedecorum, eoq. etiam Asiæ sorte depellendum incusauit. aduerso senatu, qui Lepidum mitem magis quàm ignauum, paternas ei angustias & nobilitatẽ sine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africâ decretum vt Cæsar legeret; cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cæcina censuit, ne quem magistratum, cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur: multũ antè repetito, concordem sibi coniugem, & sex partus enixam: seque quæ in publicum statueret domi seruauisse, cohibitâ intra Italiam, quamquam ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset. *Haut enim frustra placitum olim, ne feminæ in socios aut gentes externas traherentur. inesse mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant. non imbecillem tantùm, & imparem laboribus sexum; sed si licentia adsit, sæuum, ambitiosum, potestatis auidum. incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum. cogitarent ipsi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari: his statim adhæresce re deterrimum quemque prouincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria. peruicacibus magis & impotentibus mulierum iussis, quæ Oppiis quondam, aliisque legibus constrictæ, nunc vinclis exsolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent.* Paucorum hæc adsensu audita; plures obturbabant, neque relatum de negotio, neque Cæcinam dignum tantæ rei censorem. mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratque imago paternæ facundiæ, respondit. *Multa duritie veterum melius & lætius mutata. neque enim, vt olim, obsideri vrbem bellis, aut prouincias hostilis esse. & pauca feminarum necessitatibus concedi, quæ ne*

Tiberius Româ secedit.

L. Sulla immodestia accusatur:

Quòd prætorio viro non cessisset.

Corbulo viarum curam accipit:

Seuerè exercet.

Lepidus in Asiam proconsul.

Cæcinæ vxores à prouinciis arcet.

Suis, & iustis caussis.

Cui Messallinus repugnat.

Sed caussis vix caussis.

coniugum

coniugum quidem penates, adeò socios non onerent: cetera promiscua cum marito, nec vllum in eo pacis impedimentum. bella planè accinctis obeunda: sed reuertentibus post laborem, quod honestius quàm vxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem aut auaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratuum, nónne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideò neminem in prouinciam mitti. corruptos sæpe prauitatibus vxorum maritos: num ergò omnes cælibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reip. postulantibus: remissum aliquid postea, & mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignauiam alia ad vocabula transferri. nam viri in eo culpam, si femina modum excedat. porrò ob vnius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum aduersarumque; simul sexum naturâ inualidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. Vix præsenti custodiâ manere inlæsa coniugia: quid fore, si per plures annos in modũ dissidij oblitterentur? Sic obuiam irent iis quæ alibi peccarentur, vt flagitiorum vrbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nam Principibus adeunda sæpius longinqua imperij. Quoties diuum Augustum in Occidentem atque Orientem meauisse comite Liuiâ? se quoque in Illyricum profectum, &, si ita conducat, alias ad gentes iturum, haut semper æquo animo, si ab vxore carissimâ, & tot communium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ sententia elusa. Et proximi senatus die, Tiberius per litteras castigatis obliquè patribus, quòd cuncta curarum ad Principem reiicerent, * M. Lepidum & Iunium Blæsum nominauit: ex quîs proconsul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excusante se Lepido, cùm valetudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet: intelligereturque etiam quod silebat, auunculum esse Seiani Blæsum, atque eò prævalidum. Respondit Blæsus specie recusantis, sed neque eâdem adseueratione, & consensu adulantium auditus est. Exin promtum, quod multorum intimis quæstibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impunè probra, & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæsaris: libertique etiam ac serui, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, vltrò metuebantur. Igitur C. Cestius senator disseruit; *Principes quidem instar deorum esse: sed neque à diis nisi iustas supplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliáue vrbis templa perfugere, vt eo subsidio ad flagitia vtatur. Abolitas leges, & funditus versas, vbi in foro, in limine curiæ, ab Anniâ Rufillâ, quam fraudis sub iudice damnauisset, probra sibi & minæ intendantur. neque ipse audeat ius experiri, ob effigiem Imperatoris oppositam.* Haut dissimilia alij, & quidam atrociora circumstrepebant: precabanturque Drusum, daret vltionis exemplum. donec accitam conuictamque attineri publicâ custodiâ iussit. Et Considius Æquus, & Cœlius Cursor equites Rom. quòd fictis maiestatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuissent, auctore Principe, ac decreto senatus puniti. Vtrumque in laudem Drusi trahebatur: ab eo, in vrbe inter cœtus & sermones hominum obuersante, secreta patris mitigari. neque luxus in iuuene adeò displicebat. huc potius intenderet, diem * ædificationibus, noctem conuiuiis traheret, quàm solus & nullis voluptatibus auocatus mæstam vigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum proconsulem Cretæ postulauerat repetundis, addito maiestatis crimine: quod tum omnium accusationum complementum erat. Cæsar Antistium Veterem è primoribus Macedoniæ absolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maiestatis caussam retraxit, vt turbidum, & Rhescuporidis consiliis permixtum, quâ tempestate Cotye fratre interfecto, bellum aduersus nos voluerat. Igitur aquâ & igni interdictum reo, adpositumque vt teneretur insulâ, neque Macedoniæ neque

Et tamen Drusus assensus, & alij.

** Verius, Manium.*

M. Lepidus recusat proconsulatum Africæ.

Abusus in Principum imaginibus.

Quas pessimi pro inuiolato clypeo habebant.

Sed exemplo vno repressi.

Drusi obiter laudatio.

** editionibus.*

Accusationes.

Thraces rebellant.

Thraciæ opportunâ. Nam Thracia diuiſo imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis,quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentiâ noſtri diſcors agebat;neq. minus Rhœmetalcen quàm Trebellienum incuſans, popularium iniurias inultas ſinere. Cœlaletæ, Odruſæque, & * alij, validæ nationes, arma cepere, ducibus diuerſis & paribus inter ſe per ignobilitatem:quæ cauſſa fuit,ne in bellum atrox coaleſcerent.pars turbant præſentia, alij montem Hæmum tranſgrediuntur, vt remotos populos concirent. plurimi ac maximè compoſiti regem, vrbemque Philippopolim â Macedone Philippo ſitam,circumſidunt. Quæ vbi cognita P. Velleio, (is proximum exercitum præſidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adſumendis auxiliis vagabantur. Ipſe robur peditum, ad exſoluendum obſidium ducit. Simulque cuncta proſperè acta, cæſis populatoribus,& diſſenſione ortâ apud obſidentes, regiſque opportunâ eruptione,& aduentu legionis. neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine. Eodé anno Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptauêre: cuius exſtimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Æduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus,& maiorum bona facta, eoque Romana ciuitas olim data,cùm id rarum, nec niſi virtuti pretium eſſet. Ij ſecretis conloquiis, ferociſſimo quoque adſumto, aut quibus ob egeſtatem,ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo; componunt,Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant,de continuatione tributorũ,grauitate fenoris, ſæuitiâ ac ſuperbiâ præſidentium. & diſcordare militem, audito Germanici exitio. egregium reſumendæ libertati tempus,ſi ipſi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis vrbana plebes,nihil validum in exercitibus,niſi quod externum,cogitarent. Haut fermè vlla ciuitas intacta ſeminibus eius motus fuit. ſed érupêre primi Andecaui,ac Turonij. quorum Andecauos Acilius Auiola legatus, excitâ cohorte,quæ Lugduni præſidium agitabat,coërcuit. Turonij, legionario milite quem Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus miſerat, oppreſſi, eodem Auiolâ duce, & quibuſdam Galliarum primoribus; qui tulêre auxilium, quò diſſimularent defectionem, magiſq. in tempore efferrent. ſpectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, oſtentandæ, vt ferebat,virtutis: ſed captiui, ne inceſſeretur telis, adgnoſcendũ ſe præbuiſſe, arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitque dubitatione bellum. Interim Florus inſiſtere deſtinatis,pellicere alam equitum,quæ conſcripta Treueris,militiâ diſciplinaque noſtrâ habebatur,vt cæſis negotiatoribus Romanis bellum inciperet. paucique equitum corrupti, plures in officio manſêre. Aliud vulgus obæratorum aut clientium arma cepit:petebantq. ſaltus,quibus nomen Arduenna.cùm legiones vtroq. ab exercitu,quas Viſellius & C.Silius aduerſis itineribus obiecerat,arcuerunt. præmiſſuſq. cum dilectâ manu Iulius Indus è ciuitate eâdẽ, diſcors Floro,& ob id nauandæ operæ auidior, inconditã multitudinem adhuc diſiecit. Florus incertis latebris victores fruſtratus,poſtremò viſis militibus qui effugia inſederant,ſuâ manu cecidit. Iſq. Treuerici tumultus finis. Apud Æduos maior moles exorta,quanto ciuitas opulentior,& comprimendi procul præſidium. Auguſtodunũ caput gentis,armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, * nobiliſſimam Galliarũ ſubolem,liberalibus ſtudiis ibi operatam,vt eo pignore parentes popinquoſq. corũ adiungeret. ſimul arma occultè fabricata iuuentuti diſpertit. Quadraginta millia fuêre, quintâ ſui parte legionariis armis,

* Aſtij: *vel potius,* Dij.

P. Velleius facilè cadit.

Maior rebellio in Galliis.

Cui duces, Iulius Florus, & Iulius Sacrouir.

Primi motus ab Auiolâ repreſſi.

Florus nihilo minus alias copias colligit.

Præuenitur à Viſellio & Silio.

Et manu ſuâ mortem inuenit.

Æduos Sacrouir turbat.

* & nobiliſſ.

ceteri

ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela sunt. adduntur è seruitiis gladiaturæ destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (Cruppellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ, vicinarum ciuitatum vt nondum apertâ consensione, ita viritim promtis studiis; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, vtroque bellum sibi poscente. mox Varro inualidus senectâ, vigenti Silio concesslit. At Romæ non Treueros modò & Aeduos, sed quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse, adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta (vt mos famæ) in maius credita. optimus quisque Reip. curâ mærebat: multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur. increpabantque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. *An Iulium Sacrouirum, maiestatis crimine, reum in senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari.* Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, vt solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica esse, & vulgatis leuiora? Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmissâ auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Aeduis contermini, sociique in armis erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, freinente etiam gregario milite, ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: viderent modò aduersos, & aspicerentur. id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrouir copiæque, patentibus locis apparuêre. In fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quæque Romanis aduersa intulissent: quàm decora victoribus libertas: quanto intolerantior seruitus iterum victis. Non diu hæc, nec apud lætos. etenim propinquabat legionum acies. inconditique ac militiæ nescij opidani, neque oculis neque auribus satis competebant. contrà Silius, & si præsumta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen; *Pudendum ipsis, quòd Germaniarum victores, aduersum Gallos tamquam in hostem ducerentur. vna nuper cohors rebellem Turonium, vna ala Treuerum, paucæ huius ipsius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecuniâ dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos, euincite, & fugientibus consulite.* Ingens ad ea clamor. & circumfudit eques: frontemque pedites inuasere. nec contatum apud latera. paulum moræ attulere ferrati, restantibus laminis aduersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris, vt si murum perrumperet, cædere tegmina & corpora. quidam trudibus aut furcis, inertem molem prosternere. iacentesq. nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimes linquebantur. Sacrouir primò Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic suâ manu, reliqui mutuis ictibus occidêre. incensa super villa, omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum senatui scripsit. neque demsit, aut addidit vero; sed fide ac virtute legatos, se consilijs superfuisse. simul caussas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adiunxit; magnitudinem imperij extollens. neque decorum principibus, si vna alteráue ciuitas turbet, omissâ vrbe, vnde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum vt præsentia spectaret, componeretque. Decreuêre patres vota pro reditu eius, supplicationesque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit vt ouans è Campaniâ vrbem introiret. Igitur secutæ Cæsaris litteræ, quibus se non tam

Magnum exercitũ cogit.

Ea res in metu Romanis:

Sed non callido Tiberiõ.

Silius Gallis obuiauit.

Sacrouir componit suos, & excitat.

Idem Silius.

Pugna, vix pugna: statimq; fusi Galli.

Crupellarij cæsi.

Sacrouir itẽ, sed suâ dextrâ.

Tiberius simulat iter in Gallias.

vacuum gloriâ prædicabat, vt poſt ferociſſimas gentes perdomitas, tot reuerceptos in iuuentâ, aut ſpretos triumphos, iam ſenior peregrinationis ſuburbanæ inane præmium peteret. Sub idem tempus, vt mors Sulpicij Quirinij publicis exſequijs frequentaretur, petiuit à ſenatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium: ſed impiger militiæ, & acribus miniſterijs conſulatū ſub Diuo Auguſto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis inſignia triumphi adeptus, datuſque rector C. Cæſari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in ſenatu: laudatis in ſe officijs, & incuſato M. Lollio, quem auctorem C. Cæſari prauitatis & diſcordiarum arguebat. ſed ceteris haut læta memoria Quirinij erat, ob intenta, vt memoraui, Lepidæ pericula, ſordidamque & præpotentem ſenectam. Fine anni C. Lutorium Priſcum equitem Romanum, poſt celebre carmen, quo Germanici ſuprema defleuerat, pecuniâ donatum à Cæſare, corripuit delator: obiectans ægro Druſo compoſuiſſe, quòd ſi exſtinctus foret, maiore præmio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Petronij, ſocru eius Vitelliâ coràm, multiſque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Vt delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia nihil ſe audiuiſſe adſeuerauit. ſed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. ſententiaque Haterij Agrippæ cōſulis deſignati indictum reo vltimum ſupplicium. Contrà M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. *Si P.C. vnum id ſpectamus, quàm nefariâ voce Lutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit; neque carcer, neque laqueus, ne ſeruiles quidem cruciatus in eum ſuffecerint. ſin flagitia & facinora ſine modo ſunt; ſupplicijs ac remedijs, Principis moderatio, maiorumque & veſtra exempla temperant; & vana à ſceleſtis, dicta à maleficijs differunt: eſt locus ſententiæ, per quam neque huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pæniteat. Sæpe audiui principem noſtrum conquerentem, ſi quis ſumptâ morte miſericordiam eius præueniſſet. vita Lutorij in integro *eſt, qui neque ſeruatus in periculum Reip. neque interfectus in exemplum ibit. ſtudia illi vt plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt. nec quidquam graue ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum animis, ſed muliercularum adrepit. cedat tamen vrbe, & bonis amiſſis aquâ & igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac ſi lege maieſtatis teneretur.* Solus Lepido Rubellius Blandus è conſularibus adſenſit: ceteri ſententiâ Agrippæ ſecuti. ductuſque in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſauit, cùm extolleret pietatem quamuis modicas Principis iniurias acriter vlciſcentium, deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas: laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S. C. ne decreta patrum, ante diem decimum, ad ærarium deferrentur: idque vitæ ſpatium damnatis prorogaretur. ſed non ſenatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius cōſules, ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpectâ ſeueritate aduerſum luxum; qui immenſum proruperat, ad cuncta quîs pecunia prodigitur. Sed alia ſumtuum quamuis grauiora, diſſimulatis plerumq. pretijs occultabantur; ventris & ganeæ paratus adſiduis ſermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ, duriùs aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles diſſeruerant, ſperni ſumtuariam legem, vetitaque vtenſilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remedijs reſiſti poſſe. & conſulti patres, integrum id negotium ad Principem diſtulerant. Sed Tiberius ſæpe apud ſe penſitato, an coërceri tam profuſæ cupidines poſſent: num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quàm indecorū adtrectare quod non obtinere-

Quirinij mors honeſtata publicè.

Quid ille hominis?

C. Lutorius maieſtatis defertur.

Pro eo Lepidi oratio.

Sed plures damnant.

S. C. de interuallo ad pœnam.

A. V. C. DCCLXXV.

Agitatum de luxu coërcendo.

obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum inluſtrium poſceret: poſtremò litteras ad ſenatum compoſuit, quarũ ſententia in hunc modum fuit. *Ceteris forſitan in rebus P. C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. cenſeam: in hac relatione, ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum ſingulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipſe etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. quòd ſi mecum antè viri ſtrenui ædiles conſilium habuiſſent; neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia, quàm hoc adſequi, vt palàm fieret quibus flagitijs impares eſſemus. ſed illi quidem officio functi ſunt, vt ceteros quoque magiſtratus ſua munia implere velim. mihi autem neque honeſtum ſilere, neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes ſuſtineo: maius aliquid & excelſius à principe poſtulatur; & cùm rectè factorum ſibi quiſque gratiam trahant, vnius inuidiâ ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, & priſcum ad morem recidere adgrediar? villarum ne infinita ſpatia, familiarum numerum, & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularumque miracula? promiſcuas viris & feminis veſtes? atque illa feminarum propria, quis lapidum cauſſa pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtilis gentes transferuntur? Nec ignoro in conuiuijs & circulis incuſari iſta, & modum poſci. ſed ſi quis legem ſanciat, pœnas indicat; iidem illi ciuitatem verti, ſplendidiſſimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, niſi per dura & aſpera coërceas. corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haut leuioribus remediis reſtinguendus eſt, quàm libidinibus ardeſcit. tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Auguſtus tulit, illæ obliuione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemtu abolitæ, ſecuriorem luxum fecêre. nam ſi velis quod nondum vetitum eſt, timeas, ne vetêre. at ſi prohibita impunè tranſcenderis, neque metus vltrà, neque pudor eſt. cur ergo olim parcimonia pollebat? quia ſibi quiſque moderabatur: quia vnius vrbis ciues eramus. ne iritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus. externis victoriis aliena; ciuilibus, etiam noſtra conſumere didicimus. Quantulum iſtud eſt, de quo ædiles admonent? Quàm, ſi cetera reſpicias, in leui habendum! At hercule nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempeſtatum quotidie voluitur. ac niſi prouinciarum copiæ & dominis, & ſeruitiis, & agris ſubuenerint; noſtra nos ſcilicet nemora, noſtræque villæ tuebuntur? Hanc P. C. curam ſuſtinet princeps. hæc omiſſa, funditus Remp. trahet reliquis intra animum medendum eſt. nos, pudor; pauperes, neceſſitas; diuites, ſatias in melius mutet. Aut ſi quis ex magiſtratibus, tantam induſtriam ac ſeueritatem pollicetur, vt ire obuiam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. ſin accuſare vitia volunt, dein cùm gloriam eius rei adepti ſunt, ſimultates faciunt, ac mihi relinquunt; credite P. C. me quoque non eſſe offenſionum auidum. quas cùm graues, & plerumque iniquas pro Rep. ſuſcipiam, manes & irritas neque mihi aut vobis vſui futuras iure deprecor.* Auditis Cæſaris litteris, remiſſa Aedilibus talis cura; luxuſque menſæ, à fine Actiaci belli, ad ea arma quis Ser. Galba rem R. adeptus eſt, per annos centum profuſis ſumtibus exerciti, paulatim exoleuêre. Cauſſas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabebantur. nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere, & coli licitum. vt quiſque opibus, domo, paratu ſpecioſus, per nomen & clientelas inluſtrior habebatur. poſtquam cædibus ſæuitum, & magnitudo famæ exitio erat; ceteri ad ſapientiora conuertêre. ſimul noui homines è municipiis & coloniis, atque etiam prouinciis, in ſenatum crebrò adſumti, domeſticam parcimoniam intulerunt. & quamquam fortunâ vel induſtriâ plerique pecunioſam ad ſenectam peruenirent, manſit tamen prior animus. Sed præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuque. obſequium inde in principem, & æmulandi amor, validior quàm pœna ex legibus & metus. niſi fortè rebus cunctis ineſt quidam velut orbis, vt quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur. nec

Eâ ſuper re Tiberij epiſtola:

Quâ diſſuadet medicinam.

Quia vitia prævalebant.

Quia etiam alia maiora curanda.

Omiſſa igitur coërcitio.

Sed ſponte mutati mores in melius.

Quare?

Exempla, validiora quàm leges.

tur. nec omnia apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium imitanda poſteris tulit. verùm hæc *nobis maiores certamina ex honeſto maneant. Tiberius famâ moderationis partâ, quòd ingruentis accuſatores repreſſerat, mittit litteras ad ſenatum, quîs poteſtatem Tribuniciam Druſo petebat. Id ſummi faſtigij vocabulum Auguſtus repperit, ne regis aut dictatoris nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera imperia præmineret. M. deinde Agrippam ſocium eius poteſtatis, quo defuncto Tiberium Neronem dilegit, ne ſucceſſor in incerto foret. ſic cohiberi prauas aliorum ſpes rebatur: ſimul modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Druſum ſummæ rei admouet: cùm incolumi Germanico, integrum inter duos iudicium tenuiſſet. Sed principio litterarum veneratus deos, vt conſilia ſua Reip. proſperarent, modica de moribus adoleſcentis, neque in falſum aucta, rettulit. eſſe illi coniugem & tres liberos, eamque ætatem quâ ipſe quondam à diuo Auguſto ad capeſſendum hoc munus vocatus ſit. Neque nunc properè, ſed per octo annos capto experimento, compreſſis ſeditionibus, compoſitis bellis, triumphalem & bis conſulem, noti laboris participem ſumi. Præceperant animis orationem patres. quo quæſitior adulatio fuit. nec tamen repertum, niſi vt effigies Principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque ſolita cenſerent. niſi quòd M. Silanus ex contumeliâ conſulatus, honorem Principibus petiuit: dixitque pro ſententiâ, vt publicis priuatiſue monimentis, ad memoriam temporum, non conſulum nomina præſcriberentur, ſed eorum qui tribuniciam poteſtatem gererent. *Atque Haterius cùm eius diei ſenatus conſulta aureis litteris figenda in curiâ cenſuiſſet, deridiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantum infamiâ vſurus. Inter quæ, prouinciâ Africâ Iunio Blæſo prorogatâ, Seruius Maluginenſis flamen Dialis, vt Aſiam ſorte haberet poſtulauit; fruſtrà vulgatum dictitans *non licere Dialibus egredi Italiâ. neque aliud ius ſuum, quàm Martialium, Quirinaliumque Flaminum. porrò ſi hi *duxiſſent prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi ſcita, non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe Pontifices Dialia ſacra feciſſe, ſi flamen valetudine aut munere publico impediretur. duobus & ſeptuaginta annis poſt Cornelij Merulæ cædem, neminem ſuffectum: neque tamen ceſſauiſſe religiones. Quòd ſi per tot annos poſſit non creari, nullo ſacrorum damno; quanto facilius abfuturum, ad vnius anni proconſulare imperium? Priuatis olim ſimultatibus effectum, vt à Pontificibus maximis iré in prouincias prohiberentur: nunc deûm munere, ſummum Pontificum etiam ſummum hominum eſſe, non æmulatione, non odio, aut priuatis adfectionibus obnoxium.* Aduerſus quæ cùm augur Lentulus aliique varié diſſererent, eò decurſum eſt, vt Pontificis Max. ſententiam opperirentur, Tiberius, dilatâ notione de iure Flaminis, decretas ob tribuniciam Druſi poteſtatem cærimonias temperauit; nominatim arguens inſolentiam ſententiæ, aureaſque litteras contra patrium morem. Recitatæ & Druſi epiſtolæ, quamquam ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur. *Huc recidiſſe cuncta, vt ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret vrbis deos, ingrederetur ſenatum, auſpicia ſaltem gentile apud ſolum inciperet? *Bellum ſcilicet, aut diuerſo terrarum diſtineri, litora & lacus Campaniæ tum maximè peragrantem. ſic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis conſilijs diſcere. ſanè grauaretur aſpectum ciuium ſenex Imperator, feſſamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druſo quod, niſi ex adrogantiâ, impedimentum?* Sed Tiberius vim principatus ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui præbebat, poſtulata prouinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo. Crebeſcebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas aſyla ſtatuendi. Complebatur templa peſſimis ſeruitiorum. eodē ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectiq. capitalium

criminum

*nobis in maiores

*At Q. Haterius:

Flamen Dialis prouinciam ambit.

*Suſpectum.

Tribunicia poteſtas Druſo petita:

Et impetrata, cū adulatione patrū.

Alij obſiſtūt.

Druſius ſuperbia notatur.

Obliqua in eum verba.

*Nec malè, bello.

Deiare aſylorum certamen:

criminum receptabantur. Nec vllum satis validum imperium erat coërcendis seditionibus populi, flagitia hominum vt cærimonias deûm protegentis. Igitur placitum vt mitterent ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod falsò vsurpauerant sponte omisere. Multæ vetustis superstitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque eius diei species fuit, quo senatus maiorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipsorumque numinum religiones introspexit; libero, vt quondam, quid firmaret mutarétue. Primi omnium Ephesij adiêre, memorantes, non, vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, *locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina: deorumque monitu sacratum nemus. Atque ipsum illic Apollinem, post interfectos Cyclopas, Iouis iram vitauisse. Mox Liberum patrem bello victorem, supplicibus Amazonum quæ aram insederát, ignouisse. Auctam hinc concessu Herculis, cùm Lydiâ potiretur, cærimoniam templo: neque Persarum ditione, diminutum ius. Post Macedonas, dein nos seruâuisse. Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ constitutis nitebantur. quorum ille Antiocho, hic Mithradate, pulsis, fidem atque virtutem Magnetum decorauere, vti Dianæ Leucophrynæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodisienses posthac, & Stratonicenses dictatoris Cæsaris ob vetusta in parteis merita, & recens diui Augusti decretum *attulêre. Laudati quòd Parthorum inruptionem, nihil mutatâ in populum Romanum constantiâ, pertulissent. Sed Aphrodisiensium ciuitas, Veneris; Stratonicensium, Iouis & Triuiæ religionem tuebantur. Altius Hierocæsarienses exposuêre, Persicam apud se Dianam, delubrũ rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpernæ, Isaurici, multaque alia imperatorum nomina, qui non modò templo, sed duobus milibus passuum eandem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aerias, pòst filius eius Amathus Veneri Amathusiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, posuissent. Auditæ aliarum quoque ciuitatum legationes. Quorum copiâ fessi patres, & quia studiis certabatur; consulibus permisêre, vt perspecto iure, & si qua iniquitas inuolueretur, rem integram rursum ad senatum referrent. Consules super eas ciuitates quas memoraui, apud Pergamum, Aesculapij compertum asylum retulerunt: ceteros obscuris ob vetustatem initiis niti. nam Smyrnæos oracullum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicauerint: Tenios eiusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem, ædemque iussi sint. propiora Sardianos, Alexandri victoris id donum, neque minus Milesios Dario rege *vti. sed cultus nnminum vtrisque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petiêre & Cretenses simulacro diui Augusti. Factaque senatusconsulta, quîs multo cum honore, modus tamen præscribebatur, iussique ipsis in templis facere aras sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Augustæ valetudo atrox, necessitudinem Principi fecit festinati in vrbem reditus: sincerâ adhuc inter matrem filiumque concordiâ, siue occultis odiis. Neque enim multo antè, cùm haut procul theatro Marcelli effigiem diuo Augusto Iulia dicaret; Tiberij nomen, suo post scripserat. idque ille credebatur, vt inferius maiestate Principis, graui & dissimulatâ offensione abdidisse. Sed tum supplicia diis, ludique Magni ab senatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, septemuiris simul & sodalibus Augustalibus ederent. Censuerat L. Apronius, vt fe-*

Senatus iudicia.

Ephesij id sibi vindicant.

*lucum

Item Magnetes: Aphrodisienses: Stratonicenses:

*attulêre, laudati, quòd

Hierocæsarienses.

Cyprij:

Permissa res Consulibus.

Quipluribus hoc ius adiudicauere.

*niti.

Augustæ morbus.

Tiberij in eam non sincerus amor.

vt feciales quoque iis ludis præsiderent. Contradixit Cæsar, distincto sacerdotiorum iure, & repetitis exemplis. neque enim vnquam fecialibus hoc maiestatis fuisse: ideò Augustales adiectos; quia proprium eius domus sacerdotium esset, pro quâ vota persoluerentur. Exequi sententias haut institui nisi insignes per honestum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor; ne virtutes sileantur, vtque prauis dictis factisque ex posteritate & infamiâ metus sit. Ceterùm tempora illa adeò infecta & adulatione sordida fuêre, vt non modò primores ciuitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat; sed omnes consulares, magna pars eorum qui præturâ functi, multique etiam pedarij senatores certatim exsurgerent, fœdaque & nimia censerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quoties curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS! scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiectæ seruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum proconsulem Asiæ, repetundarum à sociis postulatum, Mamercus Scaurus è Consularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, simul corripiunt. obiectantq. violatum Augusti numen, spretam Tiberij maiestatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, L. Cottam à Scipione Africano, Ser. Galbam à Catone censorio, P. Rutilium à M. Scauro accusatos. videlicet Scipio & Cato talia vlciscebantur; aut ille Scaurus, quem proauum suum, opprobrium maiorum Mamercus, infami operâ dehonestabat. Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit, mox Seiani potentiâ senator, obscura initia impudentibus ausis *propolluebat. Brutidium artibus honestis copiosum, & si rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum, festinatio exstimulabat; dum æqualîs, dein superiores, postremò suasmet ipse spes anteire parat. quod multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cũ securitate, præmatura vel cum exitio properant. Auxere numerum accusatorũ Gellius Poplicola, & M. Paconius. Ille quæstor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, sæuitiæ captarumque pecuniarum teneri reum. sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa; cùm super tot senatores aduersos, facundissimis totius Asiæ, eoq. ad accusandum dilectis responderet solus & orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat. non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, *eo quòd ipse creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur. ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsiuisset. Seruos quoque Silani, vt tormentis *interrogentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis necessariorum iuuaret periclitantem, maiestatis crimina subdebantur; vinclum & necessitas silendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defensionem sui deseruit; ausis ad Cæsarem codicillis, quibus inuidiam & preces miscuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, quò excusatiùs sub exemplo acciperentur, libellos diui Augusti de Volesо Messalla eiusdem Asiæ proconsule, factumque in eum senatusconsultum recitari iubet. Tum L. Pisonem sententiâ rogat. ille multum de clementiâ Principis præfatus, aquâ atq. igni Silano interdicendum censuit, ipsumque in insulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, nisi quòd Gn. Lentulus separanda Silani materna bona (quippe aliâ parente geniti) reddendaque filio dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, *ne quis vitâ probrosus, & opertus infamiâ prouinciam sortiretur: idque princeps diiudicaret. nam à legibus delicta puniri. quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur?*

Adulationis fœditas tunc & crebritas.

Adeò vt Cæsar ipse obiiceret.

C. Silanus postulatur.

Accusatores eius, qui, & quales!

Nescio an porrò polluebat. Brutidius.

Omnia Silano aduersa:

*Etiam ipse Princeps. *et, malim.*

*interrogarentur,

Sententia in eius damnatione.

Dolabella scæua adulatio.

Aduersùm

Aduersùm quæ disseruit Cæsar: *non quidem sibi ignara quæ de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuendũ. multos in prouinciis contrà quàm spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdam ad meliora, magnitudine rerum; hebescere alios. neque posse principem suâ scientiâ cuncta complecti: neque expedire, vt ambitione alienâ trahatur. ideò leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic à maioribus institutum, vt si antissent delicta, pœnæ sequerentur. ne verterent sapienter reperta, & semper placita. satis onerum principibus, satis etiam potentiæ: * minutura, quoties gliscat potestas: nec vtendum imperio, vbi legibus agi possit.* Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atq. ille prudens moderandi, si propriâ irâ non impelleretur, addidit, insulam Gyarum immitem & sine cultu hominũ esse: darent Iuniæ familiæ, & viro quondam ordinis eiusdem, Cytheram potius concederet. id sororem quoque Silani Torquatam, priscæ sanctimoniæ virginem expetere. In hanc sententiam facta discessio. Post auditi Cyrenenses, & accusante Anchario Prisco, Cæsius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maiestatis postulatum, quòd effigiem principis promiscuum ad vsum argenti vertisset, recipi Cæsar inter reos vetuit: palàm aspernante Ateio Capitone, quasi per libertatem. *Non enim debere eripi patribus vim statuendi, neque tantum maleficium impunè habendum. sanè lentus in suo dolore esset; Reip. iniurias ne largiretur.* Intellexit hæc Tiberius vt erant magis, quàm vt dicebantur: perstititque intercedere. Capito insignior infamiâ fuit: quòd humani diuiniq. iuris sciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehonestauisset. Incessit dein religio, quo nam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustæ equites Romani vouerant Equestri Fortunæ. nam & si delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum est ædem esse apud Antium quæ sic nuncuparetur, cunctasque cærimonias Italicis in opidis, templaque, & numinum effigies, iuris atque imperij Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum aduersus Seruium Maluginensem Flaminem Dialem, promsit Cæsar: recitauitque decretum Pontificum. *Quoties valetudo aduersa Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis maximi arbitrio, dum ne plusquam binoctium, abesset: dum ne diebus publici sacrificij, neu sæpius quàm bis eundem in annum.* Quæ Principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam & prouinciarum administrationẽ dialibus non concedi. memorabaturq. L. Metelli Pontificis maximi exemplũ, qui Aulum Postumium Flaminẽ attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginensi proximus erat, conlata. Iisdem diebus Lepidus à senatu petiuit, vt basilicam Paulli, Æmilia monumenta, propriâ pecuniâ firmaret ornaretque. erat etiam tum in more publica munificentia. nec Augustus * arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad vrbis, & posterûm gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, eò quòd nemo è familiâ restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij. simul laudibus Seianum extulit, tamquam labore vigilantiaque eius tanta vis vnum intra damnũ, stetisset. Et censuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij locaretur. neque multo pòst Cæsar cùm Iunium Blæsum proconsulem Africæ triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. At tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas quamquam sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, sedemque vltrò sibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexpli-

Cui Tiberius resistit.

** minui iura.*

Et ex aliorum sententiis nonnulla mitigat.

Accusantur damnanturque & alij.

Ateij Capitonis seruilis libertas.

Equestris Fortunæ.

De iure Flaminio decretum.

Basilica Paulli refecta.

** arcuerat*

Et Pompeij theatrum.

Tacfarinas in armis.

Improbatius petitio.

cabile minitaretur. Non aliàs magis * ſuâ populiq́ue contumeliâ Ro. indoluiſſe Cæſarem ferunt; quàm quòd deſertor & prædo, hoſtium more ageret. Ne Spartaco quidem, poſt tot conſularium exercituum clades inultam Italiam vrenti, quamquam Sertorij atque Mithradatis ingentibus bellis labaret Reſp. datum, vt pacto in fidem acciperetur. nedum pulcherrimo populi Romani faſtigio, latro Tacfarinas, pace & conceſſione agrorum redimeretur.

* ſuâ populiq́ue Rom. con.

Blæſus cum aggreditur:

Dat negotium Blæſo, ceteros quidem ad ſpem proliceret arma ſine noxâ ponendi, ipſius autem ducis quoquo modo potiretur. Et recepti eâ veniâ pleriq́ue. mox aduersùm artes Tacfarinatis, haut diſſimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incurſaret, eluderetq́ue, & inſidias ſimul tentaret: tres inceſſus, totidem agmina parantur. ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuit, quâ prædatio in Leptinos & ſuffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtenſium pagi impune traherentur, propriam manum Blæſus filius duxit. Medio, cum dilectis caſtella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipſe; arta & infenſa hoſtibus cuncta fecerat: quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & ſæpe à tergo erat. multiq́ue eo modo cæſi, aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus diſpergit, præponitq́. centuriones virtutis expertæ: nec, vt mos fuerat, actâ æſtate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris prouinciæ componit: ſed vt in limine belli, diſpoſitis caſtellis, per expeditos & ſolitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat. donec fratre eius capto, regreſſus eſt, properantiùs tamen quàm ex vtilitate ſociorum, relictis per quos reſurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoq. Blæſo tribuit vt Imperator à legionibus ſalutaretur: priſco erga duces honore, qui bene geſtâ Rep. gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur. erantq́ue plures ſimul Imperatores, nec ſuper ceterorum æqualitatem. conceſſit quibuſdam & Auguſtus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæſo. * Poſtremum obiere eo anno viri illuſtres, Aſinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Aſinio auis, fratre Druſo inſignis, Cæſariq́ue progener deſtinatus. Et Capito Ateius, de quo memoraui, principem in ciuitate locum ſtudiis ciuilibus adſecutus, ſed auo centurione Sullano, patre prætorio. conſulatum ei adceleraterat Auguſtus, vt Labeonem Antiſtium iiſdem artibus præcellentem dignatione eius magiſtratus anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora ſimul tulit. ſed Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebratior: Capitonis obſequium dominãtibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intrà ſtetit, commendatio ex iniuriâ: huic, quòd cõſulatum adeptus eſt, odiũ ex inuidiâ oriebatur. Et Iunia ſexageſimo quarto poſt Philippenſem aciem anno ſupremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Caſſij vxor, M. Bruti ſoror. Teſtamentum eius multo apud vulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cùm fermè cunctos proceres cum honore nominauiſſet, Cæſarem omiſit. quod ciuiliter acceptum: neque prohibuit quo minus laudatione pro roſtris, ceteriſq́. ſollennibus funus cohoneſtaretur. Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt, Manlij, Quinctij, aliaq́ue eiuſdem nobilitatis nomina: ſed præfulgebant Caſſius atque Brutus, eo ipſo, quòd effigies eorum non viſebantur.

Diuiſis copiis:

Iterumq́; diuiſis.

Fratrem eius capit:

Afficitq́; bellum, non tamen conficit.

** Fortè diſtinguendum Blæſo poſtremum. Obiere*

Capitonis mors & elogium.

Cũ Labeone confertur.

Iunia mors.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

AElij Seiani præfecti prat. ingenium & mores. Is ad dominationem adspirat: & vt perueniat, Drusum Tib. Filium è medio tollit, adiuuante vxore Liuiâ, quam stupro prius polluerat. Eidem fiunt castra Prætoria Romæ iubet exstrui, & militem in vnum locum conduci. Ab hoc tempore lapsæ imperij res. ideôque qui status tunc rerum, quis numerus, quæ loca cohortium & legionum, Tacitus oportunè exequitur. At Druso iam mortuo, Senatum Princeps ingreditur: eum mœstum erigit: Germanici duos filios inducit, eosq; vt imperij heredes patribus commendat. Seianus quò destinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, & semina futuri odij in ipsam liberosq; iacit. Tiberius legationes & accusationes aliquot ciuitatium & prouinciarum audit. Histriones siue Pantomimos immodestius agentes Italiâ pellit. De Flamine Diali eiusq; cærimonijs temperandis noua lex lata. Sacerdotes, sollennibus votis, etiam Drusum & Neronem dis commendauerant. ægrè id Tiberius tulit, & iniitium in eos exitij fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piso, C. Cassius, Plautius Siluanus, accusati aut damnati. In Africâ Tacfarinatis bello finis impositus à P. Dolabellâ. ipse Tacfarinas cæsus. Semina seruilis motus in Italiâ, sed statim oppressa. Q. Vibius Serenus in Senatu à filio accusatur, & Amorgum amouetur. P. Suillius, aliiq; damnantur. inter eos Cremutius Cordus Historiæ scriptor, quòd Brutum & Cassium laudauisset, eiusq; libri combusti. Cyzicenus libertas ademta. Templi honorem ab Hispanis oblatum Tiberius spernit. Seianus rebus ex voto adhuc fluentibus, altiora struit: & Liuiam sibi vxorem à Principe petit. hic modestè negat, additis caussis. Sed ille vt potentiam sibi augeret, magisq; opportunum Tiberium haberet, perpulit eum ad secessum ab vrbe. nec multò post persuasit. Interea Romæ legationes Græcorũ audita, de iure asylorum. In Hispaniâ L. Piso Prætor à quodam agreste interficitur. In Thraciâ, montani Thraces dilectus abnuunt, arma sumunt. vicit eos Poppæus Sabinus, & triumphi insignia accepit. Claudia Pulchra Romæ adulterij accusata & damnata. Agrippina maritum sibi postulat, nec accipit. Vndecim Asiæ ciuitates certant, in quâ earum templum Tiberio statueretur. Smyrnæi prælati. Tandem Tiberius, non vltrà dilato consilio, in Campaniam ab vrbe abiit. vbi in spelunca quâdam, repentino lapsu lapidum, periclitatur: sed à Seiano seruatur. quæ res huic fidem addidit. Igitur Neronem maiorem è liberis Germanici aggreditur, & variis artibus calumniisq; subuertit. Amphitheatri casu Fidenis multa hominum millia debilitata, vel obruta. Romæ ingens incendium Cælium montem deurit. Princeps Capreas insulam transit, ibiq; se recondit. Titus Sabinus turpi fraude circumuentus accusatur, damnaturq; ipsis anni Kalendis. Iulia neptis moritur. Frisij rebellant: quos L. Apronius Proprætor inferioris Germaniæ parum feliciter repressum iit. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam vxorem accipit. Hæc sexennio ferè gesta.

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.
CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.
COSSO LENTVLO, ASINIO AGRIPPA.
CN. LENTVLO GÆTVL. C. CALVISIO.
M. LICINIO CRASSO, L. CALPVRNIO PIS.
AP. IVNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

CAsinio, C. Antistio Cos s. nonus Tiberio annus erat compositæ Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) cùm repentè turbare fortuna cœpit; sæuire ipse, aut sæuientibus vires præbere. Initium & caussa penes Ælium Seianum, cohortibus prætoriis præfectum: cuius de potentiâ suprà memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit, expediam. Genitus Vulsiniis, patre Seio Strabone equite Romano, & primâ iuuentâ C. Cæsarem diui Augusti nepotem sectatus, non sine rumore Apicio diuiti & prodigo stuprum venum dedisse, mox Tiberium variis artibus deuinxit adeò, vt obscurum ad-

A. V. C. D. CCLXXVI.

Mutatio Tiberij in peius.

Caussa, Ælius Seianus.

Qui Apicij delicium: pòst, Tiberij consilium.

 uersùm

uersùm alios, sibi vni incautum intectumque efficeret. non tam sollertiâ, (quippe iisdem artibus victus est) quàm deûm irâ in rem Romanam; cuius pari exitio viguit, cociditque. Corpus illi laborum tolerans; animus audax, sui obtegens, in alios criminator, iuxtà adulatio & superbia. palàm compositus pudor, intus summa apiscendi libido: eiusque causâ, modò largitio & luxus, sæpius industria ac vigilantia, haut minus noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicam antea intendit, dispersas per vrbem cohortes vna in castra conducendo, vt simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus * crederetur. Prætendebat lasciuire militem diductum: si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri. & seueriùs acturos, si vallum statuatur procul vrbis inlecebris. Vt perfecta sunt castra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse diligere. neque senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut prouinciis ornando, facili Tiberio, atq. ita prono, vt socium laborum, non modò in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, coliquè per theatra & fora effigies eius, interque principia legionum sineret. Ceterùm plena Cæsarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot simul corripere intutum, dolus interualla scelerum poscebat. placuit tamen occultior via, & à Druso incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè iurgio intenderat Sciano manus, & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta tentanti promptissimum visum, ad vxorem eius Liuiam conuertere. Quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incensus, adulterio pellexit. & postquam primi flagitij potitus est, neque femina amissâ pudicitiâ alia abnuerit, ad coniugij spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui auunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat; vt pro honestis & præsentibus, flagitiosa & incerta exspectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, specie artis frequens secretis. pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuersa interdum consilia adferebat. Interim anni principio, Drusus ex Germanici liberis togam virilem sumsit. quæque fratri eius Neroni decreuerat senatus, repetita. addidit orationem Cæsar multâ cum laude filij sui, quòd patriâ beneuolentiâ in fratris liberos foret. Nam Drusus (quamquam arduum sit, eôdem loci potentiam & concordiam esse) æquus adolescentibus, aut certè non aduersus habebatur. Exin vetus & sæpe simulatum proficiscendi in prouincias consilium refertur. multitudinem veteranorum prætexebat imperator, & dilectibus supplendos exercitus. nam voluntariũ militem deesse. ac si suppeditet, non eâdem virtute ac modestiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam sumant. percensuitq. cursim numerum legionũ, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoq. exsequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socij reges, quanto sit angustiùs imperitatum. Italiam vtroque mari duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximumque Galliæ litus rostratæ naues præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in opidum Foroiulienſe miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxtà, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani. cetera Africæ,

per duas

Mores eius miri, & mixti.

Castrorum in vrbe ille auctor.

* crescceret. *vel potius,* dederetur.

Viam ad Imperiũ sternit.

Igitur Drusum amoliri conatur.

Idq; per Liuiam vxorem, stupro cognitam.

Eudemus administer,

Drusus minor in viros lectus.

Recensus legionum & militum.

Quot, & vbi.

Classes.

Legiones Germanicæ. Hispanicæ. Africanæ.

per duas legiones, pariqúe numero Ægyptus: dehinc initio ab Suriâ vsque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coërcitum, accolis Hibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur aduersùm externa imperia. & Thraciam, Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamque Danubij, legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœsia attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haut procul accirentur. quamquam insideret vrbem proprius miles, tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Etruriâ fermè Vmbriaque dilectæ, aut vetere Latio, & *coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum sociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium. neque multò secus in iis virium, sed persequi incertum *fuit; cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, glisceretne numero, & aliquando minuerentur. Congruens crediderim recensere ceteras quoque Reip. partes, quibus modis ad eam diem habitæ sint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur. dabaturque primoribus differere: & in adulationem lapsos, cohibebat ipse. mandabatque honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando: vt satis constaret, non alios potiores fuisse. Sua consulibus, sua prætoribus species: minorum quoque magistratuum exercita potestas: legesque, si maiestatis quæstio eximeretur, bono in vsu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex famâ mandabat; semelque adsumti tenebantur, prorsus sine modo, cùm pleriq. iisdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex Principe. quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obuiam iit, quantũ impendio, diligentiaq. poterat. & ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtque vetera sine auaritiâ aut crudelitate magistratuum tolerarent, prouidebat. corporum verbera, ademtiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæsaris agri, modesta seruitia; intrà paucos libertos domus, ac si quando cum priuatis disceptaret, forum & ius, quæ cuncta, non quidem comi viâ, sed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur. nam dum superfuit, mansere: quia Seianus incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis notescere volebat, & vltor metuebatur, non occultus odij, & crebrò querens *incolumi filio adiutorem imperij alium vocari. & quantum superesse vt collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo, vbi sis ingressus, adesse studia & ministros: exstructa iam sponte præfecti castra, datos in manum milites: cerni effigiem eius, in monumentis Gn. Pompeij: cõmunes illi cum familiâ Drusorum fore nepotes. precandam post hæc Modestiam, vt contentus esset.* Neq. rarò, neque apud paucos talia iaciebat; & secreta quoque eius, corruptâ vxore, prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, diligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonem, vt octo post annos cognitum est. Cetervm Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an vt firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto necdum sepulto, curiam ingressus est. consulesque sede vulgari per speciem mœstitiæ sedentes, honoris locique admonuit; & effusum in lacrimas senatum, victo gemitu, simul oratione continuâ erexit. *Non quidem sibi ignarum, posse argui, quòd tam recenti dolore subierit oculos senatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adspici à plerisque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos, se tamen fortiora solatia è complexu Reip. petiuisse.*

Syricæ.

Pannonicæ. Mœsicæ. Dalmaticæ.

Vrbanus miles.

* coloniis

* fuerit;

Ciuilis administratio, qualis hactenus?

Drusi de Seiano querela.

Quas vxor extulit.

Igitur veneno tollitur.

Firmitudo Tiberij in eo casu.

Germanici liberi in curiam acciti:

Commendati patribus.

Miseratusque Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem ætatem suam, vt Germanici liberi, vnica præsentium malorũ leuamenta, inducerentur, petiuit. Egressi consules, firmatos adloquio adolescentulos, deductosque ante Cæsarem statuunt. Quibus adprehensis, *Patres conscripti, Hos*, inquit, *orbatos parente, tradidi patruo ipsorum, precatusq. sum, quamquam esset illi propria suboles, ne secus quàm suum sanguinem foueret ac tolleret, sibique & posteris confirmaret. erepto Druso, preces ad vos conuerto, diisque & patriâ coràm obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos suscipite, regite: vestram meamq. vicem explete. Hi vobis Nero & Druse parentũ loco. ita nati estis, vt bona malaq. vestra ad Remp. pertineant.* Magno ea fletu, & mox precationibus faustis audita. ac si modum orationi posuisset; misericordiâ sui gloriaque animos audientium impleuerat. ad vana & toties inrisa reuolutus, de reddendâ Rep. vtque cõsules seu quis alius regimen susciperent, vero quoque & honesto fidem demsit. Memoriæ Drusi eadem quæ in Germanicum decernuntur; plerisque additis, vt fermè amat posterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè inlustre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Æneas, omnesque Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus, pòst Sabina nobilitas, * Appius Clausus, ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur. In tradendâ morte Drusi, quæ plurimis maximeque fidis auctoribus memorata sunt, rettuli. sed non omiserim eorundem temporum rumorem validum adeò, vt nondum exolescat. Corruptâ ad scelus Liuiâ, Seianum Lygdi quoque Spadonis animum stupro vinxisse: quòd is Lygdus ætate atque formâ carus domino, interque primores ministros erat. deinde inter conscios, vbi locus veneficij, tempus, composita sunt; eò audaciæ prouectum, vt verteret, & occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quæ prima ei apud filium epulanti offerretur. eâ fraude tum senem, postquam conuiuium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse. atque illo ignaro & iuueniliter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu & pudore, sibimet inrogaret mortem quam patri struxerat. Hæc vulgo iactata, super id quòd nullo auctore certo firmantur, promtè refutaueris. Quis enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque suâ manu & nullo ad pœnitendum regressu? Quin potius ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, insitâ denique etiam in extraneos contatione & morâ, aduersùm vnicum & nullius antè flagitij compertum vteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæsaris, & ceterorum in vtrumq. odio, quamuis fabulosa & immania credebantur: atrociore semper famâ, erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus est. neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, vt Tiberio obiectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris caussa fuit, vt claro sub exemplo falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura nostra venerit, ne diuulgata atque incredibilia, auidè accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant. Cetcrùm laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusq. habitum ac voces dolentum simulatione magis quàm libens induebat, domumq. Germanici reuiuiscere occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina spem malè tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus vbi videt mortem Drusi inultam interfectoribus, sine mærore publico esse, ferox scelerum, & quia prima prouenerant, volutare secum, quo nam modo Germanici liberos peruerteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres

Curam rerum deprecatur Tiberius: Parum seriò.

Funus Druso.

* Atta

Variatum in morte eius tradendâ.

Quam nonnemo patri parum prouido adscribit.

Refellit noster.

Fauor omnium in liberos Germanici.

Quibus insidiatur Seianus.

num in tres poterat,egregiâ cuſtodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius inſectari,vetus Auguſtæ odium,recentem Liuiæ conſcientiam exagitare, vt ſuperbiam fecunditate ſubnixam, populariibus ſtudiis inhiare dominationi,apud Cæſarem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus(inter quos dilegerat Iulium Poſtumum per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos auiæ, & conſiliis ſuis peridoneum:quia Priſca in animo Auguſtæ valida) anum ſuapte natura potentiæ anxiam, inſociabilem nurui efficiebant. Agrippinæ quoq. proximi inliciebantur,prauis ſermonibus tumidos ſpiritus perſtimulare. At Tiberius,nihil intermiſsâ rerũ curâ, negotia pro ſolatiis accipiens,ius ciuium,preces ſociorum tractabat. Factaque auctore eo ſenatuſconſulta,vt ciuitati Cibyraticæ apud Aſiam,Ægirenſi apud Achaiam motu terræ labefactis, ſubueniretur remiſſione tributi in triennium. Et Vibius Serenus proconſul vlterioris Hiſpaniæ de vi publicâ damnatus, ob atrocitatem * temporum in inſulam Amorgum deportatur. Carſius Sacerdos reus tamquam frumento hoſtem Tacfarinatem iuuiſſet, abſoluitur;eiuſdemque criminis C.Gracchus. Hunc comitem exſilij admodum infantem,pater Sempronius in inſulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & liberalium artium neſcios, mox per Africam ac Siciliam mutando ſordidas merces ſuſtentabatur. nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia & L. Apronius qui Africam obtinuerant, inſontem protexiſſent, claritudine infauſti generis, & paternis aduerſis foret abſtractus. Is quoque annus legationes Græcarum ciuitatum habuit; Samiis Iunonis, Cois Æſculapij delubro, vetuſtum aſyli ius vt firmaretur, petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, quîs præcipuum fuit rerum omnium iudicium,quâ tempeſtate Græci conditis per Aſiam vrbibus orâ maris potiebantur. Neq. diſpar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Æſculapij induxerãt,cùm iuſſu regis Mithradatis apud cunctas Aſiæ inſulas & vrbes trucidarentur. Variis dehinc & ſæpius inritis prætorum queſtibus, poſtremò Cæſar de immodeſtiâ hiſtrionum rettulit. Multa ab iis in publicum ſeditiosè,fœda per domos tentari. Oſcum quondam ludicrum leuiſſimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium veniſſe,vt auctoritate patrum coërcendum ſit.Pulſi tum hiſtriones Italiâ. Idem annus alio quoque luctu Cæſarem adficit, alterum ex geminis Druſi liberis exſtinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus, omnium illi triſtium lætorumque ſocius, vnuſque è ſenatoribus Rhodij ſeceſſus comes. Ita quamquam nouo homini,cenſorium funus,effigiem apud forum Auguſti,publicâ pecuniâ patres decreuere:apud quos etiam tum cuncta tractabantur. adeò vt procurator Aſiæ Lucillius Capito,accuſante prouinciâ cauſſam dixerit, magnâ cum adſeueratione Principis, non ſe ius niſi in ſeruitia & pecunias familiares dediſſe. quòd ſi vim prætoris vſurpaſſet, manibuſque militum vſus foret; ſpreta in eo mandata ſua,audirent ſocios. Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam vltionem,& quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat,decreuere Aſiæ vrbes templum Tiberio matrique eius, ac ſenatui. Et permiſſum ſtatuere. Egitque Nero grates eâ cauſsâ patribus atq. auo, lætas inter audientium adfectiones,qui,recenti memoriâ Germanici, illum adſpici, illũ audiri rebantur. aderantq. iuueni modeſtia,ac forma, principe viro digna, notis in eum Seiani odiis ob periculũ gratiora.Sub idem tẽpus de flamine Diali in locum Seruij Maluginẽſis defuncti legendo,ſimul rogandâ nouâ lege,diſſeruit Cæſar. *Nam patricios conferreatis parentibus genitos,tres ſimul nominari,ex quîs vnus legeretur,*

Et Agrippinam matrem primò criminatur.

Subleuatæ vrbes.

Accuſati aliquot:

* morum

Inter eos C. Gracchus.

Iterum de Aſylis actũ.

Hiſtriones coërcentur.

Lucilij mors, & publicum funus.

Capito damnatur.

Tiberio templũ in Aſiâ.

Flaminis allectio.

vetusto more: neque adesse, vt olim, eam copiam, omissâ consarreandi adsuetudine, aut inter paucos retentâ. pluresque eius rei causas adferebat; potissimam, penes incuriam virorum feminarumque. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates, quæ consultò vitarentur. Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apisceretur, quæque in manum flaminis conueniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege; sicut Augustus quædam ex horridâ illâ antiquitate, ad præsentem vsum flexisset. Igitur tractatis religionibus, placitum, instituto flaminum nihil demutari. sed lata lex, quâ flaminica Dialis sacrorum caussâ in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret. & filius Maluginensis patri suffectus. Vtq. gliscceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promtior animus foret ad capessendas cærimonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, L L S. xx. & quoties Augusta theatrum introisset, vt sedes inter Vestaliũ consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. Pontifices eorumq. exemplo ceteri sacerdotes, cùm pro incolumitate Principis vota susciperent, Neronem quoque & Drusum iisdem diis commendauere; non tam caritate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & vbi nimia est. Nam Tiberius haut vnquã domui Germanici mitis, tum verò æquari adolescentes senectæ suæ, impatienter indoluit: accitosque Pontifices percontatus est, num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuissent. Et illi quidem quamquam abnuerent, modicè perstricti, (etenim pars magna è propinquis ipsius, aut primores ciuitatis erant:) cetera in senatu, oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adolescentium animos, præmaturis honoribus ad superbiam extolleret. instabat quippe Scianus, incusabatque diductam ciuitatem, vt ciuili bello. esse qui se partium Agrippinæ vocent: ac ni resistatur, fore pluris. neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si vnus altérue maximè promti subuerterentur. Quâ caussâ C. Silium & Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici pernicioſa vtrique: Silio, & quòd ingentis exercitus septem per annos moderator, partisque apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergatur. credebant pleriq. auctam offensionem ipsius intemperantiâ, immodicè iactantis, suum militem in obsequio durauisse, cùm alij ad seditiones prolaberentur: neq; mansurum Tiberio imperium, si iis quoq. legionibus cupido nouandi fuisset. Destrui per hæc fortunã suam Cæsar, imparemq. tanto merito rebatur. Nam beneficia eò vsque læta sunt, dum videntur exsolui posse: vbi multum anteuenêre, pro gratiâ odium redditur. Erat vxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinæ inuisa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immissusque Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odiis Seiani per dedecus suum gratificabatur. Precante reo breuem moram, dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar: solitum quippe magistratibus, diem priuatis dicere. nec infringendum consulis ius, cuius vigiliis niteretur, ne quod resp. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multâ adseueratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro cõsul, aut illud Resp. esset, coguntur patres: silente reo, vel si defensionem cœptaret, non occultante cuius irâ premeretur. Conscientiâ belli Sacrouir diu dissimulatus, victoria per auaritiam fœdata, & vxor Sosia arguebantur. nec dubiè repetundarum criminibus hærebant. sed cuncta quæstione maiestatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, non vt stipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti auulsa, computatis singillatim quæ fisco petebantur. ea prima

De vxore eius aliquid nouatum.

Honos Vestalibus additus.

A. V. C. D. CCLXXVII.

Votis publicis inserti Nero & Drusus:

Indignante Principe.

Quem acuit Scianus.

Amici Germanici petuntur.

Silius primò

Quem Consul Varro accusat.

Sed Silius sponte vitã obit.

Tiberio

Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsilium pellitur Asinij Galli sententiâ, qui partem bonorum publicandam, pars vt liberis relinqueretur, censuerat. contra* M. Lepidus quartam accusatoribus secundùm necessitudinem legis, cetera liberis concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, grauem & sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab sæuis adulationibus aliorum, in melius deflexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. vnde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, vt cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta haut minus claris maioribus, sed animo diuersus, censuit cauendum senatusconsulto, vt quamquam insontes magistratus & culpæ alienæ nescij prouincialibus vxorũ criminibus, perinde quàm suis plecterentur. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, vt rettuli, cessurum se vrbe ob factiones accusatorum in senatu clamitauerat: & spretâ potentiâ Augustæ, trahere in ius Vrgulaniam, domoque Principis exire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat: Pisonemque * grauius secreti sermonis incusauit aduersùm maiestatem habiti. adiecitque in domo eius venenum esse, eumq. gladio accinctum introire curiam. Quod vt atrocius vero tramissum. ceterorũ quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Cassio Seuero exsule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, vt iudicio iurati senatus Cretam amoueretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia aduertit: bonisque exutus, interdicto igni atque aquâ, saxo Seriphio consenuit. Per idem tempus Plautius Siluanus prætor, incertis caussis Aproniam coniugem in præceps iecit; tractusque ad Cæsarem ab L. Apronio socero, turbatâ mente respondit, tamquam ipse somno grauis atque eò ignarus, & vxor sponte mortem sumsisset. Non contanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum, in quo reluctantis & impulsæ vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datisque iudicibus Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti misit. Quod perinde creditũ quasi Principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Vrgulaniâ. Reus frustra tentato ferro, venas præbuit exsoluendas. Mox Numantina prior vxor eius accusata iniecisse carminibus & veneficiis vecordiam marito, insons iudicatur. Is demum annus populum Romanum longo aduersum Numidam Tacfarinatem bello absoluit. Nam priores duces * sibi impetrando triumphaliũ insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant. Iamq. tres laureatæ in vrbe statuæ; & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuentâ incurioso, libertos regios, & seruilia imperia bello mutauerant. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi, rex Garamantum; non vt cum exercitu incederet, sed missis leuibus copiis, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipsaq. è prouinciâ, vt quis fortunæ inops, moribus turbidus, promtiùs ruebant, quia Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hostibus reportari Nonam legionem iusserat. nec proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas, disperso rumore, rem Romanam aliis quoq. ab nationibus lacerari, eoq. paulatim Africâ decedere, ac posse reliquos circumueniri, si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubuissent: auget vires, positisq. castris Thubuscum opidum

Vxor eius pulsa.

* M. id est, Manius.

Lepidi egregia laudatio.

Piso accusatur.

* Granius

Ante damnationem moritur.

Cassio Seuero pœna exaugetur.

Apronia à marito præcipitata.

Ipsa ad mortem actus.

* vbi

Bellum vltimum cum Tacfarinate.

Dolabella comprimit.

opidum circumsidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu soluit obsidium, locorumque opportuna permuniuit. simul principes Musulamorum defectionem cœptantes securi percutit. Dein quia pluribus aduersùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non graui nec vno incursu confectandum hostem vagum: excito cum popularibus rege Ptolemæo, quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias manus, dilecti Maurorum duxere. Ipse consultor aderat omnibus. Nec multo pòst adfertur, Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus consedisse: fisos loco, quia vastis circùm saltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæq. quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulq. cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diuersos pastus perrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prælio prouisa: hostibus contrà omnium nescius, non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoriâ laborum, & aduersum eludentes optatæ toties pugnæ, se quisque vltione & sanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notum tot prœliis consectentur: non nisi duce interfecto, requiem belli fore. At ille dilectis circùm stipatoribus, vinctoque iam filio, & effusis vndiq. Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haut inultâ morte effugit. Isque finis armis impositus. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæsi auunculi eius laus obsolesceret. Sed neque Blæsus ideo inlustrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insigneis captiuos, cædem ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantũ legati rarò in vrbe visi, quos Tacfarinate cæso, perculsa gens & culpæ nescia, ad satisfaciendum populo Rom. miserat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque è senatoribus qui scipionem eburnũ, togam pictam, antiqua patrum munera daret, regemque & socium atq. amicum appellaret. Eâdem æstate, mota per Italiam seruilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius quondam prætoriæ cohortis miles. primô cœtibus clandestinis, apud Brundisium, & circumiecta opida; mox positis propalàm libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia seruitia: cùm velut munere deûm, tres biremes adpulere ad vsus cõmeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus quæstor, cui prouincia vetere ex more Cales euenerat. Is dispositâ classiariorum copiâ, cœptantem tum maximè coniurationem disiecit. Missusque à Cæsare properè Staius tribunus cum validâ manu, ducẽ ipsum & proximos audaciæ in vrbem traxit; iam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ glisscebat immensùm, minore in dies plebe ingenuâ. Iisdem consulibus miseriarum ac sæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, * nomen viri, Q. Vibius Serenus, in senatum inducti sunt, ab exsilio retractus, illuuieque ac squalore obsitus, & tum catenâ vinctus perorante filio. Præparatur adolescens multis munditiis, alacri vultu. structas Principi insidias, missosque in Galliam concitores belli, index idem & testis dicebat; adnectebatq. Cæciliũ Cornutum prætorium ministrauisse pecuniam. qui tædio curarũ, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinauit. At contrà reus nihil infracto animo, obuersus in filium, quatere vincula, vocare vltores deos, vt sibi quidem redderent exilium, vbi procul tali more ageret, filium autem quandoq. supplicia sequerentur.

Denique diuisis copiis opprimit.

Ipso Tacfarinate cæso.

Triumphalia tamẽ non impetrat.

Ptolomæo regi donã, ritu prisco.

Bellum seruile nascitur.

Sed in herbâ opprimitur.

Q. Serenus à filio accusatus.

* accusator filius (nomẽ vtriq. Vibius Serenus) in Sen. inducti sunt. Ab ex. pater ret.

rentur. Adseuerabatque innocentem Cornutum,& falsa exterritum: idque facile intellectu,si proderentur alij.nō enim se cædem principis & res nouas, vno socio cogitasse. Tum accusator Gn. Lentulum & Seium Tuberonem nominat:magno pudore Cæsaris,cùm primores ciuitatis, intimi ipsius amici,Lentulus senectutis extremæ,Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ Reip. arcesserentur. Sed hi quidem statim exemti. In patrem, ex seruis quæsitum: & quæstio aduersa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, robur & saxum, aut parricidarum pœnas minitantium,cessit vrbe. ac retractus Rauennâ, exsequi accusationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium,aduersus exsulem Serenum. Nam post damnatum Libonem,missis ad Cæsarem litteris exprobrauerat, suum tantum studium sine fructu fuisse. addideratque quædam contumacius, quàm tutum apud aures superbas & offensioni proniores.ea Cæsar octo post annos rettulit,medium tempus variè arguens; etiam si tormenta,peruicaciâ seruorum, contrà euenissent. Dictis dein sententiis vt Serenus more maiorum puniretur,quò molliret inuidiam,intercessit. Gallus Asinius,Gyaro aut Donusâ claudendum censere. id quoque aspernatus est, egenam aquæ vtramq. insulam referens, dandosque vitæ vsus cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, actum de præmiis accusatorū abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectum iudicium se ipse vitâ priuauisset. ibaturque in eam sententiam, ni durius contraq. morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar,Inritas leges, Remp. in præcipiti cōquestus esset. subuerterent potius iura, quàm custodes eorum amouerent. Sic delatores,genus hominum publico exitio repertum,& pœnis quidem nunquam satis coërcitum, per præmia eliciebantur. His tam adsiduis tamq. mæstis modica lætitia interiicitur, quòd C.Cominium equitem Romanum probrosi in se carminis conuictum, Cæsar precibus fratris qui senator erat,concessit.Quo magis mirum habebatur,gnarum meliorum, & quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle. neque enim secordiâ peccabat; nec occultum est,quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta Imperatorum celebrentur. quin ipse compositus aliàs,& velut eluctantium verborum, solutiùs promtiusque eloquebatur, quoties subueniret. At P. Suilium quæstorem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepisse,amouendum in insulam censuit; tantâ contentione animi,vt & iurando obstringeret è Rep. id esse. Quod asperè acceptum ad præsens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens ætas præpotentem,venalem,& Claudij Principis amicitiâ diu prosperè,nunquam bene vsum. Eadem pœna in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis maiestatis criminibus sororem petiuisset. Catus, vt rettuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat. eius operæ memor Tiberius,sed alia prætendens, exsilium deprecatus est:quo minus senatu pelleretur,non obstitit. Pleraque eorum quæ rettuli, quæque referam, parua forsitan & leuia memoratu videri non nescius sum. sed nemo Annales nostros cum scripturâ eorū contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella,expugnationes vrbium, fusos captosque reges; aut,si quando ad interna præuerterent, discordias consulum aduersum tribunos,agrarias frumentariasque leges, plebis & optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto,& inglorius labor.Immota quippe aut modicè lacessita pax,mæstæ vrbis res, & Princeps proferendi imperij incuriosus erat. Non tamen sine vsu fuerit, introspicere illa primo aspectu leuia;

Odium Tiberij in eum, & caussa.

Damnatur, & deportatur.

Præmia accusatorum à Cæsare firmantur.

C. Cominius ignotum, ob fratrem.

P. Suilius deportatur.

De scriptione ista iudicium.

leuia; ex quîs magnarum sæpe rerum * motus oriuntur. Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut singuli regũt. dilecta ex his & constituta Reip. forma, laudari faciliùs, quàm euenire; vel si euênit, haut diuturna esse potest. Igitur vt olim plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; senatusque & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur: sic conuerso statu, neque alia * rerum quàm si vnus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit. quia pauci prudentiâ, honesta ab deterioribus, vtilia ab noxiis discernunt: plures, aliorum euentis docentur. ceterùm vt profutura; ita minimum oblectationis adferunt nam situs gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinét ac redintegrant legentium animũ: nos sæua iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & easdem exitu caussas coniungimus, obuiâ rerum similitudine, & satietate. Tum quòd antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiusquam, Punicas Romanásue acies lætiùs extuleris: at multorum qui Tiberio regente pœnam vel infamiam subiere, posteri manent. vtque familiæ ipsæ iam exstinctæ sint; reperies qui ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infensos habet, vt animus ex propinquo diuersa arguens. Sed ad incepta redeo. Cornelio Cosso, Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus postulatur, nouo ac tunc primùm audito crimine, quòd editis annalibus, laudatoq. M. Bruto, C. Cassiũ Romanorum vltimũ dixisset. Accusabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciabile reo, & Cæsar truci vultu defensionẽ accipiens. quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorsus est. *Verba mea P. C. arguuntur: adeò factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudauisse dicor. quorum res gestas cùm plurimi composuerint, nemo sine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Augustus appellaret. neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe vt insignis viros nominat. Asinij Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Coruinus, imperatorem suum Cassium prædicabát: & vterque opibusque atque honoribus peruiguêre. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit, quid aliud dictator Cæsar quàm rescripta oratione, velut apud iudices respondit? Antonij epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multâ cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumelijs Cæsarum leguntur. sed ipse diuus Iulius, ipse diuus Augustus & tulêre ista, & reliquêre; haut facilè dixerim, moderatione magis an sapientiâ. namque spreta exolescunt: si irascare, adgnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido impunita. aut si quis aduertit, dictis dicta vltus est. Sed maximè solutum, & sine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemisset. num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli ciuilis caussâ populum per conciones incendo? An illi quidem septuagesimum ante annum peremti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem aboleuit, sic partem memoriæ apud scriptores retinent? suum cuique decus posteritas rependit. nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modò Cassij & Bruti, sed etiam mei meminerint.* Egressus dein senatu, vitam abstinentiâ finiuit. libros per ædiles cremandos censuêre patres, sed manserunt occultati, & editi. Quo magis secordiam eorum inridere libet, qui præsenti potentiâ, credunt exstingui posse etiam sequentis æui memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis gliscit auctoritas. neque aliud externi reges, aut qui eâdem sæuitiâ vsi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperêre. Ceterùm postulandis reis, tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum die-

* monitus *Et quis eius vsus.*

* re Rom. *id est, re Romana.*

A. V. C. D. CCLXXIIX. *Cremutius postulatur nouo & futili crimine.*

Libera & pulchra eius defensio.

Vitâ fortiter abiit. Libri eius exusti: frustrà, & augendæ famæ.

narum diebus, Præfectum vrbis Druſum, auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium. quod à Cæſare palàm increpitum, cauſſa exſilij Saluiano fuit. Obiecta publicè Cyzicenis incuria cærimoniarum diui Auguſti, additis violentiæ criminibus aduersùm ciues Romanos. & amiſêre libertatẽ, quam bello Mithradatis meruerant circumſeſſi, nec minus ſuâ conſtantiâ, quàm præſidio Luculli pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curauerat, abſoluitur; comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum. neq. tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. nam vt quis diſtrictior accuſator, velut ſacroſanctus erat: Ieues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hiſpania vlterior, miſſis ad ſenatum legatis orauit, vt exẽplo Aſiæ delubrum Tiberio matriq́ue eius exſtrueret: quâ occaſione Cæſar, validus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus iis quorum rumore arguebatur in ambitionem flexiſſe, huiuſcemodi orationem cœpit. *Scio P.C. conſtantiam meam à pleriſque deſideratam, quòd Aſiæ ciuitatibus nuper idem iſtud petentibus, non ſim aduerſatus. ergo & prioris ſilentij defenſionem; & quid in futurum ſtatuerim, ſimul aperiam. Cùm diuus Auguſtus, ſibi atque vrbi Romæ templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet; qui omnia facta dictaq́ue eius vice legis obſeruem, placitum iam exemplum promtius ſecutus ſum, quia cultui meo veneratio ſenatus adiungebatur. Ceterùm vt ſemel recepiſſe, veniam habuerit, ita per omnes prouincias effigie numinum ſacrari, ambitioſum, ſuperbum. & vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me P.C. mortalem eſſe, & hominum officia fungi. ſatiſq. habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo. qui ſatis ſuperq. memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum, rerum veſtrarum prouidum, conſtantem in periculis, offenſionum pro vtilitate publicâ non pauidum, credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulcris ſpernuntur. Proinde ſocios, ciues, & deos & deas ipſas, precor: hos, vt mihi ad finem vſque vitæ, quietam & intelligentem humani diuiniq́ue iuris mentem duint; illos, vt quandocumque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei proſequantur.* Perſtititq́ue poſthac ſecretis etiam ſermonibus aſpernari talem ſui cultum. quod alij modeſtiam; multi quia diffideret, quidam vt degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium, altiſſima cupere. Sic Herculem & Liberũ apud Græcos, Quirinum apud nos, deũm numero additos. Melius Auguſtũ, qui ſperauerit. Cetera Principibus ſtatim adeſſe: vnum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. nam contemtu famæ, contemni virtutes. At Seianus nimiâ fortunâ *ſecors & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liuiâ, componit ad Cæſarem codicillos. moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire. eius talis forma fuit. *Beneuolentiâ patris Auguſti, & mox plurimis Tiberij iudiciis ita inſueuiſſe, vt ſpes votaq́. ſua non prius ad deos, quàm ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vnquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, vt coniunctione Cæſaris dignus crederetur. hinc initium ſpei. Et quoniam audiuerit Auguſtum, in conlocandâ filiâ, nonnihil etiam de equitibus Romanis conſultauiſſe: ita ſi maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, ſolâ neceſſitudinis gloriâ vſurum. non enim exuere impoſita mũnia: ſatis æſtimare, firmari domum aduerſum iniquas Agrippinæ offenſiones. idq. liberorum cauſſâ. nam ſibi multum ſuperq́ue vitæ fore, quod tali cum Principe expleuiſſet.* Ad ea Tiberius, laudatâ pietate Seiani, ſuiſque in eum beneficiis modicè percurſis, cùm tempus tamquam ad integram conſultationem petiuiſſet, adiunxit. *Ceteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent: Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideò ſe non illuc decurrere, quod promtum reſcriptu: poſſe ipſam*

Templum Hiſpani Tiberio ſtructũ volunt.

Eius ſententia de hoc honorum genere.

Verba præclara, & non pro Tiberio.

Viri magni, magnæ famæ auidi.

* vecors.

Seianus nuptias Liuiæ petit:

Idq́. ſcripto.

Obliquè negat Tiberius.

Liuiam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem & auiam, propiora conſilia. ſimplicius acturum de inimicitiis primùm Agrippinæ: quas longè acrius arſuras, ſi matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæſarum diſtraxiſſet. ſic quoque erumpere æmulationem feminarum, eáque diſcordiâ nepotes ſuos conuelli: quid ſi intendatur certamen, tali coniugio? Falleris enim Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit, eâ mente acturâ vt cum equite Romano ſeneſcat. Ego vt ſinam, credis ne paſſuros, qui fratrem eius, qui patrem maioreſque noſtros, in ſummis imperiis vidêre? Vis tu quidem iſtum intrà locum ſiſtere. ſed illi magiſtratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibuſque de rebus conſulunt, exceſſiſſe iam pridem equeſtre faſtigium, longeque antiſſe patris mei amicitias non occulti ferunt, perq. inuidiam tui me quoque incuſant. At enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule, ſi cùm in omnis curas diſtraheretur, immenſumque attolli prouideret, quem coniunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti mouemur; quanto validius eſt quod M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atque ego hæc, pro amicitiâ, non occultaui. Cæterùm neque tuis, neque Liuiæ deſtinatis aduerſabor. Ipſe quid intra animum volutauerim, quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem: omittam ad præſens referre. id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuuſque in me animus mereantur. datoque tempore, vel in ſenatu vel in concione non reticebo. Callidum Seiani conſilium. Rurſum Seianus, non tam de matrimonio, ſed altius metuens tacita ſuſpicionum: vulgi rumorem, ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne adſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, vt Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat. ſuâ in manu aditus, litterarumque magnâ ex parte ſe arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæſarem vergente iam ſenectâ ſecretoque loci mollitum, munia imperij faciliùs tramiſſurum: & minui ſibi inuidiam, ademtâ ſalutantum turbâ; ſublatiſq. inanibus, verâ potentiâ augere. Igitur paulatim negotia vrbis, populi adcurſus, multitudine adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & ſolitudinem: quîs abeſſe tædia & offenſiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac fortè habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenij viro cognitio, contantem iam Tiberium perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus voceſque, quæ plerumque veræ & graues coràm ingerebantur. nam poſtulato Votieno ob contumelias in Cæſarem dictas, teſtis Æmylius è militaribus viris dum ſtudio probandi cuncta refert, & quamquam inter obſtrepentes magnâ adſeueratione nititur; audiuit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur. adeoque perculſus eſt, vt ſe vel ſtatim vel in cognitione purgaturum clamitaret: precibuſque proximorum, adulatione omnium, ægrè componeret animum. Et Votienus quidem maieſtatis pœnis adfectus eſt. Cæſar obiectam ſibi aduerſus reos inclementiam eo peruicaciùs amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Getulicus conſul deſignatus lege Iuliâ damnaſſet, exſilio puniuit: Apidiumque Merulam, quòd in acta diui Auguſti non iurauerat, albo ſenatorio eraſit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Meſſeniorum legationes, de iure templi Dianæ *Limenetidis; quòd ſuis à maioribus ſuaque in terrâ dicatum, Lacedæmonij firmabant annalium memoriâ, vatumque carminibus. ſed Macedonis Philippi, cum quo bellaſſent, armis ademtum, ac pòſt C. Cæſaris & M. Antonij ſententiâ, redditum. Contrà Meſſenij, veterem inter Herculis poſteros diuiſionem Peloponeſſi protulere, ſuoque regi Denthe liatem agrum, in quo id delubrum, ceſſiſſe: monimentaq. eius rei ſculpta ſaxis, & ære priſco manere. quod ſi vatum,

Qui Principem abducit.

Cauſſæ, quibus perſuadet.

Plures accuſati, damnati.

Controuerſia ſuper templo: *Limnetidis Inter Lacedæmonios & Meſſenios.

* annalium

*annalium ad teſtimonia vocentur; plures ſibi ac locupletiores eſſe. neque Philippum potentiâ, ſed ex vero ſtatuiſſe. idem regis Antigoni, idem Imperatoris Mummij iudicium. ſic Mileſios permiſſo publicè arbitrio, poſtremò Atidium Geminum prætorem Achaiæ decreuiſſe. Ita ſecundùm Meſſenios datum. Et Segeſtani ædem Veneris, montem apud *Erycum vetuſtate delapſam, reſtaurari poſtulauere: nota memorantes de origine eius, & læta Tiberio. ſuſcepit curam libens, vt conſanguineus. Tunc tractatæ Maſſilienſium preces, probatumque P. Rutilij exemplum. namque eum legibus pulſum, ciuem ſibi Smyrnæi addiderant. quo iure Vulcatius Moſchus exſul in Maſſilienſes receptus, bona ſua Reip. eorum, vt patriæ reliquerat. Obiêre eo anno viri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo ſuper conſulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter partæ & modeſtè habitæ. Domitium decorauit pater ciuili bello maris potens: donec Antonij partibus, mox Cæſaris miſceretur. Auus, Pharſalicâ acie, pro optimatibus ceciderat. ipſe electus, cui *minor Antonia Octauiâ genita in matrimonium daretur. Pòſt, exercitu flumen Albim tranſcendit, longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quiſquam priorum. eaſq. ob res inſignia triumphi adeptus eſt. Obiit & L. Antonius multâ claritudine generis, ſed improſperâ. nam patre eius Iulo Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito, hunc admodum adoleſcentulũ ſororis nepotem ſepoſuit Auguſtus in ciuitatem Maſſilienſem, vbi ſpecie ſtudiorum nomen exſilij tegeretur. habitus tamen ſupremis honor: oſſaque tumulo Octauiorum inlata, per decretum ſenatus. Iiſdem conſulibus facinus atrox in citeriore Hiſpaniâ admiſſum à quodam agreſte, nationis Termeſtinæ. is prætorem prouinciæ L. Piſonem pace incurioſum ex improuiſo in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, poſtquam ſaltuoſos locos attigerat, dimiſſo equo, per derupta & auia ſequenteis fruſtratus eſt. neque diu fefellit. nam prehenſo ductoque per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cum tormentis edere conſcios adigeretur; voce magnâ, ſermone patrio, fruſtra ſe interrogari clamitauit, adſiſterent ſocij ac ſpectarent: nullam vim tantam doloris fore, vt veritatem eliceret idemque cùm poſterò ad quæſitionem retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodibus, ſaxoque caput adflixit, vt ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſtinorum dolo cæſus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acriùs, quàm vt tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Getulico, C. Caluiſio Coss. decreta triumphi inſignia Poppæo Sabino, contuſis Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferociùs agitabant. Cauſſa motus, ſuper hominum ingenium, quòd pati dilectus, & validiſſimum quemque militiæ noſtræ dare aſpernabantur; ne regibus quidem parêre niſi ex libidine ſoliti, aut ſi mitterent auxilia ſuos ductores præficere, nec niſi aduersùm accolas belligerare. Ac tum rumor inceſſerat fore, vt diſiecti aliiſque nationibus permixti, diuerſas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misêre legatos, amicitiâ, obſequiumque memoraturos; & manſura hæc ſi nullo nouo onere tentarentur. ſin vt victis ſeruitium indiceretur; eſſe ſibi ferrum & iuuentutem, & promtum libertati, aut ad mortem animum. Simul caſtella rupibus indita, conlatoſque illuc parentes & coniuges oſtentabant, bellumque impeditum, arduum, cruentum, minitabantur. At Sabinus, donec exercitus in vnum conduceret, datis mitibus reſponſis, dum Pomponius Labeo è Mœſiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutauerant, veniret: additâ præſenti copiâ, ad hoſtẽ pergit, cõpoſitum iam per anguſtias ſaltuum quidam

*annalium atq. teſtimonia vocentur.

Vincunt Meſſenij.
*Erycem.

Lentuli & Domitij mors, & elogia.

*In Suetonij eſt, maior.

Item L. Antonij.

Piſo prætor Hiſpaniæ interficitur.

Mira conſtantia interfectoris.

A. V. C. D. CCLXXIX.

In Thraciâ motus & bellum.

Obuiam prudenter & cautè Sabinus it.

quidam audentiùs apertis in collibus viſebantur. quos dux Romanus acie
Primo impetu pellit. ſuggreſſus, haut ægrè pepulit, ſanguine barbarorum modico, ob propinqua
ſuffugia. Mox caſtris in loco communitis, validâ manu montem occupat,
anguſtum, & æquali dorſo continuum vſque ad proximum caſtellum, quod
magna vis armata aut incondita tuebatur. ſimul in ferociſſimos qui ante val-
lum more gentis cum carminibus & tripudiis præſultabant, mittit dilectos
ſagittariorum. Ii dum eminus graſſabantur, crebra & multa vulnera fecere;
propiùs incedentes, eruptione ſubitâ turbati ſunt, receptique ſubſidio Su-
gambræ cohortis, quam Romanus promtam ad pericula, nec minus can-
tuum & armorum tumultu trucem, haut procul inſtruxerat. Tranſlata de-
hinc caſtra hoſtem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus,
quos nobis adfuiſſe memoraui. iiſque permiſſum vaſtare, vrere, trahere præ-
das, dum populatio lucem intrà ſiſteretur, noctemque in caſtris tutam &
vigilem capeſſerent. id primò ſeruatum: mox verſi in luxum, & capti opu-
lentiâ, omittere ſtationes, laſciuiâ epularum, aut ſomno & vino procumbe-
Illi populares ſuos vagos cadunt. re. Igitur hoſtes incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant: quorum alte-
ro, populatores inuaderentur, alij caſtra Romana adpugnarent, non ſpe ca-
piendi, ſed vt clamore, telis, ſuo quiſque periculo intentus, ſonorem alterius
prælij non acciperet. tenebræ inſuper dilectæ, augendam ad formidinem.
Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia re-
pentino concurſu territa, cùm pars munitionibus adiacerent, plures extrà
pabularentur, tanto infenſiùs cæſi, quanto perfugæ & proditores ferre arma
ad ſuum patriæque ſeruitium incuſabantur. Poſterâ die Sabinus exercitum
æquo loco oſtendit, ſi barbari ſucceſſu noctis alacres, prælium auderent. &
Sed à Sabino arctius obſidentur. poſtquam caſtello, aut coniunctis tumulis non digrediebantur; obſidium
cœpit per præſidia, quæ opportunè iam muniebat. dein foſſam loricamque
contexens, quattuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt. tum paulatim, vt
aquam pabulumq. eriperet, contrahere clauſtra, artaq. circumdare. & ſtrue-
batur agger, vnde ſaxa, haſtæ, ignes propinquum iam in hoſtem iacerentur.
Aquarum inopiâ premuntur. ſed nihil æquè quàm ſitis fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, im-
** equi* bellium, vno reliquo fonte vterentur. Simul * æquè armenta (vt mos barba-
ris) iuxtà clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adiacêre corpora hominum,
quos vulnera, quos ſitis peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu. Re-
buſque turbatis, malum extremum diſcordia acceſſit: his deditionem, aliis
mortem, & mutuos inter ſe ictus parantibus. & erant qui non inultum exi-
tium, ſed eruptionem ſuaderent: neque ignobiles, quamuis diuerſi ſententiis.
Diſſident ſuper deditione. Verùm è ducibus, Dinis prouectus ſenectâ, & longo vſu vim atque clemen-
tiam Romanam edoctus, ponenda arma, vnum adflictis id remedium, diſſe-
rebat. Primuſque ſe cum coniuge & liberis victori permiſit. ſecuti ætate aut
ſexu imbecilli, & quibus maior vitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tar-
ſam inter & Tureſim diſtrahebatur. vtrique deſtinatum cum libertate occi-
Tarſa nimis virile conſilium & factum: dere. ſed Tarſa properum finem, abrumpendas pariter ſpes ac metus clami-
tans, dedit exemplum, demiſſo in pectus ferro. nec defuere qui eodem mo-
do oppeterent. Tureſis ſuâ cum manu noctem opperſitur, haut neſcio duce
noſtro. Igitur firmatæ ſtationes denſioribus globis. & ingruebat nox nimbo
atrox, hoſtiſque clamore turbido. modò per vaſtum ſilentium incertos ob-
ſeſſores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua ſonitus, aut
ſimulationem quietis, caſum inſidiantibus aperirent, ſed ſua quiſque munia
Alij erumpunt & caſtra tentant: ſeruarent immoti, teliſq. non in falſum iactis. Interea barbari cateruis decur-
rentes, nunc in vallum manualia ſaxa, præuſtas ſudes, deciſa robora iacere:

nunc

nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere fossas: quidam pontes & scalas antè fabricati inferre propugnaculis, eaque prehensare, detrahere, & aduersus resistentes cominus niti. miles contrà deturbare telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere. His partæ victoriæ spes, & si cedant, insignitius flagitium: illis extrema iam salus, & adsistentes plerisque matres & coniuges, earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuisa: suorum atque hostium ignoratio: & montis amfractu repercussæ velut à tergo voces, adeò cuncta miscuerant, vt quædam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. neque tamen peruasere hostes nisi admodum pauci. ceteros, deleto promtissimo quoque aut saucio, adpetente iam luce trusêre ad summa castelli. vbi tandem coacta deditio, & proxima sponte inimicorum recepta. reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi & sæua hiems subuênit. At Romæ commotâ principis domo, vt series futuri in Agrippinam exitij inciperet, Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens præturâ, modicus dignationis, & quoquo facinore properus claresceere, crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in principẽ & deuotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac fortè sacrificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, *Non eiusdem ait mactare diuo Augusto victimas, & posteros eius insectari. non in effigies mutas diuinum spiritum transfusum, sed imaginem veram cælesti sanguine ortam intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram præscribi, cui sola exitij caussa sit, quòd Agrippinam stultè prorsus ad cultum dilegerit, oblita Sosiæ ob eadem adflictæ.* Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Græco versu admonuit: *ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & secutâ adseueratione Cæsaris, quâ suo iure disertum eum appellauit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit. nisi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ demsit, dum fessâ mente retinet silentij impatientiam. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cùm viseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lacrymis, mox inuidiam & preces orditur: subueniret solitudini, daret maritum. habilem adhuc iuuentam sibi, neque aliud probis quàm ex matrimonio solatium: esse in ciuitate, Germanici cõiugem: ac liberos eius recipere dignaretur. Sed Cæsar non ignarus quantum ex Rep. peteretur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego à scriptoribus annalium non traditum, repperi in commentariis Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam suam & casus suorum posteris memorauit. Ceterùm Seianus mærentem & improuidam altiùs perculit, immissis qui per speciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. Atque illa simulationum nescia, cùm propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos; donec aduertit Tiberius, fortè, an quia audiuerat? idque quo acriùs experiretur, poma vt erant adposita laudans, nurui suâ manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinæ, & intacta ore, seruis tramisit. nec tamen Tiberij vox coràm secuta, sed obuersus ad matrem, non mirum ait, si quid seuerius in eam statuisset, à quâ veneficij insimularetur. Inde rumor, parari exitium: neque id imperatorem palàm audere, secretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæsar quò famam auerteret, adesse frequens senatui, legatosque Asiæ ambigentes quánam in ciuitate templum statueretur, pluris

Conatu irrito.

Ita ad extremum dediti.

Claudia Pulchra accusata Roma:

Indignante Agrippinâ.

Domitij Afri laus.

Agrippina maritum petit.

Non impetrat.

Insidiæ in eam Seiani.

Certamen Asiaticarum vrbium pro templo Augusti. Singularum argumenta & inductiones.

per dies audiuit. Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuersæ. neque multum inter se distantia memorabant, de vetustate generis, studio in populum Romanum, per bella Persi & Aristonici aliorumque regum. Verùm Hypæpeni Trallianique Laodicenis & Magnetibus simul tramissi, vt parum validi. Ne Ilienses quidem, cùm parentem vrbis Romæ Troiam referrent, nisi antiquitatis gloriâ pollebant. paulum addubitatum, quòd Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas, viuoq. in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sitâ, satis adeptos creditum. Ephesij, Milesijque, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupauisse ciuitates visi. Ita Sardianos inter, Smyrnæosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitauêre, vt consanguinei. nam Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos, ob multitudinem diuisisse gentem. Lydum patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum nouas vt conderet sedes. & ducum è nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italiâ: auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen. simul litteras imperatorum, & icta nobiscum fœdera bello Macedonum, vbertatemq. fluminum suorum, temperiem cæli, ac dites circum terras memorabant. At Smyrnæi repetitâ vetustate, seu Tantalus Ioue ortus, illos, siue Theseus diuinâ & ipse stirpe, siue vna Amazonum condidisset: transcendêre ad ea, quîs maximè fidebant in populum Romanum officiis, missâ nauali copiâ non modò externa ad bella, sed quæ in Italiâ tolerabantur: seque primos templum vrbis Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punicâ vrbe, & validis per Asiam regibus. simul L. Sullam testem adferebãt, grauissimo in discrimine exercitus ob asperitatem hiemis, & pænuriam vestis, cùm id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes qui astabant detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse. Ita rogati sententiam patres, Smyrnæos prætulerunt. Censuitque Vibius Marsus, vt M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, super numerum legaretur qui templi curam susciperet. & quia Lepidus ipse diligi se per modestiam abnuebat, Valerius Naso è prætoriis sorte missus est. Inter quæ diu meditato, prolatoque sæpius cõsilio, tandem Cæsar in Campaniam specie dedicandi templum apud Capuam Ioui, apud Nolam Augusto; sed certus procul vrbe degere. Caussam absessus quamquam secutus plurimos auctorum ad Seiani artes rettuli, quia tamen cæde eius patratâ, sex postea annos pari secreto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipsum referri verius sit, sæuitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse. quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vlcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta. & Rhodi secreto, vitare cœtus, recondere voluptates insuêrat. Traditur etiam matris impotentiâ extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, neque depellere poterat, cùm dominationem ipsam donum eius accepisset. Nam dubitauerat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Rõmanæ imponere: sed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberiũ adsciuit. idque Augusta exprobrabat, reposcebat. Profectio arto comitatu fuit. vnus senator consulatu functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia: eques Romanus, præter Seianũ, ex inlustribus Curtius Atticus. ceteri liberalibus studiis præditi, fermè Græci, quorum sermonibus leuaretur. Ferebant periti cælestium, iis motibus siderũ excessisse Româ Tiberium, vt reditus illi negaretur. vnde

Vincunt Smyrnæi.

Tiberius Româ abit.

Varij varias caussas dant: Seianum:

Sæuitiam eius:

Deformem formam:

Matrem.

Pauci illius comites.

Mira prædictio super emansione eius.

exitij

exitij cauſſa multis fuit, properum finem vitæ coniectantibus, vulgantibuſque. neque enim tam incredibilem cauſſam prouidebant, vt vndecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breue confinium artis, & falſi, veraq́. quàm obſcuris tegerentur. nam in vrbem non regreſſurũ, haut forte dictum: ceterorum neſcij egére, cum propinquo rure, aut litore, & ſæpe mœnia vrbis adſidens extremam ſenectam compleuerit. Ac fortè illis diebus oblatum Cæſari anceps periculum, auxit vana rumoris: præbuitq. ipſi materiem, cur amicitiæ conſtantiæque Seiani magis fideret. Veſcebantur in villâ cui vocabulum Speluncæ, mare Amuclanum inter Fundanoſque montes, natiuo in ſpecu. eius os lapſis repentè ſaxis, obruit quoſdam miniſtros. hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, vultuq. & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus, oppoſuit ſeſe incidentibus: atque habitu tali repertus eſt à militibus qui ſubſidio venerãt. Maior ex eo, & quamquam exitioſa ſuaderet, vt non ſui anxius, cum fide audiebatur. Adſimulabatq. iudicis partes aduerſus Germanici ſtirpem ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerent, maximeque inſectarentur Neronem proximum ſucceſſioni, & quamquam modeſtâ iuuentâ, plerumque tamen quid in præſentiarum conduceret oblitum: dum à libertis & clientibus apiſcendæ potentiæ properis exſtimulatur, vt erectum & fidentem animi oſtenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus. neque auſurum contra Seianum, qui nunc patientiam ſenis, & ſegnitiam iuuenis iuxtà inſultet. Hæc atque talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, ſed interdum voces procedebant contumaces, & inconſultæ: quas adpoſiti cuſtodes exceptas auctaſque cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diuerſæ inſuper ſolicitudinum formæ oriebantur. nam alius occurſum eius vitare, quidam ſalutatione redditâ ſtatim auerti, pleriq. inceptum ſermonem abrumpere; inſiſtentibus contrà inridentibuſque, qui Seiano fautores aderãt. Enimuerò Tiberius toruus, aut falſum renidens vultu. ſeu loqueretur, ſeu taceret iuuenis; crimen ex ſilentio, ex voce. ne nox quidem ſecura, cùm vxor vigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liuiæ, atque illa Seiano patefaceret. qui fratrem quoque Neronis Druſum traxit in partes, ſpe obiectâ principis loci, ſi priorem ætate & iam labefactum demouiſſet. Atrox Druſi ingenium, ſuper cupidinem potentiæ, & ſolita fratribus odia, accendebatur inuidiâ: quòd mater Agrippina promtior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Druſum fouebat, vt non in eum quoque ſemina futuri exitij meditaretur: gnarus præferocem, & inſidiis magis opportunum. Fine anni exceſsêre inſignes viri, Aſinius Agrippa, claris maioribus quàm vetuſtis, vitaque non degener. Et Q. Haterius familiâ ſenatoriâ, eloquentiæ quoad vixit celebratæ. monimenta ingenij eius haut perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat. vtque aliorum meditatio & labor in poſterum valeſcit; ſic Haterij canorum illud & profluens, cum ipſo ſimul exſtinctum eſt. M. Licinio. L. Calpurnio Coſs. ingentium bellorum cladem æquauit malum improuiſum. eius initium ſimul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, Atilius quidam libertini generis, quo ſpectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per ſolidum ſubdidit, neq. firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit: vt qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſordidâ mercede id negotium quæſiuiſſet. Adfluxère auidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virilis ac muliebris ſexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effuſius. vnde grauior peſtis fuit, confertâ mole, dein conuulsâ, dũ ruit intus, aut in exteriora effunditur: immenſamq́. vim mortalium

Periculum Cæſaris.

Et Seiani impauida fides.

Nero iuueniliter incautus.

Et defertus ad Tiberium.

Cuius frater Druſus in fratrem armatur.

Agrippæ & Haterij mors.

A. V. C. DCCXXC.

Fidenis Amphitheatrũ, parum firmiter ſtructum.

lium

lium ſpectaculo intentos, aut qui circùm adſtabant, in præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium ſtragis in mortem adflixerat, vt tali ſorte, cruciatũ effugêre. Miſerandi magis, quos abruptâ parte corporis, nondum vita deſeruerat: qui per diem viſu, per noctem vlulatibus & gemitu, coniuges aut liberos noſcebant. Iam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuersâ de cauſsâ amici aut neceſſarij aberant, pauere tamen: neque dum comperto quos illa vis perculiſſet, latior ex incerto metus. Vt cœpêre dimoueri obrutâ, concurſus ad exanimos, complectentium, oſculantium. & ſæpe certamen, ſi confuſior facies, & par forma aut ætas, errorem adnoſcentibus fecerat. Quinquaginta hominum milia, eo caſu debilitata vel obtrita ſunt. Cautumq. in poſterum ſenatuſconſulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum milium res, néue amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectatæ. Atilius in exilium actus eſt. Cæterùm ſub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici paſſim præbiti. fuitque vrbs per illos dies, quamquam mæſtâ facie, veterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prœlia ſaucios largitione, & curâ ſuſtentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cùm ignis violentia vrbem vltra ſolitum adfecit, deuſto monte Cælio. feralemque annum ferebant, & ominibus aduerſis ſuſceptum principi conſilium abſentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obuiam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud ſenatum, ab inluſtribus: famaque apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & vltrò accitos munificentiâ iuuerat. Adduntur ſententiæ, vt mons Cælius in poſterum Auguſtus appellaretur: quando cunctis circum flagrantibus, ſola Tiberij effigies ſita in domo Iunij ſenatoris, inuiolata manſiſſet. *Euenisse id olim Claudiæ* Quinctiæ, eiusq. ſtatuam vim ignium bis elapſam, maiores apud ædem Matris deûm conſecrauiſſe. ſanctos acceptoſque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dij oſtenderint.* Haut fuerit abſurdum tradere, montem eum antiquitùs Querquetulanum cognomento fuiſſe, quòd talis ſiluæ frequens, fecunduſque erat: mox Cælium appellitatũ à Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruſcæ cum auxilium *appellatum ductauiſſet, ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit. nam ſcriptores in eo diſſentiunt. cetera nõ ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauiſſe, vnde Thuſcum vicum è vocabulo aduenarum dictum. Sed vt ſtudia procerum, & largitio principis aduerſum caſum ſolatium tulerant; ita accuſatorum maior in dies & infeſtior vis ſine leuamento graſſabatur. corripueratq. Varum Quinctilium diuitem & Cæſari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè vſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis exſtitiſſe, miraculo erat; quia claris maioribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatẽ, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus, & opperiendum imperatorem cenſuit. quod vnum, vrgentium malorũ ſuffugium in tempus erat. At Cæſar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuiſſet, ne quis quietem eius inrumperet, concurſuſque opidanorum diſpoſito milite prohiberentur; peroſus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti ſita, Capreas ſe in inſulam abdidit, trium milium freto ab extremis Surrentini promuntorij diiunctam. Solitudinem eius placuiſſe maximè crediderim, quoniam importuoſum circa mare, & vix modicis nauigiis pauca ſubſidia. neque adpulerit quiſquam, niſi

Idq; magnâ ſtrage hominum contigit.

Incendium Romæ atrox.

Cæſar liberalitate mitigat.

Statua eius intacta igni.
* Quinctæ

Calij montis nomen, vnde?
* appellatus

Quinctilius Varus accuſatur.

Tiberius Capreas conceſſit. Deſcripta ea inſula.

nisi gnaro custode. cæli temperies hieme mitis, obiectu montis quo sæua ventorum arcentur. æstas in Fauonium obuersa, & aperto circum pelago peramœna, prospectabatque pulcherrimũ sinum, antequam Vesuuius mons ardescens faciem loci verteret. Græcos ea tenuisse, Capreasque Thelebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus insederat; quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionũ & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in vrbe suetus, acrius turbabat, non iam occultis aduersum Agrippinam & Neronem insidiis. quîs additus miles, nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat. vltroq. struebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem diui Augusti amplecti, populumque ac senatum auxilio vocare. Eaque spreta ab illis, velut pararent, obiiciebantur. Iunio Silano & Silio Nerua Coss. fœdũ anni principium incessit, tracto in carcerem illustri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiserat coniugem, liberosq. eius percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes vnus; eoque apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, *Petitius Rufus, M. Opsius præturâ functi adgrediuntur, cupidine consulatus, ad quem non nisi per Seianum aditus. neque Seiani voluntas, nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos, vt Latiaris, qui modico vsu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primùm sermones. mox laudare constantiam. quòd non, vt ceteri, florentis domus amicus, adflictam deseruisset: simul honora de Germanico, Agrippinã miserans, disserebat. Et postquàm Sabinus, vt sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, iunxit questus; audentiùs iam onerat Seianum, sæuitiam, superbiam, spes eius. ne in Tiberium quidem conuicio abstinet. Iisque sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artæ amicitiæ facere. Ac iam vltrò Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Consultant quos memoraui, quo nam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, seruãda solitudinis facies; & si ponè fores adsisterent, metus visus, sonitus, aut fortè ortæ suspicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres senatores, haut minus turpi latebrâ quàm detestandâ fraude, sese abstrudunt; foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit: præteritaq. & instantia, quorum affatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius; quando mæsta, vbi semel prorupêre, difficiliùs reticentur. Properata inde accusatio, missisque ad Cæsarem litteris ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narrauere. Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, *etiam aduersum proximos. congressus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari; etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumspectabantur. Sed Cæsar sollennia incipientis anni kalen. Ianuarias, epistolâ *precatus: vertit in Sabinum, corruptos quosdam libertorum, & peritum se arguens, vltionemq. haut obscurè poscebat. nec mora, quin decerneretur. & trahebatur damnatus, quantum obductâ veste & adstrictis faucibus niti poterat, clamitans, *Sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere. quò intendisset oculos, quò verba acciderent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: & quidam regrediebantur, ostentabantq. se rursum, id ipsum pauentes, quod timuissent. Quem enim diem vacuum pœnâ, vbi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam inuidiam adiisse: quæsitum*

xii. *ibi Cæsaris villæ.*

In loco occulto, occultæ calumniæ.

A. V. C. D. CCXXCI. *Titius Sabinus in carcerem datus:*

* Petilius

Circumuentus turpi fraude.

* *Prisca scriptio,* egens, *lego,* tegens.

* præfatus: *Kalendæ anni violantur.*

quæsitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quo minus noui magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. Secutæ insuper litteræ, grates agentis, quòd hominem intensum Reip. puniuissent. adiecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato. neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre, auebat animus anteire, statimque memorare exitus, quos Latinius atq. Opsius ceterique flagitij eius repertores habuêre, non modò postquàm C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio. qui scelerum ministros, vt peruerti ab aliis nolebat; ita plerumque satiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verùm has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat, petendum à Principe, vt metus suos senatui fateretur, amouerique sineret. Nullam æquè Tiberius, vt rebatur, ex virtutibus suis quàm dissimulationem diligebat. eo ægriùs accepit, recludi quæ premeret. sed mitigauit Seianus, non Galli amore, verùm vt contationes Principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat, proieceratque in insulam Trimerum, haut procul Apulis litoribus. illic viginti annis exsilium tolerauit, Augustæ ope sustentata: quæ florentes priuignos cùm per occultum subuertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat. Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre, nostrâ magis auaritiâ, quàm obsequij impatientes. Tributũ iis Drusus iusserat modicum, pro angustiâ rerũ: vt in vsus militares, coria boum penderẽt. non intentâ cuiusquam curâ, quæ firmitudo, quæ mensura. donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga vrorum dilegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quîs ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac primò boues ipsos, mox agros, postremò corpora coniugum aut liberorum, seruitio tradebant. Hinc ira & questus. & postquam non subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fugâ præuênit, receptus castello cui nomen Fleuum: & haut spernenda illic ciuium sociorumque manus litora Oceani præsidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è superiore prouinciâ, peditumque & equitum auxiliarium dilectos acciuit: ac simul vtrumque exercitum Rheno deuectum, Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. qui iam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes, ac rursum duæ; dein tempore interiecto, acriùs eques immissus. satis validi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubiâ suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani antè alios, & acri pugnâ hoste pulso, recipiunt cohortis alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus vltum iit, aut corpora humauit: quamquã multi tribunorũ præfectorumq. & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis, nongentos

Ministri scelerum, serius aut citius puniti.

Tiberius recludi mentem suam indignatur.

Neptis Iuliæ mors.

Frisii rebellant.

Auariter habiti.

Seuiunt in Romanos præsidiarios.

L. Apronius it obuiam.

Parum prouidus, aut felix.

Romanorum

Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in posterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam stipendiarij villâ, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque senatus in eo cura, an imperij extrema dehonestarentur: pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuersis super rebus consulerentur, aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesq. circuin Cæsaris ac Seiani censuere: crebrisque precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digressi sunt. satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniæ adspici. eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxij ergà Seianum, cuius durior congressus, atque eo per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitium spectanti. quippe Romæ, sueti discursus: & magnitudine vrbis, incertum, quod quisque ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo discrimine noctẽ ac diem, iuxtà gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur. donec idque vetitum. & reuenêre in vrbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat. quidam malè alacres, quibus infaustæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Cetertùm Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cùm coràm Gn. Domitio tradidisset, in vrbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem dilegerat. Nam is auiam Octauiam, & per eam Augustum auunculum præferebat.

Clades duplex Romanorum:

Dissimulata Tiberio.

Seiani potentia, & fastus.

Agrippina nubit Domitio.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

Liuia Augusta moritur: eoq; Seiani potentia crescit. Agrippina & Nero Principis litteris accusantur. Nec multò pòst Seianus ipse, detectâ cupidine imperij, peruertitur: cum magnâ amicorum eius strage. (Quæ omnia Tacito singillatim tradita ætium aboliit.) Falsus apud Cycladas Drusus se ostendit: sed diligentiâ & astu Poppæi Sabini capitur. Hæc gesta annis circiter tribus.

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO
M. VINVCIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO COSS.
TIBERIO CÆSARE V. L. ÆLIO SEIANO.

RVBELLIO & Fufio Coss. quorum vtrique Geminus cognomentum erat, Iulia Augusta mortem obiit, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liuiorum Iuliorumq. clarissimæ. primum ei matrimonium & liberi fuere, cum Tiberio Nerone: qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pactâ, in vrbem rediit. Exin Cæsar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeò properus, vt ne spatio quidem ad enitendum dato penatibus suis grauidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit, sed sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, cõmunes pronepotes habuit: sanctitate domus priscũ ad morem, comis vltrà quàm antiquis feminis probatum, ma-

A. V. C. D. CCXXCII. *Mors Iuliæ, & de eâ elogium.*

batum, mater impotens, vxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filij bene composita. Funus eius modicum, testamentum diu inritum fuit. laudata est pro rostris à C. Cæsare pronepote, qui mox rerum potitus est. At Tiberius quòd supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutatâ amœnitate vitæ, magnitudinem negotiorum per litteras excusauit: honoresq. memoriæ eius ab senatu largè decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne cælestis religio decerneretur. sic ipsam maluisse. Quin & parte eiusdem epistolæ increpuit amicitias muliebres, Fufium consulem obliquè perstringens. is gratiâ Augustæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere solitus, quarum apud præpotentes in longum memoria est. Ceterùm ex eo prærupta iam & vergens dominatio. nam incolumi Augustâ, erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obsequium; neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exsoluti prorupērũt. missæque in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem adlatas & cohibitas ab Augustâ credidit vulgus. haut enim multũ post mortem eius recitatæ sunt. verba inerant quæsitâ asperitate: sed non arma, non rerum nouarum studium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere ausus; adrogantiam oris & contumacem animum incusauit, magno senatus pauore ac silentio: donec pauci, quîs nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, vt referretur postulauere, promtissimo Cottâ Messallino cum atroci sententiâ. sed aliis à primoribus, maximeque à magistratibus trepidabatur: quippe Tiberius & si infensè inuectus, cetera ambigua reliquerat. Fuit in senatu Iunius Rusticus, componendis patrum actis dilectus à Cæsare, eoque meditationes eius introspicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim antè specimen constantiæ dederat) seu prauâ sollertiâ, dùm imminentium oblitus incerta pauet, inserere se dubitantibus, ac mouere consules ne relationem inciperent: disserebatque, breuibus momentis summa verti posse, dandumque interstitium pœnitentiæ senis. Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam, festisque in Cæsarem ominibus falsas litteras, & Principe inuito exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratum. ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Seianum sententiæ, exercentibus plerisque per occultum, atque eo procacius libidinem ingeniorum. vnde illi ira violentior, & materies criminãdi. *Spretum dolorem Principis, ab senatu desciuisse populũ: audiri iam & legi nouas conciones, noua patrum consulta. quid reliquum, nisi vt caperent ferrum? & quorũ imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatoresque diligerent?* Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotẽ & nurum probris, increpitaq. per edictũ plebe, questus apud patres quòd fraude vnius senatoris imperatoria maiestas eluisa publicè foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec vltrà deliberatum, quò minus non quidem extrema decernerent, id enim vetitũ, sed paratos ad vltionẽ vi principis impediri testarentur. *Quattuor & quadraginta orationes super ea re habitæ, ex quîs ob metum paucæ, plures adsuetudine, mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui. versa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adsciuerat, sibi ignoscit. ceteri quem per dedecora fouere, cum scelere inspectantur. miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare haut discreuerim, non crudelitatem, non clementiam cuiusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum. vos obtestor, ne memoriam nostri per cæterorem quàm læti retineatis, adiiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.* Tunc singulos vt cuique adsistere, alloqui

Funus.

Tiberius etiam mortuus parum æquus.

Deterius iam imperium.

Agrippina & Nero accusati.

Quibus crimibus?

Anceps in hoc iudicio Senatus.

Quẽ ad mitiora inclinat Rusticus:

Etiam populi fauor.

Cæsar acerrimè accipit.

Magnus hiatus Historiæ. desunt triennij ferè gesta.

loqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei absumsit. multoque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius spectantibus, cùm superesse tempus nouissimis crederent, gladio quem sinu abdiderat incubuit. Neque Cæsar vllis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cùm in Blæsum multa fœdaque incusauisset. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, claustra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse: huic à Considio præturâ functo obiectabatur * Velij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quasi fidissimum ad subsidium perfugisset. neque aliud periclitantibus auxilij, quàm in fratrum constantiâ fuit, qui vades exstitere. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxtà grauatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, leuem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finiuit. At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio inlustri, dum aduersam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitum posthac vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur, vanescente quamquam plebis irâ, ac plerisque per priora supplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeò nescia, vt crebrò interrogaret, quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam vltrà. &, posse se puerili verbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, quia triumuirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compressam: exin oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt, acri magis quàm diuturno rumore, Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum. & erat iuuenis haut dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promtis Græcorum animis ad noua & mira. quippe lapsum custodiâ pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam inuasurum fingebant simul, credebantque. iam iuuentutis concursu, iam publicis studiis frequentabatur, lætus præsentibus & in omnium spe; cùm auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur quo vera seu falsa anteiret, Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam Ægæi maris insulam, & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthiense litus, angustiasque Isthmi euadit: marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit. sollertius interrogato, quis nam foret? dixit se M. Silano genitum. & multis sectatorum dilapsis, ascendisse nauem, tamquam Italiam peteret. scripsitque hæc Tiberio. neque nos originem finemue eius rei vltrà comperimus. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam Trio facilis capessendis inimicitiis & foro exercitus, vt segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros obliquè perstrinxerat. ille nisi lacesseretur modestiæ retinens, non modò retudit collegam, sed vt noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

Vitellius & Pomponius accusati.

**Ælij cuius gentis cognomen Gallus.*

Ille se interficit:

Hic moram trahit, & superuiuit.

Liberi Seiani puniti.

Etiam virginicula: heu, per scelus prius violata.

Pseudo-Drusus.

Quem Sabinus capit.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. VI.

BREVIARIVM LIBRI.

Tiberij arcanæ & fædæ libidines. Multorum accusationes: interq; eos M. Terentij equitis R. cuius libera & egregia defensio inserta. L. Pisonis Præfecti vrbis mors & funus: & per occasionem de origine eius muneris & progressu. De Sibullarum carminibus recipiendis consultatio: & quæ in iis cautio. Seditio Romæ ob grauitatem annonæ. Germanici duæ filiæ nuptum datæ, L. Cassio & M. Vinicio. Fœneratores accusati. repressæ vsuræ. & liberalitate Cæsaris fides multorum refecta. Iterum accusationes maiestatis: & vno edicto omnes conscij Seianianæ coniurationis necati. C. Cæsar Caligula Claudiam vxorem accipit: eius mores & callida simulatio in auum. Tiberij præsagium de Ser. Galbâ: & per caussam eam de Mathematicis aliquid & Thrasullo. Drusi Germanici filij miseranda mors: item Agrippinæ. Nerua Iureconsultus inediâ voluntariâ obiit. aliquot aliorum inlustrium mortes. Phœnix in Ægypto visa & super eâ veterum narrationes ac iudicia. Accusationes variæ & mortes. Parthorum legati in vrbem venêre, ad nouum regem petendum. & Tiberius vnum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti præfectus: eiusq; ingenium. Prælia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates sufficitur Vitellij consilio & armis. At Romæ illustrium damnationes & mortes. Clitæ Cappadoces regi suo rebelles & repressi. Teridates rex discidio procerum pellitur, & Artabanus in regnum iterum accîtur. Romæ incendium atrox: quod Cæsar liberalitate suâ mitigauit. Tiberij deliberatio de successore: eiusq; morbus & mors. Gesta hæc annis circiter sex.

CN. DOMITIO. M. FVRIO CAMILLO
SER. SVLPICIO GALBA. L. CORNELIO SVLLA
PAVLLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RVFO
Q. PLAVTIO. SEX. PAPINIO.
CN. ACERRONIO. C. PONTIO. Coss.

A. V. C. D. CCLXXXV.

CN. DOMITIVS & Camillus Scribonianus consulatum inierant; cùm Cæsar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret: seu quia contrà destinauerat, speciem venturi simulans. & sæpe in propinquâ digressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarserat, vt more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantùm & decora corpora; sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines maiorum, incitamentum cupidinis habebat. Tuncq. primùm ignota antè vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientiâ. præpositiq. serui qui quærerent, pertraherent. dona in promtos, minas aduersum abnuentes; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita velut in captos exercebant. At Romæ principio anni, quasi recens cognitis Liuiæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam eius. & bona Seiani ablata ærario, vt in fiscum cogerentur, tum rettulêre Scipiones. Hæc & Silani & Cassij, iisdem fermè aut paulum immutatis verbis adseueratione multa censebant; cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat diligere senatores, ex quîs viginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam inisset, salutem eius defenderent. crediderat nimirū epistolæ, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, vt tutus à Capreis vrbem peteret. Tiberius tamē ludibria seriis permiscere solitus,

Tiberius Romā adit, non init.

Capreas redit.

Ibi libidines fœdè exercet.

Decreta in Seianum & Liuiam.

Togonij adulatoria sententia.

Refutata Tiberio.

re solitus,egit gratias beneuolentiæ patrum: *sed quos omitti posse? quos diligi? semper ne eosdem? an subinde alios? & honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magistratibus? Quam deinde speciem fore, sumentium in limine curiæ gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret.* Hæc aduersus Togonium, verbis moderans: neque vltrà abolitionem sententiæ suadere. At Iunium Gallionem, qui censuerat vt prætoriani actis stipendiis, ius apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit; velut coràm rogitans, *quid illi cum militibus? quos neque dicta imperatoris, neque præmia nisi ab imperatore accipere par esset. reperisse prorsus quod diuus Augustus non prouiderit. an potius discordiam & seditionem à satellite Seiani quæsitam? quâ rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem propelleret.* hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curiâ, deinde Italiâ exactus. & quia incusabatur facilè toleraturus exsilium, dilectâ Lesbo insulâ, nobili & amœnâ, retrahitur in vrbem, custoditurq; domibus magistratuum. Iisdem litteris Cæsar Sestium * Pagonianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta timantem, dilectumque à Seiano, cuius ope dolus C. Cæsari pararetur. quod postquam patefactum, prorupêre concepta * per idem odia, & summũ supplicium decernebatur, ni professus indicium foret. Vt verò Latinium Latiarem ingressus est accusator * Acrius, iuxtà inuisi, gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris, vt retuli, præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa consules anni prioris inuasit, cur mutuâ accusatione intentâ, nunc silerent? metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi, at nõ patribus reticenda quæ audiuissent. Regulus manere tempus vltionis, seque coràm Principe exsecuturum: Trio æmulationem inter collegas, & si qua discordes iecissent melius oblitterari, respondit. Vrgente Agrippâ, Sanquinius Maximus è consularibus orauit senatum, ne curas Imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augerẽt: sufficere ipsum statuendis remediis. sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitij quæsita. Haterius inuisior fuit, quia somno aut libidinosis vigiliis marcidus, & ob segnitiam, quamuis crudelem principem non metuens, inlustribus viris perniciem inter ganeum ac stupra meditabatur. Exin Cotta Messalinus sæuissimæ cuiusque sententiæ auctor, eoque inueteratâ inuidiâ, vbi primùm facultas data, arguitur pleraque, C. Cæsarem quasi * incestæ virilitatis, & cùm die natali * Augustæ inter sacerdotes epularetur, Nouendialem eam cenã dixisse: querentemq. de potentiâ M. Lepidi, ac L. Arruntij, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, *Illos quidem senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus.* neque contatius à primoribus ciuitatis reuincebatur: iisque instantibus, ad Imperatorem prouocauit. nec multo pòst litteræ adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiæ principio, crebrisq. eius officiis commemoratis, ne verba prauè detorta, neu conuiualium fabularum simplicitas in crimen duceretur, postulauit. Insigne visum est earum Cæsaris litterarum initium, nam his verbis exorsus est. *Quid scribam vobis P.C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dij me deæque peius perdant quàm perire quotidie sentio, si scio.* Adeò facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustrà præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrãnorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando vt corpora verberibus, ita sæuitiâ, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur. Tum factâ patribus potestate, statuendi de Cæciliano senatore, qui plurima aduersum Cottam promserat, placitum

Altera Gallionis,

Acerrimè increpita,

Imò & punita.

Sestius Paconianus.

*Paconianũ

*pridẽ odia, *Latinius Latiaris.*

**Disiunctim scribo*, ac reus.

Renouatur discidium inter consules.

Maximus sedat.

Cotta Messalinus accusatur.

*incertæ

*Augusti,

Prouocat ad Cæsarem.

Ab eoq; eripitur.

Mira confessio Tiberij & notabilis.

Tyrannorũ occulta supplicia.

Cæcilianus accusator Cottæ, ipse damnatur.

placitum eandem pœnam inrogari, quam in Aruſeium & Sanquinium accuſatores L. Arruntij. quo non aliud honorificentius Cottæ euênit, qui nobilis quidem ſed egens ob luxum, per flagitia infamis, ſanctiſſimis Arruntij artibus dignitate vltionis æquabatur. Quintus Seruæus poſthac, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus, & quondam Germanici comes. Miſutius equeſtri loco, modeſtè habitâ Seiani amicitiâ, vnde illis maior miſeratio. contrà Tiberius præcipuos ad ſcelera increpans, admonuit C. Cæſtium patrem dicere ſenatui quæ ſibi ſcripſiſſet: ſuſcepitque Cæſtius accuſationem. quod maximè exitiabile tulêre illa tempora, cùm primores ſenatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalàm, multi per occultum: neque diſcerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetuſtate obſcurum: perinde in foro, in conuiuio, quaque de re locuti incuſabantur, vt quis præuenire & reum deſtinare properat; pars ad ſubſidium ſui, plures infecti quaſi valetudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus acceſsêre. Tractique ſunt in eaſum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallicâ ciuitate, Seius Quadratus, originem non repperi. Neque ſum ignarus à pleriſq. ſcriptoribus, omiſſa multorũ pericula & pœnas, dum copiâ fatiſcunt, aut quæ ipſis nimia & mœſta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraq. digna cognitu obuenêre, quamquam ab aliis incelebrata. Nam eâ tempeſtate quâ Seiani amicitiam ceteri falsò exuerant, auſus eſt eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud ſenatum ordiendo. *Fortunæ quidem meæ fortaſſe minus expediat adnoſcere crimen, quàm abnuere. ſed vtcunque caſura res eſt; fatebor & fuiſſe me Seiano amicum, & vt eſſem expetiſſe, & poſtquàm adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus, mox vrbis & militiæ munia ſimul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur: vt quiſque Seiano intimus, ita ad Cæſaris amicitiam validus. contrà quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictabãtur. nec quemquam exemplo adſumo. cunctos qui nouiſſimi conſilij expertes fuimus, meo vnius diſcrimine defendam. Non enim Seianum Vulſinienſem, ſed Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæſar generum, tui conſulatus ſocium, tua officia in Rep. capeſſentem colebamus. Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra ceteros, & quibus de cauſſis extollas. Tibi ſummum rerum iudicium dij dedêre; nobis obſequij gloria relicta eſt. Spectamus porrò quæ coràm habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuuandi nocendíue potentia. quæ Seiano fuiſſe, nemo negauerit. abditos Principis ſenſus, & ſi quod occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo adſequare. Ne P.C. vltimum Seiani diem, ſed ſexdecim annos cogitaueritis, etiã Satrium atq. Pomponium venerabamur: libertis quoque ac ianitoribus eius noteſcere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indiſtincta hæc defenſio & promiſcua dabitur? imò iuſtis terminis diuidatur. Inſidiæ in Remp. conſilia cædis aduerſum Imperatorem, puniantur: de amicitiâ & officiis, idem finis & te Cæſar & nos abſoluerit.* Conſtantiâ orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ omnes animo agitabant, eò vſque potuere, vt accuſatores eius, additis quæ antè deliquerant, exſilio aut morte multarentur. Secutæ dehinc Tiberij litteræ in Sex. Veſtilium prætorium, quem Druſo fratri percarum in cohortem ſuam tranſtulerat. cauſſa offenſionis Veſtilio fuit, ſeu compoſuerat quædam in C. Cæſarem vt impudicum, ſiue ficto habita fides. atque ob id conuictu Principis prohibitus, cùm ſenili manu ferrum tentauiſſet, obligauit venas: precatuſque per codicillos, immiti reſcripto venas reſoluit. Acceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco, ſimul ac Sabino Caluiſio, maieſtatis poſtulantur, & *Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur, clari genus, & quidam ſummis honoribus. contremuerantque patres. nam quotus quiſque adfinitatis, aut amicitiæ tot inluſtrium virorum,

expers

Q. Seruæus & Thermus damnati.

Passim delationes, vt sub Tyrannide.

M. Terentius accuſatur.

Diſertè & liberè ſe defendit.

Ipſe abſolutus; qui arguerant, damnati.

Veſtilius ſe interimit.

Plures gregatim accuſati.

*Vinicianus

expers erat? ni Celsus vrbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Caluisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis, ac * Viciniani Scauriq́ue causſam vt ipse cum senatu noscceret, distulit; datis quibusdam in Scaurum tristibus notis. Ne feminæ quidem exsortes periculi, quâ occupandæ Reip. argui non poterant, ob lacrymas incusabantur. necataq́ue est anus Vitia Fusij Gemini mater, quòd filij necem fleuisset. Hæc apud senatum. Nec secus apud Principem Vescularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortẽ aguntur, è vetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Capreas indiuidui. Vescularius insidiarum in Libonem internuntius: Marino participe, Seianus Curtium Atticum oppressserat. quo lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter moderans. patrem ei Censorium fuisse memoraui, ætas ad octogesimum annum processit. decus triumphale in Thraciâ meruerat. sed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus vrbi recens, continuam potestatem, & insolentiâ parendi grauiorem, mirè temperauit. Namque antea profectis domo regibus, ac mox magistratibus, nẽ vrbs sine imperio foret, in tempus diligebatur qui ius redderet, ac subitis mederetur. feruntq́ue ab Romulo Dentrem Romulium, pòst ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. dein consules mandabant: duratq́ue simulacrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus vsurpet. Ceterùm Augustus bellis ciuilibus Cilnium Mæcenatem equestris ordinis, cunctis apud Romam atq. Italiam præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legũ auxilia, sumsit è consularibus qui coërceret seruitia. & quod ciuium audaciâ turbidum nisi vim metuat. primusq́ue Messalla Coruinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouectâ ætate, egregiè tolerauit. Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est. Relatum inde ad patres à Quinctiliano tribunoplebei de libro Sibullæ, quẽ Caninius Gallus quindecimuir recipi inter ceteros eiusdem vatis, & eâ de re senatusconsultum postulauerat. quo per discessionem facto, misit litteras Cæsar modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat, quòd scientiæ cærimoniarumq́ue vetus, incerto auctore, ante sententiam collegij, non, vt assolet, lecto per magistros æstimatoq́. carmine, apud infrequentem senatum egisset. Simul commonefecit: quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorem vrbanum deferrentur, neque habere priuatim liceret. quod à maioribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ; vna seu plures fuere; datoque sacerdotibus negotio, quantum humanâ ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimuirûm is liber subiicitur. Iisdem consulibus, grauitate annonæ iuxta seditionem ventum. multaq́ue & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quàm solitum aduersum Imperatorem. quîs commotus, incusauit magistratus patresq́ue, quòd non publicâ auctoritate populum coërcuissent: addiditq́. quibus è prouinciis, & quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam, aduectaret. Ita castigandæ plebi compositum senatusconsultum, priscâ seueritate. neque * segnius consules edixere. silentium ipsius non ciuile, vt crediderat, sed in superbiam accipiebatur. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius

* Viniciani

Etiam feminæ.

L. Pisonis mors, & laudatio.

Præfecturæ vrbis origo, & progressus.

Cilnius Mæcenas.

Messalla Coruinus.

Statilius Taurus.

Super Sibyllino libro disceptatio.

Cæsar eum reiicit.

Seditio penè ob annonam artam.

Decreto & Edicto coërcita.

* sequius

peius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quîs Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ vitæ amicus Seiano, nihil ad ſerium. Et Iulius Celſus tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam in diuerſum tendens, ſuam ipſe ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam deſperatis rebus Romanis, Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi. ſanus repertus apud fretum Siciliæ, retractuſq. per centurionem, nullas probabiles cauſſas longinquæ peregrinationis adferebat. Manſit tamen incolumis, obliuione magis quàm clementiâ. Ser. Galbâ, L. Sullâ Coss. diu quæſito quos neptibus ſuis maritos deſtinaret Cæſar, poſtquam inſtabat virginum ætas, L. Caſſium, M. Vinicium legit. Vinicio opidanum genus: Callibus ortus, patre, atque auo conſularibus, cetera equeſtri familiâ erat, mitis ingenio, & comtæ facundiæ. Caſſius plebei Romæ generis, verùm antiqui honoratique, & ſeuerâ patris diſciplinâ eductus, facilitate ſæpius quàm induſtriâ commendabatur. Huic Druſillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. ſuperque eâ re ſenatui ſcripſit, ſeui cum honore iuuenum. dein redditis abſentiæ cauſſis admodum vagis, flexit ad grauiora, & offenſiones ob Remp. cœptas: vtq. Macro præfectus, tribunorumq. & centurionum pauci, ſecum introirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. factoque largè, & ſine præſcriptione generis, aut numeri, ſenatuſconſulto; ne tecta quidem vrbis, adeò publicum conſilium numquam adiit, deuiis plerumq. itineribus * ambigens patriam & declinans. Interea magna vis accuſatorum in eos inrupit, qui pecunias fænore auctitabant, aduerſum legem dictatoris Cæſaris, quâ de modo credendi, poſſidendique intra Italiam cauetur; omiſſam olim, quia priuato vſui bonum publicum poſtponitur. Sanè vetus vrbi fænebre malum, & ſeditionum diſcordiarumque creberrima cauſſa: eoque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis ſanctum, ne quis vnciario fænore amplius exerceret, cùm antea ex libidine locupletium agitaretur. dein rogatione tribuniciâ, ad ſemuncias redacta: poſtremò vetita verſura. multiſq. plebis ſciſcis obuiam itum fraudibus, quæ toties repreſſæ, miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæſtio euenerat, multitudine periclitantium ſubactus, rettulit ad ſenatum. trepidique patres (neq. enim quiſquam tali culpâ vacuus) veniam à Principe petiuere: & concedente, annus in poſterum, ſexque menſes dati, quîs ſecundum iuſſa legis, rationes familiares quiſque componerent. hinc inopia rei nummariæ, commoto ſimul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, boniſque eorum diuenditis, ſignatum argentum fiſco vel ærario attinebatur. ad hoc ſenatus præſcripſerat, duas quiſque fænoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in ſolidum appellabant. nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concurſatio, & preces, dein ſtrepere prætoris tribunal. eaque quæ remedio quæſita, venditio, & emtio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi ſecutâ vilitate, quanto quis obæratior ægriùs diſtrahebant. multique fortunis prouoluebantur. euerſio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæſar, diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factaque mutuandi copiâ ſine vſuris per triennium, ſi debitor populo in duplum prædiis cauiſſet. Sic refecta fides. & paulatim priuati quoque creditores reperti. neque emptio agrorum exercita ad formam ſenatuſconſulti, acribus, vt fermè talia, initiis, incurioſo fine. Dein redeunt priores metus, poſtulato maieſtatis Conſidio Proculo, qui nullo pauore diem natalem celebrans, raptus in curiam pariterque damnatus interfectuſque.

A. V. C. D. C. CLXXXVI. *Progeneri Cæſari quæſiti & lecti. M. Vinicius:*

L. Caſſius.

**Rhen. legit* ambiens. *Fœneratores in ius tracti.*

Leges & ſcita fœnebria.

Remedium exuberanti malo:

Quod panè in exitium vertit.

Niſi Cæſar ſubueniſſet,

Egregiâ liberalitate.

Conſidius accuſatus, damnatus, necatus.

interfectuſque. & ſorori eius Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accuſante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiuſcemodi à ſe factitari prætendebat, vt partâ apud Principem gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompeiam Macrinam exſilium ſtatuitur, cuius maritum Argolicum, ſocerum Laconem è primoribus Achæorum Cæſar adflixerat. Pater quoq. inluſtris eques Romanus, ac frater prætorius, cùm damnatio inſtaret, ſe ipſi interfecere. datum erat crimini quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum, Gn. Magnus inter intimos habuiſſet: quodque defuncto Theophani, cæleſtes honores Græca adulatio tribuerat. Poſt quos Sex. Marius Hiſpaniarum ditiſſimus, defertur inceſtaſſe filiam, & ſaxo Tarpeio deiicitur. ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniæ malo vertiſſe, autariaſque eius, quamquam publicarentur, ſibimet Tiberius ſepoſuit. inritatuſque ſuppliciis, cunctos qui carcere attinebantur accuſati ſocietatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immenſa ſtrages: omnis ſexus, omnis ætas: inluſtres, ignobiles: diſperſi, aut aggregati. neque propinquis, aut amicis adſiſtere, inlacrymare, ne viſere quidem diutius dabatur. ſed circumiecti cuſtodes, & in mærorem cuiuſque intenti, corpora putrefacta adſectabantur, dum in Tiberim traherentur. vbi fluitantia, aut ripis adpulſa, non cremare quiſquam, non contingere. interciderat ſortis humanæ commercium * vi metus; quantumq. ſæuitia gliſceret, miſeratio arcebatur. Sub idem tempus, C. Cæſar diſcedenti Capreas auo comes, Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit; immanem animum ſubdolâ modeſtiâ tegens, non damnatione matris, non exſilio fratrum ruptâ voce, qualem * diem Tiberius induiſſet, pari habitu, haut multum diſtantibus verbis. Vnde mox ſcitum Paſſieni oratoris dictum percrebuit, *Neque meliorem vnquam ſeruum, neque deteriorem dominum fuiſſe.* Non omiſerim præſagium Tiberij, de Ser. Galbâ tum conſule; quem accitum, & diuerſis ſermonibus pertentatum, poſtremò Græcis verbis in hanc ſententiam adlocutus: *Et tu Galba quandoque degustabis imperium.* ſeram ac breuem potentiam ſignificans, ſcientiâ Chaldæorum artis, cuius apiſcendæ, otium apud Rhodum, magiſtrum Traſullum, habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Quoties ſuper negotio conſultaret, editâ domus parte, ac liberti vnius conſcientiâ vtebatur. is litterarum ignarus, corpore valido, per auia ac derupta (nam ſaxis domus imminet) præibat eum cuius artem experiri Tiberius ſtatuiſſet: & regredientem, ſi vanitatis aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubiectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Traſullus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percontantem commouerat, imperium ipſi, & futura ſollerter patefaciens: interrogatur, an ſuam quoque genitalem horam comperiſſet, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille poſitus ſiderum, ac ſpatia dimenſus, hærere primò, dein paueſcere: & quantum introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus. poſtremò exclamat, ambiguum ſibi ac propè vltimum diſcrimen inſtare. Tum complexus eum Tiberius, præſcium periculorum, & incolumem fore gratatur; quæque dixerat oracli vice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto iudicium eſt, fatóne res mortalium & neceſſitate immutabili, an forte voluantur. quippe ſapientiſſimos veterum, quique ſectam eorum æmulantur, diuerſos reperies: ac multis inſitam opinionem, non initia noſtri, non finem, non denique homines diis curæ. Ideo creberrima & triſtia in bonos, læta apud deteriores eſſe. Contrà alij, fatum quidem congruere rebus putant, ſed non è vagis ſtellis, verùm apud principia, & nexus naturalium cauſſarum. ac tamen electionem vitæ

Q. Pomponij prauitas.

Heu, crimina! riſu, an lacrimis digna?

Sex. Marius inceſti arguitur.

Ob id, ſiue ob pecuniam, occiditur.

Promiſcua & miſeranda cædes:

Quam nec licuit miſerari.

*vi, metu:

C. Cæſar vxorem accipit.

*Tegens ſui & fallax eius animus.

*Corrupta.

Tiberij vaticinium.

Ex arte Chaldæâ: quod ego abnuo.

Thraſylli exploratio,

Et certa præſcientia.

Ambigit de Gubernatione noſtra:

Fatalis ea, an Fortuita.

Sed illam probat magis.

nobis relinquunt: quam vbi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari aduersis videantur, beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi grauem fortunam constanter tolerent, hi prosperâ inconsultè vtantur. Ceterùm plurimis mortalium non eximi, quin primo cuiusque ortu ventura destinentur: sed quædam secus quàm dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & nostra tulerit. Quippe à filio eiusdem Trasulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim. Iisdem consulibus Asinij Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremtum haut dubium: sponte vel necessitate, incertum habebatur. Consultusque Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, vltroque incusare casus, qui reum abstulissent antequam coràm conuinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, cùm se miserandis alimentis, manducando è cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, descriptum fuisse Macroni, si arma ab Seiano tentarentur, extractum custodiâ iuuenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore vt nurui ac nepoti conciliaretur Cæsar; sæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in suos, infensum Reip. animum obiecit: recitarique factorum, dictorumque eius descripta per dies iussit. quo non aliud atrocius visum. adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuisse auum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti epistolæ, seruorum nomina præferebant, vt quis egredientem cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat. etiam sua verba centurio sæuitiæ plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adiecerat; quîs primò alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox vbi exspes vitæ fuit, meditatas, compositasque diras imprecabatur: vt quemadmodum nurum, filium fratris, & nepotes, domumque omnem cædibus compleuisset; ita pœnas nomini generique maiorum, & posteris exsolueret. Obturbabant quidem patres, specie detestandi. sed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, vt tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter seruorum ictus, extrema vitæ alimenta frustrà orantem. Nondum is dolor exoleuerat, cùm de Agrippinâ auditum. quam interfecto Seiano spe sustentatam prouixisse reor: & postquàm nihil de sæuitiâ remittebatur, voluntate exstinctam. nisi si negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimuero Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, impudicitiam arguens, & Asinium Gallum adulterum, eiusque morte ad tædium vitæ compulsam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio antè Seianus pœnas luisset, memoriæq. id prodendum addidit Cæsar: iactauitque quòd non laqueo strangulata, neque in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, decretumque vt quintodecimo kal. Nouembris vtriusque necis die, per omnis annos, donum Ioui sacraretur. Haut multo pòst Cocceius Nerua continuus Principis, omnis diuini humanique iuris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum; adsidere, causas requirere, addere preces, fateri postremò graue conscientiæ, graue famæ suæ, si proximus amicorum nullis

Fidem etiam Mathematicis astruit, sed quibus Genius.

Asinij Galli mors.

Et Drusi, filij Germanici.

Nec mortuo parcit Cæsar.

Varia in eum atrocitas.

Diræ illius in Tiberium.

Agrippina mater, inediâ exstincta.

Hanc quoque Cæsar criminatur.

Purgat noster.

Cocceius Nerua sponte vitâ abit.

Nec Tiberio oranti cedit.

moriendi

moriendi rationibus vitam fugeret. auersatus sermonem Nerua, abstinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius, quanto propiùs mala Reip. viseret, irâ, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterum Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Pisoni, & palam læta morte Germanici, cùm Piso caderet, precibus Augustæ, nec minus inimicitiis Agrippinæ defensa erat. vt odium, & gratia desiêre; ius valuit. petitaque criminibus haut ignotis, suâ manu, sera magis, quàm immerita supplicia persoluit. Tot luctibus funestâ ciuitate, pars mœroris fuit, quòd Iulia Drusi filia, quondam Neronis vxor, denupsit in domum Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant. Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere censorio celebrata; qui administrandæ Suriæ imagine tandem exsolutus, vrbi præfuerat. genus illi decorum, viuida senectus, & non permissa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæsaris litteræ, quîs incusabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seque eâ necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere prouincias adigerentur. oblitus Arruntium ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obiit eodem anno & M. Lepidus, de cuius moderatione, atque sapientiâ in prioribus libris satis conlocaui. neque nobilitas diutius demonstranda est. quippe Æmilium genus fecundum bonorum ciuium, & qui eâdem familiâ corruptis moribus, inlustri tamen fortunâ egêre. Paullo Fabio, L. Vitellio Coss. post longum sæculorum ambitum, auis Phœnix in Ægyptum venit; præbuitque materiem doctissimis indigenarum, & Græcorum, multa super eo miraculo differendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, sed cognitu non absurda promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum à ceteris auibus diuersum, consentiunt qui formam eius definiêre. De numero annorum varia traduntur. maximè vulgatum, quingentorum spatium. sunt qui adseuerent, mille quadringentos sexaginta vnum interici; prioresque alites Sesostride primùm, pòst Amasside dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauisse, multo ceterarum volucrum comitatu, nouam faciem miranium. Sed antiquitas quidem obscura. inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. vnde non nulli falsum hunc phœnicem, neque Arabum è terris credidêre, nihilque vsurpauisse ex his quæ vetus memoria firmauit. confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere. ex quâ fetum oriri, & primam adulto curam sepeliendi patris. neque id temerè, sed sublato murrhæ pondere, tentatoque per longum iter, vbi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. hæc incerta & fabulosis aucta. Ceterùm aspici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ rettuli, per abruptas venas sanguinem effudit. æmulataque est coniunx Paxæa. nam promtas eiusmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, sepulturâ prohibebantur: eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Cæsar missis ad senatum litteris, disseruit, morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumq. finem gratiæ ponere: id se repetiuisse in Labeone. atq. illum, quia malè administratæ prouinciæ, aliorumque criminum vrgebatur, culpam inuidiâ velauisse,

Plancina se interficit.

Iulia Rubellio denupsit.

Ælij Lamiæ mors.

M. siue Manij Lepidi mors.

A. V. C. DCCXXCVII.

Phœnix visus.

Quæ illa anus, & quæ vitalis?

Multorum iudicio falsus: & meo certè.

Pomponius Labeo moritur sponte.

Multiq; tunc alij, & quare?

uisse, fruſtrà conterritâ vxore, quam etſi nocentem, periculi tamen expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rurſum poſtulatur, inſignis nobilitate & orandis cauſſis, vitâ probroſus. nihil hunc amicitia Seiani, ſed labefecit haut minus validum ad exitia Macronis odium, qui eaſdem artes occultiùs exercebat: detuleratque argumentum tragœdiæ à Scauro ſcriptæ, additis verſibus qui in Tiberium flecterentur. Verùm ab Seruilio & Cornelio accuſatoribus, adulterium Liuiæ, magorum ſacra obiectabantur. Scaurus, vt dignum veteribus Æmiliis, damnationem anteit; hortante * Sextiâ vxore. quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accuſatores, ſi facultas inciderat, pœnis adficiebantur: vt Seruilius Corneliuſque perdito Scauro famoſi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in inſulas, interdicto igni atque aquâ demoti ſunt. & Abudius Ruſo functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, ſub quo legioni præfuerat, periculũ faceſſit, quòd is Seiani filium generum deſtinaſſet, vltrò damnatur, atque vrbe exigitur. Getulicus eâ tempeſtate ſuperioris Germaniæ legiones curabat; mirumque amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeueritate, & proximo quoque exercitui per L. Apronium ſocerum non ingratus. vnde fama conſtans, auſum mittere ad Cæſarem litteras, *Adfinitatem ſibi cum Seiano haut ſponte ſed conſilio Tiberij cœptam: perinde ſe quàm Tiberium falli potuiſſe. neque errorem eundem illi ſine fraude, aliis exitio habendum. ſibi fidem integram, &, ſi nullis inſidiis peteretur, manſuram: ſucceſſorem non aliter quàm indicium mortis accepturum. firmarent velut fœdus, quo Princeps ceterarum rerum potiretur, ipſe prouinciâm retineret.* Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd vnus omnium Seiani adfinium incolumis, multaque gratiâ manſit: reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magiſque famâ quàm vi, ſtare res ſuas. C. Ceſtio, M. Seruilio Coss. nobiles Parthi in vrbem venêre, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in ſuos, mox ſuperbiam in nos, ſæuitiam in populares ſumſit. fretus bellis, quæ ſecunda aduerſum circumiectas nationes exercuerat, & ſenectutem Tiberij vt inermem deſpiciens; auiduſque Armeniæ, cui defuncto rege Artaxiâ, Arſacen liberorum ſuorum veterrimum impoſuit, additâ contumeliâ. & miſſis qui gazam à Vonone relictam in Syriâ Ciliciaque repoſcerent, ſimul veteres Perſarum ac Macedonum terminos: ſeque inuaſurum poſſeſſa Cyro, & pòſt Alexandro, per vaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi ſecretos nuntios validiſſimus auctor fuit Sinnaces, inſigni familiâ ac perinde opibus; & proximus huic Abdus, ademtæ virilitatis. Non deſpectum id apud barbaros, vltroque potentiam habet. Ij adſcitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arſacidarum ſummæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano pleriſque aut nondum adultis; Phrahaten regis Phrahatis filium Româ poſcebant. Nomine tantùm & auctore opus, vt ſponte Cæſaris, vt genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitque paternum ad faſtigium: deſtinata retinens, conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis inſidiis, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ inardeſcere. Et barbaris contatio, ſeruilis: ſtatim exſequi, regium videtur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum ſpecie amicitiæ vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnacen diſſimulatione ac donis, ſimul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dum omiſſo cultu Romano, cui per tot annos inſueuerat, inſtituta Parthorum ſumit, patriis moribus impar, morbo abſumtus eſt. Sed non Tiberius omiſit incepta. Tiridaten ſanguinis eiuſdem, æmulũ Artabano, reciperandæq. Armeniæ Hiberum

Scaurus Mamercus accuſatus:

A ſe abſoluitus.

Getulicus poſtulatus.

Mirâ fiduciâ euadit.

Epiſtolæ eius ad Tiberiũ.

A. V. C. DCCLXXXIIX. *Parthi in vrbem venerunt.*

Artabanum amoturi qui ſuis Romaniſq; inuiſus.

Phrahatem ad regnum poſtulant.

Permittit Cæſar.

Sed ille moritur.

Alium ſubmittit Tiberius:

rum Mithradatem diligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat. & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haut sum ignarus siniſtram in vrbe famam, pleraque fœda memorari: ceterùm regendis prouinciis priscâ virtute egit. Vnde regressus, & formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudij, turpe in seruitium mutatus; exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur. cesseruntque prima postremis, & bona iuuentæ senectus flagitiosa obliterauit. At ex regulis, prior Mithradates Pharasmanen perpulit, dolo & vi conatus suos iuuare: repertiq. corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul Hiberi magnis copiis Armeniam irrumpunt, & vrbē Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita; filium Orodem vltorem parat, datq. Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorum Sceptruchi vtrimque donis acceptis, more gentico diuersa induére. Sed Hiberi locorum potentes, Caspiâ viâ Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facilè arcebantur; cùm alios incessus hostis clausisset, vnum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æstus impediret. quia flatibus Etesiarum implentur vada, hibernus Auster reuoluit fluctus, pulsoque introrsus freto, breuia litorum nudantur. Interim Orodem sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac sæpe, modum obsidij, stationibus cingebat. donec Parthi contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prœlium. atque illis sola in equite vis: Pharasmanes & pedite valebat. nam Hiberi Albaniq́ue saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæq. magis insueuêre. Feruntq. se Thessalis ortos, quâ tempestate Iason post auectam Medeam, genitosq. ex ea liberos, inanem mox regiam Æëtæ, vacuosque Colchos repetiuit. Multaq. de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquam ariete sacrificauerit, credito vexisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Ceterùm directâ vtrimque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum: contraque ignobilem Hiberum mercenario milite, differebat. Pharasmanes integros semet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris victores, aut si terga darent, flagitij atque periculi laturos. simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde prædam ostendere. Enimuerò apud Sarmatas non vna vox ducis. se quisque stimulant, ne pugnam per sagittas inirent, impetu & comminus præueniendum. Variæ hinc bellantium species. cùm Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret: Sarmatæ omisso arcu, quo breuiùs valent, contis gladiisque ruerent. modò equestris prœlij more, frontis & tergi * vices; aliquando, vt conserta acies, corporibus & pulsu armorum pellerent, pellerentur. Iamque & Albani Hiberiq́ue prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesq. dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subueniunt, conspicui, eoque gnari, clamore, telis, equis concurrunt. instantius Pharasmanes. nam vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, prælatus equo, & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falsò credita, exterruit Parthos, victoriamque concessere. Mox Artabanus totâ mole regni vltimi. * id peritiâ locorum, ab Hiberis meliùs pugnatum. nec ideò abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tamquam Mesopotamiam inuasurus, metum Romani belli feciſſet. Tum omissa Armenia,

Vitellio Orienti præfecto.

Eius mores & ingenium.

Cooriuntur in Parthum.

Ille Orodem in eos mittit.

Sed viribus imparem.

Hiberi & Albani, vnde orti.

Pugna committitur.

* vice;

In qua Orodes succubuit, ac panè occubuit.

* vltum iit: peritiâ

Artabano omnia infesta, infida.

menia, versæq. Artabani res: inliciente Vitellio, desererent regem sæuum in pace, & aduersis prœliorum exitiosum. Igitur Sinnaces, quem antè infensum memoraui, patrem Abdagesem, aliosque occultos consulit, & tunc continuis cladibus promtiores ad defectionem trahit: adfluentibus paulatim, qui metu magis quàm beneuolentiâ subiecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm si qui externorum, corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres; quîs neque boni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumtis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturauit, spe auxilij: quia Hyrcanis Carmaniisque per adfinitatem innexus erat. Atque interim posse Parthos absentium æquos, præsentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari.

Scythiam aufugit.

Vitellius ad Euphratem Ro. exercitum ducit.

At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capessere, robur legionum, sociorumque ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornaret; nuntiauere accolæ Euphraten nullâ imbrium vi, sponte & immensum attolli: simul albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbes; auspicium prosperi transgressus. quidam callidiùs interpretabantur, initia conatus secunda, neque diuturna: quia eorum quæ terrâ cælóue portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura, simul ostenderet omina, raperetque. Sed ponte nauibus effecto, tramissoque exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra venit: exsul quondam, & Tiberio, cùm Dalmaticum bellum conficeret, haut inglorius auxiliator, eoque ciuitate Romanâ donatus. mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui Mesopotamiæ nomen acceperunt. Neque multo pòst, Sinnaces auget copias: & columen partium Abdageses, gazam & paratus regios adicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque: hunc, Phrahatis aui & altoris Cæsaris, quæ vtrobique pulchra, meminerit: illos, obsequium in regem, reuerentiam in nos, decus quisque suum & fidem retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æstatibus gesta coniunxi, quò requiesceret animus à domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio post cædem Seiani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro grauissimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accusatores haut perpessus, supremis tabulis multa & atrocia in Maconem ac præcipuos libertorum Cæsaris composuit: ipsi fluxam senio mentem, & continuo abscessu, velut exsilium obiectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius iussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemtor suæ infamiæ: an scelerum Seiani diu nescius, mox quoque modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus senator à C. Graccho maiestatis postulatus, vim vitæ suæ attulit. Tatiusque Gratianus prætura functus, lege eâdem extremum ad supplicium damnatus. Nec dispares Trebellieni Rufi, & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus suâ manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, strangulatus est. Hæc Tiberius non mari, vt olim, diuisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed vrbem iuxta; eodem vt die vel noctis interiectu, litteris consulum rescriberet: quasi aspiciens vndantem per domos sanguinem, aut manum carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus concessit vitâ, modicus originis, principum amicitiâ consulatu ac triumphale decus adeptus. maximisq.

Ponte eum iungit.

Aggregantur fautores aut conscij.

Copias reduceit Vitellius.

Tiberij tenax sæuitia.

Trionis in eum suprema libertas.

Plurium mortes.

Tiberius ad vrbem.

Poppæi Sabini exitus.

prouinciis

prouinciis per quattuor & viginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed quòd par negotiis, neque suprà erat. Q. Plautius * Sex. Papinius Coss. sequuntur. Eo anno, * neque quod L. Aruscius morte adfecti forent, adsuetudine malorum vt atrox aduertebatur; sed exterruit, quòd Vibulenus Agrippa eques Romanus, cùm peroraſſent accusatores, in ipsâ curiâ depromtum sinu venenum hausit: prolapsusque ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, fauceſque iam exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia ciuium effugit. At C. Galba consularis, & duo Blæsij voluntario exitu cecidêre: Galba, tristibus Cæsaris litteris prouinciam sortiri prohibitus; Blæsijs sacerdotia integrâ eorum domo destinata, conuulsâ, distulerat: tunc vt vacua contulit in alios. quod signum mortis intellexêre, & exsecuti sunt. Et Æmylia Lepida, quam iuueni Druso nuptam rettuli, crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus. pòst à delatoribus corripitur, ob seruum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergo amissâ defensione, finem vitæ sibi posuit. Per idem tempus Clitarum natio * Cappadociæ, Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit: locorumque ingenio sese contrà imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus à Vitellio præside Syriæ cum quattuor millibus legionariorum, & dilectis auxiliis missus, duos collis, quos barbari insederant (minori Cadra, alteri Dauara nomen est) operibus circumdedit. & erumpere ausos ferro, ceteros siti, ad deditionem coëgit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, ceteraſque vrbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca vocabula vsurpant, Halumque & Artemitam Parthica opida recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob sæuitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant. Plurimum adulationis Seleucenses induêre, ciuitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut sapientiâ dilecti, vt senatus. sua populo vis, & quoties concordes agunt, spernitur Parthus: vbi dissensere, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocant, accitus in partem, aduersum omnes valescit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo vsu. nam populi imperium, iuxta libertatem; paucorum dominatio, regiæ libidini propior est. Tum aduentantem Tiridatem extollunt, veterum regum honoribus, & quos recens ætas largiùs inuenit. simul probra in Artabanum fundebant, maternâ origine Arsaciden, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo permittit, mox consultans quo nam die solennia regni capesseret, litteras Phrahatis & Hieronis, qui validissimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem moram precantium. Placitumque opperiri viros præpollentis. Atque interim Ctesiphon sedes imperij petita. sed vbi diem ex die prolatabant, multis coràm & adprobantibus, Surena patrio more Tiridatem insigni regio euinxit. Ac si statim interiora, ceteraſque nationes petiuisset; oppressa contantium dubitatio, & omnes in vnum cedebant. Adsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & si qui alij dilectum capiendo diademati diem non concelebrauerant, pars metu, quidam inuidiâ in Abdagesen, qui tum aulâ, & nouo rege potiebatur, ad Artabanum vertêre. Isque in Hyrcanis repertus est, inluuie obsitus, & alimenta arcu expediens. ac primò tamquam dolus pararetur, territus; vbi data fides

A. V. C. DCCLXXXIX. * Defectus locus.

Fœda mors Agrippæ.

Tigranes ex-rex Armeniæ damnatur.

Lepida vitam ipsa sibi finit.

* Cappadoci Archelao

Cappadoces rebellant.

Trebellius sub iugum reducit.

Tiridati regi prospera omnia.

Seleucia, ciuitas opulẽs.

Ei se adiungit.

Coronatur Tiridates.

Sed morâ res suas corrumpit.

Abeunt ab eo, qui antè proni.

Artabanum reducunt.

reddendæ dominationi veniſſe, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: neque penes Arſacidem imperium, ſed inane nomen apud imbellem externâ mollitiâ: vim in Abdageſis domo. Senſit vetus regnandi, falſos in amore, odia non fingere. nec vltrà moratus, quàm dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum aſtus, amicorum pœnitentiam. neque exuerat pædorem, vt vulgum miſeratione aduerteret. non fraus, non preces; nihil omiſſum, quo ambiguos inliceret, promti firmarentur. Iamque multâ manu, propinqua Seleuciæ aduentabat; cùm Tiridates ſimul famâ atque ipſo Artabano perculſus, diſtrahi conſiliis, iret contra, an bellum contatione tractaret. Quibus prœlium & feſtinati caſus placebant, diſiectos & longinquitate itineris feſſos, ne animo quidem ſatis ad obſequium coaluiſſe differunt; proditores nuper hoſteſque eius, quem rurſum foueant. Verùm Abdageſes regrediendum in Meſopotamiam cẽſebat, vt amne obiecto Armeniis interim Elymæiſque & ceteris à tergo excitis, auctis copiis ſocialibus, & quas dux Romanus miſiſſet, fortunâ tentarent. Ea ſententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdageſen, & Tiridates * ignarus ad pericula erat. ſed fugæ ſpecie diſceſſum, ac principio à gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in caſtra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus, pudore proditionis omnes exſoluit. Idem annus graui igne vrbem adficit, deuſtâ parte Circi, quæ Auentino contigua, ipſoque Auentino. quod damnum Cæſar ad gloriam vertit, exſolutis domuum & inſularum pretiis. Millies ſeſtertiûm eâ munificentiâ conlocatum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publicè quidem niſi duo opera ſtruxit, templum Auguſto, & ſcenam Pompeiani theatri: caque perfecta contemtu ambitionis, an per ſenectutem haut dedicauit. ſed æſtimando cuiuſq. detrimento quattuor progeneri Cæſaris, Gn. Domitius, Caſſius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus dilecti, addituſque nominatione conſulum P. Petronius. Et pro ingenio cuiuſque quæſiti decretique in Principem honores. Quos omiſerit receperitue in incerto fuit, ob propinquum vitæ finem. Neque enim multo pòſt ſupremi Tiberio conſules, Gn. Acerronius, C. Pontius magiſtratũ occepere, nimiâ iam potentiâ Macronis: qui gratiam C. Cæſaris numquam ſibi neglectam, acrius in dies fouebat. impuleratq. poſt mortem Claudiæ, quam nuptam ei rettuli, vxorem ſuam Enniam immittendo, amore iuuenem inlicere, pactoq. matrimonij vincire, nihil abnuentem dum dominationis apiſceretur. Nam & ſi commotus ingenio, ſimulationũ tamen falſa, in ſinu aui perdidicerat. Gnarũ hoc Principi. eoq. dubitauit de tradendâ Rep. primùm inter nepotes, quorum Druſo genitus, ſanguine & caritate propior, ſed nondum pubertatem ingreſſus: Germanici filio robur iuuentæ, vulgi ſtudia. eaq. apud auum odij cauſſa. Etiam de Claudio agitanti, quòd is compoſitâ ætate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obſtitit. Sin extra domum ſucceſſor quæreretur, ne memoria Auguſti, ne nomen Cæſarum in ludibria & contumelias verteret, metuebat. quippe illi non perinde curæ, gratia præſentium, quàm in poſteros ambitio. Mox incertus animi, feſſo corpore, conſilium cui impar erat, fato permiſit: iactis tamen vocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorum. Namque Macroni non abditâ ambage, Occidentem ab eo deſeri, Orientem ſpectari exprobrauit. Et C. Cæſari fortè orto ſermone L. Sullam inridenti, omnia Sullæ vitia, & nullam eiuſdem virtutem habiturũm prædixit. ſimul crebris cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: *occides hunc tu,* inquit,

Is properè agit:

Tiridates lentè.

Et cedit hoſti.

* ignauus

Incendium Romæ.

Cui ſolamen à Cæſare.

A. V. C. DCCXC. *Macro præfectus prætorio.*

Caligulam captat, & ipſe captatur.

Tiberius ambigit de ſucceſſore.

Præſagia eius.

inquit, *& te alius.* Sed graueſcente valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientiâ firmitudinem ſimulans: ſolituſque eludere medicorum artes, atque eos qui poſt triceſimum ætatis annum ad internoſcenda corpori ſuo vtilia vel noxia, alieni conſilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam poſt Tiberium cædibus ſemina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam vxorem maieſtatis poſtulauerat: quâ damnatâ, cùm præmium accuſatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei interceſſit. vnde illis odia, mox Othoni exſiliũ. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo cõiurationis indice fuerat, defertur impietatis in Principem. cõnectebantur vt conſcij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marſus, L. Arruntius. de claritudine Domitij ſuprà memoraui. Marſus quoq. vetuſtis honoribus, & inluſtris ſtudiis erat. Sed teſtium interrogationi, tormentis ſeruorum Macronem præſediſſe commentarij ad ſenatum miſſi ferebant: nullæq. in eos Imperatoris litteræ, ſuſpicionem dabant, inualido ac fortaſſe ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas in Arruntium. Igitur Domitius defenſionem meditans, Marſus tamquam inediam deſtinauiſſet, produxere vitam. Arruntius contatione & moras ſuadentibus amicis: *Non eadem omnibus decora,* reſpondit. *ſibi ſatis ætatis: neque aliud pœnitendum, quàm quòd inter ludibria & pericula anxiam ſenectam toleraueriſſet, diu Seiano, nunc Macroni, ſemper alicui potentium inuiſus; non culpâ, ſed vt flagitiorum impatiens. Sanè paucos & ſupremos Principis dies poſſe vitari; quemadmodum euaſurum imminentis iuuentam? An cùm Tiberius poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis conuulſus & mutatus ſit: C. Cæſarem vix finitâ pueritiâ, ignarum omnium, aut peſſimis innutritum, meliora capeſſiturum Macrone duce? qui vt deterior ad opprimendum Seianum dilectus, plura per ſcelera Remp conflictauiſſet. proſpectare iam ſe acrius ſeruitium, eoque fugere ſimul acta & inſtantia.* Hæc vatis in modum dictitans, venas reſoluit. Documento ſequentia erunt, benè Arruntium morte vſum. Albucilla inrito ictu à ſemet vulnerata, iuſſu ſenatus in carcerem fertur. Stuprorum eius miniſtri, Graſidius Sacerdos prætorius vt in inſulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinẽ ſenatorium: & eædem pœnæ in Lælium Balbum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquẽtiâ habebatur, promtus aduerſum inſontes. Iiſdem diebus Sex. Papinius conſulari familiâ, repentinum & informem exitum dilegit, iacto in præceps corpore. cauſſa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adſentationibus atq. luxu perpuliſſet iuuenem ad ea, quorum effugium nõ niſi morte inueniret. Igitur accuſata in ſenatu, quamquam genua patrum aduolueretur, luctumque communem, & magis imbecillum tali ſuper caſu feminarum animum, aliaq. in eundem dolorem mœſta & miſeranda * diu ferret, vrbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondũ diſſimulatio deſerebat. Idẽ animi rigor, ſermone ac vultu intentus, quæſitâ interdum comitate, quamuis manifeſtam defectionem tegebat. mutatiſq. ſæpius locis, tandem apud promontorium Miſeni conſedit, in villâ, cui L. Lucullus quondam dominus. illic eum adpropinquare ſupremis, tali modo compertum. Erat medicus arte inſignis, nomine Charicles, non quidem regere valetũdines Principis ſolitus, conſilij tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per ſpeciem officij manũ complexus, pulſum venarum attigit: neque fefellit. Nam Tiberius incertum an offenſus, tantoque magis iram premens, inſtaurari epulas iubet, diſcumbitque vltra ſolitum; quaſi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi ſpiritum, nec vltra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cuncta cõloquiis inter præſentes,

Morbum diſſimulat.

Albucilla accuſata, cum aliis illuſtribus.

Arruntius vitâ abit, tadio temporum.

Benè vaticinatur de ſeuitiâ Caligulæ.

Papinius ſe præcipitat:

In matre (nefas) ſuſpectus.

* differret.

Tiberius deficit, ſed tegit.

Medicus aſtu comperis.

Macroni enunciat.

nuntiis apud legatos & exercitus festinabantur. Decimo septimo kalend. Aprilis interclusâ animâ, creditus est mortalitatem expleuisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperij primordia C. Cæsar egrediebatur. cùm repentè adfertur, redire Tiberio vocem ac visus, vocariq́ue qui recreandæ defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes; & ceteri passim dispergi, se quisque mœstum aut nescium fingere. Cæsar in silentium fixus, â summâ spe, nouissima exspectabat. Macro intrepidus, opprimi senẽ iniectu multæ vestis iubet, discediq́ue ab limine. Sic Tiberius finiuit, octauo & septuagesimo ætatis anno. Pater ei Nero, & vtrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam, adoptionibus transierit. casus primâ ab infantiâ ancipites. Nam proscriptum patrem exsul secutus, vbi domum Augusti priuignus introiit, multis æmulis conflictatus est, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusq́ue Cæsares, viguere. Etiam frater eius Drusus prosperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit acceptâ in matrimonium Iuliâ, impudicitiam vxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diuersa: egregium vitâ famaq́ue quoad priuatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem inter bona malaq́ue mixtus, incolumi matre: intestabilis sæuitiâ, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitue. Postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantùm ingenio vtebatur.

Ille moritur:

Non sine vi & fraude.

De eo elogium.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XI.

BREVIARIVM LIBRI.

Valerius Asiaticus fraude Messalinæ & Vitellij euertitur. Aduocatis præmij modus pro patrocinio definitus. Parthorum res intestino regum discidio turbatæ. Ludi sæculares Romæ editi. Litteræ tres nouæ à Claudio repertæ: & eâ occasione de primis litteris. Italus Cheruscis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniæ præficitur, & ipsam, militemq́; seuerè regit. Curtius Rufus triumphalia adsequitur: deq́; ipso viro. De Quæstorum munere & numero. Galliæ proceres ius plenum ciuitatis Romanæ adipiscuntur, Patricij augentur, lustrum conditur. Messalina impudicissima fœminarum, amore vecors, C. Silio palàm nubit. res ad Claudium defertur: qui in vxorem & administros libidinum, impulsu libertorum, animaduertit. Hæc gesta annis ferè duobus.

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA Coss.
A. VITELLIO. L. VIPSANIO

NAM Valerium Asiaticum bis consulem, fuisse quondam adulterum eius credidit: pariterq́. hortis inhians, quos ille à Lucullo * emtos insigni magnificẽtiâ extollebat, Suilium accusandis vtriq́ue immittit. Adiungitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem beneuolentiæ moneret Claudium, auri vim atq. opes principibus infensas: præcipuum auctorem Asiaticum interficiendi Cæsaris, non extimuisse concionem populi Romani, gloriamq́ue facinoris vltrò petere. clarum ex eo in vrbe, deditâ per prouincias famâ, parare iter âd Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multisq́ue & validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes

Horti Luculles.
* cœptos

Asiaticus clàm accusatur.

nationes promtum haberet. At Claudius nihil vltrà ſcrutatus, citis cum militibus tamquam opprimendo bello, Criſpinum prætorij præfectum miſit: à quo repertus eſt apud Baias, vincliſque inditis in vrbem raptus, neque datâ ſenatus copiâ, intra cubiculum auditur, Meſſallinâ coram. Et Suilius, corruptionem militum, quos pecuniâ & ſtupro in * omni flagitio obſtrictos arguebat, exin adulterium Poppææ, ac poſtremum mollitiam corporis obiectare. Ad quod * victo ſilentio prorupit reus, & *Interroga*, inquit, *Suili filios tuos, virum me eſſe fatebuntur*: ingreſſuſque defenſionem, commoto maiorem in modum Claudio, Meſſallinæ quoque lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum ſineret. Ipſa ad perniciem Poppææ feſtinat, ſubditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeò ignaro Cæſare, vt paucos poſt dies epulantem apud ſe maritum eius Scipionem percontaretur, cur ſine vxore diſcubuiſſet? atque ille functam fato reſponderet. Sed conſultanti ſuper abſolutione Aſiatici, flens Vitellius commemorata vetuſtate amicitiæ, vtq. Antoniam Principis matrem pariter obſeruaſſent, dein percurſis Aſiatici in Remp. officiis recentique aduerſus Britanniam militiâ, quæque alia conciliandæ miſericordiæ videbantur: liberum ei mortis arbitriũ permiſit. & ſecuta ſunt Claudij verba, in eandem clementiã. Hortantibus dehinc quibuſdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Aſiaticus ait: vſurpatis quibus inſueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cùm ſe honeſtiùs calliditate Tiberij, vel impetu C. Cæſaris periturum dixiſſet, quàm quòd fraude muliebri & impudico Vitellij ore caderet, venas exſoluit. viſo tamen antè rogo, iuſſoque transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. Tantum illi ſecuritatis nouiſſimæ fuit. Vocantur poſt hæc patres, pergitque Suilius addere reos equites Romanos illuſtres; quibus Petra cognomentum. At cauſſa necis ex eo quòd domũ ſuam * Mneſteris & Poppææ congreſſibus præbuiſſent. Verùm nocturnæ quietis ſpecies alteri obiecta, tamquam vidiſſet Claudium ſpiceâ coronâ euinctum, ſpicis retro conuerſis: eaque imagine grauitatem annonæ dixiſſet. Quidam pampineam coronam albentibus foliis viſam, atque ita interpretatum tradidere, * vergente autumno mortem Principis oſtendi. Illud haut ambigitur, qualicumque inſomnio, ipſi fratrique perniciem allatam. Seſtertiũm quindecies, & inſignia præturæ Criſpino decreta. Adiecit Vitellius ſeſtertiũm decies Soſibio: quòd Britannicum præceptis, Claudium conſiliis iuuaret. Rogatus ſententiam & Scipio: *cùm idem*, inquit, *de admiſſis Poppææ ſentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes*. eleganti temperamento inter coniugalem amorem, & ſenatoriam neceſſitatem. Continuus inde & ſæuus accuſandis reis Suilius, multique audaciæ eius æmuli. Nam cuncta legum & magiſtratuum munia in ſe trahens Princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quàm aduocatorum perfidia: adeò vt Samius inſignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suilio datis, & cognitâ præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio conſule deſignato, cuius de potentiâ & exitio in tempore memorabo, conſurgunt patres, legemque Cinciam flagitant. qua cauetur antiquitùs, ne quis ob cauſſam orandam pecuniam donúmve accipiat. Deinde obſtrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, diſcors Suilio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, *qui famam in poſteros, præmia eloquentiæ cogitauiſſent pulcherrima. alioquin & bonarum artium Principem ſordidis miniſteriis fœdari: nec fidem integram manere, vbi magnitudo quæſtuum ſpectetur. quòd ſi in nullius mer-*

In vrbem rapitur.

Clam auditur.

* *omne flagitium.*

* *Libri vet.* indicto

Fraude Vitellij euertitur.

Securè moritur.

Equites Rom. duo interfecti:

* *Priſcæ cuiuſdam*, Valerij,

Idq; ob ſomnium.

* *Vat.* vertente

Scipionis cauta modeſtia dictum.

Aduocatorum vulgò perfidia.

Cui coërcendæ lex Cincia poſtulatur.

lius mercedem * negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia, & iniurias foueri, vt quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. meminissent C. Asinij, & Messallæ, ac recentiorum Arruntij & Æserninj. ad summa proiectos incorruptâ vitâ & facundiâ. Talia dicente consule designato, consentientibus aliis parabatur sententia, quâ lege repetundarum tenerentur: cùm Suilius, & Cossutianus, & ceteri qui non iudicium (quippe in manifestos) sed pœnam statui videbant, circumsistunt Cæsarem, antè acta deprecantes. Et postquam annuit * tacens, incipiunt. *Quem illum tantâ superbiâ esse, vt æternitatem famæ spe præsumat? vsui & rebus subsidium præparari, ne quis inopiâ aduocatorum potentioribus obnoxius sit. neque tamen eloquentiam gratuitò contingere: omitti curas familiares, vt quis se alienis negotiis intendat. multos militiâ, quosdam exercendo agros tolerare vitam. nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus antè prouiderit. Facilè Asinium, & Messallam, inter Antonium & Augustum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Æserninos & Arruntios, magnum animum induisse. Promta sibi exemplа quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari soliti sint. se modicos senatores, qui à Rep. nulla nisi pacis emolumenta peterent: * cogitare plebem, quâ togâ enitesceret: sublatis studiorum pretiis, etiam studia peritura, vt minus decora.* Hæc ita haut frustra dicta Princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, vsque ad dena sestertia, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sub idem tempus Mithradates quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris vectum memoraui, monente Claudio in regnum remeauit, fisus Pharasmanis opibus. Is rex Hyberis, idemque Mithradatis frater, nuntiabat discordare Parthos: summaque imperij ambiguâ, minora sine curâ haberi. Nam inter Gotarzis pleraque sæua (qui necem fratri Artabano, coniugique ac filio eius præparauerat, vnde metus eius in ceteros) acciuêre Bardanem. Ille vt erat magnis ausis promtus, biduo tria milia stadiorum inuadit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neq. contatur, quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus. In quos vt patris sui quoque defectores, irâ magis quàm ex vsu præsenti accensus, implicatur obsidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis muroq. & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renouat: coactusque Bardanes omittere Seleuciâ, Bactrianos apud campos castra contulit. Tunc distractis Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis; casus Mithradati datus eò occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simulque Hybero exercitu campos persultante: Nec enim restitere Armenij, fuso qui prælium ausus erat Demonacte præfecto. Paululum contationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum; deinde litteris Cæsaris coërcitus, & cuncta in Mithradatem fluxere, atrocioré quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cùm pugnam pararent, fœdus repentè * faciunt, cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes fratri parefecerat. congressique primò contanter, deinde complexi dextras, apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum vlcisci, atque ipsi inter se concedere. Potior Bardanes visus retinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis exsisteret, penitus in Hyrcaniam abiit: regressóque Bardani * deditur Seleucia, septimo post defectionem anno; non sine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu eluserat. Exin validissimas præfecturas inuasit. & recuperare Armeniam, * ni Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentiâ cõcessi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius seruitium est, cõtrahit copias. & huic contrà itum ad amnem Erindem: in cuius transgressu multũ certato, peruicit Bardanes,

* *Vett.* negotiantur,

Repugnant corni.

* agere incipiunt.

* *Vett.* cogitaret

Princeps moderatur & præmium definit.

Mithridates in Armeniã redit:

Dum Parthi discordes.

Gotarzes pellitur.

Sed reparat vires.

Pacem deinde cum Bardane init.

* *Volg.* faciunt, nec male *Vertrannius*, iciunt.

Itavt hic in regno maneat.

* *Alter Vat.* dedit se vrbi Sel

Sed pax ea haud in longum.

Iterum dissident, pugnant, victor Bardanes.

danes,prosperisq. prœliis medias nationes subegit ad flumen Ginden,quod Dahas Arioscque disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quamquam victores,longinquam militiam aspernabantur.Igitur exstructis monimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus * parata,regreditur:ingens gloriâ,atque eò ferocior, & subiectis intolerantior. Qui dolo antè composito, incautũ venationiq; intentum interfecere, primam intra iuuentam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quæsiuisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obsidio nobis datum. Deinde prævaluit Gotarzes. potituscque regiâ, per sæuitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas preces, quîs permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant. Iisdem consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, quarto & septuagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt. Vtriusq. Principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani composui.nam is quoq. edidit ludos sæculares. iisq. intentiùs affui sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod non iactantiâ refero, sed quia collegio quindecimuirûm antiquitùs ea cura, & magistratus potissimùm exsequebantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrũ Troiæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore genitus,& L.Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus; fauor plebis acrior in Domitium,loco præsagij acceptus est. vulgabaturque affuisse infantiæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata. nam ipse haut quaquam sui detractor, vnam omnino anguem in cubiculo visam narrare solitus est. Verùm inclinatio populi supererat ex memoriâ Germanici,cuius illa reliqua suboles virilis:& matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sæuitiam Messallinæ. quæ semper infesta, & tunc commotior,quo minus strueret crimina & accusatores, nouo & furori proximo amore distinebatur. Nam in C.Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita exarserat, vt Iuniam Syllanam nobilem feminam, matrimonio eius exturbaret,vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitij aut periculi nescius erat;sed certo si abnueret exitio,& nonnullâ fallendi spe, simul magnis præmiis, opperiri futura, & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum,egressibus adhærescere, largiri opes, honores:postremò velut translatâ iam fortunâ, serui, liberti, paratus Principis apud * adulterum visebantur.At Claudius matrimonij sui ignarus,& munia censoria vsurpans,theatralem populi lasciuiam seueris dictis increpuit,quòd in P.Pomponium consularem (is carmina scenæ dabat) inque feminas illustres probra iecerat. Et lege latâ, sæuitiam creditorum coërcuit, ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum fenori darent. Fontesque aquarum Simbruinis collibus deductos,vrbi intulit. Ac nouas litterarum formas addidit, vulgauitque: comperto Græcam quoque litteraturam non simul cœptam,absolutamque. Primi per figuras animalium Ægyptij sensus mentis effingebant; & antiquissima monimenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur; & litterarum semet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant,intulisse Græciæ,gloriamque adeptos, tamquam reperierint quæ acceperant. Quippe fama est Cadmum classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorũ populis artis eius auctorem fuisse. Quidam Cecropem Athe-

* parta

Quem superbientem sui interimunt.

Gotarzes iterũ regnat.

Ludi sæculares Romæ.

Domitius Neroſpe destinatur imperio.

Messallinæ in Silium amor:

Palam & quaſi in iustum virum.

* *Manuſſ.* alterum.

At Claudius aliud agit.

Leges fert.

Aquas ducit.

Nouas litteras format.

pem Athenienſem, vel Linum Thebanum, & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, ſexdecim litterarum formas, mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperiſſe. At in Italiâ Etruſci ab Corinthio Damarato, Aborigenes Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. ſed nobis quoque paucæ primùm fuere: deinde additæ ſunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adiecit, quæ vſui, imperitante eo, pòſt oblitteratæ, aſpiciuntur etiã nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad ſenatum ſuper collegio haruſpicum, ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret: ſæpe aduerſis Reip. temporibus accitis, quorũ monitu redintegratas cærimonias, & in poſterum rectiùs habitas. primoreſque Etruriæ ſponte aut patrum Romanorum impulſu retinuiſſe ſcientiam, & in familias propagaſſe: quod nunc ſegniùs fieri, publicâ circa bonas artes ſecordiâ, & quia externæ ſuperſtitiones valeſcant. & læta quidem in præſens omnia; ſed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus ſacrorum inter ambigua culti, per proſpera oblitterarentur. Factum ex eo ſenatuſconſultum: viderent pontifices, quæ retinenda firmandaque haruſpicum. Eodem anno Cheruſcorum gens regem Româ petiuit, amiſſis per interna bella nobilibus, & vno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud vrbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Arminij. Mater ex * Catumero Principe Catorum erat ipſe formâ decorus, & armis equiſque in patrium noſtrumque morem exercitus. Igitur Cæſar, auctum pecuniâ, additis ſtipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capeſſere. Illum primum Romæ ortum, nec obſidem, ſed ciuem, ire externum ad imperium. Ac primò lætus Germanis aduentus, atque eò magis, quòd nullis diſcordiis imbutus pari in omnes ſtudio ageret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuiſam, ſæpius vinolentiam ac libidines grata barbaris vſurpans. Iamq. ad proximos, iam longiùs clareſcere; cùm potentiam eius ſuſpectantes qui factionibus floruerant, diſcedunt ad conterminos populos, ac teſtificantur, *Adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes inſurgere. adeò neminem iiſdem in terris ortum, qui Principis locum impleat: niſi exploratoris Flauij progenies ſupra cunctos attollatur? Fruſtrà Arminium præſcribi: cuius ſi filius hoſtili in ſolo adultus, in regnum veniſſet, poſſe extimeſci, infectum alimoniâ, ſeruitio, cultu, omnibus externis. ac ſi paterna Italo mens eſſet, non alium infenſiùs arma cõtra patriam ac deos penates, quàm parentes eius exercuiſſe.* His atque talibus, magnas copias coëgêre. Nec pauciores Italum ſequebantur. *Non enim irrupiſſe ad inuitos, ſed accitum memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum ſe patruo Arminio, auo Catumero præberet. nec patrem illi rubori eſſe, quòd fidem aduerſus Romanos volentibus Germanis ſumtam, nunquam omiſiſſet. falsò libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant.* Aſtrepebat huic alacre vulgus, & magno * inter Barbaros prœlio victor rex; dehinc ſecundâ fortunâ ad ſuperbiam prolapſus, pulſuſque, ac rurſus Langobardorum opibus refectus, per læta per aduerſa res Cheruſcas affligebat. Per idem tempus Chauci nullâ diſſenſione domi, & morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incurſauere, duce Gannaſco, qui natione Caninefas, auxiliaris & diu meritus, pòſt transfuga, leuibus nauigiis prædabundus, Gallorum maximè oram vaſtabat, nõ ignarus dites & imbelles eſſe. At Corbulo prouinciam ingreſſus, magnâ cum curâ & mox gloriâ, cui principiũ illa militia fuit, triremes alueo Rheni, ceteras nauium, vt quæq. habiles, per æſtuaria & foſſas adegit: lintribuſq. hoſtium depreſſis & exturbato Gannaſco, vbi præſentia ſatis compoſita ſunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus

Haruſpices firmat.

Cheruſci regem Romã petunt.

** Vatic.* Actumero

Et Cæſar mittit.

Accipitur gratè primò:

Sed mox vileſcit. In eum ſurgitur.

Ipſe quoque ſe parat.

Et prælio vincit.
** magno vt inter.*

Chauci Belgicam infeſtant.

Corbulo eos reprimit.

Diſciplinam apud ſuos firmat:

lationibus lætantes,veterem ad morem reduxit: ne quis agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret. stationes,vigiliæ,diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Feruntque militem,quia vallum non accinctus,atque alium quia pugione tantùm accinctus foderet,morte punitos. Quæ nimia & incertum an falsò iacta, originem tamen è seueritate ducis traxere. intentumque & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam aduersus leuia credebatur. Ceterùm is terror milites hostesque in diuersum affecit. nos virtutem auximus; Barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem clade L. Apronij cœptam infensa,aut malè fida, datis obsidibus consedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem senatum,magistratus,leges imposuit. Ac ne iussa exuerent, præsidium immuniuit; missis qui maiores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo aggrederentur. Nec irritæ aut degeneres insidiæ fuere aduersus transfugam & violatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorum mentes,& Corbulo semina rebellionis præbebat, vt lætâ apud plerosque; ita apud quosdam sinistrâ famâ. cur hostem conciret? aduersa in Rempublicam casura: cùm prosperè egisset, formidolosum paci, virum insignem, & ignauo principi prægrauem. Ideo Claudius adeò nouam in Germanias vim prohibuit; vt referri præsidia cis Rhenum iuberet. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hæ litteræ redduntur. Ille re subitâ, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore,cõtemtio ex barbaris, ludibriũ apud socios,nihil aliud prolocutus,quàm beatos * quosdam duces Romanos,signum receptui dedit. Ne tamen miles otium exueret,inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio fossam produxit,qua incerta Oceani vetarentur. insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamuis bellum negauisset. Nec multo pòst Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur,qui in agro * Mattiaco recluserat specus,quærendis venis argenti: vnde tenuis fructus, nec in longum fuit. at legionibus cum damno labor,ecfodere riuos,quæque in aperto grauia,humum infrà moliri. quîs subactus miles, & quia plures per prouincias similia tolerabãtur,componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorem,vt quibus permissurus esset exercitus,triumphalia antè tribueret. De origine Curtij Rufi,quem gladiatore gẽnitum quidã prodidere,neq. falsa promserim, & vera exsequi pudet. Postquam adoleuit, * sectator quæstoris cui Africa obtigerat, dum in opido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris vltra modum humanum, & audita est vox: *Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro consule venies.* Tali omine in spem sublatus, digressusque in vrbem, & largitione amicorum,simul acri ingenio,quæsturam,& mox nobiles inter candidatos præturam principis suffragio assequitur: cùm hisce verbis Tiberius dedecus natalium eius velauisset, *Curtius Rufus videtur mihi ex se natus.* Longâ post hæc senectâ,& aduersus superiores tristi adulatione,arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium,triumphi insignia, ac postremò Africam obtinuit: atq. ibi defunctus,fatale præsagium impleuit. Interea Romæ, nullis palàm neque cognitis mox caussis, Gn. Nouius insignis eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem: nam postquàm tormentis dilaniabatur,de se Nouius * conscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum,pecuniâ eorum,qui quæsturam adipiscerentur. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisque ciuium, si bonis artibus siderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur,

Perquàm seuerè.

Sed cum magno fructu.

Frisios componit.

Gannascum interficit.

Claudius ardorem eius frangit.

* quondam

* Vt *Fossa Corbulonis.*

* Mazaco

Curtius Rufus.

* *Vat.* sector

Circa eum miraculum.

Grandia incrementa.

Nouius cum ferro, in Principem.

* Mutilus locus.

Quæstoribus necessitas muneris imposita.

Ex occasione, de Quæsturâ.

batur,quin primâ iuuentâ consulatum ac dictaturas inirent. Sed quæstores, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque consulibus potestas diligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primùm Valerius Potus, Æmylius Mamercus, LXIII. anno post Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein glisccntibus negotiis, duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiariâ iam Italiâ, & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Pòst lege Syllæ viginti creati supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. & quamquam equites iudicia reciperauissent; quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentiũ gratuitò concedebatur, donec sentẽtiâ Dolabellæ velut venundaretur.

A. V. C. DCCCI. *Galli ciuitatem plenam adfectant.*

A. Vitellio, L. Vipsanio consulibus, cùm de supplendo senatu agitaretur, primoresq. Galliæ quæ Comata appellatur, fœdera & ciuitatẽ Romanam pridem assecuti, ius adipiscendorum in vrbe honorum expeterent: multus eâ super re variusq. rumor, & studiis diuersis apud Principem certabatur, asseuerantium, *Non adeò ægram Italiam, vt senatum suppeditare vrbi suæ nequiret: suffecisse olim indigenas consanguineis populis, nec pœnitere veteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum quòd Veneti et Insubres curiam inruperint, nisi cœtus alienigenarum velut captiuitas inferatur? quem vltrà honorem residuis nobilium? aut si quis pauper è Latio senator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauique hostilium nationum duces exercitus nostros ferro vique ceciderint, diuum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc. quid si memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & aræ Romanæ manibus eorundem* prostratis. fruerentur sanè vocabulo ciuitatis: insignia patrum, decora magistratuum, ne vulgarent.* His atq. talibus haut permotus Princeps, etiam statim contrà disseruit, & vocato senatu ita exorsus est. *Maiores mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabinâ, simul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorũ adscitus est) hortantur, vti paribus consiliis Remp. capessam, transferendo huc quod vsquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Iulios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo: & ne vetera scrutemur, Etruriâ Lucaniaque, & omni Italiâ, in senatum accitos. Postremò ipsam ad Alpes promotam, vt non modò singuli viritim, sed terræ gentesq. in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & aduersus externa floruimus, cùm Transpadani in ciuitatem recepti, cum specie deductarum per orbem terræ legionum, additis prouinciarum validissimis, fesso imperio subuentum est. num pœnitet Balbos ex Hispaniâ, nec minus insignes viros è Galliâ Narbonensi transiuisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Athenienſibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientiâ valuit, vt plerosque populos eodem die hostes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnauerunt. Libertinorum filiis magistratus mandari, non vt plerique falluntur,* recens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnauimus scilicet Volsci & Æqui, numquam aduersam nobis aciem struxere? Capti à Gallis sumus. sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitium iugum subiuimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breuiore spatio quàm aduersus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus nostris mixti, aurum & opes suas inferant potius, quàm separati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, noua fuere. plebei magistratus post patricios, Latini post plebeios, ceterarum Italiæ gentium post Latinos. Inueterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exemplа erit.* Orationem Principis secuto patrum consulto, primi Edui senatorum in vrbe ius adepti sunt. datum id fœderi antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano vsurpant. Iisdem diebus in numerum patriciorum asciuit Cæsar vetustissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerant,

Contradicitur.

* Desunt quædam.

Sed ab iis est Princeps.

* Vat. repens.

Igitur impetrant.

Patricij supplentur.

lauerant,exhauſtis etiam quas dictator Cæſar lege Caſſiâ, & princeps Auguſtus lege Seniâ ſublegêre. Lætaque hæc in R.P. munia, multo gaudio * Cenſoris inibantur. Famoſos probris quo nam modo ſenatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quandam ex ſeueritate priſcâ rationem adhibuit: monendo, ſecum quiſque de ſe conſultaret, peteretque ius * exeundi ordinis. facilem eius rei veniam. & motos ſenatu, & excuſatos ſimul propoſiturum: vt iudicium cenſorum ac pudor ſponte cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob ea Vipſanius conſul rettulit, patrem ſenatus appellandum eſſe Claudium. quippe promiſcuũ patris patriæ cognomentum: noua in Remp. merita, non vſitatis vocabulis honoranda. Sed ipſe cohibuit conſulem vt nimiùm aſſentantem. condiditque luſtrum, quo cenſa ſunt ciuium LXVIIII. centena, & XLIIII. millia. Iſque illi finis inſcitiæ erga domum ſuam fuit. haut multo pòſt, flagitia vxoris noſcere ac punire adactus, vt deinde ardeſceret in nuptias inceſtas. Iam Meſſallina facilitate adulterorum in faſtidium verſa, ad incognitas libidines profluebat; cùm abrumpi diſſimulationem etiam Silius, ſiue fatali vecordiâ, an imminentium periculorum remedium ipſa pericula ratus, vrgebat. *Quippe non eò ventum, vt ſenecta Principis operiretur. inſontibus innoxia conſilia; flagitiis manifeſtis, ſubſidium ab audaciâ petendum. adeſſe conſcios paria metuentes: ſe cælibem, orbum, nuptiis, & adoptando Britannico paratum. manſuram eandem Meſſallinæ potentiam, additâ ſecuritate, ſi præuenirent Claudium, vt inſidiis incautum, ita iræ properum.* Segniter hæ voces acceptæ, non amore in maritũ, ſed ne Silius ſumma adeptus, ſperneret adulteram, ſceluſque inter ancipitia probatum, veris mox pretiis æſtimaret. nomen tamen matrimonij concupiuit, ob magnitudinẽ infamiæ: cuius apud prodigos nouiſſima voluptas eſt. Nec vltrà exſpectato, quàm dum ſacrificij gratiâ Claudius Hoſtiam proficiſceretur, cuncta nuptiarum ſolennia celebrat. Haut ſum ignarus fabuloſum viſum iri, tantum vllis mortalium ſecuritatis fuiſſe, in ciuitate omnium gnarâ & nihil reticente: nedum conſulem deſignatum, cum vxore Principis, prædictâ die, adhibitis qui obſignarent velut ſuſcipiendorum liberorum cauſsâ, conueniſſe: atque illam audiſſe auſpicum verba, ſubiſſe, ſacrificaſſe apud deos, diſcubitum inter conuiuas, oſcula, complexus, noctem deniq. actam licentiâ coniugali. Sed nihil compoſitum miraculi cauſsâ, verùm audita ſcriptaque ſenioribus tradam. Igitur domus Principis inhorruerat; maximeq. quos penes potentia, & ſi res verterent, formido, non iam ſecretis colloquiis, ſed apertè fremere. *Dum induſtria * cubiculum principis occulit adulteros, dedecus quidem illatum, ſed * excidium procul abfuiſſe. nunc iuuenem nobilem, dignitate formæ, iuuentâ, ac propinquo conſulatu, maiorem ad ſpem accingi. nec enim occultum, quid poſt tale matrimonium ſupereſſet.* ſubibat ſine dubio metus, reputantes hebetem Claudium & vxori deuinctum, multaſque mortes iuſſu Meſſallinæ patratas. Rurſus ipſa facilitas Imperatoris fiduciam dabat, ſi atrocitate criminis præualuiſſent, poſſe opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo diſcrimen verti, ſi defenſio audiretur, vtque clauſæ aures etiam confitenti forent. Ac primò Caliſtus iam mihi circa mortẽ Cæſaris narratus, & Appianæ cædis molitor Narciſſus, flagrantiſſimaque eo tempore gratiâ Pallas, agitauêre; num Meſſallinam ſecretis minis depellerẽt amore Silij, cuncta alia diſſimulantes. deinde metu, ne ad perniciem vltrò traherentur, deſiſtunt, Pallas per ignauiam, Caliſtus prioris quoque regiæ peritus, & potentiam cautis quàm acrioribus conſiliis tutius haberi. perſtitit Narciſſus, ſolum id immutans, ne quo ſermone præſciam criminis & accuſatoris faceret. Ipſe ad occaſiones intentus, longâ apud Hoſtiam Cæſaris morâ, duas pellices, quarum is corpori maximè inſueuerat, largitione

* Farn. Cæſaris *Senatum purgat Cæſar, clementi viâ.*

* exuendi

Luſtrum condit.

Meſſallina ruit:

Præcipiti etiam Silio.

Viuo marito, alium inducit,

Incredibilâ audaciâ, an impudentiâ:

Idq; ſollenniter.

Palatium & Palatini turbantur.

* Corrupta.

* exitium

Deliberant:

Diſſentium.

Narciſſus tamen auſus detegere:

gitione ac promissis,& vxore deiectâ plus potentiæ ostentando, perpulit de-
Sed per pellices. lationem subire. Exin Calpurnia (id pellici nomen) vbi datum secretum,
Cæsaris genibus prouoluta nupsisse Messallinam Silio exclamat. simul Cleo-
patram,quæ idem opperiens adstabat, an comperisset, interrogat: atque illâ
annuente,cieri Narcissum postulat. Is veniam in præteritum petens, quod
ei cis Vectium, cis Plautium dissimulauisset, nec nunc adulteria obie-
cturum ait, ne domum, seruitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret;
frueretur imò iis, & redderet vxorem, rumperetque tabulas nuptiales. *An*
Claudius amicos consulit. *tuum nosti? nam matrimonium Silij vidit populus, & senatus & mi-*
lites: ac ni properè agis, tenet vrbem maritus. Tum potissimum amicorum vocat,pri-
mumque rei frumentariæ præfectum Turranium, pòst Lusium Getam præ-
**Vett. tacentibus,* torianis impositum,percontatur. Quibus * fatentibus, tum certatim ceteri
circumstrepunt,iret in castra, firmaret prætorias cohortes, securitati ante-
Trepidè trepidat. quam vindictæ consuleret. Satis constat eo pauore offusum Claudium, vt
identidem interrogaret,an ipse imperij potens? an Silius priuatus esset? At
Messallina interea bacchatur, Messallina non aliâs solutior luxu, adulto autumno,simulacrum Vindemiæ
per domum celebrabat: vrgeri præla, fluere lacus, & feminæ pellibus accin-
Cum vecordi furentis ctæ assultabant,vt sacrificantes vel insanientes Bacchæ.ipsa crine fluxo,thyr-
sum quatiens;iuxtaque Silius hederâ vinctus,gerere cothurnos,iacere caput,
strepente circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem lasciuiâ in præ-
altam arborem conniſum,interrogantibus quid aspiceret, respondisse, tem-
pestatem ab Hostiâ atrocem. siue ceperat ea species; seu fortè lapsa vox in
Milites eos dissipant, & quosdam capiunt. præsagium vertit. Non rumor interea,sed vndiq. nuntij incedunt,qui gnara
Claudio cuncta,& venire promtum vltioni afferrent. Igitur Messallina Lu-
cullianos in hortos,Silius dissimulando metu,ad munia fori digreditur.Ce-
teris passim dilabentibus,affuêre centuriones,inditaque sunt vincula,vt quis
Illa preces & artes parat. reperiebatur in publico aut per latebras. Messallina tamen quamquam res
aduersæ consilium adimerent,ire obuiam,& aspici à marito,quod sæpe sub-
sidium habuerat,haut segniter intendit: iussitque vt Britannicus & Octauia
in complexum patris pergerent.Et Vibidiam virginum Vestalium vetustis-
Marito obuiat. simam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque
interim tribus omnino comitantibus(id repentè solitudinis erat)spatium vr-
bis pedibus emensa,vehiculo quo purgamenta hortorũ eripiuntur, Hostien-
sem viam intrat:nullâ cuiusquam misericordiâ,quia flagitiorum deformitas
Claudius,sui similis, natat, præualebat. Trepidabatur nihilominus à Cæsare. quippe Getæ prætorij præ-
fecto haut satis fidebat, ad honesta seu praua iuxtà leui. Ergo Narcissus, as-
sumtis quibus idem metus, non aliam spem incolumitatis Cæsaris affirmat,
quàm si ius militum vno illo die in aliquem libertorum transferret: seque
offert susceptorum. Ac ne, dum in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à L. Vi-
Vexatat. tellio,P. Largo Cæcinâ mutaretur; in eodem gestamine sedem poscit sumit-
que. Crebra post hæc fama fuit, inter diuersas Principis voces, cùm modò
incusaret flagitia vxoris,aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam li-
berorum reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm *O facinus, ô*
Narcissus virũ, immò Principem agit. *scelus*. Instabat quidem Narcissus * aperire ambages,& veri copiam * facere:
sed non ideo peruicit, quin suspensa & quò ducerentur inclinatura respon-
** Aliquot libri,* deret;exemploque eius Largus Cæcina vteretur. Et iam erat in aspectu Mes-
aperiret & faceret. sallina,clamitabatque audiret Octauiæ & Britannici matrem: cùm obstre-
peret accusator,Silium & nuptias referens. simul codicillos libidinum indi-
Vibidia rudis, non exauditur. ces tradidit,quibus visus Cæsaris auferteret. Nec multo pòst vrbẽ ingredienti
offerebantur communes liberi,nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiam

depellere

depellere nequiuit,quæ multâ cum inuidiâ flagitaret, ne indefensa coniunx exitio daretur. Ergo auditurum Principem,& fore diluendi criminis facultatem respondit. Iret interim virgo & sacra capesseret. Mirum inter hæc silentium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obediebant. patefieri domum adulteri, atque illuc deduci Imperatorem iubet. Ac primum in vestibulo,effigiem patris Silij cõsulto senatus abolitam, demonstrat: tum quidquid habitum Neronibus & Drusis, in pretium probri cessisse. incensumque & ad minas prorumpentem,castris infert,paratâ concione militum; apud quos,præmonente Narcisso, pauca verba fecit. nam & si iustum dolorem,pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus,nomina reorum & pœnas flagitantium:admotusque Silius tribunali, non defensionem, non moras tentauit, precatus vt mors acceleraretur. eadem constantia & illustres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum custodem [Silio ac] Messallinæ datum, & indicium offerentem Vectium Valentem & confessum, & Pompeium Vrbicum, ac * Saufellum Trogum ex consciis trahi ad supplicium iubet. Decius quoque Calpurnianus vigilum præfectus,Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Virgilianus senator,eâdem pœnâ affecti. solus Mnester contationem attulit, dilaniatâ veste clamitans aspiceret verberum notas, reminiscereturque vocis, quâ se obnoxium iussis Messallinæ dedisset.Aliis largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam;nec cuiquam antè pereundum fuisse,si Silius rerum potiretur.Commotum his & pronum ad misericordiam Cæsarem perpulêre liberti, ne tot illustribus viris interfectis,histrioni cõsuleretur: sponte an coactus tam magna peccauisset, nihil referre. Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defensio recepta est. is modestâ iuuentâ, sed corpore insigni, accitus vltrò, noctemque intra vnam à Messallinâ proturbatus erat, paribus lasciuiis ad cupidinem & fastidio. Suilio Cesonino, & Plautio Laterano mors remittitur: huic ob patrui egregium meritum; Cesoninus vitiis protectus est, tamquam in illo fœdissimo cœtu passus mustiebria. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces,nonnullâ spe,& aliquando irâ. tantâ inter extrema superbiâ agebat. Ac ni cædem eius Narcissus properauisset, verterat pernicies in accusatorem. Nam Claudius domum regressus,& tempestiuis epulis delinitus,vbi vino incaluisset, iri iubet nuntiarique miseræ (hoc enim verbo vsum ferunt,) dicendam ad caussam posterâ die adesset. Quod vbi auditum,& languescere ira, redire amor, ac si contarentur, propinqua nox, & vxorij cubiculi memoria timebantur; prorupit Narcissus, denuntiatque centurionibus & tribuno qui aderant, exsequi cædem. ita Imperatorem iubere. custos & exactor è libertis, Euodus datus. Isque raptim in hortos progressus, reperit fusam humi, aslidente matre Lepidâ: quæ florenti filiæ haut concors, supremis eius necessitatibus ad miserationem euicta erat: suadebatque ne percussorem opperiretur. transisse vitam, neque aliud quàm morti decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto,nihil honestum inerat. lacrymæque & questus irriti ducebantur. Tum impetu venientium pulsæ fores,astitit tribunus per silentium, ac libertus increpans multis ac seruilibus probris. Tunc primũ fortunã suam introspexit, ferrumque accepit,quod frustrà iugulo ac pectori per trepidationem adnouens,ictu tribuni transfigitur. corpus matri concessum. Nuntiatumq. Claudio epulanti perisse Messallinam, non distincto suâ an alienâ manu. nec ille quæsiuit, poposcitque poculum, & solita conuiuio celebrauit. Ne secutis quidem diebus,odij,gaudij,iræ,tristitiæ,vllius deniq. humani affectus signa dedit;

Domum Silij adeunt.

Inde castra.

Mox sontiũ cades.

* Saufeium

Mnester non vanè se excusat:

Tamen frustrâ.

O prepudiũ femina!

Messallina etiam nunc ferox.

Et sanè languebat Claudius:

Nisi libertus astu præuenisset.

A tribuno ea interficitur.

Claudius nec quærit, nec curat.

dedit, non cùm lætantes accusatores aspiceret, non cùm filios mærentes. Iuitque obliuionem eius senatus, censendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. decreta Narcisso Quæstoria insignia, leuissimum fastigij eius, cùm secundum Pallantem & Calistum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, * flagitiis inultis.

* Corrupta.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XII.

BREVIARIVM LIBRI.

C. Laudius de matrimonio deliberat: & Agrippina aliis præfertur, Germanici fratris eius filia. Ea nuptiæ decreto Senatus firmata, & legitimæ habitæ. L. Silanus mortem sibi conscisciit, Claudij gener. Annæus Seneca ab exsilio redit. Octauia Claudij filia Neroni desponsa. Parthi regem Româ petunt Meherdatem: qui prælio congressus à Gotarze vincitur. Mithridates Ponti regnum recuperare tendit irrito conatu. victus Romam tandem perducitur. Lollia illustris femina Agrippinæ artibus damnata. Claudius pomœrium vrbis profert: & qui ante eum protulerint. Nero Domitius à Claudio adoptatur. Colonia in Vbios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. Vannius Suevorum rex, pellitur regno. P. Ostorij in Britanniâ res, & de Caractaco rege victoria. Britannicus Agrippinæ fraudibus Neroni posthabetur, & fidelissimi comitum paullatim ab eo remouentur. Prodigia aliquot, & Romæ annonæ caritas. Bellum inter Armenios & Hiberos: cui Parthi & Romani quoque miscentur. Furius Scribonianus relegatus. S. C. Claudianum de feminis quæ seruo succumberent. Motus aliquis in Iudæâ inter incolas & Romanos milites. Claudius lucum Fucinum emisit, & nauale spectaculum præbuit. Procuratorum in prouincias auctoritas ab eodem stabilita. Coïs immunitas concessa. Byzantiis tributum ad tempus remissum. Lepida ad mortem agitur. Claudius denique veneno non obscurè ab vxore tollitur. Nero primordia imperij capit. Gesta hæc annis sex.

C. POMPEIO. Q. VERANNIO
C. ANTISTIO. M. SVILIO RVFO
TI. CLAVDIO. V. SER. CORNELIO ORFITO
P. CORNELIO SVLLA. L. SALVIO OTHONE
D. IVNIO SILANO. Q. HATERIO
M. ASINIO MARCELLO. M. ACILIO AVIOLA
Coss.

Claudius vxorem quærit:

Vxores ipsum.

Liberti alij aliam commendant.

Æliæ, Narcissus:

Lolliam, Calistus:

Agrippinæ, Pallas.

ÆDE Messallinæ cõuulsa Principis domus, orto apud libertos certamine, quis diligeret vxorem Claudio cælibi vitæ intonanti, & coniugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarserant, suam quæque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maximè ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollij consularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas, illi Calistus, fautores aderant. at Ælia Petina è familiâ Tuberonum, Narcisso fouebatur. Ipse modò huc, modò illuc, vt quemque suadentium audierat promtus, discordantes in concilium vocat, ac promere sententiam, & adiicere rationes iubet. Narcissus vetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petinâ erat) nihil in penatibus eius nouum differebat, si sueta coniunx rediret, haut quaquam nouercalibus odiis visura Britannicum & Octauiam, proxima suis pignora. Calistus improbatam longo dissidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam, longeq. rectiùs Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram. At Pallas id maximè in Agrippinâ laudare, quòd Germanici nepotem secum

tem secum traheret dignum prorsus imperatoriâ fortunâ, stirpem nobilem & familiæ Claudiæ, quæ posteros coniungeret; ne femina experta fecunditatis, integrâ iuuentâ, claritudinem Cæsarum aliam in domum ferret. Præualuere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Quæ ad eum per speciem necessitudinis crebrò ventitando pellicit patruũ, vt prælata ceteris, & nondum vxor, potentiâ vxoriâ iam vteretur. Nam vbi sui matrimonij certa fuit, struere maiora, nuptiasque Domitij, quem ex Gn. Ænobarbo genuerat, & Octauiæ Cæsaris filiæ moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano desponderat Octauiam Cæsar. iuuenemq. & alia clarum, insigni triumphalium, & gladiatorij muneris magnificentiâ, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo Principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita & iussa. Igitur Vitellius nomine Censoris, seruiles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum prouisor, quo gratiam Agrippinæ pararet, consiliis eius implicari, ferre crimina in Silanum, cui sanè decora & procax soror Iunia Caluina haut multum antè Vitellij nurus fuerat. hinc initium accusationis, fratrisque non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit. & præbebat Cæsar aures, accipiendis aduersum generum suspicionibus caritate filiæ promtior. At Silanus insidiarum nescius, ac fortè eo anno prætor, repentè per edictum Vitellij ordine senatorio mouetur, quamquam lecto pridem senatu, lustroque condito, simul affinitatem Claudius diremit. adactusque Silanus eiurare magistratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus est. C. Pompeio, Q. Verannio Coss. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam famâ, iam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductâ in domum patrui, fratris filiâ. Quin & incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec antè omissa contatio, quàm Vitellius suis artibus id perpetrandum sumsit. Percontatusq. Cæsarem, an iussis populi, an auctoritati senatus cederet? vbi ille vnum se ciuium & * consensui imparem respondit, opperiri intra palatium iubet. ipse curiam ingreditur, summamq. Reip. agi obtestans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque. *Grauissimos Principis labores, quis orbem terræ capessat, egere adminiculis, vt domesticâ curâ vacuus, in commune consulat. quod porrò honestius censoriæ mentis leuamen, quàm assumere coniugem prosperis dubiisque sociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus assuefactus, sed qui primâ ab iuuentâ legibus obtemperauisset.* Postquam hæc fauorabili oratione præmisit, multaque patrum assentatio sequebatur; capto rursus initio, *Quando maritandum Principem cuncti suaderent, diligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimoniâ insignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret. datum ab eâ fecunditatis experimentum, & congruere artes honestas. Id verò egregium, quòd prouisu deùm vidua iungeretur Principi, sua tantum matrimonia experto. audiuisse à parentibus, vidisse ipsos, arripi coniuges ad libita Cæsarum: procul id à præsenti modestiâ. statueretur imò documentum, * quo vxorem Imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia. sed aliis gentibus sollennia, nec lege vllâ prohibita. Et sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse: morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quæ mox vsurpentur.* Haut defuere qui certatim, si contaretur Cæsar, vi acturos testificantes, erumperent curiâ. Conglobatur promiscua multitudo, populumque Romanum eadem rogare clamitat. Nec Claudius vltrà exspectato, obuium apud forum præbet se gratantibus. Senatumque ingressus decretum postulat, quo iustæ inter patruos fratrumq. filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur. Neque tamen repertus est, nisi vnus talis matrimonij cupitor, * Talledius

Et hic vincit: insinuante se etiam Agrippinâ.

In Silanum dolus struitur:

Administro Vitellio.

Qui Senatu eum pellit:

Claudius à sperată suâ abiungit.

A. V. C. DCCCII.

Agrippinam ipse habet, nondum ducit.

Idq; infamia metu.

Vitellius rem perficit:

* & Senatus consensui

Senatu adiuuante.

* quomodo

Et vulgus mox in partibus.

Ita lex lata pro incestu.

* T. Alledius

Seuerus eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratiâ impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas, & cuncta feminæ obediebant, non per lasciuiam, vt Messallina, rebus Romanis illudenti. Addictum quasi & virile seruitium. Palàm seueritas, ac sæpius superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri immensa obtentũ habebat, quasi subsidium regno pararetur. Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscíuit. siue eò vsque spem vitæ produxerat; seu dilecto die, augendam ad inuidiam. Caluina soror eius Italiâ pulsa est. Addidit Claudius, sacra ex legibus Tulli regis, piaculaque apud lucum Dianæ per Pontifices danda: irridentibus cunctis, quòd pœnæ procurationesque incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantùm facinoribus notesceret, veniam exsilij pro Annæo Senecâ, simul præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius; vtque Domitij pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis eiusdem ad spem dominationis vteretur. quia Seneca fidus in Agrippinam memoriâ beneficij, & infensus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non vltrà contari: sed designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, quâ hortaretur Claudius, despondere Octauiam Domitio. quod ætati vtriusque non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haut disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet: despondeturque Octauia. ac secundum priorem necessitudinem, sponsus iam & gener Domitius æquari Britannico, studiis matris, arte eorum quîs ob accusatam Messallinam vltio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, vt rettuli, Meherdatem missi, senatum ingrediuntur, mandata in hunc modum incipiunt. *Non se fœderis ignaros, nec defectione à familiâ Arsacidarum venire: sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accersere aduersus dominationem Gotarzis, nobilitati plebiq. iuxtà intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longiùs sitos, cædibus exhaustos: adiici coniuges grauidas, liberos paruos, dum secers domi, bellis infaustus, ignauiam sæuitiâ tegat. Veterem sibi ac publicè cœptam nobiscum amicitiam: & subueniendum sociis virium æmulis, cedentibusque per reuerentiam. Ideo regum obsides liberos dari, vt si domestici imperij tædeat, sit regressus ad Principem patresque, quorũ moribus assuefactus rex melior asciscetur.* Vbi hæc atque talia dissertauêre, incipit orationem Cæsar de fastigio Romano, Parthorumque obsequiis: seque diuo Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, omissâ Tiberij memoriâ, quamquam is quoque miserat. Addiditque præceptą (& enim aderat Meherdates) vt non dominationem & seruos, sed rectorem & ciues cogitaret, clementiamque ac iustitiam quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Hinc versus ad legatos, extollit laudibus alumnum vrbis, spectatæ ad id modestiæ: ac tamen ferenda regum ingenia, neque vsui crebras mutationes. rem Romanam huc satietate gloriæ prouectam, vt externis quoq. gentibus quietem velit datam. Post hæc C. Cassio qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Eâ tempestate Cassius ceteros præeminebat peritiâ legum. nam militares artes per otium ignotæ, industrioque ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum sine bello dabatur, reuocare priscum morem, exercere legiones, curâ, prouisu, agere perinde ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis, & familiâ Cassiâ ratus, per illas quoque gentes celebratâ. Igitur excitis quorum de sententiâ petitus rex, positisque castris apud Zeugma, vnde maximè peruius amnis, postquam illustres Parthi rexq. Arabum * Abbarus aduenerat; monet Meherdatem, barbarorum impetus acres, contatione languescere, aut in perfidiam mutari. itaque vrgeret cœpta. Quod spretum fraude Abbari, qui iuuenẽ ignarum, & summam fortunam in luxu

ratum,

Potens mariti & rerum Agrippina.

Silanus mortem sponte sumit.

Magnus Seneca patria restituitur:

Neroni præficitur.

Eidem Octauia despondetur.

Parthi legati Romæ.

Regem petentes.

Claudius cum mittit:

Et præceptis instruit: ipsum,

Et legatos.

C. Cassius iuris peritus:

Nec belli negligens.

Meherdatem in regnum ducere conatur:

** Vatic. semper, Acbarus.*

Sed conatur.

ratum,multos per dies attinuit apud opidum Edeſſam.Et vocante Carrhene, promtaſque res oſtentante ſi citi aduenisſent,non cominus Meſopotamiam, ſed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat. Exin niuibus & montibus feſſi, poſtquam campis propinquabant, copiis Carrhenis adiunguntur. Tranſmiſſoque amne Tigri,permeant Adiabenos, quorum rex Iuliates ſocietatem Meherdatis palàm induerat: in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in tranſitu vrbs Ninos vetuſtiſſima ſedes Aſſyriæ, caſtellum inſigne famâ, quòd poſtremo inter Darium atque Alexandrum prœlio Perſarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen Sambulos, vota diis loci ſuſcipiebat, præcipuâ religione Herculis : qui tempore * ſtatuto, per quietem monet ſacerdotes,vt,templum iuxta,equos venatui adornatos ſiſtant. equi vbi pharetras * telis onuſtas accepere, per ſaltus vagi, nocte demum vacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rurſus deus quas ſiluas pererrauerint,nocturno viſu demonſtrat : reperiunturque fuſæ paſſim feræ. Ceterùm Gotarzes nondum ſatis aucto exercitu,flumine Cormâ pro munimento vti.Et quamquam per inſectationes & nuntios ad prœlium vocaretur, nectere moras,locos mutare,& miſſis corruptoribus exuendam ad fidem hoſtes emercari. Ex quîs Ezates Adiabenus, * mox Abbarus Arabum cum exercitu abſcedunt, leuitate gentili, & quia experimentis cognitum eſt, Barbaros malle Româ petere Reges quàm habere. At Meherdates validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione ſuſpectâ,quod vnum reliquum, rem in caſum dare, prœlioque experiri ſtatuit. Nec detractauit pugnam Gotarzes,diminutis hoſtibus ferox. Concurſumque magnâ cæde, & ambiguo euentu: donec Carrhenem profligatis obuerſis, longiùs euectum integer à tergo globus circumueniret. Tum omni ſpe perditâ,Meherdates promiſſa Parrhacis paterni clientis ſecutus,dolo eius vincîtur, traditurque victori. Atque ille non propinquum neque Arſacis de gente,ſed alienigenam & Romanum increpans,auribus deciſis viuere iubet,oſtentui clementiæ ſuæ & in nos dehoneſtamento.Dein Gotarzes morbo obiit, accituſque in regnum Vonones, Medis tum præſidens. Nulla huic proſpera aut aduerſa quîs memoraretur. breui & inglorio imperio perfunctus eſt: reſque Parthorum in filium eius Vologeſen tranſlatæ. At Mithradates Boſphoranus amiſſis opibus vagus, poſteaquam Didium ducem Romanum, roburque exercitus abiiſſe cognouerat, relictos in nouo regno Cotyn iuuentâ rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquilâ equite Romano, ſpretis vtriſque,concire nationes,illicere perfugas,poſtremò exercitu coacto,regem Dandaridarum exturbat, imperioque eius potitur. Quæ vbi cognita, & iam iamque Boſphorum inuaſurus habebatur, diffiſus propriis viribus Aquila, & Cotys, quia Zorſines Soracorũ rex hoſtilia reſumſerat,externas & ipſi gratias quæſiuere,miſſis legatis ad Eunonem qui Adorſorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo ſocietas,potentiam Romanam aduerſus rebellem Mithradatem oſtentantibus. Igitur pepigêre, equeſtribus prœliis Eunones certaret,obſidia vrbium Romani capeſſerent. Tum compoſito agmine incedunt. cuius frontem & terga, Adorſi; media cohortes & Boſphorani,tutabantur; noſtris,in armis. Sic pulſus hoſtis,ventumque Soza opidum Dandaricæ,quod deſertũ à Mithradate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi præſidio viſum. Exin Soracos pergunt. & tranſgreſſi amnem Pandam,circumueniũt vrbẽ Vſpen,editam loco, & mœnibus ac foſſis munitam,niſi quòd mœnia non ſaxo,ſed cratibus *iunctis,ac mediâ humo aduerſum irrumpentes inualida erant:eductæq. altiùs turres, facibus

Fraus & imperitia impedit.

Initia leuiter proſpera.

Præſtigiæ apud templum Herculis.

* ſtato,

*telis omnigenis onuſtas

Gotarzes fraude & argenteis haſtis pugnat:

*Farn. & rex

Ad extremũ,verá & ferreá etiam pugnã.

Vincitq; hoſtem.

Cui capto turpiter illudit.

Sed mox moritur.

Mithradates Boſphori regnum affectat.

Reſiſtitur à Cotye, & Romanis.

Ii pellunt hoſtem.

Vſpen opidum oppugnant.

*Vatic. & vimentis, ac media

atque haſtis turbabant obſeſſos. ac ni prœlium nox diremiſſet, cœpta patrataque expugnatio eundem intra diem foret. Poſtero miſere legatos, veniam liberis corporibus orantes: Seruitij decem millia offerebant. quod aſpernati ſunt victores, quia trucidare deditos fæuum, tantam multitudinem cuſtodiâ cingere arduum: vt belli potius iure caderent. Datumq. militibus, qui ſcalis euaſerant, ſignum cædis. Excidio Vſpenſium metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cùm arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amneſque & vrbes iuxtà perrumperentur. Igitur Zorſines diu penſitato Mithradatíſne rebus extremis, an patrio regno conſuleret: poſtquam præualuit gentilis vtilitas, datis obſidibus, apud effigiem Cæſaris procubuit, magnâ gloriâ exercitus Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuiſſe ab amne Tanai conſtitit. Sed in regreſſu diſpar fortuna fuit; quia nauium quaſdam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum delatas circumuenêre barbari, præfecto cohortis, & pleriſque * centurionum interfectis. Interea Mithradates nullo in armis ſubſidio, conſultat cuius miſericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hoſtis metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, vt promiſſa eius magni penderentur. Ad Eunonem conuertit propriis odiis infenſum, & recens coniunctâ nobiſcum amicitiâ, validum. Igitur cultu, vultuque quàm maximè ad præſentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibuſque eius prouolutus, *Mithradates*, inquit, *terrâ marique Romanis per tot annos quæſitus, ſponte adſum. Vtere vt voles prole magni Achemenis, quod mihi ſolum hoſtes non abſtulerunt.* At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haut degenere permotus, alleuat ſupplicem, laudatque quòd gentem Adorſorum, quòd ſuam dexteram petendæ veniæ dilegerit. Simul legatos litteraſque ad Cæſarem in hunc modum mittit. *Po. Romani imperatoribus magnarumque nationum regibus, primam ex ſimilitudine fortunæ amicitiam: ſibi & Claudio, ex communione victoriæ eſſe. Bellorum egregios fines, quoties ignoſcendo tranſigatur. Sic Zorſini victo nihil ereptum. Pro Mithradate quando grauius mereretur, non potentiam, neque regnum precari; ſed ne triumpharetur, néue pœnas capite * expenderet.* Atque Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto ſalutis, an repetere armis rectius foret. * Hinc dolor iniuriarum, & libido vindictæ adigebat. Sed diſſerebatur contrà: *Suſcipi bellum auio itinere, importuoſo mari: ad hoc reges feroces, vagos populos, ſolum frugum egens: tum tædium ex morâ, pericula ex properantiâ; modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ ſi pellerentur. quin arriperet oblata, & ſeruaret exſulem: cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus ſupplicij fore.* His permotus, ſcripſit Eunoni, *meritum quidem nouiſſima exempla Mithradatem, nec ſibi vim ad exſequendum deeſſe: verùm ita maioribus placitum, quantâ peruicaciâ in hoſtem, tantâ beneficentiâ aduerſus ſupplices vtendum. nam triumphos de populis regniſque integris adquiri.* Traditus poſt hoc Mithradates, vectuſque Romam per Iunium * Colonem procuratorem Ponti, ferociùs quàm pro fortunâ diſſeruiſſe apud Cæſarem ferebatur. Elataq. vox eius in vulgum hiſce verbis: *Non ſum remiſſus ad te, ſed reuerſus: vel ſi non credis, dimitte & quære.* vultu quoque interrito permanſit, cùm roſtra iuxta, cuſtodibus circumdatus, viſui populo præberetur. Conſularia inſignia Coloni, Aquilæ prætoria decernuntur. Iiſdem conſulibus atrox odij Agrippina ac Lolliæ infenſa, quòd ſecum de matrimonio Principis certauiſſet; molitur crimina, & accuſatorem, qui obiiceret Chaldæos, magos, interrogatumque Apollinis Clarij ſimulacrum ſuper nuptiis Imperatoris. Exin Claudius inauditâ reâ, multa de claritudine eius apud ſenatum præfatus, ſorore L. Voluſij genitam, maiorē ei patruum Cottam Meſſallinum eſſe, * Mennio quondam Regulo nuptam; (nam de C. Cæſaris

Expugnant, & excidunt.

Zorſines deſerit Mithradatem.

* *Vett.* conſularium *Et ipſe ad mitiora inclinat.*

Implorat fidem Eunonis.

Qui eum attollit:

Et apud Claudium intercedit.

* Farn. *exciperet.*

Ille ambigit, veniâ an pœnâ afficiat.

* Huc

Vicit ſententia mollior.

Mithradates tamē ad Cæſarem venit.

* Cilonem

Ferocia eius verba.

Lollia euertitur.

* Memmio

saris nuptiis consultò reticebat) addidit pernicioſa in Remp. consilia, & materiem sceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet Italiâ. Ita quinquagies sestertiûm ex opibus immẽsis exsuli relictum. Et Calpurnia illustris femina peruertitur, quia formam eius laudauerat Princeps, nullâ libidine, sed fortuito sermone. vnde vis Agrippinæ citra vltima stetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis. Galliæ Narbonensi ob egregiam in patres reuerentiam datum, vt senatoribus eius prouinciæ, non exquisitâ Principis sententiâ, iure quo Sicilia haberetur, res suas inuisere liceret. Ituræique & Iudæi, defunctis regibus Sohemo atque Agrippâ, prouinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placitum. Et pomœrium vrbis auxit Cæsar more prisco; quo iis qui protulêre imperium, etiam terminos vrbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, vsurpauerant, nisi L. Sylla, & diuus Augustus. Regum in eo ambitio, vel gloria, variè vulgata. Sed initium condendi, & quod pomœrium Romulus posuerit noscere haut absurdum reor. Igitur à foro boario, vbi æreum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi opidi cœptus, vt magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad Curias veteres, tum ad sacellum Larium: forumque Romanum & Capitolium non à Romulo, sed à T. Tatio additum vrbi credidere. Mox pro fortunâ pomœrium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis præscriptum. C. Antistio, M. Suilio Coss. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur. qui obstrictus Agrippinæ vt conciliator nuptiarum, & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium, *consuleret Reip. Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud diuum Augustum, quamquam nepotibus subnixum, viguisse priuignos: à Tiberio, super propriam stirpem, Germanicum assumtum. Se quoque accingeret iuuene, partem curarum capessituro.* His euictus, biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habitâ apud senatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosque ab Attâ Clauso continuos durauisse. Cetera actæ Principi grates, exquisitiore in Domitium adulatione. Rogataque lex, quâ in familiã Claudiam & nomen Neronis transiret Augetur & Agrippina cognomento Augustæ. quibus patratis, nemo adeò expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mæror afficeret. desolatus paulatim etiam seruilibus ministeriis, per intempestiua nouercæ officia, in ludibria vertebat, intelligens falsi. Neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt: siue verum; seu periculis commendatus, retinuit famam sine experimento. Sed Agrippina, quò vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in opidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac fortè acciderat, vt eam gentem Rheno transgressam auus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germaniâ trepidatum, aduentu Cattorũ latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas addito equite alario monuit, vt anteirent populatores, vel delapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consiliũ ducis industria militum, diuisiq. in duo agmina, qui læuum iter petiuerant, recens reuersos, prædaque per luxum vsos & somno graues circumuenêre. Aucta lætitia, quòd quosdam è clade Varianâ, post quadragesimum annum, seruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendiis ierant,

Etiam Calpurnia.

Pro Galliâ Narbonensi priuilegium.

Pomœrium profertur.

Termini vrbis sub Romulo.

A. V. C. DCCCIII. *Domitius adoptatus: Pallante auctore.*

Agrippina, Augusta appellata.

Britannicus spretus & depressus.

Agrippinensis colonia deducta.

Catti latrocinantur: haud impunè.

Circumuenti, & cæsi.

diis ierant, obuio hosti & aciem auso, plus cladis faciunt. Et prædâ famaq. onusti, ad montem Taunum reuertuntur, vbi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine vlciscendi casum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quîs æternùm discordant, circumgrederentur, legatos in vrbem & obsides misere. decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quîs carminum gloria præcellit. Per idem tempus Vannius Sueuis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno, primâ imperij ætate clarus acceptusq. popularibus: mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumuentus. Auctores fuêre Iubillius Hermundurorum rex, & Vangio ac Sido sorore Vannij geniti. Nec Claudius, quamquam sæpe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens si pelleretur. scripsitque P. Attilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat, legionem ipsaque è prouinciâ lecta auxilia, pro ripâ componeret, subsidio victis, & terrori aduersus victores, ne fortunâ elati, hostram quoque pacem turbarent. nam vis innumera Ligij, aliæque gentes aduentabant, famâ ditis regni quod Vannius x x x per annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium: eoque castellis sese defensare, bellumque ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis impatientes, & proximos per campos vagi, necessitudinem pugnæ attulere, quia Ligius Hermunduruſque illic * ingruebant. Igitur digressus castellis Vannius, funditur prœlio; quamquam rebus aduersis laudatus, quòd & pugnam manu capessiit, & corpore aduerso vulnera excepit. Ceterùm ad classem in Danubio opperientem perfûgit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannoniâ locati sunt. Regnum Vangio ac Sido inter se * partiti sunt egregiâ aduersus nos fide: subiectis suóne an seruitij ingenio, dum adipiscerentur dominationes multâ caritate, & maiore odio postquam adepti sunt. At in Britanniâ P. Ostorium proprætorem turbidæ res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus, eò violentiùs quòd nouum ducem exercitu ignoto, & cœptâ hieme, iturũ obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: & cæsis qui restiterunt, disiectos consectatus, ne rursus conglobarentur, infensáque & infida pax non duci non militi requiem permitteret, detrahere arma suspectis, cinctosq. castris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, valida gens, nec prœlijs * concussa, quia societatẽ nostram volentes accesserãt. hisq. auctoribus circumiectæ nationes locũ pugnæ dilegêre, septum agresti aggere & aditu angusto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere aggreditur, & distributis cohortibus, turmas quoque equitum ad munia accingit. Tunc dato signo perfringunt aggerem, suisq. clausstris impeditos turbant. Atque illi conscientiâ rebellionis & obseptis effugijs, multa & clara facinora fecêre. Quâ pugnâ filius legati, M. Ostorius seruati ciuis decus meruit. Ceterùm clade Icenorum compositi qui bellum inter & pacem dubitabant; & ductus * in Cangos exercitus. Vastati agri, prædæ passim actæ: non ausis aciem hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iam ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam aspectat; cùm ortæ apud Brigantes discordiæ retraxêre ducem, destinationis certum, ne noua moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis qui arma cœptabant interfectis, in reliquos datâ veniâ, resedêre. Silurum gens, non atrocitate, non clementiâ mutabatur, quin bellum exerceret, castrisque

Pomponius poëta tragicus.

Vannius rex à suis inuaditur.

Negat auxilia Claudius.

* *Ven.* ingruerant. *Ille pugnâ vincitur.*

Regnũ cedit aliis.
* *Manuss.* partiuere

In Britanniâ mouet se hostis.

Disicit P. Ostorius.

* *Farn.* contusi

Deinde & pugnâ vincit.

* *Vat.* inde *Cangi vastantur.*

Brigantes componuntur.

ſtriſque legionum premenda foret. Id quo promtius veniret, colonia Camalodunum validâ veteranorum manu deducitur in agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles, & imbuendis ſociis ad officia legum. Itum inde in Siluras, ſuper propriam ferociam, Caractaci viribus confiſos. quem multa ambigua, multa proſpera extulerant, vt ceteros Britannorum imperatores præmineret. Sed aſtu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additiſque qui pacem noſtram metuebant, nouiſſimum caſum experitur: ſumto ad prœlium loco, vt aditus, abſceſſus, cuncta nobis importuna, & ſuis in melius eſſent. Tunc montibus arduis, & ſi qua clementer accedi poterant, in modum valli ſaxa præſtruit: & præfluebat amnis vado incerto, cateruaque * maiorum pro munimentis conſtiterant. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda ſpe, aliiſque belli incitamentis. Enimuerò Caractacus huc illuc volitans, *illum diem, illam aciem teſtabatur, aut reciperandæ libertatis, aut ſeruitutis æternæ initium fore. vocabatque nomina maiorum, qui dictatorem Cæſarem pepuliſſent: quorum virtute vacui à ſecuribus & tributis, intemerata coniugum & liberorum corpora retinerent.* Hæc atque talia dicenti, adſtrepere vulgus; gentili quiſque religione obſtringi, non telis, non vulneribus ceſſuros. Obſtupefecit ea alacritas ducem Romanam: ſimul obiectus amnis, additum vallum, imminentia iuga, nihil niſi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prœlium poſcere, cuncta virtute expugnabilia clamitare, præfectique ac tribuni paria differentes, ardorem exercitus incendebant. Tum Oſtorius, circumſpectis quæ impenetrabilia, quæque peruia, ducit infenſos, amnemque haut difficulter euadit. Vbi ventum ad aggerem, dum miſſilibus certabatur, plus vulnerum in nos, & pleræque cædes oriebantur. Poſteaquam factâ teſtudine, rudes & informes ſaxorum compages diſtractæ, parque cominus acies, decedere Barbari in iuga montium. Sed eò quoq. irrupere ferentarius grauiſque miles. illi, telis aſſultantes; hi, conferto gradu, turbatis contrà Britannorũ ordinibus, apud quos nulla loricarum galearúmve tegmina: & ſi auxiliaribus reſiſterent, gladiis ac pilis legionariorum; ſi huc verterent, ſpatis & haſtis auxiliarium ſternebantur. clara ea victoria fuit, captaque vxore & filiâ Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti. Ipſe (vt fermè intuta ſunt aduerſa) cùm fidem Cartiſmanduæ reginæ Brigantum petiuiſſet, vinctus ac victoribus traditus eſt, nono pòſt anno quàm bellum in Britanniâ cœptum. Vnde fama eius euecta inſulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur: auebantque viſere, quis ille, tot per annos, opes noſtras ſpreuiſſet. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæſar dum ſuum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe vt ad inſigne ſpectaculum populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes, campo qui caſtra præiacet. Tunc incedentibus regiis clientelis phaleræ torqueſque, quæque externis bellis quæſierat, traducta; mox fratres & coniunx & filia: poſtremò ipſe oſtentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demiſſo, aut verbis miſericordiam requirens, vbi tribunali aſtitit, in hunc modum locutus eſt. *Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum proſperarum moderatio fuiſſet; amicus potiùs in hanc vrbem, quàm captus veniſſem: neque dedignatus eſſes claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperantem fœdere pacis accipere. Præſens ſors mea vt mihi informis; ſic tibi magnifica eſt. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, ſi hæc inuitus amiſi? Nam ſi vos omnibus imperitare vultis, ſequitur vt omnes ſeruitutem accipiant. Si ſtatim deditus traderer; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruiſſet: & ſupplicium mei obliuio ſequeretur. At ſi incolumem ſeruaueris, æternum exemplar clementiæ ero.* Ad ea Cæſar veniam ipſique,

Camalodunum colonia deducta.

Caractacus rex Silurum:

Prœlium in Romanos audet.

* *Fortè, cateruæq; nationum.*

Suos excitat:

Et mirè alacres reddit.

Tamen Romani inuadunt, etſi loco ſiſos.

Atque peruadunt.

Cadunt, aut capiunt:

Ipſe dux deditus,

Et Romam perductus,

Populoq;, vt in triumpho, oſtentatus.

Verba eius erecta ad Cæſarem.

Veniam imperat, tum suis.

ipsique, & coniugi, & fratribus, tribuit. Atque illi vinclis exsoluti, Agrippinam quoque haut procul alio suggestu conspicuam; iisdem quibus Principem laudibus gratibusque venerati sunt. Notum sanè, & moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis præsidere. Ipsa semet parti à maioribus suis imperij sociam ferebat. Vocati posthac patres, multa & magnifica super captiuitate Caractaci disseruere. Neque minus id clarum, quàm cùm Syphacem P. Scipio, Persem L. Paullus, & si qui alij victos reges populo Ro. ostendêre. Censentur Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id rebus eius, mox ambiguis: siue quòd amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; siue hostes miseratione tanti regis, acriùs ad vltionem exarsere. Præfectũ castrorum, & legionarias cohortes exstruendis apud Siluras præsidiis relictas, circumfundunt. ac ni citò vicis & castellis proximis subuentum foret; copiæ tum occidione occubuissent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promtissimus quisque manipulus cecidere. nec multo pòst pabulantis nostros, ipsasque missas ad subsidium turmas profligant. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit: nec ideo fugam sistebat, ni legiones prœlium excepissent. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugêre hostes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prœlia, & sæpius in modum latrocinij: per saltus, per paludes, vt cuique sors, aut virtus: temerè, prouisa, ob iram, ob prædam; iussu, & aliquando ignaris ducibus. ac præcipuâ Silurum peruicaciâ, quos accendebat vulgata Imperatoris Ro. vox: vt quondam Sugambri excisi, & in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus exstinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes, auaritiâ præfectorum incautiùs populantes, intercepêre. Spoliaque & captiuos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cùm tædio curarum fessus Ostorius, concessit vitâ, lætis hostibus, tamquam ducem haut spernendum; & si non prœlium, at certè bellum absumsisset. At Cæsar, cognitâ morte legati, ne prouincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is properè vectus, non tamen integras res inuênit, aduersâ interim legionis pugnâ, cui Manlius Valens præerat. auctaque & apud hostes eius rei fama, quo venientem ducem exterrerent: atq. illo augente audita, vt maior laus * compositi, vel si durauissent, venia iustior tribueretur. Silures id quoq. damnum intulerant, lateque persultabant, donec accursu Didij pellerentur. Sed post captum Caractacum, præcipuus scientiâ rei militaris Venutius è Iugantum ciuitate, vt suprà memoraui, fiduque diu, & Romanis armis defensus, cùm Cartismanduam reginam matrimonio teneret, mox orto dissidio, & statim bello, etiam aduersus nos hostilia induerat. Sed primo tantùm inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde accensi hostes, stimulante ignominiâ, ne feminæ imperio subderentur, valida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt. quod nobis præuisum, & missæ auxilio cohortes acre prœlium fecêre, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque dispari euentu pugnatum à legione, cui Cesius Nasica præerat. Nam Didius senectute grauis, & multâ copiâ honorum, per ministros agere & arcere hostem satis habebat. Hæc, quamquam à duobus Ostorio Didioque proprætoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne diuisa haut perinde ad memoriam sui valerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. Ti. Claudio quintùm, Ser. Cornelio Orfito Coss. virilis toga Neroni maturata, quo capessendæ Reip. habilis videretur. Et Cæsar adulationibus senatus libens cessit, vt vicesimo ætatis anno consulatũ Nero iniret: atque interim designatus, proconsulare imperium extra vrbem haberet, ac

Triumphalia Ostorio decreta.

Cuius tamen res mox inclinarunt.

Silures, pernicaciter resistunt Romanis.

Ostorius moritur:

Succedit A. Didius.

* compositis *Res turbatas & fluxas inuenit.*

Venutius Britannorum dux.

A. V. C. CCMIIII. *Nero in vitos transit.*

Princeps

Princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, congiarium plebi. & ludicro Circensium, quod acquirendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veste transuecti sunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio; illum puerili habitu, ac perinde fortunam vtriusque præsumeret. Simulque qui centurionum tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis caussis, & alij per speciem honoris. etiam libertorum si quis incorruptâ fide, depellitur. Tali occasione obuij inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, salutauere. Quod vt discordiæ initium, Agrippina multo questu, ad maritum defert: sperni quippe adoptionem, quæque censuerint patres, iusserit populus, intra penates abrogari: ac nisi prauitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. Cõmotus his quasi criminibus Claudius, optimum quemque educatorem filij exsilio ac morte afficit: datosque à nouercâ, custodiæ eius imponit. Nondũ tamen suprema moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium curâ exsoluerentur Lusius Geta, & Rufus Crispinus, quos Messallinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab vno regerentur intentiorem fore disciplinam asseuerante vxore, transfertur regimen cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarum tamẽ cuius sponte præficeretur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, & sacris antiquitùs concessus, venerationem augebat feminæ: quam Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & coniugem & matrem fuisse, vnicum ad hunc diem exemplum est. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, validissimâ gratiâ, ætate extremâ (adeò incertæ sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Iunio Lupo senatore. Is crimina maiestatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuissetque aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quàm precibus mutatus esset, vt accusatori aquâ atq. igne interdiceret. Hactenus Vitellius voluerat. Multa eo anno prodigia euenêre. Infessum diris auibus Capitolium: crebris terræmotibus prorutæ domus: ac dum latiùs metuitur, trepidatione vulgi, inualidus quisque obtritus. Frugum quoque egestas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus; sed iura reddentem Claudium circumuasere clamoribus turbidis, pulsumque in extremam fori partem vrgebant, donec militum globo infestos perrupit. Quindecim dierum alimenta vrbi non amplius superfuisse constitit. magnaque deûm benignitate, & modestiâ hiemis rebus extremis subuentum. At hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, nauibusque & casibus vita populi Romani permissa est. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberosque exortum, Parthis quoq. ac Romanis grauissimorum inter se motuum caussa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, maternâ origine ex pellice Græcâ, concessu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharasmanes vetustâ possessione, Armenios frater eius Mithradates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decorâ proceritate, vi corporis insignis, & patrias artes edoctus, claraque inter accolas famâ. Is modicum Hyberiæ regnum senectâ patris detineri ferociùs crebriusque iactabat, quàm vt cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes iuuenem potentiæ * promtæ, & studio popularium accinctum, vergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare, pulsis Parthis datam Mithradati à semet memorando: sed vim differendam, & potiorem

Princeps iuuentutis dicitur.

Omni in re Britannico præponitur.

Custodes fidi ab isto amouentur.

Burrhus Pratorio præfectus.

Vitellius maiestatis defertur.

Sed Agrippina eum eripit.

Prodigia Romæ.

Annona penuria.

Motus in Armeniâ.

Rhadamistus regni auidus.

* promtum *In Armeniâ mittitur.*

Patruo dolum struit.

tiorem dolum, quò incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulatâ aduersus patrem discordiâ, tamquam nouercæ odiis impar, pergit ad patruum. multaque ab eo comitate in speciem liberûm cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit, ignaro & ornante insuper Mithradate. Reconciliationis specie assumtâ, regressus ad patrem, quæ fraude confici potuerint promta nuntiat, cetera armis exsequenda. Interim Pharasmanes belli caussas confingit. prælianti sibi aduersus regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti

Et tandem apertâ vi aggreditur.

fratrem aduersaturum; eamque iniuriam excidio ipsius vltum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille eruptione subitâ territum exutumque campis Mithradatem, compulit in Castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quîs Cælius Pollio præfectus, centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta & astus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara est. Ita Rhadamistus frustrà vel cum damno tentatis munitionibus, obsidium incipit. Et cùm vis negligeretur,

Præfecti Romani perfidia.

auaritiam præfecti emercatur; obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donum populi Romani, scelere & pecuniâ venderentur. Postremò quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit: vt nisi Pharasmanem bello absterruisset, T. Vinidium Quadratum præsidem Syriæ doceret, quo in statu Armeniæ forent. Digressu centurionis velut custode exsolutus præfectus, hortari Mithradatem ad sanciendum fœdus; *coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharasmanem, & cetera necessitudinum nomina referens, quòd filiam eius in matrimonio haberet, quòd ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Hyberos, quamquam in tempore validiores; & satis cognitam Armeniorum perfidiam. nec aliud præsidij quàm castellum* * *commeatu egenum. ne dubitaret armis, quàm incruentas conditiones malle.* Contante ad ea Mithradate, & suspectis præfecti consiliis quòd pellicem regiam polluerat, inque omnem libidinem venalis habebatur; Casperius interim ad Pharasmanem peruadit: vtque Hyberi obsidio decedant expostulat. Ille propalàm incerta, & sæpius molliora respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occultâ corruptione impellit milites, vt pacem flagitarent, seq. præsidio abituros minitarentur. Quâ necessitate, Mithradates diem locumque fœderi accepit, castelloque egreditur. Ac primò Rhadamistus in amplexus eius effusus, simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adiicit iusiurandum, non ferro, non veneno vim allaturum: simul in lucum propinquum trahit, * prouisum illic sacrificium imperatum dictitans, vt diis testibus pax firmaretur. Mos est regibus quoties in societatem coëant, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque præstringere. Mox vbi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui ea vincula admouebat, decidisse simulans genua Mithradatis inuadit, ipsumque prosternit: simulq. concursu plurium iniciuntur catenæ, ac * compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Moxque vulgus duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant contrà, qui tantam fortunæ commutationem miserarentur. Secutaq. cum paruis liberis coniunx, cuncta lamentatione complebat. Diuersis & contectis vehiculis abduntur, dum Pharasmanis iussa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filiâ potior, animusque sceleribus paratus, visui tamen consuluit, ne coràm interficerentur. Et Rhadamistus quasi iurisiurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem & patruum expromit, sed proiectos in humum, & veste multâ grauique opertos necat. Filij quoque Mithra-

* *Farn.* commeatuum

Et libido.

Qui prodit Mithradatem.

* prouisu suo

Is in vincla datur:

* compede

Denique spiritu exuitur.

datis,

datis,quòd cædibus parentum illacrymauerant,trucidati sunt. At Quadratus cognoscens proditum Mithradatem, & regnum ab interfectoribus obtineri,vocat concilium,docet acta, & an vlciscereturconsultat. Paucis decus publicum curæ:plures tuta differunt. *Omnes scelus externum,cum lætitiâ habendum. Semina etiam odiorum iacienda, vt sæpe Principes Romani eamdem Armeniam specie largitionis,turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus malè partis, dum inuisus, infamis. quando id magis ex vsu, quàm si cum gloriâ* adeptus foret.* In hanc sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori viderentur, & diuersa Cæsar præciperet; missi ad Pharasmanem nuntij, vt abscederet à finibus Armeniis, filiumque abstraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus, *ignaui animi,& deridiculo corporis iuxtà despiciendus. sed Claudio perquàm familiaris,cùm *priuatas olim conuersationes curaret, iners otium oblectaret. Is Pelignus auxiliis prouincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam,dum socios magis quàm hostes prædatur, abscessu suorũ, & incursantibus Barbaris,præsidij egens,ad Rhadamistum venit,donisque eius euictus,vltrò regium insigne sumere cohortatur:sumentique adest auctor & satelles. Quod vbi turpi famâ diuulgatum; ne ceteri quoque ex Peligno conicctarentur, Heluidius Priscus legatus cum legione mittitur,rebus turbidis pro tempore vt consuleret. Igitur properè montem Taurum transgressus, moderatione plura quàm vi composuerat:cùm redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduersus Parthos exsisteret. Nam Vologeses casum inuadendæ Armeniæ obuenisse ratus,quam à maioribus suis possessam,externus rex flagitio obtineret,cõtrahit copias,fratremque Tiridatem deducere in regnum parat,ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Hyberi: vrbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepêre.Dein atrox hiems, seu parum prouisi commeatus, & orta ex vtroque tabes, perpellunt Vologesen omittere præsentia. vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus inuasit,truculentior quàm antea,tamquam aduersus defectores,& in tempore rebellaturos.Atque illi quamuis seruitio sueti, patientiam abrumpunt,armisque regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit,quàm pernicitas equorum, quîs seque & coniugem abstulit. Sed coniunx grauida,primam vtcumque fugam ob metum hostilem & mariti caritatem tolerauit. Pòst festinatione continuâ,vbi quati vterus,& viscera vibrantur,orare vt morte honestâ cõtumeliis captiuitatis eximeretur. Ille primò amplecti,alleuare,adhortari, modò virtutem admirans, modò timore æger,ne quis relictâ potiretur. Postremò violentiâ amoris, & facinorum non rudis,distringit acinacem,vulneratamq. ad ripam Araxis trahit, flumini tradit,ne corpus etiam auferretur. Ipse præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placidâ illuuie, spirantem ac vitæ manifestam aduertêre pastores; & dignitate formæ haut degenerem reputantes,obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent;cognitoque nomine & casu,in vrbem Artaxata ferunt. vnde publicâ curâ deducta ad Tiridatem,comiterq. excepta,cultu regio habita est. Fausto Sylla,Saluio Othone Coss.Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi finem Principis per Chaldæos scrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eius, vt casus prioris(nam relegata erat)impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat. Idque ad clementiam trahebat Cæsar,qui stirpem hostilem iterum conseruaret. Neque tamen exsuli longa posthac vita fuit: morte fortuitâ,an per venenum extinctus esset,vt quisque credidit, vulgauere.De mathematicis Italiâ pellendis factum Senatusconsultum,atrox & irri-

Romani deliberant de vlciscendo.

* Omne

Sed absistũt.
* adempta forent.

Iulius Pelignus conatur aliquid:
* ignauiâ

* cùm priuatus olim conuersatione scurrarum.

Infeliciter.

Et transit ad hostem.

Parthi Armeniam inuadunt:

Nec subiiciunt.

Rhadamistus à suis pellitur.

Vxorem,vt putat,interficit.

A. V. C. CCMV. *Furius in exsilium pulsus.*

Item Mathematici.

tum. Laudati dehinc oratione Principis, qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent, motique qui remanendo impudentiam paupertati adiicerent. Inter quæ refertur ad patres de pœnâ feminarum, quæ seruis coniungerentur. Statuiturque vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui * cõsensisset, & qui nati essent, pro libertis haberentur. Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Cæsar, prætoria insignia, & centies quinquagesies sestertium censuit cõsul designatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio, grates publicè agendas, quòd regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret, seque inter ministros Principis haberi sineret. Asseuerauit Claudius, contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatẽ subsistere. Et fixum est publico Senatusconsultum, quo libertinus sestertij ter millies possessor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomento Felix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impositus, & cuncta malefacta sibi impunè ratus, tantâ potentiâ subnixo. Sanè præbuerant Iudæi speciem motus ortâ seditione, postquam cognitâ cæde Caij haut * obtemperatum esset. manebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestiuis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur: ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent, discordes olim & tum contemtu regentium minùs coërcitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando prœliis congredi, spoliaque & prædas ad procuratores referre. Hique primò lætari, mox gliscente pernicie, cùm arma militum interiecissent, cæsi milites. Arsissetque bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subeniisset. Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus & Felix contationem afferebant, quia Claudius caussis rebellionis auditis, ius statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit, receptum in tribunal, quo studia accusantium deterrerentur. damnatusque flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus; & quies prouinciæ reddita. Nec multo pòst agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, sæpe & aliàs commotæ, tunc * Trosobore duce, montes asperos castris cepêre. Atque inde decursu in litora aut vrbes, vim cultoribus ac opidanis, ac plerunsique in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaque ciuitas Anemurienſis, & missi è Syriâ in subsidium equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur: quòd duri circum loci, peditibusque ad pugnam idonei, equestre prœlium haut patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus, blandimentis aduersus plebem, fraude in ducem, cùm Barbarorum copias dissociasset, Trosobore pauciſque primoribus interfectis, ceteros clementiâ composuit. Sub idem tempus, inter lacum Fucinum amnemque Lyrin perrupto monte, quo magnificentia operis à pluribus viseretur, lacu in ipso nauale prœlium adornatur, vt quondam Augustus structo cis Tiberim stagno, sed leuibus nauigiis & minore copiâ ediderat. Claudius triremes quadriremesque & vndeuiginti hominum milia armauit, cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent: attamen spatium amplexus, ad vim remigij, & gubernantium artes, impetusque nauium prœlio solitos. in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quîs catapultæ balistæque tenderentur. Reliqua lacus, classiarij tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera compleuit, proximis è municipiis, & alij vrbe ex ipsâ, visendi cupidine, aut officio in Principem. Ipse

Senatusconsultum super muliebri libidine.

Adulatio in Pallantem.

Felix Iudæa præfectus.

* Mutilus locus. *Res ibi turbat.* *Itemq; Ventidius.*

Quadratus componit.

In Cilicia motus.

* *Vat. hic & infrà,* Arosoboro

Rex Antiochus sedat.

Naumachia in lacu Fucino:

Magnâ pugnantium copiâ,

Itemq; spectantium.

pem. Ipſe inſigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde auratâ præſedêre. Pugnatum, quamquam inter ſontes, fortium virorum animo: ac poſt multum vulnerũ, occidioni exemti ſunt. Sed perfecto ſpectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifeſta fuit, haut ſatis depreſſi ad lacus ima vel media. Eoque, tempore interiecto, altiùs effoſſi ſpecus, & contrahendæ rurſus multitudini, gladiatorum ſpectaculum editur, inditis pontibus pedeſtrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appoſitũ magnâ formidine cunctos affecit, quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, conuulſis vlterioribus, aut fragore & ſonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione Principis vſa, miniſtrum operis Narciſſum incuſat cupidinis, ac prædarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrem nimiaſq. ſpes eius arguens. D. Iunio, Q. Haterio Coſſ. ſedecim annos natus Nero Octauiam Cæſaris filiam in matrimonium accepit. Vtq. ſtudiis honeſtis, & eloquentiæ gloriâ niteſceret; cauſsâ Ilienſium ſuſceptâ, Romanum Troiâ demiſſum, & Iuliæ ſtirpis auctorẽ Æneam, aliaq. haut procul fabulis vetera facundè exſecutus, impetrat vt Ilienſes omni publico munere ſoluerentur. Eodem oratore Bononienſi Coloniæ igni hauſtæ ſubuentum, centies ſeſtertij largitione. Redditur Rhodiis libertas, adempta ſæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi ſeditione deliquerãt: tributumq. Apamienſibus terræmotu conuulſis, in quinquenniũ remiſſum. At Claudius ſæuiſſima quæque promere adigebatur eiuſdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illuſtrẽ hortis eius inhians peruertit, accuſante Tarquitio Priſco. Legatus is Tauri Africã imperio proconſulari regentis, poſtquam reuenerant, pauca repetundarum crimina, ceterùm magicas ſuperſtitiones obiectabat. Nec ille diutiùs falſum accuſatorem indignâ ſorte perpeſſus, vim vitæ ſuæ attulit, ante ſententiam ſenatus. Tarquitius tamen curiâ exactus eſt. quod Patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicêre. Eodem anno ſæpiùs audita vox Principis, parem vim rerum habendam à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuitò prolapſus videretur, Senatus quoque conſulto cautum, pleniùs quàm antea & vberiùs. Nam diuus Auguſtus apud equeſtres qui Ægypto præſiderent lege agi, decretaque eorum proinde haberi iuſſerat, ac ſi magiſtratus Romani conſtituiſſent: mox alias per prouincias, & in vrbe pleraq. conceſſa ſunt, quæ olim à prætoribus noſcebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties ſeditione aut armis certatum, cùm Semproniis rogationibus equeſter ordo in poſſeſſione iudiciorum locaretur, aut rurſum Seruiliæ leges ſenatui iudicia redderent. Mariuſque & Sylla olim de eo vel præcipuè bellarunt. Sed tunc ordinum diuerſa ſtudia: & qui vicerant, publicè valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæſaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matios poſthac & Vedios, & cetera equitum Romanorum præualida nomina, referre nihil attinuerit; cùm Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, ſibique & legibus adæquauerit. Rettulit dein de immunitate Cois tribuendâ. Multaque ſuper antiquitate eorum memorauit: Argiuos vel * cum Latonæ parente, vetuſtiſſimos inſulæ cultores: mox aduentu Æſculapij artem medendi illatam, maximeque inter poſteros eius celebrem fuiſſe, nomina ſingulorum referens, & quibus quiſque ætatibus viguiſſent. Quin etiam dixit Xenophontem, cuius ſcientiâ ipſe vteretur, eâdem familiâ ortum: precibuſque eius dandum, vt omni tributo vacui in poſterum Coi, ſacram & * tanti dei miniſtram inſulam colerent. neque dubium habetur, multa eorundem in Pop. Rom. merita, ſociaſque victorias potuiſſe tradi.

Lacus ipſe emiſſus.

Parum fideliter.

A. V. C. DCCCVI. *Nero Octauiam ducit.*

Cauſſas agit.

Statilius Taurus damnatur.

Procuratorũ poteſtas auctа.

Origo eius potentiæ.

Cois immunitas data.

* Ceum Latonæ parentem,

* tantum

Sed Claudius, facilitate solitâ, quod vni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis velauit. At Byzantij, datâ dicẽdi copiâ, cùm magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetiuere; orsi à fœdere quod nobiscum icerant, quâ tempestate bellauimus aduersus regem Macedonum, cui vt degeneri, Pseudophilippi vocabulum impositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, & piratico bello adiutum Antonium. memorabantque quæ Syllæ, aut Lucullo, aut Pompeio obtulissent. Mox recentia in Cæsares merita. quando ea loca insiderent, quæ transmeantibus terrâ marique ducibus, exercitibusque, simul vehendo commeatu opportuna forent. Namque artissimo inter Europam Asiamque diuortio, Byzantium in extremâ Europâ posuere Græci. quibus Pythium Apollinem consulentibus vbi conderent vrbem, redditum oraculum est: *quærerent sedem, cæcorum terris aduersam.* Eâ ambage Chalcedonij monstrabantur, quòd priores illuc aduecti, * præuisâ locorum vtilitate peiora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, fecundoque mari. quia vis piscium * in Pontum erumpens, & obliquis subter vndas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primò quæstuosi & opulenti; pòst magnitudine onerum vrgente, finem aut modum orabãt, annitente Principe qui Thracio Bosphoranoque bello recens fessos iuuandosque rettulit. Ita tributa in quinquennium remissa. M. Asinio, M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa enim ac tentoria militum igne cælesti arsere. Fastigio Capitolij examen apum insedit. Biformes hominum partus. Et suis fetus editus, cui accipitrum vngues erant. Numerabatur inter ostenta, diminutus omnium magistratuum numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra mẽses defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina vocem Claudij, quam temulentus iecerat, fatale sibi, vt coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere & celerare statuit, perditâ prius Domitiâ leuibus & muliebribus caussis: quia Lepida minore Antoniâ genita, auunculo Augusto, Agrippinæ sobrinâ * prior, ac Gnei mariti eius soror, parem sibi claritudinem credebat. nec forma, ætas, opes multum distabant; & vtraque impudica, infamis, * vinolenta, haut minùs vitiis æmulabantur quàm si qua ex fortunâ prospera acceperant. Enimuerò certamen accerrimum, amita potius an mater apud Neronem præualeret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animum deuinciebat, truci contrà ac minaci Agrippinâ, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantẽ nequibat. Ceterùm obiecta sunt quòd coniugium Principis deuotionibus petiuisset, quodque parum coërcitis per Calabriam seruorum agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta, multum aduersante Narcisso, qui Agrippinam magis magisq. suspectans, promsisse inter proximos ferebatur, *certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verùm ita de se meritũ Cæsarem, vt vitam vsui eius impenderet. Conuictã Messallinam & Silium. Pares iterum accusandi caussas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullũ Principi meritum, ac nouercæ insidiis domum omnem conuelli, maiore flagitio, quàm si impudicitiam prioris coniugis reticuisset. quamquam ne impudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero. ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere.* Hæc atque talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari: modò ad deos, modò ad ipsum tendere manus, adolescceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores vlciscceretur. In tantâ mole curarum, Claudius valetudine aduersâ corripitur, refouendisque viribus mollitie cæli & salubritate aquarum, Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa & oblatæ occasionis

Byzantij leuari tributis postulant.

Situs, & opportunitas eius opidi.

* parum visa

* Ponto erumpens.

A. V. C. DCCCVII. *Prodigia multa Claudianæ necis.*

Agrippina in Lepidam æmulatio.

* propior,

* violenta,

Vtriusque mores.

Hæc accusata.

Et ad mortem acta.

Narcissi liberæ voces.

Qui Britannico fidus.

Claudius ægrotat.

occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetur; si lentum & tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Diligitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper veneficij damnata, & diu inter instrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius minister è spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu solitus. Adeoque cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boletorum venenum; nec vim medicaminis statim intellectam, seu cordiáne Claudij an vinolentiâ. simul soluta aluus subuenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando vltima timebantur, spretâ præsentium inuidiâ, prouisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille tamquam nisus euomentis adiuuaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demisisse creditur: haut ignarus summa scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Vocabatur interim senatus, votaque pro incolumitate Principis consules & sacerdotes nuncupabant, cùm iam exanimis vestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primùm Agrippina, velut dolore victa & solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque & Octauiam sorores eius attinuit, & cunctos aditus custodiis clauserat; crebroque vulgabat, ire in melius valetudinem Principis, quo miles bonâ in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldæorum attentaret. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij repentè diductis, comitante Burrho Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adest. vbi monente Præfecto, festis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitauisse quosdam ferunt respectantes, rogitantesque vbi Britannicus esset? mox nullo in diuersum auctore, quæ offerebantur secuti sunt. Illatusque castris Nero, & congruentia tempori præfatus, promisso donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta. nec dubitatum est apud prouincias. Cælestesque honores Claudio decernuntur, & funeris sollenne perinde ac diuo Augusto celebratur: æmulante Agrippinâ proauiæ Liuiæ magnificentiam. Testamentum tamen haut recitatum, ne antepositus filio priuignus, iniuriâ & inuidiâ animos vulgi turbaret.

Boleto eum sanat Agrippina.

Mors celatur.

Imperium Neroni traditur.

Claudio funus, & consecratio.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Silanus proconsul Asiæ, veneno necatus, Agrippinæ fraude. item Narcissus ad mortẽ actus. Claudio funus censorium ductum, & laudatur à Principe. Bona Neronis initia, & multa arbitrio Senatus cõstituta. Parthi Armeniam adfectant: quibus Domitius Corbulo opponitur. Nero Acten libertam amat, matre fremente. eaq; caussa imminutæ maternæ potentiæ. Pallas libertus curârerum demotus. mox venenum Britannico properatum: & festinum eius funus. Agrippina Neroni offensior, & visa res nouas moliri. accusata eo nomine, absoluitur. Neronis luxus & lasciui per noctem discursus. Actum de libertis in seruitutem reuocandis, sed non peractum. Damnationes aliquot illustrium, itemq; à fato mortes. Iterum cum Parthis discordia, super Armeniâ. ad quod bellum priscâ seueritate & disciplinâ militem suum Corbulo firmauit. Is Armeniam ingreditur, castella aliquot exscindit, vrbem Artaxata capit & incendit: rege Tiridate prælium aut defensionem nusquam auso. P. Suilius Romæ damnatur, adnitente Senecâ. Octauius Sagitta Pontiam tergiuersantem de nuptiis, impotentiâ amoris, ferro transadigit. libertus suum crimen id fatetur, magno exemplo. Poppæam Sabinam amare Nero occipit: deq; ingenio & Venere eius feminæ. Cornelius Sulla Massiliam amouetur, suspectus Principi. Publicanorum iniquitas temperata. In Germaniâ Frisij res mouent: & sedes iuxta Rhenum conantur figere. frustra. quia pulsi ab Romano equite & disiecti. Eosdẽ agros mox Ansibarij occupant, sed eòdem fato. Hermunduri Cattiq; inter se bellantur. sed magno prælio Catti ad exitium panè gentis cæsi. Gesta hæc annis quattuor.

IMP. CLAVDIO NERONE. L. ANTISTIO VETERE
Q. VOLVSIO. P. CORNELIO SCIPIONE
IMP. CLAVDIO NERONE. II. L. CALPVRNIO PISONE
IMP. CLAVDIO NERONE. III. VALERIO MESSALLA
Coss.

Iunius Silanus.

PRIMA nouo Principatu mors Iunij Silani proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur. non quia ingenij violentiâ exitum irritauerit, segnis & dominationibus aliis fastiditus, adeò vt C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit: verùm Agrippina fratri eius L. Silano necem molita vltorem metuebat, crebrâ vulgi famâ, anteponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, & imperiũ per scelus adepto, virum ætate compositâ, insontem, nobilem, & quod tunc spectaretur, è Cæsarum posteris. quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat. hæc caussa necis: ministri fuere P. * Celerius eques Romanus, & Ælius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi. Ab iis proconsuli venenum inter epulas datum est, apertiùs quàm vt fallerent. Nec minus properato Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgiis aduersus Agrippinam rettuli, asperâ custodiâ, & necessitate extremâ, ad mortem agitur; inuito Principe, cuius abditis adhuc vitiis per auaritiam ac prodigentiam mirè congruebat. Ibaturq;. in cædes, nisi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obuiam issent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & pari in societate potentiæ concordes, diuersâ arte ex æquo pollebant. Burrhus militaribus curis, & seueritate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honestâ. iuuantes inuicem, quo faciliùs lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen vtrique vnum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptiis incestis & adoptione exitiosâ semet peruerterat. Sed neque Neroni infra seruos ingenium; & Pallas tristi arrogantiâ modum liberti egressus,

* *Scribe,* Celer *Palàm veneno necatus.*

Narcissus etiã ad mortem actus.

Burrhi & Senecæ laudatio.

egressus,tædium sui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signumque more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMÆ MATRIS. Decreti & à senatu duo lictores, flaminium Claudiale, simul Claudio censorium funus,& mox consecratio. Die funeris,laudationē eius Princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis, consulatus, ac triumphos maiorum enumerabat; intentus ipse & ceteri. Liberalium quoque artium commemoratio, & nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse, pronis animis audita. Postquam ad prouidentiam sapientiamque flexit,nemo risui temperare,quamquam oratio à Senecâ composita, multum cultus præferret: vt fuit illi viro ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant seniores,quibus otium est vetera & præsentia contendere, primum ex iis qui rerum potiti essent Neronem, alienæ facundiæ eguisse. Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus,& Augusto promta ac profluens,quæ deceret Principem,eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, quâ verba expenderet, tum validus sensibus aut consulto ambiguus. Etiam C.Cæsaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio quoties meditata dissereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis,viuidum animum in alia detorsit. Cælare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere. & aliquando carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat. Ceterùm peractis tristitiæ imitamentis,curiam ingressus,& de auctoritate patrum,& consensu militum præfatus,consilia sibi & exempla capessendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus,aut domesticis discordiis imbutam:nulla odia,nullas iniurias,nec cupidinem vltionis afferre. Tum formam futuri principatus præscripsit, ea maximè declinans,quorum recens flagrabat inuidia. Non enim se negotiorum omnium iudicem fore, vt clausis vnam intra domum accusatoribus & reis,paucorum potentiâ grassaretur. Nihil in penatibus suis vænale, aut ambitioni peruium: discretam domum & Remp. Teneret antiqua munia senatus. Consulum tribunalibus Italiâ & publicæ prouinciæ assisterent. Illi patrum aditum præberent; se mandatis exercitibus consulturum. Nec defuit fides. Multaque arbitrio senatus constituta sunt, Ne quis ad caussam orandam mercede aut donis emeretur; Ne designatis quidem quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidē aduersante Agrippinâ,tamquam acta Claudij subuerterentur, obtinuere patres. qui in palatium ob id vocabantur, vt astaret abditis à tergo foribus velo discreta, quod visum arceret, *aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum caussam gentis apud Neronem orantibus, escendere suggestum Imperatoris, & præsidere simul parabat, nisi ceteris pauore defixis, Seneca admonuisset, venienti matri occurreret.Ita specie pietatis,obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Parthos, & rapi Armeniam allatum est; pulso Rhadamisto,qui sæpe regni eius potitus,dein profugus,tum quoque bellum deseruerat. Igitur in vrbe sermonum auidâ, quemadmodum Princeps vix septemdecim annos egressus,suscipere eam molem aut propulsare posset:quod subsidium in eo qui à feminâ regeretur: num prœlia quoque & oppugnationes vrbium,& cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant. Contrà. *alij melius euenisse dixerunt,quàm si inualidus senectâ & ignauiâ Claudius, militiæ ad labores vocaretur,seruilibus iussis obtemperaturus. Burrhum tamen & Senecam multarum rerum experientiâ cognitos: & Imperatori quantum ad robur deesse? cùm octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius,nonodecimo Cæsar Octauianus,ciuilia bella sustinuerint. Pleraque in summâ fortunâ auspiciis & consiliis, quàm telis & manibus geri. Daturum planè documentum,*

Honores in Agrippinā.

Laudatio funebris Claudij.

Non sine audientium irrisu.

Nero infans:

At non ceteri Principes.

Eius honesta oratio in curiā.

Forma gubernandi.

Senatui auctoritas restituta.

Agrippina supra feminam cura.

*auditus.

Armenia turbat.

Sermones hinc in Neronem:

Et alij pro Nerone.

honestis an secus amicis vteretur, si ducem amotâ inuidiâ egregium, quàm si pecuniosum & gratiâ subnixum per ambitum diligeret. Hæc atq. talia vulgantibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quæsitam supplendis Orientis legionibus admouere, legionesque ipsas propiùs Armeniam collocari iubet. Duosque veteres reges Agrippam & *Iocchum expedire copias, quîs Parthorum fines vltrò intrarent, simul pontes per amnem Euphratem iungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenem Sohemo cum insignibus regiis mandat. Exortusque in tempore æmulus Vologeso, filius Vardanes. Et absceſſere Armeniâ Parthi, tamquam differrent bellum. Sed apud senatum omnia in maius celebrata sunt, sententiis eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem Principi triumphalem, vtque ouans vrbem iniret, effigiesque eius pari magnitudine ac Martis Vltoris, eodem in templo censuere: præter suetam adulationem læti, quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. Videbaturq. locus virtutibus patefactus. Copiæ Orientis ita diuiduntur, vt pars auxiliariũ cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatum eius Quadratum *Vinidium remaneret; par ciuium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisque, quæ apud Cappadociam hiemabant. Socij reges prout bello conduceret, parère iussi. Sed studia eorũ in Corbulonem promtiora erant. qui vt famæ inseruiret, quæ in nouis cœptis validissima est, itinere properè confecto, apud *Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam specie inanium validus. Ceterùm vterque Vologesem regem nuntiis monebant, pacem quàm bellum mallet, datisque obsidibus, solitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret. Et Vologeses quo bellum ex æquo modo pararet, an vt æmulationis suspectos per nomen obsidum amoueret, tradit nobilissimos ex familiâ Arsacidarum. Accepitque eos centurio *Hostorius ab *Vinidio missus, fortè priore de caussa adito rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est, ire præfectum cohortis Arrium Varum, & *recipere obsides iubet. Hinc ortum inter præfectum & centurionem iurgium, ne diutiùs externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quâdam etiam hostium, Corbulonem prætulere. Vnde discordia inter duces. querente Vinidio prærepta quæ suis consiliis patrauisset; testante contrà Corbulone, non priùs conuersum regem ad offerendos obsides, quàm ipse dux bello dilectus, spes eius ad metum mutaret. Nero quo componeret diuersos, sic euulgari iussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prosperè gestas, laurum fascibus Imperatoriis addi. quæ in alios consules egressa, coniunxi. Eodem anno Cæsar effigiẽ Gn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore vsus erat, petiuit à senatu: sibiq. statuas argento vel auro solidas, aduersus offerentes prohibuit. Et quamquam censuissent Patres, vt principium anni inciperet mense Decemb. quo ortus erat Nero, veterem religionem kalendarum Ianu. inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt in reos Carinas Celer senator, seruo accusante, aut Iulius Densus equester, cui fauor in Britannicum crimini dabatur. Claudio Nerone, L. Antistio Coss. cùm in acta Principum iurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium iurare prohibuit: magnis patrum laudibus, vt iuuenilis animus leuium quoq. rerum gloriâ sublatus, maiores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum,*

Ipse curam belli suscipit.

*Antiochum

Parthi Armeniam omittunt.

Inde honores in Principẽ, vani & nimij.

Corbulo Armeniæ rebus præfectus.

*Numidium

*Vet. Ægeas

Copias à Quadrato accipit.

Vologeses ad pacem inclinat.

*Var. Histeius *Numidio Obsides dat.*

*Var. recipere

Vnde dissidium inter Romanos duces.

Nero componit.

Populariter quædam Roma gerit.

A. V. C. DCCCIIX.

Clementiam ostentat.

motum,reddidit ſenatui,clementiam ſuam obſtringens crebris orationibus; quas Seneca,teſtificando quàm honeſta præciperet, vel iactandi ingenij,voce Principis vulgabat. Ceterùm infracta paulatim potentia matris, delapſo Nerone in amorem libertæ,cui vocabulum Acte fuit:ſimul aſſumtis in conſcientiam Othone & Claudio Senecione adoleſcentulis decoris. quorum Otho familiâ conſulari,Senecio liberto Cæſaris patre genitus, ignarâ matre, dein fruſtrà obnitente,penitus * irrepſerat per luxum & ambigua ſecreta. ne * ſeuerioribus quidem Principis amicis aduerſantibus, mulierculâ nullâ cuiuſquam iniuriâ cupidines Principis explente; quando vxore ab Octauiâ nobili quidem,& probitatis ſpectatæ,fato quodam,an quia præualent illicita,abhorrebat. metuebaturque ne in ſtupra feminarum illuſtrium prorumperet,ſi illâ libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam,nurum ancillam,aliaque eundem in modum muliebriter fremere. Neque pœnitentiam filij,aut ſatietatem opperiri:quantoque fœdiora exprobrabat,acriùs accendere. donec vi amoris ſubactus, exueret obſequiũ in matrem,Senecæque permitteret. Ex cuius familiaribus Annæus Serenus, ſimulatione amoris aduerſus eandem libertam primas adoleſcentis cupidines velauerat, præbueratque nomen,vt quæ Princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina verſis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, ſuum potiùs cubiculum ac ſinum offerre contegendis quæ prima ætas,& ſumma fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempeſtiuam ſeueritatem, & ſuarum opum quæ haut procul Imperatoriis aberant, copias tradebat. vt nimia nuper coërcendo filio;ita rurſum intemperanter demiſſa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit,& proximi amicorum metuebant,orabantque caueri inſidias mulieris ſemper atrocis, tum & falſæ. Fortè illis diebus Cæſar inſpecto ornatu,quo Principum coniuges ac parentes effulſerant, diligit veſtem & gemmas, miſitque donum matri: nullâ parcimoniâ,cùm præcipua & cupita aliis,prior deferret. Sed Agrippina non his inſtrui cultus ſuos, ſed ceteris arceri proclamat, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipsâ haberet. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infenſus iis quibus ſuperbia muliebris innitebatur, demouet Pallantem curâ rerum quîs à Claudio impoſitus,velut arbitrum regni agebat. Ferebaturque digrediente eo, magnâ proſequentium multitudine, non abſurdè dixiſſe: *Ire Pallantem, vt eiuraret.* Sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, pareſque rationes cum Rep. haberet. Præceps poſt hæc Agrippina,ruere in terrorem & minas, neque Principis auribus abſtinere, quo minus teſtaretur, *adultum iam eſſe Britannicum,veram dignamque ſtirpem ſuſcipiendo patris imperio; quod inſitus & adoptiuus, per iniurias matris exerceret. Non abnuere ſe, quin cuncta infelicis domus mala patefierent,ſuæ in primis nuptiæ,ſuum veneficium. Id ſolum diis & ſibi prouiſum, quòd viueret priuignus. Ituram cum illo in caſtra. Audiretur hinc Germanici filia,inde vilis rurſus Burrhus & exſul Seneca, truncâ ſcilicet manu, & profeſſoriâ linguâ, generis humani regimen expoſtulantes.* Simul intendere manus,aggerere probra:conſecratũ Claudium, infernos Silanorum manes inuocare,& tot irrita facinora. Turbatus his Nero,& propinquo die,,quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare ſecum, modò matris violentiam, modò ipſius indolem, vt quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem latè quæſiuiſſet. Feſtis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, regnum luſu ſortientium,euenerat ea ſors Neroni. Igitur ceteris diuerſa, nec ruborem illatura; vbi Britannico iuſſit exſurgeret, progreſſuſque in medium cantum aliquem inciperet, irriſum ex eo ſperans pueri ſobrios quoque conuictus, nedum

Amor eius in Acten:

* irrepſerant

* Ver. ſenioribus

Qui Agrippina odioſus. Et auertere conatur minis:

Mox blandimentis.

Fruſtrà.

Quia ipſe auertit ſe à matre.

Pallantem eius ab altò detrahit.

Hinc minax oratio Agrippinæ.

Nero Britannicum ſuſpicit.

Qui iniuria & miſeria ſuæ intelligens.

nedum temulentos ignorantis: ille constanter exorsus est carmen, quo euolutum eum sede patriâ rebusque summis significabatur. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellectâ inuidiâ, odium intendit. Vrgentibusq. Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque iubere cædem fratris palàm audebat, occulta molitur. Parari venenũ iubet, ministro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius curâ attinebatur damnata veneficij nomine Locusta, multâ scelerum famâ. Nam vt proximus quisque Britannico, neque fas, neque fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque exsolutâ aluo parum validum, siue temperamentum inerat, ne statim sæuiret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, iubere supplicium veneficæ; quòd dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem quàm si ferro vrgeretur, cubiculum Cæsaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum. Mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorum, propriâ & parciore mensâ. Illic epulante Britannico, quia cibos potusque eius dilectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum, aut vtriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac præcalida, & libata gustu potio traditur Britannico. Dein postquam feruore aspernabatur, frigidâ in aquâ affunditur venenum, quod ita cunctos eius artus peruasit, vt vox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatum à circumsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille vt erat reclinis, & nescio similis, solitum ita, ait, per comitialem morbum, quo primum ab infantiâ afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim visus sensusque. At Agrippinæ is pauor, ea consternatio mentis quamuis vultu premeretur, emicuit; vt perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum, & parricidij exemplum intelligebat. Octauia quoque quamuis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentium, repetita conuiuij lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit, prouiso antè funebri apparatu, qui modicus fuit. In campo tamen Martio sepultus est, adeò turbidis imbribus, vt vulgus iratũ deũm portendi crediderit aduersus facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum existimantes. Tradunt plerique eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus illusisse pueritiæ Britannici Neronem. vt iam non præmatura, neq. sæua mors videri queat, quamuis inter sacra mensæ, ne tempore quidẽ ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata sit, in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro priùs quàm veneno pollutum. Festinationem exsequiarum edicto Cæsar defendit, id à maioribus institutum referens, *subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus, aut pompâ detinere. Ceterùm & sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in Rep. sitas: & tanto magis fouendum patribus populóque Principem, qui vnus superesset è familiâ summum ad fastigium genitâ.* Exim largitione potissimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui arguerent viros grauitatem asseuerantes, quòd domos villasque id temporis quasi prædas diuisissent. Alij necessitatem adhibitam credebant à Principe, sceleris sibi conscio, & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemq. obstrinxisset. At matris ira nullâ munificentiâ leniri; sed amplecti Octauiam, crebra cum amicis secreta habere. Super ingenitam auaritiam, vndiq. pecunias quasi in subsidium corripiens,

Veneno tollere eum parat.

Datur ei in frigidâ.

Illicò obit.

Nocte effertur & vritur.

Edictum super eâ re Cæsaris.

Liberalitas ad redimendum scelus.

Agrippina tamen mansit infensior.

ripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere: quasi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiasque militares, quæ vt coniugi Imperatoris * solitum & vt matri seruabantur, & Germanos super eundem honorem custodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam quæ Antoniæ fuerat: quoties ipse illuc ventitaret, septus turbâ centurionum, & post breue osculum digrediens. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quàm fama potentiæ, non suâ vi nixæ. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas feminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij à Messallinâ depulsam, suprà rettuli, insignis genere, formâ lasciua, & Agrippinæ diu percara. mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptiis Silanæ deterruerat Agrippina, impudicam & vergentem annis dictitans, non vt Africanum sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa spe vltionis oblatâ, parat accusatores ex clientibus suis Iturium & Caluisium, non vetera, & sæpius iam audita deferens, quòd Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: sed destinauisse eam Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Augusto, ad res nouas extollere; coniugioque eius etiam imperio Remp. rursus inuadere. hæc Iturius & Caluisius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt. Qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionem libertum & ipsum Domitiæ impulit ire properè, crimenque atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur. Cùm ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis lusus Principis intendere. Sed tunc compositus ad mœstitiam, expositoque indicij ordine, ita audientem exterret, vt non tantùm matrem Plautumque interficere, sed Burrhum etiam demouere præfecturâ destinaret, tamquam Agrippinæ gratiâ prouectum, & vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est, scriptos esse ad Cæninam Thuscum codicillos mandatâ ei prætoriarum cohortium curâ, sed ope Senecæ dignationem Burrho retentam. Plinius & Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti referunt. sanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amicitiâ floruit. Nos consensum auctorum secuturi, quæ diuersa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, non priùs differri potuit, quàm Burrhus necem eius promitteret, si facinoris coargueretur, *Sed cuicumque, nedum parenti defensionem tribuendam. nec accusatores adesse, sed vocem vnius ex inimicâ domo afferri.* * *Refutare tenebras, & vigilatam conuiuio noctem, omniaque temeritati & inscitiæ propiora.* Sic lenito Principis metu & luce ortâ, itur ad Agrippinam vt nosceret obiecta, dissolueretque, vel pœnas lueret. Burrhus iis mandatis, Senecâ coràm, fungebatur. Aderant & ex libertis, arbitri sermonis. Deinde à Burrho postquam crimina & auctores exposuit, minaciter actum. Agrippina ferociæ memor, *Non miror*, inquit, *Silanam numquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde à parentibus liberi; quàm ab impudicâ adulteri mutantur. Nec si Iturius & Caluisius adesis omnibus fortunis, nouissimam suscipiendæ accusationis operam anni rependunt; ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæsari conscientia subeunda est. nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, si beniuolentiâ mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & histrionem Paridem quasi scenæ fabulas componit. Baiarum suarum piscinas excolebat, cùm meis consiliis adoptio, & proconsulare ius, & designatio consulatus, & cetera adipiscendo imperio præpararentur. Aut existat qui cohortes in vrbe*

Cui Nero excubias adimit.

* olim, tum &c

Igitur cultores eam deserunt.

Silana in eam insurgit.

Insidiarum in Principem accusat.

Nero mirificè terretur.

In eadem matris imminet.

* reputare

Coërcetur à Burrho.

Agrippina seriò se purgat.

vrbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, denique seruos vel libertos ad scelus corruptos arguat. Viuere ego Britannico potiente rerum poteram: at si Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba impatientiâ caritatis aliquando incauta, sed ea crimina obiiciant, quibus nisi à filio mater absolui nõ possim.* corrupta,

Commotis qui aderant, vltroque spiritus eius mitigantibus, colloquium filij expõscit. Vbi nihil pro innocentiâ quasi diffideret, nec beneficiis quasi exprobraret, disseruit, sed vltionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ *Senio Rufo, cura ludorum qui à Cæsare parabantur Arruntio Stellæ, Ægyptus C. Balbillo permittuntur. Syria P. Anteio destinata, & variis mox artibus elusus, ad postremum in vrbe retentus est. At Silana in exsilium acta. Caluisius quoque & Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumtum, validiore apud libidines Principis Paride, quàm vt pœnâ afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrhus, vt Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, cui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperium vocaretur. Eius accusationis auctor exstitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium sectionibus famosus, & tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm grauis superbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit, nihil vnquã se domi, nisi nutu aut manu significasse, vel si plura demonstranda essent scripto vsum, ne vocem consociaret. Burrhus quamuis reus, inter iudices sententiam dixit. Exsiliumque accusatori irrogatum, & tabulæ exustæ sunt, quibus oblitterata ærarij monimenta retrahebat. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita, demouetur, quo maior species libertatis esset; vtque miles theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, & plebs daret experimentum, an amotis custodibus, modestiam retineret. Vrbem Princeps lustrauit è responso haruspicum, quòd Iouis ac Mineruæ ædes de cælo tactæ erant. Q. Volusio, P. Scipione Coss. otium foris, fœda domi lasciuia, quâ Nero itinera vrbis, & lupanaria, & diuerticula, veste seruili in dissimulationem sui compositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad venditionem exposita, & obuiis vulnera inferrent, aduersus ignaros adeò, vt ipse quoque acciperet ictus, & ore præferret. Deinde vbi Cæsarem esse qui grassaretur pernotuit, augebanturque iniuriæ aduersus viros feminasque insignes, & quidam simili licentiâ sub nomine Neronis, multi propriis cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidam Montanus senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, cõgressus fortè per tenebras cum Principe, quia vim tentantem acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica, & quasi priuata sinerent. si à læsis validiùs ageretur; arma inferebant. Ludicram quoq. licentiam, & fautores histrionum velut in prœlia conuertit, impunitate & præmiis; atque ipse occultus, & plerumque coràm prospectans: donec discordi populo, & grauioris motus terrore, non aliud remedium repertũ est, quàm vt histriones Italiâ pellerentur, milesque theatro rursum afflueret. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumque vt aduersus malè meritos, reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerãt qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro Principe, perscripsere tamen consensum senatus. * Ille auctor constitutionis fieret, vt inter paucos & sententiæ aduersos, quibusdam coalitam libertate irreuerentiam eò prorupisse frementibus, *vi an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum consultarent,*

Filium ipsa conuenit.

Placat, & placatur.

* Fenio

Accusatores eius varie puniti.

Pallas, & Burrhus, delati.

Illius contemptrix superbia.

Miles à theatro remotus.

A. V. C. CCMIX. Neronis nocturna lasciuia.

Quam vulgò imitati:

Iulius Montanus infeliciter.

Miles iterum in theatrum reductus.

De ingratis libertis deliberatio.

* Mutila

Contra eos dictum:

an

an verberibus manus vltrò intenderent, impellerentve pœnam ſuam diſſuadentes. Quid enim aliud læſo patrono conceſſum, quàm vt viceſimum vltra lapidem, in oram Campaniæ libertum releget? Ceteras actiones promiſcuas & pares eſſe. Tribuendum aliquod telum quod ſperni nequeat. Nec graue manumiſſis, per idem obſequium retinendi libertatem, per quod aſſecuti ſint. Ac criminum manifeſtos, meritò ad ſeruitutem retrahi, vt metu coërceantur, quos beneficia non mutauiſſent. Diſſerebatur contrà. *Paucorum culpam ipſis exitioſam eſſe debere. nihil vniuerſorum iuri derogandum. quippe latè fuſum id corpus. Hinc * plerumque tribus, decurias, miniſteria magiſtratibus & ſacerdotibus, cohortes etiam in vrbe conſcriptas. & plurimis equitum, pleriſque ſenatoribus, non aliunde originem trahi. Si ſeparentur libertini, manifeſtam fore pœnuriam ingenuorum. non fruſtra maiores cùm dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in communi poſuiſſe. Quin & manumittendi duas ſpecies inſtitutas, vt relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos vindictâ patronus non liberauerit, velut vinculo ſeruitutis attineri. Diſpiceret quiſque merita, tardéque concederet, quod datum non adimeretur.* Hæc ſententia valuit. Scripſitque Cæſar ſenatui, priuatim expenderent cauſſam libertorum, quoties à patronis arguerentur: in commune nihil derogent. Nec multo pòſt, ereptus amitæ libertus Paris, quaſi iure ciuili, non ſine infamiâ Principis, cuius iuſſu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Vibullium prætorem, & plebei tribunum Antiſtium ortũ certamen, quòd immodeſtos fautores hiſtrionum & à prætore in vincula ductos, tribunus omitti iuſſiſſet. comprobauere patres, incuſatâ Antiſtij licentiâ. Simul prohibiti tribuni ius prætorum & conſulum præripere, aut vocare ex Italiâ cum quibus lege agi poſſet. Addidit L. Piſo deſignatus conſul, ne quid intra domum pro poteſtate animaduerterent: néve multam ab iis dictam, quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quattuor menſes referrent: medio temporis contradicere liceret. deque eo conſules ſtatuerent. Cohibita artiùs & ædilium poteſtas, ſtatutumque quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel pœnæ irrogarent. Eò Heluidius Priſcus tribunus plebis aduerſus Obultronium Sabinum ærarij quæſtorem contentiones proprias exercuit, tamquam ius haſtæ aduerſus inopes inclementer * augeret. Dein Princeps curam tabularum publicarum à quæſtoribus ad præfectos tranſtulit. Variè habita, ac ſæpe immutata eius rei forma. Nam Auguſtus permiſit ſenatui diligere præfectos. dein ambitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebantur ex numero prætorum qui præeſſent. Neque id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæſtores rurſum impoſuit, iiſque ne metu offenſionum ſegniùs cõſulerent, extra ordinem honores permiſit. Sed deerat robur ætatis eum primum magiſtratum capeſſentibus. Igitur Nero * præfecturâ perfunctos, & experientiâ probatos dilegit. Damnatus iiſdem conſulibus Vipſanius Lenâs, ob Sardiniam prouinciam auarè habitam. Abſolutus Ceſtius Proculus repetundarum, cedentibus accuſatoribus. Clodius Quirinalis, quòd præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuriâ ſæuitiaque afflictauiſſet, veneno damnationem anteuertit. Aminius Rebius ex primoribus peritiâ legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ ſenectæ miſſo per venas ſanguine effûgit: haut creditus ſufficere ad conſtantiam ſumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Voluſius egregiâ famâ conceſſit. cui tres & nonaginta anni ſpatium viuendi, præcipuaque opes bonis artibus, inoffenſa tot Imperatorum malitia fuit. Nerone ſecundùm, L. Piſone conſulibus, pauca memoriâ digna euenêre. niſi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quîs molem amphitheatri apud campum Martis Cæſar exſtruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Romani re-*

Pro iis dictum.

* pleraſque

Et hi obtinuêre.

Paris ingenuus iudicatus.

Ius Tribunicium coërcitum.

Item Ædilicium.

* ageret

De præfectis ærarij variatio.

* præturâ

L. Voluſii mors, & opes.

A. V. C. DCCCX. *Amphitheatrum Neronianum.*

pertum sit,res illustres annalibus,talia diurnis vrbis actis mandare.Ceterùm colonia Capua atque Nuceria,additis veteranis, firmatæ sunt: plebeiq. congiarium quadrageni nummi viritim dati, & sestertium quadringenties ærario illatum est ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintæ & vicesimæ venalium mancipiorum remissum, specie magis quàm vi . quia cùm venditor pendere iuberetur, in partem pretij emtoribus accrescebat. Edixit Cæsar,ne quis magistratus,aut procurator qui prouinciam obtineret,spectaculum gladiatorum,aut ferarum,aut quod aliud ludicrum ederet. Nam antè non minus tali largitione , quàm corripiendis pecuniis , subiectos affligebant; dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. Factum & S.consultum vltioni iuxtà & securitati , vt si quis à suis seruis interfectus esset, ij quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent ; inter seruos supplicia penderent. Redditur ordini Lusius Varius consularis,auaritiæ criminibus olim perculsus.Et Pomponia Græcina insignis femina Plautio, qui ouans se de Britanniis retulit, nupta,ac superstitionis externæ rea,mariti iudicio permissa. Isque priscò instituto , propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit , & insontem nuntiauit. Longa huic Pomponiæ ætas,& continua tristitia fuit. Nam post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam,per quadraginta annos,non cultu nisi lugubri,non animo nisi mæsto egit. Idque illi imperitante Claudio impunè, mox ad gloriam vertit. Idem annus plures reos habuit. quorum P.Celerem, accusante Asiâ,quia absoluere nequibat Cæsar,traxit,senectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto,vt memorauì,Silano proconsule,magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant , maculosum fœdumque,& idem ius audaciæ in prouinciâ ratum , quod in vrbe exercuerat . Sed peruicaci accusatione conflictatus,postremò defensionem omisit,ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, à quo Lycij res repetebant, eò vsque ambitus prævaluit , vt quidam accusatorum eius exsilio multarentur,tamquam insonti periculum fecissent. Nerone tertiùm consule simul iniit consulatum Valerius Messalla , cuius proauum oratorem Coruinum, diuo Augusto abauo Neronis,collegam in eo magistratu fuisse,pauci iam senum meminerant. sed nobili familiæ honor auctus est , oblatis in singulos annos quingenis sestertiis,quibus Messalla paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoque Cottæ & Haterio Antonino annuam pecuniam statuit Princeps, quamuis per luxum auitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinendâ Armeniâ bellum,acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridatem dati à se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur,parta olim à Lucullo Pompeioque recipere. Ad hæc Armenij ambiguâ fide vtraque arma inuitabant,situ terrarum,similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignotâ * illuc magis ad seruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiam militum , quàm contra perfidiam hostium erat. Quippe Syriâ transmotæ legiones,pace longâ segnes , munia Romanorum ægerrimè tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos,qui non stationem,non vigilias inissent: vallum fossamque quasi noua & mira viserent: sine galeis,sine loricis,nitidi & quæstuosi, militiâ per opida expletâ. Igitur dimissis quibus senecta , aut valetudo aduersa erat, supplementum petiuit.Et habiti per Galatiam ac Cappadociam dilectus. Adiectaque ex Germaniâ legio cum equitibus alariis, & peditatu cohortium: retentusque

Edictum, ne Præsides ludos ederent.

Vita dominica cõsultum.

Pomponia Græcina.

P. Celer accusatur.

Et Cossutianus Capito.

Eprius Marcellus.

A. V. C. DCCCXI.

Messalla consulatu, & laus.

Neronis liberalitas in illustres.

In Armeniâ, & pro eâ, bellum.

* illuc

Corbulo militem disciplinâ firmat:

Certè desidem.

tuſque omnis exercitus ſub pellibus, quamuis hieme ſæuâ adeò, vt obducta glacie, niſi effoſſa humus, tentoriis locum non præberet. Ambuſti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt. Annotatuſq. miles, qui faſcem lignorum geſtabat, ita præriguiſſe manus, vt oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent. Ipſe cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adeſſe: laudem ſtrenuis, ſolatium inualidis, exemplum omnibus oſtendere. Dehinc quia duritiam cæli militiæq. multi abnuebant, deſerebantque; remedium ſeueritate quæſitum eſt. Nec enim, vt in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia proſequebatur, ſed qui ſigna reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat. idq. vſu ſalubre, & miſericordiâ melius apparuit. Quippe pauciores illa caſtra deſeruere, quàm ea in quibus ignoſcebatur. Interim Corbulo legionibus intra caſtra habitis, donec ver adoleſceret, diſpoſitiſq. per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam priores adirēt, * prædicit. Curam præſidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos Barbaros, & bene gerendæ rei caſum offerri ſcripſerat, tenere ſe munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, poſtquam paucæ è proximis caſtellis turmæ aduenerant, pugnamque imperitiâ poſcebant; congreſſus cum hoſte funditur. Et damno eius exterriti qui ſubſidium ferre debuerant, ſua quiſque in caſtra trepidâ fugâ rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. increpitumque Pactium, & præfectos, militeſque tendere omnes extra vallum iuſſit: inque eâ contumeliâ detenti, nec niſi precibus vniuerſi exercitus exſoluti ſunt. At Tiridates ſuper proprias clientelas, ope Vologeſi fratris adiutus, non furtim iam, ſed palàm bello infenſare Armeniam, quoſque fidos nobis rebatur depopulari, & ſi copiæ contra ducerentur, eludere, huc quoque & illuc volitans, plura famâ quàm pugnâ * extrahere. Igitur Corbulo, quæſito diu prœlio, fruſtra habitus, & exemplo hoſtium circumferre bellum coactus, diſpartit vires, vt legati præfectiique diuerſos locos pariter inuaderent. ſimul Antiochum regem monet, proximas ſibi præfecturas petere. Nam Pharaſmanes interfecto filio Rhadamiſto, quaſi proditore ſui, quo fidem in nos teſtaretur, vetus aduerſus Armenios odium promtius exercebat. Tunc quoque primùm illecti * Iſichi, gens haut aliàs ſocia Romanis, auia Armeniæ incurſauit. Ita conſilia Tiridati in contrarium vertebantur. Mittebatque oratores, qui ſuo Parthorumque nomine expoſtularent, *cur datis nuper obſidibus, redintegrataque amicitiâ, quæ nouis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ poſſeſſione depelleretur? Ideo nondum ipſum Vologeſem commotum, quia cauſſâ, quàm vi agere mallet. Sin perſtaretur in bello; non defore Arſacidis virtutem fortunamque, ſæpius clade Romanâ expertam.* Ad ea Corbulo, ſatis comperto, Vologeſem defectione Hyrcaniæ attineri, ſuadet Tiridati precibus Cæſarem aggredi: poſſe illi regnum ſtabile, & res incruentas contingere, ſi omiſſâ ſpe longinquâ & ſerâ, præſentem potioremque ſequeretur. Placitum dehinc, quia commeantibus inuicem nuntiis, nihil in ſummâ pacis proficiebatur, colloquio ipſorum tempus locumque deſtinari. Mille equitum præſidium Tiridates affore ſibi dicebat: quantum Corbuloni cuiuſque generis militum aſſiſteret, non ſtatuere, dum poſitis loricis & galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicumque mortalium, nedum veteri & prouido duci, barbaræ aſtutiæ patuiſſent. Ideo artum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, vt dolus patraretur. Nam equiti ſagittarum vſu exercito ſi detecta corpora obiicerentur, nihil profuturam multitudinem. Diſſimulato tamen * intellectu, rectiùs de his quæ in publicum conſulerentur, totis exercitibus coràm diſſertaturos reſpondit. Locumque dilegit, cuius pars altera

Ille bene excitat:

Et exemplo præit.

Seueritas eius.

Re ſalubris.

Vetat ſuos excurrere.

* edicit.

Qui fecerāt, multat.

Tiridates palàm incurſat Armeniam.

* Vat. exterrere.

Prœlium tamen vitat.

Ita copias ipſe ſpargit.

* Vat. Inſechi.

Tiridates in metu, legatos mittit.

Corbulo ſubmiſſionem ſuadet.

De colloquio agitur.

In quo dolum Barbarus ſtruit:

* intellecta.

Romanus intellegit.

altera colles erant clemẽter assurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit: cui accita per noctem aliis ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, vnâ cum aquilâ, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates vergente iam die procul astitit, vnde videri magis quàm audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem sua quemque in castra iubet. Rex siue fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur; siue vt commeatus nostros Pontico mari, & Trapezunte opido aduentantes intercideret, properè discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidiis nostris insessos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, vtque Armenios ad sua defendenda cogeret, exscindere parat castella. Sibique quod validissimum in eâ præfecturâ cognomento Volandum sumit. minora Cornelio Flacco legato, & Isteo Capitoni castrorum præfecto mandat. Tum circumspectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouisis, hortatur milites, vt hostem vagum, neque paci aut prœlio paratum, sed perfidiam & ignauiam fugâ confitentem, exuerent sedibus, gloriaque pariter & prædæ consulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit; alios scalas mœnibus admouere; multos tormentis faces & hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribusque attributus locus, vnde eminus glandes torquerent: ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari vndique metu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, vt intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obiices portarum subuersi, capta escensu munimenta, omnesque puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis. & imbelle vulgus sub coronâ venundatum: reliqua præda victoribus cessit. Pari fortunâ legatus ac præfectus vsi sunt, tribusque vnâ die castellis expugnatis, cetera terrore, & alia sponte incolarum, in deditionem veniebant. vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul & latioribus vadis transiere. At Tiridates pudore & metu, ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur: si prohiberet, impeditis locis seque & equestres copias illigaret: statuit postremò ostendere aciem, & dato die prœlium incipere, vel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repentè agmen Romanũ circumfundit, non ignaro duce nostro, qui viæ pariter & pugnæ composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum dilectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur. quibus iusserat, vt instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur. In cornibus pedes sagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro per ima collium, vt si hostis intrauisset, fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diuerso Tiridates, non vsque ad iactum teli, sed cum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diuersos consectari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec amplius quàm decurio equitum audentiùs progressus, & sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris, abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioneq. circumdaret agitauit, concessisse illuc Tiridatem ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterentur, intertum, lucem opperitur: præmissaque leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemque eminus inciperet.

Qui tamen prodit:

Et eminus Tiridates.

Sed irriti abeunt,

Ille Armeniam ingreditur.

Castella expugnat.

Artaxata ipsa aggreditur.

Tiridates prohibere conatur.

Locum fraudi & pugnæ quærit:

Sed apud hostem non opportunum.

Itaque abscedit.

ciperet. Sed opidani portis ſponte patefactis, ſe ſuaque Romanis permiſere. quod ſalutem ipſis tulit: Artaxatis ignis immiſſus, deletaque & ſolo æquata ſunt. quia nec teneri ſine valido præſidio, ob magnitudinem mœnium; nec id nobis virium erat, quòd firmando præſidio, & capeſſendo bello diuideretur. vel ſi integra & incuſtodita relinquerentur, nulla in eo vtilitas aut gloria quòd capta eſſent. Adiicitur miraculum velut numine oblatum. Nam cuncta extra tecta hactenus ſole illuſtria fuere: quòd mœnibus cingebatur, ita repentè atrâ nube coopertum, fulguribuſq. diſcretum eſt, vt quaſi infenſantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc conſalutatus imperator Nero, & ſenatuſconſulto ſupplicationes habitæ: ſtatuæque & arcus, & continui conſulatus Principi: vtque inter feſtos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de eâ eſſet, aliaque in eandem formam decernuntur. adeò modum egreſſa, vt C. Caſſius de ceteris honoribus aſſenſus, ſi pro benignitate fortunæ diis grates agerentur; ne totum quidem annum ſupplicationibus ſufficere diſſeruerit. eoque oportere diuidi ſacros & negotioſos dies, quîs diuina colerentur, & humana non impedirent. Variis deinde caſibus iactatus, & multorum odia meritus reus, haut tamen ſine inuidiâ Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperent demiſſus: quique ſe nocentem videri, quàm ſupplicem mallet. Eius opprimendi gratiâ repetitum credebatur ſenatuſconſultum, pœnaque Cinciæ legis, aduerſus eos qui pretio cauſſas orauiſſent. nec Suilius queſtu aut exprobratione abſtinebat, præter ferociam animi, extremâ ſenectâ liber, & Senecam increpans, *infenſum amicis Claudij, ſub quo iuſtiſſimum exſilium pertuliſſet. Simul ſtudiis inertibus, & iuuenum imperitiæ ſuetum, inuidere iis qui viuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent. Se quæſtorem Germanici, illum domus eius adulterum fuiſſe. An grauius exiſtimandum, ſponte litigatoris præmium honeſtæ operæ aſſequi, quàm corrumpere cubicula Principum feminarum? Quâ ſapientiâ, quibus philoſophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies ſeſtertium parauiſſet? Romæ teſtamenta & orbos, velut indagine eius capi: Italiam & prouincias, immenſo fenore hauriri. At ſibi labore quæſitam, & modicam pecuniam eſſe. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm veterem ac olim partam dignationem ſubitæ felicitati ſubmitteret.* Nec deerant qui hæc iiſdem verbis, aut verſa in deterius Senecæ deferrent. Repertique accuſatores, direptos ſocios cùm Suilius prouinciam Aſiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulêre. Mox quia inquiſitionem annuam impetrauerat, breuius viſum, ſuburbana crimina incipi, quorum obuij teſtes erant. Ii acerbitate accuſationis Q. Pomponium ad neceſſitatem belli ciuilis detruſum: Iuliam Druſi filiam, Sabinamq. Poppæam ad mortem actas: & Valerium Aſiaticum, Luſium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos: iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudij ſæuitiam Suilio obiectabant. Ille nihil ex his ſponte ſuſceptum, ſed Principi paruiſſe defendebat, donec eam orationem Cæſar cohibuit, compertũ ſibi referens ex commentariis patris ſui, nullam cuiuſquam accuſationem ab eo coactam. Tum iuſſa Meſſallinæ prætendi, & labare defenſio. Cur enim neminem alium electum, qui ſæuienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium miniſtros, vbi pretia ſcelerum adepti, ſcelera ipſa aliis delegent. Igitur ademtâ bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebanturque etiam quæ teſtamento matris, aut aui acceperant) in inſulas Baleares pellitur: non in ipſo diſcrimine, non poſt damnationem fractus animo. Ferebaturque copioſâ & molli vitâ, ſecretum illud tolerauiſſe. Filium eius Nerulinum aggreſſis accuſatoribus per inui-

Artaxata dedita: Combuſta.

Neroni ob hæc honores.

P. Suilius reus.

Qui acriter in Senecam inuehit.

Adulterium obiicit: Rapinas & auaritiam.

At ipſe variè accuſatur.

Et in inſulam pellitur.

diam patris,& crimina repetundarum, interceſſit Princeps, tamquam ſatis expletâ vltione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus, Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors,ingentibus donis adulterium,& mox vt omitteret maritum emercatur; ſuum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit, nectere moras,aduerſam patris voluntatem cauſſari, repertaque ſpe ditioris coniugis, promiſſa exuere. Octauius contrà modò conqueri,modò minitari,famam perditam, pecuniam exhauſtam obteſtans: denique ſalutem,quæ ſola reliqua eſſet,arbitrio eius permittens. Ac poſtquam ſpernebatur; noctem vnam ad ſolatium poſcit,quâ delinitus,modum in poſterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia conſciæ ancillæ cuſtodiam cubiculi mandat. Ille,vno cum liberto,ferrum veſte occultum infert. Tum,vt aſſolet in amore & irâ,iurgia, preces, exprobratio, ſatisfactio; & pars tenebrarum libidine ſepoſita. Et queſtu incenſus,nihil meuentem ferro tranſuerberat,& accurrentem ancillam vulnere abſterret, cubiculoque prorumpit. Poſterâ die manifeſtâ cædes, haut ambiguus percuſſor. quippe manſitaſſe vnâ conuincebatur. Sed libertus ſuum illud facinus profiteri,ſe patroni iniurias vltum * eſſe. Commoueratque quoſdam magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta,verum aperuit. poſtulatuſque apud conſules à patre interfectæ,poſtquam tribunatu abierat, ſententiâ patrum, & lege Corneliâ de ſicariis condemnatur. Non minus inſignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. * Ollio patre genita, ſed nomen aui materni ſumſerat, illuſtri memoriâ Poppæi Sabini conſulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondum functum,amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honeſtum animum. Quippe mater eius ætatis ſuæ feminas pulchritudine ſupergreſſa,gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis ſufficiebant.Sermo comis,nec abſurdum ingenium modeſtiam præferre,& laſciuiâ vti. rarus in publicum egreſſus, idq. velatâ parte oris,ne ſatiaret aſpectum,vel quia ſic decebat. Famæ numquam pepercit,maritos & adulteros nõn diſtinguens: neque affectui ſuo,aut alieno obnoxia. vnde vtilitas oſtenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Criſpini equitis Romani,ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuentâ ac luxu, & quia flagrantiſſimus in amicitiâ Neronis habebatur. Nec mora, quin adulterio matrimonium iungeretur. Otho, ſiue amore incautus, laudare formam elegantiamque vxoris apud Principem: ſiue vt accenderet,ac ſi eâdem feminâ potirentur,id quoque vinculum potentiam ei adiiceret. Sæpe auditus eſt conſurgens è conuiuio Cæſaris,ſe ire ad illam,ſibi conceſſam * dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium,& gaudia felicium. His atque talibus irritamentis,non longa contatio interponitur.Sed accepto aditu, Poppæa primùm per blandimenta & artes valeſcere, imparem cupidini ſe, & formâ Neronis captam ſimulans: mox acri iam Principis amore,ad ſuperbiam vertens, ſi vltra vnam alteramque noctem attineretur, nuptam eſſe ſe dictitans, nec poſſe matrimonium amittere,deuinctam Othoni per genus vitæ, quod * nẽmo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi ſe ſummâ fortunâ digna viſere. At Neronem pellice ancillâ,& aſſuetudine Actes deuinctum,nil è contubernio ſeruili,niſi abiectum & ſordidum traxiſſe. Deiicitur familiaritate ſuetâ,pòſt congreſſu & comitatu Otho: & poſtremò, ne in vrbe æmulatus ageret,prouinciæ Luſitaniæ præficitur. Vbi vſque ad ciuilia arma, non ex priore infamiâ, ſed integrè ſancteque egit, procax otij,& poteſtatis temperantior. Hactenus

Nero

Octauij Sagittæ vecors amor:

Et immane factum.

* iſſe. *Quod libertus in ſe deuium.*

* Farn. Ellio *Poppæa genus.*

Forma.

Mores,

Pellacia.

Criſpino ea nupta,

Mox Othoni.

Qui apud Neronem laudat,

* Corrupta

Audientem, & mox vocantem.

Ea miris artibus hominem illicit.

* Nero haut æquaret, legerim.

Otho ſeponitur.

Nero flagitiis & sceleribus velamenta quæsiuit. Suspectabat maximè Cornelium Syllam, secors ingenium eius in contrarium trahens, callidumque & simulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Cæsaris, vsu & senectâ à Tiberio vsque domum Principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat: ventitabatque illuc Nero, quo solutiùs vrbem extra lasciuiret. Igitur regredienti per viam Flaminiam compositas insidias, fatoque euitatas, quoniam diuerso itinere Sallustianos in hortos remeauerit, auctoremq. eius doli Syllam ementitur: quia fortè redeuntibus ministris Principis, quidam per iuuenilem licentiam quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque seruorum quisquam, neque clientium Syllæ agnitus. Maximè, despecta & nullius ausi capax natura eius, à crimine abhorrebat: perinde tamen quasi conuictus esset, cedere patriâ, & Massilienſium mœnibus coërceri iubetur. Iisdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diuersas senatorius ordo plebsque ad senatum miserant: illi vim multitudinis; hi magistratuum & primi cuiusque auaritiam increpantes. Cumque seditio ad saxa & minas ignium progressa necem & arma perliceret; C. Cassius adhibendo remedio dilectus. quia seueritatem eius non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, datâ cohorte prætoriâ. cuius terrore & paucorum supplicio, rediit opidanis concordia. Non referrem vulgatissimum senatusconsultum, quo ciuitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur; nisi Pætus Thrasea contradixisset, præbuissetque materiam obtrectatoribus arguendæ sententiæ. *Cur enim si Remp. egere libertate senatoriâ crederet, tam leuia consectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus, quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderétve? Licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largiùs ederentur? Cetera per omnes imperij partes perinde egregia, quàm si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quæ si summâ dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum?* Thrasea contrà, rationem poscentibus amicis, non præsentium ignarum respondebat, eiusmodi consulta corrigere: sed patrum honori dare, vt manifestum fieret, magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum etiam leuissimis aduerterent. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam publicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet: idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed impetum eius, multum prius laudatâ magnitudine animi, attinuere * senatores, dissolutionem imperij docendo, si fructus quibus Resp. sustineretur, deminuerentur. Quippe sublatis portoriis, sequens vt tributorum abolitio expostularetur. Pleraque vectigalium societates, à consulibus & tribunis plebis constitutas, acri etiam populi Rom. tum libertate. Reliqua mox ita prouisa, vt ratio quæstuum & necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas planè publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querelâ tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent. Ergo edixit Princeps vt leges cuiusque publici occultæ ad id tempus, proscriberentur: omissas petitiones, non vltra annum resumerent. Romæ prætor per prouincias qui pro prætore aut consule essent, iura aduersus publicanos extra ordinem redderent. Militibus immunitas seruaretur, nisi in iis quæ væno exercerent. Aliaque admodum æqua: quæ breui seruata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæque, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Temperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio.

Sulla suspectus Neroni.

Et suspectior redditur liberti dolo.

Massiliam ablegatur.

Puteolis discordia.

Thrasea nec minuta reip. neglegit.

Id increpant.

Ipse rationem dat.

Neroni impetus vectigalia tollere.

* seniores,

Continetur à senioribus & sanioribus.

Sed publicanis leges datæ.

Frumentaria naues immunes.

Et ne censibus negotiatorum naues ascriberentur, tributumque pro illis penderent, constitutum. Reos ex prouinciâ Africâ, qui proconsulare imperium

Sulpicius Camerinus absolutus.

illic habuerant, Sulpicium Camerinum, & Pomponium Siluanum, absoluit Cæsar. Camerinum aduersus priuatos & paucos, sæuitiæ magis quàm captarum pecuniarum crimina obiicientes: Siluanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebatque tempus euocandorum testium: reus illico defendi postulabat. valuitque pecuniosâ orbitate & senectâ, quam vltra eo-

Pomponius Siluanus absolutus.

rum vitam produxit, quorum ambitu euaserat. Quietæ ad id tempus res in Germaniâ fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi insignibus, malus ex eo decus sperabant, si pacem continuauissent. Paullinus Pompeius, L. Vetus eâ tempestate exercitui præerant. Ne tamen segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos à Druso aggerem coër-

Agger ad Rhenum cohibendum.

cendo Rheno, absoluit: Vetus, Mosellam atq. Ararim, factâ inter vtrumque fossâ connectere parabat, vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mosellâ, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent; sublatisque itinerum difficultatibus, nauigabilia inter se Occidentis

Fossa inter Ararim & Mosellam.

Septentrionisque litora fierent. Inuidit operi Ælius * Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, studiaque

* Forn. Gracchus

Galliarum affectaret. formidolosum id imperatori dictitans; quo plerumque prohibentur conatus honesti. Ceterùm continuo exercituum otio fama in-

Frisii limitaneos agros insident.

cessit, ereptum ius legatis ducendi in hostem. eoque Frisij iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouêre ripæ, agrosque vacuos, & militum vsui sepositos insedere, auctore Verrito, & Malorige, qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant. Iamque fixerant

* Didius

domos, semina aruis intulerant, vtque patrium solum exercebant; cùm * Dubius Auitus acceptâ à Paullino prouinciâ, minitando vim Romanam, nisi abscederent Frisij veteres in locos, aut nouam sedem à Cæsare impetrarent,

Legatos Romam mittunt.

perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. Profectiq. Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris ostentantur, intrauere Pompeij theatrum, quò magnitudinem populi viserent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum consessum caueæ, discrimina ordinũ, quis eques, vbi senatus percontantur, aduertêre quosdam cultu externo in sedibus senatorum: & quinam forent rogitantes, postquàm audiuerant, earum gentium legatis id honoris datũ, quæ virtute & amicitiâ

Eorum Germana simplicitas.

Romanâ præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant, digrediunturque, & inter patres confidunt. quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Romanâ ambos donauit. Frisios decedere agris iussit.

Sed agris cedere coguntur.

Atq. illis aspernantibus, auxiliaris eques repentè immissus, necessitatẽ attulit, captis cæsisúe qui peruicaciùs restiterant. Eosdẽ agros Ansibarij occupauere, validior gens, non modò suâ copiâ, sed adiacentium populorũ miseratione: quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutũ exsilium orabant. Aderatque

Ansibarij eosdem occupant,

iis clarus per illas gentes, & nobis quoq. fidus, nomine Boiocalus, vinctum se rebellione Cheruscâ, iussu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse, quinquaginta annorum obsequia. Id quoq. adiun-

Duce Boiocalo.

gere, *quòd gentem suam ditioni nostræ subiiceret.* * *Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur? Seruarent sanè receptos gregibus inter hominum* * *famam; modò ne vastitatem & solitudinem mallent, quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantum, & pòst Vsipiorum fuisse. Sicut cælum diis, ita terras generi mortalium datas: quæque sint vacuæ, eas publicas esse. Solem deinde respiciens, & cetera*

Quò tantam

* famem;

sidera

sidera vocans, quasi coràm interrogabat, vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent aduersus terrarum ereptores. Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id diis quos implorarent placitum, vt arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quàm seipsos paterentur. Hæc in publicum Ansibariis respondit, ipsi Boiocalo ob memoriam amicitiæ daturum agros. quod ille, vt proditionis pretium, aspernatus addidit: Deesse nobis terra, in quâ viuamus; * in quâ moriamur, non potest. atque ita infensis vtrimque animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes socias bello vocabant. Auitus scripto ad Curtilium Manciam superioris exercitus legatum, vt Rhenum transgressus, arma à tergo ostenderet, ipse legiones in agrum Tencterûm induxit, excidium minitans, nisi caussam suam dissociarent. Igitur absistentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoque aliena pericula deserentibus, sola Ansibariorum gens retrò ad Vsipios & Tubantes concessit. quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruscos peteret, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædam diuisa est. Eâdem æstate inter Hermunduros Cattosque certatum magno prœlio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione insitâ, eos maximè locos propinquare cælo, precesque mortalium à deis nusquam propiùs audiri. Inde indulgentiâ numinum, illo in amne illisq. siluis, salem prouenire, non vt alias apud gentes eluuie maris arescente vndâ, sed super ardentem arborum struem fusâ, contrariis inter se elementis, igne atque aquis * concretâ. Sed bellum Hermunduris prosperum: Cattis exitio fuit. quia victores diuersam aciem Marti ac Mercurio sacrauere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebantur. Sed ciuitas Iuhonum socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terrâ editi, villas, arua, vicos, passim corripiebant, ferebanturque in ipsa conditæ nuper Coloniæ mœnia. neque extingui poterant; non si imbres caderent, non si fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopiâ remedij, & irâ cladis, agrestes quidam eminus saxa iacere, dein residentibus flammis propiùs suggressi, ictu fustium, aliisque verberibus, vt feras absterrebant: postremò tegmina corpori directa iniiciunt, quanto magis profana & vsu polluta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos & * quadraginta ante annos Remi Romuliq. infantiam texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutam, prodigij loco habitum est, donec in nouos fetus reuiuiisceret.

Quem corrũpere Auitus conatur.

Ille perseuerat.

* *Abesse videtur vox* potest, *hic immittenda.*

Sed auxilia eũ deserunt.

Deniq. Ansibarij casi.

Bellum inter Cattos & Hermunduros.

Flumen salsum.

* concretum.

Catti occidione occisi.

Ignis è terrâ enatus.

Ficus Ruminalis exstincta.

* triginta, verum.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XIIII.

BREVIARIVM LIBRI.

NEro matrem ſuam faſtidit, denique interficit. Excuſat id factum apud Senatum: & is non ignoſcit ſolùm, ſed laudat. Inde ad deterrima quæque prorupit. currus agitauit. in ſcenâ cantauit. Quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum, vario ſermone vulgi. Rubellius Plautus ametur. At Corbulo in Armeniâ ſtrenuè rem gerit: Tygranocerta capit: Tigranem regem iis imponit. Contrà in Britanniâ clades accepta, dum Suetonius Paullinus Monam inſulam intraſſet. & tota pænè prouincia amiſſa: quam tamen mirâ conſtantiâ & vnius prælij ſucceſſu Suetonius idem retinuit. Præfectus vrbis domi ſuæ interfectus. ſupplicium de familiâ ſumtum. Lex Maieſtatis reuocata. Burrhus obiit. Seneca à peßimis in inuidiam vocatur: ideoq; commeatum à Principe petit, nec accipit. Tigellinus vnus omnia poteſt: is Plautum & Sullam interfici curat. Nero Octauiam dimittit: Poppæa iungitur. Seditionem ſuper eâ re populus mouet: quæ cauſſa maturandi Octauiæ exitij. Ea interfecta in Pandateriâ inſulâ. Geſta hæc annis circiter quattuor.

C. VIPSANIO. L. FONTEIO CAPITONE
IMP. NERONE. IV. COSSO CORNELIO LENTVLO
C. CÆSONIO PÆTO. C. PETRONIO TVRPILIANO
P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO
Coss.

A. V. C. DCCCXII. *Nero agitat matris cædem.*

CAIO Vipſanio, Fonteio Coss. diu meditatum ſcelus non vltrà Nero diſtulit, vetuſtate imperij coalitâ audaciâ, & flagrantior in dies amore Poppææ. quæ ſibi matrimonium, & diſſidium Octauiæ incolumi Agrippinâ haut ſperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incuſare Principem, & pupillum vocare, qui iuſſis alienis obnoxius non modò imperij, ſed libertatis etiam indigeret. *Cur enim differri nuptias ſuas? formam ſcilicet diſplicere, & triumphales auos? An fecunditatem, & verum animum * timeri? ne vxor ſaltem iniurias patrum, iram populi aduerſus ſuperbiam auaritiamque matris aperiat. Quòd ſi nurum Agrippina non niſi filio infeſtam ferre poſſet, reddatur ipſa Othonis coniugio. ituram quoquò terrarum, vbi audiret potius contumelias imperatoris, quàm viſeret periculis eius immixta.* Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, vſq. ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cluuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò vſque prouectam, vt medio diei, cùm id temporis Nero per vinum & epulas incaleſceret, offerret ſe ſæpiùs temulento comtam, & inceſto paratam. Iamque laſciua oſcula, prænuntias flagitij blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras ſubſidium à feminâ petiuiſſe: immiſſamque Acten libertam, quæ ſimul ſuo periculo, & infamiâ Neronis anxia, deferret, peruulgatum eſſe inceſtū gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis imperium. Fabius Ruſticus nō Agrippinæ, ſed Neroni cupitum id memorat, eiuſdemque libertæ aſtu diſiectum. Sed quæ Cluuius, eadem ceteri quoque auctores prodidere; & fama huc inclinat, ſeu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, ſeu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea viſa eſt, quæ puellaribus annis ſtuprum cum Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine vſque ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptiis. Igitur Nero vitare ſecretos eius congreſſus: abſcedentem in hortos, aut Tuſculanum vel Antiatem in agrum, laudare quòd otium laceſſeret. Poſtremò vbicumque haberetur, præ-

Per obliquū ſtimulante Poppæā.
animum? timeri ne

Agrippina ſcelus tentat:

Siue ipſe Nero.

Qui paullatim abiungit ſe à matre.

retur,prægrauem ratus,interficere conſtituit: hactenus conſultans, veneno, an ferro,vel quâ aliâ vi. Placuitq. primò venenum. Sed inter epulas Principis ſi daretur,referri ad caſum non poterat,tali iam Britannici exitio. Et miniſtros tentare arduum videbatur, mulieris vſu ſcelerum aduerſus inſidias intentæ. atque ipſa præſumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quo nam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori dilectus,iuſſa ſperneret,metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus,claſſis apud Miſenum præfectus,& pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinæ inuiſus. Ergo nauem poſſe componi docet,cuius pars ipſo in mari per artem ſoluta effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuitorum quàm mare; & ſi naufragio intercepta ſit, quem adeò iniquum, vt ſceleri aſſignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum Principē defunctæ templum, & aras,& cetera oſtentandæ pietatis. Placuit ſollertia, tempore etiam iuta, quando Quinquatruum feſtos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit,ferendas parentum iracundias, & placandum animum dictitans; quò rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippinam, facili feminarum credulitate ad gaudia venientem. Dehinc obuius in litora (nam Antio aduentabat)excipit manu & complexu,ducitque Baulos:id villæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur. ſtabat inter alias nauis ornatior,tamquam id quoque honori matris daretur. Quippe ſueuerat triremi,& claſſiariorum remigio vehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis conſtitit extitiſſe proditorem,& Agrippinam,auditis inſidiis, an crederet ambiguam, geſtamine ſellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum ſubleuauit metum, comiter excepta,ſuperque ipſum collocata. Nam pluribus ſermonibus modò familiaritate iuuenili Nero, & rurſus adductus quaſi ſeria conſociaret, tracto in longum conuictu, proſequitur abeuntem artiùs oculis & pectori hærens; ſiue explendâ ſimulatione, ſeu perituræ matris ſupremus aſpectus, quamuis ferum animum retinebat. Noctem ſideribus illuſtrem, & placido mari quietam,quaſi cōuincendum ad ſcelus,dij præbuere. Nec multum erat progreſſa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepereius Gallus haut procul gubernaculis adſtabat, Aceronia ſuper pedes cubitantis reclinis, pœnitentiā filij & reciperatā matris gratiam per gaudium memorabat. cùm dato ſigno,ruere tectum loci multo plumbo graue,preſſuſque Crepereius,& ſtatim exanimatus. Agrippina & Aceronia eminentibus tecti parietibus fortè validioribus,quamuis oneri cederēt, protectæ ſunt: nec diſſolutio nauigij ſequebatur turbatis omnibus, & quòd plerique ignari conſcios impediebant. Viſum dehinc remigibus, vnum in latus inclinare, atque ita nauem ſubmergere. Sed neque ipſis promtus in rem ſubitam cōſenſus; & alij contrà nitentes dedêre facultatem lenioris in mare iactus. Verùm Aceronia imprudens,dum ſe Agrippinam eſſe,& vt ſubueniretur matri Principis,clamitat,contis & remis,& quæ ſors obtulerat,nauali telis conficitur. Agrippina ſilens, eoque minus agnita, vnum tamen vulnus humero excepit. Nando,deinde occurſu lembunculorum Lucrinum in lacum vectam,villæ ſuæ inferunt. Illic reputans, ideo ſe fallacibus litteris accitam,& honore præcipuo habitam,quodque litus iuxta non ventis acta, non ſaxis impulſa nauis, ſummâ ſui parte, veluti terreſtre machinamentum concidiſſet,obſeruans etiam Aceroniæ necem,ſimul ſuum vulnus aſpiciens, ſolum inſidiarum remedium eſſe,ſi non intelligerentur: miſit libertum Agerinum,qui nuntiaret filio,benignitate deûm, & fortunâ eius euaſiſſe grauem caſum.

Deliberat de interficiendâ.

Anicetus ſolutilem nauem huic rei reperit.

Baias Agrippina elicitur.

Conuiuio excipitur.

Blandè habetur.

Fallaci naui imponitur.

Quæ in parte ſoluta eſt.

Agrippina in mare ſe proiicit.

Nauiculis excepta eſt, & villa illata.

Ad filium de periculo ſuo mittit.

casum orare, vt quamuis periculo matris exterritus, visendi curam differret. sibi ad præsens quiete opus. Atque interim securitate simulatâ, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. Testamentum Aceroniæ requiri, bonaque obsignari iubet. id tantum non per simulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti, affertur euasisse ictu leui sauciam, & hactenus adito discrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam

Nero consternatus,

iamque affore obtestans vindictæ properam, siue seruitia armaret, vel militem accenderet, siue ad senatum & populum peruaderet, naufragium & vulnus, & interfectos amicos obiiciendo quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrhus & Seneca expergiscerentur. quos statim acciuerat, incertum an & antè ignaros. Igitur longum vtriusque silentium, ne irriti dissuaderent; & eò

Amicos aduocat.

descensum credebant, vt nisi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. Pòst Seneca hactenus promtior, respicere Burrhum, ac si scitaretur, an militi imperanda cædes esset? Ille prætorianos toti Cæsarum domui obstrictos, & memores Germanici, nihil aduersus progeniem eius atrox ausuros

Ili ancipites consilij.

respondit: perpetraret Anicetus promissa. Qui nihil contatus, poscit summam sceleris. Ad illam vocem Nero, illo sibi die dari imperium, auctoremque tanti muneris libertum profitetur. Iret properè, duceretque promtissimos ad iussa. Ipse audito, venisse missu Agrippinæ nuntium Agerinum, scenam vltrò criminis parat: gladiumque dum mandata perfert, abiicit inter

Anicetus iterum rem suscipit.

pedes eius. tum quasi deprehenso, vincla iniici iubet: vt exitium Principis molitam matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte mortẽ sumsisse confingeret. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quasi casu euenisset, vt quisq. acceperat, decurrere ad litus. Hi moliũ obiectus, hi proximas scaphas scandere. Alij quantum corpus sinebat, vadere in mare; quidam manus protendere. Questibus, votis, clamore diuersa rogantium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atque vbi incolumem esse pernotuit, vt ad gratandum sese expedire, donec aspectu

Crimen in Agrippinam ridiculè confingit.

Vulgus ad periculum Agrippinæ excitati.

armati & minitantis agminis disiecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractaque ianuâ, obuios seruorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adstabant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumẽ inerat, & ancillarum vna: magis ac magis anxiâ Agrippinâ, quòd nemo à filio, ac ne Agerinus quidem. aliam ferè litore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancillâ, *Tu quoque me deseris*, prolocuta, respicit Anicetum trierarcho Herculeo & Oloarito centurione classiario comitatum. Ac si ad visendum venisset, refotam nuntiaret: sin facinus patraturus, nihil se de filio credere, non imperatum parricidium. Circumsistunt lectum percussores, & prior trierarchus fusti caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni ferrum distringenti, protendens vterum, *Ventrem feri*, exclamauit: multisque vulneribus confecta est. Hæc consensu traduntur. Aspexerit ne matrem exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eâdem, conuiuiali lecto, & exsequiis vilibus. Neque dum Nero rerum potiebatur congestâ aut clausâ humo; mox domesticorum curâ, leuem tumulum accepit, viam Miseni propter, & villam Cæsaris dictatoris, quæ subiectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus eius, cognomento Mnester, ipse ferro se transegit: incertũ caritate in patronam, an metu exitij. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contemseratque. Nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, fore vt imperaret matremque occideret: atque illa, *Occidat*, inquit, *dum imperet*. Sed à Cæsare perfecto

Anicetus ædes eius irruit.

Animosè illa alloquitur.

At ipse & alij occidunt.

Viliter sepultæ.

Prædictum ei hoc exitium.

fecto demùm scelere, magnitudo eius intellecta est: reliquo noctis, modò per silentium defixus, sæpiùs pauore exsurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tamquam exitium allaturam. Atque eum auctore Burrho, prima centurionum tribunorumq. adulatio ad spem firmauit, prehensantium manu, gratantiumque, quòd discrimen improuisum, & matris facinus euasisset. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis & legationibus lætitiam testari. Ipse diuersâ simulatione, mæstus, & quasi incolumitati suæ infensus, ac morti parentis illacrymans; quia tamen non vt hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obuersabatur maris illius & litorum grauis aspectus (& erant qui crederent, sonitum tubæ collibus circum editis, planctusque tumulo matris audiri) Neapolim concessit, litterasque ad senatum misit, quarum summa erat, *Repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse eam pœnam eâ conscientiâ, quâ scelus parauisset. Adiiciebat crimina longius repetita, quòd consortium imperij, iuraturasque in feminæ verba prætorias cehortes, idemque dedecus senatus & populi sperauisset: ac posteaquam frustra* * *oblata sint, infensa militibus patribusque & plebi, dissuasisset donatiuum & congiarium, periculaque viris illustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret?* Temporum quoque Claudianorum obliquâ insectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtulit, publicâ fortunâ exstinctam referens. * Namque & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuisse, quis adeò hebes inueniretur, vt crederet? aut à muliere naufragâ missum cum telo vnum, qui cohortes, & classes Imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omniũ questus anteibat, sed aduerso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset. Miro tamen certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia puluinaria, vtque Quinquatrus, quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarentur. Aureum Mineruæ simulacrum in curiâ, & iuxtà Principis imago statueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset. Thrasea Pætus silentio vel breui assensu priores adulationes transmittere solitus, * exitium senatui, ac sibi caussam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoq. crebra & irrita interceßere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata. iam sol repentè obscuratus, & tactæ de cælo quattuordecim vrbis regiones. quæ adeò sine curâ deûm eueniebant, vt multos post annos Nero imperium & scelera continuauerit. Ceterùm quo grauaret inuidiam matris, eaque demotâ, auctam lenitatem suam testificaretur; feminas illustres Iuniam & Calpurniam, præfecturâ functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum sedibus patriis reddidit, ab Agrippinâ olim pulsos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportari, sepulcrumque exstrui permisit: quosque ipse nuper relegauerat, Iturium & Caluisium pœnâ exsoluit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exsilio Tarentum regressa, labante iam Agrippinâ, cuius inimicitiis cõciderat, vel tum mitigatâ. Contanti in opidis Campaniæ, quo nam modo vrbem ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis repeteret anxio; contrà deterrimus quisque quorum non alia regia fecundior exstitit, inuisum Agrippinæ nomen, & morte eius accensum populi fauorem differunt. Iret intrepidus, & venerationem sui coràm experiretur. Simul progredi exposcunt, & promtiora quàm promiserant inueniunt, obuias tribus, festo cultu senatum: coniugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem disposita: exstructos quâ incederet spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus ac publici seruitij victor, Capitolium adiit, grates exsoluit: seque in omnes

Nero sui impos, cæsâ matre.

Prætoriani milites eum erigunt.

Mox amici, & ceteri.

Prodigium circa Agrippinæ tumulum.

Litteræ Neronis ad Senatum.

* *Corruptum*

* *Iamque Falsa, & impudentes,*

Vnde & in Senecam inuidia.

Decreta adulatoria.

Thraseas Senatu exiit.

* *exiit tum Senatu,*

Mitiora aliquot facta Neronis, *

Metuit vrbem ingredi.

Sed illa adulationi paratissima.

Inde Neroni contemtus famæ.

libidines effudit,quas malè coërcitas qualiſcumque matris reuerentia tardauerat. Vetus illi copia erat curriculo quadrigarum inſiſtere, nec minus fœdum ſtudium citharâ * ludicrum in modum canere,cùm cœnaret : quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idque vatum laudibus celebre,& deorum honori datum. Enimuerò cantus Apollini ſacros,taliſque ornatu aſtare,non modò Græcis in vrbibus, ſed Romana apud templa, numen præcipuum,& præſcium. Nec iam ſiſti poterat ; cùm Senecæ ac Burrho viſum,ne vtroque peruinceret,alterum concedere. Clauſumque valle Vaticanâ ſpatium, in quo equos regeret, haut promiſcuo ſpectaculo. mox vltrò vocari populus Romanus,laudibus extollere,vt eſt vulgus cupiens voluptatum,& ſi eò Princeps trahat lætum. Ceterùm euulgatus pudor non ſatietatem,vt rebantur,ſed incitamentum attulit. Ratuſque dedecus amoliri,ſi plures fœdaſſet, nobilium familiarum poſteros, egeſtate venales in ſcenam deduxit:quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorũ tribuendum puto. Nam & eius flagitium eſt,qui pecuniam ob delicta potius dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere ſubegit, donis ingentibus : niſi quòd merces ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehoneſtaretur,inſtituit ludos Iuuenalium vocabulo,in quos paſſim nomina data.non nobilitas cuiquam,non ætas aut acti honores impedimento, quo minus Græci Latiníve hiſtrionis artem exercerent, vſque ad geſtus modoſque haut viriles. Quin & feminæ illuſtres deformia meditari.Exſtructaq. apud nemus,quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus,cõuenticula & cauponæ,& poſita væno irritamenta luxus. dabanturque ſtipes,quas boni neceſſitate,intemperantes gloriâ conſumerent. Inde gliſcere flagitia & infamia ; nec vlla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit,quàm illa colluuies. Vix artibus honeſtis pudor retinetur;nedum inter certamina vitiorũ, pudicitia, aut modeſtia,aut quidquã probi moris reſeruaretur. Poſtremò ipſe ſcenam inſcendit,multâ curâ tentans citharam & præmeditans,aſſiſtentibus * familiaribus. acceſſerat cohors militum, centuriones tribunique : & mærens Burrhus,ac laudans. Tuncque primùm conſcripti ſunt equites Romani, cognomento Auguſtanorum, ætate ac robore conſpicui, & pars ingenio procaces, alij in ſpe potentiæ. Hi dies ac noctes plauſibus perſonare. Formam Principis vocemque deûm vocabulis appellantes, quaſi per virtutem clari honoratique agere. Ne tamen ludicræ tantùm Imperatoris artes noteſcerent, carminum quoque ſtudium affectauit,contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum inſignis * ætatis nati,conſidere ſimul,& allatos vel ibidem repertos verſus connectere ; atque ipſius verba quoque modo prolata ſupplere.quod ſpecies ipſa carminum docet,nõ impetu & inſtinctu,nec ore vno fluens. Etiam ſapientiæ doctoribus tempus impartiebat poſt epulas. vtque contraria aſſeuerantium diſcordiæ eruebantur. nec deerant, qui voce vultuque triſti inter oblectamenta regia ſpectari cuperent. Sub idem tempus, leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianoſque, gladiatorio ſpectaculo,quod Liuineius Regulus,quem motum ſenatu rettuli,edebat. quippe opidanâ laſciuiâ inuicem inceſſentes probra, deinde ſaxa, poſtremò ferrum ſumſere,validiore Pompeianorum plebe, apud quos ſpectaculum edebatur. Ergo reportati ſunt in vrbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore,ac plerique liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudiciũ Princeps ſenatui,ſenatus conſulibus permiſit.Et rurſus re ad patres delatâ,prohibiti publicè in decẽ annos eiuſmodi cœtu Pompeiani,collegiaque

Ad viles ludos ſe applicat.
* ludiorum

In circo Vaticano currus regit.

Mox palàm.

Ad eadem nobiles adigit.

Iuuenalia, ludi.

Luxus ad Stagnum.

Et corrupta paullatim tota Roma.

Citharâ in publico canit.
* *Manuſſ. facies. lege* facibus.

Auguſtani equites lecti ad plauſum.

Ad carmina etiam ſe dat.

* Corrupta *Sed non ſine aliis Phœbis.*

Philoſophis illudit.

Pompeiis cædes per ludos.

Ea punita, ſed leuiter.

quæ

quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuineius & qui alij seditionem conciuerant, exsilio multati sunt. Motus senatu & Pedius Blæsus, accusantibus Cyrenensibus, violatum ab eo thesaurum Æsculapij, dilectumque militarem pretio & ambitione corruptum. Iidem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, prætoriâ potestate vsum, & missum disceptatorem à Claudio agrorum, quos regis Apionis quondam *habitos, & Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quisque possessor inuaserant, diutinaq. licentiâ & iniuriâ, quasi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta aduersus iudicem inuidia: & senatus ignota sibi esse mandata Claudij, & consulendum Principem respondit. Princeps probatâ Strabonis sententiâ, se nihilo minus subuenire sociis, & vsurpata concedere scripsit. Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui summis honoribus, & multâ eloquentiâ viguerant. Ille orando caussas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & elegantiâ vitæ, * quam clariorem effecit, vt par ingenio, ita morum diuersus. Nerone quartùm, Cornelio Cosso Coss. quinquennale ludicrum Romæ institutũ est, ad morem Græci certaminis, variâ famâ, vt cuncta fermè noua. Quippe erant qui Gn. quoque Pompeium incusatum à senioribus ferrent, quòd mansuram theatri sedem posuisset. *Nam antea subitarijs gradibus, & scenâ in tempus structâ, ludos edi solitos: vel si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse: si consideret, theatro dies totos ignauiâ continuaret. Ne spectaculorum quidem antiquitas seruaretur, quoties * P. R. sederet, nullâ cuiquam ciuium necessitate certandi. Ceterùm abolitos paulatim patrios mores, funditùs euerti per accitam lasciuiam, vt quod vsquam corrumpi & corrumpere queat, in vrbe visatur, degeneretque studijs externis iuuentus, gymnasia & otia, & turpes amores exercendo, Principe & senatu auctoribus. qui non modò licentiam vitijs permiserint, sed vim adhibeant. proceres Romani specie orationum & carminum, scenâ polluantur. Quid superesse, nisi vt corpora quoq. nudent, & cæstus assumant, easque pugnas pro militiâ & armis meditentur? An iustitiam augurij, * & decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem vocum peritè audissent? Noctes quoque de decori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed cœtu promiscuo quod perditissimus quisque per diem concupiuerit, per tenebras audeat.* Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina prætendebant. *Maiores quoque non abhorruisse spectaculorum * oblectamentis, pro fortunâ quæ tum erat; eoque à Thuscis accitos histriones, à Thuriis equorum certamina, & possessâ Achaiâ Asiâque, ludos curatiùs editos. neque quemquam Romæ honesto loco ortum, ad theatrales artes degenerauisse, ducentis iam annis à L. Mumij triumpho, qui primus id genus spectaculi in vrbe præbuerit. Sed & consultum parcimoniæ, quòd perpetua sedes theatro locata sit, potiùs quàm immenso sumtu, singulos per annos consurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Græca certamina à magistratibus caussam fore, cùm eo sumtu Resp. fungatur. Oratorum ac vatum victorias incitamentum ingeniis allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures studijs honestis, & voluptatibus concessis impartire. lætitiæ magis quàm lasciuiæ dari paucas totius quinquennij noctes, quibus, tantâ luce ignium, nihil illicitum occultari queat.* Sanè nullo insigni dehonestamento id spectaculum transiit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quamquam scenæ Pantomimi, certaminibus sacris prohibebãtur. Eloquentiæ primas [*partes] nemo tulit, sed victorem esse Cæsarem pronuntiatum. Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant, tum exoleuerant. Inter quæ & sidus cometes effulsit, de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem regis portẽdat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quis nam diligeretur inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ. Ipse placita maiorum colebat, habitu seuero, castâ & secretâ domo; quantoq. metu occultior, tanto

A. V. C. DCCCXIII.

Acilius Strabo accusatus.

Domitij Afri mors.

Et Seruilij.

Contra theatra & ludos dictum.

Pro iis dictum.

Nero primas tulit.

Cometes apparuit.

Is caussa rumoribus: Et periculum Plauto.

* auitos,

* Rhena. quæ

* prætores ederent,

* Corrupta

*Fam. oblectamenta,

* Videtur delenda vox, ex manuſ.

plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui *Sublaqueum nomen est, ictæ dapes, mensaque disiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, vnde paterna Plauto origo, hunc illum numine deûm destinari credebant. fouebantque multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero componit ad Plautum litteras, consuleret sibi & turbis, seque praue diffamantibus subtraheret. esse illi per Asiam auitos agros, in quibus tutâ & inturbidâ iuuentâ frueretur. Ita illuc cum coniuge Antistiâ & paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad vrbem deductæ nando incesserat: videbaturque potus sacros & cærimoniam loci corpore * toto polluisse. secutaque anceps valetudo, iram deûm affirmauit. At Corbulo post deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet, vel si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur; illuc pergit non infenso exercitu, ne spem veniæ auferret: neque tamen remissâ curâ, gnarus facilem mutatu gentem, vt segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisque, alij preces offerre, quidam deserere vicos, & in auia digredi: ac fuere qui se speluncis, ac carissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersis artibus, misericordiâ aduersus supplices, celeritate aduersus profugos, immitis iis qui latebras insederant, ora & exitus specuum sarmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum fines suos prætergredientem incursauere Mardi, latrociniis exerciti, contraque irrumpentem montibus defensi. quos Corbulo immissis Hyberis vastauit, hostilemque audaciam externo sanguine vltus est. Ipse exercitusque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam & labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad hæc pænuria aquæ, feruida æstas, longinqua itinera, solâ ducis patientiâ mitigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demessæque segetes, & ex duobus castellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium transgressus, improuisum periculum vitauit. Nam haut procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, seque auctorem & socios per tormenta edidit. Conuictique & puniti sunt, qui specie amicitiæ dolum parabant. Nec multo pòst legati Tigranocerta missi, patêre mœnia afferunt, intentos popularis ad iussa. Simul hospitale donum, coronam auream tradebant. Accepitque cum honore, nec quidquam vrbi detractum, quo promtius obsequium integri retinerent. At præsidiũ regium, quod ferox iuuentus clauserat, non sine certamine expugnatum est. nam & prœlium pro muris ausi erant, & pulsi intra munimẽta aggeris, demùm irrumpentium armis cessere. quæ faciliùs proueniebãt, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantque Hyrcani ad Principem Romanum societatem oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitiæ ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem transgressi hostium custodiis circumuenirentur, dato præsidio ad litora maris rubri deduxit. Vnde vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmisso cum auxiliis Verulano legato, atq. ipse legionibus citis, abire procul ac spem belli amittere subegit: quosque nobis ob regem auersos animi cognouerat, cædibus & incendiis perpopulatus, possessionẽ Armeniæ vsurpabat. cùm aduenit Tigranes, à Nerone ad capessendum imperium

*Sublacæum

Qui in Asiã ablegatur.

Nero ægrotat.
* loto

Corbulo Tigranocerta pergit.

Diffugiunt, aut occultant se hostes.

Mardi eum incursant.

Fame aliisq; incommodis laborat.

Insidiæ capiti eius structæ.

Tigranocertæ in fidem accepta.

Hyrcani cum Parthis dissident: Societatem Romanam petunt.

At Corbulo Armeniæ reliqua subigit.

Cui Tigranes rex imponitur.

dilectus,

dilectus,Cappadocum ex nobilitate,regis Archelai nepos; ſed quòd diu obſes apud vrbem fuerat,vſque ad ſeruilem patientiam demiſſus.Nec conſenſu acceptus,durante apud quoſdam fauore Arſacidarum. At pleriq. ſuperbiam Parthorum peroſi,datum à Romanis regem malebant.Additum etiam præſidium,mille legionarij,tres ſociorum cohortes, duæq. equitum alæ. & quo faciliùs nouum regnum tueretur,pars Armeniæ vt cuique finitima,pars *Nipolique & Ariſtobolo atque Antiocho parêre iuſſæ ſunt. Corbulo in Syriam *acceſſit,morte Vinidij legati vacuam, ac ſibi permiſſam. Eodem anno ex illuſtribus Aſiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapſa, nullo à nobis remedio,propriis opibus reualuit. At in Italiâ vetus opidum Puteoli,ius Coloniæ,& cognomentum à Nerone adipiſcuntur. Veterani Tarentum & Antium aſcripti,non tamen infrequentiæ locorum ſubuenêre, dilapſis pluribus in prouincias, in quibus ſtipendia expleuerant. Neque coniugiis ſuſcipiendis,neque alendis liberis ſueti,orbas ſine poſteris domos relinquebant. Non enim,vt olim, vniuerſæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & ſui cuiuſque ordinis militibus, vt conſenſu & caritate Remp. efficerent,ſed ignoti inter ſe,diuerſis manipulis,ſine rectore,ſine affectibus mutuis,quaſi ex alio genere mortalium repentè in vnum collecti, numerus magis quàm colonia. Comitia prætorum arbitrio ſenatus haberi ſolita, quòd acriore ambitu exarſerant,Princeps compoſuit, tris qui ſupra numerum petebant,legioni præficiendo. Auxitque patrum honorem ſtatuendo, vt qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent,cuius ij qui Imperatorem appellauere. nam antea vacuum id, ſolutumque pœnâ fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accuſantibus Mauris repetundarum damnatur, atque Italiâ exigitur: ne grauiore pœnâ afficeretur, Vibij Criſpi fratris fauore enixus. Ceſonio Pæto,Petronio Turpiliano Coss. grauis clades in Britãniâ accepta.In quâ neque Auitus legatus, vt memoraui,niſi parta retinuerat; & ſucceſſor Verannius, modicis excurſibus *ſiluas populatus, quin vltrà bellum proferret,morte prohibitus eſt: magnâ dum vixit ſeueritatis famâ, ſupremis teſtamenti [verbis] ambitionis manifeſtus. quippe multâ in Neronem adulatione addidit,ſubiecturum ei *prouincias fuiſſe, ſi biennio proximo vixiſſet. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos,ſcientiâ militiæ & rumore populi,qui neminem ſine æmulo ſinit, Corbulonis concertator: receptæque Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam inſulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat,naueſque fabricatur plano alueo, aduerſus breue litus & incertum. Sic pedites; equites vado ſecuti,aut altiores inter vndas, adnantes equis tranſmiſere. Stabat pro litore diuerſa acies,denſa armis viriſque, intercurſantibus feminis: in modum Furiarum, veſte ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæque circùm,preces diras ſublatis ad cælum manibus fundentes,nouitate aſpectus perculêre militem; vt quaſi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, & ſe ipſi ſtimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen paueſcerent; inferunt ſigna, ſternuntque obuios, & igni ſuo inuoluunt.Præſidium poſthac impoſitum *vicis,exciſique luci,ſæuis ſuperſtitionibus ſacri.Nam cruore captiuo adolere aras, & hominũ fibris conſulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nuntiatur. Rex *Icenorum Praſutagus, longâ opulentiâ clarus, Cæſarem heredem duaſque filias ſcripſerat, tali obſequio ratus regnum & domum ſuam procul iniuriâ fore. quod contrà vertit. adeò vt regnum, per

*Mutila & corrupta.

*abſe.

*Laodicea terræmotu afflicta.

*Colonia in Italiâ deducta: Non cum effectu.

*De appellationibus lex.

*Vibius Secundus damnatus.

A. V. C. DCCCXIV. *Res Britannicæ.*

*Siluras *Verannius in eâ moritur.*

**prouinciam*

Suetonius Paullinus ſucceſſit.

Qui Monam ingreditur.

Viri feminæq. occurrunt.

Sternuntur.

Præſidium accipiunt.

**victis.*

**Manuſſ.* Ticenorum *Britannia quâ occaſione defecerit.*

centuriones, domus per seruos, velut capta vastarentur. Iam primùm vxor
Rapinæ Romanorum. Boudicea verberibus affecta, & filiæ stupro violatæ sunt. Præcipui quique
Icenorũ, quasi cunctam regionẽ muneri accepissent, auitis bonis exuuntur,
& propinqui regis inter mancipia habebantur. Quâ contumeliâ & metu gra-
uiorum (quando in formam prouinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad
Trinobantes rebellant. rebellionem Trinobantibus, & qui alij nõdum seruitio * assuefacti, resume-
* Manuss. facti, re libertatem occultis coniurationibus pepigerant, aeerrimo in veteranos
odio. Quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domi-
bus, exturbabant agris, captiuos, seruos appellando: fouẽtibus impotentiam
veteranorum militibus, similitudine vitæ, & spe eiusdem licentiæ. Ad hæc
Claudij templum. templum diuo Claudio constitutum, quasi * ara æternæ dominationis aspi-
* arta ciebatur: dilectiq́ue sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effunde-
bant. Nec arduũ videbatur, exscindere coloniam nullis munimentis septam:
quod ducibus nostris parũ prouisum erat, dum amœnitati prius quàm vsui
Prodigia cladis Rom. nuncia. cõsulitur. Inter quæ nullâ palàm causâ delapsum Camaloduni simulacrum
victoriæ, ac retro conuersum, quasi cederet hostibus. Et feminæ in furore tur-
batæ, adesse exitium canebant. Externosq́ue fremitus in curiâ eorum auditos,
consonuisse vlulatibus theatrum, visamq́ue speciem in æstuario, notam esse
* subuertendæ * subuersæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aspectu: dilabente æstu, huma-
norum corporũ effigies relictas, vt Britanni ad spem, ita veterani ad metum
Veterani auxilium petunt: trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano pro-
curatore auxilium. Ille haut amplius quàm ducentos sine iustis armis misit:
Parcè mittitur. & inerat modica militum manus, tutelâ templi freti. Et impedientibus qui
occultæ rebellionis conscij consilia turbabant, neque fossam aut vallum
præduxerunt, neque motis senibus & feminis, iuuentus sola restitit: quasi
Sed colonia capta, & ipsi cæsi. mediâ pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cetera
* Ex manus. Petilio *Legio fusa.* quidem impetu direpta, aut incensa sunt. Templum in quo se miles conglo-
bauerat, biduo obsessum, expugnatumq́ue. Et victor Britannus * Pæto Ceriali
legato legionis nonæ in subsidium aduentanti obuius, fudit legionem, &
quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euasit in castra, & muni-
mentis defensus est. Quâ clade & odiis prouinciæ, quam auaritiâ in bellum
Suetonius auxilio accurrit à Monâ. Londinium venit: egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transiit. At Suetonius mirâ
constantiâ medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem
coloniæ non insigne, sed copiâ negotiatorum & commeatu maximè celebre.
ibi ambiguus an illam sedem bello diligeret, circumspectâ infrequentiâ mi-
litis, satisq́ue magnis documentis temeritatem Petilij coërcitam, vnius opi-
Non mansit, sede parum tutâ. di damno seruare vniuersa statuit. Neq. fletu & lacrymis auxiliũ eius oran-
tium flexus est, quin daret profectionis signũ, & comitantes in partem agmi-
nis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa ætas, vel loci dulcedo attinue-
Verulamiũ Britanni capiunt. rat; ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia
barbari omissis castellis præsidiisq́. militarium, quod vberrimum spoliant,
* Ambiguæ sanitatis locus. & deferẽtes in tutum, læti prædâ, & aliorum * insignes petebant. Ad septua-
Magna Romanorum vbiq. cædes. ginta milia ciuium & sociorum, iis quæ memoraui locis, occidisse constitit.
* Lego, redditurus Neque enim capere aut venundare, aliúdve quod belli commercium; sed
cædes, patibula, ignes, cruces, tamquam * reddituri supplicium, ac præreptâ
interim vltione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexilla-
riis vicesimariis, & è proximis auxiliares, decem fermè milia armatorum
erant: cùm omittere contationem, & congredi acie parat. diligitq́ue locum
Suetonius de re summâ aleam iacit. artis faucibus, & à tergo siluâ clausum; satis cognito, nihil hostium nisi in
fronte, & apertam planitiem esse sine metu insidiarum. Igitur legionarius

frequens

frequens ordinibus, leui circum armaturâ conglobatus, pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiæ passim per cateruas & turmas exsultabant, quanta non aliâs multitudo; & animo adeò fero, vt coniuges quoque testes victoriæ secum traherent, plaustrisque imponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant. Boudicea curru filias præ se vehens, vt quamque nationem accesserat: *Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare testabatur; sed tunc non vt tantis maioribus ortam regnum & opes, verùm vt vnam è vulgo, libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam vlcisci. eò prouectas Romanorum cupidines, vt non corpora, nec senectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adesse tamen deos iustæ vindictæ. cecidisse legionem, quæ prælium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem & clamorem tot milium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, si causas belli secum expenderent; vincendum illâ acie, vel cadendum esse. Id mulieri destinatum: viuerent viri, & seruirent.* Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat. qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miscebat. *Vt spernerent * sonoras Barbarorum, & inanes minas. plus illic feminarum quàm iuuentutis aspici. imbelles, inermes, cessuros statim, vbi ferrum virtutemque vincentium, toties fusi agnouissent. etiam in multis legionibus, paucos esse qui prælia profligarent. gloriæque eorum accessurum, quòd modicâ manu, vniuersi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantùm, & pilis emissis, pòst vmbonibus & gladiis stragem cædemque continuarent, prædæ immemores. partâ victoriâ cuncta ipsis cessura.* Is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles & multâ prœliorum experientiâ, vt certus euentus Suetonius, daret pugnæ signum. Ac primùm legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinens, postquam propiùs suggressus hostis certo iactu tela exhausserat, velut * cuneis erupit. Idem auxiliarium impetus: & eques protentis hastis, perfringit quod obuium & validum erat. Ceteri terga præbuêre, difficili effugio, quia circumiecta vehicula sepserant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. confixaque telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis victoriis par eâ die laus parta. quippe sunt qui paulominus quàm octoginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boudicea vitam veneno finiuit. Et Pœnius Postumus præfectus castrorum secundæ legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloriâ legionem suam fraudauerat, abnueratque contra ritum militiæ iussa ducis, se ipsum gladio transegit. Contractus deinde omnis exercitus, sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Cæsar, missis è Germaniâ duobus legionariorũ millibus, octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite suppleti sunt. Cohortes alæque nouis hibernaculis locatæ, quodq. nationum ambiguum aut aduersum fuerat, igni atque ferro vastatur. Sed nihil æquè quàm fames affligebat serendis frugibus * incuriosos, & omni ætate ad bellum versâ, dum nostros commeatus sibi destinant, genteque præferoces tardiùs ad pacem inclinãt: quia Iulius Classicianus successor Cato missus, & Suetonio discors, bonum publicum priuatis simultatibus impediebat. disperseratque nouum legatum opperiendum esse, sine hostili irâ & superbiâ victoris clementer deditis consulturum. Simul in vrbem mandabat, nullum prœlio finem exspectarent, nisi succederetur Suetonio. cuius aduersa, prauitati ipsius; prospera, ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad spectandum Britanniæ statum missus est ex libertis Polycletus, magnâ Neronis spe, posse auctoritate eius, non modò inter legatum procuratoremque concordiam gigni; sed & rebelles Bar-

Aciem instruit: Et Britanni contrà.

Quibus femina dux.

Ea suos acuit:

Et Suetonius suos:

* *Vat.* sonores

Sponte valdè promptos.

Romani excipiunt hostem:

* *Vat.* cuneo

Inde inuadunt:

Fundunt insigni victoriâ.

Boudicea sese interimit:

Et aliâ de caussâ Pœnius.

Aucta victrices copiæ à Cæsare.

Suetonius victoriâ vtebatur:

* incurioso hoste, & omni

Nisi Procurator Cæsaris impedisset.

Polycletus in Britanniam venit arbiter:

barorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæque grauis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabanturque, quòd dux & exercitus tanti belli confector seruitiis obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata. Detentusque rebus gerundis Suetonius, quòd post paucas naues in litore, remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam consulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoste, neque lacessitus, honestum pacis nomen segni otio imposuit. Eodem anno Romæ insignia scelera, alterum senatoriâ, seruili alterum audaciâ, admissa sunt. Domitius Balbus erat prætorius, simul longâ senectâ, simul orbitate & pecuniâ insidiis obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, ascitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum & Asinium Marcellum sociauerant. Antonius audaciâ promtus, Marcellus Asinio Pollione proauo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quòd paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabulas iis quos memoraui, & aliis minus illustribus, obsignat. Quod apud patres conuictum. Et Fabianus Antoniusq. cum Rufino & Terentio lege Corneliâ damnantur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis quàm infamiæ exemêre. Perculit is dies Pompeianum quoque Ælianum iuuenem quæstorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italiâ & Hispaniâ in quâ ortus erat, interdictum est. Pari ignominiâ Valerius Ponticus afficitur, quòd reos, ne apud præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detulisset; interim specie legum, mox præuaricando vltionem elusurus. Additur senatusconsultum: QVI TALEM *operam emtitasset, vendidisset ve, vt perinde pœnâ teneretur, ac si publico iudicio calumniæ condemnatus*. Haut multo pòst præfectum vrbis Pedanium Secundum seruus ipsius interfecit: seu negatâ libertate, cui pretium pepigerat; siue amore exoleti infensus, & dominum æmulum non tolerans. Cetertùm cùm vetere ex more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebat, vsque ad seditionem ventum est: * senatusque, in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quibus C. Cassius sententiæ loco in hunc modum disseruit. *Sæpenumerò P. C. in hoc ordine interfui, cùm contra instituta & leges maiorum noua senatus decreta postularentur: neque sum aduersatus. non quia dubitarem super omnibus negotiis melius atque rectius olim prouisum, & quæ conuerterentur in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, vt maneret integrum, si quando Respublica consiliis eguisset. quod hodie euenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias seruiles; quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cùm præfectura vrbis non profuerit? Quem numerus seruorum tuebitur, cùm Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra aduertit? An vt quidam fingere non erubescunt, iniurias suas vltus est interfector? * quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus vltrò, dominum iure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est. Sed & si nunc primum statuendum haberemus, creditis ne seruum interficiendi domini animum sumsisse, vt non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè consilium occoluit,*

Non sine irrisu hostium.

Turpilianus succedit Suetonio.

Roma viro diuiti Tabula subiecta.

Falsarij damnati.

Lex Cornelia intenta.

Præfectus vrbi à seruo occisus.

Igitur omnes familiares puniendi, ex more.

Quem Cassius rigidè retinet.

* senatuque in ipso,

* quian'

culuit, telum inter ignaros parauit. num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia præueniunt seru. Si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios: postremò si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta maioribus nostris fuere ingenia seruorum, etiam cùm in agris aut domibus iisdem nascerentur, caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam verò nationes in familiis habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluuiem istam non nisi metu coërcueris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cùm decimus quisque fuste feritur, etiam strenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, vtilitate publicâ rependitur. Sententiæ Cassij, vt nemo vnus contraire ausus est, ita dissonæ voces respondebant, numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miserantium. Prævaluit tamen pars quæ supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobatâ multitudine saxa ac faces minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit: atque omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro vt liberti quoque qui sub eodem tecto fuissent, Italiâ deportarentur. Id à Principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sæuitiam incenderetur. Damnatus iisdem consulibus Tarquitius Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui accusatum ab eo Statilium Taurum proconsulem ipsius meminerant. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum vterque dedignatur, supra tulêre. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantiâ, famâ, in quantum præumbrante Imperatoris fastigio datur, clarus, adeò vt Nero æger valetudine, & adulantibus circùm qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur, responderit habere subsidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potissimum, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia nouâ generis claritudine, neque inuidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone, præbitumq. oleum equiti ac senatui Græcâ facilitate. P. Mario, L. Asinio consulibus, Antistius prætor quem in tribunatu plebis licenter egisse memoraui, probrosa aduersus Principem carmina factitauit: vulgauitque celebri conuiuio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui receperat, maiestatis delatus est. Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quæ haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à senatu, intercessione tribunicià morti eximeretur. Et cùm Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, aduersis testibus creditum. Censuitque Iunius Marullus consul designatus, adimendam reo præturam, necandumq. more maiorum. Ceteris inde assentientibus, Pætus Thrasea multo cum honore Cæsaris, & acerrimè increpito Antistio, *Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub Principe, & nullâ necessitate obstricto senatu, statuendum disseruit. carnificem & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine iudicum sæuitiâ & temporum infamiâ, supplicia decernerentur. Quin insulâ publicatis bonis, quo longiùs sontem vitam traxisset, eo priuatim miserior, & publicè clementiæ maximũ exemplum futurum.* Libertas Thraseæ * silentium aliorum rupit. Et postquam discessionem consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exemtis: in quibus adulatione promtissimus fuit A. Vitellius, optimum quemq. iurgio lacessens, & respondenti reticens, vt pauida ingenia solent. At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari. Ille inter pudorem & iram contatus, postremò

Multi infrà Tiberim ibant:

Sed frustrà.

Præsidio dispositio, omnes interfecti.

Census Galliarum.

Memmij Reguli mors, & elogium.

Gymnasium Nero dedicat.

A. V. C. DCCCXV.

Antistius Maiestatis delatus.

De eo damnando variant.

Mitiora Thraseas censet:

* Farn. lectio, seruitium *Et obtinet.*

Tamen ad Cæsarem refertur:

postremò rescripsit, *nullâ iniuriâ prouocatum Antistium grauissimas in Principem contumelias dixisse. earum vltionem à patribus postulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam statui par fuisse. ceterùm se qui seueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. statuerent vt vellent, datâ etiam absoluendi licentiâ.* His atque talibus recitatis, & offensione manifestâ, non ideo aut consules mutauere relationẽ, aut Thrasea decessit sententiâ, ceterive, quæ probauerant deseruere: pars ne Principem obiecisse inuidiæ viderentur, plures numero tuti, Thrasea suetâ firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haut dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus est, qui multa & probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat. Adiiciebat Talius Geminus accusator, venditata ab eo munera Principis & adipiscendorum honorum ius. quæ caussa Neroni fuit suscipiendi iudicij. Conuictumque Veientonem Italiâ depulit, & libros exuri iussit, conquisitos lectitatosque donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, obliuionem attulit. Sed graescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. Concessitque vitâ Burrhus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quòd in se tumescentibus paulatim faucibus & impedito meatu, spiritum finiebat. Plures iussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, illitum palatum noxio medicamine asseuerabant: & Burrhum intellecto scelere, cùm ad visendum Princeps venisset, aspectum eius auersatum, sciscitantique hactenus respondisse, *Ego me bene habeo.* Ciuitati grande desiderium eius mansit per memoriam virtutis, & successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. quippe Cæsar duos prætoriis cohortibus imposuerat: Fenium Rufum ex vulgi fauore, quia rem frumentariam sine quæstu tractabat: Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus, ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigellinus in animo Principis, ex intimis libidinibus assumtus. Prosperâ populi & militum famâ Rufus, quod apud Neronem aduersum experiebatur. Mors Burrhi infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam adoriuntur, *tamquam ingentes & priuatum modum euectas opes adhuc augeret, quodque studia ciuium in se verteret, hortorum quoque amœnitate & villarum magnificentiâ quasi Principem supergrederetur. Obiiciebant etiam eloquentiæ laudem vni sibi asciscere, & carmina crebriùs factitare, postquam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamentis Principis palàm iniquum, detractare vim eius equos regentis, illudere voces quoties caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certè finitam Neronis pueritiam & robur iuuentæ adesse. exueret magistrum, satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis.* At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus iis quibus aliqua honesti cura, & familiaritatem eius magis aspernante Cæsare, tempus sermoni orat: & accepto, ita incipit. *Quartusdecimus annus est Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octauus vt imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, vt nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atauus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum, C. Mæcenati vrbe in ipsâ, velut peregrinum otium permisit: quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, vt sic dixerim, in vmbrâ educata? è quibus claritudo venit, quòd iuuentæ tuæ rudimentis affuisse videor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immensam, innumeram pecuniam dedisti, adeò vt plerumque intra me ipsum voluam: Egóne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit? Vbi est animus ille modicùs contentus? Tales hortos instruit & per*

Ille ambiguè & iracumbè respondet.

Veiento simili crimine vocatus in discrimen.

Is Italiâ pulsus.

Burrhus obiit, alterum rei Rofulcrum.

Cum suspicione Cæsariani veneni.

Duo Præfecti prætorio. Fenius Rufus: Et Tigellinus.

Senecæ auctoritas labascit.

In eum crimina.

Ipse cautè pariter & animosè se defendit.

hæc

hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpatiis, tam lato fenore exuberat? Vna defenſio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed vterque menſuram impleuimus, & tu quantum Princeps tribuere amico poſſet, & ego quantum amicus à Principe accipere. Cetera inuidiam augent. quæ quidem, vt omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet: ſed mihi incumbit. mihi ſubueniendum eſt. Quo modo in militiâ aut viâ feſſus adminiculum orarem: ita in hoc itinere vitæ, ſenex, & leuiſſimis quoque curis impar, cùm opes meas vltrà ſuſtinere non poſſim, præſidium peto. Iube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ ſeponitur, in animum reuocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum faſtigij regimen: poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad ſumma vexiſſe, qui & modica tolerarent. Ad quæ Nero ſic fermè reſpondit. *Quòd meditatæ orationi tuæ ſtatim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantùm præuiſa, ſed ſubita expedire docuiſti. * Auus meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati vſurpare otium poſt labores conceſſit; ſed in eâ ipſâ ætate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud & qualecumque tribuiſſet. attamen neutrum datis à ſe præmiis exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Auguſti verſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti. Sed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein iuuentam meam fouiſti. Et tua quidem erga me munera, dum vita ſuppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fenus, & villæ, caſibus obnoxia ſunt: ac licet multa videantur, plerique haut quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectantur. Vnde etiam rubori mihi eſt, quòd præcipuus caritate, nondum omnes fortunâ antecellis. Verùm & tibi valida ætas, rebuſque & fructui rerum ſufficiens, & nos prima imperij ſpatia ingredimur: niſi fortè aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Voluſio longa parcimonia quæſiuit, tantum in te mea liberalitas explere non poteſt. Quin ſi quâ in parte lubricum adoleſcentiæ noſtræ declinat, reuocas, inornatumque robur ſubſidio impenſius regis. Non tua moderatio, ſi reddideris pecuniam, nec quies, ſi reliqueris Principem; ſed mea auaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium verſabitur. Quòd ſi maximè continentia tua laudetur, non tamen ſapienti viro decorum fuerit, vnde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipere.* His adiicit complexum & oſcula, factus naturâ & conſuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca (qui finis omnium cum dominante) grates agit: ſed inſtituta prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus ſalutantium: vitat comitantes: rarus per vrbem, quaſi valetudine infensâ, aut ſapientiæ ſtudiis domi attineretur. Perculſo Senecâ, promtum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorque in dies Tigellinus; & malas artes, quibus ſolis pollebat, gratiores ratus ſi Principem ſocietate ſcelerum obſtringeret, metus eius rimatur. Compertoque Plautum & Syllam maximè timeri, Plautum in Aſiam, Syllam in Galliam Narbonenſem nuper amotos: nobilitatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. *Non ſe, vt Burrhum, diuerſas ſpes, ſed ſolam incolumitatem Neronis ſpectare. cui caueri vtcumque ab vrbanis inſidiis præſentiâ; longinquos motus quónam modo comprimi poſſe? Erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minus * ſuſpectos Aſiæ populos, claritudine aui Druſi. Syllam inopem, vnde præcipuam audaciam: & ſimulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, ſed veterum Romanorum imitamenta præferre; aſſumtâ etiam Stoïcorum arrogantiâ, ſectáque, quæ turbidos, & negotiorum appetentes faciat.* Nec vltrà mora. Sylla ſexto die peruectis Maſſiliam percuſſoribus, ante metum & rumorem interficitur, cùm epulandi cauſsâ diſcumberet. Relatũ caput eius illuſit Nero tamquam præmaturâ canitie deforme. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus ſalus eius curabatur, & ſpatium itineris ac maris tempuſque interiectum mouerat famam: vulgoque fingebant, petitum ab eo Corbulonem,

Nero ſubdolè reſpondet.

* *Ataum*

Ah, nimis hoc verè.

Senecam comiter dimittit.

At ille vana rerum exuit, & quietem ſeriò ſpectat.

Tigellinus increſcit.

Plautum & Syllam criminatur.

* *ſuſpectos*

Propudium hominis, etiã Stoïcos.

Sulla occiſus.

Parant & Plautum:

De quo vana quadam sparsa.

bulonem,tum magnis exercitibus præsidentem, si clari atque insontes interficerentur,præcipuum ad pericula. quin & Asiam fauore iuuenis arma cepisse,nec milites ad scelus missos aut numero validos, aut animo promtos, postquam iussa efficere nequiuerint, ad spes nouas transisse vnà. Hæc in ore famæ,credentium otio agebantur. Ceterùm libertus Plauti celeritate ventorum præuênit centurionem,& mandata L. Antistij soceri attulit: *effugeret segnem mortem,otium,suffugium,& magni nominis miserationem. reperturum bonos, consociaturum audaces. nullum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim aduenie-bant) propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura,quæ ad vsque bellum eualescerent. denique aut salutem tali consilio quæri, aut nihil grauius audenti quàm ignauo patiendum esse.* Sed Plautum ea non mouêre. siue nullam opem prouidebat inermis atque exsul; seu tædio ambiguæ spei; an amore coniugis & liberorum,quibus placabiliorem fore Principem rebatur, nullâ sollicitudine turbatum. Sunt qui alios à socero nuntios venisse ferant, tamquam nihil atrox immineret,doctoresque sapientiæ Corani Græci, Musonium Thusci generis,constantiam opperiendæ mortis, pro incertâ & trepidâ vitâ suasisse. Repertus est certè per medium diei nudus,exercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit,coram Pelagone Spadone,quem Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium præposuerat. Caput interfecti relatum. cuius aspectu,ipsa Principis verba referam: *Quin*, inquit,*Nero depositò metu nuptias Poppææ ob eiusmodi terrores dilatas maturare parat,Octauiamque coniugem amoliri,quamuis modestè agat, & nomine patris, & studiis populi grauem?* Sed ad senatum litteras misit,de cæde Syllæ Plautique haut confessus. verùm vtriusque turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatem Reip. magnâ curâ haberi. Decretæ eo nomine supplicationes,vtque Sylla & Plautus senatu mouerentur, grauioribus tamen ludibriis quàm malis. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum pro egregiis accipi videt, exturbat Octauiam, sterilem dictitans. Exin Poppææ coniungitur.Ea diu pellex; & adulteri Neronis,mox mariti potens, quendam ex ministris Octauiæ impulit, seruilem ei amorem obiicere. destinaturq. reus cognomẽto Eucerus, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus.Actæ ob id de ancillis quæstiones,& vi tormentorum victis quibusdam, vt falsa annuerent, plures perstitêre sanctitatem dominæ tueri. Ex quibus vna instanti Tigellino, castiora esse muliebria Octauiæ respondit,quàm os eius. Mouetur tamen primo ciuilis dissidij specie: domumq. Burrhi,& prædia Plauti,infausta dona accipit. Mox in Campaniam pulsa est,additâ militari custodiâ. Inde crebri questus, nec occulti per vulgũ, cui minor sapientia, & ex mediocritate fortunæ,pauciora pericula sunt. His haut * quaquam Nero pœnitentiâ flagitij coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium scandunt, deosque tandem venerantur. Effigies Poppææ proruunt. Octauiæ imagines gestant humeris,spargunt floribus,foroque ac templis statuunt. Itur etiam in Principis laudes,repetitum * venerantium. Iamq. & palatium multitudine & clamoribus complebant, cùm emissi militum globi verberibus & intento ferro turbatos disiecêre. Mutataq. quæ per seditionem verterant. Poppææ honos repositus est. Quæ semper odio,tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur,prouoluta genibus eius: *Non eò loci res suas agi, vt de matrimonio certet (quamquàm id sibi vitâ potius) sed vitam ipsam in extremum adductam à clientelis & seruitiis Octauiæ,quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausis quæ vix bello euenirent. Arma illa aduersus Principem sumta. ducem tantum defuisse, qui motis rebus facilè reperiretur. Omitteret modò Campaniam & in vrbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis*

Et sanè soceri ad audendum aliquid excitabat:

Sed immotum.

Mortem intrepidè exspectat.

Et excipit.

Nero de vtroque ad Senatũ scribit,tectè.

Illi approbant.

Octauia exturbatur, inductâ Poppaâ.

Seruile adulterium illi obiicitur.

Constantia & confidentia ancillæ.

* Deest quidpiam

Octauia reuocatur, motu populi.

Poppæa sibi metuit:

Neronem acri oratione exstimulat.

absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offensionem? An quia veram progeniem penatibus Cæsarum datura sit, malle populum Romanum tibicinis Ægyptij subolem ſmperatorio fastigio induci? Denique si id rebus conducat, libens quàm coactus acciret dominam, vel consuleret securitati iustâ vltione. Et modicis remediis, primos motus consedisse. at si desperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos. Varius sermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem & accendit. Sed parum valebat suspicio in seruo, & quæstionibus ancillarum eluserat. Ergo confessionem alicuius quæri placet, cui rerum quoq. nouarum crimen affingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, classi apud Misenum, vt memoraui, præfectus, leui post admissum scelus gratiâ, dein grauiore odio: quia grauiorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitũ eum Cæsar operæ prioris admonet. Solum incolumitati Principis aduersus insidiantem matrem subuenisse: locum haut minoris gratiæ instare, si coniugem infensam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, & secessus amœnos promittit: vel si negauisset, necem intentat. Ille insitâ vecordiâ, & facilitate priorũ flagitiorũ, plura etiam quàm iussum erat, fingit, fateturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardiniam pellitur, vbi non inops exsilium toleraùit, & fato obiit. At Nero præfectum spe sociandæ classis corruptum, & incusatæ paulo antè sterilitatis oblitus, abactos partus conscientiâ libidinum, eaque sibi comperta dicto memorat. Insulaque Pandateriâ Octauiam claudit. Non alia exsul visentium oculos maiore misericordiâ affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio, recentior Iuliæ memoria obuersabatur à Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua viderant, & præsentem sæuitiam melioris olim fortunæ recordatione leuabant. Huic primùm nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in quâ nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenũ patre, & statim fratre. Tum ancilla dominâ validior. Et Poppæa non nisi in perniciem vxoris nupta. Postremò crimen omni exitio grauius. Ac puella vicesimo ætatis anno, inter centuriones & milites, præsagio malorum iam à vitâ exemta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interiectis diebus, mori iubetur: cùm iam viduam se & tantùm sororem testaretur, communeque Germanici, & postremò Agrippinæ nomen cieret. quâ incolumi infelix quidem matrimonium, sed sine exitio pertulisset. Restringitur vinculis, venæque eius per omnes artus exsoluuntur; & quia pressus pauore sanguis tardiùs labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior sæuitia, quòd caput amputatum latumque in vrbem Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauimus, vt quicumque casus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus noscent, præsumtum habeant, quoties fugas & cædes iussit Princeps, toties grates deis actas; quæque rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod senatusconsultum, adulatione nouum, aut patientiâ postremum fuit. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfeciſſe creditum est, Doryphorum quasi aduersatum nuptiis Poppææ, Pallantem quòd immensam pecuniam longâ senectâ detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecam vt C. Pisonis socium, sed validiùs à Senecâ eodem crimine perculsus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

Alia machina in Octauiam.

Aniceto administro.

Qui fatetur adulterium.

dicto Octauiam insulâ clausa.

Magnâ miseratione populi.

primus

Denique ad mortem acta.

Caput Poppææ oblatum.

O tempora seruilia!

creditus Nero libertos aliquot veneno sustulit.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XV.

BREVIARIVM LIBRI.

VOlogeſes Parthorum rex Armeniam inuadit, quem Corbulo cautè & tamen fortiter repreſſit. Sed Cæſonius Pætus miſſu Neronis mox ſuperuênit, proprius Armeniæ tuendæ dux. Is imperitiâ & temeritate rem perdidit: turpi fœdere cum hoſte depactus. Corbulo ei tamen ſed ſerò ſuccurrit. Neroni filia ex Poppæâ naſcitur, non vitalis. Legati Parthorum Romam venêre, ſuper Armeniâ retinendâ irriti remittuntur: & bellum Corbuloni permiſſum. Is Armeniam iterum inuadit, & metu Parthis iniecto, ad colloquium ventum. Placuit arma poni, & Tiridatem diadema ſtatuæ Neronis ſubmittere, nec niſi ſponte eius reſumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipſa vrbs ardet caſu, ſiue Principis dolo, qui in ruinis eius ingentem ſibi domum exſtruxit. Chriſtiani ab eo exagitati & necati, falſo crimine incendij. Coniuratio in Neronem inita & detecta, capite eius C. Piſone. Multi interfecti inluſtrium, interq; eos Seneca. Grates tamen diis actæ, & dona decreta templis, vt rebus lætis. Geſta hæc annis paullò amplius tribus.

C. MEMMIO REGVLO. VERGINIO RVFO
C. LECANIO BASSO. M. LICINIO CRASSO Coss.
P. SILIO NERVA. C. IVLIO ATTICO VESTINO

Vologeſes deliberat de repetendâ Armeniâ.

INTEREA rex Parthorum Vologeſes, cognitis Corbulonis rebus, regemque alienigenam Tigranem Armeniæ impoſitum: ſimul, fratre Tiridate pulſo, ſpretum Arſacidarum faſtigium ire vltum volens, magnitudine rurſum Romanâ & continui fœderis reuerentiâ, diuerſas ad curas trahebatur: contator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validæ, multiſque ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum nouus inſuper nun-

Impulit ambiguum iniuria Tigranis,

tius contumeliæ exſtimulat: quippe egreſſus Armeniâ Tigranes, Adiabenos conterminam nationem latiùs ac diutiùs quàm per latrocinia vaſtauerat. Id-

Fines Parthorum populantis.

que primores gentium ægrè tolerabant, eò contemtionis deſcenſum, vt ne

Monobazus etiam exſtimulat.

duce quidem Romano incurſarentur, ſed temeritate obſidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod præſidium, aut vnde peteret, rogitans.

Et Tiridates.

Iam de Armeniâ conceſſum, proxima trahi: & niſi defendant Parthi, leuius ſeruitium apud Romanos deditis, quàm captis eſſe. Tiridates quoque regni profugus, per ſilentium haut modicè querendo, grauior erat. NON *enim ignauiâ, magna imperia contineri: virorum armorumque faciendum certamen. Id in ſummâ fortunâ æquius, quod validius. Et ſuâ retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem eſſe.* Igitur commotus his Vologeſes concilium vo-

Pernicêre. & oratione ſenſa ſua Vologeſes aperit.

cat, & proximum ſibi Tiridatem conſtituit, atque ita orditur, *Hunc ego eodem mecum patre genitum, cùm mihi per ætatem ſummo nomine conceſſiſſet, in poſſeſſionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat. videbarque contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ noſtræ penates ritè compoſuiſſe. prohibent Romani, & pacem ipſis numquam proſperè laceſſitam, nunc quoque in exitium ſuum abrumpunt. Non ibo infitias, æquitate quàm ſanguine, cauſſâ quàm armis retinere parta maioribus malueram. ſi contatione deliqui, virtute corrigam. Veſtra quidem vis & gloria in integro eſt, additâ modeſtiæ famâ. quæ neque ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à diis æſtimatur.* Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promtam equitum manum, quæ

Diadema Armeniæ Tiridati imponit.

regem ex more ſectabatur, Moneſi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum

rum auxiliis: mandauitque Tigranem Armeniâ exturbari, dum ipse positis aduersus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molemque belli ciet, prouinciis Romanis minitans. Quæ vbi Corbuloni certis nuntiis audita sunt: legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, subsidium Tigrani mittit, occulto præcepto, compositiùs cuncta, quàm festinantiùs agerent. quippe bellum habere, quàm gerere malebat. Scripseratque Cæsari, proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse. Atque interim reliquas legiones pro ripâ Euphratis locat: tumultuariam prouincialium manum armat: hostiles ingressus præsidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita. quosdam riuos congestu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses vt famam sui præiret, non ideo nescium aut incautum Tigranem offendit: qui occupauerat Tigranocerta, vrbem copiâ defensorum & magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius amnis haut spernendâ latitudine partem murorũ ambit. & ducta ingens fossa, quà fluuio diffidebatur. Inerant milites, & prouisi antè commeatus. quorum subuectu pauci auidiùs progressi, & repentinis hostibus circumuenti, irâ magis quàm metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla cominus audacia: raris sagittis, neque clausos exterret, & semet frustratur. Adiabeni cùm promouere scalas & machinamenta inciperent, facilè detrusi, mox erumpentibus nostris cæduntur. Corbulo tamen quamuis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesem, qui expostularent vim prouinciæ illatam. socium amicumque regem cohortes Romanas circumsidere. omitteret potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum. Casperius centurio in eam legationem dilectus, apud opidum Nisibin septem & triginta milibus passuum à Tigranocertâ distantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologesi vetus, & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præsentia prosperè fluebant. irritum obsidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem sumserant, missæ in Armeniam legiones, & aliæ pro Syriâ paratæ vltrò irrumpere. sibi imbecillum equitem pabuli inopiâ. nam exorta vis locustarum abederat quidquid herbidum aut frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, missurum ad Imperatorem Romanũ legatos super petendâ Armeniâ & firmandâ pace respondet. Monesen omittere Tigranocertà iubet, ipse retrò concedit. Hæc plures vt formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alij occultè pepigisse interpretabantur, vt omisso vtrimq. bello, & abeunte Vologese, Tigranes quoque Armeniâ abscederet. *Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deduxerat? cur deserta per otium, quæ bello defenderant? An melius hibernauisse in extremâ Cappadociâ, raptim erectis tuguriis, quàm in sede regni modò retenti? Dilata prorsus arma, vt Vologeses cum alio quàm cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, non vltra periculum faceret.* Nam, vt rettuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ poposcerat, & aduentare Cesennius Pætus audiebatur: iamque aderat, copiis ita diuisis, vt quarta & duodecima legiones additâ quintâ quæ recens è Mœsis excita erat, simul Pontica, & Gallatarum Cappadocumque auxilia Pæto obedirent: tertia & sexta & decima legiones, priorque Syriæ miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum vsu sociarent, partirentúrve. Sed neque Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur, despiciebat gesta, nihil cædis aut prædæ, vsurpatas nominetenus vrbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro vmbrâ regis, Romanum ius victis impositurum. Sub idem

Copias præmittit.

At Corbulo auxiliatur Tigrani.

Præsidiis omnia firmat:

Inprimis Syriam.

Tigranes vrbem principem occupat.

Tentant eam frustrà Parthi.

Corbulo legat ad Vologesem.

Nec ille à pace abhorret.

Moneses reuocatur ab obsidione.

Pacta quædam occultiora inter Romanũ & Parthum.

Cum Corbulonis inuidiâ.

Intereà Pætus aduenit, cum copiis.

Ferociter loquitur.

Legati Parthici irriti Româ redeunt.

tempus legati Vologeſes, quos ad Principem miſſos memoraui, reuertêre irriti: bellumque propalam ſumtum à Parthis. nec Pætus detractauit, ſed duabus legionibus, quarum quartam Famiſulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimam Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, triſti omine.

Pætus Armeniam intrat, aue infaustâ.

Nam in tranſgreſſu Euphratis, quē ponte tranſmittebat, nullâ palam cauſsâ, turbatus equus qui conſularia inſignia geſtabat, retrò euaſit. Hoſtiaque quæ muniebantur hibernaculis aſſiſtēs, ſemifacta opera fugâ perrupit, ſeq. vallo extulit. & pila militum arsêre, magis inſigni prodigio, quia Parthus hoſtis miſſilibus telis decertat. Ceterùm Pætus ſpretis ominibus, nec dum ſatis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ prouiſu, rapit exercitum trans montem Taurum, reciperandis, vt ferebat, Tigranocertis, vaſtandiſq. regionibus, quas Corbulo integras omiſiſſet. Et capta quædam caſtella, gloriaque & prædæ nonnihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuiſſet. Longinquis itineribus percurſando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & inſtante iam hieme, reduxit exercitum. compoſuitque ad Cæſarem litteras, quaſi confecto bello, verbis magnificas, rerum vacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præſidiis inſedit: & ne ponti iniiciendo impedimentum hoſtiles turmæ afferrent, (iam enim ſubiectis campis, magnâ ſpecie volitabant) naues magnitudine præſtantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultiſque & baliſtis proturbat Barbaros. in quos ſaxa & haſtæ longius permeabant, quàm vt contrario ſagittarum iactu adæquarentur. Dein pons continuatus, colleſque aduerſi per ſocias cohortes, pòſt legionum caſtris occupantur; tantâ celeritate & oſtentatione virium, vt Parthi omiſſo paratu inuadendæ Syriæ, ſpem omnem in Armeniam verterent. Ibi Pætus imminentium neſcius, quinctam legionem procul in Ponto habebat. Reliquas promiſcuis militum commeatibus infirmauerat; donec aduentare Vologeſem magno & infenſo agmine auditū. Accitur legio duodecima, & vnde famam aucti exercitus ſperat, prodita infrequētia: quâ tamen retineri caſtra, & eludi Parthus tractu belli poterat, ſi Pæto aut in ſuis, aut in alienis conſiliis conſtantia fuiſſet. Verùm vbi à viris militaribus aduerſus vrgentes caſus firmatus erat, rurſus ne alienæ ſententiæ indigens videretur, in diuerſa ac deteriora tranſibat. Et tunc relictis hibernis, non foſſam neque vallum ſibi, ſed corpora & arma in hoſtem data clamitans, duxit legiones quaſi prœlio certaturus. Deinde amiſſo centurione & paucis militibus, quos viſendis hoſtium copiis præmiſerat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeſes inſtiterat, vanâ rurſus fiduciâ, tria millia dilectorū proximo Tauri iugo impoſuit, quò tranſitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Coniunx ac filius caſtello, cui Arſamoſata nomen eſt, abditi, datâ in præſidium cohorte, ac diſperſo milite, qui in vnum habitus, vagum hoſtem promtiùs ſuſtentauiſſet. ægrè compulſum ferunt, vt inſtantem Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum, quò gliſcentibus periculis etiam ſubſidij laus augeretur. Expediri tamen itineri ſingula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parēm numerum è cohortibus iuſſit. At Vologeſes quamuis obſeſſa à Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepiſſet, nihil mutato conſilio, ſed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, vno tantùm centurione Tarquitio Creſcente turrim in quâ præſidium agitabat, defendere auſo: factâ ſæpius eruptione, & cæſis qui Barbarorum propius ſuggrediebantur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum ſi quis integer, longinqua & auia; vulnerati, caſtra repetiuere: virtutem

Principia tamen ei rident.

Corbulo interea Euphrati aſſidet:

Ponte eum iungit.

Vologeſes ad Pætum vertit.

Hic nutat valdè & trepidat.

Imperitè militem ſpargit.

Auxilium à Corbulone inuitus petit.

Vologeſes interea vi perrumpit.

Præſidia fugat, aut expugnat.

tutem regis,fæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant. Ne dux quidem obniti aduerſis, ſed cuncta militiæ munia deſeruerat, miſſis iterum ad Corbulonem precibus, veniret properè,ſigna & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: ſe fidem interim donec vita ſuppeditet, retenturum. Ille interritus & parte copiarum apud Syriam relictâ, vt munimenta Euphrati impoſita retinerentur, quâ proximum & commeatibus non egenum,regionem Comagenam,exin Cappadociam,inde Armenios petiuit. Comitabantur exercitum præter alia aſſueta bello,magna vis camelorum onuſta frumento, vt ſimul hoſtem famemque depelleret. Primum è perculſis Pactium primipili centurionem obuium habuit,dein pleroſque militum:quos diuerſas fugæ cauſſas obtendentes, redire ad ſigna, & clementiam Pæti experiri monebat.Se niſi victoribus immitem eſſe. Simul ſuas legiones adire, hortari, priorum admonere,nouam gloriam oſtendere. *Non vicos aut opida Armeniorum, ſed caſtra Romana,duasque in iis legiones pretium laboris peti. Si ſingulis manipularibus præcipua ſeruati ciuis corona imperatoriâ manu tribue etur, quod illud & quantum decus, vbi par eorum numerus adipiſceretur,qui attuliſſent ſalutem,& qui accepiſſent?* His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum propriis ſtimulis incenderent)continuum diu noctuque iter properabant. Eoque intentiùs Vologeſes premere obſeſſos, modò vallum legionum, modò caſtellum quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propiùs incedens quàm mos Parthis,ſi eâ temeritate hoſtem in prœlium eliceret. At illi vix contuberniis extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabant: pars iuſſu ducis,& alij propriâ ignauiâ, vt Corbulonem opperientes, ac ſi vis ingrueret, prouiſis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis.Neque eandem vim Samnitibus Italico populo,aut Pœnis Romani Imperij æmulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contrà daret, ſaluti conſuluiſſe. Quâ deſperatione exercitus dux ſubactus, primas tamen litteras ad Vologeſen,non ſupplices, ſed in modum querentis compoſuit, *Quòd pro Armeniis ſemper Romanæ ditionis,aut ſubiectis regi quem Imperator dilegiſſet,hoſtilia faceret. Pacem ex æquo vtilem. Nec præſentia tantùm ſpectaret. Ipſum aduerſus duas legiones,totis regni viribus aduenisſe: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent.* Ad ea Vologeſes, nihil pro cauſsâ,ſed opperiendos ſibi fratres Pacorũ ac Tiridatem reſcripſit. Illum locum tempuſque conſilio deſtinatum quid de Armeniâ cernerent. Adieciſſe deos dignum Arſacidarum, ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent. Miſſi pòſt à Pæto nuntij,& regis colloquium petitum, qui Vaſacem præfectum equitatus ire iuſſit. Tum Pætus,Lucullos,Pompeios,& ſi qui duces obtinendæ donandæue Armeniæ egerant: Vaſaces imaginem retinendi donandíve penes nos,vim penes Parthos memorat. Et multum inuicem diſceptato,Monobazus Adiabenus in diem poſterũ teſtis iis quæ pepigiſſent, adhibetur. Placuitq. liberari obſidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum,caſtellaque & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologeſi fieret,mittendi ad Neronem legatos. Interim fluuio Arſameti(is caſtra præfluebat) pontẽ impoſuit,ſpecie ſibi illud iter experientis. Sed Parthi quaſi documentum victoriæ iuſſerant. namque iis vſui fuit. Noſtri per diuerſum iere.Addidit rumor,ſub iugũ miſſas legiones, & alia ex rebus infauſtis:quorũ ſimulacrum ab Armeniis vſurpatum eſt. Nam & munimenta ingreſſi ſunt,antequam agmen Romanum decederet,& circumſtetere vias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoſcentes,abſtrahenteſque. Raptæ etiam veſtes,retenta arma,pauido milite & concedente,ne qua prœlij

Patus iacet.

Corbulonem intuetur & exſpectat.

Ille feſtinat.

Suos ad robur & celeritatem excitat.

At Parthus Romanos premit & obſidet.

Languidè hi ſe defendunt.

Immò deditionem loquuntur & ſpectant.

Itaque Patus pacem petit.

Tergiuerſatur Vologeſes.

Tamen ad colloquium ventum:

Et ex eo, ad infamia pacta.

Quia Parthi variè illudũt Romanis:

Nimium pauidis.

causſa exſisteret. Vologeſes armis & corporibus cæſorum aggregatis, quò cladem noſtram teſtaretur, viſu fugientium legionum abſtinuit. Fama moderationis quærebatur, poſtquam ſuperbiam expleuerat. Flumen Arſametem elephanto inſidens, & proximus quiſque regi vi equorum perrupêre, quia rumor inceſſerat, pontem ceſſurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi auſi ſunt, validum & fidum intellexêre. Ceterùm obſeſſis adeò ſuppeditauiſſe rem frumentariam conſtitit, vt horreis ignem iniicerent: contraq. prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neque ſe plus tridui itinere abfuiſſe. Adiecit, iureiurando Pæti cautum apud ſigna, adſtantibus iis, quos teſtificando rex miſiſſet, neminem Romanum Armeniam ingreſſurum, donec referantur litteræ Neronis, an paci annueret. Quæ vt augendæ infamiæ compoſita, ſic reliqua non in obſcuro habentur: vnâ die quadraginta millium ſpatium emenſum eſſe Pætum, deſertis paſſim ſauciis. neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quàm ſi terga in acie vertiſſent. Corbulo cum ſuis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam ſpeciem in [illegible]nium & armorum prætulit, vt diuerſitatem exprobraret. Mæſti manipuli, ac vicem commilitonum miſerantes, ne lacrymis quidem temperauere. Vix præ fletu vſurpata conſalutatio. Deceſſerat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus: ſola miſericordia valebat, & apud minores magis. Ducum inter ſe breuis ſermo ſecutus eſt, hæc conquerentium: * *irritum laborem, potuiſſe bellum fugâ Parthorum finiri.* Ille integra vtrique cuncta reſpondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abſceſſu Vologeſis infirmatam. *Non ea Imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum, è prouincia egreſſum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optimam fortunam orandam, vt pedes confectus ſpatiis itinerum, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem aſſequeretur.* Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologeſis ad Corbulonem miſſi nuntij, detraheret caſtella trans Euphratem, amnemque vt omnium medium faceret. Ille Armeniam quoq. diuerſis præſidiis vacuam fieri expoſtulabat. Et poſtremò conceſſit rex. Diruptaque quæ vltra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij ſuo arbitrio relicti ſunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcuſque medio Capitolini montis ſiſtebantur: decreta ab ſenatu integro adhuc bello, neque tum omiſſa, dum aſpectui conſulitur, ſpretâ conſcientiâ. Quin & diſſimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetuſtate corruptum, in Tiberim iecit, quo ſecuritatem annonæ * ſuſtentaret. cuius pretio nihil additum eſt, quamuis ducentas fermè naues portu in ipſo, violentia tempeſtatis, & centum alias Tiberi ſubuectas, fortuitus ignis abſumſiſſet. Tris dein conſulares, L. Piſonem, Ducennium Geminũ, Pompeium Paullinũ vectigalibus publicis præpoſuit, cum inſectatione priorum Principum, qui grauitate ſumtuum iuſtos reditus anteiſſent. ſe annuum ſexcenties ſeſtertiũm Reipub. largiri. Percrebuerat eâ tempeſtate prauiſſimus mos, cùm propinquis comitiis, aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios, præturaſque & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magnâ cum inuidiâ ſenatum adeunt, ius naturæ, laboris educandi, aduerſus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant. *Satis pretij eſſe orbis quòd multâ ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta promta & obuia haberent. Sibi promiſſa legum diu exſpectata, in ludibrium verti, quando quis ſine ſolicitudine parens, ſine luctu orbus, longa patrum vota repentè adæquaret.* Factum ex eo ſenatuſconſultum, ne ſimulata adoptio in vllâ parte muneris publici iuuaret, ac ne

Quibus omnia ex vberi:
Et hoſtibus contrà.
Infamiam Pæti Corbulo auget.
Qui occurrit cum ſuis fugienti.
Milites inter ſe beneuoli:
At non duces.
Species fœderis inter Vologeſem & Corbulonem.
Roma tamen non niſi fauſta omnia audita.
Frumentum vetus in Tiberim iactũ.
* Pet. Faber. oſtentaret.
Præfecti noui vectigalibus.
Querela de breui & fictâ adoptione.
Patres prouident, & prohibent.

ac ne vſurpandis quidem hereditatibus prodeſſet. Exin Claudius Timarchus Cretenſis reus agitur, ceteris criminibus, vt ſolent prævalidi prouincialium, & opibus nimiis ad iniurias minorum elati: vna vox eius vſq. ad contumeliam ſenatus penetrauerat, quòd dictitaſſet, in ſuâ poteſtate ſitum, an proconſulibus qui Cretam obtinuiſſent, grates agerẽtur. Quam occaſionem Pætus Thraſea ad bonum publicum vertens, poſtquam de reo cenſuerat, prouinciâ Cretâ depellendum, hæc addidit. *Vſu probatum eſt P. C. leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias leges: magiſtratuum auaritia, Calpurnia ſcita, pepererunt. Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare poſterius eſt. Ergo aduerſus nouam prouinciarum ſuperbiam dignum fide conſtantiáque Romanâ capiamus conſilium, quo tutelæ ſociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſque habeatur alibi quàm in ciuium iudicio eſſe. Olim quidem non modò prætor aut conſul, ſed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viſerent, & quid de ciuiuſque obſequio videretur, referrent. trepidabantque gentes de æſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promtiùs accuſatio decernitur: Decernaturque, & manent prouincialibus potentiam ſuam tali modo oſtentandi. Sed laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura ſæpe peccantur, dum demeremur, quàm dum offendimus. Quædam imo virtutes odio ſunt, ſeueritas obſtinata, inuictus aduersùm gratiam animus. Inde initia magiſtratuum noſtrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum ſuffragia conquirimus. quæ ſi arceantur, æqualiùs atque conſtantiùs prouinciæ regentur. nam vt metus repetundarum infracta auaritia eſt, ita vetitâ gratiarum actione ambitio* cohibetur.* Magno aſſenſu celebrata ſententia. Non tamen ſenatuſconſultum perfici potuit, abnuentibus conſulibus eâ de re relatum. Mox auctore Principe ſanxere, ne quis ad concilium ſociorum referret, agendas apud ſenatum proprætoribus próueconſulibus grates, neu quis eâ legatione fungeretur. Iiſdem conſulibus gymnaſium ictu fulminis conflagrauit, effigieſque in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ, celebre Campaniæ opidum Pompeij, magnâ ex parte proruit. Defunctaque virgo Veſtalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familiâ Coſſorum capta eſt. Memmio Regulo & Verginio Rufo Coss. natam ſibi ex Poppæâ filiam Nero vltra mortale gaudium accepit, appellauitque Auguſtam, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio cõlonia Antium, vbi ipſe generatus erat. Iam ſenatus vterum Poppææ commendauerat diis, votaque publicè ſuſceperat. quæ multiplicata, exſolutaque. Et additæ ſupplicationes, templumque Fecunditati, & certamen ad exemplar * Atticæ religionis decretum. Vtque Fortunarum effigies aureæ in ſolio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrum Circenſe, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur. quæ fluxa fuêre, quartum intra menſem defunctâ infante: furſuſq. exortæ adulationes, cenſentium honorem diuæ, & puluinar, ædemque & ſacerdotem. Atque ipſe vt lætitiæ, ita mæroris immodicus egit. Adnotatum eſt, omni ſenatu Antium ſub recentem partũ effuſo, Thraſeam prohibitum, immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepiſſe. Secutam dehinc vocem Cæſaris ferunt, quâ reconciliatum ſe Thraſeæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæſari gratulatum. Vnde gloriæ egregiis viris, & pericula gliſcebant. Interim veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologeſis, litteraſque in eandem formam attulere. *Se priora & toties iactata ſuper obtinendâ Armeniâ nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri poſſeſſionem Parthis non ſine ignominiâ Romanâ tradidiſſent. Nuper clauſum Tigranem, pòſt Pætum legionesque cùm opprimere poſſet, incolumes dimiſiſſe. Satis approbatam vim, datum & lenitatis experimentum.*

Timarchus accuſatus.

Eâ occaſione, Thraſeæ ſententia.

* cohibebitur. *Et cohibita ambitio prouincialium.*

Gymnaſium fulmine,

Pompeij opidum terræmotu, corruptæ.

A. V. C. DCCCXVI.

Filia Neroni nata:

Multâ adulatione patrum.

At ea breui abiit.

Thraſeas prohibetur aditu Cæſaris.

Legati Parthorum ad Principem.

Cum ſuperbiuſculis mandatis.

nentum. Nec recuſaturum Tiridatem accipiendo diademati in vrbem venire, niſi ſacerdotij religione attineretur. Iturum ad ſigna & effigies Principis, vbi legionibus coràm, regnum auſpicaretur. Talibus Vologeſis litteris, quia Pætus diuerſa tamquam rebus integris ſcribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in ſtatu Armenia eſſet? omnes inde Romanos exceſſiſſe reſpondit. Tum intellecto

Deliberat princeps:

Barbarorum irriſu, qui peterent quod eripuerant, conſuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in hoſte placeret. Nec dubitatum de

Placuitq; bellum: Cui Corbulo præfectus.

bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hoſtium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inſcitiâ rurſum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, vnde ſpes fieret, non fruſtrà eadem oraturum Tiridatem, ſi preces ipſe attuliſſet. Syriæque exſecutio Cintio, copiæ militares Corbuloni permiſſæ, & quintadecima legio, ducente Mario Celſo, è Pannoniâ adiecta eſt. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectiſque & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant,

Et finitimi præſides regesq; obedire ei iuſſi.

iuſſis Corbulonis obſequi, in tantum ferme modum auctâ poteſtate, quem populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum geſturo dederat. Regreſſum Pætum cùm grauiora metueret, facetiis inſectari ſatis habuit Cæſar, his

Pætum ſcommate Nero excipit.

fermè verbis: *Ignoſcere ſe ſtatim, ne tam promtus in pauorem longiore ſolicitudine ægreſceret.* At Corbulo quartâ & duodecimâ legionibus, quæ fortiſſimo quoque amiſſo, & ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam tranſlatis, ſextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac

Copias Corbulo cogit.

proſperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Additq́ue legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & vexilla dilectorum ex Illyrico & Ægypto, quodq́ue alarum cohortiumq́ue, & auxilia regum in vnum conducta apud Melitenen, quà tranſmittere Euphratem parabat. Tum luſtratum ritè exercitum

Luſtrat, & oratione excitat.

ad concionem vocat, orditurq́ue magnifica de auſpiciis imperatoriis, rebuſbuſq́ue à ſe geſtis, aduerſam inſcitiam Pæti declinans: multâ auctoritate, quæ viro militari pro facundiâ erat. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ vetuſtas obſepſerat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologeſiſq́ue de pace legatos haut aſpernatus, adiungit iis centuriones cum mandatis non immitibus. *Non enim adhuc eò ventum, vt certamine extremo opus eſſet. Multa Romanis ſecunda, quædam Parthis euenisſe, documento aduerſus ſuperbiam: proindè & Tiridati conducere, intactum vaſtationibus regnum dono accipere; & Vologeſen melius ſocietate Romanâ, quàm damnis mutuis genti Parthorum conſulturum. Scire quantum intus diſcordiarum, quamq́ue indomitas & præferoces nationes regeret. Contrà Imperatori ſuo immotam vbique pacem, & vnum id bellum eſſe.* Simul conſilio terrorem adiicere, & Megiſtanas Armenios qui primi à nobis defecerant, pellit ſedibus, caſtella eorum exſcindit, plana, edita, validos, inualidoſq́ue, pari metu complet. Non infenſum, nedum hoſtili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoq́ue conſilium eius fidum credebant. Ergo Vologeſes neque atrox in ſummam, * & quibuſdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diemq́ue colloquio poſcit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obſeſſæ cum Pæto legiones erant, cùm à Barbaris dilectus eſſet, ob memoriam lætioris ſibi rei, non eſt à Corbulone vitatus, vt diſſimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamiâ Pæti augebatur, quod eo maximè patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atque opperiri reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pactâ Tiberius Alexander illuſtris eques Romanus miniſter bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, nondũ ſenatoriâ ætate, ſed pro legato quintæ legioni impoſitus, in caſtra Tiridatis venêre, *honore eius, ac ne

Rem nihilominus in Armeniâ gerit.

Tiridates colloquium poſtulat.

Obſides à Romanis dantur.

*honori

metueret

metueret insidias tali pignore. Viceni dehinc equites assumpti. Et viso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec contatus Corbulo. Sed pedes vterq. dextras miscuere. Exin Romanus laudat iuuenem, omissis præcipitibus tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multũ præfatus, cetera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, laturumque nouum Cæsari decus, non aduersis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. Tum placuit Tiridatem ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magnâ vtrimq. specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis, hinc agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis, signisque & simulacris deûm in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit. magnis apud cũctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes, aut obsidio. At nunc versos casus: Iturum Tiridatẽ ostentui gentibus, quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulasque. & rogitante rege causas, quoties nouum aliquid aduerterat: vt, initia vigiliarum per centurionem nuntiari, conuiuium buccinâ dimitti, & structa ante Auguralẽ aram subditâ face accendi: cuncta in maius extollens, admiratione prisci moris affecit. *postremo die spatium orauit, quo tantum itineris aditurus, fratres antè, matremque viseret: obsidem interea filiam tradit, litterasq. supplices ad Neronem. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis repperit, non incuriosum fratris: quippe & propriis nuntiis à Corbulone petierat, ne quam imaginem seruitij Tiridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribúsve eorum assisteret: tantusque Romæ, quantus consulibus, honor esset. Scilicet externæ superbiæ sueto, nõ erat notitia nostri: apud quos ius imperij valet, inania transmittuntur. Eodem anno Cæsar nationes Alpium maritimarum in ius Latij transtulit. Equitum Romanorũ locos sedilibus plebis antepositi, apud Circum. Namque ad eam diem indiscreti inibant; quia lex Roscia nihil nisi de quatuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladiatorũ idem annus habuit, pari magnificentiâ ac priora. Sed feminarum illustrium senatorumq. plures per arenam fœdati sunt. C. Lecanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos vt parum celebres & tantæ voci angustos spernebat. Non tamen Romæ incipere [*scenas] ausus, Neapolim quasi Græcam vrbem dilegit. Inde initium fore, vt transgressus in Achaiam, insigneque & antiquitùs sacras coronas adeptus, maiore famâ studia ciuium eliceret. Ergo contractum opidanorum vulgus, & quos è proximis coloniis & municipiis eius rei fama ciuerat, quique Cæsarem per honorem, aut varios vsus sectantur. etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent. Illic, plerique vt arbitrabantur, triste; vt ipse, prouidum potius & secundis numinibus euênit. Nam egresso qui affuerat pŏpulo, vacuum & sine vllius noxâ theatrum collapsum est. Ergo per compositos cantus grates diis, atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petituruque maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentum interim consedit: vbi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus: primò in contumelias assumtus, deinde optimi cuiusque criminatione eò vsque valuit, vt gratiâ, pecuniâ, vi nocendi etiam malis præmineret. Eius

munus

Ita rex ad Corbulonem venit.

Pacta inter eos.

Tiridates diadema detractũ Neroni subiicit.

Epulo excipitur à Corbulone.

Et res Romanas docetur.

**Fortasse, postero*

Abit fratres salutaturus.

Alpium pars iure Latij donata.

Sedes equitũ in Circo discretæ.

A. V. C. DCCCXVII.

**Videtur delendum.*

Neapoli Nero se & vocem publicat.

Theatrum ruit, sed sine noxâ.

Gladiatorũ munus Beneuenti,

A pessimo Vatinio.

munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia super Iuniæ familiæ claritudinẽ diuum Augustum atauum ferebat. Iussi id accusatores obicere, prodigum largitionibus, neque aliam spem quàm in nouis rebus esse. quin eum nobiles habere, quos ab epistolis & libellis & rationibus appellet, nomina summæ curæ & * meditamenta. Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et cùm damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interscidit, secutaque Neronis oratio ex more: *Quamuis sontem & defensioni meritò diffisum, victurum tamen fuisse si clementiam iudicis exspectasset.* Nec multo pòst omissâ in præsens Achaiâ (caussæ in incerto fuere) vrbem reuisit; prouincias Orientis, maximè Ægyptum, secretis imaginationibus agitans. Dein edicto testificatus non longam sui absentiam, & cuncta in Rep. exinde immota ac prospera fore, super eâ profectione adiit Capitolium, illic veneraturus deos. Cùm Vestæ quoque templum inisset, repentè cunctos per artus tremens, seu numine exter nente, seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deseruit inceptu n, cunctas sibi curas amore patriæ leuiores dictitans. *Vidisse ciuium mœstos vultus, audire secretas querimonias, quòd tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti aduersum fortuita aspectu Principis refoueri. Ergo vt in priuatis necessitudinibus proxima pignora præualerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumque retinenti.* Hæc atque talia plebi volenti fuere, voluptatum cupidine, & quæ præcipua cura est, rei frumentariæ angustias si abesset metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coràm atrocior haberetur. dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant quod euenerat. Ipse quò fidem acquireret, nihil vsquam perinde lætum sibi; publicis locis struere conuiuia, totaque vrbe quasi domo vti. Et celeberrimæ luxu famaque epulæ fuere, quas Tigellino paratas, vt exemplum referam, ne sæpius eadem prodigentia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore distinctæ. Remigesq. exoleti, per ætates & scientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuersis è terris, & animalia maris Oceano abusque petiuerat. Crepidinibus stagni lupanaria astabant, illustribus feminis completa. Et cõtrà scorta visebantur, nudis corporibus. Iam gestus motusque obsceni, & postquam tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta, consonare cantu & luminibus claresceret. Ipse per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret; nisi paucos post dies vni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum sollennium coniugiorum denupsisset. Inditum Imperatori flammeum. * Missi auspices duo, & genialis torus, & faces nuptiales; cuncta denique spectata, quæ etiam in feminâ nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo Principis incertum: nam vtrumque auctores prodidere: sed omnibus quæ huic vrbi per violentiam ignium acciderunt, grauior atque atrocior. Initium in eâ parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioque montibus cõtigua est. Vbi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim validus, ac vento citus longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis septæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primùm, deinde in edita assurgens, rursus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali, & obnoxiâ vrbe artis itineribus, hucque & illuc flexis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarum fessa * [ætate] aut rudis pueritiæ ætas, quique sibi, quique

Iunius Torquatus ad mortẽ actus.

* *Scribo, meditamenti.*

Achaiam Nero cogitat.

Omittit:

Quasi caritate plebis & patriæ.

Infames eius epulæ,

Magno sumptu:

Turpi libidine.

Denique (ô scelus, scelus,) nubit.

* *Forte,* Visi

Incendium grande Romæ.

Miseræ eius facies.

* Delendum videtur.

quiq́ue aliis consulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant: & sæpe dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumueniebantur: vel si in proxima euaserant, illis quoque igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremò quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victus, alij caritate suorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium; & qui alij palàm faces iaciebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur: siue vt raptus licentiùs exercerent, seu iussu. Eo in tempore Nero Antij agens, non antè in vrbem regressus est, quàm domui eius, quà palatium & Mæcenatis hortos cõtinuauerat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin & palatium & domus & cuncta circũ haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia exstruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaq́ue vtensilia ab Hostiâ, & propinquis municipiis. pretiumq́. frumenti minutum, vsq. ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia, in irritum cadebant, quia peruaserat rumor: ipso tempore flagrantis vrbis, inisse eum domesticam scenam, & cecinisse Troianum excidium, præsentia mala vetustis cladibus assimulantem. Sexto demùm die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum ædificiis, vt cõtinuæ violentiæ campus & velut vacuum cælum occurreret. Necdum posito metu redibat. * Leuis rursum grassatus ignis, patulis magis vrbis locis, eoq́. strages hominum minor. delubra deûm, & porticus amœnitati dicatæ latiùs procidêre. Plusq́ue infamiæ id incendium habuit, quia prædiis Tigellini Æmylianis proruperat. Videbaturq́. Nero condendæ vrbis nouæ, & cognomẽto suo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarum quattuor integræ manebant, tres solo tenus deiectæ: septem reliquis pauca tectorum vestigia superarant, lacera & semiusta. Domuum, & insulârum, & templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haut promtũ fuerit: sed vetustissimâ religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumq́ue quæ præsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat, ædesq́ue Statoris Iouis vota Romulo, Numæq́ue regia, & delubrum Vestæ cum penatibus populi Romani, exusta. iam opes tot victoriis quæsitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamuis in tantâ resurgentis vrbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent, XIIII. Kalen. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Senones captam vrbem inflammauerant. Alij eò vsque curâ progressi sunt, vt totidem annos mensesq́ue & dies inter vtraque incendia numerent. Ceterùm Nero vsus est patriæ ruinis, exstruxitq́ue domum, in quâ haut perinde gemmæ & aurum miraculo essent; solita pridem, & luxu vulgata, quàm arua & stagna, & in modum solitudinum hinc siluæ, inde aperta spatia, & prospectus: magistris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegauisset, per artem tentare, & viribus Principis illudere. Namque ab lacu Auerno nauigabilem fossam vsque ad ostia Tiberina depressuros promiserant, squalenti litore, aut per montes aduersos. Neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis caussæ. Nero tamen, vt erat incredibiliũ cupitor, effodere proxima Auerno iuga

Quod nec restingui licuit.

Domus etiã Principis exusta.

Receptacula quædam plebi data.

At ille canit inter flammas.

Nec sine eius nutu videbatur id incendium.

Ceterum tota pænè Roma eo corrupta:

Et vetustissima templa:

Innumera statuæ.

Nero domum sibi exstruit,

Laxitate & splendore mirificam.

Ipsa vrbs cæpta instaurari:

no iuga connixus est: manentque vestigia irritæ spei. Ceterùm vrbis quæ domus supererant, non vt post Gallica incendia, nullâ distinctione, nec passim erectæ: sed dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis, cohibitâ ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisque porticibus, quæ frontem insularum protegerent. Easque porticus Nero suâ pecuniâ exstructurum, purgatasque areas dominis traditurum, pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusque ordine, & rei familiaris copiis: finiuitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis, adipiscerentur. Ruderi accipiendo Hostienses paludes destinabat, vtque naues quæ frumentum Tiberi subuectassent, onustæ rudere decurrerent. Ædificiaque ipsa certâ sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanoque solidarentur: quòd is lapis igni imperuius est. Iam aqua priuatorum licentiâ intercepta, quo largior & pluribus locis in publicũ flueret, custodes: & subsidia reprimendis ignibus, in propatulo quisque haberet: nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur. Ea ex vtilitate accepta decorem quoque nouæ vrbi attulere. Erant tamen qui crederent veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nullâ vmbrâ defensam, grauiore æstu ardescere. Et hæc quidem humanis cõsiliis prouidebantur. Mox petita à diis piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus supplicatũ Vulcano & Cereri Proserpinæque, ac propitiata Iuno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud proximum mare. Vnde haustâ aquâ, templũ & simulacrum deæ prosperſum est; & lectisternia ac peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant. Sed non ope humanâ, nõ largitionibus Principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos, vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressaq. in præsens * exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modò per Iudæam originem eius mali, sed per vrbem etiam: quò cuncta vndique atrocia aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haut perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis conuicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi, aut flammandi; atque vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel * circulo insistens. Vnde quamquam aduersus sontes & nouissima exemplum meritos, miseratio oriebatur; tamquam non vtilitate publicâ, sed in sæuitiam vnius absumerentur. Interea conferendis pecuniis peruastata Italia, prouinciæ euersæ, sociique populi, & quæ ciuitatum liberæ vocantur. Inque eam prædam etiam dij cessere, spoliatis in vrbe templis, egestoque auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ætas prosperè aut in metu sacrauerat. Enimuerò per Asiam atque Achaiam non dona tantùm, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas prouincias Acrato, ac Secũdo Carinate. Ille libertus cuicunque flagitio promtus: hic Græcâ doctrinâ ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur Seneca, quò inuidiam sacrilegij à semet auerteret, longinqui ruris secessum orauisse: & postquam non concedebatur, fictâ valetudine quasi æger neruis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam, venenum ei per libertũ ipsius cui nomen Cleonicus, paratum, iussu Neronis:

Sed ad mensuram & compositè.

Etiã firmior contra incendia,

Et veteri pulchrior:

Non tamen salubrior.

Diis supplicia instituta.

Et alia supplicia in Christianos, quasi incendiarios.

** Var. exitialis*

Tacc impie.

Signis in eos crudelitas.

Nero interea aurigatur.
** curriculo*

Italiam & prouincias exhaurit.

Templa dispoliat.

Seneca vocẽ aut mentem his sceleribus non commodat.

Venenum ei paratum.

Neronis: vitatumq. à Senecâ proditione liberti, seu propriâ formidine, dum simplici victu, & agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, profluente aquâ vitam tolerat. Per idem tempus gladiatores apud opidum Prenestę, tentatâ eruptione, præsidio militis, qui custos adesset, coërciti sunt: iam Spartacum & vetera mala rumoribus ferente populo, vt est nouarum rerum cupiens pauidusque. Nec multo post clades rei naualis accipitur, nō bello (quippe haut aliàs tam immota pax) sed certū ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quamuis sæuiente pelago à Formiis mouere, & graui Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis litoribus impacti, triremium pleraſque, & minora nauigia passim amiserunt. Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & sidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorúmve animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificiis quibus grauidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placętino viam propter natus vitulus, cui caput in crure esset. Secutæque haruspicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum, neq. occultum: quia in vtero repressum, aut iter iuxta editum sit. Incunt deinde consulatum Silius Nerua, & Atticus Vestinus, cœptâ simul & auctâ coniuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, feminæ etiam, cùm odio Neronis, tum fauore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesque familias paternâ nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut speciem virtutibus similes. Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduersus amicos, & ignotis quoque comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut voluptatum parcimonia. Lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idque pluribus probabatur, qui in tantâ vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum, nec perseuerum volunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipsius fuit. nec tamen facilè memorauerim, quis primus auctor, cuius instinctu concitum sit, quod tam multi sumserunt. Promptissimos Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Asprum centurionem exstitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiusque Lateranus consul designatus, viuida odia intulere. Lucanum propriæ caussæ accendebant, quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibueratque ostentare, * vanus assimulatione. Lateranū consulem designatū, nulla iniuria, sed amor Reipub. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quinctianus, vterque senatorij ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessiuere. Nam Sceuino dissoluta luxu mens, & proinde vita somno languida. Quinctianus * molli corpore infamis, & à Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias vltum ibat. Ergo dum scelera Principis, & finem adesse imperij, diligendumque qui fessis rebus succurreret inter se aut inter amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatium Gratū, Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus Senecio è præcipuâ familiaritate Neronis speciem amicitiæ etiam tum retinens, eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Ceteris spes ex nouis rebus petebatur. Ascitæ sunt * super Subrium & Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Siluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed sum-

Continentia hominis.

Clades in mari.

Prodigia plura.

A. V. C. DCCCXIIX.

Coniuratio in Neronem.

Capite G. Pisone.

Ille descriptus.

Et qui præcipuus eâ.

Lucanus poëta:

**Fam.* vanâ

Sceuinus.

Quinctianus:

** Fam.* mollitie corporis

Plures alij:

** Far.* per *Etiam ex pratorio.*

Imò & ipse Præfectus.

mum robur in Fenio Rufo præfecto videbatur: quem vitâ famaque lauda-
tum, per ſæuitiâ impudicitiamque Tigellinus in animo Principis anteibat,
fatigabatque criminationibus, ac ſæpe in metũ adduxerat, quaſi adulterum
Agrippinæ & deſiderio eius vltioni intentum. Igitur vbi coniuratis præfe-
ctum quoque prætorij in partes deſcendiſſe, crebro ipſius ſermone facta fi-

Flauij honeſtus impetus:

des; promtiùs iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepiſſe impetum
Subrius Flauius ferebatur, in ſcenâ canentem Neronem aggrediendi, aut
cùm ardente domo per noctem huc illuc curſaret incuſtoditus. Hîc occaſio
ſolitudinis, ibi ipſa frequentia tanti decoris teſtis, pulcherrimum animum

Sed ignauiter remiſſus.

exſtimulauerant: niſi impunitatis cupido retinuiſſet, magnis ſemper conati-
bus aduerſa. Interim contantibus prolatantibuſq. ſpem ac metum, Epicha-

Epicharis moras ægrè fert:

ris quædam, incertum quónam modo ſciſcitata (neque illi antè vlla rerum
honeſtarum cura fuerat) accendere, & arguere coniuratos: ac poſtremò lenti-
tudinis eorum pertæſa, & in Campaniâ agens primores claſſiariorum Miſe-
nenſium labefacere, & cõſcientiâ illigare: co nixa eſt tali initio. Erat Chiliar-

Proculum aſciſcere conatur.

chus in eâ claſſe Voluſius Proculus, occide dæ matris Neronis inter mini-
ſtros non ex magnitudine ſceleris prouectus, vt rebatur. Is mulieri olim co-
gnitus, ſeu recens ortâ amicitiâ, dum merita erga Neronẽ ſua & quàm in ir-
ritum cecidiſſent, aperit, adiicitq. queſtus & deſtinationẽ vindictæ, ſi facul-
tas otiretur, ſpem dedit poſſe impelli & plures conciliare. nec leue auxilium
in claſſe; crebras occaſiones, quia Nero multo apud Puteolos & Miſenũ ma-
ris vſu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia ſcelera Principis orditur.
Neque ſenatui, * quid manere, ſed prouiſum, quo nam modo pœnas verſæ
Reip. daret: accingeretur modò, nauaret operam, & militũ acerrimos duceret
in partes, ac digna pretia exſpectaret. Nomina tamen coniuratorum reticuit.

Ille eam defert.

Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat ad Neronem
detuliſſet. Accita quippe Epicharis, & cum indice compoſita, nullis teſtibus

Conſtanter hæc refutat.

innixum facilè confutauit. Sed ipſa in cuſtodiâ retenta eſt, ſuſpectante Ne-
rone, haut falſa eſſe etiam quæ vera non probabantur. Coniuratis tamen me-
tu proditionis placitum maturare cædem apud Baias, in villâ Piſonis: cuius

Conſilium cædendi Tyranni apud Baias.

amœnitate captus Cæſar crebrò * ventitabat, balneaſq. & epulas inibat omiſ-
ſis excubijs, & fortunæ ſuæ mole. Sed abnuit Piſo, inuidiam prætendẽs, ſi ſa-
cra menſæ dijq. hoſpitales cæde qualiſcumq. Principis cruentarentur. Me-

** crebrò eò ventitabat,*

Sed iterum omiſſum.

lius apud vrbẽ in illâ inuisâ & ſpoliis ciuium exſtructâ domo, vel in publi-
co patraturos, quod pro Rep. ſuſcepiſſent. Hæc in commune: ceterùm timore

Metu ne alij arriperent Imperium.

occulto, ne L. Silanus eximiâ nobilitate, diſciplinaque C. Caſſij apud quem
educatus erat, ad omnem claritudinẽ ſublatus, imperium inuaderet, promtè
daturis operam qui à coniuratione integri eſſent, quique miſerarentur Ne-
ronem tanquam per ſcelus interfectum. Plerique Veſtini quoque conſulis
acre ingenium vitauiſſe Piſonem crediderunt, ne * à libertate moueretur, vel
dilecto Imperatore alio, ſui muneris Remp. faceret. Etenim expers coniura-
tionis erat, quamuis ſuper eo crimine Nero vetus aduerſus inſontem odium

Deniq. placuit Circenſibus eum aggredi.

expleuerit. Tandẽ ſtatuêre Circenſium ludorum die, qui Cereri celebratur,
exſequi deſtinata: quia Cæſar rarus egreſſu, domo aut hortis clauſus, ad ludi-
cra Circi ventitabat; promtioreſque aditus erant lætitiâ ſpectaculi. Ordi-

Scæna gerendæ rei.

nem inſidiis compoſuerant, vt Lateranus quaſi ſubſidium rei familiari ora-
ret deprecabundus & genibus Principis accidens, proſterneret incautum
premeretque, animi validus, & corpore ingens. Tum iacentẽ & impeditum,
tribuni & centuriones, & ceterorum vt quiſque audentiæ habuiſſet, accurre-
rent, trucidarentque: primas ſibi partes expoſtulãte Sceuino, qui pugionem

templo

templo Salutis in Etruriâ,siue,vt alij tradidere, Fortunæ Ferentano in opido detraxerat, gestabatque velut magni operis sacrum. Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur,vnde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in castra,comitante Antoniâ Claudij Cæsaris filiâ, ad eliciendam vulgi fauorem. quod C.Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamuis absurdum videretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum commodauisse, aut Pisonem notum amore vxoris,alij matrimonio se obstrinxisse: nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est.Sed mirũ quàm inter diuersi generis,ordinis,ætatis,sexus, dites,pauperes,taciturnitate omnia cohibita sint: donec proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pridie insidiarum, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignauit: promtum vaginâ pugionem,de quo suprà rettuli,vetustate obtusum increpans,asperari saxo,& mucronem ardescere iussit. Eamque curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito conuiuium in tum. seruorum carissimi libertate,& alij pecuniâ donati. Atque ipse mæstus, & magnæ cogitationis manifestus erat, quamuis lætitiam vagis sermonibus simularet. Postremò vulneribus ligamenta,quibusq. sistitur sanguis parare eundem Milichum monet: siue gnarum coniurationis,& hucusque fidum,seu nescium,& tunc primùm arreptis suspicionibus,vt pleriq. tradidere,de consequentibus. Nam cùm secum seruilis animus præmia perfidiæ reputauit, simulque immensa pecunia & potentia obuersabantur,cessit fas,& salus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim vxoris quoque consilium assumserat,muliebre ac deterius,quippe vltrò metum intentabat, multosque astitisse libertos ac seruos,qui eadem viderint: nihil profuturum vnius silentium. at præmia penes vnum fore,qui indicio præuenisset. Igitur cœptâ luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cùm foribus arceretur,magna & atrocia afferre dictitans, deductusque ab ianitoribus ad libertũ Neronis Epaphroditũ,mox ab eo ad Neronem,vrgens periculum,graues coniurationes, & cetera quæ audierat, coniectauerat que, docet. Telum quoque in necem eius paratum ostendit, acciriique reum iussit. Is raptus per milites,& defensionem orsus, *Ferrũ cuius argueretur, olim religione patriâ cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum* respondit. *Tabulas testamenti sæpius à se, & incustoditâ dierum obseruatione, signatas. Pecunias & libertates seruis & antè dono datas; sed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enim verò liberales semper epulas struxisse, & vitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla iussu suo; sed quia cetera palàm vana obiecisset, adiungere crimen visum, se pariter iudicem & testem facere.* Adiicit dictis constantiam. incusat vltrò intestabilem, & consceleratum, tantâ vocis ac vultus securitate, vt labaret indicium, nisi Milichum vxor admonuisset, Antonium Natalem multa cum Sceuino, ac secretò collocutum, & esse vtrosque C.Pisonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuersi interrogantur, quis nam is sermo, quâ de re fuisset. Tum exorta suspicio, quia non congruentia responderant. Inditaque vincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere.Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus,simul arguendi peritior,de Pisone primùm fatetur. Deinde adiicit Annæum Senecam,siue internuntius inter eum Pisonemque fuit,siue vt Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecæ,omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus quoque pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens,nec vllum silentij emolumentum, edidit ceteros. Ex quibus Lucanus,Quinctianusque,& Senecio diu abnuêre.Post promissâ impu-

Fatũ vegetat, & coniuratio detegitur.

Per vanitatem Sceuini.

Milichus suspiciones arripit.

Cum vxore communicat.

Ad Principem defert.

Sceuinus sistitur.

Et fidenter se defendit.

Libertum arguit, Iam labantem, nisi vxor subuenisset.

Natalis vocatus:

Et tota res patefacta.

Seneca accusatus,

Lucanus.

nitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Atillam matrem suam. *Alij.* Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorum præcipuos nominauere. Atque interim Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri, ratusque muliebre corpus impar dolori, tormentis *Epicharis admota tormentis,* dilacerari iubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acriùs torquentium ne à feminâ spernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemtus. Postero cùm ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ (nam dissolutis mẽbris insistere nequibat) vinclo fasciæ *Nil fatetur: Quin vltrò sese examinat.* quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis pondere connisa, tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tantâ necessitate alienos ac propè ignotos protegendo, cùm ingenui & viri & equites Romani senatoresque intacti tormentis, carissima quæque suorum pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio & Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pauido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset. Quin & vrbem per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiã mari *Nero pauidus præsidia vbique disponit.* & amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum pedites equitesque permixti Germanis, *Agmina reorum trahuntur.* quibus fidebat Princeps quasi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atq. vbi dicendam ad caussam introissent, lætatum erga coniuratos, si fortuitus sermo, & subiti occursus, si conuiuium, si spectaculum simul inissent pro crimine accipi: cùm super Neronis ac Tigellini sæuas percontationes, Fenius quoque Rufus violenter vrgeret, non- *Fenij Rufi dissimulatio.* dum ab indicibus nominatus, sed quò fidem inscitiæ pararet, atrox aduersus socios. Idem Subrio Flauio assistenti, annuentique an inter ipsam cognitionem distringeret gladium, cædemque patraret, retinuit, infregitq. impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui proditâ coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Pisonem pergere in *Pisonem interea ad cœnandũ multi hortantur:* castra, aut rostra escendere, studiaque militum & populi tentare: *si conatibus eius conscij aggregarentur, secuturos etiam integros. magnamque motæ rei famam, quæ plurimum in nouis consiliis valeret. Nihil aduersum hoc Neroni prouisum. etiam fortes viros subitis terreri, ne dum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo fieri, quæ segnibus ardua videantur. Frustra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio, cuncta peruia esse. Venturos qui ipsum quoque vincirent, postremò indignâ nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius desset, & plebes desereret, dum ipse maioribus, dum posteris, si vita præriperetur, mortem approbaret?* Immotus iis, & paulu- *Bonis rationibus.* *Non illi is animus.* lum in publico versatus, pòst domi secretus, animum aduersum suprema firmat. donec manus militum aduenirent, quos Nero tirones aut stipendiis recentes dilegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam fauore imbutus. *Mortem sumit.* Obiit abruptis brachiorum venis. Testamentum fœdis aduersus Neronem adulationibus, amori vxoris dedit, quam degenerem, & solâ corporis formâ commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Gal- *Supremis tabulis adulatur Tyranno.* la, priori marito, Domitius Silius: hic patientiâ, illa impudicitiâ, Pisonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani consulis designati *Plautij Laterani egregia mors.* Nero adiungit, adeò properè, vt non complecti liberos, non illud breue mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum, manu Statij tribuni trucidatur, plenus constantis silentij, nec tribuno obiiciens eandem conscientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ lætissima Principi, non quia coniurationis manifestum compererat, sed vt ferro grassaretur, quando

venenum

venenum non processerat. Solus quippe Natalis, & hactenus promsit: missum se ad ægrotum Senecam, vt viseret cõquererereturque, cur Pisonem aditu arceret? melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam, sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterùm salutem suam incolumitate Pisonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis, & an dicta Natalis, suaque responsa nosceret, percontari Senecam iubetur. Is, fortè an prudens, ad eum diem ex Campaniâ remeauerat, quartumque apud lapidem suburbano rure substiterat. Illò propinquâ vesperâ tribunus venit, & villam globus militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeiâ Paullinâ vxore & amicis duobus epulanti mandata Imperatoris edidit. Seneca missum ad se Natalem, conquestumque nomine Pisonis quòd visendo eo prohiberetur, se ratione valetudinis & amore quietis, excusauisse respondit. *Cur salutem priuati hominis incolumitati suæ anteferret, caussam non habuisse. nec sibi promtum in adulationes ingenium. Idque nulli magis gnarum quàm Neroni, qui sæpiùs libertatem Senecæ, quàm seruitium expertus esset.* Vbi hæc à tribuno relata sunt, Poppæâ & Tigellino coram, quod erat sæuienti Principi intimũ consiliorum, interrogat, an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus nulla pauoris signa, nihil triste in verbis eius aut vultu deprehensum confirmauit. Ergo regredi, & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Rusticus, non eo quo venerat itinere reditum, sed flexisse ad Fenium præfectum, & expositis Cæsaris iussis, an obtemperaret interrogauisse: monitumque ab eo, vt exsequeretur, fatali omnium ignauiâ. Nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebatque scelera in quorum vltionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit. intromisitque ad Senecam vnum ex centurionibus, qui necessitatem vltimam denuntiaret. Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac denegante centurione, conuersus ad amicos, *quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod vnum iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem vitæ suæ relinquere testatur. cuius si memores essent bonarum artium, famam tam constantis amicitiæ laturos.* Simul lacrymas eorum, modò sermone, modò intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem reuocat, rogitans: *Vbi præcepta sapientiæ? vbi tot per annos meditata ratio aduersum imminentia? Cui enim ignaram fuisse sæuitiam Neronis? Neque aliud superesse post matrem fratremque interfectos, quàm vt educatoris præceptorisque necem adiiceret.* Vbi hæc atque talia velut in commune disseruit, complectitur vxorem. & paululum aduersus præsentem formidinem mollitus, rogat oratque temperaret dolori, ne æternum susciperet, sed in contemplatione vitæ per virtutem actæ, desiderium mariti solatiis honestis toleraret. Illa contrà, sibi quoque destinatam mortem adseuerat, manumque percussoris exposcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduersus, simul amore, ne sibi vnicè dilectam ad iniurias relinqueret: *Vitæ*, inquit, *delinimenta monstraueram tibi, tu mortis decus mauis: non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus constantia penes vtrosque par, claritudinis plus in tuo fine.* Post quæ, eodem ictu brachia ferro exsoluunt. Seneca, quoniam senile corpus & paruo victu tenuatum, lenta effugia sanguini præbebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Sæuisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum vxoris infringeret, atque ipse visendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscederet. Et nouissimo quoq. momento suppeditante eloquentiâ, aduocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quæ in vulgus edita eius verbis, inuertere supersedeo. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac ne glisceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, serui libertiq. obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignaræ. Nam vt est vulgus ad deteriora promptũ, non

Sapientia, id est Seneca, cades.

Qui in rure suburbano.

Libera eius responsio ad quæsita.

Constantia in verbis & vultu.

Mors ei indicta.

Verba viri vltima. vtinam ipsa!

Vxorem affatur & firmat.

Sed commoti illa vult.

Venas sibi pariter incidunt.

Senex noster lentè & ægrè moritur.

Multa dictat, & loquitur.

Paullina eius viuere cogitur.

defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſociatæ cum marito mortis petiuiſſe; deinde oblatâ mitiore ſpe, blandimentis vitæ euictam. cui addidit paucos poſtea annos, laudabili in maritum memoriâ, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, vt oſtentui eſſet, multum vitalis ſpiritus egeſtum. Seneca interim durante tractu, & lentitudine mortis, Statium Annæum diu ſibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouiſum pridem venenum, quo damnati publico Athenienſium iudicio exſtinguerentur, promeret: allatumq. hauſit fruſtrà, frigidis iam artibus & clauſo corpore aduerſum vim veneni. Poſtremò ſtagnum calidæ aquæ introiit, reſpergens proximos ſeruorum, additâ voce, *Libare ſe liquorem illum* IOVI *liberatori.* Exin balneo illatus, & vapore eius exanimatus, ſine vllo funeris ſollenni crematur. Ita codicillis præſcripſerat, cùm etiam tum prædiues & præpotens, ſupremis ſuis cõſuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum centurionibus occulto conſilio, neque tamen ignorante Senecâ, deſtinauiſſe, vt poſt occiſum ope Piſonis Neronem, Piſonem quoque interficeretur, traderetúrque imperium Senecæ, quaſi inſonti, claritudine virtutum ad ſummum faſtigium dilecto. Quin & verba Flauij vulgabantur, *Non referre dedecori, ſi citharœdus dimoueretur, & Tragœdus ſuccederet.* quia vt Nero citharâ, ita Piſo Tragico ornatu canebat. Ceterùm militaris quoque conſpiratio non vltrà fefellit, accenſis indicibus ad prodendum Fenium Rufum; quem eundem conſcium & inquiſitorem non tolerabant. Ergo inſtanti minitantique * renitens Sceuinus, neminem ait plura ſcire quàm ipſum. Hortaturque vltrò redderet tam bono Principi vicem. Non vox aduerſum ea Fenio, non ſilentium, ſed verba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus. ceteriſque, ac maximè Ceruario Proculo equite, ad conuincendum eum conniſis, iuſſu Imperatoris à Caſſio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat, corripitur, vinciturque. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primò diſſimilitudinem morum ad defenſionem trahens, neque ſe armatum cum inermibus effeminatis tantum facinus conſociaturum. Dein poſtquam vrgebatur, confeſſionis gloriam amplexus, interrogatuſque à Nerone, quibus cauſſis ad obliuionem ſacramenti proceſsiſſet: *Oderam te*, inquit, *nec quiſquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti. odiſſe cœpi poſtquam parricida matris & vxoris, auriga, hiſtrio & incendiarius extitiſti.* Ipſa rettuli verba, quia non vt Senecæ, vulgata erant. Nec minus noſci decebat militaris viri * ſenſus & incomtos & validos. Nihil in illâ coniuratione grauius auribus Neronis accidiſſe conſtitit, qui vt faciendis ſceleribus promtus, ita audiendi quæ faceret, inſolens erat. Pœna Flauij Veiano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit, quem Flauius vt humilem & anguſtum increpans, circumſtantibus militibus: *Ne hoc quidem*, inquit, *ex diſciplinâ.* admonitus fortiter protẽdere ceruicem: *Vtinam*, ait, *tu tam fortiter ferias.* Et ille multum tremens, cùm vix duobus ictibus caput amputauiſſet, ſæuitiam apud Neronem iactauit, ſeſquiplagâ interfectum à ſe dicendo. Proximũ conſtantiæ exemplum, Sulpicius Aſper centurio præbuit. percontanti Neroni, cur in cædem ſuam conſpirauiſſet? breuiter reſpondens: *Non aliter tot flagitiis eius * ſubueniri poſſe.* Tum iuſſam pœnam ſubiit. Nec ceteri centuriones in perpetiendis ſuppliciis degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, ſed lamentationes ſuas etiam in teſtamentum contulit. Opperiebatur Nero vt Veſtinus quoque conſul in crimen traheretur, violentum & infenſum ratus: ſed coniurati conſilia cum Veſtino non miſcuerant, quidam vetuſtis in eum ſimultatibus, plures quia præcipitem & inſociabilem credebant. Cetęrùm Neronis odium aduerſus Veſtinum ex intimâ ſo-

Ipſe cicutam ſumit.

Deniq. balnei vapore exanimatur.

Rumor de Imperio ad Senecam transferendo.

Sed non tam felix Roma.

Fenius Præfectus tãdem detectus.

* renidens

Et Flauius Tribunus.

Qui primò negat:

Mox cum inſectatione fatetur.

* *Rhenanus*, ſenſus incomtos ſed validos.

Militariter moritur.

Aſper pari fiducia.

* *Faber* obueniri

Fenius contrà, muliebriter.

Nero Veſtinum culpari voluiſſet:

timâ ſodalitate cœperat, dum hic ignauiam Principis penitus cognitam deſpicit, ille ferociam * amici metuit, ſæpe aſperis facetiis illuſus; quæ vbi multum ex vero traxere, acrem ſui memoriam relinquunt. Acceſſerat recens cauſſa, quòd Veſtinus Statiliam Meſſallinam matrimonio ſibi iunxerat, haut neſcius inter adulteros eius & Cæſarem eſſe. Igitur non crimine, non accuſatore exiſtente, quia ſpeciem indicij induere non poterat, ad vim dominationis conuerſus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit: iubetque præuenire conatus conſulis, occupare velut arcem eius, opprimere dilectam iuuentutem, quia Veſtinus imminentes foro ædes, decoraque ſeruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia cõſulis impleuerat. Conuiuium celebrat, nihil metuens, an diſſimulando metu, cùm ingreſſi milites vocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exſurgit. & omnia ſimul properantur, clauditur cubiculo, præſto eſt medicus, abſcinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calidâ aquâ merſatur, nullâ editâ voce, quâ ſemet miſeraretur. Circumdati interim custodiâ qui ſimul diſcubuerant, nec niſi proiectâ nocte emiſſi ſunt, poſtquam pauorem eorum imminens exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, ſatis ſupplicij luiſſe ait pro epulis conſularibus. Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is profluente ſanguine, vbi frigeſcere pedes manuſque, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit; recordatus carmen à ſe compoſitum, quo vulneratum militem per eiuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, verſus ipſos rettulit. eaque illi ſuprema vox fuit. Senecio poſthac & Quinctianus, & Sceuinus, non ex priore vitæ mollitiâ, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictóve memorando. Sed compleri interim vrbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipſius aduolui, & dextram oſculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi feſtinata indicia impunitate remunerat: Milichus præmiis ditatus, Conſeruatoris ſibi nomen Græco eius rei vocabulo aſſumſit. E tribunis Granius Siluanus quamuis abſolutus, ſuâ manu cecidit: Statius Proximus veniam quam ab Imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius; quaſi Principem non quidem odiſſent, ſed tamen exiſtimarentur. Nouio Priſco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quàm conuictis, data exſilia. Priſcum Antonia Flacilla coniunx comitata eſt: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primùm & integris opibus, pòſt ademptis. quæ vtraque gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Criſpinus occaſione coniurationis, ſed Neroni inuiſus, quòd Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius ſtudia iuuenum eloquentiâ, Muſonius præceptis ſapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Priſco, Iulio Altino, velut in agmen & numerum, Ægæi maris inſulæ permittuntur. At Cadicia vxor Sceuini, & * Ceſenius Maximus Italiâ prohibentur, reos fuiſſe ſe, tantùm pœnâ experti. Atilla mater Annæi Lucani, ſine abſolutione in ſupplicio diſſimulata. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habitâ, bina nummûm millia viritim manipularibus diuiſit; addiditque ſine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ vtebantur. Tum quaſi geſta bello expoſiturus vocat ſenatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano conſulari: Cocceio Neruæ prætori deſignato, Tigellino præfecto prætorij tribuit; Tigellinum & Neruam ita extollens, vt

In quem ei vetus odium. * animi

Quia inſons, pro imperio iubet mori.

Ille ſtatim & intrepidè exſequitur.

Lucanus occiſus.

Et ceteri.

Romani interea ſacrificant, gaudẽt.

Nero præmia indicibus diſtribuit:

Pœnas & exſilia ſuſpectis.

* Cæſonius

Milites alloquitur:

Et largitione auget.

Amicos item honoribus.

ſuper triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoque ſiſteret. Dedit etiam conſularia inſignia Nymphidio, de quo quia nunc primùm oblatus eſt, pauca repetam. Nam & ipſe pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertinâ ortus, quæ corpus decorum inter ſeruos libertoſque Principum vulgauerat, ex C. Cæſare ſe genitum ferebat, quoniam forte quâdam habitu procerus & toruo vultu erat: ſiue C. Cæſar ſcortorum quoque cupiens, etiam matri eius illuſit. Sed Nero vocato ſenatu, oratione inter patres habitâ, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confeſſionesque damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros inſontes ob inuidiam aut metum exſtinxiſſet. Ceterùm cœptam, adultamque & reuictam coniurationem neque tunc dubitauere, quibus verum noſcendi cura erat; & fatentur, qui poſt interitum Neronis in vrbem regreſſi ſunt. At in ſenatu cunctis vt cuique plurimum mœroris, in adulationem demiſſis, Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro ſuâ incolumitate ſupplicem increpi[t] * Salienus Clemens, hoſtem & parricidam vocans: donec conſenſu patrum [t]erritus eſt, ne publicis malis abuti ad occaſionem priuati odij videretur, neu compoſitam & oblitteratam manſuetudinem Principis nouam ad ſæuitiam traheret. Tum decreta dona & grates deis [* decernuntur] propriuſq. honos Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis, numine retexiſſet: vtque Circenſium cerealium ludicrũ pluribus equorum curſibus celebraretur: menſiſque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exſtrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum promſerat. Ipſe eum pugionem apud Capitolium ſacrauit, inſcripſitque IOVI VINDICI. In præſens haut animaduerſum, poſt arma Iulij Vindicis ad auſpicium & præſagium futuræ vltionis trahebatur. Reperio in commentariis ſenatus, Cerialem Anicium conſulem deſignatum, pro ſententiâ dixiſſe, vt templum diuo Neroni quàm maturrimè publicâ pecuniâ poneretur. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale faſtigium egreſſo, & venerationem hominum merito: quod ad omina olim ſui exitus verteretur. Nam deûm honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines deſierit.

De Nymphidio, ex occaſione.

Edictum & confeſſiones reorum propoſita.

In Senatu adulantium certamen.

* Alienus

* Redundat, vt opinor.

Pugio Sceuini ſacratus.

Verba ominoſa.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XVI.

BREVIARIVM LIBRI.

FAlsi thesauri in Africâ reperti: inq; iis Neronis vanitas. Qui Romæ quinquennale certamen certat, prorsus histrionium in morem. Poppæa moritur: eiq; amplum funus ductum. C. Cassius & L. Silanus in exsilium pelluntur: posterior denique interficitur, ac plures alij. In Campaniâ magna & prodigij loco tempestas. Anteius & Ostorius ad mortem aguntur, Mella, Crispinus, Petronius. Thraseas Pætus etiam accusatur, tunc lumen Romani orbis: & Bareas Soranus. damnantur, & ipsi se absoluunt. Anni vnius hæc gesta: quia reliqua libri Fatum inuidit.

C. SVETONIO. L. PONTIO TELESINO Coss.

ILLVSIT dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius, ex promisso Geselli Bassi, qui origine Pœnus, mente turbidâ, nocturnæ quietis imaginem ad spem haut dubiam retraxit. Vectusque Romam, Principis aditum emercatus, expromit repertum in agro suo specum altitudine immensâ, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, sed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, astantibus parte alia columnis. quæ per tantum æui occulta, augendis præsentibus bonis. Cetèrùm vt coniectura demonstrat, Didonem Fenissam Tyro profugam, conditâ Carthagine, illas opes abdidisse, ne nouus populus nimiâ pecuniâ lasciuiret: aut reges Numidarum & aliàs infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, non ipsius negotij fide satis spectatâ, nec missis visoribus per quos nosceret, an vera assererentur, auget vltrò rumorem; mittitque qui velut partam prædam adueherent. Dantur triremes & delectum nauigium, iuuandæ festinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuersâ famâ tulerat. Ac fortè quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: oratoribusq. præcipua materia in laudem Principis assumta est. Non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed nouâ vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre deos. quæque alia summâ facundiâ, nec minore adulatione seruilia fingebant, securi de facilitate credentis. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturq. veteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarum exspectatio, inter causas paupertatis publicæ erat. Nam Bassus effosso agro suo, latisque circum aruis, dum hunc vel illum locũ promissi specus adseuerat, sequunturq. non modò milites, sed populus agrestium efficiendo operi assumtus, tandem positâ vecordiâ, non falsa antè somnia sua, seque tunc primùm elusum admiràs, pudorem & metum morte voluntariâ effugit. Quidam vinctum ac mox dimissum tradere, ademtis bonis in locũ regiæ gazæ. Interea senatus propinquo iam lustrali certamine, vt dedecus auerteret, offert Imperatori victoriam cantus, adiicit facundiæ coronam, quâ ludicra deformitas velaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, * se æquum aduersus æmulos, & religione iudicum meritam laudem assecuturum, primò carmen in scenâ recitat: mox flagitante vulgo, vt omnia studia sua publicaret (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne fessus resideret, ne sudorem, nisi eâ quam indutui gerebat veste detergeret: vt nulla

Magni thesauri spes Neroni facta.

Quem Dido olim abdidisset.

Illo credit.

Mittit quâ adueherent.

Oratores & vates etiam hæc publicant.

Delusi omnes.

Nihil, præter nihil, repertum.

Somniator se interimit.

* seque vnum

Nero publicè citharâ, etiam Romæ canit:

oris

Accuratè, ex scænicâ lege.

oris aut narium excrementa viserentur. Postremò flexus genu, & cœtum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs

Plebs vrbana applaudit:

quidem vrbis, histrionum quoque gestus iuuare solita, personabat certis modis, plausuque composito. Crederes lætari, ac fortasse lætabantur, per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis è municipiis, seueramque adhuc, &

Nonilla seuera, ac rustica.

antiqui moris retinentes Italiam, quiq. per longas prouincias lasciuiæ inexperti officio legationum aut priuatâ vtilitate aduenerant, neque aspectum illum tolerare, neque labori inhonesto sufficere: cùm manibus nesciis fatisce-

Per vim retenti spectatores.

rent, turbarent gnaros, ac sæpe à militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni præteriret. Constitit plerosque equitum, dum per angustias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, si

Inquisitum in vultus & voces.

spectaculo defuissent, multis palàm & pluribus occultis, vt nomina ac vultus, alacritatem, tristitiamq. coëuntium scrutarentur. Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia, aduersus illustres diu dissimulatum ad præsens, & mox

Vnde Vespasiano periculum.

redditum odium. Ferebantque Vespasianum tamquam somno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugisse. Post finem ludicri Poppæa

Poppæa moritur.

mortem obiit, fortuitâ mariti iracundiâ, à quo grauida ictu calcis afflicta est. Neque enim venenum crediderim, quamuis quidam scriptores tradant, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori vxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, vt Romanus mos: sed regum exter-

More hono sepulta.

norum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Iuliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exsequiæ, laudauitque ipse apud rostra formam eius, & quòd diuinæ infantis parens fuisset, aliaque fortunæ munera

Nero eã pro rostris laudauit.

pro virtutibus. Mortem Poppææ vt palàm tristem, ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius sæuitiamque, nouâ insuper inuidiâ Nero compleuit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum. quod primum indicium mali,

Cassius & Silanus accusati:

neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur, nullo crimine, nisi quòd

Ob virtutes.

Cassius opibus vetustis, & grauitate morum, Silanus claritudine generis, & modestâ iuuentâ præcellebant. Igitur missâ ad senatum oratione, remouen-

Tamen ridicula quædam præscripta:

dos à Rep. vtrosq. disseruit. Obiectauitque Cassio quòd inter imagines maiorum, etiã C. Cassij effigiem coluisset, ita inscriptam: DVCI PARTIVM. Quippe semina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæsarum quæsitam.

ac

Ac* vt memoriâ tantum infensi nominis ad discordias vteretur, assumsisse L. Silanum iuuenem genere nobilem, animo præruptum, quem nouis rebus

Aut falsa:

ostentaret. Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem quibus patruum eius Torquatum, tamquam disponeret iam imperij curas, præficeretque rationibus & libellis & epistolis libertos: & inania simul & falsa. Nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit post-

Additur Lepida, Cassii vxor.

hac vocabulo indicum, qui in Lepidam Cassij vxorem, Silani amitam, incestum cum fratris filio & diros sacrorum ritus confingerent. Trahebantur vt conscij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius senatores, & Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato Principe instantem damnationem

Illi in exsilium pulsi.

frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi minores euasere. Tunc senatusconsulto Cassio, & Silano exsilia decernuntur; de Lepidâ Cæsar statueret. Deportatusq. in insulam Sardiniam Cassius, & * senatus ius

Sed Silanus paulò post interfectus.

exspectabatur. Silanus tamquam Naxum deueheretur, Hostiâ amotus, pòst municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum

casum

casum sapienter tolerans,à centurione ad cædem missо corripitur. Suadentique venas abrumpere, animum quidem morti destinatum ait, sed non permittere percussori gloriam ministerij. At centurio quamuis inermem,prævalidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omisit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus aduersis tamquam in pugnâ caderet. Haut minus promtè L. Vetus, socrusque eius Sextia & Pollutia filia necem subiere: inuisi Principi, tamquã viuendo exprobrarent interfectũ esse Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ sæuitiæ præbuit interuersis patroni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus,ascito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum à Vetere Asiæ proconsule, exsoluit Nero in præmium accusationis. Quod vbi cognitum reo,seque & libertũ pari sorte componi,Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occultâ custodiâ circumdant. Aderat filia super ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat: cruentamque ceruicem eius amplexa, seruabat sanguinem, & vestes respersas, vidua implexa luctu continuo, nec vllis alimentis, nisi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur,egressus obsidens, audiret insontem, néve consulatus sui quondam collegam dederet liberto, modò muliebri eiulatu, aliquando sexum egressa, voce infensâ clamitabat. donec Princeps immobilem se precibus & inuidiæ iuxtà ostendit. Ergo nuntiat patri abiicere spem,& vti necessitate. Simul affertur parari cognitionem senatus, & trucem sententiam. Nec defuere qui monerent magnâ ex parte heredem Cæsarem nuncupare,atque ita nepotibus de reliquo consulere. quod aspernatus, ne vitam proximè libertatem actam nouissimo seruitio fœdaret,largitur in seruos quantum aderat pecuniæ: & si qua asportari possent,sibi quemque deducere,tris modò lectulos ad suprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo,eodem ferro abscindunt venas,properique & singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater,filiam; auia,neptem; illa vtrosque intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum,vt relinquerent suos superstites & morituros. Seruauitque ordinem fortuna:ac senior prius,tum cui prima ætas, exstinguuntur. Accusati post sepulturam, decretumque vt more maiorum punirentur. Et Nero intercessit, mortem * sine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adiiciebantur.P.Gallus eques Romanus,quòd Fenio Rufo intimus,& Veteri non alienus fuerat,aquâ atq. igni prohibitus est: Liberto & accusatori præmium operæ,locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et mensis qui Aprilẽ eundemque Neroneum sequebatur, Maius Claudij, Iulius Germanici,vocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito qui id censuerat, ideo Iunium mensem transmissum, quia duo iam Torquati ob scelera interfecti,infaustũ nomen * Iunij tum fecissent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempestatibus & morbis insigniuere. Vastata Campania turbine ventorum,qui villas,arbusta,fruges passim disiecit, pertulitque violentiam ad vicina vrbi. In quâ omne mortalium genus vis pestilentiæ depopulabatur,nullâ cæli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis,itinera funeribus complebantur. Non sexus,nõ ætas periculo vacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim exstingui,inter coniugum & liberorum lamenta;qui dum assident,dum deflent, sæpe eodem rogo cremabantur. Equitum senatorumque interitus quamuis promiscui, minus flebiles erant, tamquam communi mortalitate sæuitiam Principis præuenirent. Eo-

L. Vetus item accusatus:

Idq; à liberto.

Filia pro eo intercedit:

Nec impetrat.

Miserabile trina mortis exemplum.

* *Tabe,*suo,

Honores Neroni.

* *nomen Iunium* fecissent,

Tempestas in Campaniâ.

Pestis notabilis Romæ.

dem

dem anno dilectus per Galliam Narbonenſem Africamque & Aſiam habiti ſunt, ſupplẽdis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine feſſi, ſacramento ſoluebantur. Cladem Lugdunenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt Princeps, vt amiſſa vrbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenſes antè obtulerat, turbidis caſibus. C. Suetonio, L. Teleſino Coss. Antiſtius Soſianus factitatis in Neronem carminibus probroſis, exſilio, vt dixi, multatus, poſtquam id honoris indicibus tamque promtum ad cædes Principem accepit, inquies animo, & occaſionum haut ſegnis, Pammenem eiuſdem loci exſulem, & Chaldæorum arte famoſum, eoque multorum amicitiis innixum, ſimilitudine fortunæ ſibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios & * conſolationes nõ fruſtrà ratus, ſimul annuam pecuniam à P. Anteio miniſtrari cognoſcit. Neque neſcium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuiſum Neroni, opeſque eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamque cauſſam multis exitio eſſe. Igitur interceptis Anteij litteris, ſuratus etiã libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, ſecretis Pammenis occultabantur, ſimul repertis quæ de ortu vitaque Oſtorij Scapulæ compoſita erant, ſcribit ad Principem, magna ſe & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, ſi breuem exſilij veniam impetrauiſſet. quippe Anteium & Oſtorium imminere rebus, & ſua Cæſariſque fata ſcrutari. Exin miſſæ liburnicæ, aduehiturque propere Oſtorius. Ac vulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Oſtoriuſque habebantur: adeò vt teſtamentum Anteij nemo obſignaret, niſi Tigellinus auctor exſtitiſſet. Monitus prius Anteius, ne ſupremas tabulas moraretur. At ille hauſto veneno, tarditatem eius peroſus, interciſis venis, mortem approperauit. Oſtorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eò miſſus centurio, qui cædem eius maturaret. Cauſſa feſtinandi ex eo oriebatur, quòd Oſtorius multâ militari famâ, & ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorumque ſcientiâ, metum Neroni fecerat, ne inuaderet, pauidũ ſemper, & repertâ nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio vbi effugia villæ clauſit, iuſſa Imperatoris Oſtorio aperit. Is fortitudinem aduerſum hoſtes ſæpe ſpectatam in ſe vertit. Et quia venæ quanquam interruptæ parum ſanguinis effundebant, hactenus manu ſerui vſus vt immotum pugionem extolleret, adpreſſit dextram eius, iuguloq. occurrit. Etiam ſi bella externa, & obitas pro Rep. mortes tantâ caſuum ſimilitudine memorarem; meque ipſum fatias cepiſſet, aliorumque tædium exſpectarem, quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & continuos aſpernantium. At nunc patientia ſeruilis, tantumque ſanguinis domi perditum, fatigant animum & mæſtitiâ reſtringunt. Neque aliam defenſionem ab iis quibus iſta noſcentur exegerim, quàm ne oderim tam ſegniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non vt in cladibus exercituum, aut captiuitate vrbium, ſemel editam tranſire licet. Detur hoc illuſtrium virorum poſteritati, vt quomodo exſequiis à promiſcuâ ſepulturâ ſeparantur; ita in traditione ſupremorum accipiant habeantque propriam memoriam. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Criſpinus, ac C. Petronius cecidere. Mella & Criſpinus equites Romani, dignitate ſenatoriâ. Nam hic quondam præfectus prætorij, & cõſularibus inſignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus, accepto iuſſæ mortis nuntio ſemet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, vt eques Romanus conſularibus potentiâ æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat, per

procurationes

Lugduno combuſta ſubuenit Nero.

A. V. C. DCCCXIX.

Soſianus exſul.

**conſultationes P. Anteium accuſat:*

Et Oſtorius.

Ille venis inciſis abit.

Ad Oſtorium centurio miſſus.

Atque is pugione ſe interemit.

Excuſatio tot triſtium narrationũ, & parsim.

Criſpinus mori iuſſus:

Et Annæus Mella.

procurationes adminiſtrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat,grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit,accuſatorem conciuit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumque coniurationis ſcientia fingitur,aſſimilatis Lucani litteris. quas inſpectas Nero, ferri ad eum iuſſit, opibus eius inhians. At Mella,quæ tum promtiſſima mortis via,exſoluit venas:ſcriptis codicillis,quibus grandem pecuniam in Tigellinum,generumq. eius Coſſutianum Capitonem erogabat,quo cetera manerent. Additur codicillis,tamquam de iniquitate exitij querens ita ſcripſiſſet: *ſe quidem mori nullis ſupplicij cauſſis, Rufum autem Criſpinum & Anicium Cerialem vitâ frui, infenſos Principi.* quæ compoſita credebantur, de Criſpino quia interfectus erat, de Ceriale vt interficeretur. Neque enim multo poſt vim ſibi attulit, minore quàm ceteri miſeratione,quia proditam C.Cæſari coniurationem ab eo meminerant. De C.Petronio ſuprà pauca repetenda ſunt. Nam illi dies per ſomnum, nox officiis,& oblectamentis vitæ tranſigebatur. Vtque alios induſtria, ita hunc ignauia ad famam protulerat, habebaturq. non ganeo & profligator, vt plerique ſua haurientium,ſed erudito luxu. Ac dicta factaque eius quanto ſolutiora,& quandam ſui negligentiâ præferentia, tanto gratiùs in ſpeciem ſimplicitatis accipiebantur. Proconſul tamen Bithyniæ, & mox conſul, vigentem ſe ac parem negotiis oſtendit:dein reuolutus ad vitia,ſeu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni aſſumtus eſt, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum,& molle affluentiâ putat,niſi quod ei Petronius approbauiſſet. Vnde inuidia Tigellini, quaſi aduerſus æmulũ & ſcientiâ voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem Principis, cui ceteræ libidines cedebant, aggreditur,amicitiam Sceuini Petronio obiectans;corrupto ad indiciũ ſeruo ademtaque defenſione, & maiore parte familiæ in vincla raptâ. Fortè illis diebus Campaniam petiuerat Cæſar, & Cumas vſque progreſſus Petronius illic attinebatur. Nec tulit vltrà timoris aut ſpei moras. neque tamen præceps vitam expulit,ſed inciſas venas,vt libitum obligatas,aperire rurſum,& alloqui amicos,non per ſeria,aut quibus conſtantiæ gloriam peteret. Audiebatque referentes,nihil de immortalitate animæ, & ſapientium placitis, ſed leuia carmina & faciles verſus. Seruorũ alios largitione,quoſdam verberibus affecit. Inijt & vias,ſomno indulſit,vt quamquã coacta mors, fortuitæ ſimilis eſſet. Ne codicillis quidem(quod pleriq. pereuntium)Neronẽ aut Tigellinum,aut quem alium potentiũ adulatus eſt:ſed flagitia Principis ſub nominibus exoletorũ feminarumque,& nouitate cuiuſq. ſtupri perſcripſit, atque obſignata miſit Neroni. fregitq. annulũ, ne mox vſui eſſet ad facienda periecula. Ambigenti Neroni quonã modo noctium ſuarũ ingenia noteſcerent, offertur Silia matrimonio ſenatoris haut ignota, & ipſi ad omnẽ libidinem adſcita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in exſiliũ, tamquam non ſiluiſſet quæ viderat pertuleratque,proprio odio.At Numicium Thermũ præturâ functũ Tigellini ſimultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædã de Tigellino criminosè detulerat,quæ cruciatibus tormentorum ipſe,patronus eius nece immeritâ lueret.Trucidatis tot inſignibus viris,ad poſtremũ Nero virtutẽ ipſam exſcindere cõcupiuit, interfecto Bareâ Sorano & Thraſeâ Pæto,olim vtriſque infenſus, & accedentibus cauſſis in Thraſeam: quòd ſenatu egreſſus eſt, cùm de Agrippinâ referretur,vt memoraui:quodq. Iuuenaliũ ludicro parũ expetibilẽ operã præbuerat: eaq. offenſio altiùs penetrabat, quia idẽ Thraſea Patauij,vnde ortus erat,ludis Ceſticis à Troiano Antenore inſtitutis,habitu tragico cecinerat. Die quoq. quo prætor Antiſtius ob probra in

Pater Lucani.

C.Petronius ad mortem actus.

Elegantia viri,

Diu Neroni percari:

Donec, Tigellino adnitente, euertitur.

Solutè admodum moritur,

Neroni flagitiis ſuis prius ingeſtis.

Bareas Soranus & Thraſeas Petus accuſantur.

Crimina in iſtum.

Neronem compoſita ad mortẽ damnabatur, mitiora cenſuit, obtinuitque: & cùm deûm honores, Poppææ decernuntur, ſponte abſens, funeri nõ interfuit.

Capito ea renouat, Quæ oblitterari non ſinebat Capito Coſſutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraſeæ, quòd auctoritate eius concidiſſet iuuantis

Et auget. Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiectabat: *principio anni vitare Thraſeam ſollenne iuſiurandum: nuncupationibus votorum non adeſſe, quamuis Quindecimuirali ſacerdotio præditum: nunquam pro ſalute Principis, aut cæleſti voce immolauiſſe: aſſiduum olim & indefeſſum, qui vulgaribus quoque patrum conſultis ſemet fautorem aut aduerſarium oſtenderet, triennio non introiiſſe curiam: nuperrimeque cùm ad coërcendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotiis vacauiſſe. ſeceſſionem iam id & partes; & ſi multi idem audeant, bellum eſſe. Vt quondam C. Cæſarem,* inquit, *& M. Catonem, ita nunc te Nero & Thraſeam auida diſcordiarum ciuitas loquitur. Et habet ſectatores vel potius ſatellites, qui nondum contumaciam ſententiarum, ſed habitum vultumque eius ſectantur, rigidi & triſtes, qui tibi laſciuiam exprobrent. Huic vni incolumitas tua ſine arte, ſine honore. Proſpe Principis res ſpernit: etiam ne luctibus & doloribus non ſatiatur? Eiuſdem animi eſt, Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Auguſti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus, curatiùs leguntur, vt noſcatur quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt: aut noua cupientibus auferatur dux & auctor. Iſta ſecta Tuberones & Fauonios veteri quoque Reip. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: ſi peruerterint, ipſam aggredientur. Fruſtra Caſſium amouiſti, ſi gliſcere & vigere Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſeâ ſcripſeris, diſceptatorem ſenatum nobis relinque.*

Acceſſit Marcellus accuſator. *Torius. Crimina in Baream.* Extollit irâ promtum Coſſutiani animum Nero: adiicitque Marcellum Eprium acri eloquentiâ. At Baream Soranum iam ſibi * Oſtorius Sabinus eques Romanus popoſcerat reum ex procõſulatu Aſiæ, in quâ offenſiones Principis auxit, iuſtitiâ atque induſtriâ: & quia portui Epheſiorum aperiendo curam inſumſerat: vimque ciuitatis Pergamenæ prohibentis Acratum Cæſaris libertũ ſtatuas & picturas auehere, inultam omiſerat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio cõciliandæ prouinciæ ad ſpes nouas. Tempus damnationi dilectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: vt ad externa rumoribus inteſtinum ſcelus obſcuraretur, an vt magnitudinem imperatoriam cæde inſignium virorum quaſi regio facinore oſtentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum Principem ſpectandumque regem effusâ, Thraſea occurſu prohibitus non demiſit animum: ſed codicillos ad Neronem compoſuit, requirens obiecta, & expurgaturum aſſeuerans, ſi notitiam criminum & copiam diluendi habuiſſet. Eos codicillos Nero properanter accepit, ſpe exterritum Thraſeam * ſenſiſſe per quæ claritudinem Principis extolleret, ſuamque famam dehoneſtaret. Quod vbi non euênit, vultumque & ſpiritus & libertatem inſontis vltrò extimuit, vocari patres iuſſit. Tum Thraſea inter proximos conſultauit, tentarétne defenſionem, an ſperneret. Diuerſa conſilia afferebantur. Quibus intrari curiam placebat, *ſecuros eſſe de conſtantiâ eius dixerunt, nihil dicturum, niſi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos ſupremis ſuis ſecretum circumdare. Aſpiceret populus virum morti obuium, audiret ſenatus voces quaſi ex aliquo numine ſupra humanas: poſſe ipſo miraculo etiam Neronem permoueri. ſin crudelitas perſiſteret, diſtingui certè apud poſteros memoriam honeſti exitus ab ignauiâ per ſilentium pereuntium.* Contrà, qui opperiendum domi cenſebant, de ipſo Thraſeâ eadem. *ſed ludibria & contumelias imminere. ſubtraheret aures conuiciis & probris. Non ſolùm Coſſutianum aut Eprium ad ſcelus promtos, ſupereſſe qui ſortitan manus ictusque per * immanitatem Auguſti. etiam bonos metu ſequi. Detraheret potius ſenatui, quem * perornauiſſet, infamiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid viſo Thraſeâ reo*

Tiridates ſub hæc in vrbem venit.

Thraſeas prohibetur occurrere.

Codicillos ad Neronem mittit.

*ſcripſiſſe

Ambigit, an ſe defendat.

Sunt, qui ſuadeant:

Sunt, qui diſſuadeant.

*ſemper ornauiſſet,

seâ reo decreturi patres fuerint. vt Neronem flagitiorum pudor caperet, irritâ spe agitari: multóque magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cetera pignora eius sæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum vestigiis & studiis vitam duxerit, eorum gloriâ peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat se intercessurum senatusconsulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit spiritus eius Thrasea, *ne vana & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem, non deserendum: illi initium magistratuum, & integra quæ supersint. Multum antè secum expenderet, quod tali tempore capessendæ Reip. iter ingrederetur.* Ceterùm ipse an venire in senatum deceret, meditationi suæ reliquit. At posterâ luce duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladiis. dispersíque per fora ac basilicas cunei militares. inter quorum aspectus & minas ingressi curiam senatores. Et oratio Principis per Quæstorem eius audita est. Nemine nominatim compellato, patres arguebat, *quòd publica munia deserrent, eorumque exemplo equites Rom. ad segnitiam verterentur. Etenim quid mirum è longinquis prouinciis adeniri, cùm plerique adepti consulatum & sacerdotia, hortorum potius amœnitati inseruirent?* quod velut telum arripuere accusatores. Et initium faciente Cossutiano, maiore vi Marcellus, *summam Reip. agi clamitabat: contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimiùm mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui generum eius Heluidium Priscum in iisdem furoribus, simul Paconium Agrippinum paterni in Principes odij heredem, & Curtium Montanum detestanda carmina factitantem, eludere impunè sinerent. Requirere se in senatu consularem, in votis sacerdotem, in iureiurando ciuem: nisi contra instituta & cærimonias maiorum, proditorem palàm & hostem Thraseam induisset. Denique agere senatorem, & Principis obtrectatores protegere solitus, veniret, censeret quid corrigi aut mutari vellet: faciliùs perlaturos singula increpantem, quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias sine damno exercituum displicere? Ne hominem bonis publicis mœstum, & qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exsilium suum, ambitionis prauæ compotem faceret. Non illi consulta hæc, non magistratus, aut Romanam vrbem videri. Abrumperet vitam ab eâ ciuitate, cuius caritatem olim, nunc & aspectum exuisset.* Cùm per hæc atque talia Marcellus inueheretur toruus & minax, voce, vultu, oculis ardesceret, non illa nota & * celebritate periculorum sueta iam senatus mœstitia, sed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus. simul ipsius Thraseæ venerabilis species obuersabatur: & erant qui Heluidium quoque miserarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. *Quid Agrippino obiectum, nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij sæuitiâ concidisset. Enimuerò Montanum probæ iuuentæ, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.* Atq. interim Ostorius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurque de amicitiâ Rubellij Plauti, quodque proconsul Asiæ Soranus pro claritate sibi potius accommodatum, quàm ex vtilitate communi egisset, alendo seditiones ciuitatum. Vetera hæc. sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quòd pecuniam Magis dilargita esset. Acciderat sanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga parentem, simul imprudentiâ ætatis, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in senatum, steteruntque diuersi ante tribunal consulum, grandis æuo parens, contrà filia intra vicesimum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exsilium pulso, viduata desolataque; ac ne patrem quidem intuens, cuius oneratæ pericula videbatur. Tum interrogante accusatore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile venumdedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris

Arulenii iuuenilis impetus.

Quem vir augustus cohibet.

Templũ Nero milite complet.

Obliquâ oratione patres accusat.

Marcellus in Thraseam insurgit.

Senatus ad hæc expauidus.

* crebtitate

Milites ante oculos: Thraseas in animo.

Iam & in Baream Ostorius inuehitur.

Etiam in eius filiam.

Illa in Curiam vocata.

Inuidiosè interrogat accusator:

contraheret? primùm ſtrata humi, longoque fletu & ſilentio, pòſt, altaria & aram complexa: *Nullos*, inquit, *impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm vt hunc optimum patrem tu Cæſar & vos patres ſeruaretis incolumem. Sic gemmas & veſtes & dignitatis inſignia dedi, quomodo ſi ſanguinẽ & vitam poposciſſent. Viderint iſti antehac mihi ignoti quo nomine ſint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, niſi inter numina fuit. Neſcit tamen miſerrimus pater. & ſi crimen eſt, ſola deliqui.* Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque, non illam in prouinciam ſecum profectam, non Plauto per ætatem noſci potuiſſe, non criminibus mariti connexam, nimiæ tantùm pietatis ream, ſeparare̅t à ſe quamcunque ſortem ſubiret. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, niſi interiecti lictores vtriſque obſtitiſſent. Mox datus teſtibus locus: & quantum miſericordiæ ſæuitia accuſationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius teſtis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emtus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honeſti * & exerciti, ceterùm animo perfidi ſus, & ſubdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ poſtquam pecuni recluſa ſunt, dedit exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitiis commaculatos, ſic ſpecie bonarum artium falſos, & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honeſtum exemplum tulit Caſſij Aſclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obſequio florentem Soranum celebrauerat, labentem non deſeruit. Exutuſque omnibus fortunis, & in exſilium actus, æquitate deûm * erga bona malaque documenta. Thraſeæ Soranoq̃. & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italiâ depelluntur. Montanus patri conceſſus eſt, prædicto ne in Repub. haberetur. Accuſatoribus Eprio & Coſſutiano quinquagies ſeſtertiûm ſingulis, Oſtorio duodecies & quæſtoria inſignia tribuuntur. Tum ad Thraſeam in hortis agentẽ quæſtor conſulis miſſus, veſperaſcente iam die. illuſtrium virorum feminarumque cœtus frequentes egerat, maximè intentus Demetrio Cynicæ inſtitutionis doctori: cum quo, vt coniectare erat intentione vultus, & auditu ſi qua clariùs proloquebantur, de naturâ animæ, & diſſociatione ſpiritus corporiſque inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid ſenatus cenſuiſſet, expoſuit. Igitur flentes quiritanteſque qui aderant, faceſſere properè Thraſea, neu pericula ſua miſcere cum ſorte damnati hortatur. Arriamque tentantem mariti ſuprema, & exemplum Arriæ matris ſequi, monet retinere vitam, filiæque communi ſubſidium vnicum non adimere. Tum progreſſus in porticum, illic à quæſtore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generum ſuum Italiâ tantum arceri cognouerat. Acceptò dehinc ſenatuſconſulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis vtriuſq. brachij venis, poſtquam cruorem effudit, humum ſuper ſpargens, propius vocato quæſtore, *Libemus*, inquit, *Ioui liberatori. Spectа iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; ceterùm in ea tempora natus es, quibus firmare animum expedit conſtantibus exemplis.* Pòſt lentitudine exitus graues cruciatus afferente, obuerſis in Demetrium. *

Ipſa piè & miſerabiliter reſpondet.

Pater eam excuſat.

Impurus teſtis, Egnatius,

honeſti exercitus, Philoſophiæ dehoneſtamentum.

Thraſeas & Soranus mori iuſſi.

Perfertur nuncius ad Thraſeam:

Seriis ſermonibus intentum.

Suos hortatur & roborat.

Abit è vitâ, vt è conuiuio.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS HISTORIAR. LIB. PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

ORditur, & quæ in Historiarum toto opere dicenda, carptim proponit: statum item tunc rei Romanæ: Galbæ ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Pisonem Cæsarem adoptat. Id Othonem offendit, qui spe suâ lapsus animum ad vtriusque cædem appulit. & perfecit, conciliatis sibi Prætorianis. Galba & Piso trucidantur, item T. Vinius. Otho in imperij sede est. cui tamen æmulus statim & hostis Vitellius exortus. De causis motæ Germaniæ, & in eâ legionum. Vitellium Principem sumunt, & iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, & Alieno Cæcinâ. Otho copias item duces q; parat. Recensio Prouinciarum, quæ penes vtrumque Principem. Intereâ Roxolani Sarmatæ Mœsiam irrupêre: sed repulsi, aut cæsi. Seditio Romæ & tumultus Prætorianorum ingens exortus: qui Senatum vniuersum ad cædem deposcunt, vt Othoni infidum. Otho ægrè eos coërcet, & donatiuo mox placat. Idem classem instruit, mittit q; in Galliam contra Vitellium. Denique ipse, omissâ vrbe, in eum it. Gesta hæc paucis mensibus.

IMP. SER. GALBA. ET T. VINIO COSS.

INITIVM mihi operis Ser. Galba iterum, T. Vinius consules erunt. Nam post cõditam vrbem DCC. & XX. prioris æui annos multi auctores retulerunt: dum res populi Rom. memorabantur, pari eloquentiâ ac libertate. Postquam bellatũ apud Actium, atque * omnem potestatem ad vnum conferri pacis interfuit; magna illa ingenia cessere. Simul veritas pluribus modis infracta. primum inscitiâ Reip. vt alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis, inter infensos vel obnoxios. Sed ambitionem scriptoris facilè aduerseris: obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec iniuriâ cogniti. Dignitatem nostram à Vespasiano inchoatam, à Tito auctam, à Domitiano longiùs prouectam non abnuerim. sed incorruptam fidem professis, nec amore quisquam, & sine odio dicendus est. Quòd si vita suppeditet, principatũ diui Neruæ, & imperium Traiani, vberiorem securioremq; materiam senectuti seposui: rarâ temporum felicitate, vbi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet.

A. V. C. DCCCXXII. *Caussa huius scriptionis.*

Priora, priores scripserunt:

* *Regius codex,* omnium

Ipse hæc postrema paruâ curâ.

Opus aggredior plenum variis casibus, atrox prœliis, discors seditionibus, ipsâ etiam pace sæuum. Quatuor Principes ferro interemti. Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumque permixta. Prosperæ, in Oriente; aduersæ, in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nutantes, perdomita Britannia, & statim missa * cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes, nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota etiam propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio. Iam verò Italia nouis cladibus, vel post longam sæculorum seriem repetitis, afflicta. Haustæ aut obrutæ vrbes. Fecundissima Campaniæ ora, & vrbs, incendiis vastata; consumtis antiquissimis delubris, ipso Capitolio ciuium manibus incenso. Pollutæ cærimoniæ. magna adulteria. plenum exsiliis mare. infecti cædibus scopuli. atrociùs in vrbe sæuitum. Nobilitas, opes, omissi gestiq́ue honores pro crimine; & ob virtutes, certissimum exitium. Nec minus præmia delatorum inuisa quàm scelera: cùm alij sacerdotia & consulatus vt spolia adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, age-

Materies operis.

Varia bella.

* *statim amissa: coortæ Sarmatarum Clades.*

Sæuitia.

Miseria.

rent ferrent * cuncta. Odio & terrore corrupti in dominos ſerui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppreſſi. Non tamen adeò virtutum ſterile ſæculum, vt non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, ſecutæ maritos in exſilia coniuges, propinqui audentes, conſtantes generi, contumax etiam aduerſus tormenta ſeruorum fides. Supremæ clarorum virorum neceſſitates; ipſa neceſſitas fortiter tolerata; & laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarum caſus; cælo terraque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præſagia, læta, triſtia, ambigua, manifeſta. Nec enim vnquam atrocioribus populi Rom. cladibus, magiſve iuſtis iudiciis approbatum eſt, non eſſe curæ deis ſecuritatem noſtram, eſſe vltionem. Ceterùm antequam deſtinata componam, repetendum videtur, qualis ſtatus vrbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarũ orbe validum, quid ægrum fuerit: vt non modò caſus euentuſque rerum, qui plerumq. fortuiti ſunt, ſed ratio etiam cauſſæque noſcantur. Finis Neronis vt lætus primo gaudentium impetu fuerat; ita varios motus animorum, non modò in vrbe apud patres, apud populum, apud vrbanum militem, ſed omnes legiones duceſque conciuerat, euulgato imperij arcano, poſſe Principem alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti, vſurpatâ ſtatim libertate, licentiùs vt erga Principem nouum & abſentem. primores equitum proximi gaudio patrum. pars populi integra, & magnis domibus annexa, clientes libertiq. damnatorum & exſulum, in ſpem erecti. Plebs ſordida & circo ac theatris ſueta, ſimul deterrimi ſeruorum, aut qui adeſis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mæſti & rumorum auidi. Miles vrbanus longo Cæſarum ſacramento imbutus, & ad deſtituendum Neronem arte magis & impulſu, quàm ſuo ingenio traductus, poſtquam neq. dari donatiuum ſub nomine Galbæ promiſſum, neque magnis meritis ac præmiis eundem in pace qui in bello locum, præuentamque gratiam, intelligit, apud Principem à legionibus factum, pronus ad nouas res, ſcelere inſuper Nymphidij Sabini Præfecti imperium ſibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipſo conatu oppreſſus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat pleriſque militum conſcientia; nec deerant ſermones, ſenium atque auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari famâ celebrata ſeueritas eius, angebat coaſpernantes veterem diſciplinam, atque ita XIIII. annis à Nerone aſſuefactos, vt haut minus vitia Principum amarẽt, quàm olim virtutes verebantur. Acceſſit Galbæ vox pro Rep. honeſta, ipſi anceps, legi à ſe militem, non emi. Nec enim ad hanc formam cetera erant. Inualidum ſenem T. Vinius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignauiſſimus, odio flagitiorum * onerabant, contemtu inertiæ deſtruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis Cingonio Varrone conſule deſignato, & Petronio Turpiliano conſulari. ille vt Nymphidij ſocius, hic vt dux Neronis, inauditi atque indefenſi, tamquam innocentes perierant. Introitus in vrbem, trucidatis tot milibus inermium militum, infauſtus omine, atque ipſis etiam qui occiderant, formidoloſus. Inductâ legione Hiſpanâ, remanente eâ quam è claſſe Nero conſcripſerat, plena vrbs exercitu inſolito. multi adhoc * & innumeri è Germaniâ ac Britanniâ & Illyrico, quos idem Nero electos præmiſſoſque ad clauſtra Caſpiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat: ingens nouis rebus materia, vt non in vnum aliquem prono fauore, ita audenti parata. Fortè congruerat vt Clodij Macri & Fonteij Capitonis cædes nuntiarentur. Macrum in Africâ haut dubiè turbantem, * Trebonius Garuciaſius

* cuncta, odio & terrore.

Etiam virtutes,

Et exitus cõſtantes.

Nolim dictum.

Cauſſa motuum ab origine.

Mors Neronis variè lata aut triſtis.

Bonis & magnis lata:

Malis & vilibus, contrà.

Miles præmia ſpectabat:

Nymphidius eum turbat.

Galba parũ benignè habet.

Qui & in aliis rebus peccat.

* veteres onerarunt,

Sæuitiam exercet.

Vrbs plena milite.

* multi adhoc numeri

Clodius Macer caſus:

* Trebonianus, eſt Plutarchi.

cianus procurator,iussu Galbæ: Capitonem in Germaniâ, cùm similia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur.Fuere qui crederent, Capitonem vt auaritiâ & libidine fœdum ac maculosum,ita cogitatione rerum nouarum abstinuisse : sed à legatis bellum suadentibus,postquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compositum vltrò:& Galbam mobilitate ingenij, an ne altius scrutaretur,quoquo modo acta , quia mutari non poterant,comprobasse. Ceterùm vtraque cædes sinistrè accepta: & * inuiso semel Principe , seu benè seu malè facta premunt.Iam afferebant venalia cuncta,præpotentes liberti.Seruorum manus subitis auidæ,& tamquam apud senem festinantes . eademque nouæ aulæ mala,æquè grauia,non æquè excusata. Ipsa ætas Galbæ , & irrisui & fastidio erat,assuetis iuuentæ Neronis , & Imperatores formâ ac decore corporis(vt est mos vulgi)comparantibus. Et hic quidem Romæ,tamquam in tantâ multitudine,habitus animorum fuit.E prouinciis,Hispaniæ præerat Cluuius Rufus,vir facundus,&,pacis artibus,belli inexpertus.Galliæ,super memoriam Vindicis,obligatæ retenti dono Romanæ ciuitatis , & in posterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum ciuitates,non eodem honore habitæ , quædam etiam finibus ademptis, pari dolore cõmoda aliena ac suas iniurias metiebantur. Germanici exercitus,quod periculosissimum in tantis viribus,soliciti & irati superbiâ recentis victoriæ, & metu,tamquam alias partes fouissent. Tardè à Nerone desciuerant : nec statim pro Galbâ Verginius.an imperare voluisset dubium:delatum ei à milite imperium conueniebat. Fonteium Capitonem occisum,etiam qui queri non poterant,tamẽ indignabantur. Dux deerat,abducto Verginio per simulationem amicitiæ:quem non remitti,atq. etiam reum esse, tamquam suum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccũ spernebat,senectâ ac debilitate pedum inualidum, sine constantiâ, sine auctoritate:ne quieto quidem milite, regimen . adeò furentes infirmitate retinentis vltrò etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine consulari fuere:donec,missu Galbæ,Vitellius aderat,censoris Vitellij ac ter consulis filius. Id satis videbatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non sanè aliæ legiones,per omnes ciuilium bellorum motus, innocentius egerunt: seu quia procul,& Oceano diuisæ;seu,crebris expeditionibus,doctæ hostem potius odisse. Quies & Illyrico:quamquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italiâ cunctantur,Verginium legationibus adissent.Sed longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus , vir secundis aduersisque iuxtâ famosus.Insignes amicitias iuuenis ambitiosè coluerat. mox attritis opibus, lubrico statu,suspectâ etiam Claudij iracundiâ , in secretum Asiæ repositus, tam propè ab exsule fuit,quàm postea à Principe. Luxuriâ, industriâ, comitate,arrogantiâ,malis bonisque artibus mixtus . nimiæ voluptates , cùm vacaret:quoties expedierat,magnæ virtutes. Palam laudares , secreta malè audiebant.Sed apud subiectos,apud proximos, apud collegas, variis illecebris potens:& cui expeditius * fuerat tradere imperium,quàm obtinere. Bellum Iudaicum Flauius Vespasianus(ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano aduersus Galbam votum , aut animus. Quippe T.filium ad venerationem cultumque eius miserat,vt suo loco memorabimus. Occultâ lege fati , & ostentis ac responsis destinatũ Vespasiano liberisque eius imperium,post fortunam credidimus. Ægyptum copiasque

Capito exsus:

Cum inuidiâ Galbæ.

inuisum s. principem

Qui libertis nimis etiam obnoxius.

Cluuius Rufus Hispaniæ Præses.

Galliarum pars aliena Galbæ:

Etiam legiones ad Rhenum.

Hordeonius Flaccus, parti earũ præfectus:

Parti Vitellius.

Britannicæ legiones modestæ.

Syriæ præses Mucianus.

Eius vita breuiter,& ingenium.

fuerit

Vespasianus cum Iudæis belligerat.

quibus coërceretur, iam inde à diuo Augusto, equites Romani obtinent loco regum. Ita visum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fecundam, superstitione, ac lasciuiâ discordẽ & mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiusdem nationis. Africa, ac legiones in eâ, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumq. Principe, post experimentum domini minoris. Duæ Mauretaniæ, * Rhætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, vt cuique exercitui vicinæ, ita in fauorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes prouinciæ, atque ipsa in primis Italia, cuicumque seruitio expositæ, in pretium belli cessuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cum Ser. Galba iterum, Titus Vinius cõsules, inchoauere annum sibi vltimum, Reip. propè supremum. Paucis post kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris, è Belgicâ litteræ afferuntur, superioris Germaniæ legiones, ruptâ sacramenti reuerentiâ, Imperatorem alium flagitare, & senatui ac Pop. Rom. arbitrium eligendi permittere, quo seditio molliùs acciperetur. Maturauit ea res consilium Galbæ, iam pridem de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sanè crebrior totâ ciuitate sermo per illos menses fuerat. primùm licentiâ ac libidine talia loquendi, dein fessâ * iam ætate Galbæ. Paucis iudicium, aut Reip. amor: multi occultâ spe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illũ * ambitionis rumoribus destinabant. Et iam in T. Vinj odium diuerterant, qui in dies quanto potentior, * eodem [actu] inuisior erat. Quippe hiantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates, ipsa Galbæ facilitas intendebat: cùm apud infirmum & credulum minore metu, & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuisa in T. Vinium consulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Icelo Galbæ liberto, quem annulis donatum equestri nomine Martianum vocitabant. Hi discordes, & rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius pro M. Othone; Laco atque Icelus consensu non tam vnum aliquem fouebant, quàm alium. Neque erat Galbæ ignota Othonis ac T. Vinij amicitia, ex rumoribus nihil silentio transmittentium: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curam subisse, frustra à Nerone translatæ, si apud Othonem relinqueretur. namque Otho pueritiam incuriosè, adolescentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eoque iam Poppæam Sabinam Principale scortum, vt apud conscium libidinum deposuerat, donec * Octauiam vxorem amoliretur. Mox suspectum in eâdem Poppæâ, in prouinciam Lusitaniam specie legationis sepositi. Otho, comiter administratâ prouinciâ, primus in partes transgressus, nec segnis, & donec bellum fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam, acriùs in dies rapiebat: fauentibus plerisque militum, pronâ in eum aulâ Neronis vt similem. Sed Galba, post nuntios Germanicæ seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quónam exercituum vis erumperet, ne vrbano quidem militi confisus, quod remedium vnicum rebatur, comitia imperij transigit. Adhibitoque super Vinium ac Laconem, Mario Celso consule designato, ac Ducenio Gemino præfecto vrbis, pauca præfatus de suâ senectute, Pisonem Licinianum accersiri iubet: seu propriâ dilectione, siue, vt quidam tradiderunt, Lacone instante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia: sed callidè vt ignotũ fouebat, & prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. Piso M. Crasso & Scriboniâ genitus, nobilis vtrimque, vultu habituq. moris antiqui, & æstima-

Ægypti Præses Ti. Alexander.

* Rhætiæ,

Nuncij de legionum Germanicarum defectione.

Galba de adoptando Cæsare cogitat.

* Rhen. fessâ annis ætate

Quem alij alium destinant.

* ambitiosis

* eâdem inuisior.

Galba ipse vix sui arbitrij. Triumuiri eum regunt, aut distrahunt.

T. Vinius Othonem promouet.

Qui non eâ fortunâ dignus.

* *Regius cod.* Octauia vxor amoueretur.

Tamen calidè ambiebat.

Sed Galba alium ab omnium mente eligit,

Pisonem Licinianum,

& æſtimatione rectâ ſeuerus, deterius interpretantibus triſtior habebatur. Ea pars morum eius, quo ſuſpectior ſolicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehensâ Piſonis manu, in hunc modum locutus fertur. *Si te priuatus, lege curiatâ apud Pontifices, vt moris eſt, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeij & M. Craſſi ſubolem in penates meos adſciſcere; & tibi inſigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adieciſſe. Nunc me deorum hominumque conſenſu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatum, de quo maiores noſtri armis certabant, bello adeptus, quieſcenti offeram. exemplo diui Auguſti, qui ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremò Tiberium Neronem priuignum, in proximo ſibi faſtigio collocauit. Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſiuit, ego, in Rep. Non quia propinquos aut ſocios belli non habeam: ſed neque ipſe imperium ambitione accepi; & iudicij mei documentum ſint, non meæ tantùm neceſſitudines, quas tibi poſtpoſui, ſed & tuæ. Eſt tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortunâ, niſi tu potior eſſes. Ea ætas tua quæ cupiditates adoleſcentiæ iam effugerit: ea vita, in quâ nihil præteritum excuſandum habeas. Fortunam adhuc tantum aduerſam tuliſti. Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eâdem conſtantiâ retinebis: ſed alij per obſequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ peſſimum veri affectus venenum, ſua cuique vtilitas. Etiam ego ac tu ſimpliciſſimè inter nos hodie loquimur, ceteri, libentiùs cum fortunâ noſtrâ, quàm nobiſcum. Nam ſuadere Principi quod oporteat, multi laboris: aſſentatio erga Principem quemcumque, ſine affectu peragitur. Si immenſum imperij corpus ſtare ac librari ſine rectore poſſet, dignus eram, à quo Reſp. inciperet. Nunc eò neceſſitatis iampridem ventum eſt, vt nec mea ſenectus conferre plus Populo Rom. poſſit, quàm bonum ſucceſſorem; nec tua plus iuuenta, quàm bonum Principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnius familiæ quaſi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finitâ Iuliorum Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio inueniet. Nam generari & naſci à Principibus, fortuitum, nec vltrà æſtimatur: adoptandi iudicium integrum; & ſi velis eligere, conſenſu monſtratur. Sit ante oculos Nero, quem longâ Cæſarum ſerie tumentem, non Vindex cum inermi prouinciâ, aut ego cum vnâ legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati Principis exemplum. Nos bello, & ab æſtimantibus aſciti, cum inuidiâ quamuis, egregij erimus. Ne tamen territus fueris, ſi duæ legiones in hoc concuſſi orbis motu nondum quieſcunt. Ne ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & auditâ adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc mihi vnum obiicitur. Nero à peſſimo quoque ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi prouidendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius neque temporis huius, & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi. Vtiliſſimus* quidem ac breuiſſimus bonarum malarumque rerum dilectus, cogitare quid aut nolueris ſub alio Principe, aut volueris. Neque enim hic, vt in ceteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri ſerui: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſeruitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.* Et Galba quidem, hæc ac talia, tamquam Principem faceret; ceteri, tamquam cum facto loquebatur. Piſonem ferunt ſtatim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exſultantis animi motum prodidiſſe. Sermo erga patrem imperatoremque reuerens, de ſe moderatus, nihil in vultu habituq. mutatum: quaſi imperare poſſet magis, quàm vellet. Conſultatum inde, pro roſtris, an in ſenatu, an in caſtris adoptio nuncuparetur. Iri in caſtra placuit. honorificum id militibus fore, quorum fauorem vt largitione & ambitu malè acquiri, ita per bonas artes haut ſpernendum. Circumſteterat interim palatium publica exſpectatio magni ſecreti impatiens, & malè coërcitam famam ſupprimentes augebant. Quartum idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cæleſtes minæ vltra ſolitum turbauerant. Obſeruatum id antiquitus comitiis dirimendis, non terruit Galbam quo minus in caſtra pergeret: contemtorem talium vt fortuitorum, ſeu

Virum nobilem, & ſeuerum.

Galbæ ad eum aurea oratio.

Cod. regius idem

Piſo par fortunæ:

Eamq; immotus excipit.

In caſtra itur:

quæ

Adoptio exponitur:
* *Ferretus*, exemplo diui Augusti, & more militari.
Sed donatiui nulla mentio.
* *Veneta editio*, addidit,

quæ fato manent, quamuis significata, non vitantur. Apud frequentem militum concionem, imperatoriâ breuitate, adoptari à se Pisonem * more diui Augusti, & exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat: ac ne dissimulata seditio in maius crederetur, vltrò asseuerat, quartam & duodeuicesimam legiones, paucis seditionis auctoribus, non vltra verba ac voces errasse, & breui in officio fore. Nec vllum orationi aut lenocinium * additum, aut pretium. Tribuni tamẽ centurionesque, & proximi militum, gratabundi respondent. per ceteros mœstitia ac silentium, tamquam vsurpatam etiam in pace donatiui necessitatem, bello perdidissent. Constat potuisse conciliari animos quantulacumque parci senis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia seueritas, cui iam pares non sumus. Inde apud senatum non comtior Galbæ, non longior quàm apud milites sermo: Pisonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi voluntate effusiùs, qui noluerant mediè, ac plurimi obuio obsequio priuatas spes agitantes, sine publicâ curâ. Nec aliud sequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Pisone in publicum, factúmve. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntiis, & facili ciuitate ad accipienda credendaque omnia noua, cùm tristia sunt, censuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum secreto, num & Piso proficisceretur * maiore prætextu: illi auctoritatem senatus, hic dignationem Cæsaris laturus. Placebat & Laconẽ prætorij præfectum simul mitti. Is consilio interceſſit. Legati quoque (nam senatus electionem Galbæ permiserat) fœdâ inconstantiâ nominati, excusati, substituti, ambitu remanendi aut eundi, vt quemque metus vel spes impulerat. Proxima pecuniæ cura. Et cuncta scrutantibus iustissimum visum est, inde repeti, vnde inopiæ caussa erat. Bis & vicies * mille sestertium donationibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit, decumâ parte liberalitatis apud quemq. eorum relicta. At illis vix decumæ super portiones erant: iisdem erga aliena sumtibus, quibus sua prodegerant, cùm rapacissimo cuique ac perditissimo, non agri, aut fœnus, sed sola instrumenta vitiorũ manerent. Exactioni * xxx. equites Romani præpositi, nouum officij genus, & ambitu ac numero onerosum: vbique hasta, & sector, & inquieta vrbs auctionibus. Attamen grãde gaudium, quòd tam pauperes forent quibus donasset Nero, quàm quibus abstulisset. Exauctorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, & * Antonius Naso: ex vrbanis cohortibus, Æmylius Pacensis: è vigiliis, Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, sed metus initium: tamquam per artem & formidinẽ singuli pellerentur, omnibus suspectis. Interea Othonem, cui compositis rebus nulla spes, omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant: luxuria etiam Principi onerosa, inopia vix priuato toleranda, in Galbam ira, in Pisonem inuidia. Fingebat & metum, quo magis concupisceret. *Prægrauem se Neroni fuisse. nec Lusitaniam rursus aut alterius exsilij honorem exspectandum: suspectum semper inuisumque dominantibus, qui proximus destinaretur. Nocuisse id sibi apud senem Principem: magis nociturum apud iuuenem, ingenio trucem, & longo exsilio efferatum. Occidi Othonem posse. proin agendum audendumque dum Galbæ auctoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset. Opportunos magnis conatibus transitus rerum: nec contatione opus, vbi pernicioſior sit quies, quàm temeritas. Mortem omnibus ex naturâ æqualem, obliuione apud posteros, vel gloriâ distingui. Ac si nocentem innocentemque idem exitus maneat, acrioris viri esse, meritò perire.* Non erat Othonis mollis & corpori similis animus. Et intimi libertorum seruorumque corruptius quàm in priuatâ domo habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia ceteraque regnorũ libidines auidò talium, si auderet, vt sua ostentantes; quiescenti, vt aliena exprobrabant: vr-

Adoptio exponitur:
* *Farn. cod.* Aurelius
Et omnino Galba nimis restrictus.
Inde apud Patres publicata adoptio:
Admodum eâ latos.
Legati ad legiones Germanicas missi.
* Suspectum.
Pecunia in publicum quæsita:
* millies
Et repetita à Neronis assecl is.
* quinquaginta. *qui numerus in Suetonio.*
Otho ad imperium se exstimulat:
Item liberti eius:

gentibus

gentibus etiam mathematicis, dum nouos motus, & clarum Othoni annum obseruatione siderum affirmant. genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in ciuitate nostrâ & vetabitur semper, & retinebitur. Multos secreta Poppææ mathematicos, pessimum principalis matrimonij instrumentum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hispaniâ comes, cùm superfuturum eum Neroni promisisset, postquam ex euentu fides, coniecturâ tam & rumore, senium Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, persuaserat fore, vt in imperium ascisceretur. Sed Otho tamquam peritiâ, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentiùs obscura credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & sceleris instinctor, ad quod facillimè ab eiusmodi voto transitur. Sed sceleris cogitatio incertum an repens, studia militum iam pridem spe successionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine, in stationibus, vetustissimum quemque militum nomine vocans, ac memoriâ Neroniani comitatus, cõtubernales appellando, alios agnoscere, quosdam requirere, & pecuniâ aut gratiâ iuuare: inserendo sæpius querelas, & ambiguos de Galbâ sermones, quæque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia cõmeatuum, duritia imperij, atrociùs accipiebantur: cùm Campaniæ lacus & Achaiæ vrbes classibus adire soliti, Pirenæum & Alpes, & immensa viarum spatia, ægrè sub armis eniterentur. Flagrantibus iam militum animis, velut faces addiderat Meuius Pudens è proximis Tigellini. is mobilissimum quemque ingenio, aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem alliciendo, eò paulatim progressus est, vt per speciem conuiuij quoties Galba apud Othonẽ epularetur, cohorti excubias agenti, viritim centenos nummos diuideret. quam velut publicam largitionem, Otho, secretioribus apud singulos præmiis, intendebat. adeò animosus corruptor, vt Cocceio Proculo speculatori de parte finium cum vicino ambigenti, vniuersum vicini agrum suâ pecuniâ emtum dono dederit: per secordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomastum futuro sceleri præfecit, à quo Barbium Proculum Tesserarium speculatorum, & Veturium Optionem eorundem perductos, postquam vario sermone callidos, audaceſque cognouit, pretio & promissis onerat, datâ pecuniâ ad pertentandos plurium animos. Suscepere duo manipulares imperium Pop. Rom. transferendum, & transtulerunt. In conscientiam facinoris paucis asciti, suspensos ceterorum animos, diuersis artibus stimulant: primores militum, per beneficia Nymphidij vt suspectos: vulgus & ceteros, irâ & desperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis, ac desiderium prioris licentiæ accenderet. in commune omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque & auxiliorum motas iam mentes, postquam vulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoque parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, vt postero Iduum die, redeuntẽ à cœnâ Othonem rapturi fuerint, nisi incerta noctis, & totâ vrbe sparsa militum castra, nec facilem inter temulentos consensum timuissent: non Reip. curâ, quam fœdare Principis sui sanguine sobrij parabant, sed ne per tenebras, vt quisque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus plerisque pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditionis indicia per conscios oppressa; quædam apud Galbæ aures præfectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consiliiq. quamuis egregij, quod non ipse afferret, inimicus, & aduersus peritos peruicax. XVIII. kalend. Febr. sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruspex Vmbricius tristia exta, & instantes insidias, ac domesticum

Et diuinaculi.

Inter quos Ptolemæus quidam:

Fidem aliâ prædictione meritus.

Milites in eum proni:

Variâ olim arte conciliati.

Et accessit corruptor Meuius Pudens.

Qui largiter nummos iis dabat, pro sportulâ.

Et Otho ipse animosus largitor.

Electi duo milites, aliorum illices.

Hi variè mouent & alienant à Galbâ.

Et statim parata manus.

Indicia & initia seditionis spreta à Lacone.

Prædictum Galbæ discrimen:

Audiente Othone.

cum hostem prædicit: audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque vt lætum è contrario, & suis cogitationibus prosperũ interpretante. Nec multo pòst libertus Onomastus nuntiat, exspectari eum ab architecto & redemtoribus. quæ significatio coëuntium iam militum, & paratæ cõiurationis conuenerat. Otho, caussam digressus requirentibus, cùm emi sibi prædia vetustate suspecta, eoq. prius exploranda finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad Miliarium aureum, sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & viginti speculatores consalutatum Imperatorem, ac paucitate salutantium trepidum, & sellæ festinanter impositum strictis mucronibus rapiunt. Totidem fermè milites in itinere aggregantur; alij conscientiâ, plerique miraculo: pars clamore & gladiis, pars silentio, animos ex euentu sumturi. Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latiùs castra, ac si contrà tenderet, exitium metuens, præbuit plerisque suspicionem conscientiæ. Antepositere ceteri quoque tribuni centurionesque præsentia dubiis & honestis. Isque habitus animorum fuit, vt pessimum facinus auderent pauci; plures vellent; omnes paterentur. Ignarus interim Galba & sacris intentus, fatigabat alieni iam imperij deos: cùm affertur rumor rapi in castra, incertũ quem senatorem, mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex totâ vrbe vt quisque obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur consultantibus placuit tentari animum cohortis, quæ in palatio stationẽ agebat, nec per ipsum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remediis seruabatur: Piso pro gradibus domus vocatos, in hũc modum allocutus est. *Sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & siue optandum hoc nomen siue timendum erat, Cæsar ascitus sum: quo domus nostræ aut Reip. fato, in vestrâ manu positum est. non quia, meo nomine, tristiorem casum paueam, vt qui aduersa expertus cum maximè, ducam ne secunda quidem minus discriminis habere: patris & senatus & ipsius imperij vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod æquè apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam vrbem & res sine discordiâ translatas. Prouisum adoptione videbatur, vt ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis, opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, euertêre imperium, etiam cùm amicum Imperatoris ageret. Habitúne & incessu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc, & comissationes, & feminarum cœtus, voluit animo. hæc Principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipsum sit, rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim vnquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani, me Galba, consentientibus vobis, Cæsarem dixit. Si Resp. & senatus, & populus, vana nomina sunt: vestrâ, commilitones, interest, ne Imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita est aliquando: vestra fides famaque, illæsa ad hunc diem mansit. & Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus XXX. transfugæ & desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in prouincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde Principis, quàm quod innocentibus datur. sed proinde à nobis donatiuum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis.* Dilapsis speculatoribus, cetera cohors non aspernata concionantem, vt turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditũ est, insidiis & simulatione. Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsanij in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, vt Germanicos milites è Libertatis atrio accerserent. Legioni classicæ diffidebat,

Qui ad coniuratos suos pergit:

Paucos pro re tantâ.

Rapiunt illũ in castra.

Et admittitur:

Dum alij silent, alij probant.

Ad Galbam is nuncius.

Placuit sidem cohortis excubantis tentari.

Alloquitur Piso facundè.

Illi fidi & proni videntur. Sed verbis.

Mittitur ad conciliandos alios milites.

diffidebat,infestæ ob cædem commilitonũ, quos primo statim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in castra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus,Subrius Dexter,Pompeius Longinus, si incipiens adhuc & nõdum adulta seditio melioribus consiliis flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis,Longinum manibus coërcent,exarmantque:quia non ordine militiæ,sed è Galbæ amicis,fidus Principi suo, & desciscentibus suspectior erat. Legio classica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi,Celsum infestis pilis proturbant. Germanica vexilla diu nutauêre, inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriam præmissos, atque inde rursus longâ nauigatione ægros,impensiore curâ Galba refouebat. Vniuersa iam plebs palatium implebat, mixtis seruitiis,& dissono clamore,cædem Othonis,& coniuratorum exsilium poscentium,vt si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. Neque illis iudicium aut veritas:quippe eodem die diuersa pari certamine postulaturis: sed tradito more, quemcumque Principem adulandi, licentiâ acclamationum,& studiis inanibus. Interim Galbam duæ sententiæ distinebant. Titus Vinius *manendum intra domum,opponenda seruitia,firmandos aditus, non eundum ad iratos censebat: daret malorum pœnitentiæ,daret bonorum consensui spatium. scelera impetu,bona consilia morâ valescere. Denique eundi vltrò si ratio sit,eandem mox facultatem:regressus,si pœniteat,in alienâ potestate.* Festinandum ceteris videbatur, antequàm crescceret inualida adhuc coniuratio paucorum. *Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digressus,ad ignaros illatus, contatione nunc & segnitiâ terentium tempus, imitari Principem discat. Non exspectandum,vt compositis castris,forum inuadat, & prospectante Galbâ Capitolium adeat: dum egregius imperator,cum fortibus amicis,ianuâ,ac limine tenus domum cludit, obsidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in seruis auxilium,si consensus tantæ multitudinis,& quæ plurimum valet,prima indignatio langueſcat. Proinde intuta, quæ indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini. Id Othoni inuidiosius, & ipsis honestum.* Repugnantem huic sententiæ Vinium, Laco minaciter inuasit, stimulante Icelo, priuati odij pertinaciâ,in publicũ exitium. Nec diutius Galba cũctatus, speciosiora suadẽtibus accessit. Præmissus tamẽ in castra Piso, vt iuuenis magno nomine,recenti fauore,& infensus T. Vinio; seu quia erat, seu quia irati ita volebãt. Et faciliùs de odio creditur. Vix dum egresso Pisone,occisum in castris Othonẽ,vagus primùm & incertus rumor, mox vt in magnis mẽdaciis, interfuisse se quidam,& vidisse affirmabant,credulâ famâ,inter gaudentes,& incuriosos. Multi arbitrabantur compositum auctumque rumorem,mixtis iam Othonianis,qui ad euocandum Galbam, læta falsò vulgauerint. Tum verò non populus tantùm & imperita plebs in plausus & immodica studia, sed equitum plerique ac senatorum,posito metu incauti, refractis palatij foribus,ruere intus,ac se Galbæ ostentare,præreptam sibi vltionem querentes. Ignauissimus quisque,& (vt res docuit) in periculo non ausurus, nimij verbis,linguæ feroces:nemo scire,& omnes affirmare. donec inopiâ veri,& consensu errantium victus,sumto thorace Galba,irruenti turbæ neque ætate neque corpore sistens,sellâ leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus speculator,cruentum gladium ostentans, occisum à se Othonem clamauit. Et Galba,*Commilito,* inquit,*quis iussit?* insigni animo ad coërcendam militarem licentiam,minantibus intrepidus,aduersus blandientes incorruptus. Haut dubiæ iam in castris omnium mentes, tantusque ardor, vt non contenti agmine & corporibus, in suggestu, in quo paullo antè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles caueri insuper præpositos iubebat.

Etiam ad ipsos prætorianos.

Qui minantur, & sperunt,

Nec alij sanè audiunt.

Nisi quòd plebs æstuat pro Galbâ:

Non in longum.

T. Vinius in Palatio manendum censet.

Alij celeriter obuiam eundum.

Inter quos & Laco.

Id ipsum factum.

Vanus interea rumor de cade Othonis:

Seu forte, seu consultò sparsus.

Itaque omnes iã prompti:

Et pro Galbâ ruere.

Insigne eius dictum ad vanum militem.

At magis firma in castris mentes.

Vera illis alacritas & mina.

Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutuâ; non tamquàm in populo ac plebe, variis ſegni adulatione vocibus, ſed vt quemque affluentium militum aſpexerant, prehenſare manibus, complecti armis, collocare iuxtà, præire ſacramentum, modò Imperatorem militibus, modò Imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oſcula, & omnia ſeruiliter pro dominatione. Poſtquam vniuerſa claſſiariorum legio ſacramentum eius accepit, fidens viribus, & quos adhuc ſingulos exſtimulauerat, accendendos in commune ratus, pro vallo caſtrorũ ita cœpit. *Quis ad vos proceſſerim, commilitones, dicere non poſſum: quia nec priuatum me * vocari ſuſtineo, Princeps à vobis nominatus, nec Principem, alio imperante. Veſtrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur Imperatorem populi Rom. in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditíſne, vt pœna mea, & ſupplicium veſtrum ſimul poſtulentur? adeò manifeſtum eſt, neque perire nos, neque ſaluos eſſe, niſi vnà, poſſe. Et cuius leuitatis eſt Galba, iam fortaſſe promiſit: vt qui nullo expoſcente, tot milia innocentiſſimorum ciuium trucidauerit. Horror animum ſubit, quoties recordor feralem introitum, & hanc ſolam Galbæ victoriam, cùm in oculis vrbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auſpiciis vrbem ingreſſus, quam gloriam ad Principatũ attulit, niſi occiſi Obultronij * Sabini, & Cornelij Marcelli in Hiſpaniâ * Beruichilonis in Galliâ, Fontei Capitonis in Germaniâ, Clodij Macri in Africâ, Cingonij in viâ, Turpiliani in vrbe, Nymphidij in caſtris? Quæ vſquam prouincia, quæ caſtra ſunt, niſi cruenta & maculata? aut, vt ipſe prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alij ſcelera, hic remedia vocat: dum falſis nominibus, ſeueritatem pro ſæuitiâ, parſimoniam pro auaritiâ, ſupplicia & contumelias veſtras, diſciplinam appellat. Septem à Neronis fine menſes ſunt, & iam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & Vatinij, & Elij, [& alij] parauerunt. Minore auaritiâ aut licentiâ graſſatus eſſet T. Vinius, ſi ipſe imperaſſet. nunc & ſubiectos nos habuit tamquam ſuos, & viles vt alienos. Vna illa domus ſufficit donatiuo, quod vobis nunquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua ſaltem in ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exſilio, quem triſtitiâ & auaritiâ ſui ſimillimum iudicabat. Vidiſtis, commilitones, notabili tempeſtate, etiam deos infauſtam adoptionem aduerſantes. Idem ſenatus, idem populi Rom. animus eſt. Veſtra virtus exſpectatur, apud quos omne honeſtis conſiliis robur, & ſine quibus quamuis egregia inualida ſunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiſcum ſunt. Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, ſed detinet. Cùm vos aſpexerit, cùm ſignũ meum acceperit, hoc ſolum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus contationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari niſi peractum.* Aperire deinde armamentarium iuſſit. rapta ſtatim arma, ſine more & ordine militiæ, vt prætorianus, aut legionarius inſignibus ſuis diſtingueretur. Miſcentur auxiliaribus, galeis ſcutiſque. Nullo tribunorum centurionúmve adhortante, ſibi quiſque dux & inſtigator: & præcipuum peſſimorum incitamentum, quod boni mærebant. Iam exterritus Piſo fremitu crebreſcentis ſeditionis, & vocibus in vrbem vſque reſonantibus, egreſſum interim Galbam & foro appropinquantem aſſecutus erat: iam Marius Celſus haut læta rettulerat. cùm alij in palatium redire, alij Capitolium petere, plerique roſtra occupanda cenſerent, plures tantùm ſententiis aliorum contradicerent, vtque euenit in conſiliis infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitaſſe Laco, ignaro Galbâ, de occidendo T. Vinio dicitur, ſiue vt pœnâ eius aniſmos militum mulceret, ſeu conſcium Othonis credebat, ad poſtremum vel odio. Hæſitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto, difficilis modus: & turbauere conſilium trepidi nuntij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium ſtudiis, qui primò alacres fidem atq. animum oſtentauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulſu, completis vndique baſilicis ac templis, lugubri proſpectu. neque populi aut plebis vlla vox, ſed attoniti vultus,

Otho geſtibus excitat:

Etiam aptâ oratione.

* *Libri,* vocare

* *Albini,*

* Cod. regius *Betus Chilonis.* Rhen. *Vetty.* rectè.

* Videntur inducenda.

Arma diuidit:

Iamq; in vrbem ruunt.

Galba fluctuat.

Laco agitat de Vinij cæde: Intempeſtiuè.

vultus,& conuersæ ad omnia aures. non tumultus,non quies, quale magni metus,& magnæ iræ silentium est. Othoni tamen armari plebem nuntiabatur. Ire præcipites, & occupare pericula iubet. Igitur milites Romani, quasi Vologesen,aut Pacorum,auito Arsacidarum solio depulsuri,ac non Imperatorem suum inermem & senem trucidare pergerent,disiectâ plebe, proculcato senatu,truces armis,rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aspectus,& imminentium templorum religio, & priores & futuri Principes terruere,quò minus facerent scelus,cuius vltor est quisquis successit. Viso cominus armatorum agmine, vexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradunt) dereptam Galbæ imaginem solo affixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fugâ populi forum,districta aduersus dubitãtes tela. Iuxtà Curtium lacum, trepidatione ferentium Galba proiectus è sellâ,ac prouolutus est.Extremam eius vocem,vt cuique odium aut admiratio fuit, variè prodidere. Alij suppliciter interrogasse,quid mali meruisset? paucos dies exsoluendo donatiuo deprecatum.Plures obtulisse vltrò percussoribus iugulum,agerẽt ac ferirent, si ita è Rep.videretur. non interfuit occidentium quid diceret.De percussore non satis constat: quidam Terentium Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium x v. legionis militem, impresso gladio, iugulum eius hausisse.Ceteri crura brachiaque (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraque vulnera,feritate & sæuitiâ, trunco iam corpori adiecta. Titum inde Vinium inuasere. de quo & ipso ambigitur,consumserit ne vocem eius instans metus,an proclamauerit, non esse ab Othone mandatum vt occideretur. Quod seu finxit formidine, seu conscientiâ coniurationis confessus est: huc potius eius vita famaque inclinat, vt conscius sceleris fuerit, cuius caussa erat. antẽ ædem diui Iulij iacuit,primo ictu in poplitem,mox ab Iulio Caro legionario milite in vtrumque latus transuerberatus. Insignem illâ die virum Sempronium Densum ætas nostra vidit. Centurio is prætoriæ * cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone additus, stricto pugione occurrens armatis,& scelus exprobrans, ac modò manu, modò voce,vertendo in se percussores,quamquàm vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso in ædem Vestæ peruasit,exceptusque misericordiâ publici serui, & cõtubernio eius abditus, non religione,nec cærimoniis,sed latebrâ imminens exitium differebat.cùm aduenere, * iussu Othonis, nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galbâ ciuitate donatus, & Statius Murcus speculator. à quibus protractus Piso, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maiore lætitiâ excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur: seu tum primùm leuata omni solicitudine mens, * vagare gaudio cœperat; seu recordatio maiestatis in Galbâ,amicitiæ in T.Vinio, quamuis immitem animum imagine tristi confuderat. Pisonis, vt inimici & æmuli, cæde lætari, ius fasque credebat. Præfixa contis capita gestabantur, inter signa cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim ostentantibus cruentas manus qui occiderant,qui interfuerant,quíve verè, quíve falsò,vt pulchrum & memorabile facinus iactabant. Plures quàm c x x. libellos præmia exposcentium, ob aliquam notabilem illâ die operam,Vitellius postea inuenit. omnesq. conquiri & interfici iussit, non honore Galbæ, sed tradito Principibus more, munimentũ ad præsens, in posterũ,vltionem. Alium crederes senatũ,alium populũ. Ruere cuncti in castra, anteire proximos,certare cum præcurrentibus,increpare Galbã,laudare militũ iudicium, exosculari Othonis manum: quantoque magis falsa erant quæ fiebant,tanto

Plebs iam silet, & pendet ab euentu.

Milites Othoniani forum auidi irrumpunt.

Deficit, & deserit Galbam sua cohors.

Ipse à ferentibus in terram proiicitur.

De supremâ voce eius variant:

Sicut & de percussore.

T. Vinius occisus.

Sempronij Densi fides.

* Ambigua lectio: de quâ in Com.

Piso in Vestæ confugit.

* *Libri aliquot,* missũ

Sed illinc extractus, & cæsus.

Lubenti & lato admodum Othone.

* vacare,

Multi gloriâ hanc cædium affectant:

Cum suo postea exitio.

At Romani nimium se dant Othoni.

plura facere. Nec aſpernabatur ſingulos Otho, auidum & minacem militum animum, voce vultuque temperans. Marium Celſum, cõſulem deſignatum, & Galbæ vſque in extremas res amicum fidumque, ad ſupplicium expoſtulabant, induſtriæ eius innocentiæque quaſi malis artibus infenſi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat. ſed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum ſcelus, iubere iam poterat. Ita ſimulatione iræ, vinciri iuſſum, & maiores pœnas daturũ affirmans, præſenti exitio ſubtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos ſibi ipſi legere: Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum vigilibus præpoſitum, & incoluimi adhuc Galbâ partes Othonis ſecutum. Adiungitur Licinius Proculus, intimâ familiaritate Othonis, ſuſpectus conſilia eius fouiſſe. vrbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis ſecuti, ſub quo eamdem curam obtinuerat, pleriſque Veſpaſianum fratrem in eo reſpicientibus. Flagitatum, vt vacationes præſtari centurionibus ſolitæ remitterentur. Namque gregarius miles, vt tributum annuum pendebat. Pars manipulis, pars per cõmeatus, aut in ipſis caſtris vaga, dum mercedem centurioni exſolueret, neque modum oneris quiſquam, neque genus quæſtus penſi habebat. Per latrocinia & raptus, aut ſeruilibus miniſteriis, militare otium redimebant. Tum locupletiſſimus quiſque miles, labore ac ſæuitiâ fatigari, donec vacationem emeret. Vbi ſumtibus exhauſtus, ſecordiâ miſer elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo, in manipulum redibat. ac rurſus alius atque alius, eâdem egeſtate ac licentiâ corrupti, ad ſeditionem & diſcordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum animos auerteret, ex fiſco ſuo vacationes annuas exſoluturum promiſit: rem haut dubiè vtilem, & à bonis poſtea Principibus, perpetuitate diſciplinæ, firmatam. Laco præfectus, tamquam in inſulam ſeponeretur, ab Euocato quem ad cædem eius Otho præmiſerat, confoſſus. In Martianum Icelum, vt in libertum, palàm animaduerſum. Exacto per ſcelera die, nouiſſimum malorum fuit lætitia. Vocat ſenatum prætor vrbanus, certant adulationibus ceteri magiſtratus. Accurrũt patres, decernitur Othoni tribunicia poteſtas, & nomen Auguſti, & omnes Principum honores, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ promiſcuè iacta hæſiſſe animo eius nemo ſenſit. Omiſiſſet tot offenſas, an diſtuliſſet, breuitate imperij in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per ſtrages iacentium, in Capitolium atque inde in palatium vectus, concedi corpora ſepulturæ, cremarique permiſit. Piſonem Verania vxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Criſpina filia compoſuere, quæſitis redemtiſque capitibus, quæ venalia interfectores ſeruauerant. Piſo vnum & triceſimum ætatis annum explebat, famâ meliore quàm fortunâ. Fratres eius Magnum Claudius, Craſſum Nero interfecerat. Ipſe diu exſul, quatriduo Cæſar properatâ adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus eſt, vt prior occideretur. T. Vinius XLVII. annos variis moribus egit. Pater illi è prætoriâ familiâ, maternus auus è proſcriptis. Primâ militiâ infamis, Legatum Caluiſium Sabinum habuerat: cuius vxor, malâ cupidine viſendi ſitum caſtrorum, per noctem militari habitu ingreſſa, cùm vigilias & cetera militiæ munia eâdem laſciuiâ tentaſſet; in ipſis principiis ſtuprum auſa, & criminis huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iuſſu C. Cæſaris oneratus catenis. mox mutatione temporum dimiſſus, curſu honorũ inoffenſo, legioni poſt præturam præpoſitus, probatuſque. ſeruili deinceps probro reſperſus eſt, tamquam ſcyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius poſterâ die ſoli omniũ Vinio

Marius Celſus ad cædem poſtulatur.

Arte eripitur ab Othone.

Duo Præfecti Prætorio facti.

Miles vacationes tolli vult. Quales ea?

Sed melius viſum è fiſco ſolui.

Laco occiſus,

Et Icelus.

In Senatu omnes honores Othoni habiti.

Cæſi, ſepulti.

De Piſone elogium.

De T. Vinio elogium.

Turpe eius ſtuprum.

Furti etiam ſuſpectus.

fictilibus

fictilibus miniſtrari iuſſit. Sed Vinius, proconſulatu, Galliam Narbonenſem ſeuerè integréque rexit. Mox Galbæ amicitiâ in abrutum tractus, audax, callidus, promtus, & prout animum intẽdiſſet, prauus aut induſtrius, eâdem vi. Teſtamentum T. Vinij magnitudine opum irritum: Piſonis ſupremam voluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentiâ tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, diſpenſator Argius, è prioribus ſeruis, humili ſepulturâ in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas caloneſque ſuffixum, laceratumque ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galbâ fuerat) poſterâ demum die repertum, & cremato iam corpori admixtum eſt. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & ſeptuaginta annis. quinque Principes proſperâ fortunâ emenſus, & alieno imperio felicior, quàm ſuo. Vetus in familiâ nobilitas, magnæ opes. ipſi medium ingenium, magis extra vitia quàm cum virtutibus. Famæ nec incurioſus, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetẽs, ſuæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorumque, vbi in bonos incidiſſet, ſine reprehenſione patiens: ſi mali forent, vſque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, & metus temporum obtentui, vt quod ſegnitia erat, ſapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconſul Africam moderatè: iam ſenior, citeriorem Hiſpaniam pari iuſtitiâ continuit, maior priuato viſus, dum priuatus fuit, & omnium conſenſu capax imperij, niſi imperaſſet. Trepidam vrbem, ac ſimul atrocitatem recentis ſceleris, ſimul veteres Othonis mores pauentem, nouus inſuper de Vitellio nuntius exterruit, ante cædem Galbæ ſuppreſſus, vt tantùm ſuperioris Germaniæ exercitum deſciuiſſe crederetur. Tum duos omnium mortalium impudicitiâ, ignauiâ, luxuriâ deterrimos, velut ad perdendum imperium fataliter electos, non ſenatus modò & eques, quîs aliqua pars & cura Reip. ſed vulgus quoque palàm mærere. Nec iam recentia ſæuæ pacis exempla, ſed repetitâ bellorum ciuilium memoriâ, captam toties ſuis *ciuibus vrbem, vaſtitatem Italiæ, direptiones prouinciarum, Pharſaliam, Philippos, & Peruſiam ac Mutinam, nota publicarum cladium nomina, loquebantur. *Propè euerſum orbem, etiam cùm de principatu inter bonos certaretur; ſed manſiſſe C. Iulio, manſiſſe Cæſare Auguſto victore, imperium, manſuram fuiſſe, ſub Pompeio Brutoque, Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Vtraſque impias preces, vtraque deteſtanda vota, inter duos, quorum bello ſolum id ſcires, deteriorem fore qui viciſſet.* Erant qui Veſpaſianum & arma Orientis augurarentur. &, vt potior vtroque Veſpaſianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Veſpaſiano fama: ſoluſque omnium ante ſe Principum, in melius mutatus eſt. Nunc initia cauſſaſque motus Vitelliani expediam. Cæſo cum omnibus copiis Iulio Vindice, ferox prædâ gloriaque exercitus, vt cui ſine labore ac periculo, ditiſſimi belli victoria euenisſet, expeditionẽ & aciem, præmia quàm ſtipendia malebat: diuque infructuoſam & aſperam militiam tolerauerat, ingenio loci cælique, & ſeueritate diſciplinæ, quam in pace inexorabilem diſcordiæ ciuium reſoluunt: paratis vtrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ. Viri, arma, equi, ad vſum & ad decus ſupererant. Sed ante bellum, centurias tantùm ſuas turmaſque nouerant: exercitus finibus prouinciarum diſcernebantur. Tum aduerſus Vindicem contractæ legiones, ſeque & Gallias expertæ, quærere rurſus arma, nouaſque diſcordias: nec ſocios vt olim, ſed hoſtes & victos vocabant. Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, eaſdem partes ſecuta, ac tum acerrima inſtigatrix aduerſus Galbianos. hoc enim nomen faſtidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Æduiſque, ac deinde prout opu-

Galba vix ſepultus.

Elogium de eo, & iudicium:

Dignus imperio viſus, non fuit.

Nuncius de Vitellio electo:

Omnibus pauidis, & de rep. iam deſperantibus.

* *Libri vett.* exercitibus

Certamen enim inter duos peſſimos.

Germanici motus origo.

Ferociunt legiones ea.

Noua bella volunt.

Et inhiant opibus Gallorum.

lentia ciuitatibus erat, infensi, expugnationes vrbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserũt animo; secundùm auaritiam & arrogantiam præcipua validiorum vitia, contumaciâ Gallorum irritati, qui remissam sibi à Galbâ quartam tributorum partem, & publicè donatos in ignominiam

Variis etiam rumoribus concitantur.

exercitus iactabant. Accessit callidè vulgatum, temerè creditum, decumari legiones, & promtissimum quemque centurionum dimitti. vndique atroces nuntij, siniſtra ex vrbe fama, infensa Lugdunensis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumque materies in ipsis castris, odio, metu, &, vbi vires suas respexerant,

Intereà Vitellius ad eas venit.

securitate. Sub ipsas superioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus, hiberna legionum cum curâ adierat: redditi plerisque ordines, remissa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione, quædam

Insinuat sese, & ambit:

iudicio: in quibus sordè & auaritiam Fontei Capitonis, adimendis assignandisve militiæ ordinibus, integrè mutauerat. Nec consularis legati mensurâ, sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud seueros humilis. Ita

Comis,

comitatem bonitatemque fauentes vocabant, quòd sine modo, sine iudicio,

Largus.

donaret sua, largiretur aliena. Simul, auiditate imperandi, ipsa vitia pro virtutibus interpretabãtur. Multi in vtroque exercitu sicut modesti quietique, ita mali & strenui. Et profusâ cupidine, insigni temeritate, legati legionum,

Valens Legatus ad Principatum capiendum exstimulat.

Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è quibus Valens infensus Galbæ, tamquam detectam à se Verginij cunctationem, oppressa Capitonis consilia ingratè tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans. *Ipsum celebri vbique famâ: nullam in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniam, secutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium seni imperium, & breui transiturum: panderet modò sinum, & venienti fortunæ occurreret. Meritò dubitasse Verginium, equestri familiâ, ignoto patre: imparem si recepisset imperium, tutum si recusasset. Vitellio tres patris consulatus, censuram, collegium Cæsaris, imponere iampridem Imperatoris dignationem, & auferre priuati securitatem.* Quatiebatur his segne ingenium, vt concupiscceret magis, quàm

Ille cupit, non audet.

speraret. At in superiore Germaniâ, Cæcina decorâ iuuentâ, corpore ingens,

Cæcina Legatus infensus Galbæ.

animi immodicus, cito sermone, erecto incessu, studia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba, quæstorem in Bæticâ, impigrè in partes suas transgressum, legioni præposuit. Mox compertum publicam pecuniam auertisse, vt peculatorem flagitari iussit. Cæcina ægrè passus, miscere cuncta & priua-

Nec vniuersi milites in eũ proni.

ta vulnera Reip. malis operire statuit. Nec deërãt in exercitu semina discordiæ, quòd & bello aduersus Vindicem vniuersus affuerat, nec nisi occiso Nerone translatus in Galbam, atque in eo ipso sacramento vexillis inferioris

Quos irritant etiam Gallo-Germani.

Germaniæ præuentus erat. Et Treueri ac Lingones, quasque alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propiùs miscentur. Vnde seditiosa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginium fauor cuicumq. alij profuturus. Miserat ciuitas Lin-

Linganum Legati seditiosè agunt.

gonum, vetere instituto, dona legionibus, dextras hospitij insigne. Legati eorum in squalorem mæstitiamque compositi, per principia, per contubernia, modò suas iniurias, modò ciuitatum vicinarum præmia, & vbi pronis militum animis accipiebantur, ipsius exercitus pericula & contumelias conque-

Hordeonius comprimere conatur:

rentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant, cùm Hordeonius Flaccus abire legatos, vtque occultior digressus esset, nocte castris excedere

Auget.

iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus plerisque interfectos, ac ni sibi consulerent, fore vt acerrimi militum & præsentia conquesti, per tenebras & insci-

Coniurant inter se milites.

tiam ceterorum occiderentur. Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum miles, primò suspectus, tamquam circumdatis

cohortibus

cohortibus aliſque, impetus in legiones pararetur: mox eadem acriùs volens, faciliore inter malos cõſenſu ad bellum, quàm in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones ſolenni kalen. Ianu. ſacramẽto pro Galbâ adactæ, multâ contatione, & raris primorum ordinum vocibus: ceteri ſilentio, proximi cuiuſque audaciam exſpectantes, * inſitâ mortalibus naturâ propere ſequi, quæ piget inchoare. Sed ipſis legionibus inerat diuerſitas animorum: primani quintanique turbidi, adeò vt quidam ſaxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac ſextadecima legiones, nihil vltrà fremitum & minas auſæ, initium erumpendi circumſpectabant. At in ſuperiori exercitu, quarta ac duodeuiceſima legiones iiſdem hibernis tendentes, ipſo kalen. Ianu. die dirumpunt imagines Galbæ: quarta legio promtiùs, duodeuiceſima contanter. * Mox conſenſu, ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S. P. Q. R. oblitterata iam nomina, ſacramenta aduocabant. nullo legatorum tribunorúmve pro Galbâ nitente, quibuſdam, vt in tumultu, notabiliùs turbantibus. Non tamen quiſquam in modum concionis, aut ſuggeſtu locutus. neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus conſularis legatus aderat, non compeſcere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos auſus, ſed ſegnis, pauidus, & ſecordiâ innocens. Quattuor centuriones duodeuiceſimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cùm protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, vinctique. Nec cuiquam vltrà fides, aut memoria prioris ſacramenti. ſed, quod in ſeditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ kalen. Ianu. ſecuta eſt, coloniam Agrippinenſem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam & duodeuiceſimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in Senatus & Pop. Rom. verba iuraſſe. Id ſacramentum inane viſum. occupari nutantem fortunam, & offerri Principem placuit. Miſſi à Vitellio ad legiones legatoſque, qui deſciuiſſe à Galbâ ſuperiorem exercitum nuntiarẽt: proſinde aut bellandum aduerſus deſciſcentes, aut ſi concordia & pax placeat, faciendum Imperatorẽ: & minore diſcrimine ſumi Principem, quàm quæri. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promtiſſimus è legatis Fabius Valens. Is die poſtero coloniã Agrippinenſem cũ equitibus legionis, auxiliariorumq. ingreſſus, Imperatorem Vitellium conſalutauit. Secutæ ingenti certamine eiuſdem prouinciæ legiones: & ſuperior exercitus, ſpecioſis ſenatus populique Romani nóminibus relictis I I I. Non. Ianu. Vitellio acceſſit. ſcires illum priore biduo non penes Remp. fuiſſe. Ardorem exercituum Agrippinenſes, Treueri, Lingones æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, vt quiſque corpore, opibus, ingenio validus. Nec Principes modò coloniarum aut caſtrorum, quibus præſentia ex affluenti, & partâ victoriâ magnæ ſpes: ſed manipuli quoque & gregarius miles, viatica ſua, & balteos, phaleraſque, inſignia armorum, argento decôra, loco pecuniæ tradebant: inſtinctu, & impetu, & auaritiâ. Igitur laudatâ militum alacritate Vitellius, miniſteria principatus per libertos agi ſolita, in equites Romanos diſponit. Vacationes centurionibus ex fiſco numerat. Sæuitiam militum pleroſque ad pœnam expoſcentium ſæpiùs approbat, * pari ſimulatione vinculorũ fruſtratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ ſtatim interfectus. Iulium Burdonem Germanicæ claſſis præfectum aſtu ſubtraxit. Exarſerat in eum iracundia exercitus, tamquam crimẽ, ac mox inſidias, Fonteio Capitoni ſtruxiſſet. grata erat memoria Capitonis, & apud ſæuientes occidere palàm, ignoſcere non niſi fallendo licebat. Ita in cuſtodiâ habitus: & poſt victoriam demum, ſtra-

Inferior etiã exercitus turbat.

* inſito

Iurant quidam in Galbam, ſed linguâ.

At ſuperior palàm defecit.

* contanter, mox conſenſu. Ac ne

Hordeonius non compeſcit.

Ad Vitellii is nuncius.

Qui porrò legatis indicat.

E quibus Fabius Valens Imperatorem eum ſalutat.

Accedunt legiones:

Et finitimi prouinciarium.

Opes ſuas offerunt.

Ipſe quoſdam punit:

* parum

Inpleroſque clementiâ vtitur.

tis iam militum odiis, dimissus est. Interim vt piaculum obiicitur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentauerat: eoque & postulantibus manifestior, & punienti vilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemtus, præpotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII. Batauorũ cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum discordiâ temporum à legione digressæ: prout inclinassent, grande momentum, sociæ aut aduersæ. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus suprà rettulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, grauissimo inter desciscẽtes. Accessere partibus Valerius Asiaticus, Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum asciuit: & Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, cum Italicâ legione, & alâ Taurinâ, Lugduni tendentibus. Nec in Rhæticis copiis mora, quo minus statim adiungerentur. Ne in Britanniâ quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiam ac sordes cõtemtus exercitui inuisusque. Accendebat odium eius Roscius Cælius legatus vicesimæ legionis olim discors, sed occasione ciuilium armorum atrociùs proruperant. Trebellius seditionẽ & confusum ordinem disciplinæ Cælio: spoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cùm interim, fœdis legatorum certaminibus, modestia exercitus corrupta, eoque discordiæ ventum, vt auxiliarium quoque militum conuiciis *proturbantibus, & aggregantibus se Cælio cohortibus aliisque, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto consulari, mansit. Rexêre legati legionum, pares iure, Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibusque Vitellius, duos duces, duo itinera bello destinauit. Fabius Valens allicere, vel si abnuerent, vastare Gallias, & Cotianis alpibus Italiam irrumpere: Cæcina propiore transitu, Peninis iugis degredi iussus. Valenti inferioris exercitus electi cum Aquilâ *quintæ legionis, & cohortibus aliisque ad XL. millia armatorum data. XXX. millia Cæcina è superiore Germaniâ ducebat, quorum robur legio vna, prima & vicesima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia, è quibus Vitellius suas quoq. copias suppleuit, totâ mole belli secuturus. Mira inter exercitum imperatoremque diuersitas. Instare miles, arma poscere, dum Galliæ trepident, dum Hispaniæ contentur. non obstare hiemem, neq. ignauæ pacis moras. inuadendam Italiam, occupandam vrbem. nihil in discordiis ciuilibus festinatione tutius, vbi facto magis quàm consulto opus esset. Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu ac prodigis epulis præsumebat, medio diei temulentus, & saginâ grauis: cùm tamẽ ardor & vis militum vltrò ducis munia implebat, vt si adesset Imperator, & strenuis vel ignauis spem metumque adderet. Instructi *intentique signum profectionis exposcunt: nomine Germanici, Vitellio statim addito. Cæsarem se appellari, etiam victor prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum cogebat, ipso profectionis die, aquila leui meatu prout agmen incederet, velut dux viæ præuolauit: longumque per spatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, vt haut dubium magnæ & prosperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt socios securi adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum est) quamquam omni comitate exceptos, subitus pauor exterruit, raptis repentè armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut spoliandi cupidinẽ, sed furore & rabie, & caussis incertis, eoque difficilioribus remediis. donec precibus ducis mitigati, ab excidio ciuitatis temperauere. Cæsa tamen ad quattuor millia hominum. Isq. terror Gallias inuasit, vt venienti mox agmini vniuersæ ciuitates,

cum

Crispinus casus.

Iulius Ciuilis liberatus.

Cohortes Batauorum.

Valerius Asiaticus Vitellio se iunxit:

Rhæti,

Et Britanni:

Vbi res turbida.

*proturbatus

Duplices copias in Italiã Vitellius destinat. Alteras, sub Valente:

*decimæquintæ, ex Var. *Alterno, sub Cacinâ duce.*

Miles eius mirè fernet:

Ipse secors & languidus,

Vni ventri deditus.

*Vulgari, interritique

Felix augurium Valenti.

Cuius agmẽ Diuoduri lymfatur.

Ciues innoxios cædunt.

Vnde in reliquos Gallos terror.

cum magiſtratibus & precibus, occurrerent, ſtratis per vias pueris feminiſ-
ſúe, quæſúe alia placamenta hoſtilis iræ, * non quidem in bello, ſed pro pa- * Corrupta.
ce tendebãtur. Nuntium de cæde Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens *Qui tamen caſo Galbâ, palàm in Vitellium inclinant.*
in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formi-
dinem permotus, bellum voluebat. Gallis contatio exemta, & in Othonem
ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonũ ciuitas erat,
fida partibus. benignè excepti, modeſtiâ certauêre. Sed breuis lætitia fuit,
cohortium intẽperie, quas à legione quartadecimâ, vt ſuprà memorauimus,
digreſſas exercitui ſuo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primùm, mox rixa *Batauæ cõhortes ferociter agunt.*
inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis ſtudia militum adgregantur,
propè in prælium exarſere, ni Valens animaduerſione paucorũ, oblitos iam
Batauos imperij admonuiſſet. Fruſtra aduerſus Æduos quæſita belli cauſſa. *Valens comprimit.*
Iuſſi pecuniam atque arma deferre, gratuitos inſuper commeatus præbuere.
quod Ædui formidine, Lugdunenſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala
Taurina abductæ. * Cohortes XVIII. Lugduni, ſolitis ibi hibernis, relin- * Cohortem XVIII. am.
qui placuit. Manlius Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de
partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum crimina-
tionibus infamauerat Fabius ignarum, & quò incautior deciperetur, palàm
laudatum. Veterem inter Lugdunenſes Viennenſeſúe diſcordiam, proxi- *Diſſidium vetus inter Lugdunenſes & Viennenſes.*
mum bellum accenderat. multæ inuicẽ clades, crebriùs infeſtiuſúe, quàm
vt tantum propter Neronẽ Galbamq. pugnaretur. Et Galba reditus Lugdu-
nenſium, occaſione iræ, in fiſcum verterat. Multus contrà in Viennenſes ho-
nor. Vnde æmulatio, & inuidia, & vno amne diſcretis connexum odium. Igi- *Illi, milites in horum exitium prouocant.*
tur Lugdunenſes exſtimulare ſingulos militum, & in euerſionem Viennen-
ſium impellere, obſeſſam ab illis coloniam ſuam, adiutos Vindicis conatus,
conſcriptas nuper legiones in præſidium Galbæ referendo. Et vbi cauſſas
odiorum prætenderant, magnitudinem prædæ oſtendebãt. Nec iam ſecreta
exhortatio, ſed publicæ preces. *Irent vltores, exſcinderent ſedem Gallici belli, cuncta illic externa & hoſtilia, ſe coloniam Romanam & partem exercitus, & proſperarum aduerſarumque rerum ſocios. ſi fortuna contrà daret, iratis ne relinquerentur.* His & pluribus in
eundem modum, perpulerant, vt nec legati quidem ac duces partium reſtin-
gui poſſe iracundiam exercitus arbitrarẽtur: cùm haut ignari diſcriminis ſui *Viennenſes ſupplices occurrunt:*
Viennenſes, velamenta & infulas præferentes, vbi agmen inceſſerat, arma,
genua, veſtigia prehenſando, flexêre militum animos. Addidit Valens trice- *Et infenſos placant:*
nos ſingulis militibus ſeſtertios. Tum vetuſtas dignitaſque coloniæ valuit. *Precibus tamen mixto pretio.*
Et verba Fabij ſalutem incolumitatemque Viennenſium commendantis
æquis auribus accepta. Publicè tamẽ armis mulctati, priuatis & promiſcuis
copiis iuuere militem. Sed fama conſtans fuit, ipſum Valentem magnâ pe-
cuniâ emtum. Is diu ſordidus, repentè diues, mutationem fortunæ malè te- *Quin ipſe dux emtus.*
gebat, accenſis egeſtate longâ cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuentâ,
ſenex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontio- *Iam olim rapax.*
rum ductus exercitus: ipſa itinerum ſpatia, & ſtatiuorum mutationes ven-
ditante duce, fœdis pactionibus aduerſus poſſeſſores agrorum, & magiſtra- *Qui etiam vias & mãſiones vendit.*
tus ciuitatum, adeò minaciter, vt Luco (municipiũ id Vocontiorũ eſt) faces
admouerit, donec pecuniâ mitigaretur. quoties pecuniæ materia deeſſet, &
ſtupris & adulteriis exorabatur. Sic ad alpes peruentum. Plus prædæ ac ſan- *Cæcina Heluetios inuadit,*
guinis Cæcina hauſit. Irritauerant turbidũ ingenium Heluetij, Gallica gens,
olim armis viriſque, mox memoriâ nominis clara, de cæde Galbæ ignari, &
Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac feſtinatio * vnde- * vna & viceſimæ
uiceſimæ legionis. Rapuerũt pecuniam miſſam in ſtipendium caſtelli, quod

olim

Nonnullâ ipſorum culpâ.

olim Heluetij ſuis militibus ac ſtipendiis tuebantur. ægrè id paſſi Heluetij, interceptis epiſtolis,quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quoſdam militum in cuſtodiâ retinebant. Cæcina belli auidus,proximam quamque culpam antequàm pœniteret, vltum ibat.Mota properè caſtra. Vaſtati agri. Direptus,longâ pace in modum municipij exſtructus,locus,amœno ſalubrium aquarum vſu frequens. Miſſi ad Rhætica auxilia nuntij,vt verſos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante diſcrimen feroces,in periculo pauidi, quamquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noſcere, non ordines ſequi,non in vnum conſulere. exitioſum aduerſus veteranos prœlium,intuta obſidio, dilapſis vetuſtate mœnibus. hinc Cæcina cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohorteſque. & ipſorũ Rhætorum iuuentus ſueta armis, & more militiæ exercita. vndique populatio & cædes. Ipſi in medio vagi abiectis armis,magna pars ſaucij aut palantes, in montem Vocetium perfugere. Ac ſtatim immiſsâ cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rhætiſque, per ſilua atque in ipſis latebris trucidati. Multa hominum millia cæſa,multa ſub coronâ venumdata.Cumque direptis omnibus,Auenticum gentis caput iuſto agmine peteretur; miſſi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus,vt concitorem belli,Cæcina animaduertit:ceteros veniæ vel fæuitiæ Vitellij reliquit. Haut facile dictu eſt,legati Heluetiorum minus placabilem Imperatorem, an militem inuenerint. Ciuitatis excidium poſcunt,tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Claudius Coſſus,vnus ex legatis,notæ facundiæ, ſed dicendi artem aptâ trepidatione occultans,atque eo validior,militis animum mitigauit: vt eſt mos vulgo,mutabili ſubitis,& tam prono in miſericordiam, quàm immodicum fæuitiâ fuerat. effuſis lacrymis,& meliora conſtantiùs poſtulando, impunitatem ſalutemque ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetiis moratus dies, dum ſententiæ Vitellij certior fieret,ſimul tranſitum Alpium parans,lætum ex Italiâ nuntium accipit,alam Syllanam circa Padum agentem, ſacramento Vitellij acceſſiſſe. Proconſulem Vitellium Syllani in Africâ habuerant: mox à Nerone,vt in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorati,ac tum in Italiâ manentes,inſtinctu decurionum,qui Othonis ignari, Vitellio obſtricti, robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebãt,tranſiere in partes: & vt donum aliquod nouo Principi, firmiſſima Tranſpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam,ac Vercellas, adiunxere. Id Cæcinæ per ipſos compertum. Et quia præſidio alæ vnius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmiſſis Gallorum,Luſitanorum,Britannorumq. cohortibus,& Germanorum vexillis,in alpe * Graiâ ipſe paululum contatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret,aduerſus Petronium [vrbis] procuratorem,qui concitis auxiliis,& interruptis fluminum pontibus,fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmiſſas iam cohortes alaſque, ſimul reputans plus gloriæ retentâ Italiâ,& vbicumque certatum foret,Noricos in cetera victoriæ præmia *acceſſuros, Penino ſubſignanum militem itinere & graue legionum agmen, hibernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim, contra ſpem omnium, non delitiis,neque deſidiâ torpeſcere. dilatæ voluptates, diſſimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij compoſita. Eoq. plus formidinis afferebant falſæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celſum conſulem deſignatum, per ſpeciem vinculorum, fæuitiæ militum ſubtractum, acciri in Capitolium iubet.

Vaſtat omnia.

Illi trepidant.

Vocetium montem perfugiunt.

Sed plerique capti aut cæſi.

Legati eorum ad Vitellium:

Valdè aſperatum.

Vis eloquentia.

Ala Syllana Vitellio ſe iungit:

Et vnà ſecum,aliquot opida.

* Vide Com.

Cæcina Peninis alpibus tranſit.

*ceſſuros.

Otho compoſitè ſe gerit.

Celſum ſeruat:

iubet. Clementiæ titulus, è viro claro & partibus inuiso, petebatur. Celsus constanter seruatæ erga Galbam fidei crimen cõfessus, exemplum vltrò imputauit. Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces dilegit. Mansitque Celso velut fataliter etiam pro Othone fides, integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in vulgus Celsi salus, ne militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus cui irascebantur. Par inde exsultatio, disparibus caussis consecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ senectâ, præfecturam vigilum & prætorij, & alia præmia virtutũ, quia velociùs erat vitiis adeptus, crudelitatẽ mox, deinde auaritiam, & virilia scelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremò eiusdem desertor ac proditor. Vnde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitauere, diuerso affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus desiderium. Apud Galbam T. Vinij potentiã defensus, prætexentis seruatam ab eo filiam. & haut dubiè seruauerat, non clementiâ (quippe tot interfectis) sed effugio in futurum. quia pessimus quisque, diffidentiâ præsentium mutationem pauens, aduersus publicum odium, priuatam gratiam * præparat: vnde nulla innocentiæ cura, sed vitæ impunitatis. Eo infensior populus, additâ ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidiâ, concurrere è totâ vrbe in palatium ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effusi, seditiosis vocibus obstrepere: donec Tigellinus, accepto apud Sinuessanas aquas supremæ necessitatis nuntio, inter stupra concubinarum, & oscula, & deformes moras, sectis nouaculâ faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu sero & inhonesto. Per idem tempus expostulata ad supplicium Galuia Crispinilla, variis frustrationibus, & aduersâ dissimulantis Principis famâ, periculo exemta est: magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Rom. haut obscurè molita, totius postea ciuitatis gratiam obtinuit consulari matrimonio innixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæsa: mox potens pecuniâ, & orbitate, quæ bonis malisque tẽporibus iuxtà valent. Crebræ interim, & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epistolæ, offerebant pecuniam & gratiam, & quemcumque quietis locum prodigæ vitæ legisset. Paria Vitellius ostendebat, primò mollius, stultâ vtrimque & indecorâ simulatione: mox quasi rixantes, stupra & flagitia inuicem obiectauere. neuter falsò. Otho, reuocatis quos Galba miserat legatis, rursus ad vtrumque Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, easque quæ Lugduni agebant copias, specie senatus misit. Legati apud Vitelliũ remansere, promtiùs quàm vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per simulationem officij legatis Otho adiunxerat, remissi, antequam legionibus miscerentur. Addidit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant vltrò, quòd tanto ante traditum Vitellio imperium, ad Othonem vertissent. Ita promissis simul, ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace nihil amissuri. Neque ideo prætorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem missi. Vtrisque frustra fuit: Vitellianis impunè, per tantam hominum multitudinem, mutuâ ignorantiâ fallentibus: Othoniani, nouitate vultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioque eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruarentur.

Imò & ducem eligit.

Tigellinus noxæ permissus.

Æqualiter odiosus omnibus.

Nota scelestorum ingenium.

* præparatum it, nulla i. cura sed vice imp.

Iugulum sibi secat.

Crispinilla liberata:

Imò ad potentiã postea euecta.

Otho sistere & placare Vitellium nititur:

Et ille hunc.

Legati ab Othone in Germaniã:

A Valente epistol. & corruptrices Romam missa.

Etiã vtrimque percussores.

seruarentur. Et stetit domus vtraque. sub Othone, incertum an metu; Vitellius victor, clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, iurasse in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœsiæ, legiones. Idem ex Hispaniâ allatum: laudatusque per edictum Cluuius Rufus. & statim cognitum est, conuersam ad Vitellium Hispaniam. Nec Aquitania quidem, quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obstricta, diu mansit. Nusquam fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciâ Narbonensem ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos & validiores. Longinquæ prouinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium studio, sed erat grande momentum in nomine vrbis ac prætextu senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syriæ legiones Mucianus sacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, omnesque versæ in Orientem prouinciæ, nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequiũ, initio à Carthagine orto. Neque exspectatâ Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus (nam in malis temporibus partẽ se Reip. fecerat) epulum plebi, ob lætitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraque sine modo festinauit. Carthaginem ceteræ ciuitates secutæ. Sic distractis exercitibus ac prouinciis, Vitellio quidem ad capessendam Principatus fortunam bello opus erat. Otho, vt in multâ pace, munia imperij obibat: quædam ex dignitate Reip.; pleraque, contra decus, ex præsenti vsu properando. Consul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipse, proximos menses Verginio destinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppæus Vopiscus, prætextu veteris amicitiæ, plerique Viennensium honori datum interpretabantur. Ceteri consulatus ex destinatione Neronis, aut Galbæ, mansere. Cælio ac Flauio Sabinis, in Iulias; Ario Antonino & Mario Celso, in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor intercessit. Sed Otho, pontificatus auguratusque honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit; & recens ab exsilio reuersos nobiles adolescentulos, auitis ac paternis sacerdotiis in solatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Seuino Promptino senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoscentibus, verso nomine, quod auaritia fuerat, videri maiestatem: cuius tum odio, etiam bonæ leges peribant. Eâdem largitione ciuitatum quoque ac prouinciarum animos aggressus, Hispalienses & Emeritenses familiarum adiectiones, Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam, prouinciæ Bæticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, ostentui magis quàm mansura. Inter quæ necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusata, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppææ per senatusconsultum reposuit. Creditus est etiam de celebrandâ Neronis memoriâ agitauisse, spe vulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis * proponeret: atque etiam Othoni, quibusdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatem ac decus astruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipse in suspenso tenuit, vetandi metu, vel * cognoscendi pudore. Conuersis ad ciuile bellum animis, externa sine curâ habebantur. Eò audentiùs Rhoxolani, Sarmatica gens, priore hieme cæsis duabus cohortibus, magnâ spe ad Mœsiam irruperant. nouem millia equitum, ex ferociâ & successu, prædæ magis quàm pugnæ intenta. Igitur vagos & incuriosos, tertia legio adiunctis auxiliis, repentè inuasit. Apud Romanos omnia prœlio apta. Sarmatæ dispersi, aut cupidine prædæ graues onere sarcinarum, & lubrico itinerum ademtâ

Illyricanæ legiones prò Othone.

Et pænè omnes transmarinæ.

Africa adiungitur.

* *Scripserim, is.*

Ipse Roma ciuilia administrat.

Consules disponit.

Sacerdotia diuidit.

Damnatos quosdam restituit.

Beneficia variè largitur.

Poppææ statuas reponit.

* reponerent.

* agnoscendi

Sarmatæ Mœsiam incurrunt.

Romani aggrediuntur, & vincunt.

equorum

equorum pernicitate,velut vincti cædebantur. Namque mirum dictu vt sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum; vbi per turmas aduenêre, vix vlla acies obstiterit. Sed tum humido die,& soluto gelu,neque conti neque gladij, quos prælongos vtrâque manu regunt, vsui, lapsantibus equis, & cataphractarum pondere (id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio consertum; vt aduersus ictus impenetrabile, ita impetu hostium prouolutis inhabile ad resurgendum) simul altitudine, & mollitiâ niuis, hauriebantur. Romanus miles facili loricâ,& missili pilo,aut lanceis assultans,vbi res posceret, leui gladio inermem Sarmatam, (neque enim defendi scuto mos est) comminùs fodiebat. donec pauci, qui prœlio superfuerant, paludibus abderentur. Ibi * sæuitiâ, hic miseriâ vulnerum absumti. Postquam id Romæ compertum, M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statuâ, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus ornamentis donantur: læto Othone, & gloriam in se trahente, tamquam & ipse felix bello, & suis ducibus suisque exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio,vnde nihil timebatur, orta seditio,propè vrbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem, coloniâ Hostiensi, in vrbem acciri Otho iusserat. Armandæ eius cura, Vario Crispino tribuno è prætorianis, data. Is quo magis vacuus, quietis castris, iussa exsequeretur; vehicula cohortis,incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet. Tempus, in suspicionem; caussa, in crimen; affectatio quietis,in tumultum eualuit. Et visa inter temulentos arma, cupidinem sui mouere. Fremit miles,& tribunos centurionesque proditionis arguit, tamquam familiæ senatorum ad perniciem Othonis armarentur.Pars ignari & vino graues;pessimus quisque in occasionem prædarum; vulgus, vt mos est, cuiusque motus noui cupidum. & obsequia meliorum nox abstulerat. Resistentem seditioni tribunum,& * seueriſſimum centurionum obtruncant. rapta arma,nudati gladij, insidentes equis,vrbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium,primoribus feminis virisque qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus Imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi,periculosius foret,modò constantiam simulare,modò formidine detegi,simul Othonis vultum intueri. Vtque euenit inclinatis ad suspicionem mentibus,cùm timeret Otho, timebatur. Sed haut secus discrimine senatus quàm suo territus,& præfectos prætorij ad mitigandas militum iras statim miserat, & abire properè omnes è conuiuio iussit. Tum verò passim magistratus,proiectis insignibus, vitatâ comitum & seruorum frequentiâ, senes feminæque per tenebras,diuersa vrbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuique humillimus cliens, incertas latebras petiuêre. Militum impetus neforibus quidem palatij coërcitus,quo minus conuiuium irrumperet, ostendi sibi Othonem expostulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis,dum ruentibus obsistunt. Vndique arma & minæ, modò in centuriones tribunosque, modò in senatum vniuersum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnum destinare iræ poterant,licentiam in omnes poscentibus.donec Otho,cõtra decus imperij thoro insistens,precibus & lacrymis ægrè cohibuit. Redieruntque in castra inuiti,neque innocentes. Posterâ die,velut captâ vrbe,clausæ domus,rarus per vias populus,mœsta plebs,deiecti in terram militum vultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus,præfecti:ex suo quisque ingenio, mitiùs aut horridiùs. Finis sermonis in eo,

Genus pugnæ Sarmatarũ.

* sæuitiâ hiemis,

Legati Romæ honorantur.

Ibi seditio.

Eius caussa.

Suspicio in Senatores.

Miles Prætorianus,ad arma.

* seueriſſimum centurionem

Vrbem & palatium irrumpit.

Diffugiunt Senatores.

Ipsi omnibus minantur.

Otho precibus ægrè cõponit.

Et sequenti die argenteis minis.

nis in eo, vt quina millia nummûm singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atque illum tribuni centurionesque circumsistunt, abiectis militiæ insignibus, otium & salutem flagitantes. Sensit inuidiam miles, & compositus in obsequium, auctores seditionis ad supplicium vltrò postulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuersis militum animis, cùm optimus quisque remedium præsentis licentiæ posceret: vulgus & plures, seditionibus & ambitioso imperio læti, per turbas & raptus faciliùs ad ciuile bellum impellerentur: simul reputans non posse Principatum scelere quæsitum, subitâ modestiâ & priscâ grauitate retineri, sed discrimine vrbis & periculo senatus anxius, postremò ita disseruit. *Neque vt affectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones; neque vt animum ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregiè supersunt:) sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio, (quæ multos exercitus in discordiam egêre) ac ne detractatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acriùs quàm consideratiùs excitauit. Nam sæpe honestas rerum caussas, ni iudicium adhibeas, pernicioso exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuntios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur? Tam nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, vt multa, per centuriones tribunosque tantùm, iuberi expediat. Si vbi iubeantur; quærere singulis liceat: pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempestâ rapientur arma? Vnus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proximâ insaniisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istuc pro me. sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam aduersus me potest. Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quàm seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quàm imperia ducum sciscitando res militares continentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit; mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. Coteri abolete memoriam fœdissimæ noctis. Nec illas aduersus senatum voces vllus vnquam exercitus audiat. Caput imperij, & decora omnium prouinciarum, ad pœnam vocare, non hercle illi, quos cùm maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana verè iuuentus, ad sanguinem & cædem deposcerent ordinem, cuius splendore & gloriâ, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: Senatus nobiscum est. Sic fit, vt hinc Resp inde hostes Reip. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem, domibus & tectis, & congestu lapidum, stare creditis? Muta ista & * inanima intercidere ac reparari promiscuè possunt. æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum vestrâ salus, incolumitate senatus firmatur. Hunc auspicato à parente & conditore vrbis nostræ institutum, & à regibus vsque ad Principes continuum & immortalem, sicut à maioribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam vt ex vobis senatores, ita ex senatoribus Principes nascuntur.* Et oratio ad perstringendos mulcendosque militum animos, & seueritatis modus (neque enim in plures quàm in duos animaduerti iusserat) gratè accepta, compositique ad præsens, qui coërceri non poterant. Non tamen quies vrbi redierat. strepitus telorum, & facies belli erat: militibus, vt nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos, occulto habitu, & malignâ curâ in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites veniisse in vrbem ad studia partium noscenda, plerique credebant. Vnde plena omnia suspicionum, & vix secreta domuum sine formidine. sed plurimum trepidationis in publico, vt

quem-que

Castra ingreditur.

Insigni me hercules oratione affatur.

* vulgo inania

Duo è seditiosis puniti.

Romæ omnia suspensa, suspecta.

quemque nuntium fama attulisset, animum vultumque conuersi, ne diffidere dubiis, ac parum gaudere prosperis viderentur. Coacto verò in curiam senatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas. Et priuato Othoni nuper, atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur versare sententias, & huc atque illuc torquere, hostem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentissimus quisque, vulgaribus conuiciis; quidam, vera probra iacere, in clamore tamẽ, & vbi plurimæ voces, aut tumultu verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant, diuersis auctoribus vulgata. In vestibulo Capitolij omissas habenas bigæ, cui Victoria insteterat. erupisse cellâ Iunonis, maiorem humanâ speciem. statuam diui Iulij, in insulâ Tiberini amnis, sereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuersam. prolocutum in Ethruriâ bouem. insolitos animalium partus. & plura alia, rudibus sæculis, etiam in pace obseruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur. Sed præcipuus, & cum præsenti exitio, etiam futuri pauor, subitâ inundatione Tiberis: qui immensõ auctu, prorupto ponte Sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modò iacentia & plana vrbis loca, sed secura huiusmodi casuum impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum, corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Vtque primùm vacuus à periculo animus fuit, id ipsum, quod paranti expeditionem Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli esset obstructum, à fortuitis vel naturalibus caussis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. Otho, lustratâ vrbe, & expensis belli consiliis, quando Peninæ Cottiæque alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe validâ & partibus fidâ, quòd reliquos cæsorum ad pontem Miluium, & sæuitiâ Galbæ in custodiam habitos, in numerum legionis composuerat. facta & reliquis spes honoratioris in posterum militiæ. Addidit classi vrbanas cohortes, & plerosque è prætorianis, vires & robur exercitus, atque ipsis ducibus consilium & custodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Æmylio Pacensi, cui ademptum à Galbâ Tribunatum reddiderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus retinebat, ad obseruandam honestiorum fidem * inuitatus. Peditum equitumque copiis Suetonius Paullinus, Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is vrbanæ militiæ impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, vt cuique erat, criminando. quod facillimum factu est, prauus & callidus, bonos & modestos anteibat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque artâ custodiâ, neq. obscurâ: nullum ob crimen, sed vetusto nomine, & propinquitate Galbæ monstratus. Multos è magistratibus, magnam consularium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire iubet. In quîs & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec vt Imperatoris fratrem, nec vt hostis. Igitur motæ vrbis curæ, nullus ordo metu aut periculo vacuus, Primores senatus ætate inualidi, & longâ pace desides; segnis & oblita bellorum nobilitas; ignarus militiæ eques: quanto magis occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifestiùs pauidi. Nec deerant è contrario, qui ambitione stolidâ, conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conuiuiorum, & irritamenta libidinum, vt instrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & Reip. cura: leuissimus quisque, & futuri improuidus,

Senatus ipse sententiæ anxius:

Ne hunc illúmve offenderent.

Cladiũ Romæ signa.

Tiberis inundat.

Otho Prouinciam statuit aggredi:

Idq; classe.

Duces expeditionis.

* Suspecta vox.

Licinius Proculus:

Calumniarũ sartor.

Dolabella relegatus.

Otho Senatores ad bellum ducit.

Sed hercules imbelles.

uidus, ſpe vanâ tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutiſſimi. Sed vulgus & magnitudine nimiâ communium curarum expers populus, ſentire paulatim belli mala, conuersâ in militum vſum omni pecuniâ, intentis alimentorum pretiis: quæ motu Vindicis, haut perinde plebem attriuerant, ſecurâ tum vrbe, & prouinciali bello, quod inter legiones Galliaſque velut externum fuit. Nam, ex quo diuus Auguſtus res Cæſarum compoſuit, procul & in vnius ſolicitudinẽ aut decus, populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio, tantum pacis aduerſa * pertimuere, Scriboniani contra Claudium incepta, ſimul audita & coërcita. Nero nuntiis magis & rumoribus, quàm armis depulſus. Tum legiones claſſeſque, & quod rarò aliàs, prætorianus vrbanuſque miles, in aciem deducti, Oriens Occidenſque & quidquid vtrimque virium eſt à tergo: ſub ducibus aliis ſi bellatum foret, longo bello materia. Fuere, qui proficiſcenti Othoni moras religionem que nondum conditorũ anciliũ afferrent. Aſpernatus omnem contationem, vt Neroni quoque exitioſam: & Cæcina, iam alpes tranſgreſſus, exſtimulabat. Pridie Idus Mar. commendatâ patribus Rep. reliquias Neronianarum ſectionum nondum in fiſcum cõuerſas, reuocatis ab exſilio conceſſit: iuſtiſſimum donum, & in ſpeciem magnificum, ſed feſtinatâ exactione, vſu ſterile. Mox vocatâ concione, maieſtatem vrbis, & conſenſum populi ac ſenatus pro ſe attollens, aduerſum Vitellianas partes modeſtè diſſeruit. inſcitiam potiùs legionum, quàm audaciam increpans, nullâ Vitellij mentione. ſiue ipſius ea moderatio, ſeu ſcriptor orationis ſibi metuens, contumeliis in Vitellium abſtinuit: quando, vt in conſiliis militiæ Suetonio Paullino & Mario Celſo, ita in rebus vrbanis Galerij Trachali ingenio Othonem vti credebatur. & erant qui genus ipſum orandi noſcerent, crebro fori vſu celebre, & ad implendas populi aures, latum & ſonans. Clamor voceſque vulgi, ex more adulandi, nimiæ & falſæ. quaſi dictatorem Cæſarem, aut Imperatorem Auguſtum proſequerentur, ita ſtudiis votiſque certabant. nec metu aut amore, ſed ex libidine ſeruitij, vt in familiis, priuata cuique ſtimulatio, & vile iam decus publicum. Profectus Otho, quietem vrbis curaſque imperij, Saluio Titiano fratri permiſit.

Plebs belli incommoda ſentit:

Diti eorum expers.

* *Vulgati, rcip.* pertimuere,

Ancilium conditio.

Othoproſiciſcitur:

Concione prius habitâ.

Quam cautè compoſuit

Galerius Trachalus.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS HISTORIAR. LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

Titus Vespasianus Romam missus ad gratulandum Galbæ, cæde eius auditâ, substitit. Paphiam Venerem adit, & de futuris eam consulit. Læta omnia & magna accipit. Ad patrem redit, qui belli consilia agitat. sed bellum ipsum in occasionem differt. Falsus Nero detegitur, & capitur. Othonis copiæ, & duces; & classis eius in Galliam Narbonensem irruptio. In Corsicâ motus aliquis temeritate procuratoris. Cæcina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, sed cum infamiâ & strage repulsus. Insidias paullo pòst Othonianis locat, sed eæ quoque in ipsum vertêre. Valens Ticinum venit. seditio ibi in eum militum. Quâ compositâ, Cæcinæ rapido agmine iungitur. Otho eo nuntio accepto, de summâ belli deliberat. trahi id melius; an fortunam experiri præstaret. Postremum pessimumq; consilium præfert. Ita haut procul Bedriaco pugnatum, victi Othoniani: non tamen fracti. Sed Otho auersus à consiliis belli, mortem elegit. quam tam fortiter exequitur, quàm noster facundè narrat. Post mortem eius, seditio militum & impetus in Verginium. Senatorum etiam periculum, falso quodam nuntio. Albinus in Africâ victus, & eæ prouinciæ Vitellio adiunctæ. Quid in Italiâ Vitellius egerit, & legiones cohortesq; victas quomodo distraxerit: non sine acri tumultu apud Ticinum. At in Syriâ Vespasianus & Mucianus seriò iam de bello deliberant. huius egregia ad illum oratio. Quâ persuasus Vespasianus imperium suscipit. legiones in nomen eius iurant. præterq; Orientales, Mœsici & Pannony etiam transeunt in partes. Vitellius intereà magno & minaci agmine vrbem intrat. Popularia multa vsurpat. Consilia item eius paratusq; de bello. Gesta eodem anno, consulibus tamen aliis suffectis.

STRVEBAT iam fortuna, in diuersâ parte terrarum, initia causſasque imperio: quod * variè ortum, lætum Reip. aut atrox, ipsis Principibus prosperum, aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Iudæâ, incolumi adhuc Galbâ, missus à patre, causſam profectionis officium erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed vulgus fingendi auidum, disperserat, accitum in adoptionem. materia sermonibus, senium & orbitas Principis, & intemperantia ciuitatis, donec vnus eligatur, multos destinandi. Augebat famam, ipsius Titi ingenium quantæcumque fortunæ capax, decor oris cum quadam maiestate, prosperæ Vespasiani res, præsaga responsa, & inclinatis ad credendum animis, loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi, Achaiæ vrbe, certos nuntios accepit de interitu Galbæ, & aderant qui arma Vitellij bellumque affirmarent: anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta vtrimque perlustrat. Si pergeret in vrbem; nullam officij gratiam, in alterius honorē susceptī: ac se Vitellio, siue Othoni, obsidem fore. Sin rediret, offensam haut dubiam victoris. sed incertâ adhuc victoriâ, & concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus Remp. susciperet, obliuiscendum * infensarum, de bello agitantibus. His ac talibus inter spem metumque iactatum, spes vicit. Fuere qui accensum desiderio Berenices reginæ, vertisse iter crederent. Neque abhorrebat à Berenice iuuenilis animus: sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. lætam voluptatibus adolescētiam egit, suo quàm patris imperio modestior. Igitur oram Achaiæ, & Asiæ, ac læua maris * præteruectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spatiis petebat. Atque illum cupido incessit, adeundi visendique templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas aduenasque. Haut fuerit longum initia religionis, templi situm, formam deæ, ne-

* variâ sorte

Titus ad Galbā missus:

Vulgi spe futurus Princeps.

Eius laus.

Galbam occisum audit.

Deliberat, an pergeret:

* *Vat.* offensar.

Sed resistit, & flectit iter.

* *Vat.* præuectus,

Veneris Paphia templum adit.

que enim alibi sic habetur, paucis disserere. Conditorem templi regem * Aeriam vetus memoria, quidam ipsius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinarâ sacratum templum, deamque ipsam conceptam mari, huc appulsam. Sed scientiam artemque haruspicum accitam, & Cilicem Thamyram intulisse. Atq; ita pactum, vt familiæ vtriusque posteri cærimoniis præsiderent. Mox ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsâ quam intulerant scientiâ hospites cessere. Tantum Cinarades sacerdos consulitur. Hostiæ vt quisque vouisset, mares diliguntur. Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec vllis imbribus quamquam in aperto madescunt. Simulacrum deæ non effigie humanâ, continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exsurgens. Et ratio in obscuro. Titus spectatâ opulentiâ donisque regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetustati affingit, de nauigatione primùm consuluit. Postquam pandi viam, & mare prosperum accepit, de se per ambages interrogat, cæsis compluribus hostiis. Sostratus, sacerdotis id nomen erat, vbi læta & congruentia exta, magnisq. cõsultis annuere deã videt, pauca in præsens & solita respondens, petito secreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, suspensis prouinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum [fiducia] accessit. Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliquâ; duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicaciam superstitionis, quàm quòd satis virium obsessis ad tolerandas necessitates superesset. Tres, vt suprà memorauimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitæ bello: quattuor Mucianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat segnitiam. Quantumque illis roboris discrimina & labor, tantum his vigoris addiderat integra quies, & inexpertus belli labor. auxilia vtrique cohortium alarumque, & classes regesque, ac nomen dispari famâ celebre. Vespasianus acer militiæ, anteire agmen, locum castris capere, noctu diuque consilio, ac si res poscceret, manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste habituque vix à gregario milite discrepans, prorsus, si auaritia abesset, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum supergressa extollebant. aptior sermone, dispositu, prouisuque, ciuilium rerum peritus. egregium Principatus temperamentum, si demtis vtriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur. Ceterùm hic Syriæ, ille Iudææ præpositus, vicinis prouinciarum administrationibus inuidiâ discordes, exitu demum Neronis, positis odiis in medium consuluere. primùm per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, praua certamina communi vtilitate abolucrat. naturâ atque arte compositus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni centurionesque, & vulgus militum, industriâ, licentiâ, per virtutes, per voluptates, vt cuique ingenium, adsciscebantur. Antequam Titus aduentaret, sacramentum Othonis acceperat vterque exercitus, præcipitibus, vt assolet, nuntiis, & tardâ mole ciuilis belli, quod longâ concordiâ quietus Oriens, tunc primùm parabat. Namque olim validissima inter se ciuium arma, in Italiâ, Galliáve, viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est ciuile bellum, haut prosperi exitus fuerant. Auditique sæpius in Syriâ Iudæaque Cæsares quàm inspecti. Nulla seditio legionum; tantum aduersus Parthos minæ, vario euentu. Et proximo ciuili bello, turbatis aliis, inconcussa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox vt Othonem ac Vitellium sceleſtis armis res Romanas raptum ire, vulgatem

* *Alij libri,* Verianum.

Quis id condiderit?

Ritus ibi sacrorum.

Deæ ipsius informe signum.

Titus à sacerdote futura discit.

Ad patrem redit.

Eius vires & copiæ.

Ingenium & mores.

Muciani itẽ mores:

Qui Syriæ Præses.

Orientales legiones Othoni iurauerant:

Haud pronæ ad res nouas.

Nisi quòd in communi hoc tumore intumescunt:

tum est, ne penes ceteros imperij præmia, penes ipsos tantum seruitij necessitas esset, fremere miles, & vires suas circumspicere. Septem legiones statim, & cum ingentibus auxiliis Syria Iudæaque: inde continua Ægyptus, duæque legiones: hinc Cappadocia Pontusque, & quidquid castrorum Armeniis prætenditur. Asia, & ceteræ prouinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum insularum mari cingitur, & parando interim bello * secluſum tutumque ipsum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus aliis placuit exspectari bellum, cùm *in victores victosque numquam solida fides coalesceret. Nec referre Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. Rebus secundis etiam egregios duces insolescere. discordiam his, ignauiam, luxuriem. & suismet vitiis, alterum bello, alterum victoriâ periturum. Igitur arma in occasionem distulere, Vespasianus Mucianusque nuper, ceteri olim mixtis consiliis, optimus quisque amore Reip. Multos dulcedo prædarum stimulabat, alios ambiguæ domi res. Ita boni malique, causſis diuersis, sed odio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atque Asia falsò exterritæ, velut Nero aduentaret: vario super exitu eius rumore, eoque pluribus viuere eum fingentibus, credentibusque. Ceterorum casus conatusque in contextu operis dicemus. Tunc seruus è Ponto, siue, vt alij tradidere, libertinus ex Italiâ, citharæ & cantus peritus (vnde illi super similitudinẽ oris propior ad fallendũ fides) adiunctis desertoribus, quos inopiâ vagos ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempestatum * Scithinum insulam detrusus, & militum quosdam ex Oriente commeantium adsciuit, & abnuentes interfici iussit, & spoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentissimum quemque armauit. Centurionemque Sisennam dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentem, variis artibus aggressus est: donec Sisenna clam relictâ insulâ, trepidus & vim metuens aufugeret. inde latè terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine & odio præsentium. Gliscentem in dies famam fors discussit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias, Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat. Datæ è classe Misenensi duæ triremes ad prosequendum, cum quibus Scithinum insulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mæstitiam compositus, & fidem suorum quondam militum inuocans, vt eum in Syriâ, aut Ægypto sisterent orabat. Trierarchi nutantes, seu dolo, alloquendos sibi milites, & paratis omnium animis reuersuros firmauerunt. Sed Asprenati cuncta ex fide nuntiata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectis quisquis ille erat. Corpus insigne oculis comaque & toruitate vultus, in Asiam, atque inde Romam peruectum est. In ciuitate discordi, & ob crebras Principum mutationes inter libertatem ac licentiam incertâ, paruæ quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus pecuniâ, potentiâ, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Annium Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem senatus vocabat. Nam recens Galbæ principatu censuerant patres, vt accusatorum causſæ nõscerentur. Id senatusconsultum variè iactatum, & prout potens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum * retinebatur. Ad hæc terrore & propriâ vi Crispus incubuerat delatorem fratris sui peruertere: traxeratque magnam senatus partem, vt indefensum & inauditum dedi ad exitium postularet. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat quàm nimia potentia accusatoris: dari tempus, edi crimina, quamuis inuisum ac nocentem, more tamen audiendum censebant. Et valuere primò,

Freta suis viribus.

*Vat. secundum Vespasianus tamẽ bellum prolatat.

*inter

Falsus Nero in Asiâ.

Qui milites colligit.

*Cythnum

Sed opprimitur ab Asprenate.

Vibius Crispus Anniũ accusat.

*retinebatur adhuc. Terrore.

Et damnat: primò, dilataque in paucos dies cognitio. mox damnatus est Faustus, ne-
Ipse tamen eiusdem criminis damnandus. quaquam eo assensu ciuitatis, quem pessimis moribus meruerat. quippe ipsum Crispum easdem accusationes cum præmio exercuisse meminerant. Nec pœna criminis, sed vltor displicebat. Læta Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatiâ Pannoniaque exercitibus. Fuere quattuor
Auxilia Othoni adfluunt. legiones, è quibus bina millia præmissa. Ipsæ modicis interuallis sequebantur: septima à Galbâ conscripta: veteranæ, vndecima ac tertiadecima, & præ-
Quartadecima, veterana & laudata legio. cipui famâ Quartadecumani, rebellione Britanniæ compressâ. Addiderat gloriam Nero, eligendo vt potissimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem studia. Sed quo plus virium ac roboris, è fiduciâ tardi-
Copia vrbis. tas inerat. agmen legionum, alæ cohortesq. præueniebant. Ex ipsâ vrbe haut spernenda manus, quinq. prætoriæ cohortes, & equitum vexilla cum legione primâ, ac deforme insuper auxilium, duo millia gladiatorum, sed per ciuilia arma etiam seueris ducibus vsurpatum. His copiis rector additus Annius
Annius Gallus & Spurinnaius duces. Gallus, cum Vestricio Spurinnâ ad occupandas Padi ripas præmissus: quoniam prima consiliorum frustra ceciderant, transgresso iam alpes Cæcinâ, quem sisti * inter Gallias posse sperauerat. Ipsum Othonem comitabantur
** Venet. Inura Ipse Otho sequitur.* speculatorũ lecta corpora, cum ceteris prætoriis cohortibus, veterani è prætorio, classicorum ingens numerus. Nec illi segne aut corruptum luxu iter.
Cultu & victu militari. sed loricâ ferreâ vsus, & ante signa pedester, horridus, incomtus, famæque dissimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, possessâ per mare & naues maiore
Prima belli ei prosperæ. Italiæ parte, penitus vsque ad initium maritimarum alpium. quibus tentandis, aggrediendæque prouinciæ Narbonensi, Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Æmylium Pacensem duces dederat. Sed Pacensis per licentiam militum victus; Antonio Nouello nulla auctoritas; Suedius Clemens ambitioso imperio regebat. vt aduersus modestiam disciplinæ corruptus, ita præliorum auidus. Non Italia adiri, nec loca sedesque patriæ vide-
Sed milites licenter & sauè agunt. bantur: tamquam externa litora, & vrbes hostium vrere, vastare, rapere: eò atrocius, quòd nihil vsquam prouisum aduersum metus. pleni agri, apertæ domus. occurrantes domini iuxta cõiuges & liberos, securitate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius
Maturius Alpium procurator vincitur. Maturus. Is cõcitâ gente, (nec deest iuuentus) arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæsi dissectique montani, vt quibus temerè collectis, non castra non ducem noscitantibus, neque in victoriâ decus esset, neque in fugâ flagitium. Irritatus eo prœlio Othonis miles, vertit iras in
Albinteme-lium spolia-tum. municipium Albium Intemelium. quippe in acie nihil prædæ, inopes agrestes, & vilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. sed calamitatibus insontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exemplo
Fortis ibi matris pietas. femina Ligus, quæ filio abdito, cùm simul pecuniam occultari milites credidissent, eoque per cruciatus interrogarent vbi filium occuleret, vterum ostendens, latêre respondit. Nec vllis deinde tortoribus, aut morte, constantiam vocis egregiæ mutauit. Imminere prouinciæ Narbonensi, in ver-
Valens auxilia mittit Gallis. ba Vitellij adactæ, classem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quattuor equitum turmas, vniuersam Treuerorum alam, cum Iulio Classico præfecto misit. è quibus pars in coloniâ Foroiulienſi retenta; ne omnibus copiis in terrestre iter versis, vacuo mari classis acceleraret. Duodecim equitum turmæ, & lecti è cohortibus, aduersus hostem iere: quibus adiuncta Li-
Pugnant cũ Othonianis. gurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum sub signis. Nec mora prœlio: sed acie ita instructâ, vt pars classicorum mixtis pagallis

ganis in colles mari propinquos exſurgeret, quantũ inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret, in ipſo mari vt annexa claſſis & pugnæ parata, conuerſa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum vis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes denſis ordinibus poſt equitem locant. Treuerorum turmæ obtulere ſe hoſti incautè, cùm exciperet contrà veteranus miles, ſimul à latere ſaxis vrgeret apta ad iaciendum paganorum manus; qui ſparſi inter milites, ſtrenui ignauique in victoriâ idem audebant. Additus perculſis terror, inuectâ in terga pugnantium claſſe. Ita vndique clauſi. deletæque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani, quamquam victi, quieuere: accitis auxiliis, ſecurum hoſtem, ac ſucceſſu rerum ſecordiùs agentem inuadunt. cæſi vigiles, perrupta caſtra, trepidatum apud naues, donec ſidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defenſi, mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, ſuſtentatâ diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improuidè ſecutos, conuerſi equites circumuenerunt. Ac velut pactis induciis, ne hinc claſſis, inde equites ſubitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonenſis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertêre. Corſicam ac Sardiniam, ceteraſque proximi maris inſulas, fama victricis claſſis in partibus Othonis tenuit. Sed Corſicam propè afflixit Decimi Pacarij procuratoris temeritas, tantâ mole belli nihil in * ſumma profutura, ipſi exitioſa. Namque Othonis odio iuuare Vitellium Corſorum viribus ſtatuit, inani auxilio etiam ſi proueniſſet. Vocatis Principibus inſulæ, conſilium aperit. Et contradicere auſos Claudium Phirricum trierarchum liburnicarum ibi nauium, Quinctium Certum equitem Romanum, interfici iubet, quorum morte exterriti qui aderant, ſimul ignara & alieni metus ſocia imperitorum turba, in verba Vitellij iurauere. Sed vbi dilectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem inſolitum peroſi, infirmitatem ſuam reputabant. Inſulam eſſe quam incolerent, & longè Germaniam vireſque legionum: direptos vaſtatoſq. claſſe, etiam quos cohortes alæque protegerent. Et auerſi repentè animi, nec tamẽ apertâ vi: aptum tempus inſidiis legêre. Digreſſis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops, balneis interficitur. Trucidati & comites. Capita, vt hoſtium, ipſi interfectores ad Othonem tulere. Neque eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multâ colluuie rerum maioribus flagitiis permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumq. tranſmiſerat, vt ſuprà memorauimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, ſed longa pax ad omne ſeruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incurioſos. Florentiſſimũ Italiæ latus, quantum inter Padum Alpeſque camporum & vrbium, armis Vitellij (namque & præmiſſæ à Cæcinâ cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille claſſici inter Placentiam Ticinumque: quo ſucceſſu Vitellianus miles, non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Tranſrhenanoſque Padus ipſe: quem contra Placentiam tranſgreſſi, * raptis quibuſdam exploratoribus, ita ceteros terruere, vt adeſſe omnem Cæcinæ exercitum trepidi ac falſi nuntiarent. Certum erat Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) nec dum veniſſe Cæcinam, & ſi propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios cũ paucis equitibus, veterano exercitui obiicere.

Sed Marte non fauſto,

Quem iterum tentant:

Nec tunc feliciter.

Procurator Corſicæ in Othonem molitur.

* ſummam

Aduerſos ſibi occidit.

Sed & ipſe mox ab inſulanis occiditur.

Pars Italiæ prima pro Vitellio.

Eius miles vlterius penetrat.

* captis

Sed

In quẽ pauci Othoniani ire volunt:

Sed indomitus miles,& belli ignarus,correptis ſignis vexilliſque ruere,& retinenti duci tela intentare, ſpretis centurionibus tribuniſque prouidentiam ducis laudantibus * qui pro Othone, & accitum Cæcinam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna,primò coactus, mox velle ſimulans,quo plus auctoritatis ineſſet conſiliis,ſi ſeditio miteſceret. Poſtquam in conſpectu Padus,& nox appetebat,vallari caſtra placuit. Is labor vrbano militi inſolitus contudit animos. Tum vetuſtiſſimus quiſque caſtigare credulitatem ſuam,metum ac diſcrimen oſtendere, ſi cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam paucas cohortes circumfudiſſet. Iamque totis caſtris modeſti ſermones,& inſerentibus ſe centurionibus tribuniſque,laudare prouidentiam ducis: quòd coloniam virium & opum validam, robur ac ſedem bello legiſſet. Ipſe poſtremò Spurinna non tam culpam exprobrans, quàm ratione oſtendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos,& imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres,prouiſa parataque non arma modò, ſed obſequium & parendi amor,quod ſolum illis partibus defuit, cùm virtutis haut pæniteret. At Cæcina,velut relictâ poſt alpes ſæuitiâ ac licentiâ, modeſto agmine per Italiam inceſſit. Ornatum ipſius, municipia & coloniæ in ſuperbiam trahebant: quòd verſicolore ſagulo, brachas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur. Vxorem quoque eius Saloninam,quamquam in nullîus iniuriam, inſigni equo oſtroque veheretur,tamquam læſi grauabantur. *Inſitâ mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere, modumque fortunæ à nullis magis exigere,quàm quos in æquo videre. Cæcina Padum tranſgreſſus, tentatâ Othonianorum fide per colloquium & promiſſa, iiſdem petitus, poſtquam pax & concordia ſpecioſis & irritis nominibus iactata ſunt, conſilia curaſque in oppugnationem Placentiæ magno terrore vertit: gnarus, vt initia belli proueniſſent,famam in cetera fore. Sed primus dies, impetu magis quàm veterani exercitus artibus, tranſactus. Aperti incautique muros ſubiêre, cibo vinoque prægraues. In eo certamine, pulcherrimum amphitheatri opus, ſitum extra muros, conflagrauit: ſiue ab oppugnatoribus incenſum, dum faces & glandes ac miſſilem ignem in obſeſſos iaculantur, ſiue ab obſeſſis, dum regerunt. Municipale vulgus pronum ad ſuſpiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, à quibuſdam vicinis coloniis, inuidiæ æmulatione, quòd nulla in Italiâ moles tam capax foret. quocumque caſu * acciderat, dum atrociora metuebantur, in leui habitum: redditâ ſecuritate, tamquam nihil grauius pati potuiſſent,mærebant. Ceterùm,multo ſuorum cruore, pulſus Cæcina. Et nox parandis operibus aſſumta. Vitelliani pluteos crateſque & vineas ſuffodiendis muris, protegendiſque oppugnatoribus, Othoniani ſudes & immenſas lapidum ac plumbi æriſque moles, perfringendis operibus, obruendiſque hoſtibus expediunt. Vtrimque pudor, vtrimque gloria, & diuerſæ exhortationes, hinc legionum & Germanici exercitus robur; inde vrbanæ militiæ,& prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi, vt ſegnem ac deſidem,& circo ac theatris corruptum militem; hi, peregrinum & externum increpabant. ſimul Othonem,ac Vitellium, celebrantes culpanteſque, vberioribus inter ſe probris,quàm laudibus ſtimulabantur. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia,fulgentes armis viriſque campi, denſum legionum agmen, ſparſa auxiliorum manus, altiora murorũ ſagittis aut ſaxis inceſſere,neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerunt deſuper Othoniani pila, librato magis & certo ictu, aduerſus temerè ſubeuntes cohortes

Germanorum

* quin

Alacriùs, quàm prudentiùs.

Coërcentur arte quâdam à duce.

Placentia munitur.

Cæcina intereà in Italiam.

*Inſito

Placentiam ſtatim oppugnat.

Amphitheatrum exuſtum:

Capaciſſimũ omnium Italiæ.

*Ven. accidit,

Iterata oppugnatio.

Sed ſtrenua repugnatio.

Germanorum,cantu truci,& more patrio, nudis corporibus,ſuper humeros ſcuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus ſubruit muros,inſtruit aggerem, molitur portas. Contrà prætoriani diſpoſitos ad id ipſum molares,ingenti pondere ac fragore, prouoluunt. pars ſubeuntium obruti: pars confixi,& exſangues aut laceri, cùm augeret ſtragem trepidatio, eoque acriùs è mœnibus vulnerarentur,redière,infractâ partium famâ.Et Cæcina, famâ & pudore cœptæ temerè oppugnationis, ne irriſus ac vanus iiſdem caſtris aſſideret,traiecto rurſus Pado,Cremonam petere intendit. Tradidêre ſe abeunti Turullius Cerialis,cum compluribus claſſicis,& Iulius Briganticus, cum paucis equitum. hic præfectus alæ,in Batauis genitus, ille primipilaris, & Cæcinæ haut alienus,quòd ordines in Germaniâ duxerat.Spurinna,comperto itinere hoſtium, defenſam Placentiam, quæque acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat,diffiſus paucitati cohortium, ne longius obſidium,& vim Germanici exercitus parum tolerarent.Vbi pulſum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægrè coërcitam legionem, & pugnandi ardore vſque ad ſeditionem progreſſam,Bedriaci ſiſtit.Inter Veronam Cremonamque ſitus eſt vicus,duabus iã Romanis cladibus notus,infauſtuſque. Iiſdem diebus,à Martio Macro,haut procul Cremonâ,proſperè pugnatum.Namq. promtus animi Martius,tranſuectos nauibus gladiatores, in aduerſam Padi ripam,repentè effudit.Turbata ibi Vitellianorum auxilia,& ceteris Cremonam fugientibus,cæſi qui reſtiterant. Sed repreſſus vincentium impetus,ne nouis præſidiis firmati hoſtes,fortunam prœlij mutarent.Suſpectũ id Othonianis fuit,omnia,quæcunque facta,prauè æſtimantibus. Certatim, vt quiſque animo ignauus,procax ore, Annium Gallum,& Suetonium Paullinum, & Marium Celſum (nam eos Otho quoque præfecerat) variis criminibus inceſſerant. Acerrima ſeditionum ac diſcordiæ incitamenta, interfectores Galbæ,ſcelere & metu vecordes, miſcere cuncta, modò palàm turbidis vocibus,modò occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens,trepidabat,rebus proſperis incertus,& inter aduerſa melior. Igitur Titianum fratrem accitum,bello præpoſuit.Interea, Paullini & Celſi ductu,res egregiæ geſtæ. Angebant Cæcinam, nequidquam omnia cœpta, & ſeneſcens exercitus ſui fama. pulſus Placentiâ, cæſis nuper auxiliis,etiam per concurſum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu prœlia, inferior:propinquante Fabio Valente,ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriam,auidiùs quàm conſultiùs,properabat. Ad duodecimum à Cremonâ,locus Caſtorum vocatur, ferociſſimos auxiliarium imminentibus viæ lucis occultos imponit. equites procedere longiùs iuſſi, & irritato prœlio ſpontè refugi,feſtinationẽ ſequentium elicere, donec inſidiæ coorirentur. Proditũ id Othonianis ducibus. & curam peditum Paullinus, equitum Celſus,ſumſere. Tertiæ decimæ legionis vexillum, quattuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in ſiniſtro locantur. Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes,artis ordinibus obtinuere. Dextrâ fronte prima legio inceſſit,cum duabus vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos è prætorio auxiliiſque mille equites, cumulus proſperis, aut ſubſidium laborantibus,ducebantur. Antequam miſcerentur acies, terga vertentibus Vitellianis,Celſus doli prudens,repreſſit ſuos. Vitelliani temerè exſurgentes, cedente ſenſim Celſo, longiùs ſecuti, vltrò in inſidias præcipitantur. nam à lateribus cohortes legionum, aduersâ fronte, & ſubito diſcurſu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non ſtatim à Suetonio Paullino pediti datum.

Et abit Cæcina irritus.

Bedriacum, vicus.

Othonianorum pugna proſpera.

Qui ſeditioſi in duces.

Titianus copiis præfectus.

Cæcina inſidias ponit.

Quæ detecta Othonianis.

Itaque in ipſum vertere.

Contator

Suetonij cautela & tarditas.

Contator naturâ, & cui cauta potius consilia cum ratione, quàm prospera ex casu placerent. compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, satis citò incipi victoriam ratus, vbi prouisum foret ne vincerentur. Eâ contatione, spatium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas, refugiendi. Et modica silua adhærebat, vnde rursus ausi, promtissimos prætorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes, impigrè pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protritâ hostium acie, versi

Vitelliani fugantur.

in fugam etiam qui subueniebant. Nam Cæcina nõ simul cohortes, sed singulas acciuerat: quæ res in prœlio trepidationem auxit, cùm dispersos, nec vsquam validos, pauor fugientium abriperet. Orta & in castris seditio, quòd non vniuersi ducerentur. Vinctus præfectus castrorum Iulius Gratus, tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret: cùm fratrem eius Iulium Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem crimine vinxissent. Ceterùm ea vbique formido fuit, apud fugientes, occurrantes, in acie, pro

Suetonius receptui canit: Sed præfestinè.

vallo, vt deleri cum vniuerso exercitu Cæcinam potuisse, ni Suetonius Paullinus receptui cecinisset, vtrisq. in partibus percrebuerit. Timuisse se Paullinus ferebat, tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens è castris fessos aggrederetur, perculsis nullum retro subsidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus aduerso rumore fuit. Haut perinde damnũ Vitellianos in metum compulit, quàm ad modestiam composuit: nec solùm apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat, sedi-

Valens venit in Italiam.

tioni magis quàm prœlio paratũ, sed Fabij quoque Valentis copiæ (iam enim Ticinum venerat) posito hostium contemtu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentiùs & æqualiùs duci parebant. Grauis alioquin seditio exarserat, quam altiori initio (neque enim rerum à Cæcinâ gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecimâ legione digressas, cùm Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, superbè

Batauorum iactantia:

agebant, vt cuiusque legionis tentoria accessissent, coërcitos à se quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgiis aut rixis disciplina. Ad postremum Valens è petulantiâ, etiam perfidiam suspectabat. Igitur nuntio allato, pulsam Treuerorum alam Tungrosque à classe Othonis, & Narbonensem Galliam circumiri, simul curâ socios

Suspecta Valenti.

tuendi, & militari astu, cohortes turbidas, ac si vnà forẽt, prævalidas, dispergendi, partem Batauorum ire in subsidium iubet. Quod vbi auditum, vulgatumque, mærere socij, fremere legiones, *Orbari se fortissimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci. si prouincia, vrbe & salute imperij potior sit, omnes illuc sequerentur: sin victoriæ sanitas, sustentaculum, columen in Italiâ verteretur, non abrumpendos, vt corpori, validissimos artus.* Hæc ferociter iactando, postquam, immissis lictoribus, Valens coërcere

Diuidere eos parat.

Vnde nata seditio.

Dux comprimere parat: Sed ipsum inuadunt.

seditionem cœptabat, ipsum inuadunt, saxa iaciunt, fugientem sequuntur. Spolia Galliarum, & Viennensium aurum, & pretia laborum suorum occultare clamitantes, direptis sarcinis, tabernacula ducis, ipsamque humum pilis & lanceis rimabantur. nam Valens, seruili veste, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti: & id ipsum quòd nemo regeret pauentes, silentio, patientiâ, postremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. Vt verò deformis &

Latêre cogitur.

Varus per artem eos sedat.

mis & flens,& præter ſpem incolumis Valens proceſſit,gaudium, miſeratio, fauor:verſi in lætitiam (vt eſt vulgus vtroque immodicum) laudantes gratanteſque,circumdatum aquilis ſigniſque, in tribunal ferunt. Ille,vtili moderatione,non ſuppliciũ cuiuſquam popoſcit: ac ne diſſimulans ſuſpectior foret,paucos incuſauit : gnarus ciuilibus bellis, plus militibus quàm ducibus,licere. Munientibus caſtra apud Ticinum, de aduersâ Cæcinæ pugnâ allatum,& propè renouata ſeditio, tamquam fraude & contationibus Valentis prœlio defuiſſent. Nolle requiem, non exſpectare ducẽ, anteire ſigna, vrgere ſigniferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur. Improſpera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: expoſitos ſe tanto pauciores integris hoſtium viribus querebantur, ſimul in ſuam excuſationem, & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne vt victi & ignaui deſpectarentur. Et quamquam plus virium,propè duplicatus legionum auxiliorumque numerus erat Valenti,ſtudia tamen militum in Cæcinam inclinabant,ſuper benignitatem animi quâ promtior habebatur, etiam vigore ætatis, proceritate corporis,& quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina, vt fœdum & maculoſum:ille,vt vanum ac tumidũ,irridebant.Sed condito odio, eandem vtilitatẽ fouere,crebris epiſtolis,ſine reſpectu veniæ, probra Othoni obiectantes: cùm duces partium Othonis, quamuis vberrimâ conuiciorum in Vitellium materiâ,abſtinerent.Sanè ante vtriuſq. exitum, quo egregiam Otho famam,Vitellius flagitioſiſſimam,meruêre,minus Vitellij ignauæ voluptates,quàm Othonis flagrantiſſimæ libidines timebantur.Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ:contrà,illi initium belli nemo imputabat. Vitellius,ventre & gulâ ſibi ipſi hoſtis: Otho, luxu, ſæuitiâ, audaciâ,Reip. exitioſior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copiis, nulla vltrà penes Vitellianos mora,quin totis viribus certarent. Otho conſultauit,trahi bellum,an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paullinus,dignum famâ ſuâ ratus,quâ nemo illâ tempeſtate militaris rei callidior habebatur,de toto genere belli cenſere, feſtinationem hoſtibus,moram ipſis vtilem diſſeruit. *Exercitum Vitellij vniuerſum aduenisse : nec multum virium à tergo, quoniam Galliæ tumeant,& deſerere Rheni ripam,irrupturis tam infeſtis nationibus,non conducat. Britannicum militem hoſte & mari diſtineri : Hiſpanias, armis non ita redundare: prouinciam Narbonenſem,incurſu claſſis,& aduerſo prœlio contremuiſſe : clauſam alpibus, & nullo maris ſubſidio,Tranſpadanam Italiam, atque ipſo tranſitu exercitus vaſtatam: non frumentum vſquam exercitui,nec exercitum ſine copiis retineri poſſe. Jam Germanos,quod genus militum apud hoſtes atrociſſimum ſit,tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus,mutationem ſoli cælique haut toleraturos. Multa bella impetu valida,per tædia & moras euanuiſſe. Contrà,ipſis omnia opulenta,& fida: Pannoniam,Mœſiam,Dalmatiam, Orientem,cum integris exercitibus: Italiam,& caput rerum vrbem,ſenatumque & populum, nunquam obſcura nomina, & ſi aliquando obumbrentur:publicas priuataſque opes, & immenſam pecuniam,inter ciuiles diſcordias ferro validiorem: corpora militum aut Italiæ ſueta,aut æſtibus.Obiacere fluimen Padum,tutas viris muriſque vrbes,è quibus nullam hoſti ceſſuram,Placentiæ defenſione exploratum. proinde duceret bellum. Paucis diebus quartamdecimam legionem, magnâ ipſam famâ, cum Mœſiacis copiis affore.Tum rurſus deliberaturum,& ſi prœlium placuiſſet,auctis viribus certaturos.* Accedebat ſententiæ Paullini Marius Celſus.Idem placere Annio Gallo,paucos ante dies lapſu equi afflicto, miſſi qui conſilium eius ſciſcitarentur,rettulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus,imperitiâ properãtes, fortunã & deos & numen Othonis adeſſe conſiliis,affore conatibus teſtabantur. neu quis obuiam ire ſententiæ auderet, in adulationem conceſſerant. Poſtquam pugnari placi-

Valens prodit, lato & gratanti milite.

Qui feſtinat ad Cæcinam.

In quem milites valdè proni.

In Othonem probra.

Comparatio eius cum Vitellio.

Deliberat Otho, an pugnandum.

Negat peritiſſimus bellorum Suetonius.

Othoni mens alia, & imperitis.

T tum,

Hi vicerunt:

tum,interesse pugnæ imperatorem,an seponi melius foret,dubitauêre. Paullino & Celso iam non aduersantibus,ne Principem obiectare periculis viderentur,iidem illi deteriores consilij auctores perpulêre, vt Brixellum concederet,ac dubiis prœliorum exemptus,summæ rerum & imperij se ipsum reseruaret.Is primus dies Othonianas partes afflixit.Namque & cum ipso prætoriarum cohortium,& speculatorum,equitumque, valida manus discessit; & remanentium fractus animus: quando suspecti duces, & Otho, cui vni apud militem fides,dum & ipse non nisi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat,crebris vt in ciuili bello transfugiis,& exploratores curâ diuersa scisciţandi, sua non occultabant.

Etiam hoc, ne Otho interesset.

Vitelliani agunt cautiùs.

Quieti intentique Cæcina ac Valens,quâdo hostis imprudentiâ rueret,quod loco sapientiæ est,alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulantes,aduersus oppositam gladiatorum manum .ac ne ipsorum miles segne otium tereret, naues pari inter se spatio, validis vtrimque trabibus connexæ,aduersum in flumen dirigebantur, iactis insuper anchoris, quæ firmitatem pontis continerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, vt augescente flumine, inoffensus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem imposita turris,& in extremam nauem educta:vnde tormentis ac machinis hostes propulsarentur. Othoniani in ripâ turrim struxerant,saxaque & faces iaculabantur. Et erat insula amne medio,in quam gladiatores nauibus molientes,Germani nando prælabebantur. Ac fortè plures transgressos, completis liburnicis, per promptissimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neque ea constantia gladiatoribus ad prœlia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm stabili gradu è ripâ,vulnera dirigebant. Et cùm variis trepidantium inclinationibus, immixti remiges propugnatoresque turbarentur,desilire in vada vltrò Germani, retentare puppes, scandere foros,aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis vtriusque exercitus,quanto lætiora Vitellianis, tanto acriùs Othoniani caussam auctoremque cladis detestabantur. Et prœlium quidem, abruptis quæ superfuerant nauibus, fugâ diremptum: Macer ad exitium poscebatur. Iamque vulneratum eminus lanceâ, strictis gladiis inuaserant, cùm intercursu tribunorum centurionumque protegitur. Nec multò pòst; Vestricius Spurinna, iussu Othonis,relicto Placentiæ modico præsidio,cum cohortibus subuenit. Dein Flauium Sabinum consulem designatum Otho rectorem copiis misit, quibus Macer præfuerat,læto milite ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras seditiones,tam infestam militiâ aspernantibus. Inuenio apud quosdam auctores,pauore belli, seu fastidio vtriusque Principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies famâ noscebantur, dubitasse exercitus, num posito certamine,vel ipsi in medium consultarent, vel senatui permitterent legere Imperatorem. Atque eò duces Othonianos spatium ac moras suasisse, præcipuè Paullinum:quòd vetustissimus consularium,& militiâ clarus,gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruisset. Ego vt concesserim apud paucos, tacito voto, quietem pro discordiâ, bonum & innocentem Principem,pro pessimis ac flagitiosissimis expetitum: ita neque Paullinum, quâ prudentiâ fuit,speraſſe,corruptissimo sæculo, tantam vulgi moderationem reor,vt qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribusque dissonos,in hunc consensum potuisse coalescere:aut legatos ac duces,magnâ ex parte luxus,egestatis, scelerum sibi conscios,nisi pollutum obstrictumque meritis suis Principem passuros. Vetus ac iam pridē insita mortalibus potentiæ cupido,cum imperij

Pontem in Pado struūt.

Leue prœlium inter gladiatores & Germanos.

Non pro bono illis.

Insolentia militum in Macrum.

Flauius Sabinus ei substituitur.

Fama de studio pacis.

Quam refellit Tacitus.

Imperij cupido vetus.

magnitudine

magnitudine adoleuit,erupitque. Nam rebus modicis,æqualitas facilè habebatur. sed vbi subacto orbe, & æmulis vrbibus regibúsve excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certamina exarsere. Modò turbulenti tribuni, modò consules prævalidi, & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorũ. Mox è plebe infimâ, C. Marius, & nobilium sæuissimus L. Sulla,victam armis libertatem in dominationem verterunt. Post quos Gn. Pompeius occultior,non melior. Et numquam postea, nisi de principatu quæsitum. Non discessere ab armis in Pharsaliâ ac Philippis ciuium legiones, nedùm Othonis ac Vitellij exercitus sponte posituri bellum fuerint. Eadem illos deûm ira,eadem hominum rabies,eædem scelerum caussæ in discordiam egêre. Quòd singulis velut ictibus transacta sunt bella, ignauiâ Principum factum est. Sed me veterum nouorumque morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerum ordinem venio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum præfectum. Cellus & Paullinus,cùm prudentiâ eorum nemo vteretur,inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur. Tribuni centurionesque ambigui, quòd spretis melioribus,deterrimi valebant. Miles alacer, qui tamen iussa ducum interpretari quàm exsequi mallet. Promoueri ad quartum à Bedriaco castra placuit, adeò imperitè, vt quamquam verno tempore anni,& tot circum amnibus, penuriâ aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio dubitatum,Othone per litteras flagitante, vt maturarent: militibus, vt Imperator pugnæ adesset poscentibus: plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. Nec perinde diiudicari potest, quid optimum factu fuerit, quàm pessimum fuisse quod factum est. Non vt ad pugnam, sed ad bellandum profecti, Confluentes Padi & Adduæ fluminum XVI. inde milium spatio distantes petebant. Celso & Paullino abnuentibus,militem itinere fessum, sarcinis grauem, obiicere hosti, non admissuro quo minus expeditus & vix quattuor milia passuum progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos, & vallum molientes aggrederetur. Titianus & Proculus,vbi consiliis vincerentur,ad ius imperij transibant. Aderat sanè citus equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus Otho, increpitâ ducum segnitiâ, rem in discrimen mitti iubebat: æger morâ, & spei impatiens. Eâdem die, ad Cæcinam operi pontis intentum,duo prætoriarum cohortium tribuni, colloquium eius postulantes, venerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cùm præcipites exploratores adesse hostem nuntiauêre. Interruptus tribunorum sermo. eoque incertum fuit, insidias, an proditionem,vel aliquod honestum consilium cœptauerint. Cæcina dimissis tribunis,reuectus in castra, datum iussu Fabij Valentis pugnæ signum, & militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis sortiuntur, equites prorupêre,& mirum dictu,à paucioribus Othonianis,quo minus in vallum impingerentur,Italicæ legionis virtute territi sunt. ea strictis mucronibus, redire pulsos, & pugnam resumere coëgit. Disposita Vitellianarum legionum acies, sine trepidatione, & enim (quamquam vicino hoste) aspectus armorum densis arbustis prohibebatur: apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infensus, mixta vehicula & lixæ, & præruptis vtrimque fossis,via quieto quoque agmini angusta. Circumsistere alij signa sua, quærere alij: incertus vndique clamor, accurrentium, * clamantium: & vt cuique audacia vel formido, in primam postremámve aciem prorumpebant, vel reuehebantur. Attonitas subito terrore mentes, falsum gaudium in languorem vertit, repertis qui desciuisse à Vitellio exercitum ementirentur.

Cui origo, opes.

Plureſq; Romæ ad idſtud adſtirarunt.

Titianus pro Othone copiis præest, sed titulo: Vi Proculus

Imperitia eorum & lapsus.

Militem fessum hosti obiiciunt.

Duorũ Tribunorum colloquium:

Incertum cui fini.

Vitelliani pugnæ se aptant:

Sine metu, & compositè.

Apud Othonianos contrà,turba.

vocantium:

Falso nuncio iis impositũ.

Is rumor ab exploratoribus Vitellij diſperſus, an ipsâ Othonis parte, ſeu dolo, ſeu forte ſurrexerit, parum compertum. Omiſſo pugnæ ardore, Othoniani vltrò ſalutauêre. & hoſtili murmure excepti, pleriſque ſuorum ignaris quæ cauſſa ſalutandi, metum proditionis fecêre. Tum incubuit hoſtium acies, integris ordinibus, robore & numero præſtantior. Othoniani quamquam diſperſi, pauciores, feſſi, prœlium tamen acriter ſumſêre. Et per locos arboribus ac vineis impeditos, non vna pugnæ facies. cominus, eminuſque, cateruis & cuneis, concurrebant: in aggere viæ, collato gradu, corporibus & vmbonibus niti, omiſſo pilorum iactu, gladiis & ſecuribus galeas loricaſque perrumpere, noſcentes inter ſe, ceteris conſpicui, in euentum totius belli certabant. Fortè inter Padum viamque, patenti campo, duæ legiones congreſſæ ſunt: pro Vitellio Vnaetuiceſima, cui cognomen Rapaci, vetere gloriâ inſignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non antè in aciem deducta, ſed ferox, & noui decoris auida. Primani, ſtratis Vnaetuiceſimanorum principiis, aquilam abſtulêre. quo dolore accenſa legio, & impulit rurſus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima ſigna vexillaque ex hoſtibus rapuit. A parte aliâ, propulſa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens ſubſidiis ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fusâ gladiatorum manu, quam nauibus tranſuectam, oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerant. ita victores latus hoſtium inuecti. Et mediâ acie perruptâ, fugêre paſſim Othoniani Bedriacum petentes. Immenſum id ſpatium. obſtructæ ſtrage corporum viæ. quo plus cædis fuit. neque enim ciuilibus prœliis, capti in prædam vertuntur. Suetonius Paullinus, & Licinius Proculus, diuerſis itineribus, caſtra vitauêre. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die vallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur. Non probris, non manibus abſtinent, deſertorem proditoremque increpant, nullo proprio crimine eius, ſed, more vulgi, ſuum quiſque flagitium aliis obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubiis, compreſſiſque militibus, quos Annius Gallus precibus, conſilio, auctoritate flexerat, ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ, ſuiſmet ipſi cædibus fœuirent. ſiue finis bello veniſſet, ſeu reſumere arma mallent, vnicum victis in conſenſu leuamentum. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles, non virtute ſe, ſed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentâ fuiſſe victoriam, pulſo equite, raptâ legionis aquilâ. Supereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padum fuerit: venire Mœſicas legiones: magnam exercitus partem Bedriaci remanſiſſe. hos certè nondũ victos, & ſi ita ferret, honeſtiùs in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extremâ deſperatione ad iram ſæpiùs, quàm in formidinẽ, ſtimulabãtur. At Vitellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem conſedit, non auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorũ. Simul voluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prœlium egreſſis, munimentum fuêre arma & victoria. Poſterâ die, haut ambiguâ Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, miſsâ legatione, apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati pauliſper retenti. ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſsâ legatione patuit vallum. Tum victi victoreſque in lacrymas effuſi, ſortem ciuilem armorum miſerâ lætitiâ deteſtantes. Iiſdem tentoriis, alij fratrum, alij propinquorum

Tamen acriter pugnatũ.

Duarum legionum certamen.

Duces Othonis profugiunt.

Et mox exercitus.

Qui ducibus infenſus, tumultuatur in caſtris.

Placat Annius Gallus.

Prætorij miles nihil fractus eâ pugnâ.

Vitelliani victores caſtris adpropinquant.

Legati ad eos veniunt, pro venia.

Et impetrãt.

Deteſtantur communiter ciuilia bella.

quorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quisquam adeò mali expers, vt non aliquam mortem mæreret. Requisitum Orphidij legati corpus, honore solito crematur. Paucos necessarij ipsorum sepeliuêre. Ceterum vulgus, super humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, & consilij certus. Mæsta primùm fama, dein profugi è prœlio perditas res patefaciunt. Non exspectauit militum ardor vocem Imperatoris. bonũ habere animum iubebant. supereſſe adhuc nouas vires, & ipsos extrema passuros, ausurosque. neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam & instinctu flagrabant. qui procul astiterant, tendere manus, & proximi prehensare genua, promtissimo Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, *Ne fidissimum exercitum, ne optimè meritos milites desereret: maiore animo tolerari aduersa quàm relinqui. fortes & strenuos, etiam cõtra fortunam, insistere spei, timidos & ignauos ad deliberationem formidine properare.* Quas inter voces, vt flexerat vultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum, proprius Othonis miles, sed præmissi Mœsiâ, eandem obstinationem aduentantis exercitus, legiones Aquileiam ingressas, nuntiabant. vt nemo dubitet potuisse renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus. Ipse * versus à consiliis belli, *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem vestram vltrà periculis obiicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si viuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem sumus, ego ac fortuna. ne tempus computaueritis, difficilius est temperare felicitati, quâ te non putes diu vsurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne plusquam semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non vltione, neque solatiis opus est. Alij diutius imperium tenuerunt; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, vos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignauiæ est. præcipuum destinationis meæ documentum habete, quòd de nemine queror. Nam incusare deos vel homines, eius est, qui viuere velit.* Talia locutus, * vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent properè, neu remorando iram victoris asperarent, iuuenes auctoritate, senes precibus monebat: placidus ore, intrepidus verbis, intempestiuas suorum lacrymas coërcens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iubet. libellos epistolasque, studio erga se, aut Vitellium contumeliis, insignes, abolet. Pecunias distribuit parcè, nec vt periturus. Mox Saluium * Cocceianum fratris filium primâ iuuentâ trepidum, & mærentem, vltrò solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem. *An Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi totâ domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Mereri se festinato exitu clementiam victoris. Non enim vltimâ desperatione, sed poscente prœlium exercitu, remisisse Reipub. nouissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum. post Iulios, Claudios, Seruios, se primum, in familiam nouam imperium intulisse. proinde erecto animo capesseret vitam, neu patruũ sibi Othonem fuisse, aut obliuisceretur vnquam, aut nimium meminisset.* Post quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit. atque illum iam supremas curas * agentem repens tumultus auertit, nuntiatâ consternatione ac licentiâ militum. namque abeuntibus exitium minitabantur, atrocissimâ in Verginium vi, quem clausâ domo obsidebant. increpitis seditionis auctoribus regressus, vacauit abeuntiũ alloquiis, donec omnes inuiolati digrederẽtur. * Vesperascente die, sitim haustu gelidæ aquæ sedauit. Tum allatis * pugionibus, cùm vtrumque tentasset, alterum capiti subdit. Et exploratо, iam profectos amicos, noctem quietam, vtque affirmatur, non in-

Tristis hic ad Othonem nuncius.

Quem milites fidissimi erigunt:

Et cum iis Plotius Firmus.

Sed ipse bellum abhorret.

* *Libri alij,* auersus, *Oratio huic rei elegans.*

Attendite principes.

Suos dimittit.

Cauet omnibus in posterum.

* Cocceium, *vocat Plut.*

Fratris filium alloquitur.

Morti se parat.

* *Quidam libri,* animo volutantem *Impeditur seditione militum: Quam interueniẽs sedat.*

* *Far.* Vesperante. *Nocte eâ dormit.*

* *Libri aliquot,* pugionibus duobus,

Manè se interficit.

somnem egit. Luce primâ, in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis, ingressi liberti, seruique, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vulnus inuenêre. Funus maturatum. ambitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum. Tulêre corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manusq. eius exosculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere se, non noxâ neque ob metum, sed æmulatione decoris, & caritate Principis. Ac postea, promiscuè Bedriaci, Placentiæ, aliis in castris, celebratum id genus mortis. Othoni sepulcrum exstructum est, modicum, & mansurum. Hunc vitæ finem habuit septimo & tricesimo ætatis anno. Origò illi è municipio Ferentino. Pater consularis, auus prætorius, maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta, qualem monstrauimus. duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio, tantundem apud posteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabulosa, & fictis oblectare legentium animos, procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditisque demere fidem, non ausim. Die quo Bedriaci certabatur, auem inusitatâ specie, apud Regium Lepidum celebri * luco consedisse, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominũ, aut circumuolitantium alitum, territam pulsámve, donec Otho se ipse interficeret: tum ablatam ex oculis: & tempora reputantibus, initium finemq. miraculi, cum Othonis exitu competisse. In funere eius, nouata luctu ac dolore militum seditio. nec erat, qui coërceret. Ad Verginium versi, modò vt reciperet imperium, nunc vt legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur, minitantes orabant. Verginius per auersam domus portam furtim digressus, irrumpentes frustratus est. Earum, quæ Brixelli egerant, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia statim impetrata, concedentibus ad victorem, per Flauium Sabinum, iis copiis quibus præfuerat. Posito vbiq. bello, magna pars senatus extremum discrimen adiit, profecta cum Othone ab vrbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerso prœlio allatum. Sed milites, vt falsum rumorem aspernantes, quòd infensum Othoni senatum arbitrabantur, custodire sermones, vultum habitumque trahere in deterius: conuiciis postremò ac probris caussam & initium cædis quærebant. cùm alius insuper metus senatoribus instaret, ne præualidis iam Vitellij partibus, contanter excepisse victoriam crederentur. Ita trepidi & vtrimque anxij coëunt. nemo priuatim expedito consilio, inter multos, societate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinensis, arma & pecuniam offerendo, appellabatque Patres Conscriptos, intempestiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium, vt ambigua differentem, inuasit. Nec ceteri sententias aperiebant. Sed inuisum memoriâ delationum, expositumque ad inuidiam Marcelli nomen, irritauerat Cæcinam, vt nouus adhuc, & in senatum nuper adscitus, magnis inimicitiis clarescceret. Moderatione meliorum dirempti. Et redière omnes Bononiam, rursus cõsiliaturi. Simul, medio temporis, plures nuntij sperabantur. Bononiæ, diuisis per itinera qui recentissimum quemque percontarentur, interrogatus Othonis libertus caussam digressus, habere se suprema eius mandata respõdit. Ipsum viuentem quidem relictum, sed solâ posteritatis curâ, & abruptis vitæ blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclinauêre. Intererat consiliis frater eius L. Vitellius, seque iam adulantibus offerebat, cùm repentè * Cenus libertus Neronis, atroci mendacio vniuersos perculit, affirmans superuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæsos victores, versam partium fortunam. Caussa fingendi fuit, vt diplomata

Funeratur magno studio.

Milites multi se quoque interficiunt.

Elogia de Othone.

Prodigium de aue visa.

* *Fortè loco*

Iterum seditio militaris.

Senatus discrimen Mutinæ.

Eprius Marcellus accusatur.

Senatus Bononiam redit.

Ibi de Othone certa fama.

* *Lib. vett.* Comenus. *vera scriptura,* Cœnus.

Liberti Neroniani audax mendacium.

Othonis

Othonis quæ negligebantur, lætiore nuntio reualeſcerent. Et Cenus quidem rapidus in vrbem vectus, paucos poſt dies, iuſſu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus vera eſſe quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quòd publici conſilij facie, diſceſſum Mutinâ, deſertæque partes forent. Nec vltrà in commune congreſſi, ſibi quiſque conſuluêre: donec miſſæ à Fabio Valente epiſtolæ, demerent metum. Et mors Othonis, quò laudabilior, eò velociùs audita. At Romæ nihil trepidationis: Cereales ludi ex more ſpectabantur. vt ceſſiſſe vitâ Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vrbis, quod erat in vrbe militũ ſacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plauſêre: populus, cum lauru ac floribus, Galbæ imagines circum templa tulit, cõgeſtis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens ſanguine infecerat. In ſenatu, cuncta longis aliorum principatibus compoſita, ſtatim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes, grateſque. & miſſa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epiſtolæ ad conſules ſcriptæ, haut immoderatæ. Gratior Cæcinæ modeſtia fuit, quod non ſcripſiſſet. Ceterùm Italia grauiùs atque atrociùs, quàm bello afflictabatur. Diſperſi per municipia & colonias Vitelliani, ſpoliare, rapere, vi & ſtupris polluere, in omne fas nefaſque auidi, aut venales, non ſacro, non profano abſtinebant. Et fuêre qui inimicos ſuos ſpecie militum interficerent. ipſique milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut ſi repugnatum foret, ad excidium deſtinabant: obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis. Minus auaritiæ in Cæcinâ, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæſtus infamis, eoque alienæ etiam culpæ diſſimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tantũ peditum equitumque, vis, damnaque, & iniuriæ, ægrè tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ ſuæ neſcius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, feſtinatis per Gallias dilectibus, vt remanentium legionum nomina ſupplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permiſſa. Ipſe è Britannico dilectu octo millia ſibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progreſſus, proſperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidiſſe bellum accepit. Vocatâ concione, virtutem militum laudibus cumulat. Poſtulante exercitu, vt libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, inhoneſtam adulationem compeſcuit. Dein, mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter ſecreta conuiuij largitur: honorauitque Aſiaticum anulis, fœdũ mancipium, & malis artibus ambitioſum. Iiſdem diebus, acceſſiſſe partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuntij venêre. Luceius Albinus, à Nerone Mauretaniæ Cæſarienſi præpoſitus, additâ per Galbam Tingitanæ prouinciæ adminiſtratione, haut ſpernendis viribus agebat. XVIII. cohortes, quinque alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæſo Galbâ, in Othonem pronus, nec Africâ contentus, Hiſpaniæ anguſto freto diremtæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare litori, vt tranſmiſſurus iuſſit. Præmiſſi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit, magnâ per prouincias Germanici exercitus famâ. Spargebatur inſuper, ſpreto procuratoris vocabulo, Albinum inſigne regis, & Iubæ nomen vſurpare. Ita mutatis animis, Aſinius Pollio alæ præfectus, è fidiſſimis Albino, & Feſtus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipſe Albinus, dum è Tingitanâ prouinciâ Cæſarienſem Mauretaniam petit, appulſus litori, trucidatur. Vxor eius, cùm ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt:

Ex quo periculum Senatui.

Plebs Romana ſtatim ad Vitellium.

Senatus honores in Vitellium cumulat.

Cuius milites mirè petulantes.

Hordeonius Germania præfectus.

Aſiaticus libertus anulis donatur.

Mauretania vtraque ad Vitellium redit.

In alterâ Albinus & turbatores, caſi.

nihil eorum quæ fierent Vitellio anquirente. Breui auditu, quamuis magna transibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terrestri pergere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, sed vetere egestate conspicuus: donec Iunius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, *Iunius Blæsus.* largus animo, & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamuis odium Vitellius humilibus blanditiis velaret. Præsto fuêre Lugduni, victricium victarumque partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli suæ circumposuit. Mox *Vitellij filius, vt Cæsar habetur.* vniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum, & paludamento opertum, sinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortunæ principalis insignibus. Nimius honos inter secunda, rebus aduersis in solatium cessit. Tum interfecti centuriones promtissimi Othonianorum: vnde præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & aduersus Germanicos milites inuidiâ, bellum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, tristi morâ squalidos tenuit: donec auditi, necessariis magis defensionibus, quàm honestis *Ipse aduersarios aut punit variè, aut absoluit.* vterentur. Proditionem vltrò imputabant: spatium longi ante prœlium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi suæ assignantes. Et Vitellius credidit de perfidiâ, & fidem absoluit. Saluius Titianus, Othonis frater, nullum discrimen adiit, pietate & ignauiâ excusatus. Mario Celso consulatus seruatur. Sed creditum famâ, obiectumque mox in senatu Cæcilio Simplici, quòd eum honorem pecuniâ mercari, nec sine exitio Celsi voluisset. Restitit Vitellius, deditque postea consulatum Simplici, innoxium & inemtum. Trachalum aduersus criminantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum discrimina (pudendum dictu) Maricus quidam, è plebe Boiorum, inferere sese fortunæ, & prouocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iamque as- *Marici insania.* sertor Galliarum, & deus (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat: cùm grauissima ciuitas, electâ iuuentute, adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem *Qui pœnas cum suis luit.* disiecit. Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, stolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. Nec vltrà in defectores, aut bona cuiusquam, sæuitum. Rata fuêre eorum, qui acie Othonianâ ceciderant, testamenta, aut lex intestatis. *Vitellius gluttonis & gæneo.* Prorsus, si luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex vrbe atque Italiâ, irritamenta gulæ gestabantur, strepentibus ab vtroque mari itineribus. exhausti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. vastabantur ipsæ ciuitates. degenerabat à labore ac virtute miles, assuetudine voluptatũ, & contemtu ducis. Præmisit in vrbem edictum, quo vocabulum Augusti differret, Cæsaris non reciperet, cùm de po- *Edicta tamẽ eius quædam seuera.* testate nihil detraheret. Pulsi Italiâ mathematici. Cautum seuerè, ne equites Ro. ludo & arenâ polluerentur. Priores id Principes, pecuniâ, & sæpius vi, perpulerant. Ac pleraque municipia, & coloniæ, æmulabantur corruptissimum quemque adolescentium, pretio illicere. Sed Vitellius, aduentu fratris, *Dolabella cædes.* & irrepentibus dominationis magistris, superbior & atrocior, occidi Dolabellam iussit, quem in coloniam Aquinatẽ sepositum ab Othone rettulimus. *Quem Varus improbè accusat.* Dolabella, auditâ morte Othonis, vrbem introierat. Id ei Plautius Varus, præturâ functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flauium Sabinum præfectum vrbis obiecit, tamquam ruptâ custodiâ, ducem se victis partibus ostentasset. Addidit tentatam cohortem, quæ Hostiæ ageret. nec vllis tanto-

rum criminum probationibus, in pœnitentiam verſus, * ſecundam veniam poſt ſcelus quærebat. Contantem ſuper tantâ re Flauium Sabinum, Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo Principis famam clementiæ affectare. Sabinus ſuopte ingenio mitis, vbi formido inceſſiſſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi pauens, ne alleuaſſe videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam vxorẽ eius mox Dolabella in matrimonium accepiſſet, vocatum per epiſtolas, vitatâ Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iuſſit. Longum interfectori viſum: in itinere ac tabernâ, proiectum humi iugulauit: magnâ cum inuidiâ noui principatus, cuius hoc primum ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licentiam, modeſtum è proximo exemplũ onerabat, Galeria Imperatoris vxor, non minax triſtibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixiſſe quin etiam, ad primas filij ſui epiſtolas, ferebatur, non Germanicum à ſe, ſed Vitellium genitum. Nec vllis poſtea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus ſuæ tantùm aduerſa ſenſit. Digreſſum à Lugduno Vitelliũ, M. Cluuius Rufus aſſequitur, omiſsâ Hiſpaniâ: lætitiam & gratulationẽ vultu ferens, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. Hilarius Cæſaris libertus detulerat, tamquã audito Vitellij & Othonis principatu, propriã ipſe potentiam & poſſeſſionẽ Hiſpaniarum tentaſſet: eoq. diplomatibus nullũ Principem præſcripſiſſet. Interpretabatur quædam ex orationibus eius, cõtumelioſa in Vitellium, & pro ſe ipſo popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, vt puniri vltrò libertum ſuum Vitellius iuberet. Cluuius comitatu Principis adiectus, non ademtâ Hiſpaniâ, quam rexit abſens, exemplo L. Arruntij, quem Tiberius Cæſar ob metum, Vitellius Cluuium nullâ formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britanniâ, ob iracundiam militum. Miſſus eſt in locum eius, Vectius Bolanus. E præſentibus, angebat Vitellium victarum legionum haut quaquam fractus animus. Sparſæ per Italiam, & victoribus permixtæ, hoſtilia loquebantur: præcipuâ quartadecimanorum ferociâ, qui ſe victos adnuebant. quippe Bedriacenſi acie, vexillariis tantùm pulſis, vires legionis non affuiſſe. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit, atque interim Batauorum cohortes vnà tendere, ob veterem aduerſus quartadecimanos diſcordiam. Nec diu in tantis armatorum odiis, quies fuit. Auguſtæ Taurinorum, dum opificem quendam Batauus vt fraudatorem inſectatur, legionarius vt hoſpitem tuetur, ſui cuique commilitones aggregati, à conuiciis ad cædem tranſiêre. & prœlium atrox arſiſſet, ni duæ prætoriæ cohortes, cauſſam quartadecimanorum ſecutæ, his fiduciam, & metum Batauis feciſſent. quos Vitellius agmini ſuo iungi, vt fidos; legionem, Graiis alpibus traductam, eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent. Namque & Viennenſes timebantur. Nocte quâ proficiſcebatur legio, relictis paſſim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambuſta: quod damnum, vt pleraque belli mala, maioribus aliarum vrbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani, poſtquam alpibus digreſſi ſunt, ſeditioſiſſimus quiſque ſigna Viennam ferebant. conſenſu meliorum compreſſi: & legio in Britanniam tranſuecta. Proximus Vitellio è prætoriis cohortibus metus erat. Separati primùm, deinde, addito honeſtæ miſſionis lenimento, arma ad tribunos ſuos ferebant: donec motum à Veſpaſiano bellum crebreſceret. Tum, reſumtâ militiâ, robur Flauianarum partium fuêre. Prima claſſicorum legio, in Hiſpaniã miſſa, vt pace & otio miteſceret. Vndecima ac ſeptima, ſuis hibernis redditæ. Tertiadecimani, ſtruere amphitheatra iuſſi. Nam

* *aliàs, ſeratim*

Galeria, mòdeſta matrona:

Et Sextilia, etiam prudens.

Cluuius clàm delatus.

Sed fidenter ſe purgat.

Victæ legiones, non pro victis.

Quartadecimani à Batauis diſſident:

Ad manus veniunt.

Sed ſeiunguntur.

In Britanniã tranſuecti.

Prætoriani honeſtè miſſi.

Cetera legiones, alia alibi, locatæ.

Cæcina

Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, ſpectaculum gladiatorum edere parabant: nunquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptates obliuiſceretur. Et quidem partes modeſtè diſtinxerat. * Apud Victores orta ſeditio ludicro initio, niſi numerus cæſorum inuidiam bello auxiſſet. Diſcubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribuniq́ue, ex moribus Imperatorum ſeueritatem æmulantur, vel tempeſtiuis conuiuiis gaudent. perinde miles intentus, aut licentior. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta, peruigiliis ac Bacchanalibus, quàm diſciplinæ & caſtris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per laſciuiam & certamen luctandi accenſis, poſtquam legionarius prociderat, inſultante Gallo, & iis qui ad ſpectandum conuenerant in ſtudia diductis; erupêre legionarij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit, alius tumultus. Puluis procul, & arma aſpiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem verſo itinere, ad prœlium venire. ſed erant agminis coactores. Agniti, demiere ſolicitudinẽ. Interim Verginij ſeruus fortè obuius, vt percuſſor Vitellij inſimulatur. & ruebat ad cõuiuium miles, mortem Verginij expoſcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes ſuſpiciones pauidus, de innocentiâ eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri conſularis, & quondam ducis ſui flagitabant. Nec quemquam ſæpiùs, quàm Verginium, omnis ſeditio infeſtauit. Manebat admiratio viri, & fama: ſed oderant, vt faſtiditi. Poſtero die, Vitellius, ſenatus legatione quam ibi opperiri iuſſerat, auditâ, tranſgreſſus in caſtra, vltrò pietatem militum collaudauit: frementibus auxiliis, tantum impunitatis atque arrogantiæ legionariis acceſſiſſe. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remiſſæ, principium interno ſimul externoq́ue bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & primâ ſtatim defectione, inter inania belli aſſumtus. Ceterùm, vt largitionibus affectæ tamen imperij opes ſufficerent, amputari legionum auxiliorumq́ue numeros iubet, vetitis ſupplementis. Et promiſcuæ miſſiones offerebantur. Exitiale id Reip., ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaq́ue ac labor crebriùs redibant. & vires luxu corrumpebantur: contra veterem diſciplinam, & inſtituta maiorum, apud quos virtute quàm pecuniâ res Romana melius ſtetit. Inde Vitellius Cremonã flexit, & ſpectato munere Cæcinæ, inſiſtere Bedriacenſibus campis, ac veſtigia recentis victoriæ luſtrare oculis, concupiuit. Fœdum atq. atrox ſpectaculum. intra XL. pugnæ diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumq́ue formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus, dira vaſtitas. nec minus inhumana pars viæ, quam Cremonenſes lauro roſiſq́ue conſtrauerant, exſtructis altaribus, cæſiſq́ue victimis, regium in morem. quæ læta in præſens, mox perniciem ipſis fecêre. Aderant Valens & Cæcina, monſtrabantq́ue pugnæ locos; hinc erupiſſe legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfuſas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectiq́ue, ſua quiſque facta extollentes, falſo vera, aut maiora vero miſcebant. Vulgus quoque militum, clamore & gaudio, deflectere viâ, ſpatia certaminum recognoſcere, aggerem armorum, ſtrues corporum intueri, mirariq́ue. Et erant quos varia fors rerum, lacrymæque & miſericordia ſubiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia inſepultorum ciuium exhorruit. Lætus vltrò, & tam propinquæ ſortis ignarus, inſtaurabat ſacrum diis loci. Exin Bononiæ, à Fabio Valente, gladiatorum ſpectaculum editur, aduecto ex vrbe cultu. Quantoq́. magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtis hiſtrionibus & ſpadonum gregibus, &

* Tranſpoſita. adi Com.

Seditio Ticini.

A leui cauſſâ,

Inter legionarios & auxiliares.

Compoſuit eos fama de hoſte.

Verginius ad eadem poſcitur.

Batani in Germaniam redeunt.

Vitellius militares numeros accidit.

Locum felicis ſibi pugnæ ſpectat,

Fœdum & triſtem.

Milites læti eâ ſpecie:

Et Vitellius ſupra fas.

bus,& cetero Neronianæ aulæ ingenio. Namque & Neronem ipſum Vitellius admiratione celebrabat, ſectari cantantem ſolitus, non neceſſitate quâ honeſtiſſimus quiſque,ſed luxu,& ſaginæ mancipatus emtuſque. Vt Valenti & Cæcinæ vacuos honoris menſes aperiret, coartati aliorum conſulatus, diſſimulatus * M.Macri tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, deſtinatum à Galbâ conſulem, diſtulit, nullâ offensâ, ſed mitem, & iniuriam ſegniter laturum. Pedanius Coſta omittitur, ingratus Principi,vt aduerſus Neronem auſus,& Verginij exſtimulator.Sed alias protulit cauſſas. actæq. inſuper Vitellio gratiæ,conſuetudine ſeruitij.Non vltra paucos dies,quamquam acribus initiis cœptum,mendacium valuit. Exſtiterat quidam, Scribonianum ſe Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Hiſtriâ occultatum, quòd illic clientelæ & agri veterum Craſſorum,ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoq. in argumentum fabulæ aſſumto, vulgus credulum. & quidam militum errore veri,ſeu turbarum ſtudio,certatim aggregabantur:cùm pertractus ad Vitellium, interrogatuſq. quis nam mortalium eſſet, poſtquam nulla dictis fides, & â domino noſcebatur,cõditione fugitiuus,nomine Geta,ſumtum de eo ſupplicium in ſeruilem modum. Vix credibile memoratu eſt, quantum ſuperbiæ ſecordiæque Vitellio adoleuerit, poſtquã ſpeculatores Syriâ Iudæaque, adactum in verba eius Orientem nuntiauêre. Nam etſi vagis adhuc & incertis auctoribus,erat tamen in ore famaque Veſpaſianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipſe exercituſque,vt nullo æmulo, ſæuitiâ, libidine,raptu,in externos mores proruperant. At Veſpaſianus bellũ armaque, procul vel iuxta ſitas vires,circumſpectabat. Miles ipſi adeò paratus,vt præeuntem ſacramentum, & fauſta Vitellio omnia precantem,per ſilentium audierint. Muciani animus,nec Veſpaſiano alienus, & in Titum pronior. præfectus Ægypti Alexander, conſiliã ſociauerat. Tertiam legionem, quòd è Syriâ in Mœſiam tranſiſſet, ſuam numerabat. ceteræ Illyrici legiones, ſecuturæ ſperabantur. Namque omnes exercitus flammauerat arrogantia venientium à Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi ſermone, ceteros vt impares irridebant. Sed inerat à mole belli plerumque contatio, & Veſpaſianus modò in ſpem erectus,aliquando aduerſa reputabat. *Quis ille dies foret, quo* LX. *ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Eſſe priuatis cogitationibus * progreſſum: & prout velint, plus minúſve ſumi ex fortunâ. Imperium cupientibus, nihil medium inter ſumma aut præcipitia.* Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari. *Suas legiones, ciuili bello inexpertas: Vitellij, victrices. & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium. Fluxam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alaſque, ſi vnus alterque, præſenti facinore paratum ex diuerſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum, ſic percuſſorem eius Volaginium, è gregario ad ſumma militiæ prouectum. Facilius vniuerſos impelli, quàm ſingulos vitari.* His pauoribus nutantem, & alij legati amicique firmabant, & Mucianus poſt multos ſecretoſque ſermones, iam & coràm ita locutus. *Omnes qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipſis glorioſum, aut promtum effectu, aut certè non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adiiciat ne conſilio periculum ſuum: & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te Veſpaſiane ad imperium voco, tam ſalutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos, in tuâ manu poſitum eſt. Nec ſpeciem adulantis expaueris, à contumeliâ quàm à laude propius fuerit, poſt Vitellium eligi. Non aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem, nec aduerſus cautiſſimam Tiberij ſenectutem, nec contra Cai quidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam*

Qui Neronis olim aſſecla.

Honores ſuis diuidit.

* Marcij Macri

Falſus Scribonianus:

Capite & cruce mendacium luit:

Oriens in Vitellium iurat.

Tamen Veſpaſianus occultè de imperio agitat.

Vires ſuas circumſpicit.

* Fortè, regreſſum:

Sperat: ſed interdũ & metuit.

Amici eum firmant:

Inprimis acri & apta oratione Mucianus.

datam longo imperio domum exſurgimus. ceſſiſti etiam Galbæ imaginibus. Torpere vltrà, & polluendam perdendamque Remp. relinquere, ſopor & ignauia videretur, etiam ſi tibi, quàm inhoneſta, tam tuta ſeruitus eſſet. Abiit iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? ſplendidior origine quàm nos ſumus, fateor: ſed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu Principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendiis, nullâ militari famâ, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem, ducis arte, aut exercitus vi, ſed præproperâ ipſius deſperatione victum, iam deſiderabilem & magnum Principem fecit. Cùm interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello ſemina miniſtrat. ſi quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & Principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæâ & Syriâ & Ægypto nouem legiones integræ, nullâ acie exhauſtæ, non diſcordiâ corruptæ. ſed firmatus vſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora, & fidiſſimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltrà arrogabo, quàm ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreueris, quia æmulum non experiris. me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Ceterùm inter nos non idem proſperarum aduerſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac periculum, ex æquo partiemur. imò vt melius eſt, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplinâ, victi, quàm victores agunt. hos ira, odium, vltionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet, contecta victricium partium & tumeſcentiæ vulnera, bellum ipſum. Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ, parſimoniâ, ſapientiâ, fiducia eſt, quàm in Vitellij torpore, inſcitiâ, ſæuitiâ. Sed & meliorem in bello cauſſam, quàm in pace habemus. Nam qui deliberant, deſciuerunt. Poſt Muciani orationem ceteri audentiùs circumſiſtere, hortari, reſponſa vatũ, & ſiderum motus referre. Nec erat intactus tali ſuperſtitione, vt qui mox rerum dominus, Seleucum quendam mathematicum, rectorẽ & præſcium palàm habuerit. Recurſabant animo vetera omina. Cupreſſus arbor in agris eius, conſpicuâ altitudine, repentè procideratac poſterâ die, eodem veſtigio reſurgens, procera & * latior virebat. grande id proſperumque, conſenſu haruſpicum: & ſumma claritudo iuueni admodum Veſpaſiano promiſſa. Sed primò triumphalia, & conſulatus, & Iudaicæ victoriæ decus, impleſſe fidem ominis videbantur. Vt hæc adeptus eſt, portendi ſibi imperium credebat. Eſt Iudæam inter Syriamque Carmelus, ita vocant montem, deumque. nec ſimulacrum deo, aut templum, (ſic tradidere maiores) * aram tantùm & reuerentiam. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, cùm ſpes occultas verſaret animo, Baſilides ſacerdos, inſpectis identidem extis, *Quidquid eſt*, inquit, *Veſpaſiane quod paras, ſeu domum exſtruere, ſeu prolatare agros, ſiue ampliare ſeruitia, datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum.* Has ambages & ſtatim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi: crebriores apud ipſum ſermones, quanto ſperantibus plura dicuntur. Haut dubiâ deſtinatione diſceſſêre, Mucianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum imperij Alexandriæ cœptũ, feſtinante Tiberio Alexandro, qui kalen. Iul. ſacramento eius legiones adegit. Iſque primus principatus dies in poſterũ celebratus, quamuis Iudaicus exercitus * v. nonas Iul. apud ipſum iuraſſet, eo ardore, vt ne Titus quidem filius exſpectaretur, Syriâ remeans, & conſiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: non paratâ * cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locuſque, quodque in re tali difficillimum eſt,*

Cui omnes ſubſeruiunt.

Incitant & vaticinia:

Siue omina.

* latior

Carmelus deus.

* ara t. & reuerentia.

Prima Ægyptus Veſpaſiano iurat.

* *In Suetonio eſt*, v. idus

Sequuntur in Iudæâ legiones.

* coitione, aut concione.

prima

prima vox,dum animo ſpes,timor,ratio,caſus obuerſantur. Egreſſum cubiculo Veſpaſianum,pauci milites ſolito aſſiſtunt ordine,vt legatum ſalutaturi: Imperatorem ſalutauerunt. Tum ceteri accurrere, Cæſarem, & Auguſtum,& omnia principatus vocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam tranſierat. In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantæ multitudinis offuſam oculis caliginem diſiecit,militariter locutus,læta omnia, & affluentia excepit. Iam id ipſum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Veſpaſiani adegit. Tum Antiochenſium theatrum ingreſſus,vbi illis conſultare mos eſt,concurrentes,& in adulationem effuſos alloquitur: ſatis decorus etiam Græcâ facundiâ, omniumque quæ diceret atque ageret, arte quâdam oſtentator. Nihil æquè prouinciam exercitumque accendit, quàm quod aſſeuerabat Mucianus, ſtatuiſſe Vitellium, vt Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietamque transferret. Contrà,Syriacis legionibus Germanica hiberna,cælo ac laboribus dura mutarentur.Quippe & prouinciales,ſueto militum contubernio gaudebant, plerique neceſſitudinibus & propinquitatibus mixti:& militibus,vetuſtate ſtipendiorum, nota & familiaria caſtra, in modum penatium diligebantur. Ante idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Acceſſêre cum regno,Sohemus haut ſpernendis viribus, Antiochus vetuſtis opibus ingens,& inſeruientium regum ditiſſimus.Mox,per occultos ſuorum nuntios,excitus ab vrbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo, regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaque, & ſeni quoque Veſpaſiano magnificentiâ munerum grata. Quidquid prouinciarum alluitur mari, Aſiâ atque Achaiâ tenus,quantumque introrſus Pontum & Armenios pateſcit,iurauêre. Sed inermes legati regebant,nondum additis Cappadociæ legionibus. Conſilium de ſummâ rerum,Beryti habitum. Illuc Mucianus, cum legatis tribuniſque, & ſplendidiſſimo quoque centurionum ac militum,venit.Et è Iudaico exercitu, lecta decora.Tantum ſimul peditum equitumque,& æmulantium inter ſe regum paratus,ſpeciem fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura,agere dilectus,reuocare veteranos. deſtinantur validæ ciuitates, exercendis armorum officinis. apud Antiochenſes, aurum argentumque ſignatur. eaque cuncta per idoneos miniſtros, ſuis quæque locis, feſtinabantur. Ipſe Veſpaſianus, adire,hortari; bonos laude, ſegnes exemplo, incitare ſæpiùs quàm coërcere; vitia magis amicorum, quàm virtutes diſſimulans. Multos, præfecturis & procurationibus; pleroſque,ſenatorij ordinis honore percoluit, egregios viros,& mox ſumma adeptos. quibuſdam, fortuna pro virtutibus fuit. Donatiua militi,neque Mucianus primâ concione, niſi modicè oſtenderat.ne Veſpaſianus quidem,plus ciuili bello obtulit,quàm alij in pace,egregiè firmus aduerſus militarem largitionem, eoque exercitu meliore. Miſſi ad Parthum Armeniumque legati. prouiſumque, ne verſis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtare Iudææ, Veſpaſianum obtinere clauſtra Ægypti placuit.Sufficere videbantur aduerſus Vitellium, pars copiarum,& dux Mucianus,& Veſpaſiani nomen,ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatoſque ſcriptæ epiſtolæ,præceptumque vt prætorianos Vitellio infenſos, reciperandæ militiæ præmio inuitarent. Mucianus cum expeditâ manu, ſocium magis imperij quàm miniſtrum agens, non lento itinere, ne contari videretur, neque tamen properans, gliſcere famam ipſo ſpatio ſinebat: gnarus modicas vires ſibi, & maiora credi de abſentibus. Sed legio ſexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine ſequebantur.

Etiam in Syriâ, operâ Muciani.

Et reges ſociantur: Sohemus, Antiochus, Agrippa, Berenices.

Beryti conuentus.

Omnia ad bellum parantur.

Honores in amicos Veſpaſiani largitur:

At parcè pecuniam militi.

Titus in Iudæâ manet:

Mucianus it ad bellum.

Classem parat,

Classem è Ponto, Byzantium adigi iusserat: ambiguus consilij, num omissâ Mœsiâ, Dyrrhachium pedite atque equite peteret: simul longis nauibus versum in Italiam mare clauderet, tutâ pone tergum Achaiâ Asiâque. quas inermes exponi Vitellio, ni præsidiis firmarentur: atque ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, si simul Brundisium Tarentumque, & Lucaniæ Calabriæque litora, infestis classibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum, paratu strepere prouinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli ciuilis neruos dictitans Mucianus, non ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes, & locupletissimus quisque in prædam correpti. quæ grauia atque intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansêre. ipso Vespasiano, inter initia imperij, ad obtinendas iniquitates haut perinde obstinato: donec, indulgentiâ fortunæ, & prauis magistris, didicit, aususque est. Propriis quoque opibus Mucianus bellum iuuit, largitus priuatim, quod auidiùs de Rep. sumeret. Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti; rarissimus quisque, eandem in reciperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Vespasiani cœpta, Illyrici exercitus studio in partes. Tertia legio exemplum ceteris Mœsiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac septima Claudiana, imbutæ fauore Othonis, quamuis prœlio non interfuissent: Aquileiam iam progressæ, * proturbatis qui de Othone nuntiabant, laceratisq. vexillis nomẽ Vitellij præferentibus, raptâ postremò pecuniâ, & inter se diuisâ, hostiliter egerant. Vnde metus, & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant. Ita tres Mœsicæ legiones per epistolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo * metu Aponius Saturninus Mœsiæ rector, pessimũ facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, septimæ legionis legatum; ob simultates, quibus caussam partium prætendebat. Iulianus, comperto discrimine, & gnaris locorum adscitis, per auia Mœsiæ vltra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vespasianum iter trahens, & ex nuntiis contabundus, aut properans. At in Pannoniâ XIII. legio ac VII. Galbiana, dolorem iramq. Bedriacensis pugnæ retinentes, haut contanter Vespasiano accessêre, vi præcipuâ Primi Antonij. Is legibus nocens, & tẽpore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, senatoriũ ordinem reciperauerat, præpositus à Galbâ septimæ legioni. scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens. à quo neglectus, in nullo Othoniani belli vsu fuit. labantibus Vitellij rebus Vespasianum secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promtus, serendæ in alios inuidiæ artifex, discordiis & seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxêre, quamquam consularibus legatis nihil turbantibus. Titus Flauianus Pannoniam, Pompeius * Sullanus Dalmatiam tenebant, diuites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus, vigens ætate, claris natalibus. primâ iuuentâ, quietis cupidine, senatorium ordinem exuerat. idem pro Galbâ dux coloniæ suæ, eaque operâ procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmiis periculorum, quàm ipsis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quidquid vsquam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolæ: quòd vtraq. legio pro Othone, aduersa Vitellio fuerat.

Pecuniam inprimis.

Acres vbiq. exactiones:

Et concussiones.

Illyriciani ad Vespasianum transeunt:

* Mendosa & mutila hæc tota narratio.

* motu

Operâ maximè Antonij Primi.

Quid is hominis!

* Siluanus

Fax altera, Cornelius Fuscus.

Alij exercitus item alliciuntur.

lio fuerat.Sparguntur per Gallias litteræ, momentoq́. temporis flagrabat ingens bellum,Illyricis exercitibus palàm deſciſcentibus:ceteris fortunam ſecuturis.Dum hæc per prouincias,à Veſpaſiano ducibuſque partium, geruntur:Vitellius contemtior in dies ſegniorq́ue, ad omnis municipiorum villarumq́ue amœnitates reſiſtens,graui vrbem agmine petebat.Sexaginta millia armatorum ſequebãtur,licentiâ corrupta. Calonum numerus amplior,procaciſſimis etiam inter ſeruos lixarum ingeniis. tot legatorum amicorumq́ue comitatus inhabilis ad parendum,etiam ſi ſummâ modeſtiâ regeretur.Onerabant multitudinem, obuij ex vrbe ſenatores equiteſq́ue : quidam metu, multi per adulationem, ceteri ac paulatim omnes, ne aliis proficiſcentibus, ipſi remanerent.Aggregabantur è plebe, flagitioſa per obſequia Vitellio cogniti, ſcurræ, hiſtriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehoneſtamentis mirè gaudebat. Nec coloniæ modò,aut municipia, congeſtu copiarum, ſed ipſi cultores, aruaq́ue, maturis iam frugibus, vt hoſtile ſolum vaſtabantur. Multæ & atroces inter ſe militum cædes, poſt ſeditionem Ticini cœptam; manente legionum auxiliorumq́ue diſcordiâ, vbi aduerſus paganos certandum foret,conſenſu. Sed plurima ſtrages, ad ſeptimũ ab vrbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, vt gladiatoriam ſaginam,diuidebat.Et effuſa plebs,totis ſe caſtris miſcuerat.Incurioſos milites,vernaculâ vrbanitate quidam ſpoliauêre, abſciſſis furtim balteis, an accincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium inſolens contumeliæ animus. Inermem populum gladiis inuaſêre. Cæſus inter alios pater militis, cùm filiũ comitaretur, deinde agnitus. & vulgatâ cæde,temperatum ab innoxiis.In vrbe tamen trepidatum,præcurrentibus paſſim militibus. Forum maximè petebant, cupidine viſendi locum in quo Galba iacuiſſet. Nec minus ſæuum ſpectaculum erant ipſi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, cùm turbam populi per inſcitiam parum vitarent, aut vbi lubicro viæ vel occurſu alicuius procidiſſent,ad iurgium, mox ad manus & ferrum tranſirent. Quin & tribuni præfectiq́ue,cum terrore & armatorum cateruis volitabant. Ipſe Vitellius, à ponte Miluio,inſigni equo,paludatus accinctuſq́ue,ſenatum & populũ ante ſe agens,quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amicorum conſilio deterritus,ſumtâ prætextâ & compoſito agmine inceſſit. Quattuor legionum aquilæ per frontem, totidemq́ue circà è legionibus aliis vexilla, mox XII. alarum ſigna,& poſt peditum ordines,eques: dein quattuor & XXX. cohortes,vt nomina gentium,aut ſpecies armorum forent,diſcretæ.Ante aquilam præfecti caſtrorum tribuniq́ue,& primi centurionum, candidâ veſte: ceteri, iuxta ſuam quiſque centuriam,armis doniſq́ue fulgentes.Et militum phaleræ,torqueſq́ue ſplendebant. decôra facies, & non Vitellio Principe dignus exercitus.Sic Capitolium ingreſſus, atque ibi matrem complexus, Auguſtæ nomine honorauit. Poſterâ die, tamquam apud alterius ciuitatis ſenatum populumq́ue,magnificam orationẽ de ſemetipſo promſit, induſtriam temperantiamq́ue ſuam laudibus attollens: conſciis flagitiorũ ipſis qui aderant, omniq́ue Italiâ,per quam ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen,vacuum curis, & ſine falſi veriq́ue diſcrimine ſolitas adulationes edoctum,clamore & vocibus adſtrepebat:abnuentiq́ue nomen Auguſti,expreſſêre vt aſſumeret,tam fruſtra quàm recuſauerat. Apud ciuitatẽ cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptũ eſt, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius,de cærimoniis publicis X v. kal. Aug. edixiſſet, antiquitùs infauſto die Cremerenſi Alienſiq́. cladibus. adeò omnis humani diuiniq́ue iuris expers,pari libertorum amicorumq́ue ſecordiâ,velut inter temulentos agebat.

Vitellius lentè interea ad vrbem:

Ingenti agmine.

Cui & viliſſimi miſcentur.

Italia adeditur, & atteritur.

Plebs vrbana à milite cæſa.

Ferocia Germanicorum militum.

Vitellius vrbem init:

Pulcherrimo exercitu.

Concionem habet:

Magno applauſu vulgi.

Malũ omen Vitellio.

Popularem se facit. agebat. Sed comitia consulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro vt spectator, in circo vt fautor affectauit. quæ grata sanè & popularia, si à virtutibus proficiscerentur; memoriâ vitæ prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in senatum, etiam cùm paruis de rebus patres consulerentur. Ac fortè Priscus Heluidius, prætor designatus, contra studium eius censuerat. Commotus primò Vitellius, non tamen vltrà quàm Tribunos plebis in auxilium spretæ potestatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur, nihil noui accidisse respondit, quòd duo senatores in Rep. dissentirent: solitum se etiam Thraseæ contradicere. Irrisêre plerique impudentiam æmulationis. aliis id ipsum placebat, quòd non ex præpotentibus, sed Thraseam ad exemplar veræ gloriæ legisset. Præposuerat prætorianis P. Sabinum, ac * præfecturæ cohortis Iulium Priscum, dum centurio esset. Priscus, Valentis; Sabinus, Cæcinæ gratiâ pollebant. Inter discordes, Vitellio nihil auctoritatis. munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odiis, quæ bello & castris malè dissimulata, prauitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitiis ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus contendunt, comparanturque, variis in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. Nec vnquam satis fida potentia, vbi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempestiuis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebantque. Nec eo segniùs inuaserant domos, hortos, opesque imperij: cùm flebilis & egens nobilium turba, quos ipsos liberósque patriæ Galba reddiderat, nullâ Principis misericordiâ iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quòd reuersis ab exsilio iura libertorum concessisset: quamquam id omnino seruilia ingenia corrumpebant, abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus. Et quidam in domum Cæsaris transgressi, atque ipsis dominis potentiores. Sed miles, plenis castris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & vrbe totâ vagus, non principia noscere, non seruare vigilias, neque labore firmari: per illecebras vrbis, & inhonesta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Postremò ne salutis quidem curâ, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. vnde crebræ in vulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumq. obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æstus impatientia labefecit. Insuper confusus, prauitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quattuor vrbanæ cohortes scribebantur, quîs singula millia inessent. Plus in eo dilectu Valens audebat, tamquã ipsum Cæcinam periculo exemisset. sanè aduentu eius partes conualuerant, & finistrũ lenti itineris rumorem prospero prœlio verterat: omnisque inferioris Germaniæ miles Valentem assectabatur. vnde primũ creditur Cæcinæ fides fluitasse. Ceterùm non ita ducibus indulsit Vitellius, vt non plus militi liceret. Sibi quisq. militiam sumsêre. quamuis indignus, si ita maluerat, vrbanæ militiæ adscribebatur: rursus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus, permissum. nec deërant qui vellent, fessi morbis, & intemperiem cæli incusantes. Robora tamẽ legionibus aliisq. subtracta, conuulsum castrorũ decus, x x. millibus è toto exercitu permixtis magis quàm electis. Concionante Vitellio, postulantur ad supplicium Asiaticus, & Flauius, & Rufinus duces Galliarum, quòd pro Vindice bellassent. Nec coërcebat eiusmodi voces Vitellius, super insitam animo ignauiam, conscius sibi instare donatiuũ & deësse pecuniã, omnia alia militi largiebatur. Liberti Principum, conferre pro numero mancipiorum, vt tributũ iussi. Ipse solâ perdendi curâ, stabula aurigis exstruere. Circum, gladiatorum ferarumque

Heluidius in eum liberior.

Quod comiter tamen acceptum.

* Pete veram scripturam è Com.

Dissidium inter Valentem & Cæcinam.

Qui omnia Romæ possunt.

Exsulibus ius libertorũ restitutum.

Miles Romæ effæminatur:

Atque languescit.

Numerus cohortium in vrbe augetur.

Ed. ij. confusè.

Quidam ad supplicium postulati.

rarumque ſpectaculis, opplere: tamquam in ſummâ abundantiâ, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem, Cæcina ac Valens, editis totâ vrbe vicatim gladiatoribus, celebrauêre: ingenti paratu, & ante illum diem inſolito. Lætũ fœdiſſimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd exſtructis in campo Martio aris, inferias Neroni feciſſet. Cæſæ publicè victimæ crematæque: faces, Auguſtales ſubdidere: quod ſacerdotium, vt Romulus Tatio regi, ita Cæſar Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. Nondum quartus à victoriâ menſis, & libertus Vitellij Aſiaticus, Polycletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illâ aulâ, probitate aut induſtriâ certauit: vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & ſumtu Caianæ * aquæ ſatiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipſe abundè ratus, ſi præſentibus frueretur, nec in longius conſultans, nouies millies ſeſtertium pauciſſimis menſibus interuertiſſe creditur. Magna & miſera ciuitas, eodem anno Othonem Vitelliumque paſſa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Aſiaticos, variâ & pudendâ ſorte agebat; donec ſucceſsêre Mucianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nuntiatur, miſſis ab Aponio Saturnino epiſtolis, antequam is quoque Veſpaſiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, vt trepidans re ſubitâ, perſcripſerat; & amici adulantes, mollius interpretabantur. Vnius legionis eam ſeditionem: ceteris exercitibus conſtare fidem. In hunc modum etiam Vitellius apud milites diſſeruit, prætorianos nuper exauctoratos inſectatus, â quibus falſos rumores diſpergi. nec vllum ciuilis belli metum aſſeuerabat, ſuppreſſo Veſpaſiani nomine, & vagis per vrbem militibus, qui ſermones populi coërcerẽt. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germaniâ Britanniaque & Hiſpaniis exciuit: ſegniter, & neceſſitatem diſſimulans. Perinde legati prouinciæque contabantur. Hordeonius Flaccus, ſuſpectis iam Batauis, anxius proprio bello. Vectius Bolanus, nunquam ſatis quietâ Britanniâ. & vterque ambigui. neque ex Hiſpaniis properabatur, nullo tum ibi conſulari. Trium legionum legati, pares iure, & proſperis Vitellij rebus, certaturi ad obſequium, aduerſam eius fortunam, ex æquo detractabant. In Africâ legio cohorteſque dilectæ à Clodio Macro, mox à Galbâ dimiſſæ, rurſus iuſſu Vitellij militiam cœpere. ſimul cetera iuuentus dabat impigrè nomina. quippe integrum illic ac fauorabilem proconſulatum Vitellius, famoſum inuiſumque Veſpaſianus egerat: perinde ſocij de imperio vtriuſq. coniectabant. ſed experimentum contrà fuit. Ac primò Valerius Feſtus legatus, ſtudia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epiſtolis edictiſque Vitellium, occultis nuntiis Veſpaſianum fouens, & hæc illáve defenſurus, prout inualuiſſent. Deprehenſi cum litteris edictiſque Veſpaſiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium miſſi necantur. plures fefellêre, fide amicorum, aut ſuomet aſtu occultati. Ita Vitellij paratus noſcebantur: Veſpaſiani conſiliorum pleraque ignota. primùm ſecordiâ Vitellij, deinde Pannonicæ alpes præſidiis inſeſſæ, nuntios retinebant. Mare quoque * Eteſiæ flabant. harum flatu in orientem nauigantibus ſecundum, inde aduerſum erat. Tandem irruptione hoſtium, atrocibus vndique nuntiis exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad bellum iubet. Præmiſſus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primum aſſurgentem, infirmitas tardabat. Longè alia proficiſcentis ex vrbe Germanici exercitus ſpecies. Non vigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, ſegnes equi. impatiens ſolis, pulueris, tempeſtatum: quantumq. hebes ad ſuſtinendum laborem miles, tanto ad diſcordias promtior. Accedebat

Vitellius vim pecuniæ profudit.

Neroni parentat.

Aula eius corruptiſſima.

Miſeria ciuium.

Nuncij ſuper defectione à Vitellio.

Quos ſtultè coërcet ipſe.

Lentè militem colligit.

Africa pro eo adnititur.

Sed præſes eius occultè pro Veſpaſiano.

* Longè aliter vulgati. Pete è Com.

Cæcina it ad bellum.

Non cum eodem milite, quem adduxerat.

Dux ipse solutus:

huc Cæcinæ ambitio vetus, torpor recens, nimiâ fortunæ indulgentiâ soluti in luxum: seu perfidiam meditanti, infringere exercitus virtutem, inter artes erat. Credidêre plerique Flauij Sabini consiliis concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, rata apud Vespasianum fore pacta transitionis. simul odiorum inuidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, vt impar ad Vitellium, gratiam vireſque apud nouum Principem pararet. Cæcina, complexu Vitellij multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit. Mox vexillarij quartædecimæ, & sextædecimæ legionum, dein quinta, & * duodeuicesima secutæ: postremo agmine Vnaetuicesima Rapax, & prima Italica incessêre, cum vexillariis trium Britannicarum legionum, & electis auxiliis. Profecto Cæcinâ, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductauerat, vt in itinere opperiretur: sic sibi cum Cæcinâ conuenisse. qui præsens, eoque validior, immutatum id consilium finxit, vt ingruenti bello, totâ mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hostiliam petere iussæ. Ipse Rauennam diuertit, prætexto Classem alloquendi. Mox Patauij secretum componendæ proditionis quæsitum. Namque Lucilius Bassus post præfecturam alæ, Rauennati simul ac Misenensi classibus à Vitellio præpositus, quòd non statim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosâ perfidiâ vlciscebatur. Nec sciri potest, traxerit ne Cæcinam, an (quod euenit inter malos, vt & similes sint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauiâ domo, monumenta huiusce belli composuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulationem caussas tradidere. Nobis, super insitam leuitatem, & prodito Galbâ mox vilem fidem, æmulatione inuidiaque, ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur. Cæcina legiones assecutus, centurionum militumque animos obstinatos, pro Vitellio, variis artibus subruebat. Basso eadem molienti minor difficultas erat, lubricâ ad mutandam fidem classe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

Siue corruptus etiam.

Copia eius.

* *Vat.* duoetvicesima

Proditionem cum Basso instruit.

Quem, corrupítne? an ab eo corruptus?

Vterque suos tentat, & immutat:

Facilius Bassus.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

VESPASIANI copiæ in Italiam veniunt, duce & instinctore Antonio Primo. Sparsim quædam gesta, & leues pugnæ. Classis Rauennâs ad Vespasianum deficit: & proditorem animum Cæcina aperit. sed hîc parum prosperè, quia à milite vinctus captusq;. Prælium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum superuentu nouarum legionum prælium: idq; noctu. sed & tunc pulsi Vitelliani. Castra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. vbi magna strages, paullo pòst in ipsâ vrbe omne genus cladium. Vitellius interea in luxu, nec sine sæuitiâ. P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blæsum interfici. Fabius Valens contra Antonium venit: sed pugnâ illâ magnâ cognitâ, cum paucis aufugit, & in mari oppressus est. Britannia turbata, item Germania, & Dacia. Vespasiani duces Romam petunt. Vitellius insideri Apenninum iubet. sed belli mox pertæsus, paciscitur cum Sabino Vespasiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupêre. Sabinum in Capitolium compulerunt, obsederunt, expugnarunt, incenderunt. Quædam à L. Vitellio fratre Principis in Campaniâ gesta. Tandem Vespasiani omnes copiæ Romam venêre: per vim & varia prælia ingressæ sunt, omniaq; libidine & cæde fædarunt. Mors ipsius Vitellij. Gesta vno eodemq; anno.

MELIORE fato fideque Flauianarum partium duces consilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauêre, placerétne obstrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires vniuersæ consurgerent, an ire cominus, & certare pro Italiâ constantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famamque extollebant, & adueniisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum, & quamquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. Sed insessis interim alpibus, venturum cum copiis Orientis Mucianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri morâ, nouas vires affore, & præsentibus nihil periturum.* Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) *festinationem ipsis vtilem, Vitellio exitiosam* differuit. *plus secordiæ, quàm fiduciæ, accessisse victoribus. Neque enim in procinctu & castris habitos: per omnia Italiæ municipia desides, tantùm hospitibus metuendos: quanto ferociùs antè se egerint, tanto cupidiùs insolitas voluptates hausisse. Circo quoque, ac theatris, & amœnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed addito spatio, rediturum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam, vnde vires; Britanniam freto dirimi, iuxtà Gallias, Hispaniasque. vtrimque viros, equos, tributa: ipsamque Italiam & opes vrbis. Ac si inferre arma vltrò velint; duas classes, vacuumque Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? vnde interim pecuniam, & commeatus? Quin potius eo ipso vterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis, quàm victæ, resurgere in vltionem properent: Mœsici exercitus, integras vires attulerint. Si numerus militum potius, quàm legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuisse disciplinæ ipsum pudorem. Equites verò, ne tum quidem victos; sed, quamquam rebus aduersis, disiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupêre hostem. Nunc XVI. alarum coniuncta signa, pulsu sonituque, & nube ipsâ operient ac superfundent oblitos prœliorum equites, equosque. Nisi quis retinet, idem suasor auctorque consilij ero. Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete, mihi expeditæ cohortes sufficient. Iam, reseratâ militiâ, impulsas Vitellij res audietis: iuuabit sequi, & vestigiis vincentis insistere.* Hæc atque talia, flagrans oculis, truci voce, quò latiùs audiretur, (& enim se centuriones

Vespasiani duces de bello deliberant.

Quidam id differunt.

Accelerant alij, & inprimis Antonius.

& quidam militum consilio miscuerant)ita effudit, vt cautos quoque ac prouidos permoueret: vulgus, & ceteri, vnum virum ducemque spretâ aliorum segnitiâ, laudibus ferrent. Hanc sui famam eâ statim concione commouerat, quâ recitatis Vespasiani epistolis, non, vt plerique, incerta differuit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxisset. Apertè descendisse in caussam videbatur: eoque gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi inter aduersa reliquerat. Titus Ampius Flauianus, naturâ ac senectâ contator, suspiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminisset. Idemque, quòd cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flauianum, omissâ Pannoniâ ingressum Italiam, & discrimini exemtum, rerum nouarum cupido legati nomen resumere, & miscerì ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, non quia industriâ Flauiani egebat, sed vt consulare nomen surgentibus tum maximè partibus, honestâ specie prætenderetur. Ceterùm vt transmitteret in Italiam impunè, * & eo vsui foret, scriptum Aponio socium reuirescere crederet. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa, patentibus circùm campis ad pugnam equestrem, quâ præualebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit. exemplo, opibusque, partes iuuêre. Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliasque alpes. ac ne peruium illa Germanicis exercitibus foret, * obsepserat. quæ ignara Vespasiano, aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, exspectarique Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio consilium, quandò Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentique ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam, & alia huiuscemodi prætexendo; sed gloriæ auidus, atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex distantibus terrarum spatiis, consilia post res afferebantur. Igitur, repentino incursu, Antonius stationes hostium irrupit, tentatisq. leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina, inter Hostiliam vicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permuniit, tutus loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus, duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuêre: aut retrò actæ, desertâ Italiâ turpem fugam conscisse. Sed Cæcina, per varias moras, prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promtum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione septimâ Claudianâ aduênit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus, laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus, quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces, omissâ prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnificè, pro caussâ fidenter, de exitu securi, Vitellium vt inimici, vt innocuum exercitum Mœsicum celebrare.

Quem milites audiunt.

Vt virum, & vt apertum.

Cornelius Fuscus.

T. Flauianus.

* Confusa & corrupta.

Vespasiani copiæ in Italiâ: Vicentiam occupant:

Etiam Veronam:

Ipso tamen ignauo & dissuadente.

Cæcina castra ad Hostiliam.

Qui verbis in Flauianos ferox, re amicus.

Messalla laus.

Cæcina epistola parum libera.

Liberrima Flauianorũ.

brare. At ne inermes prouinciæ, barbaris nationibus exponerentur; principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium aſciti, plebem quoque, & vim equitum, quâ ſolâ valent, offerebant. remiſſum id munus, ne inter diſcordias externa molirentur, ac maiore ex diuerſo mercede, ius faſque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorum, quibus vetus obſequium erga Romanos, & gens fidei commiſſæ * patientior: oppoſita in latus auxilia, infeſtâ Rhætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum alâ * Taurianâ & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rhætos Noricoſque interfluit, miſſus, nunc illis, aut his prœlium tentantibus, fortuna partium alibi tranſacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitũ ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus, ſtrenuus bello, quam gloriam ei dux Corbulo, & proſperæ in Armeniâ res addiderant. Idem, ſecretis apud Neronem ſermonibus, ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde, infami gratiâ, primum pilum adepto, læta ad præſens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus, occupantes Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præſidium, aduerſus claſſem Rauennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateſte partibus adiunxêre. Illic cognitum, tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen, ad Forum Alieni, ponte iuncto, conſediſſe. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. nam id quoq. nuntiabatur. luce primâ, inermes pleroſq. oppreſſêre. Prædictum, vt paucis interfectis, ceteros pauore ad mutandam fidem cogerẽt. Et fuêre, qui ſe ſtatim dederent. plures, abrupto ponte, inſtanti hoſti viam abſtulerunt. Vulgatâ victoriâ, poſt principia belli ſecundum Flauianos, duæ legiones, ſeptima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquilâ legato, Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem ſumti. & Minucius Iuſtus, præfectus caſtrorũ legionis ſeptimæ, quia * audacius quàm ciuili bello imperitabat, ſubtractus militum iræ, ad Veſpaſianum miſſus eſt. Deſiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur, poſtquam Galbæ imagines, diſcordiâ temporum ſubuerſas, in omnibus municipiis recoli iuſſit Antonius: decorum pro cauſsâ ratus, ſi placeret Galbæ principatus. * Et partes præſumſêre, factâ tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulſiſſet ſpe, atque ipſum Cæcinam non obſcurè ad tranſitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epiſtolæ addidêre fiduciam, quòd ſubmiſsè Cæcina velut offendere Veſpaſianum timens, ipſorum duces cõtemtim, tamquam inſultantes Vitellio ſcripſiſſent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numiſius Lupus ducebant, oſtentare vires, & militari vallo Veronam circumdare placuit. Fortè Galbianæ legioni, in aduersâ fronte valli opus ceſſerat, & viſi procul ſociorum equites, vanam formidinem vt hoſtes fecêre. Rapiuntur arma, & vt proditionis * ira militum in T. Ampium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuiſus, turbine quodam ad exitium poſcebatur. propinquum Vitellij, proditorẽ Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defenſioni locus, quamquã ſupplices manus tenderet, humi plerumq. ſtratus, lacerâ veſte, pectus atq. ora ſingultu quatiens. Id ipſum apud infenſos incitamentũ erat, tamquam nimius pauor conſcientiam argueret. Obturbabatur militũ vocibus Aponius, cùm loqui cœptaret. fremitu & clamore ceteros aſpernantur, vni Antonio apertæ militum aures. Nam & facundia aderat mulcendique vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudeſcere ſeditio,

Auxilia externa Veſpaſiani.

* *Libri vet.* fidei commiſſior patientior.

* *Vat.* Auriânâ

Arrius Varus.

Opitergium, Altinum, Patauium, Ateſte, à Flauianis occupata.

Legiones duæ iis accedunt.

* *Lib. opt.* adductius

Galbæ imagines reſtituta.

Verona obſeſſa.

Seditio in caſtris.

Antonius arte lenire parat.

ſeditio,& à conuiciis & probris, ad tela & manus tranſibant, iniici catenas
Quæ detecta. Flauiano iubet. Senſit ludibrium miles, diſiectiſque qui tribunal tuebantur,
extrema vis parabatur. Oppoſuit ſinum Antonius ſtricto ferro, aut militum
Igitur auctoritate agit. ſe manibus, aut ſuis moriturum obteſtans: vt quemq. notum, & aliquo mili-
tari* honore inſigné aſpexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox con-
* *Ex manuſ. at vulgati, decore*
uerſus ad ſigna & bellorũ deos, hoſtium potiùs exercitibus illum furorem,
illam diſcordiam iniicerent, orabat, donec fatiſceret ſeditio, &, extremo iam
Et peruincit. die, ſua quiſque in tentoria dilaberetur. Profectus eâdem nocte Flauianus,
obuiis Veſpaſiani litteris, diſcrimini exemptus eſt. Legiones, veluti tabe in-
fectæ, Aponium Saturninum Mœſici exercitus legatum, eò atrociùs aggre-
diuntur, quòd non, vt priùs, labore & opere feſſæ, ſed medio diei exarſerant,
Iterum ſeditio. vulgatis epiſtolis, quas Saturninus ad Vitelliũ ſcripſiſſe credebatur. vt olim
virtutis modeſtiæque, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat; ne mi-
nus violenter Aponium, quàm Flauianum, ad ſupplicium depoſcerent.
* *Var.* Mœſicæ legiones, Quippe* Mœſici, adiutam à ſe Pannoniorum vltionem, referentes; & Pan-
nonici, velut abſoluerentur aliorum ſeditione, iterare culpam gaudebant.
In hortos, in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. Nec tam Primus,
Aponianus, & Meſſalla (quamquam omni modo niſi) eripuêre Saturninum,
quàm obſcuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantiũ fortè balnearum
Et pulſus Saturninus. fornacibus abditus. Mox, omiſſis lictoribus; Patauium conceſſit. Digreſſu
conſularium, vni Antonio vis ac poteſtas in vtrumque exercitum fuit; ce-
Antonius ſolus omnia regit. dentibus collegis, & obuerſis militum ſtudiis. Nec deerant qui crederent,
vtramque ſeditionem fraude Antonij cœptam, vt ſolus bello frueretur. Ne
in Vitellij quidem partibus quietæ mentes. exitioſiore diſcordiâ, non ſuſpi-
cionibus vulgi, ſed perfidiâ ducum turbabantur. Lucilius Baſſus, claſſis Ra-
Baſſus claſſem prodit. uennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ
Pannoniique erant, quæ prouinciæ Veſpaſiano tenebantur, partibus eius ag-
gregauerat. Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris, ſoli in principia defecto-
res coirent. Baſſus, pudore ſeu metu quis nam exitus foret, intra domũ oppe-
riebatur. Trierarchi, magno tumultu, Vitellij imagines inuadunt, & paucis
reſiſtentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum nouarum ſtudio, in Veſpa-
ſianum inclinabat. Tum progreſſus Lucilius auctorem ſe palàm præbet.
claſſis Cornelium Fuſcum præfectum ſibi deſtinat, qui properè accurrit.
Baſſus, honoratâ cuſtodiâ liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfe-
cto alæ Mennio Rufino, præſidium illic agitante, vincîtur. Sed exſoluta ſta-
tim vincula, interuentu Hormi Cæſaris liberti. is quoque inter duces habe-
Cæcina idem conatur de exercitu. batur. At Cæcina, defectione claſſis vulgatâ, primores centurionum, & pau-
cos militum, ceteris per militiæ munera diſperſis, ſecreta caſtrorũ affectans,
in principia vocat. Ibi Veſpaſiani virtutem, vireſque partium extollit: tranſ-
fugiſſe claſſem, arcem commeatuum, aduerſas Gallias Hiſpaniaſque, nihil
in vrbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox, incipientibus qui
conſcij aderant, ceteros re nouâ attonitos, in verba Veſpaſiani adigit. Simul
Indignatio militum. Vitellij imagines direptæ, & miſſi qui Antonio nuntiarent. Sed vbi totis ca-
ſtris in famâ proditio, recurrens in principia miles, præſcriptum Veſpaſiani
nomen, proiectas Vitellij effigies aſpexit: vaſtum primò ſilentium, mox
cuncta ſimul erumpunt. *Huc cecidiſſe Germanici exercitus gloriam, vt ſine præ-
lio, ſine vulnere, victas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerſo le-
giones? Nempe victas. & abeſſe vnicum Othoniani exercitus robur, primanos, quartadeci-
manosque. quos tamen iiſdem campis illis fuderint ſtrauerintque, vt tot armatorum millia ve-
lut grex venalium exſuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones vnius claſſis ac-*

ceſſionem

ceſſionem fore. Id Baſſo, id Cæcinæ viſum, poſtquam domos, hortos, opes, principi abſtulerint, etiam militibus principem auferre, licet integros incruentosque, Flauianis quoque partibus viles. quid dicturos repoſcentibus aut proſpera, aut aduerſa? Hæc ſinguli, hæc vniuerſi, vt quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quintâ legione orto, repoſitis Vitellij imaginibus, vincla Cæcinæ iniiciunt. Fabium Fabulum, quintæ legionis legatum, & Caſſium Longum præfectum caſtrorum, duces diligunt. Fortè oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & inſontes trucidant. Relictis caſtris, abrupto ponte, Hoſtiliam rurſus, inde Cremonam pergunt, vt legionibus primæ Italicæ & Vnietviceſimæ Rapaci iungerentur: quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiſerat. Vbi hæc comperta Antonio, diſcordes animis, diſcretos viribus hoſtiũ exercitus aggredi ſtatuit, antequam ducibus auctoritas, militi obſequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectũ ab vrbe, acceleraturumque, cognitâ Cæcinæ proditione, coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis, per Rhætiam timebatur: & Britanniâ, Galliaque & Hiſpaniâ auxilia Vitellius acciuerat, immenſam belli luem, ni Antonius id ipſum metuens, feſtinato prælio victoriam præcepiſſet. Vniuerſo cum exercitu, ſecundis à Veronâ caſtris, Bedriacum venit. Poſtero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonenſem agrum miſſæ, vt ſpecie parandarum copiarum, ciuili prædâ miles imbueretur. Ipſe cum quattuor millibus equitum, ad octauum à Bedriaco progreſſus, quò licentiùs popularentur. Exploratores (vt mos eſt) longiùs curabant. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus eques, aduentare hoſtes, prægredi paucos, motum fremitumque latè audiri, nuntiauit. Dum Antonius, quid nam agendum, conſultat, auiditate nauandæ operæ Arrius Varus cum promtiſſimis equitum prorupit, impulitque Vitellianos modicâ cæde. nam plurium accurſu, verſa fortuna, & acerrimus quiſque ſequentium, fugæ vltimus erat. nec ſponte Antonij properatum, & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus ſuos, vt magno animo capeſſerent pugnam, diductis in latera turmis, vacuum in medio reliquit iter, quo Varum equiteſque eius reciperet. Iuſſæ armari legiones, datum per agros ſignum, vt quà cuique proximum, omiſsâ prædâ, prœlio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ ſuorum miſcetur, intulitque formidinem. Pulſi cum ſauciis integri, ſuometipſi metu, & anguſtiis viarum conflictabantur. Nullum in illâ trepidatione Antonius conſtantis ducis, aut fortiſſimi militis, officium omiſit. occurſat pauentibus, retinet cedentes. vbi plurimus labor, vnde aliqua ſpes, conſilio, manu, voce inſignis hoſti, conſpicuus ſuis, eò poſtremo ardoris prouectus eſt, vt vexillarium fugientem haſtâ tranſuerberarit. mox raptum vexillum in hoſtem vertit. quo pudore, haut plures quàm centum equites reſtitêre. Iuuit locus, artiore illic viâ, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat. Ea neceſſitas, ſeu fortuna, lapſas iam partes reſtituit. Firmati inter ſe, denſis ordinibus, excipiunt Vitellianos temerè effuſos. atque illi conſternantur. Antonius inſtare perculſis, ſternere obuios. Simul ceteri, vt cuique ingenium, ſpoliare, capere, arma equos abripere. Exciti proſpero clamore, qui modò per agros fugâ palabantur, victoriæ ſe miſcebant. Ad quartum à Cremonâ lapidem, fulsêre legionum ſigna, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum ſuorum prœlio, illuc vſque prouecta. Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, vltroque aggredi hoſtem, tantum per ſpatiũ curſu & pugnando feſſum. fortè victi, haut perinde rebus proſperis

Ferretus, etiam milites auferre,

Cæcinam in vincla dant.

Cremonam eunt.

Antonius occaſione vti properat.

Bedriacum venit.

Subitum ibi prœlium:

Nec Antonianis primò proſperum.

Sed rem Antonius reſtituit.

Nimiſquàm animoſè.

Adiuuit & caſus.

Vitelliani autem sine duce.

prosperis ducem desideraverant, atque in aduersis deesse intelligebant. Nutantem aciem, victor equitatus incursat. Et Vipsanius Messalla tribunus, cum Mœsicis auxiliaribus assequitur, quos militiæ gloriâ legionariis quamquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesque, rupêre legionũ agmen.

Itaque fugiunt.

Et propinqua Cremonensium mœnia, quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant. Nec Antonius vltrà institit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps * belli fortuna, quamuis prospero fine, equites equosque afflictauerat. Inumbrante vesperâ, vniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtque cumulos super, & recentia cæde vestigia incessêre, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut expugnare deposcunt. Hæc in medio, pulchra dictu. Illa sibi quisque. *Posse coloniam plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quòd si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac vulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. Sed opes Cremonensium, in sinu præfectorum legatorumque fore. Expugnatæ vrbis prædam, ad militem; deditæ, ad duces pertinere.* Spernuntur centuriones tribunique, ac ne vox cuiusquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inferens se manipulis, vbi aspectu & auctoritate silentium fecerat: *Non se decus neque pretium eripere tam benè meritis* affirmabat: *sed diuisa inter exercitum ducesque munia. militibus cupidinem pugnandi conuenire; duces prouidendo, consultando, contatione sæpius, quàm temeritate prodesse. Vt pro virili portione, armis ac manu victoriam iuuerit; ratione & consilio, propriis ducis artibus, profuturum. Neque enim ambigua esse quæ occurrant, noctem, & ignotæ situm vrbis, intus hostes, & cuncta insidiis opportuna. non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, ademto omni prospectu, quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne, & telis, an operibus, & vineis aggredienda vrbs foret?* Mox conuersus ad singulos, *num secures, dolabras, & cetera expugnandis vrbibus, secum attulissent?* rogitabat. Et cùm abnuerent, *gladiis ne*, inquit, *& pilis, perfringere ac subruere muros, vllæ manus possunt? Si aggerem struere, si pluteis cratibúsve protegi necesse fuerit, vt vulgus improuidum irriti stabimus, altitudinem turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potius morâ noctis vnius, aduectis tormentis machinisque, vim victoriamque nobiscum ferimus.* Simul lixas caloneſque cum recentissimis equitum, Bedriacum mittit, copias ceteraque vsui, allaturos. Id verò ægrè tolerante milite, prope seditionem ventum, cùm progressi equites sub ipsa mœnia, vagos ex Cremonensibus corripiunt. quorum indicio noscitur, sex Vitellianas legiones, omnemque exercitum qui Hostiliæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum, compertâ suorum clade, in prœlium accingi, ac iam affore. Is terror obstructas mentes, consiliis ducis, aperuit. Sistere tertiam legionem, in ipso viæ Postumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo septima Galbiana, patenti campo stetit: dein septima Claudiana, agresti fossâ (ita locus erat) præmunita, dextro, octaua per apertum limitem; mox tertiadecima, densis arbustis interscpta. Hic aquilarum signorumque ordo. Milites mixti per tenebras, vt fors tulerat. prætorianum vexillum, proximum tertianis. cohortes auxiliorum, in cornibus. latera ac terga, equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui, cum dilectis popularium, primori in acie versabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquiescere Cremonæ, & reciperatis cibo somnoque viribus, cõfectum algore atque inediâ hostẽ, posterâ die profligare ac proruere, ratio fuit: indigus rectoris, * vacuus consilij, tertiâ fermè noctis horâ, paratis, iamque dispositis Flauianis impingitur. Ordinem agminis disiecti per iram ac tenebras, asseuerare non ausim: quamquam alij tradiderint, quartam Macedonicam, dextro suorum cornu; quintam,

Ducibus etiã inuitis.

Vnus Antonius retinet.

Cremonam Vitelliani omnes conuenêre:

Parati prœlio.

Itaque & Flauiani se parant.

Eorum dispositio.

Vitelliani inuadunt.

Libri manuſſ. inopi.

Quorum ordo incertus.

Farn. prœlij Interea Flauiana omnes copiæ iunctæ.

quintam,& quintamdecimam,cum vexillis nonæ, secũdæque, & viceſimæ, Britannicarum legionum, mediam aciem; ſextadecimanos, duoetuiceſimanoſque,& primanos,læuum cornu compleſſe. Rapaces atque Italici, omnibus ſe manipulis miſcuerant. Equites, auxiliaque, ſibi ipſi locum legêre. Prœlium totâ nocte varium,anceps, atrox; his, rurſus illis, exitiabile. Nihil animus,aut manus,ne oculi quidem prouiſu iuuabant. Eademque, vtrâque acie,arma. crebris interrogationibus,notum pugnæ ſignum:permixta vexilla, vt quiſque globus, capta ex hoſtibus, huc vel illuc raptabat. Vrgebatur maximè ſeptima legio,nuper à Galbâ conſcripta.Occiſi ſex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam ſigna. Ipſam Aquilam, Atilius Verus primipili centurio, multâ cum hoſtium ſtrage, & ad extremũ moriens, ſeruauerat. Suſtinuit labentem aciem Antonius,accitis prætorianis. qui vbi excepêre pugnam, pellunt hoſtem, dein pelluntur. Namque Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant,vt tela vacuo atque aperto excuterentur, diſperſa primò & arbuſtis ſine hoſtium noxâ illiſa. Magnitudine eximiâ, *quartadecimæ legionis baliſta,ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateque cladem intuliſſet, ni duo milites præclarum facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis, ignorati vincla ac libramenta tormentorum abſcidiſſent. Statim confoſſi ſunt, eoque intercidêre nomina. de facto haut ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adultâ nocte, luna ſurgens oſtenderet acies, falleretque. Sed Flauianis æquior à tergo. hinc maiores equorum virorumque vmbræ, & falſo, vt in corpora, ictu, tela hoſtium citra cadebant. Vitelliani, aduerſo lumine collucentes, velut ex occulto iaculantibus, incauti offerebantur. Igitur Antonius,vbi noſcere ſuos, noſcique poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes ſpe promiſſiſque accendens, *cur rari ſumſiſſent arma?* Pannonicas legiones interrogabat. *Illos eſſe campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ, vbi reciperare gloriam poſſent.* Tum ad Mœſicos conuerſus, principes auctoreſque belli ciebat: *Fruſtrà minis & verbis prouocatos Vitellianos, ſi manus eorum oculosque non tolerent.* Hæc vt quoſque acceſſerat. Plura ad Tertianos, veterum recentiumque admonens: vt ſub M. Antonio Parthos, ſub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepuliſſent. Mox infenſus prætorianis: *Vos,* inquit, *niſi vincitis pagani, quis alius Imperator,quæ caſtra alia excipient? Illic ſigna armaque veſtra ſunt, & mors victis. Nam ignominiam conſumſiſtis.* Vndique clamor. & orientem ſolem (ita in Syriâ mos eſt) Tertiani ſalutauere. Vagus inde,conſilio ducis,ſubditus rumor,adueniſſe Mucianum, exercitus inuicem ſalutaſſe. gradum inferunt,quaſi recentibus auxiliis aucti,rariore iam Vitellianorum acie, vt quos, nullo rectore,ſuus quemque impetus vel pauor contraheret, diducerétve. Poſtquam pulſos ſenſit Antonius, denſo agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec reſtitui quiuere, impedientibus vehiculis, tormentiſque. Per limitem viæ ſparguntur,conſectandi feſtinatione, victores. eo notabilior cædes fuit,quia filius patrem interfecit.Rem nominaque,auctore Vipſanio Meſſallâ,tradam. Iulius Manſuetus,ex Hiſpaniâ, Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat.Is mox adultus, inter ſeptimanos à Galbâ conſcriptus,oblatum fortè patrem & vulnere ſtratum,dum ſemianimem ſcrutatur, agnitus,agnoſcenſque,& exanguem amplexus, voce flebili precabatur *piatos patris manes,néve ſe vt parricidam aduerſarentur. publicum id facinus: & vnum militem quotam ciuilium armorum partem? Simul attollere corpus, aperire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Aduertêre proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & queſtus, &

Longa & anceps pugna per tenebras.

Septima legio afflicta.

*quintadecimæ

Duorum militum audax facinus.

Luna Flauianos iuuat:

Antonius imprimis, qui eos erigit.

*cur reſumpſiſſet

Tertianorũ laus.

Callidum Antonij cõmentum.

Patrem filius interficit.

*Vulgò, placatos

ſæuiſſimi

sæuissimi belli exsecratio. Nec eo segniùs propinquos, affines, fratres trucidatos spoliant. Factum esse scelus loquuntur, faciuntque. Vt Cremonam venêre, nouum immensumque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœnibus Cremonensium castra sua, castris vallum circumiecerat. eaque munimenta rursus auxerat. Quorum aspectu hæsere victores, incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem, fesso per diem noctemque exercitu, arduum; & nullo iuxtà subsidio, anceps. Sin Bedriacum redirent; intolerandus tam longi itineris labor; & victoria ad irritum reuoluebatur. Munire castra; id quoque propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos & opus molientes subitâ eruptione turbarent. Quæ super cuncta, terrebat ipsorum miles, periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & ex temeritate, spes. omnisque cædes, & vulnera, & sanguis, auiditate prædæ pensabantur. Huc inclinauit Antonius, cingique vallum coronâ iuslit. Primò sagittis saxisque eminus certabant, maiore Flauianorũ pernicie, in quos tela desuper librabantur. Mox vallum portasque legionibus attribuit, vt discretus labor fortes ignauosque distingueret, atq. ipsâ contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacẽsi viæ, tertiani septimaniq. sumsêre; dexteriora valli, octaua ac septima Claudiana; tertiadecimanos, ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces, scalasque cõuectant. Tum, elatis super capita scutis, densâ testudine succedunt. Romanæ vtrimque artes. pondera saxorum Vitelliani prouoluunt, disiectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutantur, donec solutâ compage scutorũ exangues aut laceros prosternerent. Multâ cum strage incesserat * contatio, ni duces fesso militi, & velut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormine id ingenium, vt Messalla tradit, an potior auctor sit C. Plinius, qui Antonium incusat, haut facilè discreuerim: nisi quòd neque Antonius, neque Hormus, à famâ vitaq. suâ, quamuis pessimo flagitio, degenerauêre. Non iam sanguis, neque vulnera morabantur, quin subruerent vallum, quaterentq. portas, innixi humeris, & super iteratam testudinem scandentes, prehensaret hostium tela brachiaque. integri cum sauciis, * semineces cum exspirantibus voluuntur, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortium. Acerrimum, septimæ, tertiæque legionum, certamen. Et dux Antonius, cum dilectis auxiliaribus, eôdem incubuerat. Obstinatos inter se, cùm sustinere Vitelliani nequirent, & superiecta tela testudine laberentur, ipsam postremò balistam in subeuntes propulêre: quæ vt ad præsens disiecit obruitque quos inciderat, ita pinnas ac summa valli ruinâ suâ traxit. Simul iuncta turris, ictibus saxorum cessit. quâ septimani dum nituntur cuneis, tertianus securibus gladiisque portam perfregit. Primum irrupisse C. Volusium tertiæ legionis militem, inter omnes auctores constat. Is in vallum egressus, deturbatis qui resisterent, conspicuus manu ac voce, capta castra conclamauit. Ceteri, trepidis iam Vitellianis, seq. è vallo præcipitantibus, perrupêre. completur cæde, quantum inter castra murosque, vacui fuit. Ac rursus noua laborum facies, ardua vrbis mœnia, saxeæ turres, ferrati portarum obiices, vibrans tela miles, frequẽs obstrictusque Vitellianis partibus Cremonensis populus, magna pars Italiæ statoin eosdem dies mercatu congregata. quod defensoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferrique amœnissimis extra vrbem ædificiis iubet: si damno rerum suarum, Cremonenses ad mutandam fidẽ traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egressa, fortissimo quoq. militum complet. Illi

Ad Cremonam castra.

Quæ oppugnatu ardua.

Tamen oppugnant.

Testudinem faciunt.

Vitelliani eã disiiciunt.

**Fortasse, tentatio,*

Sed spe prædæ iterum accenduntur.

**Var. semianimes*

Deniqueperuincunt, & perrumpunt.

Vitelliani in vrbem fugâ feruntur.

Sed & hanc victores aggrediuntur.

Ante-vrbia incendunt.

trabibus,

trabibus,teguliſque,& facibus,propugnatores deturbant.Iam legiones in teſtudinem glomerantur,& alij tela ſaxaque incutiebant, cùm languere paulatim Vitellianorum animi,& vt quiſq. ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremonâ quoque excisâ,nulla vltrà venia,omniſque ira victoris non in vulgus inops,ſed in tribunos centurioneſque, vbi pretium cædis erat,reuerteretur. Gregarius miles,futuri ſecors,& ignobilitate tutior, perſtabat. Vagi per vias,in domibus abditi,pacem ne tum quidem orabant,cùm bellum poſuiſſent. Primores caſtrorum, nomen atque imagines Vitellij amoliuntur.Catenas Cæcinæ(nam etiam tum vinctus erat)exſoluunt,orantque,vt cauſſæ ſuæ deprecator aſſiſtat. Aſpernantẽ tumentemque,lacrymis fatigant extremum malorum: *ac fortiſſimi viri,proditoris opem inuocantes,mox velamenta & infulas pro muris oſtentant.Cùm Antonius inhiberi tela iuſſiſſet,ſigna aquilaſque extulère.Mæſtum inermium agmen, deiectis in terram oculis, ſequebatur. Circumſtiterant victores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus.Mox vt præberi ora cõtumelijs, & poſitâ omni ferociâ cuncta victi patiebãtur,ſubit recordatio,illos eſſe, qui nuper Bedriaci victoriæ tẽperaſſent. Sed vbi Cæcina,prætextâ lictoribuſque inſignis, dimotâ turbâ,conſul inceſſit:exarſêre victores.ſuperbiam,ſæuitiamque(adeò inuiſa ſcelera ſunt)etiam perfidiam,obiectabant.Obſtitit Antonius,datiſq. defenſoribus ad Veſpaſianum dimiſit. Plebs interim Cremonenſium, inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant,cùm precibus ducum mitigatus eſt miles. Et vocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnificè victores, victos clementer. de Cremonâ in neutrũ. Exercitus, præter inſitam prædandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonenſium incubuit. Iuuiſſe partes Vitellianas,Othonis quoque bello,credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos,vt ſunt procacia vrbanæ plebis ingenia,petulantibus iurgiis illuſerant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcinâ gladiatorum ſpectaculũ,eadem rurſus belli ſedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæſæ quædam feminæ,ſtudio partium ad prœlium progreſſæ.Tempus quoque mercatus,ditem alioquin coloniam,maiorum opum ſpecie complebat. Ceteri duces in obſcuro,Antonium fortuna famaque omnium oculis expoſuerat. Is balneas,abluendo cruori,properè petit. Excepta vox eſt,cùm teporem incuſaret,ſtatim futurum vt incaleſcerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit,tanquam ſignum incendendæ Cremonæ dediſſet,quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupêre, calonum lixarumque amplior numerus,& in libidinẽ ac ſæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat,quo minus ſtupra cædibus, cædes ſtupris miſcerentur. Grandæuos ſenes,exactâ ætate feminas, viles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo,aut quis formâ conſpicuus incidiſſet, vi manibuſque rapientium diuulſus, ipſos poſtremò direptores in mutuam perniciem agebat.Dum pecuniam,vel grauia auro templorũ dona, ſibi quiſq. trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidam obuia aſpernati, verberibus tormentiſq. dominorũ,abdita ſcrutari,defoſſa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædam egeſſerant,in vacuas domos,& inania templa, per laſciuiam iaculabantur. Vtq. exercitu vario linguis,moribus,cui ciues, ſocij, externi intereſſent,diuerſæ cupidines,& aliud cuique fas,nec quidquam illicitum. Per quatriduum Cremona ſuffecit. cùm omnia ſacra profanaq. in igne conſiderent,ſolum Mephitis templũ ſtetit ante mœnia, loco, ſeu numine,defenſum. Hic exitus Cremonam habuit,anno C C L X X X VI. à primordio ſui.Condita erat Ti.Sempronio & P.Cornelio conſulibus,ingruente in Italiã Hannibale,

Languescunt Vitellianorum primi.

Cæcinam exsoluunt.

** Vatic. tot*

Victoribus supplicant.

Inermes exeunt.

Flauiani infensi Cremonensibus.

Variâ de cauſſâ.

Sed primâ & intimâ, ob opes.

Cremona igitur incensa:

Vexata, spoliata.

Templum Mephitis inuiolatũ igni.

propugnaculum aduersus Gallos trans Padum agentes, & si qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorũ, opportunitate fluminum, vbere agri annexu, connubiisque gentium adoleuit floruitque, bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius * pudore flagitij, crebrescente inuidiâ, edixit, nequis Cremonenses captiuos detineret. Irritamque prædam militibus effecerat consensus Italiæ, emtionem talium mancipiorum aspernantis. Occidi cœpere. quod vbi enotuit, à propinquis affinibusque occultè redimebantur. mox rediit Cremonam reliquus populus. reposita fora, templaque, magnificentiâ municipum, & Vespasianus hortabatur. Ceterùm assidere sepultæ vrbis ruinis, noxia tabo humus, haut diu permisit. Ad tertiũ lapidem progressi, vagos pauentesque Vitellianos, sua quemque apud signa componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde, & Hispanias, nuntios famamque; in Galliam, Iulium Calenum tribunum; in Germaniam, Alpinum Montanum præfectum cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Æduus, vterque Vitelliani fuerant, ostentui misêre. Simul transitus alpium, præsidiis occupati: suspectâ Germaniâ, tamquam in auxiliũ Vitellij accingeretur. At Vitellius, profecto Cæcinâ, cùm Fabium Valentem paucis pòst diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, non allòquio exercitioq. militem firmare, non in ore vulgi agere, sed vmbraculis hortorũ abditus, vt ignaua animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentque, præterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. Atq. illum, in nemore Aticino desidem & marcentem, proditio Lucilij Bassi, ac defectio classis Rauennatis perculit. Nec multo pòst de Cæcinâ affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exercitu vinctum. plus apud secordem animum lætitia, quàm cura valuit. Multâ cum exsultatione in vrbem reuectus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri iubet, substituto in locum eius Alpheno Varo. Mox senatum, compositâ in magnificentiam oratione, allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ, à L. Vitellio factum. Dein ceteri, compositâ indignatione, quòd consul Rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum, prodidisset, velut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. nulla, in oratione cuiusquam, erga Flauianos duces obtrectatio: errorem imprudentiamque exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui vnum consulatus diem (is enim in locũ Cæcinæ supererat) magno cum irrisu accipientis, tribuentisque, eblandiretur. Pridie kalend. Nouemb. Rossius Regulus iniit, eiurauitque. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magistratu, neque lege latâ, alium suffectum. Nam consul vno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cùm belli ciuilis præmia festinarentur. Nota per eos dies Iunij Blæsi mors, & famosa fuit; de quâ sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruilianis hortis, turrim vicino sitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Scisciranti causam, apud Cæcinam Tuscũ epulari multos, præcipuũ honore Iunium Blæsum nuntiatur. Cetera in maius, de apparatu, & solutis in lasciuiam animis. Nec defuêre, qui ipsum Tuscũ & alios, sed criminosiùs Blæsum incusarent, quòd ægro Principe lætos dies ageret. Vbi asperatũ Vitellium, & posse Blæsum peruerti, satis patuit iis qui Principum offensas acriter speculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blæso, æmulatione prauâ, quòd eum omni dedecore maculosum, egregiâ famâ anteibat, cubiculum

* Vulgò, pòst rem, flagitij *Antonij imaginariũ edictum pro ciuibus.*

Cremona instaurata, Vespasiani iussu.

Victores spargunt victos.

Vitellius interea latet, & iacet.

Nuncij ad eum de Bassi & Cæcinâ.

P. Sabinum in vincla dat. Senatum habet.

Qui verba torquent & temperant.

Diarius Cõsul suffectus.

Iunij Blæsi mors:

Ob leuem causam.

Sed delatores exaggerant:

Et inprimis frater principis,

culum imperatoris referat: filium eius sinu complexus, & genibus accidens, causſam confusionis quærenti. *Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymasque attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis arceat. In vrbe ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniosque auos iactantem, qui se stirpe imperatoriâ comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumque negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio prospectantem. Reddendam pro intempestiuâ lætitiâ mœstam & funebrem noctem, quâ sciat & sentiat viuere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere.* Trepidanti inter scelus metumque, ne dilata Blæsi mors maturam pernicie, palàm iussa atrocem inuidiam ferret: placuit veneno grassari. Addidit facinori fidē, nobili gaudio, Blæsum visendo. quin & audita est sæuissima Vitellij vox, quâ (ipsa enim verba referam) se pauisse oculos, spectatâ inimici morte, iactauit. Blæso super claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoq. rebus, à Cæcinâ & primoribus partium iam Vitellium aspernantibus, ambîtus, abnuere perseuerauit; sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeò non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum spadonumque agmine, segnius quàm ad bellum incedens, proditam à Lucilio Basso Rauennatem classem, pernicibus nunciis accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinam præuenire, aut, ante discrimen pugnæ, assequi legiones potuisset. Nec deerant qui monerent, vt cum fidissimis per occultos tramites, vitatâ Rauennâ, Hostiliam Cremonámve pergeret. Aliis placebat, accitis ex vrbe prætoriis cohortibus, validâ manu perrumpere. Ipse, inutili contatione, agendi tempora consultando consumsit. Mox vtrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium litteris, auxilium postulat. Venêre tres cohortes, cum alâ Britannicâ, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens, ne in tanto discrimine quidē, infamiâ caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderāt vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demum peditum equitumq. prauitas consilij patuit, quia nec vadere per hostes tam paruâ manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidē attulerant. Pudor tamen, & præsentis ducis reuerentia morabatur, haut diuturna vincula apud auidos periculorū, & decoris securos. Eo metu, & paucis, quos aduersa non mutauerāt, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam, atq. inde in Etruriam: vbi cognito pugnæ Cremonensis euentu, non ignauū, &, si proueniſſet, atrox cōsilium iniit, vt arreptis nauibus, in quamcunq. partem Narbonensis prouinciæ egressus, * Gallias & Germaniæ gentes, nouumque bellum cieret. Digresso Valente, trepidos, qui Ariminū tenebāt, Cornelius Fuscus admoto exercitu, & missis per proxima litorū liburnicis, terrâ mariq. circumuenit. Occupātur plana Vmbriæ, & quà Picenus ager Hadriâ alluitur. omnisq. Italia, inter Vespasianum ac Vitelliū, Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens è sinu Pisano, sæuitiâ maris, aut aduersante vento, Portum Herculis Monœci depellitur. haut procul inde agebat Marius Maturus, alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum, cunctis circà hostilibus, non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temerè ingrederetur monendo terruit. * simul ceterorum fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates, procurator Valerius Paullinus, strenuus militiæ,

Hac oratione vsus.

Igitur veneno tollitur:

Cum turpi Vitellij voce.

Valens parū militariter it ad bellum.

Tristia accipit.

Inutiliter cunctatur.

Libidine interea omnia fœdat.

In Vmbriam venit.

Consilium eius forte.

* *Auctor Vat.* Gallias & exercitus & Ger.

Flauiani Italiæ primas occupant.

Valerius Paullinus pro Vespasiano.

& Veſpaſiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat. Concitiſque omnibus,qui exauctorati à Vitellio bellum ſpontè ſumebãt, Foroiulienſem coloniam,clauſtraq. maris præſidio tuebatur: eo grauior auctor,quòd Paullino patria Forum Iulij, & honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat.Ipſiq. pagani,fauore municipali, & futuræ potentiæ ſpe iuuare partes annitebantur.quæ vbi paratu firma,& aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbruêre; Fabius Valens cum quattuor ſpeculatoribus,& tribus amicis, totidem centurionibus ad naues regreditur * maturè: ceteriſque remanere, & in verba Veſpaſiani adigi volentibus fuit. Ceterùm vt mare tutius Valenti,quàm litora,aut vrbes; ita futuri ambiguus,& magis quid vitaret quàm cui fideret certus, aduerſâ tempeſtate Stœchadas Maſſilienſium inſulas affertur. Ibi eum, miſſæ à Paullino liburnicæ, oppreſſêre. Capto Valente,cuncta ad victoris opes cõuerſa, initio per Hiſpaniam à primâ Adiutrice legione orto, quæ memoriâ Othonis infenſa Vitellio, decimam quoque ac ſextam traxit.Nec Gallia cõtabantur.Et Britanniam,inclytus erga Veſpaſianum fauor, quòd illîc ſecundæ legioni à Claudio præpoſitus,& bello clarus egerat,non ſine motu adiunxit ceterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam Principem anxij mutabant. Eâ diſcordiâ,& crebris belli ciuilis rumoribus,Britanni ſuſtulêre animos,auctore Venuſio:qui ſuper inſitam ferociam, & Romani nominis odium,propriis in Carthiſmanduam reginam ſtimulis accendebatur. Carthiſmandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentiam,poſtquam capto per dolum rege Caratacо, inſtruxiſſe triumphum Claudij Cæſaris videbatur. Inde opes, & rerum ſecundarum luxus. ſpreto Venuſio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumque accepit. concuſſa ſtatim flagitio domus. Pro marito,ſtudia ciuitatis: pro adultero,libido reginæ,& ſæuitia. Igitur Venuſius,accitis auxiliis,ſimul ipſorum Brigantum defectione, in extremum diſcrimen Carthiſmanduam adduxit.Tum petita à Romanis præſidia. & cohortes alæque noſtræ, variis prœliis,exemêre tamen periculo reginam. Regnum Venuſio, bellum nobis relictum. Turbata per eoſdem dies Germania, & ſecordiâ ducum, & ſeditione legionum. Externâ vi, & perfidiâ ſociali, propè afflicta Romana res. Id bellum,cum cauſſis & euentibus(etenim longiùs prouectum eſt)mox memorabimus.Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc ſine metu,abducto è Mœſiâ exercitu. ſed prima rerum,quieti ſpeculabantur:vbi flagrare Italiam bello,cuncta inuicem hoſtilia, accepêre, expugnatis cohortium alarumque hibernis, vtrâque Danubij ripâ potiebantur. Iamque caſtra legionum exſcindere parabant, ni Mucianus ſextam legionem oppoſuiſſet, Cremonenſis victoriæ gnarus, ac ne externa moles vtrimque ingrueret,ſi Dacus Germanuſq. diuerſi irrupiſſent. Affuit vt ſæpe aliàs, fortuna populi Ro.quæ Mucianum vireſque Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim tranſegimus. Fonteius Agrippa ex Aſiâ (proconſul eam prouinciam annuo imperio tenuerat)Mœſiæ præpoſitus eſt: additis copiis è Vitelliano exercitu,quem ſpargi per prouincias,& externo bello illigari,pars cõſilij,paciſq. erat. Nec ceteræ nationes ſilebant. Subita per Pontum arma, Barbarum mancipium, regiæ quondam claſſis præfectus,mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus, præpotens olim, & poſtquam regnum in formam prouinciæ verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine, adſcitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in ſpem rapinarum egentiſſimo quoque, haut temnendæ manus ductor,Trapezuntem,vetuſtam admodum ciuitatem,à Græ-

Valens mare intrat.

* *Emendo & diſt.* regreditur. Maturo, ceteriſque

Capitur à Paullino.

In Britanniâ rebellio, Duce Venuſio.

In Germaniâ turbæ.

Et Daci rebellant:

Sed repreſſit opportunè Mucianus.

In Ponto bellum, Duce Aniceto liberto,

Is Trapezuntem capit.

cis in

cis in extremo Ponticæ ore cõditam ſubitus irrupit. Cæſa ibi cohors,regium auxilium olim.mox donati ciuitate Romanâ, ſigna armaq. in noſtrum modum,deſidiam licentiamque Græcorum retinebant.Claſſi quoque faces intulit,vacuo mari * eludens,quia lectiſſimas liburnicarum,omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemtiùs vagabantur,fabricatis repentè nauibus,quas cameras vocãt,artis lateribus,latâ aluo, ſine vinculo æris aut ferri connexâ.& tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauium tabulis augent,donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur,pari vtrimq. prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretũ & innoxium eſt. Aduertit ea res * Veſpaſiani [animum,] vt vexillarios è legionibus,ducemque Virdium Geminum,ſpectatæ militiæ,diligeret. Ille incompoſitũ & prædæ cupidine vagum hoſtem adortus,cogit in naues:effectiſq. raptim liburnicis, aſſequitur Anicetum in oſtio fluminis Cohibi,tutum ſub Sedochezorum regis auxilio, quem pecuniâ doniſque ad ſocietatem perpulerat. Ac primò rex, minis armiſque ſupplicem tueri. Poſtquam merces proditionis, aut bellum offendebatur, fluxâ, vt eſt Barbaris,fide,pactus Aniceti exitium,perfugas tradidit, belloq. ſeruili finis impoſitus. Lætum eâ victoriâ Veſpaſianum, cunctis ſuper vota fluentibus, Cremonenſis prœlij nuntius in Ægypto aſſequitur. Eò properantiùs Alexandriam pergit,vt fracto Vitellij exercitu, vrbem quoq. externæ opis indigam fame vrgeret.Namque & Africam, eodem latere ſitam, terrâ marique inuadere parabat,clauſis annonæ ſubſidiis, inopiam, ac diſcordiã hoſti facturus. Dum hac totius orbis mutatione, fortuna imperij tranſit: Primus Antonius nequaquam pari innocentiâ, poſt Cremonam agebat. ſatisfactũ bello ratus, & cetera ex facili:ſeu felicitas,in tali ingenio,auaritiam,ſuperbiam,ceteraq. occulta mala patefecit.vt captam Italiam perſultare, vt ſuas legiones colere, omnibus dictis factiſque viam ſibi ad potentiam ſtruere. Vtque licentiâ militem imbueret, interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſque dilecti. nec miles in arbitrio ducum, ſed duces militari violentiâ trahebantur. quæ ſeditioſa, & corrumpendæ diſciplinæ,mox in prædam vertebat, nihil aduentantẽ Mucianum veritus,quod exitioſius erat quàm Veſpaſianum ſpreuiſſe. Ceterùm propinquâ hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæque victricium legionum, milites vulneribus aut ætate graues, plerique etiam integri,Veronæ relicti. ſufficere cohortes alæque,& è legionibus lecti,profligato iam bello videbantur. Vndecima legio ſeſe adiunxerat, initio contata, ſed proſperis rebus,anxia quòd defuiſſet. Sex millia Dalmatarum,recens dilectus,comitabantur.Ducebat Poppæus Siluanus conſularis.vis cõſiliorum penes Annium Baſſum, legionis legatum. Is Siluanũ ſecordem bello,& dierum, verbis terentem, ſpecie obſequij regebat, ad omniaque quæ agenda forent,quietâ cum induſtriâ aderat. Ad has copias, è claſſicis Rauennatibus legionariam militiam poſcentibus, optimus quiſque adſciti. Claſſem, Dalmatæ ſuppleuêre. Exercitus duceſq. ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt, de ſummâ rerum contantes, quòd motas ex vrbe prætorias cohortes audierant, & teneri præſidiis Apenninũ rebantur, & ipſos in regione bello attritâ, inopia & ſeditioſæ militum voces terrebant, Clauarium (donatiui nomen eſt) flagitantium. nec pecuniam, aut frumentum prouiderant: & feſtinatio atque auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. celeberrimos auctores habeo,tantam victoribus aduerſus fas nefaſq. irreuerentiam fuiſſe, vt gregarius eques, occiſum à ſe proximâ acie fratrem profeſſus, præmium

Claſſem incendit. * *Nec malè, illudens,*

Camera, naues.

* *Fortè, Veſpaſianum, aliâ voce inductâ.*

Anicetus Romanis traditur.

Veſpaſianus Alexandriã venit.

Antonius immodeſtè agit:

Et ambitioſè.

Copias in hoſtem expedit.

Earum enumeratio.

Contantur in viâ,

Pecuniæ & cõmeatuum anguſtiâ.

Immane ſcẽlus militis.

præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem, ius hominum: aut vlciſci, ratio belli permittebat. Diſtulerant tamquam maiora meritum, quàm quæ ſtatim exſoluerent. nec quidquam vltrà traditur. Ceterùm, & prioribus ciuium bellis, par ſcelus inciderat. Nam prœlio, quo apud Ianiculum aduersùm Cinnam pugnatum eſt, Pompeianus miles fratrem ſuum, dein cognito facinore, ſeipſum interfecit, vt Siſenna memorat. tanto acrior apud maiores, ſicut virtutibus gloria, ita flagitiis pœnitentia fuit. Sed hæc aliaque ex veteri memoriâ repetita, quotiens res locuſque exempla recti, aut ſolatia mali poſcent, haut abſurdè memorabimus. Antonio ducibuſq. partium, præmitti equites, omnemq. Vmbriam explorari placuit, ſi quà Apennini iuga clementiùs adirentur: acciri aquilas ſignaque, & quidquid Veronæ militum foret: Padumque & mare, commeatibus compleri. Erant inter duces, qui necterent moras, quippe nimius iam Antonius, & certiora de Mutiano ſperabantur. Namque Mucianus tam celeri victoriâ anxius, & ni præſens vrbe potiretur, expertem ſe belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media ſcriptitabat, inſtandum cœptis, aut rurſus contandi vtilitates ediſſerens: atq. ita compoſitus, vt ex euentu rerũ aduerſa abnueret, vel proſpera agnoſceret. Plotium Griphum, nuper ab Veſpaſiano in ſenatorum ordinem additum, ac legioni præpoſitum, ceteroſq. ſibi fidos, apertiùs monuit. Iique omnes, de feſtinatione Primi ac Vari ſiniſtrè, & Muciano * volentia ſcripſêre. Quibus epiſtolis Veſpaſiano miſſis, effecerat, vt non pro ſpe Antonij, conſilia factaque eius æſtimarentur. Ægrè id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus coaluiſſent pericula ſua. nec ſermonibus temperabat, immodicus linguæ, & obſequij inſolẽs. litteras ad Veſpaſianum compoſuit, iactãtius quàm ad Principẽ, nec ſine occultâ in Mucianum inſectatione. *Se Pannonicas legiones in arma egiſſe, ſuis ſtimulis excitos Mœſiæ duces, ſuâ conſtantiâ perruptas alpes, occupatam Italiam, interſepta Germanorũ Rhætorumq. auxilia. quòd diſcordes, diſperſasque Vitellij legiones, equeſtri procellâ, mox peditum vi, per diem noctemque fudiſſet, id pulcherrimum, & ſui operis. caſum Cremonæ, bello imputandum. maiore damno, plurium vrbium excidiis, veteres ciuium diſcordias reipublicæ ſtetiſſe. non ſe nuntiis neque epiſtolis, ſed manu & armis Imperatori ſuo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Aſiam interim compoſuerint: illis Mœſiæ pacem, ſibi ſalutem ſecuritatemque Italiæ, cordi fuiſſe. ſuis exhortationibus, Gallias Hiſpaniasque validiſſimam terrarum partem, ad Veſpaſianum conuerſas. ſed cecidiſſe in irritum labores, ſi præmia periculorum ſoli aſſequantur, qui periculis non affuerint.* Nec fefellêre ea Mucianum. Inde graues ſimultates: quas Antonius ſimpliciùs, Mucianus callidè, eoque implacabiliùs nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuntios cladis occultans, ſtultâ diſſimulatione, remedia potiùs malorum quàm mala differebat. Quippe confitenti conſultantique ſupererant ſpes vireſque: cùm è contrario læta omnia fingeret, falſis ingrauaſcebat. Mirum apud ipſum de bello ſilentium. prohibiti per ciuitatem ſermones, eoque plures: ac ſi liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hoſtium, augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductoſque, vt robora victoris exercitus noſcerẽt, remittendo: quos omnes Vitellius ſecretò percontatus, interfici iuſſit. Notabili conſtantiâ, centurio Iulius Agreſtis, poſt multos ſermones quibus Vitellium ad virtutẽ fruſtra accendebat, perpulit, ad vires hoſtium ſpectandas, quæque apud Cremonam acta forent, ipſe mitteretur. Nec exploratione occultâ fallere Antonium tentauit, ſed mandata imperatoris ſuumq. animum profeſſus, vt cuncta viſeret, poſtulat. Miſſi qui locum prœlij, Cremonæ veſtigia, captas legiones oſtenderent. Agreſtis ad Vitellium remeauit, abnuentique

Reliqua copia arceſſuntur.

Muciani ambigua ſcripta.

* *Alias volenti*

Qui alienat Veſpaſianum ab Antonio:

Iſto nec ignaro, nec diſſimulante.

Litteræ eius ſuperbæ.

Quibus mirè Mucianus offenſus.

Vitellius cladem diſſimulat.

Rumores vetat.

Centurionis memorabile factum.

abnuentiqúe vera eſſe quæ referret, atque vltrò corruptum arguenti: *Quandoquidem*, inquit, *magno documento opus eſt, nec alius iam tibi aut vitæ, aut mortis meæ vſus, dabo cui credas.* atque ita digreſſus, voluntariâ morte dicta firmauit. Quidam iuſſu Vitellij interfectum, de fide conſtantiaque eadem tradidêre. Vitellius vt è ſomno excitus, Iulium Priſcum, & Alphenum Varum, cum XIIII. prætoriis cohortibus, & omnibus equitum alis obſidere Apenninum iubet. Secuta è claſſicis legio. tot millia armatorum, lecta equis viriſque, ſi alius dux foret, inferendo quoque bello ſatis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam vrbem L. Vitellio fratri datæ. Ipſe nihil è ſolito luxu remittens, & diffidentiâ properus, feſtinare comitia, quibus cõſules in multos annos deſtinabat: fœdera ſociis, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, denique nullâ in poſterum curâ, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorũ aderat, ſtultiſſimus quiſque pecuniis mercabatur. Apud ſapientes caſſa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, ſaluâ republicâ poterant. Tandem, flagitante exercitu, qui Meuaniam inſederat, magno ſenatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in caſtra venit, incertus animi, & infidis conſiliis obnoxius. Concionanti (prodigioſum dictu) tantum fœdarum volucrum ſuperuolitauit, vt nube atrâ diem * obtenderent. Acceſſit dirum omen, profugus altaribus taurus, diſiecto ſacrificij apparatu, lõgè nec vbi feriri hoſtias mos eſt, confoſſus. Sed præcipuum ipſe Vitellius oſtentum erat, ignarus militiæ, improuidus conſilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendóve bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuntios, vultu quoque & inceſſu trepidus, dein temulentus. Poſtremò tædio caſtrorum, & auditâ defectione Miſenenſis claſſis, Romam reuertit, recentiſſimum quodque vulnus pauens, ſummi diſcriminis incurioſus. Nam cùm tranſgredi Apenninum integro exercitus ſui robore, & feſſos hieme atque inopiâ hoſtes aggredi, in aperto foret, dum diſpergit vires, acerrimum militem, & vſque in extrema obſtinatum, trucidandum, capiendumq. tradidit, peritiſſimis centurionum diſſentientibus, & ſi conſulerentur, vera dicturis. Arcuêre eos intimi amicorum Vitellij. ita formatis Principis auribus, vt aſpera quæ vtilia, nec quicquam niſi iocundum & læſurũ acciperet. Sed claſſem Miſenenſem (tantum ciuilibus diſcordiis etiam ſingulorum audacia valet) Claudius Fauentinus centurio, per ignominiam à Galbâ dimiſſus, ad defectionẽ traxit, fictis Veſpaſiani epiſtolis pretium proditionis oſtentans. præerat claſſi Claudius Apollinaris, neque fidei conſtans, neque ſtrenuus in perfidiâ. & Apinius Tiro præturâ functus, ac tum fortè Minturnis agens, ducem ſe defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæque impulſæ, præcipuo Puteolanorum in Veſpaſianum ſtudio, contrà Capuâ Vitellio fidâ, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miſcebant. Vitellius, Claudiũ Iulianum (is nuper claſſem Miſenenſem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis dilegit. data in auxiliũ vrbana cohors, & gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata vtrimque caſtra, haut magnâ contatione Iuliano in partes Veſpaſiani tranſgreſſo, Tarracinam occupauêre, mœnibus ſituque magis, quàm ipſorum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarũ Narniæ cum præfectis prætorij relictâ, L. Vitellium fratrem, cum ſex cohortibus & quingentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello oppoſuit. Ipſe æger animi, ſtudiis militũ & clamoribus populi arma poſcẽtis refouebatur: dum vulgus ignauũ, & nihil vltra verba auſurũ, falsâ ſpecie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorũ eius quanto quis clarior, minus fidus) vocari

Tandem Vitellius Apenninum occupat.

Honores largitur,

Aut commeda.

In caſtra venit.

Mirum ei prodigium.
* *Ita manuſ. vulgò, obtunderent.*

Romam redit,

Peſſimo in omnibus conſilio vſus.

Miſenenſis claſſis defectio.

Puteolani, pro Veſpaſiano.

Capuani, pro Vitellio.

Iulianus cũ gladiatoribus tranſit ad Flauianos.

L. Vitellius in eum it.

Tribus Romanæ nomina dant.

vocari tribus iubet, dantes nomina ſacramento adigit. Superfluente multitudine, curam dilectus in conſules partitur. Seruorum numerum & pondus argenti ſenatoribus indicit, equites Romani obtulêre operam pecuniaſque, etiam libertinis idem munus vltrò flagitantibus. Ea ſimulatio, officia metu profecta, verterat in fauorẽ. Et pleriq. haut perinde Vitellium, quàm caſum locumque principatus miſerabantur. nec deerat ipſe vultu, voce, lacrymis, miſericordiam elicere, largus promiſſis, &, quæ natura trepidantium eſt, immodicus. Quin & Cæſarem ſe dici voluit, aſpernatus antea. ſed tunc, ſuperſtitione nominis, & quia in metu conſilia prudentium, & vulgi rumor iuxtà audiuntur. Ceterùm vt omnia incõſulti impetus cœpta, initiis valida, ſpatio langueſcunt, dilabi paulatim ſenatores, equiteſque, primò contanter & vbi ipſe non aderat, mox conterriti, mæſtíve diſcrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabãtur omiſit. Vt terrorem Italiæ poſſeſſa Meuania,

Multi Italorum ad Flauianos deficiunt.

ac velut renatum ex integro bellum intulerat; ita haut dubium erga Flauianas partes ſtudium, tam pauidus Vitellij diſceſſus addidit. ereptus Samnis, Pelignuſque, & Marſi, æmulatione, quòd Campania præueniſſet, vt in nouo obſequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hieme per tranſitum

Hi Apenninum tranſeunt.

Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantũ diſcriminis adeundum foret, ni Vitellium retrò fortuna vertiſſet. quæ Flauianis ducibus non minus ſæpe quàm ratio affuit. Obuium

Cerialis elapſus.

illic Petilium Cerialem habuêre, agreſti cultu, & notitiâ locorum, cuſtodias Vitellij elapſum. Propinqua affinitas Ceriali cum Veſpaſiano, nec ipſe inglorius militiæ, eoque inter duces aſſumtus eſt. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuiſſe effugium, multi tradidêre. Et miſſi ab Antonio nuntij, per varias fallendi artes penetrabant, locum ac præſidium monſtrantes. Sabinus

Domitianus non item.

inhabilem labori & audaciæ valetudinem cauſſabatur. Domitiano aderat animus: ſed cuſtodes à Vitellio additi, quamquam ſe ſocios fugæ promitterent, tamquam inſidiantes timebantur. Atque ipſe Vitellius, reſpectu ſuarum neceſſitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium,

Caſtra Carſulis.

vt Carſulas venêre, paucos ad requiem dies ſumunt: donec aquilæ, ſignaque legionum aſſequerentur. Et locus ipſe caſtrorum placebat, latè proſpectans, tuto copiarum aggeſtu, florentiſſimis ponè tergum municipiis. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium ſpatio diſtantibus, & proditio ſperabatur. Ægrè id pati miles, & victoriam malle quàm pacem. ne ſuas quidem le-

Antonius milites mitigat.

giones opperiebantur, vt prædæ quàm periculorum ſocias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, *Eſſe adhuc Vitellio vires, ambiguas ſi deliberarent, acres ſi deſperaſſent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda, victoriam conſiliis & ratione perfici. Iam Miſenenſem claſſem & pulcherrimam Campaniæ oram deſciuiſſe, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamque iaceat. Satis gloriæ prælio Cremonenſi partum, & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ. ne concupiſcerent Romam capere potius, quàm ſeruare. Maiora illis præmia, & multò maximum decus, ſi incolumitatem ſenatui populoque Rom. ſine ſanguine quæſiſſent.* His & talibus mitigati animi. Nec multo pòſt legiones venêre. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad tranſitionem, qui ſuas centurias turmaſque tradere donum victori, & ſibi in poſterum gra-

Præſidium Interamnæ interceptum.

tiam certabant. Per eos cognitum eſt, Interamnam proximis campis præſidio quadringentorum equitum teneri. Miſſus extemplò Varus, cum expeditâ manu, paucos repugnantium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiuêre. quidã in caſtra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiaſq. hoſtium, quo amiſſi præſidij dedecus lenirent.

Nec

Nec vlla apud Vitellianos flagitij pœna: & præmiis defectorum, vera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorũ centurionumque. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priſcus & Alphenus, deſertis caſtris ad Vitellium regreſſi, pudore proditionis cunctos exſoluerent. Iiſdem diebus, Fabius Valens, Vrbini, in cuſtodiâ interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus oſtentatum, ne quam vltrà ſpem fouerent. nam peruaſiſſe in Germanias Valentem, & veteres illic nouoſque exercitus ciere credebant. Visâ cæde, in deſperationẽ verſi. & Flauianus exercitus, immane quantum animo exitium Valentis, vt finem belli, accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equeſtri familiâ, procax moribus, neque abſurdus ingenio famam vrbanitatis per laſciuiam petere. ludicro * Iuuenalium ſub Nerone, velut ex neceſſitate, mox ſponte mimos actitauit, ſcitè magis quàm probè. Legatus legionis, & fouit Verginium, & infamauit. Fonteium Capitonem in proditionem corruptũ, ſeu quia corrumpere nequiuerat, interfecit. Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorũ perfidiâ illuſtratus. Abruptâ vndique ſpe, Vitellianus miles tranſiturus in partes, id quoq. non ſine dedecore, ſed ſub ſignis vexilliſque in ſubiectos Narniæ campos deſcendêre. Flauianus exercitus, vt ad prœlium intentus * armatuſque, denſis circa viam ordinibus, adſtiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circumdatos, Primus Antonius clementer alloquitur. pars Narniæ, pars Interamnæ ſubſiſtere iuſſi. relictæ ſimul è victricibus legiones, neque quieſcentibus graues, & aduerſus contumaciam validæ. Non omiſêre per eos dies Primus ac Varus crebris nuntiis ſalutem, & pecuniam, & ſecreta Campaniæ, offerre Vitellio, ſi poſitis armis, ſeque ac liberos ſuos Veſpaſiano permiſiſſet. In eundem modum & Mucianus compoſuit epiſtolas: quibus plerumq. fidere Vitellius, ac de numero ſeruorum, electione * lictorum loqui. Tanta torpedo inuaſerat animũ, vt ſi Principem eum fuiſſe ceteri non meminiſſent, ipſe obliuiſceretur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum præfectum vrbis, ſecretis ſermonibus incitabant, victoriæ famæque partem capeſſeret. *Eſſe illi proprium militem cohortium vrbanarum. nec defuturas vigilum cohortes, ſeruitia ipſorum, fortunam partium, & omnia prona victoribus. ne Antonio Varoque de gloriâ concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœſtis vndique nuntiis trepidas. populi, mobilem animum: & ſi ſe ducem præbuiſſet, eaſdem illas adulationes pro Veſpaſiano fore. Ipſum Vitellium ne proſperis quidem parem, adeò ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum, qui vrbem occupaſſet. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri reſeruaret: id Veſpaſiano, vt ceteri poſt Sabinum haberentur.* Haut quaquam erecto animo eas voces accipiebat, inualidus ſenectâ. Erant qui occultis ſuſpicionibus inceſſerent, tamquam inuidiâ & æmulatione fortunam fratris moraretur. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriuſque rebus, auctoritate pecuniaque Veſpaſianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuiſſe, domo agriſque pignori acceptis. Vnde, quamquam manente in ſpeciem concordiâ, offenſarum operta metuebantur. Melior interpretatio, mitem virum abhorrere à ſanguine & cædibus: eoque crebris cum Vitellio ſermonibus de pace, ponendiſque per conditionem armis agitare. Sæpe domi congreſſi. poſtremò in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigêre. Verba voceſque duos teſtes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul viſentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non inſultans, & miſeranti propior. Quòd ſi tam facilè ſuorum mentes flexiſſe Vitellius, quàm ipſe ceſſerat: incruentam vrbem Veſpaſiani exercitus intraſſet. Ceterùm vt quiſque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, diſcrimen ac dedecus oſtentantes, & fidem in libidine victoris. *Nec tantam*

Vitelliani carptim ad victores tranſeunt.

Valentis cædes.

Vita & mores hominis.

* *Aliàs*, iuuenum

Cohortium Vitellij deditio.

* *Cod. reg.* ornatuſque,

Ipſi conditiones propoſitæ.

Nec ab eo ſpretæ.

* lictorum

Sabinus incitatur ad arma.

Nec facilè impellitur:

Et magis de pace amittitur.

Quam Vitellij proximi dirimunt:

Eumq; ad robur exſtimulant,

Veſpaſiano

Vespasiano superbiam, vt priuatum Vitellium pateretur. ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordia. Ipsum sanè senem, & prosperis aduersis q. satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. Sed vbi imperium Vespasianus inuaserit, non ipsi, non amicis eius, non denique exercitibus securitatem, nisi exstincto æmulatu redituram. Fabium illis Valentem, captiuum & casibus dubiis reseruatum, prægrauem fuisse: nedum Primus ac Fuscus, & specimen partium Mutianus, vllam in Vitellium nisi occidendi licentia habeant. Non à Cæsare Pompeium, non ab Augusto Antonii incolumes relictos. Nisi fortè Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret. Quin vt censuram patris, vt tres consulatus, vt tot egregiæ domus honores deceret, desperatione saltè in audaciam accingeretur. perstare militem, superesse studia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quàm in quod sponte ruant. moriendum victis, moriendũ deditis. id solum referre, nouissimum spiritũ per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutẽ. Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaque, ne pertinacibus armis, minùs placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen paucis antè diebus opportunâ morte excidium domus præuênit. nihil principatu filij assecuta, nisi luctum & bonam famam. xv. kal. Ianu. auditâ defectione legionis cohortiumque, quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœstâ circùm familiâ. Simul ferebatur lecticulâ paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisquam adeò rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum Principem, & generis humani paulo antè dominum, relictâ fortunæ suæ sede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Cæsarem oppresserat. occultæ Caium insidiæ. nox & ignotum rus, fugam Neronis absconderant. Piso & Galba, tamquam in acie cecidêre. in suâ concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca & præsenti mæstitiæ congruentia locutus: *Cedere se pacis & Reip. caussâ: retinerent tantùm memoriam sui, fratremque, & coniugem, & innoxiam liberorũ ætatem miserarentur.* Simul filium protendens, modò singulis, modò vniuersis commendans, postremò fletu præpediente, assistenti cõsuli (Cæcilius Simplex erat) exsolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæq. ciuium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in concione adstiterant, vt in æde Concordiæ positurus insignia imperij, domumque fratris petiturus, discessit. Maior hic clamor obsistentium penatibus priuatis, in palatium vocantium. intercluſum alterum iter, idque solum quod in sacram viam pergeret, patebat. Tum consilij inops, in palatium rediit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripseratque Flauius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohiberent. Igitur tamquam omnis Resp. in Vespasiani sinum cessisset, primores senatus, & plerique equestris ordinis, omnisque miles vrbanus, & vigiles, domum Flauij Sabini compleuêre. Illuc de studiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs iam progressus erat, quàm vt regredi posset: & suo quisque metu, ne disiectos, eoque minùs validos, Vitelliani consectarentur, contantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculũ pauci sumsêre. Circa lacum Fundani, descendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promtissimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepidâ, quod tutissimum è præsentibus, arcem Capitolij insedit milite, & quibusdam senatorum equitumque: quorum nomina tradere haut promtum est, quoniam victore Vespasiano, multi

Naturâ ignauum & degenerem.

Mater eius obiit.

Ipse Principatu abiturit.

Concionem habet.

Abiectè se gerit.

Populus & miles in sede eum resistituunt.

Sabinus intereà Remp. susceperat.

Prœliatur cũ Vitellianis:

Pellitur.

Capitolium occupat.

id meri-

id meritum erga partes simulauêre. Subierunt obsidium etiam feminæ: inter quas maximè insignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles, custodiâ secordi clausos circumdedit, eoque, concubiâ nocte, suos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, in Capitolium acciuit. At Sabinus, misso per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circumsideri ipsos, nisi subueniretur, artas res nuntiaret; noctem adeò quietam egit, vt digredi sine noxâ potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat. Et hibernus imber repentè fusus, oculos aureſque impediebat. Luce primâ Sabinus, antequam inuicem hostilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus, ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, quòd pacta turbarentur. *Simulationem prorsus & imaginem deponendi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres viros. Cur enim è rostris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates vxoris petisset? Ita priuato, & omnem principatus speciem vitanti, conuenisse. Contrà, Vitellium in palatium, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatum agmen emissum, stratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem. ne Capitolio quidem abstineri. Togatum nempe se, & vnum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prœliis legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hispaniis, Germaniisque, & Britanniâ, desciscentibus, fratrem Vespasiani mansisse fide, donec vltrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantùm pulchra esse. Si conuentionis pœniteat; non se, quem perfidiâ deceperit, ferro peteret, non filium Vespasiani vix puberem. quantum occisis vno sene, & vno iuuene profici? Iret obuiam legionibus, de summâ rerum illic certaret. cetera secundùm euentum prœlij cessura.* Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui caussâ respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem esse modestiâ suam. Et monuit Martialem, vt per secretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neque iubendi neque vitandi potens, non iam imperator, sed tantùm belli caussa erat. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor: cito agmine, forũ & imminentia foro templa præteruecti, erigunt aciem per aduersum collem, vsq. ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitùs porticus in latere cliui, dextrà subeuntibus. In quarum tectum egressi, saxis teguliſque Vitellianos deturbabant. neque illis manus nisi gladiis armatæ, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. Faces in prominentẽ porticum iecêre, & sequebantur ignem. ambustaſque Capitolij fores penetrassent, ni Sabinus reuulsas vndique statuas, decora maiorum, in ipso aditu vice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum asyli, & quà Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuisa vtraque vis. propior atque acrior per asylum ingruebat. Nec sisti poterant, scandentes per coniuncta ædificia: quæ, vt in multâ pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. Hîc ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quæ crebrior fama est, quò nitentes ac progressos depellerẽt. Inde lapsus ignis in porticus, appositas ædibus. mox sustinentes fastigium Aquilæ, vetere ligno, traxêre flammam, alueruntque. Sic Capitolium, clausis foribus, indefensum & indireptum, conflagrauit. Id facinus post conditam vrbem luctuosissimum fœdissimumq. pop. Rom. accidit, nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis. Sedem Iouis optimi maximi, auspicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam nõ Porsena deditâ vrbe, neque Galli captâ, * temerare potuissent, furore Principum exscindi? Arserat & antè Capitolium ciuili bello, sed fraude priuatâ. Nunc palàm obsessum, palàm incensum. quibus armorũ caussis,

Obsidetur.

Mittit ad Vitelliũ expostulatum.

Ille se purgat, miles culpæ.

Capitolium oppugnatur.

Incenditur.

Querela super eo.

* *Plerique libri,* tenere

Quis condiderit, quo tantæ cladis pretio * pro patriâ bellauimus? Vouerat Tarquinius Priſcus rex, bello Sabino, ieceratque fundamenta, ſpe magis futuræ magnitudinis, *Auxerit,* quàm quò modicæ adhuc Pop. Rom. res ſufficerent. Mox Seruius Tullius, ſociorum ſtudio; deinde Tarquinius Superbus, captâ Sueſſâ Pometiâ, hoſtium ſpoliis exſtruxêre. Sed gloria operis, libertati reſeruata. Pulſis regibus, Horatius Puluillus iterum conſul dedicauit, eâ magnificentiâ, quam immẽſæ poſtea Pop. Ro. opes ornarent potiùs, quàm augerent. Iiſdem rurſus veſtigiis ſi- *Reparauerit.* tum eſt, poſtquam interiecto CCCCXV. annorũ ſpatio L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curam victor Sulla ſuſcepit, neq. tamen dedicauit. hoc ſolum felicitati eius negatum. Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæſarum opera, vſq. ad Vitellium manſit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obſeſſis, quàm obſeſſoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque aſtu, neque conſtantiâ, inter dubia indigebat. Ex diuerſo, trepidus miles, dux *Torpor Sabini.* ſegnis, & veluti captus animi, non linguâ, non auribus competere. neque alienis conſiliis regi, neque ſua expedire. huc illuc clamoribus hoſtium circumagi. quæ iuſſerat vetare, quæ vetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exſequi. poſtremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumſpectabant. Irrumpũt Vitelliani, & cuncta ſanguine, ferro, flammiſq. miſcent. Pauci militarium virorum, inter quos maximè inſignes, Cornelius Martialis, Æmylius Pacenſis, Caſperius Niger, Didius Scæua, pugnam auſi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neq. fugam *Conſul Atticus.* cœptantem, circumſiſtunt, & Quinctium Atticum conſulem, vmbrâ honoris & ſuâmet vanitate monſtratum quòd edicta in populum pro Veſpaſiano *Multi elapſi.* magnifica, probroſa aduerſus Vitelliũ iecerat. Ceteri per varios caſus elapſi, quidam ſeruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter ſarcinas abditi. Fuêre, qui excepto Vitellianorum ſigno, quo inter ſe noſcebantur, vltro rogi- *Inter quos Domitianus.* tantes reſpondentéſve, audaciam pro latebrâ haberent. Domitianus, primâ irruptione apud ædituum occultatus, ſollertiâ liberti, lineo amictu turbæ ſacricolarum immixtus ignaruſque, apud Cornelium Primum paternũ clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, diſiecto æditui con- *Qui latebrã ſuam poſteà ſacrauit.* tubernio, modicum ſacellum IOVI CONSERVATORI, aramque poſuit, caſuſque ſuos in marmore expreſſit. Mox imperium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, ſeque in ſinu dei ſacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infeſto ſermone vultuq. excipiuntur, frementibus, qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, ſordida pars plebis ſupplicium Sabini expoſcit, minas adulationeſque miſcet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & *Sabinus confoditur.* preces parantem, peruicêre vt abſiſteret. Tum confoſſum conlaceratumque, & abſciſſo capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut ſanè ſpernendi. Quinque & XXX. ſtipendia in Repub. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiam iuſtitiamque eius, non argueres: ſermonis nimius erat. Id vnum ſeptem annis, quibus Mœſiam, duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus eſt rumor. in fine vitæ, alij ſegnem, multi moderatum, & ciuium ſanguinis parcum credidêre. Quod inter omnes conſtiterit, ante principatum Veſpaſiani, decus domus penes Sabinũ erat. Cædem eius lætam fuiſſe Muciano accepimus. Ferebant plerique etiam paci conſultum, diremtâ æmulatione inter duos, quorũ alter ſe fratrem Imperatoris, alter conſortẽ imperij cogitaret. Sed Vitellius conſu- *Atticus ſæuientibus eripitur.* lis ſupplicium poſcenti populo reſtitit, placatus ac velut vicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitoliũ incendiſſet, ſe reum Atticus obtulerat.

Eaque

Eaque confessione, siue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenque agnouisse, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iisdem diebus L. Vitellius, positis apud Feroniam castris, excidio Tarracinæ imminebat: clausis illîc gladiatoribus remigibusque, qui non egredi mœnia, neq. periculum in aperto audebant. Præerat, vt suprà memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciuiâ secordiaque gladiatorum magis, quàm ducum similes. Non vigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieque fluxi, & amœna litorum personantes, in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantùm inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies, discesserat Apinius Tiro: donisque ac pecuniis acerbè per municipia conquirendis, plus inuidiæ quàm virium partibus addebat. Interim ad Vitellium seruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitusque si præsidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurū, multâ nocte cohortes expeditas summis montium iugis, super caput hostiū sistit. inde miles ad cædē magis, quàm ad pugnam decurrit. sternunt inermes, aut armâ capientes, & quosdam somno excitos, cùm tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes, neque inulti cecidêre. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euasêre, in quîs præfectus classis Apollinaris: reliquas in litore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuêre, qui vxorem L. Vitellij Triariam incesserint, tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladesque expugnatæ Tarracinæ, superbè sæueq. egisset. Ipse lauream prosperè gestæ rei, ad fratrem misit: percontatus statim regredi se, an perdomandæ Campaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modò partibus Vespasiani, sed Reipub. fuit. nam si recens victoriâ miles, & super insitam peruicaciam secundis ferox, Romam contendisset, haut paruâ mole certatum, nec sine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quamuis infami, inerat industria: nec virtutibus, vt boni, sed quo modo pessimus quisque, vitiis valebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digressus Narniâ Vespasiani exercitus, festos Saturni dies, Otriculi per otium agitabat. Caussa tam prauæ moræ, vt Mucianum opperirentur. Nec defuêre qui Antonium suspicionibus arguerent, tamquam dolo contantem, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alij, ficta hæc, & in gratiam Muciani composita. Quidam, omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potiùs vrbi bellum, quàm inferre: quando validissimæ cohortes à Vitellio desciuissent, & absciss omnibus præsidiis, cessurus imperio videbatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauiâ Sabini corrupta: qui sumtis temerè armis, munitissimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus tris cohortes tueri nequisset. Haut facilè quis vni assignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epistolis, victores morabatur; & Antonius, præpostero obsequio, vel dum tegeret inuidiam, crimen meruit. ceterique duces, dum peractum bellum putant, finem eius insigniuêre. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmissus, vt transuersis itineribus per agrum Sabinum, Salariâ viâ vrbem introiret, satis maturauerat: donec obsessi Capitolij fama cunctos simul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, serū auxilium venit. Illic interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere vrbem, mæsta omnia accepit. plebem quoq. & seruitia pro Vitellio armari, nuntiabatur.

Tarracina obsessa.

Quam gladiatores segniter custodiunt.

Proditur à seruo.

Iulianus occisus.

Femina viriliter lasciuit.

L. Vitellij ingenium.

Flauiani Saturnalia agitant.

Causse eius morę.

Mox omnes properant ad vrbem.

Equites eorum victi.

batur. Et Petilio Ceriali equeſtre prœlium aduerſum fuerat. namque incautum, & tamquam ad victos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepêre. pugnatum haut procul vrbe, inter ædificia hortoſque, & amfractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hoſtibus, metum fecerant. neque omnis eques concors, adiunctis quibuſdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium ſpeculabantur. capitur præfectus alæ, Tullius Flauianus. ceteri fœdâ fugâ conſternantur, non vltra Fidenas ſecutis victoribus.

Plebs pro Vitellio ſe armat.

Eo ſucceſſu ſtudia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cepit. Paucis ſcuta militaria. plures, raptis quod cuiq. obuium telis, ſignum pugnæ expoſcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbem prorumpere iubet. Mox vocato ſenatu, diliguntur legati ad exercitus, vt prætexto Reipub. concordiam pacemque ſuaderent. Varia legatorum ſors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum diſcrimen adiere, aſpernante milite conditiones pacis. Vulneratur prætor Arulenus Ruſticus. auxit inuidiam, ſuper violatum legati prætoriſque nomen, propria dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere turbam auſus. & ni dato à duce præſidio defenſi forent, ſacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipſa patriæ mœnia, ciuilis rabies vſque in exitium temeraſſet. Æquioribus animis accepti ſunt, qui ad Antonium venerant, non quia modeſtior miles, ſed duci plus auctoritatis. Miſcuerat ſe legatis Muſonius Rufus equeſtris ordinis, ſtudium philoſophiæ & placita Stoicorum æmulatus: cœptabatque permixtus manipulis, bona pacis ac belli diſcrimina differens, armatos monere. Id pleriſq. ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerẽt procularentque, ni admonitu modeſtiſſimi cuiuſque, & aliis minitantibus, omiſiſſet intempeſtiuam ſapientiam. Obuiæ fuêre & virgines Veſtales, cum epiſtolis Vitellij ad Antonium ſcriptis. Eximi ſupremo certamini vnum diem poſtulabant. ſi moram interieciſſent, faciliùs omnia conuentura. Virgines cum honore dimiſſæ. Vitellio reſcriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, diremta belli commercia. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, vt caſtris iuxta pontem Miluium poſitis, poſterâ die vrbem ingrederentur. Ratio contandi, ne aſperatus prœlio miles, non populo, non ſenatui, ne templis quidẽ ac delubris deorũ conſuleret. Sed omnem prolatationem, vt inimicam victoriæ, ſuſpectabãt. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus ſequeretur, ſpeciem hoſtilis exercitus fecerant. Tripartito agmine, pars vt aſtiterat Flaminiâ viâ, pars iuxta ripam Tiberis inceſſit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs, inuectis equitibus fuſa. Miles Vitellianus, trinis & ipſe præſidiis occurrit. Prœlia ante vrbem multa, & varia: ſed Flauianis conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera. Ij tantùm conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram vrbis ad Salluſtianos hortos, per anguſta & lubrica viarum flexerant. Superſtantes maceriis hortorum Vitelliani, ad ſerum vſque diei, ſaxis piliſque ſubeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui portâ Collinâ irruperant, circumuenirentur. Concurrêre & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani deſperatione ſolâ fuebant. & quamquam pulſi, rurſus in vrbe congregabantur. Aderat pugnantibus ſpectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modò, rurſus illos clamore & plauſu fouebat: quoties pars altera inclinaſſet, * abditos in tabernis, aut ſi quam in domum perfugerant, erui iugularique poſtulantes, parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad ſanguinem & cædes obuerſo, ſpolia in vulgus cedebant. Sæua ac deformis vrbe totâ facies. alibi prœlia & vulnera,

Sed miles moræ impatiens.

Triplici agmine vrbem adeunt.

Occurritur:

Sed Flauiani vincunt.

Inſtauratum in campo Martio prœlium:

Sed pari fortunâ:

* *Vulgò, abditi*

Plebis lenitas & ſauitia.

Miſera Romæ facies.

alibi

alibi balneæ popinæque. Simul cruor & ſtrues corporũ. iuxtà ſcorta, & ſcortis ſimiles: quantũ in luxurioſo ōtio libidinũ, quidquid in acerbiſſimâ captiuitate ſcelerum: prorſus, vt eandem ciuitatem, & furere crederes, & laſciuire. Conflixerant antè armati exercitus in vrbe, bis L. Sullâ, ſemel Cinnâ, victoribus, nec tunc minus crudelitatis. nũc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem temporis, voluptates intermiſſæ, velut feſtis diebus id quoq. gaudium accederet, exſultabant. nullâ partium curâ, malis publicis læti. Plurimũ molis in oppugnatione caſtrorũ fuit, quæ acerrimus quiſq. vt nouiſſimam ſpem retinebant. Eò intentiùs victores, præcipuo veterum cohortiũ ſtudio, cuncta validiſſimarũ vrbium excidiis reperta, ſimul admouẽt, teſtudinem, tormenta, aggeres, faceſque: quidquid tot prœliis laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo conſummari clamitantes. Vrbẽ ſenatui ac pop. Rom. templa diis redita; proprium eſſe militis decus, in caſtris. illam patriam, illos penates. ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendã. Contrà Vitelliani, quamquam numero fatoq. diſpares, inquietare victoriam, morari pacem, domos araſque cruore fœdare, ſuprema victis ſolatia complectebantur. Multi ſemianimes, ſuper turres & propugnacula mœniũ, exſpirauêre. Conuulſis porris, reliquus globus obtulit ſe victoribus: & cecidêre omnes contrariis vulneribus, verſi in hoſtẽ. Ea cura etiam morientibus decôri exitus fuit. Vitellius captâ vrbe, per auerſam palatij partem, Auentinum in domum vxoris ſellulâ defertur: vt ſi diem latebrâ vitauiſſet, Tarracinam ad cohortes fratremq. perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & quæ natura pauoris eſt, cùm omnia metuenti, præſentia maximè diſplicerent, in palatium regreditur, vaſtũ deſertumque: dilapſis etiam infimis ſeruitiorũ, aut occurſum eius declinantibus. Terret ſolitudo, & tacentes loci. tentat clauſa, inhorreſcit vacuis. feſſuſq. miſero errore, & pudendâ latebrâ ſemet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergũ manus. laniatâ veſte, fœdum ſpectaculũ ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus miſericordiam abſtulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitelliũ infeſto ictu, per iram, vel quo maturiùs ludibriis eximeret, an tribunũ appetierit, in incerto fuit: aurẽ tribuni amputauit, ac ſtatim confoſſus eſt. Vitelliũ infeſtis mucronibus coactum, modò erigere os & offerre cõtumeliis, nunc cadentes ſtatuas ſuas, plerumq. roſtra, & Galbæ occiſi locũ contueri, poſtremò ad Gemonias, vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulêre. Vox vna non degeneris animi excepta, cùm tribuno inſultanti, ſe tamẽ Imperatorẽ eius fuiſſe reſpondit. Ac deinde ingeſtis vulneribus, cõcidit. Et vulgus eâdem prauitate inſectabatur interfectum, quâ fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat. conſulatũ, ſacerdotia, nomen locumq. inter primores, nullâ ſuâ induſtriâ, ſed cũcta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulêre, qui ipſum non nouerãt. Studia exercitus, raro cuiquam bonis artibus quæſita perinde affuêre, quàm huic per ignauiã. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas: quæ, ni adſit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non conſtantiâ morum continere putat, meruit magis quàm hâbuit.* Reip. haut dubiè intererat, Vitellium vinci. Sed imputare perfidiam non poſſunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidêre, cùm à Galbâ deſciuiſſent. * Præcipiti in occaſum die, ob pauorem magiſtratuum ſenatorumque, qui dilapſi ex vrbe, aut per domos clientium ſemet occultabant, vocari ſenatus nõ potuit. Domitianum, poſtquam nihil hoſtile metuebatur, ad duces partium progreſſum, & Cæſarem conſalutatum, miles frequens, vtque erat in armis, in paternos penates deduxit.

Caſtra Prætoria oppugnata.

Strenuè propugnata:

Sed deo inuito.

Vitellius Palatium deſerit.

Iterum repetit.

Latens capitur.

Ad necem ducitur.

Vox ſuprà eius indolem.

Vita, & mores.

* *Abeſt ea vox à vulgatis: repoſui è Vat.*

* *Alij,* Præcipitanti

Domitianus Cæſar ſalutatus.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

FACIES & miseria Romanæ vrbis. L. Vitellius se cum cohortibus dedidit: sed nihilo secius ipse interfectus. Imperiũ Vespasiano à Senatu firmatur. De Heluidio Prisco accuratiùs, insigni viro. de discidiis eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter hæc vrbem ingreditur. is Calpurnium Pisonem interfici iubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Ciuili, Batani primi sumpsêre. Postq; eos, Caninefates. Præsidia & castella Romana eiiciunt aut exscindunt. Aquilium primipilarem, & pòst Mumium Lupercum legatum præliis vincunt. Batauorum veteranæ cohortes ad Ciuilem abeunt. quas transitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Castra Vetera à Ciuili obsidentur. Seditio militum Rom. contra Hordeonium. & summa belli Voculæ permissa. Is contra Ciuilem duxit: & primò victus, præter spem fortuitò vicit. Iterùm seditio in Hordeonium: quem & interficiunt. Quædam Romæ & apud patres gesta. iurgia: accusationes. Vitelliani milites compositi. alij in prætorium lecti. L. Pisonis in Africâ cædes. Capitolium Romæ restitutum. Treueri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliquæ Galliæ nutant. Ipsæ legiones cohortesq; Romanæ parum fidæ, & à Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecêre, quæ in Veteribus diu obsessæ. Nec Agrippinenses vltrà contati, quin se victoribus adiungerent. Lingones intereà à Sequanis fusi. At Romæ, imperium periclitari visum: & Domitianus ipse ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor statim præmissæ. Galli intereà deliberant: & pluribus sanioribusq; cum seruitute pax placuit. Petilius Cerialis Treueros magnâ pugnâ vicit. defectores plerique ad Romana signa redière. Paullò pòst acre iterùm certamen cum Ciuili & Classico: cuius initio ambiguo, lætus Romanus finis fuit. Vespasiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itemq; de oraculis & sortibus ad eius imperium. Gesta illo ipso anno, cuius parte postremâ Consules

IMP. VESPASIANVS ITERVM, TITVS FILIVS.

Sæuitum in vrbe.

INTERFECTO Vitellio, bellum magis desierat, quàm pax cœperat. Armati per vrbem victores, implacabili odio, victos cõsectabantur. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaque, passim trucidatis, vt quemque fors obtulerat. Ac mox, augescente licentiâ, scrutari, ac protrahere abditos: si quem procerum habitu & iuuentâ, prospexerant, obtruncare; nullo militum, aut populi discrimine. quæ sæuitia, recentibus odiis, sanguine explebatur; dein verterat in auaritiam. Nihil vsquam secretum aut clausum sinebant, Vitellianos occultari simulantes. Initium id perfringendarũ domuum, vel si resisteretur, caussa cædis. nec deerat egentissimus quisque ex plebe, & pessimi seruitiorũ prodere vltrò dites dominos. alij ab amicis monstrabantur. Vbique lamenta, conclamationes, & * fortuna captæ vrbis, adeò vt Othoniani Vitellianique militis inuidiosa antea petulantia desideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares. Quippe in turbas & discordias pessimo cuique plurima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen sedemque Cæsaris, Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, sed stupris & adulteriis filium Principis agebat. Præfectura prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiamque è Principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. Ceteri modestiâ vel ignobilitate, vt in bello obscuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & seruitio parata, occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, exstinguique reliqua belli, postulabat. Præmissi Ariciam equites. agmen legionum, intra Bouillas stetit.

Et prædæ actæ.

* *Vertranius*, forma

Nec duces, militi coërcendo.

Antonius impotenter se gerit.

las ſtetit. Nec contatus eſt Vitellius, ſeque & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haut minus irâ, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo, ſeptus armatis, per vrbem inceſſit. Nemo ſupplici vultu, ſed triſtes & truces, & aduersùm plauſus ac laſciuiam inſultantis vulgi immobiles. paucos erumpere auſos, circumiecti preſſêre. ceteri in cuſtodiam conditi. Nihil quiſquam locutus indignum, & quamquam inter aduerſa, ſalua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu eius vigilantior, nec perinde proſperis ſocius, quàm aduerſis abſtractus. Iiſdem diebus Lucilius Baſſus, cum expedito equite, ad cõponendam Campaniam mittitur: diſcordibus municipiorũ animis, magis inter ſemet, quàm contumaciâ aduerſus Principem. Viſo milite, quies, & minoribus coloniis impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi cauſsâ locatur: & domus illuſtres afflictæ, cùm contrà Tarracinenſes nullâ ope iuuarentur. Tantò procliuius eſt iniuriæ, quàm beneficio vicem exſoluere: quia gratia oneri, vltio in quæſtu habetur. Solatio fuit ſeruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos acceptos à Vitellio geſtabat. At Romæ ſenatus cuncta principibus ſolita, Veſpaſiano decernit, lætus & ſpei certus. quippe, ſumta per Gallias Hiſpaniaſque ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, poſtquam Ægyptum, Iudæam Syriamque & omnis prouincias exercituſque luſtrauerant, velut expiato terrarum orbe, cepiſſe finem videbantur. Addidêre alacritatem Veſpaſiani litteræ, tamquam manente bello ſcriptæ. ea, primâ ſpecie, forma. Ceterùm vt Princeps loquebatur, ciuilia de ſe, & Republicâ egregia. nec ſenatus obſequium deerat. Ipſi conſulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & conſulare imperium decernuntur. Miſerat & Mucianus epiſtolas ad ſenatum, quæ materiam ſermonibus præbuêre. *Si priuatus eſſet, cur publicè loqueretur? potuiſſe eadem, paucos poſt dies, loco ſententiæ dici. ipſa quoque inſectatio in Vitellianos, ſera & ſine libertate. id verò erga Rempublicam ſuperbum, erga Principem contumelioſum, quòd in manu ſuâ fuiſſe imperium, donatumque Veſpaſiano* iactabat. Ceterùm inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varro, prætoria inſignia. Mox deos reſpexêre. reſtitui placuit Capitolium. Eaque omnia Valerius Aſiaticus, cõſul deſignatus, cenſuit. Ceteri, vultu manuque, pauci quibus conſpicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compoſitis orationibus aſſentiebantur. Vbi ad Heluidium Priſcum prætorem deſignatum ventum, promſit ſententiam, * vt honorificam in bonum Principem. Falſa aberant, & ſtudiis ſenatus * attollebantur. Iſque præcipuus illi dies, magnæ offenſæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poſcere videtur, quia iterùm in mentionem incidimus viri ſæpius memorandi, vt vitam ſtudiaque eius, & quali fortunâ ſit vſus, paucis repetam. Heluidius Priſcus, regione Italiæ ſeptimâ, Tarracinæ municipio, Cluuio patre, qui ordinem primipili duxiſſet, ingenium illuſtre altioribus ſtudiis iuuenis admodum dedit: non vt plerique, vt nomine magnifico ſegne otium velaret, ſed quò firmior aduerſus fortuita, Rempub. capeſſeret. doctores ſapientiæ ſecutus eſt, qui ſola bona quæ honeſta, mala tantùm quæ turpia; potentiam, nobilitatem, ceteraq. extra animum; neque bonis neque malis annumerant. Quæſtorius adhuc, à Pæto Thraſeâ gener dilectus, è moribus ſoceri nihil æquè ac libertatem hauſit. ciuis, ſenator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemtor, recti peruicax, conſtans

L. Vitellius ſe dedit.

Iſq; interfectus.

Campania compoſita.

Honores in Veſpaſianum à Senatu.

Qui comiter ad eos ſcribit.

Etiam Mucianus:

Sed ſuperbè.

Honores in dutes.

Heluidius Priſcus.

* attollebatur.

Viri magni genius, & ingenium.

Stoïcos amauit,

Et famam. ſtans aduerſus metus. Erant quibus appetentior famæ videretur: quando etiam ſapientibus, cupido gloriæ, nouiſſima exuitur. Ruinâ ſoceri, in exſilium pulſus, vt Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorẽ Thraſeæ accuſare aggreditur. Ea vltio, incertum maior an iuſtior, ſenatum in ſtudia diduxerat. Nam ſi caderet Marcellus, agmen reorum ſternebatur. Primò minax certamen, & egregiis orationibus vtriuſque * teſtatum. Mox dubiâ voluntate Galbæ, multis ſenatorum deprecantibus, omiſit Priſcus: variis, vt ſunt hominum ingenia, ſermonibus, moderationem laudantium, aut conſtantiam requirentium. Ceterùm eo ſenatus die, quo de imperio Veſpaſiani cenſebant, placuerat mitti ad Principem legatos. Hinc inter Heluidium, & Eprium, acre iurgium. Priſcus eligi nominatim à magiſtratibus iuratis; Marcellus vrnam poſtulabat, quæ conſulis deſignati ſententia fuerat. Sed Marcelli ſtudium proprius rubor excitabat, ne aliis electis poſthabitus crederetur. Paulatimque, per altercationem, ad continuas & infeſtas orationes prouecti ſunt. quærente Heluidio, *Quid ità Marcellus iudicium magiſtratuum paueſceret? eſſe illi pecuniam, & eloquentiam, quîs multos anteiret, ni memoria flagitiorum vrgeret. Sorte & vrnâ, mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatus reperta, vt vnuſcuiuſque vitam famamque penetrarent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures Imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thraſeâ, Sorano, * Senecione: quorum accuſatores, etiam ſi puniri non oporteat, oſtentari non debere. hoc ſenatus iudicio, velut admoneri Principem, quos probet, quos reformidet. nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm bonos amicos. * Eſſe ſatis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmiis & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinqueret:* Marcellus, non ſuam ſententiam impugnari, ſed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat, ſecundùm vetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. *Nihil euenisse cur antiquitùs inſtituta exoleſcerent, aut Principis honor in cuiuſquam contumeliam * verteretur. ſufficere omnes obſequio. id magis vitandum, ne peruicaciâ quorundam irritaretur animus nouo principatu ſuſpenſus, & vultus quoque ac ſermones omnium circumſpectans. Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auique inſtituerint: vlteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores voto expetere, qualeſcumque tolerare. Non magis ſuâ oratione Thraſeam, quàm iudicio ſenatus afflictum. Sæuitiam Neronis, per huiuſmodi imagines illuſiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiam, quàm aliis exſilium. Denique conſtantiâ, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: ſe vnum eſſe ex illo ſenatu, qui ſimul ſeruierit. ſuadere etiam Priſco, ne ſupra Principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo peſſimis imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregiis modum libertatis placere.* Hæc magnis vtrimque contentionibus iactata, diuerſis ſtudiis accipiebantur. Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiam mediis patrum annitentibus retinere morem. Et ſplendidiſſimus quiſq. eôdem inclinabat, metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem queſti, modum impenſis poſtulauerant. Eam curâ conſul deſignatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatẽ, Principi reſeruabat. Heluidius, arbitrio ſenatus agendum cenſuit. Cùm perrogarent ſententias conſules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis interceſſit, ne quid ſuper tantâ re, Principe abſente, ſtatueretur. cẽſuerat Heluidius, vt Capitoliũ publicè reſtitueretur, adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſententiam modeſtiſſimus quiſq. ſilentio, deinde obliuio tranſmiſit. Fuêre, qui & meminiſſent. Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in Publium Celerem, à quo Baream Soranum falſo reſtimonio circumuentum

Actio eius in Marcellum.

** Ita libri. At Rhenano placuit, certatum.*

Cum eodem diſſenſio ſuper legatis.

Inuehitur in hominem.

** Manuſſ. Sentio:*

** Eſſe*

Marcellus cordatè reſpondet.

** verteret.*

Legati ſorte lecti.

De pecuniâ publicâ diſſenſio.

Et quædam ab Heluidio, non pro ſeruili ſtatu.

Muſonius Celerem accuſat.

cumuentum arguebat. Eâ cognitione renouari odia accusationum videbantur. sed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani sancta memoria. Celer professus sapientiâ, dein testis in Baream, proditor corruptorq. amicitiæ, cuius se magistrum ferebat. Proximus dies, caussæ destinatur. Nec tam Musonius aut Publius, quàm Priscus & Marcellus, ceteriq́ue motis ad vltionem animis, exspectabantur. Tali rerum statu, cùm discordia inter partes, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, nõ leges, non Principes in ciuitate essent; Mucianus vrbem ingressus cuncta simul in se traxit. fracta Primi Antonij Variq́ue potentia, malè dissimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offensis sagax, verterat se, transtuleratq́ue. Ille vnus ambiri, coli. nec deerat ipse, stipatus armatis, domos hortosq́ue permutans, apparatu, incessu, excubiis, vim Principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil ausus. sed nomen insigne, & decôra ipsi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erantq́ue in ciuitate adhuc turbidâ, & nouis sermonibus lætâ, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iussu Muciani, custodiâ militari cinctus, ne in ipsâ vrbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab vrbe lapidem, viâ Appiâ, fuso per venas sanguine exstinguitur. Iulius Priscus, prætoriarum sub Vitellio cohortium præfectus, se ipsum interfecit, pudore magis quàm necessitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæq́ue suæ superfuit. Asiaticus (enim is libertus) malam potentiam, seruili supplicio, expiauit. Iisdem diebus, crebrescentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæsta ciuitas excipiebat. cæsos exercitus, capta legionum * [castra] hiberna, desciuisse Gallias, non vt mala loquebantur. Id bellum quibus caussis ortum, quanto externarum sociarumq. gentium motu flagrauerit, altiùs expediam. Batani, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domesticâ pulsi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulq́ue insulam inter vada sitam occupauêre, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis, societate validiorum attriti, viros tantùm armaq́ue imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, trãsmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto, nobilissimi popularium regebant. Erat & domi dilectus eques, præcipuo nandi studio; arma equosq́ue retinens, integris turmis, Rhenum perrumpere. Iulius Paullus, & Claudius Ciuilis, regiâ stirpe, multò ceteros anteibant. Paullum Fonteius Capito, falso rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ, missusq́ue ad Neronem, & à Galbâ absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adiit, flagitante supplicium eius exercitu. Inde caussæ irarum, spesq́ue ex malis nostris. Sed Ciuilis, vltrà quàm barbaris solitum, ingenio sollers, & Sertorium se aut Hannibalem ferens, simili oris dehonestamento; ne vt hosti obuiam iretur, si à populo Romano palàm desciuisset, Vespasiani amicitiam, studiumq. partium prætendit. missis sanè ad eum Primi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici specie, retentare legiones iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præsens monuerat, inclinato in Vespasianum animo, & Reip. curâ, cui excidium aduentabat, si redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupissent. Igitur Ciuilis * dissidij certus, occultato interim altiore consilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iussu Vitellij, Batauorum iuuentus ad dilectum vocabatur: quem suapte naturâ grauem, onerabant ministri auaritiâ ac luxu, senes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rursus * impuberes, sed

Mucianus in vrbem venit.

Ad quem omnes se inclinant.

Calpurnius Piso cæsus.

Asiaticus, cruci affixus.

* Abest à manuss.

Initium belli Germanici.

Batauorum regio,

Et in armis gloria.

Iulius Paullus.
Claudius Ciuilis.

Huius sollertia.

* In vett. desciscendi

Dilectus Batauorum,

* Var. impuberes,

ſed formâ conſpicui (& eſt pleriſq. procera pueritia) ad ſtuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compoſiti ſeditionis auctores, perpulêre vt dilectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promtiſſimos vulgi, ſpecie epularum, ſacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitiâ incaluiſſe videt, à laude gloriaque gentis orſus, iniurias & raptus, & cetera ſeruitij mala enumerat. *Neque enim ſocietatem vt olim, ſed tamquam mancipia haberi. Quando legatum, graui quidem comitatu, & ſuperbo cum imperio, venire? tradi ſe præfectis centurionibusque. quos vbi ſpoliis & ſanguine expleuerint, mutari, exquirique nouos ſinus, & varia prædandi vocabula. Inſtare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut ſupremum diuidantur. Nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quàm prædam & ſenes. attollerent tantùm oculos, & inania legionum nomina ne paueſcerent. eſſe ſibi robur peditum equitumque; conſanguineos Germanos; Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Veſpaſiano imputaturos: victoriæ rationem non reddi.* Magno cum aſſenſu auditus, barbaro ritu, & patriis exſecrationibus, vniuerſos adigit. Miſſi ad Caninefates, qui conſilia ſociarent. Ea gens partem inſulæ colit, origine, linguâ, virtute, par Batauis: numero ſuperantur. Mox occultis nuntiis, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, miſſas in Germaniam, vt ſuprà rettulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, ſtolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium inſigni. pater eius multa hoſtilia auſus, Caianarum expeditionum ludibrium impunè ſpreuerat. Igitur ipſo rebellis familiæ * nomine placuit, impoſituſque ſcuto, more gentis, & ſuſtinentium humeris vibratus, dux diligitur. Statimque accitis Friſiis (tranſrhenana gens eſt) duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit. Nec præuiderant impetum hoſtium milites: nec ſi præuidiſſent, ſatis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta caſtra, dein vagos & pacis modo effuſos lixas, negotiatoreſque Romanos, inuadunt. Simul excidiis caſtellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incenſa ſunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, in ſuperiorem inſulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quàm robur. Quippe viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumque pagis, ſegnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo graſſandum ratus, incuſauit vltrò præfectos, quòd caſtella deſeruiſſent: ſe cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compreſſurum. illi ſua quiſq. hiberna repeterent. Subeſſe fraudem conſilio, & diſperſas cohortes facilius opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, ſed Ciuilem eſſe patuit: erumpentibus paulatim indiciis, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi inſidiæ parum ceſſêre, ad vim tranſgreſſus, Caninefates, Friſios, Batauos propriis cuneis componit. directa ex diuerſo acies, haut procul à flumine Rheno, & obuerſis in hoſtem nauibus, quas incenſis caſtellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ad Ciuilem tranſtulit: perculſique milites improuisâ proditione, à ſociis hoſtibuſque cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remiguim è Batauis, tamquam imperitiâ, officia nautarum propugnatorumque impediebant. mox contrà tendere, & puppes hoſtili ripæ obiicere. ad poſtremum gubernatores centurioneſque, niſi eadem volentis, trucidant. donec vniuerſa quattuor & viginti nauium claſſis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præſens, in poſterum vſui: armaque & naues, quibus indigebãt, adepti, magnâ per Germanias Galliaſq. famâ, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ ſtatim miſêre legatos, auxilia offerentes. Galliarum ſocietatem, Ciuilis arte doniſq. affectabat, captos cohortium præfectos ſuas in ciuitates remittendo: cohortibus

Occaſio rebellandi.

Ciuilis oratione eos incitat.

Et impellit ad arma:

Caninefates quoque.

Brinio dux.

* omine, eſt in edit. Rben.

Hiberna Romana capit.

Dolus Ciuilis:

Et mox aperta vis.

Prœliũ cum Romanis.

Qui produntur, & vincuntur.

Germaniam Ciuilis ſibi iungit:

Conatur & Gallias.

tibus abire an manere mallent datâ potestate. manentibus,honorata militia; digredientibus,spolia Romanorum offerebantur. Simul, secretis sermonibus,admonebat malorum,quæ tot annis perpessi, *Compositâ oratione.* *Miseram seruitutem falsò pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepisse. primâ acie,fusum victumque Romanum: quid si Galliæ iugum exuant? quantum in Italiâ reliquum? prouinciarum sanguine,prouincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batauo equite, protritos Æduos Aruernosque. fuisse inter Verginij auxilia,Belgas. vereque reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc eadem omnium partes, addito si quid militaris disciplinæ in castris Romanorum viguerit. esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria,Asiaque,& suetus regibus Oriens: multos adhuc in Galliâ viuere,ante tributa genitos. Nuper certè, cæso Quinctilio Varo, pulsam è Germaniâ seruitutem. Nec Vitellium Principem,sed Cæsarem Augustum bello prouocatum. Libertatem naturâ,etiam mutis animalibus,datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent vacui, occupatos: integri, fessos. dum alij Vespasianum,alij Vitellium foueant,patere locum aduersus vtrumque.* Sic in Gallias Germaniasque intentus,si destinata proueniissent, validissimarum ditissimarumque nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius,primos Ciuilis conatus, per dissimulationem aluit. Vbi expugnata castra,deletas cohortes,pulsum Batauorum insulâ Romanum nomen, trepidi nuntij afferebant: Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) egredi aduersus hostem iubet. Lupercus legionarios è præsentibus, Vbios è proximis, Treuerorũ equites,haut longè agentes, raptim transmisit: additâ Batauorum alâ, quæ iam pridem corrupta,fidem simulabat,vt proditis in ipsâ acie Romanis, maiore pretio fugeret. Ciuilis captarum cohortium signis circumdatus, vt suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoriâ cladis terrerentur, matrem suam sororesque, simul omnium coniuges paruósq. liberos, consistere à tergo iubet: hortamenta victoriæ,vel pulsis pudorem. Vt virorum cantu,feminarum vlulatu, sonuit acies; nequaquam par à legionibus, cohortibusque redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala transfugiens, statimq. in nos versa. sed legionarius miles,quamquam rebus trepidis,arma ordinesq. retinebat. Vbiorum Treuerorumque auxilia, fœdâ fugâ dispersa, totis campis palantur. Illuc incubuêre Germani. Et fuit interim effugium legionibus,in castra,quibus Veterum nomen est. Præfectus alæ Batauorum, Claudius Labeo,opidano certamine æmulus Ciuili,ne interfectus inuidiam apud populares,vel si retineretur,semina discordiæ præberet, in Frisios auehitur. Iisdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes,cùm iussu Vitellij in vrbem pergerent,missus à Ciuile nuntius assequitur. Intumuêre statim superbiâ ferociaque,& pretium itineris,donatiuum,duplex stipendium,augeri equitum numerum,promissa sanè à Vitellio, postulabant; non vt assequerentur,sed caussam seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat,quàm vt acriùs exposcerent,quæ sciebant negaturum. Spreto Flacco,inferiorem Germaniam petiuêre,vt Ciuili iungerentur. Hordeonius,adhibitis tribunis centurionibusque, consultauit, num obsequium abnuentes vi coërceret. Mox insitâ ignauiâ,& trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus,& subito dilectu suppletæ legiones angebant, statuit continere intra castra militẽ. Dein pœnitentiâ,& arguentibus ipsis qui suaserant, tamquam secuturus, scripsit Herennio Gallo, legionis primæ legato,qui Bonnam obtinebat,vt arceret trãsitu Batauos: se cum exercitu,tergis eorum hæsurũ. Et opprimi poterant,si hinc Hordeonius,inde Gallus,motis vtrimque copiis,medios clausissent. Flaccus omisit inceptum,aliisque litteris Gallum

Hordeonius segniter se obtulit.

Lupercus in eum missus.

Ciuilis animosè occurrit.

Et insigniter vincit.

Romani in castra Vetera fugiunt.

Batauorum cohortes corruptæ à Ciuili.

Ad eum tendunt. Hordeonius impedire vult, nec vult.

lum monuit,ne teneret abeuntes. Vnde ſuſpicio, ſponte legatorum excitari bellum:quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertiâ militis, neque hoſtium vi,ſed fraude ducum euenire. Batauí,cùm caſtris Bonnenſibus propinquarent,præmiſêre qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent. *Nullum ſibi bellum aduerſus Romanos, pro quibus toties bellaſſent. Longâ atque irritâ militiâ feſſis, patriæ atque otij cupidinem eſſe. Si nemo obſiſteret, innoxium iter fore: ſin arma occurrant, ferro viam inuenturos.* Contantem legatum milites perpulerant, fortunam prœlij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, ſimul paganorum lixarumque ignaua, ſed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, vt Batauos numero impares circumfundant. Illi veteris militiæ memores, in cuneis congregantur, denſi vndique, & frontem tergaque ac latus tuti. Sic tenuem aciem noſtrorum perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, & vallum portaſque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus foſſæ nec cæde tantùm & vulneribus, ſed ruinâ, & ſuis plerique telis interiêre. Victores, coloniâ Agrippinenſium vitatâ, nihil cetero in itinere hoſtile auſi, Bonnenſe prœlium excuſabant: tamquâ petitâ pace, poſtquam negabatur, ſibimetipſi conſuluiſſent. Ciuilis aduentu veteranarum cohortium, iuſti iam exercitus ductor, ſed conſilij ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Veſpaſiani adigit. Mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulſæ in Vetera caſtra conceſſerant, vt idem ſacramentum acciperent. Redditur reſponſum, neque proditoris, neque hoſtium ſe cõſiliis vti. Eſſe ſibi Vitellium Principem, pro quo fidem & arma vſque ad ſupremum ſpiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, ſed meritas ſceleris pœnas exſpectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incenſus irâ, vniuerſam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique, & excita nuntiis Germania, ad prædam famamque. Aduerſus has belli concurrentis minas, legati legionum, Mumius Lupercus, & Numiſius Rufus, vallum muroſque firmabant. ſubuerſa longæ pacis opera, haut procul caſtris in modum municipij exſtructa, ne hoſtibus vſui forent. Sed parum prouiſum, vt copiæ in caſtra conueherentur; rapi permiſêre. Ita paucis diebus per licentiam abſumta ſunt, quæ aduerſus neceſſitates in longum ſuffeciſſent. Ciuilis mediũ agmẽ cum robore Batauorũ obtinens, [* vtramq.] Rheni ripam, quo truculentior viſu foret, Germanorum cateruis complet, aſſultante per campos equite. Simul naues in aduerſum amnem agebantur. Hinc veteranarum cohortium ſigna, inde depromtæ ſiluis * luciſq. ferarum imagines, vt cuique genti inire prœlium mos eſt, iuxtà belli ciuilis externiq. facie obſtupefecerant obſeſſos. & ſpem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus ſitum, vix quinque millia armatorũ tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbatâ pace illuc congregata, & bello miniſtra aderat. Pars caſtrorum, in collem leniter aſſurgens, pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obſideri premique Germanias Auguſtus crediderat: neque vnquam id malorum, vt oppugnatum vltrò legiones noſtras venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma ſatis placebant. Batauí, Tranſrhenanique, quo diſcreta virtus manifeſtiùs ſpectaretur, ſibi quæque gens conſiſtunt, eminus laceſſentes. Pòſt vbi pleraque telorum turribus pinniſque mœnium irrita * hærebant, & deſuper ſaxis vulnerabantur; clamore atque impetu, inuaſêre vallum. Appoſitis plerique ſcalis, alij per teſtudinem ſuorum, ſcandebant iam quidam; cùm gladiis & armorum incuſſu præcipitati, ſudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus ſecundis nimij.

Bonnam veniunt. Innoxium tranſitum petunt.

Sed reſiſtitur.

Illi ferro viã inueniunt.

Ciuilis Veſpaſiano callidè iurat.

Copias contrahit & auget.

Ad Vetera venit.
* Deeſt cod. Budenſi.

* *Alij*, ſugiſque

Eorum deſcriptio.

Oppugnantur:

* *Vat.* pendebant,
Fruſtrà.

dis nimij. Sed * tum prædæ cupidine,aduersa quoque tolerabant. Machinas etiàm,insolitum sibi,ausi. nec vlla ipsis solertia: perfugæ captiuiq. docebant struere materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere: vt alij superstantes,tamquam ex aggere prœliarentur: pars intus, occulti muros subruerent. Sed excussa balistis saxa, strauêre informe opus. & crates vineasque parantibus, adactæ tormentis ardentes hastæ. vltroque ipsi oppugnatores ignibus petebantur: donec desperatâ vi, verterent consilium ad moras, haut ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopiâ proditio,& fluxa seruitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim,cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duoetvicesimæ legionis legato tradit,vt quàm maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pauidus torpere,inuisus militibus. neque enim ambiguè fremebant, *Emissas à Maguntiaco Batauorum cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, acciri in societatem Germanos. non Primi Antonij,neque Muciani ope Vespasianum magis adoleuisse. aperta odia,armaque palàm depelli: fraudem & dolum,obscura,eoque ineuitabilia.Ciuilem stare contrà,struere aciem,Hordeonium, è cubiculo & lectulo,iubere quidquid hosti conducat. Tot armatas fortissimorum virorum manus,vnius senis valetudine regi. Quin potius interfecto traditore, fortunã virtutemque suam malo omine exsoluerent.* His inter se vocibus insistentes, flammauêre insuper allatæ à Vespasiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: vinctosque qui attulerant, ad Vitellium misit. Sic mitigatis animis,Bonnam,hiberna primæ legionis ventum. Infensior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iussu directam aduersus Batauos aciem,tamquam à Magontiaco legiones sequerentur: eiusdem proditione cæsos,nullis superuenientibus auxiliis. Ignota hæc ceteris exercitibus,neque Imperatori suo nuntiari: cùm accursu tot prouinciarũ, exstingui repens perfidia potuerit.Hordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamque & Hispanias auxilia orabat,exercitui recitauit: instituitque pessimum facinus, vt epistolæ Aquiliferis legionum traderentur, à quîs antè militi quàm ducibus *legebantur.Tum è seditiosis vnum vinciri iubet, magis vsurpandi iuris,quàm quia vnius culpa foret. Motusque Bonnâ exercitus,in coloniam Agrippinensem;affluentibus auxiliis Gallorum, qui primò rem Romanam enixè iuuabant. Mox valescentibus Germanis,pleræque ciuitates aduersum nos armatæ,spe libertatis, &,si exuissent seruitium,cupidine imperitandi. Gliscebat iracundia legionum, nec terrorem vnius militis vincula indiderant. quin idem ille arguebat vltrò conscientiam ducis: tamquam nuntius inter Ciuilem Flaccumque,falso crimine,testis veri opprimeretur.Conscendit tribunal Vocula,mirâ constantiâ,prehensumque militem ac vociferantem duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent; optimus quisque iussis paruêre.Exin,consensu,ducem Voculam poscentibus,Flaccus summam rerum ei permisit.Sed discordes animos multa efferabant, inopia stipendij frumentique, & simul dilectum tributaque Galliæ aspernantes: Rhenus, incognitâ illi cælo siccitate, vix nauium patiens: arti commeatus: dispositæ per omnem ripam stationes,quæ Germanos vado arcerent: eâdemque de causâ minus frugum, & plures qui consumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarũ pænuria, tamquam nos amnes quoque,& vetera imperij munimenta,desererent. quod in pace,fors, seu natura: tunc fatum & ira dei, vocabatur. Ingressis Nouesium, *tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum, Herennius Gallus,legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, Gelduba nomen est, castra fecêre. Ibi

* Tum.tamen

Machinæ admouentur:

Frustrà.

Igitur obsidiũ placuit.

Vocula ad id soluendum mittitur.

Miles in Hordeonium fremit.

Ille se purgat.

* Puto, legantur.

Galli auxiliantur strenuè Romanis.

Voculæ constans factũ,

Quem omnes ducem deposcunt, & capiunt.

Sed multa Romanis aduersa.

* Vat. 16.

Herennius accedit Voculæ.

 struendâ

ſtruendâ acie,muniendo vallandoque, & ceteris belli meditamẽtis militem firmabant. Vtque prædâ ad virtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui ſocietatem Ciuilis acceperant, ductus à Voculâ exercitus. Pars cum Herennio Gallo permanſit. Fortè nauem, haut procul caſtris, frumento grauem, cùm per vada hæſiſſet, Germani in ſuam ripam trahebant.

Fortuitum certamen.

Non tulit Gallus, miſitque ſubſidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatimque aggregantibus ſe auxiliis, acie certatum. Germani, multâ cum ſtrage noſtrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non ſuam ignauiam, ſed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio, ſciſsâ veſte, verberato corpore, quo pretio, quibus conſciis, prodidiſſet exercitũ, dicere iubent. Redit in Hordeonium inuidia. Illum auctorẽ ſceleris, hunc miniſtrum vocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipſe Hordeonio obiecit. Vinctuſque, aduentu demum Voculæ, exſoluitur. Is poſterâ die, auctores ſeditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuerſitas inerat, licentiæ, patientiæque. Haut dubiè gregarius miles, Vitellio fidus: ſplendidiſſimus quiſque, in Veſpaſianũ proni. inde ſcelerum ac ſuppliciorum vices, & mixtus obſequio furor: vt contineri non poſſent, qui puniri poterant. At Ciuilem * immenſum vniuerſa Germania extollebat, ſocietate nobiliſsimis obſidum firmatâ. Ille, vt cuiq. proximum, vaſtari Vbios Treueroſque, & aliâ manu Moſam amnem tranſire iubet, vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Actæ vtrobique prædæ. Infeſtius in Vbiis, quos genus Germanicæ originis, eiuratâ patriâ, * Romanorum nomine Agrippinenſes vocarẽt. Cæſæ cohortes eorum, in vico Marcoduro, incurioſiùs agentes, quia procul ripâ aberant. Nec quieuêre Vbij, quominus prædas è Germaniâ peterent. primò impunè: dein circumuenti ſunt, per omne id bellum, meliore vſi fide quàm fortunâ. Contuſis Vbiis, grauior & ſucceſſu rerum ferocior Ciuilis, obſidium legionum vrgebat: intentis cuſtodiis, ne quis occultus nuntius venientis auxilij penetraret. Machinas molemque operum, Batauis delegat: Tranſrhenanos prœliũ poſcentis, ad ſcindendum vallum ire, detruſoſq. redintegrare certamen iubet: ſuperante multitudine, & facili damno. nec finem labori nox attulit. Congeſtis circùm lignis accenſiſque, ſimul epulantes, vt quiſque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipſorum tela, per tenebras vana. Romani conſpicuam Barbarorũ aciem, & ſi quis audaciâ aut inſignibus effulgens, ad ictum deſtinabant. Intellectum id Ciuili: & reſtincto igne, miſceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum verò ſtrepitus diſſoni, caſus incerti, neque feriendi, neq. declinandi prouidẽtia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodeſſe virtus; fors cuncta turbare, & ignauorum ſæpe telis fortiſſimi cadere. Apud Germanos, inconſulta ira: Romanus miles periculorum gnarus, ferratas ſudes, grauia ſaxa, non fortè iaciebat. Vbi ſonus molientium, aut appoſitæ ſcalæ, hoſtem in manus dederant; propellere vmbone, pilo ſequi. multos mœnia egreſſos, pugionibus fodere. Sic exhauſtâ nocte, nouam aciem dies aperuit. Eduxerant Bataui turrim, duplici tabulato, quam prætoriæ portæ (is æquiſsimus locus) propinquantem, promoti contra validi aſſeres, & incuſſæ trabes perfregêre, multâ ſuperſtantium pernicie. Pugnatumque in perculſos, ſubitâ & proſperâ eruptione. Simul à legionariis peritiâ & arte præſtantibus, plura ſtruebantur. Præcipuum pauorem intulit ſuſpenſum & nutans machinamentum, quo repentè demiſſo præter ſuorũ ora, ſinguli pluréſve hoſtium ſublime rapti, verſo pondere intra caſtra effundebantur. Ciuilis omiſsâ oppugnandi ſpe, rurſus per otiũ aſsidebat, nuntiis & promiſsis

Diuerſi affectus & vota inter Romanos.

* *Vulgati*, immenſis actibus

Germani prædam è Gallis agunt.

* *Malim*, Romano

Vbij ab iis repreſſi.

Ciuilis ad Vetera ſatagit.

Qui Germanos oppugnatum ea mittit:

Parum conſultè.

Turris à Batauis ſtructa:

Sed confracta.

Igitur iterũ ad obſidium Ciuilis vertit.

promiſſis fidem legionum conuellens. Hæc in Germaniâ ante Cremonenſe prœlium geſta, cuius euentum litteræ Primi Antonij docuêre, addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Montanus, fortunam partium præſens fatebatur. Diuerſi hinc motus animorũ. Auxilia è Galliâ, quîs nec amor, nec odium in partes, militia ſine affectu, hortãtibus præfectis, ſtatim à Vitellio deſciſcunt: vetus miles contabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, inſtantibus tribunis, dixit ſacramentum, non vultu neque animo ſatis affirmans: & cùm cetera iuriſiurandi verba cõciperent, Veſpaſiani nomen hæſitantes, aut leui murmure, & plerumque ſilentio tranſmittebant. Lectæ deinde pro concione epiſtolæ Antonij ad Ciuilem, * ſuſpiciones militum irritauere, tamquam ad ſocium partium ſcriptæ, & de Germanico exercitu hoſtiliter. Mox allatis Geldubam in caſtra nuntiis, eadem dicta, factaque: & miſſus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, vt abſiſteret bello, néve externa * armis falſis velaret. Si Veſpaſianum iuuare aggreſſus foret; ſatisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primò, callidè: pòſt, vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res nouas, orſus à queſtu periculiſque quæ per quinque & viginti annos in caſtris Romanis exhauſiſſet, *Egregium*, inquit, *pretium laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & ſæuiſſimas huius exercitus voces, quibus ad ſupplicium petitus, iure gentium pœnas repoſco. Vos autem Treueri, ceteræque ſeruientium animæ, quod pretiũ effuſi totiens ſanguinis exſpectatis, niſi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, ſecures, & dominorũ ingenia? En ego præfectus vnus cohortis, & Caninefates Batauique, exigua Galliarum portio, vana illa caſtrorum ſpatia excidimus, vel ſepta ferro fameque premimus. denique auſos aut libertas ſequetur, aut victi iidem erimus.* Sic accenſum, ſed * meliora referre iuſſum, dimittit. Ille vt irritus legationis rediit, cetera diſſimulans, quæ mox erupêre. Ciuilis parte copiarum retentâ, veteranas cohortes, & quod è Germanis maximè promtum, aduerſus Voculam exercitumque eius mittit: Iulio Maximo, & Claudio Victore ſororis ſuæ filio, ducibus. Rapiunt in tranſitu hiberna alæ, Aſciburgij ſita. adeoque improuiſi caſtra inuolauere, vt non alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id ſolum, vt in tumultu, monuit, ſubſignano milite media firmare. auxilia paſſim circumfuſa ſunt. Eques prorupit, exceptuſq. compoſitis hoſtiũ ordinibus, terga in ſuos vertit. Cædes inde, non prœlium. Et Neruiorum cohortes, metu ſeu perfidiâ, latera noſtrorum nudauêre. Sic ad legiones peruentum. quæ, amiſſis ſignis, intra vallum ſternebantur; cùm repentè, nouo auxilio, fortuna pugnæ mutatur. Vaſconum lectæ à Galbâ cohortes, ac tum accitæ, dum caſtris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hoſtes à tergo inuadunt, latioremque quàm pro numero terrorem faciunt: aliis à Nouẽſio, aliis à Magontiaco vniuerſas copias adueniſſe credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus confidunt, ſuas recepêre. Fortiſſimus quiſque è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques euaſit, cum ſignis captiuiſque, quos primâ acie corripuerant. Cæſorum eo die, in partibus noſtris, maior numerus & imbellior; è Germanis, ipſa robora. Dux vterque, pari culpâ meritus aduerſa, proſperis defuêre. Nam Ciuilis, ſi maioribus copiis inſtruxiſſet aciem; circumiri à tam paucis cohortibus nequiſſet, caſtraq. perrupta excidiſſet. Vocula, nec aduentum hoſtium explorauit, eoque ſimul egreſſus victuſque. dein victoriæ parum confiſus, tritis fruſtrà diebus, caſtra in hoſtem mouit. quem ſi ſtatim impellere, curſumque rerum ſequi maturaſſet, ſoluere obſidium legionum eodem impetu potuiſſet. Tentauerat interim Ciuilis obſeſſorum animos, tamquam perditæ apud Romanos res, & ſuis victoria proueniſſet. Circumferebãtur ſigna vexillaque. oſtentati etiam

Milites Veſpaſiano iurare adacti:

Sed verè adacti.

* *Vat. ſuſpectiones*

Montanus ad Ciuilem, pro pace.

* *Lego*, arma

Sed ipſe vltrò eum ad bellum trahit.

* *Vel*, molliora

Ciuilis in Voculam mittit.

Quem improuisò pænè opprimunt.

Caſus Romanos adiuuit:

Et Batauos cadunt.

Iudicium in vtrumque ducem.

Ciuilis obſeſſos fraude tentat.

Quam captiuus vnus aperit.

captiui. ex quibus vnus, egregium facinus ausus, clarâ voce gesta patefecit, confossus illîc à Germanis. vnde maior indici fides. Simul vastatione incendiisque flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorum constitui signa, fossamque & vallum circumdari Vocula iubet, vt depositis impedimentis sarcinisque expediti certarent. Hinc in

Ad Vetera certatur.

ducem clamor pugnam poscentium. & minari assueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incomposîti fessique prœlium sumsêre. nam Ciuilis aderat, non minus vitiis hostium, quàm virtute suorum fretus.

Primò ambiguè.

Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisque ignauus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hostem, sequè & proximos hortari. Et redintegratâ acie, manus ad obsessos tendere, ne tempori deessent.

Mox eruptione, prosperè.

Illi cuncta è muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac fortè Ciuilis

Ciuilis periculum.

lapsu equi prostratus, * creditâ per vtrumque exercitum famâ, vulneratum aut interfectum, immane quantum suis pauoris, & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, vallum turresque castrorum au-

* deditâ, siue diditâ

Vocula non vtitur victoriâ.

gebat, tamquam rursus obsidium immineret: corruptâ totiens victoriâ, non falsò suspectus bellû malle. Nihil æquè exercitus nostros, quàm egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionû cum imbelli turbâ Nouesium missa, vt inde terrestri itinere frumentum adueherent. Nam flumine hostes potiebantur. Primum agmen securum incessit, nondum satis firmo Ciuile. qui

Frumentatores Ro. Ciuilis inuadit.

reuersus, missos Nouesium frumentatores, datasque in præsidium cohortes, velut multâ pace, ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentiâ vagos, compositus inuadit: præmissis, qui pontes & viarum angusta insiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexêre, manentibus vt fuerant castris, quæ relictorum illîc militum præsidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regressu discriminis adeundû foret, frumentatoribus onustis pauculisque. Addidit exercitui suo Vocula mille dilectos, è quintâ

Ad quos eripiendos copiæ è Veteribus lectæ.

& quartadecimâ legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem & ducibus infensum. Plures quàm iussum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non se vltrà famem, insidias legatorum toleraturos. At qui remanserant, desertos se abductâ parte legionum querebantur. Duplex hinc seditio, aliis reuocantibus Voculam; aliis redire in castra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, atq. inde Nouesium concessit.

Geldubam Ciuilis capit:

Ciuilis capit Geldubam. Mox haut procul Nouesio, equestri prœlio prosperè certauit. Sed miles, secundis aduersisque, perinde in exitium ducû accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorumque auctæ legiones donatiuum exposcunt, comperto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu con-

Pecuniam Romani.

tatus Hordeonius, nomine Vespasiani dedit. Idque præcipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in

Quæ in perniciem datori vertit.

Hordeonium iram renouant. nec vllo legatorum, tribunorúmve obsistere ausо, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, nisi seruili habitu, per tenebras, ignoratus euasisset. Vbi sedato impetu, metus rediit: centuriones cum epistolis ad ciuitates Galliarum misêre, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, vt est vulgus

Discordia inter ipsos.

sine rectore præceps, pauidus, secors, aduentante Ciuile, raptis temerè armis, ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res aduersæ, discordiam peperêre; iis qui è superiore exercitu erant, caussam suam dissociantibus. Vitellij tamen

Ad Vitellii partes redeunt, iam nullum.

imagines, in castris, & per proximas Belgarum ciuitates, repositæ, cùm iam Vitellius corruisset. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartanique,

* & duo-

& duodeuicesimani, Voculam sequuntur : apud quem resumto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixtus ex Cattis, Vsipiis, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, nec incruentati. [Ita] dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricam vallumq. per fines suos Treueri struxêre, magnisque inuicem cladibus cum Germanis certabant. donec egregia erga populũ Romanũ merita, mox rebelles fœdarent. Interea Vespasianus iterùm, ac Titus, consulatum absentes inierunt, mæstâ & multiplici metu suspensâ ciuitate. quæ super instantia mala, falsos pauores induerat, desciuisse Africam, res nouas moliente L. Pisone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues sæuitiâ hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari solitum, cui vna ex rep. annonæ cura, clausum litus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui studium partium nondum posuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla vnquam ciuilis victoria satiauit. Kalen. Ianuariis, in senatu, quem Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat, legatis exercitibusque, ac regibus laudes gratesq. decretæ. Et Tertio Iuliano prætura, quòd transgredientem in partes Vespasiani, legionem deseruisset, ablata, vt in Plotium Griphũ transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox, ciurante Frontino, Cæsar Domitianus præturam cepit. Eius nomen epistolis edictisque proponebatur. Vis penes Mucianum : nisi quòd pleraque Domitianus, instigantibus amicis, aut propriâ libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus è Primo Antonio, Varoque Ario: quos recentes, clarosque rerum famâ, ac militum studiis, etiam populus fouebat, quia in neminem vltra aciem sæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capessendam rempub. hortatus : haut defuturâ conscriorum manu, ni Scribonianus abnuisset. ne paratis quidem corrumpi facilis, adeò metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat : multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, citeriorem Hispaniam ostentãs, discessu Cluuij Rufi vacuam. simul amicis eius, tribunatus præfecturasque largitur. Dein, postquam inanem animum spe & cupidine impleuerat, vires abolet: dimissâ in hiberna legione septimâ, cuius flagrantissimus in Antoniũ amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus, in Germanias ducebatur. Sic egesto, quidquid turbidum, redit vrbi sua forma, legesque, & munia magistratuum. Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentiâ patris fratrisque ac iuuentâ suâ, pauca & modica disseruit, decorus habitu : & ignotis adhuc moribus, crebra oris confusio, pro modestiâ accipiebatur. Referente Cæsare, de restituendis Galbæ honoribus, censuit Curtius Montanus, vt Pisonis quoque memoria celebraretur. Patres vtrumque iussere. de Pisone irritum fuit. Tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quique æra legũ vetustate delapsa noscerent, figerentque, & qui Fastos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumque publicis impensis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse. Gripho honor mansit. Repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum & P. Celeré placuit, damnatusq. Publius, & Sorani manibus satisfactum. Insignis publicâ seueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. Iustum iudicium expleſſe Musonius videbatur. Diuersa fama Demetrio Cynicam sectam professo, quòd manifestum reum ambitiosiùs quàm honestiùs defendisset. Ipsi Publio neque animus in periculis,

* duoctuicesimani, *Magontiacũ liberatum.*

* Delenda videtur vocula.

A. V. C. DCCCXXIII. *Falsus ab Africâ metus. L. Piso.*

Senatus honores distribuit.

Domitianus Prætor.

Antonius Muciano suspectus

Spe nouæ.

Callidè eum exarmat.

Domitianus Patres benignè alloquitur.

Galbæ memoria restituta.

Leges & Fasti, reparata.

P. Celer damnatus.

neque oratio ſuppeditauit. Signo vltionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius Mauricus, vt commentariorum principalium poteſtatem ſenatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Conſulendum tali ſuper re Principem, reſpondit. Senatus, inchoantibus primoribus, iuſiurandum cõcepit, quo certatim omnes magiſtratus, ceteri vt ſententiam rogabantur, *Deos teſtes aduocabant, nihil ope ſuâ factum quo cuiuſquam ſalus læderetur, neque ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe.* trepidis, & verba iuriſiurandi per varias artes mutantibus, quîs flagitij conſcientia inerat. Probabant religionem patres; periurium arguebant. Eaq. velut cenſura, in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Ceſtium Seuerum acerrimè incubuit, crebris apud Neronem delationibus famoſos. Sariolenum & recens crimen vrgebat, quòd apud Vitellium molitus eadem foret. nec deſtitit ſenatus manus intentare Voculæ, donec curiâ excederet. Ad Pactium Africanum tranſgreſſi, eum quoque proturbant: tamquam Neroni, Scribonianos fratres concordiâ opibuſque inſignes, ad exitium monſtrauiſſet. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Criſpum, cuius interrogationibus fatigabatur, vltrò conuerſus, miſcendo quæ defendere nequibat, ſocietate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam Vipſanius Meſſalla adeptus eſt, nondum ſenatoriâ ætate, auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum, ſubuerſa Craſſorum & Orphiti domus, in ſummum odium extulerat. Spontè ex S.C. accuſationem ſubiiſſe iuuenis admodum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ videbatur. Et Sulpicia Prætextata Craſſi vxor, quattuorque liberi, ſi cognoſceret ſenatus, vltores aderant. Igitur Meſſalla non cauſſam neque reum tueri, ſed periculis fratris ſemet opponens, flexerat quoſdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eò vſque progreſſus, vt poſt cædẽ Galbæ, datam interfectori Piſonis pecuniam à Regulo, appetitum morſu Piſonis caput obiectaret. *Hæc certè,* inquit, *Nero non coëgit, nec dignitatem, aut ſalutem illâ ſæuitiâ redemiſti. Sanè toleremus iſtorum defenſiones: qui perdere alios, quàm periclitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exſul pater, & diuiſa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. libidine ſanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus expertum, cæde nobili imbuiſti. cùm ex funere reipublicæ, raptis conſularibus ſpoliis, ſeptuagies ſeſtertio dignatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas feminas eâdem ruinâ proſterneres: cùm ſegnitiam Neronis incuſares, quòd per ſingulas domos, ſeque & delatores fatigaret. poſſe vniuerſum ſenatum vnâ voce ſubuerti. Retinete patres conſcripti, & reſeruate hominem tam expediti conſilij, vt omnis ætas inſtructa ſit: & quomodo ſenes noſtri, Marcellum, Criſpum, iuuenes, Regulum imitentur. Inuênit etiam æmulos infelix nequitia. quid ſi floreat vigeatque? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus, prætorium & conſularem * viſuri ſumus? An Neronem, extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt: cùm interim inteſtabilior, & ſæuior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutiùs durant exempla, quàm mores. Elanguimus P. C. nec iam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & miniſtros, more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt, poſt malum Principem, dies primus.* Tanto cum aſſenſu ſenatus auditus eſt Montanus, vt ſpem caperet Heluidius, poſſe etiam Marcellũ proſterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orſus, qui perinde diues & eloquentiâ clarus, nulli vnquam ſub Nerone periculum faceſſiſſet; crimine ſimul exemploque Eprium vrgebat, ardentibus patrum animis. quod vbi ſenſit Marcellus, velut excedens curiâ: *Imus,* inquit, *Priſce, & relinquimus tibi ſenatum tuum: regna præſente Cæſare.* Sequebatur Vibius Criſpus: ambo infenſi, vultu diuerſo. Marcellus minacibus oculis, Criſpus

Iurati patres à calumniâ ſe purgant.

Delatores propulſi.

Meſſalla Regulum eripere tentat.

Curtius eum premit.

Et Senatum permouet.

Heluidius iterum in Marcellum.

* Puto verius, auſuri.

lis,Crispus renidens: donec accursu amicorum,retraherentur.Cùm gliscceret certamen,hinc multi boniqúe, inde pauci & validi pertinacibus odiis tenderent; consumtus per discordiam dies. Proximo senatu, inchoante Cæsare de abolendo dolore iraque, & priorum temporũ necessitatibus, censuit Mucianus prolixè pro accusatoribus. Simul eos qui cœptã,dein omissam actionem repeterent,monuit sermone molli,& tamquam rogaret.Patres cœptam libertatem,postquam obuiam itum,omisêre.Mucianus ne sperni senatus iudicium,& cũctis sub Nerone admissis, data impunitas videretur:Octauium Sagittam,& Antistium Sosianum senatorij ordinis, egressos exsilium,in easdem insulas redegit.Octauius,Pontiam Postumiam stupro cognitam,& nuptias suas abnuentem,impotens amoris interfecerat:Sosianus,prauitate morum multis exitiosus.Ambo graui senatus cõsulto damnati pulsique,quamuis concesso aliis reditu, in eâdem pœnâ retenti sunt. Nec ideò lenita erga Mucianum inuidia.Quippe Sosianus ac Sagitta,viles,etiam si reuerterentur: accusatorum ingenia,& opes,& exercita malis artibus potentia,timebantur. Reconciliauit paulisper studia patrum,habita in senatu cognitio,secundùm veterem morem.Manlius * Patricius ordinis senatorij, pulsatum se in coloniâ Senensi, cœtu multitudinis, & iussu magistratuum querebatur. nec finem iniuriæ hic stetisse: planctum, & lamenta, & supremorum imaginem præsenti sibi circumdata:cum contumeliis & probris, quæ in senatum vniuersum iacerentur.Vocati qui arguebantur. Et cognitâ caussâ, in conuictos vindicatum. Additumque S. C. quo Senensium plebes modestiæ admoneretur. Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur,lege repetundarum,& exsilio ob sæuitiam. Inter quæ, militaris seditio propè exarsit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimissi,pro Vespasiano congregati,& lectus in eamdem spem è legionibus miles, promissa stipendia flagitabat.Ne Vitelliani quidem,sine multâ cæde,pelli poterant. Ingressus castra Mucianus, quò rectiùs stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisque victores constituit, modicis inter se spatiis discretos. Tum Vitelliani,quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus, ceterique per vrbem, & vrbi vicina conquisiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mucianus diduci, & Germanicum Britannicumque militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim assistere iubet. Illos primus statim aspectus obstupefecerat. cùm ex diuerso, velut aciem telis & armis trucem, semet, clausos nudosque & illuuie deformes,aspicerent. Vt verò huc illuc distrahi cœpêre,metus per omnes,& præcipua Germanici militis formido,tamquam eâ separatione ad cædem destinarentur. prensare commanipularium pectora,ceruicibus innecti,suprema oscula petere,ne desererentur soli,neu in pari caussâ disparem fortunam paterentur: modò Mucianum, modò absentem Principem,postremùm cælum ac deos obtestari. donec Mucianus, cunctos eiusdem sacramenti,eiusdem imperatoris milites appellans,falso timori obuiam iret. Namque & victor exercitus, clamore, lacrymas eorum iuuabat. Isque finis illâ die. Paucis pòst diebus,alloquentẽ Domitianum firmati iam excepêre. Spernunt oblatos sibi agros, militiam & stipendia orant.Preces erant,sed quibus contradici non posset. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iusta stipendia, dimissi cum honore, alij ob culpam:sed carptim,ac singuli. quo tutissimo remedio, consensus multitudinis extenuatur. Ceterùm veráne pauperie,an vti videretur,actum in senatu, vt sexcenties sestertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpositusq. ei curæ Poppæus Siluanus.nec multo pòst necessitas abiit, siue omissa simulatio. Abrogati inde,

Sed memoria præteritorũ abolita.

Sagitta reiectus in exsilium:

Et Sosianus.

* *Vat.* Patruitus

Puniti qui Senatorem illuserant.

Seditio panè noua.

Quam Mucianus comprimit.

Vitellianos produci iubet:

Illi fraudem & cædem timent.

Sed confirmat Mucianus.

Iterumq; in Prætorium accipit.

Pecunia conquisita.

legem ferente Domitiano, consulatus quos Vitellius dederat. Funusque censorium Flauio Sabino ductum : magna documenta instabilis fortunæ, summaque etiam miscentis. Sub idem tempus L. Piso proconsul interficitur. eâ de cæde quàm verissimè expediam, si pauca suprà petiero, ab initio caussisque talium facinorum non absurda. Legio in Africâ auxiliaque, tutandis imperij finibus, sub diuo Augusto Tiberioque principibus, Proconsuli parebant. Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam Proconsuli legionem, misso in eam rem legato tradidit. æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis vtriusque mandatis, discordia quæsita auctaque. Prauo certamine, legatorũ ius adoleuit, diuturnitate officij, vel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulum splendidissimus quisque, securitati magis quàm potentiæ consulebant. Sed tum legionem in Africâ regebat Valerius Festus, sumtuosæ adolescentiæ, neque modica cupiens, sed affinitate Vitellij anxius. Is, crebris sermonibus, tentarítne Pisonem ad res nouas, an tentanti rescriterit, incertum. quoniam secreto eorum nemo affuit, & occiso Pisone pleriq. ad gratiam interfectoris inclinauêre. Nec ambigitur, prouinciam & militem, alienato erga Vespasianum animo fuisse. & quidam è Vitellianis vrbe profugi, ostentabant Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipsius, & in pace suspectâ tutius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta, præfectus alæ Petrinæ, prosperâ nauigatione præuênit Papirium centurionem, à Muciano missum: asseuerauitq. mandata interficiendi Pisonis, centurioni data. Cecidisse Galerianum, consobrinum eius generumque. Vnam in audaciâ spem salutis. Sed duo itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petitâ nauibus Galliâ, ducem se Vitellianis exercitibus ostẽderet. Nihil ad ea moto Pisone, centurio à Muciano missus, vt portum Carthaginis attigit, magnâ voce, læta Pisoni omnia, tamquam Principi cõtinuare: obuios & subitæ rei miraculo attonitos, vt eadem adstreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamoribusque cuncta miscebãt, indiligentiâ veri, & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ, vel insitâ modestiâ, non in publicum egressus est, neque se studiis vulgi permisit. Centurionemque percontatus, postquam quæsitum sibi crimen cædemque comperit: animaduerti in eum iussit, haut perinde spe vitæ, quàm irâ in percussorẽ, quòd idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati sanguine manus, ad cædem proconsulis rettulisset. Anxio deinde edicto Carthaginensibus increpitis, ne solita quidem munia vsurpabat, clausus intra domũ, ne qua motus noui caussa vel fortè oriretur. Sed vbi Festo consternatio vulgi, centurionis supplicium, veraque & falsa, more famæ, in maius innotuêre; equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim vecti, obscuro adhuc cœptæ lucis, domum proconsulis irrumpunt, districtis gladiis, & magna pars Pisonis ignari: quòd Pœnos auxiliares, Mauros que in eam cædẽ dilegerat. haut procul cubiculo, obuium fortè seruum, quis nam, & vbi esset Piso? interrogauêre. Seruus, egregio mendacio, se Pisonem esse respondit: ac statim obtruncatur. nec multo pòst, Piso interficitur. Namque aderat, qui nosceret, Bebius Massa è procuratoribus Africæ : iam tunc optimo cuique exitiosus, & in caussas malorum quæ mox tulimus, sæpius rediturus. Festus Adrumeto, vbi speculabundus substiterat, ad legionem tendit, præfectumque castrorum Cetronium Pisanum vinciri iussit, proprias ob simultates: sed Pisonis satellitem vocabat, militesq. & centuriones quosdam puniit, alios præmiis affecit. neutrũ ex merito, sed vt oppressisse bellum crederetur. Mox Ophensium Leptitanorumq. discordias componit, quæ raptu frugũ

De L. Pisonis cæde.

Inermis Proconsul Africæ factus.

Valerius Festus in eâ legatus.

Is Pisonem criminatur.

Centurio ad eadem eius missus.

Qui fraude agit.

Piso eum interficit.

Et plebem coërcet.

Festus ad eius cædem mittit.

Serui mira fides.

Festus & alios punit.

Ophenses. Leptitani.

frugum & pecorum inter agreſtes, modicis principiis, iam per arma atque acies exercebãtur. Nam populus Ophenſis multitudine inferior, Garamantas exciuerat, gentem indomitam, & inter accolas latrociniis fecundam. Vnde arta Leptitanis res, lateque vaſtatis agris, intra mœnia trepidabant. donec interuentu cohortium alarumque, fuſi Garamantes, & recepta omnis præda, niſi quam vagi per inacceſſa mapalium vlterioribus vendiderant. At Veſpaſiano poſt Cremonenſem pugnam, & proſperos vndique nuntios, cecidiſſe Vitellium multi cuiuſque ordinis pari audaciâ fortunaque hibernum mare aggreſſi nuntiauêre. Aderant legati regis Vologeſi, quadraginta Parthorum equitum millia offerentes. magnificum lætumque tantis ſociorum auxiliis ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologeſo actæ, mandatumque vt legatos ad ſenatum mitteret, & pacem eſſe ſciret. Veſpaſianus in Italiam reſque vrbis intentus, aduerſam de Domitiano famã accipit: tamquam terminos ætatis, & conceſſa filio egrederetur. Igitur validiſſimam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem ſermone oraſſe dicebatur, ne criminantium nuntiis temerè accenderetur: integrumque ſe ac placabilem filio præſtaret. *Non legiones, non claſſes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando, aut erroribus, imminui, transferri, deſinere: ſuum cuique ſanguinem indiſcretum. ſed maximè Principibus: quorum proſperis & alij fruantur, aduerſa ad iunctiſſimos pertineant. ne fratribus quidem manſuram concordiam, ni pater exemplum præbuiſſet.* Veſpaſianus haut æquè Domitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudens, bono eſſe animo iubet, belloque & armis rempublicam attollere: ſibi pacem domumque curæ fore. Tum celerrimas nauium frumento onuſtas, ſæuo adhuc mari committit. Quippe tanto diſcrimine vrbs nutabat, vt decem haut amplius dierum frumentum in horreis fuerit, cùm à Veſpaſiano commeatus ſubuenêre. Curam reſtituendi Capitolij in L. Veſtinum confert, equeſtris ordinis virum, ſed auctoritate famaque inter proceres. Ab eo contracti haruſpices, monuêre, vt reliquiæ prioris delubri in paludes auehe-rentur, templum iiſdem veſtigiis ſiſteretur. nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, ſerenâ luce, ſpatium omne quod templo dicabatur, euinctum vittis coroniſque. Ingreſſi milites, quibus fauſta * nomina, felicibus ramis. dein virgines Veſtales, cum pueris puelliſque patrimis matrimiſque, aquâ riuis & fontibus amnibuſq. hauſtâ, perluere. Tum Heluidius Priſcus prætor, præeunte Plauto Eliano pontifice, luſtratâ * boue tauriſque area, & ſuper ceſpitẽ redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præſideſque imperij deos precatus vti cœpta proſperarent, ſedeſque ſuas pietate hominum inchoatas, diuinâ ope attollerent, vittas quibus ligatus lapis innexique funes erant, cõtigit. Simul ceteri magiſtratus, & ſacerdotes, & ſenatus, & eques, & magna pars populi, ſtudio lætitiaque connixi, ſaxum ingens traxêre: paſſimque iectæ fundamentis argenti auriq. ſtipes, & metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ, ſed vt gignuntur. Prædixêre haruſpices, ne temeraretur opus ſaxo auróve in aliud deſtinato. Altitudo ædibus adiecta. Id ſolum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuiſſe creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniaſque mors Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omiſsâ diſſimulatione, in populum Romanum ruere Vitellianæ legiones externũ ſeruitium, quàm Imperatorem Veſpaſianum malle. Galli ſuſtulerant animos, eandem vbique exercituum noſtrorum fortunam rati. vulgato rumore, à Sarmatis Daciſque Mœſica ac Pannonica hiberna circumſideri, paria de Britãniâ fingebantur.

Garamãtes.

Veſpaſiano nuncij de victoriâ:

Legati item à Partho.

Domitianus ei ſuſpectus.

Mitigat Titus.

Frumentum Romam miſſum.

Quæ periclitabatur à fame.

Capitolium refectum.

Quo ritu, quaq; cerimoniâ?

* *Vulgò, omina,*

Quâ prece?

* *Lego, ſuouetaurilibus*

Aurum & argentũ rude iectum.

Altius id extructum.

In Germaniâ acriores turbæ.

Et arrecti hostes, ob incendium Capitolij.

gebantur. Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolij, vt finem imperij adesse crederent, impulerat. Captam olim à Gallis vrbem, sed integrâ Iouis sede, manssisse imperium. Fatali nunc igne, signũ cælestis iræ datum. & possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi, superstitione vanâ Druidæ canebant. Incesseratque fama, primores Galliarum ab Othone aduersus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si populum Romanum continua bellorum ciuilium series & interna mala fregissent. Ante Flacci Hordeonij cædem, nihil prorupit, quo cõiuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, cõmeauêre nuntij inter Ciuilem Classicumque præfectum alæ Treuerorum. Classicus, nobilitate opibusque, * anteibat alios. Regium illi genus, & pace belloq. clara origo. Ipse, è maioribus suis, hostis populi Rom. quàm socius iactabat. Miscuêre sese Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, super insitam vanitatẽ, falsæ stirpis gloriâ incendebatur, proauiam suam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atq. adulterio placuisse. Hi secretis sermonibus, animos ceterorum scrutari. vbi, quos idoneos rebantur, conscientiâ obstrinxêre; in coloniâ Agrippinensi, in domum priuatam conueniunt. nam publicè, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamẽ interfuere quidam Vbiorum, Tungrorumque. Sed plurima vis penes Treueros, ac Lingonas. Nec tulere moras consultandi. certatim proclamant, *Furere discordiis populum Rom. cæsas legiones, vastatam Italiam, capi cum maximè vrbem, omnes exercitus suis quemque bellis distineri. si alpes præsidiis firmentur: coalitâ libertate, dispecturas Gallias, quem virium suarum terminum velint.* Hæc dicta pariter, probataque. de reliquiis Vitelliani exercitus dubitauêre. Plerique interficiendos censebant, turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi: ne sublatâ spe veniæ, pertinaciâ accenderentur. Alliciendos potiùs in societatem. legatis tantùm legionum interfectis, ceterum vulgus conscientiâ scelerum, & spe impunitatis, facilè accessurum. Ea primi concilij forma. missique per Gallias concitores belli. Simulatum ipsis obsequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuêre qui Voculæ nuntiarent. Sed vires ad coërcendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hostes, optimum è præsentibus ratus, mutuâ dissimulatione, & iisdem quibus petebatur artibus grassari, in coloniam Agrippinensem descendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfũgit. pollicitusque, si præsidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad societatem Romanam retracturum: acceptâ peditum equitumque modicâ manu, nihil apud Batauos ausus, quosdam Neruiorum Bethasiorumque in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Caninefates Marsacosque incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostem contendit. Nec procul Veteribus aberat. cùm Classicus ac Tutor per speciem explorandi prægressi, cum ducibus Germanorum pacta firmauêre. Tumque primùm discreti à legionibus, proprio vallo castra sua circumdant, obtestãte Voculâ, *Non adeo turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt Treueris etiam Lingonibusq. despectui sit. Superesse fidas prouincias, victores exercitus, fortunam imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Æduos, nuper, Vindicem Galliasq. singulis prœliis concidisse. Eadem rursus numina, eadem fata, ruptores fœderum exspectarent. Melius diuo Iulio, diuoque Augusto notos eorum animos. Galbam, & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Nunc hostes, quia molle seruitium: cùm spoliati exutique fuerint, amicos fore.* Hæc ferociter locutus, postquã perstare in perfidiâ Classicum Tutoremque videt; verso itinere, Nouesium concedit. Galli, dudũm

Fœdus Ciuilis cum quibusdam Gallis.

* *Var.* ante alios

Cum Treueris primò.

Qui in Vbiis consultant.

Deficiunt à Romanis.

De legionibus deliberant:

Ad reliquos Gallos mittunt: Vocula rescisit, nec punire audet.

Claudius Labeo aliquid pro Romanis tentat.

Treueri & Lingones palàm deficiunt.

Vocula increpat.

Et Nouesiũ abit.

duûm millium ſpatio diſtantibus campis, conſedêre. Illuc commeantium centurionum militumque emebantur animi: vt (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignuſque tanti ſceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam ſuadebant, audendum ratus, vocatâ concione, in hunc modum diſſeruit. *Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis ſolicitior, aut pro me ſecurior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortemque in tot malis hoſtium vt finem miſeriarum exſpecto. Veſtri me pudet miſeretque, aduerſus quos non prœlium & acies parantur. id enim fas armorũ, & ius hoſtium. bellum cum populo Romano veſtris ſe manibus geſturum, Claſſicus ſperat: imperiumque & ſacramentum Galliarum oſtentat. Adeò nos, ſi fortuna in præſens virtusq. deſeruit, etiam vetera exempla deficiunt. quoties Romanæ legiones perire præoptauerunt, ne loco pellerentur? ſocij ſæpe noſtri, exſcindi vrbes ſuas, ſeque cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neque aliud pretium exitus, quàm fides famaque. Tolerant cum maximè inopiam obſidiumque apud Vetera legiones, nec terrore aut promiſſis demouentur. Nobis, ſuper arma & viros, & egregia caſtrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. Pecunia nuper etiam donatiuo ſuffecit: quod ſiue à Veſpaſiano, ſiue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab Imperatore certè Romano accepiſtis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuſo toties hoſte, ſi pauetis aciem, indignum id quidem. Sed eſt vallum murique, & trahendi artes, donec è proximis prouinciis auxilia exercitusque concurrant. Sanè ego diſpliceam. Sunt alij legati, tribuni, centurio denique, aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis ſatellitibus, Ciuilem & Claſſicum Italiam inuaſuros. An ſi ad mœnia vrbis Germani Gallique duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuero agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas ſupplebitis? quis deinde ſceleris exitus? cum Romanæ legiones contrà direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus ſacramentum inuiſi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus, te Quirine Romanæ parens vrbis, precor veneroque, vt ſi vobis non fuit cordi, me duce hæc caſtra incorrupta & intemerata ſeruari: at certè pollui fœdarique à Tutore & Claſſico, ne ſinatis. Militibus Romanis, aut innocentiam detis; aut maturam, & ſine noxâ pœnitentiam.* Variè excepta oratio inter ſpem metumque ac pudorem. Digreſſum Voculam, & de ſupremis agitantem, liberti ſeruiq. prohibuêre fœdiſſimam mortem ſponte præuenire. Et Claſſicus, miſſo Æmilio Longino deſertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numiſium legatos, vinciri ſatis viſum. Dein ſumtis Romani imperij inſignibus, in caſtra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba vltrà ſuppeditauêre, quàm vt ſacramentum recitaret. Iurauêre qui aderant, pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ, altis ordinibus; ceteros, vt quiſque flagitium nauauerat, præmiis attollit. Diuiſæ inde inter Tutorẽ & Claſſicum curæ. Tutor, validâ manu circumdatos Agrippinenſes, quantumque militum apud ſuperiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit. Occiſis Magontiaci tribunis, pulſo caſtrorum præfecto, qui detractauerant, Claſſicus corruptiſſimum quemque è deditis pergere ad obſeſſos iubet, veniam oſtentantes ſi præſentia ſequerentur. aliter, nihil ſpei. Famem, ferrumque, & extrema paſſuros. Adiecêre qui miſſi erant, exemplum ſuum. Obſeſſos hinc fides, inde egeſtas, inter decus ac flagitium diſtrahebant. Contantibus ſolita inſolitaque alimenta deerant; abſumtis iumentis equiſque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdaque in vſum neceſſitas vertit. Virgulta poſtremò & ſtirpes & internatas ſaxis herbas vellentes, miſeriarum patientiæque documentum fuêre: donec egregiam laudem, fine turpi macularent, miſſis ad Ciuilem legatis vitam orantes. Neque antè preces admiſſæ, quàm in verba Galliarum iurarent. Tum pactus prædam caſtrorum, dat cuſtodes, qui pecuniam, calo-

Galli Romanos ipſos ad ſe alliciunt.

Vocula dehortari conatur.

Nec proficit multum.

Claſſici operâ occiditur.

Legati alij vinciuntur.

Romani Gallis iurant.

Tutor Agrippinenſes eôdem adigit.

Obſeſſi in Veteribus ſolicitantur.

Quos fames premit.

Et ad pactionem perpellit.

nes,

Abeuntes Germani prater fas cadunt.

nes,ſarcinas retentarẽt,ac qui ipſos leues abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferè lapidem coörti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnacissimus quiſque,in veſtigio; multi, palantes occubuêre. Ceteri retrò in caſtra profugiunt,querente ſanè Ciuile & increpante Germanos, tamquam fidem per ſcelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere ſæuientes nequierit,parum affirmatur. Direptis caſtris, faces iniiciunt. Cunctoſque qui prœlio ſuperfuerant,incendium hauſit. Ciuilis,barbaro voto,poſt cœpta aduerſùs Romanos arma,propexum rutilatumque crinem,patratâ demũ cæde legionum, depoſuit. & ferebatur paruulo filio,quoſdam captiuorum, ſagittis iaculiſque puerilibus figendos,obtuliſſe. Ceterùm neque ſe,neque quemquam Batauum,in verba Galliarum adegit: fiſus Germanorum opibus,&,ſi certandum aduerſus Gallos de poſſeſſione rerum foret,inclytus famâ,& potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona miſſus Velledæ. Ea virgo nationis Bructeræ, latè imperitabat: vetere apud Germanos more,quo pleraſque feminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur deas. Tuncque Velledæ auctoritas adoleuit. nam proſperas Germanis res,& excidium legionum prædixerat. Sed Lupercus, in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumq. in Galliâ geniti,reſeruantur, pignus ſocietatis. Cohortium,alarum,legionum, hiberna, ſubuerſa crematàque: iis tantùm relictis,quæ Magontiaci, ac Vindoniſſæ ſita ſunt. Legio XIII. cum auxiliis ſimul deditis,à Noueſio in coloniam Treuerorum tranſgredi iubetur, præfinitâ die intra quam caſtris excederet. Medium omne tempus, per varias cunctationes egêre. ignauiſſimus quiſque,cæſorũ apud Vetera exemplo, pauentes, melior pars,rubore & infamiâ,quale illud iter, quis dux viæ,& omnia in arbitrio eorum,quos vitæ neciſque dominos feciſſent. Alij,nullâ dedecoris curâ, pecuniam aut cariſſima ſibimet ipſi circumdare: quidam expedire arma,teliſque tamquam in aciem accingi. Hæc meditantibus,aduênit proficiſcendi hora,exſpectatione triſtior. Quippe intra vallum, deformitas haut perinde notabilis: detexit ignominiam campus,& dies. Reuulſæ Imperatorum imagines,* innexa ſigna,fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis,ſilens agmen, & velut longæ exſequiæ. Dux Claudius Sanctus effoſſo oculo,dirus ore,ingenio debilior. Duplicatur flagitiũ,poſtquam, deſertis Bonnenſibus caſtris, altera ſe legio miſcuerat. Et vulgatâ captarum legionum famâ, cuncti qui paulo antè Romanorum nomen horrebant,procurrentes ex agris tectiſque, & vndique effuſi,inſolito ſpectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium inſultantis vulgi. ſpretiſque Sancti promiſſis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac fortè obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis,initium exſoluendæ in poſterum culpæ fecêre. Legiones nihil mutato itinere,ante mœnia Treuerorum conſidunt. Ciuilis & Claſſicus rebus ſecundis ſublati, an coloniam Agrippinenſem diripiendam exercitibus ſuis permitterent, dubitauêre. Sæuitiâ* ingenitâ & cupidine prædæ,ad excidium ciuitatis trahebantur. obſtabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus vtilis clementiæ fama. Ciuilẽ etiam beneficij memoria flexit; quòd filium eius primo rerum motu in coloniâ Agrippinenſi deprehenſum, honoratè cuſtodierant. Sed Tranſrhenanis gentibus inuiſa ciuitas, opulentiâ auctuque. Neque alium finem belli rebantur,quàm ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret: aut diſiecta, Vbios quoq. diſperſiſſet. Igitur Tencteri,Rheno diſcreta gens,miſsis legatis, mandata apud concilium Agrippinenſium edi iubent. quæ, ferociſsimus è legatis, in hunc modum protulit. *Rediſſe vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus deis, ſed præcipuo deorum Marti*

Ciuilis crinem ponit, voti damnas.

Sæuitia eius.

Veleda virginis auctoritas.

Castra Romana euersa.

Legio qua Noueſii, exit:

Turpi & triſti agmine.

** Cod. regius, in horâ*

Claudius Sanctus ducit.

Illuditur à vulgo. Ala vna abit, & ſe vindicat.

Agrippinenſis colonia in ancipiti.

** Ex Vat. ſcribo, ingenij*

Sed fatum eam ſeruat:

Germanis valdè inuitis.

E quis Tencteri Vbios adeunt:

Horridè affantur.

grates

grates agimus: vobisque gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cælum quodammodò ipsum, clauserant Romani: vt colloquia congressusque nostros arcerent: vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac prope nudi, sub custode & pretio coiremus. Sed vt amicitia societasque nostra in æternum rata sint: postulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta seruitij, detrahatis. etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliuiscuntur. Romanos omnes, in finibus vestris, trucidetis. haut facilè libertas, & domini miscentur. Bona interfectorum, in medium cedant: ne quis occulere quidquam, aut segregare caussam suam possit. Liceat nobis vobisque vtramque ripam colere, vt olim maioribus nostris. quomodò lucem noctemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultumque patrium resumite, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos quàm armis valent. sincerus & integer, & seruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut alius imperitabitis.* Agrippinenses, sumto consultandi spatio, quando neque subire conditiones metus futuri, neque palàm aspernari conditio præsens sinebat, in hunc modum respondent. *Quæ prima libertatis facultas data est, auidiùs quàm cautiùs sumsimus, vt vobis ceterisque Germanis consanguineis nostris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus se cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius est. Si qui ex Italiâ aut prouinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumsit: vel in suas quisque sedes refugére.* * Eductis olim, & nobiscum per connubium sociatis, quique mox prouenêre, hæc patria est. Nec vos adeò iniquos existimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorum, resoluimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec noua & recentia iura, in vetustatem consuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.* Sic lenitis Tencteris, legati ad Ciuilem & Velledam missi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetrauêre. Sed coràm adire, alloquique Velledam negatum. Arcebantur aspectu, quò venerationis plus inesset. Ipsa editâ in turre. dilectus è propinquis, consulta responsaque, vt internuntius numinis, portabat. Ciuilis societate Agrippinensium auctus, proximas ciuitates affectare, aut aduersantibus bellum inferre statuit. Occupatisque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes compositâ: quominus vltrà pergeret, Claudius Labeo Bethasiorum Tungrorumque & Neruiorum tumultuariâ manu restitit. fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in angustiis ambiguè, donec Germani tranantes, terga Labeonis inuasêre. Simul Ciuilis, ausus, an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, & clarâ voce, *Non ideo*, inquit, *bellum sumsimus, vt Batani & Treueri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite societatem. transgredior ad vos, seu me ducem, seu militem mauultis.* Mouebatur vulgus, condebantque gladios; cùm Campanus, ac Iuuenalis, ex primoribus Tungrorum, vniuersam ei gentem dedidêre. Labeo, antequam circumueniretur, profûgit. Ciuilis Bethasios quoque ac Neruios in fidem acceptos, copiis suis adiunxit: ingens rerum, perculsis ciuitatum animis, vel sponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus, proiectis fœderis Romani monumẽtis, Cæsarem se salutari iubet: magnamque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detractauêre certamen. Fortuna melioribus affuit. Fusi Lingones. Sabinus festinatum temerè prœlium, pari formidine deseruit. Vtque famam exitij sui faceret, villam in quam perfugerat, cremauit. illîc voluntariâ morte interiisse creditus. Sed quibus artibus latebrisque, vitam per nouem mox annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam, & insigne Epponinæ vxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorum prosperâ acie, belli impetus stetit. Resipiscere paulatim ciuitates, fasque & fœdera respicere, principibus Remis: qui per Gallias edixêre, vt missis legatis*

* Vulgò, vestigalium.

Vbij ambiguè & callidè respondent.

* Deductis

Velleda auctoritas:

Eiusq; fastigium.

Labeo opponit se Ciuili.

Sed vincitur.

Tungri deduntur,

Bethasii, & Neruij.

Sabini vanitas, qui Cæsarem se facit.

Sequanos inuadit:

Fugit, latet.

Concilium Galliarum, super summâ rei.

sis legatis in commune consultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mucianum angebãt. *Nequaquam egregij duces, iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem dilegerat, * summam belli parum tolerare. Nec relinquẽda vrbs, sine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebantur: suspectis, vti diximus, Primo Antonio, Varoque Ario. Varus prætorianis præpositus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonæ præfecit. Vtq. Domitiani animum, Varo haut alienum, deliniret: Arretinum Clementem, domui Vespasiani per affinitatem innexum, & gratissimum Domitiano, prætorianis præposuit, patrem eius sub Caio Cæsare egregiè functum eâ curâ dictitans. Lætum militibus idem nomen. atque ipsum quamquam senatorij ordinis ad vtraq. munia sufficere. Assumuntur è ciuitate clarissimus quisque; & alij per ambitionem. Simul Domitianus Mucianusque accingebantur, dispari animo. ille, spe ac iuuentâ properus; hic, moras nectens, quîs flagrantem retineret, ne ferociâ ætatis, & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, paci belloq. malè consuleret. Legiones victrices VI. & XVIII. Vitellianarũ vnaetvicesima, è recens conscriptis secunda, Peninis Coctianisq. alpibus, pars monte Graio, traducuntur. XIIII. legio è Britanniâ, III. ac prima ex Hispaniâ accitæ. Igitur venientis exercitus famâ, & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenêre. Treuerorum legatio illîc opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. Is meditatâ oratione, cuncta magnis imperiis obiectari solita, contumeliasq. & inuidiam in populum Romanum effudit: turbidus miscendis seditionibus, & plerisque gratus vecordi facundiâ. At Iulius Auspex è primoribus Remorum, vim Romanam, pacisque bona dissertans, & sumi bellum etiam ab ignauis, strenuissimi cuiusque periculo geri, iamque super caput legiones: sapientissimum quemq. reuerentiâ fideque, iuniores periculo ac metu cõtinuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspicis sequebantur. Cõstat obstetisse Treueris Lingonibusque apud Gallias, quòd Vindicis motu cum Verginio steterant. Deterruit plerosq. prouinciarum æmulatio. quod bello caput? vnde ius auspiciumq. peteretur? quam, si cuncta prouenissent, sedẽ imperio legerent? Nondum victoria, iam discordia erat: aliis fœdera, quibusdam opes viresque, aut vetustatem originis, per iurgia iactantibus. Tædio futurorum, præsentia placuêre. Scribuntur ad Treueros epistolæ, nomine Galliarũ, vt abstinerent armis, impetrabili veniâ, & paratis deprecatoribus si pœniteret. Restitit idem Valentinus, obstruxitq. ciuitatis suæ aures, haut perinde instruẽdo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treueri neque Lingones, ceteræue rebellium ciuitates, pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem, in vnum consulere. Sed Ciuilis, auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonẽ capere, aut exturbare nititur. Classicus, segne plerumq. otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit superioré Germaniæ ripam, & ardua alpium præsidiis claudere. Atque interim vnaetvicesima legio Vindonissâ, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortib. per Rhætiam irrupêre. Accessit ala Singulariũ, excîta olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Iulius Briganticus, sorore Ciuilis genitus, vt fermè acerrima proximorum odia sunt, inuisus auunculo infensusque. Tutor, Treuerorũ copias, recenti Vangionum, Caracatiũ, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atq. equite firmauit, corruptis spe, aut metu subactis legionariis. qui primo cohortem præmissam â Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercitusque Romani propinquabant, honesto

transfugio

*Nec, quamquam
*Farn. summa

Varo præfectura Prat. adempta.

Clementi data.

Domitianus vnà cũ Muciano ad bellum expediunt.

Legiones contrahunt.

Remis deliberant Galli.

Tullius in arma eos trahit.

Iulius retinet.

Vide, per deum, quæ in plurium imperio eueniant.

Galli Romanum iugum præferunt.

Interea hostes segniter agunt.

Romani vndique irrumpunt.

Iulius Briganticus p o tis,

Legionarij Treueros deserunt.

transfugio redière: ſecutis Tribocis, Vangionibuſque & Caracatibus. Tutor, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium conceſſit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. ſed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fuſuſque. Eâ clade, perculſi Treueri. & plebes omiſſis armis, per agros palatur. quidam principũ, vt primi poſuiſſe bellum viderentur, in ciuitates quæ ſocietatem Romanam non exuerant, perfugerunt. Legiones à Noueſio Bonnaque in Treueros, vt ſuprà memorauimus, traductæ, ſe ipſas in verba Veſpaſiani adigũt. Hæc Valentino abſente geſta. qui vbi aduentabat, furens, cunctaq. rurſus in turbas & exitium conuerſurus: legiones in Mediomatricos, ſociam ciuitatẽ, abſceſſère. Valentinus ac Tutor, in arma Treueros retrahunt: occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe veniæ creſceret vinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cùm Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius aduentu, erectæ ſpes. Ipſe pugnæ auidus, & contemnendis quàm cauendis hoſtibus melior, ferociâ verborum militem incendebat: vbi primùm congredi licuiſſet, nullam prœlio moram facturus. Dilectus per Galliâ habitos, in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet ſufficere imperio legiones. ſocij ad munia pacis redirent, ſecuri velut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent. Auxit ea res Gallorum obſequium. nam receptâ iuuẽtute, faciliùs tributa tolerauêre, proniores ad officia quòd ſpernebantur. At Ciuilis & Claſſicus, vbi pulſum Tutorem, cæſos Treueros, cuncta hoſtibus proſpera accepêre: trepidi ac properãtes, dum diſperſas ſuorum copias conducũt, crebris interim nuntiis Valentinum monuêre, ne ſummæ rei periculũ faceret. Eo rapidiùs Cerialis, miſſis in Mediomatricos, qui breuiore itinere legiones in hoſtem verterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumq. ſecum tranſuexerat, tertiis caſtris * Rigodulum venit. quem locum, magnâ Treuerorũ manu, Valentinus inſederat, montibus aut Moſellâ amne ſeptum. & addiderat foſſas, obiceſq. ſaxorum. Nec deterruêre ea munimẽta Romanũ ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet; equitum aciem, in collem erigeret, ſpreto hoſte, quem temerè collectum, haut ita loco iuuari, vt non plus ſuis in virtute foret. Paulũ moræ in aſcenſu, dum miſſilia hoſtium præuehuntur. Vt ventum ad manus; deturbati, ruinæ modo, præcipitantur. Et pars equitum, æquioribus iugis circumuecta, nobiliſſimos Belgarum, in quîs ducem Valentinum, cepit. Cerialis, poſtero die, coloniam Treuerorũ ingreſſus eſt, auido milite eruendæ ciuitatis. *Hanc eſſe Claſſici, hanc Tutoris patriam. horum ſcelere, clauſas cæſaſque legiones. Quid tantum Cremonam meruiſſe, quam è gremio Italiæ raptam, quia vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram ſedem, ſpoliis exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiſcum. Ipſis ſufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot caſtrorum excidia penſarentur.* Cerialis metu infamiæ, ſi licentiâ ſæuitiaque imbuere militem crederetur, preſſit iras. & paruere, poſito ciuili bello ad externa modeſtiores. Conuertit inde animos, accitarum è Mediomatricis legionum miſerabilis aſpectus. Stabant conſcientiâ flagitij mæſtæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus cõſalutatio. neq. ſolantibus hortantibúſve reſponſa dabant, abditi per tentoria, & lucẽ ipſam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dedecus obſtupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocem preceſque adhibere non auſi, lacrymis ac ſilentio veniam poſcebant. donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitãs, quæ militum ducúmve diſcordiâ, vel fraude hoſtiũ eueniſſent. Primũ illum ſtipendiorum & ſacramenti diem haberent: priorum facinorũ neq. Imperatorem, neque ſe meminiſſe. Tunc recepti in eadẽ caſtra, & edictum per manipulos,

Aliiq; plures.
Tutor victus.
Perculſi Treueri:
Tamen iterum animos & arma recipiunt.
Cerialis ingenium.
Ciuilis & Claſſicus accelerant.
Sed prauẽnit Cerialis.
* Vat. Ridogũlum
Valentinum inuadit.
Alios fugat:
Ipſum capit.
Treueris exitium imminebat.
Sed Cerialis diſcuſſit.
Legiones nuper deditæ:
Veniam impetrant.
Cauetur eorũ infamiæ.

ne quis in certamine iurgióve seditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treueros ac Lingonas, ad concionem vocatos, ita alloquitur. *Neque ego vnquam facundiam exercui, & populi Romani virtutem armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonaque ac mala non suâ naturâ, sed vocibus seditiosorum æstimantur: statui pauca disserere, quæ profligato bello, vtilius sit vobis audisse, quàm nobis dixisse. Terram vestram, ceterorumque Gallorum, ingressi sunt duces Imperatoresque Romani, nullâ cupidine, sed maioribus vestris inuocantibus, quos discordiæ vsque ad exitum fatigabant. & acciti auxilio Germani, sociis pariter atque hostibus seruitutem imposuerant. Quot prœliis aduersus Cimbros Teutonosque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quóve euentu Germanica bella tractauerimus, satis * clarum. Nec ideò Rhenum insedimus, vt Italiam tueremur: sed ne quis alius Ariouistus, regno Galliarum potiretur. An vos cariores Ciuili Batauisque & Transrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auique vestri fuerunt? Eadem semper caussa Germanis transcendendi in Gallias, libido atq. auaritia, & mutandæ sedis amor: vt relictis paludibus & solitudinibus suis, fecundissimum hoc solum, vosque ipsos possiderent. Ceterùm libertas, & speciosa nomina prætexuntur. nec quisquam alienum seruitium, & dominationem sibi concupiuit, vt non eadem ista vocabula vsurparet. Regna bellaque per Gallias semper fuêre, donec in nostrum ius concederetis. Nos, quamquam totiens lacessiti, iure victoriæ id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium, sine armis; neque arma, sine stipendiis; neque stipendia, sine tributis haberi queunt. Cetera in communi sita sunt. Ipsi plerumque legionibus nostris præsidetis: ipsi has aliasque prouincias regitis. Nihil separatum, clausumve. Et laudatorum Principum vsus ex æquo, quamuis procul agentibus: sæui proximis ingruunt. quomodò sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, vel auaritiam dominantium tolerare. Vitia erunt, donec homines. sed neque hæc continua; & meliorum interuentu pensantur. nisi fortè Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium speratis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniq. arceantur. Nam pulsis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter se gentium exsistent? Octingentorum annorum fortunâ disciplinaque, compages hæc coaluit: quæ conuelli, sine exitio conuellentium, non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum caussæ. Proinde pacem & vrbem, quam victi victoresque eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriusque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quàm obsequium cum securitate malitis.* Tali oratione grauiora metuenteis composuit, erexitque. Tenebantur victore exercitu Treueri, cùm Ciuilis & Classicus misêre epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit. Vespasianum, quamquam * nuntios occultarent, excessisse vitâ. Vrbem atque Italiam, interno bello consumtam. Muciani & Domitiani, vana & sine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipsos finibus ciuitatum suarum contentos: si prœlium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Classico nihil. eum qui attulerat ipsas epistolas, ad Domitianum misit. Hostes diuisis copiis aduenêre vndique. Plerique culpabant Cerialem passum iungi, quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossâ valloque circumdedit: quîs temerè antea intutis confederat. Apud Germanos, diuersis sententiis certabatur. Ciuilis opperiendas Transrhenanorum gentes, *Quarum terrore fractæ Po. Ro. vires obtererentur. Gallos quid aliud quàm prædam victoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas, secum pdàm, aut voto stare.* Tutor contatione crescere rem Romanam affirmabat, coëuntibus vndique exercitibus. *Transuectam à Britanniâ legionem: accitas ex Hispaniâ: aduentare ex Italiâ: nec subitum militem, sed veterem, expertumque belli. Nam Germanos, qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Pecuniamque ac dona, quîs solis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeò in arma promtum, vt non idem pretium quietis quàm periculi malit. quòd si statim congrediantur, nullas esse Ceriali, nisi ex reliquiis Germanici exercitus, legiones, fœderibus Galliarum*

Cerialis, ita me deus, facunda & sapiens oratio.

* Vat. claret.

Treueris ignôtum.

* Farn. nuntij quod probo.

Ciuilis & Classicus aduenêre.

Ille pugnam differri censet.

Tutor maturat.

bus Galliarum obstrictas. Idque ipsum, quòd inconditam nuper Valentini manum contra spem suam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis. Ausuros rursus, venturosque in manus, non imperiti adolescentuli verba & conciones, quàm ferrum & arma meditantis, sed Ciuilis & Classici: quos vbi aspexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemque, ac totiens captis precariam vitam, neque Treueros, aut Lingonas beneuolentiâ contineri: resumturos arma, vbi metus abscesserit. Diremit consiliorum diuersitatem, approbatâ Tutoris sententiâ Classicus. statimque exsequuntur. Media acies Vbiis Lingonibusq. data, dextro cornu cohortes Batauorum, siniſtro Bructeri Tencterique. pars montibus, alij viam inter Mosellamque flumen, tam improuisi assiluêre, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul, vincique suos audierit, increpans pauorem nuntiantium, donec vniuersa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites: medius Mosellæ pons, qui vlteriora Coloniæ annectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahẽs, intecto corpore promtus inter tela, felici temeritate, & fortissimi cuiusq. accursu, reciperatum pontem lectâ manu firmauit. Mox in castra reuersus, palantes captarum apud Nouesium Bonnamq. legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac propè circumuentas aquilas videt. Incensus irâ, *Non Flaccum*, inquit, *non Voculam deseritis. Nulla hîc proditio. neque aliud excusandum habeo, quàm quod vos Gallici fœderis oblitos [* prædixerim,] memoriam Romani sacramenti tenere credidi. Annumerabor Numisius & Herennijs, vt omnes legati vestri, aut militum manibus, aut hostium ceciderint. Ite, nuntiate Vespasiano, vel quod propius est Ciuili & Classico, relictum à vobis in acie ducem. venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.* Vera erant. & à tribunis præfectisq. eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes, & manipulos. neque enim poterat patescere acies effuso hoste, & impedientibus tentoriis sarcinisque, cùm intra vallum pugnaretur. Tutor, & Classicus, & Ciuilis, suis quisque locis pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batauos pro gloriâ, Germanos ad prædam instigantes. Et cuncta pro hostibus erant. donec legio vicesimaprima, patentiore quàm ceteræ spatio cõglobata, sustinuit ruentes; mox impulit. Nec sine ope diuinâ, mutatis repentè animis, terga victores vertêre. Ipsi territos se cohortium aspectu ferebant, quæ primo impetu disiectæ, summis rursus iugis congregabantur, ac speciem noui auxilij fecerant. Sed obstitit vincentibus prauum inter ipsos certamen, hoste omisso spolia consectandi. Cerialis, vt incuriâ propè rem afflixit, ita cõstantiâ restituit. Secutusque fortunam, castra hostium eodẽ die capit exscinditque. Nec in longum quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenses; offerebantq. vxorem ac sororem Ciuilis, & filiâ Classici, relicta sibi pignora societatis. Atque interim dispersos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iustæ preces inuocantiũ, antequàm hostes reparatis viribus, ad spem, vel ad vltionem accingerentur. Namque & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus, flagrantissimâ cohortium suarum integrâ, & è Chaucis Frisiisque compositâ. Tolbiaci, in finibus Agrippinensium, agebat. Sed tristis nuntius auertit, deletam cohortẽ dolo Agrippinensium: qui largis epulis vinoque sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremauêre. Simul Cerialis propero agmine subuênit. Circumsteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, adiunctâ Britannicâ classe, afflictaret Batauos, quà Oceano ambiuntur. Sed legionem, terrestri itinere, Fabius Priscus legatus in Neruios Tungrosq. duxit. Eæque ciuitates in deditionem acceptæ. Classem vltrò Caninefates aggressi sunt. maiorque pars nauium depressa, aut capta. Et Neruiorum multitudinem spontè commotam, vt pro Romanis bellum capesseret, iidem Caninefates*

Et cum eò Classicus.

Romanos inuadunt improuisò.

Pænè fundunt.

Cerialis mira constantia.

Milites increpat.

* Metuo vt superſit ea vox.

Iiq; animum recipiunt.

Mox fugant hostem:

Nimiũ prædæ intentum;

Vbij auxiliũ petunt.

Cohortem Ciuilis dolo necant.

Classis Romana fusa.

Itemq; Neruij, eorum socij.

ninefates fudêre. Classicus quoq. aduersus equites Nouesium à Ceriale præmissos, secundum prœlium fecit. quæ modica, sed crebra damna, famam victoriæ nuper partæ lacerabãt. Iisdem diebus, Mucianus Vitellij filiũ interfici iubet: mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset. Neque Antonium Primũ adsciri inter comites à Domitiano passus est: fauore militum anxius, & superbiâ viri, æqualium quoq. adeò superiorum intolerantis.

Antonius Primus ad Vespasianũ venit.

Profectus ad Vespasianum Antonius, vt non pro spe sua excipitur, ita neque auerso Imperatoris animo. Trahebatur in diuersa. hinc, meritis Antonij, cuius ductu confectum haut dubiè bellum erat: inde, Muciani epistolis. simul ceteri, vt infestum tumidumq. insectabantur, adiunctis prioris vitæ criminibus. neque ipse deerat arrogantiâ vocare offensas, nimius cõmemorandis quæ meruisset. Alios vt imbelles, Cæcinam vt captiuũ ac deditícium increpat. Vnde paulatim leuior viliorq. haberi, manente tamen in specie amicitiâ.

Cuius mores non ad aulam.

Itaque vilescit.

Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ statos *æstiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatur, multa miracula euenêre, quîs cælestis fauor & quædam in Vespasianũ inclinatio numinum ostenderetur. Ex plebe Alexandrinâ quidam, oculorũ tabe notus, genua eius aduoluitur, remediũ cæcitatis exposcens gemitu, monitu Sarapis dei, quẽ dedita superstitionibus gens ante alios colit. precabaturq. Principem, vt genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, vt pede ac vestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primò irridere, aspernari: atque illis instantibus, modò famã vanitatis metuere, modò obsecratione ipsorum, & vocibus adulantiũ in spem induci. postremò æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humanâ superabiles forent. Medici variè differere. Huic non exesam vim luminis, & reditura si pellerentur obstantia: illi elapsos in prauũ artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio Principẽ electũ. denique patrati remedij gloriam, penes Cæsarem, irriti, ludibriũ penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patêre ratus, nec quidquam vltrà incredibile, læto ipse vultu, erectâ quæ astabat multitudine, iussa exsequitur. Statim conuersa ad vsum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrumq. qui interfuere nũc quoq. memorant, postquam nullum mendacio pretium. Altior in Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, vt super rebus imperij consuleret. Arceri tẽplo cunctos iubet. atque ingressus, intentusq. numini, respexit ponè tergũ è primoribus Ægyptiorũ, nomine Basiliden: quem procul Alexandriâ pluriũ dierum itinere, & ægro corpore detineri haut ignorabat. Percõtatur sacerdotes, num illo die Basilides templũ inisset? percontatur obuios, num in vrbe visus sit? deniq. missis equitibus explorat, illo tẽporis momento, octoginta millibus passuum abfuisse. Tunc diuinam speciem, & vim responsi ex nomine Basilidis, interpretatus est. Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata: Ægyptiorum antistites, sic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmauit, cùm Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaq. & religiones adderet, oblatũ per quietẽ decore eximio & maiore quàm humanâ specie iuuenem, qui moneret, vt fidissimis amicorũ in Pontum missis, effigiem suam acciret: lætum id regno, magnamq. & inclutam sedem fore quæ excepisset. simul visum eumdẽ iuuenẽ in cælum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, sacerdotibus Ægyptiorũ, quibus mos talia intelligere, nocturnos visus aperit. Atq. illis Ponti & externorũ parũ gnaris, Timotheum Athenienſem è gente Eumolpidarum, quem vt antistitem cærimoniarum Eleusi exciuerat, quæ nam illa superstitio, quod numẽ interrogat.*

Vespasiani Miracula edita.

Cæcum sanat,

Manum sanat.

Sarapidis templũ adit.

Omen illîc ei factum.

De Sarapide ipso excursio.

Timotheus,

Timotheus, quæsitis qui in Pontũ measſent, cognoſcit vrbem illîc Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas famâ Iouis Ditis. Namq. & muliebrem effigiem aſſiſtere, quam plerique Proſerpinam vocent. Sed Ptolemæus, vt ſunt ingenia regũ, pronus ad formidinẽ, vbi ſecuritas rediit, voluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliaſq. ad curas animũ vertere: donec eadem ſpecies terribilior iam & inſtantior, exitium ipſi regnoq. denuntiaret ni iuſſa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri iubet, præcipitque nauigaturis, vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare ſecundũ. Sors oraculi haut ambigua. Irent, ſimulacrumq. patris ſui reueherent, ſororis relinquerent. Vt Sinopen venêre, munera, preces, mandata regis ſui Scydrothemidi allegant. Qui diuerſus animi, modò numẽ paueſcere, modò minis aduerſantis populi terreri, ſæpe donis promiſſiſq. legatorũ flectebatur. Atq. interim triennio exacto, Ptolemæus non ſtudium, non preces omittere. Dignitatem legatorũ, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne deſtinata deo vltrà moraretur. Contantem varia pernicies, morbiq. & manifeſta cæleſtiũ ira, grauiorq. in dies fatigabat. Aduocatâ concione, iuſſa numinis, ſuos Ptolemæiq. viſus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduerſari regem, inuidere Ægypto, ſibi metuere, templumq. circumſidere. Maior hinc fama tradidit, deum ipſum appulſas litori nauis ſponte cõſcendiſſe. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emenſi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis exſtructũ, loco cui nomẽ Rhacotis. fuerat illic ſacellum, Sarapidi atque Iſidi antiquitùs ſacratum. Hæc de origine & aduectu dei, celeberrima. Nec ſum ignarus, eſſe quoſdam qui Seleuciâ vrbe Syriæ accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij auctorem eumdem Ptolemæum, ſedẽ ex quâ tranſierit, Memphim perhibent, inclytam olim, veteris Ægypti columen. Deũ ipſum multi Æſculapium, quòd medeatur ægris corporibus; quidam, Oſirim, antiquiſſimũ illis gentibus numen; plerique Iouem, vt rerũ omnium potentem; plurimi Ditem patrem, inſignibus quæ in ipſo manifeſta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianuſque, antequàm alpibus propinquarent, proſperos rerum in Treueris geſtarũ nuntios accepere. Præcipua victoriæ fides, dux hoſtium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos ſpiritus geſſiſſet, vultu ferebat. Auditus ideo tantùm, vt noſceretur ingeniũ eius, damnatuſque. inter ipſum ſupplicium, exprobranti cuidam patriam eius captam, Accipere ſe ſolatiũ mortis reſpondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, vt recens expromſit. *Quoniam benignitate deûm fractæ vires hoſtium forent: parum decorè Domitianum, confecto propè bello, alienæ gloriæ interuenturum. Si ſtatus imperij, aut ſalus Galliarum in diſcrimine verteretur, debuiſſe Cæſarem in acie ſtare. Caninefates Batauoſq. minoribus ducibus delegandos. Ipſe Lugduni vim fortunamque principatus è proximo oſtentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus.* Intelligebantur artes. ſed pars obſequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntiis, fidem eius tentauiſſe, an præſenti ſibi exercitum imperiumq. traditurus foret. quâ cogitatione bellum aduerſus patrem cogitauerit, an opes vireſque aduerſus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis, ſalubri temperamento eluſit, vt vana pueriliter cupientẽ. Domitianus ſperni à ſenioribus iuuentam ſuam cernens, modica quoque & vſurpata antea munia imperij omittebat. Simul ſimplicitatis ac modeſtiæ imagine, in altitudinẽ conditus: ſtudiumq. litterarum & amorem carminũ ſimulans, quò velaret animũ, & fratris æmulationi ſubduceretur, cuius diſparem mitioremq. naturam contrà interpretabatur.

Domitianus victoriæ nũtium accipit.

Valentinus damnatus.

Mucianus Domitianũ ſiſtit.

Hic res nouas tentat:

Nec perpetrat.

Otium & poëtam ſimulat.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. V.
BREVIARIVM LIBRI.

TITI in Iudæos vrbemq; sacram expeditio. Eâ occasione, de gentis origine, moribus, religione, vrbisq; ipsius opere & situ, accuratius & vberius dictum. Germanici belli progressus. prælia aliquot inter Ciuilem & Cerialem. quæ denique pax (ita appâret ex fine admutilati libri) excepit.

Titus in Iudæâ rem gerit.

* *Vat.* prelatis *Tud.* preliatis

* super fortunam

Quibus copiis?

EIVSDEM anni principio, Cæsar Titus perdomandæ Iudææ dilectus à patre, & * priuatis vtriusq. rebus militiâ clarus, maiore tum vi famaq. agebat, certantibus prouinciarum & exercituum studiis. atq. ipse, vt * superior sui iam crederetur, decôrum se promtumque in armis ostendebat, comitate & alloquiis officia prouocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæâ legiones, quinta & decima, & quintadecima, vetus Vespasiani miles excepêre. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandriâ duoetuicesimanos tertianosque. Comitabantur viginti sociæ cohortes, octo equitum alæ: simul Agrippa, Sohemusque reges, & auxilia regis Antiochi, validaque & solito inter accolas odio infensa Iudæis Arabum manus. Multi, quos vrbe atque Italiâ sua quemque spes acciuerat, occupandi Principē adhuc vacuum. His cum copiis fines hostiū ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratusq. decernere, haut procul Hierosolymis castra facit. Sed quia famosæ vrbis supremū diem traditurus sumus, cōgruens videtur primordia eius aperire. Iudæos Cretâ insula profugos, nouissima Libyæ insedisse memorant, quâ tempestate Saturnus vi Iouis pulsus cesserit regnis. Argumentum è nomine petitur. Inclytum in Cretâ, Idam montē. accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari [*quasi Idæos.] quidam regnante Iside, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hierosolymo ac Iudâ, proximas in terras exoneratam. Plerique Æthiopum prolem, quos rege Cepheo, metus atque odium mutare sedes perpulerit. Sunt qui tradant, Assyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos, ac mox proprias vrbes Hebræasque terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alij Iudæorum initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Plurimi auctores consentiunt, ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret: regem *Occhorim, adito Hammonis oracluo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum vt inuisum deis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit; ceteris per lacrymas torpentibus, Mosen vnum exsulum monuisse, ne quam deorum hominúmve opem expectarent, ab vtrisque deserti, sed sibimet vt duci cælesti crederent, * primò cuius auxilio credentes, præsentes miserias pepulissent. Assensêre, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fatigabat. Iamque haut procul exitio, totis campis procubuerant: cùm grex asinorum agrestium, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniecturâ herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id leuamen. & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus,

Hierosolyma adsidet.

De Iudæorū ortu:

Varia & vana.

* Glossema est: & abest à Vat.

* *Ita vett. at vulgò*, Bocchorim,

Moses.

* Suspectus locus & patum cohærens.

Aqua inopia.

toribus,obtinuêre terras in quibus vrbs & templum dicata sunt. Moses,quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus contrarioſque ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia,quæ apud nos sacra. Rursum cõcessa apud illos,quæ nobis incesta. Effigiem animalis,quo monstrante errorem sitimq. depulerant,penetrali sacrauêre: cæso ariete,velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur,quem Ægyptij Apin colunt. Sue abstinent,memoriâ cladis, quòd ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem,crebris adhuc ieiuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentũ,panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die, otium placuisse ferunt:quia is finem laborum tulerit. dein blandiente inertiâ,septimum quoque annum ignauiæ datum. Alij honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Idæis,quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus: seu quòd è septem sideribus, quîs mortales reguntur,altissimo orbe & præcipua potentiâ stella Saturni feratur:ac pleraque cælestium,vim suam & cursum septimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti,antiquitate defenduntur. cetera instituta siniſtra, fœda,prauitate valuere. Nam pessimus quisque, spretis religionibus patriis, tributa & stipes illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promtu, sed aduersus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens,alienarum concubitu abstinent. inter se nihil illicitum. Circumcidere genitalia instituêre; vt diuersitate noscantur. Transgressi in morem eorum, idem vsurpant. nec quidquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam: parentes,liberos,fratres,vilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis,nefas:animasque prœlio aut suppliciis peremtorum,æternas putant. Hinc generandi amor,& moriendi contemptus. Corpora condere, quàm cremare,è more Ægyptio. Eademque cura,& de infernis persuasio. cælestium cõtrà. Ægyptij pleraque animalia effigiesque composita venerantur. Iudæi mente solâ, vnumque numen intelligũt. Profanos qui deûm imagines,mortalibus materiis,in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neq. mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra vrbibus suis,nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio,non Cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibiâ tympaniſque concinebant,hederâ vinciebantur, vitisque aurea templo reperta: Liberum patrem coli, domitorem Orientis quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos lætosque ritus posuit:Iudæorum mos absurdus sordidusque. Terra finesque,quà ad Orientem vergunt,Arabiâ terminantur:à meridie, Ægyptus obiacet: ab occasu,Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longè prospectant. Corpora hominum salubria,& ferentia laborum. rari imbres,vber solum. [*Exuberant] fruges nostrum ad morem. præterque eas,Balsamũ:& Palmæ. palmetis proceritas,& decor. Balsamum,modica arbor. vt quisq. ramus intumuit, si vim ferri adhibeas,pauent venæ:fragmine lapidis,aut testâ aperiuntur. humor in vsu medentium est. Præcipuum montium Libanũ erigit, mirum dictu,tantos inter ardores opacum fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem alit, funditque. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed vnum atque alterum lacum integer perfluit:tertio retinetur. Lacus immenso ambitu,specie maris,sapore corruptior,grauitate odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. Incertæ vndæ superiecta, vt solido feruntur,periti imperitique nandi,perinde attolluntur. Certo anni,bitumen egerit:

Religio gentis.

Asinus iis (falsum) sacer.

Sabbathi quies.

Stipes in templum.

Circumcisio.

Animorum æternitas.

Imaginum despretio.

Quidam Liberum iis deum dant.

Iudæa fines & situs.

* Suspicor redundare.

Vbertas, & fruges.

Balsamum.

Iordanes amnis.

Lacus Asphaltites.

Bitumen in eo.

egerit: cuius legendi vsum vt ceteras artes, experientia docuit. Ater ſuapte naturâ liquor, & ſparſo aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in ſumma nauis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratque, donec abſcindas. nec abſcindere ære ferróve poſſis: fugit cruorem veſtemque infectam ſanguine, quo feminæ per menſes exſoluuntur. Sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, vndantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad litus: mox vbi vapore terræ, vi ſolis inaruerint, ſecuribus cuneiſque vt trabes aut ſaxa diſcindi. Haut procul inde campi, quos ferũt olim vberes, magniſque vrbibus habitatos, fulminum iactu arſiſſe: & manere veſtigia, terramque ſpecie torridam, vim frugiferam perdidiſſe. Nam cuncta ſponte edita, aut manu ſata, ſiue herbâ tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciem adoleuêre, atra & inania velut in cinerem vaneſcunt. Ego ſicut Iudaicas quondam vrbes igne cæleſti flagraſſe cõceſſerim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eoque fetus ſegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cæloque e iuxtà graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur: circa cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. modicum id litus, ſed egerentibus inexhauſtum. Magna pars Iudææ vicis diſpergitur. habent & opida. Hieroſolyma genti caput. Illic immenſæ opulentiæ templum, & primis munimentis vrbs * deiugis, templum intimis clauſum. ad fores, tantùm Iudæo aditus: limine, præter ſacerdotes, arcebãtur. Dum Aſſyrios penes Medoſque & Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſeruientium. poſtquam Macedones præpotuêre; rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt. nam eâ tempeſtate, Arſaces deſciuerat. Tum Iudæi, Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul aberant) ſibi ipſi reges impoſuêre, qui mobilitate vulgi expulſi, reſumtâ per arma dominatione, fugas ciuium, vrbium euerſiones, fratrum, coniugum, parentum neces, aliaque ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fouebant: quia honor ſacerdotij, firmamentũ potentiæ aſſumebatur. Romanorum primus Gn. Pompeius, domuit: templumque iure victoriæ ingreſſus eſt. Inde vulgatum, * nulla intus deûm effigie vacuam ſedem, & inania arcana. Muri Hieroſolymorum diruti, delubrum manſit. Mox bello ciuili interno, poſtquàm in ditionem M. Antonij prouinciæ ceſſerant: rex Parthorum Pacorus Iudæâ potitus, interfectuſque à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti. Iudæos C. Soſius ſubegit. Regnum ab Antonio Herodi datum, victor Auguſtus ſanxit. Poſt mortem Herodis, nihil exſpectato Cæſare, Simon quidam regium nomen inuaſerat. Is à Quinctilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coërcitam, liberi Herodis tripartitò rexêre. Sub Tiberio quies. dein, iuſſi à C. Cæſare effigiem eius in templo locare, arma potiùs ſumſêre. quem motum Cæſaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicũ redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permiſit. è quibus Antonius Felix, per omnem ſæuitiam ac libidinẽ, ius regium ſeruili ingenio exercuit, Druſillâ Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium acceptâ. vt eiuſdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos eſſet. durauit tamen patientia Iudæis, vſque ad Geſſium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem Ceſtium Gallum Syriæ legatum, varia prœlia ac ſæpius aduerſa excepêre. Qui vbi fato, aut tædio occidit: miſſu Neronis, Veſpaſianus fortunâ famaq;. & egregiis miniſtris, intra duas æſtates, cuncta camporũ, omneſq;. præter Hieroſolyma vrbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per

Campi exuſti.

Belus amnis.

Hieroſolyma vrbs.

Ibi templum.

Antiochus Iudæis infeſtus.

Reges iis, vnà & ſacerdotes.

Pompeius vincit.

* *Alias*, nullas i.d. effigies

Parthi vexant.

Varij apud eos reges, & turbæ.

Felix, procurator Iudææ.

Florus, ſub quo bellum.

Veſpaſianus eò miſſus.

otium

otium transiit. pace per Italiam partâ,& externæ curæ redîêre. Augebat iras, quòd soli Iudæi non cessissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus casúsve vtile videbatur. Igitur castris,vti diximus, ante mœnia Hierosolymorum positis, instructas legiones ostentauit. Iudæi sub ipsos muros struxêre aciem,rebus secũdis longiùs ausuri; & si pellerentur,parato perfugio.Missus in eos eques cum expeditis cohortibus,ambiguè certauit. Mox cessere hostes, & sequentibus diebus crebra pro portis prœlia ferebant: donec assiduis damnis,intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum versi. neque enim dignum videbatur, famẽ hostium opperiri.poscebantque pericula,pars virtute,multi ferociâ, & cupidine præmiorum. Ipsi Tito Roma, & opes, voluptatesque ante oculos; ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari videbantur. Sed vrbem arduam situ, opera molesq. firmauerant,quîs vel plana satis munirentur. Nam duos colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui,aut introrsus sinuati: vt latera oppugnantium,ad ictus patescerent.Extrema rupis,abrupta. & turres, vbi mons iuuisset, in sexaginta pedes, inter deuexa, in centenos vicenosque attollebantur. mirâ specie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumiecta. conspicuoq. fastigio turris, Antonia in honorem M.Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis, propriique muri,labore & opere ante alios. ipsæ porticus,quîs templum ambiebatur,egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ,cauati sub terrâ montes:& piscinæ cisternæq. seruandis imbribus. præuiderant cõditores ex diuersitate morum, crebra bella. inde cuncta,quamuis aduersus longum obsidiũ: & à Pompeio expugnatis,metus atque vsus pleraq. monstrauêre. Atq. per auaritiam Claudianorum temporũ,emto iure muniendi,struxêre muros in pace, tamquam ad bellum: magnâ colluuie,& ceterarum vrbium clade aucti. Nam peruicacissimus quisque illuc perfugerat; eoque seditiosiùs agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latissima mœnium, Simon: mediam vrbem, Ioannes,quem & Bargioram vocabant: templũ,Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes, ac Simon; Eleazarus, loco pollebat. Sed prœlia, dolus,incendia inter ipsos, & magna vis frumenti ambusta. Mox Ioannes, missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumq. eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones ciuitas discessit, donec propinquãtibus Ro.bellum externum concordiam pareret. Euenerant prodigia, quæ neque hostiis,neque votis piare fas habet gens,superstitioni obnoxia, religionibus aduersa. Visæ per cælum concurrere acies,rutilantia arma,& subito nubium igne collucere templum. Expassæ repentè delubri fores, & audita maior humanâ vox,Excedere deos. simul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris contineri,eo ipso tempore fore, vt valesceret Oriens, profectique Iudææ rerum potirentur. quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant.Sed vulgus,more humanæ cupidinis,sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati,ne aduersis quidem ad vera mutabantur. Multitudinẽ obsessorum omnis ætatis,virilis ac muliebris sexus,* sexcenta millia fuisse accepimus.Arma cunctis,qui ferre possent: & plures,quàm pro numero,audebant. Obstinatio viris femineisque par: ac si transferre sedes cogerentur, maior vitæ metus quàm mortis. Hanc aduersus vrbem gentemque Cæsar Titus, quando impetum & subita belli locus abnueret, aggeribus vineisque certare statuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies prœliorum fuit: donec cuncta expugnandis vrbibus reperta apud veteres, aut nouis ingeniis,struerentur. At

Titus ibi relictus.

Pugnatur ad Hierosolyma.

Eademq; oppugnantur.

Frustrà, quia permissa.

Turris Antonia.

Templum.

Duces Iudæorum.

Simon.

Ioannes.

Eleazarus.

Inter se discordes.

Prodigia ante exitium Iudæorum.

Prædictio de rege regum è Iudeâ.

Mira multitudo obsessorum.

** Vet. edi. ducenta*

Machinis vrbs inuaditur.

Ciuilis,

Ciuilis ad Vetera cum copiis.

Ciuilis, post malam in Treueris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera consedit: tutus loco: & vt memoriâ prosperarum illîc rerum,

Cerialis item illuc.

augescerent Barbarorum animi. Secutus est eôdem Cerialis, duplicatis copiis, aduentu secundæ & XVI. & XIIII. legionum. Cohortesque & alæ iampridem accitæ, post victoriam properauerant. Neuter ducum contator. Sed arcebat latitudo camporum, suopte ingenio humentium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentibus superfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis subdola, & nobis aduersa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus suetos, leuitas armorum, & proceritas corporũ attollit. Igitur lacessentibus Batauis, ferociſſimo cuique nostrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio, cùm præaltis paludibus arma equique haurirentur. Germani, notis vadis persultabant, omissâ plerumque fronte, latera ac terga circumuenientes. neque vt in pedestri acie, cominus certabatur; sed tamquam nauali pugnâ, vagi inter vndas, aut si quid stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non ausi egredi paludem Germani, in castra rediêre. Eius prœlij euentus, vtrumque ducem, diuersis animi motibus, ad maturandũ summæ rei discrimen erexit. Ciuilis, instare fortunæ; Cerialis, abolere ignominiam. Germani, prosperis feroces; Romanos, pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore, nostris per iram & minas acta. Posterâ luce, Cerialis equite & auxiliariis cohortibus frontem explet: in secundâ acie, legiones locatæ: dux sibi dilectos retinuerat, ad improuisa. Ciuilis haut porrecto agmine, sed cuneis astitit. Batani Cugerniique in dextro; læua ac propiora fluminis, Transrhenani tenuêre. Exhortatio ducum, non more cõcionis apud vniuersos, sed vt quosque eorum aduehebantur. Cerialis *veterem Rom. nominis gloriam, antiquas recentesque victorias: vt perfidum, ignauum, victum hostem, in æternum exscinderent. vltione magis, quàm prœlio opus esse. Pauciores nuper cum pluribus certasse: attamẽ fusos Germanos, quod roboris fuerit. Superesse, qui fugam animis, qui vulnera tergo, ferant.* Proprios inde stimulos legionibus admouebat, domitores Britanniæ quartadecimanos appellans. principem Galbam, sextæ legionis auctoritate factum: illâ primùm acie, Secundanos noua signa, nouamque aquilam dicaturos. Hinc prætectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, vt suam ripam, sua castra sanguine hostium reciperarent. Alacrior omnium clamor, quîs vel è longâ pace prœlij cupido, vel fessis bello pacis amor, præmiaque & quies in posterum sperabantur. Nec Ciuilis * silentem struxit aciem, locum pugnæ testem virtutis ciens: *Stare Germanos Batauosque super vestigia gloriæ, cineres ossaque legionum calcantes. quocumque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, clademque & dira omnia obuersari. Ne terrerentur vario Treuerici prœlij euentu: suam illic * victoriam Germanis obstitisse, dum omissis telis, prædâ manus impediunt. sed cuncta mox prospera, & hosti contraria euenisse. Quæ prouideri astu ducis oportuerit, prouidisse: campos madentes, & ipsis gnaros, paludes hostibus noxias: Rhenum & Germaniæ deos in aspectu, quorum numine capesserent pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores. illum diem aut glorioſissimum inter maiores, aut ignominioſum apud posteros fore.* Vbi sono armorum tripudiisque (ita illis mos) approbata sunt dicta, saxis, glandibusque & ceteris missilibus prœlium incipitur: neque nostro milite paludem ingrediente, & Germanis vt elicerent lacessentibus. Absumtis quæ iaciuntur, & ardescente pugnâ, procursum ab hoste infestius, immensis corporibus, & prælongis hastis fluitantem labantemq. militem eminus fodiebant, simul è mole, quam eductam in Rhenum rettuli-

Rhenus in campos effusus.

Pugna tumultuaria in aquis.

Qua Ciuili pro meliore fuit.

Iterum pugna, sed ordinata.

Cerialis suos variè hortatur.

* silens, aut, silenter

Ciuilis item suos.

* Vat. materiam

Commissa acies.

mus,

mus,Bructerorũ cuneus transnatauit.turbata ibi res: & pellebatur sociarum cohortium acies,cùm legiones pugnam excipiunt,suppressaque hostium ferociâ,prœlium exæquatur. Inter quæ, perfuga Batauus adiit Cerialem, terga hostiũ promittẽs, si extremo paludis eques mitteretur: solidũ illâ, & Cugernos quibus custodia obuenisset,parũ intentos. Duæ alæ cum perfugâ missæ, incauto hosti circumfunduntur.quod vbi clamore cognitũ; legiones à fronte incubuêre,pulsique Germani Rhenum fugâ petebant.Debellatum eo die foret,si Romana classis sequi maturasset.Ne eques quidẽ institit,repentè fusis imbribus, & propinquâ nocte. Posterâ die, decimaquarta legio in superiorem prouinciam Gallo Annio missa. Cerialis exercitũ, decima ex Hispaniâ legio suppleuit.Ciuili Chaucorum auxilia venêre.non tamen ausus opidum *Batauorũ armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni in insulam concessit. gnarus deesse naues efficiendo ponti, neq. exercitum Ro.aliter transmissurũ. quin & diruit molẽ à Druso Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem,disiectis quæ morabãtur,effudit. Sic velut abacto amne,tenuis alueus,insulam inter,Germanosque, continentiũ terrarum speciem fecerat. Transiêre Rhenũ Tutor quoq. & Classicus, & centum tredecim Treuerorũ senatores:in quibus fuit Alpinus Montanus, quẽ à Primo Antonio missum in Gallias superiùs memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus.Simul ceteri miseratione ac donis auxilia concibant,inter gentes periculorũ auidas.Tantumq. belli superfuit,vt præsidia cohortiũ,alarum,legionũ,modicis vicis quadripartita Ciuilis inuaserit: Decimam legionem,Arenaci,secundam, Batauoduri; & Grinnes Vadamq. cohortium alarumque castra : ita diuisis copiis,vt ipse & Verax sorore eius genitus,Classicusq. ac Tutor suam quisq. manũ traherent:nec omnia patrandi fiduciâ,sed multa ausis aliquâ in parte fortunam affore. Simul Cerialem, neq. satis cautum, & pluribus nuntiis huc illuc cursantem,posse medio intercipi. Quibus obuenerant castra decumanorũ,oppugnationẽ legionis arduam rati, egressum militem & cædendis materiis operatum turbauêre, occiso præfecto castrorum & quinq. primoribus centurionũ,pauciq. militibus. Ceteri se munimentis defendêre. Et interim Germanorũ manus, Batauoduri,irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prœliũ nox diremit.Plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadã Ciuilis,Grinnes Classicus,oppugnabant. nec sisti poterãt,interfecto fortissimo quoque: in quîs Briganticus præfectus alæ ceciderat,quem fidũ Romanis,& Ciuili auunculo infensum diximus.Sed vbi Cerialis cum dilectâ equitũ manu subuênit, versa fortuna. præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petituq. telis,relicto equo,transnatauit.Idem Germanis effugium.Tutorem Classicumq. appulsæ lintres vexêre. Ne tum quidem Romana classis pugnæ affuit,vt iussum erat.Sed obstitit formido, & remiges per alia militiæ munia dispersi. Sanè Cerialis parũ temporis ad exsequenda imperia dabat : subitus consiliis,sed euentu clarus. Aderat fortuna,etiã vbi artes defuissent.hinc ipsi exercituique,minor cura disciplinæ.Et paucos post dies quamquam periculum captiuitatis euasisset,infamiam non vitauit. Profectus Nouesium Bonnamq. ad visenda castra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat,disiecto agmine,incuriosis vigiliis. Animaduersum id Germanis, & insidias composuêre.electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt.Prima cædes astu adiuta: inciſis tabernaculorum funibus,suismet * coriis coopertos trucidabant. Aliud agmen, turbare classem,iniicere vincla,trahere puppes. Vtq. ad fallendũ silentio, ita cœptâ cæ-

Turbatiq. initiò Romani.

Mox perfugæ suggestione adiuti.

Hostes fugiunt.

Ciuilis in Batauiam se condit.

*Forte, Batauodurum

Molem Drusi diruit.

Primores Galliarum trans Rhenũ fugiunt.

Ciuilis diuersa præsidia inuadit:

Castra decumanorũ:

Batauodurum:

Grinnes & Vadam.

Sed vbique repulsus.

Cerialis parum prouidus.

Itaque panè is interceptus.

*Vat. tentoriis

de,& quò plus terroris adderẽt,cuncta clamoribus miſcebant. Romani vulneribus exciti,quærunt arma,ruunt per vias, pauci ornati militariter,pleriq. circum brachia tortâ veſte,& ſtrictis mucronibus.dux ſemiſomnis ac propè intectus,errore hoſtiũ ſeruatur. Namq. prætoriam nauem,vexillo inſignem, illîc ducem rati,abripiunt.Cerialis alibi noctem egerat,vt pleriq. credidêre, ob ſtuprũ Claudiæ Sacratæ,mulieris Vbiæ.vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant,tamquam iuſſi ſilere:ne quietem eius turbarent.ita intermiſſo ſigno,& vocibus,ſe quoq. in ſomnũ lapſos. Multâ luce reuecti hoſtes, captiuis nauibus,prætoriã triremem,flumine Luppiâ,donũ Velledæ traxêre. Ciuilem cupido inceſſit,naualẽ aciem oſtentandi.Complet quot biremium, quæq. ſimplici ordine agebantur.Adiecta ingens lintrium vis. tricenis quadrageniſque armamenta liburnicis ſolita:& ſimul captæ lintres, ſagulis verſicoloribus,haut indecorè pro velis iuuabantur.Spatium velut æquoris * captum,vbi Moſæ fluminis amnẽ Rhenus Oceano affundit. Cauſſa inſtruendæ claſſis,ſuper inſitam genti vanitatem,vt eo terrore commeatus Galliâ aduentantes interciperẽt.Cerialis miraculo magis,quàm metu,direxit claſſem: numero imparem,vſu remigum, gubernatorum arte, nauium magnitudine potiorem.Is flumine ſecundo,illi vento agebãtur. Sic præuecti,tentato telorum iactu,dirimuntur.Ciuilis nihil vltrà auſus,trans Rhenum conceſſit.Cerialis inſulam Batauorum hoſtiliter populatus, agros villaſque Ciuilis intactos,notâ arte ducum ſinebat:cùm interim flexu autumni,& crebris pluuialibus imbribus ſuperfuſus amnis, paluſtrem humilemq. inſulam in faciem ſtagni oppleuit. nec claſſis,aut commeatus aderant : caſtraque in plano ſita, vi fluminis differebãtur. Potuiſſe tunc opprimi legiones,& voluiſſe Germanos,ſed dolo à ſe flexos,imputauit Ciuilis.Neq. abhorret vero,quando paucis pòſt diebus deditio inſecuta eſt. Nam Cerialis,per occultos nuntios, Batauis pacem, Ciuili veniam oſtentans, Velledam propinquoſque monebat, fortunam belli tot cladibus aduerſam,opportuno erga populum Ro.merito mutare. *Cæſos Treueros,receptos Vbios,ereptã Batauis patriam : neq. aliud Ciuilis amicitiâ peractũ,quàm vulnera,fugas,luctus. exſulem eum & extorrẽ,recipientibus oneri: & ſatis peccauiſſe,quòd toties Rhenũ tranſcenderint. ſi quid vltrà moliantur, inde iniuriã & culpam, hinc vltionem & deos fore.* Miſcebantur minis promiſſa.Et cõcuſsâ Tranſrhenanorum fide,inter Batauos quoq. ſermones orti, *Non prorogandam vltrà ruinam:nec poſſe ab vnâ natione totius orbis ſeruitium depelli. quid perfectũ cæde & incendiis legionũ, niſi vt plures validioreſq. accirentur? Si Veſpaſiano bellũ nauauerint,Veſpaſianũ rerum potiri. ſim pop.Rom.armis prouocent,quotam partẽ generis humani Batauos eſſe? reſpicerent Rhætos Noricoſque,& ceterorum onera ſociorũ:ſibi non tributa,ſed * virtutes & viros indici.proximũ id libertati:& ſi dominorũ electio ſit, honeſtiùs Principes Romanorũ,quàm Germanorũ feminas tolerari.* Hæc vulgus. Proceres, *atrociore Ciuilis rabie ſemet in arma truſos: illũ domeſticis malis,excidiũ gentis oppoſuiſſe. tunc infenſos Batauis deos,cùm obſiderentur legiones, interficerentur legati,bellũ vni neceſſariũ,ferale ipſis ſumeretur.Ventũ ad extrema,ni reſipiſcere incipiant & noxij capitis pœnâ pœnitentiâ fateantur.* Non fefellit Ciuilẽ ea inclinatio, & præuenire ſtatuit. ſuper tædiũ malorũ, etiam ſpe vitæ,quæ plerumq. magnos animos infringit. Petito colloquio,ſcinditur * Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progreſſi duces,Ciuilis ita cœpit. *Si apud Vitellij legatũ defenderer:neq. facto meo venia,neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica,hoſtilia,ab illo cœpta,à me aucta erant.Erga Veſpaſianũ,vetus mihi obſeruantia:& cùm priuatus eſſet,amici vocabamur Hoc Primo Antonio notũ,cuius epiſtolis ad bellum accitus ſum,ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes tranſcenderet. Quæ Antonius abſens, Flaccus præſens mouebat, arma in Germaniâ moui,quæ Mucianus in Syriâ,Aponius in Mœſiâ,* Fabianus in Pannoniâ.*

Nanibus hoſtes potiti.

Nauale certamen tentatum.

* *Vat.* electum

Cerialis Batauiã intrat.

In quâ periclitatur ab aquis.

Ad pacẽ Batauos inuitat.

Atque hi inolinant.

* Rhe. coniicit, *iuuentutem & viros.* non malè.

Ciuilem accuſant.

Ille ad colloquium Cerialis venit.

* Lego, Vahalis

* Lego, Flauianus.

AD

AD CLARISSIMVM VIRVM IO. SAMBVCVM PANNONIVM.

VIENNA vestrâ, Clar. Sambuce, inuitus discessi. Tenuit me vrbs ipsa, & optimi Imperatoris aula; tenuisti præcipuè tu. Vrbis amœnitatem, aulæ splendorem admiratus sum; in te singularem humanitatem cum singulari eruditione coniunctam dilexi, vel, vt magis propriè loquar, amaui. Cui amori meo testificando hos Taciti duo libros, alterum De moribus Germanorum, alterum De vitâ Cn. Agricolæ, & incerti scriptoris tertium De Oratoribus sui temporis, nomini tuo inscripsi & beniuolentiæ perpetuæ MON. LIB. MER. D. D. Tenue munus, fateor, & quod nullam partem sit gratiæ exsoluendæ: sed in quo spero te facturum quod benigni creditores solent, vt hac quasi particulâ soluti debiti tantisper sustenteris, dum meliore ingenij mei prouentu sortem ipsam cum vsuris dependam. Id quod breui, si Musæ adnuent, futurum confido. Vale.

C. CORNELII TACITI DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

GERMANIA omnis à Galliis Rhætiisq. & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisque, mutuo metu aut montibus separatur. Cetera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarũ alpium inaccesso ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, septentrionali Oceano miscetur. Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat. septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeq. aliarum gentium aduentibus & hospitiis mixtos: quia nec terrâ olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensus vltrà, vtq. sic dixerim, aduersus Oceanus raris ab orbe nostro nauibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Asiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus est) Tuistonem deum terrâ editum & filium Mannum, originem gentis conditoresque. Manno tris filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, ceteri Istæuones vocentur. Quidam autem licentiâ vetustatis plureis deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmant: eaque vera & antiqua nomina. Ceterùm Germaniæ vocabulum recens, & nuper * additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani vocati sint. ita nationis nomen, non gentis eualuisse paulatim, vt omnes primùm à victore ob metum, mox à seipsis inuento nomine Germani vocarẽtur. Fuisse apud eos & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium. ituri in prœlia canunt. Sunt illis

* *Lego*, auditum:

illis hæc quoq. carmina,quorum relatu quem Barditum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim, trepidántve,prout sonuit acies.Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur. affectatur præcipuè asperitas soni, & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior vox repercussu intumescat. Ceterùm & Vlixem quidam opinantur longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatũ,adisse Germaniæ terras,Asciburgiumque, quod in ripâ Rheni situm hodieque incolitur, ab illo constitutum, nominatumque ἀσκιπύργιον. Aram quinetiam Vlixi consecratam, adiecto Laërtæ patris nomine, eodem loco olim repertam:monumentaque, & tumulos quosdam Græcis litteris inscriptos in confinio Germaniæ Rhætiæque adhuc exstare.quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est: ex ingenio suo quisque demat, vel addat fidem. Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis [*aliis] aliarum nationum connubiis infectos, propriam & sinceram & tantùm sui similem gentem exstitisse arbitrantur. Vnde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero,idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantùm ad impetũ valida. laboris atque operum non eadem patientia:minimeque sitim æstumque tolerare,frigora atque inediam cælo solóve assueuerunt. Terra & si aliquanto specie differt, in vniuersum tamen aut siluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias; ventosior quà Noricum ac Pannoniam aspicit: satis ferax,frugiferarum arborum impatiens, pecorum fecunda, sed * plerumque improcera.ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis. numero gaudent.cæque solæ & gratissimæ opes sunt. Argentũ & aurum propitij an irati dij negauerint,dubito. Nec tamen affirmauerim,nullam Germaniæ venam argentum aurúmve gignere. quis enim scrutatus est? possessione & vsu haut perinde afficiuntur. Est videre apud illos argentea vasa, legatis & principibus eorum muneri data, non in aliâ vilitate, quàm quæ humo finguntur: quamquam proximi ob vsum commerciorum aurum & argentum in pretio habent,formasque quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, atque eligunt:interiores simpliciùs & antiquiùs permutatione mercium vtuntur. Pecuniam probant veterem & diu notam,Serratos, Bigatosque. Argentum quoq. magis quàm aurum sequuntur,nullâ affectione animi,sed quia numerus argenteorum faciliori vsui est promiscua ac vilia mercantibus.Ne ferrum quidem supersit,sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis,aut maioribus lanceis vtuntur.hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto & breui ferro, sed ita acri & ad vsum habili, vt eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent. & eques quidem scuto frameaque contentus est. pedites & missilia spargunt, pluraque singuli, atque in immensum vibrant, nudi aut sagulo leues. nulla cultus iactatio: scuta tantùm lectissimis coloribus distinguunt. paucis loricæ: vix vni alterive cassis, aut galea. Equi non formâ, non velocitate conspicui. sed nec variare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut vno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe,vt nemo posterior sit.In vniuersum æstimanti,plus penes peditem roboris:eoque mixti præliantur, aptâ & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum,quos ex omni iuuentute dilectos ante aciem locant. Definitur & numerus:centeni ex singulis pagis sunt:idque ipsum inter suos vocantur. & quod primò numerus fuit,iam nomen & honor est. Acies per cuneos componitur. Cedere loco,dummodo rursus instes, consilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubiis prœliis referunt. Scutum

reliquisse

* Redundat.

* pleraque

reliquisse præcipuum flagitium. nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas. multique superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas, & duces exemplo potius quàm imperio, si promti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione præsunt. Cetertim neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam nec ducis iussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt: effigiesque, & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiæ & propinquitates. & in proximo pignora: vnde feminarum vlulatus audiri, vnde vagitus infantium. hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: nec illæ numerare, aut * exsugere plagas pauent. Ciboque & hortamina pugnantibus gestant. Memoriæ proditur, quasdam acies inclinatas iam & labantes à feminis restitutas, cõstantiâ precum & obiectu pectorum, & monstratâ cominus captiuitate quam longè impatientiùs feminarum suarum nomine timent: adeò vt efficaciùs obligentur animi ciuitatum, quibus inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur. Inesse quinetiam sanctum aliquid, & prouidũ putant: nec aut cõsilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub diuo Vespasiano Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & complureis alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas. Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant: pars Sueuorum & Isidi sacrificat. Vnde caussa & origo peregrino sacro, parũ comperi, nisi quòd signum ipsum in modũ liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Ceterùm nec cohibere parietibus deos, neque in vllam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cælestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus appellant secretum illud, quod solâ reuerentiâ vident. Auspicia, sortesque vt qui maximè obseruant. Sortium consuetudo simplex. virgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, cosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt. mox si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis, sin priuatim, ipse paterfamiliæ precatus deos, cælumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt; nulla de eâdem re in eundem diem consultatio. Sin permissum; auspiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidẽ etiam hîc notum, auium voces, volatusque interrogare. Proprium gentis, equorum quoque præsagia ac monitus experiri. publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq. ac fremitus obseruãt. Nec vlli auspicio maior fides non solùm apud plebẽ, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorum, illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorum, quâ grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis cum quâ bellum est, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorũ, patriis quemq. armis cõmittunt. victoria huius vel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes. ita tamen, vt ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspicatissimum

* Fam. exigere

initium credunt. Nec dierum numerum vt nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt. nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quòd non ſimul, nec iuſſi conueniunt, ſed & alter, & tertius dies contatione coëuntium abſumitur. Vt turbæ placuit, cõſidunt armati. Silentium per ſacerdotes, quibus tum & coërcendi ius eſt, imperatur. Mox rex vel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, auctoritate ſuadendi magis quàm iubendi poteſtate. Si diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur: ſin placuit, frameas concutiunt. Honoratiſſimum aſſenſus genus eſt, armis laudare. Licet apud concilium accuſare quoque, & diſcrimen capitis intendere. Diſtinctio pœnarũ ex delicto. proditores & transfugas arboribus ſuſpendunt. ignauos, & imbelles & *corpore infames, cœno ac palude, iniectâ inſuper crate, mergunt. Diuerſitas ſupplicij illuc reſpicit, tamquam ſcelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abſcondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero conuicti multantur. pars multæ regi vel ciuitati, pars ipſi qui vindicatur vel propinquis eius exſoluitur. Eliguntur in iiſdem conciliis & principes, qui iura per pagos vicoſque reddunt. Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & auctoritas, adſunt. Nihil autem neque publicæ neque priuatæ rei, niſi armati agunt. Sed arma ſumere non antè cuiquam moris, quàm ciuitas ſuffecturum probauerit. Tum in ipſo concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus ſcuto frameaque iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Inſignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationẽ etiam adoleſcentulis aſſignant. Ceteris robuſtioribus ac iampridem probatis aggregãtur. nec rubor inter comites aſpici. Gradus quinetiam & ipſe comitatus habet, iudicio eius quem ſectantur. Magnaq. & comitum æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno ſemper electorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præſidium. Nec ſolùm in ſuâ gente cuique, ſed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac virtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsâ plerumq. famâ bella profligant. Cùm ventum in aciem, turpe principi virtute vinci; turpe comitatui, virtutem principis non adæquare. Iam verò infame in omnem vitam ac probroſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe. Illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ eius aſſignare, præcipuũ ſacramentum eſt. Principes pro victoriâ pugnãt: comites pro principe. Si ciuitas, in quâ orti ſunt, longâ pace & otio torpeat, plerique nobilium adoleſcentium petunt vltrò eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & faciliùs inter ancipitia clareſcunt, magnumque comitatum non niſi vi belloq. tueantur. exigunt enim principis ſui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. Nam epulæ, & quamquam incomti largi tamen apparatus, pro ſtipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut exſpectare annũ, tam facilè perſuaſeris, quàm vocare hoſtes & vulnera mereri. pigrum quinimmo & iners videtur ſudore acquirere, quod poſſis ſanguine parare. Quotiens bella non ineunt, [*non] multum venatibus, plus per otium tranſigunt, dediti ſomno, ciboque. Fortiſſimus quiſque ac bellicoſiſſimus nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis ſenibuſque, & infirmiſſimo cuique ex familiâ. Ipſi hebent: mirâ diuerſitate naturæ, cùm iidem homines ſic ament inertiam, & oderint

*turpore.

*Deleo negationem, quæ malè repetita.

oderint quietem. Mos est ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum, * quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subuenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à singulis, sed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquesque. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis vrbes habitari, satis notum est, ne pati quidem inter se iunctas sedes. Colunt discreti ac diuersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in nostrũ morem, connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spatio circumdat, siue aduersus casus ignis remedium, siue inscitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum vsus. Materiâ ad omnia vtuntur informi, & citra speciem aut delectationẽ. Quædam loca diligentiùs illinunt terrâ ita purâ ac splendente, vt picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiusmodi locis molliunt: & si quãdo hostis aduenit, aperta populatur. abdita autẽ & defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quòd quærenda sunt. Tegumen omnibus sagum, fibulâ, aut, si desit, spinâ consertum. Cetera intecti, totos dies iuxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed strictâ & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligenter, vlteriores exquisitiùs, vt quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina spargunt maculis, pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, nisi quòd feminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosq; purpurâ variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. sed & proxima pars pectoris patet. Quamquam seuera illic matrimonia. Nec vllam morum partem magis laudaueris. nam propè soli barbarorum singulis vxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus noua nupta comatur, sed boues & frenatum equum, & scutum cum frameâ, gladioque. In hæc munera vxor accipitur: atque inuicem ipsa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonij auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prœlio passuram ausuramque. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendum, sic pereundum accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursusque ad nepotes referant. Ergo septâ pudicitiâ agunt, nullis spectaculorũ illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Litterarum secreta virî pariter ac feminæ ignorant. Pauciſſima in tam numerosâ gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permissa. Accisis crinibus nudatã coràm propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. publicatæ enim pudicitiæ nulla venia. non formâ, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic vitia ridet: nec corrumpere & corrumpi, sæculum vocatur. Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubũt, & cum spe votoq; vxoris semel transigitur. Sic vnum accipiunt maritum quo modo vnum corpus, vnamq. vitã; ne vlla cogitatio vltrà, ne lõgior cupiditas, ne tamquã meritum,

ſed tamquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. pluſque ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excreſcunt. Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac ſeruum nullis educationis deliciis dignoſcas. Inter eadem pecora, in eâdem humo degunt; donec ætas ſeparet ingenuos, virtus agnoſcat. Sera iuuenum Venus, eoq. inexhauſta pubertas. nec virgines feſtinantur. eadem iuuenta, ſimilis proceritas. pares validique miſcentur. ac robora parentum liberi referunt. Sororum filiis idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam ſanctiorem artioremq. hunc nexũ ſanguinis arbitrantur, & in accipiendis obſidibus magis exigunt, tamquam ij & animum firmiùs & domum latiùs teneant. Heredes tamen ſucceſſoreſque ſui cuique liberi: & nullum teſtamentum. Si liberi non ſunt; proximus gradus in poſſeſſione, fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratioſior ſenectus. nec vlla orbitatis pretia. Suſcipere tam inimicitias ſeu patris ſeu propinqui, quàm amicitias neceſſe eſt. Nec implacabiles durant. luitur enim etiã homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem vniuerſa domus, vtiliter in publicum, quia periculoſiores ſunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hoſpitiis non alia gens effuſiùs indulget. Quemcunq. mortalium arcere tecto, nefas habetur. pro fortunâ quiſque apparatis epulis excipit. Cùm defecerit, qui modò hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec intereſt. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad ius hoſpitij, nemo diſcernit. Abeunti, ſi quid popoſceris, concedere moris. & poſcendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis. Statim è ſomno, quem plerumque in diem extrahunt, lauantur, ſæpius calidâ, vt apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. ſeparatæ ſingulis ſedes, & ſua cuique menſa. Tum ad negotia, nec minus ſæpe ad conuiuia procedunt armati. Diem noctemque continuare potando, nulli probrũ. Crebræ vt inter vinolentos rixæ, rarò conuiciis, ſæpius cæde & vulneribus tranſiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adſciſcendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conuiuiis conſultant: tamquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc ſecreta pectoris, licentiâ loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, poſterâ die retractatur: & * ſalua vtriuſque temporis ratio eſt. Deliberant, dum fingere neſciunt: conſtituunt, dum errare non poſſunt. Potui humor ex ordeo aut frumẽto, in quandam ſimilitudinem vini corruptus. Proximi ripæ, & vinum mercãtur. Cibi ſimplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, ſine blandimentis expellunt famem. aduerſus ſitim, non eadem temperantia. Si indulſeris ebrietati, ſuggerendo quantum concupiſcunt, haut minus facilè vitiis, quàm armis vincentur. Genus ſpectaculorũ vnum atq. in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atq. infeſtas frameas ſaltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quæſtum tamen aut mercedem. quamuis audacis laſciuiæ pretium eſt, voluptas ſpectantium. Aleam (quod mirere) ſobrij inter ſeria exercent, tantâ lucrandi perdendíve temeritate, vt cùm omnia defecerunt, extremo ac nouiſſimo iactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam ſeruitutem

* Puto leg. & ſua

adit.

adit. Quamuis iunior, quamuis robuſtior, alligari ſe ac venire patitur. Ea eſt in re prauâ peruicacia: ipſi fidem vocant. Seruos conditionis huius per commercia tradunt, vt ſe quoque pudore victoriæ exſoluant. Ceteris ſeruis, non in noſtrum morem deſcriptis per familiam miniſteriis, vtuntur. Suam quiſque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, vt colono iniungit: & ſeruus hactenus paret. Cetera domus officia, vxor ac liberi exſequuntur. Verberare ſeruum, ac vinculis & opere coërcere, rarum. Occidere ſolent, non diſciplinâ & ſeueritate, ſed impetu & irâ, vt inimicum, niſi quod impunè. Liberti non multũ ſupra ſeruos ſunt, rarò aliquod momentum in domo, numquam in ciuitate, exceptis dumtaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper nobiles aſcendunt. Apud ceteros, impares libertini libertatis argumentum ſunt. Fenus agitare & in vſuras extendere, ignotum: ideoque magis ſeruatur, quàm ſi vetitum eſſet. Agri pro numero cultorum ab vniuerſis per vices occupantur, quos mox inter ſe ſecundum dignationem partiuntur. facilitatem partiendi, camporum ſpatia præſtant. Arua per annos mutãt, & ſupereſt ager. nec enim cum vbertate & amplitudine ſoli labore contendunt, vt pomaria conſerant, & prata ſepiant, & hortos rigent. ſola terræ ſeges imperatur. Vnde annum quoque ipſum non in totidem digerunt ſpecies. Hiems & ver & æſtas intellectum ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. Id ſolum obſeruatur, vt corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec veſtibus, nec odoribus cumulant. ſua cuique arma, quorundam igni & equus adiicitur. Sepulcrum ceſpes erigit. Monumentorum arduum & operoſum honorẽ, vt grauem defunctis, aſpernantur. Lamenta ac lacrymas citò, dolorem & triſtitiam tardè ponunt. Feminis lugere honeſtum eſt: viris meminiſſe. Hæc in commune, de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc ſingularum gentium inſtituta, rituſque quatenus differant: quæ nationes è Germaniâ in Gallias commigrauerint, expediã. Validiores olim Gallorũ res fuiſſe ſummus auctorum diuus Iulius tradit. eoque credibile eſt, etiam Gallos in Germaniam tranſgreſſos. Quantulum enim amnis obſtabat, quo minus, vt quæque gens euaſuerat, occuparet permutaretq. ſedes promiſcuas adhuc, & nullâ regnorum potentiâ diuiſas? Igitur inter Hercyniam ſiluam, Rhenumq. & Mœnũ amnes, Heluetij; vlteriora Boij, Gallica vtraque gens, tenuêre. Manet adhuc Boiemi nomen, ſignificatq. loci veterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus. Sed vtrum Arauiſci in Pannoniam ab Oſis Germanorum natione, an Oſi ab Arauiſcis in Germaniam commigrauerint, cùm eodem adhuc ſermone, inſtitutis, moribus vtantur, incertum eſt: quia pari olim inopiâ ac libertate, eadem vtriuſque ripæ bona malaque erant. Treueri & Neruij circa affectationem Germanicæ originis vltrò ambitioſi ſunt, tamquam per hanc gloriam ſanguinis, à ſimilitudine & inertiâ Gallorũ ſeparentur. Ipſam Rheni ripam haut dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quamquam Romana colonia eſſe meruerint, ac libentiùs Agrippinenſes conditoris ſui nomine vocentur, origine * erubeſcunt, tranſgreſſi olim, & experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, vt arcerent non vt cuſtodirentur. Omnium harũ gentium virtute præcipui Bataui, non multum ex ripâ, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſticâ in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierẽt. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne. nã nec tributis * contemnuntur, nec publicanus atterit. exemti oneribus & collationibus, & tan-

* *Videtur immittenda vox,* nõ erubeſcũt,

* *Scribo*, contundũtur, *aut*, continentur,

& tantùm in vſum prœliorum ſepoſiti, velut tela atq. arma, bellis reſeruantur. Eſt in eodem obſequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani vltra Rhenum, vltraque veteres terminos imperij reuerentiam. Ita ſede finibuſque in ſuâ ripâ, mente animoque nobiſcum agunt, cetera ſimiles Batauis, niſi quòd ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cælo acriùs animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quamquã trans Rhenum Danubiumque conſederint, eos qui Decumates agros exercent. Leuiſſimus quiſque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupauêre. Mox limite * acto promotiſque præſidiis, ſinus imperij, & pars prouinciæ habentur. Vltra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac paluſtribus locis, vt ceteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit. durant ſiquidem colles, paulatimque rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atque deponit. Duriora genti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. Multum (vt inter Germanos) rationis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: quodque rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce quàm in exercitu. omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoq. & copiis onerant. Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellũ. rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtrium ſanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas iuxta formidinem, contatio propior conſtantiæ eſt. Et aliis Germanorum populis vſurpatum, rara & priuata cuiuſque audentia, apud Cattos in conſenſum vertit, vt primùm adoleuerint crinem barbamque ſummittere, nec niſi hoſte cæſo exuere votiuum obligatumque virtuti, oris habitum. Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeque tum demum pretia naſcendi rettuliſſe, dignoſque patriâ ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum inſuper annulum (ignominioſum id genti) velut vinculũ geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus: iamque canent inſignes & hoſtibus ſimul, ſuiſque monſtrati. omnium penes hos initia pugnarũ. hæc prima ſemper acies, viſu noua. Nam ne in pace quidem vultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura; prout ad quemque venêre aluntur, prodigi alieni, contemtores ſui, donec exſanguis ſenectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quique terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitũ bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituêre maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenum æmulatio; perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates, & iura ſucceſſionum, equi traduntur. excipit filius, non vt cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebãt: nunc Chamauos & Angriuarios immigraſſe narratur, pulſis Bructeris ac penitus exciſis, vicinarum conſenſu nationum, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum. nam ne ſpectaculo quidem prœlij inuidere. ſuper LX. milia non armis teliſque Romanis, ſed, quod magnificentius eſt, oblectationi oculiſque ceciderunt. Maneat quæſo, duretq. gentibus ſi non amor noſtri, at certè odium ſui: quando vrgentibus imperij fatis nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quàm hoſtium diſcordiam. Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini, & Chaſuari cludunt, aliæque gentes haut perinde memoratæ. à fronte Friſij excipiunt. Maioribus minoribuſque

Friſiis

* Leg. aucto

Frisiis vocabulum est,ex modo virium ; vtræq. nationes vsque ad Oceanum Rheno prætexuntur,ambiuntque immensos insuper lacus,& Romanis classibus nauigatos.Ipsum quinetiam Oceanum illà tentauimus.& supereſſe adhuc Herculis columnas fama vulgauit : siue adiit Hercules , seu quidquid vbique magnificum est , in claritatem eius referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico , sed obstitit Oceanus in se simul atq. in Herculem inquiri.Mox nemo tentauit : sanctiusque ac reuerentius visum, de actis deorum credere,quàm scire. Hactenus in Occidentẽ,Germaniam nouimus. In Septemtrionem , ingenti flexu redit. Ac primò statim Chaucorum gens, quamquam incipiat à Frisiis,ac partẽ litoris occupet , omnium quas expossui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos vsque sinuetur. tam immensum terrarum spatium non tenent tantùm Chauci, sed & implent: populus inter Germanos nobilissimus , quique magnitudinem suam malit iustitiâ tueri. sine cupiditate,sine impotentiâ,quieti secretique,nulla prouocant bella,nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentũ est,quod vt superiores agant , non per iniurias assequuntur.Promta tamen omnibus arma. ac si res poscat exercitus,plurimum virorum equorumque.& quiescentibus eadem fama.In latere Chaucorum,Cattorumque, Cherusci nimiam ac marcentẽ diu pacem illacessiti nutrierunt. idque iocundius , quàm tutius fuit . quia inter impotentes & validos falsò quiescas: vbi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita qui olim boni æquique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit.Tacti ruinâ Cheruscorum & Fosi contermina gens , aduersarum rerum ex æquo socij , cùm in secundis minores fuissent.Eundem Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri tenent , parua nunc ciuitas , sed gloriâ ingens. veterisq. famæ latè vestigia manent vtrâque ripâ castra,ac spatia , quorum ambitu nunc quoq. metiaris molem manusq. gentis,& tam magni exercitus fidem. Sexcentesimũ & quadragesimum annum vrbs nostra agebat,cùm primum Cimbrorum audita sunt arma,Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex quo si ad alterum Imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti , fermè & decem anni colliguntur.tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui spatio,multa inuicem damna. non Samnis,non Pœni, non Hispaniæ, Gallíæve; ne Parthi quidem sæpius admonuêre . quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Crassi , amisso & ipse Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio , & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio fusis vel captis, quinque simul consulareis exercitus Populo Romano , Varum tresque cum eo legiones etiam Cæsari abstulerunt. nec impune C. Marius in Italiâ,diuus Iulius in Galliâ, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt.Mox ingentes C.Cæsaris minæ in ludibrium versæ.Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & ciuilium armorum , expugnatis legionum hibernis,etiam Gallias affectauêre : ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quàm victi sunt. Nunc de Sueuis dicendum est, quorum non vna vt Cattorum Tencterorúmve gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusq. discreti, quamquam in commune Sueui vocentur.Insigne gentis,obliquare crinem, nodoq. substringere.Sic Sueui à ceteris Germanis : sic Sueuorum ingenui à seruis separantur.Sic in aliis gentibus seu cognatione aliquâ Sueuorum,seu (quod sæpe accidit) imitatione,rarum & intra iuuentæ spatium : apud Sueuos vsque ad

canitiem

canitiem horrentem capillum retrò ſequuntur, ac ſæpe in ipſo ſolo vertice religant.principes & ornatiorem habent.Ea cura formæ,ſed innoxiæ.Neque enim vt ament amentúrve: in altitudinẽ quandam & terrorem adituri bella comti,vt hoſtium oculis,ornantur.Vetuſtiſſimos ſe nobiliſſimoſque Sueuorum Semnones memorant. Fides antiquitatis,religione firmatur. Stato tempore in ſiluam auguriis patrum & priſcâ formidine ſacram, omnes eiuſdem ſanguinis populi legationibus coëunt, cæſoque publicè homine celebrant barbari ritus horrenda primordia.Eſt & alia luco reuerentia. Nemo niſi vinculo ligatus ingreditur,vt minor,& poteſtatem numinis præ ſe ferens. ſi fortè prolapſus eſt,attolli & inſurgere haut licitum. per humũ euoluuntur. eoque omnis ſuperſtitio reſpicit,tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus,cetera ſubiecta atque parentia. Adiicit auctoritatẽ fortuna Semnonum. centum pagis habitatur: magnoque corpore efficitur,vt ſe Sueuorum caput credant. Contrà Langobardos paucitas nobilitat,quòd plurimis ac valentiſſimis nationibus cincti,non per obſequium,ſed prœliis & periclitando tuti ſunt.Reudigni deinde & Auiones,& Angli,& Varini,& Eudoſes, & Suardones,& Nuithones fluminibus aut ſiluis muniuntur.nec quidquam notabile in ſingulis, niſi quòd in cõmune Herthum, id eſt, Terram matrem colunt,eamque interuenire rebus hominum,inuehi populis arbitrantur. Eſt in inſulâ Oceani Caſtum nemus, dicatum in eo vehiculum veſte cõtectum, attingere vni ſacerdoti conceſſum. Is adeſſe penetrali deam intelligit, vectamq. bubus feminis multâ cum veneratione proſequitur. Læti tunc dies, feſta loca,quæcumque aduentu hoſpitioq. dignatur. Non bella ineunt, non arma ſumunt,clauſum omne ferrum. pax & quies tunc tantùm nota, tunc tantùm amata,donec idem ſacerdos ſatiatã cõuerſatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculum & veſtes,& ſi credere velis, numen ipſum ſecreto lacu abluitur.Serui miniſtrant,quos ſtatim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror,ſanctaque ignorantia,quid ſit illud quod tantùm perituri vident.Et hæc quidem pars Sueuorum in ſecretiora Germaniæ porrigitur.Propior(vt quo modo paulo antè Rhenũ,ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorum ciuitas,fida Romanis, eoque ſolis Germanorum non in ripâ commercium, ſed penitus, atque in ſplendidiſſimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ. paſſim ſine cuſtode tranſeunt,& cum ceteris gentibus arma modò caſtraque noſtra oſtendamus,his domos,villaſque patefecimus,non cõcupiſcentibus. In Hermunduris Albis oritur flumẽ inclitum & notum olim: nunc tantùm auditur. Iuxta Hermunduros Nariſci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt.Præcipua Marcomanorũ gloria vireſque,atque ipſa etiam ſedes pulſis olim Boiis virtute parta.Nec Nariſci Quadíve degenerant. Eaque Germaniæ velut frons eſt,quatenus Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadíſve vſq. ad noſtram memoriam reges manſerunt, ex gente ipſorum. nobile Marobodui & Tudri genus. iam & externos patiuntur.Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romanâ. rarò armis noſtris, ſæpius pecuniâ iuuantur. Nec minus valẽt retrò Marſigni,Gothini,Oſi,Burij: terga Marcomanorum, Quadorumq. claudunt. è quibus Marſigni,& Burij ſermone cultuque Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Oſos Pannonica lingua coarguit non eſſe Germanos:& quòd tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatæ,partem Quadi vt alienigenis imponunt:Gothini, quò magis pudeat,& ferrum effodiunt. omneſque hi populi pauca campeſtrium, ceterum ſaltus & vertices montium iugumque inſederunt. Dirimit enim ſcinditque Sueuiam continuum montium iugũ, vltra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latiſſimè

patet Lygiorum nomen in plures ciuitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elysios, Naharualos. Apud Naharualos antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione Romani Castorem Pollucemq. memorant. Eius numinis nomen Alcis. nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium. vt fratres tamen, vt iuuenes venerantur. Ceterùm Arij super vires, quibus enumeratos paulo antè populos antecedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra scuta, tincta corpora, atras ad prœlia noctes legunt: ipsaque formidine atque vmbrâ feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente nouum ac velut infernũ aspectum. nam primi in omnibus prœliis oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paulo iam addictiùs quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumque harum gentiũ insigne, rotunda scuta, breues gladij, & erga reges obsequium. Suionum hinc ciuitates, ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent. forma nauium eò differt, quòd vtrimque prora paratam semper appulsui frontem agit: nec velis * ministrantur, nec remos in ordinẽ lateribus adiungunt. Solutum vt in quibusdam fluminũ, & mutabile vt res poscit, hinc vel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos. eoque vnus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma vt apud ceteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode & quidem seruo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. otiosa porrò armatorum manus facilè lasciuiunt. enim verò neque nobilem, neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia vtilitas est. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides: quòd extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, vt sidera hebetet. Sonum insuper * emergentis audiri, formasque deorum, & radios capitis aspici persuasio adiicit. Illuc vsque (& fama vera) tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris litore Æstyorũ gentes alluuntur: quibus ritus habitusque Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deûm venerantur. insigne superstitionis, formas Aprorum gestant. Id pro armis * omniumque tutelâ, securum deæ cultorẽ etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium vsus. Frumenta ceterosque fructus patientiùs quàm pro solitâ Germanorũ inertiâ laborant. Sed & mare scrutantur. ac soli omnium succinum, quod ipsi Glesum vocant, inter vada atq. in ipso litore legunt. Nec quæ natura quæve ratio gignat, vt Barbaris, quæsitum compertúmve. diu quinetiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo vsu, rude legitur: informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas: quia terrena quædam atque etiam volucria animalia plerumq. interlucent, quæ implicata humore, mox durescente materiâ, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, vbi thura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quæ vicini Solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in aduersa litora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur. alitque flammam pinguem & olentẽ: mox vt in picem resinámve lentescit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cetera similes, vno differunt, quòd femina dominatur: in tantum non modò à libertate, sed etiam à seruitute degenerant. hîc Sueuiæ finis. Peucinorum, Vẽnedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito: quamquam Peucini, quos quidam Ba-

* *Scribo, ministrant.*

* *Lego, se mergentis*

* *omniq́ue malo.*

dam Baſtarnas vocant,ſermone,cultu,ſede,ac domiciliis,vt Germani agunt. ſordes omnium ac torpor.procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multũ ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos Fennoſq. ſiluarum ac montium erigitur,latrociniis pererrant. hi tamen inter Germanos potiùs referuntur,quia & domos figunt,& ſcuta geſtant, & pedum vſu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuerſa Sarmatis ſunt, in plauſtro equoque viuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma,non equi,non penates: victui herba, veſtitui pelles,cubile humus. ſola in ſagittis ſpes, quas inopiâ ferri oſſibus aſperant. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Paſſim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque ſuffugium, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc ſenum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare. Securi aduerſus homines, ſecuri aduerſus deos, rem difficillimam aſſecuti ſunt, vt illis ne voto quidem opus ſit. Cetera iam fabuloſa. Helluſios & Oxionas ora hominum vultuſque, corpora atque artus ferarum gerere, quod ego vt incompertum, in medium relinquam.

FINIS.

IVLII AGRICOLÆ VITA, SCRIPTORE CORNELIO TACITO.

CLARORVM virorum facta moresque posteris tradere antiquitùs vsitatum, ne nostris quidem temporibus quamquam incuriosa suorum ætas omisit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium paruis magnisque ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magisque in aperto erat: ita celeberrimus quisque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam sine gratiâ aut ambitione, bonæ tantùm conscientiæ pretio ducebatur. Ac plerique suam ipsi vitam narrare, fiduciam potiùs morum, quàm arrogantiam arbitrati sunt. nec id Rutilio & Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit. adeò virtutes iisdem temporibus optimè æstimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, veniâ opus fuit. quam non petissem, * ni incursaturus tam sæua & infesta virtutibus tempora. Legimus cùm Aruleno Rustico Pætus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, capitale fuisse: neque in ipsos modò auctores, sed in libros quoque eorum sæuitum, delegato triumuiris ministerio, vt monumenta clarissimorũ ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem Po. Ro. & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiæ professoribus, atque omni bonâ arte in exsilium actâ, ne quid vsquam honestum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit, quid vltimum in libertate esset, ita nos quid in seruitute, ademto per inquisitiones & loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostrâ potestate esset obliuisci quàm tacere. Nunc demum redit animus, & quamquam primo statim beatissimi sæculi ortu Nerua Cæsar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem, augeatque cottidie facilitatem imperij Nerua Traianus; nec spem modò ac votum Securitas publica, sed ipsius voti fiduciam, ac robur assumserit: naturâ tamen infirmitatis humanæ, tardiora sunt remedia quàm mala. & vt corpora lentè augescunt, citò exstinguuntur; sic ingenia studiaque oppresseris faciliùs, quàm reuocaueris. Subit quippe etiam ipsius inertiæ dulcedo: & inuisa primò desidia, postremò amatur. Quid si per quindecim annos, grande mortalis æui spatium, multi fortuitis casibus, promtissimus quisque sæuitiâ Principis interciderunt? Pauci, &, vt ita dixerim, non modò aliorum sed etiam nostri superstites sumus, exemtis è mediâ vitâ tot annis, quibus iuuenes ad senectutem, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium venimus. non tamen pigebit vel inconditâ ac rudi voce memoriam prioris seruitutis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinatus, professione pietatis, aut laudatus erit, aut excusatus.

CNAEVS Iulius Agricola vetere & illustri Foroiulienſium coloniâ ortus, vtrumque auum procuratorem Cæsarum habuit: quæ equestris nobilitas est. pater Iulius Græcinus senatorij ordinis, studio eloquentiæ sapien-

tiæque notus, iisque virtutibus iram Caij Cæsaris meritus. Namque Marcum Silanum accusare iussus,& quia abnuerat, interfectus est. Mater Iulia Procilla fuit,rara castitatis, in huius sinu indulgentiaque educatus,per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipsius bonam integramque naturam, quòd statim paruulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerat, locum Græcâ comitate & prouinciali parcimoniâ mistum, ac bene compositum.Memoriâ teneo solitum ipsum narrare, se in primâ iuuentâ studium philosophiæ [acrius] vltra quàm concessum Rom.ac senatori hausisse,ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coercuisset. scilicet sublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæque gloriæ vehementius quàm cautè appetebat: mox mitigauit ratio & ætas: retinuitque, quod est difficillimum, ex sapientiâ modum. Prima castrorum rudimenta in Britanniâ Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æstimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum,qui militiam in lasciuiam vertunt, neque segniter ad voluptates & commeatus, titulũ tribunatus & inscitiam rettulit: sed noscere prouinciam,nosci exercitui,discere à peritis,sequi optimos,nihil appetere ob iactationem,nihil ob formidinem recusare,simulque anxius & intentus agere.Non sanè aliàs exercitatior magisque in ambiguo Britannia fuit. trucidati veterani, incensæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de salute, mox de victoriâ certauêre. Quæ cuncta & si consiliis ductuque alterius agebantur,ac summa rerum & reciperatæ prouinciæ gloria in ducem cessit; artem & vsum & stimulos addidêre iuueni: intrauitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ. Hinc ad capessendos magistratus in vrbem digressus, Domitiam Decidianam splendidis natalibus ortam sibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. vixeruntque mirâ concordiâ, per mutuam caritatem, & inuicem se anteponendo, nisi quòd in bonâ vxore tantò maior laus, quantò in malâ plus culpæ est.Sors quæsturæ prouinciam Asiam,proconsulem Saluium Titianum dedit. quorum neutro corruptus est:quamquam & prouincia diues ac parata peccantibus,& proconsul in omnem auiditatem pronus,quantalibet facilitate redemturus esset mutuam dissimulationem mali.Auctus est ibi filiâ in subsidium,& solatium simul.Nam filium antè sublatum,breui amisit.Mox inter quæsturam,ac tribunatum plebis,atque etiam ipsum tribunatus annum quiete & otio transit, gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientiâ fuit. Idem præturæ tenor,& silentium. nec enim iurisdictio obuenerat. Ludos,& inania honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit,vti longè à luxuriâ, ita famæ propior.Tum electus à Galbâ ad dona templorum recognoscenda, diligentissimâ conquisitione fecit, ne cuius alterius sacrilegium resp. quàm Neronis sensisset. Sequens annus graui vulnere animum domumque eius afflixit. nam classis Othoniana licenter vagadum in templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis suis interfecit: prædiaque ipsa, & magnam patrimonij partem diripuit,quæ caussa cædis fuerat. Igitur ad solennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Vespasiano imperij deprehensus, ac statim in partes transgressus est. Initia principatus ac statum vrbis Mucianus.regebat, admodum iuuene Domitiano,& ex paternâ fortunâ tantùm licentiam vsurpante.Is missum ad dilectus agendos Agricolam, integreque ac strenuè versatum, vicesimæ

simæ legioni tardè ad sacramentum transgressæ præposuit, vbi decessor seditiosè agere narrabatur: quippe legatis quoque consularibus nimia ac formidolosa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio: ita successor simul & vltor electus, rarissimâ moderatione maluit videri inuenisse bonos quàm fecisse. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidiùs quàm feroci prouinciâ dignum est. temperauit Agricola vim suam, ardoremque compescuit, ne increscceret, peritus obsequi, eruditusque vtilia honestis miscere. Breui deinde Britannia consularem Petilium Cerialem accepit. Habuerunt virtutes spatium exemplorum. Sed primò Cerialis modò labores & discrimina, mox & gloriam communicabat: sæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiis ex euentu præfecit. nec Agricola vmquam in suam famam gestis exsultauit, ad auctorem & ducem, vt minister fortunam referebat: ita virtute in obsequendo, verecundiâ in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Vespasianus inter patricios asciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præposuit, splendidæ in primis dignitatis administratione, ac spe consulatus cui destinarat. Credunt plerique militaribus ingeniis subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentiâ, quamuis inter togatos, facilè iusteque agebat. Iam verò tempora curarum remissionumque diuisa. vbi conuentus ac iudicia poscerent, grauis, intentus, seuerus, & sæpius misericors: vbi officio satisfactum, nulla vltrà potestatis persona. tristitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut seueritas amorem deminuit. Integritatem atque abstinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam sæpe boni indulgent, ostentandâ virtute, aut per artem quæsiuit: procul ab æmulatione aduersus collegas, procul à contentione aduersus procuratores: & vincere inglorium, & atteri sordidum arbitrabatur. Minus triennium in eâ legatione detentus, ac statim ad spem Consulatus reuocatus est, comitante opinione Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc suis sermonibus, sed quia par videbatur. haut semper errat fama, aliquando & eligit. Consul egregiæ tum spei filiam iueni mihi despondit, ac post consulatum collocauit, & statim Britanniæ præpositus est, adiecto pontificatus sacerdotio. Britanniæ situm populosque multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniíve referam; sed quia tum primùm perdomita est. itaque quæ priores nondum comperta, eloquentiâ percoluêre, rerum fide tradentur. Britannia insularum quas Romana notitia complectitur maxima, spatio ac cælo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hispaniæ obtenditur: Gallis in Meridiem etiam inspicitur: Septemtrionalia eius, nullis contrà terris, vasto atque aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniæ Liuius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi auctores, oblongæ scutulæ vel bipenni assimilauere. & est ea facies citra Caledoniam, vnde & in vniuersum fama est transgressa. sed immensum & enorme spatium procurrentium extremo iam litore terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouissimi maris tunc primùm Romana classis circumuecta, insulam esse Britanniam affirmauit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, inuênit, domuitque. dispecta est & Thyle, quam hactenus nix, & hiems abdebat. sed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne ventis quidem proinde attolli: credo quòd rariores terræ montesque, caussa ac materia tempestatum, &

profunda moles continui maris, tardiùs impellitur. Naturam Oceani atque æstus neque quærere huius operis est, ac multi rettulêre. vnum addiderim: nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accrescere aut resorberi, sed influere penitus atque ambire, etiam iugis atque montibus inseri velut in suo. Ceterùm Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varij: atque ex eo argumenta. namque rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & positu contra Hispaniam, Iberos veteres traiecisse, easq; sedes occupasse fidem faciunt. proximi Gallis, & similes sunt: seu durante originis vi, seu procurrentibus in diuersa terris, positio cæli corporibus habitum dedit. in vniuersum tamen æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile est. Eorum sacra deprehendas, superstitionum persuasione. Sermo haut multum diuersus. in deposcendis periculis eadem audacia, & vbi aduenêre, in detractandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus. mox segnitia cum otio intrauit, amissâ virtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim victis euenit, cereri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru præliantur. honestior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studiis trahuntur. nec aliud aduersus validissimas gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commune non consulunt. Rarus duabus tribusque ciuitatibus, ad propulsandum commune periculum * conuentus: ita dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur. Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum. asperitas frigorum abest. Dierum spatia vltra nostri orbis mensuram, & nox clara, & extremâ Britanniæ parte breuis, vt finem atq. initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quòd si nubes non officiant, aspici per noctem Solis fulgorem, nec occidere & exsurgere, sed transire affirmant: scilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, infraque cælum & sidera nox cadit. Solum præter oleam vitemque & cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum. tardè mitescunt, citò prouenïunt. eademque vtriusque rei caussa, multus humor terrarum, cælique. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ. gignit & Oceanus margarita, sed subfusca ac liuentia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur. nam in rubro mari viua ac spirantia saxis auelli, in Britanniâ prout expulsa sint colligi. ego faciliùs crediderim naturam margaritis deesse, quàm nobis auaritiam. Ipsi Britanni dilectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, si iniuriæ absint: has ægrè tolerant, iam domiti vt pareant, nondum vt seruiant. Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cum exercitu Britanniam ingressus, quamquam prosperâ pugnâ terruerit incolas, ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris non tradidisse. Mox bella ciuilia, & in rempublicam versa Principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. Consilium id diuus Augustus vocabat, Tiberius præcipuè. Agitasse C. Cæsarem de intrandâ Britanniâ satis constat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentiâ, & ingentes aduersus Germaniam conatus frustrà fuissent. Diuus Claudius auctor operis, transuectis legionibus auxiliisque, & assumto in partem rerum Vespasiano. quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, & monstratus fatis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius præpositus, ac subinde Ostorius

* Vel. consensus

Scapula,

Scapula, vterque bello egregius : redactaque paullatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita insuper veteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad nostram vsque memoriam fidissimus mansit, vetere ac iam pridem receptâ populi Romani consuetudine, vt haberet instrumenta seruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum castellis in vlteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, isque intra annum extinctus est. Suetonius hinc Paullinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisque præsidiis : quorum fiduciâ Monam insulam vt vires rebellibus ministrantem aggressus, terga occasioni patefecit. Namque absentia legati remoto metu, Britanni agitare inter se mala seruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere. *Nihil profici patientiâ, nisi vt grauiora tamquam ex facili tolerantibus imperentur. singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi; è quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sæuiret. æque discordiam præpositorum, æquè concordiam subiectis exitiosam: * alterius manus centuriones, * alterius vim & contumelias miscere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in prœlio fortiorem esse qui spoliet, nunc ab ignauis plerumque & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi dilectus, tamquam mori tantùm pro patriâ nescientibus. quantum enim transisse militum, si sese Britanni numerent? sic Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano defendi: sibi patriam, coniuges, parentes: illis auaritiam & luxuriam caussas belli esse. recessuros vt diuus Iulius recessisset, modò virtutes maiorum suorum æmularentur : néve prœlij vnius aut alterius euentu paueſcerent. plus impetus, maiorem constantiam penes miseros esse. iam Britannorum etiam deos misereri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in aliâ insulâ exercitum detinerent : iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porrò in eiusmodi consiliis periculosius esse deprehendi, quàm audere.* His atque talibus inuicem instincti, Voadicâ generis regij feminâ duce (neque enim sexum in imperiis discernunt) sumsêre vniuersi bellum : ac sparsos per castella milites consectati, expugnatis præsidiis, ipsam coloniam inuasêre, vt sedem seruitutis. nec vllum in Barbaris sæuitiæ genus omisit ira & victoria. Quòd nisi Paullinus, eo cognito prouinciæ motu, properè subuenisset, amissa Britannia foret: quam vnius prœlij fortunâ veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. Hic cùm egregius cetera, arroganter in deditos, & vt suæ quoque iniuriæ vltor, durius consuleret; missus Petronius Turpilianus tamquam exorabilior, & delictis hostium nouus, eoque pœnitentiæ mitior. compositis prioribus nihil vltrà ausus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius segnior & nullis castrorum experimentis, comitate quâdam curandi prouinciam tenuit. Didicêre iam Barbari quoque ignoscere vitiis blandientibus. & interuentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitiæ excusationem. sed discordiâ laboratũ, cùm assuetus expeditionibus miles otio lasciuiret. Trebellius fugâ ac latebris vitatâ exercitus irâ, indecorus atque humilis, precariò mox præfuit: ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. hæc seditio sine sanguine stetit. Nec Vectius Bolanus, manentibus adhuc ciuilibus bellis, agitauit Britanniam disciplinâ. eadem inertia erga hostes, similis petulantia castrorum: nisi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inuisus, caritatem parauerat loco auctoritatis. Sed vbi cum cetero orbe Vespasianus & Britanniam reciperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hostium spes : & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantum ciuitatem, quæ numerosissima prouinciæ totius perhibetur, aggressus. multa prœlia, & aliquando non incruenta: magnamque Brigantum partem aut victoriâ amplexus, aut bello. Et cùm Cerialis quidem

* Leg. alterum
* alterum

alterius ſucceſſoris curam famamque obruiſſet, ſuſtinuit quoque molem Iulius Frontinus vir magnus quantum licebat, validamque & pugnacem Siluram gentem armis ſubegit, ſuper virtutem hoſtium locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ ſtatum, has bellorum vices mediâ iam æſtate tranſgreſſus Agricola inuênit, cùm & milites velut omiſsâ expeditione ad ſecuritatem, & hoſtes ad occaſionem verterentur. Ordouicum ciuitas haut multo ante aduentum eius, alam in finibus ſuis agentem, propè vniuerſam obtriuerat: eoque initio erecta prouincia, vt quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam tranſacta æſtas, ſparſi per prouinciam numeri, præſumta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & pleriſque cuſtodiri ſuſpecta potius videbatur, ire obuiam diſcrimini ſtatuit: contractiſque legionum vexillis & modicâ auxiliorũ manu, quia in æquum digredi Ordouices non audebant, ipſe ante agmen, quò ceteris par animus ſimili periculo eſſet, erexit aciem. cæſaque propè vniuerſâ gente, non ignarus inſtandum famæ, & prout prima ceſſiſſent, fore vniuerſa. Monam inſulam, cuius poſſeſſione reuocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ ſuprà memoraui, redigere in poteſtatem animo intendit. Sed vt in dubiis conſiliis, naues deerant, ratio & conſtantia ducis tranſuexit: depoſitis omnibus ſarcinis, lectiſſimos auxiliariũ, quibus nota vada, & patrius nandi vſus, quo ſimul ſeque & arma & equos regunt, ita repentè immiſit, vt obſtupefacti hoſtes qui claſſem, qui naues, qui mare exſpectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint ſic ad bellum venientibus. Ita petitâ pace, ac deditâ inſulâ, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per oſtentationem aut officiorum ambitum tranſigunt, labor & periculum placuiſſet. Nec Agricola proſperitate rerum in vanitatem vſus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuiſſe: ne laureatis quidem geſta proſecutus eſt, ſed ipsâ diſſimulatione famæ famam auxit, æſtimantibus quantâ futuri ſpe tam magna tacuiſſet. Ceterùm animorum prouinciæ prudens, ſimulque doctus per aliena experimenta, parum profici armis ſi iniuriæ ſequerentur, cauſſas bellorum ſtatuit exſcindere. à ſe ſuiſque orſus, primam domum ſuam coërcuit, quod pleriſque haut minus arduum eſt, quàm prouinciam regere: nihil per libertos ſeruoſque publicæ rei: non ſtudiis priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum milites aſcire, ſed optimum quemq. fideliſſimum putare: omnia ſcire, non omnia exſequi: paruis peccatis veniam, magnis ſeueritatem commodare: nec pœnâ ſemper, ſed ſæpius pœnitentiâ contentus eſſe: * officiis & adminiſtrationibus potiùs non peccaturos, quàm damnare cùm peccaſſent. Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumciſis quæ in quæſtum reperta, ipſo tributo grauius tolerabantur. namque per ludibrium aſſidere clauſis horreis, & emere vltrò frumenta, ac vendere pretio cogebantur. deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucroſum fieret. Hæc primo ſtatim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuriâ vel tolerantiâ priorum, haut minus quàm bellum timebatur. Sed vbi æſtas aduênit, contracto exercitu, militũ in agmine laudare modeſtiam, diſiectos coërcere: loca caſtris ipſe capere, æſtuaria ac ſiluas ipſe prætentare: & nihil interim apud hoſtes quietum pati, quo minus ſubitis excurſibus popularetur. atque vbi ſatis terruerat, parcendo rurſus * irritamenta pacis oſtentare. Quibus rebus

* *Deeſt vox, præficere, aut ſimilis.*

* *Vel.* inuitamenta

bus rebus multæ ciuitates quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obſidibus iram poſuêre, & præſidiis caſtelliſque circumdatæ, tantâ ratione curaque, vt nulla antè Britanniæ noua pars illaceſſita tranſierit. Sequens hiems ſaluberrimis conſiliis abſumta. namque vt homines diſperſi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates aſſueſcerent: hortari priuatim, adiuuare publicè, vt templa, fora, domus exſtruerent, laudando promtos, & caſtigando ſegnes. ita honoris æmulatio, pro neceſſitate erat. Iam verò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ſtudiis Gallorum anteferre, vt qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiſcerent. inde etiam habitus noſtri honor, & frequens toga. paullatimque diſceſſum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars ſeruitutis eſſet. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vaſtatis vſque ad Taum (æſtuario nomen eſt) nationibus. quâ formidine territi hoſtes quamquam conflictatum ſæuis tempeſtatibus exercitum, laceſſere non auſi. ponendiſque inſuper caſtellis ſpatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum ſapientiùs legiſſe, nullum ab Agricolâ poſitum caſtellum aut vi hoſtium expugnatum, aut pactione ac fugâ deſertum. crebræ eruptiones. nam aduerſus moras obſidionis, annuis copiis firmabantur. ita intrepida ibi hiems, & ſibi quiſq. præſidio, irritis hoſtibus, eoque deſperantibus, quia ſoliti plerumq. damna æſtatis hibernis euentibus penſare, tum æſtate atq. hieme iuxtà pellebantur. Nec Agricola vnquam per alios geſta auidus intercepit, ſeu centurio, ſeu præfectus, incorruptum facti teſtem habebat. Apud quoſdam acerbior in conuiciis narrabatur, vt bonis comis, ita aduerſus malos iniucundus. ceterùm ex iracundiâ nihil ſuper erat. ſecretum & ſilentium eius non timeres. honeſtius putabat offendere, quàm odiſſe. Quarta æſtas obtinendis quæ percurrerat inſumta. ac ſi virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsâ Britanniâ terminus. Nam Glota & Bodotria diuerſi maris æſtu per immenſum reuecti, anguſto terrarum ſpatio dirimuntur. quod tum præſidiis firmabatur: atque omnis propior ſinus tenebatur, ſummotis velut in aliam inſulam hoſtibus. Quinto expeditionum anno naue primâ tranſgreſſus, ignotas ad id tempus gentes crebris ſimul ac proſperis prœliis domuit: eamque partem Britanniæ quæ Hiberniam aſpicit, copiis inſtruxit, in ſpem magis quàm ob formidinem. ſi quidem Hibernia medio inter Britanniam atque Hiſpaniam ſita, & Gallico quoque mari opportuna, valentiſſimam imperij partem magnis inuicem vſibus miſcuerit. Spatium eius ſi Britanniæ comparetur anguſtius, noſtri maris inſulas ſuperat. Solum cælumque & ingenia cultuſque hominum haut multum à Britanniâ differunt. meliùs aditus portuſque per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulſum ſeditione domeſticâ vnum ex regulis gentis exceperat, ac ſpecie amicitiæ in occaſionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione vnâ & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam poſſe. Idque etiam aduerſus Britanniam profuturum, ſi Romana vbique arma, & velut è conſpectu libertas tolleretur. Ceterùm æſtate quâ ſextum officij annum inchoabat, amplâ ciuitate trans Bodotriam ſita, quia motus vniuerſarum vltrà gentium, & infeſta hoſtili exercitu itinera timebantur; portus claſſe explorauit: quæ ab Agricolâ primùm aſſumta in partem virium, ſequebatur egregiâ ſpecie, cùm ſimul terrâ, ſimul mari bellum impelleretur: ac ſæpe iiſdem caſtris pedes equeſque & nauticus miles mixti copiis & lætitiâ, ſua quiſque facta ſuos caſus attollerent: ac modò

ſiluarum

siluarum & montium profunda, modò tempestatum ac fluctuum aduersa, hinc terra & hostis, hinc * auctus Oceanus militari iactantiâ compararentur. Britannos quoque, vt ex captiuis audiebatur, visa classis obstupefaciebat, tamquam aperto maris sui secreto vltimum victis perfugium claderetur. Ad manus & arma conuersi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore famâ, vti mos est de ignotis, * oppugnasse vltrò, castella adorti, metum vt prouocantes addiderant: regrediendumque citra Bodotriam, & excedendum potiùs, quàm pellerentur, specie prudentium ignaui admonebant. cùm interim cognoscit, hostes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne superante numero, & peritiâ locorum circumirentur, diuiso & ipse in tres partes exercitu incessit. Quod vbi cognitum hosti, mutato repentè consilio, vniuersi nonam legionem vt maximè inualidam, nocte aggressi inter somnum ac trepidationem cæsis vigilibus irrupêre. Iamque in ipsis castris pugnabant, cùm Agricola iter hostium ab exploratoribus edoctus, & vestigiis insecutus, velocissimos equitum peditumque assultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuersis adiici clamorem. & propinquâ luce fulsere signa. ita ancipiti malo territi Britanni: & Romanis redit animus, ac securi pro salute, de gloriâ certabant. vltrò quinetiam irrupêre. & fuit atrox in ipsis portarum anguſtiis prœlium, donec pulsi hostes, vtroque exercitu certante, his vt tulisse opem, illis ne eguisse auxilio viderentur. quod nisi paludes & siluæ fugientes texissent, debellatum illâ victoriâ foret. Cuius constantiâ ac famâ ferox exercitus: nihil virtuti suæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumque tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum cursu fremebant: atque illi modò cauti ac sapientes, promti post euentum ac magniloqui erant. iniquissima hæc bellorum conditio est; prospera omnes sibi vindicant, aduersa vni imputantur. At Britanni non virtute sed occasione & arte ducis * rati, nihil ex arrogantiâ remittere, quò minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac sacrificiis conspirationem ciuitatum sancirent. atque ita irritatis vtrimque animis discessum. Eâdem æstate cohors Vsipiorum per Germanias conscripta, in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile facinus ausa est. Occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus ascendêre: & vno remigrante, suspectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore vt miraculum prouehebantur. mox hàc atque illà rapti, & cum plerisque Britannorum sua defensantium prœlio congressi, ac sæpe victores, aliquando pulsi, eò ad extremum inopiæ venêre, vt infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur. atque ita circumuecti Britanniam, amissis per inscitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primùm à Sueuis, mox à Frisiis intercepti sunt. ac fuêre quos per commercia venumdatos, & in nostram vsque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti casus illustrauit. Initio æstatis Agricola domestico vulnere ictus, anno antè natum filium amisit. Quem casum neque vt plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rursus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu, bellum inter remedia erat. Igitur præmissâ classe quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortissimos & longâ pace exploratos addiderat, ad montem Grampium peruenit, quem iam hostes insederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euentu, & vltionem aut seruitium exspectantes, tandemque docti commune periculum concordiâ propulsandum, legationibus

* Lego, victus

* Forti, oppugnauêre

* Deest vox, victos, aut talis alia.

nibus & fœderibus omnium ciuitatum vires exciuerant. Iamque super triginta milia armatorum aſpiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis ſenectus, clari bello, ac ſua quiſque decora geſtantes. cùm inter plures duces virtute & genere præſtans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prœlium poſcentem, in hunc modum locutus fertur. *Quotiens cauſſas belli & neceſſitatem noſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, conſenſumque veſtrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & vniuerſi ſeruitutis expertes: & nullæ vltrà terræ, ac ne mare quidem ſecurum, imminente nobis claſſe Romanâ. ita prœlium atque arma, quæ fortibus honeſta, eadem etiam ignauis tutiſſima ſunt. Priores pugnæ, quibus aduerſus Romanos variâ fortunâ certatum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebant: quia nobiliſſimi totius Britanniæ, eoque in ipſis penetralibus ſiti, nec ſeruientium litora aſpicientes, oculos quoque à contactu dominationis inuiolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum, pro magnifico eſt. Sed nulla iam vltrà gens, nihil niſi fluctus & ſaxa: & interiores Romani. quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris. raptores orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus defuêre terræ, & mare ſcrutantur: ſi locuples hoſtis eſt, auari: ſi pauper, ambitioſi. quos non Oriens, non Occidens, ſatiauerit: ſoli omnium, opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt. auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium; atque vbi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos ſuos natura cariſſimos eſſe voluit: hi per dilectus alibi ſeruituri auferuntur. Coniuges ſororeſque & ſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hoſpitum polluuntur. Bona fortunaſque, in tributum egerunt, in annonam, frumentum. corpora ipſa ac manus, ſiluis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata ſeruituti mancipia ſemel veneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia ſeruitutem ſuam cottidie emit, cottidie paſcit. Ac ſicut in familiâ recentiſſimus quiſque ſeruorum & conſeruis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, noui nos & viles in excidium petimur. Neque enim arua nobis, aut metalla, aut portus ſunt, quibus exercendis reſeruemur. Virtus porrò ac ferocia ſubiectorum, ingrata imperantibus. & longinquitas ac ſecretum ipſum, quò tutius, eò ſuſpectius. Ita ſublatâ ſpe veniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quàm quibus gloria cariſſima eſt. Brigantes, feminâ duce, exurere coloniam, expugnare caſtra; ac niſi felicitas in ſecordiam vertiſſet, exuere iugum potuêre: nos integri & indomiti & libertatem non in* præſentiâ laturi, primo ſtatim congreſſu vnde oſtendamus quos ſibi Caledonia viros ſeposuerit. An eamdem Romanis in bello virtutem, quàm in pace laſciuiam adeſſe creditis? Noſtris illi diſceſſionibus ac diſcordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitus ſui vertunt: quem contractum ex diuerſiſſimis gentibus, vt ſecundæ res tenent, ita aduerſæ diſſoluent. niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ ſanguinem commodantes, diutius tamen hoſtes quàm ſeruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror eſt, infirma vincula caritatis. quæ vbi remoueris, qui timere deſierint, odiſſe incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis ſunt: nullæ Romanos coniuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi ſunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt: paucos numero circum trepidos ignorantiâ, cælum ipſum ac mare & ſiluas ignota omnia circumſpectantes, clauſos quodammodo ac vinctos* alij nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat. In ipſâ hoſtium acie inueniemus noſtras manus. agnoſcent Britanni ſuam cauſſam. recordabuntur Galli priorem libertatem. deſerent illos ceteri Germani, tamquam nuper Vſipij reliquerunt. Nec quidquam vltrà formidinis, vacua caſtella, ſenum coloniæ, inter malè parentes & iniuſtè imperantes, ægra municipia & diſcordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & ceteræ ſeruientium pœnæ, quas in æternum proferre, aut ſtatim vlciſci, in hoc campo eſt. Proinde ituri in aciem & maiores veſtros, & poſteros cogitate.* Excepêre orationem alacres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribuſque diſſonis. Iamque agmina, & armorum fulgores, audentiſſimi cuiuſque procurſu:

* Scribo, dij

cursu: simul instruebantur acies. cùm Agricola quamquam lætũ & vix monitis coërcitum militem * adhuc ratus, ita disseruit. *Octauus annus est, commilitones, ex quo virtute & auspiciis imperij Rom. fide atque operâ vestrâ Britanniam vicistis. tot expeditionibus, tot prœlis seu fortitudine aduersus hostes, seu patientiâ ac labore pœnè aduersus ipsam rerum naturam opus fuit. Neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non famâ nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inuenta Britannia, & subacta. Equidem in agmine, cùm vos paludes montésve & flumina fatigarent, fortissimi cuiusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis, quando acies? Veniunt à latebris suis extrusi. & vota virtusque in aperto, omniáque prona victoribus, atque eadem victis aduersa. Nam vt superasse tantum itineris, siluas euasisse, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima, quæ hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum est, neque exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vitâ potior, & incolumitas ac decus, eodem loco sita sunt. nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse. Si nouæ gentes atque ignota acies constitisset: aliorum exercituum exemplis vos hortarer. nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ij sunt quos proximo anno, vnam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ij ceterorum Britannorum fugacissimi. ideoque tamdiu superstites. Quomodò siluas saltusque penetrantibus, fortissimum quodque animal robore, pauida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt: reliquus est numerus ignauorum & metuentium. quos quòd tandem inuenistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt nouissimi, & extremo metu corpora defixêre in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem, approbate Reip. nunquam exercitui imputari potuisse, aut moras belli, aut caussas debellandi.* Et alloquente adhuc Agricolâ militum ardor eminebat, & finem orationis ingens alacritas consecuta est, statimque ad arma discursum. instinctos ruentesque ita disposuit, vt peditum auxilia quæ octo milia erant, mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus affunderentur. legiones pro vallo stetêre, ingens victoriæ decus citra Romanum sanguinem bellanti, & auxilium si pellerentur. Britannorum acies in speciem simul ac terrorem editioribus locis constiterant: ita vt primum agmen æquo, ceteri per accline iugum connexi velut insurgerent: media campi couinarius & eques strepitu ac discursu complebat. Tum Agricola superante hostium multitudine veritus, ne simul in frontem, simul & latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat, & arcessendas plerique legiones admonebant, promtior in spem, & firmus aduersis, dimisso equo pedes ante vexilla constitit. Ac primo congressu eminus certabatur. simul constantiâ, simul arte Britanni, ingentibus gladiis & breuibus cetris, missilia nostrorum vitare, vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus est, vt rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipsis vetustate militiæ exercitatum, & hostibus inhabile parua scuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij sine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur vt Bataui miscere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere, ceteræ cohortes æmulatione & impetu commistæ proximos quosque cædere. ac plerique semineces aut integri festinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugêre, couinarij peditum se prœlio miscuêre: & quamquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostium agmi-

nibus & inæqualibus locis hærebant: minimeque equestris ea pugnæ facies erat, cùm in gradu stantes simul equorum corporibus impellerentur. ac sæpe vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, vt quemque formido tulerat, transuersos, aut obuios incursabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes summa collium insederant, & paucitatem nostrorum vacui spernebant, digredi paullatim & circumire terga vincentium cœperant: ni idipsum veritus Agricola quattuor equitum alas ad subita belli retentas, venientibus opposuisset; quantoque ferociùs accurrerant, tanto acriùs pulsos in fugam dissecisset. Ita consilium Britannorum in ipsos versum. transuectæque præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auersam hostium aciem inuasêre. Tum verò patentibus locis grande & atrox spectaculum: sequi, vulnerare, capere, atque eosdem oblatis aliis trucidare. Iam hostium, prout cuique ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præstare, quidam inermes vltrò ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtusque. postquam siluis appropinquarunt, collecti, primos sequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequens vbique Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores siluas equitem persultare iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterùm vbi compositos firmis ordinibus sequi rursus vidêre, in fugam versi, non agminibus vt prius, nec alius alium respectantes, rari, & vitabundi inuicem, longinqua atque auia petiêre. finis sequendi nox & satietas fuit. cæsa hostium ad decem milia: nostrorum trecenti quadraginta cecidêre, in quîs Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferociâ equi hostibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaque læta victoribus: Britanni palantes mixtoque virorum mulierumque ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos, ac per iram vltrò incendere: eligere latebras, & statim relinquere: miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpius concitari. satisque constabat sæuisse quosdam in coniuges ac liberos, tamquam misererentur. Proximus dies faciem victoriæ latiùs aperuit. vastum vbique silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimissis, vbi incerta fugæ vestigia, neque vsquam conglobari hostes compertum, & exactâ iam æstate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis circumuehi Britanniam præcepit. datæ ad id vires, & præcesserat terror. ipse peditem atque equites lento itinere, quò nouarum gentium animi ipsâ transitus morâ terrerentur, in hibernis locauit. Et simul classis secundâ tempestate ac famâ Trutulensem portũ tenuit, vnde proximo latere Britanniæ lecto * omni redierat. Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborum iactantiâ, epistolis Agricolæ actum, vt Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germaniâ triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur: at nunc veram magnamque victoriam, tot millibus hostium cæsis, ingenti famâ celebrari. Id sibi maximè formidolosum, priuati hominis nomen supra Principis attolli: frustra studia fori, & ciuilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet: & cetera vtcumque facilius dissimulari, ducis boni imperatoriam virtutem esse. Talibus curis exercitus, quodque sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimum in præsentiâ

* omnis

ſtatuit reponere odiũ, donec impetus famæ & fauor exercitus langueſceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in ſenatu iubet: addiq́ue inſuper opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ deſtinari, vacuam tum morte Atilij Rufi conſularis, & maioribus reſeruatam. Credidêre plerique libertum ex ſecretioribus miniſteriis miſſum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tuliſſe, cum præcepto, vt ſi in Britanniâ foret, traderentur: cumq́ue libertum in ipſo freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeaſſe. ſiue verum iſtud, ſiue ex ingenio Principis fictum ac compoſitum eſt. Tradiderat interim Agricola ſucceſſori ſuo prouinciam quietam tutamq́ue. Ac ne notabilis celebritate & frequentiâ occurrentium introitus eſſet, vitato amicorum officio, noctu in vrbem, noctu in palatium, ita vt præceptum erat, venit: exceptuſq́ue breui oſculo & nullo ſermone, turbæ ſeruientium immixtus eſt. Ceterũm vt militare nomen, graue inter otioſos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, ſermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeò vt plerique, quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectoq́ue Agricolâ, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebrò per eos dies apud Domitianum abſens accuſatus, abſens abſolutus eſt. cauſſa periculi non crimen vllum, aut querela læſi cuiuſquam, ſed infenſus virtutibus Princeps, & gloria viri, ac peſſimum inimicorum genus, laudantes. Et ea inſecuta ſunt reipublicæ tempora, quæ ſileri Agricolam non ſinerent: tot exercitus in Mœſiâ Daciaq́ue, & Germaniâ Pannoniaq́ue, temeritate aut per ignauiam ducum amiſſi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripâ, ſed de hibernis legionum & poſſeſſione dubitatum. Ita cùm damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus inſigniretur, poſcebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis vigorem, conſtantiam, & expertum bellis animum, cum inertiâ & formidine eorum. Quibus ſermonibus ſatis conſtat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quiſque libertorum amore & fide, peſſimi malignitate & liuore, pronum deterioribus Principem exſtimulabant. Sic Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitiis aliorum, in ipſam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo proconſulatum Aſiæ & Africæ ſortiretur, & occiſo Ciuicâ nuper, nec Agricolæ conſilium deerat, nec Domitiano exemplum. Acceſſere quidam cogitationum Principis periti, qui iturus ne eſſet in prouinciâ, vltrò Agricolam interrogarent. ac primò occultiùs quietem & otium laudare, mox operam ſuam in approbandâ excuſatione offerre: poſtremò non iam obſcuri, ſuadentes ſimul terrenteſq́ue, pertraxêre ad Domitianum. qui paratus ſimulatione, in arrogantiam compoſitus, & audiit preces excuſantis, & cùm annuiſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt: nec erubuit beneficij inuidiâ. ſalarium tamen proconſulari ſolitum offerri, & quibuſdam à ſeipſo conceſſum, Agricolæ non dedit: ſiue offenſus non petitum, ſiue ex conſcientiâ, ne quod vetuerat videretur emiſſe. Proprium humani ingenij eſt, odiſſe quem læſeris: Domitiani verò natura præceps in iram, & quò obſcurior eò irreuocabilior, moderatione tamen prudentiaq́ue Agricolæ leniebatur. quia non contumaciâ, neque inani iactatione libertatis, famam fatumq́ue prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe: obſequiumq́ue ac modeſtiam, ſi induſtria ac vigor adſint, eò laudis excedere, quò

re,quò plerique per abrupta,ſed in nullum rei pòſt vſum, ambitiosâ morte inclaruerunt. Finis vitæ eius nobis luctuoſus, amicis triſtis, extraneis etiam ignotiſque non ſine curâ fuit. Vulgus quoque, & hic aliud agens populus, & ventitauêre ad domum, & per fora & circulos locuti ſunt: nec quiſquam auditâ morte Agricolæ,aut lætatus eſt,aut ſtatim oblitus eſt. Augebat miſerationem conſtans rumor,veneno interceptum. Nobis nihil comperti affirmare auſim. ceterùm per omnem valetudinem eius, crebriùs quàm ex more principatus per nuntios viſentis,& libertorum primi, & medicorum intimi venêre: ſiue cura illud,ſiue inquiſitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per diſpoſitos curſores nuntiata conſtabat, nullo credente ſic accelerari, quæ triſtis audiret. Speciem tamen doloris animo vultuque præ ſe tulit, ſecurus iam odij, & qui faciliùs diſſimularet gaudium quàm metum. Satis conſtabat lecto teſtamento Agricolæ, quo coheredem optimæ vxori & piiſſimæ filiæ Domitianum ſcripſit, lætatum eum, velut honore iudicioque: tam cæca & corrupta mens aſſiduis adulationibus erat, vt neſciret à bono patre non ſcribi heredem, niſi malum Principem. Natus erat Agricola Caio Cæſare tertiùm conſ. idib. Iuniis: exceſſit ſexto & quinquageſimo anno decimo kalen. Septemb. Collegâ Priſcoque C o s s. Quòd ſi habitum quoque eius poſteri noſcere velint, decentior quàm ſublimior fuit. nihil metus in vultu:gratia oris ſupererat. bonum virum facilè crederes,magnum libenter. Et ipſe quidem, quamquam medio in ſpatio integræ ætatis ereptus,quantum ad gloriam longiſſimum æuum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus ſita ſunt, impleuerat, & Conſularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adſtruere fortuna poterat? Opibus nimiis non gaudebat, ſpecioſæ contigerant. filiâ atque vxore ſuperſtitibus, poteſt videri etiam beatus incolumi dignitate, florente famâ,ſaluis affinitatibus & amicitiis futura effugiſſe. Nam ſicuti durare in hac beatiſſimi ſæculi luce, ac Principem Traianum videre, augurio votiſque apud noſtras aures ominabatur:ita feſtinatæ mortis grande ſolatium tulit,euaſiſſe poſtremum illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac ſpiramenta temporum, ſed continuo & velut vno ictu rempublicam exhauſit. Non vidit Agricola obſeſſam curiam, & clauſum armis ſenatum, & eâdem ſtrage tot conſularium cædes, tot nobiliſſimarum feminarum exſilia & fugas. Vnâ adhuc victoriâ Carus Metius cenſebatur, & intra Albanam villam ſententia Meſſallini ſtrepebat, & Maſſa Bebius iam tum reus erat. Mox noſtræ duxêre Heluidium in carcerem manus: nos Maurici, Ruſticique viſus, nos innocenti ſanguine Senecio perfudit. Nero tamen ſubtraxit oculos, iuſſitque ſcelera, non ſpectauit. præcipua ſub Domitiano miſeriarum pars erat, videre & aſpici: cùm ſuſpiria noſtra ſubſcriberentur: cùm denotandis tot hominum palloribus ſufficeret ſæuus ille vultus & rubor,à quo ſe contra pudorem muniebat. Tu verò felix Agricola non vitæ tantùm claritate, ſed etiam opportunitate mortis. vt perhibent qui interfuerunt nouiſſimis ſermonibus tuis, conſtans & libens fatum excepiſti, tamquam pro virili portione innocentiam Principi donares. Sed mihi filiæque,præter acerbitatem parentis erepti, auget mæſtitiam,quòd aſſidere valetudini, fouere deficientem, ſatiari vultu, complexu, non contigit. excepiſſem certè mandata voceſque,quas penitus animo figeremus. Noſter hic dolor, noſtrum vulnus: nobis tam longæ abſentiæ conditione ante quadriennium amiſſus es. Omnia ſine dubio, optimâ parentum aſſidente amantiſſimâ vxore, ſuperfuêre honori tuo: paucioribus tamen lacrymis compoſitus es,& nouiſſimâ in luce

desiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum mânibus locus, si, vt sapientibus placet, non cum corpore exstinguuntur magnæ animæ; placidè quiescas, nos domum tuam ab infirmo desiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri, neque plangi fas est: admiratione te potius * temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, * militum decoramus. Is verus honos, ea coniunctissimi cuiusque pietas. Id filiæ quoque vxorique præceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, vt omnia facta dictaque eius secum reuoluant, famamque ac figuram animi magis quàm corporis complectantur. non quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære finguntur: sed vt vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis æterna. quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Quidquid ex Agricolâ amauimus, quidquid mirati sumus, manet, mansurumque est in animis hominum, in æternitate temporum, famâ rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles obliuio obruet, Agricola posteritati narratus & traditus, superstes erit.

FABII

FABII QVINCTILIANI,
VT VIDETVR, DIALOGVS;
AN SVI SÆCVLI ORATORES ANTIQVIS, ET QVARE, CONCEDANT: CORN. TACITO VVLGO INSCRIPTVS.

SAEPE ex me requiris, Iuſte Fabi, cur cùm priora ſæcula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque efflorue-rint, noſtra potiſſimùm ætas deſerta, & laude orbata, vix nomen ipſum oratoris retineat. neque enim ita ap-pellamus niſi antiquos: horum autem temporũ diſerti, cauſſidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius quàm oratores vocantur. Cui percontationi tuæ re-ſpondere, & tam magnæ quæſtionis pondus excipere, vt aut de ingeniis noſtris malè exiſtimandum ſit, ſi idem aſſequi non poſſu-mus, aut de iudiciis, ſi nolumus; vix hercule auderem, ſi mea ſententia pro-ferenda, ac non diſertiſſimorum vt noſtris temporibus hominum ſermo re-petendus eſſet. quos eandem hanc quæſtionem pertractantes, iuuenis ad-modùm audiui. Ita non ingenio, ſed memoriâ ac recordatione opus eſt, vt quæ à præſtantiſſimis viris & excogitata ſubtiliter, & dicta grauiter accepi, cùm ſinguli diuerſas vel eaſdem, ſed probabiles cauſſas afferrent, dum for-mam ſui quiſq. & animi, & ingenij redderet, iiſdem nunc numeris, iiſdem-que rationibus perſequar, ſeruato ordine diſputationis. neque enim defuit, qui diuerſam quoque partem ſuſciperet, ac multum vexatâ & irriſâ vetuſta-te, noſtrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferret. Nam poſtero die quàm accuratiùs Maternus Catonem recitauerat, cùm of-fendiſſe potentium animos diceretur, tamquam in eo tragœdiæ argumento ſui oblitus, tantùm Catonem cogitaſſet, eaque de re per vrbem frequens ſermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus, celeberri-ma tum ingenia fori noſtri: quos ego in iudiciis non vtroſque modò ſtudio-sè audiebam, ſed domi quoque & in publico aſſectabar, mirâ ſtudiorum cu-piditate, & quodam ardore iuuenili, vt fabulas quoque eorum & diſputa-tiones, & arcana ſemotæ dictionis penitus exciperem. quamuis malignè plerique opinarentur, nec Secundo promtum eſſe ſermonem, & Aprum in-genio potius & vi naturæ, quàm inſtitutione & litteris famam eloquentiæ conſecutum. Nam & Secundo purus, & preſſus, &, in quantum ſatis erat, profluens, ſermo non defuit: & Aper communi eruditione imbutus, con-temnebat potius litteras quàm neſciebat. tamquam maiorem induſtriæ & laboris gloriam habiturus, ſi ingenium eius nullis alienarum artium admi-niculis inniti videretur. Igitur vt intrauimus cubiculum Materni, ſeden-tem ipſum, quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, depre-hendimus. Tum Secundus: Nil ne te, inquit, Materne, fabulæ malignorum terrent, quo minus offenſas Catonis tui ames? An ideo librum iſtum appre-hendiſti, vt diligentiùs retractares, & ſublatis ſi quæ prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, ſed tamen ſecuriorem? Tum ille, Leges tu quidem ſi volueris & agnoſces quæ audiſti. quòd ſi qua omiſit Cato, ſequenti tractatione Thyeſtes dicet. Hanc enim tra-

gœdiam diſpoſui iam,& intra me ipſe formaui. Atque ideo maturare libri huius editionẽ feſtino, vt dimiſsâ priore curâ, nouæ cogitationi toto pectore incumbã. Adeò te tragœdiæ iſtæ non ſatiant, inquit Aper, quo minus omiſſis orationum & curarũ ſtudiis omne tempus modò circa Medeam, ecce nũc circa Thyeſtem conſumas? cùm tot amicorum cauſſæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum vocent, quibus vix ſufficeres, etiam ſi non nouum tibi ipſe negotium importaſſes, Domitium,& Catonem: id eſt, noſtras quoque hiſtorias, & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus, Perturbarer hâc tuâ ſeueritate, niſi frequens ac aſſidua nobis contentio iam propè in conſuetudinem vertiſſet. Nam nec tu agitare & inſequi poëtas intermittis,& ego cui deſidiam aduocationum obiicis, cotidianum hoc patrocinium defendendæ aduerſus te poëticæ exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicem, qui me vel in futurum vetet verſus facere, vel quod iam pridem opto, ſuâ quoque auctoritate compellat, vt omiſſis forenſium Muſarum anguſtiis, in quibus ſatis mihi ſuperque ſudatum eſt, ſanctiorem iſtam & auguſtiorem eloquentiam colam. Ego verò, inquit Secundus, ante quàm me iudicem Aper recuſet, faciam quod probi & modeſti iudices ſolent, vt in his cognitionibus excuſent, in quibus manifeſtum eſt, alteram apud eos partem *gratiæ prævalere. Quis enim neſcit, neminem mihi coniunctiorem eſſe & vſu amicitiæ, & aſſiduitate contubernij quàm Saleium Baſſum, cùm optimum virum tum abſolutiſſimum poëtam? porrò ſi poëtica accuſatur, non alium video reum locupletiorem. Securus ſit, inquit Aper, & Saleius Baſſus, & quiſquis alius ſtudium poëticæ & carminum gloriam fouet, cùm cauſſas agere non poſsit. & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, *Maternum ſollicitè plurimum defendi. ſed & ipſum ſolum apud eos arguam, quòd natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, quâ parare ſimul & tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti prouincias poſsit, amittit ſtudium, quo non aliud in ciuitate noſtrâ vel ad vtilitatem fructuoſius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. Nam ſi ad vtilitatem vitæ omnia conſilia, facta noſtra dirigenda ſunt; quid erit tutius quàm eam exercere artem, quâ ſemper armatus præſidium amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, inuidis verò & inimicis metum & terrorem vltrò feras, ipſe ſecurus & velut quadam perpetuâ potentiâ ac poteſtate munitus? cuius vis & vtilitas rebus propè fluentibus, aliorum *præſidio & tutelâ intelligitur. ſin proprium periculum increpuit; non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentũ, quàm reo & periclitanti eloquentiæ præſidium ſimul & telum, quo propugnare pariter & inceſſere, vel in iudicio, ſiue in ſenatu, ſiue apud Principem poſſis. Quid aliud infeſtis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam ſuam oppoſuit? qui accinctus & minax diſertam quidem ſed inexercitatam & eiuſmodi certaminum rudem Heluidij ſapientiam eluſit. Plura de vtilitate non dico, cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad voluptatẽ oratoriæ eloquentiæ tranſeo, cuius iucunditas non vno alióve momento, ſed omnibus propè diebus & propè omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuò animo, & ad voluptates honeſtas nato, quàm videre plenam ſemper & frequentem domum concurſu ſplendidiſſimorum hominum? idque ſcire, non pecuniæ, non orbitati, neque officij alicuius adminiſtrationi, ſed ſibiipſi dari? illos quinimmo orbos & locupletes & potentes venire plerumque ad iuuenem & pauperem, vt aut ſua aut

amicorum

*gratiâ

*præſidium & tutela

amicorum discrimina commendent. Vlláne tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ voluptas, quàm spectare homines veteres, & senes, & totius orbis gratiâ subnixos, in summâ omnium rerum abundantiâ confitentes id quod optimũ sit se non habere? Iam verò qui togatorum comitatus & egressus? quæ in publico species? quæ in iudiciis veneratio? quod gaudium consurgendi assistendiqúe inter tacentes, in vnum conuersos? coire populum, & circumfundi coràm, & accipere affectum quemcunque orator induerit? Vulgata dicentium gaudia, & imperitorum quoque oculis exposita, percenseo. Illa secretiora, & tantùm ipsis orantibus nota, maiora sunt. Siue accuratam meditatamqúe affert orationem; est quoddam sicut ipsius dictionis, ita gaudij pondus & constantia. siue nouam & recentem curam non sine aliquâ trepidatione animus attulerit; ipsa sollicitudo commendat euentum, & lenocinatur voluptati. Sed extemporalis audaciæ, atque ipsius temeritatis vel præcipua iucunditas est. Nam ingenio quoque, sicut in agro, quamquam alia diu serantur atque elaborentur, gratiora tamen quæ suâ sponte nascuntur. Equidem vt de me ipso fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus est, vel quo homo nouus & in ciuitate minimè fauorabili natus, quæsturam, aut tribunatum, aut præturam accepi: quàm eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcumque in dicendo facultatis, aut reum prosperè defendere, aut apud centumuiros caussam aliquam feliciter orare, aut apud Principem ipsos illos libertos & procuratores Principum tueri & defendere datur. Tum mihi supra tribunatus & præturas & consulatus ascendere videor, tum * abire: quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratiâ venit. Quæ fama & laus cuiusuis artis cum oratorum gloriâ comparanda est, qui non illustres in vrbe solùm apud negotiosos & rebus intentos, sed etiam apud iuuenes & adolescentes, quibus morum indoles est & bona spes sui? Quorum nomina priùs parentes liberis suis ingerunt? quos sæpius vulgus imperitum & tunicatus hic populus transeunteis nomine vocat, & digito demonstrat? Aduenæ quoque & peregrini, iam in municipiis & coloniis suis auditos, cùm primùm vrbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoscere concupiscunt. Ausim contendere Marcellum hunc Eprium, de quo modò locutus sum, & Crispum Vibium (libentiùs enim * nouis & recentibus quàm remotis & oblitteratis exemplis vtor) non minus esse in extremis partibus terrarum, * quàm Capuæ aut Vercellis, vbi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies sestertium præstat, * quamquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiæ beneficio veniisse. Ipsa eloquentia, cuius numen & cælestis vis multa quidem omnibus sæculis exempla edidit, ad quantam vsque fortunam homines ingenij viribus peruenerint. Sed hæc, vt suprà dixi, proxima, & quæ non auditu cognoscenda sed oculis spectanda haberemus. Nam quo sordidiùs & abiectiùs nati sunt, quoque notabilior paupertas & angustia rerum nascentes eos circumstete-runt, eò clariora & ad demonstrandam oratoriæ eloquentiæ vtilitatem illustriora exemplа sunt. quòd sine commendatione natalium, sine substantiâ facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemtus, per multos iam annos potentissimi sunt ciuitatis ac donec libuit principes fori, nunc Principes in Cæsaris amicitiâ agunt feruntque cuncta: atque ab ipso principe cum quadam reuerentiâ diliguntur. Quia Vespasianus venerabilis senex & patientissimus veri, bene intelligit, ceteros quidem amicos suos niti iis quæ ab ipso acceperint, quæque ipsi accumulare, & in alios congerere promtum est: Marcellum autem & Crispum, attulisse ad amicitiam

* notiis

ſuam,quod non à Principe acceperint,nec accipi poſſit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines, ac tituli & ſtatuæ.quæ neque ipſa tamen negliguntur: tam hercule quàm diuitiæ & opes , quas faciliùs inuenies qui vituperet quàm faſtidiat. His igitur & honoribus,& ornamentis,& facultatibus,refertas domos eorum videmus , qui ſe ab ineunte adoleſcentiâ cauſſis forenſibus & oratorio ſtudio dederunt. Nam carmina & verſus, quibus totam vitam Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neque dignitatẽ vllam auctoribus ſuis conciliant,neq. vtilitates alunt: voluptatem autem breuem, laudem inanem & infructuoſam conſequuntur. Licet hæc ipſa,& quæ deinde dicturus ſum , aures tuæ ô Materne reſpuant , cui bono eſt ſi apud te Agamemnon aut Iaſon diſertè loquitur? quîs ideo domum defenſus,& tibi obligatus redit? Quis Saleium noſtrum egregium poëtam, vel (ſi hoc honorificentius eſt) præclariſſimum vatem deducit , aut ſalutat, aut proſequitur ? Nempe ſi amicus eius , ſi propinquus , ſi denique ipſe in aliquod negotium inciderit , ad hunc Secundum recurret , aut ad te Materne, non quia poëta es,neque vt pro eo verſus facias. hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidem & iucundi . quorum tamen hic exitus eſt , vt cùm toto anno,per omnes dies,magnâ noctium parte,vnum librum extudit & elucubrauit, rogare vltrò & ambire cogatur , vt ſint qui dignentur audire: & ne id quidem gratis. nam & domum mutuatur, & auditorium exſtruit,& ſubſellia conducit, & libellos diſpergit : & vt beatiſſimus recitationem eius euentus proſequatur; omnis illa laus intra vnum aut alterum diem velut in herbâ vel flore præcepta,ad nullam certam & ſolidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert , aut clientelam , aut manſurum in animo cuiuſquam beneficium , ſed clamorem vagum , & voces inanes, & gaudium volucre. Laudauimus nuper vt miram & eximiam Veſpaſiani liberalitatem , quòd quingenta ſeſtertia Baſſo donaſſet. Pulchrum id quidem , indulgentiam Principis ingenio mereri;quantò tamen pulchrius,ſi ita res familiaris exigat, ſe ipſum colere , ſuum genium propitiare , ſuam experiri liberalitatem? Adiice quod poëtis , ſi modò dignum aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conuerſatio amicorum , & iucunditas vrbis , deſerenda cetera officia, vtque ipſi dicunt,in nemora & lucos, id eſt, in ſolitudinem recedendum eſt. Nec opinio quidem & fama cui ſoli ſeruiunt , & quod vnum eſſe pretium omnis ſui laboris fatentur , æquè poëtas quam oratores ſequitur. quoniam mediocreis poëtas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rariſſimarum recitationum fama in totam vrbem penetrat ? nedum vt per tot prouincias innoteſcat. Quotus quiſque cùm ex Hiſpaniâ vel Aſiâ , ne quid de Gallis noſtris loquamur, in vrbem venit,Saleium Baſſum requirit? atque adeo ſi quis requirit & ſemel vidit,tranſit & contentus eſt: vt ſi picturam aliquam vel ſtatuam vidiſſet. Neque hunc meum ſermonem ſic accipi volo, tamquam eos quibus natura ſua oratorum ingenium denegauit , deterream à carminibus , ſi modò in hac ſtudiorum parte oblectare otium & nomen inſerere poſſunt famæ . ego verò omnem eloquentiam omneſque eius partes ſacras & venerabiles puto . nec ſolùm cothurnum veſtrum, aut heroïci carminis ſonum, ſed lyricorum quoque iucunditatem , & elogorum laſciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum luſus, & quamcumque aliam ſpeciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium ſtudiis credo . ſed tecum mihi Materne res eſt , quòd cùm natura tua in ipſam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis , & ſumma adeptus , in leuioribus ſubſiſtis. Vt ſiin Græciâ natus eſſes, vbi ludicras quoque artis exercere honeſtum

eſt, ac

est,ac tibi Nicostrati robur ac vires dij dedissent, non paterer immanes illos ad pugnam natos lacertos,leuitate iaculi aut iactu disci vanescere : sic nunc te ab auditoriis & theatris,in forum & ad causſas , & ad vera prœlia voco. cùm præsertim ne ad id quidem confugere possis,quod plerisque patrocinatur,tamquam minus obnoxium sit offendere poëtarum quàm oratorum studiũ. Efferuescit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ,nec pro amico aliquo,sed quod periculosius est, pro Catone offendis . nec excusatur offensa necessitudine officij, aut fide aduocationis , aut fortuitæ & subitæ dictionis impetu: meditatus videris elegisse personam notabilẽ , & cum auctoritate dicturam. Sentio quid responderi possit.hinc ingentis ex his assensus,hinc in ipsis auditoriis præcipuè laudari,& mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem,cùm tibi sumas aduersarium superiorem. nobis satis sit priuatas & nostri sæculi controuersias tueri, in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere ; & probata sit fides,& libertas excusata. Quæ cùm dixisset Aper acriùs, vt solebat; & intento ore: remissus & subridens Maternus , Paraui, inquit, me non minus diu accusare oratores quàm Aper laudat. Fore enim arbitrabar vt à laudatione eorum degressus detractaret poëtas , atque carminum studium prosterneret: arte quâdam mitigauit , concedendo his qui causſas agere non possent, vt versus facerent. Ego autem sicut in causſis agendis efficere aliquid & eniti fortasse possum , ita recitatione tragœdiarum ingredi famam auspicatus sum, tum quidem cùm in Nerone improbam & studiorum quoque sacra profanantem vaticinij potentiam fregi. hodie si quid in nobis notitiæ ac nominis est,magis arbitror carminum quàm orationum gloriâ partum. ac iam me deiungere à forensi labore constitui , nec comitatus istos & egressus aut frequentiam salutationum concupisco : non magis quàm æra & imagines, quæ etiam me nolente in domum meam irruperunt. Nam statum * cuiusque ac securitatem meliùs innocentiâ tueor quàm eloquentiâ. nec vereor,ne mihi vmquam verba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sint. Nemora verò, & luci , & secretum ipsum quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt voluptatem , vt inter præcipuos carminum fructus numerem,quòd nec in strepitu, nec sedente ante ostium litigatore, nec inter sordes ac lacrymas reorum componuntur , sed secedit animus in loca pura atque innocentia , fruiturque sedibus sacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia : hoc primùm habitu cultuque * commoda mortalibus, in illa casta & nullis contacta vitiis pectora influxit . sic oracula loquebantur. Nam lucrosæ huius & sanguinantis eloquentiæ vsus,recens, & malis moribus natus, atque , vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Ceterùm felix illud, &, vt more nostro loquar , aureum sæculum,& oratorum & criminum inops, poëtis & vatibus abundat , qui benefacta canerent , non qui malè admissa defenderent. Nec vllis aut gloria maior,aut augustior honor: primùm apud deos , quorum proferre responsa & interesse epulis ferebantur : deinde apud illos diis genitos sacrosque reges , inter quos neminem causſidicorum , sed Orphea ac Linum, ac si introspicere altiùs velis, ipsum Apollinem accepimus . vel si hæc fabulosa nimis & composita videntur, illud certè mihi concedis Aper, non minorem honorem Homero quàm Demostheni apud posteros: nec angustioribus terminis famam Euripidis , aut Sophoclis,quàm Lysiæ aut Hyperidis includi . plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam,quàm Virgilij detractent. Nec vllus Asinij aut Messallæ liber tam illustris est,quàm Medea Ouidij,aut Varij Thyestes. Ac ne fortu-

* huc vsque

* commodata

nam

nam quidem vatum,& illud felix contubernium,comparare timuerim cum inquietâ & anxiâ oratorum vitâ. licet illos certamina & pericula ſua ad conſulatus euexerint:malo ſecurum & ſecretum VIRGILII ſeceſſum,in quo tamen neque apud diuum Auguſtum gratiâ caruit, neque apud populum Romanum notitiâ. Teſtes Auguſti epiſtolæ,teſtis ipſe populus,qui auditis in theatro verſibus Virgilij,ſurrexit vniuerſus, & fortè præſentem ſpectantemque Virgilium veneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel perpetuitate famæ,ceſſerit. Nam Criſpus & Marcellus,ad quorum exempla me vocas,quid habent in hac præſenti fortunâ concupiſcendũ? an quòd timent, an quòd timentur? quòd cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præſtant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vnquam ſatis ſerui videntur, nec nobis ſatis liberi? Quæ hæc ſumma eorum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me verò dulces, vt Virgilius ait, Muſæ,remotum à ſollicitudinibus, & curis, & neceſſitate cottidie aliquid contra animum faciendi, in illa ſacra illoſque fontes ferant: nec inſanum vltrà & lubricum forum famamque pallentem trepidus experiar. non me fremitus ſalutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri,teſtamentum pro pignore ſcribam: nec plus habeam, quàm quòd poſſim cui velim relinquere,quandocumque fatalis & meus dies veniet. ſtatuarque tumulo non mæſtus & atrox,ſed hilaris & coronatus: & pro memoriâ mei,nec conſulat quiſquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & velut inſtinctus, cùm Vipſanius Meſſalla cubiculum eius ingreſſus eſt,ſuſpicatuſque ex ipsâ intentione ſingulorum, altiorem inter eos eſſe ſermonem: Num parum tempeſtiuus, inquit, interuêni, ſecretum conſilium & cauſſæ alicuius meditationem tractantibus? Minimè,minimè,inquit Secundus,atque adeo vellem maturiùs interueniſſes. delectaſſet enim te & Apri noſtri accuratiſſimus ſermo, cùm Maternum vt omne ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſſas agendas conuerteret, exhortatus eſt: & Materni pro carminibus ſuis læta,vtque poëtas defendi decebat, audentior, poëtarum quàm oratorum ſimilior oratio. Me verò, inquit, & ſermo ipſe infinitâ voluptate affeciſſet, atque id ipſum delectat, quòd vos viri optimi & temporum noſtrorum oratores, non forenſibus tantùm negotiis, & declamatorio ſtudio ingenia veſtra exercetis, ſed eiuſmodi etiam diſputationes adiungitis, quæ & ingenium alunt & eruditionem: & litterarum iucundiſſimum oblectamentum, cùm vobis qui illa diſputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule non minus probari video in te Secunde,quòd Iulij Aſiatici vitam componendo, ſpem hominibus feciſti plurium eiuſmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à ſcholaſticis controuerſiis receſſit, & otium ſuum mauult nouorum rhetorum more, quàm veterum oratorum conſumere. Tum Aper, Non deſinis Meſſalla vetera tantùm & antiqua mirari, noſtrorum autem temporum ſtudia irridere atque contemnere. Nam hunc tuum ſermonem ſæpe excepi, cùm oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ,neminem hoc tempore oratorem eſſe contenderes. * Antiquis eò credo audaciùs, quòd maligni in iis opinionem non verebaris, cùm eam gloriam quam tibi alij concedunt,ipſe tibi denegares. Neque illius,inquit, ſermonis mei pœnitentiam ago, neque aut Secundum, aut Maternum, aut teipſum Aper, (quamquam interdum in contrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac velim impetratum ab aliquo veſtrûm, vt cauſſas huius infinitæ differentiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerumque conquiro. & quod

* Atque id

quod quibuſdam ſolatio eſt, mihi auget quæſtionẽ, quia video etiam Graiis accidiſſe, vt longiùs abſit Æſchine & Demoſthene Sacerdos iſte Nicetes, & ſi quis alius Epheſum vel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut vos ipſi à Cicerone aut Aſinio receſſiſtis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæſtionem mouiſti: ſed quis eam iuſtiùs explicauerit quàm tu, ad cuius ſummam eruditionem & præſtantiſſimum ingenium cura quoque & meditatio acceſſit? Et Meſſalla, Aperiam, inquit, cogitationes meas, ſi illud à vobis antè impetrauero, vt vos quoque ſermonem hunc noſtrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exſequemur partes, quas intellexerimus te non tam omiſiſſe quàm nobis reliquiſſe. Aprum enim ſolere diſſentire, & tu paullo antè dixiſti, & ipſe ſatis manifeſtus eſt iamduduim in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc noſtram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefenſum ſæculum noſtrum patiar hâc veſtrâ conſpiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum ætatem * ſignificatione iſtâ determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quoſdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi verſantur ante oculos Vlyſſes & Neſtor, quorum ætas mille ferè & CC. annis ſæculum noſtrum antecedit: vos autem Demoſthenem & Hyperidem profertis; quos ſatis conſtat Philippi & Alexandri temporibus floruiſſe; ita tamen vt vtrique ſuperſtites eſſent. Ex quo appâret, non multò plures quàm CCC. annos intereſſe inter noſtram & Demoſthenis ætatem. quod ſpatium temporis, ſi ad infirmitatem corporum noſtrorum referas, fortaſſe longum videatur: ſi ad naturam ſæculorum & reſpectum huius immenſi æui, perquàm breue, & in proximo eſt. Nam ſi, ſicut Cicero in Hortenſio ſcribit, is eſt magnus & verus annus, quo eadem poſitio cæli ſiderumque, quæ cùm maximè eſt, rurſum exiſtet, iſque annus horum quos vocamus annorum XII. ∞ DCCCLIV. complectitur: incipit Demoſthenes veſter quem vos veterem & antiquum fingitis, non ſolùm anno quo nos, ſed ferè eodem menſe exſtitiſſe. Sed tranſeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium vt puto Agrippam, qui poteſt videri antiquus, noſtrorum temporum diſertis anteponere ſoletis: ſed Ciceronem, & Cæſarem, & Cælium, & Caluum, & Brutum, & Aſinium, & Meſſallam. quos quidem cur antiquis temporibus potius adſcribatis quàm noſtris, non video. nam vt de Cicerone ipſo loquar, Hirtio nempe & Pansâ conſulibus, vt Tiro libertus eius ſcripſit, VII. Idus Decemb. occiſus eſt, quo anno diuus Auguſtus in locum Panſæ & Hirtij ſe & Q. Pedium COSS. ſuffecit. ſtatue VI. & L. annos, quibus mox diuus Auguſtus Remp. rexit: adiice Tiberij tres & viginti, & propè quadriennium Cai, ac bis quaternoſdenos Claudij & Neronis annos, atque ipſum Galbæ & Othonis, & Vitellij vnum annum, ac ſextam iam felicis huius principatus ſtationem, quâ Veſpaſianus Remp. fouet, C. & XX. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, vnius hominis ætas. Nam ipſe ego in Britanniâ vidi ſenem, qui ſe fateretur & pugnæ interfuiſſe, quâ Cæſarem inferentem arma Britanniæ, arcere litoribus, & pellere aggreſſi ſunt. Ita ſi eum qui armatus C. Cæſari reſtitit, vel captiuitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem pertraxiſſet, idem Cæſarem ipſum & Ciceronem audire potuit, & noſtris quoque actionibus intereſſe. Proximo quidem congiario ipſi vidiſtis pleroſque ſenes, qui ſe à diuo quoque Auguſto ſemel atque iterùm accepiſſe congiarium narrabant. ex quo colligi poteſt, & Coruinum ab illis & Aſinium audiri potuiſſe. Nam Coruinus

* ſignationẽ *Rem. edit.*

uinus in medium vsque Augusti principatum, Asinius pænè ad extremum durauit. Nec diuidatis sæculum, & antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorundem hominum aures agnoscere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, vt si qua ex horum oratorum famâ gloriaque, laus temporibus adquiritur; eandem docerem in medio sitam, & propiorem nobis quàm Ser. Galbæ, C. Carboni, quosque alios antiquos meritò vocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes: & quos vtinam imitatus non esset Caluus vester aut Cœlius, aut ipse Cicero? Agere enim fortiùs iam & audentiùs volo, si illud antè prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni seni comparatus C. Gracchus, plenior & vberior: sic Graccho politior & ornatior, Crassus: sic vtroque distinctior & vrbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Nec quæro quis disertissimus. hoc interim probasse contentus sum, non esse vnum eloquentiæ vultum, sed in illis quoque quos vocatis antiquos, plures species deprehendi: nec statim deterius esse quod diuersum est: vitio autem malignitatis humanæ vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse. Num dubitamus inuentos, qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur? Satis constat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus & tumens, nec satis pressus, supra modum exsultans & superfluens, & parum * antiquus videretur. Legisti vtique & Calui, & Bruti, ad Ciceronem missas epistolas. ex quibus facile est deprehendere, Caluum quidem Ciceroni visum exsanguem, & attritum, Brutum autem otiosum atque disiunctum. Rursumque Ciceronem à Caluo quidem malè audiuisse, tamquam solutum & eneruem: à Bruto autem, vt ipsius verbis vtar, tamquam fractum atque clumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixisse. sed mox ad singulos veniam, *nec mihi cum vniuersis negotium est. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis constituere solent, quem vsque ad Cassium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexisse ab illâ vetere, atque dicendi viâ directâ: * non infirmitate ingenij, nec inscitiâ litterarum, transtulisse se ad id dicendi genus contendo, sed iudicio & intellectu. Vidit namque, vt paullo antè dicebam, cum conditione temporum ac diuersitate aurium formam quoque ac speciem orationis esse mutandam. Facilè perferebat prior iste populus, vt imperitus & rudis, imperitissimarum orationum spatia: atque id ipsum laudi dabatur, si dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita series, & multarum diuisionum ostentatio, & mille argumentorum gradus, & quidquid aliud aridissimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & si quis odoratus philosophiam, atque ex eâ locum aliquem orationi suæ insereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipsorum quoque oratorum paucissimi, præcepta rhetorum aut philosophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, cùm vix in cortinâ quisquam assistat, qui elementis studiorum & si non instructus, at certè imbutus sit, nouis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est, per quæ orator fastidium aurium effugiat, vtique apud eos iudices qui vi aut potestate non iure & legibus cognoscunt, & nec accipiunt tempora sed constituunt, nec exspectandum habent oratorem dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed sæpe vltrò admonent, atque aliò transgredientem reuocant & festinare se testantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis suæ præfantem? qualia sunt ferè principia Corui-

* Atticus

*nunc

uini. Quis quinque in Verrem libros exſpectauerit? Quis de exceptione & formulâ perpetietur illa immenſa volumina, quæ pro M. Tullio aut A. Cæcinâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & niſi aut curſu argumentorũ, aut colore ſententiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum inuitatus & corruptus eſt, auerſatur dicentem. Vulgus quoque aſſiſtentium, & affluens & vagus auditor, aſſueuit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudiciis triſtem & impexam antiquitatem, quàm ſi quis in ſcenâ Roſcij, aut Turpionis Ambiuij exprimere geſtus velit. Iam verò iuuenes & in ipsâ ſtudiorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſsâ oratores ſectantur, non ſolùm audire, ſed etiam referre domum aliquid illuſtre & dignum memoriâ volunt. Traduntque inuicem, ac ſæpe in colonias ac prouincias ſuas ſcribunt, ſiue in ſuis aliquis argutâ & breui ſententiâ effulſit, ſiue locus exquiſito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, ſed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani ſacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudiciis obtemperans noſtrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exſtitit. Neque ideò minùs efficaces ſunt orationes noſtræ, quia ad aures iudicantium cum voluptate perueniunt. Quid enim ſi infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exſtruuntur, ſed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fatebor vobis ſimpliciter, me in quibuſdam antiquorum vix riſum, in quibuſdam autem vix ſomnum tenere, nec vnum de populo. *Canuti aut Aride Furnio & Toranio, quique alios in eodem valetudinario hæc oſſa & hanc maciem probant. Ipſe mihi Caluus cùm vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vnâ aut alterâ oratiunculâ ſatisfacit. nec diſſentire ceteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quiſque Calui in Aſitium aut in Druſum legit? at hercule in hominum ſtudioſorum manibus verſantur accuſationes, quæ in Vatinium * conſcribuntur, ac præcipuè ſecunda ex his oratio. eſt enim verbis ornata, & ſententiis, auribus iudicum accommodata: vt ſcias ipſum quoque Caluum intellexiſſe quid melius eſſet, nec voluntatem quin ſublimiùs & cultiùs diceret, ſed ingenium ac vires defuiſſe. Quid ex Cœlianis orationibus? nempe hæ placent ſiue in vniuerſâ * parte factum in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoſcimus. Sordes autem verborum, & hians compoſitio & inconditi ſenſus redolent antiquitatem. nec quemquam adeò antiquarium puto, vt Cœlium ex eâ parte laudet, quâ antiquus eſt. Concedamus ſanè C. Cæſari, vt propter magnitudinem cogitationum & occupationes rerum, minus eloquentiâ effecerit, quàm diuinum eius ingenium poſtulabat: tam hercule quàm Brutum philoſophiæ ſuæ relinquamus. Nam in orationibus minorem eſſe famâ ſuâ, etiam admiratores eius fatentur. niſi fortè quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, ceteroſque eiuſdem lentitudinis ac teporis libros legit, niſi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bibliothecas rettulerunt, non meliùs quàm Cicero, at feliciùs, quia illos feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoque, quamquam propioribus temporibus natus ſit, videtur mihi inter Menenios & Appios ſtuduiſſe. Pacuuium certè, & Attium, non ſolum tragœdiis, ſed etiam orationibus ſuis expreſſit. adeò durus & ſiccus eſt. Oratio autem, ſicut corpus hominis, eâ demum pulchra eſt, in quâ non eminent venæ, nec oſſa numerantur: ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra & exſurgit toris, ipſos quoque neruos rubore tegit & de-

* inſcrib.

cõre com-

core commendat. Nolo Coruinum insequi, quia non per ipsum stetit quo minus lætitiam nitoremque nostrorum temporum exprimeret. vide-
* in quantum rimus * inquam iudicio eius vis aut animi aut ingenij suffecerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum æqualibus suis fuit, quæ mihi vobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec vllâ re magis eiusdem ætatis oratores præcurrit, quàm iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & verbis delectum adhibuit, & compositioni artem: locosque lætiores attentauit, & quasdam sententias inuênit: vtique in his orationibus quas senior iam & iuxta finem vitæ composuit, id est, postquam magis profecerat, vsuque & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus est. Nam priores eius orationes, non carent vitiis antiquitatis. lentus est in principiis, longus in narrationibus, otiosus circa excessus: tardè commouetur, rarò incalescit: pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminantur. nihil excerpere, nihil referre possis: & velut in rudi ædificio, firmus sanè paries & duraturus, sed non satis expolitus & splendens. Ego autem oratorem,
*laurum sicut locupletem ac * laudatum patrem familiæ, non eo tantum volo tecto tegi, quod imbrem ac ventum arceat, sed etiam quod visum & oculos delectet: non eâ solùm instrui supellectile quæ necessariis vsibus sufficiat. sed sit in apparatu eius, & aurum, & gemmæ, vt sumere in manus, & aspicere sæpius liceat: quædam verò procul arceantur, vt iam oblitterata & olentia: nullum sit verbum velut rubigine infectum, nulli sensus tardâ & inerti structurâ, in morem Annalium, componantur: fugiat fœdam & insulsam scurrilitatem, variet compositionem, nec omnes clausulas vno & eodem modo terminet. Nolo irridere *Rotam fortunæ*, & *Ius Verrinum*, & illud tertio quoque sensu in omnibus pro sententiâ positum, *Esse videatur*. Nam & hoc inuitus rettuli, & plura omisi, quæ tamen so-
* dissui la mirantur atque exprimunt hi qui se antiquos oratores vocabant. neminem nominabo, genus hominum signasse contentus: sed vobis vtique versantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Bassi, aut Seruilij Noniani, ex comparatione Sisennæ aut Varronis sordet: qui rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos more prisco apud iudicem fabulantes, non auditores sequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur. adeò mæsti & inculti, illam ipsam quam iactant sanitatem, infirmitate & ieiunio consequuntur. Porrò ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. parum est ægrum non esse, fortem & lætum & alacrem volo: propè abest ab infirmitate, in quo sola sanitas laudatur. Vos verò disertissimi, vt potestis, vt facitis, illustrate sæculum nostrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Messalla, video lætissima quæque antiquorum imitantem: & vos Materne ac Secunde, ita grauitati summum nitorem & cultum verborum miscetis; ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quoties caussa poscit, vbertas; ea quotiens permittitur, breuitas; is compositionis decor, sententiarum planitas; sic exprimitis affectus, sic libertatem temperatis: vt etiam si nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, verum de vobis dicturi sint posteri nostri. Quæ cùm Aper dixisset, Agnoscitis ne, inquit Maternus, vim & ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu sæculum nostrum defendit? quàm copiosè ac variè vexauit antiquos? quanto non solùm ingenio ac spiritu, sed etiam eruditione & arte, ab ipsis mutuatus est,

tus est, per quæ mox ipsos incesseret? Tuum tamen Messalla promissum immutasse non debes. neque enim defensores antiquorum exigimus, nec quemquam nostrorum, quamquam modò laudati sumus, his quos insectatus est Aper, comparamus. ac ne ipse quidem ita sentit, sed more veteri & *aliis vestris philosophis sæpe celebrato, sumsit sibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum, satis enim illos fama sua laudat, sed causas cur intantum ab eloquentiâ eorum recesserimus, cùm præsertim centum & x x. annos ab interitu Ciceronis in hunc diem efficiratio temporum collegerit. Tum Messalla: Sequar à te præscriptam formam Materne. neque enim diu contradicendum est Apro, qui primùm, vt opinor, nominis controuersiam mouit, tamquam parum propriè antiqui vocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de vocabulo pugna non est, siue illos antiquos, siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet: dummodò in confesso sit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse. Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si comminus fatetur plures formas dicendi etiam iisdem sæculis, nedum diuersis exstitisse. Sed quomodò inter Atticos oratores primæ Demostheni tribuuntur, proximum autem locum Æschines & Hyperides & Lysias & Lycurgus obtinent, omnium autem consensu hæc oratorum ætas maximè probatur: sic apud nos Cicero quidem ceteros eorundem temporum disertos anteceſſit: Caluus autem & Asinius & Cæsar & Cœlius & Brutus *sic iure & prioribus & sequentibus anteponuntur. nec refert quòd inter se specie differant, cùm genere consentiant. At strictior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar; amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero, omnes tamen eamdem sanitatem eloquentiæ ferunt: vt si omnium pariter libros in manum sumseris, quamuis in diuersis ingeniis, esse quandam iudicij ac *voluminis similitudinem & cogitationem. Nam quòd inuicem se obtrectauerunt, & supersunt aliqua epistolis eorum inserta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum vitium, sed hominum. Nam & Caluum & Asinium & ipsum Ciceronem credo solitos & inuidere, & liuere, & ceteris humanæ infirmitatis vitiis affici. solum inter hos arbitror Brutum, non malignitate nec inuidiâ, sed simpliciter & ingenuè iudicium animi sui detexisse. an inuideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæsari quidem inuidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & si quos alios antiquorum agitare non destitit, non exigit defensorem, cùm fatear quædam eloquentiæ eorum, vt nascenti adhuc nec satis adultæ defuisse. Ceterùm si omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi; malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quàm calamistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis. adeò melius oratorem, vel hirtâ togâ induere, quàm fucatis & meretriciis vestibus insignire. Neque enim oratorius iste, immò hercule ne virilis quidem cultus est, quo plerique temporum nostrorum actores ita vtuntur, vt lasciuiâ verborum & leuitate sententiarum, & licentiâ compositionis, histrionales modos exprimant. quodque vix auditu fas esse debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco plerique iactant, cantari saltarique commentarios suos. Vnde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio, vt oratores nostri tenerè dicere, histriones disertè saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quem solùm Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui postea fuerunt, posse oratorem vo-

*aliâs

*sic

cari, quamquam in magnâ parte librorum ſuorum plus vis habeat quàm ſanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omiſsâ modeſtiâ, ac pudore verborum, ipſis etiam quibus vtitur armis incompoſitus, & ſtudio feriendi plerumque * deiectus non pugnat, ſed rixatur. Ceterùm, vt dixi, ſequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepôre vrbanitatis, & ipſarum virium robore, multum ceteros ſuperat. quorum neminem Aper nominare, & velut in aciem educere ſuſtinuit. Ego autem exſpectabam, vt incuſato Aſinio, & Cœlio, & Caluo, aliud nouum agmen produceret, pluriſque vel certè totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæſari, ſingulis demum ſingulos opponeremus. Nunc detractaſſe nominatim antiquos oratores contentus, neminem ſequentium laudare auſus eſt, niſi in publicum & in commune. veritus credo ne multos offenderet, ſi paucos excerpſiſſet. quotus enim quiſque ſcholaſticorum non hac ſuâ perſuaſione fruitur, vt ſe ante Ciceronem numeret, ſed planè poſt Gabinianum? At ego non verebor nominare ſingulos, quo faciliùs propoſitis exemplis appareat quibus gradibus fracta ſit & deminuta eloquentia. Appropera, inquit Maternus, & potiùs exſolue promiſſum. neque enim hoc colligi deſideramus, diſertiores eſſe antiquos, quod apud me equidem in confeſſo eſt, ſed cauſſas exquirimus, quas te ſolitum tractare, paullo antè, planè mitiore eloquentiâ & temporum noſtrorum, * miratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos laceſſendo. Non ſum, inquit, offenſus Aprinâ diſputatione, nec vos offendi decebit, ſi quid fortè aures veſtras perſtringet, cùm ſciatis hanc eſſe eiuſmodi ſermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate, à quâ vel magis degenerauerimus, quàm ab eloquentiâ. Et Meſſalla, Non reconditas Materne cauſſas requiris, nec aut tibiipſi, aut huic Secundo, vel huic Apro ignotas, & iam mihi partes aſſignatis proferendi in medium, quæ omnes ſentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras artes deſciuiſſe ab iſtâ vetere gloriâ, non inopiâ hominum, ſed deſidiâ iuuentutis, & negligentiâ parentum, & inſcientiâ præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primùm in vrbe nata, mox per Italiam fuſa iam in prouincias manant: quamquam noſtra nobis notiora ſunt. Ego de vrbe & his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quæ natos ſtatim excipiunt, & per ſingulos ætatis gradus cumulantur, ſi priùs de ſeueritate ac diſciplinâ maiorum circa educandos formandoſque liberos pauca prædixero. Iamprimùm ſuus cuique filius ex caſtâ parente natus, non in cellâ emtæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inſeruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis ſpectatiſque moribus, omnis cuiuſpiam familiæ ſuboles committeretur, coram quâ neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhoneſtum factu videretur. Ac non ſtudia modò curaſque, ſed remiſſiones etiam luſuſque puerorum, ſanctitate quadam ac verecundiâ temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Attiam Auguſti matrem præfuiſſe educationibus, ac produxiſſe Principes liberos accepimus. quæ diſciplina ac ſeueritas eò pertinebat, vt ſincera & integra & nullis prauitatibus detorta vniuſcuiuſque natura, toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas: & ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad eloquentiæ ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, id vniuerſum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus aut

* detectus

alter

alter ex omnibus ſeruis plerumque viliſſimus, nec cuiquam ſerio miniſterio accommodatus. horum fabulis & erroribus, teneri ſtatim & rudes animi imbuuntur. Nec quiſquam in totâ domo penſi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parentes nec probitati neque modeſtiæ paruulos aſſuefaciunt, ſed laſciuiæ & libertati. per quæ paullatim impudentia irrepit, & ſui alieniſque contemtus. Iam verò propria & peculiaria huius vrbis vitia pænè in vtero matris concipi mihi videntur, hiſtrionalis fauor, & gladiatorum equorumque ſtudia. quibus occupatus & obſeſſus animus quantulum loci bonis artibus relinquit? quotum quemque inueneris qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios adoleſcentulorum ſermones excipimus, ſi quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem vllas crebriores cum auditoribus ſuis fabulas habent? colligunt enim diſcipulos non ſeueritate diſciplinæ, nec ingenij experimento, ſed ambitione ſalutantium, & illecebris adulationis. Tranſeo prima diſcentium elementa, in quibus & ipſis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoſcendis, nec in euoluendâ antiquitate, nec in notitiam vel rerum vel hominum, vel temporum ſatis operæ inſumitur. ſed expetuntur quos Rhetoras vocant: quorum profeſſio quando primùm in hanc vrbem introducta ſit, quamque nullam apud maiores noſtros auctoritatem habuit, ſtatim de curiis. Referam neceſſe eſt animum ad eam diſciplinam, quâ vſos eſſe eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & cottidiana meditatio, & in omni genere ſtudiorum exercitationes, ipſorum etiam continentur libris. Notus eſt vobis vtique Ciceronis liber qui Brutus inſcribitur, in cuius extremâ parte, (nam prior commemorationem veterum oratorum habet,) ſua initia, ſuos gradus, ſuæ eloquentiæ velut quandam educationem refert. ſe apud Q. Mucium ius ciuile didiciſſe, apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnis philoſophiæ partes penitus hauſiſſe: neq. his doctoribus contentum, quorũ ei copia in vrbe contigerat, Achaiam quoq. & Aſiam peragraſſe, vt omnem omnium artium varietatem complecteretur. Itaque hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriæ, non muſicæ, non grammaticæ, non denique vllius ingenuæ artis ſcientiam ei defuiſſe. Ille dialecticæ ſubtilitatem, ille moralis partis vtilitatem, ille rerum motus cauſſaſque cognouit. ita enim eſt, optimi viri, ita, ex multâ eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum ſcientiâ, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neque oratoris vis & facultas, ſicut ceterarum rerum, anguſtis & breuibus terminis cluditur: ſed is eſt orator, qui de omni quæſtione pulchrè & ornatè & ad perſuadendum aptè dicere, pro dignitate rerum, ad vtilitatem temporum, cum voluptate audientium poſſit. Hæc ſibi illi veteres perſuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus eſſe, non vt rhetorum ſcholis declamarent, nec vt fictis nec vllo modo ad veritatem accedentibus controuerſiis linguam modò & vocem exercerent, ſed vt his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de iuſto & iniuſto diſputatur. Hæc enim eſt oratori ſubiecta ad dicendum materia. Nam in iudiciis ferè de æquitate, in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita vt plerumque hæc ipſa inuicem miſceantur. de quibus copioſè & variè & ornatè nemo dicere poteſt, niſi qui cognouit naturam humanam, & vim virtutum, prauitatemque vitiorum, & intellectum eorum quæ nec in virtutibus neque in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, vt faciliùs iram iudicis vel inſtiget vel leniat, qui ſcit quid ira: promptiùs ad miſerationem

impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibuſque verſatus orator, ſiue apud infeſtos, ſiue apud cupidos, ſiue apud inuidentes, ſiue apud triſtes, ſiue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiuſque natura poſtulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni inſtrumento, & ad omnem vſum repoſito. Sunt apud quos aſtrictum, & collectum, & ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei meretur. apud hos dediſſe operam dialecticæ proficiet. Alios fuſa, & æqualis, & ex communibus ducta ſenſibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem diſputationem paratos iam locos dabunt: Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem. ne Epicuri quidem & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hiſque, prout res poſcit, vti, alienum erit oratori. neque enim ſapientem informamus, neque Stoicorum ciuitatem; ſed eum qui non quaſdam artes * audire, ſed omnes liberaliter debet. Ideoque & iuris ciuilis ſcientiam veteres oratores comprehendebant, & grammaticâ, muſicâ, & geometriâ imbuebantur. Incidunt enim cauſſæ plurimæ quidem ac pænè omnes, quibus iuris notitia deſideratur: pleræque autem, in quibus hæ quoque ſcientiæ requiruntur. Nec quiſquam reſpondeat: ſufficit vt ad tempus ſimplex quiddam & vniforme doceamur. Primùm enim aliter vtimur propriis, aliter commodatis: longeque intereſſe manifeſtum eſt, poſſideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipſa multarum artium ſcientia etiam aliud agentes nos ornat, atque vbi minimè credas, eminet & excellit. Idque non doctus modò & prudens auditor, ſed etiam populus intelligit: ac ſtatim ita laude proſequitur, vt legitimè ſtuduiſſe, vt per omnes eloquentiæ numeros iſſe, vt denique oratorem etiam fateatur. quem non poſſe aliter exſiſtere, nec exſtitiſſe vmquam confirmo, niſi eum qui tamquam in aciem omnibus armis inſtructus, ſic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeò negligitur ab horum temporum diſertis, vt in actionibus eorum fex quoque cottidiani ſermonis, fœda ac pudenda vitia deprehendantur, vt ignorent leges, non teneant S. C., ius ciuitatis vltrò derideant: ſapientiæ verò ſtudium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias detrudant eloquentiam, velut expulſam regno ſuo: vt quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumciſa & amputata, ſine apparatu, ſine honore, pænè dixerim ſine ingenuitate, quaſi vna ex ſordidiſſimis artificiis diſcatur. Ergo hanc primam & præcipuam cauſſam arbitror, cur tantum ab eloquentiâ antiquorum oratorum receſſerimus. Si teſtes deſiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demoſthenem? quem ſtudioſiſſimum Platonis auditorem fuiſſe memoriæ proditum eſt. Et Cicero his vt opinor verbis, *quidquid in eloquentiâ effecerit, id ſe non rhetorum, ſed Academiæ ſpatiis conſecutum*. Sunt aliæ cauſſæ magnæ & graues, quas à vobis aperiri æquum eſt, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod mihi in conſuetudine eſt, ſatis multos offendi: qui ſi fortè hoc * audirent, certum habeo dicturos, me, dum iuris & philoſophiæ ſcientiam tamquam oratori neceſſariam laudo, ineptiis meis plauſiſſe. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, ſuſceptum à te munus adeò peregiſſe nondum videris, vt inchoaſſe tantùm, & velut veſtigia ac lineamenta quædam oſtendiſſe videaris. Nam quibus inſtrui veteres oratores ſoliti ſint, dixiſti, differentiamque noſtræ

* haurire,

* audierint,

desidiæ & inscientiæ aduersus acerrima & fecundissima eorum studia demonstrasti: cetera exspecto, vt quemadmodum ex te didici quid aut illi scirent, aut nos nesciamus, ita hoc quoque cognoscam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingressi confirmare & alere ingenia sua soliti sint. neque enim arte & scientiâ, sed longè magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi significare vultu videntur. Deinde cùm Aper & Secundus idem annuissent, Messalla quasi rursus incipiens: Quoniam initia & semina veteris eloquentiæ satis demonstrasse videor, docendo quibus artibus antiqui oratores institui erudiriqúe soliti sint, persequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipsis artibus inest exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tam varias res potest, nisi vt scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eamdem esse rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis, sed si cui obscuriora hæc videntur, isque scientiam ab exercitatione separat, id certè concedet, instructum & plenum his artibus animum, longè paratiorem ad eas exercitationes venturum, quæ propriæ circa oratoriam videntur. Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domesticâ disciplinâ, refertus honestis studiis, deducebatur à patre, vel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse, siue in iudiciis, siue in concionibus assuescebat, ita vt altercationes quoque excipere, & iurgiis interesse, vtque sic dixerim, pugnare in prœlio disceret. magnus ex hoc vsus, multum constantiæ, plurimum iudicij iuuenibus statim contingebat, in mediâ luce studentibus atque inter ipsa discrimina, vbi nemo impunè stultè aliquid, aut contrariè dicit, quo minus & iudex respuat, & aduersarius exprobret, ipsi denique aduocati aspernentur. Igitur verâ statim & incorruptâ eloquentiâ imbuebantur: & quamquam vnum sequerentur, tamen omnes eiusdem ætatis patronos in plurimis & causlis & iudiciis cognoscebant: habebantque ipsius populi diuersissimarum aurium copiam, ex quâ facilè deprehendebatur quid in quoque vel probaretur vel displiceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electissimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præstaret: nec aduersarij & æmuli, ferro non rudibus dimicantes: sed auditorium semper plenum, semper nouum, ex inuidis & fauentibus, vt nec bene dicta dissimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam, non minus in diuersis subselliis parari quàm suis; quin immò constantiùs surgere ibi, fideliùs corroborari. Atque hercule sub eiusmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus & assuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notæ leges, non noui iudicum vultus, frequens in oculis consuetudo concionum, sæpe cognitæ populi aures, siue accusationem susceperat, siue defensionem, solus statim & vnus cuicumque caussæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem, vno & vicesimo Cæsar Dolabellam, altero & xx. Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium, iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus. At nunc adolescentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorum, qui rhetores vocantur: quos paullo ante Ciceronis tempora exstitisse, nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est, quòd Marco Crasso & Domitio censoribus cludere, vt ait Cicero, ludum impu-

dentiæ iussi sunt. Sed, vt dicere institueram, deducimur in scholas, quibus non facilè dixerim vtrùm ne locus ipse, an condiscipuli, an genus studiorum plus mali ingeniis afferant. Nam in loco nihil reuerentiæ, sed in quem nemo nisi imperitus æquè intrat. In condiscipulis nihil profectus, cùm pueri inter pueros, & adolescentuli inter adolescentulos pari securitate dicant & audiantur. Ipsæ verò exercitationes magnâ ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, suasoriæ, & controuersiæ. Ex iis suasoriæ quidem etsi tamquam planè leuiores & minus prudentiæ exigentes pueris delegantur; controuersiæ robustioribus assignantur, quales per fidem, & quàm incredibiliter compositæ! Sequitur autem vt materiæ abhorrenti à veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit vt tyrannicidarum præmia, aut vitiatarum electiones, aut pestilentiæ remedia, aut incesta matrum, aut quidquid in scholâ cottidie agitur, in foro vel rarò vel numquam, ingentibus verbis persequantur: cùm ad veros iudices ventum est * rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, sicut flamma materiâ alitur, & motibus excitatur, & vrendo clarescit. Eadem ratio in nostrâ quoque ciuitate antiquorum eloquentiam prouexit. Nam etsi horum quoque temporum oratores ea consecuti sunt, quæ compositâ & quietâ & beatâ Rep. tribui fas erat: tamen istâ perturbatione ac licentiâ plura sibi assequi videbantur. cùm mixtis omnibus & moderatore vno carentibus, tantum quisque orator saperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. Hinc leges assiduæ, populare nomen, hinc conciones magistratuum pænè pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorum, & assignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & assidua senatus aduersus plebem certamina. quæ singula etsi distrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, & magnis cumulare præmiis videbantur. Quia quantò quisque plus dicendo poterat, tantò faciliùs honores assequebatur; tantò magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat; tantò plus apud Principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem

* parabat. * probabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magistratus reuerebantur, hos reuersi colebant. hos & præturæ & consulatus vocare vltrò videbantur. hi ne priuati quidem sine potestate erant, cùm & populum & senatum consilio & auctoritate regerent. quinimmo sibi ipsi persuaserant, neminem sine eloquentiâ aut assequi posse in ciuitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum. nec mirum, cùm etiam inuiti ad populum producerentur: cùm parum esset in senatu breuiter censere, nisi * qui ingenio & eloquentiâ sententiam suam tueretur: cùm in aliquam inuidiam aut crimen vocati, suâ voce respondendum haberent; cùm testimonia quoque in publicis non absentes nec per tabellam dare, sed coràm & præsentes dicere cogerentur. Ita ad summa eloquentiæ præmia, magna etiam necessitas accedebat, & commoda. Disertum haberi pulchrum & glorioſum, sed contrà, mutum & elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore quàm præmiis stimulabantur. ne clientulorum loco potiusquàm patronorum numerarentur: ne traditæ à maioribus necessitudines ad alios transirent: ne tamquam inertes & non suffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos malè tuerentur. Nescio an venerint in manus vestras hæc vetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent & nunc maximè à Muciano contrahuntur: ac iam vndecim, vt opinor, Actorum libris, & tribus Epistolarum compositæ, & edita sunt.

* quis

Ex his

Ex his intelligi potest Gn. Pompeium & Marcum Crassum, non viribus modò & armis, sed ingenio quoque & oratione valuisse: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & ceteram procerum manum, multum in his studiis operæ curæque posuisse: nec quemquam illis temporibus magnam potentiam, sine eloquentiâ consecutum. His accedebat splendor rerum, & magnitudo caussarum, quæ & ipsa plurimum eloquentiæ præstant. Nam multum interest vtrúmne de furto, aut formulâ & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis sociis, & ciuibus trucidatis. quæ mala sicut non accidere melius est, isque optimus ciuitatis status habendus est, quo nihil tale patimur: ita cùm acciderent, ingentem eloquentiæ materiam subministrabant. Crescit enim cum amplitudine rerum vis ingenij, nec quisquam claram & illustrem orationem efficere potest, nisi qui caussam parem inuenit. Non, opinor, Demosthenem orationes illustrant, quas aduersus tutores suos composuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defensus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, vt vberem ad dicendum materiam oratores haberent: sed, vt subinde admoneo, quæstionis meminerimus, sciamusque nos de eâ re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus exstitit. Quis ignorat vtilius ac melius esse frui pace, quàm bello vexari? Plures tamen bonos prœliatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quò fæpius steterit tamquam in acie, quoque plures & intulerit ictus & exceperit, quò maior aduersarius, eò acrior qui pugnas sibi asperas desumserit, tantò altior & excelsior & illis nobilitatus criminibus, in ore hominum agit, quorum ea natura est vt secura nolint. Transeo ad formam & consuetudinem veterum iudiciorum: quæ & si nunc aptior est ita erit eloquentia, tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo intra pauciſſimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi sibi quisque sumebat; & numerus neque dierum neque patronorum finiebatur. Primus tertio consulatu Gn. Pompeius astrinxit imposuitque veluti frenos eloquentiæ, ita tamen vt omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri solita sunt, quod maius argumentum est, quàm quòd caussæ centumuirales quæ nunc primum obtinent locum, adeò splendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neque Ciceronis, neque Cæsaris, neque Bruti, neque Cœlij, neque Calui; non denique vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Asinij, quæ pro hæredibus Vrbiniæ inscribuntur, ab ipso tamen Pollione mediis diui Augusti temporibus habitæ, postquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & assidua senatus tranquillitas, & maximi Principis disciplina, ipsam quoque eloquentiam sicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortasse videtur quod dicturus sum, dicam tamen vel ideo vt rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas, quibus astricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantum virium detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ caussæ explicantur? Nam quo modo nobiles equos cursus & spatia probant, sic est aliquis oratorum campus, per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quinimmò curam & diligentem styli anxietatem contrariam experimur: quia sæpe interrogat iudex, quando incipias; &

ex in-

ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter probationibus & testibus, silentium patronus indicit. vnus inter hæc dicenti ac alter assistit, & res velut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuque opus est, & velut quòdam theatro. qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cùm tot pariter ac tam nobiles forum coartarent: cùm clientelæ quoque, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus assisterent: cùm in plerisq. iudiciis crederet populus Romanus sua interesse quid iudicaretur. Satis constat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinium, concursu totius ciuitatis & accusatos & defensos. vt frigidissimos quoque oratores, ipsa certantis populi studia, excitare & incendere potuerint. Itaque hercule ciusmodi libri exstant, vt ipsi quoque qui egerunt, non aliis magis orationibus censeantur. Iam verò conciones assiduæ, & datum ius quoque potentissimum quemque vexandi, atque ipsa inimicitiarum gloria, cùm se plurimi disertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Syllâ, aut Gn. Pompeio abstinuerint, & ad incessendos principes viros, vt est natura inuidiæ, populi quoque histriones auribus vterentur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admouebant? Non de otiosâ & quietâ re loquimur, & quæ probitate & modestiâ gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia, alumna licentiæ, quam stulti libertatem vocabant, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine seruitute, contumax, temeraria, arrogans, quæ in bene constitutis ciuitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretensem accepimus? quarum ciuitatum seueriſſima disciplina, & seueriſſimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac vllius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienses plurimi oratores exstiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, vt sic dixerim, omnes poterant. Nostra quoque ciuitas donec errauit, donec se partibus, & dissensionibus, & discordiis confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla in senatu concordia, nulla in iudiciis moderatio, nulla superiorum reuerentia, nullus magistratuum modus: tulit sine dubio valentiorem eloquentiam, sicuti indomitus ager habet quasdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, vt pateretur & leges: nec bonæ formam eloquentiæ Cicero tali exitu pensauit. Sic quoque quod supereſt antiquis oratoribus, * forum non emendare, nec vsquam ad votum compositæ ciuitatis argumentum est quidem, quod nemo nos aduocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipium in ciuitatem nostram venit, nisi quod aut vicinus populus, aut domestica discordia agitat? quam prouinciam tuemur, nisi spoliatam vexatamque? Atqui melius fuisset non queri, quàm iudicari. Quòd si inueniretur aliqua ciuitas in quâ nemo peccaret, superuacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quo modo tamen minimum vsus minimumque profectus ars medentis habet in his gentibus, quæ firmissimâ valetudine ac saluberrimis corporibus vtuntur: sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores, & in obsequium regentis paratos. Quid enim opus est longis in senatu sententiis, cùm optimi citò consentiant? Quid multis apud populum concionibus, cùm de republicâ non imperiti & multi deliberent, sed sapientissimus & vnus? Quid voluntariis accusationibus, cùm tam rarò & tam parcè peccetur? Quid inuidiosis & excedentibus modum defensionibus, cùm clementia cognoscentis obuiam periclitantibus eat?

bus eat? Credite optimi, & in quantum opus est disertissimi viri, si aut vos prioribus sæculis, aut isti quos miramur, his nati essent, ac deus aliquis vitas vestras, vestra tempora repentè mutasset: nec vobis summa illa laus & gloria in eloquentiâ, neque illis modus & temperamentum defuisset. Nunc quoniam nemo eodem tempore assequi potest magnam famam & magnam quietem, bonis sæculi sui quisque, citra obtrectationem alterius, vtatur. Finierat Maternus. Tum Messalla: Erant quibus contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus. Fiet, inquit Maternus, postea arbitratu tuo, & si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt, de his rursus conferemus. Ac simul assurgens, & Aprum complexus, Ego, inquit, te poëtis; Messalla, antiquariis, criminabimur. At ego vos rhetoribus & scholasticis, inquit. Cùm adrisissent, discessimus.

FINIS.

AL
IN

A.

ABbarus Arabum Re
& seq.
Abnoba, mons
Acte, liberta Neronis
& seq. 142, & seq.
Adgandestrius Chattorum
44
Adiabeni
Adiutrix legio
Adoptionis fictæ mos pra
Adrana fl.
Adulterij pœna apud
295
Ædui populi
Ægyptus 187. & se
Ægyptiâ Iudaicaque
infecti pelluntur Itali
Ælia Petina
Ælius Gallus
Ælius Seianus 45. eiu
& mores 63. Liuiam
rem adulterio pollui
num parat Druso
Æmilia Lepida 49. ei
Ænus fl.
Æsculapius deus
Æstyorum gentes
Aftanius Burrhus. Vid
Africa
M. Agrippa
Agrippa Postumus vni
Augusti 2. eius cr
Agrippa Postumus fal
nomine 32. inter
Agrippina Augusta, Ge
neptis Augusti 10.
& seq. 44. & seq. 66
seq. eius mors
Agrippina Iulia, Ger
mater Neronis
nubit Claudio Imp.
eius lasciuia,
Agrippinæ insidiæ par
142. & seq. occidit
Agrippina Colonia, Vb
dum 199. 264. 274.
seq. sic dictum ab
Iuliâ, ibi genitâ
Agrippinenses 199. & se
& 276. & seq. 281. &
Albani
Albis fl.
Albium Intemelium
Albucilla, vxor Satrij Se
rorũ amoribus famos
Alexandria
Alienus Cæcina. Vide C
Alifo fl.

INDEX

ALPHABETICVS IN CORNELIVM TACITVM.

A.

ABbarus Arabum Rex. pag. 112 & seq.
Abnoba, mons 291
Acte, liberta Neronis 129. 138. & seq. 142, & seq.
Adgandestrius Chattorum princeps 44
Adiabeni 158. & seq.
Adiutrix legio 220. 246
Adoptionis fictæ mos prauus, 162
Adrana fl. 16
Adulterij pœna apud Germanos 295
Ædui populi 54, 198, & seq.
Ægyptus 187. & seq. 204. 211
Ægyptiâ Iudaicaque superstitione infecti polluntur Italiâ 43
Ælia Petina 110
Ælius Gallus 85
Ælius Seianus 45. eius genus, vita & mores 63. Liuiam Drusi vxorem adulterio polluit 64. venenum parat Druso 65. & seq.
Æmilia Lepida 49. eius mors 97
Ænus fl. 237
Æsculapius deus 283
Æstyorum gentes 301
Afranius Burrhus. Vide Burrhus.
Africa 35, 188. 247
M. Agrippa 1, 2. 189
Agrippa Postumus vnicus nepos Augusti 2. eius cædes ibid.
Agrippa Postumus falsus, Clemens nomine 32. interfectus ibid.
Agrippina Augusta, Germanici vxor, neptis Augusti 10. 12. & seq. 19. & seq. 44. & seq. 66. & seq. 77. & seq. eius mors 92
Agrippina Iulia, Germanici filia, mater Neronis 37. 83. & seq. nubit Claudio Imp. 111. & seq. eius lasciuia, 129. 142
Agrippinæ insidiæ parantur à filio 142. & seq. occiditur 144
Agrippina Colonia, Vbiorum opidum 199. 264. 274. 275. 276. & seq. sic dictum ab Agrippinâ Iuliâ, ibi genitâ 115
Agrippinenses 199. & seq. 266. 275. & 276. & seq. 281. & seq.
Albani 95, 186
Albis fl. 28, 300
Albium Intemelium 212
Albucilla, vxor Satrij Secundi, multorũ amoribus famosa 99. & seq.
Alexandria 247. 283
Alienus Cæcina. Vide Cæcina
Aliso fl. 25
Allobroges 201
Alpes Iuliæ 236
Alphenus Varus 216, 220. & seq. 244, 249, 250, 261
Alpinus Montanus 244. 267. 289
Altinum 237
Amisia fl. 18. 25
Amphitheatrum Placentinum conflagrat 214
Amphitheatrum cœptum apud Fidenam, cadit, maximâ strage hominum 79. & seq.
Ancilium conditio 208
Andecaui pop. 54
Angli 300
Angriuarij 25. 27. 298
Anicetus, Polemonis libertus 143. 144. eius mors 246. & seq.
Annæus Lucanus 169. occiditur 175
Annæus Seneca 112. rector Neronis 126. accusatur 154. & seq. eius cædes 173
Annius Bassus 247
Annius Faustus 211. damnatus ibid.
Annius Gallus 207. & seq. 212, 215. & seq. 220
Annus magnus & verus 323
Ansibarij 141
Anteius 180
Antiochia 228
Antiochensium theatrum 229
Antiochus rex ibid. 284
Antistius Sosianus 133, 153. & seq. 180. 271
Antium colonia 163
Antona fl. 116
Antonia turris 287
M. Antonius 34. 36
Antonius Felix. Vide Felix.
Antonius Flamma 271
Antonius Nouellus 207. 212
Antonius Primus 230. & seq. 235. 237. & seq. 242. & seq. 248. 250. 252, 256. 259. 269. 278. 282
Apenninus 245. 248. 249. 250
Apicata, Seiani vxor 64. & seq.
Apinius Tiro 249, 253
Apis idolum 285
Aponius Saturninus, Mœsiæ præfectus 205. 230. 233. & seq. 236. & seq. 238
L. Apronius, inferioris Germaniæ proprætor 82
Apuleia Varilia, sororis Augusti neptis 35
Aquileia 236
Aquilius primipilaris 262
Aquilius Regulus 270
Arabes Iudæis infensi 284
Arauisci pop. 297
Araxis 136
Archelaus Cappadociæ rex, inuisus Tiberio 33. eius mors ibid.
Arduenna saltus 54
Arenacum 289
Aricinum nemus 244
Arij 301. & seq.
Ariobarzanes Medus 24
Ariouistus rex 280
Armenij 24. 37. 120. 135. & seq. 148. & seq.
Armenia 24. 37. 136. & seq.
Arminius, Cheruscorum princeps 15. & seq. 25. & seq. 34. & seq. occiditur 44
Arnus fl. 22
Arpus, Chattorum princeps 25
Arrius Varus 237. & seq. 239 & seq. 258. & seq. 269. & seq. 278
Arruntius Stella 132
Arsaces, Armeniæ rex 94. & seq.
Arsacidarum gens 23. & seq. 94
Arsametes fl. 162
Artabanus, Parthorũ rex 24, 37. 94, 96. 97. 98. & seq.
Artauasdes Armeniorum rex 24. & seq.
Artaxata, vrbs Armeniæ 37, 95. 121. 136. combusta, deleta & solo æquata, ibid.
Artaxias, Artauasdis filius 24
Artaxias Zenonis Polemonis filius rex datus Armeniis à Germanico 37. defunctus 39, 94
Asciburgium 267. 292
Asinius Gallus 3, 5. & seq. 30. & seq. 82. eius mors 92
Asinius Pollio 4. 72
Asphaltites lacus 286
Asyla 58. & seq.
Athenæ 36
Areste 237
Auenticum Hel. caput 202
Aufidienus Rufus 7. & seq.
Augurium aquilarum 27
Augusta Taurinorum 225
Augustales ludi 6, 15
Augustani equites 146
Augustus Cæsar 1. & seq. eius testamentũ 3. mors 2. funus 3. & seq.
Augustodunum Æduorum caput 54. & seq.
Auiones pop. 300
Auitus Didius. Vide Didius Auitus.
Aulus Vitellius. Vide Vitellius.
Auspicia, sortes & præsagia Germanorum 293

B.

BAduhennæ lucus 83
Baianus lacus 143
Balsamum 285
Bardanes rex Parthorum 102. eius mors 103
Basilides Ægyptius sacerdos 282
Bassus Lucillius. Vide Lucillius Bassus.
Bataui 24.& seq. 200. 201. 216. & seq. 225. & seq. 261. & seq. 264. 267. & seq. 288. 297. & seq.
Batauorum insula 24,290
Batauodurum 289
Bedriacum 215. 219. & seq. 240
Belgæ 10,54. 263
Belus amnis 286
Berinice regina 209,229
Bethasij 274. 277. & seq.
Bibaculi carmina 72
Bingium 279
Blæsus Iunius. Vide Iunius Blæsus.
Boij 297
Boiocalus Ansibarius 140
Bonna 263. 265. 288
Boodicia Prasutagi vxor 150. vitam veneno finit 151
Bracha tegmen barbarum 214
Brigantes Britanniæ populi 116. 307
Brinio Caninefas nobilis 262. & seq.
Britanni 116. & seq. 151. & seq. 306. & seq.
Britanniæ descriptio 235. 304. & seq.
Britannicus Claudij Cæs. & Messallinæ filius 103. 108. & seq. Britãnico Domitiũ anteponit Claudius 115. Britannico venenum paratur à Nerone 130. eius mors ibid. sepultura ibid.
Brixellum 218. 219
Bructeri 14. 17. & seq. 141. 289, 298
Burij pop. 300
Burrhus Afranius rector Neronis 126. & seq. 144. & seq. eius mors 154
Byzantium 36. 124. & seq. 230. 247

C.

CÆcilius Simplex, consul 224. 252
Cæcina Alienus 9,14. & seq. 16. 18, 19. & seq. 24. & seq. 198. 200. 201. & seq. 208. & seq. 212, 213. 214. 216. & seq. 219. & seq. 226. 232. 233. 236. & seq. 243.
Cælius mons 80. & seq.
Cæsarea 228
Cæsia silua 14
Caledonia 310. & seq.
Cales prouincia 70
Caligula Germanici filius militari vocabulo sic appellatus 12
Calistus Claudij libertus 107,110
Calpurnius Asprenas 211
Calpurnius Galerianus C. Pisonis filius 261. eius mors ibid.
Calpurnius Piso 31,69. & seq. 169
Calpurnius Repentinus, centurio 199. eius mors 200
Caluisius Sabinus legatus 196
Camalodunum, colonia 117, 150 & seq.
Cameræ, naues Ponticæ 247
Campania 259
Campaniæ laus 185
Canopus 38
Candidati præturæ duodecim 6. & seq.
Caninefates 82. & seq. 262. 263. & seq. 274, 281
Capito Fonteius. Vide Fonteius Capito
Capitolij structores 254
Capitolij conflagratio 253
Capitolij restitutio 273
Cappadoces 37
Cappadocia 211
Capreæ insula 80
Capua 249. 259
Caracates pop. 278
Caractacus rex Britanniæ 117. 246. & seq.
Carioualda, Batauorum dux 26
Carmelus mons 228
Carsulæ 250
Carthismandua, Brigantum regina 117. 246
Caspiarum claustra 186
Caspia via 95
Cassius Chærea 10
Cassius Seuerus exsul 69
Castorum lucus 215
Castum nemus 300
Catualda nobilis iuuenis 38
Catulli carmina 72
Catumerus Chattorũ Princeps 104
Celenderis Ciliciæ castellum 42
Celsus Marius. Vide Marius Celsus.
Cenchrius amnis 59
Centuriones verberibus multantur à militibus 10
Cenus Neronis libertus 222
Cerialis Petilius. Vide Petilius Cerialis
Cerius Seuerus tribunus 193
Cesellius Bassus Pœnus 177 eius mors ibid.
Cestius Gallus Syriæ legatus 286
Cestius Seuerus 270
Cethegus Labeo legatus 82
Chaldææ artis peritus Tiberius 91
Chamaui 140. 298. & seq.
Charicles medicus 99
Chasuari pop. 298
Chatti 16. & seq. 25. 29. 115. 141. 269. 298
Chauci 11,17,104. 289. & seq. 299
Cherusci 16, 17, 18, 27, 34, 104. & seq. 116, 299. & seq.
Christus 168
Christiani 168. & seq.
Ciceronis carmina 325
Ciceronis libri 329
Cilices 33
Cilices agrestes Clitæ dicti 122
Cimbri 280. 299
Cingonius Varro 186
Cinithij 36
Circenses ludi 103
Ciuilis Claudius. Vide Claudius Ciuilis.
Clanis flu. 22
Clarij Apollinis oraculum 36
Classicus præfectus alæ Treuerorum 212. 274. & seq. 276. 281. 289
Clauarium donatiui nomen 247
Claudia M. Silani filia, C. Cæsaris vxor 91,98
Claudia Pulchra, sobrina Agrippinæ 77
Claudius Apollinaris 249
Claudius Tiberius Cæsar 100. & se. 103. 107. Claudio nubit Agrippina Iulia, mortuâ Messallinâ 111. Claudij sæuitia 123. Claudius temulentus 123. Claudio venenum paratur dolo Agrippinæ 125. moritur ibid. eius funus 127
Claudius Ciuilis Batauorum Princeps 261. & seq. 274, 276. 288. 290
Claudius Cossus legatus 202
Claudius Drusus. Vide Drusus.
Claudius Fauentinus centurio 249
Claudius Iulianus ibid.
Claudius Labeo Præfectus alæ Batauorum 263, 274. 277
Claudius Sagitta 272
Claudius Sanctus 276
Claudius Seuerus 202
Claudius Timarchus Cretensis, reus agitur 163
Claudius Victor 267
Clemens Iulius centurio 8
Clemens Postumi Agrippæ seruus 32. & seq.
Clitarum natio 97
Clodius Macer 196, 233
Cluuius Rufus 187. 204, 223, 225. & seq.
Cocceius Nerua 175. abstinentiâ moritur 92
Coctianæ alpes 278
Codicilli Liuiæ 73
Codicilli Pisonis 48
Cœlaletæ pop. 54
Cœlius orator 324
Cœlianæ orationes 325
Cogidunus rex 307
Cohibus fl. 247
Coï 67,123
Colonia Agrippina. Vide Agrippina Colonia.
Comageni 33,37
Cometes sidus 147,169
Comitia consularia 22
Comitia è campo translata ad patres 6
Comitia magistratuum habenda in quinquennium 31
Coniuratio in Neronem 169. & seq. eiusdem coniurationis proditio è domo

domo Sceuini 171.& ſeq.& coniuratorum ſupplicia 174.& ſeq.
Conſi ara 115
Conſulum diſcordia 85
Cora Etruriæ promontorium 32
Corbulo Domitius 52.& ſeq. 104. & ſeq.128.& ſeq.137.& ſeq.148. & ſeq. 158.& ſeq.164. & ſeq.237
Corcyra inſula 44
Cornelius Dolabella 55, 60, 207, eius mors 224.& ſeq.
Cornelius Fuſcus 230, 236.245
Cornelius Laco 186,188.& ſeq.193. 194. eius mors 196
Cornelius Martialis 253.& ſeq.
Cornelius Sylla 132. 139. eius mors 155
Cornelius Tacitus de ſuis Annalibus 71.& ſeq.
Cornelius Tacitus ſacerdos Quindecimuiralis, & prætor ſub Domitiano 103
Corſica 213
Cotta Meſſallinus 68,84,87
Cottiæ alpes 207
Cotys rex Thracũ 39. occiditur ibid.
Cotys rex minoris Armeniæ 102
Cremona 213.& ſeq. 226.& ſeq. 234,239,240, 241, 242. oppugnatur 242. Cremonæ excidium,&c. 243
Cremutius Cordus 72. eius mors 72. eius libri ibid.
Creſcens Neronis libertus 204
Creticus Sullanus rector Syriæ 24, 33
Criſpinus Centurio 200
Crupellarij 55
Cruptoricis villa 55
Cugerni 288.& ſeq.
Cincia lex 101
Curtius Montanus 269.270.& ſeq.
Curtius Rufus 105
Curtius lacus 195.223
Cuſus flu. 39
Cyclopes 59

D.

DAcorum gens 185,246
Dahæ pop. 24
Dalmatæ 238.247
Danubius flu. 246.291
Decimus Pacarius. Vide Pacarius.
Decumana porta 19
Demetrius Cynicus 184
Dianæ Limenetidis templum 74
Diana Perſica 59
Dicendi formæ & genera mutantur cum temporibus 324
Didius Auitus 118.140.& ſeq.149
Dillius Vocula. Vide Vocula.
Dinis Thracum dux 76
Diuodurum, Mediomatricum opidum 200
Domitia Neronis amita 124
Domitianus, Veſpaſiani filius 250, 253.& ſeq. Cæſar conſalutatus à militibus 257. eius ſtupra, adulteria, & indomitæ libidines 258 278.& ſeq. præturam capit 269. & ſeq. imperij munia omittit 283
Gn. Domitius 83,86
L. Domitius, Gn. Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinæ filius 103, 111. ei deſpõdetur Octauia Claudij filia, 112.& ſeq. adoptatur à Claudio 115
Domitius Afer 77,80
Domitius Balbus 152
Domitius Celer 41
Domitius Corbulo. Vide Corbulo.
Domitius Sabinus 192
Donatius Valẽs 199. eius mors ibid.
Druidæ 149.274
Druſilla Germanico genita 90
Druſus Claudius priuignus Auguſti, Germanici pater 1,10,33,45
Druſus Germanici frater 6,8.& ſeq. 21,33,36,37.45.& ſeq.48.& ſeq. 51.& ſeq.58.64. Druſo venenum parat Seianus 65. Druſi mors ibidem. funus 66
Druſus Germanici filius 64,68. eius mors 92
Druſus Germanici filius falſus 85
Dulgibini pop. 298

E.

EDucatio praua 328.& ſeq.
Edui, ſenatorum in vrbe ius adepti 106.& ſeq.
Eleazarus, Iudæorum dux 287
Eloquentiæ vtilitas 318.& ſeq.
Elyſij pop. 301
Emeritenſes 204
Ennia Macronis vxor 98
Epheſij 59
Epicharis 170.& ſeq. eius mors 172
Epiphanes rex 216
Eporedia 202
Epponina vxor Iulij Sabini 277
Eprius Marcellus. Vide Marcellus Eprius.
Equeſtris Fortunæ ædes apud Antium 61
Erato regina Armeniorum 24
Euphrates flu. 96
Eudemus medicus Liuiæ 64.& ſeq.
Eudoſes pop. 300
Ezates 113

F.

FAbius Maximus 2. eius mors ibid.
Fabius Priſcus 281
Fabius Valens 187, 198, 199, 215, 216,223.& ſeq. 226.& ſeq. 232, 233.& ſeq.245.& ſequen. capitur 246. interficitur 251. eius vita & mores ibid.
Fabricius Veiento 156
Fanum Fortunæ 247
Faſti adulatione temporum fœdati 269
Fatõne an ſorte voluantur res mortalium 250
Felix Iudææ præfectus 122.286. & ſeq.
Feminæ ob lacrymas damnatæ 89
Feminarum libido coërcita 43
Feminarum pœna quæ ſeruis coniunguntur 122
Feminarum vitia 52
Fenius Rufus 132,154,155,179
Fenni pop. 301.& ſeq.
Filius patrem interficit 241
Flaccus Hordeonius 187.199.& ſeq. 223.233.& ſeq.263.& ſeq. interficitur. 268
Flamen Dialis 58,67.& ſeq.
Flauianus. Vide Titus Ampius Flauianus.
Flauius Arminij frater 25,104
Flauius Sabinus. Vide Sabinus.
Flauius Veſpaſianus. Vide Veſpaſianus.
Fleuum caſtellum 81
Fonteius Agrippa 30,246
Fonteius Capito 73.& ſeq.187,198. & ſeq.
Forum Iulij 246
Foroiulienſis colonia 212,246,304
Foſi pop. 299
Friſij 82,105,140, 262.& ſeq.299
Fucinus lacus 123
Fufius conſul 84
Fulcinius Trio celebris accuſator 30, 46.& ſeq.96.& ſeq.
Furius Camillus 36.& ſeq.
Fundani lacus 252
Funera Germanorum 297
Furnius 77

G.

GAlatia 211
Galba 185.& ſeq. occiditur 195. eius vita, mores,&c. 197. & ſeq.
Galbiani 197
Galeria, vxor Vitellij 225
Galerius Trachalus 208,225
Galgacus dux 311
Galilæi 122
Galli 291.& ſeq.
Galli Rhenum accolentes Galbianis aduerſi 197, 198
Galli rebellionẽ cœptant 54.& ſeq.
Galli in Germaniam tranſgreſſi 297
Gallia 187
Gallia Comata 106
Gallia Narbonenſis 115,207
Galuia Criſpinilla, magiſtra libidinum Neronis 203
Gambriuij 291
Garamantum rex prædarum receptor 69
Gannaſcus Chaucorum dux, Caninefas natione, Germaniam inferiorem incurſat, & Gallorũ oram vaſtat 104. eius mors 105
Garamantæ 69,273
Gelduba, loci nomen 265.& ſeq.
Germani milites 109.& ſeq. 218, 233. læti bello 262. fluminibus ſueti 288. cuſtodes Imperatoris 8. Germanorum armatura 26. Germanorum patrius mos in bel-

lo 215. Germanorum obnoxia morbis corpora 232
Germaniæ ſitus, mores & populi 291. & ſeqq. vſque ad finem libelli.
Germaniæ inferioris legiones 187, 198
Germaniæ ſuperioris legiones 188, 198
Germaniæ turbatio 246
Germanicus Cæſar Claudij Druſi filius 2. & ſeq. 10. & ſeq. 14. & ſeq. 35, 36. & ſeq. moritur 40. eius funus 41. honores illi poſt mortem decreti 43
Geſſius Florus procurator Iudææ 286
Gindes flu. 103
Gleſum 301
Gotarzes Parthorum rex 102, 113. & ſeq. moritur 113
Gothini pop. 300
Gothones pop. 301
Gracchus prætor 90
Graiæ alpes 202
Graius mons 278
Granius Marcellus 21
Grinnes 289
Gugerni 266

H.

HAdria 245
Hæmus mons 54
Hammonis oraculum 284
Haruſpicum collegium 104
Q. Haterius 5. eius mors, 79
Haterius Agrippa 22,35,56. & ſeq. 87
Helius Gracilis Belgicæ legatus 140
Helluſij pop. 302
Heluecones pop. 301
Heluetij Gallica gens 201, 297, & 298
Heluidius Priſcus 121,259
Hercules apud Ægyptios celebris 38
Herculis columnæ 299
Herculis oraculum 113
Herculi ſacra ſilua 26
Hercynia ſilua 34,297. & ſeq.
Herennius Gallus 265, 275. eius mors 279
Herminones 291
Hermunduri 116,141,300
Herodes rex Iudææ 286
Hertum, id eſt, terram matrem colunt Germani 300
Hiberi 94. & ſeq.
Hieroſolyma 284,286. & ſeq.
Hiſpalienſes 204
Hiſtriones 21,67
Hordeonius Flaccus. Vide Flaccus Hordeonius
Hortalus nobilis iuuen. 31,32
Hoſtilia vicus Veronenſium 236, 239
Hyberi 119. & ſeq.
Hyrcani 148

I.

ICelus Galbæ libertus, Martialis vocitatus 188,193
Iceni pop. 116,149
Idiſtauiſus campus 27
Ignes terra editi 141
Illyricum 34,187
Illyricus exercitus 192. & ſeq. 231
Ingæuones pop. 291
Inguiomerus Arminij patruus 18. & ſeq.
Interamna 251
Ioannes Bargiora dux Iudæorum 287
Iordanis fl. 285
Iſichi 135
Iſis 284,293
Iſtæuones pop. 291
Italus Cheruſcorum dux 104
Iuba Maurorum rex 64
Iubillius Hermundurorum rex 116
Iudæi 122,284
Iuhonum ciuitas 141
Iulia Agrippina. Vide Agrippina
Iulia Auguſta Tiberij mater 59. moritur 83. eius ætas, genus, vita, &c. 83,84
Iulia Auguſti filia 15. eius mors ibid.
Iulia Auguſti neptis 82. eius mors ibid.
Iulia Druſi filia 51,93
Iuliates 113
Iulius Agreſtis 248. & ſeq.
Iulius Agricola 303. & ſeq. vſque ad finem libri.
Iulius Alpinus 202
Iulius Atticus 193
Iulius Auſpex 278
Iulius Blæſus 209. mors 245
Iulius Briganticus 215,278
Iulius Burdo 199
Iulius Calenus 244
Iulius Carus 195
Iulius Celſus 90
Iulius Ciuilis 200
Iulius Claſſicus. Vide Claſſicus
Iulius Cordus 204
Iulius Florus Treuir 54. eius mors ibidem.
Iulius Frontinus 269. & ſeq.
Iulius Fronto 190,216
Iulius Gratus 216
Iulius Manſuetus à filio occiſus 241
Iulius Martialis 192,205
Iulius Maximus 267
Iulius Paullus 261
Iulius Pelignus, procurator Cappadociæ 121
Iulius Placidus 126
Iulius Poſtumus 67
Iulius Priſcus 232,249. eius mors 261
Iulius Sabinus 274, 277. eius mors ibid.
Iulius Sacrouir Æduus 54. eius mors 55
Iulius Secundus 317
Iulius Tutor, Treuir 274, 275, 278. & ſequen. 289. & ſequen.
Iulius Vindex 187. & ſeq. 197. & ſeq.
Iunia Silana 103,131
Iunius Blæſus legatus legionũ Pannonicarum 6. & ſeqq. proconſul Africæ 53. & ſeq. 58,62
Iunius Blæſus, Lugdunenſis Galliæ rector 200, 224. eius mors 244. eius genus & mores 245
Iunius Gallio 87,176
Iunius Mauricus 270
Iunius Ruſticus 84
Iunius Silanus proconſul Aſiæ 126. & ſeq.
Iuris & legum principia 50. & ſeq.
Iuuenales ludi 146,165,251

L.

LAco. Vide Cornelius Laco.
Langobardi 34. & ſeq. 300
Laodicea vrbs 149
Latinius Latiaris 81,87
Latinius Pandus proprætor Mœſiæ 39. & ſeq.
Legum principia & varietates 50. & ſeq.
Lemouij pop. 30
Lentulus Getulicus 94
Lepida mater Meſſallinæ, 109,124
M. Lepidus 5. 69. & ſeq. eius mors 93
Leptitani 272. & ſeq.
Leucorum ciuitas 201
Libanus mons 285
Libelli vecordes 30
Liber pater 285
Libertatis atrium 192
Libo Druſus 29. eius mors 30
Licinius Mucianus. Vide Mucianus
Licinius Proculus 196,205. & ſeq. 220,224
Ligij pop. 116,301
Ligures 212
Lingones 153. & ſeq. 277. & ſeq.
Linus Thebanus 104
Litterarum formæ 103
Liuia Auguſta 2. & ſeq. 10
Liuia Druſi vxor, ſoror Germanici 34,43,64. adultera Seiani 66,73
Liuineius Regulus 146
Locuſta venefica mulier, 125,130
Lollia Paullina 110,114
M. Lollius 56
Londinium 150
Luceius Albinus 223. eius mors ibid.
Lucillius Baſſus 234, 239, 244, 259
Lucillius centurio, Cedo alteram, dictus 8
Luco municipium Vocontiorum 201
Ludi ſæculares 103
Lugdunum 200,283
Lugdunenſis colonia 198
Lugdunenſes & Viennenſes diſcordes 198

Luna langueſcens claro cælo 9
Luppia flu. 17,25,290
Luſitani 202
Luſtrale certamen 177
Lutorius Priſcus 56.eius mors,ibid.
Lyris amnis 123
Lygdus ſpado 65.& ſeq.

M.

MAcer Martius 215.218
Macro libertus Tiberij 96. & ſeq.
Magi 29
Magius Cæcilianus 53
Maguntiacum 262,269,276
Maieſtatis lex 20.& ſeq.
Maleficiorum diuerſa genera 40
Malorix Friſiorum princeps 140
Malouendus Marſorum dux 29
Mamercus Scaurus 5,94. eius mors ibid.
Manlius Patricius 271
Manlius Valens 201
Manimi pop. 301
Mannus Tuiſtonis filius 291
Marcellus ſororis Auguſti filius 1. 189
Marcellus Eprius 222,260,270, 318
Marcodurum vicus 266
Marcomani 34,38,300
Mardi pop. 148
Margarita ſubfuſca & liuentia gignit Oceanus 306
Maricus Boius, Deus Galliarum 224. feris obiectus, ſed non laniatus ibid. interfectus Vitellio ſpectante ibid.
Marius Celſus 188,192,& ſeq.202. & ſeq.215.& ſeq.219.& ſeq. 224
Marius Maturus 212,245
Maroboduus Marcomanorum rex 34.& ſeq.38. & ſeq.
Marſaci 274
Marſi 14. & ſeq. 29, 291
Marſigni 300
Martianus Icelus. Vide Icelus.
Martius Macer. Vide Macer.
Marus flu. 39
Mathematici 29, 121,191,224
Mattiaci 269,298
Mattiacus ager 105
Mattium Chattorum caput 16
Mauri 35.& ſeq.223
Mauretaniæ duæ 188,223
Mazippa 35
Mediolanum 202,203
Mediomatrici 279
Meherdates filius Phrahatis 66,113. victus ibid.
Mella eques Romanus 180
Memmius Regulus 153
Memnonis ſaxea effigies 31
Memphis 283
Menapij 266
Mennius Rufinus caſtrorum præfectus 11,238
Mephitis templum 243
Meſopotamia 95
Meſſalla Valerius 3
Meſſallina vxor Claudij 101 eius adulter C. Silius 103. nubit C. Silio 107. accuſatur apud Claudium ibid. eius mors 109
Meſſallinus Cotta. Vide Cotta Meſſallinus.
Mæuius Pudens 191
Milichus 171. 172,175
Miluius pons 139.207,256
Minucius Iuſtus 237
Miracula 222,282
Miſenenſis claſſis 211.249
Mithradates Armeniæ rex,102.113. occiditur 120
Mœſia 204
Mœſicæ legiones 217.235
Mona inſula 249. 331
Montanus Alpinus. Vide Alpinus Montanus
Morini 266
Moſa flu. 25.266
Moſella flu. 140.281
Moſes 284
Mucianus 187.210,227. & ſeq. 236, 247. 252. 259. 269. & ſeq. 278.& 280
Mumius Lupercus 263.& ſeq. interfectus 276
Munatius Plancus 14
Muſonius Rufus 256,260,269
Muſulani 70

N.

NAbalia ſiue Vahalis flu. 290
Naharuali 301
Nar flu. 22
Narbonenſis prouincia 204.212
Nariſci pop. 300
Narciſſus Claudij libertus, 107.110. 124. ad mortem adigitur 126
Narnia 251.& ſeq.253
Nauportum 7
Neapolis 165
Nemetes pop. 115.297
Nero filius Germanici 33,51,79
Nero filius Gn. Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinæ 118.& ſeqq. Octauiam Claudij filiam in matrimonium accipit 123. Imperator conſalutatur 125. lupanaria pererrat, &c. 132. exturbat Octauiam, & Pompææ coniungitur 156. denubit Pythagoræ 166
Nero falſus 211.interfectus. ibid.
Neruij 262.267.281.297
Nola vrbs 2.& ſeq.4
Nonius Actianus 270
Nonius Receptus 199. eius mors ibid.
Norici 202,290
Noricum 202
Nouaria 202
Noueſium 265.& ſeq.274,289
Nuithones pop. 300
Numiſius Rufus 264 eius mors 279
Numiſius Lupus 205.237
Nymphidius 176
Nymphidius Sabinus oppreſſus 186.191
Nynos vrbs Aſſyriæ 113

O.

OCcia Veſtalis 43
Occhoris rex 284
Oceanus tumeſcit maximè impulſu Aquilonis ſimul ſidere æquinoctij 20. violentior cetero mari 28
Octauia Claudij filia Britannici ſoror 110, 111. deſpondetur Domitio 123
Octauius Auguſti pater 4
Octauius Fronto 30
Octauius Sagitta 138
Odruſæ pop. 54
Olennius 77.& ſeq.
Onomaſtus 192
Ophenſis populus 273
Opitergium 237
Oppiæ leges 52.53
M. Opſius 77
Oratio Agrippinenſium 230
Oratio Caractaci 117
Oratio C. Caſſij 152
Oratio Cerialis 280
Oratio Ciuilis 267.288.290
Oratio Claudij 106
Oratio Curtij Montani 270
Oratio Galbæ 189
Oratio Galgaci 311.& ſeq.
Oratio Germanici 12.& ſeq.
Oratio Hortali 31.& ſeq.
Oratio Iulij Agricolæ 312
Oratio Iuliæ Agrippinæ 131
Oratio M. Lepidi 56
Oratio Muciani 127.& ſeq.
Oratio Neronis 155
Oratio Othonis 194.206.221
Oratio Pæti Thraſeæ 163
Oratio Piſonis 192
Oratio Segeſtis 16
Oratio Senecæ 154
Oratio Tencterorum legati 276
Oratio Tiberij 46.47.73.74
Oratio Vitellij 111
Oratio Vologeſis 158
Oratio pulchra quæ 325
Orationis forma ac ſpecies mutanda cum conditione temporum ac diuerſitate aurium 324
Orator qualis eſſe debeat 326
Oratorum dignitas 332
Oratorum vitia 327
Orcades inſulæ 305
Ordouices 117.308
Orientis regna mota 23
Ornoſpades dux 96
Orodes filius Artabani regis 95
Orphidius Benignus interficitur 220. eius corpus crematur 221
Oſi pop. 297.300

Ostorius, proprætor Britanniæ 116. & seq. eius mors 118
Ostorius Scapula 153,180 eius mors ibid.
Osyris 283
Otho 188.& seq.190.& seq. Imperator cõsalutatus 192. eius falsæ virtutes 202. luxu, sæuitiâ, audaciâ exitiosus Reipub. 217. eius mors 221. sepulcrum 222 eius ætas, genus, mores,&c. 222
Oxiones pop. 302

P.

PAcarius Decimus 213. eius mors ibid.
Pacorus rex Parthorum 286
Pacorus, Vologesis frater 161
Pactius Africanus 270
Pactius Primipili centurio 135 161
Pados flu. 202.214.217.220.247
Pætus Cesennius 159.& seq.164
Pætus Thrasea 139.182.& seq. 259.& seq.
Pallas Claudij libertus 107.& seq. 110.& seq. 115. & seq. 124. 126. & seq. eius mors 157
Palmæ 285
Pamphilia 211
Panda flu. 113
Pandateria insula 157
Pannonij 6.160.212.238
Pannonicæ alpes 233
Pantomimi 20.21.147
Paphiæ Veneris templum 209
Papyrius centurio 272.& seq.
Papia Poppæa lex 50
Paris histrio 131
Parthi 94. & seq.102.& seq.112. & seq. 119. 127. 134. & seq. 148. 158.163.& seq.
Patauium 237
Paullinus Suetonius. Vide Suetonius Paullinus.
Pecuniæ, nerui ciuilis belli 230
Pedaneus Secundus à seruo interfectus 152
Peninæ alpes 207
Percennius 6. eius mors 9
Petilius Cerialis 250.255.279. 283.& seq.288.& seq.289
Petronia vxor Vitellij 225
Petronius Turpilianus 152.175.307. eius mors 186
Petronius procurator 202
C.Petronius 180. eius vita & mores 181
Peucini 301
Pharasmanes, Hiberiæ rex, Mithradatis frater 95.102.& seq.119
Philippopolis 54
Phœnix auis 93
Phrahates rex 23
Phrahates, Phrahatis filius, 94. eius mors ibid.
Phryxus 95
Picenus ager 246
Piræneum 191
Gn. Piso, Pisonis filius, Syriæ præfectus 33.36.& seq. accusatur Germanicũ deuotionibus & veneno peremisse 46.47. Pisonis mors 48. eius codicilli, 48. eius filij. ibid.
L.Piso proconsul Africæ præfectus 269.272. interficitur ibid.
L. Piso Hispaniæ citerioris prætor 75. eius mors, ibid.
L.Piso Pontifex 89. fato obit, ibid.
Piso Licinianus 188. eius genus & mores ibid. adoptatur à Galbâ 189. trucidatur 195
Placentia 214. oppugnatur à Cæcinâ 214
Plancina vxor Gn.Pisonis 33.37.47. eius mors 93
Plautius Siluanus 69
Plautius Ælianus pontif. 273
Plautus Rubellius 147.179. eius mors 155.156
Plinius Germanicorum bellorum scriptor 19.242
Plotius Firmus 196.205.221
Plotius Griphus 248.269
Poëticæ laus 321
Poëticus decor ab Oratore exigitur 325
Pomerium vrbis auxit Claudius 115
Pompeia Paullina Senecæ vxor 173
Pompeius Longinus 193
Pompeius Propinquus, procurator Belgicæ 188. interfectus 199
Pompeij theatrũ igne fortuito haustum 61
Pomponia Græcina 134
Pomponius Flaccus 39. eius mors 93
Pontes longi 19
Pontius Pilatus 168
Pontus 211
Poppæa Sabina scortum 138,142. 188, 191. coniungitur Neroni, exturbatâ Octauiâ 156. eius mors 178
Poppæus Sabinus 22, 75. eius mors 96. eius origo & vita ibid.
Poppæus Siluanus 247.271
Poppæus Vopiscus 204
Porcius Septimius 237
Portus Herculis Monœci 245
Prætores ærarij 260
Primus Antonius. Vide Antonius Primus.
Prasutagus Icenorum rex 249
Priscus Heluidius. Vide Heluidius Priscus.
Priscus Iulius. Vide Iulius.
Proculus Licinius. Vide Licinius Proculus.
Procuratorum potestas 123
Prodigia 124,145,207,287
Proserpina 283
Pseudophilippus rex Macedonum 124
Ptolemæus Mathemat. 191
Ptolemæus rex 70,282
Publicani 139
Publius Celer 261,262,269
Puteoli vetus opidum in Italiâ 149
Puteolani 139,249
Pyramides 38
Pyramus fl. 40
Pythagoræ Nero nubit 166
Pythius Apollo. 283

Q.

QVadi 300
Quæstores 105,106,133
Querquetulanus mons 80
Quinctilius Varus 16. eius mors 17
Quinctus Atticus 254
Quinquennale ludicrum 147,177

R.

RApax legio 220,239
Rauenna 234
Remi 278
Reudigni pop. 300
Rhacotis 283
Rhadamistus, Pharasmanis filius 120.& seq.127,135
Rhenus flu. 24.& seq.141,261, 264.& seq. 288
Rhescuporis Thraciæ rex 39 interficitur 40
Rheti 200.& seq.
Rhetia 13.188.237
Rhetica iuga 202
Rhodanus flu. 140
Rhœmetalces Thraciæ rex 39
Rigodulum 279
Roma oppugnatur & capitur 256
Romæ incendium 98
Romæ incendium sub Nerone 166. & seq.
Romanus Hispo 21
Romilius Marcellus 199. occisus 200
Roscius Cælius 200
Rubellius Plautus. Vide Plautus.
Rufus Crispinus 119,138,175. eius mors 180
Rufus Heluius 49
Rugij pop. 301
Ruminalis arbor 141

S.

SAbinus Flauius 196, 224,250, 253.& seq. eius mors 254
Sabinus Titius. Vide Titius Sabinus
Sabrina flu. 116
Saleius Bassus 318
Sallustius Crispus 3,32. eius mors 51
Sallustiani horti 139.256
Salonina vxor Cæcinæ 214
Saluius Cocceianus 221

Saluius Titianus. Vide Titianus.
Samaritæ 122
Samij 67
Sardiani 78
Sardinia 213
Sariolenus Vocula 270
Sarmatæ 95.204.& seq.
Sarmatæ Iazyges 116,237
Saturnus 285
Saturni dies festi 255
Scitinum insula 211
Scriboniana ala 237
Scriboniani fratres 270
Scribonianus Camerinus falsus 227
Scribonianus Crassus 269
Seydrothenis Sinopensium rex 283
Seditio militaris 205,216,271
Sedochezorum rex 247
Segestes 15.& seq.
Segimerus Segestis frater 20
Segimundus Segestis filius 16
Seianus. Vide Ælius Seianus.
Seleucenses 97
Seleucia 98,102.& seq.
Seleucus mathematicus 228
Sellarij 86
Semnones 300
Sempronius Densus 195
Sempronius Gracchus peruicax adulter 15. eius mors ibid.
Senatorum adulatio 60,176
Senatu depelluntur famosi probris 107
Seneca. Vide Annæus Seneca.
Senia lex 107
Senensis colonia 271
Gn. Sentius 41
Sequani 10.55.277
Seruius Galba. Vide Galba.
Serapis deus 282.& seq.
Serui Germanorum 297
Seruile bellum motum per Italiam 70
Seruilia, Seruij Sorani filia 183.& seq.
Seruius Maluginensis, flamen Dialis 58
Sestius Pagonianus 87
Sextilia Vitelliorum mater 225
Sextilius Felix 237
Sextil. Papinij repentinus & informis exitus 99
Sex. Vestilius 88
Sibyllæ libri 89,168
Sido & Italicus Sueuorum reges 237,240
Silanus 50.& seq.60.& seq.
Silia 181
Silius legatus inferioris Germanicæ legionis 9,24,29,54,55. eius mors 68
Silius consul 101. adulter Messallinæ 103,108. tribunali admotus 109
Silures 117,306
Simon Iudæorum dux 287
Sinnaces 94
Sinope Ponti vrbs 283
Sisenna 211.& seq.
Sitones pop. 301
Smyrnæi 78
Sohemus rex 229
Sophonius Tigellinus. Vide Tigellinus.
Soranus, proconsul Asiæ 181
Sosia Galla Silij vxor 68.& seq.
Sosibius Britannici educator 100
Spectaculum gladiatorum 105
Spelunca, nomen villæ 79
Spintriæ 86
Spurinna Vestricius 212.& seq. 218
Statius Murcus speculator 195
Stertinius 25.& seq.
Stœchades, Massilienſium insulæ 246
Suardones pop. 300
Subrius Dexter 193
Subrius Flauius 174. eius mors ibid.
Succinum 301
Suedius Clemens 207,212,& seq.
Suetonius Paullinus 207,215. & seq.220,224,307
Sueuia 300
Sueui 6.34.& seq. 185.& seq.240. 291.299.& seq.
Sugambri 29.118
P. Suilius, quæstor Germanici 71. accusatur sub Claudio 100.& seq. 137. & seq. in insulas Baleares pellitur 137
Suiones 301
Sulpicius Florus 195
Sulpicius Quirinus 56
Sunici 277
Suouetaurilia 96
Sylla Cornelius. Vide Cornelius Sylla.
Syllani 202,213
Syria 33,187,210.228.& seq.
Syriæ legiones 187.204.211

T.

TAbularum publicarum cura 133
Tacfarinas Numida 35,49,52,69, 70. eius mors ibid.
Tacitus. Vide Cornelius Tacitus.
Tanaïs flu. 114
Tanfanæ templum celeberrimum Marsis 14
Tarpeïa rupes 253
Tarracina 249.250.253
Tarracinenses 253
Tartarus flu. 236
Taunus mons 16.116
Tauriana ala 237
Taurina ala 200
Taurina colonia 225
Taurus mons 97,160
Tencteri 141.298
M. Terentius, eques Ro. 88
Termestina natio 75
Terræ motus in Asiâ 34
Tertius Iulianus 230,269
Teutoburgiensis saltus 17
Thebæ veteres 38
Thraces 75.& seq.
Thrasea Pætus 139.281.& seq.259
Thubuscum opidum 69
Thuscus vicus 80
Thyle 305
Tiberis 22,207
Tiberius Alexander 164,188,228
Tiberius Nero priuignus Augusti 1. & seq. 12,20.& seq.23,38,32,45. & seq.52. libellis accusatorum insumit operâ, in securitatẽ compositus 55. in Campaniam proficiscitur 78. abdit se in insulam Capreas 80. eius libidines & scelera 86. eius mors 99.& seq. eius ætas, genus, mores, &c. ibid.
Ticinum 213.216
Tigellinus Sophonius Neronis corruptor & proditor 203. eius inhonestus exitus 203. eius genus, vita & mores 154.155.203
Tigranes Armeniæ rex 24. eius mors 97
Tigranes Cappadox, Archelai regis nepos 148.& seq.158
Tigranocerta 148.159
Timotheus antistes cærimoniarum 282
Tingitana prouincia 223
Tiridates, Vologesi frater 94,121, 135,148,158
Titianus Saluius, frater Othonis 208,215,217.224
Titius Sabinus eques Rom. 68,81. eius mors ibid.
Titius Ampius Flauianus 230, 236.& seq.
Titus Liuius 72
Titus Vespasianus 209,259, 269,273,284
Titus Vinius 185.& seq.193. eius cædes 195. ætas, genus, vita, &c. 196
Togonius Gallus 86
Tolbiacum 281
Transalpinæ gentes 274
Transpadanæ regionis municipia 202
Transrhenani 264,266
Trapezus, ciuitas Græciæ 136,246
Trasullus, scientiæ Chaldæorum magister 91
Trebellius Maximus 200,225, 307
Treboci pop. 297
Trebonius Garucianus 186
Treueri 54,198,212,263,266, 269,274,278.& seq.297
Triaria, L. Vitellij vxor 225.255
Triboci 278
Tribunicia potestas 58
Trinobantes 150
Trio Fulcinius. Vide Fulcinius Trio.

Tubantes 14.140
Tuisto deus 291
Tullius Flauianus 256
Tullius Valentinus 278.& seq. capitur 279. occiditur 283
Tungri 212,262,274,291
Turonij 54
Turullius Cerialis 215
Tutor. Vide Iulius Tutor.

V.

VAcationes militares remissæ 196
Vada,castrum 289
Valens. Vide Fabius Valens.
Valentinus Tullius. Vide Tullius Valentinus.
Valerius Asiaticus 100,200, 259. eius mors 101
Valerius Festus 233,272
Valerius Paullinus 245.& seq.
Valerius Ponticus 152
Vandalij 291
Vangio & Sido reges Sueuorum 116.& seq.
Vangiones 115,278,297
Vannius,Quadorum rex 39
Vannius Sueuorum rex 116
Varini pop. 300
Varius Crispinus 205. obtruncatur ibid.
Varus Alphenus. Vide Alphenus Varus.
Varus Arrius. Vide Arrius Varus.
Vascones 267
Vaticani infames loci 232
Vatinius 165.& seq.
Vbij 263.& seq.274.& seq.
Vbiorum ara 11
Vbiorum ciuitas 11,115 Vide & Agrippina Colonia
Vectigalia 139
Vectius Bolanus, Britanniæ præfectus 225,232,307
Vedius Aquila 220,237
Velinus lacus 22
Velius Gallus 85
Velleda virgo fatidica nationis Bructeræ 276.& seq.
Vellocatus Carthismanduæ adulter 246
Venedi 301
Venusius Brigantum rex 246. & seq.
Ventidius Cumanus Galilææ præpositus 122
Verania,Pisonis vxor 196
Vercellæ 202
Verginius 187.& seq.198.204. & seq. 222. & seq.226
Verona 215,236,237,248
Verritus Frisiorum princeps 140
Verulamium municipium 150
Verulana Gracilia, femina insignis 253
Vespasianus 187,197,204,209, & seq.227.& seq.259.& seq.269. 273,287.& seq.
Vestales virgines 256,273
Vestinus 174. & seq. eius mors ibid.
Vestricius Spurinna. Vide Spurinna.
Vesuuius mons 81
Vetera castra 6.264.268.275.288
Veterani 149
Veturius Optio 191
Vibius Crispus 270
Q. Vibius Serenus 70
Vibulenus Agrippa eques Rom. venenum haurit 97
Vibulenus miles gregarius 7 eius mors 9
Vicentia 236
Vienna 225
Viennenses 201
Vindex Iulius. Vide Iulius Vindex.
Vindonissa 276
Vinius. Vide Titus Vinius.
Vipsania M.Agrippæ filia 5
Vipsanius Messalla 236.270
Virdius Geminus dux 247
Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus 54
Visurgis flu. 20.25.26
Vitelliani motus initia & causæ 197
A. Vitellius 187,197.& seq.221. & seq.244.& seq. capitur 257 occiditur ibid. eius genus, vita,mores,&c. ibid.
L. Vitellius, A. Vitellij pater 187, 257
L. Vitellius, A.Vitellij frater 207, 244,249. & seq. 255.& sequen. interficitur 259. eius mores ibid.
P.Vitellius 85
Vmbria 245
Vmbricius haruspex 291.& seq.
Vocetius mons 202
Vocontij 201
Vocula dux 265, 266. & seq. 274. & seq. eius mors 275
Vologeses,Parthorum rex 119,121, 128,135.158.& seq.161,273
Vonones,Phrahatis filius,Arsacidarum rex 23.& seq. eius mors 40
Votienus Montanus 74
Vrgulania 31.69
Vsipetes 14
Vsipij 269,298,310
Vspe vrbs 113

Z.

ZEnobia vxor Rhadamisti 121
Zenon Polemonis regis Ponti ci filius 37
Zeugma opidum 112

FINIS.

IVSTI LIPSI

AD

ANNALES

COR. TACITI

LIBER

COMMENTARIVS

Variis in locis vtiliter auctus.

ANTVERPIÆ,

Apud Christophorum Plantinum.

CIↃ. IↃ. LXXXIX.

IN PENNAM ARGENTEAM D. VIRGINI HALLENSI CONSECRATAM.

HAnc, Diva, pennam, interpretem mentis meæ
Per alta ſpatia quæ volauit ætheris,
Per ima quæ volauit & terræ & maris,
Scientiæ, Prudentiæ, Sapientiæ
Operata ſemper: auſa quæ Constantiam
Deſcribere & vulgare; quæ Civilia,
Et Militaria, atque Poliorcetica;
Quæ Roma magnitvdinem adſtruxit tuam;
Variáque luce ſcripta priſci ſæculi
Affecit & perfudit: hanc pennam tibi
Nunc, Diva, meritò conſecrauit Lipsivs.
Nam numine iſtæc incohata ſunt tuo,
Et numine iſtæc abſoluta ſunt tuo.
Porrò ô benignitatis aura perpetim
Hæc ſpiret! & fugacis in famæ vicem,
Quam penna peperit, tu perenne gaudium
Vitámque, Diva, Lipsio pares tuo.

VOVIT, PANXIT, POSVIT
IVSTVS LIPSIVS.
Anno ∝. ıɔcii.

ORDINIBVS
BATAVIAE,
IVSTVS LIPSIVS
dedicat consecrátque.

HISTORIÆ, Amplis. Ordines, magna dignitas est, magnus fructus. Memorias legere prisci æui, bella inter summos reges, populorum casus & occasus, dignitatem cum voluptate habet: nec pascitur solùm eâ lectione animus, sed adsurgit. Notare autem in historiâ varietates exemplorum, caussas euentorum, & ex iis fontibus præcepta deriuare ad vitam priuatam communemque, vtilitas est: quâ haud scio an maior esse possit ex vllo genere litterarum. Et priuata nunc omitto: reipublicæ quidem & populorum sana gubernatio, non ab aliâ magistrâ. Vt in naui dirigendâ, respectus habendus est ad Cynosuram: sic in publicâ administratione, ad facta prioris æui. Prudentia enim certè est, quæ respublicas constituit, seruat, auget: ea autem ab euentu rerum: & euentus non nisi ab historiâ, aut ab vsu. Sed ab vsu leuiter. quoniam in hoc angusto vitæ circo, citiùs ferè ad metam. peruenîmus, quàm obseruare oculis licitum varios & reciprocos humanæ rei fluxus. Historia autem non vnius ætatis regionisque finibus circumscripta: sed omnium sæculorum gentiumque res gestas cum fide tibi ostendet, velut in tabellâ. Quapropter in omni gente, in omni æuo, iure culta historia: & antiquissimas litteras non nisi in memoriâ rerum propagandâ consumptas reperietis. Hanc Hebræi, hanc Græci, hanc Barbari sibi vindicant: nec vlla gens tam aliena ab humanitate fuit, cui non simulacrum aliquod historiæ & cura rerum tradendarum. Sed ea tamen non vniusmodi: & pro gentium populorumque ritu, varia, vt sic dicam, historiæ facies, & quasi forma. Est enim quæ bella, plurimum, & militiam

narret: est quæ togam induat, & pacis actiones. Quædam in optimatum aut populi statu occupata est: alia sub regibus dynastisque res gestas contexit. Nec vtiles omnes nobis pari gradu. ea, vt censeo, maximè, in quâ similitudo & imago plurima temporum nostrorum. Vt in picturâ faciem præuisam facilius agnoscimus: sic in historiâ noti moris exempla. Cuius generis si vlla est fuitque inter Græcos aut Latinos: eam esse Cornelij Taciti Historiam adfirmatè apud vos dico, Ordines Illustres. Non adfert ille vobis speciosa bella aut triumphos, quorum finis sola voluptas legentis sit; non seditiones aut conciones Tribunicias; agrarias frumentariásve leges; quæ nihil ad sæcli huius vsum: reges ecce vobis & monarchas, & velut theatrum hodiernæ vitæ. Video alibi Principem in leges & iura; subditosque in Principem insurgentes. inuenio artes machinasque opprimendæ; & infelicem impetum recipiendæ libertatis. lego iterum euersos prostratosque tyrannos, & infidam semper potentiam cùm nimia est. Nec absunt etiam reciperatæ libertatis mala, confusio, æmulatioque inter pares, auaritia, rapinæ, & ex publico non in publicum quæsitæ opes. Vtilem magnumque scriptorem, deus bone! & quem in manibus eorum esse expediat, in quorum manu gubernaculum & reip. clauus. Quem ego vt protraherem magis magisque in lucem; visum mihi, sicubi is obscurior breuiorque, Commentario illustrare, & hunc laborem meum, Amplissimi Ordines, dare, dicare vobis. Meritò vobis, siue meâ, siue Taciti caussâ. Meâ, quia priuatim benefici in me fuistis, & publicè in omne nomen litterarum, institutâ nuper Scholâ, & reuocatis iis artibus quas superiorum temporum vel calamitas, vel calliditas potiùs reiecisset. Scilicet nolebant locum esse huic Soli, qui tenebras illustraret caliginosi illius & variâ opinionum nube inuoluti æui. Taciti caussâ; quia reuera is peculiaris quodammodo & proprius gentis vestræ scriptor. Scriptor autem? imò cultor & amator. Ite ad eius libros. nullam gentem reperietis inter externas, cuius res vberiori stilo, fideliore curâ, benigniori testimonio prosecutus sit. Veram vetustamque Batauiæ descri-

descriptionem debetis illi: illi Cattos, & originem vestri: illi vni Ciuilem, & cum principe terrarum populo gesta bella, quæ etiamnunc cum inuidiâ leguntur, & fidem vix inueniunt etsi scripta ex fide. Macti hac laude, ô Bataui, quòd angulus vnus Europæ prouocare olim Romanum imperium & quindecim legiones ausi sitis: non sine occultâ lege fati, iam tunc vindices & adsertores publicæ libertatis. Et tamen perierat vobis seges illa æternæ gloriæ, si periissет hic scriptor. Quem iure amate, colite: & vnà hunc Commentarium meum, qui etsi Taciti causſa scriptus, nonnihil fortasse vestræ meæque (verum omen sit) æternitati seruiet.

AD LECTOREM.

HABES Commentarium meum, Lector, opimione tuâ, & promisso meo fortasse tardius. nec mirum: quia serò opus adgressus, eiusmodi comperi, vt properandum in eo mihi fuerit, non festinandum. Multa in Annalium libris rara, recondita, & paucitate scriptorum eius aui obscura: multa etiam ex non vulgatis ritibus & vetustissimo iure haurienda. Nec dux mihi alius ad hoc iter. Primi, inquam, hanc viam ingredimur, Ferreto, Alciato, Vertranio visam potius quàm tritam. Denique scripsi hos Commentarios, non exscripsi: & meo remigio, vt ille ait, rem gessi. Correctiones aliquot veteres firmaui, nouas addidi. neutrum ambitiosè: quia certè peccamus iam nos Critici in hanc partem; & vt olim vitiis, sic nunc remediis laboratur. Quædam etiam in aliis scriptoribus passim animaduersa: non quia adfectarim, sed quia dabant se sub manum. Vt in segete flores quidam interna scuntur suâ sponte: sic in his scriptis alieni generis nota. Historiæ & moribus, cùm opus fuit, prætuli facem: sed non nisi cùm opus. Nam vulgata quædam, & è Dione Suetonióque in loco prompta adspergere, cui rei? Fanaticorum est & eorum qui exierunt è potestate, mero meridie accendere lucernam. Et tamen, scio, facilia quædam mihi visa, quæ obscura aliis. sed quid? iamdantè testor me nec pueris ista elaborasse (quid enim iis cum Tacito?) nec detortis quibusdam varísque iudiciis, quibus nusquam liquet aut lucet. Inuèni tam fatuum, qui rectissimos Taciti locos inuerteret, & optimum quemque eius sensum. Breuitas etiam mea fortasse quibusdam non ad gustum. quid faciam? ita natura mea & iudicium est: & tractari malo, quàm semel adspici & tangi. Aquam maris dulciorem in imo esse aiunt, quàm in summo: sic fortasse suauiora tibi ista cùm penetraueris. Aut si magis protrita tibi sapiunt & vulgata: abi mi homo, non ego cymbalum ad tuas aures. A te serie & erudite Lector peto, vt sicubi lapsus sum aut siquid mihi elapsum; corrigas, non culpes. quia reuerâ in tanto opere nec vnus omnia peruidi, & in quibusdam alludo potius ad sententiam fortasse, quàm tango. Politica non attigi. Siue enim peritis, siue imperitis; frustrà. Illi sponte eligere possunt: hi nec electis rectè vti. Et audio iam esse, quibus propriè ea cura. Ego quod potui, id feci: nec impedio, siquis in eodem Circo curret ad palmam. Vale, &, si merui, faue Lector.

MONI-

MONITIO
AD LECTOREM.

VT FIDEI & industriæ nostræ ratio tibi constet, scire te cupio, Lector, hæc pauca. Libris Romæ scriptis vsi sumus tribus: Vaticanis duobus, altero sanè bono: tertio è Farnesianâ Bibliothecâ, suggerente nobis humanissimo Fuluio Vrsino. Misit & amicus noster And. Schottus ex Hispaniis Excerpta quædam siue Notulas è codice scripto viri Illustris Antonij Couarruuiæ, quibus rarenter sumus vsi. nec enim codex ille fuisse videtur optimæ rei. Habuimus & Rodolphi Agricolæ docti viri iudicia siue coniecturas in aliquot locis: quæ misit transscripta ad nos ex ipso Rodolphi codice Franc. noster Modius. Aliquod etiam adiumentum nobis à Romanâ editione priscâ, plurimùm probâ. Siquid aliud alibi unde habuimus, moneo id suis locis. Ceterùm, vniuersè Commentarium istum pleniorem meliorem(que aliis scito: cui inseruimus è CVRIS SECVNDIS, suis quæq. locis. Quod si quid in iis tale, quod cohærere cum priori Notâ parùm aptè posset (puta, siquid ambigerem, mutarem, firmarem, refellerem:) hæc sub ipsam Notam disiunctim paullùm subtexi iussimus cum signo isto * quod moneat te illud adtextum esse è posterioribus CVRIS. Obserua, & vale.

IANI GVLIELMI
ELEGIA.

MNEMOSIDES *diuæ, nostros quîs detuli amores,*
A puero vestris deditus in studiis,
Vna hæc seruitij, si fas est, præmia posco,
Si vos ritè olim lacte meróque colo:
LIPSI *magnum animum priscâ virtute fidéque*
Vt mihi vos proprium concilietis heræ;
LIPSI, *quem primis multùm miratus ab annis,*
Omniiugas stupui fundere mentis opes;
Cornu vt Amaltheæ, manantibus vbere fundo
Messibus, annum horno copem ab honore beat:
Quòd vates rhetórque bonus summúsque cluêret
Antiquæ condus promus & historiæ;
Addo huc Socraticámque penum, Romanáque iura,
Cetera, vobiscum quæq; Minerua probat.
Testes prisci operis museo emblemate structa,
Quattuor in conum erecta voluminibus:

Tot

Tot moda quîs veterum ruta cæca, & caca retexens
Oracla, electis multus & historiis,
AEgra catus sanis dispescere, turbida apertis,
Seu medicam, siue interpretis addit opem.
Quid memorem Taciti monumenta augusta librorum
Tot miserè pridem manca & hiulca locis,
Integra, quà potuit, nunc tandem? cui tamen vltrò
Maius adhuc opera constituit pretium
Adiicere; è tenebris veterum dum plurima morum
Promit, & in purâ luce videnda locat:
Aut tentata aliis, pòst conclamata, natator
Delius, admittente eruit vnus aui.
Gaude CORNELI, *si quidquam in funere sentis,*
Quæ dedera, cunctis iam manifesta patent;
Quæq; illis passim cariosa admorderat ætas
Dente malo, medicâ conualuere manu.
At tu Musarum, LIPSI, *illibata medulla,*
Attica cui puro nectare vena fluit,
Perge tuos facere & benè deuincire merendo,
Qui sumus his tecum turba operata sacris.
In quîs (namque nefas faciles tibi spernere Musas)
Me tibi habe, seu tu fœdere amicitiæ,
Siue clientelâ, seu mancipio endopeditum,
Seu quacumque voles conditione, tuum;
Quo tu iure tuo, precor vtere. ne mihi quisquam
Heic duit, impositis vindicias manibus:
Quin vsumfructum nostræ, doctissime, vitæ
Sit tibi perpetuo carpere seruitio;
Quem tibi mansurum, summotâ vt fraude spopondi,
Et Sanci & Genij numina iuro tui;
Si fallo, ex hominum cœtu intestabilem vterque
Eiiciat; doctis hic procul, ille bonis.
At vos Mnemosides, IVSTVS, *si iusta paciscor,*
Perficite, vt coëat fœdera, & vt valeat.

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM I. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

CAII CORNELII Taciti.] *Id verum huic scriptori prænomen adserui. Sidonius lib.* IV. *ad Polemium epistolâ*: Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, Vlpianorum temporum consularis. *Et ad Leonem*: Namque & antiquitùs cùm Caius Cornelius Tacitus Caio Plinio Secundo paria suasisset. *Sed & epigraphe Farnesiani libri*, C. Cornelij Taciti Romanas historias scribentis ex his qui reperiuntur liber primus. *Publium prænomen quod in libris tritus, à casu aut à vulgo est. Mihi autem in ipso aditu testari placet*, Odi profanum vulgus & arceo. PAG. I. Prænomen Taciti quod.

Annalium liber.] *Bene Rhenanus, qui hanc inscriptionem adserit, etiam contra libros. In quibus plerisq. est*, Actorum diurnalium, *vel, vt in Veneto*, Actionum diurnalium. *Qui tamen titulus non accepto referendus alicui imperito. Vnde enim illi in mentem fuissent Acta, vel Diurna? sed cuiptam antiquioris æui, qui Taciti Annales non ineptissim. comparauit cum Actis vrbis. Quem tamen refellit ipse Tacitus lib.* XIII. Nerone II. L. Pisone Coss. pauca memoriâ digna euenêre, nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus volumina implere: cùm ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres Annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. *Alibi*: Nemo Annales nostros cum scripturâ eorum contenderit. *Itémque*: Ni destinatum mihi foret suum quæque in annum referre. *Etiam Iornandes in rebus Gothicis, Cornelium hunc citat* Annalium scriptorem. Inscriptio horũ librorum. Acta diurna non esse. Annales esse.

Neque Decemuiralis potestas vltra biennium.] *Ita accipio, quasi dicat, haud multo vltra biennium. Nam exactè si putas, reuera vltra biennium Decemuiri imperium tenuêre. Liuium & Fastos vide. Nec tamen Vertranio adsentior*, vltra triennium, *sufficienti. Nam id includat triennium eos imperasse. quod contrà est, & non nisi supra biennium, aliquot menses.* Vulgata lectio retenta.

Nomine principis sub imperium accepit.] *Non ergo tam celebre tunc Imperatoris nomen, eâ quidem notatione. Et Augusto visum istud Principis, minuendæ inuidiæ: quia etiam olim Princeps Senatus. Quod exemplum non dubiè secutus. Noster infrà*: Non regno tamen neq. dictaturâ, sed Principis nomine constitutam rempublicam. *Ouidius de Augusto ad Romulum*:

Tu domini nomen, Principis ille tenet.

Dio de Tiberio: πρόκειτός τε ἐν γερουσίας, καὶ τὸ ἀρχαῖον, ὠνομάζετο. καὶ πολλάκις γε ἔλεγεν ὅπ δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν πρόκειτός εἰμι. *id est*: Princeps autem Senatus, ritu prisco, dicebatur. & ipse sæpe aiebat, Dominum se seruorum esse, Imperatorem militum, principem ceterorum. *Nec temerè aliter Tacitus appellat. Inde Principatus, & Principium etiam pro imperio, Suetonij cap.* XXXI. Augusti principium, clade Varianâ; Tiberij, ruinâ spectaculorum memorabile factum. *Ita opt. liber, nec ambigo quin sincerè. Tertullianus quidem receptam eam significationem fuisse ostendit, aduersus Hermogenem*: Possunt & aliter, *inquit*, principium interpretari, non abs re tamen. Nam & in Græco principij vocabulum quod est ἀρχὴ, non tantùm ordinatiuum sed & potestatiuum capit principatum. Vnde & ἄρχοντες dicuntur principes. Ergo secundum hanc quoque significationem Principium pro potestate & principatu sumetur. *Sed & Glossæ Græcæ distinctè* ἀρχὴ, τὸ προοίμιον, exordium. *& deinde* Αρχὴ, imperium, magisterium, præsidatus, principium. Principiũ, *pro*, principatu positum. Principis nomen, & origo.

Veteris reip. prospera.] *Ita Vertranio placitum, traiectis notis, quæ vulgò*, p. r.

Glisceute adulatione deterrerentur.] *Ita rectè. non* deterrerentur: *Tacitus lib.* II. *Histor.* Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis & comessationibus & principis imitatione deteritur. *Horatius pari metaphorâ*: —Culpâ deterit ingenI.

Tiberij, Caiique, & Claudij ac Neronis res.] *Fines designat intra quos hi libri: qui attingunt quattuor dumtaxat principes. Vt vel hinc liqueat Historias seorsum scriptas, finémque Annalium fuisse in fine Neronis.* Annales Taciti quatenus progressi.

Pompeius apud Siciliam oppressus.] *Non mehercules apud Siciliam. In Asiâ oppressum eum iugulatúmque consentiunt scriptores. de vrbe tamen ambigitur. Dio cæsum vult* ἐν Μιδαείῳ τῆς Φρυγίας, *in Phrygiæ opido Midaio: Florus & Appianus Mileti, quæ Cariæ adscripta. Sed noster victum eum saltem intellegit, & copias eius apud Siciliam oppressas. Nec maiori cautione Florus de eodem*: In Siculo freto iuuenis oppressus est. Florus lib. IV. cap. VIII. Dio XLIX.

Exutóque Lepido.] *Eleganter, id est exarmato, & exercitu spoliato. Nam* XX. *legiones ei ademit.*

Vbi militem donis, populum annonâ.] *Respexit hunc Victor cùm de eodem Augusto scripsit*: Illectis per dona militibus, atque annonæ curandæ specie vulgo, ceteros haud difficulter subegit.

Claudium Marcellum sororis filium.] *Magnam illam Romæ & libertatis spem. De cuius laudibus plenâ manu Seneca ad Martiam*: Octauia Marcellum amisit, cui & auunculus & socer incumbere cœperat, in quem onus imperij reclinaret: (*malo*, reclinare) adolescentem animo alacrem, ingenio potentem, sed & frugalitatis continentiæque in illis aut annis aut opibus non mediocriter admirandæ: patientem laboris, voluptatibus alienum, & quantumcumque imponere illi auunculus, &, vt ita dicam, inædificare voluisset, laturum.

Senęca leuiter emendatus.

M. Agrippam ignobilem loco.] *Adeò vt ipsum generis sui nominisque pæniteret. Narrat comiter Seneca pater Controuers. lib.* II. Tantâ autem Mæcenas sub diuo Augusto libertate fuit (*corrigo*, Tanta autem sub diuo Augusto libertas fuit. *nihil hîc de Mæcenate, & exculcanda vox malè inculcata*) vt præpotenti tunc M. Agrippæ non defuerint qui ignobilitatem obiicerent. Vipsanius Agrippa fuerat. Vipsanij nomen quasi argumentum paternæ humilitatis sustulerat, & M. Agrippa dicebatur. Cùm defenderet reum, fuit accusator qui diceret Agrippam & quod in medium est (*iterum rescribo*, Agrippa M. & quod in medio est. *ea enim verba ioci, & gentis nomen medium inter cognomen prænomenque*) volebat Vipsanium intellegi. Fuit qui diceret *Concurrite Agrippa malum habebis respondeo diis. Ea in arte (potius* parte) vtique mihi videtur admiratione dignus Augustus: sed horum non possum non misereri, qui tanti putant caput potius quàm digitum perdere. *Scribendum*, dictum.

M. Agrippæ ignobilitas.

Correctus Seneca.

Iterum.

*Mutila ista. Videtur versus fuisse *Concurrite omnes augures aruspices.*

Geminatis consulatibus extulit.] *Ideóne geminatis, quia bis consul? Caue censeas. tertium enim fuisse Dio docet & Fasti. itémque Velleius*: Agrippa, *inquiens*, quem vsque in tertium consulatum & mox collegium Tribuniciæ potestatis, amicitia Principis euexerat. *Sed ideo id dixit, quia postremi duo consulatus Agrippæ coniuncti continentésque. Qui sanè honos erat: & rarò cuiquam eâ ætate tributus, præter principes re, aut destinatione.*

Geminatus cōsulatus, quid.

Mox defuncto Marcello.] *Qui Baiis obiit, vt clarè testatum reliquit, Elegiâ huic rei propriâ, poëta Vmber. Nec scio cur vir doctus tanto opere pertendat mortuum eum potius in *Stabiano. Quid? Propertius qui vixit id æui, locum nescisse funestum iuueni tam illustri? Sciit. sed dedit hoc, inquit, Liuiæ, quæ suspicione laborabat Marcelli interempti. Nec hercle immeritò. Num ergo venenum dari Baiis minus potuit, aut in Stabiano? Scilicet soluta omni crimine illa aulica Medea, si Marcellus obiit Baiis. Ego verò, vir maxime, caussam nullam video huius tuæ tam seriæ adsertionis: placétque cum Propertio & vulgatis Seruij libris mortuum eum in Baiano. Suspicionem quidem de Liuiâ Dio eiusmodi inseruit: αἰτίαν μὲν ἣν ἡ Λιβία τῷ θανάτῳ τῷ Μαρκέλλου εἶχεν, ὅτι τῷ ὑέωνι αὐτῆς προεστατικὸν. At Tacitus Plinióque eâ culpâ non liberant etiam Augustum. Annal.* II. Sed suberat occulta formido reputantibus, haud prosperum in Druso patre eius fauorem vulgi auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis ereptum, breues & infaustos populi Rom. amores. *Plinius lib.* VII. *inter Augusti infortunia*: Suspecta Marcelli vota, pudenda Agrippæ ablegatio. *Quasi conceperit aliquid cupieritque contra Augustum, amore pristini status & libertatis.*

De loco mortis Marcelli. * Tamen concilies non difficulter, quia Stabij haud procul Baiis.

Liuiam caussam ei mortis fuisse. Siue etiam Augustum.

Tiberium Neronem & Claudium Drusum imperatoriis nominibus auxit.] *Non eo more quo rei Romanæ domini, Imperatores dicti: sed quo olim, qui remp. militiæ feliciter gessissent. Vulgatus olim honos: non item sub Impp. qui rei prosperè gestæ laurcam & laudem sibi adscribi volebant auspiciisque suis. Turbat in sententiâ huius loci vir doctus, & miror. Tu vide Dionem Cassium lib.* LIV. *& Vellcium, itémque ea quæ scribo ad extremum librum quartum.*

Imperatoris duplex notio.

Vide & Dion. l. v.

Caium ac Lucium in familiam Cæsarum induxerat.] *Emptos domi à patre per æs & libram. Ita loquebantur, non per assem, vt perperam inoleuit Suetonij capite* LXIIII. *Quamquam reuera in eâ formulâ Æs non aliud notat quàm Assem. Varro lib.* VIII. Pro assibus nonnumquam æs dicebant antiqui, à quo dicimus assem tenentes, Hoc ab ære æneaque librâ. *Ritum hunc (vt omittam notata aliis) notat explicátque eleganter Clemens Alexandrinus Strom. quinto*: Καὶ τὰ ᾠδὰ Ῥωμαίοις ὅπῃ τῷ ἀγαθοπρεπῶν χρόμφα τάξιν εἴληχε διὰ διπαισοσιλλα, ἐκεῖνα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια, καρπισμοί τε, καὶ αἱ τῷ ὤτων ἐπιψαύσεις· τὰ μὲν γὰρ ἴνα δικαίως γνῷ), τὰ δὲ εἰς τὸ καὶ τιμῆς μερισμὸν, τὰ δ' ὅπως ὁ ᾠδάτυχὼν, ὡς βάρος τινὸς αὐτῷ ἐπιπεπτωκὸς, ἐξωσάκοσι, καὶ τάξιν μεσίτα λάβῃ. *Triplex antiquitatis ritus, interpreti non intellectus. Æs & libra in testamentis, Vindiciæ, & Antestatio. Nam καρπισμὸς ad vindicias adsertionémque refero: τὰς γὰρ ὤτων ἐπιψαύσεις, aurium tactiones, ad Antestationem. Omnia enim hæc ad familiæ mutationem pertinent, quæ per testamentum, de quâ Quinctilianus Declamat.* CCCVII. Non dixerim testamentum, cui libripens deest & familiæ emptor & cetera iuri necessaria. * *Agellius, & Iurisconsulti.*

Imminentes dom

Necdum

Necdum posità puerili prætextâ, principes iuuentutis appellari.] *Quod sanè ridiculum, vt principes iuuentutis sint, qui etiamnum in pueris. Natus autem Gaius anno vrbis* DCCXXXIV. *Sex. Apulcio, P. Silio Coss. At Lucius biennio toto minor, ex Dione* LV. *in actis eius anni. Princeps iuuentutis* (πρωτεύτας τῆς νεότητος *Zonaras hîc reddidit*) *ab Augusto inualuit, ad futurum imperium titulus & omen. Sunt nummi cum inscriptione:* C.L. CÆSARES. AVGVSTI. F. COS. DES. PRINC. IVVENT. *adpositæ effigies Caij Luciique, cum clypeis & hastis. quæ Tirocinij die equites dederant, honoris Augusti causâ. Dio:* καὶ πέλται τότε δόξασι, ἃ πρὸ τῶν ἱππέων εἰς τὰς ἑορτὰς ἐσιόντες χρυσᾶ εἰλήφεσαν, εἰς τὸ βελοδιήθη. *Obserua Dionem aureas hastas dicere, quas lapis Ancyranus (magnæ apud me fidei, vt quem viuus conceperit Augustus ipse) argenteas. Verba sunt, vti ad me missa beneficio viri illustris Augerij Busbequij:* EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI. PRINCIPEM. ..... HASTIS. ARGENTEIS. DONATVM. APPELLAVERVNT. *quam lacunam ritè expleueris*, Principem iuuent. Caium.

Ætas Caij & Lucij.

Princeps iuuentutis.

Dionis error, siue à lapid. dissensio.

Destinare consules flagrantissimè cupiuerat.] *Et verò perfecerat. Romæ marmor, de Caio:* QVEM. POPVLVS. COS. CREAVIT. ANNOS. NATVM. XIIII. *Ait annos natum quattuordecim: & addicit Dionis ratio, qui consulem facit designatum anno vrbis* DCCXLVIII. *Tamen Augustus in iam dicto lapide,* XV. *illi annum circumdat, verène, an vclandæ ignominiæ? Verba sunt*: Honoris mei caussa Senatus populusque Romanus annum quintum & decimum *agentis Consulis designauit, vt eum magistratum inirent post quinquennium ex eo die quo deducti in forum.

Caius & Lucius quando Consules.

* *pro* Agentes, & Consules, *antiqua scriptura.*

Caium remeantem Armeniâ.] *In Lyciâ mortuum eum vt luit Suetonius cum Velleio. Ille his verbis*: Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Massiliæ defunctis. *Iste hu*: Deinde reluctatus inuitusque reuertens in Italiam, in vrbe Lyciæ, Limyram vocant, morbo obiit. *Etiam Florus*: Massiliæ Lucius morbo soluitur: in Lyciâ Caius ex vulnere. *Fugerit ergo ratio memoriosum illum senem necesse est, qui in Syriâ tradidit defunctum. Dico Senecam patrem in Controuersijs*: Itaque cùm mortuo in Syriâ C. Cæsare codicillo questus esset Augustus, quòd in tam magno & recenti luctu suo cœnasset. *Sed erit fortasse qui culpam eam in exscriptorem conferet, rescribétque*, Lyciâ. * *Addi velim Suetonij locum, Tib. cap.* XV: Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto. *nec addi solùm, sed & corrigi. Nam hoc de triennio, nónne nimiùs laxum? apparet è Velleio*: Caius, *inquit*, in vrbe Lyciæ morbo obiit, cùm ante annum fermè L. Cæsar Massiliæ morbo decessisset. *Eu, dumtaxat interuallum facit paullò plus anni. Et ipse Suetonius* Duodeuiginti *modò* menses *interponit, verbis quæ suprà. Non ergo ambiges, quin scribend.* intra biennium.

Dissensus scriptorū in morte Caij.

Senecæ fortasse error.

De C. & L. morte.

Suetonius correctus.

Nouercæ Liuiæ dolus abstulit.] *Nata exitio reipub. hæc mulier, & suæ domus. Sed bene quòd Tacitus nusquam dissimulat fraudem eius & scelus. Plinius cautior, qui suspicionem hanc tangens, cauit sibi obscuritate sermonis*: Incusatæ filiorum mortes, luctusque non tantùm orbitate tristes. *Nec enim aliò traxeris ea verba, non me quidem interprete.*

Plinius explicatus, lib. VII. cap. XLV.

Druso pridem exstincto.] *Haud ita pridem, ne fallare. saltem ante biennium, ex lapsu equi, in Germaniâ. Dionem adi initio lib.* LV.

Agrippam in insulam Planasiam.] *Atqui Siciliam vocat Scholiastes Iuuenalis vetus.* Agrippa, *inquit*, in Siciliâ propter morum feritatem ab Augusto relegatus est. *Errat. nam de Planasiâ adfirmat cum nostro etiam Dio, & ait vicinam Corsicæ esse, libro extremo* LV. *In quâ narratiunculâ quòd legitur,* καὶ τὴν Ἰουλίαν ὡς μητέρα διέβαλλον: & Iuliam vt nouercam aspernabatur: *meo iudicio* τὴν λυσίαν *faciendum est. Non enim matrem suam Agrippa insectabatur (& illa verò iam relegata aberat) sed Liuiam, vt probabile est, Augustæ stirpi numquam æquam.*

Error Scholiastæ.

In Dione diuinatiuncula.

Nullius tamen flagitij compertum.] *Imitatione Liuij, si fortè, qui de T. Manlio*: Filium iuuenem, nullius probri compertum, extorrem vrbe egit.

Quo pluribus munimentis insisteret.] *Verè emendaui. Filij enim heredésque, passim dicuntur subsidia & firmamenta regni. Tacitus* v. *Historiar.* Non legiones, non classes, proinde firma imperij munimenta quàm numerum liberorum. *Euripides*:

φιλαι τεθράνας παῖδας ἕρυμα δώμασι.

Filij munimẽta regni.

Sic Subsidia aulæ, *Suetonio*; Adminicula Augusti, *Senecæ*: *heredes imperij dicuntur: & verè. Siculus ille momar (exprimit quod verum est à me indignatio) cum suâ coniecturâ*, sed qui pluribus morum vitiis insisteret, *abeat Morboniam.*

Ægro & corpore fatigabatur.] *Velim traiici*, & ægro corpore.

Imminentes dominos variis rumoribus differebant.] *Notabis ingenium plebis.*

——*cui mos humili læsisse veneno
Summa, nec impositos vnquam ceruice volenti
Ferre duces.

Plebs iniqua dominis. * Statius in Theb.

Rhodi ſpecie ſeceſſus exſulem egerit.] *Ita Principem agere, & Agere ſe paullò minus quàm priuatum, in Suetonio aliiſque lego. Et in noſtro lib.* III. *Hiſtor.* Quanto ferociùs paullò ante ſe egerint, tantò cupidiùs voluptates hauſiſſe. *M. Antonio tamen Mureto, cuius ſcripta Venus inhabitat pariter cum Muſis, leg. videtur*, exſul egerit.

Duobúſque inſuper adoleſcentibus, qui remp. interim premant, quandoque & diſtrahant.] *Dixi corruptum olim locum mutilúmque. Redeo in viam admonitu amici qui explicat: Druſus & Germanicus nunc quidem coniuncti prement remp. at olim orto, fors fuit, diſcidio, eamdem diſtrahent per bellum ciuile diſſipabúntque.*

Conſule Muretum lib. XI. cap. I.

Quidam ſcelus vxoris ſuſpectabant.] *Hæc eſt tertia venenariæ huius palma, & iure lemniſcata. Tangit verò ſuſpicionem illam de ficubus, quæ nota ex Dione.*

Maximum vxori Martiæ aperuiſſe, illam Liuiæ.] *Habes eleganter hiſtoriam totam in Plutarchi περὶ ἀδολεσχίας. quem locum pretium puto vt conuertam pænè verbatim.* Fuluius verò Cæſaris Auguſti amicus, cùm iam ſenem eum ſæpiùs querentem audiret de ſolitudine ſuæ domus; quodque duobus nepotibus fato functis, Poſtumo, qui ſolus reliquus, ex calumniâ neſcio quâ exſulante, cogeretur vxoris ſuæ filium ad ſucceſſionem imperij vocare, quamquam miſerans & conſilium captans reuocandi ab exſilio nepotis: cùm, inquam, hæc audiret Fuluius, enuntiauit ſuæ vxori, illa Liuiæ. Liuia autem acerbè cum Cæſare egit, cur, quoniam iampridem id decreuiſſet, non accerſeret nepotem, ſed ſe odio inuidiæque ſucceſſoris obiiceret? Venientem igitur, de more, manè Fuluium & ſolitum illud dicentem Aue, Cæſar reſalutauit,

De Maximo hiſtoria.

*Vale, inquit, Fului. Atq[ue] ille id intellegens, domum ſe illicò ſubduxit, & vocatâ vxore: Reſciuit, inquit, Cæſar non ſi[ne] iuſſe me arcana. ideo mori mihi decretum eſt. Vxor autem: Iure, ait, quoniam tamdiu mecum habitans viuenſq. nec noueris nec caueris intemperantiam meæ linguæ. Sed præcedam tamen ego. & accepto gladio, ſeipſa viro coram interemit. *Hæc Plutarchus: nec alibi tam liquidè narrata res. Hoc tantùm malè, quod Φάλειον vbique vocat, qui Fabius eſt. Fabius ille Maximus, qui conſul fuit Anno vrbis* DCCXLII. *Item quòd Martiam interfectam vult ante maritum. cùm noſter clarè vixiſſe eam dicat, & auditos gemitus eius in funere mariti. Atque hæc homini vera cauſſa mortis: ne innocuum poëtam oneremus, aut potius ipſe ſe, De Ponto,*

*Quod ſolet morituris dici abiturisq. ἐυφάνει Græcè eſt, quod interpres vertit, ſanus eſto, non rectè.

Plutarchi duplex error.

Occidis ante preces, cauſſamque ego Maxime mortis,
Nec fueram tanti, me reor eſſe tuæ.

Eſt enim hic Maximus, quem Naſo coluit, & ad quem Elegia non vna. Sed & vxor Naſonis, propinqua Maximi ſeu coniugis eius Martiæ, ex his verſibus:

Maximus Naſoni amiciſſimus.

Eleg. III. lib. I

Ille ego, de veſtra cui data nupta domo eſt.
Hanc probat, & primis dilectam ſemper ab annis
Eſt inter comites Martia cenſa ſuas.

Frequens antiquis patiendi verbum agédi ſignificatione.

Eſt cenſa, *pro cenſuit, ſatis nouè, imò antiquè. Sic Adfectatus eſt regnum, pro Adfectauit*: Spectatus eſt ſuem, *in Varrone lego*: *retineóque*: Communicati ſunt, *pro Communicauerunt, in Liuio*; Peragratus eſt regionem, *in Velleio*; *& plura. Tangit hanc de Fabio tragœdiam etiam Plinius*: Iuxta hæc abdicatio Poſtumi Agrippæ poſt adoptionem: deſiderium poſt relegationem: inde ſuſpicio in Fabium, arcanorumque proditiones.

C. Nauum id Cæſari.] *Pridem emendaui firmauíque*, Gnarum id Cæſari. *Gaÿ Naui nulla perſona eſt in hoc actu. Sic lib.* V. Gnarum id Cæſari. eoque dubitauit de tradenda rep. *Alibi*: Gnarum id duci. inceſſitque itineri & prœlio. *Sed ecce hanc mihi quaſi deſponſam coniecturam, eſt qui ſine vllo deuortio velit abducere. Ego verò non dimitto. nec enim ſoli Atridæ vxores ſuas amant, ait ille.*

PAG. 3.

Quem ignarum Centurio ægrè confecit.] *A Tribuno interfectum Suetonius voluit*: Hunc, *ait*, Tribunus cuſtos adpoſitus occidit, lectis codicillis quibus vt id faceret iubebatur. *Sed Dio pariter vt noſter, à centurione: ὁ ἑκατόνταρχος ὁ τὴν φρουρὰν αὐτὸς ἔχων καινοτομήσαντα ἀπέσφαξεν. Credo verum eſſe vt à Centurione occiſus ſit, at iuſſu Tribuni.*

Suetonij à Tacito diſſenſus.

In renuntiãdo militiæ mos.

Nuntianti Centurioni, vt mos militiæ, factum eſſe quod imperaſſet.] *Solennia militiæ verba, Factum quod imperaſti. Suetonius*: Renuntianti Tribuno factum eſſe quod imperaſſet. *Et in Claudio*: De nece Conſularis viri renuntiante centurione factum eſſe quod imperaſſet.

Salluſtius Criſpus.] *Eſt ille, cuius vitam mortémque infrà memorat lib.* III. *Salluſtij hiſtoriarum regis ex ſorore nepos. Nominat eum Seneca, inter intimos Auguſti, lib.* I. *De clementiâ*: Ignouit abauus tuus victis. Nam ſi non ignouiſſet, quibus imperaſſet? Salluſtium & Cocceios & Duillios & totam cohortem interioris admiſſionis ex aduerſariorum caſtris conſcripſit. *Sed cedò, quis in Seneca Duillius? Falſus. ſcribendúmque*, Deillios, *ſiue* Dellios. *Deillius à Senecâ patre dicitur, in Suaſoriâ*: Belliſſimam tamen rem Deillius dixit, quem Meſſalla Coruinus

Salluſtius amicus Auguſti.

Dellius inter amicos Auguſti.

Correctus Seneca.

deſertorem

deſertorem bellorum ciuilium vocat: quia à Dolabella ad Caſſium, à Caſſio deinde tranſiuit ad Antonium, nouiſſimè ab Antonio transfugit ad Cæſarem. Hic eſt Deillius cuius epiſtolæ laſciuæ ad Cleopatram feruntur. *Græcis tamen eſt Dellius, Plutarcho Dioníque. Item Horatio, inſcriptione odes tertiæ libro* II. *vbi temerè interpretes* Gellium *ſufficiunt. Plutarchus cum hiſtorias quoque ſcripſiſſe oſtendit:* πολλὰς, *inquit,* καὶ τῶν ἄλλων φίλων οἱ Κλωπατέρας κόλακες, ἐξέβαλον, τὰς παρονίας καὶ βωμολοχίας ὐχ ὑπομένοντας, ὧν καὶ Μάρκος ἦν Σίλανος, ᾧ Δέλλιος ὁ ἱστορικός. *Eadem Dio, quinquageſimo libro. Ad Salluſtium autem iſtum facit, quod Plinius lib.* XXXIIII. Metallum quoddam Salluſtianum appellatum, *ſcribit,* ab amico diui Auguſti. Siue Dellius.

Is ad Tribunum miſerat codicillos.] *Ita enim receptum, quò magis cautum militibus eſſet, cædem mandari per libellum. ſcilicet ne Imperator auctoritatem poſset defugere. Pulchrè Herodianus lib.* III. *de Saturnino & Plautiano:* ὁ δὲ Σατορνῖνος γραμματεῖον ᾔτησε τὸ φόνου φέρου τὰς ἐντολάς. ἔθος γὰρ τοῦτο τυραννικὸν, εἶτινα ἐκπέμποιεν ὅπῃ φόνου ἀκριβὲς, ἐντέλλεσθαι τοῦτο δι' γραμμάτων, ἵνα μὴ γνώμμον ἢ ἀναβασήμαντον. *Ad quem vſum Duplices adhibitos,* alibi lectum.* Mos mandandæ cædis per libellum. * *Herodiano lib.* VII. *de Quæſtore miſſo ad cædem Vitaliani.*

Eam eſſe conditionem imperandi, vt non aliter ratio conſtet, quàm ſi vni reddatur.] *Scitum dictum, nec quidquam mutemus. A menſulariis ductum eſt, quibus conſtant rationes cùm pares ſunt. Plin. lib.* I. *epiſt.* Mirum eſt quàm ſingulis diebus in vrbe ratio aut conſtet, aut conſtare videatur, cunctiſque non conſtet. *Idem Panegyrico:* Augeo principis munus, cùm oſtendo liberalitati eius ineſſe rationem. Ambitio enim, & iactantia, & effuſio, & quidquis potius quàm liberalitas eſt, cui ratio non conſtat. *Vſi & auctores priſci iuris l.* I. *De obſeq. parent. l. pænult. De re militari. Adde Valentis dictum apud Spartianum:* Non ſibi apud deos inferos conſtare rationem, quod quamuis hoſtem ſuum, Piſonem tamen iuſſiſſet occidi, virum cuiusſimilem Rom. reſp. non haberet. Rationem cõſtare, quid.

Lacrimas, gaudium, queſtus, adulationes miſcebant.] *Acutè Muretus:* lacrimas gaudio, queſtus adulatione miſcebant. *Placet rei hominíſque cauſſa.*

C. Turranius præfectus annonæ.] *Et quidem primus in eo munere, ab Auguſto. Nam Auguſtus acceptam à populo Præfecturam, niſi fallor, tenuit dum vixit: aut certè paullò ante mortem ſubſtituit ſibi Turranium iſtum. Adſero id ex Cornelij noſtri verbis Annalium* XI. Tum potiſſimum amicorum vocat, primumque rei frumentariæ Præfectum Turranium. *Nec enim eſt, vt aliter accipias, niſi placeat diſtinctione ſententiam vertere:* potiſſimum amicorum vocat primumque, rei frumentariæ præf. *vt illud* primum *gradum in amicitiâ principis notet, non officij tempus. Turranij etiam mentio Senecæ, ad Paulinum cap. extremo: neſcio an huius, quia procurationem illi tribuit, non præfecturam. Nominat & Ouidius in poëtarum albo:* Turranius præf. annonæ. Verba Taciti ambiguæ mẽtis.

Muſaque Turrani tragicis ſubnixa cothurnis.

& in doctorum, Plinij index. Sed quæras. cùm præf. prætorio & Annonæ in verba Tiberij iurarint, cur omiſſus præfectus vrbis? cuius auctoritas non minor, (maior imò illo Annonario) & cui proprius in vrbe miles. Credo equidem omiſſum, quia nemo fuit. Taurus Statilius defunctus erat, cui Piſo ſuffectus poſt aliquot annos à Tiberio, vti doceo clarè lib. VI. Præf. vrbis cur non iurauit in Tiberij verba.

Neque abſcedere à corpore.] *Non reip. corpore, ne inducat te Maurus; ſed Auguſti. Datum enim honori defuncti Auguſti à Tiberio, quod ab eo olim Druſo. Lib.* III. Ipſum quippe Auguſtum aſperrimo hiemis Ticinum vſque progreſſum, neq. abſcedentem à corpore vrbem ſimul intrauiſſe. *Sed cur id è publicis muneribus? Viſum ita Tiberio loqui, ad honorem Auguſti. quaſi magiſtratuum præcipuè eſſet, & eorum qui reip. primi, curare funus ſemonis illius, & viri ſupra viros.*

Excubiæ, arma, cetera aulæ.] *Lictores, faſces laureati, & ſi quid præterea tunc receptum principi diſtinguendo. Neque enim adhuc illa Principatus inſignia, Ignis, Diadema, Purpura: quæ reperta ſequenti æuo, & ad exemplum regum. Ignis originem neſcio: niſi quòd antiquum video, & à temporibus Antoninorum. Herodianus ſanè in Commodo ſtatim meminit, vt rei vulgatæ, vbi de Lucilla ſorore eius:* ὡδὲν ἧττον μήτι καὶ ὁ Κόμμοδος ἐφύλαττε τιμὰς τῇ ἀδελφῇ. καὶ γὰρ ὅτι τὸ βασιλείω θρόνω καθῆστο ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τὸ πῦρ προεπόμπευεν αὐτῆς. *id eſt:* Nihilo ſecius Commodus honores ſorori ſuæ ſeruauit. nam & in theatris ſellâ imperatoriâ ſedebat, & ignis eam præcedebat. *Item de Marcia Commodi concubina:* ἡ ὡδὲν, *inquit,* ἀπεῖχε γαμετῆς γυναικὸς, ἀλλὰ πάντα ὑπῆρχεν, ὅσα σεβαστῇ, πλὴν τοῦ πυρός. *id eſt:* quæ nihilo differebat à legitima vxore, ſed omnia vt Auguſtæ aderant, præter ignem. *Et de Pertinace:* κατῆλθεν ὅτι τὸ συνέδριον τὸ βουλῆς, ἔτε τὸ πῦρ ἐάσας ἑαυτῷ προπομπεῦσαι, ἔτέ τι ἄλλο τῶν βασιλικῶν συμβόλων εἰς ὕψος ἀρθῆναι. Venit, *ait,* in Senatum, neque ignem ſibi paſſus præferri, neque aliud vllum principatus inſigne attolli. *Nec ambigimus de more. Illud tamen mirum, bis mirum, non alium è Græcis Latiníſque exprimere tam inſignitam rem, præter Herodianum. Non Dionem, non Capitolinum, Spartianum, Lampridium, qui eadem ſcripſerunt illi. Nec enim, quod ſciam, meminerunt verbo. Quis tamen iſte ignis? non è carbonibus aut ligno, nec qualis ille apud Horatium prunæ batillus:* Insignia olim principatus. Prælatio ignis. Sikentium de eo more apud priſcos. Qualis ille ignis.

lampas tantùm fuit. Rem adhuc ignotam doceo, firmóque ex M. Antonino in libris ſuæ vitæ: ὅτι δυνατόν ἐϛι, *inquit,* ἐν αὐλῇ βιῶναι μήτε δορυφορήσεως χρήζειν, μήτε ἐδητῶν σημειωτῶν, μήτε λαμπάδων καὶ ἀνδριάντων τοιῶνδέ τινων, καὶ τὴν ὁμοίαν πόμπην. *Deſcribit recenſétque inſignia omnia principatus,* & poſſe, *ait,* eum qui in aulâ viuat, carere ſtipatoribus, carere veſte inſigni purpuraque. item lampadibus, & certis ſtatuis, ſimilique luxu! *Vt ergo in deorum cultu adhibitæ lucernæ facéſque, vt docui in* * *Electis, ſic Imperatorum. Opinor autem Romam traductum morem è Perſis. Illorum enim Regi prælatus ignis. Xenophon lib.* VIII. παιδείας. καὶ πῦρ ὄπισθεν τῆς ἁρμάμαξης ἐπ' ἐρμάτων; μεγάλης ἄνδρες εἵπονθ' φέροντες. *& poſt ignem illum ſecutus Cyrus. Imo & Aſiaticis, ſi rectè capio Ammianum lib.* XXIII. Feruntque etiam, (ſi iuſtum eſt credi) ignem cælitus lapſum apud ſe ſempiternis foculis cuſtodiri. cuius portionem exiguam fauſtam præiſſe quondam Aſiaticis regibus dicunt. *Diadema autem primus Romanorum Principum vſurpauit Aurelianus: vti in vitâ eius Victor. Etſi alibi malè id refert ad Caligulam. Purpuram quis primus ſumpſerit, adhuc quæro.*

* Cap. III. Lib. I.

Diademate quis primus vſus.

Cuius teſtamentum inlatum per virgines Veſtæ.] *More ſcilicet Romano, qui pactiones, fœdera, teſtamenta, pecunias etiam deponebant in templis: & ſæpiſſimè in iſto Veſtæ, quod religione primum. Dio.* XLVIII. *de pace inter Triumuiros & Sextum initâ:* ταῦτά τε δὴ συνθέμενοι, καὶ συγγραψάμενοι, τά τε γράμματεῖα ταῖς ἱερείαις τῶν ἀειπαρθένοις ἀπεθέντο, καὶ μάρτυρας δεξιάς τε σφίσιν ἔδοσαν, καὶ ἐφίλησαν ἀλλήλους. *Eâdem in re Appianus:* καὶ ταῦτα συνεγράψαντο, ἐσημήναντο καὶ τῇ ἱερᾷς παρθένοις φυλάσσειν ἔπεμψαν ἐς ῥώμην. *Sed & Iulianum teſtamentum virgini Maximæ traditum, Suetonius ait: Marci Antonij, depoſitum apud Veſtales, Plutarchus. Et generatim de templis,* * *Vlpianus:* Si cuſtodiam teſtamenti ædituus ſuſcepit. *Dixi & pecunias in templis deponi ſolere. quod verum adeò, vt quidam omnes fortunas in iis haberent, quaſi cuſtodiâ certâ. Herodianus lib.* I. *de templo Pacis, quod exuſtum ſub Commodo:* πλεῖστα δὲ ἦν πάντων ἱερῶν, δι' ἀσφάλειαν ἕκαστος δὲ ἃ εἶχεν, ἐκεῖσε ἐθησαυρίζετο. ἀλλὰ τὸ πῦρ ὂν τὴν νυκτὸς πολλὰς ὂν πλησίων κατέντας ἐποίησεν. *Nec mirum quia milite hæc templa cuſtodiebantur. Tertullianus de Corona, vbi non vult Chriſtianum militem ſcribi:* Et excubabit pro templis, quibus renunciauit? & cœnabit illic, vbi Apoſtolo non placet? & quos interdiu exorciſmis fugauit, noctibus defenſabit, incumbens & requieſcens ſuper luncho quo perfoſſum eſt latus Chriſti? *Et in Apologetico:* Ædes ſuas dij tuerentur & imagines: quæ, vt opinor, Cæſarum milites excubiis ſalua præſtant. *Ideò Iuuenalis Caſtora vigilem dixit:* —& ad vigilem ponendi Caſtora nummi.

* L. III. De tabulis exhib.

Pecuniæ in templis.

Excubiæ militares circa templa.

Liuia in familiam Iuliam, noménque Auguſtæ adſumebatur.] *Ideò in Nummis & lapidibus ex hinc ferè Iulia ſcripta aut ſculpta, non Liuia. Sed nomen Auguſtæ an recepit? Negat ecce Suetonius Claudio, cap.* XI. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circenſi pompâ currum elephantorum Auguſtæo ſimilem decernendum curauit. Patri Circenſes annuos natali die, matri carpentum quod per circum duceretur, & cognomen Auguſtæ, ab auiâ recuſatum. *Dicit ab Autâ id recuſatum: quæ non alia quàm Liuia eſt. Mirum. Liuiam enim Auguſtam faciunt ſcribúntque alij omnes. & herclè ſi ambitionem feminæ noui, non recuſauit. Tacitus lib.* IIII. Decretum quotiens Auguſta theatrum introiſſet. *Alibi:* Auguſtæ valetudo atrox. *Et:* Iulia Auguſta mortem obiit. *Plinius:* Liuia Druſilla, quæ poſteà Auguſtæ matrimonij nomen accepit. *Idem lapides ſexcenti teſtantur & nummi. Quid ergo Suetonio viſum diſſentire? Non ipſi quidem, ſed librario qui peruertit. Liquet enim nobis corruptum locum, ſcribendúmque* ab viuâ recuſatum: *vel,* ab eâ viuâ. *Ad matrem Antoniam hæc referuntur, non ad Auiam: vti docet vel* ἀκολουθία *ſermonis. Quæ viua donata Auguſtæ nomine à Caligula* (ταύτλω τε γὰρ Αυγούϛαν δοθῆς τῇ ἱερείᾳ τῇ Αυγούϛᾳ ἀποδείξας, *ait Dio*) *id ſpreuit: & mortua nunc per Claudium recepit. Itaque in lapidibus Claudiani æui:* ANTONIAI. A.VG. DRVSI *ſculptum hodiéque. Hoc verum. at interpretes in Suetoniano loco quàm natant? qui licet ad portum ſe recipiant, me duce.*

Liuia in nomé Iuliæ & Auguſtæ.

Quod tamen Suetonius negat.

Ille verè correctus.

Et explicatus.

Legata non vltra ciuilem modum.] *Id eſt, nihil præcipuum nouúmque in legatis, nihil regium, aut præter ciuium modum morémque. Nam de Falcidiæ modo accipere, (ignoſcent viri magni) prauum acumen eſt.*

Populo & plebi CCCCXXXV.] *Video placere viro docto, emendari è Suetonio:* populo & plebi CCCC. tribubus XXXV. *vt intelligamus, ait, præter quadringenties legatum populo, etiam in ſingulas tribus centena millia relicta eſſe. Hæreo: & è vulgatis Taciti verbis eruo eundem illum ſenſum. Coniunctim ſcilicet extulit noſter, quæ magis diſtinctè Tranquillus. Ea tamen eius mens, vt populo legatum ſit quadringenties, tribubus ſiue plebi* XXXV. *Ni eſſet; non iunxiſſet duas eas voces,* populo & plebi. *Sed populus ergo alius à tribubus? Alius, hac quidem in parte. Populo legauit quadringenties viritim diſtribuendum, &, κατ' ἕνα: tribubus tricieſquinquies. id eſt, corpori tribuum vniuerſo. veluti ſi collegio legem, & collegis ſingulis ſeorſum. Diſcrimen hoc ſummámque exactam neglexit Dio, qui ſatis habet dicere legatum populo* CCCC.

Mureto lib. XI. Variar.

De legatis Auguſti.

neglexi vereor & ego, dum in Electis motus hæsitatione aliorum tentaui corrigere in Suetonij verbis, tribulibus XXXV. *Pœnitet.* Retractatio probabilis aliâs notæ.

Legionariis cohortibus ciuium Romanorum.] *Benè additum, ne accipiamus etiam cohortes sociales. Ideo & Dio vertit,* τῷ τε λοιπῷ τῷ πολιτικῷ πλήθει πέντε καὶ ἑβδομήκοντα δ' ἀχμάς. *Itáque ille idem legiones* πολιτικὰ στρατόπεδα *non semel appellat: quia scriptæ ex ciuibus tantùm. Fuit tamen cum in Dione placeret,* τῷ ὁπλιτικῷ πλήθει. *malè. Suetonius*, Legionariis trecenos nummos: quam summam repræsentari iussit. nam & confiscatam semper, repositamque habuerat. *Vbi confiscatam, in fiscus adseruatam: vti Tertullianus eleganti metaphorâ, de Fugâ*, Felices itaque pauperes, qui animam totam in confiscato habent. Cohortes ciuium. Confiscandi verbum proprié.

Renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij.] *De eo ritu dico ad lib.* XVI.

Corpus humeris Senatorum ferendum.] *Qui honor, nisi fallor, Sullæ habitus primo Romanorum. Appianum lege* I. *Ciuil.*

Remisit Cæsar, adroganti moderatione.] *Quid? non ergo elatum corpus humeris Senatorum? Est verò. Suetonius*: Senatorum humeris delatus in campum crematusque. *Idem Dio. At Remittendi verbum eò valet, vt non sit factum. Lib.* IIII. Remissa Ædilibus talis cura. *Lib.* XI. Hortantibus dehinc inediam & leuem exitum. remittere beneficium Asiaticus ait. *Scribo ergo*, permisit Cæsar. *Sed eam ipsam permißionem arrogantem esse vult Tacitus: quia per speciem modestiæ, & quasi pugnare cum Senatu nollet, habuit amplißimum ordinem inter vespillones. Simile illud libri* VI. *de Asinio Gallo*: consultusque C. sar an sepeliri sineret, non erubuit permittere. PAG. 4. Remittere & permittere contraria.

* *De correctione nunc ambigo. quia docuit me vir ille qui omnes, (Cuiacium dico, quem nemo satis vnquam miratus est qui cepit) eamdem vim inesse verbo Remittendi. Exempla apud ipsum in postremis Obseruationibus. Et sanè in Ireneo etiam legi*: Remittite mortuos sepelire mortuos suos. Remitto pro permitto.

Quod idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ supremus.] *Erit fortasse qui hîc adhæreat, cui adiutorium ego. Triplex enim ratio numerandi imperij Augusti. Alij, plurimique, ab Actiaca pugnâ numerant, cum victo Antonio potens fuit imperij solus. Ea pugna pugnata* IV. *Nonas Septembres. Quidam à sexto eius consulatu, cum imperium illi à Senatu firmatum, datúmque cognomen Augusti. quasi is legitimi principatus primus dies. Id fuit*, VII. *eidus Ianuar. Atque ea ratio numerandi prouinciis ferè familiaris. ita in lapide, qui Narbone:* VII. QVOQVE. IDVS. IANVARIAS. QVA. DIE. PRIMVM. IMPERIVM. ORBIS. TERRARVM. AVSPICATVS. EST. THVRE. VINO. SVPPLICENT. *Orosius paullùm à lapide dissentiens,* VIII. *nominat idus.* Cæsar, *inquit*, victor ab Oriente rediens, octauum Idus Ianuar. vrbem triplici triumpho ingressus est. Hoc die primùm Augustus consalutatus est. atque ex eâ die summa rerum ac potestatum penes vnum esse cœpit & mansit, quod Græci *μοναρχίαν* vocant. *Longiùs recedit Censorinus, qui reiicit in* XVI. *Kal. Febr.* Ante diem, *inquit*, XVI. Kal. Febr. C. Iulius Cæsar. diui filius Imp. Augustus sententiâ Munatij Planci dictus est. *Ouidius Idus dumtaxat nominat*: Varius dies primi imperij Augusti. Prima ratio. Secunda. Orosij & Censorini error.

Idibus in magni custos Iouis æde sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ouis.
Redditaque est omnis populo * prouincia nostro:
Et tuus Augusto nomine dictus auus.

* Prouinciarũ enim diuisio facta eodem illo die.

Sed lapidem ego credo verum dicere. Terty denique numerabant à primo eius consulatu: scilicet quia is gradus & aditus ad reliquos honores. Is fuit XIIII. *Kal. Septembres. Eam rationem secutus est quicumque ille scriptor de caußis corruptæ eloquentiæ, qui imperitasse Augustum ait annis* LVI. *fallente numero, nisi ad hanc rationem. Quam ipsam secuti curiosi isti, qui initium imperij & finem Augusti vitæ in eundem diem, miraculi caußâ, conferebant. Satis dixi: tu abi liber & expeditus.* Tertia ratio.

Numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum, & C. Marium simul æquauerat.] *Nam Valerius sextùm, Marius septimum consul. At*

Ter Latio decieque tulit labentibus annis
Augustus fasces. —— ——

vt ait Statius in Siluis. Consulatus Augusti.

Antonium Tarentino Brundisinóque fœdere.] *Τετρολογία est. Nam Brundisinum fœdus aliquot annis prius Tarentino. Vtrumque autem à loco, vbi ictum. Brundisinum, quod Cæsar cum Antonio coiit, Perusiâ captâ: cùm morte opportunâ Fuluiæ, sublatum esset non dubium bellum, anno vrbis* DCCXIV. *Octauia tunc Antonio data, & prouinciæ Orientis. At Tarentinum triennio posterius est: cùm iterum simultate exortâ, ὁ μὲν* Ἀντώνιος (*verba Appiani* Brundisinum fœdus. Tarentinum.

sunt Ciuilium quinto) ἐξ Ἀθλωῶν ἐς Τάραντα διέπλει ναῦσι ξιακοσίαις. *sed prudentiâ Octauiæ, adnitente item Agrippâ & Mæcenate; iterum compositæ res. Antonius Cæsari centum naues ad bellum Siculum, ipse illi duas legiones ad bellum Parthicum attribuit. Adi, si libido est, Plutarchum Antonio, Dionem* XLIX.

Antonij cum Octauiâ nuptiæ.

Nuptiis sororis illectum.] *Octauiæ ex Anchariâ, de quo instabili coniugio mirè fœdatus Senecæ patris locus Suasoria prima:* Cùm Antonius vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi: occurrerunt venienti ei Athenienses cum coniugibus ac liberis, & Dionysium salutauerunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset. dixerunt despondere ipsos (*malim*, ipsi) in matrimonium Mineruam Musam suam, & rogauerunt vt duceret. & Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Tum ex Græculis quidam ait ..... Huic quidem impune fuit, sed Athenienſium sponsalia mille talentis æstimata sunt. quæ cùm exigerentur, multi contumelioſi libelli propositi sunt, sicut ille qui subscriptus est statuæ eius, cùm eodem tempore Octauiam vxorem haberet & Cleopatram: Hoc tu cuita restituas, tibi habe. *Primum offendimus in Minerua Musa. quoniam neque Dio nominat in hac historia,* Ἀθλωᾶν *dixisse contentus: nec cognomen nostrarum dearum scio aliàs adhæsisse Mineruæ. Itaque inductâ ea voce scribo,* Mineruam suam. *nata fuit ex confusâ repetitione litteræ vocísque sequentis. In summâ discrepat idem Dio, qui ἑκατὸν μυριάδας imperatas pro dote ait, id est Romano ritu* H-S. *quadragies. Mille autem talenta Senecæ, paullò minus faciunt ducenties quadragies: sexto [illegible]nto immaniore summâ. Tamen non muto. Græculi iocum, cui spatium vacuum,* * *doleo abesse [illegible]t Latinum commodè restituo,* Octauia res tuas tibi habe. *Quicumque ille, comiter iocatus est [illegible]: denortij Romani formâ. Cùm enim Cleopatram amaret haberétque Antonius: ecce subscripsit iste quasi nomine Antonij Octauiam repudiantis,* Octauia res tuas tibi habe. *Quæ sollemnia in libello repudij verba fuisse, iam notum. Appuleius:* Tu quidem obiſtud (*ita emendo*) tam dirum facinus confestim thoro meo diuorte, tibique res tuas habeto.

Parer Seneca semel atque iterum correctus.

Dionis à Seneca dissensio.

* Monuit me per litteras And. Schottus ex Ant. Couarruuiæ libro supplieti posse: Κύρε, ὄζθε τὴν μητέρα σὺ Σεμέλην ἀποφαίνεσθαι εἶχον. Minerua Musica.

* In *Senecæ loco de Mineruâ Musâ, mente nunc & manu amplector sententiam Iani mei Grotij, amœnissimi & acutissimi viri reponentis,* Mineruam Musicam. *Inter nobiles Athenis statuas fuit Minerua hoc cognomento; sic dicta,* quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonant. *Plinius lib.* XXXIV. *cap.* VIII.

Lollianas.] *Non impleo paginas istis, quæ alibi exposita & prompta. In hac Lolliana clade Iulium Obsequentem emendo de prodigiis:* Insidiis Romanorum Germani circumuenti, sub M. Lollio Legato, grauiter vexati. *nam contrà scribo* insidiis Germanorum Romani circumuenti. *Vide prætereà Suetonium in Aug. Dionem* LIIII. *Eusebium Chronicis, olympiad.* CXC.

Super Senecæ loco quæsitum

Varianáſque clades.] *Clades ea nota. sed Senecæ de illâ locus non sine labe, etiam in emendatis nuper libris. Epist.* XLVII. Marianâ clade quam multos splendidissimè natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit? alium ex illis pastorem, alium custodem casulæ fecit. *Cladéne Marianâ? vbi ista, aut quando? Nam C. ille Marius victor vbique, si memini, & fecit seruos non dedit. Quod de eâ accipias, quam Germanis intulit: nugæ. An Germani Senatorium per militiam auspicantur gradum? Certissimè rescribendum:* Varianâ. *Hanc enim nostram intellegit: & opportuno recentíq. exemplo admonet, posse è summâ fortunâ labi ad imam.*

Is emendatus.

Licinius Varro

Interfectos Romæ Varrones.] *Fuit Licinius Varro Murena. de cuius insidiis, præter alios, Strabo libro* XIV. εἶτ' ἐμπεσὼν εἰς τὴν Μυρῆνα φιλίαν, ἐκείνῳ σωτάλῳ φεύγων, φωραθείσης τῆς κατὰ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ ἐπιβολῆς.

Egnatius Rufus.

Egnatios.] *M. Egnatius Rufus Aedilis. de quo Dio* LIII. *Sueton. cap.* XIX. Mox M. Egnatij, exin Plautij Rufi. *ita ibi scrib. non* Genutij. *Vide Senecam de Clementiâ* I. *cap.* IX.

Velleius Tacito conciliatus.

Interfectos Iulos.] *Dicere videtur iussu Augusti occisum Iulum: idque & Dio prodidit, lib.* LV. *At Velleius suâ manu cecidisse eum dat intellegi:* Iulus Antonius, *inquit,* singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator eius domus, ipse sceleris à se commissi vltor fuit. *Quid tum? nihil hæc pugnant. præcesit scilicet iussus Augusti: quem ille exsecutus suâ manu.*

Iulus Antonius.

Iulum autem Antonium intellegit Triumuiri filium, ad quem Horatij Oda. Cognomen ei Africanus: quod malè adhæsit Fabio, cum quo consul fuit, apud Sueton. in Claudio cap. II. *Paullo enim Fabio cognomen Maximi fuit. & sunt duæ ex ordine Horatianæ odæ, libri quarti prima & secunda, ad hos non dubiè consules, pérque eam occasionem coniunctim scriptæ. De eo Iulo, Seneca in De breuitate vitæ:* Filia & tot nobiles iuuenes, adulterio velut sacramento adacti, infractam ætatem territabant. postquam (*melius*, postque) iterum timendacum Antonio mulier. *Apparet enim hunc Iulum arcanum aliquod scelus (cui proximus ab adulterio gradus est) cum Iuliâ in Augustum concepisse: vti olim cum Cleopatrâ eius pater.*

Explicatus Seneca.

Qui Tedij & Vedij Pollionis luxus.] *Non extrîco quis hîc Tedius. Vtrúmne Atedius scribendum? vt sit ille qui * Ciceroni dictus inter Cæsaris amicos. An Sex. Tedium Afrum capimus, qui consul designatus se præcipitauit, apud Suetonium? Leuiter placet. magis est, vt ge-*

* Epistolis ad Atticum.

mi-cata

minata ab hæsitante librario vox sit, scribamúsque: Qui Vedij Pollionis luxus. *In Senecâ sanè simile mendum succreuerat, tertio de Irâ, cap.* XL. Diuus Augustus cùm cœnaret apud Vedium Pollionem. *ita restituit Pincianus, cùm anteà*, Atedium, *legeretur. Pincianus, selectus mihi censor, & verbis modicus, re iudicióque ingens. Mentio huius Vedij luxuriæque eius apud multos, Dionem* LIIII. *Plinium lib.* IX. *Tertullianum de Pallio: facta retiam eius, quod sæuum & scæuum. Piscinam habebat refertam murænis. quem piscem ille non ad delicias parauerat, sed ad pœnas. Humanâ enim carne eas alebat. Serui, domesticíque siquid deliquerant, dabantur ad hos pisces. Fors fuit vt cœnaret apud eum Augustus. puer qui ad cyathos erat, dum porrigit potum, crystallinum fregit pretij grandioris. & simul fracta eius vita. Iubetur ab immiti domino murænis obiici in piscinam. Puer accidit ad Cæsaris pedes. non vitam, sed aliam mortem petit, neu piscibus esca sit in terrâ. Obstupuit inauditam sæuitiam Cæsar. dimitti puerum iubet, simul adferri ad se quidquid in domo crystallinorum: allata frangi comminuíque & abiici in piscinam. addit Seneca*, Fuit Cæsari sic castigandus amicus, bene vsus est viribus suis. *Hic est ille Pollio qui testamento Cæsari Pausylypum legauit: & è cuius dirutâ domo, facta Romæ porticus quæ Liuiæ dicta.*

Vedius Pollio.

Pinciani laus.

Historia celebris de Pollione.

Porticus Liuiæ quâ causâ facta

Cùm se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet.] *Magna & insana ambitio. quam exemplo Herculis & Liberi patris, excusare tamen videtur libro* IV. *noster. Sed Augustus adhuc viuus & hominem fungens, in prouinciis esse colíque voluit pro deo. in prouinciis, non in Italiâ aut Romæ. Suetonius*: Templa quamuis sciret etiam proconsulibus decerni solere: nullâ tamen in prouinciâ recepit, nisi communi suo Romæque nomine. Nam in vrbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore. *De vrbe ait; Dio etiam de Italiâ lib.* LIIII. *Quod Tacitus scribit effigie numinum: valet in mentem, vt signa adposita Augusti statuis sint, quæ solent deorum. puta, radius, hasta, fulmen. Lucanus,*

Augustus pro deo.

Imagines Augusti, ad formam deorum.

Fulminibus manes, radiisque ornabit & astris.

Itaque Nummi etiam hodie, in quibus Augusti caput radiatum.

At de Flaminibus & sacerdotibus Augusti, plena omnia monumenta: & putidum sit referre. Nec viri solùm ad sacerdotium adscripti magni huius diui, sed, quod rideamus, feminæ. Adeò proiecti in adulationem tunc mores. Marmor:

Feminæ sacerdotes Aug.

P. POSTVMIÆ. P. F. PAVLLÆ.
SACERD. D. IVLI. AVGVST.

Item in Hispanis, LVCR. L. F. CAMPANA. FLAM. PERP. DOMVS. AVG. *id. est*, Lucretia L. filia, Flaminica perpetua. *Exemplum huius rei à Liuiâ, quæ miro exemplo, sacerdos sui viri: & quidem ex decreto Senatus. Dio* LVI. *extremo*: τότε δὲ ἀθανατίσαντες αὐτὸν, καὶ θιασώτας οἱ καὶ ἱερεᾶ, καὶ ἱέρειαν τὴν Λιβίαν ἀπέδειξαν. *id est*: Tunc verò consecrantes Augustum, sodales ei & sacra instituerunt, & sacerdotem Liuiam. *Quod noto eo libentius, vt lux inde adfulgeat tenebricoso Ouidij loco,* IV. *De Ponto*:

Liuia, prima Aug sacerdos.

*Adde Velleij locum huic rei quem correxi infrà lib. XIII. sub initium.

Ouidio noua lux.

Nec pietas ignota mea est, videt hospita tellus
In nostrâ sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, coniuxque sacerdos,
Numina iam facto non leuiora deo.

Natus pius, *Tiberius est*: coniux sacerdos, *Liuia. Puto ad hæc sacerdotia, quæ cum ambitu & sumptu adfectabant in prouinciis passim, pertinere Arriani locum elegantem, De sermonibus Epicteti, lib.* I. *cap.* XIX. σήμερον τὶς ὑπὲρ ἱεροσυλίας ἐλάλησέ μοι τὸ Αυγούστου. λέγω αὐτῷ, ἄνθρωπε ἄφες τὸ πρᾶγμα. δαπανήσεις πολλὰ εἰς ᾄδειν. ἀλλ' οἱ τὰς φωνάς, φησι, γράφοντες γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα. μὴπ ἂν σὺ τοῖς ἀναγινώσκουσι λέγεις παρὼν, ἐμὲ γεγράφασιν; εἰ δὲ μὴ νῦν δυνάσαι παρεῖναι πᾶσιν, ἐὰν ἀποθάνῃς, τί ποιήσεις; μνεῖ με τὸ ὄνομα. γράψον αὐτὸ εἰς λίθον, καὶ μνεῖ. ἄγε, ἔξω δὲ νικοπόλεως τίς σε μνεία; ἀλλὰ χρυσῆν στέφανον φορήσω. εἰ ἅπαξ ἐπιθυμεῖς στεφάνου, ῥόδινον λαβὼν πρόσθες, ὄφρ' ἡδὺ κομψότερον. *Lepidus & ad Philosophum, dialogismus*: Hodie, *inquit*, locutus mecum quidam super sacerdotio Augusti. Dico ei, Mi homo mitte rem, sumptum multum facies frustrà. At scribæ publici, inquit, (*corrupta hac parte Græca*)* nomen meum adnotabunt. Num tu igitur legentibus omnibus coràm dices, Me inscripserunt? & vt nunc possis adesse omnibus legentibus, mortuus quid facies? Manebit meum nomen. inscribe ipsum lapidi, & manebit. Age, extra Nicopolim autem quæ memoria tui? At coronam auream gestabo. (*qua scilicet ornati sacerdotes, dum faciunt, ex Liuio, Plutarcho, alijs*) Si prorsum appetis coronam, roseam indutus circumi, aspectu enim id iucundius.

Arriani egregia irrisio harum ineptiarũ.

*Intellegit sanè id quod Augustinus expressit 1. cõtra Acad. *Si edentẽ te munera & spectacula plausus prosperrimus accepisset: si municipales tabulæ te non solum ciuium sed etiam vicinorum patronum ære signarent.* Coronati sacerdotes in sacris.

Templum & cælestes religiones decernuntur.] *Templum in Palatio ipso, ex decreto Senatus. Dio*: καὶ αὐτῷ (Αυγούστῳ) ἔν τε τῇ ῥώμῃ ἡρῶον ψηφισθὲν μὲν ὑπὸ τῆς γερουσίας, οἰκοδομηθὲν δὲ ὑπό τε τῆς Λιβίας καὶ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου ἐποιήθη, ἐς ἄλλοθι πολλαχόθι. *Liuiæ tamen soli id opus attribuit (præter Dionis & Suetonij mentem cap.* XLVII.*) Plinius lib.* XII. Radicem eius magni ponderis vidimus in Palatij templo, quod fecerat diuo Augusto coniux Augusta, aureæ pateræ impositam.

PAG. 5. Templum Palatinum Aug. Quis exstruxerit.

De Senecæ loco.

positam. *Hunc respicientem credo Senecam scribere, Consolatione ad Polybium*: Fortuna ibit violentior per omnia, sicut est solita, eas quoque domos ausa iniuriæ causâ intrare, in quas non nisi per templa aditur, & atram laureatis foribus inducere vestem. *Puto enim id templum in Palatij vestibulo fuisse. etsi referre fortean possis ad templum Apollinis Palatini. Ceterùm ἀποθέωσιν hanc Augusti, quam Tacitus commemorat, carmine singularis libri complexus videtur Ouidius, vt ipse quidem indicat, De Ponto*:

Ouidius carmen emisit de nouo deo.

Quale tamen potui de cælite, Brute, recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.

& alibi.

Effigies Aug. in curiâ.

Ad effigiem Augusti.] *Quæ in ipsâ curiâ. Apparet etiam ex illis quæ de Hortensio infrà:* Modò Hortensij inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens.

Aug. cap. XXVIII.

Cùm proferri libellum recitarique iussit.] *Libellum eumpse, quem Suetonius Rationarium imperij non incommodè adpellat. scilicet quia rationes eo publicæ continebantur. Videbatur autem prolatione libelli flexus paullum Tiberius; & imperium accepturus, cùm curas susciperet. Vocat idem auctor etiam Breuiarium imperij, cap. vltimo*: De tribus voluminibus, vno mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerentur: tertiò, breuiarium totius imperij, quantum militum sub signis vbique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis. *Vbi nota mihi etiam, I[n]dicem hunc rerum Augusti, certò illum esse cuius exemplar Ancyræ positum, & curante nobilissi[mo] Busbequio, exscriptum. Nam titulus in eâ ipsa tabulâ iste*: Rerum gestarum diui Augusti, [quib]us orbem terrarum imperio populi Romani subiecit, & impensarum, quas in rempubli[cam] populumque Romanum fecit, incisarum in duabus aheneis pilis, quæ sunt Romæ positæ, exemplar subiectum. *Ex quo haud temerè collegerim dixerimque, in Suetonio scribendum*, in æneis pilis, *non tabulis. De eâdem re loqui vtrumque, id quidem clarum est.*

Breuiarium imperij.

Index rerum Aug. quid.

Idem cum reperto lapide.

Suetonius dubiè correctus.

Necessitates ac largitiones.] *Necessitates vocat onera publica, quæq; necessariò in milites, in populum, aliásque imperij res eroganda. Liuius eâdem sententiâ lib* XXIIII. Prodeundum in concionem Fuluio prætori esse, indicandasque populo publicas necessitates. *Lampridius Alexandro*: Quartarios iam formatos in monetâ detinuit, exspectans vt si vectigal contrahere potuisset, eosdem ederet. Sed cùm non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit. *Capitolinus paullò aliter in Gordianis*: Familiæ Gordiani hoc Senatus decreuit, vt à tutelis atque legationibus, & à publicis necessitatibus semper vacarent. *Videtur non seiungere ab ære alieno Tacitus lib.* II. Hortaturque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis illigaret.

Necessitatis nõ trita notio.

Addiderat consilium coërcendi intra terminos imperij.] *Quod consilium suum plenè extollit Augustus ipse apud Iulianum in Menippeâ de Cæsaribus*: τὸ δὲ τῷ ἐμπυλίῳ σάσεων τὸν ῥώμῃ ὁρῶν εἰς ἕκαστον ἐλαύνεσαν πολλάκις κίνδυνον, ὅτῳ διεθέμην τὰ περὶ αὐτὸν, ὥστε εἴη δι' ἡμᾶς ὦ θεοὶ, τὸ λοιπὸν ἀδαμαντίνῳ. ὁ γὰρ τῇ ἀνέξοις ἐπιθυμίαις εἶκων, ἐπιτάδες πάντως αὐτῇ δισκόπλῳ, ὅρια δὲ διττὰ ὥσπερ τὸν τῆς φύσεως ἀποδεδομένα, Ἴστρον καὶ Εὐφράτῃ ποταμὸς ἑτέρῳ. *Sed qui termini siue limites Rom. imperij sub Augusto? Duos nominat Iulianus, Istrum & Euphratem: quibus adde Rhenum, & Oceanum. Tacitus*: Mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium. *Ad eos terminos Limitanei milites: qui sublati demum à Constantino, magno rei Romanæ malo. Narrat Zosimus lib.* II. *Vide Appianum in Præloquio operis sui.*

Termini imperij ab Aug.

Neglexit descruitque Constantinus.

Interrogo quam partem reip. mandari tibi velis?] *Explicat Dio. Tiberius, inquit, tres fecerat reip. partes. prima Romam & Italiam complectebatur: altera, exercitus: tertia, prouincias. Vni ex istis parem se aiebat, non omnibus. At bono histrioni detracta propemodum persona est, improuisâ interrogatione Galli.*

Tres reip. partes.

Tanquam, ductâ Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, plusquam ciuilia agitaret.] *Calpurnius Flaccus declamatione* VI. Sceleratis ingeniis & plusquam ciuilia cupientibus non dominari instar seruitutis est.

Arruntius quis

Arruntium diuitem, promptum artibus egregiis.] *Est is qui consul anno vrbis* DCCXXXII. *Artes in eo doctrinámque suspicit. non vanè, quoniam ex Plinij Indice lib.* III. *& V. inter scriptores censitus illustres fuit. & scripsit, nisi fallor, Geographica. Diuitias etiam commemorat. quas Seneca non fuisse ostendit à bonâ arte, si de eo quidem sensit lib.* VI. *De Benef.* An tu Aruntium & Haterium & ceteros qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quæ designatores & libitinarios vota? *Sed alium ab isto, opinor, intellegit Seneca: qui sub Caio magnus, & qui antè præco. Iosephum vide* XIX. *Antiq. cap.* I. *sub finem.*

Quousque patieris Cæsar non adesse caput reip.] *Sententiam potius in hoc loco expedit[um]*

expedimus, quàm verba. Lectio quam posui, à Ferreto est, quî adseuerat in Medicæo codice sic scriptum. Et cur ambigimus? sententia herclè percommoda est: offensum Tiberium, pro reliquâ suâ modestiâ, quòd caput reip. *nominaretur, qui tamquam veteri libertate vnus vellet esse è multis. Nec absurdè legeris è vulgatis,* non esse caput te reip.?

Eiúsque accuratissimis precibus.] *Ita correxi: vulgò,* & vsque accuratissimis. Correctus Tacitus.

Ne lictorem quidem ei decerni passus est.] *Quo tamen vulgò feminæ principes vsæ, Vestalium exemplo. Claudij quidem Agrippina, etiam duobus. Tacitus,* Decreui & à Senatu lictores duo, Flaminium Claudiale. PAG. 6. Lictores Augustarum.

Arámque adoptionis & alia huiuscemodi prohibuit.] *Ludos hîc facit vir doctus, equite non plaudente. Damnat lectionem veterem, & multis verbis suadet hanc nouam,* æraque adoptionis. *quasi Tiberius, inquit, in æs incidi adoptionem publicéque proponi vetuerit. Mi homo, hodie nihil credo tibi. Nam notus mihi mos Romanus, quo receptum vt propagandæ memoriæ causâ, ara aut templum statueretur virtuti reíque, quam cuperent laudatam. Noster lib.* III. Præceperant animis orationem patres: quò quæsitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi vt effigies principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque solita censerent. *Ita apud eumdem, cùm Tiberius publico iudicio vltus esset Germanici mortem:* Cæcina Seuerus censuit aram Vltioni. *Et ob amicitiam cum Seiano, lib.* IIII. *Patres* aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque circum Cæsaris, & Seiani censuêre. *Et lib.* XV. *post natam ex Poppæâ prolem,* Supplicationes à Senatu decretæ, & templum Fecunditati. *Eôdem traho Suetonij illud in Caligulâ, cap.* VIII. *præter interpretum mentem:* Addit etiam pro argumento aras ibi o endi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium. *Errat idem ille dum censet, de Tiberij adoptione hîc agi: cùm Tacitus intellegat de Liuiæ. Nam Liuia testamento adoptata in familiam Iuliam nomenque Augustæ: & nouo exemplo, coniux facta filia mariti. Ideo dum Liuiæ adulantur, decreta ara Adoptioni. Passim in lapidibus & Nummis, Diui Filia lego. vt in marmore Hispaniensi:*

Mos statuendi aras.

Vide ad hunc morem lib. 1. Electorum cap. XIV.

Explicatus Suetonius.

Liuia mariti sui filia.

IVLIÆ. AVG.
DIVI. F. MATRI
TI. CÆSARIS. AVG. PRIN
CIPIS. ET. CONSERVATORIS
ET. DRVSI. GERMANICI
M. CORNELIVS. PROCVLVS
PONTIFEX. CÆSARVM.

Nummo æreo, S. P. Q. R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL. *carpenti formâ tracti à duobus mulis.*

Germanico Cæsari proconsulare imperium petiuit.] *Quódne antè habebat? Nam Dio disertè proconsulare imperium illi tribuit. anno* DCCLXIIII. *id est, triennio antè. Lib.* LV. Τιβέριος, μὴ καὶ Γερμανικὸς αὐτὶ ὑπάτου ἄρχων ἐς τ Κελτικὴν ἐσέβαλον. *Sed intellegit, credo, proconsulare imperium perpetuum: quod inter titulos principatus. In oratione Alexandri apud Lampridium:* Gratias vobis P. C. de Cæsareo nomine, de pontificatu max. de Trib. potestate, & proconsulari imperio. quæ omnia nouo exemplo vno die in me contulistis. *Ab eâdem mente Nero lib.* XII. *curante Agrippinâ,* Proconsulare imperium extra vrbem habet, & Princeps iuuentutis appellatur. *Exemplum ab Augusto, cui decretum perpetuum Proconsulare imperium Dio tradit lib.* LIII.

Candidatos Prætura XII. nominauit.] *Prætorum origo, progressus, augmentum, satis ambiguè tradita: etiam ab iis, quibus hæc vna cura fuit. Ego breuiter rem expediam, & ad historiæ fidem. Primus Prætor Romæ institutus, anno vrbis* CCCXXCVIII. *Furius Camillus. Liuius lib.* VII. *& Suidas in voce* πραίτωρ. *Additus alter anno* DX. *cui cognomen datum Peregrini, quòd plerumque inter ciues ius diceret & peregrinos, Epitomâ Liuij* XIX. *Additi duo alij, anno vrbis* DXX. *Siciliâ & Sardiniâ in prouinciam redactis, qui illuc cum imperio mitterentur, Epitoma* XX. *Iterum duo, victis Hispanis, anno* DLVII. *Ita in vniuersum ad id tempus Prætores sex: è quibus duo iuridicundo præerant, reliqui in prouincias mittebantur expertes iudiciorum. Id mansit, donec Quæstiones perpetuæ constitutæ, anno* DCV. L. *Censorino,* M. *Manilio Coss. Patribúsque tunc visum, vt in totum magistratus sui annum, prætores in vrbe manerent. è quibus duo, more prisco, ius dicerent: reliqui quattuor publicis iudiciis præessent. iidem omnes exacto anno, sorte in prouincias prætorias mitterentur. Cornelius deinde Sulla Dictator auxit Quæstionum publicarum numerum: paritérque Prætorum. non tamen eatenus, vt quot Quæstiones essent, totidem Prætores: (errat largiter Pomponius, qui id sensit; quia plures sæpe Quæstiones apud eumdem prætorem exercitas constat) sed in vniuersum addidit duos. Ita non plures octo Prætores ad Ciceronis ætum: idque ex variis eius scriptis clarum, non decem, vt voluit Iurisconsultus. Oppressâ mox rep. C. Cæsar Dictator primus instituit decem, quo pluribus bellorum socijs*

Prætorum origo. Progressus.

Quæstiones perpetuæ, quando.

Sulla auget prætorum numerum.

Pomponius errat in prætt.

Sub Cæsare, quot prætt.

Anno vrbis DCCVII.

ſociis honorem eum gratificaretur. Dio lib. XLII. *ἵνα πλείους αὐτῶν (συναγωνιστῶν intellego) ἀμείψῃ), στρατηγούς τε δέκα ἐς τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀποδεῖξαι, καὶ ἱερέας ὑπὲρ τὸ νενομισμένον. qui Pomponium refellit diſertim. Sed nec in eo numero ſtetit Cæſar, creauítque biennio pòſt,* XIIII. *iterúmque anno pòſt* XVI. *ídque, vt Dio idem ait, in multos annos. At Auguſtus rep. & imperio poſitus, pariter varium ſe in hac creatione geſſit. Anno vrbis* DCCXXXI. *minuit Cæſarianum numerum, retraxítque ad decem. Dio* LIII. *ταῦτά τε ἔτως ὁ Αὐγουστος ἐποίησε, καὶ στρατηγοὺς δέκα, ὡς ἀεὶ ἔπ' πλειόνων δεόμενος ἀπέδειξε. Velleius*: Imperium magiſtratuum ad priſtinum redactum modum. tantummodo octo Prætoribus allecti duo. *Anno* DCCLXIIII. *creauit* XVI. *propter turbam competitorum: ita tamen (ait Dio lib.* LVI) *vt poſterioribus deinceps multis annis* XII. *damtaxat crearet. Atque hoc eſt quod hîc Tacitus de duodenario numero tradito ab Auguſto adſeuerat: verè & rectè, ſi reſpicias inſtituta eius extrema. Nam ad prima adiecit oculos Pomponius, qui* XVI. *prætores conſtituit ſub Auguſto. & in tempore ſaltem errat. At quòd Tiberium iuraſſe Tacitus ait ſe numerum* XII. *non exceſſurum: quis Pontifex periurio eum ſoluet? Nam ego manifeſtò hominem teneo, ex Dionis teſtimonio lib.* LVIII. *qui adfirmat Tiberium, anno vrbis* DCCXCVI. *quindecim Prætores creaſſe, addítque: καὶ τοῦτο ὅτι πολλὰ ἔτη συνέβη, ὥστε ἔστι μὲν ὅτε ἐκκαίδεκα, ἔστι δ' ὅτε καὶ παρ' ἕνα, ἢ καὶ δύο χειροτονεῖσθαι. Imò Claudius Imp. aliâs* XIIII. *aliâs* XVIII. *creauit, interdum medio inter hos numero. Vide eumdem Græcum, lib.* LX.

Hæc ex Dione lib. XLIII. Sub Auguſto quot. Varietas magna in numero

Tiberius falsò aſſeruit, se nō exceſſurum.

Sub Claudio quot.

Numerum ab Auguſto traditum.] *Diffusè magis Velleius*: Poſt redditum cælò patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen durius honoratum; primùm Principalium eius operum fuit ordinatio comitiorum, quam manu suâ ſcriptam D. Auguſtus reliquerat. quo tempore mihi fratríque me candidatis Cæſaris deſtinari Prætoribus contigit. Conſecutis, vt neque poſt nos quemquam D. Auguſtus, neque ante nos Cæſar commendaret.

Tunc primùm comitia è campo ad patres tranſlata ſunt.] *Comitiorum res, amiſſâ libertate, variè habita. Iulius Cæſar ius creandi magiſtratus non totum à populo tulit, crudâ adhuc ſeruitute: ſed cum eo diuiſit. Suetonius ſatis clarè, cap.* XLI. * Comitia cum populo partitus eſt, vt exceptis conſulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur: *(iuſtum comitiorum verbum eſſet,* renuntiarentur*)* pro parte alterâ, quos ipſe dediſſet. *(ſcribe,* edidiſſet*)* Et edebat per libellos circum tribus miſſos ſcripturâ breui, Cæſar Dictator illi tribui. Commendo vobis illum & illum, vt veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant. *Vbi vides, Conſulibus exceptis, in ceterorum ſuffragia æquale ius principi fuiſſe cum plebe. Nam Conſules quidem, ſummi imperij olim nomen, & ipſe & ſecuti principes ſepoſuerunt Senatui ſibíque. Auguſtus deinde* Comitiorum priſtinum ius *(verba Suetonij ſunt, cap.* XL.) reduxit: ac multiplici pœnâ coërcito ambitu, die comitiorum tribulibus ſuis, &c. *Quo loco priſtinum ius, non vetus illud accipio quod integrâ libertate: ſed hoc idem, quod à patre eius Iulio inſtitutum. Priſtinum tamen ideo, quia per bella ciuilia & impotentem Triumuiratum, abolitus Cæſarianus mos. quem reduxit longo interuallo nunc Auguſtus. Eum Suetonij ſenſum (nam interpretes ſilent aut vacillant) adſtruo ex Dione, lib.* LIII. *ὅ, πεδῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὸ πλῆθος αὖ συνελέγετο, ἀ μήτοι γε ἐφαπτητόπ, ὃ μὴ γε ἐκείνῳ ἤρεσκε. τάς γ' ἓν ἄρχοντας, τὰς μὲν αὐτὸς ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, τὰς δὲ καὶ ὅτι τῷ δήμῳ τῷ τε ὁμίλῳ καὶ τῷ ἀρχαῖον ποιούμενος ἐπιμελεῖτο, ὅπως μήτ' ἀνεπιτήδειοι, μήτ' ἐκ παρασκελεύσεως, ἢ καὶ δεκασμοῦ ἀποδειχθῶσιν).* Comitia sub Aug. Suetonius explicatus, præter mentem vulgi.

Aliquid tamen plebi etiam cum conſulum comitiis fuiſſe, videtur colligi ex Dione LIIII. *in actis anni* DCCXXXIIII. *Tiberius primus, animis Quiritium fractis iam & ad ſeruitium factis, ius omne ſibi & ſenatui ſumpſit, populi nullo loco. Quod Tacitus his verbis voluit,* comitia è campo ad patres tralata. *Sed in Conſulibus quid eius æuo fuerit, Tacitus ipſe effari non poteſt ſine huius libri*: De comitiis conſularibus, quæ tum primùm illo principe ac deinceps fuêre; vix quidquam firmare ausim. adeò diuerſa non modò apud auctores, ſed in ipſius orationibus reperiuntur. *Poteſt Dio: qui videtur omnem conſulum renuntiationem ad Tiberium referre: aliorum magiſtratuum ad Senatum, commendatione principis interpoſitâ. quem lib.* LVIII. *vide. Ex eo tempore expers ſuffragiorum populus, donec Caius* Tentauit comitiorum more reuocato, ſuffragia populo reddere, *ait Sueton. cap.* XVI. *ſcilicet Tiberij inſtituto omiſſo, Auguſti reuocato: ſed idem ille omiſit. Tiberianúmque morem, apud ſecutos principes valuiſſe deinceps, clarum ex memoriis rerum.*

Comitia, quàlia ſub Cæſare. *Vide Dionem lib.* XLIII. actis anni DCCIX. Suetonij leuiuſculæ correctiones.

Comitia Tiberiana, cuiuſmodi. In conſulibus obſcura.

Caius innouat, & omittit.

Ludos, qui de nomine Auguſti Auguſtales vocarentur.] *Verum eſt. nam & in Kalendario veteri hodiéque legimus,* IV. *eid. Octob.* AVGVST. *id eſt, Auguſtalia. Eorum ludorum originem repperio, anno* DCCXXXV. *cùm ex Græcienſi & Siculâ peregrinatione redux Auguſtus, paſſus eſt inter alios honores, τύχῃ τε ἐπαναγώγῳ (Fortunam reducem Latini dicunt) βωμὸν ἱδρυθῆναι, καὶ ἣν ἀφίξοιτο, ἔντε ἡ ἱερομηνίας ἀριθμεῖσθαι, καὶ Αυγουστάλια ὀνομάζεσθαι. Ludíque eo die ex decreto Senatus inſtituti, octennio poſterius, Aelio Tuberone, Paullo Fabio Coſſ. Idem ſcriptor: τὰ δὲ δὴ Αὐγουστάλια, ἃ καὶ νεῶ ἄγεται, τότε πρῶτον ἐκ δόγματος ἐτελέσθη. At*

Ludi Auguſtales. Origo eorum.

Suidæ

Suidæ Augustale etiam locus est, in quo præfecti regionum & cultores Augusti saltabant, Idibus Octobris. Video hominem alludere velle ad hos ludos: sedita, vt eum planè non capiam. Αυγουστεῖον, *inquit*, ἐκλήθη διότι τὴ ἰδ. τῦ ὀκτωβρίυ μηνὸς οἱ ῥεγιωνάρχαι καὶ σεβαστοφόροι ἐχόρευον ἐν τῷ ἀυγουστείῳ, οἷον ἐν τῷ ὁπλομαχίῳ, εἰς τιμὴν Τιβερίυ. *Scies tamen & alios ludos fuisse, die natali Augusti, qui pariter celebrabantur in Circo, notatos Fastis,* VIII. *Kal. Octob.* H. D. AVGVSTI. NATALIS. LVD. CIRC. *Quorum mentio est Dioni in actis anni* DCCXLIII. *& Suetonio, nisi fallor, cap.* LVII. Equites Romani natalem eius sponte atque consensu biduo semper celebrarunt. *Quos intellegit & Ouidius lib.* IIII. *de Ponto*:

Pontica me tellus, quantis hac possumus orâ
Natalem ludis, scit celebrare dei.

Sed eos caue cum Augustalibus confundas.

Suidæ obscurior nota.

Ludi natalitij Augusti.

Ouidius explicatus.

Vt que per Circum triumphali veste vterentur.] *Tribuni, mortuo Augusto, præfecti his ludis, ait Dio, quasi sacri: vt id quoque cederet honori Augusti. Ludi autem ipsi, Circenses; id est curules, & si fortè Venatio. Quòd vestem triumphalem petunt Tribuni: faciunt ad exemplum Consulum & Prætorum, quibus in Circo ludos præbentibus ius togæ pictæ. Iuuenalis*:

——similisque triumpho
Prædo caballorum Prætor sedet ——

Augustalia, edita à Tribunis. Cuius generis ij ludi. Toga picta prætorib. per ludos.

Quo versu hæsi aliquando, num leg. præda: *quia magna scilicet pecuniæ vis effundenda prætori in aurigas & equos, iisque ipse quasi præda. Idem alibi,*

——& medio sublimem in puluere Ci i
In tunicâ Iouis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ.

Addubitatum de Iuuenalis lectione.

Nec alius sententiæ illud Cornelij nostri, lib. XII. Ludicro Circensium Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veste transuecti sunt. *vt dicam in loco.*

Curru vehi haud permissum.] *Ne prorsus æquarentur potestati maiori. De curru Prætorum in Circo, Iuuenalis,*

Quid si vidisset prætorem in curribus altis.
Exstantem?

Prætores curru vecti in Circo.

Plinius: Non vetus & bigarum celebratio in his qui præturâ functi, curru vecti essent per Circum. *De Consulum, Plinius alter in Laudatione Traiani*: Nos sub tuis oculis augustior solito currus accipiet: nos inter secunda omina & vota certantia vehemur alacres, & incerti vtrâ ex parte maior auribus nostris clamor accidat. *Scripsique de his vberius peculiari De spectaculis libro, cui Saturnalia Index.*

Etiam Cõsules

Dux olim theatralium operarum, & miscere cœtus histrionali studio doctus.] *In theatro, sicut in Circo, suæ partes & factiones: distracto videlicet fauore plebis in hunc histrionem, in illum. Eæ non rarò in tumultum exibant, imò pugnam, imò cædem. Dux his factionibus & signifer, leuissimus quisque è plebe: cui lingua manúsque ad iniurias & contumelias promptæ. Ab vno exemplo disce rem totam, apud Suetonium Nerone, cap.* XXVI. Interdiu quoque clàm gestatoriâ sellâ delatus in theatrum, seditionibus Pantomimorum ex parte proscenij superiore, signifer simul ac spectator aderat. & cùm ad manus ventum esset, lapidibusque & subselliorum fragminibus decerneretur, multa & ipse iecit in populum, atque etiam prætoris caput consauciauit. *Operæ autem theatrales Tacito: vt Ciceroni, operæ Clodianæ: & in lapide prisco,* OPERÆ. VETERES. A. SCÆNA. *Plinio etiam operæ in Circo, sed à me correcto: lib.* IIX. *cap.* VI. L. Piso inductos dumtaxat *(elephantos intellegit)* in Circum, atque vt contemptus eorum increscceret, ab operariis hastas præpilatas habentibus per circum totum actos. *vbi*, ab operis *scribendum esse confirmo.*

Factiones theatri.

Vide aliquid in Epistolic. meis, lib. 1. cap. 1.

Operæ theatrales.

Plinius correctus.

Quod tricena aut quadragena stipendia senes tolerent.] *Qui ergo, & quot, legitimæ militiæ anni? nec enim tam in procliui ea res, quàm imber cùm pluit, ait ille. Et antiquitus quidem Seruianam formulam tenuisse credo, vt initium militiæ esset annus decimus septimus; finis, quadragesimus sextus. Tubero apud Agellium*, Seruius Tullius Rex populi Rom. pueros esse existimauit, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno XVII. quos idoneos iam esse reip. arbitraretur, milites scripsisse: eosque ad annum quadragesimum sextum iuniores, supraque eum annum seniores appellauit. *Nec variatum de initio, nisi fortè sub bella Punica, accisis patriæ rebus. Liuius*: Tribuni-plebis ad populum ferrent, vt qui minores septem & decem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si septem & viginti (*mendum est, & scribe ex manuß.* septem & decem) annorum aut maiores, milites facti essent. *Idq́ue tamen ipsum vetitum mox C. Gracchi lege, qui cauit* νεώτερον ἐπὶ ἐτῶν καὶ δέκα, μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην. *Plutarchus in Gracchis. Ideoque Seruius, in illud Virgilij,*

De stipendiorum vero numero. Annus XVII. initiũ Romanæ militiæ. Lib. x. cap. XXVIII.

Lib XXV.

Correctus Liuius.

Gracchi lex.

Ante vrbem pueri & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis.

Benè Romanæ militiæ exprimit morem. Nam poſt pubertatem armis exercebantur, & decimoſeptimo anno militabant: quo etiam ſolo ſub cuſtodibus agebant. *At in fine militiæ, poſterior ætas aliquid mutauit. Non enim quadrageſimus ſextus annus, vti Seruio placitum, vacationem militiæ dabat: ſed quinquageſimus, quo validæ adhuc ſcilicet & crudæ vires. Quæ lex id ſciuerit, aut quandò, incertum: lex tamen.* *Seneca, Lex à quinquageſimo anno militem non cogit, à ſexageſimo Senatorem non citat. *Pater eius paullò aliter id poſtremum*: Senator poſt ſexageſimum & quintum annum in curiam venire non cogitur: *ſed numeris corruptis, & corrigendis ad exemplum prius. Liuius lib.* XLII. Nec vlli, qui non maior annis quinquaginta eſſet, vacationem militiæ eſſe. *Qui militiæ anni, dixi: nunc quot fuerint, quæram. Et priſco æuo numerum definitum ſtipendiorum, vix opinor. hoc tantùm obtinuit, vt quotiens bellum incidiſſet, rogari ſacramento omnes poſſent intra eos terminos ætatis quos poſui. Commoda enim adhuc militiæ non erant, nec hiberna caſtra quidem, aut perpetuæ legiones. At ſtipendio militari conſtituto: prouinciis externis deuictis: emerito & veteri milite in agros coloniáſque deducto: pro bono viſum patribus, definire certum ſtipendiorum tempus, quo exacto, commoda veteranorum haberent & nomen. Credóque ſtipendia prima definita vigintiquinque annis. Seruius id mihi perſuadet in Virgilij illud,* ——ſacrata reſoluere iura.

Militiæ, *ait*, tria ſunt genera. Plerumque enim Euocati dicuntur, & non ſunt milites, ſed pro milite. vnde Salluſtius. *Neu quis miles, néve pro milite.* Plerumque tumultuarij, hoc eſt qui ad vnum militant bellum. Plerumque ſacramento rogati, qui poſt electionem in rempub. iurant. & hi ſunt qui habent plenam militiam. Nam & vigintiquinque annis tenentur. *Nec ambigo, quin id ſcitum valuerit ad ciuilia bella Triumuirorum: quibus rapta præmia, non data. Liuij locus non me mouet loco, lib.* XLII. *qui ſtipendia definit annis* XXII. *Nam excuſans ſe à belli munere Sp. Liguſtinus ſic loquitur*: Quater intra paucos annos primum pilum duxi: quater & tricies virtutis cauſsâ donatur ab Imperatoribus ſum: ſex ciuicas coronas accepi: XXII. ſtipendia annua in exercitu emerita habeo: & maior annis ſum quinquaginta. *Mihi enim conſtat de vitio eius ſcripturæ, ex ratione annorum. Nam Sp. hic Liguſtinus auſpicatus eſt militiam P. Sulpicio, C. Aurelio Coſs. vt ipſe fatetur exordio huiuſce orationis. Atqui ab iis Conſulibus ad P. Licinium & C. Caſsium, quo anno hæc geſta, clarum eſt annos intereſſe* XXX. *Ergo eum ipſum numerum in Liuio hic non timidè reponendum, etiam contra libros. Hæc in rep. liberâ. Oppreſsâ ab Auguſto; ipſe, vt multa in militiâ, ſic in ſtipendiorum numero mutauit, reduxitque, in gratiam turbæ militaris ad annos* XX. *quibus expletis cenſebantur Veterani. Suidas,* Βετεράνος ὧδε Ῥωμαίοις, ὁ ἀπολυθεὶς τ στρατείας. ὅτι εἰκοσαετίαν δὲ ἔτι ἐδέλδυον. *Dio, & Tacitus infrà: itémque Antoninus Imp. in l.* I. C. *De excuſat. veter. Quæ dixi, in pedeſtri militiâ obtinuerunt: aliud fuiſſe videtur in equite. qui dena ſtipendia tantùm fecerunt, ſi rectè Liuium capio lib.* XXVII. Illis omnibus adempti equi, qui Cannenſium legionum equites in Sicilià erant, addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita ſtipendia procederent iis qui equo publico meruerant, ſed dena ſtipendia equis priuatis facerent. *Nec mirum etiam in hac parte potiorem fuiſſe equitum conditionem.*

Annus quinquageſimus immunis à militiâ.
*De Breuitate vitæ cap. vlt.
*Lib. II. Controu. vlt.

Quot anni ſtipendiorum.

Quando videantur cœpiſſe.

Hæc eadem Iſidorus è Seruio ſumpſit, iiſdem fere verbis, lib. IX. in voce Sacramentum.

Solutus nodus, è Liuij loco.

Ipſe correctus.

Auguſtus definit ſtipendia.

Veterani, qui propriè dicti.

Equeſtria ſtipendia quæ.

Duplex ſub Aug. miſſio.

Exauctoratio propriè quid.
*Addit Appia. lib. II. Ciuil. & vno deducendæ coloniæ Principe. quem omnino vide.
Plena miſſio, quid.
Cauſſa inuenti eius, diſcrimina.

Veterani, iidém cum Exauctoratis.

Apud vexillum retentos.] *Attende qui hiſtoriam principum legis. Apud antiquos ſimplex & vna honeſta miſsio: ab Auguſti æuo facta duplex: Exauctoratio & Miſsio. Tacitus auctor ſic diſtinguendi, infrà*: Placitum vt epiſtolæ nomine principis ſcriberentur, miſſionem dari vicena ſtipendia meritis; exauctorari qui ſenadena feciſſent, ac retineri ſub vexillo, ceterorum immunes niſi propulſandi hoſtis. *Exauctorationis ea vis, vt (exempli cauſsâ) legio aliqua ſacramento ſolueretur, ſignis aquiláque ademptis: non tamen dimitteretur protenus, ſed ſeorſum in exercitu ageret ſub vno aliquo* *vexillo, *donec præmia ſoluerentur & agri. Intereà immunis à labore, excubiis, vigiliis, & munere omni caſtrenſi eſſet: exceptâ pugnâ in hoſtem. At plenæ miſsionis effectus, vt ſtatim ab exercitu caſtriſque domum aut in colonias irent, præmiis acceptis. Cui bono hoc inuentum? inquies. Bono fiſci. Suetonius in Tiberio, cap.* XLVIII. Atque etiam miſſiones veteranorum rariſſimas fecit, ex ſenio mortem, ex morte compendium captans. *Præmia enim, de quibus mox dicam, mortuis non debebantur: ſicut nec cum cauſsâ miſsis, ante ſtipendia completa. Ideò Caligula (Suetonio narrante, cap.* XLIIII.) in exercitu recenſendo, pleriſque Centurionum maturis iam, & nonnullis ante pauciſſimos quàm conſummaturi eſſent dies, primos pilos ademit, cauſſatus ſenium cuiuſque & imbecillitatem. *Capis ergo nunc, cur hîc de tricenis quadrageníſque ſtipendiis querela: & infrà totiens mentio retentionis apud vexillum, fons Pannonicæ & Germanicæ ſeditionis.*

Alio vocabulo.] *Quomodo? Veterani enim propriè dicebantur, non legionarij. Italib.* III. Vexillum veteranorum, non plus quingenti. *Hiſtor. lib.* III. Ipſum Othonem comitabantur

ſpeculatorum

ſpeculatorum lecta corpora cum ceteris prætoriis cohortibus, veterani è prætorio, claſſicorum ingens numerus. *Nam & Prætoriani poſt* XVI. *annos habebantur ſub vexillo. Dicti etiam Emeriti. Gloſſæ priſcæ,* Emeritus ἀπολειτουργήσας ἢ ἀποστατοῦσάμενος. *iterúmque* Emeritus, ἔντιμος κατὰ στρατιωτικὰς καμάτους. *Sæpe item Vexillarij. vt mox,* Vexillarij diſcordium legionum: *in Hiſtoriarum libris,* vexillarij XIIIe. XVe. legionum, *&c. De iiſdem laboribus, quod addunt: mentiuntur.*

Emeriti etiam dicti. Et Vexillarij.

Ac ſiquis tot caſus vita ſuperauerit.] *Nónne melius?* ſiqui tot caſus vitæ ſuperauerint.

Vbi per nomen agrorum, vligines paludum vel inculta montium accipiant.] *Id quidem contra leges militares. Nam in Flacco Siculo lego,* Siluas & loca aſpera in aſſignationem non veniſſe. ſiquid amari vel incerti ſoli eſſet, id aſſignatione non datum: ſed militi veteranoque, culturam aſſignatam. *Querela autem conſimilis apud Salluſtianum Lepidum:* Egregiâ ſcilicet mercede, cùm relegati in paludes ac ſiluas, contumeliam atque inuidiam ſuam, præmia penes alios intellegent. *Illudit enim atque imminuit Sullanas agrorum diuiſiones, quòd pleraque paluſtria adſignata militibus aut inculta.*

Paludes militi non adſignatæ

Salluſtij locus ſimilis Taciti.

Denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari.] *Gordius, vt multis viſum, hic nodus: nec ego tamen Alexander. ſoluam enim, non ſcindam. Originem & progreſſum ſtipendij Romani docui nuper in Electis, & verè. Aureus in menſem fuit, id eſt, deni in diem aſſes, vt hîc milites fatentur. Quomodo ergo iidem milites, ſtatim denarium petunt, quaſi ad ſtipendium augendum?* Vt ſingulos denarios mererent. *&,* Vt denarius diurnum ſtipendium foret. *Nónne enim, inquiunt, denarius idem quod deni aſſes? Et Emilius Ferretus quidem poſt multum æſtum hæſit in hoc vado. Locos eos pugnantes ſic conciliat, quaſi milites petant, inquit, duplicari ſtipendium: id eſt alios denos aſſes, præter illos datos. Vir optimus non didicit* conciliaturas. *Quod Suetonius dicit voluiſſe eos æquari ſtipendio Prætorianis, (ij autem binos denarios capiebant:) de Germanico milite dixit, non de Pannonio, vt cenſet ipſe, & poſt eum vir doctus. Dio de hac ſeditione nimis clarè,* τό, τε σύμπαν, ἀθ' ὑπὲρ ἑκκαίδεκα ἔτη στρατεύεσθαι ἤθελον, καὶ δραχμὴν ἡμερησίαν φέρειν, τά τε ἆθλα λύθις αὐτὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ λαμβάνειν ἠξίουν. *En, petebant, ait,* δραχμὴν ἡμερησίαν. *non ergo duas, vt volunt illi. Sed quid alludo? res ſic ſe habet. Aliud illo ævo Denarius, aliud deni aſſes. Per bella videlicet ciuilia (& ſentimus etiam nunc) creuerat auri pretium & argenti. Itaque Denarius* XVI. *primò aſſibus, (& pro ratione, ſeſtertius item aſſibus quattuor, quod ex Mæciano & Vitruuio diſco) tandem æſtimari* XII. *cæpit. in eóque ſtetit, Auguſti & ſequentium aliquot Principum ævo. Quo argumento? Claro quidem, è loco Suetonij, vt* * *nos eum emendauimus orcheſtræ non dubio conſenſu, in Domit. cap.* VII. *Ex quo clarum Aureum Romani militis ſtipendium fuiſſe in menſes. At ſi aureus: ergo non plus* XXV. *denariis. Abi nunc ad menſularios, & reduc denos in diem aſſes (ita vt menſis dies habeat triginta) ad denarios* XXV. *reperies Denarium ipſum planiſſimè valuiſſe duodecim aſſes. Quid ergo miraris, ſi milites pro denis aſſibus denarium petant: vt quinque ſcilicet denarios in menſem faciant lucri? At acriter in hanc ſententiam pugnat Plinius. qui ait in militari ſtipendio ſemper denarium pro decem aſſibus datum. Pugnet, ego eum tam tranquillum reddam, quàm alcedo olim mare. Nam Plinius quidem planè à me eſt. Ea, inquit, ſeueritas diſciplinæ militaris fuit, vt quamquam denarij pretio ſæpius aucto; miles tamen nihil inde commodi ſenſerit; ſed proinde illi in ſtipendium denarius proceſſerit, quaſi ſi eſſet tantùm aſſium denûm. Ea Plinij mens: aut ſi alia, de priſcâ rep. ſenſit, non de hac Auguſtâ. Simile prorſus ante annos paucos vidimus in vrbe, vrbium ocello. Hiſpani militis in petulanti illâ ſeditione præcipuum poſtulatum fuit, vt Aureos in ſolutum acciperet priſcâ æſtimatione, non hac grandi quæ obtinebat. Nec impetrauit. fecítque lucri in auri pretio fiſcus: quod olim in argenti reſp. Romana. Porrò quod ad modum hunc ſtipendij attinet: ſcire licet eumdem propemodum fuiſſe Græcus. Daricum enim in menſes accipiebant, id eſt* XX. *drachmas: in expeditione Cyri, ſeſquidaricum extorſerunt, tantúmnon per ſeditionem. Xenophon, lib.* I. ἐπεὶ ἀναβάσεως Κύρου ὁ Κῦρος ὑπισχνεῖται ἡμιόλιον πᾶσι δώσειν ὃ πρότερον ἕτερον, ἀντὶ δαρεικοῦ, ξίκα ἡμιδάρεικα τὸ μηνὸς τῷ στρατιώτῃ. *Et ſimilis de Darico menſtruo locus,* VII. *lib. Melior ergo conditio militis Romani.*

Cap. 11. Deni aſſes, diurnũ militis.

Errat Ferretus. refelliturque. * Turpi notione conciliaturæ vox.

Græcanici ſtipendij idem modus ferè.

Hinc veſtem, arma, tentoria redimi.] *Vides ergo, aucto à Iulio vel ab Auguſto ſtipendio, abrogatam illam Gracchi legem, quâ militi è publico veſtem dari iuſſit, ſine vlla ſtipendij detractione. Quod fugerat me admonere in Electis, cap. De ſtipendio. Ambigas tamen an ſecuti principes iterum non reduxerint Gracchi hac parte legem. Lampridius certè in Alexandro:* Donauit, *inquit,* & ocreas & braccas, & calciamenta inter veſtimenta militaria. *& poſt in perſonâ Principis:* Qui acceptam à prouincialibus annonam, qui veſtem, qui ſtipendia vobis attribuit.

Veſtis militi non vltrà è publico.

Vacationes munerum redimi.] *Scripſi eâdere ad libros Hiſtoriarum.*

Ne vltrà ſub vexillis tenerentur, ſed iiſdem in caſtris præmium pecunia ſolueretur.] *Quale iſtud pecuniarium præmium? Suetonius id quoque ab Auguſto eſſe oſtendit,*

Præmium pecuniarium in miſſione.

ſed obſcurius, cap. XLIX. Quidquid vbique militum eſſet, ad certam ſtipendiorum præmiorumque formulam aſtrinxit: definitis, pro gradu cuiuſque, & temporibus militiæ, & commodis miſſionum: ne aut ætate aut inopiâ poſt miſſionem ſolicitari ad res nouas poſſent. *Nam commoda miſſionum, hanc pecuniam accepit. Sed clariſſimè Dio, lib.* LV. *ſumma etiam præmÿ expreſſa:* χαλεπῶς δὲ δὴ τῷ στρατιωτῶν πρὸς τὸ τῶν ἄθλων σμικρότητα ἀμφὶ τοὺς πολέμους τοὺς τότε ἐνεγκόντας οὐχ ἥκιστα ἐχόντων, καὶ μηδενὸς ἔξω τῆς τεταγμένης στρατείας σφίσι χρόνου ὅπλα λαβεῖν ἐθέλοντος, ἐψηφίσθη, τοῖς μὲν ἐς τὸ δορυφορικὸν πεντακισχίλιαι δραχμαὶ ἐπιδοθῆναι ἐπὶ εἴκοσι στρατεύσασιν, ἑτέροις χίλιαι ἐπὶ δώδεκα ἔτεσι), λύσασθαι. *id eſt:* Cùm milites præmiorum tenuitatem, ob bella tunc exorta, ægrè ferrent, nec facilè quiſquam extra definitum militiæ tempus arma ſumere vellet: decretum eſt, vt Prætorianis quinque millia drachmarum poſtquam ſedecim annos, reliquis tria millia darentur, poſtquam viginti militaſſent. *Ex quo loco pronum mihi eluere vetuſtam Suetonÿ maculam, Cal. cap.* XLIIII. Ceterorum increpitâ cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad ſexcentorum millium ſummam recîdit. *Hæc præmia enim haud dubiè intellegit. At quomodo conſtat immanis illa ſexcentorum millium ſumma: ſi ex Dione veriſſimum eſt* χιλίας δραχμὰς *tantùm, id eſt, Romano more, duodena millia nummûm deſtinata iis fuiſſe? Caligula autem de eâipsâ ſummâ aliquid recîdit. Scribe igitur,* ad ſex millium ſummam. *Ea enim veritas: & Caligula dimidium imminuiſſe putandus eſt præmÿ militaris. Pretium operæ eſt ſanè hæc loca inter ſe conferri, & non per caliginem vltrà ſciri rationem militiæ ſub Auguſto. Hæc pecunia alio nomine, Emeritum dicta: quia ſcilicet emeritis debebatur. Modeſtinus:* Qui militiæ tempus in deſertione impleuit, emerito priuatur. *Et,* Vt veteranus reſtituetur, & emerita accipiet. *Menander Arrius,* Et præmia & emeritum capiet. *Sueton. in Aug. cap.* XXIIII. Alias legiones immodeſtè miſſionem poſtulantes citra commoda emeritorum præmiorum exauctorauit. *vbi malo,* emeritorum & præmiorum. *Commoda iuſtæ militiæ idem ſcriptor dixit Vitellÿ cap.* XV. Dilectum eâ conditione in vrbe egit, vt voluntariis non modò miſſionem poſt victoriam, ſed etiam veteranorum iuſtæque militiæ commoda polliceretur. *Dio* alibi adſerere videtur, eam pecuniam adtributam pro agris, his verbis:* καὶ διέταξε (*Auguſtus ſcilicet*) τά τε ἔτη ὅσα οἱ πολῖται στρατεύσαιντο, καὶ τὰ χρήματα, ὅσα παυσάμενοι τῆς στρατείας, ἀντὶ τῆς χώρας, ὧν ἀεί ποτε ἦτον, λήψοιντο. *cui ambigo an adſentiar, quia non ſemel hîc in Tacito & pecuniæ mentio & agrorum.*

Præmij eius definita ab Aug. ſumma.

Suetonius emaculatus.

Emeritum, ea ipſa pecunia.

*Lib. LIIII. Ea pecunia an agrorum vice data.

An prætorias cohortes quæ binos denarios acceperint.] *Bini denarij decreti à Senatu Prætorianis, in honorem Auguſti: vt ſcilicet fidelem gererent eius curam, in ſalute cuius ſalus publica nixa. Id accidit in* VII. *eius Conſulatu. Si tamen Dionis verba vera, non binos denarios meriti Prætoriani: ſed tantùm,* XX. *aſſes. Nam ait,* τοῖς δορυφορήσασιν αὐτὸν διπλάσιον τὸν μισθὸν τῶν ἄλλοις στρατιώταις διδομένων ψηφισθῆναι διεφράξαντο. *Si, inquam, duplum quod ceteris militibus, datum Prætorianis: conſtat inuidioſam orationem eſſe nebulonis Percennÿ de duobus denariis, & augendæ rei. Quantum enim interſit, docui antè. At exemplum hoc ſtipendÿ prætorianis augendi, ſumptum à militiâ veteri: apud quos Prætoria cohors ſeſquiplum accipiebat, honoris cauſſâ. Vide Feſtum in Prætoria cohors.*

Prætorianum ſtipendium.

Non exactè duo denarij.

Defenſa recepta lectio.

* *Vir doctus, in re nummariâ, nuper emendari cenſuit,* quæ bis denos acciperent. *Nam conſtat ex Dione, inquit, accepiſſe eos ſaltem duplum quàm alÿ milites: nec id plus fecerit, quàm vicenos nummos. Denariûm autem duorum æſtimatio amplior. Intellego. vellem & ipſe ea, quæ in hanc rem ſatis ſcripſi. Quis noſtrum exigit iſta rigidè ad veri lancem? Binos denarios? ſic nempe, quomodo legionarij vnum Denarium. Is enim eis definitus, ſed ſolutus numquam niſi æſtimatione infimâ & priſcâ. Eâdem igitur fide & pretio duos denarios cepere Prætoriani. Quos quod diſertè tamen exprimit Percennius: quis miretur? in ſeditione id facit, & ad animos ſcilicet vero an falſo inflammandos.*

Denarius non ſtrictè accipiendus.

In actis anni DCCXLI.

Quæ poſt ſedecim annos penatibus ſuis reddantur.] *Lapſus ergo Dio, qui lib.* LIIII. *diſertè tradit, Auguſtum definiſſe annos Prætoriis cohortibus duodecim, aliis ſedecim. Niſi tamen id decretum mutatum poſteà, Anno* DCCLVIII. *Quod apparet ex eodem Dione, lib.* LV. *vbi de præmiis militaribus. quem adi.*

PAG. 7.

Ceſpiticij tribunalis occultior mos. Plinius ſtrictim correctus

Simul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal.] *Nota morem antiquum. Tribunal Imperatorium ecce in caſtris, etiam illâ ætate ceſpiticium. Plinius in Laudatione Traiani:* Decora facies Conſulis: multa poſt ſæcula tribunal viridi ceſpite exſtructum, nec faſcium tantùm ſed pilorum ſignorumque honore (*malim,* horrore) circumdatum. *Xiphilinus de Boodiciâ regina Britanniæ,* συνήγαγε δὲ τὸ στρατόπεδον ἀμφὶ δώδεκα μυριάδας ὄν, καὶ ἀνέβη ἐπὶ βῆμα ἐν γῆς ἑλῴδους ἐς τὸ Ρωμαϊκὸν ξόπον πεποιημένον. *Eleganter.* & aſcendit, *inquit,* tribunal è terrâ paluſtri, more Romano confectum. *Statius in Siluis:* Hîc ſuetus dare iura parens, hoc ceſpite turmas Adfari. *Ammianus lib.* XXIII. Ipſe aggere glebali aſſiſtens, coronaque celſarum circumdatus poteſtatum, talia ore ſereno diſſeruit. *Lucanus lib.* V. *de Cæſare concionante,*

ſtetit

——ſtetit aggere fulti
Ceſpitis, intrepidus vultu; meruitque timeri
Non metuens.

Plutarchus in Pompeio: βήματος δὲ ἐκ ὄντος, ἐξ οὗ τὸ στρατοπεδεύεσθαι φθάσαντος, ὁ πεῖσον αὐτοὶ, τὴν γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες, καὶ καταλλήλως συντιθέντες, &c. *Claudianus de bello Getico:*

Dictis antè tamen princeps confirmat ituros,
Aggere conſpicuus. ſtat circumfuſa iuuentus
Nixa haſtis, pronaſque ferox accommodat aures.

Tribunal è ceſpite.

Clamitans, meâ potius cæde imbuite manus.] *Mirum videri poſſit. & quid cauſſæ, cur ob tribunal ceſpiticium adeò inclamet Blæſus? Nam ſubiungit,* Leuiore flagitio legatum niterficietis, quàm ab imperatore deſciſcitis. *Capitale ergo adeò facinus illud? capitale prorſus. Nam tribunalis exſtructio, aſcenſioque, ſignum propriũ Imperatoris: quod allocuturus milites conſcenderet. Simile apud Vopiſcum in Probo.* Vndique ab omnibus adclamatum eſt, Probe Auguſte dij te ſeruent. Deinde concurſus, & ceſpiticium tribunal, appellatuſque Imperator. *Sed & allocutio ipſa ſoli Imperatori ſeruata poſteà. Ammianus de Iuliano nondum Principe, lib.* XVI. Et cùm álloqui pariter omnes nec longitudo ſpatiorum extenta, nec in vnum coactæ multitudinis permitteret crebritas, (& alioqui vitabat grauioris inuidiæ pondus, ne videretur id adfectaſſe quod ſibi ſoli deberi Auguſtus exiſtimabat) cautior ſui, &c.

Tribunalis erectio, quid ſignet.

Solius Imp. id eſſe.

Nauporto, quod municipij inſtar erat.] *Meminit & Velleius. Strabo collocat in Tauriſcis, ſitu ab Aquileiâ ſtadiis* CCCL. *ſed vocat* Ναύπορτον *corrupte vt opinor.*

Lib. VII.

Nauportum.

Aufidienum Rufum, Præfectum caſtrorum.] *Mirum fuit, neſcio an antiquum mentionem quidem eius ante Principes nondum inuêni: poſteà, ſæpius. Deſcribit Vegetius lib.* II. *cap.* X. Erat etiam caſtrorum Præfectus licet inferior dignitate, tamen occupatus non mediocribus cauſſis. Ad quem caſtrorum poſitio, valli & foſſæ deſtinatio (*neſcio an* deſignatio) pertinebat. Tabernacula vel caſæ militum cum impedimentis omnibus nutu ipſius curabantur: præterea ægri contubernales, & medici à quibus curabantur. vehicula, ſagmarij, nec non ferramenta quibus materia ſecatur vel cæditur: item ligna vel ſtramina, arietes, onagri, balliſtæ, ceteraque genera tormentorum procurabat aliquando ne deeſſent. Is poſt longam probatamque militiam legebatur, vt certè (*potius*, rectè) doceret alios, quod ipſe cum laude feciſſet. *Quæ verba ad lucem huius loci pertinent, & plurium infrà, in quibus de caſtrorum Præfecto. Cuique autem legioni ſuus caſtrorum præfectus fuit, ſi tamen tenderet ſeorſum. Colligo ex Tacito, lib.* XIV. Pœnius Poſthumus, Præfectus caſtrorum ſecundæ legionis. *& Velleio lib.* II. At è præfectis caſtrorum duobus, quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit. *Supra Tribunos militum collocare eos viſus noſter Hiſtor. ſecundo in pompâ Vitellianâ.* Ante aquilam Præfecti caſtrorum, Tribunique, & primi Centurionum candidâ veſte. *Vir egregius, cuius memoriam amo, colo, in Semeſtribus ſuis cenſuit hunc eumdem eſſe cum Prætorij Præfecto. & Veſpaſiani auum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius ſcripſerit:* Polla patrem habuit Veſpaſium Pollionem ter Tribunum militum, Præfectumque caſtrorum. *Abi vir maxime, lucrifac, reliquæ virtutis tuæ cauſſâ, cenſoriam hanc notam.*

Præf. caſtrorum quando.

Vegetius emendatus obiter.

Quæque legio ſuum præf. habuit.

Lapſus viri docti, qui hunc cõfundit cum præf. præt.

Quem direptum vehiculo.] *Melius* dereptum.

Inuictus operis ac laboris.] *Medicea ſcriptura,* intus operis. *Verum cenſeo,* vetus operis. *In Tacito obuiæ & paſſiuæ hæ phraſes: & in Silio ipſa hæc verba:*

——gnaros belli, veteresque laborum.

Claudi carcere iubet.] *In caſtris ſtatiuis ergo carcer. & cùm exercitus moueret, eoſdem catenâ trahebant, more militari, vt alibi dicam. Iuuenalis, ſat.* VI.

Inde fides arti, ſonuit ſi dextera ferro
Læuaque, ſi longo caſtrorum in carcere manſit.

Carcer caſtrorum.

Iugulauit per gladiatores ſuos.] *Refer ad ſolutum ſæculi eius morem, quo Præſides, Præfecti prouinciarum, familias gladiatorum alebant ad ſpectacula exhibenda. Non enim inter milites lecti, ne erres.*

Gladiatores apud præſides.

Pag. 8. Cui militaribus facetiis vocabulum, Cedò alteram indiderant.] *Moris huius militaris exemplum item in Aureliani vitâ:* Huic ſignum exercitus appoſuerat, Manu ad ferrum: vt ſi fortè quæreretur quis Aurelianus aliquid feciſſet vel geſſiſſet, ſuggereretur, Aurelianus manu ad ferrum. *De vitâ autem Centurionum, protrita iam res & conculcata.*

Cognominãdi militaris mos.

Centurionem cognomento Sirpicum.] *Cauſſa huius cognomenti me fugit. An fortè Sirpicus, à ſirpando? quod eſt ligare, nodóque conſtringere, priſcâ quidem voce. Vnde Sirpi, ænigmata ſiue nodi. Quiáne verberauit obſoleto illo verbo militum aures? an quia aſperior in conſtringendis militibus duriórque?*

Sirpicus, cur dictus. Varro de L. L. lib. IIII.

Robora Germanorum, qui tum cuſtodes Imperatori aderant.] *Recepit ergo*

iterum Germanos custodes Tiberius, destitutos post cladem Varianam ab Augusto. Sueton. Aug. cap. XLIX. *De custodibus istis, alibi abundè.*

Ornari insignia, quid fuerit.

Legiones non lætæ, vt adsolet, neque insignibus fulgentes.] *De cultu & inculta insignium hæc obseruo. Rebus lætis & militiâ prosperâ, ornari signa mos fuit, lauru, floribus, vnguentis. Claudianus:*

Floribus coronata.

Lætaturque tamen: Mauortia signa rubescunt
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ.

Suetonius Claudy cap. XIII. Verùm intra quinctum diem oppressus est, legionibus in pœnitentiam religione conuersis: postquàm denuntiato ad nouum Imperatorem itinere, casu quodam an diuinitùs, neque *aquilæ ornari, neque signa conuelli potuerunt. *Malè in Suet. aquila, plures enim legiones. *Et Orosius eadem de re*: Die dicto vt in vnum vndique ad nouum Imperatorem conuenirent, neque aquilæ ornari, neque conuelli quoquo modo signa mouerive potuerunt. *Signa ergo in eiusmodi lætitiis obuiámque itionibus ornabantur, cui rei adhibita etiam vnguenta. Plinius lib.* XIII. *cap.* III. Aquilæ certè ac signa puluerulenta illa ac custodiis horrida inunguntur etiam festis diebus. vtinamque dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est: hac mercede corruptæ terrarum orbem deuicêre aquilæ. *Nec aliud est, quod noster hîc appellat insignium fulgorem. Ita lib.* XV. Hinc agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis signisque, & simulacris in modum templi. *Et Liuius etiam libro* XXVIII. Asdrubal clamore equitum excitatus, vt ex tabernaculo prosiluit, tumultumque ante vallum & trepidationem suorum, & procul signa legionum fulgentia plenosque hostium campos vidit. *etsi paullo aliter id accipio de fulgore argenti, puluere detersо: quia nondum illo æuo notus erat luxuriæ mos. Contrâ in trisitiâ & rebus artis, signa horrida & incompta. Tacitus in funere Germanici*: Præcedebant incompta signa, versi fasces. *Libro* IV. *Histor.* Reuulsæ imperatorum imagines, innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis. *Libro* XV. *de fuga Pæti*: Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam speciem insignium & armorum prætulit vt diuersitatem exprobraret. *Nec plura mihi notata de hoc parum cognito adhuc militiæ ritu.*

Fulgor insignium.

Signa incompta, quid, & quando.

* *Ad Plinij verba de Aquilis inunctis addo, manasse videri eum ritum à statuis deorum: quas melioribus diebus, vnguentis perfundebant, quasi in cultum & honorem. Aquilæ autem nonne dij militares? Cicero* IIII. *in Verrem*: Omnes matronas & virgines conuenisse, cum Diana exportaretur: vnxisse vnguentis, complesse coronis & floribus. *Arnobius lib.* I. Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine ordinatum. *vbi malim*, odoratum. *Apuleius* I. *Florid.* Lapis vnguine delibutus. *Seneca Fragmento de Superstitione*: Alius fictor est, alius vnctor. *Lapis vetus Romæ*: DEINDE. CORONIS. INLATIS. SIGNISQVE. VNCTIS. *Adde sodes quæ notaui lib.* II. *Elect. cap.* XVIII.

Plebs iuncta, audax.

Illi quoties oculos ad multitudinem rettulerant, truculentis vocibus strepere.] *Is quidem mos & affectus vulgi, in turbâ suâ audacis. Lucanus pariter in seditione:*

——quippe ipsa metus exsoluerat audax
Turba suos. quidquid multis peccatur inultum est.

Et Velleius: Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque contemplatus frequentiam suam à disciplinâ descisсit.

Atrox clamor, repentè quies. *Video expulsam priscam vocem*, repens quies. *Porrò huic sententiæ Silianum illud planè geminum est:*

Clamor sæpe repens, & sæpe silentia fixis
In tellurem oculis.

Taciti transpositio.

Numquámne nisi ad se filios familiarum venturos?] *Verior lectio è verborum trajectu*: numquámne ad se nisi filios?

Correctus Tacit.

Luna clariore pænè cælo visa langueſcere.] *Quid hoc, clariore pænè cælo? cassa palearum, si examinas. A Beroaldo ea lectio est, quam sperne: & substitue*, Luna claro repente cælo. *Facit sententia, & prisca scriptura*, clamore pena cælo. *Claro autem cælo is Lunæ languor: & ideò sequitur*, postquam ortæ nubes offecêre visui.

Tinnitus æris in defectu Lunæ.

PAG. 9. Igitur æris sono, tubarum cornuúmque concentu.] *Clarum exemplum vanæ religionis, ad leuandos Lunæ labores. Ita enim opinio erat. Iuuenalis, nimis facetè de sexu tinniente:*

Vna laboranti poterit succurrere Lunæ.

Adde Turnebum lib. XXII. cap. XXIII.

Liuius lib. XXVI. Disposita in muris Campanorum imbellis multitudo cum æris crepitu, qualis in defectu Lunæ silenti nocte cieri solet. *Quem morem nec Christianos desiisse, discas è Diuo Maximo Taurinensi Episcopo: qui nimis id indignatur & culpat Homiliâ propriâ*, De defectu Lunæ. *Ait inter alia hîc apta*: Cùm requirerem quid sibi clamor hic vellet, dixerunt mihi quòd laboranti Lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret.

Clamor laborante Lunâ. Etiam Christianis receptus.

Nobilitate

Nobilitate ingenitâ incusat priora.] *Culpaui; nec nunc omnino capio. nisi quod videtur simile illi dicto apud Lucanum:*

——quos Lentulus omnes
Virtutis stimulis & nobilitate dolendi
Præcessit.

Huic apud Claudianum:

——mistâ sed nobilis irâ.

In quibus plus scilicet aliquid intelligitur, quàm dicitur.

Iustúsque Catonius primi ordinis Centurio.] *Credo eum esse, qui posteà Prætorij præfectus imperante Claudio, & Messalinæ fraude interfectus. Suadeo legas Dionem,* LX. Iustus Catonius quis.

Adiiciendos ex duce metus.] *Ne mutemus. dictio est quam amat Tacitus. Ita lib.* II. Languescet industria, si nullus ex se metus aut spes. *Vitâ Agricolæ*: Tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. *A Sallustio sumpsit De rep. ad Cæs.* Neque quemquam à multis metuendum esse, quin ad eum formido ex multis recidat. Metus ex duce

Corpora extra vallum abiecta ostentui.] *Vt in opidis animaduersiones extra murõs; sic & in castris extra vallum. Ideò corpora hic abiecta in eum locum: qui fuit extra portam Decumanam, à castrorum tergo, vti ex Vegetio discas lib.* I. *cap.* XXIII. *Seneca* I. *De irâ cap.* XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat, cùm subitò apparuit commilito ille. *Hirtius de bello Africano*: Sic extra vallum deducti sunt, & cruciabiliter interfecti. *Calpurnius Declamatione* VII. *in ipso argumento*: Imperator corpora eorum extra vallum proiici iussit. *Eiusdem sententiæ, quod idem Tacitus statim*: Conuulsos laniatosque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt. Militares animaduersiones extra castra.

Agendo Galliarum censui tum intentum.] *Censum accipies, non qualis Romæ, vt notæ saltem essent Gallorum facultates: sed vt ex modo census tributum penderent & vectigal. Quod cùm in aliis Prouinciis seruabatur (apud Iurisconsultos Titulo toto De censibus:) tum in Galliâ potissimùm, ditissimâ prouinciarum. Res initium habuit non à Iulio Cæsare, vt famam esse video; sed ab Augusto. Nam Cæsar quidem tributi nomine* HS. *quadringenties imposuit Galliæ victæ, vti apud Suetonium & Eutropium in melioribus libris legi: censendi prouincialem rationem non ipse, non priores instituerunt ante Augustum. Ille auctor rei. Claudius oratione, quam in Senatu habuit Censor*: Sed destrictè iam Comatæ Galliæ caussa agenda est. in quâ si quis hoc intuetur, quod bello per decem annos exercuerunt Diuom Iulium: idem opponat centum annorum immobilem fidem obsequiumque, multis trepidis rebus nostris plusquam expertum. Illi patri meo Druso Germaniam subigenti, tutam quiete suâ securamque à tergo pacem præstiterunt. & quidem cùm ad census (*nescio an*, à censu) nouo tum opere & inadsueto Galliis ad bellum auocatus esset. Quod opus quàm arduum sit, nobis nunc cum maximè, quamuis nihil vltrâ quàm vt publicè notæ sint facultates nostræ exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus. *Ait clarè, Nouo tum opere & Galliis inadsueto. Rem insignem epitoma Liuij non tacuit, libro* CXXXIIII. Cùm Augustus conuentum Narbone ageret, census à tribus Galliis, quas Cæsar pater vicerat, actus. *Idque accidisse ex Dione disco, septimo Augusti consulatu.* ἐς δὲ τὰς Γαλατίας ἐλθὼν ἐνταῦθα διέτριψεν. ἐκεῖνοί τε γὰρ ἐπικηρυκεύσασθαι οἱ ἐδόκουν, καὶ τὰ τέτων ἀκατάστατα ἔτι, ἅτε τοῦ ἐμφυλίου πολέμου δεῦρο ὅπῃ τῇ ἀλκῇ σφῶν ἐπηγομένου, ἦν, καὶ αὐτῶν καὶ ὑπογραφὰς ἐποιήσατο, καὶ τὸ βίον τῶν τε πολιτείαν διεκόσμησε. *Huius autem census duplex modus. Videntur enim tributum & in capita contulisse: & in agros, lacus, pecudes, aliásque facultates. Prius illud eleganter ab Ammiano suggestum, lib.* XVI. *vbi de Iuliano Cæsare verba*: Quàm profuerit anhelantibus extrema pænuria Gallis, hinc maximè claret, quòd primitùs partes eas ingressus pro * capitibus singulis tributi nomine vicenosquinos aureos repperit flagitari, discedens verò septenos tantùm munera vniuersa complentes. *Tertullianus Apologetico*: Sed enim agri tributo onusti, viliores, hominum capita stipendio censa, ignobiliora: nam hæc sunt notæ captiuitatis. *Panegyricus scriptor in laudibus Constantini*: Septem millia capitum remisisti quartam amplius partem nostrorum censuum. *& statim*: Remissione istâ septem millium capitum, vigintiquinque millibus dedisti vires, dedisti opes, dedisti salutem. *iterúmque*: Certè & tum liberi parentes suos cariores habent, & mariti coniuges non grauatè tuentur, & parentes adultorum non pœnitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur. *quæ postrema non est vt vllo modo transferas ad capita, quæ vocabant, agrorum. Aliâs non sum ignarus illud ipsum tributum quod pro modo agrorum penderent, Capitationem dictam à Iurisconsultis, & Saluiano Massilienſi, libro* V. Plerique pauperculorum atque miserorum spoliati resculis suis, & exterminati agellis suis, cùm rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa patiuntur: cùm possessio ab his recesserit, capitatio non recedit, *scilicet à numero iugorum & capitum quibus agri coluntur. Sed perseuero, vt Galli in capita contulerint etiam humana. De agris autem,* Census diuersa ratio. Quando cœperit. Non à Iulio, vt putant, sed ab Augusto. In septimo eius Cõsulatu. Modus eius census. * Capita etiam pro pabulis iumentorum, Ammianus lib. XXII. Capita agrorũ.

lacubus, aliisque, quæ obnoxia tributo: habes apud Iurisconsultos De censibus, & Panegyristem illumipsum: Iacebat illa ciuitas non tam * innixa Romanis, quàm virium defectione prostrata: ex quo eam noui census exanimauerat acerbitas. Nec tamen iustè queri poterat, cùm & agros qui descripti fuerant haberemus, & Gallicani census communi formulâ teneremur, qui fortunis nemini possumus æquari. *Vtrique censui olim præpositi ex primânobilitate viri, vt Drusus ab Augusto, Germanicus hîc à Tiberio: Videtúrque ea non exigua dignitas fuisse, ex Tacito, lib.* XIV. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano. Trebellium dum vterque dedignatur, suprà tulêre. *In lapide,*

Puto leg. *inuisa*

Exactores & præpositi census.

Q. MANILIO
C. F. CORDO. T.
LEG. XXI. RAPAC.
PRÆF. EQVIT. EXACT.
TRIBVT. CIVITAT. GALL.
FAC. CVR.
CERTVS. LIB.

Tabulæ census

Id est, Exactori tributorum ciuitatum Galliæ. *Hi census in tabulis perscripti. Dio in vitâ Caligulæ*: Κυβδίων δέ ποτε, καὶ μαθὼν ὅτι ἐκ εἴη οἱ ἀργύριον, ἠτιάσατό τε τὰς τῆς γαλατῶν ἀπογραφὰς, καὶ ἐξ αὐτῶν τὰς πλουσιωτάτας θανατώσας κελεύσας. *&c. Vnde Tabulæ censuales in Codice Theodosiano, & Iustiniani l.* IIII. *De Agric. & censit. & alibi, Paginæ censuales. Actique videntur singulis lustris. Panegyricus*: Quinque annorum nobis reliqua remisisti. O lucrum omnibus lustris felicius! *aut etiam singulis annis. Namecce in Tacito anno pòst, P. Vitellius & Scantius mittuntur ad census Galliarum, lib.* II. *Tributum tamen ipsum, videtur olim descriptum fuisse in singulos menses. Docet factum Licinij Procuratoris apud Dionem, qui, vt ait, eò malitiæ peruenerat, vt quoniam singulis mensibus tributum erat Gallis pendendum, quattuordecim definiret anni menses. Vide rem non iniucundam, apud optimum scriptorem; quod quidem ad ritus priscos adtinet, lib.* LIIII.

De anno & trib.

Quando exacti ij census.

PAG. 10. Orto ab vndeuicesimanis quintanísque initio.] *In Germaniâ inferiori, hac ætate, vbique* XXI^am *legionem reperio, non decimamnonam. Itaque hîc & sæpius, repone,* Vnaetuicesimanis. *Quæ vox remotior ab vsu hodie, imposuit scriptorum vulgo. Adi si placet, ad lib.* I. *Histor. Notas.*

Vnaetuicesima legio.

Vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu.] *Ante quinque circiter annos, nuntiatâ in vrbe clade Varianâ. cùm quidem Romæ subitum militem Augustus conscripsit, ad tutelam ripæ Rheni; & plerosque è libertinis. Sueton. cap.* XXV. *&* Dio LVI.

In suum cognomentum adsciscí Imperatores.] *Si ad sua tempora Tacitus respexit, clara res: omnes enim post Tiberium ferè Imperatores cognomen sumpserunt à pugnacissimâ gente. At quid est, quòd hîc milites in eo glorientur, nisi si diuini & præscij futurorum? Nam ad hoc æui solus Drusus & Germanicus, cognomine illo vsi, ex decreto quod apud Dionem habes* LV. *& si quisquam ex Imperatoribus, solus certè Tiberius. Sed correctione explico me, & omnino scrib. censeo,* adsciscí imperaturos. *ídque verum, cognomento illo insignitos eos, qui in spe Principatus. Præter dictos, ecce Vitellius Imp.* filium sinu retinens Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortunæ principalis insignibus.

Germanici cognomen Imperatorium.

Prostratos verberibus mulctant.] *Malim*, mulcant, *in hac significatione. Cicero pro Milone*: Quâ in turbâ C. Viuienus senator ita est mulcatus, vt vitam amiserit. *Liuius lib.* XXIX. In legatum, lictoribus prius indignum in modum mulcatis, impetum faciunt. *Idem lib.* VIII. Sperare se, corpore regio mulcato, virum & suos redempturam. *& alibi*, Mulcare virgis. *Quibus locis omnibus*, Multare, *non æquè placet.*

Mulcare quid.

Sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent.] *In legione plenâ, sexaginta centuriones. Dionysius Halicarnassæus, lib.* IX. *& Vegetius, aliique.*

Nil paucorum instinctu.] *Rhenano placet*, vel paucorum, *nec sperno.*

Germanico per Galliam census accipienti.] *Eâ formâ sermonis Iurisconsulto dicta* legatio ad census accipiendos. C. I. D. *De munerib. & honoribus.*

Credebatúrque si rerum potitus foret, libertatem redditurus.] *Imò prodita à Tiberio eius epistola est, quâ de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat. Quæ vna causa necis, pio in patriam iuueni, sed infelici. Sueton. in Tib. cap.* L.

PAG. 11. Mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus.] *Similia Iulianì milites, in seditione apud Lucanum*:

—— Iam respice canos,
Inualidasque manus & inanes cerne lacertos.

Vius

Vsus abit vitæ. bellis consumpsimus æuum;
Ad mortem dimitte senes.

Fausti̇s in Germanicum ominibus.] *An verò*, nominibus? *Sic quidem Suetonius de Caligulâ*: Densissimo & lætissimo obuiorum agmine incessit, super fausta nomina, sidus & pullum & pupum appellantium. *Fausta nomina sunt, Di te seruent Auguste, Imperator, Princeps, Felix, Victor, aliáque ab adulatione vulgi nata. Dio quidem ab hac lectione est*: τόν τε Τιβέριον, *inquit*, ἐμακηγόρησαν, καὶ τὸν Γερμανικὸν αὐτοκράτορα ἐπεκάλεσαν. Læta nomina faustaque.

Ferrum à latere diripuit.] *Rectè* à latere. *Nam mos priscus gladium ex humero suspendere, & demittere ad latus. Homer. Iliad. β.* Gladius olim ab humeris.

* Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετ' ξίφος ἀργυρόηλον. * *Circum humeros iecit clauũ gladium argentatu.*

Odyss. β.

* —— Περὶ δὲ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμῳ. * *Gladium circumdidit armo.*

Virgilius:

Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ensem.

Idem: ——atque ensem collo suspendit eburnum.

Nec id heröum modò sæculo, sed obtinuit posteà. atque adeò apud Romanos. Claudian.

Gestatosque patri scapulis radiantibus enses.

Et Germanos. Windichindus: Subnixi stabant *(Saxones)* paruis scutis, habentes ad renes cultellos magnos. *Ad renes enim (vt eiusmodi scriptorum Atticismus est) valet ad latera. Sed ad vtrum igitur latus gladỹ? soluamus enim & hunc nodum, qui Antiquarios nostros illigauit. Ego aio ad sinistrum, ritu qui hodie obtinet & quem pænè suadet ipsa natura. Nónne prompta & facilis ita eductio? Tamen ad dextrum malunt alỹ. & Polybium in fidem aduocant: qui sic de Romanis libro* VI. Ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιραν, ταυτὶ δὲ περὶ τὸ δεξιὸν φέρει μηρόν. καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἰβηρικήν. Vnà cum scuto, & gladium gestat. hunc quidem ad femur dextrum: & appellant eum Ibericum, siue Hispaniensem. Ad latus sinistrum dependens. Negat Polybius:

Quid respondeo? ambigere vtrè non de teste, sed de testis dictione. Vitỹ locum eum insimulo palàm & defectus. Argumento mihi ista. Primùm ipsa res, falsa, vana: & quam numquam est vt sic tradiderit fidißimus ille scriptor. Deinde Iosephi locus, in eâdem Romanâ armaturâ, paullò diuersus. Libro III. *De bello Iudaico, cap.* III. Οἱ μὲν πεζοὶ θώραξι πεφραγμένοι καὶ περίσσοι, καὶ μαχαιροφοροῦντες ἀμφοτέρωθεν. μακρότερον δὲ αὐτῶν τὸ λαιὸν ξίφος πολλῷ. τὸ γὰρ κατὰ δεξιὸν, σπιθαμῆς ἐστὶ παλαιὸν οὐκ ἐλάττων μῆκος. Pedites quidem loricis muniuntur & galeis: gladios gestantes vtrimque. quorum longior ille est, qui ad sinistram. Nam is qui ad dextram, palmo non est productior. Sed loco spurco. Bini Romanis gladij.

Hæc vera, hæc plena. Ita armati inquam Romani milites, vt binos gestauerint gladios: longum & Hispaniensem ad sinistrum latus; minorem illum qui Sica dictus, ad dextrum. Neque ego dubium habeo, quin Polybius paria scripserit, etiam verborum quæ supersunt argumento. Περὶ τὸ δεξιὸν μηρὸν, *inquit. Si de longo id gladio, quod volunt: an ille propriè ad femur? non hercules, sed ad latus. Sica siue Parazonium est, quod femori appendet: ideo etiam Græcis* Σπαθίδιον *dictum. Glossæ priscæ*: μάχαιρα, τὸ σπαθίδιον, sica. Maior, Hispaniensis. Minor, sica.

Itaque in Polybij verbis distinctè de vtroque isto fuisse arbitror, æquè atque in Iosephi: sed vel incuriâ pluscula verba omissa, vel imperitiâ accisa. De reipsâ quidem quid fluctuant? Cæsar adfirmat satis lib. V. *Com. vbi de Pulfione Centurione Rom.* Auertit hic casus vaginam, & gladium educere conantis dextram moratur manum. *Si dextrâ educendus ei gladius: profectò habuit sinistrũ. Nónne etiam monumenta & lapides Romæ docent passim? ego quidem ita vidi. nónne & Nummi? ecce istos probos, & veteres.* In Polybij verbis defectus.

Lapides contra Polybium.

Et Nummi.

Alter est M. Poblicij Prætoris & Legati Cn. Pompeij: alter Titurij Sabini, fortasse Cæsariani in Galliâ Legati. At enim, inquiunt, Polybij æuo ita omnino fuerit: posteà ea res immutata. Numquam id dederim. Quis enim halitus aut quæ aqua hausta fecit subitò hos diuinos? Deniq. vt decidam, dabo nummum qui ætate par aut maior Polybio, in quo gladius palàm sinister. Vide. Effugium quorundam. Sed id vanum. Nummus vetus arguit.

Seruilij nummus est: vt ipse clamat: eius, qui Floraria primus fecit. Quando igitur ea facta? Plinius ait, libro XVIII. *anno vrbis* DXVI. *Velleius referre videtur in annum* DXIV: *certé vterque, ante bellum Punicum secundum. Et iámne effugium illud satis obseptum de re mutatâ? At pugnant etiam in me Diodori verbis, lib.* V. Ἀντὶ τῶν ξίφους σπάθας ἔχουσι μακρὰς, σιδηρᾶς ἢ χαλκᾶς ἁλύσεσιν ἐξηρτημένας, παρὰ τὸν δεξιὸν λαγόνα. loco gladij Spathas habent oblongas, ferreis siue æreis cathenis dependentes ad latus dextrum. *En, palàm, inquiunt,*

Ad Diodori verba responsum. Et Strabonis.

inquiunt, collocat ad latus dextrum. Fateor. sed de quibus populis id Diodorus? non de Romanis, ne fucum faciant, sed de Gallis. Quod idem de Germanis etiam Strabonem tradidisse scio: Μάχαιρα, *inquit,* μακρὰ παρηρτημένη ᾗ δεξιὸν πλευρόν. Machæra longa, aptata ad latus dextrum. *Atqui mea assertio omnis est de Romanis. Barbari ita gestauerint sanè: quid me lædit? Nec iam dicti solùm, sed quod eos doceo, etiam Parthi. Valerius Flaccus quidem Acinacem dextrum apertè iis tribuit, lib.* VI.

Barbaris gladius dexter.

Etiam Parthis.

Insignis manicis, insignis acinace dextro.

Imago in Notitiâ imperij declarata.

Itaque eo exemplo in Notitiâ Imperij, vbi de Balistâ Quadriroti, reperient assistentem Barbarum cum gladio ad latus dextrum. Hem, hem, quid feci? caussam prodidi & perdidi, cùm Notitiam nominaui. nam illic Thoracomachus, id est Romanus legionarius miles, cum gladio conspicitur dextro. Ita nuper tradidit & effigiem ipsam vulgauit amicus meus, vir litteratus. Quid ego dicam? Lipsium non esse Lipsium, si ea res est. Librum quiuis inspicito. nisi Thoracomachum illic viderint alligatum gladio sinistro, excutiant mihi oculum dextrum. Quin passim in eo libro imagines, pro sententiâ meâ. At ille idem lapides etiam iacit, & figuras profert cum gladio ad dextrum. Fungos, non lapides. Sunt enim gladioli illi, non gladij vt censet: Parazonia inquam, de quibus dixi. Hæc semper militi ad baltheum pendula, velut ordinis & militiæ insigne. Herodianus lib. II. *vbi Seuerus Prætorianos exauctorat & militiâ soluit:* Προσδραμόντες οἱ Ἰλλυριϰοὶ σφαττουσι, τά τε ξιφίδια σπασάμενοι ἀπῆραν ἀπὸ παρηωρημένα, τῷ ἀργυρίῳ καὶ τῷ χρυσῷ εἰς πομπὴν κεκοσμημένα. Procurrentes Illyriciani milites, & gladiolos illos detrahunt, quos auro argentoque ornatos in vsum pompæ suspensos habebant. *Meminit Martialis lib.* XII. *item Glossæ:* Ἀδάζων, μάχαιρα, ica. *Benè & signatè etiam Sozomenus, Eccles. Hist. lib.* IX. *cap.* XII. Γερόντιος δὲ ξίφει ἑαυτὸν παίσας, ὡς ἐ καιρίαν λαβὼν ἤδετο, ἀπασάμενος τὸ ᾗ δὲ τὸ μηρὸν ξιφίδιον, ϰαὶ τὸ ϰαρδίας ἤλασε. Gerontius tertium sese percutiens, vt vidit letalem non esse ictum, stricto gladiolo illo qui ad femur, in cor eum sibi defixit. *Sed satis iam super gladiis digladiatus sum: nisi quod in extremâ Arenâ retinent me paullum Iudæi. Illi videntur gestasse dextros, ex libro Iudic. cap.* III. *Ibi enim legas,* Aod fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus est eo subter sagum in dextro femore. *Et mox:* extulit sicam de dextro femore. *Atque ego facilè id dederim, ex ritu scilicet Orientalium: sed tamen doceor Magistros veteres censere, hominem eum fuisse scæuam. atque ideò tulisse dextrum.*

Etiam Parthis.

Item alia, in qua non nemo lusit, aut lusus.

Figuræ aliquot declaratæ.

Parazonium militare.

An Iudæis dexter gladius?

Legata quæ petiuerant exsolui duplicarique.] *Rectè ergo in Suetonij Tiberio scriptum:* Militi post duplicata ex Augusti testamento legata, nihil vmquam largitus est. *vbi malè Beroaldus,* publicata.

In hiberna cuiusquam non abscessêre.] *Malim:* in hiberna vsquam non.

Pecuniæ militū apud signa.

Cùm fisci de imperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur.] *Tangit non dubiè morem priscum, quo pecunias solitum deponere ad signa. Ii enim militares dij, id templum. Vegetius lib.* II. *cap.* XX. *Sueton. Domit. cap.* VII.

Legiones nihil contatus sacramento adigit.] *Imò,* contatas. *vti ad legiones ipsas referas.*

Qui ius habuerint militis animaduertendi.

Iusserat id Menius castrorum præfectus, bono magis exemplo quàm concesso iure.] *Soli enim illi ius plectendi militis, qui exercitus rector. Et Augusti quidem instituto (quod apud Dionem libro* LIII.*) solis Proprætoribus siue legatis Augusti, quos gladio succinxerat, id ius fuit: posteà etiam proconsulibus, vniuersisque prouinciarum rectoribus, ex lege* VI. *De off. præsid. Saltem vt punirent milites gregarios. leg.* IX. *De custod. reorum:* Qui exercitum accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet.

* *Siue etiam* degressi. Spreta vulgi lectio.

Interea legati ab Senatu * egressi.] *Vulgo,* regressi. *præter historiam. Sunt enim ij qui à Senatu decretum proconsulare imperium deferre debebant, simúlq. mœstitiam eius ob excessum Augusti solari, de quibus suprà: aut certè, qui cognito motu, à Tiberio Senatúq. missi ad res componendas, vt Dio sentire videtur. Regressioni quidem locus non est, quia nulli à Germanico digressi.*

Munatium Plancum, consulatu functum.] *Et quidem nuper. Consul enim fuit anno antè, cum C. Silio. Munatium illum esse, qui Censor fuit anno* DCCXXXII. *fuge credere. Non facilè ætas fert: non Taciti verba. Dixisset enim potius à præcipuo honore,* Censurâ functum. *Filius, credo, eius.*

PAG. 12.

Nocte concubiâ vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt.] *Quod vexillum? illúdne sub quo veterani habebantur? non videtur. Non enim illi solùm, sed duæ legiones in eâdem culpâ. quarum signa aquilæque in castris, non in tabernaculo ducis. Refer ergo ad aliud vexillum, & obseruaritum antiquum. Signum futuræ pugnæ, vexillum purpureum fuit. quod adseruabatur meritò in tabernaculo ducis, quia illi soli ius & arbitrium proponendi. Hoc insignitè & κατ' ἐξοχὴν, Vexillum dictum. Doctè Glossæ veteres:* * Ῥάσιον φάρος, vexillum. *At de more, Cæsar belli Gallici lib.* II. Cæsari omnia vno tempore erant agenda.

Vexillum in tabernaculo ducis. Signū pugnæ.

* *id est,* rutilum

vexillum

vexillum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oporteret. *De bello ciuili:* Sequenti die cùm iter facere Cæsar vellet, renunciatum est à speculatoribus Pompeium de tertiâ vigiliâ in acie stetisse. Hoc nuncio allato, vexillum proposuit. *Plutarchus formam eius satis describit in Fabio:* τὸ δ' μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑφ' ἧ σκηπτικὴς σκιωῆς διατεινόμενος. *Quod Plutarchus χιτῶνα dicit, Tunicam etiam Isidorus*: Russata, quam pœniceam vocant, nos coccineam. Hac sub consulibus Romani vsi sunt milites, vnde etiam Russati vocabantur. Solebat enim pridie quàm dimicandum esset, ante principia poni (*vellem dixisset*, ante prætorium poni, *vel*, supra prætorium; *id enim verius*) quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ. *Plutarchus iterum in Bruto*: ἅμα δὲ ἡμέρᾳ φρέατος μὲν τῷ Βρούτῳ χάλκεον καὶ τῷ Κασσίῳ σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών. *Non ergo simpliciter velum fuit, sed tunicæ forma. Mansit is mos ad tempora imperij labentis. Ammianus, lib.* XXVII. Signis ilicò fixis ex more, cùm vndique ad arma conclamaretur, imperio principis & ductorum stetit regibilis miles: vexillum operiens extollendum, quod erat opportunè subeundæ indicium pugnæ. *Hoc illud vexillum est quod lymphati milites postulant, & cum eo ius scilicet cædis & armorum.*

Tunicæ forma fuit.

Quàm castra primæ legionis: illic signa & aquilam amplexus.] *Hæreo an distinguendum sit*, quàm castra. primæ legionis illic signa. *Videntur enim duæ hæ legiones vnis in hibernis fuisse: sic tamen, vt ritu Romano, quæque legio cum signis seorsum locaretur. Ideo ait Plancum confugisse ad aquilam & signa primæ legionis. Suprà, tres legiones Pannonicæ castris æstiuis simul habebantur: separatæ tamen aquilæ, donec per furorem*, vnà tres aquilas & signa cohortium locarent, *ait Tacitus. Receptam tamen interpunctionem tueri videtur, quod sequitur*, Quantum dedecoris adierit legio, facundè miseratur. *vt videntur hæc in vnius legionis castris gesta.*

Legionibus singulis sua principia.

Diu contatus, aspernantem vxorem.] *Puto verius*, aspernante vxore.

Nec minus tristes qui manebant.] *Lego*, quæ. *de feminis enim sermo, coniugibúsque amicorum.*

Iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus.] *Caium Caligulam in castris natum versiculi prisci adfirmabant*,

In castris genitus, patriis nutritus in armis,
Iam designati Principis omen erat.

Contra Suetonium disputatio, de Caligulæ natali solo.

Etiam Plinius in Germanicâ historiâ, apud Treueros vico Ambitarino, id est, apud hiberna legionum. Et clarè hîc, noster. Suetonius tamen non spernit solùm sententiam hanc, sed longâ & acri disputatione euertit. Cui manus ego nondum do. Quid enim? an vulgus eius æui (nam versiculi illi, Caligulâ principe, statim diuulgati sunt) nescit Imperatoris sui solum genitale? tam impudenti mendacio ludere ius fuit? Non Plinius & Tacitus, ea quæ Suetonius peruiderunt? Scilicet iis cura non fuit inspiciundi Acta? logi. non copia? nugæ. At enim, inquit, natus est Caius patre suo & C. Fontcio Coss. pater autem consulatum eum anno toto gessit, & quidem in vrbe. Non igitur nasci potuit in castris: quoniam pater demum exacto Consulatu in Germaniam est missus. Primùm, Suetoni, quod tu sumis vt datum, fieri potest vt quis illorum iubeat te reponere. ambigo, inquam, vtrum illæ meæ partes consentiant conscisćántq. natum eo anno Caium esse. Video enim dissentire alios in numero annorum quos dicitur vixisse. Et quid si paullo antè natus sit, cùm pater in Germaniâ esset? quid si paullò pòst? Deinde, mî homo, quæritur quando natus Caligula sit, non quando satus. Nónne ipso patre Consule vt tu vis, nasci potuit in castris? Nec enim opus credo eam ad rem præsentiâ patris. Nam Germanicum constat ex Diorsi statim à clade Varianâ continenter in Germaniâ mansisse, ad hunc vsque Consulatum. Suspicari autem probabiliter possum, vxorem quæ tumida & vicina partui, relictam ab eo in Germaniâ donec vterum posuisset. Nam circumduci in longo itinere feminas, vt prisci dicebant, incientes, non ex more; non ex vsu. Potuit ergo nasci in castris, & tamen in consulatu patris. Sed in actis reperio, ais, natum eum Antij. Quid si nomen tibi imponit, & acta de alio quopiam Caio, filio pariter Germanici senserunt? Non enim Caligulæ cognomen discriminis caussâ, opinor, apponi potuit Actis. quoniam Professio apud acta, nato statim puero fieri solita: cognomen autem illud posteà in castris illi datum, à veste. Denique contra tabulas actorum, Plinij pagina est, & hic noster fidelissimus senex: mihi quidem testis ἐν τῇ δίῳ δ'έλτων. Addis amplius, ex Augusti epistolis liquere bimulum demum perductum in castra: non ergo ibi natum. Batuis tu, non pugnas: rude, non gladio feris. Quid enim obstat Agrippinam peperisse in Germaniâ, rediisse in vrbem mariti sui Consulatu: deinde ipsam & infantem in Germaniam reuertisse? Quod Antium prætulerit omnibus secessibus Caius: quin tu hoc argumento, Tiberium Capreis genitum dicis, Tibure aut Lanuuij Augustum? Itaque quidquid Suetonius conetur; me quidem iudice, Hæc pars adhuc, vt in formulâ Senatoriâ est, maior esse videtur. Cui, præter consulares illos, subscribunt Pedanij Senatores, Sex. Victor, & Athenæus libro IIII. *cap.* VII.

Ad primum Suetonij argumentum.

Ad II. argumentum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Militari

Militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda ſtudia vulgi eo tegmine pedum induebatur.] *Ait, ſtudia vulgi: militaris ſcilicet. Nam Tribuni & centuriones dignioréſque militum; veſte & habitu erant à gregariis diſtincti, vt alibi dicam accuratè. At caliga, tegmen vulgi. Infrà*: Tanquam parum ambitiosè filium gregali habitu circumferat, * Caligulamque appellari velit. *Non cepit prorſus Dio, qui vertit, ὅτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλεῖστον ξαφεὶς τῆς στρατιωτικῆς ὑποδήματος ἀντὶ τῆς ἀσκιδῶν ἐχρῆτο. Melius Suetonius*, Caligulæ cognomen caſtrenſi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. *Caligatus igitur, manipularis, gregarius eadem ſunt: pro militum plebe, id eſt qui honorem aut gradum in caſtris nondum ceperunt. Sueton. in Auguſto, cap.* XXV. Dona militaria aliquanto faciliùs phaleras & torques, quidquid auro argentoque conſtaret, quàm vallares ac murales coronas quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parciſſimè & ſine ambitione, ac ſæpe etiam caligatis tribuit. *Iuriſconſultus, l.* IX. *De cuſtod. reorum.* Qui exercitum accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet. *cum exceptione dixit, quia in digniores non habet. Legi in lapide vetuſto,*

Caliga militis gregarij.
* Quaſi parvam caligam.

C. OPPIO. C. F. VEL.
OMNIBVS. OFFICIIS.
IN. CALIGA. FVNCTO.

Et ab eâdem ſententiâ Seneca quinto De Beneficiis ſcripſit, Marium à caligâ ad conſulatum peruenisse: *id eſt ab infimis ordinibus. Item Plinius lib.* VII. *Ventidium* inopem iuuentam in militari caligâ toleraſſe. *Quanquam non abnuam, quin caligæ digniorum etiam militum: ſed cum diſcrimine, puta aureis an argenteíſue clauis diſtinctæ. Vnde cum additione* Speculatoria caliga, *apud Sueton. & Tertullianum.*

Cal. cap. III. De coronâ militis.

Quod nomen huic cœtui dabo? militéſne appellem.] *Imitatum videtur exoratione Scipionis apud Liuium, pariter in ſeditione militari, lib.* XXVIII. Quos nec quo nomine quidem appellare debeam, ſcio. ciues? qui à patriâ veſtrâ deſciſtis. milites? qui imperium auſpiciumque abnuiſtis, ſacramenti religionem rupiſtis.

Diuus Iulius ſeditionem exercitus verbo vno compeſcuit.] *Plutarchus, Dio, Suetonius, & Lucanus,*

——diſcedite caſtris,
Tradite noſtra viris ignaui ſigna Quirites.

Religio in capiendis ſignis.

Illa ſignis à Tiberio acceptis.] *Apparet religionem aliquam fuiſſe in militiâ ordiendâ. Credo autem hanc primam legionem conſcriptam, poſt cladem Vari.*

Belgarũ laus, ſed olim.
* *Verba Taciti vide* IV. *Hiſt.*

Vt Belgarum iſtud decus ſit.] *Gloriemur Belgæ. Nos iam olim Cæſaris teſtimonio,* omnium Gallorum fortiſſimi: *nos nunc Germanici, idonei & validi* ſubuenire Romano nomini, comprimere Germaniæ populos. *Nos* * *Ciuilis voce*, Gallorum robur. *Præclara iſta, at non illud,*

*Olim fuêre ſtrenui Mileſij.

——*Πάλιν ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι.

PAG. 13. Tua pater Druſe imago.] *Cur imaginis mentio? Suſpicor huius Druſi inter ſigna imaginem cultam: quia eo duce res pulcherrimæ geſtæ. Nec enim ſolæ Impp. imagines habebantur innexæ ſignis, ſed & aliorum quos Imperator ſibi velut æquabat. Sueton. Tiberio*: quædam munera Syriacis legionibus dedit, quòd ſolæ nullam Seiani imaginem inter ſigna coluiſſent. *Hanc igitur præſentem intuens, iſta pronuntiat filius.*

Imago Druſi in ſignis.

Animaduerſionis nouum genus.

Stabant pro concione legiones diſtrictis gladiis.] *Exemplum, niſi fallor, primum animaduerſionis à milite ipſo vſurpatæ: quod hodie in noſtrâ militiâ vulgò obtinet. Ammianus tamen id recenſuit, quaſi ex more priſco, lib.* XXIX. Cùm inueniſſet eos exercitu circumſeptos; Quid de iſtis nefariis, inquit, proditoribus fieri oportere contubernales deuoti cenſetis? Secutuſque adclamationem rogantium ſanguine vindicari, eos qui inter Conſtantianos merebant, priſco more militibus dedit occidendos.

Centurionatum inde egit.] *Neſcio an*, legit. *quâ formâ Senatum legere dicimus.*

Et cui erant donaria militaria.] *Scilicet, torques, phaleræ, haſtæ, coronæ. ex quibus promoueri ad ordines altiores milites ſolere, indicat etiam Lucanus, lib.* I.

Milites promoti ex donis.

——ſummi tum munera peili
Lælius, emeritíque gerens inſignia doni
Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Etiam ex cenſu

Inter omnia autem quæ noſter enumerat, cur ſiluit cenſum? cuius rationem habitam in declamatione quapiam oſtendit Portius Latro: Cenſus ſenatorium gradum aſcendit, cenſus in caſtris ordinem promouet, cenſus iudices in foro legit.

PAG. 14. Maieſtate ſaluâ, cui maior è longinquo reuerentia.] *Vera & callida gnome. A Thucydide videri poteſt, lib.* VI. *τὰ γὰρ, inquit, δι' ὀλίγου πλείους πάντες ἴσμεν ἢ θαυμάζομεν, καὶ τὰ μὲν λεγόμενα ἤκουσται δ' ὀλίγα; ὀντα.*

Duodecim

Duodecim millia è legionibus ſex, & viginti ſocias cohortes.] *Diſtinctio præter hiſtoriam. Interpunge,* è legionibus, ſex & viginti ſoc. *Quattuor enim dumtaxat legionum miles, in id bellum ductus: nec plures in Germaniâ inferiori erant. Clarum ex ſequentibus, vbi legiones, enumerat:* Mox prima legio: ſiniſtrum latus vnaetuiceſimani clauſere, dextrum quintani: viceſima legio terga firmauit.

Limitémque à Tiberio cœptum ſcindit.] *Fortè,* ſcandit. *Vtrum autem limes hic à Tiberio ſtructus ad ſecernendos diſcriminandóſque Germanos? an potius agger & via?*

Latera concædibus munitur.] *Alij,* munit: *ego,* munitus, *malo. Muniendi hic mos à Germanis Galliſque. Ammianus, lib.* XVI. Difficiles vias & ſuapte naturâ cliuoſas concædibus clauſere ſollerter, arboribus imminenſi roboris cæſis. *Vſus eâ voce & Cæſar.* Concædes.

Templum quod Tanfanæ vocabant.] *Quis deus, quæ dea? Quidam* ἐτυμολογίζουσι *quaſi eſſet,* T'aenfanck, *quod linguâ noſtrâ principium rerum. At Britanni priſci, ſuâ linguâ Tan, ignem vocant.* Tanfanæ templum.

Iulia ob impudicitiam olim à patre Auguſto inſulâ clauſa.] *Qui feminam hanc impudicitiæ arguant, multi teſtes. Seneca de Benef. lib.* VI. *cap.* XXXII. Auguſtus flagitia principalis domus in publicum emiſit, admiſſos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comeſſationibus vrbem, forum ipſum ac roſtra ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in ſtupra placuiſſe, cotidianum ad Marſyam concurſum, cùm ex adulterâ in quæſtuariam verſa ius omnis licentiæ ſub ignoto adultero peteret. *Plinius,* Apud nos huius licentiæ exemplum non eſt aliud, quàm filia D. Auguſti, cuius luxuria noctibus coronatur Marſyam litteræ illius dei gemunt. *vel, vt clariſsimus Torrentius emendat,* illius deſcribunt *etſi ego malim,* degemunt. *De hoc Marſyâ, præter ea quæ dixi Antiquis, Sidonius,* PAG. 15. Iuliæ impudicitia.

Marſyæque timet manum ac * rudentem.

id eſt tribunal metuit & forum. Arnobius lib. II. Quia fornicem Lucilianum & Marſyam Pomponij obſignatum memoriâ continetis. *Vide Dionem lib.* LV. * *Emenda* tridentem.

Spreuerátque vt imparem.] *Taurum non ad illud iugum.*

Obſcuram fore necem longinquitate exilij ratus] *Id eſt, diuturnitate. Nam relegata Iulia anno* DCCXLVIII. *ex quo ad hunc diem anni ferè viginti.*

Par cauſſa fæuitiæ in Sempronium Gracchum.] *Velleius lib. poſteriore:* Quinctius Criſpinus ſingularem nequitiam ſupercilio truci protegens, & Ap. Claudius & Sempronius Gracchus ac Scipio, aliique minoris nominis vtriuſque ordinis viri, quaſi cuiuſlibet vxore violatâ, pœnas pependêre: cùm Cæſaris filiam, & Neronis violaſſent coniugem. *Vidimus & nummos huius Gracchi,* TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIII. VIR. Q. DESIG. *id eſt, quatuoruir, quæſtor deſignatus. in parte alterâ,* DIVI. IVLII. F. Sempronius Gracchus.

Ab L. Aſprenate proconſule Africæ.] *Credo cognomen eſſe gentis Noniæ. De Aſprenatum claritudine & familiâ conſulari Plinius lib.* XXX. *cap.* VII. *Suetonius in Aug. cap.* XLIII. Aſprenatum familia.

Idem annus nouas cærimonias accepit, addito Auguſtalium ſodalium ſacerdotio.] *Idq; exemplum placuit deinceps in omnibus Imperatoribus, qui facti Diui. Ità ſodales Flauij, Hadrianales, Æliani, Antonini, paſſim in hiſtoriâ memorati. Lapis priſcus:* Sodales Auguſtales.

NERONI. CÆSARI. GERMANICI. F.
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVGVS. PRON.
FLAM. AVGVSTALI. SODALI. AVGVSTA-
LI. Q. Q. NOVANIVS. Q. L. SÆVIVS.

Vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris ſodales Titios inſtituerat.] *Pugnat aperto Marte ſecum Tacitus, lib.* II. *Hiſtoriarum: vbi vult ſodales Titios (ita enim ſcrib. non Tatios, ex lapid. & libris; dictíque à prænomine Tatij) inſtitutos non retinendis ſacris, ſed memoriæ Tatij ſacrandæ. Quæ cauſſa hoc quidem loco aptior erat, fortaſſe & verior.* Faces Auguſtales ſubdidere, quod ſacerdotium vt Romulus Tatio regi, ita Cæſar Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. *Dionyſius hanc rem non attigit, contentus dixiſſe, honeſtè ſepultum Tatium, & quotannis ei publicas inferias factas.* Sodales Titij. Diſſidet à ſe Tacitus.

Ludos Auguſtales tunc primùm cœptos turbauit diſcordia.] *Quomodò id verum? ſiquidem ludi Auguſtales iampridem inſtituti celebratique. Q. Ælio Tuberone, Paullo Fabio Coſſ. vt dixi ſuprà. Reſcribe igitur,* tunc primùm cœpta. *idque Tacito ipſo auctore, infrà:* Theatri licentia proximo priore anno cœpta grauius tum erupit.

Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli.] *Imò verò, quod cenſeo me primum aduertiſſe, Auguſtus id ludicrum inuênit. Suidas:* ὄρχησις, πάντιμος. παύτλιω ὁ Αυγεσος Καῖσαρ ἐφεῦρε, Πυλάδε καὶ Βαθυλλίδε ὡρῶτον ἀυτλιω μετελθόντων. *Emenda,* ὄρχησις, παντόμιμος. *Et verè Suidas. Ante Auguſtum ſanè liberáque rep.* Pantomimorum origo.

Pantomimorum nullum vestigium. Zosimus lib. 1. *inter caussas labefactati imperij non vanè refert, quòd* Octauiani temporibus pantomimorum saltatio priùs incognita in vsu esse cœperit, Pylade ac Bathyllo primis eius auctoribus. *Quod Suidas notat, in* Ἀθηνοδώρος: *caue ad Tiberij tempora referas, sed Augusti.* κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ ἡ παντόμιμος ὄρχησις εἰσήχθη, οὔπω πρότερον οὖσα. *Emenda etiam sic prorsùs in Suidâ,* Βαθύλλω. *Duo Pantomimi siue histriones (vulgò enim in historiâ, vt hîc Tacito, miscentur ea voces) eximij, Pylades & Bathyllus. Posterior, ignis & delicium Mæcenatis. Dionem non capiunt vulgo, qui hunc amorem honestè tetigit, lib.* LIIII. ὅθενπερ καὶ σοφῶς ὁ Πυλάδης ὑπεμιμνήσκετο ὑπ' αὐτοῦ (Αὐγούστου) ἐπεὶ Βαθύλλῳ ὁμοτέχνῳ τέ οἱ ὄντι καὶ τοῦ Μαικήνα πρότερον διεστασίαζεν, &c. *vbi tamen intellegi etiam potest, hunc Bathyllum seruum Mæcenatis fuisse. Seneca pater,* Recitabit rescriptum Labieni pro Bathyllo Mæcenate (*corrige,* Mæcenatis) in quo suspicietis adolescentis animum illos dentes ad mordendum prouocantis. *Corruptum id nomen, apud eumdem Senecam, Præfat. lib.* III. Si Thrax essem, Fusius essem: Si Pantomimus essem, Pantillus essem: si eques, Melisson. *Lege,* Bathyllus essem.

Suidas emendatus.

Bathyllus deliciæ Mæcenatis.

Itemq. seruus. Alexandrinus fuisse videtur hic Bathyllus, ex Athenæo lib. 1. Correctus Seneca.

PAG. 16. Cateruas Germanorum cis Rhenum colentium.] *Vt erant Vangiones, Triboci, Nemetes, Treueri, Neruij. sed & pars aliqua Batauorum.*

Mattiacum. Cæsar incenso Mattio.] Ματτιακὸν *Germaniæ vrbs est Ptolomæo. Marspurgum Hassiæ esse, non abhorret à vero. Adfirmare enim hæc talia, in tantâ mutatione temporum, stultum: & tamen suauis hodie ingeniorum lusus. Ab hoc autem Mattio, Mattiacos nostros quidni deducam? Vt non solùm conterminii ia & socij, sed etiam consanguinei sint Batauorum.*

Mattiaci è Cattis.

Tanto magis fidus, r bus commotis potior habetur.] *Imò scribo,* rebusque motis. *ex sententiâ, & Taciti e mplo, lib.* XIIII. Ducem tantum defuisse, qui rebus motis facilè reperiretur.

Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum.] *Horum & plurium ducum mentio apud Strabonem, lib.* VII. ἔτισαν δὲ δίκας ἅπαντες, ἡ παρέχον τῷ νεωτέρῳ Γερμανικῷ λαμπρόταταν θέλαυδον, ἐν ᾧ ἐθελαμβεύθη ὑπὸ ὀπτιμάτων ἀνδρῶν σώματα καὶ γυναικῶν, Σεμιγοῦντός τε καὶ Σεγέστου υἱός, (*corrige* Σεμμοῦντός τε Σεγέστου υἱός, *copulâ item deletâ*) Χηρούσκων ἡγεμών, καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ, γυνὴ δ' Ἀρμηνίου τοῦ πολεμαρχήσαντος ἐν τοῖς Χηρούσκοις ἐν τῇ πρὸς Οὐάρον ξυμβολῇ.

Hodie Sigismundus. Strabo correctus.

Sacerdos apud aram Vbiorum creatus.] *Frequens huius aræ mentio. Vidi qui vellet* * *Bonnam nunc esse. ego vereor vt propius abfuerit ab opido Vbiorum. Quidquid hodie sit, puto originem ei loco à veneratione Augusti, cui nouo cœliti ara illîc, receptâ adulatione, exstructa, vti* * *ara Lugduni: & ad eam sacerdotes ex primoribus gentis. inter quos hic Segimundus.*

* Vide Epistol. Iac. Campij in Nouo-Ant. Modij.

* De quâ & de eius sacerdote, Epitoma Liuij CXXXVII.

PAG. 17. Ipsi sedem veterem in prouinciâ pollicetur.] *Nescio an verius,* vetere in prouinciâ. *id enim ad securitatem Segestis, ne sedem acciperet in prouinciâ nouâ obnoxiâ hosti. Per veterem autem prouinciam, ceperim Galliam. infrà,* Coleret Segestes victam ripam, redderet filio sacerdotium. *Tamen fieri potest vt sedem iam ante defectionem in Galliâ habuerit.*

Prouincia vetus.

Puer quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.] *Apud alios nihil repperi. Tacitus hæc narrauerit, in rebus Caij aut Claudij, libris qui perierunt.*

Hominem Germanos numquam satis excusaturos.] *Fortè,* accusaturos. *& statim,* ignorantiam imperij Rom.

Pedo Pópeius. Equitem Pedo Præfectus finibus Frisiorum ducit.] *Credo Albinouanus Pedo, cuius fragmentum exstat de nauigatione Oceani. Est tamen & alius Pedo Pompeius vir illustris, quem nominat Seneca in Ludo de morte Claudij.*

Teutoburgiensis saltus. Haut procul Teutoburgiensi saltu.] *Nomen etiamnum retinet inclytus Romanâ clade saltus,* Teuteberg: *& victoriæ cognomine insignis campus,* Winfeldt, *ad opidulum Hornam, in Westfaliâ.*

Et dimensis principiis trium legionum manus ostentabant.] *Quo argumento ex principiis colligebatur manus trium legionum? Quia quotiens plures legiones vnis castris, principia suæ cuique legioni descripta: in quibus aquila & signa. Dixi aliquid suprà.*

Mos de foueis non vulgatus. * Tale aliquid è Suetonij Nerone eruas, cap. XLIX.

Quot patibula captiuis, quæ scrobes.] *Obseruo scrobium mentionem aliquotiens in supplicijs. siue quia soliti puniendum in scrobe collocare, quo securius ferirent: siue, quia deposituri in eâ* * *cadauer. Vix enim est, vt eiusmodi damnati, combusti fuerint, aut iusta eis facta. Tacitus lib.* XV. Pœna Flauij Veianio Nigro Tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit: quem Flauius vt humilem & angustum increpans, Ne hoc quidem, inquit, ex disciplinâ. *Philo Iudæus, εἰς Φλάκκον: apparatum supplicij eius describens:* οἱ δὲ ἀπονδεῖ διώκοντες καταλαμβάνουσι, καὶ οἱ μὲν ὀλίγοι ὤρυττον βόθρον, οἱ δὲ περὶ βίαν εἶλκον ἀφνιάζοντα καὶ πεκραγότα. *id est,* Illi (milites) vno spiritu persequentes eum comprehendunt: & pars statim foueam fodiunt, pars per vim clamantem reluctantemque trahunt.

* De

* De *Scrobe, verißimè notaſſe me cenſeo, iacta in eam corpora damnatorum. Id, qui tunc mores, pro ignominiâ. nec enim terrâ corpora condebant, ſed igne abſumebant. Iuuat in arcano ritu Polybius, de Carthaginienſibus ſupplicio affectis*: κολοβώσαντες δὲ καὶ σωζόψαντες τὰ σκέλη, ἔτι ζῶντας ἔῤῥιψαν εἴς τινα τάφρον: Admutilantes eos & crura frangentes, etiam viuos adhuc proiecerunt in quandam ſcrobem. *lib.* I. Damnati in ſcrobem iacti.

Neque Imperatorem auguratu & vetuſtiſſimis cærimoniis præditum adtrectare feralia debuiſſe.] *Non augures ſolùm, ſed Pontifices, &, opinor, omnes ſacerdotes arcebantur à funeſtis. Appáret ex facto Auguſti & Tiberÿ, qui velo interpoſito, mortuos laudarunt.* PAG. 18. Dio LV.

Quondam à L. Domitio aggeratus.] *Neronis principis auo. Tacitus, libro* IIII. Pòſt exercitu flumẽ Albim tranſgreſſus eſt, longiùs penetratâ Germaniâ quàm quiſquam priorum. eaſque ob res inſignia triumphi adeptus eſt. *Sueton. Nerone, cap.* IIII. Non minus aurigandi arte in adoleſcentiâ clarus, quàm deinde triumphalibus ornamentis ex Germanico bello. *In alium ſanè Domitium iſta non cadunt. Vides autem ex his ſimilibúſque in Tacito locis, quàm vetus in paluſtribus aggerundæ terræ mos. Quod genus, Pontes, Aggeres, Limites, Kaÿ dicuntur. Quæ vox poſtrema etiam hodie Batauis familiaris.* L. Domitiùs. Aggeres in paludibus.

Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.] *Eſt ergo idem ille, de quo lib.* III. Inter quæ Seuerus Cæcina cenſuit, ne quem magiſtratum cui prouincia euenisſet, vxor comitaretur. multum antè repetito concordem ſibi coniugem, & ſex partus enixam. ſeque, quæ in publicum ſtatueret, domi ſeruatum iſſe, cohibita intra Italiam, quamquam ipſe pluris per prouincias quadraginta ſtipendia explet iſſet. Cæcina Seuerus.

Apud Romanos inualidi ignes.] *Similis prorſus deſcriptio Xenophontæa, in deſperatione pari*; περὶ Κύρ. ἀναβάσεως γ. Ταῦτα ἐννοούμενοι καὶ ἀθύμως ἔχοντες, ὀλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἑαυτέων σίτια ἐγκύσαντες, ὀλίγοι δὲ πυρὰν ἔκαυσαν, ὅπῃ δὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ ἐκ ἦλθον ταύτῃ τῇ νυκτί. ἀνεπαύετο δὲ ὅπῃ ἐτύγχανεν ἕκαστος, ἀδυνάμενοι καθεύδειν ὑπὸ λύπης, καὶ πόθῃ παῖδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων, ἧς ἔποτε ἐνόμιζον ἔτι ὄψεσθαι. Xenophontæa imitatio.

Interruptæ voces.] *Quæ, aut quorum? Vigilum. Ita capiendi auctor ipſe Tacitus* V. *Hiſt.* Vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tanquam iuſſi ſilere, ne quietem eius turbarent. Ita intermiſſo ſigno & vocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos. *Duo igitur ſollennia Romanis vigilibus, Signum & Voces. Signum, capio Tubam: Voces, iſtas quas interpoſuiſſe videntur munere ſuo functi, ad vigiles alios excitandos. Colligo ex Ambroſio Hexam. lib.* V. *cap.* XV. *vbi militari more de vigilius gruum*: Ceteris quieſcentibus, aliæ circumeunt. pòſt vbi vigiliarum tempus fuerit impletum, perfuncta munere, in ſomnum ſe præmiſſo clangore componit, vt excitet dormientem, cui vicem muneris traditura eſt. Voces vigilum

Quarum decumana maximè petebatur, auerſa hoſti & fugientibus tutior.] *De nominibus portarum, quæ in caſtris, facilè rem expedio: non tam facilè de numero. Caſtrorum Rom. plerumque* quadrata forma ex Polybio, Hygino, Vegetio. Ideo videntur portæ fuiſſe quattuor. Ioſephus lib.* III. Ἰουδαϊκ. ἁλώσεως clarè: πύλαι δὲ ἐνοικοδομοῦνται τέσσαρες, κατ' ἕκαστον τοῦ τειχόλε μέρος, id eſt: Portæ autem caſtris inædificantur quattuor, ad cuiuſque valli partem. *Argumento etiam loci Liuiani, lib.* XL. *vbi eruptio deſcripta L. Æmilÿ in Ligures*: Ad quattuor portas exercitum inſtruxit, vt ſigno dato ſimul ex omnibus partibus eruptionem facerent. *nominátque deinceps, Portam extraordinariam, Dextram principalem, Sinistrãm principalem, Quæſtoriam. Sed ſi hic iuſtus numerus: quid fiet Prætoriæ portæ, quid Decumanæ, & Quintanæ? Æſtuamus. nec ſcio an me emergam. Primùm quod ibi in Liuio ſcribitur*, erumpere extraordinariâ portâ iuſſit, *falſum eſt: & emenda*, ordinariâ. *quæ eadem cum Prætoriâ: Liuio hîc ſic dicta, quia legitimum & ordinarium eâ erumpere in hoſtem. Quæſtoriam, cenſeo eandem cum Decumaná. Quintanam, dico eſſe nullam. Feſtus ſolus eam adſtruit*: Quintana appellabatur porta in caſtris poſt Prætorium, vbi rerum vtenſilium forum fuit. *& ego deſtruo, reponóque*, Quintana appellabatur pars in caſtris, *vel ſimpliciter*, appellabatur in caſtris. *nam portæ nomen additum à Paullo, non à Feſto. Quintanam certè portam non fuiſſe, ſed partem certam caſtrorum vbi res venales, paret clarè ex Liuio lib.* XLI. Prætorio deiecto, direptis quæ ibi fuerunt, ad quæſtorium, forum, quintanamque hoſtes peruenerunt. *& lege ſequentia, videbis quintanam eſſe in mediis caſtris. Hyginus manuſcriptus*, In quæſtorio maximè legati hoſtium & obſides, & ſi qua præda facta fuerit in quæſtione ponitur. Lateribus eiuſdem tendere debet ad Viam quintanam centuria ſtatorum vt poſticum prætorij tueantur. *Iſidorus lib.* XV. *cap.* II. Quintana, pars plateæ quinta eſt, quâ carpentum progredi poteſt. *Via igitur. idémque diſces ex Polybÿ libro* VI. *Suetonius in Nerone planè idem adſignificat, cap.* XXVI. Tabernulas etiam effringere & expilare, quintana domi conſtituta, vbi partæ & ad licitationem * diuidendæ prædæ pretium aſſumeretur. *Non aliud ergo quàm via latior, in vſum fori. à metatione agrorũ inuento nomine,* PAG. 19.
Portæ caſtrorum.
* Interdũ enim trigona, vel rotunda, pro re natâ, aut ingenio loci. Veget. lib. I. cap. XXIII.
Quattuor tantùm fuiſſe.
Portam vnam pluribus nominibus dictam. Prætoria & ordinaria eædé.
Quæſtoria & Decumana eædem.
Quintana, nulla porta.
Correctus Feſtus.
Quintana via.
* Legerim, *diuendenda*

Ordo situsque portarum. I. Prætoria.

vt in portâ Decumanâ. Ecce ergo tibi portas quattuor: sed videamus ordine. Prætoria, siue Ordinaria, aduersa hosti. Hyginus ille non vulgatus, Vt regiones castris subiaceant, porta prætoria semper hostem spectare debet. *Vegetius lib.* I. *cap.* XXIII. Porta prætoria aut Orientem spectat, aut illum locum qui ad hostes pertinet; aut si iter agitur, illam partem ad quam exercitus est iturus, intra quam primæ centuriæ tendunt, & dracones ac signa constituunt. *Idem & Festus.*

II. Decumana.

Huic opposita ex diametro, Decumana. vel à limite decumano, vel, vt Hygini verba sunt, à cohortibus decimis ibi tendentibus Decimana appellata. *Vegetius,* Decumana porta quæ appellatur post Prætorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam. *Hanc eandem quòd Quæstoriam appellem; moueor, quia Quæstorium Prætorio proximè subiectum. Vt ergo ab illo, porta anteposita Prætoria: quidni à Quæstorio pariter hæc Quæstoria dicta? Nam Decumanam recto rigore (loquar cum Gromaticis) Quæstorio censeo respondisse. Ex narratione Liuianâ, lib.* x. Ab tergo castrorum decumanâ portâ impetus factus. itaque captum Quæstorium. *Considera tu. nam mihi non vacat omnia κατὰ λεπτόν. Ex his item Hygini verbis,* Quæstorium dicitur, quòd aliquando Quæstores ibi pedaturam acceperint: quod est supra Prætorium, in rigore portæ quæ à cohortibus decimis Decimana est appellata. *Et tamen si quis miscere Quæstoriam cum dextrâ principali mauelit aut sinistrâ: non pertendam ego. Reliquæ sunt duæ*

III. Dextra principalis.

portæ, Principales: quæ limitem quem posui scindunt è transuerso, spacio vtrimque pari. Dextra, Prætorij respectu. de quâ Liuius lib. XL. Ad dextram principalem hastatos legionis primæ instruxit. *& lib.* IIII. Fabius Vibulanus coronâ primùm vallum defendit. intentos deinde hostes in vallum, egressus dextrâ principali cum triariis repentè inuadit.

IV. Sinistra, principalis.

Sinistra, de quâ idem scriptor: Tertia legio aduersus principalem sinistram portam instructa est. *Vtrique nomen, à principibus qui ibi tendebant. Adi Festum, in voce Principalis. Sed & via Principalis* Liuio Hyginóque dicitur in castris, à causâ eâdem.*

* Lib. x.

Cæcina proiectus in limine portæ, miseratione demũ, quia per corpus legati eundũ erat, clausit viam.] *Habes idem prorsus factum in Plutarchi Pompeio, sub initiũ. Vide.*

Tacitus correctus.

Equos dehinc, orsus à suis.] *Ferri potest intelligíque: præoptem tamen,* à suo. *Vt Commentario Cæsaris primo:* Cæsar primùm suo, deinde omnium, è conspectu remotis equis. *Statim etiam,* Hostis facile excidium. *sententia desiderat, non,* Hosti, *quod inoleuit.*

Pons in Rheno. Tamen & alij duo Rheni pontes, Bonnæ & Geldubæ. ex Floro.

Ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solui prohibuisset.] *Quâ parte Rheni iste pons? Ne trahant ad se Agrippinenses: falluntur. apud Treueros fuit. Nam Agrippina discedens à marito, tumultu militari, in Treueros iit, vt suprà lectum nobis, ibíque mansit. Pons ergo eopse in loco. Strabo lib.* IV. Μετὰ δὲ τοὺς Μεδιομάτριχας καὶ Τευτόχους παροικοῦσι τὸ Ἴσιον Τευτάρχοι (puto, Τευτόροι) καθ' οὓς πεποίηται τὸ ζεῦγμα ὑπὸ τῆς ῥωμαίων νυνὶ τῆς στρατηγάντων τὰ Γερμανικὸν πόλεμον.

PAG. 20.

Sidere æquinoctij, quo maximè tumescit Oceanus.] *Idem Cæsar sensit scripsítque, nauigatione Britannicâ, in Commentarius suis. Et vide Posidony non abhorrentem ab vsu hodierno disputationem super totâre, apud Strabonem, lib. tertio extremo. quem tamen ipse haud iustè refellit.*

Arenarij montes ad mare.

Eadem freto, litori, campis facies.] *Ex his pluribúsque locis clarum, non fuisse loco litoris olim arenarias illas moles verius quàm montes, quæ Oceanum hodie arcent: succreuítque maiorum æuo illa arenarum vis, satione caricis, non sine monitore deo.*

Nihil strenuus ab ignauo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre.] *Clarum est scribi debere,* sapiens ab imprudenti.

Intricata narratio Taciti.

Penetratúmque ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat.] *Ego verò hîc obhæreo. Suprà scriptum:* Reducto ad Amisiam exercitu, legiones vt aduexerat, reportat. *Si ad Amisiam Germanicus classem conscendit, Rhenum & Galliam petiturus: quo casu nunc ad Visurgim? Tempestate, inquies. Benè. sed quomodo Vitellius, qui & ipse paullo antè ad Amisiam, & (ne tempestatem iterum suspicère) terrâ iit, nunc quoque ad Visurgim? Hæc si probè*

Contra rationem omnem viæ.

narrantur Germaniam profectò petiêre: nõ Galliam repetiêre. aut fallunt me locorum omnes situs. Hærentem hîc transfert me vir magnus & è magnis, qui* Visurgim *prauum glossematium censet, & scripsisse Tacitum:* Penetratumque ad amnem, quò Cæsar. *Assentior.*

Ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat.] *Segimeri filium Sesithacum nomine. Strabo lib.* VII. Ἔτι δὲ Σεσίθακος Αιγιμήρου υἱὸς τῆς Χηρύσκων ἡγεμόνος. *Sed corrige in Strabone,* Σιγιμήρου. *Nam Taciti scriptura ad etymon apta eius linguæ.*

* Hærentem hîc transfert me vir magnus & è magnis, qui Visurgim prauum glossematium censet, & scripsisse Tacitum: Penetratumque ad amnem, quò Cæsar. Assentior.

Cassij Seueri libidine.] *Scribam infrà, ad librum* IIII.

Carmina incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiámque eius.] *Intellegit eaipsa carmina quæ exstant Suetonio, cap.* LIX.

Cultores Aug. per domos.

Cultores Augusti qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur.] *Hoc est quod Ouidius de pietate suâ gloriatur,*

Nec

Nec pietas ignota mea est. videt hospita tellus
In nostrâ sacrum Cæsaris esse domo.

Quódque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset.] *Rideamus. & eo magis, quòd Iurisconsultis etiam discrimen aliquod repertum hac in re. qui tradunt,** Non videri contra maiestatem fieri ob imagines Cæsaris, nondum consecratas, venditas. *Ergo consecratas vendi, commissum fuit. Iure exagitat purpuratos illos stipites Tertullianus*: Publicos æquè deos fœdatis, quos in hastario vectigales habetis. Si Capitolium, si olitorium forum petitur, sub eâdem voce præconis, sub câdem hastâ, sub eâdem annotatione Quæstoris diuinitas addicta conducitur. Imagines Cæsaris an vendi ius sit. * L. non cõtrahit. D. Ad L. Iuliam Mai. & l. qui statuas.

Rubrio crimini dabatur violatum periurio nomen Augusti.] *Vulgatum, vt sanctissimum iuramentum esset per nomen & numen Augusti. Horatius id accidisse testatur eo etiam viuo*: Iuramentum per nomen Aug.

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.

Sapiens ille Claudius, iusiurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit, quàm per Augustum. *Ait Sueton. cap.* II. *Tertullianus*: Maiore formidine & callidiore timiditate Cæsarem obseruatis, quàm ipsum de Olympo Iouem: citius denique apud vos per omnes deos, quàm per vnum genium Cæsaris peieratur. *Minutius Felix*: Et est eis tutius per Iouis Genium peierare, quàm regis. *Nec mentiuntur duo sanctissimi scriptores, ex iis quæ legibus firmata video De iureiurando, l.* XIII. *sub finem.* * *Lucanus inter vltiones sanguinis ciuilis hanc posuit, vt mihi videtur, facundè*: Eius religio. * Lib. VII.

——cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas est.
Bella pares superis facient ciuilia diuos.
Fulminibus Maneis radiisque ornabit & astris,
Inque deûm templis iurabit Roma per vmbras.

Formulæ autem iurandi erant, per Genium, per Fortunam, per Salutem Principis.

Quæ vbi innotuere Tiberio, scripsit consulibus.] *Errat igitur Dio fine libri* LVII. *qui ait Tiberium voluisse damnari eum qui statuam cum hortis vendidisset: sed obstitisse pudorem. quia primus à Consule sententiam rogatus esset. Nam Tiberius, vt vides, non interfuit.* PAG. 21. Dionis error.

Ludis quos mater sua in honorem Augusti sacrasset.] *Credo eos esse, qui Palatini postea à loco dicti, alij ab Augustalibus. Videntúrque non equestres aut currules fuisse, vt illi; sed scenici. Dio* LVI. χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἡ Λιβία ἰδίαν δή τινα πανήγυριν αὐτῷ ὅτι ἐκ τῆς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ ἐποίησεν, ἣ καὶ δευτέρα ἀεὶ ὑπ' αὐτῶν τῆς ἀεὶ ἀγωνιστόρων τελεῖται. *id est*, Præter hæc etiam Liuia proprios quosdam ludos Augusto per triduũ in Palatio fecit. qui ad hoc æuum celebrantur ab iis qui rerum potiuntur. *Suetonius Caligulâ*: Cumque placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi. Ludi Palatini, cuiusmodi.

Deorum iniurias dîs curæ.] *Expressit eam sententiam & Iurisconsultus l.* II. *De reb. cred.* Iurisiurandi contempta religio satis deum vltorem habet.

Granium Marcellum Prætorem Bithyniæ.] *De scripturâ ambigit sidus exoriens suæ Galliæ Ios. Mercerus. nec de nihilo. Prætorem Bithyniæ ait: nónne debuisset Proconsulem? Ex re quidem & ex vero. Nam Bithynia, diuisione Augusti inter eas prouincias quæ Senatui & populo relictæ: id est, proconsulares. Dio, & Strabo. Quid dicam? Vulgatam haud tuear, nisi si quid post Augustum in eâ re mutatum, quod obserues haud semel.*

Subscribente Romano Hispone.] *Cuius declamationum Electa in Senecæ controuersiis non vno loco.*

Ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi.] *Videri possit à Demosthene, Philip.* IIII. καὶ τῶν τότε μὲν ἐκ πτωχῶν ἔνιοι ταχὺ πλούσιοι γεγόνασι, καὶ ἀδόξων ἔνδοξοι καὶ γνώριμοι.

In statuâ amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam.] *Quod nunc crimini datur, id receptum fuisse suo æuo Plinius indicat*: Surdo, *inquit*, figurarum discrimine capita permutantur. *Et Caligula, simulachra numinum è totâ Græciâ conquisiuit, quibus capite dempto suum imponeretur. Suetonius.*

Pœnitentiâ patiens tulit absolui reum.] *Absoluíne? atqui damnatum eum Suetonius ait*: Statuæ quidam Augusti caput dempserat, vt alterius imponeret. acta res est in Senatu, & quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo, paullatim genus calumniæ eò processit, *&c. Ego non concilio: nisi si repetundarum damnatus fuit, non maiestatis. quod tamen omnino Suetonius voluisse videtur.* Abit à Tacito Suetonius.

Antonini maior.

Pius Aurelius Senator.] *Fortasse hic inter maiores optimi principis Antonini: etsi nulla mentio Capitolino.*

Tentantes eadem alios probare caussam Senatui iussit.] *Adi Senecam De beneficiis lib.* II. *cap.* VII.

Achaiæ nomine Græcia dicta.

Achaiam ac Macedoniam.] *Achaiam quod ait, capies Græciam totam. nec enim aliter tunc appellabant Romani. Scriptor quispiam apud Suidam:* μόμμιος τῷ κόρινθον εἶλεν ἀνθρωπε, σφοδύνατε παντὸς, καὶ τοῦτο, τὸ ἑλληνικόν. ὅθεν δοκοῦσι καὶ νῦν Ἀχαΐαν ὀνομάζειν τὴν ἑλλάδα ῥωμαῖοι, ἐς τὸ χθεσθὲν ἔθνος ὁ σφόδρα ὢν τότε τῆς ἑλλάδος τὴν ὅλην μεταβαλόντες τὴν χώρας ἐπωνυμίαν. *Pausanias lib.* VII. Porrò redactâ vniuersâ Græciâ in prouinciæ formam, mittitur ad eam obtinendam ex vrbe Prætor, quem Achaiæ non Græciæ appellant, quòd scilicet Græci subacti sunt, obtinentibus principatum Achæis.

Proconsulare imperium deterius præsidiali.
Qui proprie proconsules & legati.

Leuari proconsulari imperio.] *Durius ergo Proconsulare imperium Præsidiali: nec caussam satis scio. Prouinciarum quidem diuisio à Cæsare Augusto in sexto consulatu facta duplex. Aliæ populo datæ, aliæ Cæsari. In eas quæ populi, propriè dicti Proconsules mittebantur: in Cæsaris, Legati aut Proprætores. qui interdum tamen & Prætores dicti; aut coniunctim Legati proprætores, vt in lapidibus plerumque. Rectorum, & Præsidum nomen generale est: etsi Præses, Præsidialésque prouincias, de Cæsarianis reperies etiam, significatione arta.*

Discrimina inter vtrosque.

Discrimen inter Proconsules Legatósque multum. Primò, quòd ij in populi prouincias missi, quæ ferè inermes: hi in Cæsaris, quæ copiis instructæ. II. *quòd illorum annua tantùm administratio:* (*vnde in Taciti lib.* III. *Flamen ait*, quanto facilius se abfuturum ad vnius anni proconsulare imperium? *Et Apuleÿ Florid.* II. Quid nobis cum istis proconsulum vicibus? quid cum annis breuibus & festinantibus mensibus? *horum longior contractiórve, vt Cæsari visum.* III. *Proconsules sorte missi. eóque Suetonius Aug. cap.* XLVII. ceteras prouincias Proconsulibus sortitò permisit. *& Tacitus, lib.* III. eoque etiam Asiæ sorte depellendum incusauit: *at Legati, Cæsaris dilectu, ἀυληφορεὶ, vt ait Dio. Statius lib.* I. *Silu.*

Coniungit vtrosque Tacitus lib. II.
Qui sorte, aut missu prouincias tenerent?

——cum tanti lectu rectoris habenas
Gallice fortunâ non admirante subisti.

IIII. *Proconsules statim egressi vrbe insignia imperij sumunt* (τὰ τῆς ἀρχῆς ὕπαισμα, *ait Dio*) *puta lictores, fasces; nec deponunt, nisi ingressi iterum vrbem: at Legati, non antequam prouinciam attigerint, & in ipsâ prouinciâ deponunt.* V. *Proconsules* *pacato habitu, & gladio non accincti fuerunt, (ex instituto quidem Augusti, quod tamen postea mutauit:) Legati,* τὴν στρατιωτικὴν στολὴν, *id est paludamentum, gestarunt, & gladium, vt quibus ius esset militis animaduertendi.* VI. *Proconsules sex lictorib. fascibúsque vsi: quinque dumtaxat Legati qui consulatum nondum gessissent. Dio auctor,* LIII. *Septimò, Proconsuli tres Legati fuêre: Legato vnus. Dio ibidem. Atq. hæc discrimina. sed ex iis nihil eruas, cur prouinciarum Cæsaris conditio (quod tamen hic ex Tacito clarum) melior pensiórque. Nisi id tamen in bonum prouincialium vertit, quod vtraque prouincia vni credita Legato. ideóque minus onerum in alendo ipso & canibus illis qui tribunal lambunt. Clarè Tacitus libro* V. Is Macedoniæ tum intentus Achaiam quoque curabat.

*Statium hinc intellege, lib. v. Silu. ad Crispinum. *Mille vrbes Asiæ sorti to rexerit anno Imperium mulcente toga.* Per sortem enim & togam circúscribit proconsulatum.

Tradíque Cæsari placuit.] *Quod etiam factum. ideóque Strabo, qui vixit medio Tiberij principatu, libro extremo, Achaiam & Macedoniam Cæsarianis prouinciis accensuit: aliter quàm Dio, qui populi. Sed mutauit iterum Claudius, qui populo restituit. Habes in Suetonij cap.* XXV. *& Dionis* LX.

Quod vulgus formidolosum.] *Confirmo scrib.* quod in vulgus. *Ita prisci scriptores, & ipse Tacitus,* Multaque in vulgus grata vsurpauit, incedere sine milite, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu.

Militibus & centurione, vulnerato Tribuno.] *Refer ad cohortem, quæ adsidère ludis solita.*

PAG. 22.

Augustus populum inlicuit ad ludos.

Quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat.] *Augustus ad frangendos rigidos illos animos, non dubiè rei ludicræ fautor. Idèo* Coërcitionem in histriones magistratibus, omni loco & tempore, lege vetere permissam, ademit: præterquàm ludos & scenam. *ait Sueton. cap.* XLV. *Vbi emendo,* ludis & scenâ. *verissima optimáque sententia. Mos vetus puniri histriones ab Ædilibus, Prætoribus, Consulibus, quouis tempore & quouis loco permittebat: artauit Augustus, & non nisi per tempus ludorum permisit, & in loco ipso vbi peccarant, id est, in scenâ. Ademit etiam ius virgarum. Quod tamen redditum esse magistratibus videtur lege Iuliâ de vi publicâ: non quidem nominatim, sed prudentum interpretatione. Vide Paulum lib.* V. *Sentent. tit.* XXVI. *Quæ tamen coërcitio relicta ab Augusto? Exsilium, & carcer. Ideò infrà in Tiberij principatu legis,* Pulsi tum histriones Italiâ: *& * alibi,* in vincla ductos fautores histrionum. *idem ergo iuris in histriones ipsos.*

Suetonius correctus.
Coërcitio in histriones.
Virgæ.

Carcer & exsilium.
Lib. IIII.
* Lib. XIII.

De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorum multa decernuntur.] *Lucar, merces*

Lucat quid.

merces histrionum. à lucis, qui multi circa vrbem, quorum reditus destinati ad ludos. Plutarchus in Caussis, & Festus: ibique, magni patris magna proles. Sed quis olim, quæso, modus lucaris? omnia enim aut peruadit aut tentat nostra curiositas. Vulgaris actoris videntur fuisse denarij quinque. Seneca, epist. LXXXI. Ille qui in scenâ elatus incedit, & hæc resupinus dicit, *Imperito Argis*, seruus est, quinque modios accipit & quinq. denarios. *Aut certè septem, vt apud* **Lucianum in loco qui re & verbis Senecæ illi par*: ἐοικότες μάλιστα τοῖς ξαγικοῖς ἐκείνοις ὑποκριταῖς, ὧν ἦν ἀφέλης τὰ προσωπεῖα, καὶ τὸν χρυσόπαστον ἐκεῖνον κόλπον, τὸ καταλειπόμενόν ἐστι γελοῖον ἄνθρωπον, ἑπτὰ δραχμῶν ἐς τὸ ἀγῶνα μεμισθωμένον. *Mutata tamen sæpius res, cùm vulgus editorésque multa adderent histrionibus famosis, præter merem. Ideo Tiberius*, Ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum recisis. *& M. Antoninus Imp.* Temperauit scenicas donationes, iubens vt quinos aureos scenici acciperent: ita tamen vt nullus editor decem aureos egrederetur. *magno tamen corruptus moribus incremento, si pro quinque denariis ventum ad aureos quinque. Sed Seneca, fortasse & Lucianus, de diurnâ mercede agunt: Capitolinus de menstruâ, aut certè productione totâ. Aut denique merces tam ampla ad principes scenæ pertinet, non ad pueros histrionum. Quod ait de editore, video labi virum doctum. hoc iubet Imperator, vt nemo editor, id est Prætor aut magistratus qui ludos præbet, suggerat iis suprà decem. éstque quasi correctio in capite eiusce legis. Sed vnde hæc pecunia? sæpe ab editoribus, sæpe à fisco. Ideo Glossæ.* Lucar, μισθὸς ὑπὸ φίσκου. *Aliàs*, Lucar, τὸ θεατρικόν. *Plutarchus*, τὸ πελάμυδρον εἰς τὰς θέας.

Quis modus lucaris.

*In Icaromenippo.

Lucar sæpe mutatum.

*NOTAVI *è Capitolino quinque aureos statam mercedem fuisse scenicorum. Adde Scholiastem Iuuenalis in illud,*

——victori populus quod postulat aurum.

Capitolinus explicatus.

Vt in theatro, *inquit*, solent petere quinque aureos. nam non licebat amplius dare.

Ne domos Pantomimorum Senator introiret, ne egredientis in publicum equites Romani cingerent.] *Magnum studium, vt video, Romanorum in has nugas hominum, imò furor. Vestibula eorum, quasi principum, frequentabantur: adhærebant egressibus, non vulgus modò, sed Eques Senatúsque. Plinius*, Nullius histrionis equorúmve trigarij comitatior egressus in publico erat: cùm Crinas Massilienses, &c. *Seneca Epistolâ* XLVII. Ostendam nobilissimos iuuenes mancipia Pantomimorum. *Idem fine libri* I. *Quæst. natural.* Stat per successores Pyladis & Bathylli domus, harum artium multi discipuli sunt multíque doctores. priuatim vrbe totâ sonat pulpitum: in hoc viri, in hoc feminæ tripudiant. mares inter se vxoresque contendunt, vter det latus illis. *Dare latus, explico, vter latero sit illis: vt hîc Tacitus*; Ne egredientes, Equites Rom. cingerent: *vt Martialis*,

Honos in histriones. Deducebant eos. Lib. XXIX.

Eutychus ille tuum, Castrice, dulce latus.

Hanc insaniam quàm bene notat damnátque sanissimus scriptor, Tertullianus! Etenim ipsi actores *(ait, libello De Spectaculis)* & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xystícos, arenarios illos amentissimos, quibus viris animas, feminis aut illis etiam corpora sua substernunt, propter quos in ea committunt quæ reprehendunt, quàm magnificiunt? deponunt & diminuunt ignominiâ & capitis minutione. *quem libens adduxi, vt eruam correctione elegantem sensum*: quibus viri animas, feminæ autem illis etiam corpora sua substernunt. *ídque verissimum. Vir magnus qui conatus est ante me, non attigit.*

Tertullianus correctus.

Faber Sem. 1. cap. XX.

Aut alibi quàm in theatro spectarentur.] *Puta, ne domi, ne in hortis.*

Spectantium immodestiam exsilio mulctandi potestas prætoribus fieret.] *Etiam vinculis. Infrà, lib.* XIII. Inter Vibullium prætorem & Tribunum Antistium ortum certamen, quod immodestos fautores histrionum à Prætore in vincla ductos omitti iussisset. comprobauere patres, incusatâ Antistij licentiâ. *Ex hoc decreto patrum nata lex, quæ Pandectis insita, De pœnis, l.* XXVIII. Solent quidam qui volgo se Iuuenes appellant, in quibusdam ciuitatibus, turbulentibus se adclamationbus popularium (*ita vocat locum ipsum, vbi spectabat populi plebs*) accommodare. qui si amplius nihil admiserint, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur. quòd si correcti in eisdem deprehenduntur, exsilio puniendi sunt. *Ait ecce disertè. Exsilio; vt hîc, noster.*

Spectatores exsilio puniti.

Templum vt in coloniâ Tarraconensi strueretur Augusto.] *Mansit id templum ad ævum Hadriani. In eius vitâ*, Tarracone hiemauit, vbi sumptu suo ædem Augusti restituit. *Quod sequitur*, Datumque in omnes prouincias exemplum, *caue acceperis, quasi litterarum exemplaria diffusa & transscripta ad omnes prouincias, cum Vertranio. sed hoc ait, exemplo Tarraconenensium monitos alios, vt peterent impetrarentque idem.*

Templũ Aug. Tarracone.

Centesimam rerum venalium.] *Dico libro* II.

Militare ærarium eo subsidio niti.] *Cuius inuentor Augustus. Suetonius, cap.* XLIX. Vtque perpetuò ac sine difficultate sumptus ad tuendos milites prosequendosque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis instituit. *Id factum anno* DCCLIX. *ex Dionis* LV.

Ærarium militare.

Zonaras Agrippæ Postumi damnati bona in ærarium militare relata ait. Propriíque huic ærario Præfecti. Tacitus lib. V. *de P. Vitellio*: clauſtra ærarij cui Præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtuliſſe. *Lapis in Samnio,*

L. NERATIO. C. F.
VOL. PROCVLO
PRÆF. ÆRARI. MILITARIS.

Imparem oneri remp. niſi viceſimo militiæ anno veterani mitterentur.] *Quo enim citius dimittebantur (expreſſerant autem vt decimoſexto anno) eo plura & ſtatim repræſentanda præmia. Ideo id indultum, reuocatum.*

Actum in Senatu ab Aruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis inundationes.] *Tacitus hîc & ſuprà duobus modò commiſſam eam curam ſcripſit. at Dio auctor quinqueuiros à Tiberio conſtitutos, qui Tiberis inundationes arcerent verterentque. Vide eius verba, lib.* LVII. *actis anni* DCCLXVIII. *Cur opus fuerit nouâ electione neſcio: quia præfecerat pridem Auguſtus. Sueton. cap.* XXXVII. *In monumentis frequenter*, CVRATOR. RIPARVM. ET. ALVEI. TIBERIS.

Curatores Tiberis.

Vt in ſententiam Piſonis concederetur, qui nil mutandum cenſuerat.] *Ita omiſſa nunc res. Nerua tamen poſteà, ſiue Traianus, ad arcendos fatales huius fluuij & non ſine omine auctus, foſſam duxit. de quâ Plinius ſenſit lib.* VIII. *Epiſtol.* Tiberis alueum exceſſit, & quamquam foſsâ, quam prouidentiſſimus Imperator fecit exhauſtus, premit valles, innatat campis, quaque planum ſolum, pro ſolo cernitur. *Legerim,* quaque planum, ſolus pro ſolo cernitur.

Foſſa Tiberina

Diuinatio in Plinio.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM II. ANNALIVM COMMENTARIVS.

PAG. 23. Liberi & nepotes Phraatis. Lib. XVI.

PARTEMQVE prolis firmandæ amicitiæ miſerat.] *Quattuor filios, ſi Straboni credimus, & eorum vxores duas cum filiis item quattuor miſit Romam. Verba eius ſententiáque, gemina ſunt huic loco.* ὁ Φραάτης καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸ ὑπατευκὸς τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν ὁμοῦ αὐτῷ, Σαραασπάδην, καὶ Κεροπάσδην, καὶ Φραάτην, καὶ Βονώνην, καὶ γυναῖκας τέτων δύο, καὶ υἱὸς τέτταρας, δεδιὼς τὰς φάτνης καὶ τὸς ὑπολειπομένους αὐτῷ. *Tantùm in iis emendauerim,* Φραάτην καὶ Βονώνην. *Fuerunt enim inter obſides, Phraates & Vonones. Vide eundem ſcriptorem, libro* VI.

Correctus Strabo.

Poſt finem Phrahatis & ſequentium regum.] *Adeò ergo multi interiecti inter Phraatem, & filium eius hunc Vononem? Ego ſanè duos reperio, Phraatem, & Orodem. Sed quia confuſum hoc totum ſtemma, & multa eius in Tacito mentio: ecce tibi in hoc albo Parthorum reges: eos quidem qui innexi rebus Romanis. vlteriora mihi non ſunt curæ.*

Reges Parthorum, quatenus ad Rom. pertinent.

I. ORODES. *Iuſtino, Herodes: Plutarcho,* Τρώδης. *qui vicit Craſſum.* — PACORVS, *à P. Ventidio victus cæſúſque. Dio, & alij.* — PHRAATES, *Plutarcho, Phraortes.*

II. PHRAATES. *cum quo M. Antonius bellum geſſit. Teridates eum regno pepulit: ſed ipſe breui pulſus, Phraate reſtituto. cui legitimi filij quattuor.* — SARASPADES. CEROSPADES. PHRAATES. VONONES. *eius F.* MEHERDATES.

Vnus ex concubinâ Romanâ muliere, Thermuſâ, genitus. qui æſtu matris in Parthis remanſit. de quo Ioſeph. lib. XVIII. *cap.* IIII. — PHRAATES, *nothus.*

III. PHRAATES, *patris interfector, maritus matris. breui pulſus, facinorum odio, moritur. Idem Ioſephus.*

IV. ORODES, *Ioſepho, Herodes, neſcio cuius proles. cœtu popularium facto cæſus in ſacrificio vel venatu, ob crudelitatem. Ioſeph.*

V. VONONES. *de quo hîc Tacitus, & loco dicto Ioſephus.*

VI. ARTABANVS. *non exrectâ priorum regum ſtirpe, tamen Arſacides & Medorum antea rex, ait Ioſephus. Contra eum rex miſſus à Tiberio Phraates, de quo ſuprà, Vononis frater. ſed in vi-*

in viâ periit. posteà Teridates (nescio cuius proles, nepos tamen Phraatis) qui pepulit Artabanum, iterúmque ab eo pulsus. Regnum tenuit ad Claudy principatum.

Eius filij
- ORODES *qui Armeniæ rex. Tacit. lib.* VI.
- DARIVS. *qui Vitelliano fœdere cum Artabano, obses missus Romam. Ioseph. Is est quem nominat Suet. Calig. cap.* XIX.

VII. GOTARZES. *Artabani frater, qui necem ipsi filiísque maturauit. Tacit. lib.* XI.

VIII. *VARDANES. *item Artabani frater. pepulit Gotarzem. Tacit. lib.* XII.

* Imperitauit Apollonij tempore. Vide Philostratum li. 1.

IX. GOTARZES, *iterum, mortuo fratre. Contra eum submissus* MEHERDATES, *filius Vononis, imperante Claudio. Frustra. victor prælio Gotarzes.*

X. VONONES (*ignoro stirpem*) *antea Mediæ rex,*
- VOLOGESES.
- TIRIDATES, *sub Nerone Armèniæ rex.*

lectus accitúsque à Parthis, sed breui & inglorio regno. Tacit. XII.

XI. VOLOGESES, *vel vt Græci,* VOLOGÆSVS; *Vononis huius F. per tempus Neronis. Vixit ad Vespasiani imperium, vt liquet ex Taciti Histor. lib.* IIII.

Raro venatu, segni equorum curâ.] *Quæ tamen vnica studia procerum regísque. Xenophon lib.* VIII. παιδείας. ἡ πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως, ὅτι θήρᾳ ἐξῆν μάτηρ ἀσκεῖν ταῦτα ὥστε χρῆναι, ταυτὶ ἡγεμόνας καὶ ὅλως ἀεί σὺν ἄσκησιν πολεμικῶν ἔχ), καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτω. ὁ νεῶ δὲ βασιλῆς, καὶ οἱ ἄλλοι πρὸ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν.

PAG. 24. Venationi addicti Parthi.

Vilissima vtensilium anulo clausa.] *Signatorium anulum intellegit, siue, vt alij appellant, sigillaricium, qui habeat χαρακτῆρα. De quo Vopiscus in Aureliano:* Vxori & filiæ anulum sigillaricium quasi priuatus instituit. *Moris autem Romani, vt domi supellex penúsque omnis eo signaretur: nequid negligentiâ aut furto periret. Apud Plautum mater familias,*

Obsignate cellas, referte anulum ad me,
Ego huc transeo in proximum ad meam vicinam. *Et alibi seruus:*
Isti parcipromi qui sálinum seruis obsignant cum sale.

Anulus signatorius. Eo signabant penum & vtensilia.

Plinius XXXIII. At nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapinâ. *Ab hoc more Martialis lib.* IX.

Septem post calices Opimiani
Denso cum iaceam triente læsus
Adfers nescio quas mihi tabellas,
Et dicis, Modò liberum esse iussi
Zenam, seruulus est mihi paternus.
Signa. cras melius, Luperce, fiet:
Nunc signat meus anulus lagenam.

Et simile, quòd mater Ciceronum amphoras vinarias signare solita etiam inanes. Clemens lib. III. *Pædag. feminis Christianis talem anulum dat:* δίδωσιν ἓν (ὁ παιδάγωγος) ἀνταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσίου, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ κατασημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκείας. εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν ἂν σφραγίδων ἔδει, ὄντων ἀγαθῶν καὶ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλοῦ ἐπιδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. *id est:* Tribuit etiam feminis anulum aureum, non herclè ad ornatum, sed ad signandum ea quæ domi custodienda sunt, propter curam domesticam quæ illis incumbit. Si enim omnes à pædagogo rectè instituti essemus, superuacua essent signacula, omnibus ex æquo bonis, seruis dominisque. Sed quoniã aut nulla aut mala institutio caussam magnam præbet iniuriæ, opus habuimus sigillis. *Vbi vides etiam illo æuo morem priscum. Anulos eiusmodi signatorios (ferreos tamen, vt appareat seruorum fuisse, aut vulgarium militum) complures erutos ipsi vidimus in Batauis, cum adiunctâ claui. ad duplicem scilicet vsum, signandi aperiendique. Eorum hæc forma, magnitudine minimissimi digiti.*

Claues anulatæ.

Plinius Iliacis temporibus ignotum anulorum vsum fuisse docet, quoniam conditas arcis vestes vasaque aurea & argentea, & ea colligata nodi non anuli notâ Homerus indicat. *Versus Homeri, quos respexit, sunt, Odyss.* Θ.

Αὐτὸς νυῦ ἴδε πῶμα, θοῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἴπλον,
Μήτις τοι καθ' ὁδὸν δηλήσετ').

Ad hos anulos pertinere velim, Valerij locum lib. VII. *cap. vlt.* Insuperque anulos suos ei tradidit: videlicet nequid ex eâ hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos ocyus vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos & à præsentibus obsignatos diligentissimè, heredibus illius exheres ipse reddidit.

Primoque

Primóque congreſſu fuſus reparat vires.] *Fugâ captâ ad montes Mediæ, ait Ioſephus.*

Victo Vononi perfugium Armenia fuit.] *Primò Seleucia. Vide eumdem Scriptorem libro* XVIII.

Ob ſcelus Antonij, qui Artauaſden regem Armeniorum.] *Verè ſcelus. nec enim cenſori Tacito, ludus & iocus, vt hodie, fallere fidem. Artauaſdes autem Antonium expeditione Parthicâ deſeruiſſe viſus, fallacibus ab eo litteris excîtus, in vincla habitus, & in triumpho Alexandriam ductus eſt. Vide Dionem, & Plutarchum.*

Occiſo Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæſare Armeniis Tigranes, deductúſque in regnum à Tiberio Nerone.] *Ioſephus hunc Artaxiam filium facit Artabazis. ita enim appellat pro Artauaſde, vt alibi etiam Plutarchus. occiſum eum à propinquis non dicit, dicit à Tiberio & Archelao pulſum. Horatius gloriam tribuere Tiberio videtur non pulſi ſolùm, ſed etiam occiſi. Ad Itium,* ——Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit.

Diſſenſio, in hac hiſtoriâ nominibuſq. ſcriptorum.

Facit huc Epigramma 1. lib. IIII. Florilegij Græci, εἰς εἰκόνας βασιλέων.

Suetonius, Ducto ad orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro Tribunali diadema impoſuit. *Dio hiſtoriam confundit, & Artabazem nominat pro Artaxiâ, Tigranem facit eius fratrem. lib.* LIIII. *Res autem ita habet. Artauaſdes ſiue Artabazes, duûm filiorum pater, Artaxiæ & Tigranis. ille maior natu. Adi Ioſephum, lib.* XV. *cap.* IIII.

Barbari reges cum ſororibus matrimonio iuncti.

Quamquam ſociatis more externo, in matrimonium regnúmque.] *Qui mos etiam Ægyptiis, aliiſque barbaris ad Orientem.*

Sed vbi minitari Artabanus.] *Qui Orodem ſiue Herodem filium ſuum regem iis dedit. Ioſephus lib.* XVIII. *cap.* IIII. *qui etiam hanc rem fuſius exſequitur, paullùm tamen à Tacito diuerſus.*

Vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus.] *Reddidit, hoc ipſo libro ſub finem.*

Quot annos in Germaniâ Germanicus.

Quæ ſibi tertium iam annum belligeranti.] *Imò plures. Nam continenter in Germanos bellum geſſit, à clade Vari: excepto anno Conſulatus. Sed Tacitus à poſtremâ eius miſſione annos numerat, quæ fuit exacto conſulatu eius, ſub Auguſti mortem.*

Acie & iuſtis locis.] *Nouè dictum, pro æquis locis.*

Naues duplici gubernaculo.

Appoſitis vtrimque gubernaculis, conuerſo vt repentè remigio hinc vel illinc appellerent.] *Id quidem genus nauigij binis gubernaculis, hodie inuiſum. At noſter iterum deſcribit, lib.* III. *Hiſtor. vocátque Cameras*: Sic inter vndas voluuntur pari vtrimque prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. *Item De moribus Germanorum*: Forma nauium eo differt, quòd vtrimque prora paratam ſemper appulſui frontem gerit. *Reperio & apud Suidam priſci ſcriptoris verba, neſcio an hanc ipſam rem narrrantis:* πλοῖα μονήρη, ἔστιν ἃ καὶ δίπροτα κατεσκεύασαντο. τινὰ δὲ καὶ ὀπίσω τὴν πρύμνης ἢ ὀπίσω τὴν πρῴρας ἑκατέρωθεν πηδαλίοις ἤσκηντο, ὅπως αὐτοί τε μὴ μεταστρεφόμενοι καὶ ἐπιπλέοντι εὐαγωρῶσι, καὶ τοὺς ἐναντίους ἐν τῷ ἀδιάπλῳ καὶ ἀπόπλῳ αὐτῶν σφάλλωσιν.

Batauiæ opportunitas.

Accipiendíſque copiis, & tranſmittendum ad bellum opportuna.] *Siqua alia inſula, in hac mundi pilâ.*

PAG. 25. Cenotaphium eiuſque ritus.

Tumulum nuper Varianis legionibus ſtructum.] *De quo ſuprà lib.* I. Primum exſtruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos. *Tumulus ille, non aliud quàm* κενοτάφιον *fuit. habéſque huius ritus illuſtre apud Xenophontem exemplum, lib.* VI. *expeditionis Cyri. vbi inane ſepulchrum conſtituitur militibus defunctis, quorum reliquiæ non faciles repertu.* ἐνίους δὲ τῶν ὁδῶν συνεγκόντες ἔθαψαν, ἐπὶ τῷ ὑπαρχόντων ὡς ἐδυνάσθη κάλλιστα. ὃς δὲ μὴ θᾶττον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, καὶ πυρὰν μεγάλην, καὶ στεφάνους ἐπέθεσαν. *Et apud Virgilium lib.* III.

——maneſque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem ceſpite inanem
Et geminas, cauſſam lacrimis, ſacrauerat aras.

Ara Druſi & cenotaphium.

Veterem aram Druſo ſitam diſiecerant.] *Druſo mortuo cenotaphium decretum ad Rhenum ipſum. Dio* LV. *& Suetonius*, Exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem ſtato die, quotannis decurreret, & Galliarum ciuitates publicè ſupplicarent. *Neſcio an huic tumulo adiuncta ara: apparet, quia Suetonius ait, ſupplicarent. Volunt id cenotaphium ad* **Moguntiacum fuiſſe. repugnat hic locus, qui conſtituit inter Lupiam & Rhenum. Sed & Rauennæ ſepulcrum Druſus habuit, à Claudióne eius F. an ab Auguſto ipſo exſtructum? cuius memoria in lapide priſco, ibi:*

*Idque ex Eutropio ſumũt, lib. VII.

Monumẽtum Druſi Rauẽnæ

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CÆS. AVG. GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DESIG. III. IMP. III. P. P. DEDIT. OB. MEMORIAM. PATRIS. SVI. DEC. VII. COLLEGII. FABR. M. R. HS. ∞. N. LIBERALITATE. DONAVIT.

DONAVIT. SVB. HAC. CONDICIONE. VT. QVOTANNIS. ROSAS. AD. MONVMENTVM. EIVS. DEFERANT. ET. IBI. EPVLENTVR. DVMTAXAT. IN. V. ID. IVLIAS. QVOD. SI. NEGLEXERINT. TVNC. AD. VIII. EIVSDEM. COLLEGII. PERTINERE. DEBEBIT. CONDICIONE. SVPRADICTA.

Honoríque patris Princeps ipſe cum legionibus decucurrit.] *Antiquiſſimi inuenti Decurſio in funere illuſtrium virorum. Homerus in funere Patrocli, Virgilius Pallantis deſcripſit.* Decurſio funebris.

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrêre rogos.

Liuius Pœnis etiam vſitatam oſtendit lib. XXV. *in morte Gracchi.* Alij ab Hannibale, & ea vulgarior fama eſt, * in veſtibulo primorum caſtrorum rogum exſtructum eſſe: armatum exercitum decurriſſe cum tripudiis Hiſpanorum, motibuſque armorum & corporum ſuæ cuique genti aſſuetis. *Lucanus lib.* VIII. * Legerim, *in veſtibulo primare.*

——totus vt ignem
Proiectis mærens exercitus ambiat armis.

Statius lib. VI. *Optimè.*

Tunc ſeptem numero turmas (centenus vbique
Surgit eques) verſis ducunt inſignibus ipſi
Graiugenæ reges: luſtrantque, ex more, ſiniſtro
Orbe rogum, & ſtantes inclinant puluere flammas.
Ter curuos egêre ſinus, illiſáque telis
Tela ſonant: quater horrendum pepulêre fragorem
Arma, quater mollem famularum brachia planctum.

Cuncta inter caſtellum Aliſonem ac Rhenum.] *Diſtinguendum videri,* caſtellum, Aliſonem, ac Rhenum, *pronuntiauit Vertranius. & rectè, ad mentem Dionis, lib.* LIV. *Nam ſcribit à Druſo caſtellum exſtructum ad Lupiæ & Aliſonis confluuia, aliúdq. in Chattis ad ipſum Rhenum. Velleio tamen loci nomen Aliſo eſt, & Ptolomæo ἄλεισον inter Germaniæ vrbes.* Volunt eſſe opidum, quod hodie, Veſalia.

Precatúſque Druſum patrem vt ſe eadem auſum libens placatúſque iuuaret.] *Ita eſt. Nam & Druſus claſſe Oceanum tentauit; imò & pugnam nauibus conſeruit in Amaſiâ fluuio, vicítque Bructeros. Strabo lib.* VII. Εἶσι δὲ μεταξὺ καὶ ἄλλοι ποταμοὶ πλωτοὶ, ὧν ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Δρῦσος; Βρεκτέρους κατενανμάχησε. *Sed & Petrarcha auctor, arcum triumphalem Romæ ſibi viſum Druſo Neroni huic inſcriptum: è quo fracto hos dumtaxat verſus à ſe lectos.* Druſi res in Germaniâ.

——ad diuortia Rheni
Peruaſi hoſtiles depopulatus agros.
Dum tibi Roma decus æternaque ſudo trophæa,
Iſter pacatis lenior ibit aquis.

Lacus inde & Oceanum vſque ad Amiſiam peruehitur.] *Lacus nominat ſemper plures, vt lib.* I. *ſuprà.* Ipſe impoſitas nauibus quattuor legiones per lacus vexit. *At hodie vnus, quod mare Meridionale appellant. Apparet autem clarè, gentes ibi terráſque fuiſſe pluribus lacubus interſtinctas. Vide chorographiam noſtram Batauiæ.*

Claſſis Amiſiæ relicta læuo amne: erratúmque in eo quod non ſubuexit. Tranſpoſuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus abſumpti.] *Locus mihi ambiguæ ſententiæ & perplexæ. Vidi qui ſic vellet. Claſſem relictam in ripâ citeriore (aſpectu Galliæ dico:) & in hoc culpari Germanicum, quòd non in ripâ vlteriore. Pontibus enim tunc nihil opus fuiſſet, quibus nunc iunxit amnem, & dies plures abſumpſit. Simplex hæc ſententia, fateor, & ex primo verborum aſpectu. At qui ſcrutetur; valdè, vereor, repugnet. Primùm ſi claſsis in citimâ ripâ poſita: quomodò aptè annectitur, militẽ tranſpoſitum in terras dextras? Sanè eo poſitu, ſi quid ego capio, vti amnis claſsi læuus fuit, ita & terræ trans amnem. Deinde, quis hîc (malum) Germanici & Romanorum ſtupor, claſſem non appellere ad vlteriorem ripam, in flumine iam noto: & vanam illam operam ſumere in exſtruendo ponte? præſertim re nullâ aut hoſte impediente. Tertiò, ſi eares, cur Pontes multitudinis numero nominat? potuit enim & debuit tranſmitti ponte vno. Cur* Subuehendi *verbo vtitur, cùm verius* Tranſuehendi? *Neſcio an hæc diluent. Mea de Taciti mente mens eſt: Claſſem relictam in vlteriore ripâ fluminis, vti debuit: ſed tamen in imâ, & mari proximâ, quod non debuit. Quomodo igitur tunc, inquies, amnis illi læuus? ex poſiturâ nempe nauium, quas veriſimile eſt quieſcentes eas & in ſtatione habuiſſe. Nempe proras in Oceanum verterunt, tanquam redituræ, nec vltrà ſcilicet progreſſuræ. Pone autem milites in iis & vectores vt ſolet, facie ad proram versâ: nónne ſic læuus iis amnis, & terræ in quas tranſponuntur dextræ? Peccatum tamen à Germanico, quòd humilibus & humentibus illis locis militem expoſuerit (debuiſſet ſubuehere:) in quibus*

tranſeundis

transeundis, opus pontium structurâ. Ad mare enim æstuaria: non sic suprà.

Flumen Visurgis interfluebat.] *Mutuâ Romanorûm Germanorúmque clade nobilis amnis, cui famam præcipuè Tacitus dedit: & ipse Tacito (mirum fatum) vitam. Nam quinque hi primores libri inuenti Corbeiæ, quod monasterium ad Visurgim est. atque illinc depromptum verè hunc thesaurum Quæstor quidam Pontificius ad magnum Leonem detulit, donatus ab eo aureis quingentis.*

Taciti scripta ad Visurgim reperta.

PAG. 26.

Nocte cœptâ egressus Augurali.] *Nihil muto. in castris Romanis ad dextram Prætorij Auguraculum fuit, vbi duces auspicarentur & ex pullis auguria captarent. quod Græcis οἰωνιστήριον est. Hyginus manuß. verbis tamen corruptis,* Auguratorium parte dextrâ prætoriatur à principalem agnouimus, vt dixi, ne & augurium rectè capere potest. parte læuâ tribunal statuitur, vt augurio accepto insuper ascendat & exercitum *felicia hospicio adloquatur. *Ita Tacito Auguralis ara commemoratur in castris Corbulonis, lib.* XV. *Erudito tamen viro,* egressus Augustali, *legend. videtur: quia in Quinctiliano scriptum libro* VIII. Carmen funebre, propriè Nænia; & tabernaculum ducis, Augustale. *Non idem mihi videbatur.*

Augurale siue Auguraculum in castris.

*Lego, *felici auspicio*

Contectus humeros ferinâ pelle.] *Quare ferinâ pelle? vt habitum mentiretur Germani, credo; qui plerumque pelliti. Germani autem nulti non in castris solùm, sed, vt opinor, inter eius custodes.*

Germani pelliti.

Viditque se operatum & sanguine sacro respersâ prætextâ.] *Operandi verbum, ad sacra. Tibullus,* Tunc pubes operata deo. *Restituë apud Liuium, lib.* X. Dum hostes operati superstitionibus, concilia secreta agunt, Amiternum opidum de Samnitibus vi cepit. *ita meus codex. vulgò,* superati. *Quod ait, respersam prætextam: scire licet pontifices, imò sacerdotes omnes, cùm dijs facerent, prætextâ vsos: Germanicus autem Augur. Lampridius in Alexandro,* Accepit prætextam etiam cùm sacra faceret, sed loco Pontificis maximi, non Imperatoris. *Appianus ἐμφυλ. α. ἔτος μὲν Ασελλίων στρατηγοῦντι καὶ ἀποδῶν, καὶ ἱερὰν καὶ ἐπίχρυσον ἐσθῆτα ὡς ὁ δυσίᾳ ἀφειμένος, ἀμφὶ δευτέραν ὥραν ἐσφάζετο ἐν ἀγορᾷ μέσῃ πολλὰ ἱερεῖα. Quinctilianus declamat.* CCCXL. Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum prætextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus: quo infirmitatē pueritiæ sacram facimus ac venerabilem. *Spartianus in Hadriano:* Natali suo vltimo cùm Antoninum commendaret, prætexta sponte delapsa caput ei operuit. *vbi corrigo,* aperuit: *quia sacrificabant capite velato. Adi & Zosimum lib.* IIII. *vbi delata ad Gratianum Christianum Principem prætexta pontificia, & spreta. ab hac mente Plinius placari purpurâ deos scripsit, respiciens scilicet ad prætextam libro* IX. Distinguit ab equite Curiam, dis aduocatur placandis, omnemque vestem illuminat.

Operari ad sacra. Liuius correctus.

Prætextæ vsus in sacris ita tamen vt fuerit tantum sacerdotum.

Spartianus correctus.

Nullâ vulnerum patientiâ, sine pudore flagitij, sine curâ ducum, abire, fugere.] *Videntur adumbrata è Thucydide, qui Brasidam inducit hortantem suos contra Illurios: eósque iisdem moribus fingit. lib.* IIII. *vbi inter cetera:* ἅτε γὰρ τάξιν ἔχοντες, αἰσχυνθεῖσι αὖ λιπεῖν τινα χώραν διαζόμενοι, ἥτε φυγὴ καὶ ἔφοδος αὐτῶν, ἴσῳ ἔχουσα δόξαν τῷ καλῷ, ἀνεξέλεγκτον καὶ τὸ αἰσχρὸν ἔχει.

Aduersis diis obiiciant.] *Ita correxi: vulgo,* odiis.

PAG. 27.

Octo aquilæ petere siluas visæ aduertêre Imperatorem.] *Sic lib.* IIII. *Hist.* Aduertit ea res Vespasianum. *& Liuius lib.* I. *emendante me,* Aduerteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri. *Nam hactenus* auerteratque, *scriptum reperies, ignorantiâ historicæ dictionis. Ceterùm, illud mirum vnde hic aquilæ nostris terris haud temerè visæ. Ac subuereor vt falsa species obiecta Germanico, aliæque alites fuerint.*

Aduertendi verbum, aliâ notione. Liuius emendatus.

Sequerentur Romanas aues.] *Aquilas intellegit, quæ à C. Marij æuo propriæ Romanis. Exemplum credo esse à Persis, quibus in militiâ, Aquila præcipuum & regale signum. Xenophon de Expeditione Cyri lib.* I. καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾷν ἔφασαν, ἀετόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης, ὑπὸ ξύλου αἰωρούμενον. *Et Pædia Cyri. lib.* VII. ᾧ δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ αἰωρούμενος. καὶ νῦν δὲ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. *id est:* Erat autem ei signum, aurea aquila in longâ hastâ suspensa. & nunc etiam id insigne Persarum regibus manet. *Sed diuersa tamen ea paullum ab aquilâ Romanorum. Nam hæc non aliud, quàm modica ex argento aquila, quæ summæ hastæ insistebat, alis expansis, pede fulmen aureum tenens. Ita, præter M. Antonij nummos, etiam Dio describit libro* XLIII. *de prodigijs ante pugnam Mundensem:* οἱ δὲ δὴ ἀετοὶ τῷ στρατοπέδων αὐτοῦ, πάς τε πτέρυγας σείσαντες, καὶ τὰς κεραυνὰς, ἃς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν τινες χρυσᾶς ἔφερον, ἐκβαλόντες, ἐπεύχω τε τὸ κακὸν αὐτοῖς ἐνέσκηπτον, καὶ ὠθοῦντο πρὸς τὰ Καίσαρα ἀπεπέτοντο. *id est,* Aquilæ legionum eius, alas concutientes, & fulmina, quæ nonnullæ earum aurea pedibus tenent, abiicientes, Pompeio exitium palam denunciabant, ipsæque ad Cæsarem quasi auolabant. *Dixi modicam fuisse. collige ex his Flori verbis lib.* IIII. Tertiam aquilam signifer, priusquam in manus hostium veniret, euulsit, mersamque intra baltei sui latebras gerens in cruentâ palude delituit. *Neque enim baltei latebris tegi potuisset aquila admodum magna. Dixi ex argento.*

Romana aquilæ qualis.

Non magnum id aquilæ corpus.

ex argento. quia, vt Plinius ait, eo metallo olim omnia signa, & in Appiano Aquilas reperio ex argento in castris Bruti: tamen aureas posteà fecit luxus. itaque eas Dio describit lib. XL. *ex more sui secli:* ὁ γὰρ Αετὸς ὠνομασμένος, ἐστὶ δὲ νεὼς μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυ). καθίστα) ἐν πᾶσι τοῖς στρατοπέδοις. καὶ αὐτὸν εἷς ἀνὴρ ὅτι δόρατος μακροῦ, ἐς ὀξὺ τὸ σύστημα ἀπηγμένον ὥστε καὶ ἐς τὸ δάπεδον καθαπήγνυσθαι, φέρει. *id est*, Quod Aquilam dicunt, est modicum sacellum, & in eo aquila aurea. constituiturque in omnibus legionibus. eam vir vnus aliquis hastæ oblongæ impositam portat, cuius hastæ ima pars acuta est vt defigi in solum possit. *Quod ait sacellum esse, caue censeas in hastâ ipsâ simile quidpiam fuisse templi (nuda enim aquila fuit, vt docent monumenta & nummi) sed ad castra referendum est: in quorum principiis ædicula quædam, siue templum, in quo religionis causâ aquilæ & signa seruabantur. Herodianus lib.* IIII. ὡς δὲ ἐσέπεσεν εἰς τὸ στρατόπεδον, εἷς τε τὸ νεὼν ἔνθα τὰ σημεῖα & τὰ ἀγάλματα τῶν στρατοπέδων προσκυνεῖται. *id est*, Postquàm in castra venit & id sacellum in quo signa & imagines exercitus adorantur.

Aquilæ sacellũ siue domunculain castris.

Propria legionum numina.] *Ita alibi*: Mox conuersus ad signa & bellorum deos. *Dionysius, de iisdem:* τιμιώτατα γὰρ ῥωμαίοις ταῦτα ὅτι στρατείας, & ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζον). *Adeò autem signa pro diis, vti per ea miles iuraret. Liuius lib.* V. Obstringere periurio non se solùm suumque caput, sed signa militaria & aquilas, sacramentique religionem. *Tertullianus*: Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, omnibus diis præponit. *Exemplum eius sacramenti egregium apud Lucanum lib.* I. *vbi Lælius Cæsari:*

Aquilæ & signa, dij militũ.

Milites per signa iurabant.

——per signa decem felicia castris,
Perque tuos iuro quocumque ex hoste triumphos.

Imò & adorata ea. Discè è Sozomeno Eccles. Hist. lib. I. *cap.* IV. *vbi de Labaro:* Σημεῖον δὲ τοῦτο τιμιώτατον, καθὸπ ἀεὶ τὰ βασιλέως ἡγεῖσθαι, & προσκυνεῖσθαι νενόμισται τοῖς στρατιώταις. Hoc signum venerabile maximè, quia & principem antecedere, & adorari etiam à militibus solebat.

Signorum adoratio.

Repertis cathenis, quas in Romanos vt non dubio euentu portauerant.] *Fecit idem M. Antonius apud Florum lib.* III. *qui* Cretam inuasit cum ingenti quidem victoriæ spe atque fiduciâ, adeò vt plures cathenas in nauibus quàm arma portaret. *Fecit Flaminius, in Polybio lib.* III. *qui suos ita vanitatis impleuit*, vt plures essent qui ἁλύσεις καὶ πέδας καὶ τοιαυτὶ κατασκευὴν, ferrent, quàm qui arma. *Sed vtriusque quis exitus? qui nunc Germanorum. Nec aliter solet magnus ille deus, qui deiicit quidquid vanè se attollit.*

Fiducia bellis improspera.

Miles in loco prælij Tiberium Imp. salutauit.] *Oportuerat Germanicum ipsum, qui dux & auctor facti. Sed Augustus vt auspicia seruauit sibi; sic honorem omnem rei à ducibus suis legatísve gestæ. Nam qui ductu quidem suo, alienis tamen auspiciis vicerat: ne antiquitùs quidem Imp. salutabatur, aut triumphabat. Hoc adulans suo Principi Horatius voluit:*

Imperatoris nomen ad solum principem. Apud eum vnum auspicia

Te copias, te consilium, & tuos
Præbente diuos.

Et ab hac re statim, in trophæi inscriptione legis, Exercitum Tiberij Imperatoris ea monumenta consecrauisse; *non, Germanici, qui ducebat.*

Detraxerat tegimen capiti, quò magis adgnosceretur.] *Idem video Cyrum minorem fecisse in pugnâ illâ sibi extremâ: cuius caussam tamen Xenophon ambiguè refert ad morem Persarum, qui nudis capitibus pugnam inibant.* PAG. 28.

Nudo capite, in periculo, duces.

Sed æstate iam adultâ.] *Sæpè ita loquitur noster, imitatione apertâ Sallustij. quam phrasim operæ est semel à iuuentute intelligi, ex Seruianis notis, ad illud* Vere nouo. Id est, *ait*, primo mense Martio. Nam veteres per singula tempora anni, quæ in tres menses diuiduntur, obseruant, vt sic dicant: Primum mensem, Nouum ver: secundum, Adultum: tertium, Præceps. Ita de Hieme, Æstate, Autumno. sic semper Sallustius. *Simile, quod Græci annum partiuntur:* ἰσταμένου τοῦ ἔτους, μεσοῦντος, ἢ λήγοντος.

Adultra æstas. Noua.

Præceps.

Effusa grando.] *Sub quam, occultâ caussâ, semper, vt aiunt, Oceanus intumescit.*

Mare omne in Austrum cessit.] *Propriène Austrum dicit? an* Ὁμηρικῶς, *poëtarum ex ritu, quemuis ventum? Ambigo ego, ne Notum voluerit intellegi: quia clarè subdit*, qui tumidis Germaniæ terris, immenso nubium tractu validus & rigore vicini Septemtrionis horridior. *Nam certè non Auster est tyrannus, vt ille loquitur, Germaniæ terræ: nec vicinus Septemtrioni, cui rectâ lineâ distans & aduersus. Adde quòd Austro turbante, vix est vt naues ex orâ Frisiorum in Britanniam rapiantur. quod mox narrat factum. Possunt tamen fortasse & hæc dilui; & illa non incommodâ interpretatione iuuari.*

Auster, pro quouis alio vento imbrico.

Postquam mutabat æstus, eôdem, quò ventus ferebat.] *Non malè etiam*, eodemque quò ventus. *Liuius lib.* XXVI. Acer etiam Septemtrio ortus inclinatum stagnum eôdem quò æstus ferebat.

Aluei manantes per latera.] *Nec displiceret scribi*, nantes.

Propinquo loco defossam aquilam.] *Malim*, luco. *Hîc autem inuenta aquilarum vna,* PAG. 29.

& suprà lib. I. *altera. ergo receptæ nunc omnes, quia tertia seruata militis æstu. Florus tamen scripsit*, Signa, & aquilas duas adhuc Barbari possident: tertiam signifer, &c. *Parum considerate. nisi ex Liuij personâ & ætate loqui hominem placet.*

Flori incogitantia.

Non ausum cõgredi hostẽ.] *Legerim hæc & sequentia*, non ausos hoste, Pulso, Pauente.

Reductus inde in Hiona miles.] *Vera correctio Beroaldi*, in hiberna miles. *ex Taciti verbis ipsis. Rhenanus qui*, Iuhiona, *legit: & ego qui seriò olim refelli, digni ambo qui piemur.*

Sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Sueuos.] *Id accidit Tiberio ipso duce. Vide Dionem lib.* LV. *in cuius verbis menda, Cantabríque appellantur in Germaniâ, qui reuerâ Sugambri: vt monui olim Antiquar. lect. lib.* I. *cap.* VI. *Suetonius*: Sueuos & Sugambros dedentes se in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit. *Eutropius lib.* VII. Tiberius CCCC. M. captiuorum ex Germaniâ transtulit, & supra ripam Rheni in Galliâ collocauit. *Isidorus non obscurè indicat hosipsos esse, qui Burgundiones postea appellati, largiter potuerunt.* Burgundiones, *inquit*, quondam à Romanis subactâ* interiore Germaniâ per castrorum limites positi à Tiberio Cæsare, in magnam coaluerunt gentem. atque ita nomen ex locis sumpserunt, quia crebra per limites habitacula constituta, Burgos vulgò vocant. Hi posteà rebelles effecti Romanis, plusquam LXXX. ∞. armatorum ripas Rheni fluminis insederunt, & nomen gentis obtinuerunt. *A quo tamen diuersus it Ammianus, qui originem eorum à Romanis trahit:* Gratanter ratione geminâ Principis acceptæ sunt litteræ. primâ, quòd iam inde temporibus priscis sobolem se esse Romanam Burgundij sciunt: deinde quòd salinarum, finiumque caussâ Alemanis sæpe iurgabant.

Sueui & Sugambri in Galliam.

Qui posteà Burgundiones dicti.

* Fortè, *vlteriora Germ.*

Differrit Marcellinus, Lib. XXVIII.

Adsequi nomen Imperatorium, & deportare lauream posset.] *Id est, triumphare. Triumphantes enim ascendere Capitolium soliti, & laurum quam manu tenebant, quaq; in fascibus lictorum, deponere in gremio Iouis: arbitri scilicet victoriæ & auctoris. Statius*:

——Laurumque superbam
In gremio Iouis excisis deponere Pœnis. *Idem*:
——Et nondum gremio Iouis Indica laurus.

Laurea triumphantium in gremio Iouis.

Item laurus è fascibus.

Dixi in fascibus lictorum: & eum ritum clarè ponit Dio LIIII. *de Augusto:* Καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην ἣν ἐκ τῶν ῥάβδων ἀφεῖλε, ἐς τοὺς τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο. *Sicut & Iulius Obsequens*: C. Antonius cùm in agro Pistoriensi Catilinam vicisset, laureatos fasces in prouinciam tulit. Apparuit eum hostibus portendisse victoriam, cùm ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. *Rectè ergo in Plinio scriptum*: Fasces imperatorum laurus decorat, ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quotiens lætitiam noua victoria adtulit. *nec rectè mutauit è libro vetere, vt ait, vir doctus*, exhinc in gremio. *Senecam turpi notâ deformauit quicumque nebulo ignarus huius ritus. Consolatione ad Elbiam, cap.* X. Scilicet minus beatè viuebat Dictator noster, qui Samnitum legatos audiit cùm vilissimum cibum in foco manu suâ versaret, illâ, quâ tam sæpe hostem percusserat, lancemque in Capitolini Iouis gremio reposuerat: quam Apicius nostrâ memoriâ vicit, qui, &c. *& molestiam obiecit quærendæ lancis, quam numquam inuenies. Libri aliquot*, lanceamque. *Emendo*, laureamque, *verissimè ad hunc triumphi morem. sequentia etiam scribe*, quàm Apicius nostrâ memoriâ vixit. *non, Vicit: & sententia omnis clara. Ne hæreas, simillimus de hisdem Fabriciis Panegyristæ locus Laudatione Theodosij*: Curij, Coruncanij, Fabricij, cùm induciæ bella suspenderant, inter aratra viuebant: & ne virtus quiete langueſceret, depositis in gremio Capitolini Iouis laureis, triumphales viri rusticabantur.

Defensa Plinij recepta lectio.

Seneca ad eum morem correctus.

Dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam, consobrinos Cæsares.] *Ante lucem quærere occepi hoc stemma, & vereor vt concubium noctis sit priusquam pertingam. Cur Liboni huic proauus Pompeius, scio: cur Cæsares consobrini. In Scriboniâ amitâ hæreo, quæ ex historiis quidem adstruitur saltem matertera maior. nisi placet amitæ nomine abusum Tacitum esse. Si non est: sequitur vt paternum genus etiam (nam de materno constat) huic adolescenti è Scriboniis sit. Et suadet herclè nomẽ: quia Tacito dicitur, Scribonius Libo Drusus. Censeo L. Scribonio Liboni, qui consul cum M. Antonio fuit, fratrem fuisse alium Scriboniũ, cuius nepos iste. ita, inquã, vt maritus Põpeiæ Scribonius aliquis fuerit. Liquere res nisi ex subiectâ geneſi non potest.*

Stemma huius Libonis obscurum.

L. SCRIBONIVS LIBO, *qui Consul cum Antonio, anno* DCCXIX. *Vxor incerta.*

Ex his

SCRIBONIA, *quæ nupsit*

SEX. POMPEIO, *filio Magni, per bellum Siculum. Dio. Appian. Ex his*

POMPEIA, *quæ desponsa* M. MARCELLO, *pignus pacis cum Triumuiris initæ. sed non deducta. Nupsit, vt coniicio, pòst*

SCRIBONIO LIBONI. *ex quîs*

L. SCRIBONIVS LIBO. *qui consul initio libri huius.*

SCRIBONIVS LIBO DRVSVS. *de quo hic, qui tantùm Prætor.*

SCRIBONIA

SCRIBONIA, eius soror, vxor	IVLIA. *cui maritus* VIPSANIVS	CAIVS, LVCIVS	*Cæsares.*
OCT. AVGVSTI. *Ex his*	AGRIPPA. *Ex his*	IVLIA, *nupta L. Paullo.*	
		AGRIPPINA, *nupta Germanico.*	
SCRIBONIVS LIBO, *de quo nihil legi.*	SCRIBONIVS, *de quo nihil.*	SCRIBONIVS LIBO. *quem volo maritum Pompeiæ fuisse.*	

Priores duæ lineæ huius generis veræ, & ex historiâ Dionis, Appiani, collectæ. Tertia à solâ coniecturâ est. sed aliter de amitâ Scriboniâ explicari à me non potest. L. Scribonium Libonem qui consul fuit hoc ipso anno quo damnatus adolescens, non patrem eius fuisse sed fratrem ex narratione Taciti liquet. Patrem enim nusquam nominat: nominat fratrem. Hunc fuisse arbitror à quo Scribonia lex denominata: quem vir magnus *in libello singulari ad eam legem imperitè confudit cum isto qui nunc reus.* *Iac. Rævardus ad leg. Scrib.

Amitam Scriboniam.] *Digna lectu de totâ re vide apud Senecam epistolâ* LXXI.

Per Flaccum Vesculanium.] *Qui tamen infrà lib.* V. *est, Vesculanius Atticus insidiarum in Libonem internuncius.*

Lecticâ delatus ad fores curiæ.] *Quod receptum in solis ægris. Nam lecticæ quanquam iam vulgatæ, tamen spernebantur adhuc à Curiæ aditu. Suetonius de Tiberio:* Numquam curiam nisi solus intrauit: lecticâ quondam introlatus æger, comites à se remouit. PAG. 30. Ægri in lecticâ

Innisúsque fratri.] *Puto L. Scribonio Liboni, qui hoc anno consul.*

Et C. Liuius.] *Nescio an,* Cluuius.

Quis viam Appiam Brundisium vsque pecuniâ operiret.] *Non temerè de viâ Appiâ consultauit vanum caput, quia ea inter Romanas vias longissima, & quasi regina, vt ait Statius:* Appia regina viarum.

——quà limite noto
Appia longarum teritur regina viarum.

Sed pertinuitne ea Brundisium vsque? Negat Frontinus de Aquæductibus, qui vltra Capuam non porrigit. Appia aqua, *inquit,* inducta est ab Ap. Claudio Censore. qui & viam Appiam à portâ Capenâ vsque ad vrbem Capuam muniendam curauit. *Adfirmat tamen hîc Tacitus, & Strabo, prolixè lib.* V. *&* VI. *& Horatius:* Discidium ferì prorum in viâ Appiâ.

Brundisium melius Numici via ducat, an Appi.

aliique. Omnes bene. Nam Appius ipse non herclè vltra Capuam perduxit. ne potuit quidem, vt fines tunc erant imperij Romani. perduxit posteà siue C. Gracchus Tribunus, qui pleraque vias fecit, refecit: siue C. Cæsar, qui curator viæ Appiæ non leuiter in eam impendit: siue Augustus, de quo inscriptiones priscæ, S. P. Q. R. QVOD. VIÆ. MVNITÆ. SVNT. *Nam certum aliquid non alij, non ego inueni.* Conciliati omnes.

Atroces vel occultas notas.] *quæ ad mortem eorum pertinerent, aut eadem.*

Vetere Senatusconsulto quæstio in caput domini prohibebatur.] *Quando & à quo latum id Sc. quæro. Sanè antiquum est, & Cicero referre videtur ad morem maiorum potius, quàm ad legem.* Nam cum more maiorum de seruis in dominum ne tormentis quidem quæri liceat: exortus est seruus, qui quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. *Idem:* Maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerunt, non quia non posset verum inueniri, sed quia videbatur indignum esse, & domino morte ipsâ tristius. *Derogatum ei legi antiquitus, in causâ incesti. Pro Milone:* De seruis nullâ lege quæstio est in dominum, nisi de incestu, vt fuit in Clodium. *Iurisconsulti excipiunt etiam adulterij crimen, fraudati census, & maiestatis. l.* I. *C. de quæstionibus.* Sc. de tormentis seruorum. Quando torqueri in dominum seruus possit.

Callidus & noui iuris repertor Tiberius.] *Imò infamia huius inuenti penes Augustum: errátque noster, si non errat Dio lib.* LV. *ὅτι δὲ οὐκ ἐξὸν ὂν δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανισθῆναι, ἐκέλευσεν ὁσάκις αὖ χρεία τοιοῦδέ τινος γένοιτο, τῷ δημοσίῳ αὐτὸν, ἢ καὶ ἑαυτῷ παράσκευζ, ὅπως ἀλλόξιος τὸ κεινομένων ἐξετάζοι), οἱ μὲν ἠτιῶντο, ὅτι ὁ νόμος τῇ τὸ δεσπότου μεζόνως κατηλύεσθαι ἔμελλεν.* A Tacito discrepat Dio.

Mancipari singulos actori publico iubet.] *Mancipari, mancupio tradi: παράσκευζ, siue vendi, dixit Dio. Suprà:* Hortisque venditis statuam Augusti simul mancipasset. *Lib.* III. Seruos quoque Silani, vt tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. *Sed quis publicus actor? non alius, quàm publicus siue seruus siue libertus: proprio tamen munere, qui res rationésque reipub. administrabat. Græci διοικητὰς, πραγματευτὰς vertunt. Itaque ferè cum Procuratoribus æquiparantur: sic tamen vt minus latè vagetur eorum potestas. Plinius in laudatione Traiani:* Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo, In ius veni, sequere ad tribunal. *Idem lib.* III. *epistol. ad Caluisium:* Deinde quod non minus vtile quàm voluptuosum, posse vtramque eâdem operâ, eodem viatico imuisere, sub eodem procuratore ac pænè iisdem Mancipari. Actor publicus. Similis procuratori.

actoribus habere. *Saluianus Maßilienſis*: Pauent quippe actores, pauent ſilentiarios, pauent procuratores: prope vt inter iſtos omnes nullorum minus ſerui ſint, quàm dominorum ſuorum. *In marmore priſco*:

HERCVLI. DEFENSORI
PRO. ITV. ET. REDITV
D. CLODI. SEPTIMI
ALBINI. CÆSARIS
D. CLODIVS. D. L.
FELIX
ACTOR. CÆS. N. D. D.

id eſt, Actor Cæſaris noſtri dedicauit. *Sic Actores prædiorum l.* XVI. *C. De procuratorib. Actores rerum, l. vlt. De offic. præſid. & in Suetonÿ Domitiano cap.* XI. *Actorem ſummarum ritè fortaſſe repoſuit Torrentius. Certè enim pecuniæ recipiendæ & expendendæ præerant. Apuleius lib.* II. Philodeſpotum requirit actorem (*ita è codice ſcripto Giſelini noſtri legimus, cùm malè adhuc* auctorem.) eiq́ue præcepit, bono cuſtodi redderet ſine morâ præmium. *Vt ergo iſti in priuatâ familiâ; ſic & in rep. Actores. de quibus Plinÿ locum correctum imputo iuuentuti, lib.* VII. *Epiſtolâ ad Caninium*: Equidem nihil commodius inuenio, quàm quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummûm, quæ in alimenta ingenuorum promiſeram, agrum ex meis longè pluris exactori (*corrigo, inquam*, actori) publico mancipaui, eumdem vectigali impoſito recepi, tricena millia annua daturus. *quibus verbis nihil clarius poteſt ad Taciti mentem. Vt enim ibi ager Actori publico mancipatur: ſic hîc ſerui. Vide quæ de reip. ſeruis ſcripſi libro Electorum, cap.* XXII. *& adde* (*quod tunc me fugit*) *de appellatione eorum à magiſtratibus, Varronis inſignem locum, quem ſecius accepit vir doctus: Lib.* VII. *De linguâ Latinâ*: Nomina habent plerique liberti à municipio manumiſſi: in quo, vt ſocietatum & fanorum ſerui, non ſeruarunt proportionem & rationem. Et Romanorum liberti debuerunt dici, vt à Fauentiâ Fauentinus, à Reate Reatinus, ſic à Româ Romanus; vt nominantur libertini à libertis orti, & è publicis ſeruis populi Romani, qui manumiſſi antequam ſub magiſtratuum nomina, qui eos liberarunt, ſuccedere cœperunt. *Dicit Varro. Serui publici manumißi, dicti ſunt liberti populi Romani, vti reapſe erant: manumißi quidem, priuſquam ambitioſa hæc conſuetudo inualeſceret nominandi à magiſtratibus. Nam ecce cæperunt à Conſule quopiam aut Prætore, Corneliani dici, Gelliani, Clodiani. Et adde iſtis, quæ notaui ibi. Ille amicus noſter ad ſucceßiones refert & teſtamenti factionem. Acutè. ſed quò tam acutè?*

Correctus Plinius.

Serui publici agnominari à magiſtratibus.

Varro explicatus præter mẽtem viri docti.

P. Quirinio propinquo ſuo.] *Eſt P. Sulpicius Quirinius, qui Æmiliam Lepidam habuit vxorem. vnde adfinitas. Nam ipſe ignobilis.*

Præturæ extra ordinem datæ.] *An ſupra numerum eos Prætores adiectos vult? certè enim vnius præturæ tantùm vacabat. An potius, in annum proximum deſtinatos eos, extra ſortem aleámque comitiorum?*

Tunc Cotta Meſſallinus, ne imago Libonis poſterorum exequias comitaretur, cenſuit.] *Cotta hic inter notas & vibices eius ſecli, filius, vt Plinius* ait, Meſſallæ oratoris: pâtris optimi degener proles. De imaginibus in funere, déque hoc interdicto, non repeto ea quæ ſcripſi in Electis cap.* XXIX. *Sic Bruti & Caßij imagines abolitæ, infrà lib.* III. Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt, Manlij, Quinctij, aliaq́ue eiuſdem nobilitatis nomina: ſed præfulgebant Caſſius atque Brutus hoc ipſo, quòd effigies eorum non viſebantur.

Lib. x. ca. xxii.

L. P. & Gallus Aſinius.] *Vereor vt elapſum exſcriptori ſit aliquod nomen. Diuinabam olim*, L. Pætus, Gallus Aſinius. *Pætos ſanè illo æuo in Senatu fuiſſe, docet liber* XV. *vbi Cæſonius Pætus. Quid ſi etiam*, L. P. & Gallus Aſinij? *vt prænominibus diſtinguat plures eius gentis. Nam Aſinÿ aliquot Senatores, imò conſulares, vti infrà dicam.*

Aſinij plures prænominibus diuerſi.

Facta & de Mathematicis Magiſque Italiâ pellendis Senatuſconſulta.] *Imò repetita potius. Nam veteri lege edictóque, pridem amota è rep. illa peſtis. Anno vrbis* DCXIIII. M. Popillio Lænate, Cn. Calpurnio Coſſ. C. Cornelius Hiſpallus Prætor edicto Chaldæos intra decimum diem abire ex vrbe atque Italiâ iuſſit: leuibus atque ineptis ingeniis, fallaci ſiderum interpretatione, quæſtuoſam mendaciis ſuis caliginem iniicientes. *ait Valerius libro primo. Anno* DCCXXI. *M. Agrippa Ædilis τὰς ἀστρολόγους καὶ τὰς γόητας ἐκ τῆς πόλεως ἐξήλασεν. auctor Dio* XLIX. *in extremo. Iterùm anno* DCCLXI. *ab Augusto interdictum ſeuerè omni vaticinio ac prædictione. notat idem Græcus lib.* LVI. *Sed ſeriò in primis & cum curâ ea res habita, hoc anno. Senatuſconſulti, quod factum, formam & verba certo repperi in* Fragmentis Iuriſconſultorum, quæ dedit nuper doctißimus P. Pythœus. Ait ibi Vlpianus, lib.* VII. *de offic. Proconſ.* Præterea interdicta eſt (*ita legit Pythœus*) Mathematicorum callidâ impoſturâ & obſtinacitate perſuaſio

Mathematici quãdo & quotiens pulſi.

Verba propemodum ipſa huius Senatuſconſulti.

* Libro cui titulus: Moſaicarũ legum & Romanar. collatio tit. xv. Correctus Vlpianus.

persuasio. Nec hodie primùm interdici eis placuit, sed vetus hæc prohibitio est. Deniq. exstat S. C. Pomponio & Rufo Coss. factum, quo cauetur, vt Mathematicis, Chaldæis, ariolis, & ceteris qui similem in certum fecerunt (*Pythoëus*, similem artem: *ego legerim*, similem cestum, *siue*, quæstum) aquâ & igni interdicatur, omniaque bona eorum publicentur: & sic* eternus gentium qui si id fecerit in eum animaduertatur. *Dico Domitium intellegere* Sc. *hoc ipsum. At enim ille refert ad Pomponium & Rufum Coss. hoc autem anno Taurus & Libo Coss. fuerunt. Non hoc nouum, vt inter scriptores anni vnius discrimen sit. Cælius enim Rufus, & L. Pomponius, consules fuerunt sequenti hunc anno. Addit Vlpianus alia, quæ ad cognitionem istam:* Sæpissimè denique interdictum est ferè ab omnibus principibus, nequis omnino huiusmodi ineptiis se immisceret: & variè puniti sunt hi qui id exercuerunt, pro mensurâ scilicet* & consultationis (*legerim*, sceleris & consultationis, *vel inductâ copulâ*, scilicet consultationis.) Nam qui de Principis salute, capite puniti sunt, vel quâ aliâ grauiore pœnâ adfecti. *Non omittam oraculum nostri vatis, de his vanis vatibus*: Mathematici genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax: quod in ciuitate nostrâ & vetabitur semper, & retinebitur.

De tempore Senatusconsulti dissensio.

Vlpianus iterũ emendatus.

Saxo deiectus est.] *Tarpeio. ita dicebant, sine aliâ additione. Plautus*:

Saxum Tarpeium.

Qui in amore, (*malim*, amorem) præcipitauit, peius perit, quàm si saxo saliat.

Lucretius, ——sceleriſque luela

Carcer, & horribilis de saxo iactus deorsum.

Extra portam Esquilinam.] *Supplicia pleraque apud Romanos sumi solita extra portas. credo, ne frequenti sanguine & cæde, contaminari oculi ciuium, aut delibari videretur libertas. Plautus*,

Animaduersiones extra vrbem.

——credo ego istoc exemplo tibi

Esse eundum actutùm extra portam, dispessis manibus

Patibulum quom habebis.

Itaque & carnifex domicilium habuit extra vrbem. Cicero, pro Rabirio perduellionis reo: Sed moreretur prius acerbissimâ morte millies Gracchus, quàm in eius concione carnifex consisteret. quem non modò foro, sed etiam cælo hoc ac spiritu Censoriæ leges, atque vrbis domicilio carere voluerunt. *Ideo Plautus*,

Carnificis domus extra vrbem.

——extra portam Metiam currendum est priùs,

Lanios inde accersam duo cum tintinnabulis.

intellegit enim carnifices, quorum extra eam portam domus, ad solemnem suppliciis locum. Imò & Coriarij ac Vispelliones vrbe submoti, à pari causâ. Morticina enim tractant. Artemidorus lib. I. *cap.* LIII. τὸ δὲ βυρσοδεψεῖν, πᾶσι πονηρόν. νεκρῶν γὰρ ἅπτεται σωμάτων ὁ βυρσοδέψης, καὶ τῆς πόλεως ἀπῴκισαι. Coriariam exercere, malum omnibus. Corpora enim mortua attrectat cerdo, ideoque ab vrbe secluditur. *Sed quid est quod Tacitus hîc disertè nominat Esquilinam? non temerarium est. nec facilè reperies, vt ego cénseo, vbi supplicij res, nominari portam aliam: nisi tamen Metiam, vt iterum apud Plautum*:

Plautus explicatus.

Coriarij extra vrbem.

Porta Esquilina supplicioru fuit.

Illum edepol videre ardentem te extra portam Metiam,

Credo ecastor velle.

Sed profectò quæ Metia Plauto, eadem est cum Esquilinâ. argumento loci de suppliciis, tum numeri sitúsque portarum vrbis. Idq; ante me censuisse audio Octauium Pantagathum, virum magnum, altum, & qui esse doctus eligeret quàm videri. Non, inquam, reperies aliam nominatam ab istis, nisi fortè Collinam in Vestalium morte. quod aliud à supplicio vulgato. Facit ad portam Esquilinam, quod Suetonius in Claudio scripsit: Ciuitatem Romanam vsurpantes in campo Esquilino securi percussit. *Quod Horatius, anus illas lapidatas in Esquiliis abiicit*:

Metia, eadem cum illâ.

Vos turba vicatim hinc & hinc saxis petens

Contundet obscenas anus.

Post insepulta membra different lupi,

Et Esquilinæ alites.

Itaque & Puticuli ibi, quò vilium damnatorúmque hominum cadauera proiiciebantur. Varro, Festus, aliique. Ibidem locum fuisse, qui Sestertius diceretur, infrà docebo.

Puticuli.

Cùm classicum canere iussissent.] *Non cuilibet è plebe doctorum notus mos. Cùm ciui rei capitalis dies dicta esset, classicum in celeberrimis vrbis locis canebat, & postremò ante ianuam damnati. Plutarchus in Gracchis*: καίτοι πάτριόν ἐστιν ἡμῖν, εἴτις ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπακούει, τότε πρὸς τὰς θύρας ἑωθὲν ἐλθόντα σαλπιγκτὴν ἀναπαλοῦσθαι τῇ σάλπιγγι, καὶ μὴ πρότερον ἐπιφέρειν φῶφον αὐτῷ τοὺς δικαστάς. *Seneca lib.* I. *de Irâ*: Itaque etsi peruersa induenda magistratui vestis, & conuocanda classico concio est, procedam in tribunal non furens nec infestus, sed vultu lenis, & illa solemnia verba graui magis quàm rabidâ voce concipiam. *In Commentario M. Sergij apud Varronem, lib.* V. *de LL.* Quo die comitia erunt, in arce classicum canat, endo

Classicum canebat in morte ciuium.

Varro correctus.

 sic emendo.

(*sic emendo*) circumque mœros, & ante priuati huiusce T. Quinctij Trogi sceleroſi hominis hoſticum (*leg. eſt*, hoſtium) canat, & vt in campo cum primò luci adſit. *Seneca iterum hoc reſpexit Epiſt.* XVII. Cùm claſſicum cecinit, ſcit non ſe peti: cùm aliqua conclamatio eſt, quomodo exeat, non quid efferat, quærit. *Puto & Lucilius, hoc verſu trochaico*:

Rauco concionem ſonitu & curuis cōgant cornibus.

In prouinciis ſeruatus illemos.

Nec Romæ ſolùm & inter ciues ſeruatus illemos: ſed etiam in prouinciis, niſi fallunt me Declamatores (& hercle vereor vt animi ingenioſique cauſsâ fallant) apud Senecam patrem libro IX. *Controu.* II. *de Flaminio qui inter cœnam noxium puniuit. Capito*: Fit à præcone ſilentium: adhibentur deinde legitima verba: canitur ex alterâ parte claſſicum. *Caſsius Seuerus*: Si tribunal conſcenderit conuiuiali veſte: ſi cùm claſſicum canere debeat, ſymphoniam canere iuſſerit.

More priſco aduertêre.] *Supplicium priſci moris quale, pete à me in lib.* XV.

Ne vaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent.] *Vide luxum eius ævi, & gratulare ſæculo noſtro. Dio paullo communiùs id concipit: quaſi interdicta omnia vaſa auri, niſi quæ ad ſacra.*

Ne veſtis ſerica viros fœdaret.] *Nolim erres. diſtincta genera veſtium olim, Byſsina, Bombycina, Serica. Byſsina, è lino: Bombycina, è vermis: Serica, ex arborum lanâ confectæ. Bombycina eadem eſt cum Ceâ ſiue Coâ (nihil enim intereſt) manéque hodie: reliquarum nihil ſupereſt præter nomen. Byſſum cum Serico, imperitè confundit Philoſtratus lib.* II. *& vult ex arbore Indicâ naſci, quæ altitudine quidem populos æquet, foliis ſalici non abſimilis. Sericum debuiſſet dicere. Nam Byſſus è terrâ gignitur vt linum, circa Elidem præcipuè, Achaiæ vrbem. Eâdem imperitiâ Bombycinam, Sericam facit Iſidorus lib.* XIX. *Si tamen imperitia eſt, & non recepta opinio inferioris ævi. Nam & Zonaras in Iuſtiniani vitâ ſcribit* eius temporibus telam ſericam à Romanis (*id eſt Græcis Byzantinis*) texi cœptam, cùm anteà à Perſicis mercatoribus tantùm importaretur, nec Romani ſcirent fila illa eſſe vermium. *Et addit duos monachos ova illa vermium ex Indiâ attuliſſe, & mori foliis aluiſſe, & inde ſericum confeciſſe. Otho item Friſingenſis in hiſtoriâ Friderici lib.* I. *ait Rodericum Siculum expugnatis in Græciâ Athenis, Corintho, Thebis opifices qui ſericos pannos texebant deduxiſſe captiuos & in Siciliæ vrbe Palermo collocaſſe. Inde factum vt quam textrinam prius ſoli Græci inter Chriſtianos habuerint, cum Romanis communicata ſit ingeniis. Nec abhorrent ab hâc ſententiâ Pauſanias, Pollux, Seruius. At magis veteres diſcriminant clarè: & lanam arborum eſſe Sericum volunt, apud Seres Indos. Virgil.*

Pollux, li. VII. cap. XVII. De byſſo, & ſerico.

Byſſinas veſtes in Ægypto repertas tempore Semiramidis vult Clemens Strom. I.

Iſidori & Othonis error.

Bombyx quomodo ad Græcos peruenerit.

Serica veſtis parum propriè nominata inferiore ævo.

Velleraque vt foliis depectant tenuia Seres.

Plinius: Seres lanicio ſiluarum nobiles, perfuſam aquâ depectentes frondium canitiem. *Seneca poeta*: Quæ fila ramis vltimi Seres legunt. *Marcellinus lib.* XXIII. Apud Seras ſublucidæ ſiluæ, in quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris velut quædam vellera mollientes, ex lanugine & liquore mixtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt, nenteſque ſubtemine conficiunt ſericum. *De his Seneca, lib.* VII. *De beneficiis*: Video ſericas veſtes, ſi veſtes vocandæ ſunt, in quibus nihil eſt quo defendi corpus, aut denique pudor poſſit. quibus ſumptis, mulier parum liquidò nudam ſe non eſſe iurabit. Hæc ingenti ſummâ ab ignotis etiam ad commercium gentibus accerſuntur, vt matronæ noſtræ ne adulteris quidem plus ſui in cubiculo, quàm in publico oſtendant. *Pellucebant enim tenerrimâ, vt Ammianus loquitur, ſubtilitate. ideóque quotiens pellucidam veſtem, pellucentem togam, taliáque legis: capito de Sericâ, aut Coâ. Iuuenalis*:

Veſtes è ſerico pellucidæ.

Acer & indomitus libertatiſque magiſter
Cretice pelluces.

ceperim de Sericâ. Tibullus, de bombycinâ:

Item è bombyce.

Illa gerat tenues veſtes, quas femina Cea
Texuit, auratas diſpoſuitque vias.

& Horatius: Altera nil obſtat Cois tibi. *Serica quando venerint in vſum planiſsimè non ſcio. ſuſpicor Iulij Cæſaris ævo, (nam antè non inuenio) qui etiam ludis theatrum totum velis contexit ſericis. vt ex quorundam fide Dio refert lib.* XLIII. *Eam veſtem etiam Medicam dictam, ſcriptum reliquit Procopius. Genera eius facta poſteà Holoſerica, Subſerica. vſúſque primus Holoſericâ, Eligabalus. de quo adi ſcriptores hiſtoriæ Auguſtæ.*

Quando Serica Romæ.

Medica veſtis, de quâ vide Procop. lib. II. de bello Vandalico.

Aliam apud Scipiones pecuniam.] *Largâ ſignificatione pecuniam dixit, vt lex* X. *viralis, & Iuriſconſulti.*

Vt locis, ordinibus, dignationibus antiſtent, taléſque ad requiem animi aut ſalubritatem corporum parentur.] *Quid eſt illud*, tales? *Cenſeo reſcribendum*, dignationibus antiſtent, aliiſque, quæ ad requiem. *Ideo (inquit bonus patronus luxuriæ) repertum diſcernere cenſum Senatorum equitúmque à plebe: non ſolùm vt loco, ordine, dignitate, præmineant,*

præmineant, ſed etiam ſupellectile, veſte, aliiſque quæ animo aut corpori cara. Potes etiam legere, & aliis quæ ad. *minúſque recedes à ſcripturâ.*

Confeſſio vitiorum.] *Poſſit legi*, conſenſio. PAG. 31.

Miſſus eſt Prætor, qui domi interrogaret.] *Quod in egregiis perſonis obſeruari Paulus iubet, l.* XV. *De iureiurando*: Ad egregias perſonas, eoſque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad iurandum.

Cenſuit in quinquennium magiſtratuum comitia habenda.] *Non à ſe id inuênit Gallus, ſed imitari decretum C. Cæſaris voluit, de quo Appianus, in perſonâ M. Antonÿ*: Lib. II. ἐμφυλ. *ἡμεῖς γὰρ αὐτοὶ πρῶτον ἅπαντες οἱ νῦν ἤρξαμεν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, οἱ δὲ ἐπ' ἄρχομεν, αἱρετοὶ ὥρας ἐκείνης ἡρῳόμενοι, οἱ δὲ ἐς τὸ μέλλον ἄρχειν κεχειροτονήμεθα, ἐς γὰρ πέντε ἔτεις, ὡς ἴσε, καὶ τὰ ἀσιτὰ ἡμῖν & τὰ ἐτήσια, & τὰς τ' ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας διετάξατο. De quo etiam Suetonius ſentit cap.* LXXVI. *in Iulio*: Magiſtratus in plures annos ordinauit.

Vtque legionum legati, qui ante præturam eâ militiâ fungebantur.] *In exercitu duplices legati, Conſulares & Prætorÿ. Conſularis toti exercitui plerumque: Prætorius legioni vni præſidebat. At interdum à Cæſare etiam non prætorÿ præponebantur. ad quos pertinere hoc conſilium Gallus voluit. Sed quod ſequitur*, in annos ſingulos nominaret, *nónne potius ſcribi eſt*, in annos quinos? *Et mihi ex prioribus ſequentibúſque ſic videtur. Refero hoc autem ad candidatos Præturæ, quod numerus facilè indicat.* Legati exercituum.

Quaſi augeretur poteſtas eius.] *In Medicæo*, auretur, *legitur voce admutilatâ. Illa vera lectio. Augebatur enim poteſtas, cùm in eius manum comitia darentur.*

Preces M. Hortali nobilis iuuenis.] *Ortalus ſcribitur in Suetonio*: Pleroſque modeſtiâ & pudore deterruit, in quibus Ortalum Q. Hortenſij oratoris nepotem, qui permodicâ re familiari, auctore Auguſto, quattuor liberos tulerat. *Ortalus igitur Hortenſiæ gentis cognomen. Cicero ad Atticum, lib.* IV. Ortalus in eâ cauſsâ fuit, cuiuſmodi ſolet. *Infanda quædam de hoc ipſo, niſi fallor, Hortenſio Valerius Maximus narrat lib.* III. Iam Q. quidem Hortenſij, qui in maximo & ingenuorum ciuium & ampliſſimorum prouentu, ſummum auctoritatis atque eloquentiæ gradum obtinuit, Nepos Hortenſius Corbio omnibus ſcortis abiectiorem & obſceniorem vitam exegit: ad vltimumque lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria proſtitit, quàm aui pro ſalute ciuium in foro excubuerat. *ſed vocat Corbionem. An'ne igitur ſcrib.* Hortalus Corbio? *an corrupta ea vox, ſubſtituendámque*, Ortalus? *alterum certè horum. Principio etiam Valerianæ narrationis emendo*, in maximo & ingeniorum, & ciuium ampliſſimorum prouentu. *Facio iudicem noſtrum Pighium, cui ſcriptor hic non medicinam debet, ſed vitam. Sed hic Ortalus Hortenſij nepos, nunquid ex filio? Appáret. nam & Valerius diſertè Hortenſium eum appellat. Attamen filius magni illius Oratoris, bello ciuili Brutiano periit, præmaturè. Velleius*: Eadem Lucullum Hortenſiumque eminentiſſimorum virorum filios fortuna abſtulit. *Sed debuit ſcilicet iam tunc prolem ſeuiſſe, & reliquiſſe in vrbe. Catulli Elegia quæ ad Ortalum eſt: cenſeo eam eſſe ad huius auum.*

Ortalus cognomen Hortenſiorum.

Mala proles boni patris Ortalus.

Diuinatio in Valerio Max.

Ortalus Hortenſij nepos.

En ſtirps & progenies tot Conſulum, tot Dictatorum.] *Vaniloqua hominis oratio & falſa. vbi enim iſti tot Conſules, tot Dictatores? Certè ego in Hortenſiâ gente vnum Dictatorem reperio, & Conſulem vnum. Dictatorem anno vrbis* CDLXVII. *ſeceßione plebis. Conſulem, Q. Hortenſium, huius auum. Sed intellegit fortaſſe maiores ſuos etiam ex gente maternâ.* PAG. 32.

Eandem vim in me tranſmittere.] *Priſca ſcriptura*, in me tranſmerei. *ex quo Beatus*, tranſumere. *Legebam*, eâdem, inuidiam in me tranſmittere. *vel*, eâdem, inuidiæ me tranſdere. *Tranſdere plérumque libris ſcriptis, pro Tradere. Eâdem, notum ex Plauto. Nec diſsidet à vero poſterior diuinatio.*

Vectúſque Coram Etruriæ promontorium.] *Apud Dionem leges, in Galliam profectum eum. Sed Coræ nomen ego apud Geographos in hoc tractu non reperio: reperio Coſæ. quod Etruriæ opidum fuit in ſublimi colle ad mare, cum ſubiecto ſinu. Strabo lib.* V. μετὰ δὲ Ποπλώνιον Κόσσα πόλις μικρὸν ὑπὲρ τῆ θαλάττης. ἔστι δὲ ἐν κόλπῳ βαθὺς ὕφαλός. *Vicinum id portui Herculis Sex. Rutilius in Itinerario locat*: Et deſolatæ mœnia fœda Coſæ. *Seruius de eodem*: Coſæ ciuitas Thuſciæ, quæ numero ſingulari etiam ſecundum Salluſtium dicitur. *Nominat & Plinius lib.* II. *Itaque qui me audiet*, Coſam *hîc reſtituet.* Coſa Etruriæ.

Vine militum ſeruum ſuum coërceret.] *Rectum eſt. Etſi enim Clemens hic ſeruus Agrippæ olim: tamen nunc Tiberÿ. ad quem ſcilicet vniuerſa Agrippæ hereditas venerat.*

Sacrarium genti Iuliæ, effigiéſque diuo Auguſto apud Bouillas dicantur.] *Addito etiam ludicro Circenſi. quod docent Cornelÿ verba, lib.* XV. Ludicrum Circenſe, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur. *At de Sacrario, exemplum imitatus in gente Flauiâ Domitianus. Statius* V. *Siluar.* PAG. 33. Templum Iulium apud Bouillas & ludi.

——æternæ modò qui ſacraria genti
Condidit, inque alio poſuit ſua ſidera cælo.

Triumphauit de Cheruſcis, Cattíſque, & Angriuariis.] *Plures gentes in hoc triumpho Strabo nominat, ſed verbis corruptis: de quibus videro in Germaniâ Taciti.*

Currus quinque liberis onuſtus.] *Ex triumphantium ritu, qui pueros minores in curru, grandiores interdum equis triumphalibus imponebant. Cicero, pro Murenâ, Plutarch. Suetonius, &c.*

Rex Archelaus quinquageſimum annum Cappadociâ potiebatur.] *Iuſta putatio. Cepit enim regnum ab Antonio, anno vrbis* DCCXVIII. *Conſule Dionem lib.* XLIX.

Suet. in Cal. cap. 11.

Regnum eius in prouinciam redactum eſt.] *Non nunc quidem, ſed paullo pòſt à Germanico miſſo ad res Orientis. Infrà*: At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepêre. *Strabo, lib.* XII. ἡ δὲ μεγάλη Καππαδοκίας νυῦ μὲν ἐπ᾽ ἴσου πρώτῳ διάταξιν. τελευτήσαντος γὰρ τὸν βίον Ἀρχελάου τοῦ βασιλεύσαντος ἔγγυς Καίσαρος καὶ τῆς ὅλης συγκλήτου ἐπαρχίαν ἔθηκαν Ῥωμαίων αὐτήν. *Regnum autem Cappadociæ à Tiberio primùm in prouinciam redactum, conſenſu traditum eſt. Appianum quis hîc audiet, qui refert ad Auguſtum? Verba eius in Mithridatico:* Ἀριοβαρζάνης μὲν ὃν τὴν βασιλείαν ἔλιπε τῷ παιδὶ ἐκχείρισε. καὶ πολλαὶ μεταβολαὶ μεχρὶ Καίσαρος ἐγγύνου τοῦ Σεβάστου. ἐφ᾽ ὃ, καθάπερ τὰ λοιπὰ, καὶ ἥδε ἡ βασίλεια ἀφῆλθεν εἰς ἐπαρχίαν. Ariobarzanes regnum filio tradidit: variæque mutationes interuenerunt ad Cæſarem vſque Auguſtum. Is, vt pleraque alia, etiam hoc regnum (*Cappadociam*) in Prouinciam redegit. *Viâ excidiſti, ô bone & fide aliâs ſcriptor.*

Appiani palam error.

Fructibúſque eius leuari poſſe centeſimæ vectigal, ducenteſimam in poſterum ſtatuit.] *Onus hoc impoſitum vrbi & Italiæ, poſt bella ciuilia, ab Auguſto: anno, niſi erro,* DCCLIX. *quo tempore ærarium militare inſtitutum, vt tradit Dio lib.* LV. *Colligo ex verbis Taciti, quæ lib.* I. Centeſimam rerum venalium poſt bella ciuilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo ſubſidio niti. *Non aliud autem hoc vectigal, quàm centeſimus rerum in auctione venalium nummus. Auctor ſic interpretandi Suetonius, qui Ducenteſimam auctionum appellat, in Caligulâ cap.* XVI. Ducenteſimam auctionum Italiæ remiſit. *vbi bene Turnebus emendat,* Centeſimam. *Bene, inquam, maximus ille Criticus aui noſtri. Nec iuuat Suetonij receptam lectionem hic locus Taciti: quia ille idem Tiberius, quaſi pœnitentiâ beneficij, conteſimam iterum inſtituit, ducenteſimâ inductâ. Clarè Dio, lib.* LVIII. ἐς μὲν τὸν (*id eſt, poſt Seiani mortem*) τέλος δέκατος ὧν ἔχον, ἑκατοστὸν ἤγαγε. *Non narrat id Tacitus. fateor, quia ea omnis hiſtoria exſtincta. At Dio idem, vbi de Caligulâ, ſibi conſtans, centeſimam ab eo ſublatam ait, non Ducenteſimam. Vide eius verba,* LIX.

Centeſimæ initium. Ea ad ærarium militare.

Nec poſſe motum Orientem.] *Rectè; quaſi dicat, turbatum commotúmque Orientem. aliâs, non peccabis ſi legas,* motum Orientis.

Maiúſque imperium quoquò adiſſet, quàm his qui ſorte, aut miſſu Principis obtinerent.] *Id eximium ius tributum etiam olim Pompeio Magno, bello in piratas. Quod ait, ſorte aut miſſu: diuidit Proconſules, à Prætoribus Legatiſque. vt verè notaui libro* I. *ſuprà.*

Creticum Silanum.] *Ex Iuniâ familiâ hic Silanus, ſed adoptione in Cæciliam tranſierat. Itaque nomina illi, Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus. Ex Dione, Caſſiodoro, aliiſque qui ſcripſerunt Faſtos. Conſul fuit anno vrbis* DCCLX. *cum Neruâ Siliano.*

Silanus Creticus.

Donec vltro ambiretur delatum ab Auguſto conſulatum accipere.] *Conſul fuit Cn. Calpurnius Piſo, cum ipſo Auguſto, anno* DCCXXXI. *De miniſterio eius in bello Africo, vide, ſi lubet, Hirtium initio libri.*

Cn. Piſo.

Vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur.] *A Dione Munatia Plancina dicitur: vt certum ſit eam celebris illius L. Munatij Planci filiam fuiſſe aut neptem. Nominat hanc ipſam Romæ lapis, in ædibus Cæſis:*

DIS. MANIBVS
L. MVNATI
PLANCINÆ. L.
POLYCLITI.

id eſt, Plancinæ liberti.

Plancina.

Vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infrà deſpectare.] *Germanicum intellege, & Druſum.*

Plancinam Auguſta monuit Agrippinam inſectandi.] *Non muto, etſi dictio non trita. Sic lib.* XV. Vologeſi penitus infixum erat arma Romana vitandi.

Non frequens phraſis.

PAG. 34. Auum M. Antonium, auunculum Auguſtum ferens.] *Tu qui in hiſtoriâ tiro, hæc pete ex Tabulâ ſtirpis Auguſtæ, quam inſerui, ſine librorum.*

Diſceſſu

Discessu Romanorum, ac vacui externo metu.] *Simile illi Sallustiano*: Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit.

Sed Maraboduum regis nomen inuisum apud populares.] *Iure. Nam hic Maraboduus adolescens, Romæ benignè ab Augusto habitus, reuersus ad suos, artes & seruitutem intulit externas. de quo iucunda & necessaria scitu Strabo lib.* VII. ἐν ταύτῃ δέ ἐστι καὶ ὁ Ερκυνίος δρυμὸς, καὶ τὰ τῆς Σηκνων ἔθνη. τὰ μὲν οἰκοῦσι ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ, καθάπερ τὰ τῆς Κολδέλων. ἐν οἷς ἐστι καὶ τὸ Βοιασμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον, ἄλλους τε μεταπέμψασθαι πολείτας, καὶ δὴ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτοῦ Μαρκομάνους. Ἐπέσχε γὰρ τοῖς πράγμασιν ἔτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐν Ρώμῃ ἐπάνοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπανελθὼν δὲ εὐδοκίμησε, καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λυΐους τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Ζόμας, καὶ Βούτονας, καὶ Μογιλώνας, καὶ Ζιβίνας καὶ τῆς Ζηνων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμνονας. *Id est*: in hac Germaniæ parte est etiam Hercynius saltus, & gentes Sueuorum: quarum aliæ ipsam incolunt siluam, vt Colduli (*suspecta lectio, nec eam gentem nominatam alibi reperio*) in quibus est & Bouiasmum (*fortè*, Boyhaimum *vera scriptura, quasi Boiorum domus*) Marobódui regia. in quem locum cùm alios complures transtulit, tum populares suos Marcomannos. Occupauit enim dominationem priuatus, post reditum suum Româ: vbi iuuenis vixerat, & beneficiis ab Augusto affectus fuerat. Reuersus autem regnauit, & subiecit sibi, præter dictos, Luios (*omnino scribo* Λυγίους, *siue Lygios, quæ præcipua Sueuorum gens Tacito*) magnam nationem, Zumos, Butones (*lego*, Guthones) Mugilones, Sibinos, & inter ipsos Sueuos magnum populum Semnonas. *Ex his clara illa Taciti, quæ sequuntur, Maroboduum* Hercyniæ latebris defensum: Cæsaris satellitem.

Maraboduus rex.

Eius regia.

Correctus Strabo.

Quia fratris filio iuueni, patruus senex parere dedignabatur.] *Iuuenili prorsus ætate res magnas gessit, decus illud Germaniæ. Varum fudit anno vigesimosexto ætatis. Maraboduum nunc, anno* XXXV. *facile collectu ex Tacito, qui eum triginta septem annos vitæ, duodecim imperij expleſſe scribit. Obiit autem anno* DCCLXXII. *biennio post hanc pugnam.*

Arminij ætas.

Eodem anno XII. celebres Asiæ vrbes conlapsæ.] *Terræmotus huius mentio Plinio*: Maximus terræ, memoriâ mortalium, exstitit motus Tiberij Cæsaris principatu, XII. vrbibus Asiæ vnâ nocte prostratis. *Bonum Orosium quàm fugit ratio, qui hunc tremorem terræ ad tempus refert mortui nostri Seruatoris? quod nos quidem scimus totis quatuordecim annis posterius fuisse. Scilicet egebant hoc fuco sacræ litteræ. De eodem Strabo, lib.* XII. καὶ τὰ περὶ Σίπυλον δὲ καὶ ἡ ἀναξοπολις αὐτη, ἃ δεῖ μῦθον τίθεσθαι. Καὶ γὰρ νυῦ τὴν Μαγνησίαν ἡ ὑπ' αὐτὴν κατέβαλον σεισμοὶ. ἵνικα καὶ Σάρδεις τῶν ἄλλων τὰς ἐπιφανεστάτας καὶ πολλὰ μέρη διελυμήναντο. ἐπιώρθωσε δὲ ὁ ἡγεμὼν χρήμασι ἐπιδοὺς, καθάπερ καὶ πρότερον ὅτι τὴν γενομένης συμφορᾶς Τραλλιανοῖς ὁ πατὴρ αὐτὸς καὶ Λαοδικεῦσιν.

Orosij supinus error.

Duodecim.] *At tredecim eas facit Eusebius in Chronico, sed nominibus valdè corruptis.* Tredecim vrbes terræmotu corruerunt. Ephesus, Magnesia, Sardis, Mosthene, Megæchyero, Cæsarea, Philadelphia, Himolus, Temis, Cumæ, Myrrhina, Apollonia, Diahircania. *Emendabis*: Mosthene, Ægæ, Hierocæsarea, Philadelphia, Tmolus, Temnus, Cume, Myrina, Apollonia, Hircania.

Eusebij siue Hieronymi chronicon correctum.

Asperrima in Sardianos lues.] *Bianoris epigramma in hanc rem est, lib.* I. *Anthologiæ*:

Σάρδιες αἱ τὸ πάλαι Γύγεω πόλις, αἰπὺ ἀλυάττευ
Σάρδιες, αἳ βασιλεῖ πέρσις ἐν αἰσχάδι,
αἰ κρύσω τὸ παλαιὸν ἐπλημθώσασθε μέλαθρον,
ὄλβον παντώλεω ῥύμασι δεξάμενα.
νυῦ δὲ ὅλαι δύσηνοι ἐς ἓν κακὸν ἁρπασθεῖσαι,
ἐς βυθὸν ὄξ ἀχανὲς χασμάδος ἠείπετε.
Βᾶρος, καὶ εἰς ἑλικὴν κεκλωσμένα, αἱ δ' ἐνὶ χέρσῳ
Σάρδιες, ἐν βυθίαις εἰς ἓν ἔλειθε τέλος.

Sardes concussæ terræmotu.

Magnetes à Sipylo proximi damno ac remedio habiti.] *Strabo*: οὐκ ἄπωθεν δὲ τούτων τῆς πόλεων, ἀφ' ἧς Μαγνησία ὅσον ὑπὸ Σιπύλῳ, ἐλευθέρα πόλις ὑπὸ ῥωμαίων κεκριμένη. ᾧ ταύτῃ δὲ ἐπάκουσαν οἱ νεωστὶ ἡρημένοι σεισμοὶ. *id est*: Haud procul his vrbibus & Magnesia est à Sipylo: quæ libera iudicata est à Romanis. Hanc & terræmotus ij adflixerunt, qui nuper exstiterunt. *Scitum iam autem duas Magnesias esse, à Sipylo, & à Mæandro. Tiberiani nummi exstant, monumentum beniuolentiæ & liberalitatis in adflictas vrbes, quibus inscriptum*: CIVITATIBVS. ASIÆ. RESTITVTIS.

PAG. 35.

Duplices Magnetes.

Temnios.] *Vrbs ipsa Temnus Straboni* XIII.

Quique Mosceni aut Macedones Hyrcani vocantur.] *Verius Mosseni: quo nomine vrbs Lydiæ.*

Bona Æmiliæ Musæ locupletis intestatæ petita in fiscum.] *In tenebroso loco collineabo ad scopum, & nescio an tangam. Æmiliam hanc Musam libertam fuisse, id primùm pono. argumento*

Correctus Tacitus.

De successione in bonis libert. Leg. XXIII. De bonâ libert. Leg. III. De suis heredib.

argumento cognominis Græci, quod scio notam seruitutis. Ideo in Tacito legerim, Musæ L. locupletis, *id est, Libertæ locupletis, vsitatâ formulâ scribendi. Sed cur, inquies, bona eius petita in fiscum? cur non data patrono patronísve, vti lex iubet? Iulianus ait*: Si libertus intestato decesserit, patronum aut filium nepotémve eius ad successionem vocari, indubitatum est. *Vlpianus ait*: Liberto intestato mortuo, primum suis deferri hereditatem verum est: si hi non fuerint, tunc patrono. *Hæc si vera: quis locus potuit esse fisco? An fortè nec suus hæres huic Musæ, nec patrônus super quisquam fuit? Tale aliquid elicias ex Taciti verbis, dum ait,* Lepido concessit, cuius è domo videbatur: *quasi ambiguum de domo patronóque fuisset. Erant autem non Romæ solùm, sed & in prouinciis Procuratores siue Rationales, qui bona eiusmodi caduca legerent tollerentque. Strabo de Ægypto*: ἄλλος δέ ἐστιν ὁ παρασημαινόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδιαθέτων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι.

Procuratores fisci.

Q. Vitellium mouit Senatu.] *Suetonius in Vitellio cap.* II. *satis obscurè*: Quintus caruit ordine, cùm auctore Tiberio secerni minus idoneos Senatores remouerique placuisset.

Tacitus correctus.

Libero, Liberæque, & Cereri, iuxta Circum maximum, quas A. Postumius Dictator vouerat.] *Emendo*, quam. *His enim tribus vnum templum. A solo Dionysio copiosa lux huic loco. lib.* VI. *de A. Postumio*: Ὑπὸ δὲ τῶν λαφύρων ἐξελόμενος τὰς δεκάτας, ἀγῶνας τε τῇ θυσίας τοῖς θεοῖς ἐποίει, τῇ ναῷ κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι, τῇ Διονύσῳ, τῇ Κόρῃ, κατ' ἐνιαυτόν. *Vouit igitur A. Postumius, sed dedicauit C. Cassius Consul. Idem Dionysius, fine eiusce libri*: Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ρώμῃ, τότε νεὼν τῇ Δήμητρος τῇ Διονύσῳ τῇ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσε, ὃς ἐστιν ὅπῃ τοῖς τῆς μεγίστης ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, ὀξυαίνου μοῦ ὠτὸν Αὖλος Ποστούμιος ὁ δικτάτωρος, &c. *id est*: Cassius alter Consul relictus Romæ, templum interim Cereris, Liberi, Liberæque dedicauit. quod est in extremo Circo maximo super ipsos carceres situm, votum olim ab A. Postumio dictatore, &c. *Est autem Liber, Bacchus: Libera, soror eius Proserpina, nati ex Cerere vterque. Ideo ordo decentior in Dionysio, qui matrem religiosè vbique præponit, quàm in nostro qui posthabuit. Libera autem aliàs Cora. Lapis Romæ,* DEO. BACCHO. CERERI. ET. CORÆ. SACRATÆ. APVD. ÆGYNAM. *Estq; eadem cum Proserpinâ. E Solino tolli velim glossema cap.* XI. Quem propter est demersum foramen quo Ditem patrem ad raptus Proserpinæ liberè exeuntem fama est in lucem ausum. *scribe*, ad raptus Liberæ exeuntem. *&*, fama est lucem ausum. *Adde Liuij locum lib.* III. Familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque vênum iret.

Liber & Libera

Libera eadem cum Corâ.

Solinus glossemate liberatus, & correctus.

Templũ Spei.

Spei ædes à Germanico sacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello.] *Cicero* II. *de Legibus*: Rectè etiam à Calatino Spes consecrata est. *Liuius lib.* XXIII. Ædem Spei, quæ in foro olitorio est, fulmine tactam.

Adulterij grauiorem pœnam deprecatus.] *De hoc loco, & pœnâ legitimâ adulterij dicendum mihi infra lib.* IIII. *Si tibi curæ est, vide.*

Suetonius interpretatus.

Vt exemplo maiorum, propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur.] *Id est, à propinquis. Amat ita loqui noster, vt*, Ceteraque vrbes, quæ Macedonibus sitæ Græca vocabula retinent. *Suetonius in Aug. cap.* I. Et ostendebatur ara Octauio consecrata. *id est, ab Octauio: nec crede cum interpretibus, rudi illo & ignaro adulandi æuo, Octauio ipsi sacratam aram. Quod ait, exemplo maiorum: satis notum est, ex lege Romuli vxorem ita fuisse in manu viri, vt de crimine eius omni, cum propinquis cognosceret, statuerétque. Dionysius auctor lib.* II. *&* *Cato*: Vir cùm diuortium facit (*ita inibi leg. est*) mulieri iudex procensorque est. imperium quod videtur habet. Siquid peruersè tetreque factum est à muliere, multatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. *Liuius lib.* XXXIX. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, vt ipsi in priuato animaduerterent. si nemo erat idoneus supplicij exactor, in publico animaduertebatur. *Suetonius in Tiberio*: Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, vt propinqui, more maiorum de communi sententiâ coërcerent, auctor fuit. *Tacitus lib.* XIII. Plautius, prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit, & insontem nuntiauit. *Adi & Valerium lib.* VI. *cap.* III.

Vxor in manu viri. Ipse cum propinquis de eâ statuebat.

Haterium Agrippam propinquum Germanici.] *Est is, qui suprà Tribunus plebis fuit*: Intercessit Haterius Agrippa Tribunus plebei, increpituque est Asinij Galli oratione. *De propinquitate, nihil mihi compertum.*

Papia lex valebat ad honores consequendos.

Vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat.] *Non ergo prorsus libera comitia illa patrum, sed deuincta lege. Legem quam intellegit, est Papia. qua in magistratu, & sorte prouinciarum, prætulit improbis eos quibus proles. Noster lib.* XV. Percrebuerat eâ tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios: præturasque & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. *vbi clarè de Præturu, vt hic. Simile in Tribunatu.*

Plinius lib. VII.* Caleſtrium Tironem familiariſſimè diligo. ille me in Tribunatu liberorum iure præceſſit: ego illum in Prætûrâ ſum conſecutus, cùm mihi Cæſar annum remiſiſſet.

* Aliter tamen hunc locum infrà explico, De lege Papiâ.

Muſulanorum dux haberi.] *Ptolemæus vocat,* Μισθλάμας: *Plinius Miſulanos.*

Compulerántque Cinithios.] *Plinio dicti videntur Ethini.*

Ne bellum metu eluderent.] *Optimè. id eſt, ne metu Romanarum virium traherent bellum, nullâ copiâ pugnæ. Aſſidet huic illud Claudiani, De laudib. Stilic. lib.* I.

PAG. 36.

——res mira relatu:
Ne timeare, times, & quem vindicta manebat,
Deſperare vetas.

Acuta ſententia exemplo firmata.

Rhenanus tamen, aſtu, *maluit.*

Nam poſt illum reciperatorem vrbis, filiúmque eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat.] *Tamen ex eâdem gente duo adhuc triumphi notantur, alter P. Furij de Galleis, anno* DXXX. *alter L. Furij Purpureonis de hiſdem Galleis,* DLIII. *Huius autem Camilli, de quo nunc, filius credo fuit, qui imperium temporibus Claudij fruſtrà ſibi vindicauit.*

Furius Camillus.

Fœderíque ſociæ & vetuſtæ vrbis datum, vno vt lictore vteretur.] *Vim terroremque imperij Romani oſtendebant, lictores, ſecures, faſces. Ideò cùm, adempto illo metu, magiſtratus quaſi ad amicos agere volebant: remouebant inſignia poteſtatis. Sic Antonio olim in eâdem vrbe (ait Appianus*) ἔξοδοι ἦσαν αὐδὲ σημείων, σὺν δύο φίλοις καὶ σιὼ ἀκολούθοις δύο, εἰς δι-δασκάλων δ᾽αξίσας ἢ ἀκροάσεις. *Et Tiberius Rhodi,* genus vitæ admodum ciuile inſtituit, ſine lictore aut viatore, gymnaſio interdum obambulans. *Suetonius cap.* XI.

Remotio lictorum.

Lib. IIII. inſ.

Illum in regreſſu ſacra Samothracum viſere nitentem.] *Samothracia inſula non eadem cum Imbraſiâ, vt cenſet Muſarum decus: nec Imbraſus fluuius ſiue Parthenius in hac, ſed in Ioniçâ Samo, quæ ideò Parthenias dicta, vt diſcimus ex Strabone, Plinio, & Hygino. Euſtathius,* ἡ δὲ Θρᾳκία Σάμος λέγε῀, ἡ Σαμοθρᾴκη συνθέτως. καλεῖται καὶ ἅτω πρὸς δ᾽ασολλω δ᾽ ἑτέρας Σάμε, δ᾽ Ιωνικῆς. *Imò tres diſtinctæ Sami, de quibus doctè noſter Ortelius in Synonymiâ, quem vide. Ideò firmanda in Varrone priſca lectio.* Terra & cælum, vt Samothracum initia docent, ſunt Dei magni, & hi, quos dixi, multis nominibus. Nam neque quas Samothracia (*non* Ambracia, *aut,* Imbraſia) ante portas ſtatuit duas viriles ſpecies ahenas, dei magni: neque vt volgus putat, hi Samothraces dij, qui Caſtor & Pollux: ſed hi, mas & femina, & hi quos augurum libri ſcriptos habent ſic Diui potes: & ſunt pro illis qui in Samothrace θεοὶ δυνατοί. *Initia quæ Varro dicit, ſunt hæc ſacra de quibus noſter. ſacra religioſa in primis etiam apud Romanos. Ideò poëta ſatyricus,*

Samothracia alia ab Imbraſiâ.

Tres Sami.

Firmata Varronis lectio.

——iuret licet & Samothracum
Et noſtrorum aras.

Colebantur Cabiri, ſiue Penates, vt interpretantur. Vide Strabon. lib. x.

Suidas, Ἐν Σαμοθρᾴκῃ ἦσαν τελεταί τινες, ἃς ἐδόκουν τελεῖσθαι πρὸς ἀλεξιφάρμακον κινδυνεύων τινῶν. ἦν δὲ ἐκεῖσε ἡ τὰ τῶν κορυβάντων μυσήρια, ἡ τὰ τ᾽ Ἑκάτης. *Propter religionem loci, confugiebant illuc olim nocentes, vt colliges ex* * II. *Anthologiæ, & facto Perſei Macedonum regis, apud Liuium.*

* Epig. ιζ᾽ δολιὸς.

Igitur aliáque quæ ibi varietate fortunæ.] *Turbatus locus, aut mutilus. Sí turbatus tantùm, ſic reponito.* Atque illum in regreſſu ſacra Samothracum viſere nitentem, aliaque quæ ibi varietate fortunæ & origine noſtri veneranda, obuij Aquilones depulêre. Igitur relegit Aſiam. *Sed quæ varietas fortunæ aut origo Romanorum in Samothrace? Principium Troianæ gentis inde: à Troianis autem Romani. Dionyſius lib.* I. *Dardanum facit in hanc inſulam veniſſe, quæ tunc Melane dicta; & pulſum inde ſterilitate ſoli deueniſſe ea Phrygiæ loca, vbi pòſt Troia. Ideò olim Dardania dicta Samothrace, vt Plinius auctor. Benè ergo, origine noſtri. Sed & Varro* II. *Humanarum,* Dardanum deos penates ex Samothrace in Phrygiam, Æneam ex Phrygiâ Italiam aduexiſſe, *tradidit. Et quædam huic rei ſuggeret Seruius, in illud vatis magni,*

Corruptus Taciti locus.

Origo Rom. à Samothrace.

——antiquam exquirite matrem.

Vide & Plutarch. in Camillo, & Dionyſium de Veſtalibus inſtitutis à Numâ. qui volunt eos deos eſſe, quos occultos habeat templum Veſtæ. Strabonis à Tacito, vt videtur, diſſenſus

Varietatem fortunæ vel ad Dardanum refer; vel ad Romanos, qui ex tam paruis magni. Fieri tamen poteſt, vt mutilus locus ſit, fuerítque aliquid de Ilio etiam inſertum, fonte non dubio Romulæ gentis.

Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur.] *Strabo tamen, qui huic ætati coæquat, ita loquitur de hoc oraculo tanquam nullum tunc fuerit.* Κολοφὼν πόλις Ιωνικὴ, ἡ πρὸ αὐτῆς ἄλσος τοῦ Κλαρίου Απόλλωνος, ἐν ᾧ ἡ μαντεῖον ἦν ποτε παλαιόν.

Exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe.] *Alia hæc Decurſio ab illâ funebri, de quâ dixi. Nam hæc exercitij fuit: ſolita vſurpari ter quot menſibus ex inſtitutione Diui Auguſti. Vegetio Campicurſio dicitur: quem vide lib.* I. *cap.* XXVII. *& lib.* III. *cap.* IV. *Campeſtris decurſio Suetonio, in Galbâ:* Campeſtrem decurſionem ſcuto moderatus. *in Nerone:* Indictaque decurſione Prætorianis, ſcutum ſuâ manu prætulit.

PAG. 37.

Decurſio campeſtris.

In eâ ſolemne vt pedes ſcutum præferret.

Præuerti

Præuerti ad Armenios.] *Ita infrà*: Aut si quando ad interna præuerterent.

Polemo rex eiusque stirps.

Zenonem Polemonis regis Pontici filium.] *Melius*, regis Ponti. *Polemo autem Zenonis Rhetoris filius ad regnum peruênit concessu Antonij & Augusti. de quo vide Dionem in actis anni* DCCXXIX. *Vxorem habuit Pythodorim: quam mirè à prudentiâ aliísque virtutibus laudat Strabo; & quæ nunc, mortuo marito, præerat rebus regni. Polemoni illi filius item Zeno, qui nunc Armeniæ datus rex. Strabo lib.* XII. Περὶ δὲ τὸν Πυθοδώριδος ἰόντι ὁ μὲν ἰδιώτης συωδικὴ τῇ μητρὶ τὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ ἱεωσὶ καθίσαν τὸν μεγάλης Ἀρμενίας βασιλέα.

Tranquilli prauus locus.

Instituta & cultum Armeniorum æmulatus.] *Posßit Sallustiano exemplo legi*, æmulus. At Pompeius à primâ adolescentiâ, Alexandri regis facta dictaque æmulus erat.

Ad historiam directus.

Igitur Germanicus insigne regium capiti eius imponit.] *Zenonem itaque regem Armeniæ dedit Germanicus, sed sine vllo, vt vides, bello. addo, nec metu belli. Mirum igitur à Suetonio scribi, Cal. cap.* I. *Germanicus* ad componendum Orientis statum expulsus, cum Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset, Antiochiæ obiit. *Quem, sodes, ille regem deuicit? auctoritate tota res perfecta non armis. Videbar appositè corrigere*, deiecisset. *sed nec id plenè verum: quia Vonones à Silano dudum regno amotus, ante Germanici aduentum. Itaque corrigas potius*, regem dedisset.

Quod illi vocabulum indiderant ex nomine vrbis.] *Mirum. cùm iam antè plures reges eo nomine fuerint: & vrbs ipsa potius nomen habuit ab aliquo regum, vti Tigranocerta.*

Scrupulus in Tacito.

At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium Legatum accepere.] *Hiems media est, tamen æstuo. Legatum, inquit, nónne id est, Prætorem siue Proprætorem? Ita enim dicti, qui in Cæsaris prouincias missi: & hos omnes legi reperio è Senatu. Si id est:*

Nam Dio aduersatur.

quis Dionem nobis conciliet, super eâdem re scribentem? Καὶ τότε καὶ ἡ καπποδοκία τῆς τε ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ ὑπατεῖ ἐπέξαπη: Secundum hæc & Cappadocia Romani iuris facta, & Equiti regenda permissa. *Si enim Equiti, quomodo Legato? Fateor in minores prouincias sæpe Equites missos, imò & Libertos; sed cum Procuratorum titulo, non Legatorum. Tamen à Dione &*

Et Suetonius.

Tranquillus est, in Vespas. cap. VIII. Cappadociæ, propter assiduos Barbarorum incursus, Legiones addidit, Consularemque rectorem imposuit pro Equite Romano. *Ego censeam primò quidem Legatum impositum: sed pòst id mutasse. Dionem autem oculos habuisse in eo quod obtineret, non quod obtinuisset.*

Tentata concordia.

Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primum ad ius Prætoris tralatis.] *Verius esset*, Proprætoris: *sed ista miscentur, & passim in Tacito Prætor, Proprætor, Legatus, munere eodem. Strabo ad hanc rem:* ἡ Κομαγηνὴ μικρά τις ἐστὶν· ἔχει δὲ ἐρυμνὴν πόλιν Σαμόσατα ἐν ᾗ τὸ βασίλειον ὑπῆρχε· νυνὶ δὲ ἐπαρχία γέγονε. *id est*: Comagene, modica regio. vrbem munitam habet Samosata, in quâ regia fuit. nunc in prouinciam redacta est.

Comagene prouincia facta.

Remota difficultas è Suetonio nata.

Nec moueat te quòd Suetonius prouinciam eam factam primùm vult à Vespasiano, cap. VIII. *quia Caligula regibus eam iterum tradiderat, vt narrat Dio* LIX. Antiocho, *inquit*, Antiochi filio Comagenem paternum regnum adiectis Ciliciæ maritimis dedit. *Vtiergo Caligula Tiberij; sic Caligulæ decretum Vespasianus rescidit.*

Discesserántque opertis odiis.] *Lego*, apertis.

Coronæ in mensis aureæ.

Coronæ aureæ magno pondere Cæsari.] *Coronæ conuiuiorum è floribus foliísque vulgatæ: non æquè ex auro. Quas tamen non solùm in illo Orientis luxu, sed etiam Romæ vsum aliquem habuisse discas ex Capitolino: qui in Ælio Vero scribit.* Data etiam conuiuiis aurea atque

Gemmatæque.

argentea pocula & gemmata: coronas quinetiam datas lemniscis aureis interpositis, & alieni temporis floribus. *Item Vlpiano, De auro & argento legato*: Cedent igitur gemmæ fialis vel lancibus, inclusæ auro argentóve. sed & in coronis mensurarum, gemmæ coronis cedent, & hæ mensis. *Primus autem coronas auro argentóque, ludis suis Crassus Diues dedit. Plin. lib.* XXI.

Coronæ aureæ in conuiuio, ritu Orientis.

* *At panè nefas sit omitti hunc Iustini locum lib.* XVIII. Missi, *inquit*, à Senatu in Ægyptum Legati, cùm ingentia sibi à Ptolemæo rege missa munera spreuissent, interiectis diebus ad cænam inuitatis aureæ coronæ missæ sunt. quas illi honoris caussâ receptas, posterâ die statuis regis imposuerunt.

Principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari.] *Claret sententia. quasi dicat, luxum illum alienum Romanis moribus, dignum Parthorum. Æmilius tamen hîc λεπτολογεῖ, & perdit multa verba.*

Pedibus intectis, quid. Romani calcei quales.

Pedibus intectis incedere & pari cum Græcis amictu.] *Interpretor, incessisse crepidatum palliatúmque. Quod ait, pedibus intectis: non planè verum est, sed in comparatione cum calceis Romanis. qui altiusculi, non solùm imos pedes, sed tibias velabant crure tenus. Horatius:*

——nigris medium impediit crus

Pellibus.

Titinius in Setina: Iam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatim calceas. *Tertullianus de Pallio:*

Impuro

Impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum. *Et exstat exemplum hodie in calceis Turcarum Pannoniorúmque. At crepidæ, soleæ, plantarum calces tantùm imas tegebant, ceteris ferè nudis. Ideò bene noster, pedibus intectis. Hunc sensum firmat ipse, dum subdit*: P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauisse apud Siciliam accepimus. *Scipio autem ibi crepidatus. Liuius*: Ipsius etiam Imperatoris non Romanus modò, sed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio. *Quod tamen molle & effeminatum censebatur: & Manilius delicatos insignit hac notâ,*

Crepidæ soleæque, quid.

Crepidis vti, molle erat.

Femineæ vestes, nexæ sine tegmine plantæ.

vt Scaliger emendauit. etsi vetus lectio, nec insunt tegmina: *ex quâ tentabam*, nec in vsum tegmina. *Dionem etiam non aliter exaudio, de Caligulæ ludis*: καὶ ἔξω καὶ ἀνυποδήτοις βαλομένοις θεάσασθαι, νομιζόμενον μέν πω ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ἀρχαίως, καὶ δικαίως πως ἐν τῷ θέρει ἔτους, καὶ πολλάκις καὶ ὑπὸ τοῦ Αυγούστου ἐν τῇ θερινῇς πανηγύρεσι γιγνόμενον, ὀκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου. *id est*, Volentibus etiam discalceatis spectare permissum. quod vsitatum olim; vt etiam *quidam iudicia hoc habitu ætatis tempore exercuerint, & ipse Augustus ita sæpe spectarit æstiuos ludos. omissum tamen à Tiberio. Vbi* ἀνυποδήτους *verè verteris, soleatos aut crepidatos. quomodo etiam conuiuia frequentabant Romani, calceis (qui inter forensia censebantur) omissis. In omni ergo remissione, per conuiuia, per ludos, per otium, Romani soleati. Notu etiam Ciceronis increpatio in Verrem, qui in littore soleatus: & in Antonium, qui Gallicis indutus.*

Manilius tentatus.

*Intellegit Catonem, de quo Plut. ἀνυποδήτους καὶ ἀχίτωνας πολλάκις ὀφθῆναι τοῦ βήματος ἀφεστηκότος, καὶ διατρίβειν δίκας ἔστιν ὅτε βραχέως, &c.

Quòd contra instituta Augusti, Alexandriam non sponte Principis introisset.] *Vide Suet. Tiberio, cap.* LII. *& quæ dicam ad lib.* I. *Histor.* PAG. 38.

Equitibus Romanis illustribus.] *De hoc cognomine equitum infrà.*

Claustráque terræ ac maris.] *Pharum credo, aut Alexandriam, itémque Pelusium. De quo Propertius*: Claustraque Pelusij Romano subruta ferro.

Inde proximum amnis os dicatum Herculi.] *Interpunctio vitiosa historiæ facit noctem. ego illustro*, Menelaus Græciam repetens diuersum ad mare terramque Libyam delatus inde. Proximum amnis os, &c. *Bina describit Nili ora. alterum Canopicum, ab opido cui nomen à gubernatore Menelai, qui illinc & ex eo portu in Libyam delatus. Alterum Heracleoticum, quod ait Herculi sacrum. Hæc ex Geographis clara. At peregrinatio Menelai, ex Homero, Odyss. δ.*

Ostia Nili bina.

Κύπρον, Φοινίκην τε καὶ Αιγυπτίους ἐπαλήθεις,
Αἰθίοπας θ' ἱκόμην καὶ Σιδονίους καὶ Ερεμβούς,
Καὶ Λιβύην.

quorum versuum interpretationem plenam pete ex Strabonis primo. Verum ergo est, Menelaum delatum è Canopo, in Sidonios, Libyámque.

Structis molibus litteræ Ægyptiæ.] *Intellegit obeliscos, de quorum frequentiâ & notis consule omnino Ammianum, lib.* XVII.

Regem Rhamsen Libyâ, Æthiopiâ.] *De hac tantâ potentiâ Ægyptiorum nihil legi. nec facilè credam. Nam quod Suidas ait, Thulin quemdam Ægyptium regem, vsque ad Oceanum imperium tenuisse, à quo dicta sit Thule: quid tam infandum somniauit vllus ægrotus? Nescio an hic sit Rhamses quo regnante Ilium captum esse vult Plinius libro* XXXVI. *cap.* VIII. *vbi tamen leges*, Ramises, *corruptè.*

Rhamses Ægypti rex.

Legebantur & indicta gentibus tributa.] *De his prioribúsque vide Strabonem in descriptione Thebarum lib.* XVII. *qui cum Cornelio Gallo illuc profectus pleraque refert oculatâ fide: egregius mehercules, & non ad vulgi gustum scriptor.*

Strabo in Ægyptum iuit.

Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens.] *Visitur, vt Plinius vult, in Serapis templo formâ colossi*: quem, *ait*, cottidianò, solis ortu contactum radiis crepare dicunt. *Iuuenal.*

Memnonis miranda effigies.

Dimidio magicæ resonant vbi Memnone chordæ.

Dimidium cur vocet, explicat Strabo: τὸ δὲ ἕτερον τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ὑπὸ τὴν καθέδρας πεπτωκὸς σῶμα ἠχηθέντος, ὡς φασι. *qui etiam vidisse se ait, & cum multis aliis circiter horam primam diei sonitum aliquem audisse. Philostratus ab Apollonio eam statuam in Æthiopiâ visam ait: & mentitur non insolens, siue ipse, siue impurus ille magus. Nam certum est in Ægypto fuisse. Vide præter alios Pausaniam, in Atticis.*

Claustra olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare patescit.] *Insertum hoc in gratiam laudémque Traiani, qui res magnas gessit ad Orientem, limitibus imperij ad rubrum mare promotis. Eleganter apud Suidam scriptor incertus super hâc ipsâ re*: Ρωμαίων ἀρχὴ, ἄντι τῶν Ασσυρίων καὶ Περσῶν καὶ Μακεδόνων τὴν ἀρχὴν, μακρῷ ὑπερῆρεν. ὡδοιπορημένη πέρατα ἑαυτῆς, πρὸς μὲν ἕω, Ινδοὺς καὶ ἐρυθρὰν θάλασσαν, τὸ Νεῖλον τὸ καταῤῥάκτας, καὶ λίμνην Μαιῶτιν. *& reliqua, quæ non dubiè adrexit de rebus Traiani. Ita Tacitus lib.* IIII. Quanto

Auctum imperiũ à Traiano.

sit angustius imperatum: *præ quàm nunc videlicet meo æuo. Claustra ergo hîc imperij, non aliud quàm limes, finis.*

Irrumpit regiam.] *Bouiasmum in Hercyniâ siluâ, de quo attuli suprà Strabonis verba.*

PAG. 39. Inter flumina Marum & Cusum locantur.] *Marisus hic fluuius dictus Strabonì lib.* VII. *Maris, Herodoto: Marisic, Iornandi: Æthico Margus. Retinet nomen hodie, & incolis appellatur Maros.*

Cum effigie Cæsarum.] *Germanici, & Drusi.*

Rhascuporis rex. Rhescuporim.] *Non in alio nomine magis variatum. Dio* Ῥασκύποριν; *Velleius Rhascupolin, Suetonij optimus in Vaticano codex, Thrascypolin. quomodo & in Liuio scriptum leges. De historiâ autem ipsâ consule Dionem lib.* LIIII. *in actis anni* DCCXXXVIII.

Cotys rex eruditus. Ipsorúmque regum ingenia, illi mite & amœnum.] *Adeò hoc verum est, vt Cotys ille etiam litteris & poësi excultus fuerit. Ad cum enim est elegia* IX. *Ouidij lib.* III. *De Ponto: & in huius regno Vates ille exsulauit. quod scire volo iuuentutem.*

Pomponius Flaccus. Ouidio lux data. Pomponium Flaccum veterem stipendiis.] *Est ipse de quo Ouidius lib.* IIII. *De Ponto, eleg.* IX.

Præfuit his, Græcine, locis modò Flaccus, & illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
Hic arcu fisos, terruit ense Getas.

Atque idem præfuit postea Syriæ, vt scribit noster lib. IV.

PAG. 40. Lepidus tutor liberûm Ptolomæi. Exemplo quo maiores M. Lepidum Ptolomæi liberis tutorem in Ægyptum miserant.] *Valerius Maxim. lib.* IIII. *cap.* IIII. Cùm Ptolemæus rex tutorem populum Rom. filio reliquisset, Senatus M. Æmilium Lepidum Pontif. Max. bis Consulem ad pueri tutelam gerendam Alexandream misit: amplissimique & integerrimi viri sanctitatem, reip. vsibus & sacris comparatam externæ procurationi vacare voluit, ne fides ciuitatis nostræ frustrà petita existimaretur. *Iustinus lib.* XXX. Mittitur & M. Lepidus in Ægyptum, qui tutoris nomine regnum pupilli administraret. *Extant & denarij argentei cum inscriptione,* M. LEPIDVS. PONT. MAX. TVTOR. REG. *in parte versâ, caput turritum, subscriptum,* ALEXANDREA.

Amotum in Ciliciam memoraui.] *Pompeiopolim, suprà. Suetonius paullò aliter hac narrat, & cum Tiberij probro:* Sed & Vononem Parthorum regem qui pulsus à suis, quasi in fidem populi Romani cum ingenti gazâ Antiochiam se receperat, spoliauit perfidiâ, & occidit. *Vt Taciti narratio est, Imperator extrà culpam.*

Quæ ab illo in Cæsarem tentabantur * Dein Piso abire Suriâ statuit.] *Ad eam quam posui notam, suspicio mihi est ne quid desit. non enim satis plena videtur narratio.*

Admouere hostias. Admotas hostias.] *Sacrorum verbum est. Suetonius in Caligulâ,* Admota altaribus victima. succinctus poparum habitu. *idem significat, quod Tibullo & aliis, statuere ad aram.*

Magorum deuotionumque, ritus. Reperiebantur erutæ humanorum corporum reliquiæ, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum.] *Dio sic expressit,* ὁσᾶ γὰρ ἀνθρώπων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ ὤκει καθειργμένα, καὶ ἐλάσμοι μολίβδινοι ἀφ' ὅς πινας μὴ τὸ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχοντες εὑρέθη. *Sunt hæ persuasiones à vulgo: & ideò vanæ. Appuleius callidè describit* III. *Milesiar.* Instruxit feralem officinam omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium manium durantibus caluis, defletorum, sepultorum etiam cadauerum expositis multis admodum membris. hîc nares & digiti, illic carnosi (*vel etiam* carioſi) claui pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria. *Ita nos eum locum totum emaculamus.*

Mos renuntiandæ amicitiæ. Componit epistolas, quîs amicitiam ei renuntiabat.] *Mox ex veteri illâ & simplici vitâ: quâ receptum, amicitiam & inimicitiam promptam habere in ore & in fronte. Mos qui publicè obtinebat, priuatímque. Publicè, Liuius lib.* XXXVI. Consulti feciales à M. Acilio Consule num prius Ætolis renuntianda amicitia esset, quàm bellum inferendum. *Lib.* XLIII. Missi legati Perseo amicitiam renuntiarunt. *Priuatim, infrà lib.* VI. Morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere. *Lib.* III. Quamquam non vltrà foret sæuitum, quàm vt amicitiâ Cæsaris prohiberetur. *Suetonius Aug. cap.* LXVI. Cornelio Gallo ob ingratum & maleuolum animum domo & prouinciis suis interdixit. *Idem in Clarij Grammat. de Curtio Nicià:* Pompeium offendit, domoque ei interdictum est. *Sic Badius Campanus apud Liuium* XXV. *palam omnibus renuntiat hospitium Crispino. Atque hoc est, quod Cicero inimicitias denuntiare ait, pro L. Flacco:* Etenim cùm à clarissimis viris iustissimas inimicitias sæpe cum bene meritis ciuibus depositas esse vidissem: non sum arbitratus quemquam amicum patriæ nouas huic inimicitias nullâ acceptâ iniuriâ denuntiaturum. *Seneca epist.* LXXVII. Inimicitias mihi denuntias, si quidquam ex iis

Inter priuatos idem mos.

Denuntiare inimicitias.

quæ

quæ cottidie facio, ignoraueris. *Idem, quod Indicere inimicitias Seneca lib.* III. *De irâ*: Quid iuuat tamquam in æternum genitos iras indicere & breui ſſimam ætatem diſſipare? *Vnde inimicitiæ indictæ, vti indictum bellum. Sidonius lib.* VII. Inimicitias indictas honeſtè exercet, tardè credit, celeriter deponit. *Item Inimicitiæ teſtatæ, quaſi quæ litterarum teſtimonio ſignatæ: Valerius lib.* IIII. Acerrimè cum Scipione Africano Macedonicus diſſenſerat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio ad graues teſtataſque inimicitias progreſſa fuerat. *Nec aliud cenſeo, cùm legimus inimicitias ex profeſſo. Huic aperto mori vtinam his moribus locus! Sed vt omnia vitia noſtro æuo; ſic fraus, ſimulatio, dolus ſuccreuit, & peſſimum amicitiæ venenum blanditiæ fallaces. Nouimus nos eiuſmodi ſtelliones, qui amicos quibus arridem mox arrodunt: & quibus nulla ſpes famæ eſt, niſi in labe famæ alienæ. Datum eſt nobis grande* exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos aut flagitiis commaculatos: ſic ſpecie bonarum artium falſos, & amicitiæ fallaces, *vt verè dixit noſter vates.*

Indicere inimicitias.

Teſtatæ inimicitiæ.

Quo propiùs regrederetur.] *Benè, ſuo quodam ſenſu. quid ſi tamen,* properius?

Muliebri fraude cecidiſſe.] *Plancinam intellege: nec Liuiam omitte. quam certum mihi eſt huic ſceleri fuiſſe architectam.*

Iurauere amici, dextram morientis contingentes.] *Quæ ſedes fidei. Sed & apud Xenophontem Cyrus moriens hortatur amicos vt dextram ſuam contingant.* εἰ τις ἔν ὑμῶν, ἢ δεξιᾶς βούλεται ἢ ἐμοῦ ἅψασθαι, ἢ ὅμμα τὸμὸν ζῶντος ἔτι προσβλέπειν ἐθέλει, προσίτω.

Per dextram iurare.

Haud multũ triginta annos egreſſum.] *Obiit Germanicus anno* XXXIIII. *vitæ acceptæ.* PAG. 41.

Prætulerítne veneficij ſigna.] *Multi adfirmant. Plinius lib.* XI. Cor negatur cremari poſſe in iis qui cardiaco morbo obierunt, aut veneno interemptis. Certè exſtat oratio Vitellij quâ reum Piſonem eius ſceleris coarguit, hoc vſus argumento: palamque teſtatus non potuiſſe ob venenum cor Germanici Cæſaris comburi.

Quæ luctum amiſſæ ſororis tum primum læto cultu mutauit.] *Quaſi in gratulatione, aut quaſi voti damnata. Vide Feſtum, in verbis, Minuitur luctus. Sed quid vocat lætum cultum? Veſtémne albam, poſitâ nigrâ? an aurum & ornamenta, quæ in luctu ponebant feminæ, eóque finito recipiebant? Non tam procliue id ſtatuere, propter veteres ſcriptores, qui hâc in re ſententiis diuerſi. Dionyſius lib.* VIII. *nigram veſtem feminis attribuit.* γυναῖκες Ρωμαίων, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ὅτε τοῖς ἰδίοις μὴ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύρεον καὶ τἄλλον κόσμον, μέλανι δὲ ἀμφιασμοῖς χρώμεναι τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον. *Apud Suidam incertus ſcriptor, de Marcij funere:* καὶ αἱ γυναῖκες ἀποθέμεναι χρυσὸν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρησάμεναι, καὶ πενθήσασαι ἐνιαύσιον χρόνον. *Et Varro clarè lib.* III. *De vitâ populi Romani,* vt dum ſupra terram eſſet, ricinis lugerent: funere ipſo, vt pullis pallis amictæ. *Ibidem.* Propinquæ anthracinis, proximæ amiculo nigello, capillo demiſſo ſequerentur lectum. *Valerius lib.* I. *cap.* I. *De Cannenſi clade.* Itaque matres ac filiæ coniugeſque nuper interfectorum, abſterſis lacrimis, depoſitiſque doloris inſignibus, candidam induere veſtem & aris dare thura coactæ ſunt. *At aly ecce conſenſu, albam. Herodianus in funere Seueri:* αἱ γυναῖκες λιτὰς ἐσθῆτας λευκὰς ἀμφιστείλαι χῆμα παρέχεσι λυπεμένων. *Statius in Lacrimis Etruſci:*

Quæ veſtis feminarum in luctu. Nigra, vt multi adſerunt.

Alba vt alij.

Huc vittata comam, niueoque inſignis amictu
Mitibus exſequiis ades.

adſignat, vt vides, niueam veſtem, quia mulier. Sed clariſſimè Plutarchus: διὰ τί λευκὰ φορῶσιν ἐν τοῖς πένθεσιν αἱ γυναῖκες ἱμάτια, καὶ λευκὰς κεκρυφάλους; *& vide apud eum cauſſas. Quid ſtatuemus in diſſenſu tam aperto? pacem. quam facilè conficio ex temporum ratione. Variatum ſcilicet hâc in re apud Romanos fuit. Priſcis temporibus dum reſp. vixit & libertas, nigræ veſtes etiam feminis in luctu. id docent ij ſcriptores, qui omnes conſentiunt in narratione moris qui illo æuo. At ſub Impp. rep. exſtincta, in vſum venerunt lugubrium, albæ. docent ij alterius claſſis teſtes, qui non id referunt niſi de temporibus ſecutis. Hoc niſi tenes, nunquam erit vt ſoluas eum nodum. Sed quæ cauſſa huius mutationis? Credo, diuitiæ & luxus. Matronis antiquis color albus & niger cogniti: iiſque ſolis, vel præcipuis vſæ. At poſt ſericam traductam veſtem, & vulgatam Coam; poſt galbanam, cæruleam, amethyſtinam, & tot genera reperta colorum; rarus dignioribus feminis albi vſus. ſpretus inquam, (quod ex poëtis facilè diſces) contemptúſque color albus, adeò vt nota luctus fuerit ſuperbo ſexui, eum induiſſe. Hoc conſtanter cenſeo. mouet me leuiter Appuleij locus lib.* II. *qui inferiori illo æuo,* matronam flebilem fuſcâ veſte contectam *deſcribit, non vt debuit, albâ: nec tamen demouet, quia aut priſcum ritum in animo habuit, vt ſolet, Appuleius; aut aliud in prouinciis fuit, vbi id geſtum. more Græciæ videlicet retento, apud quos feminæ in luctu nigræ.*

In concordiam ſcriptores ij reducti.

Cauſſa coloris mutati, parum certa.

Remota ex Appuleio obiectio.

* *Pro veſte nigrâ Tibullus clarè eſt, lib.* III.

Pars quæ ſola mei ſuperabit corporis, oſſa
Incinctæ nigrâ candida veſte legant.

At Liuius suspicionem facit, nihil in veste mutatum: sed dumtaxat in muliebri mundo. Valerij certè Tribuni in legem Oppiam verba apud eum sunt, lib. XXXIV. Mulieres quid aliud in luctu, quàm purpuram atq. aurum deponũt? quid cùm eluxerunt, sumunt? *Nam quod Festus tradidit lugentes in pellibus fuisse, αἰγιμωτῶδες est.* Pellem, *inquit*, habere Hercules fingitur, vt homines cultus antiqui admoneantur. Lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt. *Nihil tale reperio, nisi consentis mihi magne Festi interpres, (te, Scaliger, appello) vt accipiam de laneis Vittis: quas mulieres in luctu sumpsisse è variis scriptorum locis certum. An hoc manus insiticium istud emblema à Paullo esse? qui respexerit scilicet ad Barbaricum morem sui aui. quo etiamnunc apud nos receptum, pelles extremis oris vestium assui in luctu. Tu nos doce.*

Festi obscurus mihi locus.

Scaliger aliquis illustrato.

PAG. 42. Castellum Ciliciæ, cui nomen Celenderis.] *Nominat id Iosephus lib.* XVII. *collocátque in viâ quâ Romam ibatur. sed in eo scriptum reperies*, Celendris. *meminit & Ptolemæus. Antiquissimum id fuit, si Apollodoro fides lib.* III. *Biblioth. qui conditionem eius refert ad Sandarum Tithoni nepotem.* ὃς, *inquit*, ὑπὸ Συρίας ἐλθὼν εἰς Κιλικίαν πόλιν ἔκτισε Κελένδερυν.

Celenderis.

Tum Sentius occanere cornua tubásque.] *Occultè surreptum Sallustio est*, Iussu Metelli cornicines occanuere.

Sumpto iustitio desererentur fora.] *Olim in tumultu aut calamitate à Dictatore Consulibúsve indici iustitium solitum: nunc passim in funere principum virorum. Sic lib.* I. Qui fine Augusti & initiis Tiberij auditis, ob iustitium aut gaudium intermiserat solita munia. *De vi habitúque iustitij nihil melius possum Petro Fabro, eruditæ diligentiæ viro. quem consule lib.* II. *Semestrium cap.* X.

Iustitium in funere.

PAG. 43. Et quanquam neque insignibus lugentium abstinebant.] *Indicto enim iustitio, mutabant etiam vestem. Lucanus*:

——ferale per vrbem
Iustitium, latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos, nullos comitata est purpura fasces.

Iuuenalis: Pullati proceres, differt vadimonia Prætor.

Seneca epist. XVIII. Nam quod fieri nisi in tumultu & tristi tempore ciuitatis non solebat, voluptatis caussâ vestem mutauimus.

Mutatio vestis in iustitio.

Vt nomen eius Saliari carmine caneretur.] *Qui honos non nisi nominibus deorum. Hoc exemplo M. Antoninus Philosophus, mortuo filio Vero*, iussit vt nomen eius Saliari carmini insereretur. *ita malo apud Spartianum, quàm*, inferretur.

Sedes curules sacerdotum Augustalium locis, supérque eas querceæ coronæ statuerentur.] *Spectaculis Romam transductis, magno honori fuit publicus in iis locus. exempla multa. Eualuit paullatim adulatio, vt non solùm viuis, sed etiam absentibus mortuísque daretur is locus, memoriæ conseruandæ. Loci præbiti indicium, sella esset. Primum vestigium eius ritus odorari videor in Liuij verbis, lib.* II. *de Valerio Dictatore*: Dictator triumphans in vrbem inuehitur. super solitos honores locus in Circo ipsi posterisque, ad spectaculum datus; sella in eo loco curulis posita. *Cæsari habitus deinde idem honos, vt clarè Dio lib.* XLIIII. ἐψηφίσαντο τόν τε δίφρον αὐτῷ τὸ ὀπίσθιον εἰς τὰ θέατρα καὶ τὸ στέφανον τὸ δι' ἀλύσεως καὶ διάχρυσον ἐσάγεσθαι. *Mox M. Marcello defuncto. de quo verba eiusdem scriptoris, lib.* LIII. Μαρκέλλῳ δὲ τὴν εἰκόνα χρυσῆν, καὶ στέφανον χρυσοῦν, δίφρον τε ἀρχικὸν ἔς τε τὸ θέατρον ἐν τῇ τοῦ θεάτρου πανηγύρει ἐσφέρεσθαι, καὶ ἐς τὸ μέσον τοῦ ἀρχόντων τῶν τελούντων αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε. *id est*, Marcelli & imaginem auream, & coronam auream & sedem curulem Romanis ludis in theatrum inferri iussit, mediáque illa poni inter sedes editorum. *Sed & Seuerus, Pertinaci mortuo non vnam sellam, sed tres in theatro posuit: vti apud Xiphilinum scribitur his verbis.* Καὶ χρυσῆν εἰκόνα αὐτοῦ ἐφ' ἅρματος ἐλεφαντίνου ἐς τὸ ἱππόδρομον ἐσάγεσθαι, καὶ ἐς τὰ λοιπὰ ἐκέλευσε θέατρα θρόνους τρεῖς καταχρύσους αὐτῷ ἐσκομίζεσθαι. *Lego etiam sedes aureas in theatrum illatas Tiberio & Seiano absentibus; & miror interpretem id vertisse, currus, apud Dionem lib.* LVIII. δίφρους τε ὀπίσω χρυσοῦς ἐς τὰ θέατρα ἀμφοῖν ἐσέφερον. *Germanico igitur decretæ eiusmodi curules sedes per trina, vt opinor, theatra inter sacerdotum Augustalium sedes: & coronæ in iis è quercu, ob ciues scilicet seruatos. Hunc ritum non alibi adhuc videram explicatum.*

Sedes in theatris.

Quando inualuerit is mos.

Xylandri in Dione lapsus.

Arcus cum inscriptione rerum gestarum, & mortem ob remp. obisse.] *Hoc Druso quoque fratri eius tributum; & voluit dictum Pedo ad Liuiam*:

Consul, & ignoti victor Germanicus orbis,
Qui fuit, heu mortis publica caussa: legor.

Sed tu rescribe, Cui fuit: *ad hanc mentem.*

Pedo emendatus.

Cùm censeretur clypeus auro & magnitudine insignis inter auctores eloquentiæ.] *Veteris inuenti fuit imagines illustrium virorum publicè in templo, curiáque deponi & quasi dedicari. Sic Africani imago in Capitolio, Catonis Censorij in Curiâ collocata.*

Imagines illustrium in templis Curiáque.

Valerius Maximus, lib. VIII. *cap.* XV. Africanus imaginem in cellâ Iouis op. max. positam habet: quæ quotiescumq. funus aliquod Corneliæ genti celebrandum est, inde petitur: vniquè illi instar atrij, Capitolium est. Tam herclè quàm superiori Catoni, Curia. vnde effigies illius ad eiusdem generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui vtilissimum reip. Senatorem tantum non semper secum habitare voluerit. *Sed cumulatiùs id fecisse vt apparet, Augustus; qui primarias imagines in Curiâ collocauit, suis quasque locis distinctas: siue quis belli, siue pacis artibus claruisset. Ita suprà legimus,* Hortensij imaginem positam inter Oratores: *idémque honos nunc Germanico petitus. Sed clypei nomine Tacitus cur vsus? quia imagines illæ, vt censeo, instar militaris clypei rotundæ: ex ære, auro, argento. Plinius,* Scutis qualibus ad Troiam pugnatum est, continebantur imagines. vnde & nomen habuêre clypeorum, non vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit à Cluendo. *Scuta autem apud Homerum, formâ orbis. Liuius lib.* XXV. *in ceterâ prædâ Hasdrubalis clypeum argenteum repertum ait, cum imagine ipsius. Suetonius Domitiano:* Senatus adeò lætatus est, vt repletâ certatim curiâ, scalas etiam inferri, clupeosq. & imagines eius coram detrahi, & ibidem solo affligi iuberet. *Capitolinus in Antonino:* Ceteris honoribus refutatis, clypeum Hadriano magnificentissimum posuit, sacerdotes instituit. *Trebellius in Claudio:* Illi clypeus aureus, vel vt Grammatici loquuntur, clupeum aureum, Senatus totius iudicio in curiâ collocatum est, vt etiam nunc videtur. *Quod ait Grammaticos malle, clupeum: verum est. & puto in Capro legisse,* Clupeum, imago: Clipeus, ἀσπὶς. *Sed & Liuius Grammaticis paruit, lib.* LX. Ab his columnis, quæ incommodè posita videbantur signa amouit: Clypeaque de columnis & signa militaria affixa dempsit. *In monumento prisco.* HVIC. DECVRIONES. FVNVS. PVBLICVM. STATVAM. EQVESTREM. CLYPEVM. ARGENTEVM. LOCVM. SEPVLTVRÆ. DECREVERVNT. *Nec tamen semper hi clypei cum effigie: sæpe sine eâ, cum nudo nomine ponentis, & cui ponebantur: siue etiam cum ponendi causâ. Philo Iudæus egregiè, De legat. ad Caium:* Πιλάτος ἦν τῆς ὑπάρχων ἐπίτροπος ἀποδεδειγμένος τῆς Ιουδαίας. ἔτος ἦν ἐπὶ Τιβερίῳ μᾶλλον, ἢ ἕνεκα τοῦ λυπῆσαι τὸ πλῆθος, ἀναστήσαν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἱερόπολιν Ηρῴδου βασιλείοις ὅπλα χρύσεα ἀσπίδας, μήτε μορφὴν ἐχούσας μήτε ἄλλο πᾶν ἀπαγορευομένων, ἔξω πλὴν ἐπιγραφῆς ἀναγκαίας, ἣ δύο ταῦτα ἐμήνυε, τὸ δὲ ἀναθέντα, καὶ ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις. *Nec verò publicè solùm hos clypeos, sed & priuatim sibi quisque ponebat. Plinius,* Suorum verò Clypeos in sacro vel publico priuatim dicare primus instituit Ap. Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit, anno vrbis CCLIX. *& quæ sequuntur. reperióque exemplum clypei priuati in lapide veteri:*

NESTORI
AVG. NEPETE
HIC. LVDOS. FECIT
ET. DEDICATIONE
STATVÆ. PATRONI
QVAM. IPSE. POSVIT
ET. CLVPEI. SVI. ITERVM
MVNICIPIBVS. NEPESINIS
EPVLVM. DEDIT.

Augusti institutum.

Clypeus, pro imagine.

Ἀπὸ τοῦ γλύφειν quia sculpta.

Grammaticorum acumen, à Liuio non spretum.

Clypei priuatim dicati.

Vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur.] *Ita accipio, vt in solemni illâ Transuectione equitum Germanici imago pro vexillo esset, quod sequerentur. Libro* VI. Quorum imagines pro vexillis secuti essent, duces Imperatoresque diligerent. *Aliud autem Transuectio equitum: aliud Recognitio, siue Censio, siue Probatio. & caue ea confundas. Transuectio à Q. Fabio Rulliano instituta, vt Liuius lib.* IX. *Valerius* I. *auctores sunt. eiúsque formam & quasi Pompam graphicè depinxit Dionysius lib.* VI. *Idibus Quinctilibus siue Iulius fieri solitam Dionysius idem dixit, quia victoria ad lacum Regillum incidit in eum diem. Sed &* Castorum ædes Idibus Quinctilibus dedicata, *ait Liuius lib.* II. *quorum honori præcipuè transuectio instituta. At recognitio equitum, olim à Censoribus singulis lustris: posteà ab Imperatoribus passim facta tempore non certo. idque non aliud fuit, quàm censura quædam in equites equósque publicos, & quasi examen. Suetonius in Augusto:* Equitum turmas frequenter recognouit. *In Caligulâ:* Equites Romanos seuerè curioseque, nec sine moderatione recognouit, palam adempto equo, quibus aut probri aliquid aut ignominiæ inesset. eorum qui minore culpâ tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis. *In Claudio:* Recognitione equitum, iuuenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi adfirmabat, sine ignominiâ dimisit, habere dicens censorem suum. *Vide Plutarchum in Pompeio: Festum, Censio: Agellium, lib.* IIII. *&* VII. *sed ante omnes, Iacobum Ræuardum Variorum lib.* II. *cap.* XV. *Belgarum iurisque magnam spem. cuius immaturæ mortis inuidiam ne nunc quidem sustinent fata.*

Equitũ transuectio.

Recognitio equitum.

Ræuardi laus.

Liuia nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est.] *Discе ergo hinc, quod nondum alij, Tiberium illum Drusi F. Tiberij N. quem Caius sustulit superfuisse ex his geminis: &*

Gemini Druso filij.

ideò Gemellum cognominatum. Et sanè numismata quædam huius Drusi ærea exstare aiunt, in quibus expressa gemellorum capita surgentia è copiæ cornu.

Eodem anno grauibus Senatus decretis libido feminarum coërcita.] *Quorum decretorum particula hæc apud Tertullianum, De pallio*: Habes spectare quod Cæcina Seuerus grauiter Senatui impressit, matrona sine stolâ in publico. denique Lentuli Auguris consultis, quæ ita sese exauctorasset, pro stupro erat pœna: quoniam quidem indices custodesque dignitatis habitus, vt lenocinij factitandi impedimenta, sedulò quædam desuefecerant.

Stupra quomodo olim vindicata.

Vistilia licentiam stupri apud Ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsâ professione flagitij credebant.] *Minus expressa apud alios vestigia huius moris: quæ hîc in Tacito clara. Appâret autem in stupra matronarum ordinis primi aut secundi, grauiter semper animaduersum, ad seruandum publicum decus: non tam grauiter in libertinarum aut è plebe. quibus hæc militia Venerea, moribus tamen non permissa: quod vel ex Horatio, Ouidio aliisque liquere potest. Sed & illud paret cuiuis feminæ licitum fuisse vulgare corpus, modò apud Ædiles id profiteretur. Cui professioni cõsequens, vt iure cederet & dignitate matronali, etiam, vt opinor, ornamentis; censeretúrque inter togatas.*

Permissâ propemodum libertinis.

Etiam matronis, si professæ.

Quæ habitum matronalem deponebant.

Quod facilè adstruo ex Suetonij verbis in Tiberio, cap. XXXV. Fœminæ famosæ, vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exsoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: quas, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio affecit. *Vt ergo ibi lenocinium profitebantur, ad amittendum ius matronarum: sic hîc stuprum, eâdem fine. Quæ tamen professio irrita facta postea ex nouâ lege: elegantérque ad hanc rem Papinianus l. x. De adult.* Mulier quæ euitandæ pœnæ adulterij gratiâ lenocinium fecit, aut operas suas scenæ locauit, adulterij accusari damnaríque Senatusconsulto potest. *Sed apud Ædiles cur ea professio? non apud Censores, aliósve? quia comperior ab antiquo Ædilibus curam fuisse fornicum, popinarum, locorum eorum in quibus Honos non colitur aut Virtus: itémque personarum, quæ sæpiùs in iis locis, quàm in templo Mariano. Ideò Seneca, vt solet, eleganter:* Inuenies voluptatem circa balnea & sudatoria, ac loca Ædilem metuentia. *id est, fornices & popinas. Et illuc alludens Iustinus scribit, Dionysium* apud Ædiles aduersus lenones iurgari *solitum, lib.* XXI. *Itaque Ædilibus curæ nosse publica scorta, habere ea in tabulis, vt sic dicam, & albo: & si quam vulgantem se, extra eum numerum nacti, multabant. Liuius lib.* X. Eo anno Q. Fabius Gurges Consulis Filius (*is autem tunc Ædilis*) aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecuniâ multauit. *Nec pecuniâ solùm, sed & exsilio. Idem lib.* XXV. Vilius Tapullus & M. Fundanius Ædiles plebei aliquot matronas apud populum probri accusarunt: quasdam ex eis damnatas in exsilium egerunt. *Deducebántque iidem in iudicium etiam hoc crimine viros, vt in Liuio lib.* VIII. Data à M. Flauio visceratio. erant qui per speciem honorandæ parentis meritam mercedem populo solutam interpretarentur, quòd eum die dictâ ab Ædilibus crimine stupratæ matrisfamilias absoluissent. *Pertinere ad hanc rem Labery versum puto, vt ego eum restituo apud Agellium lib.* XVI. Cocionem peruulgatè dicit, quem veteres Arilatorem dixerunt. Verba Laberij hæc sunt: Duas vxores, hoc herclè plus negotij est, inquit Cocio sex ædiles viderat. *Scribo.* Duas vxores? hoc hercle plus negotij est, inquit Cocio: sed Ædiles viderint. *Non alia Laberij scriptio aut mens. Duásne vxores ille habet? inquit. herclè satis negotiosum negotium homini, vt ait Cocio. verùm id Ædiles viderint, quorum hæc cura. Dixi eiusmodi infames feminas cessisse dignitate matronali, etiam ornamentis. De dignitate, liquet ex Suetonio: de ornamentis, ex Tertulliano, De cultu:* Quid minus habent infelicissimæ illæ publicarum libidinum victimæ? quas si quæ leges à matronis & matronalibus decoramentis coërcebant, iam certè sæculi improbitas honestissimis quibusque feminis vsque ad errorem dinoscendi coæquauit. *Censeo autem posuisse eas institam, stolam, vittas. imò sumpsisse meretriciam togam. Inducor à Iuuenali,*

——Carfinia talem
Non sumet damnata togam.

qui de matronâ aliquâ stupri damnatâ sentire videtur, cui ex more sumenda toga. De eâ satis dictum aliis, & præsertim M. Antonio Mureto: cuius doctrina, iudicium, facundia, semper mihi magna. Vnum addo, manasse videri morem eum ab Athenientibus: apud quos scorta pariter veste à matronis discreta. idque ex lege. Suidas. νόμος Ἀθήνησι, τὰς ἑταίρας αὐδῆνα φορεῖν.

Ædiles accusabant ad populum.

Laberij restitutio. Prouerbiali formâ est, Hoc plus negoti est, inquit Cocio. Et Cociones sæpe in vulgi dicto veniebant: vt Plauti illud, Vetus est, Nihili cocio. Vide eumdem Tertull. Apol. cap. VI.

Lecticas etiam posuerunt, vtique post Domitiani edictũ. de quo alibi.

Athenienses meretrices quo habitu. Item Artemidorus notat li. II. cap. III.

Exacta & à Titidio Labeone.] *Vertranius*, exactum: *cui adsentio.*

Illo prætendente LX. dies ad consultandum datos necdum præteriisse.] *Dies sexaginta dati lege Iuliâ, à die deuortij, marito ad accusandum. Clarum ex l.* XL. XIIII. XV. *Ad legem Iuliam de adulteriis. quas vide.*

Sacra externa repressa.

Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicísque pellendis.] *Non tunc primùm. Nam & Agrippa Præfectus vrbi ab Augusto, sacra Aegyptia repressit: edicto, nequis ea intra quingentos ab vrbe passus exerceret. Id accidit anno* DCCXXXIV. *vt habes apud Dionem* LIIII. *Sed de hoc Tiberiano edicto capiendus Seneca epist.* CIX. His instinctus abstinere animalibus cœpi: & anno peracto,

peracto, non tantum facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quæris quomodo desierim? In Tiberij Cæsaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum sacra mouebantur: & inter argumenta superstitionis ponebatur animalium quorundam abstinentia. *Apparétque eum intellegere etiam Iudaica sacra, qui abstinuerunt animalibus quibusdam, vt sue. Quamquam & Romani posteà diebus religiosis abstinere carne cœperint, Ægyptio ritu. Spartianus in Iuliano:* Sæpe autem, nullâ existente religione, oleribus leguminibusque contentus, sine carne cænauit. Carne abstinebant certis diebus Ægyptij & Romani.

Quattuor millia libertini generis in insulam Sardiniam veherentur.] *Iosephus lib.* XVIII. *id deplorat, & ostĕdit in eo numero solos Iudæos fuisse. cui subscribit Suetonius:* Iudæorum iuuentutĕ, per speciĕ sacramenti, in prouincias grauioris cæli distribuit. *Huic calamitati occasionem caussámq. præbuisse stupra quædã & fraudes tectas nomine religionis non iniucundè Iosephus idem describit, in historiâ Paullinæ & Mundi. quem, si animus fert, vide lib.* XVIII. *cap.* VII. Iudæi in Sardiniam pulsi.

Quæ septem & quinquaginta per annos Vestalibus sacris præsederat.] *At lex definiebat ministerio virginum tantùm annos triginta. spontanea igitur mansio illa Occiæ.*

Quòd mater eius in eodem coniugio manebat.] *Id est, vniuira esset: cuius rei honos. Tertullianus:* Monogamia apud Ethnicos in summo honore est: vt & virginibus nubentibus vniuira pronuba adhibeatur, & sic auspicij initium est. Item in quibusdam sollennibus & auspiciis, vt prior sit vniuiræ locus. Certè Flaminia non nisi vniuira est. Honos monogamiæ.

Statuit frumento pretium.] *De modo pretióque annonæ, infrà lib.* X V.

Cæsar posthabitam decies sestertij dote solatus est.] *Numerus hic in dote, quod obseruauimus, quasi legitimus & solemnis. notátque disertè Iuuenalis,*

——& ritu decies centena dabuntur

Antiquo.

Et Seneca: Beatioréne istos putas, quorum Pantomimæ decies sestertio nubunt, quàm Scipionem, cuius liberi à Senatu in dotem æs graue acceperunt? *Et Martialis non vno loco.* Decies H-S. semper ferè in dote.

Acerbéque increpuit eos qui ipsum Dominum dixerant.] *Rectissimè. facta tantùm suppetissent dicta. Nam Domini vox propriè, non nisi in seruos. Tamen reperio Augusti æuo & infrà, à liberis patres appellatos Dominos: & à fratribus blandientibus fratres. Quod tamen Augustus in suâ domo vetuit. Suetonius:* Dominum appellari se nec à liberis quidem aut nepotibus suis vel seriò vel ioco passus est: atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. *Tangit ecce vtrumque morem, & vellem id interpretes monuissent. Quòd patres, domini: etiam ex* Diadumeni Cæsaris epistolâ cognosco, ad matrem:* Dominus noster & Augustus nec te amat, nec ipsum se, qui inimicos suos seruat. *Et clarè ex illo Martialis:* PAG. 44. Domini vox variè vsurpata. Aduersum patres. *Lampridius in eius vitâ.

E seruo scis te genitum, blandéque fateris,
Cùm dominum appellas Sosibiane patrem.

Quòd fratres sic dicti: locus elegans Senecæ, epist. C V. Illud mihi in ore erat domini mei Gallionis, qui cùm in Achaiâ febrim habere cœpisset, confestim nauim conscendit: clamitans non corporis esse, sed loci morbum. *nam loquitur de fratre Iunio Gallione. Itémque coniuges inter se eo nomine vsi. Virgil.* ——dominum Ænean in regna recepi. Aduersum fratres. Aduersus coniuges.

Sueton. Claudio: Occisâ Messalinâ, paullò postquam in triclinio decubuit, cur domina non veniret requisiuit.

Virgil. ——dominam Ditis thalamo deducere adorti.

vbi Seruius: De Græco tractum est, qui vxorem δέσποιναν dicunt. *Apud Iurisconsultos De Legat.* Peto abs te domina vxor. *Epictetus:* αἱ γυναῖκες οὐθὺς ἀπὸ πεντεκαιδεκαέτων ἐπὶ τοὺς ἄνδρας κυρίας καλοῦσι. *Vti & aduersum amicas, passim in poëtis. Sed & obuios vulgò, Dominos vocabant. Idem Seneca:* Quomodo obuios si nomen non succurrit, dominos salutamus. *Lusit eleganter in eo more poëta Græcus in Anthologiâ:* Aduersum obuios.

ἦν ὁ φίλος τί λάβῃ, δ' ὅμνε φράτερ, οὐθὺς ἔγεφσεν.
ἢν δ' ἄυ μή τι λάβῃ, τὸ φράτερ εἶπε μόνον.
ὥνια γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα. ἀυτὰρ ἔγωγε
οὐκ ἐθέλω δ' ὅμνε, ὃ γὰρ ἔχω δόμεναι.

Reperio apud scriptores Senatorésque eorundem temporum.] *Non displiceat,* Senioresque. *primùm quia sæpe aduocat noster testes eius æui, qui fuissent in re præsenti. vt lib.* III. Memini audire me ex senioribus, visum inter manus Pisonis libellum. *& lib.* XI. Verùm audita scriptaque senioribus tradam. *Deinde quia peccatum & aliâs in eâ voce, vt lib.* XIII. Sed impetum eius, multum priùs laudatâ magnitudine animi; attinuere Senatores, dissolutionem imperij docendo, *&c. vbi certè scribo,* seniores. *vt dicam in loco. Posit tamen aliquis defendere hîc Senatores: quia res quasi arcanò acta in Senatu Sed viderit lector. à priori sententiâ nobilissimus Ianus Douza noster est; de quo plura dicere iubet & prohibet me amor. Tollam manum, & in tam boni nominis memoriâ paulisper conquiescam.* Correctus Tacitus..

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM III. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

PAG. 45. Versi fasces, in luctu.

INCOMTA signa, versi fasces.] *De ornatu signorum dixi in lib.* I. *De versis fascibus, res sic habet. In dolore quia omnia fieri præter morem amant: etiam lictores fasces præferebant inuersos. Pedo in Elegiâ ad Liuiam,*

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi:
Et vidi versos, indiciumque mali.

Statius Thebaidos VI.

——versis ducunt insignibus ipsi
Graiugenæ reges.

Scuta item & arma.

Nec fasces solùm suos lictores, sed milites inuertebant etiam scuta & arma. Virgilius:

——& versis Arcades armis.

manéntque in militiâ nostrâ hodie vestigia eius ritus. Adde, quod non indignum monitu, versionem hanc armorum, non luctus solùm notam fuisse, sed etiam transfugij & defectionis. Ammianus lib. XXVI. Eumque secuti complures iam gladios quatientes & pila ad Imperatorem

Transfugæ pariter vertebant vexilla & scuta

transeunt, cum vexillis scuta peruersa gestantes: quod defectionis signum est apertissimum.

Trabea lætitiæ, non luctus.

Atrata plebes, trabeati equites.] *Trabea quid ad luctum? nihil. imò contrà vtebantur eâ in diebus solemnibus lætisque; vt equitum Transuectione, quod Dionysius notat. Sed & Domitiano decretum per honorem, vt quotiens consulatum gereret,* equites Romani quibus fors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum, inter lictores apparitoresque. *Denique nusquam trabea in luctu: equitesque Romæ togâ pullâ usi in funere, vt reliqui ciues. Credo igitur vestem hanc trabibus purpuræ intextis (id enim trabea) sumptam hîc, non doloris indicium, sed ordinis. ad discriminandum, inquam, in coloniis equitem à plebe, & splendorem funeri*

Trabeæ equitum propriæ.

conciliandum, trabeæ sumptæ. Illæ enim propriæ equitum: (nam Grammaticorum inuenta hîc non moror, qui faciunt etiam regum, ducum, augurum) & ideo Trabeata agmina, ipsi equites Statio, in Epulo Domitiani:

Hic tum Romuleos proceres, trabeataque Cæsar
Agmina, mille simul iussit discumbere mensis.

& in V. Siluarum ad Crispinum: quem locum fusius adscribam, quia mei eget.

——non te series inhonora parentum,
Obscurum proauis, & priscæ lucis egentem
Plebeiâ de stirpe tulit. non sanguine cretus
Turmali trabeque ac remis, & paupere clauo
Augustam sedem & Latij penetrale Senatus
Aduena pulsasti: sed præcedente tuorum
Agmine.

Starij locus emaculatus.

Verè enim emendo, non sanguine cretus Turmali, trabeaque Remi, nec paupere clauo. *id est, non tu ex plebe satus, imò nec ex ordine equestri. quem deinde describit tribus notis, luxuriâ non indecorâ ingenij, vt solet in illo poëtâ. Turmalem sanguinem vocat; quia propriæ equitum Turmæ: Trabeam Remi, quia ij trabeati, exemplo regum: Pauperem clauum, id est angustum & artum, qui ordinis equestris.*

Isque explicatus.

Antonia Germanici mater.

Matrem Antoniam.] *Hæc illa est Antonia Drusi, quam Plinius ait numquam spuisse. illa, quam Valerius mirè laudat à continentiâ & amore in coniugem, lib.* IV. *cap.* III.

Faees & cerei in funeribus.

Conlucentes per campum Martis faces.] *Dixit ad morem priscum: quo ij qui funus prosequebantur, cereos manibus gestabant, candelas, funalia, faces. Donatus id obtinuisse eò censet, quia noctu olim cadauera solita efferri. Mos quidem adeò tritus, vt Isidorus* Funus dictum

Funeris etymon.

à funibus accensis, *velit,* quos ante feretrum papyris circumdatis ferebant. *Ambrosius De viduitate:* Vel cum accensis funalibus mox ducitur, nónne pompæ funebris exsequias magis putat, quàm thalamum præparari? *Alludit Ambrosius illuc, quò sæpe poëtæ: vt*

Viximus insignes inter vtramque facem.

Apuleius II. *Florid.* Comœdiam eius prius ad funebrem facem, quàm ad nuptialem venisse. *Calpurnius Flaccus Declamatione* XXVIII. Facem nubenti filiæ præferam, an rogum iacentis accendam? *Quod Isidorus ait, funes papyro circumdatos: non à se habet, sed à prisco scriptore. nec errat. Plinium ita capio lib.* XVI. *cap.* XXXVIII. Nec in fruticum nec in veprium genere scirpi fragiles palustresque: è quibus detracto cortice candelæ luminibus & funeribus seruiunt.

Isidorus Pliniusque explicati.

Cortex

Cortex ille, non aliud quàm ſimilitudo Ægyptiæ papyri: quem vtebantur fortaſſe homines tenuiores. Faces autem, candelaſque in funeribus plerumque adultorum reperias: in puerorum, id eſt acerbis immaturiſque, cereos ferè. Vt appareat, quod Interpres vetus Perſij monuit, pueros ad cereos ſolitos efferri, facibus tamen immixtis. Senecæ aliquot loca ſunt, quæ id peruincunt. vt epiſt. CXXIII. Iſti mihi verò defunctorum loco ſunt. quantulum enim à funere abſunt, & quidem acerbo, qui ad faces & cereos viuunt? *De tranquillitate vitæ cap.* XI. Totiens in vicinià meâ conclamatum eſt, totiens præter limen immaturas exſequias fax cereuſque præceſſit. *De breuitate vitæ, cap. vlt.* Quidam verò diſponunt etiam illa quæ vltra vitam ſunt, moles magnas ſepulcrorum, & operum publicorum dedicationes, & ad rogum munera, & ambitioſas exſequias. At me herculè iſtorum funera tamquam nimium vixerint, ad faces & cereos deducenda ſunt. *vbi ſcribi ſententia vult*, tanquam minimum. *Pertinet ad funebres faces etiam Suetonij locus, Aug. cap.* XVIII. Maſgabæ tumulum cùm ex triclinio animaduertiſſet magnâ turbâ multiſque luminibus celebrari, *&c. qui tamen ad parentationem annuam ſpectat, non ad funeris deductionem.*

Diſcrimen inter adulta immaturaque funera.
Pueri ad cereos elati.

Sine inſignibus magiſtratus.] *Id eſt, ſiue togâ prætextâ, ſiue anulis, ſiue lato clauo. Quæ omnia accuratè mihi dicta in ſcripto De funeribus ſingulari. quod lucem videbit, ſi luce fruar ego. Loquor enim non eorum ritu, quibus pulchrum eſt, quod neque fuit vnquam neque futurum eſt, dare: qui ab hoc fuco gloriolam inter pueros partam, vnicam habent Helenam pro quâ pugnent. Miſelli! quia numquam in ſomniis calcabunt iter Æternitatis & veræ famæ.*

Inſignia magiſtratus in luctu poſita.

Ticinum vſque progreſſum.] *Vide quædam non vulgata apud Valerium Maximum, libro* V. *cap.* V.

Circumfuſas lecto Claudiorum Iuliorúmque imagines.] *Druſus hic in Iuliam familiam ne adoptione quidem venit. vnde ergo in pompâ funebri imagines illi gentis Iuliæ? niſi fortè quia mater deducta in domum Auguſti. Hæc & talia de ſummo pectore dici poſſunt: at mihi nondum euiluit coniectura mea,* Liuiorum. *Cauſſâ duplici. primùm, non præpoſuiſſet Claudios Iuliis Tacitus. id nefas. deinde cùm à patre latæ imagines, cur omiſſæ à matre? quæ præſertim antiquæ, & multæ?*

Druſus nõ inter Iulios.
Tacitus ergo correctus.

Non fratrem niſi vnius diei viâ.] *Scribe*, frattes. *niſi ſui & hiſtoriæ oblitus Tacitus. Duo enim Germanico ſuperſtites fratres Claudius naturâ, adoptione Druſus. ſempérque eo nomine etiam hunc noſter inſignit. Scripſit autem ſuprà, Druſum & Claudium Tarracinam vſque progreſſos.*

Correctus Tacitus.
Germanici duo fratres.

Vt que premeret vulgi ſermones, monuit edicto.] *Ita moris ætate illâ, vt Princeps populum peccantem aut exorbitantem alloqueretur per libellum, coërcerétque. Eò reſpicit metaphora ſcita Senecæ, epiſt.* XCV. Præcepta ſapientiæ, quæ affectus noſtros velut edicto coërcent & obligant. *& caue quidquam ibi mutes.*

Edicta Principum.
Senecæ explicatus.

Non enim eadem decora Principibus viris & Imperatori, populóque.] *Si attendis, fateberis legendum,* & imperatori populo. *vinclo remoto. Quod ait, principes viros, ad ſe refert Tiberius: quod imperatorem populum, ad Romanos rerum dominos.*

Et quia ludorum Megalenſium ſpectaculum ſuberat.] *Vides ergo multum temporis interceſſiſſe à die mortis Germanici, ad funus. Nam mortuus ipſe extremo Nouembri. quod facilè colligo ex Suetonij verbis ſcribentis:* Et vt fato functum palam factum eſt, non ſolatiis vllis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitque etiam per feſtos Decembris menſis dies. *id eſt, per Saturnalia, quæ medio Decembri. At Megalenſium ſpectaculum, de quo nunc, incidit in Nonas Aprileis. per quas,* LVDI. MATRI. MAG. *vt in Kalendario notatum.*

PAG. 46.
Dies mortis Germanici.
Megalenſia, quando.

Præſcripta & à Tiberio.] *Melius* præſcripta ei.

Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, feſto ornatu.] *Ob lætitiam domini redeuntis. Ornatum feſtum intellegit laurum & lucernas. Iuuenalis:*

Ornentur poſtes, & grandi ianua lauro.

Ornatus ædiũ.

De lucernis vide quæ notaui in Electis, cap. III. *& adde egregium Arriani locum in Sermonibus Epicteti, lib.* I. *cap.* XIX. ἠξίωσ᾽ ἅπαντας οἱ ἀπαντῶντες σωνήδονται, ἄλλος τὰς ὀφθαλμὰς καταφιλεῖ, ἄλλος τὴν χεῖρα. ἔρχεται εἰς οἶκον, θύρισιν λύχνους ἀπτομένους· ἀναβαίνει εἰς τὸ Καπιτώλιον, εὔχεται. *Id eſt,* Tribunatum aliquis adeptus eſt. omnes obuij gratulantur, alius oculos, alius collum, oſculatur, ſerui manus. Domum venit, inuenit collucentes lũcernas. in Capitolium aſcendit, ſacrificat. *Idem lib.* II. τέλειον, οὐ σωθῆς, ἅψω λύχνους. ταῦτ᾽ ἐστὶ τὰ τῶφιλοσόφου. μέγα σοι ἀγαθὸν ἔσται σωθέντι, τοιούτῳ τῷ λύχνον ἅπτειν ἄξιον. *Nec lucernas ſolùm in diebus eiuſmodi feſtis, ſed etiam funalia cereóſque accendebant. Panegyriſtes Laudatione Theodoſij:* Quid portas virentibus ſertis coronatas? quid aulæis tardantes plateas, accenſiſque funalibus auctum diem referam? *vbi ex optimo libro lego,* aulæis vndantes plateas.

Lucernæ accenſæ.
Arriani inſignis ad eum ritum locus.
Funalia & cerei accenſi.
Panegyricus ſcriptor emendatus.

T. Arruntium.] *Nicolaus Faber, vir quem Probitas & Eruditio iuxtà amant (veris, nec ambitioſis*

L. Arruntius. *ambitiosis laudibus vtor) Notis ad Senecam patrem legendum censet,* Lucium, *non* Titum. *verissimè. est illustris ille vir, Senator & Consularis, Augusti iudicio dignus Principatu: Tacito nostro sæpe nominatus.*

Ambigua Taciti lectio. Fulcinium.] *Quid? Fulcinium Trionem patronum petit Piso? atqui is accusationem eius petiit, obtinuítque. & mox etiam exsequitur. Ambigo de lectione, nisi alius aliquis Fulcinius ab isto.*

Marcellum.] *Eprium nomine: cuius celebre ingenium in foro.*

Sex. Pompeius Valerij Maximi amicus. Sex. Pompeium.] *Est ille, qui suprà cum Appuleio consul. quem Valerius Maximus amicum patronúmque suum nimis plenámanu laudat lib.* IIII. *cap.* VII. *Vocat clarissimum ac disertissimum virum, & addit*: A quo omnium incrementa commodorum vltrò oblata cepi: per quem tutior aduersus casus steti: qui studia nostra ductu & auspiciis suis lucidiora & alacriora reddidit. *& satis facundè dicta, quæ sequuntur. Et lib.* II. *cap.* I. *adsignificat proconsulem eum Asiæ fuisse, comite se. vocat ibi,* virum vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimum: *addítque,* facundissimum sermonem ore eius, quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manasse. *Nec dissentit* Ouidius, qui vitam illi suam fortunásque non vno loco refert acceptas. vt appareat hunc Sextum amicum vnicè fuisse Musis studiísque: & ideò à nobis fugitiuam memoriam eius non frustrà retractam.*

Pompeius hic procōsul Asiæ.

* Vt lib. IIII. De Póto, eleg. I. & IIII. & V. quas vide.

Patris sui legatum.] *In Hispaniâ, vt apparet ex sequentibus.*

PAG. 47. Priuatas inimicitias non Principis vlciscar.] *Ita emendauimus. tamen cùm vetus lectio sit,* noui Principis: *aptius, vt nunc censeo, ex eâ feceris,* non vt Princeps.

Rescriptus Taciti locus. Seruæus.] *De hoc ipso Tacitus lib.* VI. Quintus Seruæus posthæc, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus & quondam Germanici comes.

Interior locus dignissimus. In conuiuio Germanici cùm super eum Piso discumberet.] *Interior ergo discubuit Germanicus, vt dignissimus. de quo ordine sedendi non omnia mihi dicta in Conuiuio: dicam alibi, plenè & apertus tibius.*

In ordinem redacta verba Taciti. Scripsissent expostulantes, quod haud minus.] *Alieno loco hæc inserta. Mihi sententia præclarè reddi videtur, si ius amotis legas*: Senatus, numquam satis credito sine fraude Germanicum interiisse: simul populi ante Curiam voces audiebantur. *Quò tamen illa quæ superant remittenda sint, non liquet.*

Damnatorum imagines tractæ. Effigiésque Pisonis traxerant in Gemonias ac diuellebant.] *Id solet in damnatis. Iuuenalis,*

——descendunt statuæ restemque sequuntur.

Taciti leuiter correctus. *Sed aut lectio verborum Taciti non recta, aut ordo. Diuellere enim statuas prius fuit quàm trahere. nisi tamen diuulsionem illam intellegit, fracturámque, quæ in Gemoniis ipsis facta. Possis legere,* ac diuellerant, *sine noxâ.*

Exactor, quid. Custos salutis, an mortis exactor sequeretur.] *Exactor, qui præpositus ad exigendum perficiendúmque, & quasi custos. Liuius lib.* II. *De Bruto filios plectente*: Et qui spectator erat amouendus, eum ipsum fortuna exactorem supplicij dedit. *Plinius lib.* IX. *epistolâ ad Paulinum*: Ac deinde ex meis aliquos operis exactores, custodes fructibus ponam. *Romæ marmor epitaphium,*

M. AVRELIVS. AVGG. NN.
LIB. EPAPHRODITVS
EXSACTOR. OPERVM. DOM. NN.

Tacitus in suppliciis ferè vsurpat, vt lib. XI. Denuntiat centurionibus qui aderant, exsequi eædem. custos & exactor è libertis Euodus datus. *Ambrosius lib. de Tobiâ cap.* VIIII. Dum vadis cum aduersario tuo ad magistratum, da operam liberari ab illo, ne fortè producat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. *Sed &* ἁπλῶς reperio, quasi muneris nomen, Exactor. vt in Musæo Carpensi,*

* Exactor, simpliciter: is credo, qui fructus prædiorū, nomina, pecuniasque exigit.

SEX. POMPEIVS. FAVSTVS
SEX. POMPEI. EXACTOR.

PAG. 48. Ac destinatum promere, ni elusus à Seiano.] *Eiusdem sententiæ fuit, quod Suetonius scripsit, in Tib. cap.* LII. Quem (*Pisonem*) mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent. *loco hodie non corrupto solùm, sed defecto. Conatur tamen ingeniosè Torrentius.* ni Seianus secretò obstaret.

Suetonij desperatus apud me locus.

Tacitus admutilatus. Qualem Piso diem supremum, noctémque egisset: Atque illo pleraque sapienter.] *Non fugiet corruptio loci attentum lectorem. Quis enim erit, ad quem hæc referantur,* Atque illo? *nullum certè nomen præiuit. Puto mutila esse. nisi sint; scribe,* Atque filio. *Est enim εὔλογον filium Pisonis attulisse parentis codicillos, & ab eo quæsisse Tiberium singulatim de morte.*

Per

Per collegium consulatus.] *Quian, Augusto collega, an quia Tiberio ipsi? Vtrumque enim verum. & consul cum Augusto fuit anno* DCCXXXI. *consul iterum cum Tiberio,* DCCXLVII.

Piso collega Aug. Tiberioq. in consulatu.

Nam referente Cæsare, magistratus etiam eo munere fungebantur.] *Non vanè id notat. prisco enim more, magistratus à iudicandi onere immunes. Cicero in Verrem actione* I. *& alij.*

Magistratus non iudicant.

Pars vt Cn. Pisoni filio concederetur, ísque prænomen mutaret.] *Quod & factum. nisi Dio mihi imponit, qui libro* LX. *Lucium (non Cnæum) Pisonem Cn. Pisonis & Plancinæ filium præfuisse Africæ sub Claudio tradidit.*

M. Piso exutâ dignitate.] *Senatoriâ videlicet. Ita inferiùs scriptum,* exuere ordinem.

Adeò maxima quæque ambigua sunt, dum alij quoquomodo audita pro compertis habent.] *Similis querela Thucydidis lib.* I. οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰς ἀκοὰς τῆς παρεγγυημένων, καὶ ὡς ἐπιχώρια σφίσιν ἦν, ὁμοίως ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται. *& statim:* ἅτε ἀπαλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, καὶ ὅτι τὰ ἕτοιμα μᾶλλον τρέπουσι. *nec dubium, quin ad hæc loca respexerit noster.*

PAG. 49. Taciti sententia cõpar Thucydidæa.

At Drusus vrbe egressus repetendis auspiciis, mox ouans introiit.] *Quæras, quò hæc egressio & reditio? Ad morem priscum. quo obtinuit, vt qui è prouinciis cum imperio redirent, illud ipsum amitterent simul intrassent vrbem. Ideò Liuius lib.* XXVI. Quinto Fuluio ne minueretur imperium, si in vrbem venisset, decreuit Senatus. *Et magis ad lucem Taciti, quod Dio lib.* LIIII. *tradit, Augusto decretum perpetuum Proconsulare imperium, ita vt nec si intra vrbem venisset, minueretur, néve necessum esset (vt ipse loquitur)* ἀναπέμπεσθαι τῶν ἀρχῶν. *id est, renouare, siue vt Tacitus, repetere auspicia. Nam auspicij nomine etiam imperium hîc cape. Sed cui rei Druso opus fuit repetito imperio? ad ouationem. Nam qui triumphans ouánsve vrbem ingreditur, cum imperio id facit in illum diem: Drusus autem imperium amiserat ingressus vrbem ob fratris sui mortem. Debuit ergo repetere, vt ouaret. Eius sententiæ sunt, quæ apud Ciceronem legis, spem triumphi abiicientem:* Vtar eâ portâ, quam primam videro. *& apud Cælium:* Neque enim stultè Appius, qui simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in vrbem, triumphique postulationem abiecerat. *Apud Vlpianum, l. vlt. De off. Proconsul.* Proconsul portam Romæ ingressus deponit imperium. *Iterum apud* Ciceronem:* Mihi valdè placet de triumpho nos moliri aliquid, & extra vrbem esse cum iustissimâ causâ.

Mos de auspiciis imperioq. repetendis. Liuius explicatus. Imperium minuebatur, ingressu vrbis.

Triumphus & ouatio nó potest sine imperio.

Cicero explicatus.

* Ad Atticum, lib. VII. epist. VII.

*Ad Attic. lib. VII. epist. I.

Vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu.] *Miti obitu, id est, citra vim, & ex fato. Sed videamus. M. Agrippæ tres vxores fuerunt. Prima, Pomponia Attici filia, conciliante eas nuptias M. Antonio Triumuiro. ex eâ genuit Vipsaniam, de quâ hîc, Drusi matrem. Altera, Marcella Octauiæ Filia. ex ea quoque liberi, si* Suetonio fides disertè id in Augusto tradenti. Nam ego (pace quod fiat castigatissimi scriptoris) leuiter ambigo. primùm, quia nec nomina eorum, nec progressum, vsquam alibi reperio: & vellem interpretes soluissent mihi hunc nodum. Deinde, quia ex Plutarcho clarum, breue admodum coniugium id fuisse. Ita enim narrat (in extremo M. Antonio) statim post nuptias Agrippæ & Marcellæ, defunctum generum Augusti Marcellum: ideóque, ipsâ Octauiâ suadente, Iuliam nupsisse Agrippæ: abductâ ab eo Marcellâ & Iulo Antonio collocatâ. Non ergo ex eâ proles: aut si vna aliqua fuit, non vitalis. Tertia vxor, Iulia. ex eâ nati Caius & Lucius Cæsares, Postumus Agrippa, Agrippina & Iulia. In his plerisque vera Taciti nota. Caius enim & Lucius veneno crediti periisse; Agrippina, fame; Postumus ferro.* Iuliam excipio, cuius mortem libro* IV. *ita narrat ipse Tacitus vt ex naturâ videatur, ferri aut veneni nullâ mentione.*

Dubitatum de adfirmatione Taciti. Vxores M. Agrippæ, & liberi.

* Cap. LXIII. Suetonij, si forte obliuio.

Iulia vxor.

* Iulia filia Agrippæ non periit ferro aut veneno. nõ ergo exactè vera Taciti nota.

Haud procul Pagydâ flumine.] *Quem alio nomine Belum dici Plinius ait.*

Sorte ductos, fuste necat.] *Totidem Sallustiana verba Seruius citat,* Sorte ductos fusti necat. *quod ad Crassum referendum videri in decimatione cohortis vnius verè obseruauit noster Douza.*

Locus è Sallustio totidem verbis.

Quod non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus.] *Huc refer illud Suetonij, cap.* XXXII. Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quòd de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent.

Quæsitúmque per Chaldæos in domum Cæsaris.] *Quod semper capitale.* Cui enim opus perscrutari super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid aduersus illum cogitatur, vel optatur, aut post illam speratur & sustinetur? Non enim eâ mente de caris consulitur, quâ de dominis, *ait appositè ad hanc rem Tertullianus.*

Vetita consultatio omnis super Cæsare.

Quirinius post dictum repudium adhuc infensus.] *Non ita capies, quasi alibi dixerit de eo repudio: sed Dicere repudium vsurpat, quod Mittere vulgò. id est, postquam repudiasset eam Quirinius. Repudiarat autem ante annos* XX. *Sueton. Tib. cap.* XLIX.

Dicere repudium, pro repudiare.

Seruos Lepidæ cùm militari custodiâ haberentur, transtulit ad Consules.] *Militarem*

De custodiâ militari, ὀκτάλογ. Triplex carcer. Vrbanus. Rusticus. Castrensis.

litarem custodiam vti se habuit paullò vberiùs explicabo: non tibi veterane, sed tibi tiro. Carcer triplex est, (ait vetus interpres Iuuenalis) Vrbanus, Rusticus, Castrensis. Vrbanus, vt sunt turres: Rusticus, vt ergastula: Castrensis, quando captiui trahuntur catenati. Notat hoc ad eum locum Iuuenalis:

Inde fides arti, sonuit si dextera ferro
Læuaque, si longo castrorum in carcere mansit.

Vrbanus ipse triplex.

Sed potuit, imò debuit, paullò distinctiùs. Nam in vrbe ipsâ triplex ratio adseruandi captiuos. Aut enim in carcere habebantur locóque concluso, sine vllo milite: vt ferè seruitia, & capita viliora. Aut in custodiâ militari: aut in ædibus magistratuum. Custodia militaris frequentissima, & Romæ & in prouinciis. eiúsque modus, vt is qui in noxâ esset catenam manu dextræ alligatam haberet, quæ eadem militis sinistram vinciret custodiæ eius præfecti. Satis apertè Seneca, De tranquillitate lib. I. cap. X. Sed quid refert? eadem custodia vniuersos circumdedit, alligatiq. sunt etiam qui alligauerunt. Nisi tu fortè leuiorem in sinistrâ catenam putas. *Idem epist. v.* Quemadmodum eadem catena & custodem (*emendo*, custodiam, *ita enim ipse captiuus dicebatur, vt mox docebo*) & militem copulat: sic ista quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt. *Et optimè Athenæus lib. V. cap. XI. vbi Athenion rēs Mithradatis extollit*: Ρωμαίων δὲ στρατηγὸς μὲν Παμφυλίας Κοΐντος ὁ Ἵππιος ληφθεὶς ἀκολουθεῖ δέσμιος. Μάλλιος δὲ Ἀκύλλιος ὁ ὑπατικὸς ὁ τὴν ἀπὸ Σικελίας καταγαγὼν θρίαμβον, σιδηρῶν ἔχων ἁλύσεις μασχάλῃ βασάρνῃ πεντάπηχυν, πέζης ὑπὸ ἱππέως ἕλκει). *Id est*, E Romanis verò, prætor Pamphyliæ Q. Oppius (*malè enim in Græco*, Ἵππιος) deditione acceptus, sequitur in vinclis. Manius autem (*ita corrige, non* Μάλλιος) Aquilius consularis, qui de Siculis triumphauit, colligatum secum habens longâ catenâ Bastarnam quendam quinque cubitorum, pedes ab equite trahitur. *Nam ita ego verè interpretor: Natalis insulsa, fatua, aliena. quem, si libido ridendi est, vide. Simile est quod Iosephus narrat lib. XVIII. cap. XIII. de captiuo Agrippârege*: Centurionem illi satis benignum appositum, & militem cum quo vinciretur humanum. *Augustinus in Psalm.* CXXVIII. Ligantur duo & mittuntur ad iudicem, latro, & colligatus. ille sceleratus, iste innocens, vnâ catenâ ligantur, & longè sunt à sese. *Addo, duos sæpe milites vni reo datos, maiori custodiæ. In Apostolorum Actū, cap. XII. de D. Petro*: Dormiebat inter duos milites, duabus alligatus catenis. *Catenæ autem eiusmodi, vti ex Athenæo clarum, longiusculæ erant; vt ambulare, incedere pariter non incommodè possent. Ad quas item pertinet, quod Suetonius in Domitiano scribit, cap. XIIII.* Nec nisi secretò atque soluspleraſque custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat. *Vbi iterum Custodiæ pro iisipsis qui custodiuntur: vt Plinio lib. XXI. cap. III.* Inde eductam custodiam bibere iussit. *ita veteres, malè vulgò*, eductum è custodiâ. *emendandúsque ita Suetonius Nerone, cap. XXXI.* Quorum operum perficiendorum gratiâ, quot vbique essent custodiæ, in Italiam deportari iussit. *vulgata lectio, & interpretes turbant. Paulus in Sentent.* Si pecuniâ acceptâ miles custodiam dimiserit, capite puniendus est. *Hæc de custodiâ militari: de eâ quæ apud magistratus, opportunius dicam lib. VI.*

Cæsarum multitudinem. ipso aspectu animadverten- gustus anno vrbis DCCC. Iulia de maritandis ordin- nisi ademptâ leuitâne par-

Catenæ istæ quales.

Custodiæ, pro noxiis: sicut Operæ pro operariis. Plinij constituta lectio. Suetonius emendatus.

PAG. 50. Consul design. primus rogatur sententiam.

Exemit Drusum Consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ.] *Appianus.* Σιλανὸς μὲν δὴ πρῶτος ἐλέχθη, ὃς ἐς τὸ μέλλον ἤρητο ὑπατεύειν, ᾧδε γὰρ Ρωμαίοις ὁ μέλλων ὑπατεύσειν πρῶτος εἰσφέρει γνώμην, ὡς αὐτὸς οἶμαι πολλὰ τῶν κυρωμένων ἐργασόμενος, ἢ ἐκ τῶνδε βελτίονά τε καὶ εὐλαβέστερον ἐνθυμησόμενος ἕκαστα.

Et obscurissimæ domui.] *Abundè infrà hoc ipso libro.*

Destinata vxor L. Cæsari ac Diuo Augusto nurus.] *Non alibi quàm in lapide reperi hanc historiam, qui Bergomi visitur,*

Lapis vnicus ad hanc historiam.

PVDENS. M. LEPIDI. L. GRAMMATICVS. PROCVRATOR. ERAM. LEPIDÆ. MORESQVE. REGEBAM. DVM. VIXI. MANSIT. CÆSARIS. ILLA. NVRVS. PHILOLOGVS. DISCIPVLVS.

Post damnationem demum positus lapis videtur: & Pudenti adscripta gloria, tanquam illo viuo, Lepida casta, bona.

Confirmatum Ferretti iudicium.

Veneno eum à Lepidâ petitum illustrium domuum aduersâ.] *Vitium in hoc loco esse, rectè olim Ferretus censuit: vitium animi in Vertranio, qui non credit. Displicet phrasis*, Aduersâ illustrium domuum, *pro aduersariâ. Displicet sententia. cur enim aduersaria illustrium domuum Lepida, si Quirinium veneno petiuit, obscurissimum senem & ex Quiritium fece? Ita enim capienda hæc verba, non de Tiberio.* **Suetonius*: Condemnauit & generosissimam feminam Lepidam, in gratiam Quirinij Consularis prædiuitis & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post vigesimum annum veneni olim in se comparati arguebat. *Suspicabar olim hæc verba* Illustrium domuum aduersâ, *non Taciti esse, sed lectoris cuiuspiam, qui ad hunc locum,* At enim haud multum distanti tempori, &c. *ea notasset, memoriæ caussâ.*

Lepida Quirinium veneno petiit. *Cap. XIIX.

Diuinatio mea

* *Hæc tamen nunc damno, præ coniecturâ Mercerì legentis & distinguentis*: veneno eum à Lepidâ

Lepidâ petitum. Illustrium domuum aduersa (etenim haud multum distanti tempore Calpurnij Pisonem Æmilij Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus, *&c. Verbum non addo: Morychus, qui non probat.*

De moderandâ Papiâ Poppæâ.] *Lex apud veteres in multâ famâ, & vsu. Fas mihi vt cum Tacito hîc leuiter exorbitem: & quæ faciunt huic legi, collecta à me & digesta proponam. Non subtiliter omnia, (cui enim bono?) sed ea saltim capita quæ ad vsum historiæ prisce. Romanis semper coniugiorum subolísque magna cura. Ideo Censoria illa solemnis quæstio:* Ex animi tui sententiâ. Tu vxorem habes? *Ideò Ciceroni ficta lex:* Cælibes esse prohibento. *Nec ignominiæ solùm cælibatus, sed pœnæ erat. Ita apud Valerium,* Camillus & Postumius Censores, æra pœnæ nomine, eos qui ad senectutem cælibes peruenerant, in ærarium deferre iusserunt. *Et Festus auctor,* Vxorium pependisse dici, qui quòd vxorem non habuerit, æs populo dedit. *Exemplum videtur ab Spartanis petitum, apud quos ἀγαμίᾳ ζημία, imò ὀψιγαμίᾳ καὶ κακογαμίᾳ, vt notat Pollux. Nec tamen lege aliquid cautum reperio: nisi quod C. Cæsar post bellum Africanum, vehementer exhaustâ vrbe, præmia proposuit multitudini liberorum. ídque Præfectus morum, & quasi Censor. Dio* XLIII. *ἐπειδή τε ἀλεπὴ ὀλιγανθρωπία, διὰ τὸ τῶν ἀπολωλότων πλῆθος, ὡς ἔκ τε τῶν ἀπογραφῶν (καὶ γὰρ ἐκείνας, τά τε ἄλλα ὥσπερ τις τιμητὴς ἐποίησε) καὶ ἐκ τῆς ὄψεως αὐτῆς ἠλέγχετο, ἐκ πολυπαιδίας ἆθλα ἐπέθηκεν. id est,* Et quoniam infrequens admodum vrbs erat, propter cæsorum multitudinem: quod ex recensu (eum autem & reliqua velut Censor faciebat) & ex ipso aspectu animaduertebatur, iis qui multos liberos haberent præmia proposuit. *Primus Augustus anno vrbis* DCCXXXVI. *certam legem posuit, & præmia pœnásque distinxit. Ea dicta, Iulia de maritandis ordinibus. quam tamen præ multitudine recusantium perferre non potuit, nisi ademptâ lenitáue parte pœnarum. Hanc Propertius intellexit lib.* III.

Gauisa est certè sublatam Cynthia legem,
Quâ quondam edictâ flemus vterque diu:
Ne nos diuideret ——

elegiâ illâ totâ. Et Horatius in Cantu sæculari:

——patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis, prolisque nouæ feraci
Lege maritâ.

Vbi Scholiastes vetus: Lex marita dicitur, quæ de maritandis ordinibus lata erat, quæ & Iulia dicta est. Cæsar enim post bellum legem tulit nequis aut cælebs esset, aut vidua nubilis, quo posset iactura iuuenum reparari, quæ bellis ciuilibus contigerat. Nam prope octoginta millia armatorum interierant. *Et de eâdem in actis eiusce anni Dio, lib.* LIIII. *ὁ δ' Αὔγουστος τά τε ἄλλα ἐνομοθέτησε, τῆς τε ἀγαμίας καὶ τῶν ἀνάνδρους βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέθηκε, καὶ ἔμπαλιν τὸ τε γάμου καὶ τῶν παιδοποιΐας ἆθλα ἔθηκεν. Ex Dionis verbis clarum, etiam antè curam eam fuisse Augusto. ait enim βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια: & addit, ἔμπαλιν ἔθηκεν. Et non dubiè aliquid super eâre latum in eius sexto consulatu, annis decem antè. Suadet Tacitus hîc:* Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ Triumuiratu iusserat, aboleuit: deditque iura, quîs pace & principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, & lege Papiâ præmiis inducti, &c. *Sed latum imperfectè. Capita legis Iuliæ fuerunt. Vti libertinas ducere liceret omnibus, præter Senatores. Vti sponsiones pactionésque nuptiales non vltra biennium differri ius esset. Vti diuortiorum certus esset modus. aliáque quæ postea in legem Papiam mixta & incerta. Iulia ergo, tempore à Papiâ distincta. præcessit enim* XXV. *solidis annus, & alucinati concinnatores legum qui confuderunt. Dico Iuliam. verius fortasse, Iulias: quia non semel tot annorum interuallo eâdem de re latum ac relatum. ideóque propriè locutum Tacitum censeo, cùm hîc πληθωπικῶς scripsit, Papiam latam post Iulias rogationes.*

Lata autem Papia anno vrbis DCCLXII. *sene iam Augusto: & lata per Senatum. Itaque & nomen à consulibus illi, Papio Mutilo & Q. Poppæo Secundo. Dicta enim Papia-Poppæa. Isidorus lib.* V. Sub Octauiano Cæsare suffecti Consules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ à nominibus eorum Papia & Poppæa nominatur, continens primùm (*censeo emendandum*, patrum, *cùm scriptum concisè fuerit*, prûm) præmia pro suscipiendis liberis. *Caussa iterum ferendæ, è Tacito duplex:* incitandis cælibum pœnis, & ærario augendo. *Incitandis pœnis, id est augendis: sincera modò lectio sit. Ambigo enim, & posit rescribi,* incitandi cælibes pœnis, *siue,* intendendis cælibum pœnis, *sensu clariore. Capita legis Iuliæ confusa cum istius: ideóque passim scripta Iurisconsultorum laudata,* Ad legem Iuliam & Papiam. *ita inquam, vt Papia quæ plenior acerbiórque, aboleuerit & velut absorbuerit Iulias leges. Latam dixi per Senatum: & verum est. eóque Paullus lib.* V. *ad legem Iuliam & Papiam auctorem Senatum nominat:* Sed illud quæri potest, *inquit*, an idem seruandum sit quod Senatus censuit, etiamsi in aliam personam

De Lege Papiâ liber excurlus.

Coniugia curæ Romanis.
Censorum ea inquisitio.
Cælibes multati.
Lib. XI. cap. IX.

Vxorium æs.

Cæsar πολυπαιδίαι præmia ponit.

Augustus Iuliam legé fert. Sueton. Aug. cap. XXXIV.

Propertio lux data.

Et Horatio.

Lex marita.

Etiam ante dictum annum mota ea lex.

Ex Dione, eopse loco.
Ex Sueton. eâ. XXXIV.
Iulia diuersa à Papiâ.
Tepore & re.

Iuliæ leges.

Papia quando cœpit.

Caussa nominis.

Caussa ferèdi.

Legem Iuliam Papia obscurauit.

Papia, Senatoria lex.
l. LXXI. De hered instit. & l. XLVIII.

De ritu nupt. l. capite, De ritu nupt.

captionem direxerit. *Capita eius legis pluria fuerunt: adeò vt* XXXV. *laudet alibi Marcianus. Ea vt distinctè proponam, ab homine me exiget nemo homo: confusè quædam recensebo, & vti dabunt se sub manum.*

Eâ lege permissâ enuptio. Vt libertinas ducere liceat.

CAPVT. *De enuptione extra gentem ordinémque. Vti omnibus ingenuis libertinas vxores ducere ius esset, Senatoriis exceptis. Concepta Capitis eius verba, apud Paullum lib.* I. *ad hanc legem. Lege Iuliâ ita cauetur,* QVI SENATOR EST, QVIVE FILIVS PRONEPOSVE EX FILIO NATO CVIVS EORVM EST, ERIT: NEQVIS EORVM SPONSAM VXOREMVE, SCIENS DOLO MALO HABETO LIBERTINAM; AVT EAM QVÆ IPSA, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT, FECERIT: NEVE SENATORIS FILIA NEPTISVE EX FILIO, PRONEPTISVE EX NEPOTE FILIO NATO NATA, LIBERTINO, EIVE QVI IPSE, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT FECERIT, SPONSA NVPTAVE SCIENS DOLO MALO ESTO. NEVE QVIS EORVM DOLO MALO SCIENS SPONSAM VXOREMVE EAM HABETO. *Et è lege quidem Iuliá recensét Paullus: sed institum in Papiam fuisse clarè docet Celsus*: Lege Papiâ, *inquit*, cauetur omnibus ingenuis, præter Senatores eorumque liberos, libertinam vxorem habere licere. *Meminit & Dio eiusce capitis lib.* LIIII. ἐπειδὴ δὲ πολὺ πλεῖον τὸ ἄῤῥεν τῶ θήλεος τῶ δύῤῥυβες ἦν, ἐπέτρεψε τῇ βουλῇ ἐξελεύθερας τοῖς βουλομένοις, πλὴν τῆ βουλευόντων, ἄγεσθαι, ἔννομον τὴν τεκνοποίαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας. *Vbi tamen interpretis supina μετωφεία vertentis*: Ac quoniam * masculi patricij generis numerum patriciarum feminarum multò anteibant, liberum fecit vt qui vellent (modò Senatores ne essent) libertas etiam (*cautius & verius*, libertinas: ἐξελεύθερας *enim Dio dixit, non* ἀπελεύθερας. ἐξελευθεροὶ *autem* οἱ τῆ ἐξελευθερωμένων υἱοὶ, *ait Hesychius*) ducere possent, eorumque liberos legitimos esse iussit. *En*, τὸ δύῤῥυβες, *Patricium vbique vertit. at ingenuum debuerat, ex vi verbi, legísque. Meminit iterum Dio lib.* LV. *in personâ Augusti*: καὶ ἐξελεύθερας τοῖς γε ἔξω τῆ βουλευτικῆ ὄσων ἄγεσθαι συνεχώρησα. *Et eodem ex ore ibi interpres*, τὸ βουλευτικὸν, *Patricios vertit: cùm Senatorios, verè posset. Latum hoc caput matrimoniis frequentandis: vt siquem digniorem amor aut voluntas traxisset ad impar iugum, lege iungi liceret. Nam anteà vetitum. Neque Decemuirali lege, patricio cum plebeiâ, neque ingenuo cum libertinâ connubij ius. Prius abolitum. meminítque Liuius lib.* IV. *in oratione Canuleij Tribuni: & lib.* X. *vbi matronæ patriciæ Virginiam, quòd è patribus enupsisset, sacris arcuerunt. Mansit posterius, ad hanc legem. Vide quæ Cicero Antonio de Fadiâ obiecit, Phil.* II.

* Mirum & præter id quod philosophis visum vsuq. doctum. Ná præpollet fere sexus sequior.

* Tamen ex ritu eius æui, Libertini iidé cum libertis, vti notum.

Cõfunduntur clarè Iulia, & Papia. vti vides

Patronus cum libertâ.

CAPVT *subnexum fortè priori: de connubio patronorum cum libertabus. Verborum partem Vlpianus appendit libro* III. *ad legem Iuliam & Papiam: In eo iure, quod dicit,* INVITO PATRONO, LIBERTAM QVÆ EI NVPTA EST, ALII NVBERE NON POSSE, *Patronum accipimus, &c. Et idem iterum l.* XL. *De diuortiis: Quod ait lex,* DIVORTII FACIENDI POTESTAS LIBERTÆ QVÆ NVPTA EST PATRONO, NE ESTO, QVAMDIV PATRONVS VXOREM EAM ESSE VOLET. *Vide interpretem eumpse Vlpianum: & adde l.* I. *De concub.*

Causa huic capiti.

Decemuiri vetuerunt cõnubia cum plebe. Lex ea abolita.

Sponsalibus data lex.

CAPVT *De sponsalibus. quando & quâ fini contrahenda. Sumptum è Iuliâ de maritandis ordinibus, indice Suetonio cap.* XXXIIII. Cumque, inquit, immaturitate sponsarum & matrimoniorum crebrâ mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coartauit. *Sponsalium enim olim licentia, adspectu nullo ætatis.*

Sueton. explic.

At Augustus, cùm quidam immaturas planè virgines desponderent, & mariti essent non mariti: arcendæ huic fraudi tempus definiit ætatémque sponsionum: ita vt non ante decimum annum sponsa quæquam esset. Clarè Dio, lib. LIIII. ὡς δὲ οὐ βρέφη τινὲς ἐγυμνώθησαν, τάς μὲν τινας τῶ γεγαμηκότων ὀκταετεῖς, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν ἀπαρείχοντο, προστάξε μηδεμίαν ἐγγύην ἰσχύειν, μὴ ἢν ἐν δυοῖν ἐτοῖν δεκάδοιν γαμήσῃ τις: τετάρτῃ δεκάτῃ γὰρ τοῖς ἐγγυᾶσθαι τι γέ τι ἀπ' αὐτῆς ἀπολαύουσι. δώδεκα γὰρ ταῖς κόραις ἐς τὸν τῶ γάμου ὥραν ἔτη πλήρη νομίζεται. *Id est*: At cùm quidam pueras desponderent, & præmia nihilominus ferrent maritorum, rem opusque mariti non præstarent: statuit nullam sponsionem firmam esse, post quam, biennio exacto, nuptiæ non sequerentur. hoc est, vt omnino decennem desponderi opus esset, siquis sponsionis eius vellet fructum. Puellis enim duodecimus annus plenus, ad nuptias definita ætas censetur. *Xylander Dionis mentem planè hîc non cepit. Facit huic capiti quod Caius lib.* I. *Ad Iuliam & Papiam scripsit*: Sæpè iustæ ac necessariæ causæ non solùm annum vel biennium, sed etiam triennium & quadriennium & vlterius trahunt sponsalia: veluti valetudo sponsi sponsæve, vel mortes parentium, &c.

Quando sponsalibus locus.

Decennis tantum despondenda.

Caius explicatus.

L. XVII. De sponsalibus.

Ne sexagenarij ducant.

Ne quinquagenariæ nubant.

CAPVT *de ætate eorum qui ducerent, quæue nuberent. Eo capite cautum ne mulier quinquaginta annis minor sexagenario nuberet; neu vir minor sexaginta, quinquagenariam duceret. Lactantius lib.* I. *Senecæ verbis*: Quid ergo est quare apud poëtas salacissimus Iupiter desierit liberos

liberos tollere? vtrum ſexagenarius factus eſt, & illi lex Papia fibulam impoſuit? an impetrauit ius trium liberorum? *Et Appuleio in iudicio obiectum, quòd Pudentilla* eiramno ætatis ſexageſimo ad libidinem nupſiſſet: *videlicet contra legem Papiam. Huic tamen capiti Claudius abrogauit, vt Suetonius notat cap.* XXIII. Capiti, *inquit*, Papiæ Poppææ legis à Tiberio Cæſare, quaſi ſexagenarij generare non poſſent, edicto abrogauit. *Legerim*, addito, *vel*, edito. *Edictum certè Claudy non fuit, ſed Senatuſconſultum. Vlpianus in Fragm. tit.* XVI. Sed S. C. Claudiano maior ſexagenario ſi minorē quinquagenariâ duxiſſet, perinde habebatur ac ſi minor LX. annorum duxiſſet vxorem. *Cauſſæ quæ Tiberium, quæ Claudium mouerint, in aperto. Ille quod plurimum fieri ſolet, ſpectauit: hic, quod per naturam poteſt. Adeò autem amare & vxorem exercere ſexagenarius poteſt, vt ſint octogenarij ſenes iidémque patres inter exempla. At mulier quinquagenariâ maior, vix eſt vt impleatur.*

Claudius fibulâ laxauit ſexagenariis.

Suetonij vera lectio & mens.

Cauſſa variantis conſtitutionis inter Tib. & Claud.

CAPVT *de libertate coniungendi; quod tamen* XXXV. *in ordine fuit. Martianus*: Capite trigeſimoquinto legis Iuliæ, qui liberos quos habent in poteſtate iniuriâ prohibuerint ducere vxores vel nubere, vel qui dotem dare non volunt: ex conſtitutione, &c. *Simile in libertis, etiamſi iurauerint, l.* VII. *De operis libert.*

Ne arceantur à matrimonio liberi. L. XVIII. De ritu nup.

CAPVT *de interuallo temporis à morte coniugis vel diuortio, ad coniugium nouum. Neque enim probata Iulijs legibus monogamia: ſed ad matrimonia compulſi iterum, vidui, aut diſparati. Diſcreparunt in tempore Iulia & Papia. Nam vt Vlpianus notat tit.* XIIII. *Feminis lex Iulia à morte viri, anni vacationem tribuit: à diuortio, menſium ſex. At Papia clementior, à morte, biennium indulſit; à repudio, annum & menſes ſex. In Suetonio, Triennium leges: nec id te turbet. Exſoluit eum nodum Dio in oratione Auguſti ad cælibes lib.* LVI. καὶ οὐδὲ ἐς τοῦτα μόνον ἀπεῖχε ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον τρία ἔτη ὅλα ἐς παρασκευὴν ὑμῖν ἔδωκα, τὸ δὲ δεύτερον, δύο. *Id eſt.* Nec ad iſta feſtinanter impuli vos, ſed primùm tres integros annos ad apparatum rei conceſſi, deinde binos.

Tempus legitimum inter nuptias vetus, nouasque. Remota in Suetonij verbis hæſitatio.

CAPVT *de præmiis maritorum, patrúmque: quod in ordine ſeptimum fuiſſe, colligas ex Agellij lib.* II. *cap.* XV. *Præmijs enim inuitandi fuerunt ad matrimonia & prolem frequentandam. Præmia duorum generum, Honores & Commoda. Quæ largiora vtraque apud patres: quædam tamen ſeorſim data etiam maritis. Veluti, honeſtior in ſpectaculis locus. Suetonius Auguſti cap.* XLIIII. Militem ſecreuit à populo: maritis è plebe proprios ordines aſſignauit. *Et ad eam ſententiam accipio, quòd poëta Hiſpanus facetè ſcribit*:

Præmia maritis patribuſq.

Maritorum priuilegia.

Martialis illuſtratus.

Spadone cùm ſis euiratior fluxo,
Theatra loqueris, & gradus, & edicta,
Trabeaſque & Idus, fibulaſque cenſuſque.
Sedere in equitum an tibi liceat ſcamnis
Videbo Didyme, non licet maritorum.

Præceſſerunt item mariti in magiſtratu, & in faſcibus. Agellius: Capite ſeptimo legis Iuliæ priori ex Conſulibus faſces ſumendi poteſtas eſt, non qui plureis annos natus eſt, ſed qui plures liberos quàm collega aut in ſuâ poteſtate habet aut bello amiſit. Sed ſi par vtrique numerus liberorum eſt, maritus aut qui in numero maritorum eſt præfertur. *In numero maritorum, id eſt, opinor, ſponſus: vel etiam qui ius habeat ab Imperatore mariti. Id enim quoque dari ſolet, pariter ac ius liberorum. Didici ex vnico Dionis loco lib.* LX. *de Claudio*: τοῖς στρατευομένοις, ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδυνάντο ἔκγονα τῷ νόμῳ ἔχειν, τὰ τῶν γαμικῶν δικαιώματα ἔδωκε. *id eſt*, Militibus, quoniam ex legibus vxores ducere iis non licebat, iura maritorum conceſſit. *Sed & plura maritis priuilegia in ſorte, in adminiſtratione prouinciarum: quæ hauries ex præmiis patrum ſtatim, ne eadem iteranda ſint. Patribus certè, vt prædixi, præmia vberiora, & pleno velut dimenſo legum. Idq; non ſolùm è Iuliâ aut Papiâ, ſed more Rom. priſco.* Lex ſociis ac nominis Latini, qui ſtirpem ex ſeſe domi relinquerent, dabat, vt ciues Romani fierent, *ait Liuius lib.* XLI. *Item à cenſoribus*, In quattuor vrbanas tribus (*eæ autem minus honeſtæ*) deſcripti erant libertini, præter eos quibus filius quinquenni maior ex S. C. eſſet, *ait idem lib.* XLV. *Iulius Cæſar*, agrum Campanum diuiſit extra ſortem XX. millibus ciuium, quibus terni pluréſve liberi eſſent, *vt notat Suetonius cap.* XX. *& Appian. Ciuilium* II. *& exempla reperies fors ſit plura. Sed Auguſto in primis ea cura: non lege Papiâ ſolùm, vt cenſent quidam haud è vulgo, ſed iamdiu antè. Quod clarum ex iis quæ Dio ſcribit* LIII. *de præſidibus prouinciarum, &* LV. *ante Papiam latam. Fateor tamen, quod Papia præſertim. Præmia πολυπαιδίας ex eâ lege, non abſurdè fecero, ſi ordine proponam. Primum vt in petitione candidati præferantur, quibus liberi plures. Tacitus lib.* II. Contrà plerique nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. *Lex non alia quàm hæc Papia. Secundum. Vt i præferantur proletarij in ſorte prouinciarum: & eaſdem diutius obtineant. Prius membrum è Tacito firmo, Annali* XV. Percrebuerat eâ tempeſtate prauiſſimus mos, cùm propinquis comitiis aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis

Mariti antelati in magiſtratu.

Quid ſit, in numero maritorum eſſe.

Ius mariti.

Mariti in ſorte prouinciarum antehabiti.

Præmia patrũ multa.

Etiam veteri rep.

Auxit ea Auguſtus.

I. Patres in petitione præfati.

II. Præferuntur in ſorte prouinciali.

adoptionibus adsciscerent filios, præturasque & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. *Alterum è Dione* LIII. Præsides, *inquit*, annuos & sorte lectos esse voluit, πλὴν εἴτε πολυπαιδίας ἢ γάμου θεσμία θεσθεῖη. *id est*, nisi sicui multitudinis liberûm aut nuptiarum caussâ priuilegium esset. *Quanquam id ad sortem tantùm referri fortasse par est, non etiam ad mansionem. Tertium: præeant emineántque in omni magistratu. Colligas ex Agellij lib.* II. *cap.* XV. *verbis quæ suprà. Et ab hoc exemplo est, quòd qui plures liberos habet, in curiâ vel collegio primus sententiam rogatur; in albo & processu, ceteris præfertur. l.* IX. C. *De decur. Quartum. In honoribus petendis, gratia fit annorum qui liberos habent: & quidem pro numero liberorum. Exempli caussâ, minores* XXV. *annis ad honores non admittuntur nisi beneficio prolis. Qui ergo quinque habent, anno vigesimo admittuntur, qui tres, vigesimo secundo, & sic deinceps. Vide l.* II. *De minoribus, quæ ad hanc sententiam clara. Et Plinij locum eódem traho, lib.* VII. *Epist. præter meam suprà, aliorúmque mentem*: Calestrium Tironem familiarissimè diligo. simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in Tribunatu liberorum iure præcessit, ego illum in Prætura sum consecutus, cùm mihi Cæsar annum remisisset. *Vbi vides dimitti etiam annos beneficio Cæsaris solere, quasi liberos haberent. Quinctum. Qui plures liberos habet, id est, in vrbe tres, in Italiâ quattuor, in prouinciis quinque, à curâ, tutelâ, ceterísque muneribus personalibus immunis est. l.* II. *De excusationibus. l.* I. C. *Qui num. liberor. Sextum. Damnatorum liberi plures assem accipiunt, è constitutione Hadriani l.* VII. *De bonis damnat. Et ab eâmente Dio scripsit, Hadrianum mitiores pœnas reis irrogasse liberos habentibus. quod Cuiacius notauit pridem. Et plura, quæ facilè colliges ex iis quæ dicam de mulctis. Ex his ortum celebre illud Ius trium liberorum* (Auctoritatem trium liberorum *Tertullianus dixit, contra Valentinianos*) *quod orbis pro beneficio Princeps dabat. Plinius lib.* II. *Epist.* Nuper ab optimo Principe trium liberorum ei ius impetraui: quod quanquam parcè & cum dilectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulsit. *Idem ad Traianum lib.* X. Exprimere domine verbis non possum, quantum mihi gaudium attulerit, quòd me dignum putasti iure trium liberorum. *Martialis*,

Vxor cùm tibi sit formosa, pudica, puella,
Quò tibi natorum iura Fabulle trium?
Quod petis à nostro supplex dominóque deoque,
Hoc dabis ipse tibi, si potes arrigere.

Idem de se:

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterque,
Natorumque dedit iura paterna trium.

Dictum disertè, trium liberorum: quia is numerus requirebatur ad præmia omnia legis. Iuuen.

Ni numerum, ni tres impleuero, iusta doloris
Næuole caussa tui.

Origo eius è lege Iuliâ, vti discas ex Dionis apto ad hanc rem loco, lib. LV. ἡ δὲ δὴ λιξία ἐς τὰς μητέρας τὰς ζιστεκούσας ἐσεγράφη. οἷς γὰρ αὖ τὸ δαιμόνιον εἴτ' ἐν ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν μὴ δῷ τοσαυτάκις τεκνῶσαι, τούτων πσὶν ὁ νόμος, πρότερον μήτε διὰ τῆς βουλῆς, νυῦ δὲ διὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὰ τῶν γεγυμνότων δικαιώματα χαρίζεσθαι. ὥστε σφᾶς μήτε τοῖς τῶν παιδίας ὀπτημίοις ἐνέχεσθαι, καὶ τὰ τῶν πολυπαιδίας ἄθλα, πλὴν ὀλίγων τινῶν, καρποῦσθαι. *id est*: Liuia in numerum matrum quæ ter peperissent adscripta. Quibus enim seu viris seu feminis fatum aliquod prouentum tot liberorum negauit; iis lex, antea quidem per Senatum, nunc autem per Principem iura gratificatur natorum. ita vt neque pœnis orbitatis obnoxij sint, & præmia omnia multitudinis liberorum consequantur, paucis saltem exceptis. *Vbi vides & feminis tribui solere id beneficium: quod primò & ex lege Iuliâ, à Senatu petebatur; posteà à Principe. quanquam ea verba perperam, in longè aliam sententiam abduxit interpres. Plutarchus de Vestalibus notat, eas sine tutore aut curatore res suas administrasse, ὥσπερ, inquit, αἱ ζιπαδες. At quod id solus Princeps dederit, clarè Martialis*:

Natorum mihi ius trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat. valebis vxor.
Non debet domini perire munus.

Hoc idem, ius parentum Iuuenalis appellat:

Iura parentis habes, propter me scriberis heres.

& Tacitus hîc priuilegia parentum. Alij simpliciter etiam, Ius liberorum. In fragmento iuris veteris, quod euulgauit doctissimus Pythœus: Mulier sine auctoritate tutoris manumittere potest, si ius habeat liberorum. *Et Paullus lib.* IIII. *Sentent. ad* Sc. *Tertullianum, plus semel. Ius liberorum tamen propriâ quadam & aliâ significatione capi in Vlpiani Frag. tit.* XVI. *&* l. C. *De iure*

III. Præcedunt collegas in magistratu.

III. Patribus gratia fit. Legis Annalis.

Plinij nouus intellectus.

V. Immunes sunt à curâ, &c.

VI. Mitius est damnatis agitur.

Origo iuris trium liberûm.

Id princeps dabat.

Tres liberi opus ad plena præmia.

Scripsit hæc Dio ante latam Papiam.

Feminis tributum etiam id ius.

Peti solet à Senatu.

Ius parentum, idem.

Ius liberorum idem.

Quid tamen propriè sit.

De iure liber. non vanè notat nostri æui Iurisconsultus ad fragmenta eaipsa: & nodum quem Duarenus ligauerat I. *Disput. cap.* XL. *doctè soluit. Iubeo lucem huic rei mutuari te ab illo Sole, in eapse Fragmenta. Sed & quattuor liberorum ius fuit: quod pertinuit (nisi in alienâ regione aberro) ad libertinas, non ingenuas. certè ita distinguit* Sc. *Tertullianum, de quo vide Paullum lib.* IIII. *tit.* IX. *Quod tamen ius vetustius est illo* Sc^to; *& mentio eius in Suetonij Claudio cap.* XIX. *vbi Princeps* Feminis *(quæ naues scilicet mercaturæ causâ fabricarent)* ius tribuit quattuor liberorum. *De præmiis, ista.*

Ius quattuor liberorum.

Caput *de pœnis multisque cælibum & orborum. Quæ etiam in lege Iuliâ fuerant: sed Augustus, vt ipse apud Dionem fatetur, intendit auxitque. Pœna prima & maxima, Vti cælibes ex testamentis nihil caperent, nisi è proximè iunctorum: orbi, non nisi dimidium. Melior ergo conditio orborum: & iure, quia mariti saltem. Sozomenus lib.* I. *Eccles. histor. discrimen hoc bene notat:* Νόμος ἦν Ρωμαίοις παλαιὸς, ὅπῃ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν τῆς ἴσων ἀξιοῦσθαι κωλύων τὰς ἀγάμους τοῖς μὴ τοιούτοις, πρὸς ἄλλα τε πολλὰ, καὶ τὸ μηδὲν κερδαίνειν ἐκ διαθήκης τὰς μὴ τέκνοις ἐγκυρούσῃ προσηκούσας· τὰς δὲ ἀπαρχὰς, ζημιῶν τὸ ἥμισυ τῆς καταλελειμμένων.

Cælibatus pœna & orbitatis. Cælibes nihil capiunt, orbi dimidium.

Cælibes ergo nihil capiunt: adeo vt scripserit Vlpianus, Cælibi relictum legatum caducum fieri, nisi legi intra centum dies paruerit. *Et respexit ad has pœnas Plutarchus, libello* περὶ φιλοτεκνίας. Ρωμαίων πολλοὶ, *inquit,* γαμοῦσι καὶ τέκνων, οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομεῖν δύνωνται. *id est,* Romanorum plerique vxores ducunt & liberos ferunt, non vt heredes habeant, sed vt heredes ipsi esse possint. *Nec vanè imputat adulter apud Satyricum marito:*

Caducum fit quod cælibi relinquitur.

——propter me scriberis heres,
Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.

Iuuenalis explicatus.

Tertullianus de Monogamiâ: Aliud est si & apud Christum Legibus Iuliis agi credunt, & existimant cælibes & orbos ex testamento Dei solidum non posse capere. *Ideò toties apud Iurisconsultos de solidi captione lectum quæsitúmque. vt l.* LXII. *l.* LXXVIII. *De hered. instit. l.* VI. *De vulg. & pupill. substit. l.* XII. §. *fin. De iure fisci. quæ omnia propriè ad orbos spectant patrésque solitarios. Quidquid autem hoc modo præter legem legatum aut relictum; caducum fiebat ibátque in fiscum. ideóque Caducaria lex Iulia dicta alibi Vlpiano. Tacitus:* Lege Papiâ præmiis inducti, vt si à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. *id est, ærarium publicum bona quibus dominus non esset, occuparet. Ea enim mens; nec audio Vertranium emendantem,* ne si à pr. par. ces. v. p. o. populus vacantia teneretur. *quæ emendatio frigidior est, vt ille ait, Gallicâniue. Ferretum potius audio, de corruptione & defectu loci verè iudicantem. Prior enim pars ad præmia delatorum attinet: quibus sequentia filo orationis non respondent. Ræuardus noster ad l.* CCVIII. *De Reg. iuris, ex his Cornelij verbis efficit, lege Papiâ discrimen nullum fuisse inter cælibes orbósque, & pariter omnes ab hereditatibus legatísque submotos. Discrimina quæ deinde reperta, esse à Tiberio qui legis eius nexus multos exsoluit & nodos. Ambigo. Illud scio, ex Vlpiani titulo* XIII. *totum hoc Ζητημα definiri potuisse: integer exstaret modò. At nunc nihil præter indicem est,* De cælibe, orbo, & solitario patre. *Et quidem si cælibes nihil acceperint, vti certum: orbos semissem habuisse, solitarios patres maiorem aliquam portionem ratio consentit.*

Caducaria lex.

Refutatus Vertranius.

Ferreti iudicium probum.

Diserimen videri fuisse cælibis, orbi, solitarij patris.

Caput *de iis quæ coniuges inter se capiunt, adsine priori. Vlpianus tit.* XV. Vir & vxor inter se decimam matrimonij nomine capere possunt. Quòd si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, præter decimam quam matrimonij nomine capiunt, totidem decimas pro numero liberorum accipiunt. *Vide eumdem Vlp. tit.* XVI. De solidi capacitate inter virum & vxorem. *Causæ enim sunt, è quibus solidum interdum coniuges capiunt: quas omnes clarè ibi recenset Iurisconsultus. Respexit huc Orator vetus:* Placet ergo ô leges diligentissimæ pudoris custodes, decimas vxoribus, quartas meretricibus dari? *Decimaria ea lex sublata, l.* II. *C. De inf. pœn. cæl. & orbit.*

Decimaria lex inter coniuges.

Interdum tamen solidum capiunt.

Sublatæ decimæ.

Caput *de bonis libertorum. Vide Vlpianum tit. vlt. & Instit. lib.* III. *Caput item de liberatione operarum: cuius verba l.* XXXVII. *De operis libert.*

Iura in bonis libertorum, pro ratione liberorum.

Caput *de diuortiis. quo modus impositus eorum crebritati. Clarè Suetonio traditum, in Aug. cap* XXXIIII. *Iuuat aliquid Quinctilianus, qui de quinquennio suggerit in sterilitate. Themate Declamationis* CLI. Intra quinquennium non parientem repudiare liceat. *Eodem capite iniusti diuortij pœnæ: & vt dotem amittat, cuius culpâ diuortium factum. Eóque de dote, multa in Comment. Iurisconsultorum ad Papiam legem. vide l.* LXIIII. *Soluto matrimonio. Plura capita omitto sciens volénsque: quia ad subtilitates potius iuris pertinent, quàm cognitionem antiquitatis.*

Modus diuortis impositus, vt ait Suetonius.

Ego siquid in his humanitus omisi, commisi: adde, corrige, ignosce. Illud moneo, in veteri Pandectarum Græcanico indice, Iuliam & Papiam κατ' ἐξοχὴν & quia in iure plurimi vsus, appellari ἁπλῶς Leges. Ita inuenies Μωϊκιακὰ ἢ Ad leges βιβλία ἓξ. Τερεντίου Κλήμεντος Ad leges

In Pandectis Ad leges, simpliciter: pro, ad Iuliam & Papiam.

βιβλία εἴκοσι. Μαρκέλλος Ad leges βιβλία ἓξ. Γαΐος Ad leges βιβλία δεκάπεντε. Παῦλος Ad leges βιβλία δέκα. Οὐλπιανὸς Ad leges βιβλία εἴκοσι. *& caue aliter acceperis, quàm ad Iuliam & Papiam leges. Argumenta clara: quoniam & numerus librorum ferè conuenit; & nusquam ij scriptores in Pandectis simpliciter Ad leges laudantur, sed ad Iuliam & Papiam saltem. Scies & illud, valuisse has leges ad Seueri Imp. æuum, qui non abrogauit quidem, sed imminuit: maximè eâ parte, quâ fuit de gignendis liberis. Tertullianus Apol. cap.* IIII. Nónne & vanissimas Papias leges, quæ antè cogunt liberos suscipi, quàm Iuliæ matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusit? *Cælibatus deinde pœnas sustulit Constantinus propter Christianos παρθενίαν καὶ ἀπαιδίαν διὰ θεὸν ἀσκοῦντας. Euseb. in vitâ Constantini, & Sozomenus lib.* I. *Carpsit Papiam & in parte Theodosius, vt habes l.* I. *C. De iure liberorum; & principes secuti. Sed nos satis exspatiati, ad lineas redeamus, quod dicitur, & in gradum.*

Seuerus imminuit Papias leges.

Et Constantinus Theodosiusque.

Incitandis cælibum pœnis.] *Mercerus, phrasi antiquâ mallet,* Incitandi cælibum. *vt in Plauto, inquit,* Nominandi istorum: *in Agellio,* Docendi aliorum: *& talia.*

PAG. 51. Statim turbidis Lepidi rogationibus.] *De quibus Florus lib.* IIII. *& quædam Sallust. in Fragm.*

Numerus non exactus.

Continua per viginti annos discordia.] *Rotundus numerus, non verus. Nam à Pompeij* II. *consulatu ad Augusti* VI. *sunt inter anni* XXIIII.

Præmia delatorum in Papiâ.

Lege Papiâ præmiis inducti.] *Delatores scilicet accusatorésque. Suetonius Nerone, cap.* X. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit. *vt appareat præmia magna fuisse, & fortean tertiam aut semissem.*

Seges calumniarum lex Papia, propter fisci iura.

Multorúmque excisi status.] *Hoc est quod antea dixit,* omnisque domus delatorum interpretationibus subuertebantur. *Et calumniæ multæ in hac lege circa ingenuitatis iura, & similia: vt periclitaretur non dubiè multorum status. Plinius Panegyrico, de hisdem:* Vidimus delatorum iudicium quasi grassatorum, quasi latronum. Non solitudinem illi nouiter, sed templum sed forum insederant: nulla iam testamenta secura, nullus status certus, non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum auaritia. Aduertisti oculos, &c. *Quibus in verbis emendo,* Non solitudinem illi, non iter. *quod perperam coöleuerat,* nouiter. *Itinera sanè insident obsidéntque grassatores.*

Plinius emendatus.

Vigintiuiratus capessendi necessitas.

Vt'que munere capessendi vigintiuiratus solueretur.] *Non ergo aditus ad maiores honores, nisi illo adepto? Apparet ex his verbis. nisi ea Taciti mens est, vt solueretur legibus in capessendo vigintiuiratu. Dictio subobscura est. Vigintiuiros aperuit nobis solus Dio* LIIII. *Triumuiros Monetales, Triumuiros Capitales, Quattuoruiros viales, Decemuiros Stlitibus. Instituti sunt ab Augusto, anno* DCCXLI.

Qui sint viginti-viri.

Ætas Quæsturæ.

Quinquennio maturiùs quàm per leges Quæsturam peteret.] *Vides ergo quàm aberret vir doctus & Italiæ suæ Suada, qui negat legitimam vllam ætatem Quæsturæ fuisse. Fuit. præter hunc locum, Spartianus in Iuliano:* Quæstor, ante annum quàm legitima ætas sinebat, designatus est. *Sueton. in Calig. cap.* I. Quæsturam quinquennio antequam per leges liceret, & post eam Consulatum statim gessit. *Sed quæ'nam illa? Opinor Augusti & deinceps æuo, fuisse annum* vigesimumquintum. Certè non intrà. argumento Quinctiliani verborum lib.* XII. Caluus, Cæsar, Pollio, multò ante quæstoriam omnes ætatem grauissima iudicia susceperunt. *Atqui anno,* vnoetuigesimo Cæsar Dolabellam, altero & vigesimo Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus, *ait alibi idem scriptor. Nec multum citrà. quia reperio Catonem* XXIX. *ætatis, Gracchum vigesimoseptimo Quæsturam gessisse. Plinij locus est, qui* XXII. *adstruere videatur, ad Traianum:* Cautum est domine, Pompeiâ lege nequis capiat magistratum, néve sit in Senatu minor annorum XXX. Secutum est dein edictum Diui Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. *sed cùm is ad prouincias, & propriè ad Bithyniam spectet, nihil muto. Quòd verò disertè finierim vigesimumquintum: inducit me Dio lib.* LII. *Qui ex decreto Mæcenatis (quod secutus haud dubiè Cæsar, aut vt melius dicam, accommodata à Dione tota oratio illa ad formam reip. Augustææ) Senatoriæ ætati definit annum* XXV. *Quæstura autem primus gradus in Senatum: illa ergo etiam Quæstoria ætas. Colligas & non obscurè idem ex l.* II. *De minoribus.*

* Aut certè vigesimumquartũ, argumento claro, quod Tiberius Quæstor fuit vndeuigesimũ annum agens, ait Velleius. Atqui illeipse non nisi quinquennio maturius creatus, quàm per leges, vt Dio notat clarè LIII. & Tacit. statim. Ergo legitimus Quæsturæ annus videtur XXIIII. sed expletus.

Senatoriaætas.

Prætendebat sibi atque fratri decreta eadem.] *Vide Dionem de Tiberio, lib.* LIII. *in actis anni* DCCXXX. *de Druso lib.* LIIII. *actis anni* DCCXXXV.

Nero an Pontifex.

Additur pontificatus.] *De Nerone agit Germanici F. quem tamen ego Pontificem, in lapidibus, qui datâ operâ honori eius & memoriæ positi, non lego. Exstat urna (à Caligulâ, vt è Suetonio colligas, dicata) Romæ:*

OSSA.

OSSA.
NERONIS. CAESARIS
GERMANICI. CAESARIS. F.
DIVI. AVG. PRON. FLAMIN
AVGVSTALIS. QVAESTORIS.

Et in Hiſpaniâ marmor, quod amicus noſter Carolus Cluſius deſcripſit:

NERONI. CAESARI
GERMANICI. F.
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVG.
PRON. FLAMINI. AVGVSTALI
SODALI. AVGVSTALI

Vbi cùm Flamen vtrobique inſculpatur, non Pontifex: ſubuereri in mentem venit, ne in cognato honore Tacitus ſi fortè aberrarit. An potius Augur.

Quo primùm die forum ingreſſus eſt, congiarium plebi.] *Id eſt Tirocinij die, ſiue togæ virilis. quo, auſpicij cauſſâ, tirones à patre proximíſque ſolemni officio in forum deduci, & inde in Capitolium ſolent. Notat Plutarchus in Bruto: & Valerius Max. lib.* V. *cap.* IIII. Tirocinij dies ſolemnis. In forum Capitoliumq. ab agnatis deducebantur tirones. M. Cotta eo ipſo die quo togam ſumpſit virilem, protenus vt è Capitolio deſcendit, C. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, poſtulauit. *Suetonius in Auguſto*: Duodecimum & decimumtertium conſulatum magno, id eſt, XVII. annorum interuallo, vltrò petiit, vt Caium & Lucium filios ampliſſimo prædítus magiſtratu, ſuo quemque tirocinio deduceret in forum. *In Tiberio*: Romam reuerſus, deducto in forum filio Druſo. *Munera etiam ſportuláſque dari tirocinio ſolere, obſeruabis hîc ex Tacito, & Suetonij Nerone. cap.* VII. Sportulas dabant. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donatiuum propoſuit. *& Calig. cap.* X. *Nec in principum modò liberis, ſed vulgo id ſeruatum, diſco ex Plinio lib.* X. *Epiſt.* Etiam vulgò. Qui virilem togam ſumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magiſtratum, ſolent totam bulen atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binoſque denarios vel ſingulos dare.

Quòd filio Claudij ſocer Seianus deſtinaretur.] *Explicat Suetonius, Claudij cap.* XXVII. Druſum Pompeiis impuberem amiſit, pyro per luſum in ſublime iacto & hiatu oris excepto: *cui & ante paucos dies Seiani filiam deſpondiſſet. ita enim eum locum in Antiquis olim reſtituimus. Vide infrà, initium lib.* IV. Seiani filia Claudij filio deſponſa. *Fortè leg. cum ei.

Cenſoriâ etiam poteſtate legendis equitum decuriis functus.] *Munúſne illud intellegit, quod Auguſtus inſtituit, Triumuiratum recognoſcendi equites? de quo Suetonius cap.* XXXVII. *An potius lectas ab eo decurias iudicum vult, (quod Cenſorium olim munus) honore à Principe dato?* Procenſore legebat equites.

Quòd ſibi inter ſpectacula gladiatorum *loco non deceſſiſſet.] *In theatro olim diſcreta loca: nondum, vt vides, in Circo aut Amphitheatro. Aliàs, cauſſa non fuiſſet huic querelæ. Diſcreuit primus Claudius Imp. &* in Circo, (*Suetonij verba ſunt cap.* XXI.) propria Senatoribus conſtituit loca, promiſcuè ſpectare ſolitis. *Tamen Auguſti temporibus decretum Patrum fuit,* vt quoties quid ſpectaculi vſquam publicè ederetur, primus ſubſelliorum ordo vacaret *Senatoribus, ait idem Sueton. in Aug. cap.* XLIIII. *Sed id extra vrbem dumtaxat fuit firmum.* PAG. 52. *Neſcio an vox *loco* non redundet. Loca in Circo non diſcreta patribus. Suetonij verba ſtrictius capienda, præut ſonant.

Memorabantur exempla maiorum.] *Si animus eſt, conſule Electa mea, capite De lictoribus. & adde quod in Plutarchi Gracchis ſcribitur, C. Veturio mortem allatam, quia Tribuno in forum venienti non deceßiſſet.* Decedere magiſtratui.

Oratorum eâ ætate vberrimus erat.] *Dico lib.* VI.

Fraude mancipum & incuriâ magiſtratuum, plurima per Italiam itinera interrupta.] *Mancipes hîc, qui vias publicas reficiendas quæſtus ſui cauſſâ redimebant. Hyginus*; Viæ publicæ & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. *Lapis Romæ in hortis Carpenſibus,* Mancipes, qui dicti.

CN. CORNELIO.
CN. F. SAB.
MANCIPI. VIAE. APPIAE.

Sed qui magiſtratus? credo, intelligit minores, id eſt Curatores viarum qui ab Auguſto. Nam olim Cenſoribus ea cura. Cicero de Legibus: Cenſores vrbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor. *Deinde Quattuoruiri inſtituti; quorum propriè id munus. Pomponius De origine iuris*: Eodem tempore & Quattuoruiri qui curam viarum gererent conſtituti. *tempus intellegit, poſt creatum Prætorem peregrinum, qui fuit annus vrbis* DX. *Ij videntur à Varrone non inconcinnè dicti* Viocuri. *Antiqui ergo Quattuoruiri viarum. ſed non ſufficientibus iis, additi alio, factíque Seuiri, vti docebo mox ex Dione. Etiam Curatores extra ordinem reperti, quos* Olim cenſores vias curabant. Poſtea Quattuoruiri. *Viocuri, id eſt, qui curant vias. Seuiri viarum. Curatores extraordinarij, viri illuſtres ferè.

destinabant singulis viis. Ita Cæsar Curator viæ Appiæ Plutarcho dicitur: Thermus Flaminiæ, Ciceroni. Augustus deinde, quò plures partem administrandæ reip. caperent (*ait Suetonius*) noua officia excogitauit, Curam operum publicorum, Viarum, Aquarum. *Sed quomodo noua, si iam antè Quattuoruiri viarum, si Curatores? Silent scholiastæ: sed verè dicam ego. Curatores ante Augustum, fateor: sed nec perpetuum id, nec certum munus. Fecit vtrumque Augustus. Quod ad* IV. *viros: scito discretum à Curatoribus eorum munus. Quattuoruiri vias vrbis curabant: Curatores, eas quæ extra vrbem. Docuit me hoc Dio lib.* LIIII. *de Vigintiuiris: vbi clarè scriptum è Senatis viarum, amotos ab Augusto duos qui vias curabant extra muros;* τὰς (*ait*) ἔξω τῶν τείχων ὁδοὺς ἐγχειριζομένους: *retentos quattuor, qui in vrbe. Ergo sub Augusto & Curatores viarum & Quattuoruiri, quorum munera locis legionibúsque distincta. Et digniores sanè Curatores: quia in vias illas grandes extra vrbem, sumptus & moles maior. Ideò Plinius gratulatur Cornuto de eo munere, lib.* V. *Epist.* Recesseram in municipium, cùm mihi nuntiatum est Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam. Exprimere non possum quanto sim gaudio adfectus & ipsius & meo nomine. *Et in lapidibus passim inter alios honores insculptum* CVRATORI. VIARVM. *aut plurimum,* CVRATORI. VIÆ. APPIÆ. *Salariæ, Flaminiæ, &c. nominibus expressis. quia ferè Curatores dabantur certis viis, vni pluribúsve. Et hos quidem Curatores fuisse censeam, à quibus mancipes redimebant, & quorum negligentia hîc culpata.*

Explicatus nodus in Suetonij verbis.

Curatores perpetui ab Augusto.

Discrimen inter IIII. viros & Curatores.

Curatores digniores habiti.

Certis viis attributi.

Execution em eius negotij libens suscepit.] *Non nunc tantùm, sed & postea iterum sub Caio: & vir cetera magnus, hæsit in his calumniæ sordibus, bonis omnibus inuitis. Vide Dionem lib.* LIX.

Corbulonis prima fama non bonâ.

Quod exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & hastâ sæuiebat.] *In possessorum videlicet, qui agros haberent viæ vicinos. Quasdam enim vias collaticiâ pecuniâ tueri finitimi debebant: vt vulgò hodie. Hyginus manuscriptus:* Viæ publicæ auctorum nomina optinent, & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. Nam & quarundam tutelæ, à possessoribus, per tempora, certa summa exigitur.

Possessorum vias reficere.

Ne quem magistratum cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur.] *Olim id insolens. Declamatores apud Senecam patrem, lib.* IX. *Controu. de Flaminio.* Hic est Flaminius qui exiturus in prouinciam, vxorem à portâ dimisit. *& alius:* In hoc tecum vxorẽ non misimus? vt salua prouincia sit, optemus meretrici bonam mentem. *ita lego locum cum & distinguo. Nec in crebro vsu etiam temporibus Augusti. vt ex Suetonij verbis appareat, cap.* XXIIII. Disciplinam seueriſsimè rexit. ne Legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hiberniſque demum mensibus, permisit vxorem interuisere. *Sed irrepsit: & Germanico Agrippina in prouinciis comes, ipsi Augusto Liuia.*

Vxores non comitabantur maritos in prouincias. Seneca pater correctus.

Mutatum id sub Augusto.

Plures per prouincias quadraginta stipendia expleuisset.] *Est ergo idem ille Cæcina de quo suprà lib.* I. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.

Quis Cæcina.

Præsediſse nuper feminam exercitio cohortium.] *Tangit Plancinam. suprà:* Nec Plancina se intra decôra feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse.

Plãcina virilia munera obit.

PAG. 53. Tot communium liberorum parente.] *Non plus trium. Infrà:* Esse illi coniugem, & tres liberos.

Quot liberi Drusi.

M. Lepidum & Iunium Blæsum.] *Duóne ergo Lepidi eo tempore prænominibus isdem? Nam alius certè ab isto, qui Proconsul Asiæ, paginâ superiore. Non censeo. Manium censeo prænomen fuisse huic, non Marcum, facili scriptorum in notâ eâ lapsu. Et herclè Manium Lepidum suprà reperies clarè, Lepidæ, quæ damnata, fratrem. Diuersa etiam ingenia istorum. Marcus, ignauus, secors: Manius, prudens, grauis, sæuis aliorum adulationibus aduersus. quem Tacitus ex professo laudat lib.* IV. *Repono ergo vbique Manium, in eo Lepido qui in Senatu & in vrbe.*

Duo Lepidi, Manius & Marcus,

Diuersis moribus ingeniisq.

Incedebat deterrimo cuique licentia impunè probra & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæsaris.] *Græci moris fuit, ad vim iniuriámque arcendam, confugere ad templa, statuas, aras. Eo genere tutelæ frequenter supplices vtebantur, frequentissimè serui. Euripides,*

——ἔχω γὰρ καταφυγὼν θὴρ μὴ πέσῃ,
δοῦλοι δὲ δωμῶν θεῶν.——

Ad aram confugere mos Græciæ. Supplices id faciebãt & serui.

Seruulus apud Plautum:

Ego interim hanc aram occupabo.

Tibullus alludens:

Et Veneris sanctæ considam vinctus ad aram.

Et bene, considam. quia supplicum, sedere. Nec diis modò is honos, sed etiam heroibus quibusdam, vt Theseo Athenis. Plutarchus: κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, καλεῖται δὲ τὸ νεῶ γυμνάσιον, ἔστι δὲ ξύλον

Tibullus explicatus.

Thesei asylum

ξιον οἰκέτοις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδίοσι χρείττονας. *Itémque Regibus. vti Decium Magium Cyrenas tempestate delatum, ad statuam Ptolomæi regis confugisse Liuius tradit lib.* XXIII. *Romam serò migrauit ille mos. nec liberâ rep. quidquam reperio, præter Romuli asylum. Censeo initium ei fuisse à templo Iuly Cæsaris, quod Triumuiri exstruxere, cum hoc iure, vt perfugium in eo cunctis esset. Dio lib.* XLVII. ἀπηγόρευσαν δὲ μηδένα ἐς τὸ ἡρῶον αὐτοῦ καταφυγόντα ἐπ' ἀδείᾳ, μήτε ἀνδραλιτεῖσθαι, μήτε συλᾶσθαι, ὅπερ ἀδεῖ ἀλλὰ τῷ θεῶν, πλὴν τῷ ὅτι τῷ Ρωμύλῳ γεγονέναι, ἐδεδώκεσαν. *id est*: Edixêre etiam Triumuiri, nequis, qui impunitatis caussâ in templum D. Iulij confugisset, inde eiici vel abripi posset. quod antè ne Deo quidem cuiquam concessum, exceptis iis quæ ad Romuli asylum pertinent. *E quo loco vnico huius sanè fontem creberrimi paullò post moris. Sub Imperatoribus enim inualuit: nec templa solùm, sed statuæ eorum imagineſque passim perfugium seruis. Seneca De clementiâ lib.* I. Seruis ad statuam licet confugere. cùm in seruum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune ius animantium vetet. *Vlpianus in Pythœanis Fragmentis*: Ideoque cognosce de querellis illorum qui ex familiâ Iull. Sabini ad statuam confugerunt, & siue duriùs habiti quàm æquum, vel infami iniuriâ adfectos cognoueris, venire iube, vt in potestatem Sabini non reuertantur. *Etiam ingenuus, iniuriâ adfectis. Suetonius in Aug.* Antonium iuuenem simulacro Diui Iulij, ad quod post multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit. *In Tiberio, de Agrippinâ*: Nouissimè calumniatus modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere velle. *Réque eò euasit, vt non periculi solùm fuga, imago imperatoris esset, sed calumniæ occasio. Eâ arreptâ, inferre iniuriam licebat, non solùm vitare. Vides hîc in Tacito: & eleganter in Philostrato De vitâ Apollonij lib.* I. Erat, *ait*, apud Aspendios asylum Tiberij, statuæque sanctiores illis in locis venerabilioreſque quàm Iouis Olympij simulacrum habebantur. ita vt impietatis damnatus quidam fuerit, quòd seruum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberij imagine signatam gestabat. *Itaque subuenerunt mox leges*: &, Ne ad statuas vel imagines quis confugiat, Senatus censuit: eumque qui imaginem Cæsaris in inuidiam alterius prætulisset, in vincla publica coërceri Diuus Pius rescripsit. *ait Callistratus l.* XXVIII. *De pœnis. Sed & statuæ deorum eodem iure. itaque quibusdam adscriptum, A seruo non tangi. Lauinij, marmorea basis*,

Romæ quando id cœperit.

Imperatorum statuæ, perfugium.

Ad eas etiam ingenui confugiebant. Hoc prætextu ad calumnias abusi. Philostrati egregius locus.

MAVORTIO
SACR.
HOC. SIGNVM
A. SERVO. TANGI
NEFAS. EST.

Perfugium illud vetitum. Vide l. vnic. C. De his qui ad stat. conf. Statuarum quarundam ius eximium.

C. Cestius Senator disseruit.] *Nescio an moris Tacito inter titulos addere*, Senator. *Et quid hîc opus? aut quis nesciat in Senatu non nisi Senatorem disseruisse? Ambigo (non enim affirmo) an non* Senior *substituendum: ad discrimen. quia reperio illo ævo duos Cestios fuisse, patrem & filium. libro* VI. *in frà.* Admonuit Cestium patrem. *An magis placet*, Senatu? *quod esset in Senatu: elleipsi Tacito per-crebrâ.*

Dubitatum super voculâ.

Cestius, pater, siue Senior.

Neque ipse audeat ius experiri.] *A glossâ videtur*, Ius. *Experiri enim, pro iure agere, frequentissimum priscis.*

Conuictámque attineri publicâ custodiâ iussit.] *Publicam custodiam, puto carcerem: discretámque à militari.*

Custodia publica.

Diem ædificationibus, noctem conuiuiis traheret.] *Veráne hæc lectio? si est; interpretor in Druso notari studium ædificandi, & crebras insanáſque substructiones. ex sententiâ scriptoris Græci apud Suidam*: οἰκοδομήματα ἀσύνετα καὶ δαπανηρὰς λειτουργείας χαίρειν ἑαυτὰς ἐᾶν τὰς ἀρχὰς ἀρχεν. ψεκτέον γὰρ, ὁ ἄρχων ὁ χαίρων οἰκοδομήμασιν ἀωρεπέσιν. *Nam hoc tolerabile, præquàm illud Ferreti.* Ædificationibus, *ait*, pro eo quod est emendandis rebus: nisi in verbo mendum sit. *Sed est profectò, me quoque iudice, mendum. Quis enim apud Romanos viro principi ædificationes vitio dedit? laudi potius: vt M. Agrippæ, Augusto, aliíque. Et vt vitium sint: quis scriptor id prodidit de Druso? cuius monumentum vllum ædificiúmve suspicione non tango. Lego*, editionibus. *conuenienter sanè ad Drusi mores. Nam Editiones, propriè spectacula muneráque: Editores, qui ea præbent, vti in Saturnalibus dixi. Diem ergo trahebat Drusus editionibus, siue spectaculis: noctem, conuiuiis epulíque. Notant vtrumque id vitium in eo scriptores. Noster suprà*: Edendis gladiatoribus Drusus præsedit, quanquam vili sanguine nimis gaudens. quod in vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. *Vbi vides describi studium eius in gladiatores, non sine sæuitiæ notâ. Nec in gladiatores modò, sed & histriones, scenicósque, Dio*: τοῖς τε ὀρχησταῖς ὥστε προσέκειτο, ὥστε καὶ στασιάζειν αὐτὸς, ἢ μηδ' ὑπὸ τῶν νόμων, ὃς ὁ Τιβέριος ἐπ' αὐτοῖς ἐσνομώχει, καθίστασθαι. *Id est*, Pantomimis adeò deditus fuit, vt ad seditiones concitaret eos, neque legibus, quas Tiberius super iis tulerat, parere sineret. *Iterum*: τῷ δὲ Δρούσῳ τῷ υἱεῖ, καὶ ἀσελγεστάτῳ καὶ ὠμοτάτῳ, ὥστε καὶ τὰ ὀξύτατα τῶν ξιφῶν δρασικὰ ἀπ' αὐτοῦ κληθῆναι, ὄντι, καὶ ἄχθει,

Ædificationes in vitio.

Ferreti ridiculosa interpretatio.

Refutata vulgata lectio.

Correctio in Tacito.

Drusi vitia duo, Ebrietas & crudelitas

Studium eius in gladiatores, & scenicos.

ἦχθετο δ' ἐπετίμα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πολλάκις. *Id est*, Druſo autem filio, cùm petulantiſſimus & crudeliſſimus eſſet, (adeò vt gladij acutiſſimi, Druſiani ab eo vocentur) vehementer ſuccenſuit, publiceque ac priuatim ſæpe inclamauit. *Crudelis ergo Druſus, & ideò cruentis illis ſpectaculis gaudens: quæ ſibi non in publico ſolùm, vt opinor, ſed ſæpe domi repræſentabat & in hortis. De ebrietate eius, vide eundem lib.* LVIII. *Hæc Taciti mens, hæc lectio: me quidem iudice. Sed qui gladij illi Druſiani, quos Dio nominat? Liceat enim ἐν παρέργῳ lucem facere optimo ſcriptori, qui ſæpe nobis. Ego non alios cenſuerim, quàm illos quibus vſi gladiatores. Mos enim, priuſquàm paria committerentur, vt ſicæ ſiue glady quibus pugnaturi, Editori publicè exhiberentur, ſatine eſſent acuti. Suetonius in Tito, cap.* IX. *de coniuratis duobus*: Ceterùm ipſos non ſolùm familiari cænæ adhibuit, ſed & inſequenti die, gladiatorum ſpectaculo, circa ſe ex induſtriâ collocatis, oblata ſibi ornamenta pugnantium inſpicienda porrexit. *Ad quem locum nihil videre interpretes (quod per gratiam eorum dicam) ſcio. Intellegit Suetonius hoſipſos gladios ex more iam dicto: ideóque Victor*, petiiſſe eum gladium dicit, quaſi ad explorandam aciem. *Sed apertiùs ipſe Dio in Neruâ, de Craſſo & Calpurnio:* παρενθέσθαι δὲ αὐτοὺς ἔν τινι θέᾳ ἀγνοοῦντας ὅτι καθωμειλύουν, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ξίφη, λόγῳ μὲν ἵν' ὑπὲρ αὐτοῦ) ἀυτὰ, ὅπερ εἰώθεσαν ἀμύνεσθαι, εἰ ὀξέα ἐστὶν, ἔργῳ δὲ ἐπιδείκνυμενος ὅτι ἀδύνατα αὐτῷ μέλει, *&c.* Collocauitque eos in ſpectaculo quodam iuxta ſe, ignaros quòd proditi eſſent, iiſque gladios tradidit, verbo quidem vti inſpicerent (quod fieri ſolitum) ſatiſne acuti eſſent, re autem verâ vt oſtenderet, &c. *Cauſſa ergo huic quaſi prouerbio, quòd cùm Druſo crebrò edenti gladiatores, gladij explorandi offerrentur: non admittere ſolitus niſi acutiſſimos ſit. Iure ergo ille ſanguinarius: leniſſimus contrà M. Antoninus qui gladios acutos iis non permiſit, ſed hebetes dumtaxat & obtuſos.*

Gladij Druſiani in prouerbio. Qui fuerint.

Mos exhibẽdi gladios editori.

Suetonius explicatus.

Cauſſa agnominationis illius.

Idem Dio in M. Antonino.

Cotye fratre interfecto.] *Minimè hercle fratre, ſed (Tacito ipſi ſi fides)* fratris filio. *Ita enim libro* II. *ſcriptum*: Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quod defuncto Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permiſit. *Et Velleius*: Quâ ille prudentiâ Raſcupolim interfectorem fratris ſui filij Cotyis euocauit. *Quin humani ergo aliquid Tacitus hîc paſſus ſit, nemo negauerit.*

Taciti vacillatio.

PAG. 54. Cælaletæ, Odruſæque, & alij.] *A Plinio* Celætæ *dicuntur: à Dione lib.* LIIII. Σιαλέται, *ſed corruptè. Qui autem, Alij? Populi nomen, ſed peruerſum. Placuit in* Epiſtolicis*, Aſtij, *reponi: & cauſſam vide. At nunc verum cenſeo*, Dij. *quæ vox abiit in* alij, *linea tantùm diducta. Similis error notatus mihi infrà, in Agricolæ vitâ. Dij autem, montani Thraces. Locuples auctor Thucydides lib.* II. παρεκάλει δὲ καὶ τοὺς ὀρεινοὺς Θρᾳκῶν πολλοὺς, οἱ Δῖοι καλοῦνται, τῶν Ροδοπῶν οἱ ὑπερτελεῖοι οἰκοῦντες.

Correctus Tacitus.

* Lib. v. cap. XXIIII. & nominat Aſtos etiam Strabo, lib. VII. inter Thracas.

Philippopolim.] *Deſcribit eam Strabo lib.* VII. *in Aſtorum regione*: ὑπέρκειται δὲ τῆς Βυζαντίδος τὸ τῶν Ασῶν ἔθνος, (*ex Liuio*, Ασίων *leg. eſſet*) ἐν ᾧ πόλις Καλύβη, Φιλίππου τοῦ Αμυντου τοὺς πονηροτάτους ἐνταῦθα ἱδρύσαντος. *id eſt*: Superiacet Byzantium Aſtorum gens, in quâ opidum Calybe, in quâ Philippus Amyntæ F. peſſimos quoſque collocauit. *Dicta eadem eſt, Trimuntium, Poneropolis*, Δελώνπολις, *cauſas claris è Strabone.*

Philippopolis.

Ea variè dicta.

P. Velleio.] *Sunt qui illum velint eſſe, cuius Breuiarium hiſtoriæ in manu: ſerium, doctum, quantumuis opus, ſed plenum adulationis fœdiſſimæ, cuius me pudet. Nec abnuerim, quin ille ſit. Meruit ſeruitio tam proiecto euehi ad res magnas. quanquam modicus originis, vt ipſe fateri videtur, & diu tantum Trib. militum: poſteà præfectus Tib. Cæſaris per nouem annos aut Legatus, ait ipſe lib.* II. *Prænomen tamen illi in vulgatis libris eſt, Caius: nec id moueor. Nam Priſcianus lib.* VI. *eumdem Marcum appellat: noſter hic Publium. Quàm confundi illa ſoleant, doctus ſcio.*

An hic Velleius hiſtoricus?

Diſſenſus in eius prænomine.

Acilius Auiola legatus.] *Hic ille ipſe, quem Plinius inſigni exemplo, elatum in rogo reuixiſſe tradidit: & quia ſubueniri non potuit, viuum exuſtum. Nam quod Onufrius aliique ad illum Acilium referunt, qui conſul extremus Claudio: deſinant licet erroris. Manifeſtus ἀναχρονισμὸς eſt. Nam ecce Valerius (quem ſcripſiſſe omnes ſcimus Tiberio imperante) lib.* I. *cap.* VIII. *eamdem hiſtoriam recenſuit. Quomodo autem ille operi inſeruerit, quod poſt Claudium geſtum.*

Acilius viuus combuſtus. Non ille, quem cẽſet Onufrius, Beroaldus, aliiq́ue.

Viſellius Varro.] *Nominatur in lapide Romæ,*

L. VISELLIVS. C. F. VARRO
CVRATOR. RIPAR. ET ALVEI TIBERIS.

Hicne, an alius?

Vulgus obæratorum aut clientium.] *More Galliæ. Vide Cæſarem commentar.* I. *Varronem de Re ruſt.* I. *cap.* XVII.

Auguſtodunum, Muſarum domus.

Nobiliſſimam Galliarum ſobolem liberalibus ſtudiis ibi operatam.] *Digna res notâ, quòd iam tunc ea vrbs hoſpitium Muſarum. Nam Rhenano quæ læua mens fuit, cùm gloriam eam transferre voluit ad Auguſtocluienſes? Scilicet indigni hâc gloriâ nos Galli. Ille autem ecce in Oratione Eumenij Rhetoris, quâ eſt*: Merentur & Galli noſtri, vt eorum libe-

quorum vita in Augustodunensium opido ingenuis artibus eruditur, &c. *contra veterem editionem rescribere audet* Augustocliuiensium. *itaque edidit. Os pugilis! Scilicet tota ea oratio in Cliuiensium scholis instaurandis occupatur: quarum memoria (nisi apud hunc dormitatorem) nusquam aut nomen. Adsero tibi tuam gloriam Augustodunum: vel vno ictu, quem non vitabit ipse. Scriptum ibi enim*: Ciuitatem istam & olim fraterno populi Romani nomine gloriatam. *Qui autem è Gallis, fratres populi Romani, præter Æduos? quorum hæc vrbs caput. At enim ibidem scriptum (id nuper homo amicus mihi obiiciebat)* latrocinio eam Batauicæ rebellionis obsessam fuisse. *quod vix conuenire putabat in Æduos, qui à Batauis siti longo interuallo. Sed vtò facilè petitionem eius, & discedo latere tecto. Nam corruptus locus, scribóque*, Bagaudicæ rebellionis. *Batauilatrones nunquam ad ea penita loca; nec latrocinij Batauici mentio in mediterraneis, sub id æuum. At de Bagaudis, auctores credendi qui res scripserunt Diocletiani. Victor*: Namque vbi comperit Carini discessu Ælianum Amandumque per Galliam excitâ manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolæ vocant, populatis latè agris pleraſque vrbium tentare: Maximianum Imperatorem iubet. *Saluianus lib.* v. *de Gubernat.* Itaque passim vel ad Gothos, vel ad Bagaudas, vel ad alios vbique dominantes barbaros migrant, & migrasse non pœnitet. *Vide & Orosium lib.* VII. *vbi tamen*, Baticadæ *in manus. codice qui apud me est, legitur, sicut &* Baccharidæ *in Eusebij Chronicis. Spernimus ergo Augustocliuienses, Rhenani colonos nouos: & Mæniana illa Augustoduni constituimus, vt hîc ex Tacito vides, vetustißimâ post Maßiliam, bonarum artium sede.*

Rhenani temè ratiũ facinus.

Vero argumẽto Beatus refutatus.

Ædui fratres Rom.

Solutio obiectionis à viro docto oppositæ.

Panegyristes verissimè correctus.

Bagaudæ latrones Diocletiani tempore.

* *Ergóne certamen mihi nouum, pro veteribus Mænianis? nouum & magnum, cum viro magno. Tecum Stephane Pighi. qui in Hercule Prodicio nuper, ipsò editu tui operis, ita acriter & multis machinis eas oppugnasti, vt nesciam an sim repugnando. Tamen quia causſæ bonitas, nisi fallor, à me est, nitar pro veritate. disponam hanc stili aciem, manus tecum conferam: sed vt cum amico, planè amicè. Vt non solùm sine plagâ pugna hæc sit, sed sine fugillatione aut morsu: sicut decet mitium dearum alumnos.* —Ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥ δὲ βροτοισι. *Quisquis hæc leges, affectum in me aut pro me pone: μηδὲν φροντίζων τῆ λυπίᾳ, ἣ δ' ἀληθείας πολὺ μᾶλλον. Dixi ego nobiles illas Oratione Eumenij scholas (Mænianas ipse appellat) Augustoduni in Celticâ fuisse: tu Pighi Augusto-cliuij eas collocas in extremâ Belgicâ ad Rhenum. Ita toto solo & cælo, quod dicitur, dißidemus. Tua argumenta præuidebo, subseram mea. Ais primò, niti te sacrâ Constantij Cæsaris epistolâ (ea Orationi inserta est) in quâ Augusto-cliuiensium opidum disertè nominatur. Verba*: Merentur & Galli nostri, vt eorum liberis, quorum vita in Augusto Cliuiensium opido ingenuis artibus eruditur; & ipsi adolescentes, vt eorum indoli consulere cupiamus. *Hoc, Pighi, adfers? vide ne Lunam hanc, quod Græci dicunt, in te detrahas: aut, quod Latini, asciam tuis ipse cruribus illidas. Nam ita quidem Rhenanus vulgauit, fateor: sed, quod scire te tuâ interest, aliter & à meâ mente diu ante illum* Cuspinianus. in quo reperies*, Augustodunensium opido, *clarè. Vtri credendum magis? ego huic censeam, non solùm quia vir simplicißimæ probitatis, sed magis quia libris probis & vetustis vsus (tota Editio docet; infinitis partibus illâ Rhenani melior, imò & auctior) quos alter habuisse* fatetur nullos. Igitur hoc telum anceps, aut tibi aduersum: ideóque validiore iam pugnas. Exstat ipsius Eumenij, inquis, Cliuij etiamnunc statua, monumentum & Scholæ olim, & eius doctrinæ. Commouisti me eo argumento, cùm lègi, fateor: sed idem facilè in gradum reposuisti, descriptione quam addis. Quî enim euincis, aut illam talem statuam Eumenij esse, aut prisci omnino æui?* Stat, *inquis*, (*nam verba tua vsurpo*) in vestitu sui temporis. tunicâ videlicet talari tectus, & calcei ex alutâ pedem ac talos cingunt, & supra pedem erecti atque fenestrati sunt. Comam in fronte & ceruice decurtatam æqualiter constringit vitta; sicut ventrem latus baltheus atque bullatus. Dextrâ massam vel auri vel argenti in paterâ positam præsentare videtur. sinistrâ tenuit ferulam demissam, magisterij insigne. *Tuam fidem, Pighi. Hæc insignia Eumenio Rhetori conuenient? Baltheúsne? qui * militum esse solet. Vittáne? quæ sacerdotum. Ferula? quæ pædagogorum: non istorum (ne id nobis suadeas) qui publicè & cum dignitate docebant. Iam coma illa sic decurtata, tunica illa ad talos, & calcei: nunquam à tam prisco habitu mihi videantur, quidquid adferat tua Peitho. Velim & illud bonâ veniâ quæsitum. an nomen Eumenij insculptum in hac statuâ est? non enim dicis. Si est: aliquod pro te argumentum fateor, sed fluxum; quia plures fuerunt Eumenij. si non est; quid vrges nos ancipiti coniecturâ? Sed transis ab hoc musculo ad duplicem Arietem: quos intorques verbis & viribus Eumenij, & mœnia nostra valdè quatis. Primùm, inquis, Eumenius ipse docet sentire se de Cliuio, cùm ait*, vrbem suam latrocinio Batauicæ rebellionis obsessam, Romani Principis auxilium flagitasse. *Bellè hoc in Rhenanos accolas conuenit, qui vicini Batauis: in Augustodunenses quî potest? aut quis credat Batauos ab extremo Oceano, per tot sola terrarum, in mediam Celticam penetrasse? idque cùm tot oppida interiecta, & præsidia vbique Romana. Ne ego quidem, mi Pighi, credo. sed arietem hunc tuum pridem haud incallidè laqueo auerti. Nam vitium hîc verbi esse, &*

Disceptatiunculæ de Scholâ Augustodunensi.

Ibi enim ego colloco.

At meus Pighius, Augustocliuij.

I. eius argumẽtum: à nomine

Id reiectum.

*In panegyricis editis Viennæ anno ∞ . IↃ. XIII.

* In ipsâ Præfatione.

II. argumentũ, à statuâ.

Id specie firmum, re infirmatum.

Nõ videri eius Eumenij statuam:

*Quod eò magis apparet, quia ille etiam bullatus.

Imò nec valdè antiqua.

III. Argumentum: à locorũ interuallo.

Id correctione repulsum.

Bacaudicæ

Bacaudicæ *legendum, docui in Commentario meo: quem peto legas. Ætolica hæc audacia est, inquies. Non est. vide tempora, vide historiam: optimè de Bacaudis omnia conuenient: haud æquè de Batauis. qui Romanis tunc fidi; qui fracti, & iniurias à Barbaris varias acceperunt, non ipsi aliis intulerunt. Tu ipse hæres, & ambiguè obsidionem hanc ad Taciti Imp. tempora refers: sub quo Franci aliæq; Germanorum gentes Batauiam & Galliam vastarint. Sed qui doces ipsos Batauos alienatos vastasse? Id enim necessum est, si proba verba* Batauicæ rebellionis. *Vocat etiam* Latrocinium. *quod à me est, quia Victor alique Bacaudas hos appellant,* agrestes ac latrones. *Argumentum vltimum. Verba, inquis, Eumenij ita clarè & graphicè Cluium & finitimæ regionis situm describunt, vt trahi aliorsum nullâ vi possint. Videamus. ponam ipsa pluscula.* Nisi fortè non grauior Britanniam ruina depresserat, quàm si perfuso tegeretur Oceano: quæ profundissimo Pœnorum (*ita Rhenanus: tu* Pictonum *legis: Cuspintanus,* pœnarum, *quem sequor*) gurgite liberata ad conspectum Romanæ lucis emersit. Aut hæc ipsa, quæ modò desinit esse Barbaria, non magis feritate Francorum velut hausta desederat: quàm si eam circumfusa flumina & mare alluens operuisset. *En, velut in tabulâ, vt ais, depictam exponit Batauiam cum vicinâ Germaniâ: quos ramus suis Rhenus circumfundit, & Mosa alluit, & Oceani sinus vbiq. tangunt.* * Vbi autem Æduis mare alluens? vbi circumfusa flumina? *Pax, mi Pighi. obiecto lanæ sacco Arietis huius istum mollio & excipio. Æduos non describi fateor: affirmo totam Galliam, in quâ Ædui. Franci quæ loca magis vastarunt, imò ceperunt sibi & insederunt, quàm Galliam? Itaque cùm Francos nominet, vides quàm appositè & omnium historiarum eius æui consensu, ad Galliam id trahamus. Sed vbi mare, inquis, & flumina? conspicua & in aperto. Quid enim clarius quàm Galliam mari vtrimque allui? quid certius quàm Rheno, & Rhodano circumfundi, & multis aliis fluminibus perfundi? Itaque mi optime & doctissime Pighi (talis reuera es) vide ne dum nimium pro gloriâ Cluensium tuorum Principum (cui & nos ex animo fauemus, sed vanis rerum eam non augemus) pugnas, veritatẽ deseras. quam nos fulcimus his etiam argumentis.*

Batui non tunc rebelles.

I v. argumentum: à situ oppidi.

Obiter emendatiuncula.

* Pighij verba.

Id interpretatione aliâ mollitum.

Sententiæ meæ stabilimenta.

I. quia ignotũ priscis Cluiũ.

Primùm quæro. vbi, aut à quo scriptore idoneo & veteri nominatum istud Cluium? adfers nullum. Nam quod Antonius Cleuum nominat, in Britanniâ scilicet id ponit, in hoc limite nusquam. Coniecturas aliquot recenses, & nescio quid ex vulgi famâ de Iulio Cæsare. sed obsecro, si tam vetustum hoc opidam siue castrum: nónne mirum silentio id ab omnibus superis, mediis, imis scriptoribus quasi de compacto præteritum? Et ferrem, si in vili loco. sed vrbem Mænianis istis celebrem, Coloniam populi Rom. (nam hoc quoque Eumenius tradit) verbulo nusquam nominari,

II. Quia scholæ tunc ineptũ

quæ incuria vel potius iniuria est? Deinde. Cluium tuum in Rheni limite situm est, in confinio tot Barbarorum. Quis acri pectore tibi dabit, Scholam institutam in officinâ illâ Martis?

III. ex loci amplitudine & formâ.

Tertiò. magna & ampla ea vrbs fuit, de quâ Eumenius agit: templa pulcherrima habuit: Capitolium, & Aquæductus, & omnia more Romano. Cedò, vbi apud vos hæc vestigia? Suspicione leui ea quæris: sed re & veritate reperies Augustoduni. Eius muros spatiosi ambitus *alibi Ammianus appellat:* mœnium Augustoduni magnitudinem vetustam, *alibi: & clara indicia etiamnunc exstant, indice & teste* * *Petro San-Iuliano.*

*Qui Burgundiam Gallicè descripsit nuper.

I-V. è verbis Eumenij.

Quartò. Scribit Eumenius, ciuitatem istam & olim fraterno populi Romani nomine gloriatam. *Nónne verissimum & testatissimum illud in Æduis? de Cluio vbi tale repperis? Perfugium quæris in Batauis. & illi etiam, inquis, appellati fratres & amici populi Romani. Scio, & Commentariis meis iampridem inserui: sed hoc quoque scio, quod non vulgò. & si Batui; non tamen ideò vicini Galli. Alia illorum causa est, qui tributorum immunes, semi-liberi, arma tantùm & viros imperio suppeditabant. Itaque iure socios se dixerunt, fratres, amicos. In vobis quid simile? qui veri Galli & tributarij, tamdiu graue iugum ferebatis Romanæ seruitutis.*

V. ab ætate.

Quintò. Vetustissimæ sunt illæ Eumenij Mænianæ. Colligas vel ex his verbis: Mænianæ illæ scholæ quondam pulcherrimo opere & studiorum frequentiâ celebres. *Quod de Augustoduno certum: vbi Scholam à nobilitate omni Gallicâ frequentatam, Tacitus iam inde sub Tiberio agnoscit. De Cluio nihil tale habemus, præter suspicari.*

Miscella quædã & leuiuscula argumenta.

Postremò, non omittam vel hæc leuia. Auum suum Glaucum Athenis ortum, *Eumenius docuisse in eâ vrbe testatur. item* Transmarinos artifices ad vrbem reparandam *à Principibus transmissos. Non facilis ego credere, hominem Græcum ad loca ea vltima venisse: non item artifices trans mare (id est, Græciâ opinor: nam in Britanniâ non elegantiarum eiusmodi copia) longâ illâ, & difficili, & sumptuosâ viâ petitos aut missos. Quid verba facio? citius pili nascantur in hac manus volâ, quàm opinio tua in meâ mente. ex iis quidem, quæ adhuc dixisti. Nam firmiora si adfers: facilè ego Plancus aut Deillius, nec morabor transfugy (dummodo in Veritatis castra) vllam notam. Hæc candidè à me scripta, homo candidissime, sine vlla frontis nubeculâ, sic leges.*

PAG. 55. E seruitiis gladiaturæ destinati.] *E Galliâ genus gladiatorum, qui Mirmillones: quorum arma hîc descripta. Vide Saturnalia nostra.*

Gallici gladiatores.

Crupellarios vocant.] *Non alibi ea vox mihi lecta. Hæsi ne* Clibanarios *scribendum esset.*

esset. Nazarius in Laudatione Constantini: Quæ enim illa fuisse dicitur species: quàm atrox visu? quàm formidolosa? operimento ferri equi atque homines pariter obsepti. Clibanariis in exercitu nomen est: supernè omnibus tectis, equorum pectoribus demissa lorica & crurum tenus pendens, sine impedimento gressus à noxâ vulneris vindicabat. *Ammianus lib.* XVI. Sparsíque cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant. *Iterúmque*: Norant enim licet prudentem ex equo bellatorem cum Clibanario nostro congressum, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse. *Vocem peregrinam & Persicam esse, suadeor Lampridij verbis in Seuero*: Centum millia equitum eorum fudimus Cataphractarios, quos illi Clibanarios vocant. *Alioqui non incommodè à Græco κλίβανος deduxeris. quod σκεῦος ἢ σιδηροῦν, ἐφ' ᾧ τὰς ἄρτους ὀπτῶσι definit Moschopulus. Et Clibanus apud Leonem Imp. passim, pro thorace quo pectus tegitur. At hîc tamen nihil mutem: & fortasse* Crupellarij pedites fuerunt, non equites. Sanè ex Taciti narratione non colliges pugnasse eos ex equis.* Clibanarij.

* In Glossis, *Cruppes, σχοινία* dicuntur: & *Cruppes. κρᾶδες, πλοκοί.*

Quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse.] *In certas gentes videntur Galliam diuisisse. Strabo lib.* IIII. *Luzudini aram Augusto exstructam ait, à communi Galliæ: cum inscriptione* LX. *gentium. Quod in Numis etiam M. Antonij legimus,* LVGVDINI. A. XL. *libentiùs ad gentium numerum rettulerim, quàm vt alij, ad annorum coloniæ conditæ. Appianus in Celtico ampliore numero, ἔθνη τεσσαράκοντα, in Gallis ponit, πόλεις ὑπὲρ ἑξακοσίας.* Galliarum gentes certo numero. Quadringentæ Appiano.

Neque oculis neque auribus satis competebant.] *Sallustianum est apud Nonium*: Formidine attonitus, neque animo, neq. auribus, aut linguâ competere. *Etiam tale hoc Liuij lib.* v. Romani ne auribus quidem atque oculis satis constare poterant. Sallustiana imitatio. Competere auribus.

Neque decorum Principibus, omissâ vrbe, vnde in omnia regimen.] *Nam in minoribus bellis, Principi, vt Claudianus ait,*

Vindictam mandasse sat est.

Et ipsâ Roma huic rei apud eundem vatem:

——medium non deserit vnquam
Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Princeps non ipse ad omnia bella.

Consulatum sub Diuo Augusto adeptus.] *Consul fuit anno vrbis* DCCXLII. *cum M. Valerio Messallâ. Quirinius à Dione, Iosepho, Tacito constanter appellatur: vt mirer cur maluerit Onufrius, Quirinus.* PAG. 56. Quirinius Consul.

Mox expugnatis per Ciciliam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus.] *Tangit historiam solus, quod sciam, Strabo, lib.* XII. *τὰς δὲ Ὁμονάδεας Κυρήνιος κατεστόρεσε λιμῷ, καὶ τετρακισχιλίους ἄνδρας ἐζώγρησε καὶ σωμάτισεν εἰς τὰς ἐγγὺς πόλεις. τὴν δὲ χώραν ἀπέλιπεν ἔρημον τῆς ἐν ἀκμῇ. id est,* Homonadenses autem Quirinius fame expugnauit, quattuor millia virorum cepit & in vicinas vrbes distribuit, regione spoliatâ omni iuuentute. Quirinij expeditio in Homonadenses.

Datúsque rector C. Cæsari Armeniam obtinenti.] *Diu etiam pòst, in Syriam missus ad census describendos. de quâre multa Iosephus lib.* XVIII. *cap.* I. II. *& seq. Et mentio eius apud Lucam in historiâ sacrâ.* Quirinius in Syriâ.

Incusato M. Lollio.] *Ita emendaui olim, cùm vulgò esset* M. Folio. *Hausi emendationem facilè ex historiâ, quæ apud Suetonium*: Namque priuignum Caium Orienti præpositum, cùm visendi gratiâ traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij comitis & rectoris eius. *Item Plinium lib.* IX. *& Velleium lib.* II. *Fuit enim hic Lollius C. Cæsari rector, quo more principibus iuuenibus etiam nunc dantur: & post illum P. Sulpicius Quirinius, Tiberio amicus. Caussa errori, quod in priscis libris sine geminatione ferè,* Lolio. *Hæc notata mihi olim. sed (rides, an indignaberis lector?) ecce qui adserit sibi. Caussam lege Fabiâ dicam, credo. Censura, non es tanti. sed tamen ego te appello Victor Giseline, te Iane Lernuti: amicos meos, sed qui Fidem amatis, & quos Fides. Vobis vita mea semper patuit: vobis iam tunc cognita dicta mea, facta, scripta. Sponsiane prouoco, ni pleraque ex illis Notis, ante visum illum, visa vobis. Quamdiu ero; non moueor his (verum nomen dabo) nugis: & conscientia mea mihi, διὸς ψῆφος, vt aiunt Græci. Cùm non ero; vos habete hoc voluntatis meæ fidei commissum, & per famam vestram, videte vt fama mea illæsa sit.* Tacitus correctus. Lollius rector C. Cæsaris. In carptorem meum.

C. Lutorium Priscum.] *Vulgò*, Clutorium. *Sed Dio auctor sic emendandi, apud quem est,* Γαΐος Λουτώριος. *Error ex adhæsu notarum, vt infrà* Panteius, *qui est P. Anteius. Mentio huius aut alterius Lutorij apud Plinium lib.* VII. *cap.* XXIX. *vbi tamen malè,* Sutorio Prisco. Error ex adhæsu prænominis.

Ne seruiles quidem cruciatus.] *Id est, patibula crucésque.*

Vita Lutorij in integro est.] *Sententia vult,* esto.

Deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas.] *Rectè. quia verba, non facta Lutorij pœnâ adfecta sunt. Nec malè tamen,* reorum pœnas, *argumento decreti, quod secutum.* Coniectura in Tacito.

Pœna damnatorum in x. diem dilata

Ne decreta patrum ante diem decimum.] *Interciderat nota numeri, quam nos certis auctoribus restituimus. Suetonio in Tiber. cap.* LXXV. Nam cùm Senatusconsulto cautum esset, vt pœna damnatorum semper in decimum diem differretur. *Dione lib.* LVII. καὶ δόγμα τὴ βουλῇ δοθῆναι ἐκέλευσε, μήτ' ἀποθνήσκειν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τὸν καταψηφισθέντα ὑπ' αὐτοῦ, μήτε τὸ γράμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον, ἐς τὸ δημόσιον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἀποτίθεσθαι. *Qui & idem repetit, fine libri* LVIII. *Nec aliud Seneca sensit, De tranquillitate* I. *capite* XIIII. Credisne illum decem medios vsque ad supplicium dies sine vllâ solicitudine exegisse? *Mansisse videtur id decretum, donec Theodosius Imp. clementissimè conuicto & damnato reo dies indulsit triginta vitæ: in l. Si vindicari C. De pœnis. Sidonius ergo non abest quin falsus sit, lib.* I. *Epist. qui id tribuit* Sc. *Tiberiano.* Ex vetere, *inquit*, Sc. Tiberiano triginta dierum vitam post sententiam trahit. *Hæc satis certa videbantur. at turbant me Declamatores: inter quos Quinctilianus Themate declamationis* CCCIII. Damnatorum, *inquit*, supplicia in diem tricesimum differantur. *Et in ipsâ Declamatione*: Et mihi videtur ideò constituta esse lex, quæ damnatum post tricesimum diem puniri voluit: quoniam videbat legumlator posse fieri vt deciperetur accusator. *Item Calpurnius Flaccus (Pythæo nostro auctores hos debemus) Declamat.* XXV. Pœna raptoris in diem trigesimum differatur. *Nam vixisse istos ante Theodosij longè æuum, satis claret. An igitur exolescentem rettulit dumtaxat* * *ratámque Tiberianam legem habuit Theodosius, & in Tacito, Dione, Senecâ, suspicamur de mendo? An potius declamatores illi in transcribendo vitiati à posteris sunt, & ad posteriorem illam legem aptati? Mehercle hæreo. eò magis, quòd Quinctilianum illum Augusti æuo vixisse volunt: quod ex hoc loco non potest.*

Seneca explicatus.

Theodosius XXX. dies dedit.

Sidonij memorialis error.

* Quod tamen aliter etiam ex Zonara appâret.

Ad ærarium deferrentur.] *In ærario tabulæ publicæ & acta Senatus. Liuius lib.* XXXV. Verùm cùm sint notissimæ sibi cum Consule inimicitiæ, quid ab eo posse quemquam æqui exspectare, qui per infrequentiam furtim factum Sc. ad ærarium detulerit? *Nec antè rata, donec delata. intereà Auctoritas dicebatur, non* Sc. *vt ex Cicerone & Dione iam alij notarunt. Vide similem in Tacito locum lib.* XIII. *de multis Ædilium.*

Scita ad ærariũ deferri solita.

Nec rata, nisi delata. Auctoritas, quid.

Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque Ædiles differuerant sperni sumptuariam legem.] *Augusti sumptuariam intellegit, de quâ Agellius lib.* II. Postremò lex Iulia ad populum peruênit, Cæsare Augusto imperante, quâ profestis quidem diebus ducenti finiuntur: Kalendis, Idibus, Nonis, & aliis quibusdam festis, trecenti: nuptiis autem & repotiis H-S. millies esse. Etiam dicit Capito Atteius edictum Diuine Augusti an Tiberij Cæsaris, &c. *quo loco claram mendam per occasionem tollo, legóque*: nuptiis autem & repotiis sestertij mille. Esse etiam dicit Capito, &c. *Sestertium millies ad nuptias vt definiat vlla lex? non potest: nimis immane est. At sesterty mille conueniunt, & συμφέρειν habent cum numero priore, ducentorum trecentorúmque. Ceterùm hanc Tiberij curam intellexit Plinius lib.* XXXIII. *cap.* II. *hoc diuersus, quòd C. Sulpicium Galbam Ædilem nominat, non C. Bibulum, reiicítque in annum sequentem quo consules Vetus & Pollio.* Tiberij demum, *inquit*, principatus nono anno, in vnitatem venit equester ordo, anulorumque auctoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno vrbis conditæ DCCLXXV. quod miremur, futili pænè de causâ. Cùm C. Sulpicius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucupatur, questus esset in Senatu, vulgo institores eius culpæ defendi anulis. *Fieri tamen potest, vt iterata tunc ea inquisitio.*

Sumptuaria lex Augusti.

De eâ Agellius emendatus.

Plinij, vt videtur, dissensus aliquis à Tacito.

PAG. 57. Familiarum numerum & nationes.] *Numerum seruorum Romanis eum reperio, qui non facilè fidem inueniat moribus nostris. Tacitus lib.* XIV. *Pedanio Costæ tribuit quadringentos: Plinius Cæcilio cuidam Isidoro quinquies mille. Et hi nihil dicunt præ Athenæo, cuius ipsa ponam verba, è lib.* VI. *cap.* VII. πρὸς ταῦτα ἀπαντήσας ὁ Λαρήνσιος ἔφη. ἀλλὰ Ρωμαίων ἕκαστος, οἶδας δ' ἀκριβῶς ταῦτα ὦ καλὲ Μασσύριε, πλείους ὅσους κεκτημένος οἰκέτας. ἔγωγε μυρίους καὶ δισμυρίους, καὶ ἔτι πλείους δὲ πάμπολλοι κέκτηνται): ἀλλ ὅτι περισσόδους δὲ, ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζάπλουτος Νικίας: ἀλλ' οἱ πλείους τῶν Ρωμαίων συμφοιτῶντας ἔχουσι τοὺς πλείους. *id est*: Post hæc reuersus Larentius ait. At Romanorum vnus aliquis quanto plures possideat seruos, tu nosti optime Massuri. Nam ad decem & viginti millia, imò plures etiam, multi habuerunt. nec tamen vt quæstum ex iis faciant, sicut Græcorum ditissimus ille Nicias: sed plerique Romani anteambulones eos habent comitesque maximâ ex parte. *Seneca de Demetrio*: Feliciorem ne tu Demetrium Pompeianum vocas, quem non puduit lucupletiorem esse Pompeio? Numerus illi quotidie seruorum velut Imperatori exercitus referebatur: cui iamdudum diuitiæ esse debuerunt duo vicarij & cella laxior. *Tot serui, si Deo placet, vni seruo. Vt non iniuriâ queratur & culpet Plinius* mancipiorum legiones, & in domo turbam externam, & seruorum quoque causâ nomenclatorem adhibendum. *Nec Romæ solùm hæc copia: etiam Athenis. Thucydidem auctorem habeo, ex eâ vrbe, bello Peloponnesiaco, ídque vno tempore, transfugisse ad hostem super viginti millia seruorum: & quidem seruorum, qui manuarias operas exercerent. Quantam vim in vrbe*

Immanis seruorum numerus Romanis. Quinq. millia vni homini.

Imò viginti millia.

in vrbe ſuſpicari debemus fuiſſe reliquam? Verba eius, ſi quis requirit, hæc, lib. VII. ὃ τε δὴ χώρα; ἀπάσης (οἱ ἀθλιώτατοι) ἐξέρ'ωτο καὶ ἀνδραπόδων πλέον ἢ δύο μυριάδες ἠνδρολήκεσαν. καὶ τούτων πολὺ μέρος χλροτέχνας.

Promiſcuas viris & feminis veſtes.] *Sericas intellegit Coáſque, quibus abſtinebant nec viri. Carpit non ſemel grauiſſimus auctor Seneca. vt epiſt.* CXXIII. Non videntur tibi contra naturam viuere, qui commutant cum feminis veſtem? non viuunt contra naturam, qui exſpectant (*corrigo* expetunt) vt pueritia ſplendeat tempore alieno? & CXV. Quòd vides iſtos ſequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt, qui labra preſſiùs tondent & abradunt, ſeruatâ & ſubmiſsâ ceterâ parte, qui lacernas coloris improbi ſumunt, qui perlucentem togam. *Et Plinius*: Nec puduit has veſtes (*de Cois loquitur*) vſurpare etiam viros, leuitatem propter æſtiuam. In tantum à loricâ gerendâ diſceſsêre mores, vt oneri ſint etiam veſtes. *Plura pete è Clemente Alexandrino lib.* III. *Pædagog. cap.* III. *cuius index,* περὶ τὰς καλλωπιζομένας τῶν ἀνδρῶν.

Pellucidæ veſtes ad viros abierunt.

Leuis in Senecâ correctio.

Atque illa feminarum propria, quîs lapidum cauſsâ, pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtiles gentes transferuntur.] *Gemmas intellegit, & inprimis vniones: quorum feminis ad inaures creber vſus. Seneca De Beneficiis*: Video vniones non ſingulos ſingulis auribus comparatos (iam enim exercitatæ aures, oneri ferendo ſunt:) iunguntur inter ſe, & inſuper alij bini *ſupponuntur. Non ſatis muliebris inſania viros ſubiecerat, niſi bina ac terna patrimonia ſingulis auribus pependiſſent. *Tertullianus acutè, De habitu mul.* Graciles aurium cutes Calendarium expendunt, & in ſiniſtrâ per ſingulos digitos ſaxis ſingulis ludit. *Auguſtinus hoc amplius queritur, ſuo æuo inſaniſſe in turpi iſto aurium cultu etiam viros. quem vide, ſi lubet, Epiſtolâ* LXXIIII. *Eum luxuriæ ritum referre quidam conantur ad æuum priſcum, ex Valerij verbis lib.* V. *cap.* II. *vbi de Martio exorato à feminis*: In quarum honorem, Senatus matronarum ordinem benigniſſimis decretis adornauit. Sanxit namque vti feminis ſemitâ viri cederent, confeſſus plus ſalutis reip. in ſtolâ, quàm in armis fuiſſe: vetuſtiſque aurium inſignibus nouum vittæ diſcrimen adiecit. *legunt enim*, inaurium inſignibus. *Non probo. & fortaſſe nec notæ quidem tunc Italiæ gemmæ. Scripſerim*, vetuſtiſque crinium inſignibus. *Crinibus enim poſitúque comarum, matronæ antiquitus diſcretæ ab innuptis. Tertullianus, de Virginibus velandis*: Simulque ſe mulieres intellexerunt, vertunt capillum, & acu laſciuiore comam ſibi inſerunt, crinibus à fronte diuiſis apertam profeſſæ mulieroſitatem. *Plautus milite*:

Luxus feminarũ in gemmis.

* Fortè *ſuppanguntur.*

Inquiſitio in Valerij locum lectionis dubiæ

De eo coniectura noſtra.

Vtique eam ornatam adducas matronarum modo,
Capite compto, crines, vittaſque habeat.

Moſtellariâ:

Matronæ crinium formâ aliâ à virginibus.

Soli gerundum morem cenſeo, & capiundas crines.

id eſt, nubendum. Feſtus: Senis crinibus nubentes ornantur, quod, &c. *Senis crinibus, id eſt, ſex crinium orbibus, ſiue ſertis. Implexi igitur capilli matronales, vt exemplum petere licet à ſtatuis nummiſque: virginum puerorúmque, cirri, & cincinni. Ammianus lib.* XIIII. Et licet quocumque oculos flexeris, feminas affatim multas ſpectare cirratas; quibus ſi nupſiſſent, per ætatem ter iam nixus poterat ſuppetere liberorum. *Cirratas, capio innuptas: vti Perſius eodem epitheto de pueris*, Ten' cirratorum centum dictata fuiſſe. *Valerij ergo mens, præter crinium diſcrimen, adiectam illis & * alteram vittam. Propert.*

Citri virginũ.

Vinxit & acceptas altera vitta comas.

* De quâ Capellam accipio lib. I. De Nupt. Philol. *Iuno quoque expurgatoria auri ſplendente vená addiderat crinibus ſociale vinculum.*

Vbi legi in vet. cod. aſperſas; *& placet. referóque ad aſperſionem aquæ nuptiis ſolemnem. De quâ idem*: Et Stygio ſum ſparſa lacu, nec recta capillis Vitta data eſt. *Sed redeo ad noſtrum.*

Simultates faciunt ac mihi relinquunt.] *Eruditus adoleſcens & inſigni indole Ioſias Mercerus legit.* ſimultates fugiunt.

Remiſſa Ædilibus talis cura.] *Suetonius contrà, aliquid actum per eos indicare videtur, cap.* XXXIIII. Annonam macelli Senatus arbitrio quotannis temperandam cenſuit: dato Ædilibus negotio, popinas ganeaſque vſque eo inhibendi, vt ne opera quidem piſtoria proponi venalia ſinerent.

A Tacito videtur diſſentire Sueton.

Ad ea arma, quîs Ser. Galba rem Rom. adeptus eſt.] *Nata è capite meo lectio: & non mala. Vulgata* συλοικίζει, rerum adeptus. *Solens autem ita loquitur noſter. Lib.* IIII. *infrà*: Dubitauerat Auguſtus Germanicum * rei Romanæ imponere. *Suprà lib.* I. Neque aliâ re Romanâ, quàm vt ab vno regeretur: *vti verè reſtitui. In Hiſtor. lib.* II. Poſtquam Othonem & Vitellium ſceleſtis armis rem Rom. raptum ire vulgatum eſt.

Res Romana, Tacito, pro imperio.

* Eam ſignificationem Auſonius adſpexit, in verſu: *Imperium, Iutem, Venerem cur vna notet Res?*

Verùm hæc nobis maiores certamina.] *In funeſto hoc loco olim conclamaui. Fortè,* nobis in maiores. *id eſt, aduerſum maiores. medicina, quæ huic mortuo non faciet vitam.*

PAG. 58.

Id ſummi faſtigij vocabulum Auguſtus repperit.] *Ita cum Tacito plerique ſcriptores tradiderunt. quos refellit Dio, lib.* XLII. *vbi diſertè ſcriptum*, Cæſarem admiſiſſe vt Dictatorin

Auguſtus inuentor Tribuniciæ poteſtatis.

Aliter tamen Dioni visum.

tor in integrum annum diceretur, & Tribuniciam potestatem per omne æuum haberet. *Non ergo vocis auctor Augustus. Sed hoc tamen verum, Cæsarem eo titulo publicè non vsum: vsus est primus Augustus, & dedit ei splendorem. ideóque origo eius non immeritò relata ad ipsum.*

Ætas Drusi collecta.

Eámque ætatem quâ ipse quondam à diuo Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit.] *Egit ergo Drusus tunc trigesimum sextum annum. Nam Tiberius natus est L. Munatio Planco, M. Lepido iterum Coss. anno vrbis* DCCXII. *A quo die, anni medij triginta sex ad Tribuniciam eius potestatem; quæ delata, anno vrbis* DCCXLVIII.

Q. Haterius.

Atque Haterius.] *Non dubiè scribendum*, At Q. Haterius. *idque illi prænomen. Simile in Suetonij Vitellio mendum cap.* I. Exstatque elogij ad Q. Vitellium libellus. *Scribo*, exstat Q. Longini. *vel vt Muretum video velle*, Q. Clodij.

Suetonio mendum.

Flamini abesse vrbe nefas.

Frustrà vulgatum dictitans non licere Dialibus egredi Italiâ.] *Adeò non egredi, vt nec vrbe abesse ius liceret vnâ nocte. quod lege in Camilli oratione apud Liuium, lib.* V. Flamini Diali, *inquit*, noctem vnam manere extra vrbem nefas est.

Falso argumẽto se iuuat Flamen.

Neque aliud ius suum, quàm Martialium Quirinaliúmque Flaminum.] *Atqui nec his quidem antiquitùs egredi Italiâ concessum. Valerius lib.* I. *cap.* I. Metellus vero Pont. Max. Postumium Consulem, eundemque Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multâ indictâ, vrbem egredi passus non est: religionique summum imperium cessit. *Epitoma Liuij*, XIX. Cæcilius Metellus Pont. Max. A. Postumium Consulem, quoniam idem & Flamen Martialis erat, in vrbe tenuit, nec passus est à sacris recedere. *Et de Quirinali, Liuius lib.* XXXVII. Priusquam in prouincias Prætores irent, certamen inter P. Licinium Pont. max. fuit & Q. Fabium Pictorem Flaminem Quirinalem, quale patrum memoriâ inter L. Metellum & Postumium Albinum fuerat. Religio ad postremum vicit, & dicto audiens esse Flamen Pontifici iussus. *Eadem cærimonia Pontificem max. tenuisse videtur ex Liuianâ Epitome* LIX. Aduersus eum P. Licinius Crassus consul, cùm idem Pont. max. esset, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus, victus & interemptus est. *Sed scire licet quædam ex his cum æuo mutasse. Aliâs, apertè falsis exemplis se iuuet hic Flamen.*

Martialis ad bellum non mittitur.

Nec Quirinalis.

Imò nec Pontifex max.

Corruptus Tacitus.

Porrò si hi duxissent prouincias.] *Offendo in hac phrasi. Fortè* si hi duo rexissent. *Duo, Martialis & Quirinalis. vel*, si hi direxissent.

Merulæ cædes quando.

Duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ cædem neminem suffectum.] *Constat ratio. Nam Merula interfectus anno vrbis* DCLXVIII. *Suffectus Flamen nouus ab Augusto, anno vrbis* DCCXLIIII. *Notat Dio lib.* LIIII. Καὶ τῷ αὐτῷ τότῳ χρόνῳ, ait, ὁ, τε ἱερεὺς τοῦ Διὸς πρῶτον μετὰ τὸν Μερόλαν ἀπεδείχθη. *Non turbat, quòd Iulius Cæsar Flamen Dialis destinatus fuerit, teste Suetonio cap.* I. *quia tantùm destinatus & à Sullâ eodem sacerdotio mox multatus est. Facit huc Suetonij illud, cap.* XXXI. *in Augusto*: Nonnulla ex antiquissimis cærimoniis paullatim abolita restituit, vt Salutis augurium, Diale flaminium.

Auspicia domo ferenda.

Auspicia saltem gentile apud solum inciperet.] *Lucem dat Liuij locus lib.* XXII. *de C. Flaminio, qui ante initum Consulatum profectus ab vrbe.* Quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esse? Magistratus id à domo, publicis priuatisque penatibus, Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, secum ferre. nec priuatum auspicia sequi: nec sine auspiciis profectum in externo ea solo noua atque integra concipere posse. *Vide etiam quæ de auspiciis infrà scribo, lib.* IIII.

Bellum scilicet, aut diuerso terrarum distineri.] *Non malè etiam*, bello. *sed distinctione adhibitâ commodè seruaueris illud prius.*

Tria genera hominũ ad asyla confugiebant.

Complebantur templa pessimis seruitiorum, eôdem subsidio obærati aduersum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur.] *Tribus ergo generibus hominum perfugium in asylis: seruis, obæratis, maleficis. De maleficis seruisque, Plutarchus* περὶ δεισιδαιμονίας. ἔστι δ' ἄλλῳ φεύξιμος βωμὸς, ἔστι καὶ λησταῖς ἀβέβηλα πολλὰ τῶν ἱερῶν. καὶ πολεμίους φεύγοντες, ἂν ἀγάλματος λάβωνται ἢ ναοῦ, σῴζονται. *De obæratis, idem libello De vitandis vsuris:* ἡ μὲν γὰρ Ἄρτεμις ἡ ἐν Ἐφέσῳ τοῖς χρεώσταις, ὅταν καταφύγωσιν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ἀσυλίαν παρέχει καὶ ἄδειαν ἀπὸ τῶν δανείων. *Adde quæ de Asylis Pollux*: Εἰ δὲ καὶ ἄσυλόν τι εἴη, τοῦτο καὶ κρησφύγετον λέγε, καὶ φύξιμον, καὶ ἱερὸς ὅρος, ἐφ' ὅσον τοῖς οἰκέταις ἀσφάλεια.

Nec quisquam.

Item obærati.

PAG. 59. Correctus Minutius.

Primi omnium Ephesij adiêre.] *Quibus Diana culta celebri illo templo. Statuam eius describit Minutius Felix in Dialogo*: Diana interim est altè succincta venatrix: & Ephesia mammis multis & verubus exstructa. *vbi repono*, vberibus exstructa. *De toto hoc Asylo eleganter Strabo lib.* XIIII. Ἄσυλον δὲ μένει τὸ ἱερὸν καὶ νῦν, καὶ πρότερον. ἡ δὲ ἀσυλίας τὰς ὅρους ἄλλας ὕστερον ἔσωσεν πολλάκις. Ἀλεξάνδρου μὲν ὅσον σταδίων ἐπτὰ ἀνέντος, Μιθριδάτου δὲ τὸ ἕβδομα ἀφέντος ἀπὸ τῆς γωνίας τὸ κεράμιον, καὶ δίξαντος ὑπερβαλέσθαι μικρῷ τὸ στάδιον. Ἀντωνίου δὲ πλησιάσαντος τότῳ, καὶ συμβαλόντος τῇ ἀσυλίᾳ μέρος τι τῆς πόλεως. ἐφαίνη δὲ τοῦτο βλαβερὸν, καὶ ὅτι τοῖς κακούργοις ποιεῖ τὴν πόλιν.

Sanctitas templi Dianæ.

πόλιν· ὡς τ' ἠκύρωσεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ. *Cui descriptioni causſa non est vt aliunde quippiam addam.*

Locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam.] *Scribendum*, Lucum. *Strabo:* Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ ὠδῖνα μικρὸν ὑπὲρ τ' θαλάττης ἐστὶ καὶ ἡ Ορτυγία, δένδρεσι δ' ἄλσος παντοδαπῆς ὕλης, κυπαρίττου δὲ τ' πλείστης. δέρρεῖ δὲ ὁ Κέγχειος ποταμὸς, ὃν φασι νηῆσαι τ' Λητὼ μετὰ τὰς ὠδῖνας. Ενταῦθα γὰρ μυθεύουσι τ' λοχείαν καὶ τὸν ξόφον τ' Ορτυγίαν, καὶ τὸ ἄδυτον, ἐν ᾧ ἡ λοχεία, καὶ τ' πλησίον ἐλαίαν, ἣ πρῶτον ἐπαναπαύσασθαί φασι τ' θεὸν ἀπολυθεῖσαν τῆς ὠδίνων. *Quæ sola, satis illustrant hunc totum Græcanicæ fabulæ locum. Vide tamen, si lubet, Epigrammatarium Græcum lib.* IIII. εἰς ναὺς. *vbi Ephesum vocat, Dianæ τὰν ξόφον.* Ortygia lucus.

Oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam.] *Paullò aliter Strabo, vt vidisti: qui vult post partum demum, innisam oleæ quietis causſâ.* Strabo diuersus paullum à Tacito.

Supplicibus Amazonum, quæ aram insederant.] *Aliquid eâ de re Pausanias lib.* VII. *vbi de templo Dianæ Ephesiæ. quem suadeo legas.*

Vti Dianæ Leucophryenæ.] *Scribe*, Leucophrynæ. *Eius deæ templum in Magnetibus, descripsit Strabo lib.* XIV. *Causſam cognominis ad feminam aliquam quæ ibi condita, referre ex Arnobio posſis. lib.* VI. In Didymæo Milesio Cleochum dicit habuisſe suprema Leandrus: funeris Leucophrynæ monumentum in fano apud Magnesiam Dianæ esſe Myndius profitetur ac memorat Zeno. *Et Clemente in Protrept.* ἐνταῦθα τ' Λευκοφρυήνης τὸ μνημεῖον, ἐκ ἄξιον παρελθεῖν, ἐπομένως Ζωΐωνι τῷ Μυνδίῳ, ἢ ἐν τῷ ἱερῷ τ' Αρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ κεκήδευ). *Vel ad Tenedon insulam, quæ olim appellata Leucophryn, vbi Dianæ sanctisſimum templum. Xenophon rerum Græcarum lib.* III. τὸ δ' Ελληνικὸν στράτευμα ἐς Λεύκοφρυν ἀφῖκτο, ἔνθα ἦν Αρτέμιδος ἱερὸν μάλα ἅγιον, καὶ λίμνη. *eiúsque exemplo & cognomine fortasſe ædificatum in Magnetibus istud. Pausan. lib.* I. Magnetes, quibus ex regis liberalitate imperauit Themistocles, Leucophrynem Dianam colunt. *At Appianus* ἐμφυλ. ε. *etiam alterum eius deæ fanum locat Mileti, cognomento pari.* τ' ἀδελφὴν αὐτῆς, *inquit*, ἱκέτιδα ὅσαν ἐν Μιλήτῳ τ' Λευκοφρυήνης Αρτέμιδος, πέμψας ὁ Αντώνιος ἀνεῖλε. *Et Pausanias aram Athenis, cui à Themistocle filiis dicata statua.* Leucophryn insula. Etiam Mileti hæc dea culta, si non imponit Appianus.

Laudati quòd Parthorum inruptionem.] *Parthorum irruptionem intellegit, quæ duce Labieno. de quâ, & de hâc ipsâ Stratoniceâ Dio* XLVIII. ὁ δὲ ἢ Λαβιῆνος ἐν τούτῳ τείχει τε Κιλικίαν κατέσχε, καὶ τ' Ασίας τὰς ἠπειρώτιδας πόλεις παρεσήσατο, πλὴν Στρατονικείας, τὰ μὲν πλεῖστα αὖθις πολέμῳ, Μύλασα δὲ καὶ Αλάβανδα διὰ κινδυνώδων ἑλών. Stratonicea à Parthis obsessa.

Iouis & Triuiæ religionem tuebantur.] *Iouis cognomento Chrysaori, & Hecates siue Triuiæ in Laginis. Vtrumque templum suburbanum.* Iupiter Chrysaorus. Triuia in Laginis.

Dareo regi vti.] *Scribo*, niti.

Cultus numinum vtrisque, Dianam aut Apollinem venerandi.] *Sardiani Dianam cognomento Coloënem, cuius templum μεγάλῃ ἀγιστείᾳ ἔχει, ait Strabo: Milesij Apollinem venerabantur, cognomento Didymeum. De quo idem Strabo, & Suetonius Calig. cap.* XXI. Diana Coloëne Sardibus culta. Apollo Didymæus Mileti.

Factáque Sc. quîs multo cum honore modus tamen præscribebatur.] *Non satis consideratè ergo elapsum hoc Tranquillo*: Aboleuit & ius moremque asylorum, quæ vsquam erant. Suetonij incauta & falsa adseueratio.

Cùm Marcelli effigiem Diuo Augusto Iulia dicaret.] *Nota morem haud etiam notum statuas effigiésque dedicandi certis diis. cuius vestigium in hoc lapide vetusto,* Statuas hominum deo cuipiam dicabant.

P. VEIDIVS. P. F. POLLIO
CAESAREM. IMP. CAESARI. AVG.
ET. COLONIAI. BENEVENTANAI.

Pollio enim ibi non aliud quàm effigiem Cæsaris Imp. dedicat consecratq; Augusto & coloniæ suæ. Et clariùs in Strabone lib. XIIII. Ην δὲ καὶ ἡ ἀναδυομένη Αφροδίτη, ἣ νυῦν ἀνακεῖ) τῷ θεῷ Καίσαρι ἐν Ρώμῃ, τὸν Σεβαστὸν ἀναθέντος τοῦ πατρὸς τ' ἀρχηγέτην τοῦ γένους αὐτοῦ. *id est*: Erat ibidem & Venus emergens, quæ nunc sacrata est Diuo Cæsari Romæ, Augusto eam patri vt auctorem generis dedicante. *Etiam Dionysius, lib.* II. *Antiq. scribit*, Romulum ex manubiis Vulcano dedicasſe quadrigas aureas, simulque suam effigiem. *Hunc morem in Græciâ quoque fuisſe, Diogenes mihi præit in vitâ Platonis. vbi ait Mithradatem, quamdam Platonis statuam in Academiâ dedicasſe, cum inscriptione istâ*: Μιθριδάτης ὁ Ροδοβάτου Πέρσης μούσαις εἰκόνα ἀνέθετο Πλάτωνος, ἣν Σιλανίων ἐποίησε. Mithridates Rodobati filius Persa, Musis statuam Platonis dedicauit, quam Silanio fecit.

Ludíque Magni ab Senatu decernuntur, quos Pontifices & Augures, &c.] *Ludi Magni, iidem cum Romanis. Quia autem ludi plerique sacri diis, & instituti ad eos placandos: visum est, vt cura eorum editioq; sacerdotibus esſet. Non omnibus tamen: sed collegiis sacerdotum quattuor. quæ ista. Pontifices, Augures, Septemuiri epulones, Quindecemuiri. Dio lib.* LIII. *sub initium de ludis Actiacis Agrippæ:* ἣ αὐτὰ μὲν (*scilicet* ἡ στρατηγὶς ἡ ὕστερον τῇ νίκῃ τῇ Sacerdotes curabant ludos. Præsertim quattuor collegia.

τοὺς τῷ Ακτίῳ) διὰ πέντε ἀεὶ ἐτῶν μεχρὶ ἓξ ἐγίγνετο, ἧς τέλος ἀρχὴν ἱερουσιῶν ἐκ πεντεκαιδεκα ἀνδρῶν μέλλουσα. λέγω δὲ τοὺς ποντίφικας, καὶ τοὺς οἰωνιστὰς τούς τε ἕπτα καὶ τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας καλουμένους. *id est*, Atque ij ludi in hunc vsque diem quinquennio quoque celebrati: quorum curatio penes quattuor collegia sacerdotum, ordine & in vices. Dico Pontificum, Augurum, Septemuirorum, vti appellantur, & Quindecimuirûm. *Idem lib.* LVIII. *de iis quæ decreta post mortem Seiani.* ἐψηφίσαντο δὲ ἑορτὴν διά τε τῶν ἀρχόντων καὶ διὰ τῶν ἱερέων ἁπάντων (ὃ μὴ πώποτε ἐγένετο) ἀχθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐτελεύτησε, καὶ ἵππων ἀγῶσι καὶ θηρίων σφαγαῖς ἐτησίοις διά τε τῶν ἐς τὰς τέσσαρας ἱερουσιὰς τελούντων, καὶ διὰ τῶν τῆς Αυγούστου θιασωτῶν ἀγγέλλεσθαι, ὃ οὐδέ ποτε ἐπεποίητο. *Quibus verbis interpretis errorem esse scio: qui vertit*, per quattuor collegia Pontificum. *imperitè, cùm debuisset*, sacerdotum. *Pontificum sanè collegium vnum est. Quòd dicit autem Dio non anteà pronuntiatos ludos curatosq; per quattuor collegia, & Augustales: id si sensit, errat, & refellit hominem clarè hic, qui in manu, Taciti locus. Ceterùm ad curationem sacerdotalem pertinet Cornelij & ille locus Annali* XI. Iisque ludis intentiùs adfui, sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum Prætor. Quod non iactantiâ refero, sed quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura.

Xylándri lapsus in vertendo.

Dionis obscuræ veritatis locus.

PAG. 60. Opprobrium maiorum Mamercus.] *Sallustianum est.*

L. Cottam à Scipione Africano.] *Cicero Diuinatione in Verrem, ibíque Asconius: & Valerius lib.* VIII. *cap.* I.

Ser. Galbam à Catone Censorio, P. Rutilium à M. Scauro.] *De Galbâ, ibidem Cicero, & Valerius: de Rutilio Liuius epist.* LXX. *Cicero in Bruto, & Oratore* I. *Orosius libro* V.

Iunius Otho, rhetor. Genus eius dicendi.

Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit.] *Declamator eo ævo notus. Seneca pater & ipsum & genus eius dicendi describit, non sine notâ, lib.* II. *Contro.* I. *Ait illum vsum tecto genere dicendi & suspicioso, vbi minimè opus, & cùm apertè liceret agere.* Bene, *inquit*, de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere. *Acumen ioci reddo, scribóque*, legere. *Acta, publica sunt, nec aliud tam vulgò promptum notúmque. adeò vt prouerbij loco Seneca filius alibi dixerit*, Beneficia in acta non mitto, *id est, non publico, non diuulgo. Quid autem magis ridiculum, quàm Acta publica alicui recitare in aurem? Subtilis ergo in id vitium hominis iocus: quem bellè æmulatus est Martialis:*

Correctus de eo Scauri venustus iocus.

Epigramma Martialis ex hoc ioco.

Garris in aurem semper omnibus Cinna,
Garris & illud, teste quod licet turbâ.
Adeóne penitus hic sedit tibi morbus,
Vt sæpe in aurem Cinna Cæsarem laudes?

Nec enim dubito, quin oculos habuerit ad breue illud Scauri acutúmque dictum.

Obscura initia impudentibus ausis propolluebat.] *Clarissimus Nic. Faber*, perpolluebat. *Hieron. Groslotius noster (verè noster, dudum studijs nuper amore mihi iunctus)* propellebat: *bono pariter & prompto sensu.*

Brutidium artibus honestis copiosum.] *Vera laus. Non solùm enim inter oratores rhetorásque locum habuit, recensente Senecâ non semel: sed etiam historiam scripsit, vt ex fragmentis appáret, cum laude. Pete ea à Senecâ patre, in Suasoriâ De morte Ciceronis. Puto eumdem esse, quem signauit Iuuenalis:*

Brutidius orator & historicus.

——pallidulus mî
Brutidius meus ad Martis fuit obuius aram.

M. Paconius.] *Quem postillà reum maiestatis Tiberius interfecit, admonitu scurræ cuiusdam. Sueton. Tib. cap.* LXI.

Libellos diui Augusti de Voleso Messallâ.] *Cuius sæuitiæ clarum exemplum in Senecâ lib.* II. *De irâ. vbi item vocat eum Asiæ Proconsulem sub Augusto.* Volesus nuper sub diuo Augusto proconsul Asiæ, cùm trecentos vnâ die securi percussisset, incedens inter cadauera vultu superbo, quasi magnificum quiddam conspiciendumque feciſſet, Græcè proclamauit, O rem regiam! Quis hæc rex feciſſet? non fuit hæc ira, sed maius malum & insanabile. *Nec plura super eo mihi comperta.*

Volesus Messalla. Eius insignis crudelitas.

At Cornelius Dolabella.] *Præter ceteros adulator: qui suprà censuit, vt Tiberius ouans vrbem iniret. cuius mentio in prisco lapide coniunctim cum hoc C. Silano:*

Corn. Dolabella.

P. CORNELIVS. P. F. DOLABELLA
C. IVNIVS. C. F. SILANVS. FLAMEN. MARTIAL.
EX. S. C.
FACIVNDVM. CVRAVERVNT. IDEM. QVE
PROBAVERVNT

PAG. 61. Minutura, quoties gliscat potestas.] *Ne deliberare quidem quemquam puto, quin coniectura nostra vera sit*, Minui iura, quoties g. p. *præclara & ex vsu rerum gnome.*

Tacitus correctus.

Torquatam

Torquatam priscæ sanctimoniæ virginem.] *Cuius memoriam seruat marmor Romæ:* Torquata Vestalis.

IVNIAE. C. SILANI. F.
TORQVATAE. VIR. VEST.
MAXIMAE

itémque alterum in hortis Vaticani mihi lectum:

I. IVNONI
IVNIAE. C. SILANI. F.
TORQVATAE
SACERDOTI. VESTALI
ANNIS. LXIIII.
CAELESTI. PATRONAE
ACTIVS. L.

Pòst auditi Cyrenenses, & accusante Anchario Prisco Cæsius Cordus repetundarum damnatur.] *Fluctuaui in hoc loco. suprà enim scriptum eâdem de re:* Ancharius Priscus Cæsium Cordum Proconsulem Cretæ postulauerat repetundis. *Mirum videbatur agere Cyrenenses in illum, qui alienæ prouinciæ rector: & inclinabam vt substituerem,* Cretenses. *Dispulit hanc caliginem Strabo, apud quem libro vltimo in diuisione prouinciarum lego, Cretam cum Cyrenaicâ eiusdem Proconsulis fuisse.* Creta & Cyrenaica sub eodē Proconsule.

Egregium publicum.] *Ita dictum, vt vulgò bonum publicum, & Liuio* pessimum publicum, *lib.* II. *Rhenanum risi scribentem* Obscurus locus est (*censeo Delphos mittamus ad consulendum*) aut certè mendosus: qui forsan sic legi debeat, Se, remp. & bonas domi artes.

Etsi delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tali cognomento erat.] *Mirum verò. Nam & Liuius & Valerius auctores sunt Q. Fuluium Romæ dedicasse ædem Fortunæ Equestri. Nominat & Iulius Obsequens.* C. Claudio, *inquit,* M. Perpernâ Coss. bubo in æde Fortunæ Equestris comprehensus, inter manus exspirauit. *Incendio consumptam suspicemur: nisi obstaret P. Victor, qui eam collocat in regione* IX. *vrbis suo etiam æuo. Fatebor ingenuè. aliud quod pro Tacito dicam non habeo.* In Tacito nodus, quem non explico. Fortuna equestris.

Quoties aduersa valetudo Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis max. arbitrio.] *Suspicor locum mutilum. si non est, distinguo cum Vertranio,* Vt* Pontificis max. arbitrio, dum ne plusquam binoctium, abesset: dum ne diebus, &c. *hoc sensu, vt in morbo gratia Flamini facta sit absentiæ, sed non vltra binoctium, nec diebus publici sacri.* *Ita in lege Papiâ apud Gell. I. cap XII. Vt Pōtificis max. arbitratu, &c.

L. Metelli Pontif. maximi exemplum.] *Auctorum loca adduxi suprà.*

Basilicam Paulli, Æmilia monumenta.] *Bene Æmilia monumenta. Non enim vnius Æmilij opus. Æmilius Paullus qui postea cum C. Marcello consul, duas Basilicas, veterem refecit, nouam locauit. auctor Cicero ad Atticum lib.* IV. *epist.* XVII. *Nouam interuentu bellorum ciuilium non* perfecit ipse, (*vt alucinari video virum inter antiquarios primum:*) *perfecit sub Augusto Paullus Æmilius, qui consul anno* DCCXX. *& postea censor. Dio libro* XLIX. καὶ τὴν σοὰν Παύλῳ καλουμένην Αἰμίλιος Λέπιδος Παῦλος ἰδίοις τέλεσιν ἐξῳκοδόμησε, καὶ τῇ ὑπατείᾳ κατέθεσεν. *Eam incendio consumptam refecit* XX. *annis pòst alius Æmilius, vt narrat idem Dio lib.* LIIII. ἡ μὲν οὖν σοὰ μέχρι τοῦδε, ὀνόματι μὲν ὑπ' Αἰμιλίᾳ, ἐς ὃν τὸ τ' ποιήσαντος αὐτὴν χρόνος ἐλήλυθει, τῷ δὲ ἔργῳ ὑπ' Αυγέστου καὶ τοῦ τοῦ Παύλου φίλου ᾠκοδομήθη. *Et nunc post annos* XXXV. *iterum collapsam, firmauit ornauítque Manius Lepidus, is de quo dixi suprà.* Basilica Paulli & porticus. *Appianus eam exstructā vult è pecuniā eo. Io talétorum, quam à Cæsare acceperat, ne ei aduersaretur. Lib. II. Ciuil. Quis refecerit.

Nec Augustus arguerat Taurum, Philippum, Balbum.] *Scribendum,* arcuerat. *id est vetuerat, prohibuerat. Tauri, amphitheatrum intellegit in campo Martio: Marty Philippi, ædem Herculis Musarum: Balbi, theatrum. Vide Suetonium Aug. cap.* XXIX. *Dionem lib.* LI. *&* LIIII. Illustrium virorum opera.

Concessit quibusdam & Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæso. Postremum obiere eo anno viri illustres.] *Distinguo locum,* Blæso postremum. Obiere eo anno, *non leui ad historiam momento. Olim & liberâ rep. multi Impp. dicti, vt quisque rem suis auspiciis bene gessisset. Displicuit Augusto, & vt reliquos honores in se, sic & hoc nomen traxit. quod communicatum posteà cum paucis, & ferè non nisi ex gente Augustâ. Tiberius tamen hîc Blæsum Imperatoris nomine insignit: eúmque è priuatis postremum. id est, vt postinde soli Principes eo titulo sint vsi, nemini vltrà concesso subditorum. Non indignum notâ, quod obseruamus in Nummis & inscriptionibus, Imperatoris titulum cùm Principis est, præponi; cùm victoris, subiungi. hoc modo.* Imp. Cæsar Augustus, &c. *contrà* Iunius Blæsus Imp. M. Tullius Cicero Imp. *Quod etiam è Suetonij Iulio colligas capite* LXXVI. *cuius id inuentum.* PAG. 62. Distinctio, cū momento ad historiam. Imperatoris nomen soli sibi Aug. sepositi. Vide Velleium lib. II. Diserimen in positu nominis Imperatorij.

Asinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Asinio auis, fratre Druso insignis, Cæsaríque progener destinatus.] *Asinio Pollioni oratori & historico filius natus Asinius Gallus, quem capitis Salonis Delmaticâ vrbe agnomento dixit Saloninum. Seruius auctor in* Stemma Asiniorum. Caussa cognominis Saloninj.

Virg. ecl. 11. *Etsi id cognomen Tacitus & Dio illi nusquam tribuunt, contenti dixisse Asinium Gallum. Is Saloninus duxit Vipsaniam, Agrippæ filiam; dimissam paullò antè à Tiberio, qui ex eâ sustulerat Drusum. Hoc est quod Tacitus lib.* I. *scripsit*: Nec Gallus ideò iram eius leniuit, pridem inuisus tamquam ductâ in matrimonium Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret. *Habuit ex eâ liberos complures. Virilis sexus istos, C. Asinium Saloninum, de quo hîc: Asinium Gallum, de quo Suetonius, & Dio: Asinium Pollionem, qui consul anno vrbis* DCCLVI. *de quo Plinius, Tacitus, Dio & Fasti: Asinium Agrippam, de quo libro sequenti: Asinium Celerem, quem consularem Plinius nominat & ponit sub Principe Caio. Nec vanum est, quod tribuo tam multos. Iubet hoc Tacitus lib.* VI. *vbi de morte Asinÿ Galli patris*: Scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti. *Cui loco abundè lucem fecerint ista. Superest vt virum doctum eripiam è luto. qui hæret, quomodo hîc Asinius Saloninus Drusi frater mortuus dicatur, quem Suetonius & Dio viuum ponunt Claudy æuo? Nam Suetonius ecce, cap.* XIII. *in Claudio*: Conspirauerant ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus, Pollionis ac Messallæ oratorum nepotes. *& Dio lib. vltimo*: Ἀσίνιος δὲ δὴ Γάλλος ὁ τοῦ Δρούσου ἀνεψιὸς μητρὸς ἀδελφὸς ἐπεβούλευσε μὲν τῷ Κλαυδίῳ, *&c. Itaque quasi in pugnâ clarâ, concludit*: Quid verum sit, deus aliquis viderit. *Imò ego homo. Frater enim hic Saloninj, non ipse: ne vltrà turbes, & in simpulo, quod dicitur, excites fluctus.*

Vipsania vxor Asinij Galli.

Multi liberi huic Asinio.

Tacito data lux contra Vertranium.

Qui discordiâ frustrâ quærit inter cõcordes.

Cæsaríque progener destinatus.] *Vti aliquam duceret è liberis Germanici.*

Consulatum ei adcelerauerat Augustus.] *Quem cepit inter suffectos anno vrbis* DCCLIX. *Lapis priscus Romæ*:

C. ATEIO. CAPITONE. C. VIBIO. POSTVMO. COS.

Capito Iŏ consul.

Sed Labeo incorruptâ libertate.] *Patrem æmulatus, virum præclarum & prudentem, qui bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit. Appianus lib.* IIII. Λαβεὼν δὲ ὅτι σοφίᾳ γνώμης, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος τῷ κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἔτι νεῦ ὠφελουμένῳ, τοῦ πιστάτου τοῦ οἰκετῶν τὴν δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ ὠθισθέντας αὐτὸν ὡς ἔθος ἐστὶ Ρωμαίοις ἐλεύθερον, ὅπως τρεφομένῳ ξίφος ἔδωκε καὶ τὸ σφαγεῖον ὑπέσχε.

Labeonis Icti pater egregius.

Iuniæ stirps in parte explicata

Iunia Catone auunculo genita, C. Cassij vxor.] *D. Iunius Silanus, qui consul cum L. Licinio Murenâ, vxorem habuit Seruiliam sororem M. Catonis. Ex iis nata hæc Iunia soror M. Bruti per matrem (nam Bruti pater fuit M. Iunius Brutus) Tertia vel Tertulla cognomento: de quâ notus Ciceronis iocus, Tertia deducta est.*

Manlij Iunios adtingunt.

Manlij, Quinctij.] *Quare Manlÿ? quia Iunÿ Silani, innexi Manliæ genti. T. Manlius Torquatus filium in adoptionem dedit D. Silano. de quo Ciceronem vide* I. *De Finibus, Valerium lib.* V. *cap.* VIII. *De Quinctius nihil dum repperi.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM IV. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

PAG. 63. Seianus adoptionis nomen habuit.

AELIVM Seianum.] *Funestum hoc Romanis caput patrem habuit Seium Strabonem: sed in adoptionem datus alicui ex Æliis, dictus mutato inflexóque, vt solet, patris nomine, L. Ælius Seianus. Id enim prænomen illi Dio dat lib.* LVII. *At in nummo æreo legi adfirmat mihi quidam Tiberium Seianum, cuius hæc inscriptio:* TI. CAESAR. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTVS. AVGVSTA. BILBILIS. *parte alterâ, corona è quercu.* TI. AELIO. SEIANO. *Non vidi ego.*

Iuuenalis explicatur.

Genitus Vulsiniis.] *Quia ergo Vulsinienses Seianus, ideo acutè & non sine morsu Iuuenal.*

——idem populus, si Nortia Thusco
Fauisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hâc ipsâ Seianum diceret horâ
Augustum.

Nursciæ, Volsiniensium dea.

Nam Nortia, vel potius, vt libri meliores, Nurscia, Volsinienses peculiaris dea. Liuius lib. VII. Volsiniis quoque clauos indices numeri annorum fixos in templo Nursciæ Etruscæ deæ diligens talium monimentorum [auctor] Cincius adfirmat. *Vbi velim deleri minutum illud glossema, quod circumscripsi. Tertullianus*: Asculanorum Ancaria dea, Volsinienses Nurscia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.

Apicio

Apicio diuiti & prodigo ſtuprum venum dediſſe.] *Quod idem Dio adfirmat lib.* LVII. *qui M. Gauium Apicium nominat. Sed Apicios eiuſdem notæ & luxus tres reperio. Primum, qui Athenæo nominatus lib.* IIII. *cap.* XX. *qui veteri rep. vixit, quémque à Poſidonio celebratum ait, & auctorem fuiſſe vt Rutilius in exſilium mitteretur. Alterum, qui Auguſti æuo. de quo noſter hîc & Seneca Conſolat. ad Elbiam*: Apicius noſtrâ memoriâ vixit, qui in eâ vrbe ex quâ aliquando Philoſophi vt corruptores iuuentutis abire iuſſi ſunt, ſcientiam popinæ profeſſus, diſciplinâ ſuâ ſæculum infecit. *Qui idem Plinio dictus* nepotum omnium altiſſimus gurges: *& de cuius deliciis volumen Appioni Grammatico ſcriptum, lego in Athenæi lib.* VII. *At tertium, qui in imperio Traiani, cuius mentio apud Suidam in* ὄψρεα. Τραιανῷ ἐν Παρθοις ὅντι καὶ τὴν θαλάσσης ἀπέχοντι ἡμερῶν πολλῶν ὁδὸν, Απίκιος; ὁ ὀψοφάγος ὄψρεα νεαρὰ διεπέμψατο τῶν σοφίας πεθησαυρισμένα. *ſi tamen Traiani ibi vox incorrupta.*

Apicios videri tres fuiſſe.

Diſperſas per vrbem cohortes vna in caſtra conducendo.] *Non per vrbem modò, ſed per opida vicina diſperſæ fuerunt Prætoriæ cohortes, ex Suetonij cap.* XLIX. *in Auguſto*: Neque vmquam plures quàm tres cohortes in vrbe eſſe paſſus eſt, eaſque ſine caſtris: reliquas in hiberna & æſtiua circa finitima opida dimittere aſſuerat. *Caſtra autem hæc ad muros vrbis, haud procul portâ Viminali: qui locus Viuarium vulgò dictus. Vide, ſi placet, Onufrium, in vrbe Româ. Scholiaſtes Iuuenalis ſic deſcribit*: iuxta aggerem primus caſtra poſuit Seianus, id eſt, ſuper Diocletianas: quæ dicta ſunt caſtra Prætoria.

PAG. 64.

Prætoriæ cohortes ſparſim habitæ. Caſtra earum quâ parte vrbis.

In ceteros metus crederetur.] *Monuit me Ioſias Mercerus legendum videri*, dederetur, *vel*, dideretur. *quod verbum ſanè vbique in Tacito velut fataliter corruptum.*

Intérque principia legionum fineret.] *Inter militaria ſigna, ait Suetonius cap.* XLVIII. *in Tiberio. de quo ritu abundè in libris Hiſtor.*

Intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat.] *Intendere manus, principium & cauſſa iurgij etiam hodie apud Italum vulgus. Libro* I. *ſuprà*: Poſtremò deſerunt tribunal, vt quis Prætorianorum militum amicorúmve Cæſaris occurreret, manus intentare, cauſſam diſcordiæ & initium armorum. *Libro* XIII. Simul intendere manus, aggerere probra. *Seneca De clementiâ lib.* I. Conclamatio ciuitatis & fuga eſt, & dis ipſis manus intenduntur. *At quod ſequitur, Seiani os palmâ percuſſum à Druſo: aliter apud Dionem & Zonaram legas, qui Druſum percuſſum volunt à Seiano. Itaque eorum fide reſcribit hîc Vertranius*, Et hic contrà tendentis os verberauerat. *Neutri mihi perſuadent; non illi ſententiam, non hic lectionem. Seianum non tam proruptâ audaciâ fuiſſe crediderim, vt vltrò verberarit Principis Romani filium, Tribuniciâ poteſtate, & imperij conſortem: & conuenit magis in mores Druſi, cui adeò promptæ ad verbera manus, vt hâc de cauſſâ Caſtor ſit cognominatus, teſte Dione ipſo lib.* LVII.

Intendere manus, rixæ nota.

Dio & Zonaras diuerſi à Tacito. Sed errant.

Druſus Caſtor agnominatus, ob violentiam.

Ad vxorem eius Liuiam conuertere.] *Suetonius Liuillam ſemper vocat: vt Claudillam, quam noſter Claudiam. Nec te mouerit.* ἀναχρόνισμα *eſt, vt Secundilla, Tertulla, Quartilla in feminarum nominibus per blanditias frequens. Sic in Muſæo Carpenſi lapis de hac ipsâ Liuiâ,*

SECVNDA TI. CLAVDIVS
LIVILLAES CAESARIS. L.
MEDICA CELER. AEDITVS
A. VESTA.

Liuilla, Claudilla.

Eudemus amicus ac medicus Liuiæ.] *In criminatione medicorum non omiſit eum Plinius lib.* XXIX. *cap.* I. Iam verò & adulteria etiam in principum domibus, vt Eudemi in Liuiâ Druſi Cæſaris.

Eudemus, corruptor medicus.

Quantò ſit anguſtiùs imperitatum.] *Rectè. & dictum in Traiani laudem, qui fines imperij promouit. Dixi ſuprà.*

Hiſpaniæ recens perdomitæ.] *Ab Auguſto. Liuius libro* XXVIII. *de Hiſpaniâ*: Ita ergo prima Romanis inita prouinciarum, quæ quidem continentis ſint, poſtrema omnium noſtrâ demum ætate ductu auſpicioque Auguſti Cæſaris perdomita eſt. *Propter Cantabros ſcilicet & Aſtures, quos ipſe deuicit.*

Hiſpania ab Auguſto domita. Vide Velleium lib II.

Totidem apud Dalmatiam locatis.] *Dalmatia Auguſto tradita, perpetuúmque præſidium in eâ decretum, anno vrbis* DCCXLIII. *Antea inermis fuit. Adi Dionem, lib.* LIIII.

PAG. 65.

Dalmatia quâdo præſidialis facta.

Cetera Africæ per duas legiones.] *Ain' tu duas? Atqui vna legio adtributa Africæ ab Auguſto Tiberióque, te ipſo teſte non vno loco. Libro* IV. *Hiſtoriarum ſcribis*: Legio in Africâ auxiliaque tutandis imperij finibus, ſub Diuo Auguſto Tiberioque principibus, Proconſuli parebant. *Et lib.* II. *Annalium*: Furius Camillus Proconſul Africæ, legionem, & quod ſub ſignis ſociorum, ad hoſtem duxit. *Libro* II. *Hiſtor.* In Africâ legio, cohorteſque dilectæ à Clodio Macro. *Vidimus hunc nexum, & ſoluemus. Vnam legionem ordinariam Africæ fuiſſe, verſimum eſt. Vnde hîc ergo duæ? Per bellum Tacfarinatis abducta è Pannoniâ legio, & in Africam*

Aduerſum ſibi videri Tacitũ.

Nodi eius ſolutio.

cam missa. Supra lib. III. Piso adsequitur legionem, quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur. *Ea ibi mansit biennium paullo amplius, iterúmque in Pannoniam remissa. Hoc ipso libro, statim*: Cæsar post res â Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hostibus reportari Nonam legionem iusserat: nec Proconsul eius anni Dolabella retinere ausus fuerat, iussa Principis magis quàm incerta belli mẽtuens. *At enim quia quo loco quæq. legio hoc ipso anno fuerit, decretum scribere Tacito, & nondum eâ abductâ: ideo duas ecce in Africâ collocauit, in Pannoniâ duas. Atqui tres in istâ debuerat: quod clarum vel ex iis, quæ in seditione trium Pannonicarum legionum dicta suprà. Vbi etiam recensita hæc Nona.*

Tres ordinariæ in Pannoniâ legiones.

Tres vrbanæ nouem prætoriæ cohortes.] *Vigilum autem cur omittit? quæ numero & robore supra vrbanas. Septem enim cohortes erant, institutæ iam inde ab Augusto. Caussa hæc. quia id ævi, inter legitimos iustósque milites, Vigiles non censebantur. Itaque in omnibus bellis ciuilibus Galbæ, Othonis, Vitellij, rara eorum mentio, nullus vsus. E libertinis lecti erant, vile genus, & Vulcani potiùs ministri quàm Martis. Itaque nec Præfecti vigilum inter illustres dignitates mentio Tacito vsquam: cuius auctoritas tamen adoleuit, sicut & militum ipsorum, vti ex Pandectis aliísque scriptoribus clarum. Dicam de hoc omni vrbano milite cum curâ, ad libros Historiarum.*

Cohortes vigilum. Æ nullo aut vili loco.

Præfecti vigilum Tacitus non meminit inter primores.

Et colonis antiquitus Romanis.] *Potius*, coloniis.

Sociæ triremes.] *Vt classis in Danubio, classis in Rheno, classis Forojulij.*

Cerni effigiem eius in monumentis Pompei.] *Statuam æneã in theatro Pompeij. Dio.*

Communes illi cum Drusorum familiâ fore nepotes.] *Considéremus, quæso. Suetonius Claudij filio Druso desponsam Seiani filiam scribit, cap.* XXVII. *in Claudio. nec alius sententiæ est, quod noster lib.* III. *dixit Claudij filio Seianum socerum destinatum. Hæc certa, clara. sed quomodo hîc Drusus quæritur, communes illi fore cum Drusorum gente nepotes? Locum non habet ea querela, vana est. si verè idem Suetonius scribit, Drusum exstinctum post paucos dies, quàm ei Seiani filia esset desponsa. Desponsa* autem ante biennium, vt ex Taciti suprà verbis clarum: ante biennium ergo exstinctus, & simul connubij nepotúmque spes. An aliud aliquid est, quò noster hîc respexit? nemo dicet. In Zonarâ lego, Iuliam Drusi filiam desponsam Seiano: corruptè. quia scribendum Liuiam: intellegitque Germanici sororem, de quâ infrà dicemus, Drusi maioris prolem. Quid nugamur? cùm omnia scrinia excussérimus, non inficiabimur, quin Tacitus guttam attigerit è flumine Lethes.*

Inquisitio in Tacitum.

Filia Seiani quãdo desponsa Druso.

* Anno vrbis DCCLXXIII. Zonaræ lectio vitiosa.

Cornelium aberrasse videri.

Precandam posthæc modestiam, vt contentus esset.] *Mirum genus loquendi, quasi modestia inter deas. Et caue tamen immutes. simile illud è lib.* XV. Sic quoque optimam Fortunam orandam, vt pedes confectus itinerum spatiis equitem assequeretur.

Loquendi nouitia, sed significans ratio.

Vt octo post annos cognitum est.] *Rectè. eo ipso videlicet anno, quo interfectus Seianus, cùm Apicata eius vxor hæc scelera prodidit. Vide Dionem* LVIII.

Consules sede vulgari per speciem mæstitiæ sedentes.] *Id est, in sedibus Prætorum aut Tribunorum, vt Dio interpretari videtur, in morte Augusti, lib.* LVI. καθίζοντο δὲ οἱ μὲν πολλοὶ ὡς ἕκαστος εἰώθει, οἱ δ' ὕπατοι κάτω ἐν τοῖς βαθρίοις, ὁ μὲν τῷ τῶν στρατηγῶν, ὁ δὲ τῷ τῶν δημάρχων. *Verterem ego*: Sederunt autem vulgus Senatorum, quo quisque loco solebat: consules verò infernè in subselliis alter Prætorum, alter Tribunorum. *Nec dissimile est, quod Suetonius scribit, Claudium* de maiore negotio acturum, medium inter Consulum sellas Tribunicio subsellio sedisse. *Humiles autem Senatorum omnium sedes altæ Consulum & excelsæ. Lucanus* V.

Sedes vulgaris in curiâ, quid.

Cõsulum sublimes sellæ.

Vt primùm mæstum tenuêre silentia cœtum,
Lentulus è celsâ sublimis sede profatur.

Lentulus enim ibi consul. & alius poeta quispiam,

Conspicuum signis cùm premet altus ebur.

Eædem cælatæ

Intellegit consulis sellam curulem: in quâ, ornatus caussâ, signa. Idem:

Signa quoque in sellâ nostrem formata curuli
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

Alloquia. Vix propinquorum alloquia.] *Alloquia, propriè in consolatione. notatum aliis.*

Vix diem aspici.] *Ita enim moris, vt limine & domo se continerent in luctu. Plinius lib.* IX. Mitto ad Ariam. rogo vt veniat. quoniam me recens adhuc luctus limine contineret.

PAG. 66. Appius Clausus.] *Lego*, Atta Clausus, *vel* Attius. *Adi lib.* XII. *Annalium.*

Oroſij error. Hæc vulgo iactata.] *Et credita Oroſio, qui libro* VII. *tradit Drusum à Tiberio veneno exstinctum. At me non valdè mouent eiusmodi scriptores, legitimæ historiæ (dicam iratis quorundam auribus) dehonestamenta.*

Velum inter mortuum in toris auru. Laudante filium pro rostris Tiberio.] *Velo quidem interposito, ne Pontificis maximi oculi adspectu cadaueris funestarentur. Seneca, Consolatione ad Martiam*: Tiberius Cæsar

& quem

& quem genuerat, & quem adoptauerat, amisit. ipse tamen pro rostris laudauit filium, stetitque, in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod Pontificis oculos à funere arceret. *Recenset eumdem ritum Dio* LIIII. *in funere Agrippæ, sed caussam eius ignorare fatetur, & quam Seneca dedit, refellit. Verba sunt*: τόν τε λόγον τὸν ἐπ' αὐτῇ εἰπὼν ἐδραπέτασμά τι πρὸ τῆς νεκρᾶς ἐδάτεινας, ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα διὰ τί ἐποίησεν. εἰρηκὼς δ' ὅμως τοῖς μὲν ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, τοῖς δὲ ὅτι τὰ τῶν τιμητῶν ἔπραττεν, οὐκ ὀρθῶς προσέβαλεν. οὔτε γὰρ τὸν ἀρχιερέα ἀπείρητον νεκρὸν ὁρᾶν, οὔτε τὸν τιμητὴν, πλὴν αὖ τὸ τέλος τὸν ἀπογραφῆς μέλλειν ἐπάξειν. *Id est*: Sed & laudationem Agrippæ Augustus recitauit, velo quopiam ante mortuum expanso. Id cui rei factum, mihi non liquet. Tamen alij volunt ideò, quia Pontifex esset: alij, quia obiret munera Censoris. Neutri rectè. Neque enim vel Pontifici mortuum aspicere nefas: neque Censori, nisi cùm finem censioni imponit, conditque lustrum. *Hæc Dio. sed ego existimo, de Pontifice Senecam* *vera dicere. Sacer enim: ideóque non ipsum solum arceri aspectu funesto, sed & statuas deorum voluerunt. Quæ si in loco positæ, vbi supplicia & cædes, velari eas mos fuit, aut transferri. Notat ipse Dio lib. vltimo.* Claudius, *inquit*, delectabatur gladiatoribus, & præsertim meridianis. Ideò plerosque seruos, qui dominos sub Caio aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebat. Eorumque tantus fuit numerus, vt Augusti statuam eo loci positam iusserit transferri, ne aut semper adspiceret cædes, aut semper velata esset. *Mos rarus: & cuius vestigia non alibi mihi visa.*

De caussâ eius facti Dio dissentit.

Facit à Senecâ Tacit. li. 11. Neque Imperatorem auguratu & vetustissimis cærimoniis præditum contrectare feralia debuisse.

Statuæ item velabantur.

Inter quos dilegerat Iulium Postumum.] *Est'ne ille, qui Præfectus Ægypto postea? de quo Romæ lapis,*

PAG. 67. Iulius Postumus.

TI. CLAVDI. CAESARIS. AVG. GERMANICI. PONT. MAX. TRIB. POT. VII. COS. IIII. IMP. XV. P. P. CENSORIS.

∴∴∴∴ LIBERORVMQVE

EX VOTO. SVSCEPTO. C. IVLIVS. SEX. F. COR.

POSTVMVS. PRAEF. AEGYPTI.

Vix puto. Claudij enim ævo ille floruit, non hoc Tiberiano. Magis ergo vt referas ad eum quem, Velleio indice, nouimus Consularem & illustrem. Quintus Postumius, *inquit*, vir Consularis Præpositus Delmatiæ, ornamenta meruit triumphalia.

Proconsul Hispaniæ vlterioris.] *Id est Bæticæ Hispaniæ: quæ populo relicta, & ideò in eâ Proconsul. Reliqua Hispania Cæsaris erat, dictúsque Hispaniæ citerioris Prætor, siue Legatus. Dio & Strabo.*

Hispaniæ diuisio.

Ob atrocitatem temporum in insulam Amorgum deportatur.] *Placet olim emendatio*, atrocitatem morum. *quam velim distinctione tuuari hoc modo*: de vi publicâ damnatus ob atrocitatem morum, in insulam. *Facilis exscribentium lapsus repetitione syllabæ*, tem morum. *Etsi non sum ignarus à Suetonio* temporum atrocitatem *dictam, Calig. cap.* VI. *sed hîc vt censeo parum opportunè. Puto autem pertinuisse ad Serenum caput hoc legis Iuliæ*: Iuliâ de vi publicâ tenetur, qui cùm imperium potestatémve haberet, ciuem R. aduersus prouocationem necauerit, verberauerit, iusserítve quid fieri, aut quid in collum iniecerit vt torqueatur.

Probata coniectura in Tacito

Caput legis Iuliæ de vi publicâ.

Pater Sempronius.] *Qui adulter in Iuliâ, suprà lib.* I.

Osculum ludicrum.] *Quod celebratum Romæ, non Romanâ linguâ. Strabo lib.* V. Ἴδιον δέ τι τοῖς Ὀσκοις καὶ τοῖς Αὐσονίοις ἔθνεσι συμβέβηκε. τὸ μὲν γὰρ Ὀσκων ἐκλελειπότων, ἡ διάλεκτος μένει ἐν τοῖς Ρωμαίοις, ὥστε ποιήμασι σκωπτικοῖς κατά τινα ἀγῶνα παίζειν, καὶ μιμολογεῖσθαι. *Censent idem, cum Atellanis ludis: nec errant. Nam Atella, Oscorum vrbs. Sermo autem Oscus, diuersus à Latino. Titinnius.*

Osci ludi.

Qui Oscè & Volscè fabulantur, nam Latinè nesciunt.

Quo & Campani vsi videntur, &, vt Liuius alibi me docet, Samnites.

Quanquam nouo homini Censorium funus.] *Quæri video quid sit censorium funus. Vertranius censuit, id esse in cuius nimiam pompam, vt in opus censorium, animaduertere Censoribus licuisset, nisi iussus Prætoris adfuisset. Nimis velim ad manum mihi laurus sit, quam mordeam: ita præcordia mihi saliunt ad risum. Alij idem putant Funus publicum, Funus censorium, Funus indictiuum. Non audio. arbitror ego Funus publicum & Indictiuum, eadem: nec aliud esse, quàm cùm denuntiatur & indicitur publicitus per præconem. Censorium, partem eius esse: id est, vt omne Censorium funus, Publicum sit (qui enim aliter honoratum esse potest?) at non omne Publicum, Censorium. Vt inter magistratus, honoratissimi Censores, ísque cumulus quasi reliquarum dignitatum: sic inter funera illud, primo loco. Itaque Capitolinus de Pertinace*: Funus imaginarium ei & Censorium ductum est, & ab ipso Seuero funebri laudatione honoratus est. *Tacitus de Sabino fratre Imperatoris*: Funusque Censorium Flauio Sabino ductum. *Et lib.* XII. Decretum Claudio censorium funus, & mox consecratio. *Quâ ergo notâ eximium hoc funus? Credo istâ, vt omnia in eo purpurea essent, vestes straguláque. in aliis, tantùm purpurâ*

Censoritium funus.

Vertranij ridicula sententia.

Funus publicũ & Indictiuum eadem.

Eius pars censorium.

Id honoratissimum.

Notæ eius funeris.

pura prætexta. Non obscurè annuere mihi videtur Polybius, lib. VI. Vbi autem præclarus aliquis ex domesticis obiit, instituunt funeris apparatum, & circumfusi qui similes magnitudine ac staturâ videntur, vestes capiunt; si consul vel prætor fuit, purpurâ prætextas; si censor, purpureas; si triumphalis, auro intextas. *Postrema Græcè sic habent:* ἐὰν μὲν ὕπατος καὶ στρατηγὸς ᾖ γεγονώς, ὡσεὶ πορφύρας. (*intellego* ἐσθῆτας λαμβάνειν.) ἐὰν δὲ τιμητὴς, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκὼς, διαχρύσους. *Publico autem funeri opponitur, Tacitum. id est, sine pompâ, sine dissignatore, sine ludis, præcone, indictione, silens & quietum. Seneca, De Tranquillitate lib.* I. *cap.* I. Quid opus est sæculis duraturæ componere? Vis tu nunc id agere, ne te posteri taceant? Morti natus es. minus molestiarum habet funus Tacitum.

* triumphalis, auro intextas.

*At de triumphali, sub principibus nihil legi: & videtur cõfusum eum Censorio. Nam & Claudius & Pertinax eo elati, tanquam dignissimo.

* *E Polybij verbis suspicêre distinctum Censorium funus à Triumphali fuisse, & hoc dignius. Mihi ita non videtur. Primùm, quia nemo Latinorum Triumphale nominat. Deinde, quia Censorium reperio Principibus ipsis ductum (vt Claudio, vt Pertinaci:) quos constat honestissimo affectos. Tertiò, quia illa ipsa ornamenta quæ Triumphali tribuit Polybius, reperire est in isto. Vide Xiphilinum in Seuero. Currum huic interuenisse, ritu triumphantium, non opinor. Nam quod in Propertio legis,*

Triumpale funus, idem Cẽsorio.

Cuius honoratis ossa vehantur equis:

Non in eo currus.

verius est, aquis. *& illeipse poëta superiori eius libri Elegiâ, in amne infero distinxit duplices sedes &* * *nauigationes. Quod in Dione etiam scriptum funere Augusti, imaginem eius vnam (tres enim fuerunt) vectam ἐφ' ἅρματος πομπικοῦ, id est* curru triumphali, *vt interpretes volunt: ego mallem,* curru pompali. *& Carpentum intellegam, quo per pompam Circensium dij transuecti. Hoc enim noui honoris genus oppositè tributum nouo diuo.*

Propertij alia lectio.

* *Turbáque diuersâ nauigat amnis aqua.* Dio seorsum à vulgo intellectus.

Effigiem apud forum Augusti.] *Vbi in vtrâque porticu ab ipso Augusto locatæ statuæ omnium veterum ducum. Suetonius.*

In foro Augusti statuæ illustres.

Procurator Asiæ Lucillius Capito.] *Eadem omnia è Tacito Dio, lib.* LVIII. *in extremo.*

Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari.] *Non alibi tam expressi ritus in legendo Dialı. Ait,* patricios. *Quia cùm quindecim Flamines essent, ex iis tres primi instituti à Numâ, non nisi ex patribus legebantur: iique Maiores dicti. alij etiam è plebe, appellatíq. Flamines minores. Addit,* confarreatis parentibus. *quia, vt Plinius ait,* in sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat. *Triplex enim matrimonij contrahendi mos, Vsu, Farre, Coëmptione. Antiquissimum genus, Farre videtur, quod Dionysius appellat* γάμων κυρίους τοὺς ἱερεῖς νόμους. *erátque necessum non solùm Flaminem nasci confarreatis parentibus, sed & ipsum cum Flaminicâ farre iungi. Seruius Danielis in excerptis à Pythœo:* Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant, Vsu, si, verbi gratiâ, mulier anno vno cum viro, licet sine legibus fuisset. Farre, cùm per Pontificem Max. & Dialem Flaminem per fruges & molam salsam coniungebantur: vnde Confarreatio appellatur, ex quibus patrimi & matrimi nascebantur. Coëmptione verò atque in manu conuentione, cùm illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, vt si quis prior fuisset defunctus, locum hereditatis iustum alteri faceret. *Iterum alibi:* Quid enim est aliud dextræ, quàm in manum conuenire? quæ conuentio eo ritu perficitur, vt aquâ & igni adhibitis duobus maximis elementis, natura coniuncta habeatur. quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus Flaminem & Flaminicam iure Pontificio in Matrimonium necesse est conuenire. *Et paullò post:* Mos fuit Flamini ac Flaminiæ vt per Farreationem in nuptias conuenirent, sellas duas iugatas, ouili pelle superiectâ poni, eius ouis quæ hostia fuisset: & ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica residerent. Confarreationes autem nitru dirimit. *Pulchræ reliquiæ. Adde Festum in Diffarreatio, & Arnobium lib.* IIII. Vxores enim dij habent, atque in coniugalia fœdera conditionibus veniunt antè quæsitis. Vsu, farreo, coëmptione, genialis lectuli sacramenta conducunt.

Mos legendi Flaminis Dialis.

Flamines Patricij, & maiores.

Plebei & minores.

In sacris confarreatio.

Matrimonium triplex.

Farre iunctum

Seruij fragmẽtum, quod bene ista explicat

Ritus farreationis.

PAG. 68. Et quando exiret è iure patrio.] *Defectum locum censeo: & deesse quæ ad cæremoniarum difficultatem pertinent. Qui cautus cærimoniæq; Flaminio adiunctæ, habes apud Agellium lib.* X. *cap.* XV.

Flaminica Dialis.] *Flaminia, appellari mulier ipsa videtur, ex lapide prisco,* MARCELLA. FLAMINIA. AVGVSTÆ.

Flaminia.

Augusta sedes inter Vestalium consideret.] *Quibus locus è regione Prætoris. Suetonius Aug. cap.* XLIIII. Solis virginibus Vestalibus locum in theatro separatim, & contra Prætoris tribunal dedit.

Vestales in theatro vbi sedebant.

Cùm pro incolumitate Principis vota susciperent.] *De quibus dicam Annali* XVI. *Ceterùm notat Dio hoc anno prima decennalia Tiberij Cæsaris celebrata: quorum originem petit ab eodem scriptore lib.* LIII.

Vota annua.

Non vt stipendiariis pecuniæ redderentur.] *Id est Gallis prouincialibus, quos exhauserat.*

Quartam

Quartam accusatoribus, secundum necessitudinem legis.] *Legis, vt censeo, Iuliæ de Maiestate. Nam quod aly de Papiâ suspicantur, refuto. Dicit à me Tacitus, qui cuncta in hac quæstione exercita scribit lege Maiestatis. Quarta autem præmium, non in hâc solùm, sed etiam De repetundis lege. de quâ ipsâ nihil abnuo, quin hîc accipiamus. Asconius in Verrem non vno loco ostendit, Quadruplatores dictos à præmio quartæ, quam consequebantur. Innuit ipse Cicero lege & more id receptum*: Non enim, *inquit*, spolia C. Verris, sed existimationem populi Rom. concupiui. *Fortasse & in criminibus aliis præmium idem. Ideò vulgare præmium id interpreter in Paullo, l.* XIII. *De iure fisci*: Heredem, *ait*, eius vltra vulgare præmium nihil consecuturum. *De lege Maiestatis, auctor mihi adfirmandi Iosephus lib.* XIX. *vbi de seruis, quos Caius in dominos emittebat*: ῥᾴδιον γὰρ, *inquit*, ψευσαμένοις τε καὶ τῆς κυρίων πεπίστευται, καὶ τὰ χρήματα ἐνδείξασιν αὐτῶν, ἅμα ἐλευθέροις τε εἶναι καὶ πλουσίοις, μίσθῳ τῶν κατηγορεῖν, διὰ τὰ ἆθλα αὐτοῖς προκεῖσθαι τὰς οἰκίας τῆς ἐπιών. *id est*: Facile enim iis & mentientibus contra dominos credi, & opes aperientibus simul liberis diuitibusque fieri: propter præmium accusationum, quo octaua bonorum pars iis proposita. *Si octaua seruo; bene colligo, libero quartam. Nec in seruili accusatione aliud capere persuadeor, quàm crimen maiestatis. Illud moneo, Principum æuo, non tam ex lege quàm arbitrio Senatus præmia decreta. Libro* VI. *infrà*: Quâ damnatâ cùm præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho trib. pl. intercessit. *Sic libro* XVI. Liberto & accusatori præmium operæ (*non pecunia vlla sed*) locus in theatro inter Tribunicios viatores datur. *Interdum certa pecunia adtributa, vt Eprio Marcello quinquagies* H-S, *Thrasea damnato*: *Regulo septuagies* H-S *& sacerdotium, damnato Crasso. Tacitus Ann. lib.* XVI. *& Histor.* IIII. *Nec prætereundus hîc Dionis locus, qui de præmiis eorum qui Cæsaris percussores accusabant*, χρήματα, *inquit*, ἐκ τῶν ἀλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τιν ἐκείνου, εἴ τινα ἄρα ἔχων ἦν, τό, τε μηκέτι μητ' αὐτὸν, τέκνα τε ἐκγόνους αὐτοῦ στρατεύεσθαι, ἐλάμβανον. *id est*: Præmium accusationis pecuniam accipiebant è bonis damnati, & honorem aut magistratum quemcumque is gerebat: item vacationem à militiâ, sibi, liberis, nepotibus. *Vt videantur legis eius Pediæ exemplo instituta præmia accusatorum.*

PAG. 69.

Quarta, præmium in crimine Maiestatis.

Item repetundarum.

Quarta, vulgare præmium accusatorum.

Seruis octaua præmium.

Variatum in his præmiis, pro arbitrio Senatus.

Messallinus Cotta censuit cauendum Senatusconsulto, vt quamquam insontes magistratus prouincialibus vxorum criminibus plecterentur.] *Et cautum non dubiè hoc anno. Si enim antè; quorsus hæc sententia? Tamen Vlpianus De Officio Proconsulis, decretum id refert ad Cottam & Messallam Coss. id est, ad quartum ante annum. Ait*, Proficisci quidem Proconsulem melius est sine vxore, sed & cum vxore potest dummodo sciat Senatum Cottâ & Messallâ Coss. censuisse futurum, vt si quid vxores eorum qui ad officia proficiscuntur deliquerint, ab ipsis ratio & vindicta exigatur. *Vir * doctissimus conatur legere*, Senatum Cottâ Messallino consulente censuisse. *acutè: sed me iudice, non exsoluet vllum acumen Domitium hâc culpâ.*

Dissidium inter Vlpianum & Cornelium.

Sed Vlpianus certè errat.

* Cuiac. obseruat. lib. VI. cap. XXX.

Vt suprà rettuli.] *Libro* I.

Pisonémque grauius secreti sermonis incusauit.] *Mendum arguunt multa. Primum, quòd accusator nemo expressus, vt solet. quòd Tiberius ipse incusasse eum dicitur, insolens Imperatori. quòd pars accusationis spreta dicitur, vt atrocior vero: quod non euenisset Principe accusante. Nequis dicat non legitimam accusationem fuisse, tantùm Principis mandatum: ecce addit* Ceterorum receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. *At reus recipi sine accusatore non potuit. Lego igitur*, Pisonem Q. Granius. *Granij Romæ non ignoti iamdiu inde à Lucilij æuo, apud quem Granius præco: & infrà lib.* VI. *Granius Martianus, suprà lib.* I. *Granius Marcellus.*

Mendosus locus.

Fortassè emendatus.

Relatum de Cassio Seuero exsule.] *Qui primus flexisse dicitur ab illâ rectâ & vetere dicendi viâ. quem & historiam scripsisse comperior ex Tertulliani Apolog. & Suetonij Vitellio, cap.* II. *Eius laudes vide apud Senecam patrem lib.* III. *Controuers. initio.*

Cassius Seuerus.

Per immodicas inimicitias.] *Suspectum.*

Vt iudicio iurati Senatus Cretam amoueretur.] *Quod sub Augusto ei accidit, scriptis etiam libríque abolitis. Sueton. Calig. cap.* XVI. *noster suprà, lib.* I. *Ait, iudicio iurati Senatus. quod erat, cùm Senatus deum testem aduocabat, se censiturum, quod è fide suâ réque publicâ videretur. Liuius lib.* XLII. Vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret decerneretque. *Lib.* XXX. Patres igitur iurati (ita conuenerat) ita censuerunt, vti Consules prouincias inter se compararent. *Appianus lib.* II. *Ciuil.* τότε μὲν δεξάμενοι τὸ λεχθὲν οἱ ἕτεροι, ὕστερον σφίσι ψῆφον αὐαδοθῆναι περὶ τῶν Καίσαρος ὅτι ὄρκῳ. *Tacitus hoc ipso libro*: P. Suillium amouendum in insulam censuit tantâ contentione animi, vt & iureiurando obstringeret è rep. id esse. *Morem eum posteà obtinuisse in omni Senatu, idque lege quâdam Traiani, colligas ex Plinij verbis, lib.* V. *epistol.* Quinetiam Dextrum, qui primus diuersum censuerat, perlatâ lege de Senatu habendo, iurare coëgit è republicâ esse quod censuisset. *Græci id vocabant* ἐφ' ᾧ συμβαλλῶ: *& formula*

Iuratus Senatus.

Idem mos Græcis.

eius eleganter expreſſa apud Xenophontem περὶ ἀναβάσεως Κύρ. *lib.* v. *in oratione Hecatonymi:* εἰ μὲν συμβαλλόμενοι ἃ βέλτιστά μοι δοκεῖ ἦ, πολλά μοι ἀγαθὰ ἥξοιτε. εἰ δὲ μὴ, πάντα τἀναντία. αὖτη δὲ ἐκ τοῦ συμβολὴ λεγομένη ἦ, δοκεῖ μοι παρεῖναι. *Sed is mos quando primùm cœpit? haud temerè dixerim. Puto tamen Coriolani ætate. in cuius cauſsâ Tribuni plebis volunt & impetrant*, vt Senatus iuratus ſententiam dicat, vti ſtet in conſeſſu iudicum. *Dionyſius ait, lib.* VII.

Saxo Seriphio.] *Verè, ſaxo. Vide Strabonem lib.* X.

Caſſij diuturnitas in exſilio

Conſenuit.] *Benè*, Conſenuit. *Nam annos* XXV. *in exſilio hæſit. Euſebius Chronicis*: Caſſius Seuerus orator egregius XXV. exſilij ſui anno, ſummâ inopiâ, moritur: vix panno verenda contectus.

Similis planè in Quinctiliano narratio.

Plautius Siluanus Prætor Aproniam coniugem in præceps iecit.] *Similis at non eadem res narrata Quinctiliano lib.* VII. *cap.* III. Id autem genus, de quo nouiſſimè dixi, non ſolùm in ſcholis ſæpe tractatur, ſed etiam in foro. Nam id eſt in cauſsâ Næuij Apruniani (*lego*, Nonij Aproniani) ſolùm quæſitum, Præcipitatáne eſſet ab eo vxor, an ſe ipſa ſuâ ſponte iecisſet. Quam actionem equidem ſolam in hoc tempus emiſeram: quod ipſum feciſſe ſeductum iuuenili cupiditate gloriæ fateor. *De hoc ipſo autem Plautio lapis*,

Ti. Plautius.

TI. PLAVTIO. M. F. M. N.
SILVANO. AELIANO.
PONTIF. SODALI. AVGVSTALI
III. VIR. A. A. A. F. F. Q. TI. CAESARIS
LEG. LEG. V. IN. GERMANIA.

Id eſt, Triumuiro auro argento ære flando feriundo, Quæſtori Tiberij Cæſ. Legato Legionis quintæ.

Vrgulania Siluani auia.] *Vrgulanij in gente Plautiâ ſunt. Lapis.* A. PLAVTIVS. M. F. VRGVLANIVS. *& Suetonij Claudio. Plautia Vrgulanilla, non Herculanilla eius vxor: quod rectè monuit ex vet. libro Torrentius.*

Nam priores duces ſibi impetrando.] *corrigo*, vbi impetrando.

Statuæ pro triumpho.

Tres laureatæ in vrbe ſtatuæ.] *Furij Camilli, L. Apronij, Iunij Blæſi. De ſtatuis triumphalibus Plinius. & Tacitus in Agricolâ:* Igitur triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata decerni iubet.

Raptabat Aphricam Tacfarinas.] *Non*, reptabat, *vt vulgò. Alibi*: Igitur raptare inter ſe, immittere latronum globos.

Prolemæus Africæ rex.

Ptolemæo Iubæ filio.] *Quem Caius poſtea interfecit. Sueton. cap.* XXVI. Ptolemæum regis Iubæ filium conſobrinum ſuum (erat enim & is M. Antonij ex Scelenâ filiâ nepos) interfecit. *Seneca De Tranquillitate*: Ptolemæum regem Africæ, Mithridatem Armeniæ, inter Caianas cuſtodias vidimus. Alter in exſilium miſſus eſt: alter, vt meliore fide mitteretur optabat. *Ex verbis Senecæ appâret dimiſſum Ptolemæum, ſed per viam iuſſu Caij interfectum.*

P. Dolabella.

Proconſul eius anni P. Dolabella.] *Cuius memoriam in Illyrico ſeruat lapis*,

P. CORNELIO
DOLABELLAE. COS.
VII. VIRO. EPVLONI
SODALI. TITIENSI
LEG. PRO. PR. DIVI. AVGVSTI
ET. TI. CAESARIS. AVGVSTI
CIVITATES. SVPERIORIS
PROVINCIAE. HILLYRICI

Thubuſcum opidum.] *Mauritaniæ Cæſarienſis. aliâs, Tubuſuptus, & Succubæ dictum.*

PAG. 70. Emendatus Cornelius.

Perculſa gens & culpæ neſcia.] *Imò*, culpæ conſcia. *atque ita ſcribo. Nam ſuprà ait*, prædarum receptorem & ſocium prædandi fuiſſe Garamantum regem, miſſis leuibus copiis. *Non ergo extra culpam.*

Quàm vetus mos mittendi ſcipionis ſiue ſceptri.

Scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera ferret.] *Et valdè quidem antiqua. Siquidem Porſenæ regi ea miſſa lego apud Dionyſium lib.* V. ἡ δὲ τῆς ῥωμαίων βουλὴ μὴ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς τυρρηνῶν συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο Πορσένᾳ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφαντίνον καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο. *Nec prius veſtigium, opinor, eius ritus.*

Ambigua lectio. Calles prouincia. Adi Turneb. lib. III. cap. IX. & XXII.

Cui prouincia vetere ex more Cales euenerat.] *Vtrum Calles hîc legimus, an Cales? Si Calles: interpretor ex Suetonij loco, in Iulio cap.* XIX. Opera ab optimatibus data eſt, vt prouinciæ futuris Conſulibus minimi negotij, id eſt ſiluæ calleſq. decernerentur. *Vt antiquitus quidem calles, (eo nomine intelligimus curam publicorum ſaltuum calliúmque, in quibus pecora paſcebantur, ære aliquo conſtituto) prouincia Quæſtorum fuerit: interdum & Cõſulum, ſi bella nuſquam aut hoſtis.*

aut hostis. Sed nec Cales mihi displiceat: vt in eo oppido Quæstoris fuerit sedes. Sic enim in Liuio lego, Pisas Consulibus decretas, &, Tarentum Prætoribus: & lib. XXV. Nero prætor Suessulam sortitur. *quibus opidorum nominibus, loca scio intellegi vicina. Veteri autem rep. ante Sullam, cùm octo Quæstores essent, éxque iis duo Militares, duo Vrbani: satis constat quattuor reliquos prouincias in Italiâ aut certè Siciliâ habuisse: externis prouinciis imperio nondum adiunctis. Eas puto sic constituendas, (quid enim nisi arbitrium interponam in re cascâ & obscurâ?) Aquariam siue Frumentariam, Ostiæ: cuius mentio Ciceroni pro Cn. Plancio, pro Muranâ, & Interrogatione in Vatinium testem. cui Quæstori ora tota maris inferi, subuectio frumenti, res nautica, aliáque talia curæ. Secundam Gallicam, Arimini. Meminit Suetonius in Claudio, cap.* XXIIII. Detractâ Quæstoribus Ostiensi & Gallicâ prouinciâ, curam ærarij Saturni reddidit. *Video ibi *virum doctum velle,* callium prouinciâ: *eruditè fateor & acutè. & tamen sustinet assensionem meam Plutarchi locus Sertorio: quem Quæstorem designatum ait Galliæ circumpadanæ. ταμίας, inquit, ἀποδειχθεὶς ἐπὶ Πάδον Γαλατίας. Tertiam Calibus, ad Vulturnum flumen. qui Quæstor tractui Campano Sidicinóque præfuit Brundisium vsque. Eam non alio tibicine fulcire possum, quàm hoc loco. Quartam adhuc quæro. nisi si fuerit in Siciliâ Lilybæi. argumento, quòd ea prima prouinciarum facta: & quòd etiam inferiori æuo cùm missus illuc Prætor, semper in Siciliâ duo Quæstores Syracusanus & Lilybætanus.*

Cales, Quæstorũ prouincia. Lib. XXXVI. Lib. XLV. Prouinciæ Quæstorum antiquitus.

Aquaria, Ostiç. Vide Antiquas meas, lib. I. cap. XII.

Gallica, Arimini.

*Torrentium in eum locum.

Campana, Calibus.

Sicula, Lilybæi

Nomen viri Q. Vibius Serenus in Senatum inducti sunt.] *Puto legendum totum locum,* reus pater, accusator filius (nomen vtrique Vibius Serenus) in Senatum inducti sunt. *Nec malè etiam coïuerit hiulca aliâs oratio, traiectus verbis:* reus pater, accusator filius in Senatum inducti sunt. Nomen viri Q. Vibius Serenus, ab exsilio retractus. *Elige.*

Tacitus correctus.

Et tum catenâ vinctus, perorante filio. Præparatur adolescens multis munditiis.] *Audio virum magnum & meritis in litteras clarum Err. Memmium legere:* perorante filio pater. Paratus adolescens. *Et rei & hominis caussâ quis non comprobet?*

Memmij coniectura.

Robur & saxum minitantium.] Robus, *ait Festus,* in carcere is locus, quò præcipitatur maleficorum genus, quod antè arcis robusteis includebatur. *Liuius* XXXVIII. Vt in carcere instar furis & latronis vir clarissimus includatur, & in robore ac tenebris exspiret, deinde ante carcerem nudus proiiciatur. *Plautus Pœnulo:*

PAG. 71.

Robur in carcere.

Vos ego iam detrudam ad molas: inde porrò ad puteum atque robustum codicem.

Plautus explicatus.

Et alluśit per iocum idem Capteiueis:

At ego faciam vt pudeat, nam in ruborem te totum dabo.

vbi malim scribi, in robur. *Nec tamen omiserim, hîc in Tacito, Robur videri potiùs supplicij locum quàm custodiæ. Valerius ita accepit, lib.* VI. *cap.* III. Quinetiam familiares Gracchorum, nequis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt. *& Lucanus lib.* II.

De robore præcipitati.

Sæua Tribunicio maduerunt robora tabo.

Itémque Calpurnius, scitus sanè declamator, Decl. V. Video carcerem publicum saxis ingentibus structum, angustis foraminibus tenuem lucis vmbram recipientem. In hunc coniecti, robur Tullianum prospiciunt: & quoties iacentes ferrati postis stridor excitat, exanimantur, & alienum supplicium aspectando (*ita inibi lego*) suum discunt. *Ex quo clarè discas robur hoc in Tulliano fuisse, id est carcere interiore loco.*

Post damnatum Libonem missis litteris exprobrauerat suum tantùm studium sine fructu fuisse.] *At in damnatione Libonis nulla mentio huius Sereni, nullæ partes.*

Interfessit Gallus Asinius.] *Vulgò vitiosa distinctio. Scribe totum locum,* interfessit. Gallus Asinius G.a. D. claudendum censere. *id est, censebat. Intercedendi Aspernandique verba ad Cæsarem ipsum referenda sunt, qui iure Tribuniciæ potestatis interfessit decreto, inuidiæ minuendæ.*

Vitiosa distinctio in Tacito.

Suillium Quæstorem quondam Germanici.] *Gloriatur ipse in oratione contra Senecam:* Se Quæstorem Germanici; illum domus eius adulterum fuisse.

Suillius.

Ex quîs magnarum sæpe rerum motus oriuntur.] *Lego,* monitus oriuntur. *Non enim vllos motus ex accusatione aliisque talibus oriri vult: sed rerum salubrium exempla monitionésque. Qui reuerâ pulcherrimus historiæ fructus.*

PAG. 72.

Neque alia rerum.] *Emendaui,* neque aliâ re Rom. *Rem Romanam hoc sensu non semel dixit, vt monui suprà.*

Res Romana.

Ceterùm vt profutura, ita minimum oblectationis adferunt.] *Dixit idem Thucydides:* καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον φανεῖται.

Sententia è Thucydide.

Laudatóque M. Bruto, C. Cassium Romanorum vltimum dixisset.] *Hoc quidem Bruti ipsius elogium fuit de Cassio iam mortuo: publicéque dixit,* ἔχαιρεν ἄνδρα ῥωμαίων τὸν Κάσσιον. *Plutarchus in Bruto. Inde ergo magnificam eam vocem Cremutius sumpsit. Omnino simile est, quod de Bruto, & ad Brutum, Lucanus canit:*

De Cassio insigne dictum.

O decus imperij, ſpes ô ſuprema Senatus
Extremum tanti generis per ſæcula nomen.

Satrius Secundus. Satrius Secundus & Pinarius Natta Seiani clientes.] *Alterius mentio Senecæ, in Conſolatione ad Martiam huius Cremutij filiam*: Propone, *inquit*, illud acerbiſſimum tibi tempus, quo Seianus patrem tuum clienti ſuo Satrio Secundo congiarium dedit. Iraſcebatur illi ob vnum aut alterum liberius dictum: quod tacitus ferre non potuerat, Seianum in ceruices noſtras nõn imponi quidem, ſed deſcendere. *ſcribo*, eſcendere, *id eſt*, *pedetentim & per gradus Imperatorem fieri.*

Correctus iocus Cremutij. Hunc Caſſium, hunc Brutum, nuſquam latrones & paricidas, quæ nunc vocabula imponuntur.] *Adſpexit ad has ſeruilis adulationis voces idem Lucanus, de Pompeij cæde:*

Lucani liberũ os in Principes ——ſcelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas?

Qui poëta vbique tam liberi imò licentiùs ſtili in Principes eſt, vt mirer ea ſcripta ſub Principe. & quidem tali.

Aſinij Pollionis hiſtoriæ. Aſinij Pollionis ſcripta.] *Qui* XVII. *libros Hiſtoriarum ſcripſit, auctore Suidâ. Citat Suetonius, & alij.*

Non accurata ſupputatio Taciti. Illi quidem ſeptuageſimum ante annum.] *Rotundum numerum poſuit, non verum. qui erat* LXVI. *Facilis ſupputatio. Nam bellum Philippenſe anno vrbis* DCCXI. *at nunc annus* DCCLXXIIX.

Generoſa Cremutij mors. Egreſſus dein Senatu, vitam abſtinentiâ finiuit.] *Diſtinctè totam hiſtoriam Seneca*: Vſus itaque balneo, & quò plus imponeret, in cubiculum ſe quaſi guſtaturus contulit: & dimiſſis pueris, quædam per feneſtram vt videretur ediſſe, proiecit à cænâ. Deinde quaſi (*cornu rupta interpunctio ab ignaris moris priſci, ſcribe*, proiecit. A cænâ deinde quaſi. *Mos vulgo obtinebat vt in balneo, aut ſtatim poſt balneum aliquid ſumerent, quod vocabant Guſtare & Guſtum, & deinde nihilominus venirent ad legitimam cænam)* iam ſatis in cubiculo ediſſet, abſtinuit: alteroque die & tertio idem fecit. Quarto ipsâ infirmitate corporis faciebat indicium. Cognito conſilio eius, publica voluptas erat, quòd è faucibus auidiſſimorum luporum educeretur præda. Accuſatores, Seiano auctore, adeunt conſulum tribunalia: queruntur mori Cordum, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæſtione, an mortis rei perderentur. Dum deliberatur, dum accuſatores iterum adeunt, ille ſe abſoluerat. *Quem locum eo libentiùs adſcripſi, vt ab alio depoſitum emendarem. Corruptum enim illud*, an mortis rei perderentur: *& ad Oedipum relegat nos Pincianus. In libro manuſ. legi*, proderentur. *itáque cum adſeueratione emendo*, an morte rei prohiberentur. *Probat ipſe Seneca, ſtatim*: Fles quòd quemquam tuorum mori neceſſe fuit? Pænè non licuit.

Poſt balneum, Guſtus.

Seneca emendatus.

Ædiles cremabant libros. Libros per Ædiles cremandos cenſuêre patres.] *Aliâs id per Triumuiros factum. In vitâ Agricolæ.* Delegato Triumuiris miniſterio, vt monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. *Aliâs per Prætorem. Valerius*: Græcos Numæ libros L. Petillius Prætor vrbanus ex auctoritate Senatus per victimarios igne facto in conſpectu populi cremauit. *Primus Romanorum hanc ingenij ſui pœnam ſubiit Labienus. Vide pulchra apud Senecam patrem lib.* X. *Controuerſ. initio.*

Interdum Triumuiri.

Aliâs Prætor.

Sed manſerunt occultati, & editi.] *Occultati à filiâ, & ab eâdem poſteà editi. Itaque nihil muto. Vertranio tamen placet*, & abditi. *Non moris Tacito, bina verba ponere eiuſdem rei. Vide Senecæ* I. *caput Conſolat. ad Marciam. Scripſerat hic Cremutius bella ciuilia & res Auguſti: exſtántque fragmenta, ex quibus genus dicendi colligas, in Suaſoriâ Senecæ de morte Ciceronis.*

Cremutius bellorũ ciuilium ſcriptor.

PAG. 73. Præfectus Latinarum, è iuuentute. Præfectum vrbis Druſum.] *Capio Druſum Germanici filium. Moris enim vt Latinarum diebus præficeretur vrbi adoleſcens aliquis ex primâ nobilitate. Dico adoleſcens, quoniam, vt Mutius ait*, ex eâ ætate præfectus fiat, quæ non ſit Senatoria. *apud Agell.* XIIII. *cap. vlt. Dio tamen indicare videtur ab Auguſto id inſtitutum, lib.* XLIX. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ αἱρετοὶ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πολίαρχοι παῖδες ἀνῆβοι ἐξ ἱππέων, ἀλλ' ἐκ τῶν βελευτῶν γεγονότες ἦρξαν. *Ita & Nero Præf. vrbi à Claudio. Sueton. cap.* VII.

Auſpicari, in magiſtratu. Auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum.] *Moris vt quicumque munus aut magiſtratum caperẽt, primo eius die leuiter aliquid delibarent, auſpicij ſaltem cauſſâ. Aſconius ad illud Ciceronis in Verrem*, Qui auſpicatò à Chelidone ſurrexiſſet: Auſpicari dicuntur ineuntes magiſtratus: & quia Chelidon, id eſt hirundo, vrbem frequentat, facetè vrbanam prouinciam Chelidonis, auſpicio meretricis dicit eſſe ſuſceptam. *Itaque appellabant primum illum,* * *Auſpicalem diem. Panegyriſtes*: Illum tamen primum Conſulatus tui auſpicalem diem tacitus præterire nullo modo poſſum: quo tu ſolus omnium conſecutus es, vt quod tempus anteà incipiendis tantum-

Auſpicalis dies * A quo more *auſpicia conſulatus* Symmacho, lib. 1. epiſt. XCV.

tantummodo rebus aptum esse videbatur, tunc primùm potuerit sufficere peragendis, vnoque sol curriculo & officia te Consulis incohantem videret, & Imperatoris implentem. *Non alia fax clarior ad hunc ritum. & bene ait, incipiendis rebus: quia tantùm leues quædam & tralaticiæ causſæ proponi solent, dicis gratiâ. Suetonius Nerone*: Auspicatus est & iurisdictionem Præfectus vrbi (*ita lege, non*, præfecti vrbis) sacro Latinarum, celeberrimis patronis non translaticias, vt assolet, & breues, sed maximas plurimasque postulationes certatim ingerentibus: quamquam interdictum à Claudio esset. *Nec magistratus solùm, sed etiam priuati homines vulgò Kal. Ianuariis artes suas, religionis ominisque causſâ auspicabantur. Ouidius,*

Tempora commissi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quàm solitum testificatur opus.

Leues causſæ exordio magistratus.

Artes delibabant vulgò kalendis anni.

Seneca epistolâ LXXXIIII. Ille tantus Psychrolutes, qui Kal. Ianuariis in Euripum saltabam: qui anno nouo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in Virginem desilire. *Suetonium eódem trabo, Nerone, cap.* XLVI. Kal. Ianuariis auspicanti, Sporus anulum muneri obtulit, cuius gemmæ sculptura erat Proserpinæ raptus. *Illud proprium studiosis, vt auspicarentur lucubrationes suas nocturnas, vt opinor, Volcanalibus ipsis. Appâret ex Plinij verbis epist. ad Macrum de auunculi sui vitâ studiisque*: Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causſâ, sed studendi. *Volcanalia autem* IX. *Kal. Septembres.*

Seneca ad hũc morem explicatus.

Et Suetonius.

Studiosi auspicabantur Vulcanalibus.

Quod à Cæsare palam increpitum.] *Iure, quia, vt dixi, non seriæ causſæ, sed leues quædam tunc agi solitæ: multo minus capitales, & ominis sæui ac scæui.*

Obiecta Cyzicenis incuria cærimoniarum Diui Augusti.] *Quòd fanum honori eius cœptum non perfecissent, & quòd ciues quosdam Rom. in vincla habuissent. Dio. & Suetonius cap.* XXXVII. Cyzicenis in ciues Rom. violentiùs quædam ausis publicè libertatem ademit, quam bello Mithradatico meruerant. *Ademerat sanè Cyzicenis libertatem & Augustus, ob ciues item Rom. flagris cæsos: sed mox restituit. vti apud Dionem reperies lib.* LIIII. *actis anni* DCCXXXIIII. *&* DCCXL. *Strabo lib.* XII. *Cyzicum liberam fuisse ait suo etiam æuo. ex quo vides magnum illum scriptorem desiisse viuere aut scribere, ante hunc Tiberij annum.*

Cyzicenis libertas adépta.

Strabo quando desierit scribere.

Nam vt quis districtior accusator, velut sacrosanctus habebatur: leues, ignobiles, pœnis afficiebantur.] *Planè ex illo Sallustiano oraculo*: Quàm quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est.

Diuus Augustus sibi, atque vrbi Romæ templum apud Pergamum.] *Exemplum huius adulationis à Persis, de quibus apud Q. Curtium postremus seruorum Cleo*: Persas non solùm piè, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: maiestatem enim imperij, salutis esse tutelam.* *Eadem Augusto mens. sed vt leniret inuidiam, non sibi soli permisit templa statui, sed coniunctim vrbi Romæ: quæ iampridem scilicet inter deas. Suetonius*: Templa quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere: in nullâ tamen prouinciâ nisi communi suo Romæque nomine recepit. *Ita à communi Asiæ Pergami statutum templum, de quo hîc Tacitus, & denarij veteres: in quibus templi forma cum inscriptione,* COM. ASIÆ. ROM. ET. AVG. *id est, Commune Asiæ Rom. & Augusto. de quo satis multa Dio lib.* LI. *in actis anni* DCCXXV. *Facit quod in lapidibus legimus,* FLAMINI. ROM. ET. AVG. *& apud Rufum Templum Romæ & Augusti, in ipsâ vrbe.*

Persæ reges suos pro diis colunt. Templa Romę & Augusto.

* De quo Philo ad Caium: *accepisse eum honores eiusmodi nõ quòd probaret, sed quia id postularet amplitudo imperij, cui veneratio quædam parabatur his artibus.*

Qui omnia facta dictáque eius vice legis obseruem.] *Quod de se hîc Tiberius, tribuit illi etiam Strabo, lib.* VI. *extremo*: Tiberius, *inquit*, successit Augusto: κάνονα δ' διοικήσεως καὶ τῆς προσταγμάτων ποιήσεως ἐκεῖνον: regulam normamque gubernationis & imperij illum faciens.

Tiberius fixus in Augusti vestigiis.

Moris quippe tum erat quamquam præsentem scripto adire.] *Probus sapiensque mos, & quem ego sanè laudem. Repertorem eius C. Cæsarem fuisse moneatur à me iuuentus. Ita enim Plutarchum accipio in Cæsare*: λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν περὶ πρόσωπον ἔντευξιν ὑπὲρ τῆς ἐπειγόντων, τῷ καιρῷ, διά τε πλῆθος ἀσχολιῶν, καὶ τὸ πόλεως τὸ μέγεθος, μὴ περιμένοντος. *id est*: Ferunt & Cæsarem primum rationem repperisse amicos per litteras conueniendi, cùm coram agendi de rebus iis quæ incidissent, nec multitudo occupationum, nec vrbis magnitudo semper spatium darent. *Quod referri non nisi ad amicos * præsentes posse, clarum est. Tenuit coluitque eumdem morem Augustus, qui* sermones cum singulis, atque etiam cum Liuiâ suâ, grauiores, non nisi in scriptis & è libello habebat; ne plus minúsve loqueretur. *Suetonius cap.* LXXXIIII.

* Nam iamdiu certè repertæ litteræ ad absentes.

Vt coniunctione Cæsaris dignus crederetur.] *Filia eius Claudij filio desponsa.*

Nonnihil etiã de equitibus Romanis consultauisse.] *Suetonius*: Agrippâ defuncto, multis ac diu etiá ex equestri ordine circũspectis conditionibus, Tiberium priuignũ suum elegit.

Ceteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent: Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.] *Vix abeſt quin ad Salluſtium reſpexerit, quem non legit ſolùm ſedulò, ſed ſublêgit. Nam apud eum Cæſar, pari ſententiâ diſſerit*: Aliis alia licentia eſt P. C. qui demiſſi in obſcuro vitam agunt. ſi quid iracundiâ deliquêre, pauci ſciunt: fama atque fortuna eorum pares ſunt. Qui magno imperio prædíti in excelſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales nouêre. Ita in maximâ fortunâ minima licentia eſt.

Salluſtiana imitatio.

PAG. 74. Falleris enim Seiane ſi te manſurum in eodem ordine putas.] *Reſpondet illi parti*, Non enim exuere ſe impoſita munia.

Quæ C. Cæſari.] *Auguſti filio.*

Exceſſiſſe iam pridem equeſtre faſtigium.] *Quare? aut quo in facto? Credo, quia Prætoriis honoribus inſignitus Seianus à Tiberio, atque ita velut exemtus Equiti, & inſertus in Senatum. Sed & poſteà Conſulem eum fecit, & Senatorem palàm. Suetonij igitur ſcriptio, adfirmantis* (*in Tito cap.* VI.) Præfecturam Prætorij, numquam ad id tempus, niſi ab equite Ro. adminiſtratam, *nónne legenda caute? videtur: & cum exceptione huius, atque etiam alius, (vt alibi dicam) exempli.*

Tacito lux data.

Suetonij incauta aſſertio * In Clemente Artetino, lib. IV. Hiſtor.

C. Proculeium.] *Qui frater Varronis Murenæ, illius qui in Auguſtum conſpirauit: cuius etiam ſoror Mæcenati vxor. Dio* LIIII. *Laudat eum Horatius*:

Viuet extento Proculeius æuo
Notus in fratres animi paterni.

C. Proculeius.

Litterarum magnâ ex parte ſe arbitrum fore, cùm per milites commearent.] *Obſerua litteras per milites ſolere tranſmitti, & quidem per eos qui Speculatores dicti. Plutarchus in Galbâ Nymphidium præfectum prætorio valdè offenſum ſcribit, quòd Conſules litteras & diplomata μὴ παρ' ὥτου καὶ σφραγῖδα καὶ σκηπῶνας λαβόντες αὐτῶν ἔμφαν.* ſine ſigno ſuo & militibus miſiſſent. *Nec alius ſententiæ illud Taciti lib.* II. *Hiſtor.* Vix credibile memoratu eſt, quantum ſuperbiæ Vitellio acceſſerit, poſtquam ſpeculatores Syriâ Iudæaque adactum in verba eius Orientem nuntiauêre. *Hæc clara, & firmandæ Suetonij ſcripturæ, quæ in omnibus ferè manuſ. Cal. cap.* XLIIII. Magníficas Romam litteras miſit, monitis ſpeculatoribus vt vehiculo ad forum vſque & Curiam pertenderent. *Deprauarunt vulgò*, ſæpe latoribus.

Litteræ per milites commeabant.

Votieno Montano celebris ingenij viro.] *Cuius inter celebres oratores mentio Senecæ lib.* V. *controuerſia.* VII. *& Præfatione lib.* IX. *Etiam inter poëtas Ouidio*:

Quiáque vel imparibus numeris Montane vel æquis
Sufficis, & gemino carmine nomen habes.

Suetonius emendatus.

Montanus poëta.

Et Votienus quidem maieſtatis pœnis adfectus eſt.] *Quibus pœnis, propius diſce ex Euſebio in Chronicis*: Votienus Montanus Narbonenſis orator, in Baleáribus inſulis moritur, illuc à Tiberio relegatus.

Votieni pœna quæ?

Quamquam Lentulus Gætulicus Conſul deſignatus lege Iuliâ damnaſſet, exſilio puniuit.] *Adulterij pœnæ quæ olim, non in promptu: recludam ſi potero, & tenebris priſci æui radium aliquem dabo nouæ lucis. Romuli lege, matrona eius culpæ rea, marito permiſſa cognatíſque. Ij, vti viſum, multabant, puniebant. Sed vtrúmne morte? Puto, verecundè contra virum doctum, licuiſſe. Ex Dionyſio, qui lege regiâ maritum conſtituit κύριον τῷ μεγέθους τῆς ἁμαρτίας*, arbitrum magnitudinis pœnæ. *Ex iure ipſo. quia mulier quæ iuxta ſacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, vt proles in patris. Ex Tacito: apud quem* Plautius, priſco inſtituto, de capite famaque coniugis, propinquis coram, cognouit, & inſontem nuntiauit. *Ait, capite famáque. Si in ſuperſtitionis crimine marito id iuris: credo & in adulterij. In eas quæ ſacris Bacchanalium inceſtu vſæ, cognati maritíque intra domos animaduerterunt, aiunt Liuius & Valerius: nec dubito, quin ea animaduerſio ad caput pertinuerit. Denique Egnatius quiſpiam vxorem, quòd vinum bibiſſet, fuſti interemit, ídque factum non modò accuſatore, ſed etiam reprehenſore caruit: quídni idem iuris in grauiori culpâ ſit? Argumentum à Catone non petam, qui ait*: In adulterio vxorem tuam ſi prehendiſſes, impunè necares. *Vanum enim. & pertinere tantùm videtur ad deprehenſam. Tamen hoc fateor, eo ſeuero iure perquàm rarò maritos vſos: moribúſque receptum videtur, vt adulteram apud cognatos conuictam domo ſaltem exigerent, multarént que dote. Id ius (ſiue mos fuit) Plautus indicat Amphitruone*:

Diſputatio de adulterij pœnâ.

Valer. lib. VI. cap. III. Plin. lib. XIIII. cap. XIII. Tertullian. Apol. cap. VI.

Adulteræ domo exactæ, & dote priuatæ.

Quid ſi adduco tuum cognatum huc, à naui Naucratem,
Qui mecum vnà vectu'st, vnâ naui: atque is ſi denegat
Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum eſt fieri?
Nunquid cauſſam dicis, quin te hoc multem matrimonio?

Et reſpondet mulier, Si deliqui, nulla cauſſa eſt. *Et clarè Valerius lib.* VIII. *cap.* II. Cùm C. Titinius Minturnenſis Fanniam vxorem, quam impudicam de induſtriâ duxerat, eo crimine repudiatam

repudiatam ſpoliare dote conaretur. *Portius Latro, contra adulteram*: Illud, iudices, mihi tormento eſt, quòd notata iudicio vero, vt multiplicatam dotem perdat; plus tamen ex quæſtu habet, plus habitura eſt, quàm quantum damnatæ perdendum eſt. *Hæc antiquitus obtinuiſſe videntur. quibus addo: Si mariti cognatíque diſſimulabant, aut, vt Liuij verbis vtar, idoneus in priuato ſupplicij exactor nemo erat: non rarò, publico iudicio, perſequebatur id crimen magiſtratus. Et præſertim Ædilis. ac damnatos damnatáſque apud populum reperio pecuniariâ multâ, imò exſilio interdum. Exempla adduxi* *ſuprà, de Viſtiliâ: & nunc non repono. Adde è Valerio de Cn. Sergio Silo*, cui promiſſorum matrifamiliæ nummorum gratiâ dies ad populum dicta, damnatuſque. *lib.* VI. *Nec plura reperio priſco æuo. Lex Iulia ſecuta eſt, ferente Auguſto. Pœna eius in volumine Digeſtorum, quod miremur, non expreſſa: & ideò ferram inter ſe reciprocant viri docti. Capitalem eam fuiſſe plures ſenſerunt, deterioréſque: Relegationem tantùm, pauci bonique. Et hercle non fuit mors. Ex Taciti verbis libro* III. *de Iuliâ filiâ, neptíque*: Adulteros earum morte aut fugâ puniuit. *ſtatímque addit, culpans Auguſtum*: clementiam maiorum ſuaſque ipſe leges egrediebatur. *Nam intellegit Iulias leges. Ne exſilium quidem, ex eodem loco: ſic enim interpretor, fugam. & ex hoc, qui in manibus: vbi Tiberius contra legem Iuliam, ſeueritatem peruicaciter amplexus, Aquiliam exſilio damnat. Exſilium intellego, perpetuum, quod ſit vice deportationis. Eſto igitur Relegatio. Facit huc illud Taciti de Viſtiliâ*, Eaque in inſulam Seriphon abdita eſt. *id eſt, in inſulam relegata. & paullo clementiùs de Manlio, relegatione ſimplici*: Adultero Manlio Africâ atque Italiâ interdictum. *Iuuat aliquid illud Ouidij, qui ob adulterium damnatus*: Namque relegatus, non exſul dicor. *Et rationes quædam ex iure ſcripto: quas pete à Cuiacio lib.* VI. *Obſeruat. cap.* XI. *Nodus aliquis eſſe poſſit in Iuriſconſulti verbis ad l. Iuliam*: Adulterij damnatam ſi quis duxerit vxorem, lege eâdem tenetur. *quod tollere videtur relegationem. Et in verbis Portij Latronis, quæ ſuprà: è quibus mulcta dotis ſaltem erui poteſt, & infamiæ nota. Portius autem poſterior Iuliâ lege. Dicam verè, parum certa res eſt: & exempla relegationis quæ in hiſtoriâ in perſonis eximiis, videri poſſunt à ſeueritate principum, non à lege: aliúdque ſeruatum fortaſſe in hominum vulgo. Ni fuiſſet, non illæ tam frequentes eſſent de adulteriis apud ſcriptores id æui querelæ. Seneca audet ſcribere*: Numquid iam vllus adulterio pudor eſt? poſtquam eò ventum eſt, vt nulla maritum habeat, niſi vt irritet adulterum. *aliáque paſſim reperies in eam ſententiam; parum probabilia, ſi relegatio & fuga, adulterij pœnæ. Quidquid eius eſt: capitale poſteà id crimen factum, vt ex Apuleio notat idem Cuiacius: cui adde Arnobium lib.* IIII. Adulteria tamen legibus vindicant, & capitalibus adficiunt eos pœnis, quos in aliena comprehenderint fœdera genialis ſe lectuli expugnatione iecisſe. *Et gladio animaduerterunt non in adulteros modò ſed omnes impudicos ſtupratoréſque, Wandalicæ leges, vt legi apud Saluianum lib.* VII. Addiderunt quoque hoc ad libidinem comprimendam, ſeueras pudicitiæ ſanctiones decretorum, gladio impudicitiam coërcentes.

Magiſtratus accuſabant adulteras.
Et præſertim Ædiles.
*In lib. II. Annal.
Quæ pœna legis Iuliæ.
Non fuit capitalis.
*Velim conſiderari Suetonij etiam locum in Aug. cap. v. vbi *grauiorem adulterij pœnam* nominat.
Relegatio fuit.
Aut fortaſſe tantum multa dotis, cum infamiæ notâ.
Adulteriorum crebritas.
Poſtea tamen pœna capitis inducta.
Gladij pœna ex legibus Wandalicis.

Albo Senatorio erasit.] *Album τὸ λεύκωμα; id eſt, tabulæ albatæ in quibus nomina aliúdue quid inſcriptum. Sic legis Album Prætoris, Album Decurionum, Album iudicum: & in Tertulliano, Album Apoſtolorum. Senatorum autem Album primus inſtituit Auguſtus, anno* DCCXLVI. *cùm recenſo Senatu, mulctas infrequentibus impoſuiſſet, & ſimul definiſſet numerum intra quem* SC. *non fieret. Eas ad res viſum neceſſarium Album: quod renouatum quotannis, & in Curiâ propoſitum. Dio: τά τε ὀνόματα συμπάντων βελεύντων ἐς λεύκωμα ἀναγράψας ἐξέθηκε, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν κατ' ἔτος ἕτω ποιεῖται. id eſt*: Nomina omnium Senatorum in albo deſcripta propoſuit: atque ex eo, quotannis etiam nunc ita fit.

Album Senatorium.
Quando inſtitutum.
Quo annis id recitatum.

Dianæ Limenetidis.] *Scripturam eam iuuare aliquid Callimachi verſus videntur in Dianæ Hymno:* ——καὶ μὴν ἀγυιᾶς Ἔκτη καὶ λιμένεσσιν ἐπίσκοπος. *quaſi eadem illa dea viis præſit portibúſque. At tu nihil ambigens repone*, Limnatidis. *Ita hiſtoria hîc poſtulat, & conſenſio ſcriptorum. Siue enim à Limnis vico (qui aliter Amyclæ dictus) Meſſeniæ: ſiue ἀπὸ τῆς λίμνης, à palude, agnominata ea dea, certè Limnatis ſcribendum, ſiue Limnetis. Prioris ſententiæ Strabo eſſe videtur lib.* VIII. τὸ δ' ἐν Λίμναις τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν Λιμναῖον, ἐφ' ᾧ Μεσσήνιοι πρὸς τοὺς πατρίους ἐθείσαν δοκοῦσι τὰς ἀφιγμένας ἐπὶ τὴν θυσίαν, ἐν μεθορίοις ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὥστε κοινὸν συνετέλουν πανήγυριν καὶ θυσίαν ἀμφότεροι. *Nec diſſimilia libro ſexto. At à lacu deriuat clarè Pauſanias lib.* IIII. *&* VI. *itémque Artemidorus lib.* II. *qui Dianam in ſomnis viſam boni ominis piſcatoribus eſſe vult, quoniam & Λιμνᾶτις dicatur.*

Diana Limenetis.
Limnatis. Cognominis eius cauſſa.

Suóque regi dent *Heliatem agrum, in quo id delubrum ceſſiſſe.] *Lectionis & hiſtoriæ obſcuræ locus. Placet*, regi Penthilo Eleatem agrum. *Penthilus Arcadiæ, & niſi fallor, Meſſeniorum rex, filius Oreſtis. Strabo lib.* XIII. Ὀρέστῃ δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον, παραδέξασθαι τὴν ἀρχὴν αὐτὸν Πένθιλον λέγεται, καὶ προελθεῖν μέχρι Θρᾴκης, ἐξήκοντα ἔτεσι τῆς Τροϊκῶν ὕστερον, ὑφ' αὐτῷ τὴν τῆς Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον. *id eſt*: Oreſti in Arcadiâ defuncto ſucceſſiſſe in regno Penthilum filium eius aiunt, & proceſſiſſe in Thraciam vſque, ſexaginta ferè

Ambigua lectio in Cornelio.
Penthilus Arcadiæ rex.

Aliquid hac de re & Tertul. De Pallio.

post Troicas res annis: quo ipso tempore in Peloponnesum redierunt posteri Herculis. *Velleius lib.* 1. Post Orestis interitum filij eius Penthelus & Tisamenus, regnauêre triennio. Tum, ferè anno octogesimo (*Strabo numerauit annos dumtaxat sexaginta*) post Troiam captam, centesimo & vigesimo quàm Hercules ad deos excesserat, Pelopis progenies quæ omni hoc tempore, pulsis Heraclidis, Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. *Tempora & res satis conueniunt: disconuenit fortasse Tacitus, qui regem ipsum è posteris Herculis facere videtur. At cùm omnia Græcorum scrinia excussi, qui progeniem Herculis prodidêre, intérque alios Theophilum lib.* 11. *aduersum gentes: Penthilum nullum reperio. Turbat etiam, quòd Pausanias libro quarto, vbi Messeniorum reges ordine enumerat, neminem recenset hoc nomine. Quid si legas ergo* Pentheo Eleatem agrum? *quid si,* Temeno? *qui certè inter Heraclidas est. Sed is Argis regnum habuit, vt Pausanias auctor. Quem eumdem in hâc historiâsi sequimur, Cresponti nomen fuit Messeniorum regi: cui in diuisione per fraudem liquescentis sortis, terra ea obuênit. Scripserim ergo,* suoque regi dein Eleatem agrum. *Eleatem sanè retineo: quia Strabo mihi auctor totam regiunculam inter Dymen & Messenam, Eleam vocatam fuisse.* * *Dentheleatem, siue potius Dentheletem recipere non possum, quia Thraciæ ij populi, apud quos quî potuit esse hoc templum? Dixi multa. si erro, da sodes coronam: quia taurum toties non ferire difficile est, ait ille.*

Conjecturæ plures. Cresponte Messeniorum rex. Eleas ager.

* Quæ opinio Vertranij est.

* *Mercerus,* Tegeatem, *aut* Thuriatem *mallet: & cum eo Pausanias profectò. quem vide. Nec enim ἔργα facto, historiarum hæc παέργα.*

Quod si vatum annalium ad testimonia vocentur.] *Alia dixi olim: nunc hoc. videri legendum:* vatum annalium atque *quod proinde est quasi scripsisset* atq. annalium, *transpositu veteribus crebro. In Lege Mamiliâ, & Agellio, aliisque scriptoribus,* * *notaui.*

Traiectio copulæ. * In Electis.

Ædem Veneris montem apud Erycum.] *Imò,* Erycem. *Eryx enim Siciliæ ille mons dictus, descriptus Polybio lib.* 1. *cum ipso templo, & Straboni in* VI. *De eo Virgilius:*

PAG. 75. Eryx mons.

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ.

Veneris Erycinæ ædes Romæ. Suetonij fortassè error.

Et ad eius instar etiam Romæ templum erectum Veneris Erycinæ ad portam Collinam. de quo Ouidius & Liuius. At illud mirum, quod noster hîc Tiberio tribuit, id Suetonium Claudio adscripsisse, cap. XXV. Templum in Siciliâ Veneris Erycinæ vetustate collapsum, vt ex ærario P. R. reficeretur, auctor fuit. *An Suetonius id scripsit ἀλογιστί? an verè instauratum iterum à Claudio fuit? Quod tamen haud facile creditu, tam pauco annorum interuallo.*

Segestani à Troianis. Mamertini.

Suscepit curam libens vt consanguineus.] *Quia Segestani pariter à Troianis orti. Panegyricus tamen scriptor, ad solos in Siciliâ Mamertinos eam gloriam transfert:* Imputauêre se origine fabulosâ, *inquit,* in Siciliâ Mamertini, in Asiâ Ilienses.

P. Rutilij exemplum.] *De quo Ouidius:*

Et graue magnanimi robur mirare Rutili
Non vsi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus & hostica tellus.

Velleius, Cicero, Seneca, omnes scriptores.

Lentuli discreti.

Lentulo super Consulatum & triumphalia de Gætulis.] *Plures Lentuli sub hoc ævum, & vereor vt confuderint quosdam viri docti. Lentulum Augurem eumdem fuisse cum hoc Gætulico censent. Non consentio ego. Primùm, quia ille semper Auguris cognomine, quasi ad discrimen adfectus: quod desiisset, facto loco agnomini meliori. Vbi, inquam, ille Augur nominatur, nusquam adiectum Gætulici nomen. Iterum, quia huic Auguri liberi nulli. colligo ex Suetonij Tiberio, qui ait* Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuerit, angore & metu ad fastidium vitæ à Tiberio actum: & vt ne quo nisi ipso herede moreretur. *Non tam impudens Tiberius, (præsertim hoc imperij sui ævo) qui id exprimeret ab homine, cui suus heres. At Lentulo Gætulico filius, vti docebo, cognomine eodem. Denique notari Augurem, vt inertem, sine ingenio, sine linguâ, à Senecâ video: illum laudari à Tacito hîc & lib.* 1. Præcipuè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli firmare Drusum credebatur & illa militiæ flagitia primus aspernari. *Non mouet me quòd opes magnas Gætulico Tacitus tribuit, magnas item Auguri Seneca Suetoniúsque. Disparitas enim elucet eo ipso. Gætulico gloriæ fuerunt opes innocenter partæ & modestè habitæ, ait noster: vitio Auguri, cuius sordes & sterilitatem notat Seneca his verbis:* Cn. Lentulus Augur diuitiarum maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent (hic quater millies H-S. suum vidit. propriè dixi: nihil enim amplius quàm vidit) ingenij fuit tam sterilis, quàm animi. Cùm enim esset auarissimus, nummos citiùs emittebat, quàm verba. tanta erat illi inopia sermonis. *Censeo ergo diuersum ab Augure Gætulicum fuisse: censeo tamen, non pugno. Sed & Gætulici duo, Pater, Filiúsque. Pater ecce, qui hoc anno mortuus: filius, qui sequenti Consul. Nominant Fasti, Dio, Tacitus ipse. Velleius clarissimè*

Gætulicus ab Augure diuersus.

Diuitiæ Lentulorum.

Gætulici duo fuerunt.

rissimè: Sed Cossus etiam victoriæ testimonium in cognomen filij contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. *Filius est, cui locus inter doctos: cuius Historiæ & poëmata laudantur à priscis. Historia, à Suetonio, Cal. cap.* VIII. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum scribit. *Poëmata, Martiale, Præfatione quâpiam, Sidonio, & Probo. Leguntur & hodie quædam Græca* III. *&* VI. *Anthologiæ, vbi corruptè titulus,* Γετυλλίυ *pro* Γετυλικῦ. *Superuixit iste ad Caij principatum, interfectus ab eo cùm Germaniæ præfuisset decem annos. Dio,* LIX.

Gætulicus Filius, poëta & historicus.

Domitium decorauit pater.] *Vide Suetonium in Nerone cap.* I. *Velleium* II.

Hunc admodum adolescentulum sororis nepotem.] *Natus enim ex Iulo Antonio & Marcellâ Octauiæ F. Consule Augusti nostrum Stemma.*

Nationis Termestinæ.] *Termisum opidum clarum in Hispaniis agnoscit Appianus*: Τερμισὸν δὲ μεγάλῳ πόλιν ἀεὶ δυσπειθῆ Ρωμαίοις ἡγουμένῳ, ἐξ ἐρυμνῆς κατήγαγε ἐς τὸ πεδίον, καὶ ἐκέλευσεν οἰκεῖν ἀτειχίστους. *Et credo me verè emendasse illud Sallustij*: Hi saltibus occupatis Termestinorum agros inuasêre. *vbi vulgò*, tum externorum agros. *Opidum ipsum Termes *Plinio dictum: vnde Termestini.*

Termisum opidum, siue Termes.

* Lib. III. cap. III.

Idémque cùm postero ad quæsitionem traheretur.] *Vertranius notat*, Deest hîc nomen, die. *Imò iudicium hîc tibi. Solens priscus sine additione dicere, Hesternò, Cottidianò, Annò, Hornò, Posterò: & ferè Aduerbiorum in morem. Exempla, iuuentutis caussâ, sint ista. Tacitus* XV. *Annal.* Posterò, cùm ad eosdem cruciatus retraheretur, gestamine sellæ, &c. *Plautus Capteiueis*, Nisi cottidianò sesquiopus confeceris. *vbi perperam legas*, cottidianos, *vulgò. Sic idem ille Annò, non semel dixit, vt alibi notaui & correxi. Sic Cicero lib.* IIII. *ad Atticum, Anniuersariò, item Voluntariò, Commodò, & plura. Hesternò etiam eâdem ratione mihi lectum.*

Hesternò, Cottidianò, & similia.

Leuicula in Plauto emendatio.

Thracum gentibus, qui montium editis inculti, atq. eò ferociùs agitabant.] *Hi sunt quos ὀρειὰς; Θρᾷκας Thucydides appellat, describítque lib.* II. παρεκάλει δὲ καὶ τοὺς ὀρεινῶν Θρᾳκῶν τοὺς πολεμικωτάτους καὶ μαχαιροφόρων, οἵ Δῖοι καλοῦνται, ἦ Ροδοπαῖοι οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες. *Quod ait eos αὐτόνομους: idem Tacitus voluit, cùm hic scripsit*, ne regibus quidem nisi ex libidine parêre solitos.

Montani Thraces.

Ij liberi.

Magna vis armata aut incondita.] *Rectè. Rhenanus*, at incondita, *præter Taciti mentem.* PAG. 76.

More gentis, cum carminibus & tripudiis præsultabant.] *Notat barbaricum eum ritum eleganter Thucydides in oratione Braside, lib.* IIII. ἔστι δὲ τοῖς μέλλουσιν μὴ ἔχουσιν τοῖς ἀπείροις φοβερόν. καὶ γὰρ πλήθει ὄψεως δεινοί, καὶ βοᾶς μεγέθει ἀφόρητοι, ἢ τε ἁρμονίας ἐπανάστασις τῆς ὁπλῶν ἔχει τινα δήλωσιν ἀπειλῆς, προσμίξαι δὲ τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὰ ἀχ ὅμοιοι. *Vbi scribi velim*, πλήθει ὄψεως. *quod Tacitus transtulit ad Grrmanos*, corpus visu toruum. *De hoc ritu in loco plura.*

Barbarorum mos ante aciē cantandi.

Rebúsque turbatis malum extremum discordia accessit.] *Neque nollem*, malorum extremum. *Ceterùm ad vitam & vsum notanda gnome. quam adfirmat item Polybius lib.* V. διόπερ ἦν, *inquit*, ἀμφισβητήσεως, φιλοτιμίας, ὀργῆς δ' ἐν ἀλλήλοις πάντα πλήρη. τοῦτο γὰρ δὴ φιλεῖ γίγνεσθαι, καὶ περὶ κοινὰ πράγματα καὶ περὶ τὰς κατ' ἰδίαν βίους, ὅταν ἐλλείπωσιν αἱ χορηγίαι τὰς ἑκάστων ὑπολάς. Quamobrem suspicionis, contentionis, iræ omnia plena erant. Hoc enim & in publicis & in priuatis rebus vsuuenire solet, cùm incepta nostra deserunt successus & sumptus. *Hæc talia, quisquis vir es, obserua & decerpe, serios historiarum fructus.*

Discordia res pessundat.

Claudia Pulchra sobrina eius postulatur.] *Dionem adi, qui historiam hancce recensuit inter acta Caij, vbi de Domitio. Sobrina hæc Claudia quomodo Agrippinæ fuerit, nondum repperi: hoc tantùm, filium eius Quinctilium Varum, desponsum filiæ Germanici. quod ostendo infrà.* PAG. 77.

Græco versu admonuit, ideò lædi, quia non regnaret.] *Suetonius extulit*, Si non dominaris filiola, iniuriam accipere existimas? *Ex quo Canterus noster diuinat*, Εἰ μὴ κρατεῖς, τεκνίον, ὑβρίζεσθαι δοκεῖς. *Sed non est dubiũ quin ad Iasonis vocem aspexerit Tibertus, quam ille in Tragœdiâ quapiam emiserit. cuius mens hæc & verba apud Aristotelem* III. *Polit. cap.* III. καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως Ἰάσων ἔφη, πρῦνεῖν ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς ἐκ ὀρθοῦμενος ἰδιώτης εἶναι: & ob hoc non iniuriâ Iason dixit, Lædi se quia non regnaret: scilicet insçius priuatum agere.

Versus indicatus quem Tiberius aspexit.

Suo iure disertum eum appellauit.] *Et sanè magnificat eum vbique Quinctilianus, quem Senem ab se adolescentulo cultum ait, lib.* V.

Domitij Afri laus.

Esse in ciuitate * Germanici coniugem.] *Non ego medicus huic loco: ne ille quidem qui esse iactat, legítque*: esse in ciuitate, qui Germanici c.

Desperatus, me iudice, locus.

Repperi in Commentariis Agrippinæ filiæ.] *Quæ mulier perita & industria præter sexum. Citat eam Plinius indice libri* VII. *vocátque Agrippinam Claudij: scilicet vxorem. Et libro* VII. Neronem paullo antè principem, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. *Non pertinent ad hanc, vt vir doctus nuper censuit, Augusti laudes apud Suetonium cap.* LXXXVI.

Agrippinæ ingenium, & scripta.

Viri docti in eâ error.

Et quâdam

Et quâdam epistolâ Agrippinæ neptis ingenium collaudans: Sed opus est, inquit, dare te operam ne molestè scribas aut loquare. *Manifestus est ἀναχρονισμός. Pertinent ad matrem huius, quæ Augusto neptis: ista proneptis. Nec dubium, quin hæc quidem viuo Augusto planè adhuc puera.*

Seruis tramisit.] *Qui ad fulcra lecti, ex more.*

Quanam in ciuitate templum statueretur.] *Illud, quod destinatum Tiberio & Senatui, à communi Asiæ.*

PAG. 78. Tyrrhenum Lydúmque Atye rege genitos.] *Atys Herculis & Omphales filius, è duobus filiis sorte iactâ alterum retinuit Lydum nomine, alterum in Italiam misit coloniæ deducendæ: cui nomen Tyrrhenus, & ab eo Tyrrhenia terra. Ita ferè Strabo lib.* V. *conuenienter ad Taciti verba: & Tertullianus, De spectaculis,* Lydos ex Asiâ transuenas in Etruriâ consedisse Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri successerat, (*lego*, cesserat, *siue* secesserat) regni contentione. *Paullo diuersus tamen ab istis Dionysius lib.* I. *quem licet legas, Velleiúmque libro* I.

Atys Herculis filius.

Tyrrhenus in Italiam.

Siue Tantalus Ioue ortus illos, siue Thesèus, siue vna Amazonum condidisset.] *Variantes has sententias super conditâ Smyrnâ notabis passim. De Theseo & Athenienses bus, sensit Epigrammatarius lib.* IIII. *εἰς εἰκόνα Πειρεσίτου. vbi Athenienses hoc argumento Homerum sibi vindicant:*

Ημέτερος δὲ ἐκεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης,
Εἶπερ ἀθηναῖοι Σμύρναν ἀπῳκίσαμεν.

De Amazone, quæ nomen Smyrnæ à se dederit, initio libri XIIII. *Strabo. Ceterùm lapides nummique hoc opidum Zmyrnam scribunt, non vt obtinuit per Sigma.*

Smyrnam quis condiderit.

Se primos templum vrbis Romæ statuisse.] *Obseruabit philologus. Accidit hoc anno vrbis* DLVIII. *Secuti exemplum sunt Alabandenses annis* XXIIII. *circiter posterius. gloriantur apud Liuium, lib.* XLIII. Alabandenses templum vrbis Romæ se fecisse commemorauerunt, ludosque anniuersarios ei Diuæ instituisse. *Prudentius de hâc Deâ:*

——colitur nam sanguine & ipsa
More deæ, nomenque loci ceu numen habetur:
Atque vrbis Veneriſque pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolentur thura deabus.

Quando primùm templũ Deæ Romæ.

Templum Romæ & Veneris.

Vbi vides commune Romæ templum in ipsâ vrbe cum Venere fuisse. Ad hanc quoque Diuam ille poëta:

Exaudi regina tui pulcherrima mundi
Inter sidereos Roma recepta polos.

Claudianus in monte Palatino collocat, lib. II. *De laudib. Stilic. vbi Prouincias facit Romæ supplicantes:*

Conueniunt ad tecta Deæ, quæ candida lucent
Monte Palatino.

Quâ parte vrbis?

Lepidus ipse diligi se per modestiam abnuebat.] *Assentior omnino Mercero legenti immissâ voculâ,* diligi à se. *Priora vide.*

Tasidem Cæsar in Campaniam specie dedicandi templum.] *Vox abest sententiæ explendæ. Lego,* Cæsar iit Campaniam.

Apud Nolam Augusto.] *Loco vbi mortuus. Adi Dionem lib.* LVI. *in extremo. Suetonium cap.* XL.

Cæde eius patratâ, sex postea annos pari secreto coniunxit.] *Abiit vrbe Tiberius, anno* DCCLXXIX. *nec rediit: abiit vitâ* DCCXC. *Vndecim ergo abfuit continuos annos. Errorem Plutarchi non dissimulo, aut potius exscriptorus, Libello de exsilio: vbi legitur Tiberius septem annis Capreas inhabitasse. Verba sunt:* Τιβέριος δὲ Καῖσαρ ἐν Καπρίαις ἑπτὰ ἔτη διατρίβων μεχρὶ δ' τελευτῆς. *Falsum. Nec iuuerit eum, quòd non statim Capreas secesserit. Vix enim in Campaniâ hæsit dimidiatum annum, vt liquet ex Cornelio nostro. Damna ergo lectionem, nisi mauis Plutarchum, & scribe,* δ'ἕκα, *vel* ἐνδέκα ἔτη. *Etiam in Suetonij loco, vbi de hâc absentiâ, adhæresco, cap.* LI. Toto quidem triennio, quo viuente matre abfuit, semel omnino eam, nec ampliusquàm vno die, ac pauciſſimis vidit horis. *& malim,* toto biennio. *Egressus enim Tiberius sine anni* DCCLXXIX. *obiit illa principio anni* LXXXII. *vt ex Tacito clarum. Non ergo fuerunt inter toti tres anni.*

Plutarchi seu librarij latus error.

Addubitatum de Suetonij scripturâ.

Quippe illi prægracilis & incurua proceritas.] *Pugnat hæc delineatio, è diametro, cum Suetonij verbis:* Corpore fuit amplo atque robusto. staturâ, quæ iustam excederet. latus ab humeris & pectore: ceteris quoque membris vsque ad imos pedes æqualis & congruens. *De veritate, secundum neutrum pronuntio. Quod sequitur,* Vlcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta: *explicat idem Suetonius* Facie honestâ, in quâ tamen crebri & subtiles tumores.

Pugna aperta inter Suetonium Tacitumque.

tumores. *In cuius verbis vitium. quid enim est subtilis tumor? Libri aliquot Pulmanni nostri*, subiti tumores. *nihilo melius. At tu me duce scribe*: substilli tumores. *vel etiam*, substilles. *Non potuit magis aptiore verbo exprimi liquor saniésque, quæ in eiusmodi tumoribus minutatim stillat. Ita Substillum Festo, tempus ante póstque pluuiam, quòd tam stillaret aut nondum desiisset. Tertullianus*: Aut imbres ruunt, & si qua missilia cum imbribus, dehinc substillum, & denuo sudum. *Cato De re rusticâ, in Stranguriâ vsurpat*: Nunc de iis quibus ægrè lotium it, quibusque substillum est.

Vera in Suetonio correctio. Subtillus.

Eques Rom. ex illustribus Curtius Atticus.] *Est ille, quem libro* VI. *subuersum artibus Seiani ait: & ad quem Ouidij Elegia* IIII. *&* VII. *libri secundi De Ponto.*

Villâ, cui vocabulum Speluncæ.] *Prætorium Suetonius appellat, more sui ævi; quo omnes villæ elegantiores & non rustici vsus, Prætoria dictæ. Nomen illi à re, quia imposita vel adiuncta huic natiuæ speluncæ. Id secutos in positurâ villæ Romanos, docet Senecæ locus de villâ Vatiæ*: Speluncæ sunt duæ, *inquit*, magni operis, laxo atrio, paries manufactus (*scribo*, pares manufactis:) quarum altera solem non recipit, altera vsque in Occidentem tenet. *Ceterùm hoc ipso in facto recensendo non sine censione Suetonium dimitto. cuius vulgati libri*: In Prætorio cui Speluncæ nomen erat, incænante eo, complura & ingentia saxa fortuitò supernè delapsa sunt. *& aio rescribendum*: in cænantem eum.

PAG. 79. Prætoria. Villæ ad speluncas. Seneca correctus.

Suetonius correctus.

Mare Amuclanum inter Fundanósque montes.] *Amyclæ duplices. Alteræ Laconum quæ silentio perierunt, vt paræmia est: alteræ Italorum, inter Caietam & Tarracinam, quas à Serpentibus deletas crediderunt Solinus Pliniúsque. Ab his Amyclis, mari illi nomen.*

Amyclæ in Italiâ.

Falsum renidens vultu, seu loqueretur.] *Distinguo, sc*: renidens vultu. seu loqueretur, seu taceret iuuenis; crimen ex silentio, ex voce. *Turbant vulgò.*

Cùm vxor.] *Iulia Drusi F. quæ Neroni nupta: quámque postea Claudius, Messallinæ dolo, interfecit. Sueton. & Dio.*

Iulia.

Asinius Agrippa.] *Censeo filium Asinij Galli: ideóque addit, clariores illi maiores, quàm vetustiores. Nam Asinia gens in lucem protracta ab Augusto, qui non iniuriâ extulit auum huius Pollionem.*

Asinia gens.

Q. Haterius, eloquentiæ celebratæ.] *Inter declamatores recenset Seneca pater, inuritque eandem notam quam hîc Tacitus.* Q. Haterius, *inquit*, pulcherrimam imaginem mouit. Cœpit enim subito quo solebat cursu orationis scribere (*vellem*, describere) quasi exaudiret aliquem tumultum, vastari omnia ac rapi, comburi incendiis villas, fugas agrestium. & cùm omnia implesset terrore, adiecit, Quid exhorruisti adolescens? socer tuus venit. *De eodem homine vitióque corrigendus Seneca filius, epist.* XL. Namque Echeri cursum suis temporibus oratoris celeberrimi, longè abesse ab homine sano volo. *lege*, Nam Q. Hateri. *Elegans in hanc rem Augusti iocus*, Haterius noster* sufflaminandus est. *quod à curribus tractum. Ad hunc hominem Eusebiana ista refer in Chronicis*: Q. Haterius (*malè in eo* Atherius) promptus & popularis orator, vsque ad XC. prope annum summo honore consenescit.

Q. Haterius orator.

*Ipse rotam stringit multo sufflamine consul.

Q. Haterij senium.

Atilius quidam libertini generis.] *Ergóne permissum libertis edere ludos? Appâret. Suetonius tamen aliud indicare videtur Claudij cap.* XXVIII. *De Harpocrâ magnæ gratiæ apud Imp. liberto*: Cui, *ait*, lecticâ per vrbem vehendi, spectaculaque publicè edendi ius tribuit. *Sed credo vetitum Romæ tantùm, non in municipiis coloniisque.*

Liberti non edebant ludos in vrbe.

Quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita sunt.] *Nihil mutemus. Suetonius & Orosius viginti hominum millia periisse eo casu aiunt: noster quinquaginta, sed latiùs sumens, debilitatos non solùm obtritos.*

PAG. 80. Cõciliati scriptores.

Eueniisse id olim Claudiæ Quintiæ.] *Duo nomina gentilitia huic feminæ? Non est Romanum. Scribo*, Claudiæ Quintæ. *Tertia, Secunda, Quarta, Quinta, mulierum agnomina ab ordine nascendi. Ita Liuio lib.* XL. Calpurnius Piso necatus à Quartâ Hostiliâ vxore dicebatur. *In vetusto lapide*, QVARTA. LIVIA. *& alibi*, QVINCTA. NONIA. *Eóque exemplo hîc, Quinta Claudia. Iudicium meum firmat historia, quia Ap. Claudio huius patri quinque filiæ fuerunt. Cicero in Catone*: Quattuor robustos filios, & quinque filias Appius regebat, & senex & cæcus. *Malè ergo in scriptore de Viris Illustribus, Liuia Claudia. Quod ad historiam hanc, miraculúmque: habes apud solum, nisi aberro, Valerium, lib.* I. *cap.* VIII. Possunt & illa miraculorum loco poni, quòd Q. Claudiæ statua in vestibulo templi Matrisdeûm posita, bis eâ æde incendio consumptâ, prius P. Nasicâ Scipione, L. Bestiâ: item M. Seruilio & L. Lamiâ Cos. in suâ basi flammis intacta stetit.

Claudia Quinta. Agnomina feminis numeralia.

A Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruscæ, à Tarquinio sedem acceperat.] *Mutant annales, in nomine, in tempore, in re. Nomen illi Cælem, noster & Varro faciunt lib.* IIII. *Cælium, Dionysius & Tabula Claudiana, quæ Lugduni. Tempus aduentus eius, ad Romulum Varro & Dionysius rettulêre: ad Tarquinium, Tacitus & Claudius in tabulâ dictâ. Festus*, (*vt*

Cæles Vibẽna. De eo variantes sententiæ.

Fragmenta

Fragmenta sunt) *de Tarquinio item inseruit: sed dispescuit nomen; & Cælem ac Vibennam facit duos fratres. In re ipsâ: Dionysius Romam migrasse eum, impulsum Romuli famâ; Tacitus, auxilij ferendi causâ; Claudius, exactum variâ fortunâ pulsúmque, describunt. Tabulæ illius Claudianæ verba digna adscribi.* Seruius Tullius, si nostros sequimur, captiuâ natus Ocresiâ: si Tuscos, Cæli quondam Viuennæ sodalis fidelissimus omnisque eius casus comes, postquam variâ fortunâ exactus cum omnibus reliquiis Cæliani exercitus Etruriâ excessit, montem Cælium occupauit, & à duce suo Cælio ita appellitatus. Mutatoque nomine (nam Tusce Mastarna ei nomen erat) ita appellatus est, vt dixi.

Cùm auxilium appellatum * tauisset.] *Hæc scriptura, aiunt, codicis Medicæi. Variè restituunt. Putem τὸ* appellatum, *è priore lineâ repetitum frustrâ, delendúmque. Ita legerim,* cùm auxilium tulisset.

Tuscus vicus. Vnde dictus.

Vnde Tuscum vicum è vocabulo aduenarum dictum.] *Aliter visum Liuio, qui lib.* II. *cognominatum vult à reliquis exercitus Porsenæ, qui è fugâ receperant se Romam, victi ad Ariciam à Cumanis.* Pars, *inquit,* perexigua duce amisso, quia nullum propius perfugium erat, Romam inermes & fortunâ & specie supplicum delati sunt. His locus ad habitandum datus, quem deinde Tuscum vicum appellarunt. *Varro item leuiter dissentit.* Hi post Cælis obitum, *inquit,* quòd nimis munita loca tenerent, neque sine suspicione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus Vicus Tuscus, & ideò ibi Vortumnum stare, quòd is deus Etruriæ. *De Vortumno quod ait, confirmat Propertius,*

Vortumnius deus Etruriæ.

Tuscus ego, Tuscis orior: nec pœnitet inter
Prœlia Volscinos deseruisse focos.

In Propertio coniectura.

Vbi perperam Volscinos, quia Volsci in Etruriâ non fuerunt. Libri manuss. Volsanos. *quos sequor, aut certè,* Volsinios.

Quinctilius Varus,

Varum Quinctilium diuitem & Cæsari propinquum.] *Censeo filium esse infelicis patris, qui in Germaniâ cæsus. Sed quomodo Cæsari propinquus? Credo, quia Germanici filiam duxerat vxorem. Seneca lib.* I. *Controuer.* III. Declamauerat apud illum hanc controuersiam Varus Quinctilius, tunc Germanici gener & prætextatus. *Itaque absocer illi Tiberius fuit. An etiam propinquus aliâ de causâ? Puto, quia Claudia Pulchra Vari mater, sobrina Agrippinæ dicitur suprà. nec tamen vltrà repperi.*

Gener Germanici.

Capreas.] *Scholiastes Iuuenalis, ad hæc poëtæ* — angustâ Caprearum in rupe sedentis: Sedentis *inquit*: significat & diuem turpiter vixisse Capreis Tiberium. *Corrige,* & diu & turpiter.

PAG. 81.

Thelebois habitatas fama tradit.] *Ideò Thelebœæ pro ipsis Capreis, Ausonio*:

Thelebœæ, pro Capreis.

——virideque resultant
Thelebœ.

Virgilius caussam nominis tangit:

——Thelebôum Capreas dum regna teneret.

Eas Augustus emerat.

Emit, siue permutauit eas cum rep. Neapolitanorum Imp. Augustus, traditis earum vice Pithecusis, siue, vt Suetonius appellat, Ænariâ, Aug. cap. XCII. *Notat Dio* LII. *in extremo, & clarè Strabo lib.* V. Αἱ δὲ Κάπρεαι δύο πολίχνας εἶχον τὸ παλαιὸν, ὕστερον δὲ μίαν. Νεαπολῖται γὰρ καὶ ταύτην κατέσχον, πολέμῳ δ' ἀποβαλόντες τὰς Πιθηκούσας, ἀπέλαβον πάλιν, δόντος αὐτοῖς Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ, τὰς δὲ Καπρέας ἴδιον ποιησάμενος κτῖσμα. *Ab hâc caussâ ergo Capreæ in censu Cæsarum: quam Tiberius* XII. *villarum nominibus insedit, ait noster. Iis villis nomina fuisse censeo* XII. *deorum ex Suetonio, qui Capreis adsignat* Villam cui nomen Iouis, *cap.* LXV. *Sed & Pharus in eâ insulâ, vsui nautis. Idem,* Turris Phari terræ motu Capreis concidit. *quod ponit inter omina Tiberianæ mortis. Exstructa iterum, ex his Statij versibus*:

Manseruntque apud Cæsares.

Villæ XII. à deorum nominibus.

Pharus Capreis.

Theleboumque domos: trepidis vbi dulcia nautis
Lumina noctiuagæ tollit Pharus æmula Lunæ.

T. Sabinus.

Inlustri equite R. Titio Sabino.] *Titum prænomen illi dat Plinius.* Ap. Iunio, *ait,* P. Silio Cos. Cùm animaduerteretur ex caussâ Neronis, Germanici F. in T. Sabinum & seruitia eius.

Turpis fraus: eaq. ab Ephoris sumpta.

Tectum inter & laquearia tres Senatores se abstrudunt.] *Di deæq; auctores perdant tam scelestæ fraudis. cuius tamen exemplum ab Ephoris esse, moneo iuuentutem. Pausaniam Spartæ regẽ, cùm ad Ephoros detulisset Argilius quidam proditionis, & occultæ cũ Rege societatis, eamq; in rem litteras eius ostendisset: vt tamen ipsi coràm ea audirent cognoscerẽntque, cõmenti fraudem sunt, vt in templũ perfugeret Argilius quasi ad aram. ibi Pausaniæ in os hæc exprobraret, apud cõscium non negaturo: Ephori autem in occulto laterent, duplici quodam tabulato discluso. Pete hæc à Thucydide disertim narrante lib.* I. *Nec dubitabis, quin perfidiæ nouũ exemplum sit à facto illo.*

Tegere aduersum aliquem.

Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, egens aduersum proximos.] *Litterulâ additâ restituo*: tegens. *Dictio similis in Cicerone, pro Roscio,* Tecti esse ad alienos possumus: socium verò fallere quî possumus?

Cæsar

Cæsar sollennia incipientis anni Kal. Ianuarias epistolâ precatus.] *Illudit nobis vir doctus, dum interpretatur, Tiberium ipso Kalendarum die à Senatu populóque strenas per epistolam exegisse. & id multis verbis. Quanto procliuius & verius erat dicere, Tiberium initio epistolæ præfatum (ita scripserim, quàm* precatum) *de Kalendis noui anni, quæ festæ & sacræ vulgo? Nec,* precatus, *damno sententiâ istâ: vt sacra auspiciáque eius diei prima epistolâ veneratus Cæsar sit. Ita suprà legi:* Sed principio litterarum veneratus deos. *Sanè dies ille, siquis alius, religiosus in vulgus. Plinius:* Primum incipientis anni diem lætis precationibus inuicē faustum ominamur. *Templa aperiebant, vota concipiebant pro suâquisque publicáque salute. Prudentius:*

——Iano etiam celebri de mense litatur
Auspiciis epulisque sacris: quas inueterato
Heu miseri, sub honore agitant, & gaudia ducunt
Festa Kalendarum.

Duplex lectio in Tacito.

Religio Kalendarum.

Vide & Ouidium in Fastis. Sed & ludi tum in palatio. Iulianus in Misopog. Εἶργω τῷ θεάτρων ἐμαυτὸν ὑπ' ἀβελτερίας, εἰδ' εἴστω τὰ ἀωλῆς πανδαδόχομαι τὰ θυμέλω, ἔξω τὰ νεομηνίας τὰ ἔτους. *At de stipe strenisque, quæ est ratio? cùm adeò auersatus eum morem Tiberius sit, (homo aliás abhorrens omnes eiusmodi vitæ amœnitates) vt plerumque extra vrbem Kalendis ipsis egerit, ne admitteret strenas. Clarè Dio:* τοῦτο δ' ἓν ἕνεκα ἔξω πως τῆς νεομηνίας διῆγε, καὶ ἵνα μηδένα τὰ ἀνθρώπων ἄσχολον πρός τε τὰς νέας ἀρχὰς καὶ πρὸς τὰ ἑορτὴν ἔχοντα ποιῇ, ἢ καὶ ἀργύριον παρ' αὐτοῦ λαμβάνῃ. διό γε διὰ τοῦτο τὰ Αὐγουστον ὅτι τοῦτο ἐπῄνεσ, διὰ τὸ πολλὴν δυσχέρειαν ἐν αὐτοῖς, πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τὰ ἀνταποδόσεως γίγνεσθαι. *Religionem & auspicia Kalendarum illustrabit etiam hic D. Maximi locus viri docti, vetusti, (æuum illius ante mille annos:) è Sermone cui Titulus,* De Kalendis Ianuariis increpatio. *In quo multa appositè in hanc vanitatem: & istud.* Nouum annum Ianuarias appellant Kalendas, cùm vetusto semper errore & horrore sordescant. Auspicia etiam vanissimi colligere se dicunt: ac statum vitæ suæ inanibus indiciis æstimantes per incerta auium ferarumq. signa, imminentis anni futura rimantur: cùm vtique apud deum solum sit notitia futurorũ. *At de Epulis illo die, vide omnino epist.* LXIV. *D. Augustini ad Aurelianum.*

Ludi in Palatio

Refutatus Maurus.

* Quanquam ista & Ambrosio tributa, vt multa alia.

Vbi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos sit, vincla & laqueus inducantur?] *Nihil enim triste publicè priuatímque primo illo die patrabant: nedum vt punirent. Plutarchus in Mario:* καὶ παρελθὼν (ὁ Μάριος) αὐτοῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἔτους ἀρχῇ, Σέξτον τινα Λικίνιον κατεκρήμνισεν. ὅ κακείνοις καὶ τῇ πόλει τῷ αὐθις ἐδόκει κακῶν γενόμενον σημεῖον μέγιστον. *Id est:* Progressusque Marius Calendis ipsis Ianuariis, initio anni, Sextum quendam Licinium de saxo iecit. quod & illis & vrbi impendentium malorum maximum visum præsagium. *Nec mirum si Romani diem illum eximium habuerint à pœnâ: quippe qui omnes dies festos. Seneca pater lib.* v. *controuersiâ* IIII. Accusatus est à fratre parricidij, & damnatus. Diebus festis intercedentibus, pœna ex lege dilata est. *Suetonius de Tiberij sæuitiâ:* Nullus à pœnâ hominum cessauit dies, ne religiosus quidem & sacer. *Philo Iudæus contra Flaccum:* τοῖς ὀρθῶς πολιτευομένοις τῷ ἀρχόντων ἔθος ἐστὶ μηδένα κολάζειν τὰ κατεγνωσμένων, ἄχρις αὖ αἱ ὀπφανεῖς χρηθλιοι καὶ πανηγύρεις αὗται τῷ ἐπιφανῶν σεβασμῶν διεξέλθωσιν. *id est:* Bonis & benè administrantibus Præsidibus mos est, in neminem damnatum animaduertere, donec solennes celebritates natalitiique dies Augustorum præterierint. *Similis Athenis lex, vt in morte Socratis Xenophon expressit.* ἀνάγκη μοὶ γὰ ἐγένετο αὐτῷ μὴ τὰ κρίσιν ἑβδόμας ἡμέρας βιῶναι, διὰ τὸ Δήλια μοὶ συμπεσεῖν τῷ μῆνος ἕνα, τὰ δὲ νόμον μηδένα ἐᾶν δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν, ἕως αὖ ἡ θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ. *Sed & videntur Romani etiam in bello, per Kalendas istas, abstinuisse ab armis. Subindicat Appianus* v. *Ciuilium:* νεμηνίας δὲ ἔτους ἐς τὸν ἐπιόντα ἡμέραν ἔστης, φυλάξας ὁ Λούκιος τὰ ἑορτὴν, ὡς ἀμελείας τοῖς πολεμίοις αἰτίαν, ἐξέθορε νυκτὸς ὅπλα τὰς πύλας αὐτῶν.

Tristia omnia spreta Kalēdis.

Supplicium numquam die festo.

Seruatũ idem Græcis.

Kal. Ianuariis etiam à cæde & pugnâ abstinebant.

Exitus quos Latinius atque Opsius habuere.] *De Opsio in his libris nihil: de Latinio habes libro* VI. PAG. 82.

Asinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat.] *Nimirum quia Vipsania vxor Asinij, consanguinea Agrippinæ soror: id est, eodem patre Vipsanio natæ ambæ, diuersâ matre. Vide nostrum Stemma.*

Agrippina matertera filiorũ Asinij.

Modica domi armenta sunt.] *Aliter est nostro æuo.*

Et postquam non subueniebat.] *Legendum,* subueniebatur: *aut,* nemo subueniebat.

Castello, cui nomen Fleuum.] *Scribo in libris Histor.*

Alam Caninefatem.] *Cuius mentio Vulsinius in lapide.* PRAEF. EQVITVM. ALAE. PRIMAE. CANNANEFATVM.

Auiam Octauiam præferebat.] *Quia filius L. Domitij ex Antoniâ maiore. Antonia autem ex Octauiâ & M. Antonio sata. Auunculus ergo maior illi Augustus. Est autem hic Domitius, qui pater Principis Neronis.* PAG. 83.

Domitij genus

AD LIBRVM V. ANNALIVM COMMENTARIVS.

In ætate Iuliæ dissensio.

IVLIA Augusta mortem obiit, ætate extremâ.] *De cuius vitæ annis dissensus est scriptorum. Plinius lib.* XIIII. *cap.* VI. *annos ei tribuit* LXXXII. Iulia, *inquit*, Augusta LXXXII. annos vitæ Pucino rettulit acceptos, non alio vino vsa. *At Dio: ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ait, ἡ Λιβία μετήλλαξεν, ἔξ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσασα. Sed labor, vt Plinium è Dione corrigendum censeam.*

Plinius fortean corrigendus in numeris.

Adoptione Liuiorum Iuliorúmque clarissimæ.] *Duas ergo familias complexa per adoptionem Liuia. Ipsa enimè Claudius, vnde & cognomen tenuit Drusillæ. Sed pater eius insertus adoptione in Liuios, quod hîc Tacitus voluit dictum. Nec aliter accipies quod scriptum extremo libro sexto:* quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam adoptionibus transierit. *Non enim ipsa, sed pater: cui nomen apud Velleium, Liuius Drusus Claudianus. Vocat simpliciter Dio lib.* XLVIII. *Liuium Drusum: & cùm à Bruto stetisset, post pugnam Philippensem manus ait adtulisse sibi. Clara hæc è Suetonio, in Tib. cap.* III. Ex hac stirpe Claudiâ Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem vtrumque: paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Ap. Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ adoptato in eam materno auo. *Ad quæ verba tamen interpretes conniuent.*

Pater Liuiæ adoptatus.

A Bruto stetit.

Suetonio ex illis lux.

Sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit.] *Nam Germanicus Druso ortus, Liuiæ sanguis: Agrippina, ex Iuliâ sanguis Augusti.*

PAG. 84. Addito, ne cælestis religio decerneretur.] *Quam tamen postea ei tribuit Claudius, effigie eius in templo Augusti consecratâ sacríque, quæ Vestales facerent, institutis: edicto etiam, vt per nomen eius feminæ iurarent. Dio lib.* LX. *& Suetonius cap.* XI. *Claudij. Exstant Nummi,* DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *caput radiatum, ara ante pedes: parte auersâ,* S. P. Q. R. DIVAE. IVLIAE. AVGVSTI. FIL. *carpentum, cui subiuncti duo muli. Nec dubito, quin consecrata hæc Iulia habitu & nomine Iunonis. Prudentius,*

Liuia à Claudio cõsecrata.

* Libri vett. *Iulia.* rectè, si adoptionem spectes.

Adiecere sacrum, fieret quo * Liuia Iuno,
Non minus infamis thalami sortita cubile,
Quàm cùm fraterno caluit Saturnia lecto.

Quamquam eo nomine adfecta à poëtis etiam viua. Ouidius,

Cùm tibi contigerit vultum Iunonis adire.

Drusilla habitu Veneris.

Vt autem Liuia habitu Iunonis, sic Drusilla à Caio consecrata Veneris, cognomento Pantheæ. Auctor idem Dio LIX. *Quò refero inscriptionem priscam,*

VENERI. CAELESTI
AVGVSTAE. SACR.
NVMMIA. C. F. DORCAS
S. P. F. C.

Vergens dominatio.

Prærupta & vergens dominatio.] *Ita reposui. eóque exemplo, vergens ætas, vergentes anni. Vulgò* vrgens.

Iunius Rusticus componendis patrum actis dilectus à Cæsare.] *Duplicia Acta reperio, Senatus, Populíque. Acta Senatus alio nomine, Commentarij Senatus, Tacito lib.* XV. *Acta populi, aliàs Diurna, aliàs Publica. Dicam breuiter de vtrisque, quia confundi video non à iuuentute, sed & à doctis. Acta Senatus vocabant, commentarios (ὑπομνήματα vertunt Græci) quibus breuiter inscriptum quidquid apud patres diceretur, ageretúrque. Tantùm apud patres. Origo eorum, vt videtur, à Iulio Cæsare: qui Consul,* Inito honore, primus omnium instituit, vt tam Senatus, quàm populi diurna acta conficerentur, & publicarentur. *Confectio mansit: publicatio abrogata ab Augusto. Sueton. cap.* XXXVI. Auctor & aliarum rerum Senatui fuit: in quis ne acta Senatus publicarentur. *Conficiebat ea quispiam è Senatu: scilicet ne arcana patrum sciret non è patribus. Colligimus ex Tacito hîc, qui Iunium hunc Rusticum Senatorem ostendit infrà:* Quòd fraude vnius Senatoris elusa maiestas imperatoria esset. *Et Spartiano. qui Hadriano munus hoc tribuit post Quæsturam.* Post Quæsturam, *ait,* acta Senatus curauit. *eúmque vocabant A curâ actorum, vel, Ab actis Senatus. Lapis vetus,* C. PORCIO. C. F. QVIR. X. VIRO. STLITIB. IVDICAND. ADLECTO. INTER. QVAESTOR. AB. ACTIS. SEN. *Conficiebat dixi Senator: siue præerat conficiendis. cui tamen adiuncti scribæ cen-*sua-

De Actis eorumque discrimine.

Acta Senatus.

Ea confecit primus Cæsar aut certè publicauit. Sueton. ca. XX.

Præerat conficiédis Senator.

Officium ab actis Senatus.

censualésque, quos à re Actuarios item dicebant. Capitolinus Senatusconsultum Tacitum ita describit, vt non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent: Senatores exciperent, Senatores omnia officia censualium scribarumque complerent, nequid fortè proderetur. *Censuales illa ætas dixit, librarios, scribas, tabellionésque. Inde titulus in Codice lib.* x. *conceptus*, De tabulariis, scribis, logographis, & censualibus: *iisde & Censuale officium, haud absimili sensu, l.* XVIII. *C. De testamentis. Eáque mente Tertullianus Apol. cap.* XX. Græcorum censuales conferendi. * *Actuarij qui excipiunt scribúntque, vt Iulio Suetonij cap.* IV. *Senecæ epist.* XXIII. Non quidem hæc quæ alienis verbis commodatur, & actuarij vice fungitur: *& Glossis Græcis, ὑπομνηματόγραφος*, Actuarius, Memoralius. *Qui non in vrbe solùm, sed in prouinciis militiáque. Actuarij in militiâ, l.* V. *C. de erogatione militar. annonæ. Et Spartiano*: Ipse quòd matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam daret, à quodam Actuario cuius vxorem stuprauerat percussus est. *Quos eleganter & cum adfectu describit Victor in Gallieno*: Actuarij, *inquit*, genus hominum nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandasque quasi ab naturâ factum. annonæ dominans: eoque vtilia curantibus & fortunis aratorum infestum: prudens in tempore his largiendi, quorum vecordiâ damnoque opes contraxerit. *Satis de Actis Senatus: venio ad populi. Ea dicta Publica acta, Suetonio in Tiberio cap.* V. *& aliâs passim. Item Diurna, quia in dies conficerentur, Tacito lib.* XVI. *&* XIII. *Item Vrbana. Sæpius etiam ἀπλῶς, Acta, κατ' ἐξοχὴν. Ius continebantur res rationésque populi, iudicia publica, supplicia, comitia, ædificia, natiuitates, illustres mortes, matrimonia, diuortia. De iudiciis suppliciisque admonuit Ammianus lib.* XXII. Et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cùm id voluminis publici contineret exordium: Consulatus Tauri & Florentij, inducto sub Præconibus Tauro. *Vbi & formam aliquam seruabis conficiendorum Actorum. De ædificiis, Tacitus lib.* XIII. Nerone II. L. Pisone COS. pauca memoriâ digna euenêre. nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus, quîs molem Amphitheatri Cæsar exstruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. *De natiuitatibus, Suetonius sæpe: qui plerumque argumenta sibi sumit de die cuiusque principis natali, ex Actis. vt Tib. cap.* V. *Cal. cap.* IX. *Origo eius instituti à Seruio Tullio, qui vt numerum sciret nascentium, morientium, virorum; adinuênit, Vti propinqui natâ prole certum aliquem nummum in ærarium Iunonis Lucinæ inferrent: iidem aliquo mortuo, in Veneris Libitinæ: & sumente quopiam virilem togam, in Iuuentutis. Exoleuisse is mos videtur, sed in pueris natis retraxit Augustus: eáque adnotatio in Actis cum curâ habita, vtique post Iulias Papiásque leges. Iuuenalis,*

——Tu libris actorum spargere gaudes
Argumenta viri.——

Appuleius: Pater natum sibi filium ceterorum more professus est. *Scæuola l.* XXVIII. *De probationib.* Mulier grauida repudiata, absente marito filium enixa, vt spurium in actis professa est. *Capitolinus in Gordianis*: Filium Gordianum nomine Antonini & signo illustrauit, cùm apud Præf. ærarij, more Romano, professus filium, publicis actis eius nomen insereret. *Non fallet te idem Capitolinus in M. Aurelio, qui ita de hac Professione disserit, quasi ille inuenerit primus.* Inter hæc, *inquit*, liberales causas ita muniuit, vt primus iuberet apud Præfectos ærarij Saturni vnumquemque ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposito. *Quod aliter est: sed addidit quædam, immutauítque. De matrimonius diuortiisque, clarum est in actis relata fuisse propter præmia pœnásque legum. Imò etiam ante Iuliam, Papiámque. Cælius ad Ciceronem*, Paulla Valeria, (*scribo*, Valerij, *id est, coniunx*) soror Triarij deuortium sine causâ fecit. Nuptura est D. Bruto: * nondum rettulerat. *Rettulerat, scilicet in Acta. Seneca De Beneficiis*: Quia verò nulla iam sine diuortio acta sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt. *Et ad matrimonia pertinet versus Iuuenalis,*

Fient ista palàm, cupient & in acta referri.

Hæc Acta à scribis tabulariisque confecta videntur, & ad * *Atrium Libertatis in Tabulario adseruata. Liuius* XLIII. Censores extemplò in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, & dimissis publicis seruis. *Cui vetus inscriptio Curatores tamen quosdam adsignat,*

C. CALPETANVS. STATIVS
SEX. METRORIVS
M. PERPENNA. LVRCO
T. SARTIVS. DECIANVS
CVRATORES. TABVLARIOR.
PVBLICORVM. FAC. CVR.

At ex Taciti XIII. *colligas curam eam Quæstorib. fuisse aut ærarij Præfectis.* Princeps, *inquit*,

Scribæ actorũ & Censuales.

* Inepte Velius Longus *Actuarij, diuersis actibus occupati. Actarij, scriptores tantum dicuntur actorum.*

Actuarij in militiâ.

Acta publica.

Diurna.

Vrbana.

Materies eorũ.

Forma conficiendi.

Natiuitates in actis.

Seruij institutum.

Professio apud acta.

Caute legêdus Capitolinus.

Diuortia in actis.

Cicero correctus & explicatus.

* *Fuluius tamen legit*, mundum, *de quo etiam cogito.*

Vbi reposita Acta.

* Siue etiam ad ædem Nympharum. ex Cicerone, pro Milone. Tabularium.

Prçfecti ærario tabulas publicas adseruabant.

curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit. *Eóque facit quòd M. Aurelius Profeßiones infantium rettulit ad Ærarij præfectos. Tabularij mentio etiam Ciceroni, pro Rabirio perduellionis reo: Virgilióque* II. *Georg.*

——aut populi tabularia vidit.

Vbi Seruius quædam. Lampridius in Alexandro referre videtur Actorum confectionem ad Præf. vrbis: Fecit Romæ, *inquit*, curatores vrbis XIIII. sed exconsulares viros, quos audire negotia vrbis iussit, vt omnes aut magna pars adessent, cùm Acta fierent. *Sed intellegit iudiciaria acta. Fuerunt & Regiſtra quædam publica, præter hæc Acta. de quibus Vopiscus in Probo*: Vsus sum etiam Registris scribarum porticus Porphyreticæ, Actis etiam Senatus, ac populi. *Perierant hæc publica acta (γράμματα δημόσια appellat Dio) quà vetustate, quà incendio: sed reparauit primo principatu suo Tiberius, tribus Senatoribus ad describendum conquirendúmque dilectis. Adi Græcum eum scriptorem lib.* LVII. *in actis anni* DCCLXIX. *Dixi ista vberius, & præter rem, vt constaret in parte iuuentuti, quæ essent illa Acta, quorum testimonio totiens noster aliique in memoriâ rerum vsi: quæq; habita semper historiæ materia & seges.*

Regiſtra publica.

Acta reparata à Tiberio.

Acta, materia historicorum.

Ab Senatu desciuisse populum.] *Distingue contra vulgus*, spretum dolorem principis ab Senatu, desciuisse populum.

Defectus in Tacito.

Vi principis impediri testarentur *Quattuor & quadraginta orationes.] *Malum tuum, Corneli, fatum! Non paginæ aliquot sed libri hîc perierunt, quibus gesta ferè trienny continebantur, de Agrippinæ liberúmque eius exitu, de Seiani spe conatúque, de eiusdem cum agmine amicorum strage, de Liuiæ flagitiis & morte. ad summam, flos quasi historiæ tuæ. Adeò bonis illis patribus cura otiumq; fuit describere Orosios & Vopiscos, & huiusmodi quisquilias, præ tuo auro.*

Iactura quanta in Tacito.

Quattuor & quadraginta orationes.] *Quæ præcunt, gesta sunt Fufio & Rubellio Coss. initio anni: hæc autem C. Memmio Regulo & Fulcinio Trione. Ita interciderunt acta pleraque anni* DCCLXXXII. *acta omnia anni sequentis, quo Coss. M. Vinucius & L. Cassius. Item huius anni, quo ex Kal. Maij suffecti Tiberio & Seiano Consules Regulus & Trio.*

Mihi pudorem, aut Seiano inuidiam allaturum censui.] *Ἀποσιωπώμενον ex oratione cuiusptam damnandi ob Seianum, vti & sequens membrum.*

Tunc singulos, vt cuique adsistere.] *Quis iste? dignus erat quem nossemus, ob constantiam mortis.*

PAG. 85. Cùm in Blæsum multa fædáque incusauisset.] *Mallem deletâ voculâ*, Cùm Blæsum.

Relatum inde de P. Vitellio.] *Vide Suetonium Vitellij cap.* II.

Petito per speciem studiorum scalpro.] *Doctus enim fuit, & scripta reliquit. Tertullianus De animâ*: In Vitellij commentariis conditum est.

Puella adeò nescia.] *Illa ipsa quæ sponsa Claudij filio, vt hîc notat Dio.*

Triumuiri similes Vndecimuiris Græcorum.

Quia triumuirali supplicio adfici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compressam.] *Triumuiri, qui aliâs Iudices capitales, prorsus iidem Romæ qui vndecimuiri Athenis. Munus eorum præesse carceri, punire damnatos: itémque cognoscere de furtis admißísque seruorum aut eiusmodi viliorum capitum ad Mæniam columnam. Quòd idem in Athenienſibus fuisse, disco ex Suidâ.* Ἑνδεκα, *inquit*, ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις ἐπιμελομένη τῆς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατοικίας, ἐφ' ἣν ἀνήγοντο οἱ κλέπται καὶ οἱ ἀνδραποδισταί. *Nec ambigo quin Romanis exemplum inde. Alia de his habes apud Rauardum* II. *Varior. & Fabrum, quæ non recoquam ego. Sed cur ait inauditum virginem adfici triumuirali supplicio, id est laqueo? Id quidem ita ceperim quasi non simpliciter virginem dixerit, sed impubem inuestémque. Lex enim non tam virginitati ignotum cautúmque valuit, quàm ætati. Ita nec pueros interfici fas, nisi togâ sumptâ & relatos in viros. Hinc apud Dionem scriptum, à Triumuiris in proscriptione iussum puerum quemdam Togam virilem sumere, vt scilicet iure posset interfici, lib.* XLVII. καὶ ἄλλα τε, *ait*, διὰ τοῦτο πολλὰ παρενομήθη, ⁊ παιδίσκου τινὰ ἐς ἐφήβους ἐσήγαγον, ἵν' ὡς ἐπὶ ἄνδρας ἤδη τελῶν ἀποθάνῃ. *Appuleius* II. *apol. de puero præcoci malitiâ.* Hoc magis noxius, quòd cum veniâ pernicioſus est: & nondum pœnæ, iam iniuriæ sufficit. *Quam causſam & hîc subesse arbitror, vt compressa deuirginatáque, mulier videretur & plena annis.*

Impubes non maturus supplicio. Triumuirorũ impotens factum.

Quippe lapsum custodiâ.] *Fortè*, elapsum.

Achaia & Macedonia sub vno Præside.

Is Macedoniæ tum intentus Achaiam quoque curabat.] *Ex decreto illo, lib.* I. *quo* Achaiam & Macedoniam onera deprecãtes leuari proconsulari imperio, tradiq. Cæsari placuit.

Toronæum Thermæúmque sinum.] *Quorum ille ad Toronem Macedoniæ vrbem; hic iuxta Macedoniam, Axij fluuij receptor.*

Defectus.

Ibi demum cognoscit.] *Locus inter mancos. Nec enim vbi aut quomodo deprehensus fugitiuus ille, narratum. Post*, cognoscit, * *ergo ponenda nota. Et statim scribi*, interrogato.

Neque nos originem finémve eius rei vltrà repperimus.] *At reppererunt Zonaras & Dio, qui missum eum ad Tiberium tradiderunt, Caligulæ nuptias Antij celebrantem.*

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM VI. ANNALIVM COMMENTARIVS.

INITIVM *sexti libri arbitrario hîc iure constitui, non certo.* PAG. 86. Causſa abiuncti huius libri. *Cui enim probes tantam vim rerum, quantam dixi, trienniique gesta vno libro cum sequentibus inclusa fuisse? Secreui igitur. non quia liqueret mihi initium in his demum verbis faciundum: sed quia magnitudinem résque gestas æstimanti, ita videbatur. Denique vt scires saltem, hunc vulgo quintum librum in duos esse tribuendum.*

Aditis iuxta Tiberim hortis.] *Hortos Cæsaris accipio, de quibus Horat.*

Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos. Horti Cæsaris.

Ij vicini Naumachiæ fuerunt, siquidem eâdem de re Suetonius Tiber. cap. LXXII. Bis omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, semel triremi vsque ad proximos naumachiæ hortos subuectus est, dispositâ statione per ripas Tiberis, quæ obuiam prodeuntes submoueret. *Vide ius de hortis & Sueton. Iulio, cap.* LXXXIII.

Vocabula reperta sellariorum ac spintriarum.] *Vide si lubet Suetonium Tiber. cap.* XLIII. *& Turnebum lib.* V. *cap.* I. *Qui tamen non satis explicant, cur Sellarij dicti à fœditate loci. Sed ego non violo te Pudor.* Sellarij.

Sententiæ dicebantur in effigies quoque & memoriam eius.] *Discesemel hunc morem, in Tacito variè sparsum. Olim qui damnati grauioris criminis, puta Maiestatis, Perduellionis, Tyrannidis: non ipsi solùm adflicti & perditi, sed nomen & memoria eorum. Deterrere omnes à culpâ simili volebant, non pœnæ modò, sed ignominiæ metu. Itaque hæc duo ferè vsurpata: vt nomen deleretur, vt Effigies tolleretur. De nomine, Cicero Philip.* XIV. *cùm Antonij nomen è Fastis sublatum decreto Senatus esset*: Cuius totus consulatus est ex omni monumentorum memoriâ reuulsus. *Noster lib.* II. Nomen Pisonis radendum Fastis censuit. *Lampridius in Eligabalo*: Nomen Antonini erasum est, Senatu iubente. *Radebant igitur: sed & sæpe contenti erant per dedecus oblinere aut lutare. Lampridius Eligabalo*: Misit qui & in castris statuarum eius titulos luto tegerent, vt fieri solet de Tyrannis. *Eusebius pulchrè Eccl. Histor. lib.* IX. *cap. vlt. de Maxentio*: γεγράπτε ὅσαι εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ παίδων καὶ πᾶσαν ἀνέκειντο πόλιν, αἱ μὲν ὅλης ὄψεως εἰς ἔδαφος ῥιπτέσθαι συνεχίζοντο, αἱ δὲ τὰς προσόψεις ἠκρωτήριντο, σκοτεινῷ χρώματι καταμελανέσθαι: Inscriptiones etiam & tituli, quicumque honori eius aut liberorum per singulas vrbes positi erant, partim è sublimi in terram detracti confractique sunt; partim vt videntibus inutiles fierent, obscuro quodam colore obducti & nigrefacti. Pœnæ in damnatos. Nomen tollebant. Oblinebant.

At de effigie fractâ & abolitâ; Ambrosius: Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum Principum imagines perseuerent, deleantur tyrannorum. *Capitolinus in Gordianis*: Statuas Maximini deiecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt. *Liuius de Atheniensibus*: Rogationem ex templo tulerunt, vt Philippi statuæ, imagines omnes, nominaque earum, tollerentur delerenturque. *Iuuenalis*: Effigiem frangebant.

Frangendâ miseram funestat imagine gentem.

Eusebius loco quem dixi: Ανδριάντων τε ὁμοίως ὁπόσοι εἰς τιμὴν αὐτοῦ τιμὴν ἀναγεγράπεσαν, ὡσαύτως ῥιπτέμενοι συνεχίζοντο. γέλως καὶ παιδιὰ τοῖς ἐνυβρίζειν καὶ ἐμπαροινεῖν ἐθέλουσιν ὀχυρώμενοι: Statuæ etiam quotquot in honorem illius fuerant erectæ, similiter deiectæ & protritæ sunt: ac ludibrio & irrisui expositæ omnium qui iniuriâ & ignominiâ afficere eas vellent. *Ratio autem ista abolendi duplex. Prior, vt modestè id fieret, & per magistratum submouerentur è publico conspectu. Cicero in Verrem* IV: Centuripinorum Senatus decreuit, vt quæ statuæ C. Verris ipsius & filij essent, eas Quæstores demoliendas locarent, dumque ea demolitio fieret, Senatores non minus XXX. adessent. *Suetonius Domitiano*: Senatus scalas inferri, clypeosque & imagines eius coràm detrahi & affligi solo iussit. Aliquando per decretum. Aliâs per impetum.

Altera, vt per impetum, & tota res permitteretur furori cuidam plebeio. Tum receptum, laqueos statuis altioribus iniicere, atque ita detrahere. Iuuen.

——descendunt statuæ, restemque sequuntur.

Seneca, seu quis alius, in Octauiâ: de statuis Poppææ:

——membra per partes trahunt
Deducta laqueis. Seneca correctus.

Ita enim rectè illîc legimus, non Diducta. *Plinius graphicè hoc totum depingit, Panegyrico*: Ergo istæ quidem æreæ & paucæ manent, manebuntque quamdiu templum ipsum: ille autem aureæ & innumerabiles, strage & ruinâ publico gaudio litauerunt. Iuuabat illidere solo superbissimos

bissimos vultus, instare ferro, sæuire securibus, vt si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur.

Et Plinius. Nemo tam temperans gaudij seræque (*velim scribi*, seruſque) lætitiæ, quin instar vltionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremò truces horrendasque imagines abiectas (*lego*, obiectas) excoctasque flammis, & ex illo terrore & minis, in vsum hominum ac voluptates ignibus mutarentur.

Quàm vetus id institutum. *Mos autem hîc damnandi imagines sanè antiquus. Ex Cicerone colligo, pro C. Rabirio*: Sex. Titius, quòd habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. *Vbi & hoc vides, culpæ fuisse vel priuatim damnatorum imagines habere. Quâ mente illud Taciti scriptum, lib.* XI. Ac primùm in vestibulo imaginem patris Silij Sc^to^ abolitam demonstrat.

Nefas habere eiusmodi imagines. *Pulchrè Ambrosius Officior. lib.* I. *cap.* XLIX. Si tyranni aliquis imaginem habeat, nónne obnoxius est damnationi?

Vt in fiscum cogerentur, tum rettulêre Scipiones.] *Stigmatias locus non frustrà.*

Mutilus locus. *Desunt enim quædam. Vel hoc argumento, quòd rettulisse Scipiones dicit. at relatio Consulum erat, censio tantùm Senatorum. Possit si fortè, legi*: vt in fiscum cogerentur coss. rettulêre. Scipiones hæc, & Silani, & Cassij, &c. *Sed vt tectum sit, non sanatum vulnus.*

PAG. 87. Honoribus perfunctos, an iuuenes?] *Quidam ergo in Senatu, honoribus nondum functi.*

In curiâ etiam non Senatores. Laticlauij. *Quod manauit ab Augusto*: qui liberis Senatorum, quò celeriùs reip. adsuescerent, protenus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ interesse permisit. *ait Sueton. Aug. cap.* XXXVIII. *Tacitus Annali* XIII. Iulius Montanus Senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset. *Plura ibi.*

Quos neque dicta Imperatoris, neque præmia nisi ab Imp. accipere par esset.] *Explicatius veriúsque, si scribas*: neque dicta, neque præmia, *voce*, Imperatoris, *inductâ.*

Retrahitur in vrbem, custoditúrque domibus magistratuum.] *Præter carcerem*

Custodia apud magistratus. *& custodiam militarem, custodia alia duplex: Apud magistratus, & Apud vades. Apud magistratus, cùm reus Consuli, Prætori, Ædili (interdum & Senatori, etiam non è magistratu) committebatur. quod non nisi in reis illustrioribus vsurpatum, eáque custodia libera dicta. Sallustius in Catilinario*: Senatus decreuit vti abdicato magistratu Lentulus itemque ceteri in liberis custodiis haberentur. itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum Ædilis erat, Cethegus Q.

Quæ eadem custodia libera Cornificio, Statilius C. Cæsari, Ceparius Cn. Terentio Senatori traduntur. *Cicero in Bruto*: Domi teneamus eam septam liberali custodiâ. *quasi si alia illa, seruilis. Iulius Firmicus*: In custodiâ quandoque, sed liberâ exponetur. *Et sanè hæc Libera, digniorum tantùm & plerumque Senatorum. Hieronymus contra Vigilantium*: Sint ergo non tetro aliquo carcere, sed amænâ & liberâ custodiâ, tanquam patres quidam ordinis Senatorij. *Dio optimè libro* LVIII. *de Asinio Gallo: qui hanc custodiam,* φυλακὴν ἄδεσμον *vocat, id est liberam & sine vinclis. additque,* πρὸς τε γὰρ τοὺς ἀεὶ ὑπάτων ἐτηρεῖτο, ἔξω δὲ τῶ Τιβερίου ἀρχῆς. τότε γὰρ πρὸς τῶ στρατηγῶν ἐφυλάχθη, ἵνα μὴ φύγῃ, ἃ μὰ δί, ἀλλ' ἵνα μὴ τελευτήσῃ. *id est*, Custodiebaturque semper à Consulibus, nisi cùm Tiberius Consul esset. tunc enim à Prætoribus obseruabatur, non hercle ne effugere, sed ne mori posset. *Sidonius* I. *Epist. de Aruando*: In Capitolio custodiebatur à Flauio Asellio hospite, Comite sacrarum largitionum.

Custodia apud vades. *Custodia apud vades, cùm eorum periculo fideiussoribus reus tradebatur. Tacitus lib* V. Nec aliud periclitantibus subsidij, quàm in constantiâ fratrum fuit, qsti vades exstitêre. *Clariúsque de eâdem re Suetonius Vitell. cap.* II. Publius post Præturæ honorem inter Seiani conscios arreptus, & in custodiam fratri datus. *Vlpianus l.* I. *De custod. reorum*: De custodiâ reorum æstimare Proconsul solet, vtrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, an fideiussoribus committenda. *Symmachus lib.* I. *Epistol.* Statui vt Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur.

Sextius Paconianus. Sestium Pagonianum.] *Sextius Paconianus scribitur infrà*: Nec dispares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus.

Prorupêre concepta per idem odia.] *Emendo*, concepta pridem.

Vt verò Latinum Latiarem ingressus est accusator Acrius.] *Restitui non malè,*

Restitutio certa in Tacito. aggressus est, accusator ac reus iuxtà inuisi. *Paconius & Latiaris odiorum duo nomina. Itaque gaudium patrum fuit perculso Paconio à Cæsare: gaudium alterũ nominato, ab eo indice, Latiari.*

Metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi.] *Si examinas, stabis à Grosotio legente*: noxæ conscientiam. *Ego etiam velim*, habere, *non*, haberi: *sententiâ volente.*

Sanquinius maximus è Consularibus.] *Verius vt grandiori litterâ notes*, Sanquinius Maximus, *vt sit eius gentis cognomen. Nam maximum æuo inter Consulares fuisse, non placet, nec verum est. Consul enim suffectus demum fuit ante annos quattuor, Vrbis anno*

Sanquinius Maximus. DCCLXXXI. *Præfectum vrbis eum fuisse comperior sub Caio, ex Dionis corruptis verbis, lib.* LIX. ξιάκοντα δὲ δὴ ἡμέρας ἦρξε, (*Caius videlicet*) καίτοι Λικιλίῳ Ἀκυλίνῳ τῷ σωμάρχῃ ἐξ μῆνας ἐπιξήψας, καὶ αὐτὸν Σαξίνιος Μάξιμος πολιαρχῶν διεδέξατο. *scribe*, Σαγκίνιος, *& hunc cape, qui tunc*

Idem præf. vrbi. *Præf.*

Præf. vrbi & ſecundùm conſul. Præfuit & inferiori Germaniæ, ex Tacito lib. XI. Chauci nullâ diſſenſione domi, & morte Sanquinij alacres.

Arguitur pleraque * C. Cæſarem quaſi inceſtæ virilitatis.] *Ne hunc quidem locum, ex Ædilitio edicto, perhibeo ſanum integrúmque. Remedium aliquod, ſi legas*: Arguitur pleraque: C. Cæſarem quaſi inceſtæ virilitatis, & cum die natali Auguſtæ inter ſacerdotes epularetur nouemdialem eam cænam dixiſſet, *vt, inquam,* τὸ dixiſſet, *reducas etiam ad priora, ſtatímque eodem exemplo legas*, addidiſſet. *Sed metuo vt hæc, cum Ariſtophane, ſit σκίνη ἐπικρεία.* Coniectura leuior.

Quaſi inceſtæ virilitatis.] *Conſtabit ſententia iocúſque*, Incertæ virilitatis. *atque ita ſcribe. Sic alibi*, Abdus ademptæ virilitatis. *Notat autem Caligulam quaſi ambiguè virum, quíque, vt Suetonius ait, pudicitiæ neque ſuæ neque alienæ pepercerit. Infrà*: Siue compoſuerat quædam in C. Cæſarem vt impudicum, ſiue facto habita fides. *Iocus aliquis in verbis: quaſi dicas Androgynum eum fuiſſe, ἀμφοτέρων ἀφροδίτων πρώμνον.* Incerta virilitas.

Die natali Auguſtæ.] *Imò verò*, Auguſti. *Liuiæ quidem natalem poſt mortem eius epulo ludíſve celebratum non inuenio. Nec verò Tiberius, aliàs haud pronus in matrem, id permiſerit: cùm etiam minores quoſdam honores à Senatu ei decretos vetuerit abrogaríque. Dionem vide, vbi de iis quæ Liuiæ decreta: verbum nullum de natali. At de Auguſti certum eſt: cuius vitalis dies annuis ludis epulíſque celeber. Repete ea quæ ſcripſi, de Auguſtalibus ludis ad lib.* I. Correctus noſter. Auguſti natalis dies feſtus.

Inter ſacerdotes epularetur.] *Obſerua ergo illo die epulum fuiſſe, &, vt appâret, per collegia. Dio auctor, Senatores tunc conuiuatos in Capitolio, libro* LIIII. τὰ ἡμίθλια, *inquit,* τῷ Αυγέστῳ ὁ Ιουλος ὁ τῶ Αντωνίου παῖς στρατηγῶν, καὶ ἱπποδρομίᾳ καὶ σφαγαῖς θηρίων ἐώρτασε. ἐς δὲ τὸν καπιτωλίνον καὶ ἐκεῖνον καὶ τὸν βελλίου, κατὰ δόγμα αὐτῆς εἰστίασεν: Natalem Auguſti Iulus Antonij filius, tunc Prætor, celebrauit Circenſibus & Venatione. Senatum etiam & ipſum Auguſtum, ex decreto patrum, epulo excepit in Capitolio. *Videtur idem ſcriptor hoc Conuiuium extendere ad vulgus etiam hominum, libro eodem infrà*: Καὶ αὐτὸν, δι' ἃ τε ταῦτα καὶ δι' ἄλλα, ἀνδριάσι τε ἐκ συντελείας ἐτίμησαν, καὶ τῷ τοῖς τε ἀγωνίοις καὶ τῇ ἀναύδροις καὶ συνθεάσῃ τοῖς ἄλλοις, καὶ συνδειπνεῖν ἐν τοῖς ἡμιθλίοις αὐτὸ δέδωκαν: Et ipſum (*Auguſtum*) ob ob hæc & alia merita, cum ſtatuis ex ære collato honorarunt, tum etiam iſto, quòd permiſerunt vt ij quibus vxor non eſſet aut quibus vir deeſſet, ſpectare nihilominus vnà cum aliis & conuiuari in Natali eius poſſent. *Sed fallor, aut hoc de iis tantùm, qui quæ've Senatorij gradus. Poſt Principes ſeruarunt, imò lætitiam eius diei etiam auxerunt. D. Maximus quædam mihi ſuppeditat ſine præuaricatione non omittenda, Sermone In vigiliis Natalis Dominici.* Lætitia quanta ſit, *inquit*, quantuſque concurſus cùm Imperatoris mundi iſtius Natalis celebrandus eſt, benè noſtis. quemadmodum Duces eius & Principes, omnes etiam militantes, accurati ſericis veſtibus, accincti operoſis cingulis auro fulgente precioſis, ambiant ſolito nitidiùs in conſpectu regis incedere. *Et paullo poſteriùs*: Deinde, quia in die Natalis ſui ſciunt eum largum futurum ac donaturum plurima vel miniſtris ſuis, vel his qui in domo eius abiecti putantur & viles: tantâ prius theſauros eius replere diuitiarum varietate feſtinant, vt inquantum erogare voluerit, intantum prærogatio copioſa non deſit, & antè voluntas donandi deficiat quàm ſubſtantia largiendi. Hæc autem ideò ſollicitè faciunt, quia maiorem ſibi remunerationem pro hac ſolicitudine ſperant futuram. *Quibus in poſtremis, nota mihi morem donandæ ſtipis Principi; natum, vt opinor, ex more Auguſti. qui Kalendis, & aliàs, ſolitus largiter munera capere & dare.* Epulum Natali Principis. Eius diei celebritas. Munera dat Princeps.

Nouemdialem eam cænam dixiſſet.] *Cauſſam ioci paullò altiùs petendum. Mortuis, ritu Romano, non antè diem nonum parentabatur. Tunc iis iuſta, ludi, epulæ, inſcriptio, & funeri finis. Donatus Phormione*: In nuptiis ſeptimus dies inſtaurationem voti habet, vt in funere nonus, quo parentalia concluduntur. *Poëtæ alludunt. Vt Virgilius*: Parentalia nono die.

Prætereà ſi nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit. ——

Vt Statius in Archemori funere:

Roſcida iam nouies cælo dimiſerat aſtra
Lucifer. ——

Et ab eâ mente Iuſtinianus in Nouellâ quadam ſcribit, in nonum diem fieri μνήμας defunctorum. *Gloſſæ*: Nouemdialia, ἐννατὰ ὅτι νεκρῶ ἀγόμενα. *Auguſtinus in Geneſim*: Neſcio vtrum inueniatur alicui ſanctorum in ſcripturis celebratum eſſe luctum nouem dies, quod apud Latinos Nouemdial appellant. *Nono ergo illo die, præter alia, cæna funebris epulæque. Iulius Obſequens*: In ſacro Nouemdiali cæna deæ poſita, à cane adeſa, antequàm delibaretur. *etſi ambigo an id ad ſacrum Nouemdiale referendum, quod* * *ſolitum fieri poſt lapidum imbrem. Tertullianus de Teſtimonio animæ*: Vocas ſecuros mortuos, ſiquando extra portam cum obſoniis & * mattiis tibi potiùs parentans ad buſta cedis, aut à buſtis dilutior redis. *Idem de Reſurrectione carnis*: At ego magis ridebo vulgus tunc quoque cùm ipſos defunctos atrociſſimè exurit, quos Nouemdial, ſacrum. Cæna funebris

* Quod inſtituit Tullus rex. de quo abunde Liuius lib. I.
* Aliquid Suidas in μαλτῦτα.

Eadem Feralis cæna.

postmodum gulosissimè nutrit: iisdem ignibus & promerens & offendens. *Eam vocat Appuleius Cænam feralem lib.* IIII. *Florid.* Procul igitur faces abigerent, procul ignes amolirentur, cænam feralem à tumulo ad mensam referrent. *Et Iuuenalis,*

——dimidio constrictus gammarus ouo
Ponitur, exiguâ feralis cæna patellâ.

*Quia adhiberi ad lustrationem solita.

*In Plut Crasso est φακὲς ἢ ἅλας: at in Appiani Parth. eadem narrantis, φακὲς ἢ μάζαν, lentem & libum.

Vbi nota *oua videri in eiusmodi cænis tralatitia fuisse, vti* *lentem & salem: ἀνομίζουσι Ρωμαῖοι πένδιμα, ἢ φερτίδην τοῖς νέκυσιν, ait in Crasso Plutarchus. Sanè certos quosdam cibos proprios fuisse huic mortuali cænæ, docet etiam Xiphilinus in Domitiano, vbi de simulato illo sepulcrali epulo. καὶ μὴ τοῦτο παυθ' ὅσαπερ ἐν τοῖς ἐναγίσμασι καθαγίζει, καὶ ἐκείνοις μέλανα ἐν σκύφοις ὁμοίως φέρεσθαι ἔχει. Hanc cænam Silicernium vocatam, docent Nonius, Festus. & Tertullianus:* Quò differt ab epulo Iouis silicernium? à simpuuio obba? ab aruspice pollinctor? *Hunc morem transisse ad Christianos etiam Augustinus narrat & leuiter excusat, De ciuit. Dei lib.* IX. *cap. vlt.* Quicumque, *inquit*, epulas suas eò (*ad sepulchra martyrum*) deferunt: quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terris nulla est talis consuetudo: tamen quicumque id faciunt, eas cùm apposuerint, orant, & auferunt vt vescantur. *Et lib.* VI. *Confess. cap.* II. *de matre suâ*: Cùm ad memorias sanctorum, sicut in Africâ solet, pultes, & panem & merum attulisset. *addit mox, vetitum ab Ambrosio*, quòd illa parentalia superstitioni gentium essent simillima. *Paullini locum huic rei subtexo, in Felicis Natali* IX.

Epulæ ad sepulchra.

——ignoscenda tamen puto talia, paruis
Gaudia quæ ducunt epulis. quia mentibus error
*Inrepit rudibus: nec tantæ conscia culpæ
Simplicitas pietate* cadit, malè credula sanctos
Perfusis halante mero gaudere sepulcris.

**Legam*, Incepit
**Legam*, caret,

Vbi rusticulos suos in Italiâ excusat, quòd vsi vel abusi per simplicitatem, veteri gentilium more ad sepulchrum ipsum D. Felicis. Ad eas ergo nouemdiales epulas hîc alluisum. & cùm natalis Augusti celebraretur, dies lætus auctórque vitæ, videri sibi Cotta ferales potius eas epulas dixit. siue quia ille natus, exitij caussa multis; siue quia ante nouem fortè dies, multi à Tiberio animaduersi interfectíque. Quod placet. & mirum ni exciderit vs iocus (verior liberiórque quàm vt Cottam deceat) post stragem Seiani. Non absimile Plauti illud:

Caussa ioci explicata.

Cocus nundinalis. Plautus illustratus.

Cocus ille nundinalis est, in nonum diem
Solet ire coctum.

id est, Feralis nouemdialisque, & qui mortuis tantùm parat in cænam. vt præit nobis bene Festus.

M. Lepidi.] *Manij, vt sæpe.*

Præstantissimus sapientiæ firmare solitus.] *Credo Socrati hoc elogium, & iure tribuit.* Taciti de Socrate laus. *Apud Platonem sanè in nono De rep. gnome talis:* Ἐσὴν ἄρα τῇ ἀληθείᾳ, καὶ εἰ μήτω δοκῇ, ὁ τῷ ὄντι τύραννος τῷ ὄντι δοῦλος τὰς μεγίστας θωπείας καὶ δουλείας, καὶ κόλαξ τῶν πονηροτάτων, καὶ πένης τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται ἐάν τις ὅλῳ ψυχῷ ἐθέλῃ θεάσασθαι, καὶ φόβοι γέμων διὰ παντὸς τὸ βίου, σφαδασμῶν τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης.

PAG. 88. Sanctissimis Aruntij artibus.] *De eo dixi, suprà ad lib.* I. *At de accusatione eius, nihil in libris qui nunc sunt.*

C. Cæstium patrem.] *Duo ergo Cæstij Romæ, pater filiúsque? Non inuêni. Fuit qui Cæstium Pium vellet legi: quia frequens declamatoris eius Senecæ mentio. Mihi, siquid mutandum, placeat,* Cæstium Prætorem. *potuítque obiici error ex notis. Cæstius quidem Prætor fuit, illeipse, vti diuino, de quo Romæ inscriptio,*

Cæstius Prætor.

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO. PR. TR. PL.
VII. VIR. EPVLONVM.

Itaque appâret scribendum Cestius, *litterâ spretâ, quoniam & in nummis* L. CESTIVS.

Reum destinare properat.] *Non abiecerim*, poterat.

Fatebor & fuisse me Seiano amicum, & vt essem, expetisse.] *Tota hæc Terentij oratio, vt & caussa, simillima est illi Amyntæ apud Curtium libro* VII. *Et membra sanè aliquot sunt, quæ dicas illinc translata. Nam Amyntas ita:* Amicitiam quæ nobis cum Philotâ fuit, adeò non inficior, vt expetisse quoque nos, magnosque ex eâ fructus percepisse confitear. An verò Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes pænè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule, si verum audire vis rex, huius nobis periculi caussa es. Quis enim alius effecit, vt ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cuius & gratiam expetere, & iram timere possemus. *Et mox*: Igitur si hoc crimen est, paucos innocentes habes, imò hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerũt: sed totidem quot volebant, esse non poterant. Ita si à consciis amicos non diuidis, nec ab amicis quidem separabis illos qui

Quædam à Curtio videri.

idem

idem esse voluerunt. *Quæ delector, ita me deus amet, exscribere candidissimè & disertissimè dicta. At postrema verba etiam correctiuncula âiuuo & interpunctis.* Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt. Sed totidem quot volebant, esse non poterant. Ita. sed si à consciis, *&c. Prorsus ita legendum, ex Amyntæ quidem mente. quod facilè videbis, qui ipse eam habes.* Is correctus.

Claudiæ & Iuliæ domus partem.] *Claudiæ per filium, Iuliæ per se: quia Liuiam duxerat Germanici sororem.*

In cohortem suam transtulerat.] *Cohortem amicorum. ita enim vocabant exemplo prætoriæ cohortis. Seneca De Clementiâ,* Sallustium, & Cocceios, & Deillios, & totam cohortem primam interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit. *Vbi vides plures fuisse amicorum cohortes, & quasi gradus. Quod originem habuit à Graccho & Liuio Tribunis. Idem scriptor, De Beneficiis:* Apud nos primi omnium Gracchus & Liuius Drusus instituerunt segregare turbam suam, & alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios cum vniuersis. Habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt & secundos, * numquam veros. *Itaque dicebantur Amici primæ, secundæ, tertiæ admissionis. ex ordine, quo admittebantur. Illeipse:* Non sunt isti amici qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur. *Lampridius in Alexandro:* Moderationis tantæ fuit, vt amicos non solùm primi ac secundi loci, sed etiam inferioris, ægrotantes viseret. *Et Tiberius ipse amicos solitus describere in tres classes. Vide Sueton. cap.* XLVI. *Ab hoc more Admissiones manarunt,* * *Admissionales, & Officium admittendi. Admissionum eius facilitatem in Traiani laudatione Plinius admiratur: Alexandrum* quasi vnum è Senatoribus, patente velo, Admissionalibus remotis, salutatum esse *Lampridius scribit: & Accoleius* magister Admissionum *nominatur in Flauij Aureliano. Id munus fuit libertorum, vt clarum ex Suetonij Vespas. cap.* XIIII. Quidam ex officio admissionis simul expellens, abire Morboniam iusserat. *Fuit autem is libertus Phœbus. Plinius hoc idem ostendit loco non sano, lib.* XXXIII. *cap.* III. Fuit & alia Claudij principatu differentia, in solis his quibus admissionem liberti eius dedissent imaginem principis in anulo ex auro gerendi, magnâ criminum occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit, æqualiter publicando principem. *quem corrigo,* quibus admissionum liberti ius dedissent. *Quod ait criminum occasionem fuisse: refer ad ea quæ de imagine Principis dicta mihi in lib.* III. *& quæ Seneca De Benef.* III. *cap.* XXVI.

Cohors amicorum. Sueton. Calig. cap. XIX.

*Legerim, *numquid*, interrogatione sententiâ erectâ.

* Quos Arrianus describit lib. IIII. Diss. ci inquit, ὅτι τῶν κυριάνος καὶ οἱ προπεμπόντες τὰς εἰσόδους. Admissiones & Admissionales.

Ij ex libertis

Correctus Plinius.

Annius Pollio.] *Est ille, qui postea in Neronem coniurauit, amicorum eius præcipuus. Tacitus lib.* XV.

Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur.] *Lego,* Vinicianus. *auctore Dione lib.* LX. *qui hunc Annium Vinicianum coniurasse in Claudium cum Scriboniano adserit.*

Vinicianus Pollio.

Ob lacrimas incusabantur.] *Heu, misera conditio sub tyrannis: vbi nec liber, liberrimus affectuum, dolor. Claudianus hoc pulchrè exprimit:*

——tacitiúque sepultos
Suspirant gemitus, indignariúque verentur.

PAG. 89. Lacrimæ intutæ sub tyrannis.

Fufij Gemini.] *Qui antè Consul.*

Curtium Atticum.] *Equitem R. ex inlustribus, qui Tiberio comes Capreas. suprà lib.* IV.

Per idem tempus L. Piso Pontifex obiit.] *Quid ergo* * *Iosepho* * *Zonaræq; in mentem venit viuum eum facere Tiberio iam defuncto? Nec enim alium habeo de quo possint illa intellegi:* à Caio binas epistolas missas, vnam ad Senatum de Tiberij morte & suo imperio; alteram ad Pisonem Præf. vrbis, quâ iubebat Agrippam è castris transferri in priscas suas ædes. *An imposuit Syro celebritas nominis Pisonis, & per Syrum (nam ab illo hausit) Græco? An alius aliquis Piso tunc Præfectus? quod non repperi. huic quidem Pisoni Ælius Lamia suffectus est, de quo Dio:* τόν τε Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῆι ἐτίμησεν. καὶ Λέκτιον αὖτ' αὖτις Λαμίαν ἀπεδείλεσε, ὃν πρόπαλαι τῆι ς ρατηγίαι προεστάξας κατεῖχε ἐν τῆι ῥώμηι. *scribe* Λαμίαν. *Ridiculus interpres, qui vertit* Lucium ei Quæstorem suffecit, *inductus puerili errato. Sed ille ipse paullo pòst obiit, vt habes mox in nostro: & successit Lentulus Cossus. Disco ex Senecâ, epist.* LXXXIIII. L. Piso vrbis custos, ebrius ex quo semel factus fuit, maiorem partem noctis in conuiuio exigebat, vsque in horam sextam ferè dormiebat. hoc erat eius matutinum. Officium tamen suum, quo tutela vrbis continebatur, diligentissimè administrauit. Huic & D. Augustus dedit secreta mandata cùm illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit: & Tiberius proficiscens in Campaniam, cùm multa in vrbe & suspecta relinqueret & inuisa. Puto quia illi bene cesserat Pisonis ebrietas, postea Cossum fecit vrbis præfectum, virum grauem, moderatum, sed mersum vino & madentem. *Lego ex libro manuss.* ebrius, ex quo semel factus est, fuit. *id est, post vnam illam ebrietatem (quæ tam bene cesserat, & cuius pretium Præfecturam ipsam habebat, vt Plinius scribit lib.* XIIII. *cap. vlt. & Suet. Tib. cap.* XLII.) *semper placuit ei esse ebrium. Iacet alioqui sententia, nec à me erigi potest.*

Ordo successiõque præff. vrbi.

Ælius Lamia.

Xylandri conniuentia

Lentulus Cossus.

Seneca emendatus.

L. Piso

Ambigua lectiõ.

L. Piſo Pontifex.] *Neſcio an ex notis error. ſcribendúmque*, Piſo P. V. *id eſſet, Præfectus vrbi.*

Raciocinatio de ætate Piſonis.

Patrem ei Cenſorium fuiſſe memoraui.] *Non quidem in his libris qui exſtant. Tamen intellegi vult L. Piſonem ſocerum C. Cæſaris, qui Cenſor cum Appio Claudio, Anno vrbis* DCCIIII. *quo ipſo anno, vt ratio ætatis Tacito conſtet (ait enim vixiſſe octoginta annos) natus fuiſſe debuit hic Piſo.*

Piſonis triumphalia è Thraciâ.

Decus triumphale in Thraciâ meruerat.] *Velleius*: Atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in arma accenſis, L. Piſonis, quem hodieque diligentiſſimum atque leniſſimum ſecuritatis vrbanæ cuſtodem habemus, virtus compreſſit. *Vide & Dionem* LIII.

Cilnius Mæcenas.

Cilnium Mæcenatem.] *Non vt receptum eſt*, Cillinium. *Cilnius enim gentile nomen patris huius & altoris Muſarum. Cui domus priſca Arretium, vt olim ex Liuio* *docui: *& adde Silij verſus huiuſce rei*:

* Antiqu. Lect. lib. I. cap. XXII.

Silius correctus.

Cilnius Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat.

etſi ibi quoque vulgo, Cilnius. *Nam Silius, vt ſolet, hiſtoriam exornat flore hominum ſui ſuperioríſque ævi. Præfecit autem Romæ Italiæq; Mæcenatem Auguſtus per bellum Siculum. Conſule Dionem* XLIX. *in actis anni* DCCXVIII.

Poteſtas & munia præfecturæ.

Sumpſit è conſularibus qui coërcerent ſeruitia, & quod ciuium audaciâ turbidum niſi vim metuat.] *Circumſcribit poteſtatem Præfecturæ, quæ tamen aucta. Suadeo legas Dionem in Oratione Mæcenatis lib.* LII.

Ambigua adſeueratio Taciti.

Primúſque Meſſalla Coruinus eam poteſtatem accepit.] *Tradit idem Euſebius Chronico:* Meſſalla Coruinus, *inquit*, primus Præfectus vrbis factus, ſexto die magiſtratu ſe abdicauit, inciuilem poteſtatem eſſe conteſtans. *At Dio lib.* LIIII. *in actis anni* DCCXXXIIII. *ita narrat, vt M. Agrippam primum faciat Præfectum vrbi. cui mox anno* DCCXXXVIII. *Taurum ſufficit, huius Coruini nullâ mentione.*

De numeri veritate quæſitũ.

Dein Piſo viginti per annos probatus.] *Ligat me nodus. Quid? viginti per annos Præfectus Piſo? Fuerit ergo neceſſe eſt ab anno vrbis* DCCLXV. *Nam ab eo die in hoc tempus viginti ipſi anni. Atqui Auguſtus tunc vixit, imperauítque. Quomodo ergo verum, quod Plinius Suetoniúſque conſenſu tradiderunt, à principe Tiberio Piſonem factum Præf. vrbis, propter bidui aßiduam compotationem? Illius verba ſunt lib.* XIIII. Eaque commendatione (*ebrietatis ſcilicet*) credidêre L. Piſonem vrbis Romæ curæ ab eo delectum, quòd biduo duabuſque noctibus perpotationem continuaſſet apud ipſum iam principem. *Nota ea*, apud ipſum iam principem. *Suetonius cap.* XLII. Poſtea princeps in ipsâ publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco & L. Piſone, noctem (*diſſentit Plinius, qui ait duas noctes*) continuumque biduum epulando potandoque conſumpſit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam vrbis confeſtim detulit. *Ait diſertè*, Poſteà princeps. *Atqui vel ab initio principatus Tiberij ad hunc diem Piſonianæ mortis anni dumtaxat* XVII. *Sed hoc amplius ex Suetonio colliges, factum Piſonem Præfectum, ſub idem tempus quo Pomponius Syriæ Prætor. Ille autem* * *Syriæ non ante annum* DCCLXXIII. *præponi potuit (Mæſiam enim prouinciam administrabat anno* DCCLXXII. *vti ex Taciti libro* II. *clarum:) non ergo tot annos Piſo Præfectus vrbi. His rationibus cogor vt in Tacito reſtituam*, Piſo decem per annos. *quia Pomponium Syriæ præfuiſſe ante annum* LXXV. *non probabile. Sit ergo hic error ex notis geminatis.*

* Mortuus enim eſt in administratione Syriæ: vt Tac. infrà.

Correctus Tacitus.

Lecto per magiſtros æſtimatóque carmine.] *Magiſtri ſunt ſacerdotum. Valerius lib.* I. A patre ſuo collegij Saliorum magiſtro iuſſus. *Plinius lib.* XXVIII. *cap.* II. Quindecimuirûm collegij magiſter. *In Lapide*: ORDO. SACERDOTVM. MAGISTRO. SVO. *Et Sueton. Calig. cap.* XXII. *Domit. cap.* IIII. *Capitolinus*, Fuit in eo ſacerdotio, & vates, & præſul & magiſter.

Sanxiſſe Auguſtum.] *Pete è Suetonio, cap.* XXXI. *in Auguſto.*

Poſt exuſtum Sociali bello Capitolium.] *Quid ais? Sociali ſiue Italico bello Capitolium flagrauit? Non alios, ſed te, in te aduoco. qui ſcribis Hiſtor. lib.* III. Capitolium flagraſſe L. Scipione, C. Norbano COSS. *Atqui tunc iamdiu poſitum Sociale bellum. Tullius tibi adſit, à memoriæ vitio non excuſet.* Ciuili bello *ſcripſiſſe omnino te ex hiſtoriâ oportuit.*

Modus tributi Ægyptiaci.

Quanto maiorem quàm Auguſtus rei frumentariæ copiam aduectaret.] *Aliquid hac de re ſcripſi in Electis cap. De Annonâ. Sed modum tributi Ægyptiaci, qui tunc me latuit, erui è Sex. Victore, in Auguſto:* Huius, *inquit*, tempore ex Ægypto vrbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur. *velim interſeri*, centena millia modiûm frumenti. *quæ vox, litterâ ſaltem notata, M. vt ſolet, periit.*

Neque ſegnius Conſules edixêre.] *Fortè*, ſequius.

Sanus

Sanus repertus apud fretum Siciliæ.] *Quasi dicat illuc tantùm itare solitos ægros. Suspecta lectio, & τὸ* Sanus, *nomen aliquod detortum loci.* PAG. 90. Incerta scriptura hic.

L. Cassium.] *Ita rectè, éstque ille qui consul cum M. Vinucio Quartino fuit, anno vrbis* DCCLXXXIII. *Nam Suetonius disertè notat Drusillam collocatam L. Cassio Longino consulari. Pomponius de Origine iuris manum adiit* viris magnis, qui scribenti credunt, C. Cassium Longinum illum qui Iurisconsultus, consulem fuisse cum Quartino Tiberij temporibus. Atque censent hunc ipsum esse, qui progener Cæsari nunc factus. Mihi cautio est ne temerè credam homini, etiam aliàs fallaci. Erras. Non est hic, Pomponi, iuris antistes ille quem censes. Primùm, quia Tacitus inter elogia morum generisque, laudem ei nullam tribuit iuris: deinde, quia prænominibus diuersi. Lucius hic est; Caius ille tuus, constanti veterum scripto. Cassiodorus ecce L. Cassium & M. Vinicium Coss. nominat: Suetonius in Caio,* Lucium Cassium Longinum: *& Tacitus in hoc loco. Diuersi vitâ etiam, & morte. Iurisconsultus ille in honore sub Claudio fuit, Syriam administrauit, pulsus à Nerone, per Vespasianum rediit, & omne illud tempus vixit: iste sub Caio proconsul Asiæ, & monentibus sortibus caueret Cassium, à tyranno cæsus est. Sueton. cap.* LVII. *& Dio* LIX. *qui tamen malè Caium vocat. Denique quid respondes ad illud Taciti,* Facilitate sæpius quàm industriâ commendabatur? *Demit ecce illi industriam ingeniúmque: & audeant dicere, hæc conuenire in magnum illum sacerdotem. Plura de hoc C. Cassio. lib.* XVI. L. Cassius. * Onuphrio in Fastis, & Antonio Augustin. De Familiis Rom. L. Cassius, & C. Cassius.

Calibus ortus, patre atque auo Consularibus.] *Hic est M. ille Vinicius (placet aliis Vinucius scribi, etsi Dio semper, Οὐίνικιος) ad quem Historiam suam Velleius misit, cuique indecorè & seruiliter blanditur. Produxit vitam ad Claudium, & à Messalinâ, quia pudorem seruauit, interfectus. Habes in Dione libro extremo. Pater eius Publius, Consul anno vrbis* DCCLV. *Auus Marcus, anno* DCCXXXV. M. Vinicius.

Redditis absentiæ caussis admodum vagis.] *Nescio an melius,* vanis. *vt caussas dicat futiles leuésque. Tamen non malè,* vagis: *quasi alienis & parum certis.*

Ambigens patriam & declinans.] *Beato placuit,* ambiens. *Vulgatam tueri videtur, quod suprà scriptum:* Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret; *ni suspecta esset dictionis nouitas.*

Aduersus legem Cæsaris, de modo credendi possidendique, intra Italiam.] *Suggerit eam legem apertè, quod sciam, solus Dio lib.* XLI. ἐπειδή τε συχνοὶ πολλὰ χρήματα τε ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων ἢ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ καὶ χρυσίῳ κεκτῆσθαι. *id est:* Et quoniam complures pecuniam multam habere & occultare dicebantur: edixit nequis in argento auróve amplius posslideret quàm LX. sestertia. *Et alludunt alij scriptores, vt Sueton. Tib. cap.* XLIX. *dum scribit quosdam damnatos,* quibus nihil aliud sit obiectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecuniâ haberent. *Partem, scilicet maiorem quàm pro lege. In quâ Suetonij verâ sententiâ eruendâ Scholiastæ sunt frustrà. Reliquum pecuniæ conferri Cæsar voluit in agros.* Iuliana lex de modo possidendi.

Duodecim tabulis sanctum, nequis vnciario fœnore amplius exerceret.] *Ad eam sanctionem Liuius ad M. Duellium Trib. pl. refert post* XII. *tabulas, aliquot annis. Lib.* VII. C. Marcio, Cn. Manlio Coss. de vnciario fœnore à M. Duellio Tribunopl. rogatio est perlata: & plebs aliquanto eam cupidiùs sciuit, accepitque. Vnciarium fœnus.

Dein rogatione Tribunicià, ad semuncias redacta.] *Decem annis post illam Duellij. Liuius:* T. Manlio Torquato, C. Plautio Coss. semunciarium tantum ex vnciario fœnus factum. Semunciarium fœnus.

Postremò vetita versura.] *Id est, sublatum omne fœnus. quod ambiguè Liuius ponit in actis anni* CDXII. *quinto anno, post semunciam constitutam:* Præter hæc, *inquit,* inuenio apud quosdam L. Genutium Tribunumpl. tulisse ad populum ne fœnerare liceret. *Magis cum Tacito adfirmat Appianus lib.* I. *Ciuilium:* τὰ δ' αὐτὰ χρόνῳ καὶ τὸ ἄσυ οἱ χρῆσαι πρὸς ἀλλήλους ἐπαύσαντο, οἱ μὲν πράττοντες τὰ χρέα σφῶν τόκοις, νόμῳ τινὸς παλαιοῦ (*Genutij legem intellegit*) προφερομένου μὴ δανείζειν ὅπῃ τόκοις, ἢ ζημίαν τὸ ἔτι δανείσαντα προσόφλειν. ἔθει δὲ χρονίῳ τὰς τόκους βεβαιοῦντος, οἱ μὲν κατὰ τὸ ἔθος ἦτεν, οἱ δὲ οἷον ἐκ πολέμων τε καὶ στάσεων ἀνεβάλλοντο τὰς ἀποδόσεις, εἶσι δ' οἱ καὶ τὸ ζημίαν τὸν δανείσαντα ἐκτίσειν ἠπείλουν. Vsuræ sublatæ.

Duas quisque fœnoris partes in agris per Italiam conlocaret.] *Sueton. Tiber. cap.* XLVIII. *Simile quod Plinius lib.* VI. *epistol. de Senatu sui æui:* Patrimonij tertiam partem conferre iussit in ea quæ solo continerentur. *Capitolinus de M. Antonino:* Iussit vt senatores peregrini quartam partem in Italiâ possiderent. Fœnus in agris collocatum.

Datum erat crimini, quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum.] *Horum auus fuit M. Pompeius Theophanes, Asiæ Procurator, Tiberio ex intimis amicus. Strabo lib.* XIII. ἔτος δὲ (Θεοφάνης) καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπῆρξε, καὶ Πομπηίῳ τῷ Μάγνῳ κατέστη φίλος, μάλιστα διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, καὶ πάσας συγκατώρθωσεν αὐτῷ τὰς πράξεις. & ἑαυτὸν πάντων PAG. 91. Pompeius Theophanes.

Ελλήνων

Ἑλλήνων ὁπφαίεπατον ἀνέδξεν. ἰόν τε ἀπέλειπε Μάρκον Πομπήϊον, ὃν δ' Ασίας ὁπίτροπον κατέσησέ ποτε Καῖσαρ ὁ Σεβαςός. ἢ γνῶ ἐν τῖς φρώτοις ἐξετάζε) τῆ Τιβερίε φίλων.

Magnitudinem pecuniæ malo vertisse.] *De quâ vide Dionem lib.* LVIII. *& de hâc historiâ totâ. nescio an hic idem ille Marius qui ante annos aliquot postulatus. suprà lib.* IV.

Sex. Marij opes.

Drusum auspicandi gratiâ tribunal ingressum adiit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium.

Suetonius frequenter in numeris corruptus.

Iacuit immensa strages, omnis sexus, omnis ætas, inlustres, ignobiles, dispersi aut aggregati.] *Mirum tragœdias eas verborum Tacitum miscere, si interfecti non plures viginti. Ita enim Suetonius cap.* LXI. Viginti vno die abiecti, tractique, inter eos pueri & feminæ. *Sed numerum eum, reipsâ admonente, corruptum dixero: substituóque, ∞: id est, mille. quod fatuus exscriptor interpretatus est Viginti. Certè de maiori numero fatebitur, qui Taciti verba vigilans leget. Menda numerorum in Suetonio plura, & quædam magnæ rei. vt Nerone, cap.* XII. Exhibuit ad ferrum etiam quadringentos Senatores, sexcentosque equites Romanos.

Correcti aliquot loci.

Quadringenti Senatores, dimidia Senatus pars. quos omnes depugnasse in arenâ, fuge credere. Corrigo, quadragenos. *De equitibus etiam malim,* sexagenos. *firmante coniecturam Dione, qui auctor est pugnasse tantùm equites triginta. Simile in Claudij, cap.* XXXII. Conuiuia & ampla & assidua agitauit, ac ferè patentissimis locis, vt plerumq. sexcenteni simul discumberent. *Scribo,* plerumque sexageni. *Sexcenti conuiuæ, epulum publicum, non conuiuium. Plura huius generis aliâs. Statim etiam in Taciti verbis lego,* interciderat sortis hu. commercium vi, metu.

Locus, in quo desipero.

Qualem diem Tiberius induisset.] *Corruptè. Videntur verba huc tralata ex pag. sequenti:* quem tum annum, qualem diem haberet. *Vertranius conatur,* qualem die Tiberius. *hoc sensu, Caligula talem habitum induebat, qualem Tiberius quoque die induisset. Coniectura, quam ego non emerim sestertio nummo.*

Suetonij pugna cũ nostro.

Præsagium Tiberij de Seruio Galbâ tum Consule.] *Pugnat Suetonius, qui non Tiberio sed Augusto præsagium hoc tribuit; nec de Consule Galbâ, sed puero. Lege eum lib.* VII. *cap.* IIII. *A Tacito stant Iosephus & Dio.*

Thrasullus.

Thrasullum.] *Qui etiam de re medicinâ libros composuisse videtur, laudante Plinio plus vno loco. Pete fusè hæc à Dione, lib.* LV.

PAG. 92.

Plurimis mortalium non eximi.] *Scribe* eximis.

Quippe à filio eiusdem Thrasulli prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur.] *Non est in libris qui supersunt id vaticinium; ne in Suetonio quidem.*

Asinius Gallus.

Asinij Galli mors vulgatur.] *Quem eodem die & conuiuam Tiberij fuisse, & eo subornante damnatum, narrat Dio lib.* LVIII. *in actis anni* DCCXXCII. *Est ille qui filius Pollionis Asinij librum edidit, quo patrem Ciceroni comparauit: cui rescripsit imperator Claudius. Suetonius in eius vitâ, & Plinius in Epistolis. Agellius lib.* XVII. *cap.* I. *Eusebius in Chronicis notat* Asinium Gallum diris suppliciis mactatum anno ante T. Liuij mortem.

Consulari sene, tot consularium parenti.] *Plures enim filios habuit, qui Consules. Vide ea quæ notaui in fine libri tertij Annal. suprà.*

Nerua Iurisconsultus.

Nerua continuus principis.] *Celeber iuris auctor, de quo Pomponius*: Hic etiam Nerua Cæsari familiarissimus fuit. *Consul fuit cum Vibio Rufino anno* DCCLXXV.

PAG. 93.

Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem R. plerique meminerant.] *At pater eius tamen consularis, de quo lib.* III. Solus Lepido è consularibus Rubellius Blandus adsensit. *Consul suffectus fuit anno* DCCLXXI.

Rubellius Blandus.

Flacco Pomponio Syriæ proprætore.] *De eodem Suetonius cap.* XLII. *Tiberij*: Posteà princeps in ipsâ publicorum morum correctione, cum Pomponio Flacco & L. Pisone, noctem continuumque biduum epulando potandoque consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confestim detulit. *Vbi aliquot libri,* Pompeio Flacco. *malè. est enim illeipse, qui ante* XV. *annos Mœsiæ præfuerat. Tacit. lib.* II.

Pomponius Flaccus.

M. Lepidus.] *Iterum,* Manius.

Paullo Fabio L. Vitellio Cos. Phœnix in Ægyptum venit.] *Dio, Solinus, Plinius, biennio posteriùs venisse eum volunt, Q. Plautio, Sex. Papinio Coss. Vereor vt stare sententia Taciti possit, contra tot testes. Nota autem ex Dione hosipsos Consules post celebrata Decennalia Tiberij pœnâ adfectos. quod tacuit noster. Ex quo non vanè dixerim, narrationi huic annali deesse quædam. Non enim Consulum supplicium certè omisisset.*

Contra Tacitum plerique scriptores veniũt, de Phœnice.

Taciti liber non integer.

Quia damnati, publicatis bonis, sepulturâ prohibebantur.] *Sepulturá luctúque adfinium prohiberi, nisi magnorum scelerum damnatos (puta parricidij, perduellionis; itémque suspendiosos) non moris apud priscos. Inualuit sub Tyrannis, ideóque quasi nouum, in Tiberij sæuitiâ Suetonius notat, cap.* LXI. Interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent. *itémque:* Nemo punitorum non in Gemonias abiectus, vncoque tractus. *Qui autem tracti, Tiberis eis sepultura. Idem in publicatione bonorum fuit. quæ apud antiquos in crimine perduellionis &*

Sepulturâ qui prohibiti.

Quorum bona publicari soliia

hostilitatis tantùm exercita, & fortasse parricidij. ita Sp. Mælij bona contacta pretiis regni mercandi vendere atque in publicum redigere Quæstores iussi, *ait Liuius: ita Ciceronis damnati, à Clodio: M. Lepidi, à Senatu publica facta, quia secutus Antonij sectam. Primus publicationem ad omnia crimina (publica intellego) traxit Cæsar: qui, vt Suetonius ait,* pœnas facinorum auxit: & cùm locupletes eò facilius scelere se obligarent, quòd integris patrimoniis exsulabant: parricidas, [vt *Cicero scribit] bonis omnibus, reliquos dimidiâ parte multauit. *Tenuit ea lex sub Augusto. qui tamen cùm multis diuitibus vel dimidia pars, nimiæ essent opes, & in ipso exsilio caussa luxus: sanxit, vt iis omnibus quibus aquâ & igni interdictum (id est Iurisconsultorum verbo, Deportatis) non plus possidere liceret quingentis millibus nummûm. Dio* LVI. *Intenditque iterum sæuitiam eam Tiberius, latâ lege, quâ interdictis aquâ & igni adempta omnis testamenti factio. Idem Dio* LVII. *Quam legem interpretans Caius l.* VIII. *Qui test. fac. possunt:* Si cui aquâ & igni interdictum sit, *inquit,* eius nec illud testamentum valet quod antè fecerit, nec id quod posteà. Bona quoque quæ tunc habuit cùm damnaretur, publicabuntur.

*Caesar publicationē induxit.

*A Glossemate sunt, tolle.

Augusti decretum in eâ re.

Deportatis testaméti factione interdictum

Eorum qui de se statuissent, humabantur corpora, manebant testamenta.] *Non mirum, quia ne damnati quidem, nec peracti rei. Dio* hæc omnia exprimere voluit, *in actis anni* DCCLXXXIIII. ἐς τὸ ἦ ἀγορᾶν τὰ σώματα ἁπάντων ἐρρίπτετο, καὶ μὴ τοῦτο ἐς τὸ πολεμὸν ἐνεβάλλετο. ἤδη δὲ ὅπως οἱ παῖδες τῶν ἐσιῶν αὐτὰς κληρονομῶσιν. *ubi puero mendum clarum, scribendúmque, μὴ κληρονομῶσιν, insertâ voce. Ideò enim abiecta corpora tractáque, ne liberi succedere in bona possent, quæ iam publica vt damnatorum palàm punitorúmque. Mirum ex sequentibus Dionis verbis interpretem id non vidisse. Bona ergo manebant, siquis præuenisset damnationem, & testamenta. Sed quid in præmiis accusatorum? nihilo secius dari solere, ostendit Taciti locus suprà, lib.* IV. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, siquis maiestatis postulatus, ante perfectum iudicium seipse vitâ priuauisset. ibaturque in eam sententiam, ni duriùs contraque morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, inritas leges, & remp. in præcipiti conquestus esset. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, per præmia eliciebantur. *Dari non solere, Seneca in narrandâ Cremutij morte, quæ sub hoc Tiberij tempus.* Cognito consilio eius, *inquit,* publica voluptas erat, quòd è faucibus auidissimorum luporum eriperetur præda. Accusatores adeunt consulum tribunalia, queruntur Cordum mori, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæstione, an morte rei prohiberentur. *Nec satis scio, quomodo in concordiam reducam eos locos. Sub Claudio & Nerone fortean aliud fuerit: & Senecam deceperit mos sui æui.*

Qui se interfecerant, eorum rata testaméta.

Dio palàm vitiosus.

Præmium an tunc accusatoribus? Ait Tacitus.

Negat Seneca.

Mamercus Scaurus, insignis nobilitate & orandis causis, vitâ probrosus.] *Malè hic à Dione,* Μάρκος. *De probrosâ eius vitâ, lege Senecam lib.* IIII. *de Benef. cap.* XXXI. *aut potius non lege impuritatem hominis & ἄῤῥητον μίξιν. Notat eum breui stigmate Tertullianus de Pallio:* Dabo catharcticum impuritati Scauri, & aleæ Curij, & vinolentiæ Antonij.

PAG. 94.

Mam. Scaurus. libidine infamis.

Tertullianus illustratus.

Argumentum Tragœdiæ à Scauro scriptæ.] *Cui nomen Atreus fuit. Versus qui in Tiberium flecti videbatur, ex Euripide:*

Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας χρεὼν φέρειν. *Adi Dionem.*

Ab Seruilio & Cornelio accusatoribus.] *Cornelio fuit cognomen Thusci. Seneca pater Suasoriâ* II. Thuscus ille qui Scaurum Mamercum, in quo Scaurorum familia exstincta est, maiestatis reum fecerat, homo quàm improbi animi, tam infelicis ingenij.

Cornelius Thuscus delator.

Non despectum id apud barbaros, vltróque potentiam habet.] *Ex instituto Cyri apud Xenophontem lib.* VII. *qui custodiam curámque sui corporis solis commisit Eunuchis: & intimam aulam ex hoc semiuiro genere constituit, quasi fidissimo. Itaque deinceps in honore. Sed & Persæ primi priuasse viro creduntur. Stephanus de Vrbibus:* Σπάδα, ὁ δὲ τέρος, κώμη περσικὴ, ἐν ᾗ πρώτη δυσχισμὸς γέγονεν. *Petronius,*

Eunuchi in pretio apud Persas.

Qui primi creditur vitum excidisse.

Persarum ritu, malè pubescentibus annis
Surripuêre viros, exsectaque viscera ferro
In Venerem fregêre.

Alij ad Semiramim referunt, vt Ammianus. Vtramque famam posuit Claudianus in Eutropium, libro I.

Siue vt alij, Semiramis.

——seu prima Semiramis astu
Assyriis mentita virum, ne vocis acutæ
Mollities, læuesque genæ se prodere possent,
Hos sibi coniunxit similes: seu Persica ferro
Luxuries vetuit nasci lanuginis vmbram.

Vbi scriptum etiam, Parthica. *nullo vitio, quia populi ỳ tunc confusi.*

Exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur.] *Corrigamus ergo Senecam, vbi vulgò lib.* IIII. *Natural. Quæst. cap.* I. Alius adulatione clàm vtetur, alius ex aperto palàm,

PAG. 95.

In Senecâ emendatio.

palàm, rusticitate simulatâ, quasi simplicitas illa non ars sit. Plancus artifex ante Villeum maximus, aiebat, non esse occultè, nec ex dissimulato blandiendum. *& legamus*, ante Vitellium. *Villeus enim ignotus: at Vitellij huius mirum in adulando ingenium, etiam Suetonius celebrat, cap.* II. *in Vitellio, & Dio* LVIII. *Plancus autem in Senecâ, est is qui apud Fuluiam Antonij magnus: de cuius adulatoriis moribus Appianus lib.* III. *Ciuilium.*

Vitellius insignis adulator.

Vrbe Artaxata potiuntur.] *Malim*, vrbem. *Tamen & Artaxatam & Tigranocertam priore numero, noster aliique scripserunt.*

Filium Orodem vltorem parat.] *Omnis hæc historia apud Ioseph. lib.* XVIII. *cap.* VIII.

Ferúntque se Thessalis ortos.] *Strabo lib.* XI. *qui de Oraculo item Phryxi, & vetitâ arietis cæde, his verbis:* ἐν τῇ μοχλικῇ τὸ δ' Ἀδυκοθέας ἱερὸν, Φρίξου ἵδρυμα, καὶ μαντεῖον ἐνεῖνο, ὅπερ κειὸς ὁ θύεται. *At aliter Iustinus, qui hos ad Orientem Albanos, deducit ex Italiâ ab Albano monte. Eius verba libro* XLII. Cùm Albanis fœdus percussit *Iason.* qui Herculem ex Italiâ ab Albano monte, cùm Geryone exstincto, armenta eius per Italiam duceret, secuti dicuntur: quique memores Italicæ originis, exercitũ Cn. Pompeij, bello Mithridatico fratres salutauere.

Oraculum Phryxi.

Iustini diuersa traditio.

Modò equestris prœlij more, frontis & tergi vices.] *Scribo*, vice. *& sententiam expedio. A Sallustio est, qui in historiis*: More equestris prœlij, sumptis tergis, atque redditis. *Et in Iugurthâ*: Quibus illi freti, non vti equestri prœlio solet, sequi, dein cedere: sed aduorsis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem. *Frontis & tergi vice. id est, alternâ mutatione modò frontis modò tergi.*

Tacito emendatio. Mos equestris prœlij.

Fama tamen occisi falsò credita.] *Lego*, dedita. *vel*, didita. *At Iosephus reuerâ occisum eum tradit lib.* XVIII.

Iosephus aliter quàm noster tradidit.

Totâ mole regni vltimi * id peritiâ locorum.] *Nisi quid desit (nec puto herclè, quoniam totâ hac narratione belli externi concisus Tacitus) commodò restituemus*: regni vltum iit. peritiâ l. a. H. m. pugnatum. *Amat ita loqui noster, & Sallustius*: Quàm maximâ curâ vltum ire iniurias festinat.

Alióque occultos consulit.] *Scribo*, conligit. PAG. 96.

Cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset.] *De Suouetaurilibus dico ad lib.* IIII. *Historiarum. De equo res sic habet. Solemnis Persarum victima Soli, equus. Iustinus*: Solem vnum esse deum Persæ credunt, & equos eidem deo sacratos ferunt. *Xenophon lib.* IIII. περὶ Κύρε ἀναβάσ. καὶ ἵππον ὃν εἰλήφει παλαιότερον, δίδωσι (Ξενοφῶν) τῷ ἡγεμάρχῃ ἀναθρέψαντι καθθῦσαι, ὅτι ἥκουσεν αὐτὸν ἱερὸν ἔϊ) τῷ ἡλίῳ, δεδιὼς μὴ ἀποθάνῃ. *Et lib.* VIII. Κύρε παιδείας. πρῶτον μὲν ἤρονθ τῷ Διὶ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέλεσεις. μετὰ δὲ τέτες, ἵπποι ἤρονῦ θῦμα τῷ ἡλίῳ. *Idémque Pausaniæ in Laconicis notatum. At de amne, nihil nobis lectum. Sed & aliis gentibus victima, equus. Apud Romanos, Marti. Festus, in Equus. Et apud Mysios: Florus*: Illi statim ante aciem immolato equo, concepêre votum, &c. *Apud Massagetas, item Soli. Strabo lib.* XI. θεὸν δὲ ἥλιον μόνον ἡγῦ), τέτῳ δὲ ἱπποθυτῦσι. *Pugnat cum superioribus, quod idem Strabo lib.* XV. *de Carmanis scribit*: ὄνον τε θύεσι τῷ Ἄρει, ὃν Πέρσαι σέβον) θεῶν μόνον. *Alij enim Persis Solem, quem Mithram dicunt, deum vnicum tribuunt, non Martem, vt hic (per obliuionem fortè) Strabo.*

Equus victima Soli, apud Persas.

Marti, apud Romanos, & Mysios.

Strabonis mira adseueratio Martem deum Persis adsignatis.

Albentibus spumis in modum diadematis, sinuare orbes.] *Ad diadematis formam aspicit: quam, si vacat, à me cape. Diadema commune olim insigne regum, non aliud quàm fascia tenuis cingens caput. Seneca*: Vides illum Scythiæ Sarmatiæve regem insigni capitis decorum? si vis illum æstimare, totumque scire qualis sit, fasciam solue. multum mali sub illâ latet. *Florus lib.* III. Ipse veste purpureâ, argenteoque baculo, & regium in morem fronte redimitâ. *Atque ea fascia, alba. Tacitus hîc*: Albentibus spumis, in modum diadematis. *Silius lib.* XVI. *de Iubâ rege.*

Diadema, quid

Quo colore.

——regnique insigne vetusti
Gestat læua decus, cinguntur tempora vittâ
Albenti.

Plinius: Regibus apum in fronte macula, quodam diademate candicans. *Ab hac causâ*, quidam è turbâ (*apud Suetonium in Iulio, cap.* LXXIX.) statuæ Cæsaris coronam lauream candidâ fasciâ præligatam imposuit: *quasi diadema illi attribuens. Et apud Valerium lib.* VI. *cap.* II. *Pompeio* candidâ fasciâ crus alligatum habenti, Fauonius, Non refert, inquit, quâ in parte corporis sit diadema. *Corrige Egesippum, belli Iudaici lib.* II. *cap.* I. Quid enim sella aurea, allatumque diadema, nisi regni forent insignia? *& scribe*, albatumque. *Apud Persas paullò aliter. quibus nec omnino candidum diadema, nec capiti nudo circumplexum, sed Cidari siue Tiaræ. Xenophon libro* VIII. Habebat Cyrus diadema circum Tiaram, vti & cognati eius idem insigne ferebant. *Curtius libro* III. Cidarim Persæ vocabant regium capitis insigne. hoc cærulea fascia distincta albo circuibat. *Quæ verba ἐξ ἐπιπολῆς, pronuncio parum sana. Damnat ipse Curtius, lib.* VI. *de Alexandro:*

Correctus Egesippus.

Curtij verba in vitio.

de Alexandro: Itaque purpureum diadema distinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, vestemque Persicam sumpsit. *Si purpureum, quomodò cæruleum? nec sanè cærulum colorem inter regios aut Principales lẽgi. An illic scribendum*, coccinea fascia? *an*, hoc cæruleum? *vt insigne capitis tali colore fuerit, non fascia ipsa. De medicinâ enim certâ alius viderit: non hîc mihi cognomen Sullæ.* Ea ambiguè emendata.

Supremis tabulis multa & atrocia in Macronem composuit.] *Quæ testamentorum licentia adeò recepta, vt plerique ingeniorum petulantiam non alio velo exercerent. Ita Fabricius Veiento* multa & probrosa in patres & sacerdotes composuit, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat. *ait Tacitus lib.* XIV. *Et ab hac mente in Augusto Suetonius, cap.* LVI. Iocis quoque quorundam inuidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibendâ testamentorum licentiâ, ne Senatus quidquam constitueret, intercessit. *Ab hac, inquam, mente. nec virum doctum, C. Sigonium quisquam audiat corrigentem*, de inhibendâ scommatorum licentiâ. *Enimuerò exempla huius libertatis in extremâ tabulâ habebis in Tacito plura. Et hæc autem & quæ sequuntur, tantumnon ad verbum conuertit Dio: addito, Trionem vitâ interfecisse seipsum. quod nescio an intellegi satis habuerit Tacitus; an expressum ab eo per ignauiam describentium exciderit.* Testamentorũ licentia. Suetonius explicatus. Sigonij lectio reiecta.

Trebellieni Rufi.] *Illius, qui præturâ functus, tutor à Senatu liberis Cotyis Thraciæ regis datus fuit. lib.* II. *suprà.* Trebellienus Rufus.

Ob carmina illîc in principem factitata.] *Video esse qui transponant*, ob carmina in Principem factitata, illîc strangulatus est. *Quasi carmina extra carcerem facta. Fallunt, fallunturque. Ante triennium enim hic Paconianus in carcere fuit, & quia indicium professus erat, retentus: donec carmina exitium illi maturauêre. Lege initium libri huius.* Contra Vertranium.

Vrbem iuxta.] *Tusculi, aut in Albano. Dio.*

Poppæus Sabinus concessit vitâ.] *Suâ sponte, non fato. Vide Dionem.*

Eo anno neque quòd L. Aruseius.] *Desunt non dubiè propria aliquot nomina eorum qui damnati occisique. Vertranius labentem locum immissâ voce fulcit*, Eo anno neque quòd alij, neque quòd L. Aruseius. *sed tibicine non bono.* PAG. 97. Mutilus locus.

Vibulenus Agrippa.] *Vibilius dicitur Dioni.*

Galba tristibus Cæsaris litteris.] *Frater est illius, qui posteà Princeps. Suetonius:* Caius attritis facultatibus vrbe cessit, prohibitusque à Tiberio sortiri anno suo Proconsulatum, voluntariâ morte obiit. Galba frater principis.

Æmilia Lepida quam iuueni Druso nuptam rettuli.] *Nusquam id in his libris scriptum.*

Clitarum natio Cappadociæ, Archelao subiecta.] *Malè vulgò*, Citarum. *Iidem Clitæ, Cilices, non Cappadoces dicuntur ab eodem Tacito lib.* XII. Nec multo pòst agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum est. *Ideò hîc legerim*, Clitarum natio, Cappadoci Archelao subiecta. *Nam Cilicia cognomento Trachea, proprios reges habuit ad tempora Vespasiani. Caue enim de Archelao acceperis Cappadocum rege, qui pridem mortuus, & regnum eius in prouinciam redactum. Nescio tamen an hic Archelaus eius filius fuerit: ideò Cappadox dictus.* Clitæ Cilices. Archelaus Cappadox. Suet. Vespas. cap. VIII.

Ctesiphon sedes imperij.] *Vt Herodianus ait,* ἔνθα ἦν τὰ βασίλεια τῶν Παρθυαίων. *Ea vrbs, siue pagus potius vicinus Seleuciæ. Strabo:* πλησίον δὲ ἐστι κώμη Κτησιφῶν λεγομένη, μεγάλη. ταύτην δὲ ἐποίησεν χειμάδιον οἱ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖς. *Plinius*: Ctesiphontem iuxta tertium ab eâ lapidem in Chalonitide condidêre Parthi. *Et conditorem eius Vardanem regem facit Ammianus, lib.* XXIII. *Pugnat tamen ius Procopius lib.* II. *De bello Persico*: Apud Assyrios ciuitates duæ maximæ sunt Seleucia & Ctesiphon, Macedonum ædificia. *De vrbis huius situ, & duplici munitissimâ arce, lege Gregorium Nazianzenum, Orat.* IV. *in Iulianum.* Ctesiphon vrbs. De conditore eius dissensio.

Templum Augusti & scenam Pompeiani theatri.] *Vide Sueton. cap.* XLVII. *in Tiberio, & cap.* XXI. *Calig. qui leuiter dissentit. Ille enim semiperfecta opera fuisse ait, quæ noster perfecta.* PAG. 98.

Occidentem ab eo deseri, orientem spectari.] *Gloria acuti dicti penes Pompeium, qui Sullæ abneganti triumphum confidenter dixit,* ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες, ἢ δυόμενον προσκυνοῦσιν. ὡς αὐτῷ μὲν αὐξανομένης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινομένης ἐκείνῳ δ' ἀκμαζούσης. *Fons dicti ab eo, quod plerisque populis religione receptum, salutare solem orientem: vt alibi dicam.* *Adorant. id ad morem orientalium populorum referendum.

Solitus eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesimum annum ad internoscenda corpori suo vtilia, alieni consilij indigerent.] *Tiberianum hoc apophthegma etiam Plutarchus inseruit præceptis de valetudine tuendâ, sed corruptus, vereor, in numero:* ἤκουσα Τιβερίου ποτὲ Καίσαρα εἰπεῖν ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη τῷ προτέινων ἰατρῷ χεῖρα, καταγέλαστός ἐστιν. *Nam post sexagesimum annum ait, quod noster tricesimum non dubiè* PAG. 99. Plutarchus in numero corruptus.

verius: Rescripserim, ὑπὲρ βιάνου & ἔτη. iuuante etiam Suetonio. Valetudine prosperrimâ vsus est, quamuis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adiumento consilioque medicorum.

Satrio Secundo coniurationis indice.] *Ille idem est, qui suprà cliens Seiani, & nunc, vt apparet, eius euersor.*

Perpulisset iuuenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inueniret.] *Intellegit incestum simile, quale obiectum Ciceroni in Tulliolam. de quo infami sermone Seruius ad illud Virgil.* Hic thalamum inuasit natæ.

Matris cum filio cœtus.

Luctúmque communem.] *An'ne etiam,* lectum?

Mæsta & miseranda diu ferret.] *Emendo,* miseranda differret, *coniunctis vocibus quas diduxerant.*

Villa Luculli.

In villâ cui L. Lucullus quondam dominus.] *De eâ ferè his verbis Plutarchus in Mario*: Villam in Misenensi Marius amœnam & molliùs exstructam possidebat, quàm deceret virum militarem & tot bellorum victorem. Eam aiunt LXXV. ∞. denariûm emisse Corneliam, nec multo pòst L. Lucullum quingentis millibus denariûm & ducentis. Tantum breui luxuria creuit, & ciuitas inualuit in abundantes opes.

Per speciem officij, manum complexus.] *Nescio an,* per speciem oculi. *Ea quidem mens, Suetonius*: cùm manum sibi oculandi causâ apprehendisset.

PAG. 100. De Tiberij ætate annisque.

Octauo & septuagesimo ætatis anno.] *Vel vt Victor, post septuagesimum octauum annum & mensem quartum. Dio tamen anno toto diuersus ab istis, qui ait vixisse ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἕνδεκα. Et herclè verius, si Suetonio credendum & actis: qui natum Tiberium ponunt anno vrbis* DCCXII. *Munatio & Lepido Coss.* XVI. *Kal. Decembres. mortuus autem est, consensu omnium, anno* DCCXC. XVII. *Kal. Aprilis. Quanquam & Dionis rationes non planè ad eum calculum pariaueris.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XI. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

Cornelianæ historiæ ingens defectus.

HVNC *librum ἀκέφαλον esse ne moneri quidem necesse est. Desunt autem, à fine libri* VI. *ad huius initium, res gestæ annorum circiter decem. In quibus C. Caligulæ principatus in vniuersum, & Claudiani imperij primores anni sex perierunt. Olim adolescens contexui Caianam historiam Corneliano exemplo, stilóque. At fœtum eum tanti non puto, vt agnoscam aut tollam.*

Fuisse quondam adulterum eius credidit.] *Poppææ, vt apparet.*

Horti Luculliani.

Hortis quos ille à Lucullo cœptos insigni magnificentiâ extollebat.] *Libri vett.* à Lucullo emptos. *iidem* extollebat, *non quod Rhenano supponere visum,* excolebat. *Luculliani horti infrà sæpiùs nominati: & vides quomodò in principis res perueuerint, manserintque ad ætatem Traiani. De iis quidem Plutarchus*: ὅπου καὶ νῦν, διάδοσιν τοιαύτην τῆς ξυφῆς ἐσχόσης, οἱ Λουκουλλιανοὶ κῆποι, τῆς βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται. *id est*: Ex quo etiamnunc, tantâ accessione factâ ad luxum, horti Luculliani inter sumptuosissimas res principis censentur.

Sosibius Grammaticus.

Sosibius Britannici educator.] *Nescio an ille sit, qui Arnobio nominatus lib.* IIII. Nam ab Hippocöontis liberis ipsum Sosibius Herculem cruciatum rettulisse pronunciat. *itémque Clementi Alexandrino, Ad gentes. Suidas etiam litteratoris meminit hoc nomine, in* Σωσίβιος.

Auri vis.

Auri vim atque opes principibus infensas.] *In vulgatis est,* Caueri vim. *& turbant in restituendo loco Rhenanus & Maurus. Mihi veræ lectionis auctor Farnesianus liber, in quo* cauri. *e. litterâ superius adpictâ: & historia ipsa, quoniam auri vis Asiatico caussa necis. Dio*: ὁ δ' Ἀσιατικὸς ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πλήθους, ὑφ' ὅπερ καὶ ἀπώλετο. *& si otium est, adde reliqua, cum iis quæ apud Zonaram excerpta. Auri vis, optima dictio, quam iterum vsurpat noster lib.* XVI. Specum altitudine immensâ, quo magna vis auri contineretur. *Quod Vertranius interpunctione iuuari locum existimat,* per speciem b. moneret, Claudium caueii, vim atque opes. *quasi Sosibius Asiaticum monuisset, non Claudium: clarè sequentia aspernantur. Denique quid hoc sit, Vim esse principibus infensam? quasi nõ cuiuis etiam è plebe. Nam omnis certè vis, omnibus mala.*

Diuitiæ Asiatici.

Stabilita nostra lectio.

* *Repugnauerunt mihi quidam è superuacuo, in verisimâ emendatione. quam probet iis vel Aristoteles,* IIII. *Politic. cap.* XI. οἱ μὲν ἐν ὑπεροχαῖς εὐτυχημάτων ὄντες, ἰσχύος καὶ πλήθους, καὶ φίλων, καὶ τῶν

καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἀρχαῖς ἔστε βέλονῆ), ἔστε ὀπίσωνῆ): Qui in affluentiâ fortunæ, virium, opum, & amicorum aliorumque talium, constituti sunt: regi atque obedire neque volunt, neque norunt. *Ex quo vides, Sosibium nimis verè monuisse* aurum & opes Principibus infensa.

Non extimuisse in concione.] *Adsentior Rhenano scribenti*, extimuisse concionem populi R. gloriamque facinoris vltrò petere. *Quòd ait præcipuum auctorem interficiendi Cæsaris Asiaticum, addicit ei Seneca lib.* II. *De Tranq. cap.* XVIII. Ea referam quæ illum (*Caium*) exitio dederunt: Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum & vix æquo animo alienas contumelias laturum. Huic in conuiuio, item in concione, clarissimâ voce, qualis in concubitu esset vxor eius, obiecit. Di boni, hoc virum audire, principem scire, & vsque eò licentiam peruenisse, vt non dico consulari, non dico amico, sed tantùm marito, princeps & adulterium suum narret & fastidium? *Suetonius & Iosephus omittunt.*

Asiaticus auctor Caianæ cædis.

Forte, cognitione, cùm videlicet adsessor ei consiliariusque Asiaticus esset. Nam de concione, vix est vt habeat fidem.

Dedita per prouincias fama.] *Siue mauis*, didita. *Lucretius*:

——rerum simulacra feruntur
Vndique, & in cunctas iaciuntur didita partes.

Virgilius:

Cognatique patres, tum terris didita fama
Coniunxêre tibi.

Gentiles nationes promptum haberet.] *Alter Vatic.* propretij haberet. *Nihil elicio, quod anteferam vulgatæ.* PAG. 101.

Ad quod victo silentio.] *Veteres*, indicto. *rectè, vt prorupisse ad loquendum intellegamus, etsi silentium antè iussum.*

Percunctaretur, cur sine vxore discubuisset.] *Discis hinc vxores vulgò adhiberi solitas ad conuiuia. Æmilius Probus*: Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? *Et olim quidem cubantibus viris sedere solitæ, (vt Seruius ex Varrone notat, ad illud,* Perpetuis soliti patres considere mensis, *& Valer. Maximus lib.* II. *De matrimoniorum ritu:) postea etiam accumbere. In accubitu ille mos, vt recumberent in sinu virorum. Ouidius ad puellam, quæ cum viro cænatura*:

Vxores in conuiuiis ritu Ro.

Iacebant in sinu maritorum

Alteriusque sinus aptè subiecta fouebis?
Iniiciet collo cùm volet ille manum? *Iterúmque*:
Nec premat indignis finito tua colla lacertis,
Mite nec in rigido pectore pone caput.

Sed & amicæ puerique meritorij non aliter iacebant apud amatores. Id vocabant interiorem iacere. Scipio in Oratione aduersus Galbum: Qui in conuiuiis adolescentulus cum amatore, cum chirodotâ tunicâ interior (*etsi Agellij in libris*, inferior, *scriptum: non item malè*) accubuerit; eúmne quisquam dubitet quin idem fecerit, quod cinædi facere solent? *Itaque arguit ecce mollitiam à decubitu ipso. Suetonius in Cæsare, cap.* XLIX. *Cæsarem à Dolabellâ dictum ait*, spondam interiorem regiæ lecticæ: *non ab aliâ causâ, ne interpretes vltrà alucinentur. Eódem faciunt Tranquilli verba de Caij libidinibus, cap.* XXIIII. Cum omnibus fororibus suis stupri consuetudinem fecit, plenoque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore suprà cubante. *Nam sorores infra se, id est in sinu, collocabat, quasi iustas vxores: legitimâ consorte, loco pulsâ. Nec aliud Cicero significat in Epistolâ quâdam hilariore*: Infra Eutrapelum Cytheris accubuit.

Amicæ in sinu amatorum. Interior decubitus.

Interior sponda.

Suetonius illustratus.

Antoniam principis matrem.] *De quâ lapis Romæ,*

ANTONIAI
AVGVSTAI
DRVSI
SACERDOTI. DIVI
AVGVSTI
MATRI. TI. CLAVDI
CAESARIS. AVG. P. P.

Antonia Claudij mater.

Liberum ei mortis arbitrium permisit.] *Satis confusè ista, vt pleraque omnia hoc libro: quem scio interpolatum à malâ & imperitâ manu. Sententia tamen hæc ex Dione: vt subornatus Vitellius quasi Valerij nomine culpam agnoscentis, peteret mortis arbitrium: idque à Claudio concessum.*

Interpolatum varie hunc librum esse.

Hortantibus dehinc quibusdam inediam.] *Excidit vocula, puto: scribendúmque*: quibusdam ad inediam. *si non imposuit olim mihi Orbilius meus.*

Impudico Vitellij ore.] *Quiáne inter Ligures Vitellius? an quia, vt Suetonius ait*, amore libertinæ perinfamis, etiam saliuis eius melle commistis, cottidie palam arterias & fauces pro remedio fouebat?

Impudicum Vitellij os.

Equites Rom. illustres.

Equites Romanos illustres.] *Qui sunt Equites illustres? Neque enim temerarium est certè, quòd totiens is titulus repetitus. Vt lib.* IV. *Annal.* Eques Romanus ex illustribus Curtius Atticus. *Libro* VI. Pater quoque illustris eques Romanus, ac frater Prætorius. *Lib.* XV. Die pactâ Tiberius Alexander illustris eques Romanus, minister bello datus. *Hoc ipso libro:*

Equites quidam veste Senatoriâ.

Eadem constantia & illustres equites Rom. cupidos naturæ necis fecit. *Suspicor ego sic dictos, qui non quidem Senatores, sed & censum habebant & spem Senatoriæ dignitatis. Imò etiam ordinis eius insigne, id est latum clauum. Colligo, quòd Tacitus Equites illustres cum Senatoribus coniungit pari gradu. Lib.* VI. *Annal.* Acerrimè increpuit quòd contra instituta Augusti Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut equitibus Rom. illustribus, sepositit Ægyptum. *Et clarè Annal.* XVI. Mella & Crispinus equites Romani, dignitate Senatoriâ. *Hæreo an ad hanc rem Dionis verba accommodem lib.* LIX. τῷ τε τέλει τῷ τῆς ἱππέων ὀλιγανδρίας, τὰς πρώτας ἐξ ἁπάσης καὶ ἔξω ἀρχῆς τοῖς τε συγγενέσι καὶ τῇ εὐπατρίδῃ μεταπεμψάμενος κατελέξατο, καί τισιν αὐτῶν καὶ τῇ ἐδόξῃ τῇ βουλευτικῇ καὶ πρὶν ἄρξαι τινὰ ἀρχὴν δι' ἧς ἐς τὴν γερουσίαν ἐσερχόμεθα, χρῆσθαί τι ἐπὶ τῇ τοῦ βουλεύειν ἐλπίδι ἔδωκε. Πρότερον γὰρ μόνοις, ὡς ἔοικέ πως τοῖς ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ φύλου γεγονόσι τοῦτο ποιεῖν ἐξῆν. *Id est:* Cùm ordo autem equestris ad paucos redigeretur, primores ex omni imperio etiam extra Italiam qui genere & opibus excellerent in eum allêgit: & quibusdam eorum etiam Senatoriâ veste, priusquam magistratum vllum cepissent, vti dedit in spem dignitatis. Nam anteà non nisi iis qui Senatoriâ stirpe essent (*malè ista & contra historiam verterat vir doctus*) id permissum. *Hæreo, inquam, an ea faciant istuc. apta quidem, sed à Caio id statutum Dio ait: Illustrium autem titulus ante eum. Refero ergo potiùs ad Augustum, (etsi de veste negare non possumus, quin sit à Caio) qui anno* DCCXLII. *legem tulit, vt ex Equitibus, qui non minus decies sestertio possiderent, eligerentur à magistratibus, è quibus tribuni Senatoresque fierent: qui gestis Tribunatu aut retinerent Senatorium ordinem si vellent, aut iterum redirent ad equestrem. Verba sunt Dionis lib.* LIIII. τὸν δὲ δημαρχίαν ὀλίγων σφόδρα αἰτούντων, ἐνομοθέτησεν, ἐκ τῶν ἱππέων τοὺς μὴ ἔλαττον πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας κεκτημένους προβάλλεσθαι τοὺς ἐν τῇ ἀρχαιρεσίᾳ ἕνα ἕκαστον, καὶ τούτων τὸ πλῆθος τοὺς ἐνδέοντας αἱρεῖσθαι. εἰ μὲν καὶ βουλεύειν μὴ τοῦτο ἐθέλοιεν, εἰ δὲ μή, ἐς τὸν ἱππάδα αὖθις ἐπανιέναι ἐξεῖναι.

Augustus Senatum supplet ex equite.

Caius equitibus quibusdã latum clauum dedit.

Qui ergo in hoc seminario Senatus equites, dicti Illustres. Reperio & Insignes, vt hoc libro: Samius insignis eques Romanus. *iterúmque:* Cn. Nonius insignis eques Rom. *Item Splendidos, vt Plinius libro* VI. *Epistol.* Passienus Paulus splendidus eques Rom. *& alibi idem:* Scribis Robustum splendidum equitem Rom. *Et Cicero ipse non semel in Verrem. Sed hi duo tituli infra illum non dubiè: & à famâ ducti, opibúsque. Alij ab istis Illustres sunt, qui in Codice Iustinianæo, & Cassiodoro.*

Insignes equites Rom.

Splendidi.

Illustres, clariori titulo, postea.

Quibus Petra cognomentum.] *A quibus ala Petrina, opinor, nominata lib.* IIII. *Historiarum.*

Ala Petrina.

Domum suam Mnesteris & Poppææ congressibus.] *Veterum editionum lectio,* Valerij & Poppææ. *apta sanè ad historiam, quia Valerio Asiatico obiectum adulterium Poppææ: & fortè equitibus istis, quod interpretes & administri. Libri tamen scripti,* Nesteris, *aut* Nestoris. *Ex quo Rhenanus M. Nestoris, nec rectè. Germanum illi Pantomimo nomen, Mnester: vel lapidis fide, qui in ædibus Crepanicorum Romæ:*

Mnester mimus.

T. IVLIO.
AVG. L.
MNESTERI

Nescio ergo an Poppææ etiam adulterium obiectum dilecti huius mimi: in quo & Messalina deperiit. Ceterùm hæc Poppæa illa est quæ cunctas ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam reliquit filiæ, quæ scortum siue vxor Neroni. Quam genuit ex priore marito, T. Ollio.

Poppæa.

Spiceâ coronâ euinctum.] *Quæ Cereris propria, & sacerdotum item Arualium, vt Plinius notat lib.* XVIII. *cap.* II. *Corona ea aliâs non infelix, omen triste habuit quòd spicis esset retro conuersis: sicut quòd ante pugnam in Philippis, corona inuersa Cassio imposita.*

Spicea corona, & eius significatio.

Quidam pampineam coronam.] *Consentit cum interpretatione huius somnij Artemidorus lib.* I. *cap.* LXXIX. *vbi obseruat coronam è vite præter Dionysiacos artifices mortem ac vincla significare, propter pampinos implicatos & inflexos. Similia crimina valuisse apud Constantium non inscitè Ammianus narrat, lib.* XV. Mercurius Solemniorum appellatus comes, si per quietem quisquam vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis Imperatoris auribus infundebat. & ob hoc homo, tamquam inexplicabili obnoxius culpæ, graui mole criminis pulsabatur. Hæc augente vulgatiùs famâ, tantùm aberat, vt proderet quisquam visa nocturna, vt ægrè homines dormisse sese præsentibus fatercntur externis: mærebantque docti quidam, quòd apud Atlantæos nati non essent, vbi memorantur somnia non videri.

Corona è vite.

Crimina è somniis.

Vergente

Vergente Autumno.] *Farneſ.* vertente.

Cuncta legum & magiſtratuum munia in ſe trahens Princeps.] *Farneſ.* nece, *refert, pro,* munia. *Deleo verò vtrumque, vt gloſſema: ſcribóque,* cuncta legum & magiſtratuum in ſe trahens.

Legémque Cinciam flagitant.] *Certa ea ſcriptura* ex *libris, & hiſtoriâ. Legem de donis & muneribus* (*Muneralem* aptè *Plautus dixit*) *tulit M. Cincius Trib. pl. anno vrbis,* DXLIX. *Rettulit iterum Auguſtus euaneſcentem vetuſtate, & firmauit nouo conſulto Senatus. Dio* LIIII. καὶ τὰς ῥήτορας ἀμισθεὶ συναγορεύειν, ἢ τετραπλάσιον ὅσον ἂν λάβωσιν ἐκτίνειν, ἐκέλευσε. *Noto eò, nequis miretur cùm plebiſcitum fuerit, vocari Senatuſconſultum à Tacito lib.* XIIII. Eius opprimendi gratiâ repetitum credebatur S c. pœnaque Cinciæ legis, aduerſus eos qui pretio cauſſas orauiſſent. *Et Plinio epiſtolâ vltimâ libri* v. Cauſſa dilationis Nepos Prætor, qui legi De muneribus præpoſuerat breue edictum. admonebat accuſatores, admonebat reos exſecuturum ſe quæ S c. continerentur. Suberat edicto Senatuſconſultum. hoc omnes qui quid negotij haberent, iurare priuſquam agerent iubebantur, nihil ſe ob aduocationem cuiquam dediſſe, promiſiſſe, cauiſſe. His enim verbis & mille prætereà & venire aduocationes, & emi vetabantur. *Sed id S c. credo fuiſſe à Traiano. Cetera ſuper hac lege vide apud Manutium, cuius ſcrinia non compilo. Legem Titiam quiſquis hîc repoſuit* (*ea enim ſcriptura in vulgatis*) *Rhemmiæ pœnâ dignus ipſe.*

Lex Cincia de muneribus.

Firmata S c. ſub Auguſto.

Item ſub Traiano.

Meminiſſent C. Aſinij & Meſſallæ.] *Omiſi verba, quæ non repperi in libris ſcriptis, aliunde inculcata.* PAG. 102.

Et poſtquam annuit tacens, incipiunt.] *Veteres,* tacere. *Lego,* poſtquam annuit, agere incipiunt.

Multos militiâ, quoſdam exercendo agros tolerare vitam.] *Ad eam ſententiam Salluſtius,* Humillimus quiſque in aruis, aut militiâ, nullius honeſtæ rei egens, ſatis ſibi, ſatiſque patriæ erat: *vt verè emendauit nobiliſſimus noſter Douſa.*

Duplex ratio vitæ priſcis: agris, & militiâ.

Cogitare plebem, quâ togâ eniteſceret.] *Diſplicent quæ ſcripſi olim, & induco. Vett.* cogitaret. *Scribo,* cogitare & plebem, quâ togâ eniteſceret. *id eſt, etiam quemuis è plebe occupatum eſſe, vt emergeret ſe, & nitidiore togâ vti poſſet. Sed reuerâ* (*iterabo hunc animi mei ſenſum*) *& narrationes & orationes iſtæ, turbatæ, conciſæ. Confer, ſodes, hunc* XI. *librum, cum vno quouis è primoribus: iurabis elapſum eum imperitorum manibus, velut è pugnâ aliquâ Cannenſi.*

Iudicium de hoc libro.

Capiendis pecuniis poſuit modum, vſque ad dena ſeſtertia.] *Eandem ſummam Nero etiam definiit, credo. de quo Suetonius cap.* XVII. Item vt litigatores pro patrociniis certam iuſtamque mercedem darent. *Sæpius enim relata hæc lex, cùm perrumperet improbitas forenſis. Eandem ſummam capere & Traianus aduocatis permiſit, ſed dumtaxat poſt negotia peracta. Plinius lib.* v. Peractis tamen negotiis permittebantur pecuniam dumtaxat decem millium dare. *Nàm decem millia* H-S. *idem quod Dena* H-S. *idem, quod centum aurei, vt alibi docebo. Quod honorarium patrono Vlpianus tribuit in ſingulas cauſſas, l.* I. *De variis & extr. cognit.*

Præmiũ olim aduocatorum.

Dena ſeſtertia & decem M. idem.

Mithridates quem imperitaſſe Armeniis, & ad præſentiam Cæſaris vectum memoraui.] *In libris ſcilicet, quibus deſcriptæ res Caij. Dio lib.* LX. *rem breuiter tangit:* τὸν Μιθριδάτην τὸν Ἴβηρα ὃν ὁ Γαΐος μετεπεμψάμενος ἐδεδέκει, οἴκαδε πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ἀπέπεμψεν. *id eſt,* Mithridatem Iberum, quem Caius accerſitum in vinclis habuerat, domum ad recuperandum regnum remiſit. *Quòd hîc in Tacito eſt,* vectum. *manuſ.* vinctum. *Legerim,* ad præſentiam Cæſaris vectum vinctumque memoraui. *Quamquam Seneca non vinctum modo, ſed in exſilium miſſum fuiſſe ſignificat, De Tranquillit. cap.* XI. Ptolemæum Africæ regem, Armeniæ Mithridatem inter Caianas cuſtodias vidimus. Alter in exſilium miſſus eſt, (*Mithridates ſcilicet:*) alter vt meliore fide mitteretur, optabat.

Mithridates Armeniæ.

Vinctus à Caio.

Fœdus repentè faciunt.] *Non vt in libris hodie,* iaciunt. *Bene etiam Maurus,* iciunt.

Et reciperare Armeniam * ni Vibio.] *Non ſanus locus: de quo velut in tenebris micabo. Libri ſcripti voce auctiores,* reciperare Armeniam habebat. *Et rectúmne illud? vt ſit Græcorum ἔχω, αὐτὶ τῦ δύναμαι: quomodo Cicero, Appuleius, Agellius, aliíque è Latinis interdum. An,* hauebat? *an,* audebat? *verbum quidem infarciendum eſt, ruenti ſententiæ ſuſtentandæ. Venetâ editione,* reciperare Armeniam parabat, *expreſſum inuenies. In Vat. opt.* (*ſiquid hoc ad rem*) habeat, *ſcribitur. litterâ aliâ ſupernè adiectâ. Quid ſi etiam,* reciperare Armeniam ibat? *ſiue,* vadebat?

Habeo reciperare.

Ad flumen Ginden.] *Vett.* Sinden. *Gindes fluuius nominatur etiam Senecæ* III. *de Irâ:* Cyrus cùm Babylonem oppugnaturus feſtinaret ad bellum, Ginden latè fuſum amnem vado tranſire tentauit, *& quæ ſequuntur: è quibus hauris ſententiam Tibulliani verſus,*

——aut rapidus Cyri dementia Gindes.

Vbi malè vett. libri, Cydnus. *Nam & Herodoto Gyndes.* PAG. 103.

Gindes fluuius

Potitúſque regiâ.] *Vat. opt.* regiam. *Itáque ſcripſit.*

Quarto & ſexageſimo, quàm Auguſtus ediderat.] *Plinius*: Eò minus miror Stephanionem, qui primus togatas ſaltare inſtituit, vtriſque ſæcularibus ludis ſaltaſſe, & diui Auguſti, & quos Claudius Conſulatu ſuo quarto fecit: quando & ſexagintatres non amplius interfuêre anni.

Ludi ſæculares cur variè celebrati ab Aug. & Claudio.

Vtriuſque principis rationes prætermitto.] *Quæ tamen claræ ſunt. Auguſtus enim priſcam inſtitutionem ſecutus eſt, & edidit quinctos ludos ſæculares anno centeſimo & nono (decimo debuiſſet, ſi paruiſſet artæ legi) exacto. Claudius ita rationem inſtituit, vt centeſimo quoque anno cenſuerit celebrandos: quaſi ſæculum rotundo centum annorum numero definiens. Itaque inſuper habitâ computatione Auguſti & priſcâ: rettulit nunc octingenteſimo vrbis anno, ſe* IIII. *& L. Vitellio* III. *Coſ. Plura ſi cupis, vade ad Onufrÿ Panuini eâ ſuper re libellum: viri induſtrij, diligentis, & cui Romanæ memoriæ (curam tantùm ferre potuiſſet aut limam) debent, debebúntque.*

Onufrij elogium.

Quiâ collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura.] *Ideò Horatius in Carmine ſæculari:*

Quindecim Diana preces virorum
Curet.

Quindecimuiri Sæculares ludos curabât.

Et in Nummis Auguſti: IMP. CAES. AVG. LVD. SAEC. XV. S. F. *id eſt*, Quindecimuiri ſacris faciundis. *Quamquam ad eos & aliorũ ludorum curam pertinuiſſe, alibi mihi dictum.*

Vnam omnino anguem in cubiculo viſam.] *Paullò aliter Xiphilinus, qui exuuias dumtaxat ſerpentis ad caput Neronis pueri inuentas ait: idque vates ita interpretatos, magnam potentiam ab homine ſene capturum. quia ſerpentes poſitis exuuiis ſenectutem exuerent. En vanitatem!*

Oſtentum Neroni factum.

Egreſſibus adhæreſcere.] *Qui mos Romæ colendi potentiores.*

In P. Pomponium Conſularem, is carmina ſcenæ dabat.] *Qui conſul fuit anno* DCCXXC II. *iterum ſub Caio, anno* DCCXCIIII. *Sed de prænomine illuſtris viri & poëtæ, quæro. Hîc Publius dicitur: infrà, Lucius*; Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, &c. *Loqui enim eum de hoc poëtâ, docent quæ ſubiunxit*: decretuſque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud poſteros, in quîs carminum gloria præcellit. *At Dioni eſt Quintus:* ἔπεφτα τὲς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὄντας ἀπέλυσεν, ὧν εἷς ἦν Κόϊντος Πομπώνιος ἐπὶ ἀ ὅλοις ἔτεσιν ἐν τῷ οἰκήματι μὴ ὑπακόειαν καταθεὶς. *Quæ ipſa de hoc vate accipienda, clarum ex iis quæ Tacitus lib.* VI. *Vbi cùm deſcripſiſſet cuſtodiam huius Pomponÿ apud fratrem, addit*: At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio illuſtri, dum fortunam æquus tolerat, Tiberio ſuperſtes fuit. *Et ſunt ab eo tempore, ad liberationem è cuſtodiâ, anni ſeptem. Hanc nominis litem dabam ſecundum Dionem (quippe integrè perſcriptum apud eum prænomen eſt:) niſi ſubmonuiſſet Tacitus fratrem poëtæ fuiſſe Quinctum, Lib.* VI. Sanciæ aquâ & igni interdictum, accuſante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiuſmodi à ſe factitari prætendebat, vt partâ apud principem gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. *Itaque nihil conſtituo. Eſt autem hic, non Atellanarum ſcriptor, (qui L. Pomponius Bononienſis dictus, Ciceroni, Senecæ, Macrobio, Nonio, Feſto, laudatus:) ſed tragœdiarum. Quinctil.* Eorum quos viderim, longè princeps Pomponius Secundus, quem ſenes parum Tragicum putabant, eruditione ac nitore præſtare confitebantur. *Plinius in Epiſt.* Pomponius Secundus ſcriptor Tragœdiarum, ſiquid fortè familiarior amicus tolleret, dum ipſe retinendũ arbitraretur, dicere ſolebat, Ad populum prouoco. *Hic eſt quem tanti Plinius alter fecit, vt vitam eius miſerit in ſcripta. Libro* XIIII. Nobili exemplo docuimus, referentes vitam Pomponij Secundi vatis, cænamque quam Principi dedit. *Et alibi*: Ita ſunt longinqua monumenta Tiberij Caiique Gracchorum manus, quæ apud Pomponium Secundum vatem ciuemque clariſſimum vidi annos ferè poſt ducentos.

Pomponius poëta.

Ambiguum illi prænomen.

Tragœdiarum ſcriptor.

Eius vitam Plinius tradidit.

Ne in mortem parentum filiis familiarum fenori pecunias darent.] *Quæ circumſcriptio iuuentutis iam antè vetita, Lætoriâ lege. Sed paullo aliter. Nam Lætoria lex ſaltem cauerat iis, qui intra* XXV. *annos. alios inſuper habuerat: Claudius vniuersè conſtituit de omnibus filiis familiarum, etiam ſupra legitimam ætatem. Lætoria etiam lex, fenoris aut pecuniæ nullâ mentione, ſimpliciter vetabat*, minorem vigintiquinque annis ſtipulari, *id eſt*, ἐπεξετάζῃ, *ait Priſcianus, ſiue ſtipulanti reſpondere. De eâ non dubiè Plautus ſenſit*:

Lætoria lex.

Diſcrimen inter eam, & hoc Claudij ſcitũ.

Perij, an non tum me lex perdit quina-vicenaria?
Metuunt credere omnes.

Plautus explicatus.

Et alibi:

Ni dolo malo inſtipulatus ſies, níue etiamdum ſiem
Quinque & viginti natus annos.

Aſperiùs eamdem Claudy legem rettulit Veſpaſianus, Ne filiorum-familias feneratoribus exigendi

gendi crediti ius vnquam esset, ne post patrum quidem mortem. *Satis multa Ic^ti ad S C. Macedonianum.*

Fontes aquarum Simbruinis collibus deductos.] *Vett.* Sub Imbruinis. *Lego,* sub Imbriuinis. *Prorsum addi eam voculam placet. Non enim ex ipsis collibus deductam aquam vult: sed fontes aquarum qui sub collibus, Romam perductos. Locus ipse in melioribus Liuij libris,* Imbriuium, *lib.* VIII. *& Silio:* ——gelidoque rigantur
Imbriuio.
Apud Celsum tamen Simbruinas item aquas legas, lib. IIII. *cap.* V. Consistere in frigidis medicatisque fontibus, quales Cutiliarum, Simbruinarumque sunt, salutare est.

Imbriuini colles.

Primi per figuras animalium Ægyptij.] *Non animalium solùm, sed & rerum mutarum: quæ Hieroglyphicæ notæ dictæ. Litteras tamen postea Ægyptius siue Isis regina tradidit, siue Mercurius: sed ita, vt priscas illas notas, quas ἱερὰς dicebant, Sacerdotes retinerent: alias, quas παιδήμους, vulgus.*

Notæ hieroglyphicæ. Isis litteras inuenit.

Et antiquissima monumenta.] *Lego,* ea antiquissima.

Fama est Cadmum, classe Phœnicum vectum.] *Atque ita creditum plerisque scriptoribus. vt Clementi Alexandrino, Strom.* I. Κάδμος δὲ Φοίνιξ ἦν, ὁ τὴν γραμμάτων Ἑλλησιν εὑρετὴς, ὡς φησὶν Εὔφορος (*verius,* Εφορος) ὅθεν καὶ Φοινικήια τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει. *Q. Curtius:* Si famæ libet credere, hæc gens (*Phœnices*) litteras prima aut docuit, aut didicit. *Isidorus:* Græcarum litterarum vsum primi Phœnices reppererunt. Hinc est quòd pœniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis litteræ initium habuerunt. *Quod ait de colore capitum siue titulorum in libris, verum & vetus est. Ouidius,*
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.
Caussa tamen inepta, & expectore Isidori. De Cadmo inuentore Agenoris F. vide & Plinium lib. VII. *& Suidam, in* Φοινικήια.

Cadmus litteras in Græciam tulit.

Color puniceus in titulis librorum.

Cecropem Athenienssem, vel Linum Thebanum.] *Cecropem tamen plerique Ægypto ortum fatentur, & illinc intulisse litteras. Linus est Apollinis & Terpsichoræ filius, de quo Suidas:* λέγεται δὲ ὡρῶτος ἔτος ὑπὸ Φοινίκης γράμματα εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. *Ita vides in diuersitate sententiarum, consentire tamen omnes de Phœnice aut Ægypto: & benè Plinius, numquam dubitasse ait quin litteræ ab Assyriis essent.*

Cecrops Athenienssis, vt alij Ægyptius.

Troianis temporibus Palamedem Argiuum memorant sexdecim litterarum formas.] *Videamus. Troianis temporibus repertæ primùm litteræ? Imò siue Cadmus, siue Cecrops eas reppérit, trecentis propemodum ante id bellum annis. Quin & Orpheus pœta vixit scripsítque maior illo æuo. At quidam ita memorant de Palamede. Nemo hercule, nemo: quos veterum ego legerim. Crimen aliquod librariorum in hoc loco: & ad fidem rerum emendo:* Quidam Cecropem Athenienssem, vel Linum Thebanum sedecim litterarum formas, & Troianis temporibus Palamedem Argiuum tres memorant, mox alios ac præcipuè Simonidem ceteras reperisse. *Ita res habet. Sedecim litteræ primò: Palamedes tres addidit, vt Isidorus censet; siue quattuor, vt Plinius,* * *Suidas,* (*& per me quidem in Tacito etiam legeris,* Palamedem Argiuum IIII. memorant. *nam ex notis omissis confusísque hic error.*) *alias Simonides Pythagoráque. Possis etiam verbis non traiectis scribere:* Quidam Cecropem Athenienssem vel Linum Thebanum. Et temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant IIII. litterarum formas, &c. *Tacitum quidem non remotam aliquam vanámque opinionem sectari, sed hanc receptam inserere voluisse dictat mihi mens.*

PAG. 104. Faliæ rei lectio in Tacito.

Traiectis verbis emendatio.

Palamedes quot litteras inuenerit.

*In voce Παλαμήδης.

Aliter emendandi conatus.

Arcade ab Euandro.] *Siue à Carmentâ eius matre, vt visum aliis.*

Sed nobis quoque paucæ primùm fuêre, deinde additæ sunt.] *Latinis primò non nisi* XVI. *litteræ. Kappa, Sallustius ludimagister inuênit: Gamma, Spurius Caruilius: litteram X. ætas Augusti.*

Litteræ quot Latinis primò.

Claudius tres litteras adiecit.] *Suetonius,* Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit. *Vterque esse litteras tres ait. Sed quærimus eas: & quibusdam visum promptius, dubitare de Suetonij scripturâ. Non adhibebo id mantelium ignauiæ meæ ego. Planissimè tres Claudius repperit. Æolicum Digamma, cuius facies littera* Ⅎ. *inuersa. Quinctilianus:* Nec inutiliter Claudius Æolicam illam Ⅎ. ad hos vsus litterarum adiecerat. *Et iterum:* Æolicæ quoque litteræ, quâ ceruom seruomque dicimus, etiamsi forma à nobis repudiata est, vis tamen manet *Hanc non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed & Varro: si credimus Annæo Cornuto.* Hanc litteram, *inquit in Orthographiâ,* Terentius Varro dum vult demonstrare, ita præscribit. VA. Qui ergo in hac syllabâ sonus est, idem litteræ erit. *Hoc digamma etiam hodie in lapidibus Claudianis:* TERMINAⅎIT AMPLIAⅎITQVE. *&* DIII. AVGVSTI. *De hac ergo clarum. Secundam eruo è Prisciano lib.* I. *Antisigma. Ait;* S. & P. loco Græcæ Ϻ. fungitur. Pro quo Claudius Cæsar antisigma ϗ hac figurâ scribi

Claudij tres nouæ litteræ.

Digamma.

Quam ante Claudium Varro reperit.

Antisigma.

scribi voluit: sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare. *Antisigma ideò, quia duo sigma obuerso dorso* ↄↃ. *Hac enim semilunæ figurâ, prisci Græci sigma formabant. In tertiâ litterâ hæremus. nec auxilio est Grammaticorum manus. Non ille, qui* AI. *diphthongum fuisse censet, quia in Claudij æuo lapidibus,* ANTONIAI. DIHAI. *& similia scripta. Constat enim antiquitus creberrimè vsurpatam hanc diphthongum. Non etiam ille, qui litteram nescio quam inuentam à Claudio leniendo R. putat, ex corruptis Velij Longi verbis: in quibus prioribus de Æolico digammá saltem egisse Velium scio. Sed nec Martianus Capella, qui sic scribit.* Huic litteræ S. Diuus Claudius P. adiecit aut C. propter ↓. & ξ. Græcas, Psalterium, saxa. *Censet enim ille à Claudio nouum* X. *repertum. quod vanum puto, quia* X. *in vsu temporibus iam Augusti, vt disertè monet Isidorus. Sed &* X. *inter eas à Varrone & Quinctiliano censetur, quæ non necessariæ. Varro in Fragmento quopiam, ex libro De Grammaticâ.* Litterarum partim sunt, & dicuntur, vt A. B. partim dicuntur, & non sunt, vt H. & X. partim sunt, neque dicuntur, vt φ. ↓. *Ex quibus verbis non absurdè collegeris, duabus his litteris, quæ necessariæ Varrone teste, nouam formam induisse Claudium nomenque. Et de ↓. quidem clarum, cui Antisigma respondit: de φ. Claudiano neglexerunt tradere Grammatici, & ego non diuino. Phi quidem littera, non dubiè necessaria, & alius eius sonus quàm* F. *vti monuit etiam Quinctilianus. Hæc in re Grammaticâ nugamur: & omittere licuisset si Claudij liber exstaret, quem de ratione harum litterarum edidit.*

Caussa nominis. Tertia littera quæ? Refutati viri docti.

Capella reiectus, modò emendatus.

Littera X. non necessaria.

In ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.] *Ego verò cum Imperatoribus tollo hæc plebiscita: quæ vim vsumque Claudij temporibus habere non potuerunt, omni potestate tralatâ ad vnum. Quære exempla in historiâ principum, non inuenies. Legerim,* publicandis scitis. *Sciti nomen generale est, & ad decreta omnia pertinet ac iussa. Et haud dubiè ea scriptura obseruata non solùm in plebescitis (vt demus ea fuisse) sed in legibus aliis, edictisque.*

Claudium nouam φ reppersisse. Ignota eius forma, & nomen.

Plebiscita non in vsu temporibus principũ.

Ex Catumero principe Cattorum.] *In Vatic. est,* Actumero: *Strabone* Ουκρόμηρος ἡγεμὼν Κάττων, *id est,* Vcromerus. *vel ad etymon Germanicum verius,* Acromerus.

Acromerus, quasi auctor prolatorque agrorum.

Morte Sanquinij alacres.] *Sanquinij Maximi, de quo suprà dixi.*

Auxilaris, & diu meritus, pòst transfuga.] *Vaticana scriptura,* auxiliare esd in meritis. *Fortasse,* auxiliaris, dein emeritus. *Nam & auxilia, illo æuo, credam adstricta ad militiæ certum modum. Mercero placet,* Auxiliare æs diu meritus.

PAG. 105. Quia vallum non accinctus foderet.] *Aliud est ac si dixisset, Discinctus. Non accinctum fodere, est sine gladio fodere: Discinctum fodere, est solutâ fluxâque tunicâ in morem muliebrem. Et id inter ignominias militares fuit: pœnæq; loco iubebatur, ne censeamus ignauum aliquem sponte id fecisse. Plutarch. in Lucullo, Sueton. Aug. cap.* XXIIII.

Nõ accinctum fodere. Discinctum fodere.

Falso iacta.] *Venet. editio;* iacta, aucta. *hæsitante librario vtrum præferret, vtrumque adscripsit. Ego quidem hîc malim,* falsò aucta.

Nos virtutem auximus.] *Vereor vt scripserit,* virtute auximus. *Augendi verbum patiendi significatu, vt infrà.*

Augendi verbũ παθητικὸς.

Post rebellionem clade L. Apronij.] *Non vt receptum,* per rebell. *Historia ipsa narrata fine libri* IV.

Præsidium immuniuit.] *Ita manuss. At vulgi lectio,* inde muniuit. *Suspicari possis antiquè fuisse* endomuniuit. *Vti apud Liuium lib.* V. Iuuentutem militarem Senatusque robur in arcem Capitoliumque conscendere: armisque & frumento collatis, ex loco inde munito deos hominesque & Romanum nomen defendere. *scripserim,* endomunito.

Endomunire, antiquè.

In Liuio coniectura.

Cùm prosperè egisset *formidolosum paci.] *Corruptus locus, cui opem adferre non fuit meæ opis. Vetus scriptura,* In prosperè egisset, formidolosum pati.

Ne tamen miles otium exueret.] *Sententia scripturam eam damnat. Lege ergo,* Vt tamen, *vel pro,* Exueret, *repone,* Exerceret.

Nihil aliud prolocutus, quàm beatos quosdam duces Romanos.] *Corruptione litteræ, periit huic dicto Venus. Scribe,* quondam. *id est, olim liberâ rep. Persuadet Dio, qui sic extulit:* ὦ μακάριοι οἱ πάλαι ποτὲ στρατηγήσαντες.

Corbulonis dictum emendatum.

Inter Mosam Rhenúmque trium & viginti millium spatio.] *Dio consentit,* διεστάθοσε, *inquit,* πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ρήνου καὶ τοῦ Μόσα, σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα. *Nam stadia centum* LXX. *milliaria conficiunt* XXIII. *duobus stadiis & semi minus: ita vt septem stadia cum dimidio pro milliari capias, quod Plutarchus, Suidas, aliique monuerunt. Interpres tamen Dionis milliaria* XXI. *vertit: & addit non conuenire illi cum Cornelianâ ratione.*

Dio non dissentit à Tacito.

Quâ incerta Oceani vetarentur.] *Rectè. non* vectarentur. *Dio interpretatur,* ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τοῦ ὠκεανοῦ πλημμυρίδι ἀναῤῥέοντες πελαγίζωσιν. ne fluuij in Oceani æstu refluentes superstagnarent. *Fuisse ergo necessum est fossam eam inferioris Batauiæ parte, inter Rhenum veterem, Mosámque. vbi ferè vbique inter duos fluuios* XXIII. *milliarium interuallum. Supra agrum Batauum, inter Mosam & adhuc integrum Rhenum, esse non potuit: quoniam illîc certe*

Fossa inter Mosam Rhenumque.

Vbi ea fuerit.

certè periculum nullum ab æstu. Vertranius, cui legi placet, vitarentur (*hoc sensu, vt fossam eam perduxerit quâ commeari à Mosâ ad Rhenum posset ne Oceani pericula necessum esset subire*) *non placet. Multò minus Ferretus. qui μετέωρος certè fuit, cùm Mosam hîc cum Mosellâ confudit, & ea scripsit quæ rideant Batauorum pueri.*

Incutia & incogitantia hîc Ferreti.

De origine Curtij Rufi.] *Est qui hunc censeat esse illum, qui memoriam scripsit rerum Alexandri, purè mehercules & Latinè. Modius certè noster, cuius censuræ Curtius non leuiter debet, testatum reliquit cognomen ei Rufi tribui à libris. Pugnare tamen ætas videatur, si quidem ad Augustum referenda illa sunt è libro eius* x. Proinde iure meritoque populus Rom. salutem se principi suo debere profitetur, cui noctis, quam pænè supremam habuimus, nouum sidus illuxit. Huius herculè, non Solis ortus lucem caliganti reddidit mundo, cùm sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum exstinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subitâ serenitate discussit? Non ergo reuirescit solùm, sed etiam floret imperium. Absit modò inuidia, excipiet huius sæculi tempora eiusdem domus vtinam perpetua, certè diuturna posteritas. *Sed non sunt: nec quidquam hîc de sidere Iulio, vt nugantur. Refutant sequentia: quoniam Augustus cùm ad imperium venit, non exstinxit bellorum faces, non gladios condidit: sed accendit, eduxit. Refutat & ille locus è lib.* III. *de vrbe Tyro.* Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tamen, longâ pace cuncta refouente, sub tutelâ Romanæ consuetudinis acquiescit. *Nam ait & agnoscit* longam pacem *in re Romanâ. An ea sub initia Augusti? imò viginti annorum bella. Itaque priora illa refero ad Caij Caligulæ cædem, & confusionem quæ secuta: Senatu imperium abrogante, milite & plebe stabiliente. Hæc sunt illa sine capite discordia membra; & Claudius ipse, nouum sidus. Tamen incerta hæc mihi, fateor: & facilè manum dedero, siquis adferet verisimiliora.*

Curtius Rufus an ille, qui historiâ scripsit.

Quicumque fuit, non vixit Augusti æuo.

Sectator Quæstoris cui Africa obtigerat.] *Vatic.* Sector. *nec sperno. Ad hastam enim sectiones exercebant. Vulgatam tamen firmat Plinius de hoc ipso Curtio Rufo libro* VII. *epistol.* Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat. *Ait enim, comes.*

Firmata recepta lectio.

Oblata ei species muliebris, vltra modum humanum.] *Plinius super eodem miraculo:* Inclinato die spatiabatur in porticu. offertur ei mulieris figura, humanâ grandior, pulchrioque. perterrito, Africam se futurorum prænuntiam dixit. iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem prouinciam reuersurum, ibique moriturum. *Quod ait vltra modum humanum: semper ita antiqui, vt fidem diuinitatis adstruant eiusmodi idolis. Virgilius:*

Visa mihi ante oculos, & notâ maior imago.

Xenophon lib. VIII. παιδείας. ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν, κρείττων τις ἢ κατ' ἄνθρωπον, εἰπεῖν. συσκιάζει, ὦ Κῦρε. ἤδη γὰρ εἰς θεὸς ἄπ|. *Tacitus* I. *Histor.* Erupisse cellâ Iunonis maiorem humanâ speciem.

Imagines diuinitus missæ, supra hominem.

Ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem.] *Idcò Claudius primus (& fortasse hac occasione) scrutatores instituit, qui promiscuè omnes ad principem salutandi vel quâ aliâ causâ venientes excuterent. Suetonius:* Salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos. *Quos tamen Vespasianus iterum sustulit, narrante eodem Suetonio, cap.* XII. *Verba Dionis ad hunc morem digna legi:* Κλαύδιος τότε ἄλλα ἀκριβῶς ἐφυλάττετο, καὶ πάντας τοὺς προσόντας οἱ καὶ ἀνδρας καὶ γυναῖκας ἐρευνᾶσθαι ἐποίει, μήτι ξιφίδιον ἔχοιεν. ἔντε τοῖς συμποσίοις πάντως τινὰς στρατιώτας συνόντας εἶχε. καὶ τοῦτο μὲν ἐξ ἐκείνου καθεστήκει, καὶ δεῦρο ἀεὶ γίγνεται. ἡ δὲ δὴ ἔρευνα ἡ διὰ πάντων διὰ συστασιαστὰς ἐπαύσατο.

Scrutatores in aulâ. Claudius primus instituit.

Vespasianus sustulit.

De se Nouius * conscios.] *Non integer locus vel indicio libri Farnesiani, qui cum lacunâ refert:* De se noui ∴∴∴∴∴∴∴ conscios. *Videmur non incommodè explere posse:* de se Nouius confessus, conscios non edidit.

Lacuna expleta in Tacito.

Spectaculum gladiatorum celebrandum pecuniâ eorum, qui Quæsturam adipiscerentur.] *Suetonius:* Collegio Quæstorum, pro straturâ viarum, gladiatorium munus iniunxit. *Quod mutauit Nero, qui censuit,* vt ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset, *ait Tacitus lib.* XIII. *Iterum induxit Domitianus, notante Suetonio cap.* IV. *& perseuerauit. Tertullianus:* Transiit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium, Quæsturas dico, & magistratus, & Flaminia & Sacerdotia. *Plura de his, proprio libro.*

Munera Quæstoria. Sustulit Nero.

Impositum iterũ Domitianus.

Valerius Potus, Æmilius Mamercus.] *Ita libri scripti. Lego,* Potitus, *quod Valeriæ gentis cognomen est. In vulgatis Valerius Postumius, imperitè. Est autem ille ipse qui Consul* posteà anno V. CCLXXXIV. *Quod clarè ex Dionysio hauries lib.* IX.

PAG. 106. Val. Potitus.

LXIII. anno post Tarquinios exactos.] *Error numeri. nisi placet de primis Quæstoribus totos* XL. *annos à Liuio & Dionysio discrepare Tacitum. Nam anno vrbis* CCLXIX. *Q. F. Ser. Cornelio Coss. Liuio primi Quæstores nominati, L. Valerius & Cæso Fabius: itémque Dionysio*

Primi Quæstores quando.

Dionyſio lib. VIII. *At ex hac Taciti putatione, circa annum demum vrbis* CCCVIII. *Quæſtores ſtatuamus neceſſe eſt. Quod falſum eſſe, liquet vel ex eo, quòd Liuius & Dionyſius poſt annum illum* CCLXIX. *ſæpiùs iam Quæſtores nominant. Corrige hîc ergo,* XXIII. anno. *vt ratio conſtet. In altero tamen Quæſtore manet adhuc diſſenſus: qui Liuio & Dionyſio eſt Cæſo Fabius, non Mam. Æmilius, vt noſtro. Nam Plutarchus planè diuerſus, qui P. Veturium & M. Minutium nominat.*

Correctione conciliatus Tacitus cum Liuio.

Mox duplicatus numerus.] *Epitome Liuij* XV. Quæſtorum numerus ampliatus eſt, vt octo eſſent. *Quod accidit circiter annum vrbis* CDLXXXVIII.

Lege Sullæ viginti creati ſupplendo Senatui.] *Vti à Cæſare Dictatore quadraginta, eádem, ni fallor, cauſsâ. Vide Dionem* XLIII.

Fœdera & ciuitatem pridem adſecuti.] *Duplex Gallia, Ciſalpina, Tranſalpina. Ciſalpini iterum duplices, Ciſpadani, Tranſpadani. Ex his qui cis Padum, ius ciuitatis aſſecuti ſunt poſt bellum Marſicum: qui trans Padum, ius Latij eodem tempore, ferente Pompeio Strabone, qui pater Magni. Ea lex, Pompeia dicta. Sed non contenti Latinitate Tranſpadani, turbas ſæpe mouerunt: incitante etiam poſt Quæſturam C. Cæſare. Nec enim de aliis Suetoniana illa capio;*

Galliarum diuiſio. Quando, & qui populi in ciuitatem recepti.

Decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petendâ ciuitate agitantes adiit, & ad audendum aliquid concitaſſet, niſi conſules conſcriptas in Ciliciam legiones paulliſper ob idipſum retinuiſſent. *Donec ille Cæſar Dictator primùm, tranſtulit eos in ciuium ius, narrante Dione lib.* XLI. Τοῖς Γαλάταις τοῖς ἔνδος τῆς Ἀλπεων ὑπὲρ τὸ Ἠριδανον οἰκοῦσι τὴν πολιτείαν, ἅτε καὶ ἄρξας αὐτῶν, ἀπέδωκε. *At de Tranſalpinis non liquidè puréque aliquid ſcriptum reperio, niſi quòd Strabo oſtendit Cauaros, Salyéſque ciuitate donatos, tempore tamen non expreſſo.* Παῦτας, *inquit,* ἔτι ὀνομαζομένους (*Cauarorum nomine, ſcilicet*) τοὺς ταύτῃ βαρβάρους, ὄντας δὲ βαρβάρους ἔτι ὄντας, ἀλλὰ μεταχειρίσεως τὸ πλέον εἰς τὸ τῆς Ῥωμαίων τύπου καὶ τῇ γλώττῃ καὶ τοῖς βίοις, τινὰς δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ. *id eſt,* omnes ita appellant, qui ibi incolunt, Barbaros: etſi nunc non Barbaros, quia plerique eorum ad Romanum habitum tranſierunt & linguâ & moribus, quidam etiam in ciuitatem eorum recepti. *Donatos tamen non dubium eſt ab Auguſto: túncne cùm Italiam ad Alpes promouit? an potiùs in diuturnâ illâ peregrinatione, cùm ad res Galliæ cõſtituendas biennium continuum illic egit? Quod obiter ſuadere Dio videtur lib.* LIIII. *qui Auguſtum in eâ peregrinatione libertatem & ius ciuitatis aliis dediſſe ait, aliis ademiſſe. Ciuitatem autem accipimus, ſine iure ſuffragij: quod nunc à Claudio demum adſecuti.*

Ciſalpinos Cæſar ciuitate donauit. Quidã è Tranſalpinis ciuitate donati.

Ab Auguſto fortè.

Indigenas conſanguineis populis.] *Videtur leg.* cum conſanguineis.

Veneti & Inſubres curiam irruperint.] *Qui populi Tranſpadani. Ex his colligas, Cauaros, de quibus Strabo, pleno ciuium iure non fuiſſe. Eos enim potiùs hîc nominaſſent.*

Niſi cœtus alienigenarum curiam irruperit.] *Quod ſanè haut diu pòſt euênit. adeò vt Auguſtinus verè ſcripſerit,* Numquid non multi Senatores in aliis terris, qui Romam ne facie quidem norunt? *libro* V. *De ciuit. cap.* XVI.

Ferro víque. Ferro víque ceciderint.] *Ita in meis libris, & rectè. Vulgò,* Ferro igniáque. *Simile mendum ſcio eſſe in Suetonij Claudio, cap.* XXI. Diu cunctatus, an omnes igni ferroque abſumeret, tandem è ſuâ ſede proſiluit. *Lege,* vi ferroque.

Suetonius emendatus.

Memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & arâ Romanâ.] *Locus fractus corruptúſque, vti oratiuncula hæc tota. Nec iſta Attius Nauius pater augurum reſtituerit, ſine libris: nedum vt Beatus nobis perſuadeat germanam lectionem eſſe,* qui Capitolio & arâ Romanâ? manibus eorundem parceretis? *Eſt enim, inquit, Apoſiopeſis: ſubaudiendúmque, potiti ſunt. quâ figurâ medius fidius vellem ipſe vſus eſſet. Mei libri,* memoria eorum memoretur qui Capitolio & æra Romana manibus eorundem per ſe ſatis.

Deſperatus apud me locus.

Arâ Romanâ.] *Aram Maximam intellegit, quæ inter ſacerrima Romæ.*

Et vocato Senatu ita exorſus eſt.] *Quæ oratio Principis memoriæ cauſsâ Lugduni habita, celeberrimâ vrbe Galliarum, & in æs inciſa. Tabula manet illicò etiam nunc; & dignum lectu exemplar eius, quod, exſcriptorum fide, proponam. Præſertim quia multa in eo ad Taciti lucem.*

Oratio Claudij.

Eius fragmentum Lugduni.

Omnia P. C. quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, noua fuêre. Inueteraſſet hoc quoque, & quod nunc exemplis tuemur, inter exempla erit.] *Pulchram & acutam Sententiam reperio à Syneſio Cyrenenſi Epiſcopo, haud diſparibus ſanè verbis, expreſſam in epiſtolâ* LVII. πολλὰ τῆς δεόντων ὁ χρόνος ἐξεῦρε, καὶ διωρθώσατο. οὐκ ἄπαντα πρὸς παράδειγματα γίνεται, καὶ τῆς ἀρχομένων ἕκαστον ἀρχὴ ἔσχε. ἡμεῖς ἀρχὴ δῶμεν ἔθει βελτίονι. *Verto:* Multas rerum vtilium tempus inuênit, aut correxit. Non omnia ad exempla fiunt, & ſingula quæ facta ſunt initium ſemel habuerunt. Demus & nos principium meliori conſuetudini.

Syneſij dictum ſimile.

Pagina prima.

MAE RERVM NOSTR. ..... EQVIDEM. PRIMAM. OMNIVM. ILLAM. COGITATIONEM. HOMINVM. QVAM. MAXIME. PRIMAM. OCCVRSVRAM. MIHI. PROVIDEO. DEPRECOR. NE. QVASI. NOVAM. ISTAM. REM. INTRODVCI. EXHORRESCATIS. SED. ILLA. POTIVS. COGITETIS. QVAM. MVLTA. IN. HAC CIVITATE. NOVATA. SINT. ET. QVIDEM. STATIM. AB. ORIGINE. VRBIS. NOSTRAE. IN. QVOD. FORMAS. STATVSQVE. RES. P. NOSTRA. DIDVCTA. SIT. QVONDAM. REGES. HANC. TENVERE. VRBEM. NE. TAMEN. DOMESTICIS. SVCCESSORIBVS. EAM. TRADERE. CONTIGIT. SVPERVENERE. ALIENI. ET. QVIDAM. EXTERNI. VT. NVMA. ROMVLO. SVCCESSERIT. EX. SABINIS. VENIENS. VICINVS. QVIDEM. SED. TVNC. EXTERNVS. VT. ANCO. MARCIO. PRISCVS. TARQVINIVS. PROPTER. TEMERATVM. SANGVINEM. QVOD. PATRE. DEMARATO. CORINTHIO. NATVS. ERAT. ET. TARQVINIENSI. MATRE. GENEROSA. SED. INOPI. VT QVAE. TALI. MARITO. NECESSE. HABVERIT. SVCCVMBERE. CVM. DOMI. REPELLERETVR. A. GERENDIS. HONORIBVS. POSTQVAM. ROMAM. MIGRAVIT. REGNVM. ADEPTVS. EST. HVIC. QVOQVE. ET. FILIO. NEPOTIVE. EIVS. NAM. ET. HOC. INTER. AVCTORES. DISCREPAT. INCERTVS. SERVIVS. TVLLIVS. SI. NOSTROS. SEQVIMVR. CAPTIVA. NATVS. OCRESIA. SI. TVSCOS. CAELI. QVONDAM. VIVENNAE. SODALIS. FIDELISSIMVS. OMNISQVE. EIVS. CASVS. COMES. POSTQVAM. VARIA. FORTVNA. EXACTVS. CVM. OMNIBVS. RELIQVIS. CAELIANI. EXERCITVS. ETRVRIA. EXCESSIT. MONTEM. CAELIVM. OCCVPAVIT. ET. A. DVCE. SVO. CAELIO. ITA. APPELLITATVS. MVTATOQVE. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. ERAT. ITA. APPELLATVS. EST. VT. DIXI. ET. REGNVM. SVMMA. CVM. REI. P. VTILITATE. OPTINVIT. DEINDE. POSTQVAM. TARQVINI. SVPERBI. MORES. INVISI. CIVITATI. NOSTRAE. ESSE. COEPERVNT. QVA. IPSIVS. QVA. FILIORVM. EIVS. NEMPE. PERTAESVM. EST. MENTES. REGNI. ET. AD. CONSVLES. ANNVOS. MAGISTRATVS. ADMINISTRATIO. REIP. TRANSLATA. EST.

QVID. NVNC. COMMEMOREM. DICTATVRAE. HOC. IPSO. CONSVLARI. IMPERIVM. VALENTIVS. REPERTVM. APVD. MAIORES. NOSTROS. QVO. IN. ASPERIORIBVS. BELLIS. AVT. IN. CIVILI. MOTV. DIFFICILIORE. VTERENTVR. AVT. IN. AVXILIVM. PLEBIS. CREATOS. TRIBVNOS. PLEBEI. QVID. A. CONSVLIBVS. AD. DECEMVIROS. TRANSLATVM. IMPERIVM. SOLVTOQVE. POSTEA. DECEMVIRALI. REGNO. AD. CONSVLES. RVRSVS. REDITVM. QVID. IMP. ..... VRIS. DISTRIBVTVM. CONSVLARE. IMPERIVM. TRIBVNOSQVE. MILITVM. CONSVLARI. IMPERIO. APPELLATOS. QVI. SENI. ET. SAEPE. OCTONI. CREARENTVR. QVID. COMMVNICATOS. POSTREMO. CVM. PLEBE. HONORES. NON. IMPERI. SOLVM. SED. SACERDOTIORVM. QVOQVE. IAM. SI. NARREM. BELLA. A. QVIBVS. COEPERINT. MAIORES. NOSTRI. ET. QVO. PROCESSERIMVS. VEREOR. NE. NIMIO. INSOLENTIOR. ESSE. VIDEAR. ET. QVAESISSE. IACTATIONEM. GLORIAE. PROLATI. IMPERI. VLTRA. OCEANVM. SED. ILLOC. POTIVS. REVERTAR. CIVITATEM.

PAGINA SECVNDA.

..... SANE. .....
NOVO. ..... DIVVS. AVG. ..... NO. .....
LVS. ET. PATRVVS. TI. CAESAR. OMNEM. FLOREM. VBIQVE. COLONIARVM. AC. MVNICIPIORVM. BONORVM. SCILICET. VIRORVM. ET. LOCVPLETIVM. IN. HAC. CVRIA. ESSE. VOLVIT. QVID. ERGO. NON. ITALICVS. SENATOR. PROVINCIALI. POTIOR? EST. IAM. VOBIS. CVM. HANC. PARTEM. CENSVRAE. MEAE. APPROBARE. COEPERO. QVID. DE. EA. RE. SENTIAM. REBVS. OSTENDAM. SEDNE. PROVICIALES. QVIDEM. SI. MODO. ORNARE. CVRIAM. POTERINT. RECIPIENDOS. PVTO.

ORNATISSIMA. ECCE. COLONIA. VALENTISSIMAQVE. VIENNIENSIVM. QVAM. LONGO. IAM. TEMPORE. SENATORES. HVIC. CVRIAE. CONFERT. EX QVA. COLONIA. INTER. PAVCOS. EQVESTRIS. ORDINIS. ORNAMENTVM. L. VESTINVM. FAMILIARISSIME. DILIGO. ET. HODIEQVE. IN. REBVS. MEIS. DETINEO. CVIVS. LIBERI. FRVANTVR. QVAESO. PRIMO. SACERDOTIORVM. GRADV. POST. MODO. CVM. ANNIS. PROMOTVRI. DIGNITATIS. SVAE. INCREMENTA. VT. DIRVM. NOMEN. LATRONIS. TACEAM. ET. ODI. ILLVD. PALESTRICVM. PRODIGIVM. QVOD. ANTE. IN. DOMVM. CONSVLATVM. INTVLIT. QVAM. COLONIA. SVA. SOLIDVM. CIVITATIS. ROMANAE. BENEFICIVM. CONSECVTA. EST. IDEM. DE. FRATRE. EIVS. POSSVM. DICERE. MISERABILI. QVIDEM. INDIGNISSIMOQVE. HOC. CASV. VT. VOBIS. VTILIS. SENATOR. ESSE. NON. POSSIT.

TEMPVS. EST. IAM. TI. CAESAR. GERMANICE. DETEGERE. TE. PATRIBVS. CONSCRIPTIS. QVO. TENDAT. ORATIO. TVA. IAM. ENIM. AD. EXTREMOS. FINES. GALLIAE. NARBONENSIS. VENISTI.

TOT. ECCE. INSIGNES. IVVENES. QVOT. INTVEOR. NON. MAGIS. SVNT. PAENITENDI. SENATORES. QVAM. PAENITET. PERSICVM. NOBILISSIMVM. VIRVM. AMICVM. MEVM. INTER. IMAGINES. MAIORVM. SVORVM. ALLOBROGICI. NOMEN. LEGERE. QVOD. SI. HAEC. ITA. ESSE. CONSENTITIS. QVID. VLTRA. DESIDERATIS. QVAM. VT. VOBIS. DIGITO. DEMONSTREM. SOLVM. IPSVM. VLTRA. FINES. PROVINCIAE. NARBONENSIS. IAM. VOBIS. SENATORES. MITTERE. QVANDO. EX. LVGDVNO. HABERE. NOS. NOSTRI. ORDINIS. VIROS. NON. PAENITET. TIMIDE. QVIDEM. P. C. EGRESSVS. ADSVETOS. FAMILIARESQVE. VOBIS. PROVINCIARVM. TERMINOS. SVM. SED. DESTRICTE. IAM. COMATAE. GALLIAE. CAVSA. AGENDA. EST. IN. QVA. SI. QVIS. HOC. INTVETVR. QVOD. BELLO. PER DECEM. ANNOS. EXERCVERVNT. DIVOM. IVLIVM. IDEM. OPPONAT. CENTVM. ANNORVM. IMMOBILEM. FIDEM. OBSEQVIVMQVE. MVLTIS. TREPIDIS. REBVS. NOSTRIS. PLVSQVAM. EXPERTVM. ILLI. PATRI. MEO. DRVSO. GERMANIAM. SVBIGENTI. TVTAM. QVIETE. SVA. SECVRAMQVE. A. TERGO. PACEM. PRAESTITERVNT. ET. QVIDEM. CVM. AD. CENSVS. NOVO. TVM. OPERE. ET. INADSVETO. GALLIIS. AD. BELLVM. AVOCATVS. ESSET. QVOD. OPVS. QVAM. ARDVVM. SIT. NOBIS. NVNC. CVM. MAXIME. QVAMVIS. NIHIL. VLTRA. QVAM. VT. PVBLICE. NOTAE. SINT. FACVLTATES. NOSTRAE. EXQVIRATVR. NIMIS. MAGNO. EXPERIMENTO. COGNOSCIMVS.

Libertinorum filij.

Libertinorum filiis magiſtratus mandari.] *Hoc illud eſt quod Suetonius notat in Claudio*: Appium Cæcum Cenſorem, proauctorem generis ſui, libertinorum filios in Senatum allegiſſe docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos, non ipſos qui manumitterentur, ſed ingenuos ex his procreatos. *Et notat verè. Nam libertorum filij adeò à curiâ remoti temporibus priſcis, vt nec in militiam ſint admiſſi. & bello Italico libertini primùm militare cæperunt, vt notat Epitome Liuiana* LXXIII.

Libertini à militiâ remoti.

Libertini primùm à Cæſare in Senatum lecti.

Non vt plerique falluntur recens.] *Non herclè antiquius, quàm à Cæſare. Primus ille libertorum filios allegit in Senatum, & magiſtratu ornauit. Dio* XLIII. καὶ παμπληθεῖς μὲν ὅπλα τῶν γερουσίαν, μηδὲν διακρίνων, μήτ' εἴ τις στρατιώτης, μήτ' εἴ τις ἀπελεύθερος παῖς ἦν, ἐσέγραψεν: *id eſt*, Multos in Senatum allêgit, nihil diiudicans vtrum quis miles eſſet, vtrúmve filius liberti.

Ædui fratres Romanorum.

Quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Rom. vſurpant.] *In Panegyrico Flauienſium nomine apud Conſtantinum dicto*: Quænam igitur gens toto orbe terrarum in amore Romani nominis Æduis ſe poſtulet anteponi? qui primi omniũ inter illas immanes & barbaras Galliæ gentes plurimis Senatuſconſultis fratres populi Ro. appellati ſunt: & cùm

cùm à ceteris Rhodano ad Rhenum vsque populis ne pax quidem posset nisi suspecta sperari, soli consanguinitatis nomine gloriati sunt. *Et posteà*: Imputauêre se origine fabulosâ in Siciliâ Mamertini, in Asiâ Ilienses: soli Ædui non metu territi, non adulatione compulsi, sed ingenuâ & simplici caritate fratres populi Rom. crediti sunt. *Bene ait, crediti. Neque enim aliunde, vt credo, fratres, quàm ex sermone communi Gallorum Germanorúmque, quo fideles socij, fratres amicíque dicuntur. non quia ab Iliaco sanguine, vt suggerunt quidam. Sed quod Tacitus dicit solos Æduos id nomen vsurpasse: repugnat Lucanus, qui tribuit etiam Aruernis:*

Et docilis rector monstrati Belga couini,
Aruerníque ausi Latio se fingere fratres
Sanguine ab Iliaco populi.

Caussa eius appellationis.

Etiam Aruerni fratres dicti: qui Æduis vicini.

Et lapis antiquus, qui Batauis. GENS. BATAVORVM. AMICI. ET. FRATRES. ROM. IMP. *quæ inscriptio eruta armamentario Britannico, ad ostium veteris Rheni.*

Et Batani.

Vetustissimum quemque è Senatu.] *Aliud Patricij, aliud Senatores. Senatores multi è plebe, vt septuennibus pueris notum. Claudius igitur, ne extingui, & intermori patriciorum familias pateretur, antiquissimum quemque è plebeis Senatoribus rettulit in patres. Dico antiquissimum; siue ætatis ratione, seu potius temporis, quo in Senatu fuit. Hæc clara Taciti mens. At vir iuris & antiquitatis consultus, quasi in Cimmerios delatus esset, ita hîc cæcutit. Vertit se in omnes formas, & tandem definit scribendum esse:* vetustissimum quemque è senatum. *Sapis lector, & non rides?*

Plebei Senatores in patres adscripti.

Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium.] *Tacitus sensisse videtur omnes patricios qui à regibus lecti (plures enim reges post Romulum legerunt) Maiores fuisse: qui à Bruto, Minores. Liuius tamen & alij, contrà. cuius rei confusam veritatem vide apud Onufrium in Fastis, quem non exscribo. Sed Tacito, vt opinor, auctores sui. Lud. Viues tamen, patrum æuo doctrinâ celebri, verbis aliquot insertis hîc legebat:* Romulus maiorum gentium, L. Tarquinius minorum, Brutus conscriptorũ appellauerant. *cuius epistolam eâ super re publicauit amicus meus dum vixit G. Canterus in Nouis suis. At mihi nondum animus adsentiendi: nec tibi quidem, si cum iudicio excusseris, quæ Onufrius per satyram & confusè, vt solet, collègit.*

Maiorum gentium patres.

Lud. Viuis audax correctio.

Augustus lege Sæniâ sublegêre.] *Ille idem Viues scribit,* Seruiâ. *Ius & mos Belgæ, dissentiendi ab Ibero.* Sæniâ *enim vera lectio. Colligo ex Dione* L II. *qui hunc patriciorum dilectum confert in annum vrbis* DCCXXV. τό τε τῆς βουλῆς πλῆθος, *inquit,* συνεπλήθυσε, δ' βουλῆς οἱ δῆθεν ἐπιτρέψαντος τοῦτο ποιῆσαι. *id est* Patriciorum numerum impleuit; Senatu scilicet id ei iubente. *Ex quo vides* S C. *aliquod fuisse eius rei. siue legem. Legibus nomina à consulibus: & consul suffectus prioris anni,* L. SAENIVS. *in monumentis. Vertranium ergo, qui* Sentiam *reposuit, non audiemus.*

PAG. 107.

Sænia lex.

Mitem & recens repertam quandam rationem.] *Repertam ab Augusto. Habes in Dione lib.* L II. *in extremo.*

Ex seueritate priscâ.] *Alucinor, aut scribendum voce additâ:* Haud ex seueritate. *Sententiam eam esse, id mihi certum.*

Vox Tacito inserta.

Ius exeundi ordinis.] *Solos Ciliciæ abite nebulones. Enimuerò Latinitas scribi vult,* ordine. *aut potius,* exuendi ordinis. *Ita lib.* III. Piso exutâ dignitate in decem annos relegatur.

Exuere ordinem.

Censa sunt ciuium LXIX. centena, & LXIIII. millia.] *Conuenit cum Cassiodori ratione sexaginta nouem centena millia exprimentis. cum libris haud planè conuenit. è quibus Vatic. ille fidus exprimere videtur* quinquaginta octo centena & octogintaquattuor millia & LXXII. *Nec miremur de granditate numeri: cùm iam tunc sub Augusto (nondum tot populis in ciuitatem acceptis) censa reperiam* quadragies centena millia. *Lapidis inscriptio quam obtrudunt,* TEMPORIBVS CLAVDII TIBERII FACTA HOMINVM ARMIGERVM OSTENSIONE IN ROMA SEPTIESDECIES CENTENA MILLIA LXXXVII. *parum vera aut fida mihi est. & tamen cùm de his saltem qui arma ferrent agat, nihil nobis obstat.*

Numerus censitorum.

Lapis falsus.

Nomen matrimonij concupiuit, ob magnitudinem infamiæ: cuius apud prodigos nouissima voluptas est.] *Elegantissima gnome. cuius acumen non cepit Ferretus. Explicat vnus Seneca epist.* CXXIII. Nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium infamia est. *vbi tamen malè, & præter reliquum iudicium, Pincianus,* in famâ est, *legi voluit. Ita autem est. hominibus perditis & ad flagitia proiectis, ipsa infamia voluptas est. Audi Valerium Maximum, de Polemone, lib.* V I. *cap. De mutatione morum:* Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemo, neque illecebris tantùm sed ipsâ infamiâ gaudens. *Vbi addo voculam è libro veteri,* neque illecebris eius tantùm: *sententiâ omnino volente.*

Gnome ad vitam pulchra & acuta.

Valerio obiter integritas.

Sacrificij gratiâ Hostiam proficisceretur.] *Imò rei frumentariæ gratiâ, ait Dio: pellicum caussâ, Victor. Sed sacrificium credo à Claudio institutum rei frumentariæ caussâ, in Castrorum æde. Id enim numen ibi cultum, ventorum marísque caussâ. Ita lego apud Ammianum*

Castorum ædes Ostiæ.

lib. XIX. *in summâ inopiâ frumenti, Tertullum qui Præf. annonæ*, apud Ostiam in æde Castorum

Sacrum illis annuum.

sacrificasse, tranquillitatemque mare molliuisse. *Id sacrum perpetuum fuit, & suspicor à Claudio institutum, qui portum illum celebrem & farum Ostiæ exstruxit. Celebrabatur solemni quadam lætitiâ, mense Maio: ideóque post-*

Maiuma postea dictum.

sæculo Maiuma dictum. Suidas: Μαϊουμᾶς. παγήγυρις ἐγένετο ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ τὸ Μαΐου μῆνα, τὸ Φορτάλιον καταλαμβάνοντες πόλει τῶν λεγομένων Ὀστίων, οἱ τὰ ὡραῖα πόλεως τελοῦντες ἡδυπαθεῖν ἠνείχοντο ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν, ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. *Iulianus Cæsar in Antiochico*: ὑμῶν δὲ ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ἑορτὰς τὰ Μαϊουμᾶ χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως εὐδεὶς θύει. *Nec aliud intellexit Æthicus in Cosmographiâ*: Tiberis insulam facit inter portam vrbis & Ostiam ciuitatem, vbi populus Rom. cum vrbis Præfecto vel Consule, Castorum celebrandorum caussâ egreditur, solemnitate iucundâ. *Vbi vides Castorum solemne, & Maiumam, idem esse. Hanc originem Maiumæ nec inscitam, nec alienam à vero puto.*

Adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum caussâ.] *Ea formula in nuptiis legitimis solemnis, ad coniugij verum finem.* Nec enim ob aliud, *ait Augustinus*, femina nubit, quàm, vt mater fiat. *vnde & matrimonium ominis caussâ dictum. Ideò Græci definiunt, γάμον, σύνοδον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καὶ νόμου, ὅπῃ γνησίων τεκνῶν σπορᾶς. Et pulchrè Menander apud Clementem*:

Matrimonij etymon.

Definitio nuptiarum.

Παίδων σπόρῳ τῷ γνησίων δίδωμι σοὶ
Γυν τὴν ἐμαυτῆ θυγατέρα.

Et Augustus senile quoddam coniugium iniustum pronuntiauit, quoniam non quærendorum liberûm caussâ initum, *ait Valerius lib.* VII. *cap.* VII. *In ipsis autem tabulis ea verba solita exprimi. Augustin. lib.* XIV. *De ciuit.* Quid concubitus coniugalis, qui secundùm matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit caussâ liberorum? *Adde & Sueton. Iul. cap.* LI.

Subisse, sacrificasse.] *Verbum* subisse, *corruptum iudico. Fortean*, nupsisse, *id est, solemni luteo flammeo, qui mos nouis nuptis, faciem velasse. Scripsi & sensi ita olim. at nunc delibero etiam atque etiam, & ambigo an subeundi verbum non hîc germanum & inter legitima nuptiarum. Quinctilianus suspicionem facit in sermone Declamationis* CCXLVII. Dicit pars diuersa. non fuisti vxor. non subsisti cum illo. *Legerim*, non subiisti. *Et subitionem hanc intellegam, siue cùm deducta subiret mariti domum: siue de Iugo. modò is ritus tamen satis certus.*

Discubitum inter conuiuas.] *Et quidem formâ nuptiali: quæ volebat vt noua nupta in gremio mariti iaceret. Morem eum exprimit Iuuenalis*:

Sponsa in mariti gremio.

——ingens
Cæna, sed & gremio iacuit noua nupta mariti.

quasi ecce id inter solemnia nuptiarum. Appuleius de nuptiis Psyches: Accumbebat summum thorum maritus, Psychen gremio suo complexus. *Ideò rectè in Catullo*,

Carulli lectio firmata.

Adspice intus vt accubans
Vir tuus Tyrio in thoro
Totus immineat tibi.

Nec rectè magnus ille censor, quem vnum æmulor mirórque, Adspice imus, *emendauit. Imúsne in illo geniali suo epulo maritus? imò Summus, vel Appuleio teste. Intus accubare, vt intus canere. Interior autem maritus, respectu sponsæ ad quam hîc sermo. Siquid tamen mutandum, legerim*, vnctus. *qui mos Romanis in omni conuiuio solemni.*

Interior maritus, quo sensu.

Desperatus locus.

Dum industria cubiculum principis.] *Regem olim feci, qui emendasset hunc locum. itaque concursum à multis ad coronam, & non vnus mihi indicauit scribendum*: Dum histrio cubiculo Principis occultatur, dedecus. *verissimè. intellegit enim Mnesterem illum Patominum, qui diu in delicijs Messallinæ. Libri scripti non longè abeunt ab hac lectione*, Dum instruo cubiculum Principis exultauero, dedecus. *Possis extrema item scribere*, cubiculo Principis exsultat, verè dedecus.

Dignitate formæ, iuuentâ.] *Ita lego, non* formâ. *Dignitas formæ propriè de viris, vti notat vetus litterator Agræcius. illud*, iuuentâ, *suspectum facit Vatic. qui refert*, Vimentis. *Ex quo Palmerius diductim legebat*, vi mentis.

Callistus libertus.

Callistus iam mihi circa mortem Cæsaris narratus.] *C. Cæsaris Caligulæ: cuius necis conscius particépsque fuit hic libertus, narrante Iosepho lib.* XIX. *cap.* I. *Scilicet autem Tacitum hoc narrasse in libris qui de Caligulâ.*

Appij Silani cædes.

Appianæ cædis molitor Narcissus.] *Vide Sueton. cap.* XXXVII. *in cuius verbis*, Nec multo pòst ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis vt adesset, præceptum erat: quasi planè repræsentaretur somnij fides, accersi statim, ac mori iussus est, *mendosè est. Quò enim accersi iubetur, qui iam aderat? Non fugit Torrentium, qui ex libris legit*, arcessi, *pro accusari, vt interpretatur. Mihi*, arceri, *verum videatur: vt excluſum eum à Claudio intellegamus, nec admissum. Transcripserim etiam*, arceri, ac statim mori. *Historiam pete à Dione.*

Correctus Suetonius.

Callistus

Callistus prioris quoque regiæ peritus.] *Sub Caio, apud quem in gratiâ potentiáque fuit. Dio, vbi de Domitio Afro, lib.* LIX. *Et eleganter Senecâ, epistolâ quadam*: Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, qui inter ridicula mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi. *Sed fuit non minus magnus apud Claudium. éstque ille ipse cui Scribonius Largus medicus eius ætui opus suum inscribit, & appellat C. Iulium Callistum.* Callistus Vile olim mancipium.

Num Messallinam secretis minis depellerent amore Silij.] *Vt́ne Messallinam ipsam adirent minantes? an vt Claudium: eiúsque minis auerterent eam ab amore? Ego hæc & sequentia*, Perstitit Narcissus, &c. *iuxtà cum ignarissimis intellego, & cùm penitus introspicio, video dissentanea esse, nec inter se vincta.* Obscurior locus.

Duas pellices quarum is corpori.] *Vatic.* corporibus.

Cis Vectium, cis Plautium.] *Emendaui præeunte Vaticano, qui habebat*, Cis Vecticis Plautio. *Et verè. Duo enim famosi in hac Messallinâ & quasi primorum ordinum adulteri, Vectius Valens & Plautius Lateranus. De Vectio, mox noster, & Plinius de Medicis*: Exortus mox est Vectius Valens adulterio Messallinæ Claudij Cæsaris nobilitatus. *Item Scribonius Largus*: Hoc medicamentum Apuleij Celsi fuit, præceptoris Valentis & nostri. *De Plautio mox, & lib.* XIII. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum reddidit Senatui. *At viri docti desperatam huius loci restitutionem censebant: cùm vulgò esset*, cis Vectium Plantium. PAG. 108. Vectius Valens adulter. Plautius Lateranus.

Ne domum, seruitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret.] *Contaminatissimum locum Ferretus esse vult: qui mihi castus, purus. Inuidiosâ concessione libertus: Fruatur sanè, inquit, Silius domo tuâ, seruis, veste, & gazâ omni regiâ (nam hæc tralata ab adulterâ ad Silium, notante etiam Dione:) reddat saltem vxorem.* Defensa vulgata lectio.

Rumperétque tabulas nuptiales.] *Ad legitimum matrimonij actum Tabulæ & signatores adhibiti. Tabulis & dos continebatur, & illa solemnis coniugij caussa, Liberûm quærendorum. Iuuenalis,* Signatæ tabulæ, dictum, Feliciter. *Appuleius*, Quòd in villâ non in opido tabulæ sint consignatæ quarto & vltimo loco obiecêre. *Meminerunt non semel Iurisconsulti: & proprio huic rei libro Cl. v.* * *Brissonius, cuius accuratæ diligentiæ doctrinæq́, non à me, non ab alius quidquam addo. Vt ergo eæ tabulæ matrimonio firmando: sic eædem ruptæ, disparando. Iuuenal.*

——tabulas quoque ruperat, & iam
Signabat, totâ vix hæc ego nocte redemi.

De his tabulis locum accipio, qui in priscis Glossis: λεγέσης πνὸς γυναικὸς τὸν ὀπίδοσιν τῆ ἰδία υἱῆ ἀφηρῆθ ἀπὸ πνὸς, ἀυτόν τε υἱὸν ἴδιον εἶ καὶ πρὸς ἀυτὸν αὐήκειν τὴ ὀπίδοσιν, ἠρνήσατο ἄλλος. ἀπεκρίθη γυνὴ, ῥωμαϊκὸν αὐτὴν γεγονῆθ, καὶ δέλτες μὲν γεγράφθαι, γάμυς δὲ μὴ γεγονέναι. μὴ δυνηθέντος οὖν ἀυτὸν ἀποδεῖξαι υἱὸν ἴδιον εἶ πρὸς ἃ ἐπράττετο: Ὁπότε μὴ ἔστι σὸς υἱὸς, τὴν ἐπίδοσιν ἀπόδος. Dicente quadam muliere congiarium filij sui ablatum esse à nescio quo, eumque filium suum esse, & ad se pertinere congiarium: negauit alius. Respondit mulier, Latinam se fuisse, & tabulas quidem scriptas fuisse, nuptias verò non fuisse. Cùm ergo non potuisset eum ostendere filium suum de quo agebatur, Cùm non sit tuus filius, congiarium redde. * De ritu nupt. & iure connubior. Tabulis ruptis matrimonium soluebatur.

Primúmque rei frumentariæ Præf. Turranium.] *Dixi lib.* I.

Lusium Getam.] *Id illi verum & gentile nomen, non* Lucium, *aut* Luscium. *Duo autem hoc tempore Prætorij Præfecti, Lusius Geta & Rufus Crispinus.* Lusius Geta Præf.

Quibus fatentibus.] *Libri scripti*, tacentibus.

Adulto Autumno simulacrum Vindemiæ per domum celebrabat.] *Adulto Autumno, id est mense Octobri. Itaque etiam in Horologio veteri Romæ signatum eo mense,* VINDEMIAE SACRVM LIBERO. *Et persuasum mihi non aliud esse hoc Vindemiale festum, quàm sacra Liberi quæ C. Cæsar primus Romæ celebrauit. Seruius ad eos versus*, Daphnis & Armenias, &c. Hoc, *inquit*, apertè ad Cæsarem pertinet, quem constat primùm sacra Liberi patris transtulisse Romam. *Ideò nummus percussus Cæsari, in cuius parte* C. VIBIVS. RVFVS. *& impressa ara cui persona histrionia imposita, item thyrsus, & tigris adiuncta. ad memoriam non dubiè huius rei. Lampridius in Eligabalo*: Cùm ad Vindemiam vocasset amicos nobiles, & ad corbes sedisset, grauissimum quemque percontari cœpit an esset promptus in Venerem: posteaquam senes vidit erubescere, contulit se ad iuuenes. à quibus cùm audiret ætati congrua, gaudere cœpit, & dicere verè liberam (*emendo*, Liberi. *in eo enim lusum, quasi ea libertas vindemialis digna verè libero deo*) vindemiam esse, quam sic celebrarent. Ferunt multi ab ipso primum repertum, vt in Vindemiarum festo multa in dominos iocularia & audientibus dominis dicerentur. *Capitolinus in M. Antonino*: Vindemias priuato modo cum amicis agebat. *Videtúrque ritus postea Imperij fuisse, vt Princeps extra vrbem, dies aliquot lasciuiret & vacaret* Adultus Autumnus. Vindemiæ festum. Siue Liberalia: quæ Cæsar instituit. Lampridius correctus. Iocularia dicta & facta in hoc festo.

*Eadem verba in Reginonis Chron. lib. 1.

huic Vindemiali festo. Paullus Diaconus lib. III. de gestis Longobard. cap. VI.* Procedente itaque Tiberio ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta dies ad Vindemiam iocundaretur, Sophia vocatum ad se Iustinianum voluit ad imperium sublimare. *Idem festum, Magnam coronam dictum esse, suspicor ex Tertulliani his verbis*: Sed & aliâs Liberum principem coronæ planè laureæ etiam vulgus agnoscit, cùm dies in illum solemnes Magnam appellat coronam. *Alia ab hoc festo, ne erres, Liberalia: quæ antiquæ liberaq; reip. & incidebant in* XV. *Kal. Apriles. De queis Varro lib.* V. *& Kalendarium Romanum.*

Magna corona

Alia Liberalia.

Habitus Liberi patris.

Ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens, iuxtáque Silius hederâ vinctus, gerere cothurnos.] *Eodem habitu Antonium depingit Velleius, qui Liberum se ferebat*: Cùm Liberum patrem appellari se iussisset, cùm redimitus hederâ, coronaque velatus aureâ, & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus curru velut Liber pater vectus esset Alexandriæ. *De cothurnis, etiam Virgil.* ——nudataque musto

Cothurni.

Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.

Thyrsus.

De thyrso, præter alios Iustinus: ὥσπερ αἱ βάκχαι διὰ χήμαλος εἰρωνικῶς τὰς λόγχας ἐν τοῖς θύρσοις φέρουσιν. *id est*, Veluti Bacchæ per speciem habitumque pacis lanceas in thyrsis circumferunt. *Vide & Plinium* XVI. *cap.* XXXIIII. *Athenæus eiusmodi Bacchi insignia in Pyrrhicâ saltatione recepta fuisse ostendit lib.* XIII. ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς πυρρίχη Διονυσιακή τις εἶναι δοκεῖ, ὅπιεσχέρεα ἔσα δ' ἀρχαίας. ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχούμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων, φορέουσι δὲ ἐπ' ἀλλήλους καὶ νάρθηκας, καὶ λαμπάδας φέρουσιν. ὀρχοῦνται δὲ τὰ μὲν πρὸς τὴν Διόνυσον καὶ τὰ πρὸς τὰς Ινδὰς, καὶ τὰ πρὸς τὴν Πενθέα. *Quæ verba lucem dare volo iis quæ hîc præcedunt*, feminæ pellibus accinctæ assultabant, velut sacrificantes vel insanientes Bacchæ.

Pyrrhica saltatio.

Lucullianos in hortos.] *De quibus initio huius libri. Tamen & Luciliana prædia reperio, & hîc in manuss. constanter hortos Lucilianos. Lapis Romæ*:

Lucilliana prædia.

D. M.
CRESCENTIS. NEPOTI. FORTVNATI.
CAESARIS. N. SER. EXACTORIS.
PRAEDIORVM. LVCILIANORVM.

Vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur.] *Siue*, excipiuntur.

P. Largo Cæcinâ.] *Fratre, opinor, C. Cæcinæ Largi, qui Consul cum Claudio fuit, anno vrbis* DCCXCV. *& in consulatu interfectus. Quem intellegit Asconius, in Pro M. Scauro*: Scauri domum possidet nunc Longus Cæcina, qui consul fuit cum Claudio. *scribe*, Largus. *& disce hinc quæ Asconij certa ætas.*

Cæcina Largus

Asconius correctus.

In eodem gestamine.] *Id est, gestatoriâ sellâ. quæ à Claudio deducta in vulgi vsum, vt docui. Sic lib.* XIV. Gestamine Baulos peruectam. *Appâret tamen in vno gestamine plures sellas fuisse, vt hîc vides in Narcisso, qui eodem gestamine sellam poscit sumítque.*

*in Electis.

PAG. 109.

In vestibulo effigiem patris Silij consulto Senatus abolitam demonstrat.] *In atrio siue in vestibulo ædium, imagines maiorum: vti hîc Silij patris. Sed enim Silius Legatus olim inferioris Germaniæ damnatus crimine maiestatis cum vxore Sosiâ Gallâ, vt lib.* IV. *narratum: ideóque & imagines abolitæ, quas tamen filius restituerat. Criminatur ergo id libertus.*

Imagines in atrio.

Silius damnatus à Tiberio.

Quidquid habitum Neronibus.] *Lege*, auitum: *quod monuit me* Ic. *Claudius Chiffletius.*

Custodem Silio ac Messallinæ datum.] *Quis dederit Silio custodem? Claudiúsne, qui omnium ignarus? Logi. In Vat. est*, Custodem Messallinæ dat. *alienâ deinde manu adpictum*, ac Silio. *Lego igitur*: Custodem Messallinæ datum. *vel etiam*: custodem à Silio Messallinæ datum. *Alterum quidem verum est, vt hic Titius siue à Claudio adpositus vxori custos; siue à Silio, vt amicæ. Vtrumque enim solens Romanis. De maritis, Tibullus*, Ipse malus docui, quo posset ludere pacto Custodes. *De amatoribus, Propertius*, Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam? *Miserum ille custos! cui id monstrum commissum, quod non Argus cum Mercurio custodisset. Vertranius inexplicabilem locum censet, nisi custodem pro exactore interpretemur, scilicet qui mortis pœnas exigat. Verum merúmque somnium.*

Custodes olim vxoribus adpositi.

Et amicis.

Indicium offerentem Vectium Valentem & confessum.[*Bene confessum. Nam Indicium, ait in Eunucho Donatus, propriè est eius qui vnà peccauerit. Asconius ad illud Ciceronis*: Quapropter si indicium tibi postulas dari. *ait*: Index est, qui facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat, impunitate propositâ. *Quæ tamen impunitas circumscripta est: quia, vt idem notat*, Certa sunt in quibus impunitas indici datur, vt in causâ proditionis, maiestatis, & si quid huiusmodi.

Indicium, & ex eo impunitas.

Saufeius Trogus.] *Vat.* Saufelium. *Scribo*, Saufeiũ, *& induxit librarios illud I. longiusculum, vt L. scriberent. Horum omnium mentio Senecæ in Menippæâ de Claudij morte. vbi tamen disiunctim scribe* M. Heluius, Trogus. *Qui hic etiã Traulus, malè fortasse in Senecâ*, Sex. Trallus

Saufeius Trogus.

Decius

Decius quoque Calpurnianus.] *Scripti libri,* Deorius. *Puto,* Decrius. *quod nomen & infrà inuenies.*

Reminiſceretur vocis, quâ ſe obnoxium iuſſis Meſſallinæ dediſſet.] *Commentum feminæ lepidum. Mimum iſtum deperibat Meſſallina. ſolicitat. Ille tergiuerſari, metuere Imperatorem. Quid ergo ſi maritus ipſe iubeat? inquit. Et cum marito egit, quaſi operâ Mneſteris aliquâ in re illi vſus. Ille vocatum mimum malè accipit, iubet in omnibus vxori obœdiat pareátque. Paruit. & idiuſſum valere ſibi nunc vult ad veniam obtinendam & vitam. Dio* LX. Lepidum Meſſallinæ factum

Ob patrui egregium meritum.] *A. Plautij, ſuſpicor, qui Britanniam Claudio ſubegit.*

Tanquam in illo cœtu paſſus muliebria.] *Simile illorum inuentum in Suetonij Domitiano cap.* X. Qui ſe quò faciliùs expertes culpæ oſtenderent, impudicos probauerant. *Dij deæq; iſtos, non corpore non animo viros. Adeò turpior omni morte hæc fuga mortis.*

Aſſidente matre Lepidâ.] *Quænam hæc Lepida? Ego verò repperiſſe me cenſeo famoſæ feminæ (Meſſallinam dico) ſtirpem & matrem. Suetonius ſcribit:* Poſt has Valeriam Meſſallinam Barbati Meſſallæ conſobrini ſui filiam in matrimonium accepit. *vbi diſſimulant interpretes, quomodo hic Valerius Claudio conſobrinus. Dicam ego. Ex L. Domitio & maiore Antoniâ natus eſt Cn. Domitius pater Neronis principis, & item Lepida amita eiuſdem, de quâ* * *infrà. Hæc Lepida, eſt illa ipſa quæ nupta Valerio Meſſallæ, & quæ hîc Meſſallinæ dicta mater. At Claudius natus ex Druſo & minore Antoniâ, vti clarum. Stemma iſtud:* Quæ mater Meſſallinæ. Claud. cap. XXVI. Suetonio noua lux. * Lib. XIII.

M. ANTONIVS III. vir.	ANTONIA, *maior.*	CN. DOMITIVS.	NERO IMP.
		AGRIPPINA, *vxor.*	
		DOMITIA LEPIDA.	
	L. DOMITIVS *maritus.*	VALERIVS MESSALLA *maritus.*	VALERIA MESSALLINA *vxor Claudij.*
OCTAVIA.	ANTONIA *minor.*	GERMANICVS.	
	DRVSVS, maritus.	CLAVDIVS *Imp.*	

Vides ergo Claudium & Lepidam Domitiam (id enim duplex illi nomen fuiſſe alibi oſtendo) verè conſobrinos. Atque hac ratione fortè maritum ipſum Lepidæ, Suetonius dixerit Claudij conſobrinum. Tamen tutius putarim legi, Barbati Meſſallæ & conſobrinæ ſuæ filiam. *Sententia quidem non alia eſt: & hæc Lepida Neronis amita, Meſſallinæ mater.* Lepida conſobrina Claudij. Fortean mutanda in Suetonio lectio.

Morte decus quærendum.] *Placet,* morti, *vt in Veneto.*

Ictu Tribuni transfugitur.] *Malim,* tranſigitur.

Leuiſſimum faſtigij eius.] *Hæc cum lineis poſtumis, corrupta, hiulca. nec iuuant aut diſcrepant libri, niſi quòd,* Triſtitiis inultis, *non Flagitiis, vti ſubſtituiſſe fatetur Rhenanus. Ego ab eiuſmodi vlceribus ſanandis, ſani hominis cenſeo abſtinere manum. Nam ſine librorum ope, irrita abierit vel Hygia ipſa.* PAG. 110.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XII. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

LOLLIAM Paullinam M. Lollij conſularis filiam.] *Non priſci illius Lollij, qui moderator C. Cæſari datus, ne erres: ſed filij eius. qui tamen quando conſul fuerit, ignoro. Tempora ſuadent, & clariſſimè Plinius lib.* IX. *cap.* XXXV. *qui hanc Lolliam Paullinam neptem illius Lollij appellat.* Lollia, neptis M. Lollij qui ſub Auguſto.

Et familiæ Claudiæ, quæ poſteros coniungeret.] *Expediri ſententia poteſt: tamen mauelim ſcribi,* & familiæ Claudiæ. quin poſteros coniungeret. *vt quaſi hortantis ea ſint liberti.* PAG. III. In aliam ſententiam mutata lectio.

Iuuenémque & alia clarum, inſigni triumphalium.] *Ita diſertè Vatic. veréque. Tranſmarina forma ſermonis eſt,* νεανίσκον τὰ τ' ἄλλα λαμπρὸν, *crebrúmque apud Latinos, Homo cetera bonus, & ſimilia: in Agellio, Homo pleraque non indiligens.* Alia clarus.

Vitellius nomine Cenſoris ſeruiles fallacias obtegens.] *Dubitaui ne priſco verbo ſcrib.* ſeruiles pellacias. *Apud Lucretium ſcriptum.* Pellacia.

Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti.

& conuenientior huic ſententiæ viſa ea vox. Non enim tam fraudes erant, quàm adulationes humiles

humiles & demissæ ad pelliciendam parandámque gratiam Agrippinæ, vt addit noster.

Ideó & Seneca in Octauiâ de hoc Silano ait, *crimini ficti reus.* vt emendaui in Antiq. lib. I. cap. XIV.

Fratrísque non incestum, sed incustoditum amorem.] *Vatic.* fratrumque. *quod probo. In reliquâ scripturâ pendeo animi. Vulgatam si ferimus: sententiam esse volo, Tractum in crimen esse non amorem incestum inter fratrem sororémque. sed tantùm incustoditum. id est, amorem parum cautum circumspectúmque, & qui sine crimine, rapi tamen in crimen potuerit. Simillimum illud Plinij è lib.* VI. *epistolar.* Tuitus sum Iulium Bassum, vt incustoditum nimis & incautum, ita minimè malum. *Siquid mutandum, legerem,* incustoditum sermonem. *E Senecâ certè clarum non aliud verè obiectum huic Silano, quàm verba aduersus sororem nuptialia, & parum cauta. Ait in Ludo de morte Claudij:* Qui, quantum quidem in ipso fuit, damnatum incesti L. Silanum generum suum occîdit. Oro propter quid? Sororem suam festiuissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. *ita enim restituit eum locum nuper. Sed fortasse & quasi sororius Ligur notatus Silanus fuit. cuius sententiæ puto illa Senecæ, ibidem:* Quia Romæ, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit. *Nam Lingere quid sit in obscenis, non ignotum: & ambigua allusio in molarum voce, quâ etiam in vtero dictum aliquid muliebri.*

Silani incautus amor aduersum sororem.

Silanus caput perdidit in sorore.

Pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam famâ, iam amore illicito.] *Distinguunt libri mei,* matrimonium, iam famâ. *Et rectè. quoniam ante istos consules matrimonium pactum. Suprà enim scriptum:* quæ postquam matrimonij sui certa fuit. *Statim etiam è Farnes. scripseris,* deductæ in domum patrui fratris filiæ.

Distinctio ad historiam.

Quin & incestum, ac si sperneretur.] *Sententiam loci censeo: Fruebantur quidem matrimonij bonis Claudius & Agrippina: at non securi. quia & incestum subesse videbatur, nondum firmatis eiusmodi nuptiis; & periculum ne populus sperneret profani principis imperium.*

Ciuium & consensui.] *Delenda copula. vel, quod verius, addenda vox scriptori elapsa,* ciuium & S. consensui. *id est, Senatus. Ita respondebit Claudij oratio, Vitelliana.*

Summámque reip. agi.] *Scribo,* summamque rempublicam.

Vidua iungeretur principi.] *Vidua Agrippina mortuo, sub initia imperij Claudiani, Crispo Passieno, cui post Domitium nupserat. Plinius lib.* XVI. Arborem mori eximiam ætate nostrâ adamauit Passienus Crispus bis consul, orator, Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarus. *Sueton. Nerone:* Verùm Claudio imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit, sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. *Tamen idem ille Passienus anteà maritus Domitiæ sororis Ænobarbi. Quod ex Quinctiliano colligas lib.* VI. *cap.* II. *Apud Senecam de hoc eodem lib.* IIII. *Natural. Quæst. initio:* Crispus Passienus, quo ego nil noui acutius in omnibus rebus, maximè in distinguendis (*omnino scrib.* distringendis) & curandis vitiis, sæpe dicebat: Adulationi opus esse non claudere ostium, sed aperire, & quidem sic quemadmodum amicæ solet. quæ si impulit, grata est: gratior, si effregit. *Iterum scribe,* sed operite. *id est, leuiter obducere, opponere ostium: ne pereat dicto sua Venus.*

Passienus secundus Agrippinæ maritus.

Seneca correctus.

* *De Crispo Passieno lubet paullo amplius adtexere, illustri cum primis viro & oratore. & maximè ea quæ Scholiastes vetus Iuuenalis curiosè rettulit ad versum Satyræ* IIII. — venit & Crispi iucunda senectus. Crispus, *inquit,* municeps Viselliensis, tirocinio suo, in Senatu ita cœpit: * Patres conscripti, & tu Cæsar. propter quod simul oratione (*malim* orationem, *vt duplex caussa laudis fuerit, & Libertas & Eloquentia*) plenissimè à Tiberio conlaudatus, plurimas sponte caussas apud *c. v. egit. pro quâ re in Basilicâ Iuliâ eius statua posita est. Consulatus duos gessit. Vxores habuit duas, primam Domitiam, deinde Agrippinam; illam amitam, hanc matrem Neronis Cæsaris. Possedit bis mille sestertia. (*scribo,* bis millies sestertiûm: *quia homo prædiues, & Suetonius ait Neronem hereditate eius ditatum.*) Omnium Principum gratiam adpetiuit, sed præcipuè Cæsaris (*excidit nota prænominis C. id est,* Caij. *nam hunc intellegit*) quem iter facientem secutus est pedibus. Hic nullo audiente à Nerone interrogatus (*à Nerone? imò verò* à Caio, *in quem scelus hoc incesti competiit. nisi mauis,* Hic illo audiente, à Nerone inter: *eâ mente, vt Caio præsente, à quopiam Nerone, qui adularetur fœdo Principi & simul huic insidiaretur, sit rogatus.*) Haberétne, sicut ipse, cum sorore germanâ consuetudinem? Nondum, inquit. quamtumuis decenter & cautè. ne aut negantem eum argueret, aut adsentientem sibimet mendacio dehonestaret. (*corrigo,* ne aut negando eum arg. aut adsentiendo semet deh.) Periit per fraudem Agrippinæ, quam heredem reliquerat, & funere publico elatus est. *Scita narratiuncula. quam tamen ego ad Passienum hunc traho, auctore eius valdè inuito. Nam ille (dormiit, an stertuit?) refert ad Crispum, qui sub Domitiano. Atqui Vibius ille nomine fuit: nec quadrant in eum re aut æuo, quæ hîc dicta. Mira μετωνομία Scholiastæ, aliás docti. Sed & noster amicus, cur rescribit* municeps Vercellensis? *Δόλος ad Vibium illum, fateor: at non ad Passienum. Quamquam Visellia municipium etiam mihi ignotum: An* Vitellienſis? *an* Vicellienſis? *quæ loca Italiæ reperies. De morte autem hominis, quod Hieronymus ecce Chronico,*

* *Præposuit Patres Principi, sanè quàm libere in seruitute.*

* *Interpretare* Centumuiros.

Ambigua emendatio.

Alia iterùm, sed certior.

Scholiastæ error.

eam

eam Principe Caligulâ ponit, anno gius secundo: Passienus filius, fraude hereditatis suæ necatur. *sanè falsum est. constat enim sub initia Claudij obiisse, ex Suetonij Nerone capite* VI. *Itaque traiectitia ea nota Hieronymi, vt in Chronico illo multa. sed & emendanda sic*: fraude heredis suæ. *Agrippina enim illi heres, &* per eius fraudem, *vt disertè in Scholiasta extremis hîc verbis legis, periit. Fuit & Passienus pater, Senecæ nominatus lib.* II. *Controuers.* V. *Ad quem pertinere censeo Velleij verba libro* II. Triumphalia ornamenta ex Africâ *ei tribuentis: idque sub Augusto.*

Hieronymi culpa siue Librarij.

Is etiam emendatus.

Alius Passienus pater.

Vidisse ipsos.] *Principe Caio.*

Statueretur imò documentum, quò vxorem Imp. acciperet.] *Nugax oratio. quid enim? non anteà Imperatoribus semper vxor? semper. Quid ergo opus ei rei documento? Tu corrige*, quomodo vxorem. *Id enim vult adulator homo, prodendum esse posteris exemplum, vt Imp. vxorem Senatu suasore & auctore capiat.*

Tacitus emendatus.

Et sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse.] *Malim*, tempore percrebuisse, *reiectâ voce quæ glossographum sapit. De reipsâ, Plutarchus auctor in Causis, quæst.* VI. *diu apud Romanos sobrinarum coniugia (ἀνεψίας ipse appellat, & benè vertit Xylander) fuisse inuisa: cœpisse tamen à leuiculâ causâ, quam ipse denarrat. factúmque decretum populi, πᾶσιν ἄχρις ἀνεψιῶν, τὰ δὲ ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι. id est*, licere omnibus ducere vsque ad consobrinas, suprà autem vetari. *Itaque coniugia ea deinceps crebra: & sic inter illustres, M. Marcellus Iuliam Augusti F. duxit, sibi sobrinam: aliíque plures. Sustulit tamen ea ipsas nuptias Theodosius, de quo Victor*: Tantum, *inquit*, pudori tribuit & continentiæ, vt consobrinarum nuptias vetuerit, tanquam sororum: *permiserúntque iterum Arcadius & Honorius l.* XIX. *C. De nuptiis.*

Sobrinarum mattimonia quando cœperint.

Ea vetuit Theodosius.

Alij rerum permiserunt.

Sobrinarum.] *Sobrinas appellat: tamen palàm est, intellegi debere de Consobrinis. Quis enim hoc censeat, eos quos propriè Sobrinos, legum auctores appellant, arceri inter se nuptiis? nunquam factum. Sed veteres hæc miscebant, vocularum haud æquè curiosi captatores. In Glossis priscis legas*, Ἀνέψιος, Consobrinus, Sobrinus. *Alibi*: Θεία πρὸς μητρός, Consobrina. Et: Ἐξάδελφος, ὁ ἐκ δύο ἀδελφῶν θηλειῶν, Consobrinus. *Quid, quòd Velleius simili libertate*, Consobrinum Ti. Gracchi *Scipionem Nasicam appellat: qui Iurisconsultorum finitione Sobrinus sit?*

Sobrini Tacito, pro consobrinis.

Decretum postulat, quo iustæ inter patruos fratrúmque filias nuptiæ statuerentur.] *Zonaras*; Ψήφισμα ἐποιήσαντο, ἐξεῖναι Ρωμαίοις ἀδελφίδας ἄγεσθαι. *Ait Tacitus, Fratrum filias: & strictè capias, non enim licuit sororum. Quod notauit accuratè & diffusè, quantum satis est, Cuiacius* XIII. *obser. cap.* XVI. *quem non exscribo. Nec sustulit Nerua hoc* S C. *vt idem verâ interpretatione collegit. De Claudij hoc facto Seneca*:

Fratrum filias ducere patruis, non item sororum licuit.

Genitamque fratris, coniugem captus, sibi
Toris nefandis, flebili iunxit face.

Seneca in Tragœdiis correctus.

vbi melius leges, Genitamque fratre coniugem captam. *Domitianus imitatus exemplum est, qui Iuliam habuit filiam Titi.*

Talledius & Seuerus.] T. Alledius *scribo. & vidi posteà ita citare hunc locum Beroaldum. In monumentis priscis*, M. ALLIDI. *in Iuuenali*,

Alledia gens.

——tibi habe frumentum Alledius, inquit. *Quod noster vnum imitatorem sceleris eius facit; *Suetonius dissentit, qui duos. Noster, credo, non habuit curæ nescio quem recensere libertinum. Vocat etiam equitem R. quem ille Primipilarem. Nec aberrat, quoniam primi pili comes, gradus equestris. Martialis*: Et referes pili præmia clarus eques.

Cap. XXXI.

Addictum quàsi & virile seruitium.] *Arbitrio meo, transponantur verba*, Addictum & quasi virile. *Lectioni stabiliendæ (nam ego olim solicitaui) est, quod apud eumdem Tacitum de moribus Germanorum scribitur*: Trans Lygios Gothones regnantur, paullo iam addictiùs quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. *Nec pœnitet tamen prorsus coniecturæ*, Adductum, *præsertim quæ firmatur codice Budensi: de quo verbo in lib. Histor.*

PAG. 112.

Addictum seruitium.

Die nuptiarum Silanus sibi mortem consciuit.] *Mala ergo distinctio, & historiæ vitiandæ, in Suetonij Claudio obtinuit, cap.* XXIX. Silanus abdicare se præturâ, moriqúe initio anni coactus. Die ipso Claudij & Agrippinæ nuptiarum in quinque & triginta Senatores trecentosque amplius equites animaduertit. *Apage. nulla cædes nuptiali eius die lecta. scribéque*, initio anni coactus, die ipso Cl. & Ag. nuptiarum. In quinque, &c.

Distinctio in Suetonio mala

Caluina soror eius.] *Fortasse illa, quæ vitam produxit ad Vespasiani imperium. de quâ Sueton. cap.* XXIII. *Vespas.* Cùm Mausoleum repentè patuisset, ad Iuniam (*malè enim editum suppositúmque à Scholiastis*, Iuliam) Caluinam è gente Augusti pertinere dicebat. *Nam Silani isti inter abnepotes Augusti fuerunt, vt dicam.*

Iunia Caluina.

Italiâ pulsa est.] *Si pulsa tantùm, quid ita Cõmentator Iuuenalis scribit eam à se interfectã?* Caluina, *inquit*, Prætoris cuiusdã soror, quæ se occidit tanquam infamis in fratrẽ (*lego*, fratre.) Claudij temporibus. *Hoc notat ad illud è Sat.* III. —donat Caluinæ vel Catienæ. *Homo errat.*

Scholiastæ incuria.

Sacra

Piaculatia sacra à Tullo.

Sacra ex legibus Tulli regis, piaculáque apud lucum Dianæ.] *Non alia sacra piacula accipio, quàm quibus Tullus olim rex in Horatio sororiam cædem luit expiauítque. Liuius:* Itaque vt cædes manifesta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri vt filium expiaret pecuniâ publicâ. is quibusdam piacularibus sacrificiis factis (quæ deinde genti Horatiæ tradita sunt) transmisso per viam tigillo, velut sub iugum misit iuuenem. *Similiáque Dionys. lib.* III. *qui addit ea sacra per Pontifices facta: conuenienter cum ijs, quæ hîc Tacitus.*

Irridentibus cunctis quòd pœnæ procurationésque incesti id temporis exquirerentur.] *Et hercle ridiculum, quòd Claudius Silani cum sorore incestum piacularibus sacris lueret: ipse in eâdem culpâ. Nam piacula istæc caue aliò referas, quàm ad crimen Silani.*

Veniam exilij pro Annæo Senecâ, simul Præturam impetrat.] *Relegatus enim Seneca post Quæsturam à Claudio in Corsicam insulam, ob suspicionem adulterij cum Iuliâ Germanici filiâ, Vinicij vxore. Cuius criminis scena à Messallinâ fuit. Scenam dico. Non enim reipsâ expetit in te hæc culpa, ó Romani nominis & sapientiæ magne sol.*

Senecæ exsiliũ.

Vt rettuli.] *Libro* XI. *Videsis.*

Secors domi, bellis infaustus.] *Elegantissimi ingenij & doctrinæ noster Modius obseruat è libro vetere,* belli infaustus. *rectè: eâ formâ, quâ Militiæ clarus.*

Omissâ Tiberij memoriâ, quamquam is quoque miserat.] *Et quidem tres miserat. Vononem, Phraatem, Teridatem. Adi lib.* II. *suprà, &* VI.

Quanto ignara barbaris.] *Ita edidi è Vatic. Farnesiano erat,* ignota: *vulgò,* ignoratiora. *Phrasis vulgata & obuia in Tacito.*

Cassius ceteros præeminebat peritiâ legum.] *Vatican.* ceteris præerat. *Accipio.*

Exercere legiones.] *Vett.* exercitare.

Familiâ Cassiâ per illas quoque gentes celebratâ.] *Ob Cassium illum qui τυραννοκτόνος, cuius in Syriâ prosperæ res post cladem Crassi.*

Acbarus, Arabiæ regum nomen.

Rex Arabum Abbarus.] *Solemne illis regibus nomen, vt Ptolemæus Ægyptius. Vatic.* Acbarus *semper scriptum, & Appiano* Ἄκβαρος.

PAG. 113.

Castellum insigne famâ, quod postremo prœlio.] *Attentum lectorem non fallet vitium. Quid enim? An Ninon castellum vocat, quam paullo antè vrbem? Et vtrúmne apud Ninon postremum Darij cum Alexandro prælium fuit? Imò haud procul Arbelâ, apud pagum Gaugamela. Inseruerim ergo vocem,* sedes Assyriæ, & Arbela castellum insigne famâ: *aut certè si satis sit id intelligi, additâ copulâ,* sedes Assyriæ, & castellum.

Arbela castellum.

Quorum rex Iuliates.] *Ita edidi ex meis libris. Vulgò tamen,* Hyliates: *& statim infrà,* Ezates, *etiam in manuss. Scito verum nomen esse,* Iazates. *Ita enim appellatur constanter Iosepho lib.* XX. *Antiq. cap.* II. III. *vbi & historia omnis explicita de origine huius regis & progressu. Narrat autem Iosephus Iudaicæ religionis eum, & matrem Helenam fuisse: multáque alia, quæ operæ sit legere.*

Iazates.

Vbi pharetras telis onustas accepêre.] *Vatic.* telis omissis onustas, *nec scio quid voce eâ faciam. Fortè,* telis omnigenis onustas.

Mithradates amissis opibus vagus.] *Dio Mithradatem quemdam nominat, prolem magni illius; cui Claudius regnum Bosphori largitus sit. libro* LX. *Sed is alius debet fuisse ab isto.*

Siraci populi.

Zorsines Soracorum rex.] *Farn.* Siracusorum. *Vera scriptura,* Siracorum. *Nam & à Strabone in* XI. τὰ τῶν Σιρακῶν φῦλα dicuntur. *Populi sunt ad Caucasum.*

Aorsi populi.

Eunonem qui Adorsorum genti præcellebat.] *Straboni, Plinio, Ptolemæo, hi populi dicti,* Aorsi: *inter Scythas.*

Nostris in armis.] *Aliter exaudio, quàm vulgus. id est, nostri in lateribus erant, & ad armos. Nec enim solos Romanos in armis fuisse censendum: sed cùm Aorsi in fronte agminis & tergo essent, in medio Bosphorani; Romanos latera tutatos esse. Nisi tamen legend.* nostris armis. *vt dicat Bosphoranos, Romano ritu instructos armatósque.*

Sed cratibus iunctis.] *Vatic.* cratibus & vimentis. *probo.*

PAG. 114.

Plerisque centurionum interfectis.] *A Rhenano est, ex emendatione, vt ait, codicis Bud. Nam mei manuss. itémque editiones antiquæ omnes,* plerisque consularium. *Pro eâ voce quid restituendum, nondum mihi liquet.*

Propriis odiis infensum.] *Franc. Modius è Rodolphi Agricolæ codice negationem inserit,* non infensum. *Quod approbo. Non enim Eunon à se Mithradatem oderat, sed in gratiam aspectúmque Romanorum.*

Ne triumpharetur, néve capite pœnas expenderet.] *Farnes.* exciperet *At de more ipso plectendi in carcere triumphatos duces, suadeo omnino legas Fabrum libro* II. *Semestr. capite* III.

Quantâ peruicaciâ in hostem.] *A M. Antonio Mureto est, qui ingeniosè veram lectionem*

ctionem peruidit. Nam vulgò erat, quantâlibet pertinaciâ in hoc tentatâ. Peruicaciâ *autem in Vat. scriptum.*

Iunium Colonem.] *Hîc & infra emendo*, Cilonem. *Dio auctor lib.* LX. *facetâ narratione insertâ super hoc homine. Præfuerit Bithynis, inquit. (nam Bithynia adiuncta, vt opinor, Ponticæ administrationi) & præfuerat nequiter, auarè. Questi Bithyni apud Claudium sunt, poposcerúntque pœnas. Cùm parum intellexisset Claudius in turbâ strepituq; adstantium, quid dixissent Bithyni alios interrogat. Ibi Narcissus pronus in Cilonem, audaci mendacio edidit, gratias eos agere Ciloni. Tum ille, Præsit ergo eis alterum biennium. Dicitur autem Dioni* Ἰάσιος Κίλων: *& firmat Velius Longus*: Cilones, *ait*, vocantur homines angusti capitis & longi: chilones à breuioribus labiis dicti. *Glossæ*: Cilo, *ψοχέφαλος. Declamator in Sallustium, pro hominibus nequam improbísque accepit*: Quidquid impudicorum, cilonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum in totâ vrbe fuit.

Iunius Cilo.

Narcissi petulans nequitia.

Vide Festum in Chilo. Cilones.

Sorore L. Volusij genitam.] *De cuius gentis nobilitate Rutilius in Itinerario*:

Qui Volusi antiquo deriuat stemmate nomen:
Et reges Rutulos, teste Marone, refert.

Memmio quondam Regulo.] *Vide Sueton. in Caio, cap.* XXV. *itémque Dionem. Statim vox* Nuptiis *abest Farnesi codici: & illæsâ sententiâ potest.*

Damnatus lege repetundarum Cadius Rufus.] *Malè ego olim*, Claudius; *malè vir doctus, in Re nummariâ*, Cordius *restituit. Est ille, de quo* II. *Histor.* Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso Senatorius locus: qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. *Si mutamus*: *legerem*, Tadius.

PAG. 115. Cadius Rufus, vel Tadius.

Galliæ Narbonensi datum, vt Senatoribus eius prouinciæ, iure quo Sicilia haberetur, inuisere res suas liceret.] *Liberâ rep. liberum Senatoribus peregrinari etiam rei priuatæ causâ. Id tantum excogitatum, vt legatio libera peteretur à Senatu, sumeretúrque: quò maiori abessent cum dignitate. Cicero sæpè. At lapsâ rep. in seruitutem, Senatoribus etiam adempta hæc libertas. Augustus id instituit imperio firmando, & nequis illustriorum commeare ad exercitus aut conciliare milites prouincialés sue posset. Dio eleganter* LII. *in extremo*: προσαπεῖπε πᾶσι τοῖς βουλεύσι μὴ ἐκδημεῖν ἔξω τ Ἰταλίας, ἢν μὴ αὐτός τινι κελεύσῃ, ἢ καὶ ἐπιτρέψῃ. καὶ τοῦτο καὶ διὰ παντὸς ἀεὶ φυλάσσεται. *id est*: Edixit omnibus Senatoribus, nequis eorum peregrinari extra Italiam vellet, iniussu permissúve suo. quod interdictum ad hoc vsque æuum seruatur. *Quamquam præiuisse ad hoc factum Augusto Iulius videtur*: qui sanxit nequis Senatoris filius nisi contubernalis aut comes Magistratus peregrè proficisceretur, *ait Sueton. cap.* XLII. *Vbi libido mihi legendi*, nequis Senator Senatorísve filius. *Si enim filiis interdictum; maior ratio vt Senatoribus ipsis. In vsu autem, vt commeatus peregrinandi à Cæsare ac Senatu peterentur. Suetonius Calig. cap.* XXIX. Prætorium virum ex secessu Anticyræ propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, cùm mandasset interimi, &c. *quo loco reiectâ voculâ scripserim*, Prætor. virum secessu Ant. *Sed Claudius à se solo id peti primus instituit. Sueton. cap.* XXIII. *subobscurè*: Commeatus à Senatu peti solitos* sui beneficij fecit. *cui lucem do ex Dione*: τοῖς δὲ ἄλλοις, *inquit*, αἰτουμένοις, ὥστε ἔξω τ Ἰταλίας ἀποδημῆσαι, ἐφῆκε μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸν αὐτὸ τ βουλῆς. τοῦτο μὲν γὰρ νόμῳ τινὶ αὐτῷ δοκεῖν ποιεῖν, δόγμα γοῦν ἐκέλευσε. *id est*: Petentibus extra Italiam eundi commeatum, per se concessit, Senatu non consulto. quod tamen vt lege aliquâ facere videretur, iussit super eâ re confici Senatus decretum. *Vide & l.* XXII. *Ad municipalem. Atque inprimis Cassiodorum: apud quem expressa Formula ipsa dandi huius per principem commeatus, lib.* III. *Variar. epist.* XXI. *Augustus tamen in hoc decreto suo Siciliam exceperat*: *sicut nunc Claudius Narbonensem. quia vtraque prouincia vicina & quasi suburbana. Dio*: πλὴν γὰρ ὅτι ἐς τε τὴν Σικελίαν καὶ ἐς τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα, ἐξαιρέσει ἄλλοσε βουλῆς ἀποδημῆσαι ἔξεστιν. *id est*: Exceptâ enim Siciliâ, & Gallîâ Narbonensi, nusquam aliò peregrinari Senatori fas est. *Ad hoc Claudianum interdictum respexit Suidas, etsi id paullò aliter effert, in* Κλαύδιος. *Ait*: νόμον προέθηκε μὴ ἐξεῖναι βουλεύειν ὑπὲρ ἑπτὰ σημεῖα τ πόλεως ὁδεύειν, χωρὶς τ τῷ βασιλέως κελεύσεως. *id est*: Legem tulit, ne cui Senatori abire vrbe ad septimum lapidem fas esset, Principis iniussu.

Legatio libera olim ad peregrinandum.

Peregrinationes vetitæ Senatoribus.

A Iulio exemplum videri.

Coniectura in Suetonio.

Commeatus, à Senatu & Cæsare.

Claudius eos sui iuris fecit. *Ideó in Tacito hîc *non exquisita principis* sententia.

Sicilia eximia.

Et Gallia Narbonensis.

Defunctis regibus Sohemo atque Agrippâ.] *Quorum ille Arabum Ituræorum, hic Iudææ rex. Sohemus autem scribendum, aut certè Soæmus ex Dione: non Sohennius, vt edition. vulgatæ. Dio de Caligulâ*: ἐν δὲ τούτῳ, Σοαίμῳ τῷ τῆς Ἰτυραίων τ Ἀράβων, καὶ πολέμωνι τῷ παρ' ἐμοῦ ἀρχῷ ψηφισαμένης τ βουλῆς ἐχαρίσατο. *De Agrippâ & mutatione secutâ vide diffusè Iosephum* XX. *Antiquit.*

Strictius multo hoc effert Suidas: nec scio an verè.

Soæmus rex.

Salutis augurium.] *Quod è tenebris primus eruit Politianus: quem licet legas Miscell. cap.* XIII. *Dionem* XXXVII. *&* LI. *Festum in voce Maximus Prætor. Sed numerus in Tacito satin' verus? delibero. Nam suprema mentio capti huius Augurij apud Dionem est anno vrbis* DCCXXV. *cùm & Ianus item ab Augusto clusus. atqui ab eo die ad hunc* DCCCII. *vrbis annum, non*

Augurium salutis. Dubitatum de numero Taciti

non XXV. *vti hîc ſcriptum, ſed* LXXVII. *interſunt anni. Vt ergo verus iuſtúſque hic numerus ſit, à Tiberio repetitum id augurium neceſſe eſt Cornelio Cethego, Viſellio Varrone Coſſ. anno vrbis* DCCLXXVII.

Et pomœrium vrbis auxit Cæſar.] *Idq; lapis etiam nunc teſtatur Claudiani æui, Romæ:*

TI. CLAVDIVS
DRVSI F. CAISAR
AVG. GERMANICVS
PONT. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. XVI. COSS. IIII.
CENSOR P. P.
AVCTIS. POPVLI. ROMANI
FINIBVS. POMERIVM
AMPLIAVIT. TERMINAVITQ.

Auxit, poſt Britanniam Romano imperio adiectam.

Niſi L. Sulla & D. Auguſtus.] *Non defendo te, Corneli: erras. Etiam C. Cæſar auxit interiectus inter eos duos. Agellius auctor lib.* XIII. *cap.* XIIII. *Dio lib.* XLIII. ταῦτά τε ἐπύθετο, καὶ νόμους εἰσήνεγκε, τό, τε πωμήριον ὅπερ πλεῖον ἐπέξήγαγε. *Apud eumdem Antonius in laudatione Cæſaris funebri:* ὁ μὲν τὸ πωμήριον ἀπὸ τῆς (τοῦ πόλεως) ἐπαυξήσας, ἐν τῷ βελουτηρίῳ καθασφαγεὶς, *&c. Cicero ad Attic. lib.* XIII. De vrbe augendâ quid ſit promulgatum, non intellexi. id ſanè ſcire velim. *Iuuat tamen aliquid noſtrum, quod Suetonius exactæ in talibus diligentiæ, nihil huius in Iulio commemorat: & fortean concepta à Iulio res, perfecta demum ab Auguſto. Nam ille nugator apud* Senecam ridiculus, qui* Syllam vltimũ Romanorum protuliſſe pomœrium tradidit: quod numquam Prouinciali ſed Italico agro acquiſito mos proferre apud antiquos fuit. *Vide quæ huc faciunt, apud Vopiſcum in Aureliano.*

Taciti ἀμάρτημα.

Iulius Cæſar pomœrium auxit.

* De Breuit. vitæ. cap. XIIII.

Regum in eo ambitio vel gloria.] *Conſule Onufrium in vrbe Româ.*

Mox ad Curias veteres.] *Ita manuſ. & rectè. Varro de L. L.* Curiæ duorum generum. Nam & vbi curarent ſacerdotes res diuinas vt curiæ veteres: & vbi Senatus humanas, vt curia Hoſtilia. *Feſtus:* Nouæ curiæ ad compitum Fabricium factæ quòd parum amplæ veteres à Romulo factæ. *Plautus:* Sub veteribus ibi ſunt qui dant, quiſque accipiunt fœnore. *Liuius* XLIIII. Ædes P. Africani pone Veteres ad Vortumni ſignum laneaſque (*ſcribe*, lanienaſque) & tabernas coniunctas in publicum emit. *Ouidius eaſdem intellegit.* III. *Faſt.*

Curiæ veteres.

Veteres, ἁπλῶς

Liuius correctus.

Ianua tunc regis poſita viret arbore Phœbi:
Ante tuas itidem Curia priſca fores.

Adoptio in Domitium auctoritate Pallantis feſtinatur.] *Agnoſce ergo lector, & tolle, librarij errorem (non enim ipſius Suetonij, puto) Neronis cap.* VII. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus eſt, Annæoque Senecæ iam tunc Senatori in diſciplinam traditus. *Adoptatus Nero* XI. *ætatis anno? Falſum, vel te iudice & indice Suetoni. Nam idem ſcribis* XVII. *anno ad imperium eum peruenisſe; quod & Tacitus, & Dio adſtruunt. Atqui ab hoc die ad imperium anni interſunt non quinque.* Duodecimo, *ergo in Suetonio ſcribendum: ſi ratio quidem conſtatura eſt.*

Erratum fortè in Suetoniano numero.

Adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri.] *Atqui Tiberius Germanicum adoptauit, vti notum. Excuſabunt ij curioſi, quòd Tiberius iam è Claudiis migrarat in gentem Iuliam.*

In Claudiâ gẽte nulla adoptio.

Eoſque ab Atto Clauſo continuos durauiſſe.] *Secuti ſumus ſpectatæ fidei codicem Vat. qui diſertim habet* Atto Cluſo. *ſuperius tamen alienâ manu I. addito, vt fieret, Attio. Vt mirer Iuriſconſultum Vertranium ſcribere duos Vatic.* Accio Clauſo, *referre. Sed ille quidem nobis impoſuit: ego ſi fallo, tum mihi quiuis oculos*

Atta Clauſus.

Iſtos, ſuppoſitis eruito manibus.

Facit à Vatic. in eâdem bibliothecâ vetus Suetonius qui initio libri tertij, Attâ Claudio *refert. Et quidni probabile, cùm Clauſus recens è Sabinis eſſet, prænomen eum habuiſſe terminatione Sabinum? Emendandus ita, me iudice, Liuius lib.* II. Atta Clauſus, cui poſtea Appio Claudio Romæ nomen fuit. *&* lib. X. Principem nobilitatis veſtræ, ſeu Attam Clauſum, ſeu Ap. Claudium vultis. *De Clauſo, manifeſtè poſt Virgilium Silius* XVII. *Punicor.*

Liuius emendatus.

Hîc priſcâ ducens Clauſorum ab origine nomen
Claudia. *Et Ouidius in Faſtis:*
Claudia Quincta genus Clauſo referebat ab alto.

Deſolatus paullatim etiam ſeruilibus miniſteriis.] *Ita capio. Britannicus ſpoliatus exutúſque paullatim non ſolùm honeſtiore comitatu, ſed etiam ſeruulis; cùm Agrippina eos, quaſi ad alia officia operáſque auocaret. Deſolatus,* μεμονωθεὶς, *ſolus relictus: vti libro* I. Nonanus op-

Deſolatus quid.

riendas

riendas Tiberij epistolas clamitauerat; mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte præuertit.

Siue verum, seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento.] *Desistite medici: nullum hic vulnus. Siue, inquit, reuerâ non segnis illi indoles fuit: siue pericula, & ex periculis fauor, hanc ei famam circumdederunt. Alternans hic sermo per Tacito familiaris. Lib.* III. Longam & continuam absentiam paullatim meditans, siue vt amoto patre Drusus munia consulatus solus obiret. *Lib.* II. De se nihil addidit metu inuidiæ, an ratus conscientiam factis satis esse. *Et exempla obuia.*

Veteranos coloniámque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius.] *Parum ἀναλόγως ergo vulgò Colonia Agrippina dicitur, etsi ita passim in Æthico & Itinerario Antonini: melius Agrippinensis, aut Agrippinensium. Etiam Claudia agnominata, fide lapidis, quem totum adscribamus ad gratiam celeberrimæ vrbis.* Colonia Agrippinensis. Claudia dicta.

M. MARIO. M. F.
STEL. TITIO. RVFINO
COS.
LEG. LEG. I. MINER. P. F.
CVR. COL. CLAVD. AVG.
AGRIPPINENSIVM
PROCOS. PROV. SICILIAE
CVR. AMITERNOR. PRAEF.
TR. PL. Q. PROV. MACEDON
SEVIR. TVRMAR. EQ. ROM.
TRIB. LATICL. LEG. I. ADIV. P. P.
IIII. VIRO. STLITIBVS. IVDIC.

Quo iure deducta colonia fuerit, Paulus libro II. *De censibus:* In Germaniâ inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt. Iuris Italici fuit.

Eam gentem auus Agrippa in fidem acciperet.] *Quod factum credo Agrippâ & L. Gallo Coss. anno vrbis* DCCXVII. *ex Dione lib.* XLVIII.

Aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus.] *Parum cohæret narratio. Cui rei enim illud,* Deinde? *Vereor vt exciderint ea quæ de Sulpicij Galbæ & P. Gabinij expeditione aduersum Cattos Marsósque Dio narrauit, lib.* LX. *Quamquam ea gesta annis aliquot antè.* Fortasse mutilus locus.

Post quadragesimũ annum.] *Iusta supputatio. Clades illa enim accepta, anno* DCCLXIII.

Sueuis à Druso Cæsare impositus.] *Non genti toti Sueuorum, sed iis qui Maraboduum & Catualdam reges comitati erant*: qui à Druso, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra inter flumina Marum & Cusum locati sunt, dato rege Vannio gentis Quadorum, *ait noster lib.* II. *Annal. Vannij regnum in parte describit Plinius:* Campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes verò & saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem, à * Moro siue is Duria est, à Sueuis regnoque Vanniano dirimens eos. PAG. 116. Vannianum regnum. * Nescio an corr. *Mãro.*

Mox diuturnitatem in superbiam mutans.] *Lego,* diuturnitate. *Mutans, pro mutatus. quod appáret ex manuss. Varro*: In priore verbo graues prosodiæ quæ fuerunt, manent: reliquæ mutant. Mutare.

Sido.] *Ille ipse qui postea in partibus Vespasiani. Tacit.* III. *Histor.* Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueuorum. Sido rex.

P. Attilio Histro.] *Vatic.* Atellio. *In veteri inscriptione reperio hominem: quæ sic habet fide Aldi.* Palpelius Hister.

SEX. PALPELIO. P. F. VEL.
HISTRO
LEG. TI. CLAVDI. CAESARIS
AVG. PRO. COS.
PR. TR. PL. X. VIR. STL. IVDIC.
TR. MIL. LEG. XIIII. GERMANICAE
COMITI. TI. CAESARIS. AVG.
DATO. SVB. DIVO. AVG.

Quæ si ad illum referenda, quod ego censeo: legend. hîc, scripsitque Palpelio.

Quod Vannius triginta per annos.] *Legitima ratio esset* XXXIII. per annos.

Egregiâ aduersus nos fide.] *Ita Vatic. Liuius lib.* V. Quanquam aduersus Rom. nulla eis amicitia erat. *Noster lib.* III. Et priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersus nepotem. *At vulgò,* apud nos fide *legeris, non Latinè.*

Locus obscurus.

Cinctóſque caſtris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat.] *Aciem omnem habui ad hunc locum, nec quidquam peruidi. Libri vett.* cunctiſque caſtris. *Fortè*: detrahere arma ſuſpectis, cinctiſque: caſtris Antonam ad * Sabrinam fluuium cohibere parat. *Siue, vt Agricola legebat,* iunctiſque caſtris. *Antona ſanè ciuitas videtur, manétque hodie Northamptona: quaſi dicas Septentrionalis Hammonis ciuitas. Nam,* Ton, *priſcis Britannis ſemper ciuitas. Olim diuinaui,* cinctoſque caſtris, Antonâ & Sabrinâ fluuiis. *eo ſenſu, vt hoſtem vagum & metuentem pugnæ partim caſtris, partim fluminibus cingeret, & ab effusâ populatione arceret. Sed ludimus aleam, in loco fortaſſe non pleno.*

* Sabrina fl. Ptolemæo eſt, *Sabriana.*

Prœliis concuſſa.] *Farn.* contuſi.

Turmas quoque equitum.] *Ita edidi, quia ſcio numquam turmas peditum dici, quod tamen libri omnes præ ſe ferunt. Poſſit & legi,* Turmas, quodque peditum. *Sed placet prius.*

Ductus in Cangos exercitus.] *Promontorium* καγγανῶν *etiam Ptolemæus in Britanniâ agnoſcit. ſed qui fuerint propriè hi populi, certant. Ego hoc ſcio vicinos Icenis fuiſſe, & cum iis reſtituendos Cæſari lib.* v. *Corruptè enim ibi legas:* Cenimagni, Segontiaci, Bibroci, miſſis legationibus, ſeſe Cæſari dediderunt. *Nam Cenimagni nuſquam lecti inter Britanniæ gentes. Diuido, & ſcribo:* Iceni, Cangi. *Capio iudicem te Guilielme Cambdene, qui Britanniæ tuæ nebulas claro ingenij ſole nuper illuſtraſti.*

Cæſar correctus.

PAG. 117. Colonia Camalodunum validâ veteranorum manu deducitur.] *Quod opidum antea, regum in eo tractu ſedes. Dio* Καμαλόδουνον τὸ τῶν Κασσιτερίνων βασίλειον *appellat. At Camalodunum lapidi priſco inſculptum, eccisti.* CENSITOR. CIVIVM. ROMANORVM. COLONIAE. VICTRICENSIS. QVAE. EST. IN. BRITANNIA. CAMALODVNI. *Duplex autem eo nomine opidum, alterum in Brigantibus, alterum in Trinobantibus, colliges ex Ptolemæo Plinióque. Neſcio an nomen illis à peculiari aliquo & indigenâ deo: cuius fortean mentio in hoc lapide:*

Camalodunũ opidum.

Id duplex.

Camulus indigena deus.

CAMVLO. SANC.
FORTISS.
SAC.
TI. CLAVDIVS. TI. F. QVIR.
TERTIVS.
MIL. COH. VII. PR. T. VERI
L. D. D. D.

Caractaci viribus confiſos.] *Dio* Καράκταν *nominat, alij Catacratum: Zonaras Caratacum. Caradocum vocaſſe videntur Britanni. Certè etiam hodie locus eſt, & in eo parietinæ arcis, quem* Caer Caradoc *vocant: id eſt, opidum ſiue arcem Caradoci.*

Caratacus rex.

Sed aſtu, tum locorum fraude prior.] *Itáne ille Barbarus (de Caractaco ſermo eſt) aſtu & ſolertiâ ante Romanum ducem? Vix perſuadeor. Quod ſi ad peritiam locorum refers; benè. ſed nempe ſequitur,* locorum fraude. *Ambigo igitur an aptius,* Sed actutum, locorum fraude prior, transfert bellum in Ordouicas. *Ille, inquit, qui locorum magis gnarus, circumegit Ostorium quà libuit, & à Siluribus traduxit ſtatim in Ordouicas.*

Qui pacem noſtram metuebant.] *Libri aliquot editionum veterum,* pacem in iram. *Ego legerim,* pacem an iram noſtram. *Duplex ſcilicet ſtimulus capiendi arma in Romanos: ſiue quòd pacem & ſeruitutem multi timerent, ſiue quòd extrema ab iratis.*

Cateruáque * maiorum pro munimentis conſtiterant.] *Lego,* cateruæque nationum. *Solitum ita Britannis Gallíſque, ſtruere aciem per nationes, vt diſcreta virtus eluceret.*

Acies barbara per nationes.

Aut ſeruitutis æternæ initium fore.] *Neſcio an elegantius veriúſque,* aut ſeruitutis æternæ fore, *voce deletâ.*

Spatis & haſtis auxiliarium.] *Obſerua diuerſa eo ævo arma inter legionarios, auxiliaréſque. illis gladios & pila; his ſpatas & haſtas tribuit.*

Diſcrimen aliquod inter arma legionariorum & auxiliarium.

Victoribus traditus eſt, nono pòſt anno, quàm bellũ in Britanniâ cœptum.] *Atqui bellum cœpit Claudio tertiùm, L. Vitellio ſecundùm Coſſ. vt Dio clarè tradidit: nec inde ad hunc diem plus annos ſeptem numeraueris, vt ſuſpicio iure numeralis mendi ſit. Pugnant etiam hæc cum iis quæ tertio Hiſtor. ſcribuntur:* Carthimandua, *inquit,* Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentia, poſtquàm capto per dolum rege Caractaco inſtruxiſſe triumphum Claudij Cæſaris videbatur. *Nam triumphus Claudij aliquot annis anterior: nec in eo hercle ductus iſte Caractacus. Vt nihil dici poſſit, quin Tacitum in Hiſtoriis aut memoria fefellerit, aut prouexerit calor quidam ſcriptionis. Sed & eadem quæ de Venuſio hîc adduntur, reperies in Hiſtoriis narrata, vt ſub Veſpaſiano geſta.*

Numerus falſus. A ſeipſo diuerſus Tacitus.

Campo qui caſtra præiacet.] *Vatic.* caſtris. *Et ſtatim lego,* regiis clientelis.

Nam ſi vos omnibus imperitare vultis, ſequitur vt omnes ſeruitutem accipiant.]

accipiant.] *Falsò verò hoc & ineptè dicitur. Id'ne consequens, vt qui velit, quod velit, possit? Ego me Britannis regem esse volo: illi accipiant? Emendo priorem voculam,&* Num *lego: atque ita sententiam interrogatione inspiro. Ego, inquit, vobis me opposui. quid mirum? An quia vos omnibus imperare vultis, omnes statim imperari etiam velint? non hercules animosi nos & liberi.* Tacitus emendatus.

Et supplicium mei obliuio sequeretur.] *Lego,* sequetur, *& distinctione sententiam expedio:* Et supplicium mei, obliuio sequetur: at si incolumem, &c. Distinctio reposita.

Acni citò vicis & castellis proximis subuentum foret.] *Editione priscâ,* citò nunciis. *Suspicor,* ni citis nuntiis è castellis. *Malo etiam mox,* promptissimus quisque è manipulis cecidêre. *Et,* cohortes expeditas oppositit. PAG. 118.

Temerè, prouisa.] *Verius,* prouisu.

Vt maior laus compositi, vel si durauissent.] *Iudicaui deesse olim aliquid. malè. Scribe tantùm,* compositis, *& sententia liquida erit.*

Venutius è Iugantum ciuitate, vt suprà memoraui.] *Legit,* Brigantum, *Rodolphus. & sanè è tertio Historiarum ita apparet. Nam quod hîc ait suprà se rettulisse, non lego id quidem in his libris.*

Accensi hostes, stimulante ignominiâ, ne feminæ imperio subderentur.] *Vereor Tacite, vt mens tibi præsens. In tuis moribus, non in Britannorum fuisti, cùm hæc scripsisti. Nunquid illis ignominiosum subdi feminæ? Te igitur audi.* Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare. *Quod clarè testatur Boudicæa tua, libro* XIV. Taciti coauriuentia.

Virilis toga Neroni maturata.] *Benè, maturata. Non enim ex ritu populi Rom. debebatur ante expletum annum* XIV. *At ipse, incunte cepit. Tertullianus De animâ:* Iura ciuilia abhinc (*id est à* XIV. *anno*) agendis rebus attemperant. *Idem De virginib. veland.* Ethnici feminas quidem à XII. annis, masculos verò à duobus amplius ad negotia mittunt. *Nec alius sententiæ illud Cornelij infrà lib.* XIII. Turbatus his Nero, & propinquo iam die quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat. *Nota quod ait, explebat: quia tunc referendus in viros, & ideò ab eo metus. Vetus Horatij interpres indicatum id voluit dum scribit,* Nobiles pueros prætextâ veste sub disciplinâ vsque ad annum decimumquintum vsos. *scilicet quia tunc togâ eam mutabant virili. Hoc verum est. nec velim pendêre vltrà viros doctos in Tyrocinij legitimo die. Nam quòd Augustus aliique serius ceperint togam, ab aliâ quauis causâ fuit, non à lege aut more.* Toga virilis quando data. Tacitus explicatus.

Vt vicesimo ætatis anno Consulatum iniret.] *Decretum frustrà. Consulatum enim iniit decimoseptimo ætatis anno: sed iam princeps, & legum securus.*

Proconsulare imperium.] *Initium fastigij Cæsaribus: quod eâ mente etiam Germanico tributum fuit, lib.* I.

Tali occasione obuij inter se.] *Quæ hæc occasio? Non enim præcessit: nec ad Circenses velim referri. At tu distingue,* Etiam libertorum siquis incorruptâ fide depellitur, tali occasione. Obuij inter se, &c. *Remouendi enim ministros sdiores occasio, nata ex hoc, quod denarrat, facto.* PAG. 119.

Iusserit populus.] *Rogata enim lex fuit, quâ in familiam Claudiam, & nomen Neronis transiret, vt ait suprà.*

Prauitas tam infensa docentium.] *Ita accipio, quasi dicat magistros eos esse ad iras & offensas. Romanus tamen priscæ editionis codex,* Prauitas tam impensa, *præfert. quod magis approbo: id est, grandis, immodesta.*

Carpento Capitolium ingredi. qui mos sacerdotibus & sacris antiquitus concessus.] *Emendatio à libris est. Nam vulgatâ quid ineptius,* & sacris Druidibus? *qui nihil ad res morésque Romanos. Ex quâ voce tamen Pythœus acutè,* virginibus, *faciebat. Sacerdotes, Vestales capto: sacra, deos ipsos statuásque, quas pompâ Circensi traduci in carpentis mos fuit. De Vestalibus, Prudentius:* Vestales in carpento vehunt.

Fertur per medias vt publica pompa plateas
Pilento residens molli.

Idémque de sacerdotibus feminis vniuersè Artemidorus adsignificat lib. I. *cap.* LVIII. *vbi curru in somnis per vrbem vehi, liberis mulieribus & virginibus bona sacerdotia ait portendere. Scilicet quia id sacerdotum insigne. De diis, aut consecratis, Suetonius Claudio cap.* XI. Matri carpentum, quo per Circum duceretur. *Item Calig. cap.* XV. Matri Circenses carpentumque instituit, quo in pompâ traduceretur. *Olim tamen commune fuisse videtur, vt matronæ vulgò carpentis vterentur ad sacra. Ouidius:* Item dij & relati in diuos.

Olim matronæ omnes in carpentis.

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant,
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Liuius lib. XXXIIII. Ne mulier iuncto vehiculo nisi sacrorum publicorum causâ veheretur. *sed exoleuit scilicet ille mos, vtique post repertas lectticas. & mansit saltem in veneratione sacer-*

Cui primùm habitus carpentari honos.

dotum, decorúmque. *Prima Messallina honorem hunc à Senatu cepit:* καὶ τῇ Μεσσαλίνῃ, *ait Dio,* ἡ σεμνεῖον ἦν ᾧ ἡ Λιτία ἐχήνει, καὶ πρὸ καρπέντου χρῆσθαι ἔδοσαν. *& iuxta eam Agrippina nunc, de quâ idem scriptor:* καὶ ἡ μὲν ταχὺ τῆ αὐτῆ Μεσσαλίνα ἐχρήσατο, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τιμὰς ἄλλας τε καὶ πρὸ καρπέντου ἐν τῷ πανηγύρει χρῆσθαι ἔδοσαν ἡ βουλή. *Posteáque etiam Præfecti prætorio carpentis usi, & (nisi Vopiscí locum in Aureliani initio fallit) etiam Præf. vrbis. Et mos satis certus: hæreo in Corneliana saltem lectione.* Ait *in Capitolium ingredi carpento, concessum Agrippinæ. quid? in Capitolium tantùm? vereor vt nimis angustè: & certè non ad exemplum Messallinæ, quæ etiam carpento mariti sui currum secuta, triumphantis. Denique Dio laxè,* ἐν τῇ πανηγύρει *ait: id est, per festos omnes dies latósque. Nec tamen muto quidquam aut repono. Carpenti formam veram erues ex Numis Agrippinæ: & quî differat à rhedâ, aliquid apud Pausaniam lib.* v. *in descriptione Olympiæ ludorum.*

* Cassiodor. lib. VI. in formulâ præf. præt. Symmachus lib. X. dist. XVII.

Suspecta verba Taciti.

Sacris Druidibus.] *Vox reicula vnde irrepserit, meritò quæro. non enim fortuita est, nec à librario temerè inculcata. Galli sanè olim usi carpentis, scio. sed pugnæ causâ, non honoris: nec Druides soli, sed vulgus. Suspicari licеat (proinde vt fracti hi libri sunt) scriptum hîc aliquid de Druidibus fuisse, quorum religionem noménque, quantum in se fuit, Claudius sustulit, Seneca in Menippeâ Claudianâ, & Suetonio teste. Etsi Plinio ad Tiberium id referre visum, lib.* XXX. Tiberij Cæsaris, *inquit,* principatus sustulit Druidas Gallorum, & hoc genus vatum medicorumque. *Sed Tiberium scilicet in vrbe tantùm sustulisse, Claudium in Galliâ ipsâ.*

Druides à Claudio sublati. A Tiberio, vt vult Plinius.

Quam Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & coniugem, & matrem fuisse, vnicum ad hunc diem exemplum est.] *Inter Romanos dum-taxat. aliàs parum cauta adfirmatio: sicut & illa Pliniana lib.* VII. *nisi restringas ad Græcos.* Vna feminarum in omni ævo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis vxor, regis mater fuit. *Nam apud Ægyptios aliósque Barbaros sunt exempla.*

Eximium quid in Agrippinâ.

Hactenus Vitellius voluerat.] *Potuisset enim sævire in mortem eius: sed contentus hac quasi deportatione fuit.*

Quindecim dierum alimenta.] *Id est, Canon dierum* XV. *Maius autē isto periculum sub Caio: cùm septē aut octo certè dierū cibaria tantùm superfuisse Seneca notat ad Paulinū, cap.* XVIII.

Modestiâ hiemis rebus extremis subuentum.] *Ita capio vt dicat modestâ & quietâ, præter solitum, hieme anni, frumentum nauibus subuectum: quòd aliàs hieme aduehi, non moris. Vide Suetonium, cap.* XVIII. *Hæc scriptura codicum. alij tamen,* modestiâ vrbis, *alij,* molestiâ hiemis *reponunt. malè, malè.*

Modestia hiemis.

At hercule olim ex Italiæ regionibus.] *Querela quæ expressa videri possit ex illâ Varroniana:* Igitur quod nunc intra murum ferè patresfamiliæ correpserunt, & manus mouere maluerunt in theatro ac Circo quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehant, quî saturi fiamus, ex Africâ & Sardiniâ. *Post bella certè ciuilia, & fusum tantum sanguinis, Italiæ inducta vastitas. Lucani eâ in re sententias operæ sit legere lib.* VII.

Vastities Italiæ, & desertio agricultus.

Iuuenem potentiæ promptæ.] *Malo,* promptum.

PAG. 120. Ignaro & ornante insuper Mithridate.] *Ita emendaui, nescio an rectè. Distinctione potius peccatum est, scribendúmque:* Ignaro & ornante i. Mithridate, reconciliationis specie, &c. *sententiâ continuante.*

Quæ fraude confici potuerint, prompta nuntiat.] *Ita emendauimus. Malè vulgò,* quâ fraude confici potuerit, promptè nuntiat. *Sententia est. parata sibi prompta que, quæ ad fraudem spectent: cetera vim requirere.*

Numidia gens restituta.

T. Vinidium Quadratum præsidem Syriæ.] *Vatic. liber,* Tumidium. *Verum nomen,* Numidium. *Ex Iosepho libro* XX. *qui vocat disertè,* Νουμίδιον Κοδράτον τὸν Συρίας ἡγεσησάμενον. *Sed & Plinius in Epistolis non vno loco docet gentile nomen Quadratorum Numidium esse. Ita lib.* VII. *Numidia Quadratilla nominatur: lib.* VII. *Numidius Quadratus adolescens.*

Ne dubitaret armis, quàm incruentas conditiones malle.] *Ego,* incruentâ conditione. *At Grosotius,* τὸ quàm *deletum it.*

Prouisum illic sacrificium imperatum dictitans.] *Superflait verbum alterum. quid enim refert prouisum sacrificium, an imperatū dixeris? Vera, puto, lectio:* prouisu suo illic sacrif.

Mos mitus amicitiæ firmandæ. In Scythis.

Implicare dextras, pollicesque inter se vincire.] *Morem hunc sanciendæ priuatim publicéque amicitiæ vsitatos esse Scythas, Armenios, & in eâ orâ gentes legi. De Scythis Lucianus in Toxari, siue de Amicitiâ:* εἶ γὰρ ἐντέμοντες ἅπαξ τὰς δακτύλους, ἐπαλάξωμεν τὸ αἷμα εἰς κύλικα, καὶ τὰ ξίφη ἄκρα βάψαντες, ἅμα ἀμφότεροι ὑπομόσωμεν, πίωμεν, ἂν ἔστιν ὅ, τι μὴ τοῦθ' ἡμᾶς διαλύσῃ αὖ. *Mela lib.* II. *cap.* I. Ne fœdera quidem incruenta sunt: sauciant se qui paciscuntur, exemptumque sanguinem, vbi permiscuêre, degustant. *De Armeniis Valerius lib.* IX. Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Armeniæ regem ita cum amicis consensit, vt omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum inuicem sorberent. *Et vniuersè Tertullianus*

In Armeniis.

Apologetico:

Apologetico: Legite necubi relatum sit, diffusum brachiis sanguinem ex alterutro degustatum, nationes quasdam fœderi comparasse. Nescio quid & sub Catilinâ degustatum est. *Atque is mos, patrum etiam æuo, passim repertus ab Hispanis, apud Barbaros noui orbis. Sed nec Romanis ipsis ignota cruenta potio quæ Assiratum iis dicta, quoniam Asser, sanguis, vt aiunt Glossæ. Festum ita capio*: Assiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino & sanguine temperatum, quòd Latini prisci sanguinem Assir vocarent. *Etsi fortasse ea potio olim in sacris. quod suadere videtur Sallustius*: Fuêre, *inquit*, qui dicerent Catilinam humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse. inde cùm post exsecrationem omnes degustauissent, sicuti in solemnibus sacris fieri consueuit, aperuisse consilium suum. *Ait enim consuetum id in solemnibus sacris.*

In Romanis etiam forsitan.

Festus illustratus, & Sallustius.

Iniiciuntur catenæ ac compedes, quod dedecorum Barbaris, trahebatur.] *Hæsi ipse olim in his vinclis: vnde facilè me nunc expedio, scribóque*: iniiciuntur catenæ: ac compede, quod dedecorum Barbaris, trahebatur. *Ad morem Romanum Tacitus narrat. Iniectæ, inquit, catenæ: imò & oblongâ compede per viam tractus. qui ritus apud Romanos quidem receptus est in custodiâ militari, at apud Barbaros dedecori habetur & ignominiæ summæ. Verissima lectio, sententiáque. Ita Athenion Manium Aquillium (quasi per summam ignominiam) tractum describit ab equite catenam longam habente. quem locum omnino vide transcriptum à me ex Athenæo suprà De custodiâ militari. lib.* III.

Restitutus Tacitus.

Catenâ trahi, ignominiosum Barbaris.

Fortunæ commutationem.] *Malè vulgò*, commotionem.

Omnes scelus externum.] *Sententiæ redditalux, si scribas*, Omne scelus, *litterâ detractâ: vt sint verba ex oratione censentium.* PAG. 121.

Si cum gloriâ adeptus foret.] *Scribo hæc omnia*: quanto id magis ex vsu, quàm si cum gloriâ adempta forent?

Cùm priuatas olim conuersationes curaret.] *Deprecor inuidiam: sed profectò hunc locum, siquem alium, propitius Musis restitui, hoc modo*: Cùm priuatus olim conuersatione scurrarum iners otium oblectaret. *Claudius ante imperium vilis, abiectus, scurris & sordidissimis hominibus conuixit*: è quorum contubernio super veterem segnitiæ notam, ebrietatis quoque & aleæ infamiam subiit, *ait Suetonius cap.* V. *Inter eos hic Relignus. Libri veteres, quorum vestigia insisti, habent*: cum priuatis olim conuersationes curaret, iners otium obiectaret. *vnus Vatican.* cursationes, *pro*, conuersationes.

Claudius in scurris deditus, & ambubaiis.

Placidâ illuuie spirantem aduertêre pastores.] *Sic lib.* II. Octo aquilæ, petere siluas visæ aduertêre Imperatorem. *Id verbum eâ notione reddendum Liuio, lib.* I. *de Metio Curtio in paludem coniecto*: aduerteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri. *id est, conuerterat illuc animos oculósque Sabinorum. Nam libris omnibus*, auerterat, *scriptum, alio sensu.*

Aduertere quid.

Liuius correctus.

Vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisset, & qui nati essent pro libertis haberentur.] *Non promptalectio sententiáque huius loci: mihi quidem. Nam alias omnia liquent. Aiunt non dubiam sententiam esse hanc: mulierem liberam, quæ cum alieno seruo solita sit domino insciente, seruam fieri velut proprio consensu: & natos item ex ea, liberos non haberi. Itaque nunc nuper ecce emendauit vir doctus*; vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem, ceu consensisset: & qui nati essent, pro liberis ne haberentur. *Sed mihi, per bonam gratiam, ius sit dissentire. Nego alterum illud membrum, de natis ex eo cœtu in seruitutem habendis, vsquam repperiri in legum libris: aio contra ius esse. Fauor libertatis exposcit, vt nati è liberâ sint liberi: adeóque superueniens calamitas matris, nocere ei qui in vtero est non debet, vt sufficiat matrem liberam vel medio tempore habuisse. Paullus lib.* II. *Sentent. tit.* XXIIII. *Marcianus l.* V. *De statu hominum. Quo iure ergo serui isti? Clementius vulgata lectio aiebat*, pro libertis haberentur: *sed non verius. Quomodo enim libertus, qui numquam seruus? Adde quòd manuscriptis vestigium nullum eius membri. verba, inquam, ea*, & qui nati essent, *absunt manuscriptis omnibus, etiam Budensi. Vt mihi quidem Farnesiani codicis scriptura certa sit*: vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitute: si consensisset, pro libertâ haberetur. *Optimè. Duplex videlicet eius* Sc^ti *membrum, in eas quæ ignaro, quæq; sciente domino, peccatum id peccassent. Et si quidem ignaro, ait lex: serua esto. sin volente; habetor pro libertâ. Omnino enim propositum legislatori à seruili contubernio abstinere lubricum sexum: & siue sciente siue insscio domino ea mixtio, posuit pœnam. sed ἀναλόγως, & pro gradu noxæ intentiorẽ, remissiorémque. Sed cui rei, inquies, fuerit pro libertâ? Huic, vt vinculo aliquo teneatur domino serui, ad operas libertorum aliáque eius ordinis præstanda. Ius item domino in feminæ bonis: & quidquid in veram libertam. Sed rectè*, pro libertâ: *non enim liberta verè. Rettulit hoc ipsum decretum posteà (credo quia abolauerat, licentiâ temporum, & inusu) Vespasianus princeps, de quo Suetonius*: Auctor Senatui fuit decernendi, vt quæ se seruo alieno iunxisset, ancilla haberetur. *ita tamen, vt apud Iurisconsultos nomen manserit consulti Claudiani: non à Claudio Pallante, qui repertor, sed à Claudio prin-*

PAG. 122.

De sententiâ Claudiani Senatusconsulti.

Quid aliis visum.

Falsò.

Quid mihi. & Tacitus emendatus.

Duæ partes eius consulti.

Pro libertâ esse, cui bono.

dio principe qui rettulit. Plura ad hanc rem petes, si operæ tibi est, à P. Fabro libro I. *Semestr. capite* XXV. *Reuerâ enim ad asciam factum, quidquid dedolauit ille faber.*

Pallanti prætoria insignia, & centies quinquagies H-S.] *De quo inscriptio:*

Pallantis eximij honores.

TI. CLAVDIVS. AVG. L.
PALLAS
HVIC. SENATVS. OB. FIDEM
PIETATEM. QVE. ERGA
PATRONOS. ORNAMENTA
PRAETORIA. DECREVIT
ET. H-S. CENTIES. QVIN
QVAGIES. CVIVS. HONORE
CONTENTVS. FVIT

Et indignatur iure in hoc facto maior Plinius, lib. XXXV. *(ad Pallantem enim ea refero) cap. penult.* Hoc est insigne vænalitis gregibus, opprobriumque insolentis fortunæ. quos & nos adeò potiri rerum vidimus, vt prætoria quoque ornamenta decerni à Senatu, iubente Agrippinâ Claudij Cæsaris, viderimus: tantumque non cum laureatis fascibus remitti illò vnde cretatis pedibus aduenissent. *Itémque minor libro* VIII. *epistolarum epistol.* V. *quem vide.*

Consul designatus Barea Soranus.] *Lego in lapide,*

Bareas Soranus ex gente Marcia.

Q. MARCIO. BAREA.
T. RVSTIO. NVMMIO. COSS.

Si de isto, habemus viri celebris gentile nomen.

Quod regibus Arcadiæ ortus.] *Vide quæso mancipium hoc togatum. Pallantem ad regum stirpem refert: credo, quia Pallas aliquis Virgilio aliisque inter Arcadum reges. O opprobrium omnium Scipionum: & dignissime domino Pallante! Nos hunc nequissimum seruum transmare aduectum inter vænales, ex Plinio scimus: & eumdem Antoniæ matri seruisse, ex Iosepho lib.* XVIII. *qui* Πάλλαντα *appellat* τὸ πιστότατον τῶν δούλων αὐτῆς. *Ab eâ ergo ad Claudium peruênit.*

Pallas per infamem adulationem è regibus Arcadiæ.

Is anteà seruus Antoniæ.

Fixum est publico Senatusconsultum.] *Ita libri scripti: & non abhorret à Cornelianâ phrasi. At vulgò, ære publico, legas, non sine additamenti suspicione.*

Felix iampridem Iudææ impositus.] *Non hercle ita pridem, si Iosepho in gentili historiâ credendum. Præpositus enim demum Iudææ est, post damnatum Cumanum. Iosephus lib.* II. Ἰουδαϊκῆς ἁλώσεως, *cap.* XXII. *clarè: μετὰ ταῦτα, inquit,* Ἰουδαίας μὲν ἐπίτροπον Φήλικα τὸν Πάλλαντος ἀδελφὸν ἐπέμψεν ὁ τε Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας καὶ Περαίας. *Vt fortasse hîc rescribendum sit,* Felix haud pridem Iudææ impositus. *Hunc libertum, Claudium Felicem Iosephus, Suidas, Zonaras nominant: At Antonium Felicem, Tacitus lib.* V. *Histor.* Antonius Felix per omnem sæuitiam ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit. *Ne te turbet, scies plerosque istos è libertis Antoniæ matris fuisse. eóque binomines, aliâs principis, aliâs patronæ mortuæ nomen tulisse.*

Quando primum in Iudeâ Felix.

Coniectura in Tacito.

De nomine Felicis.

Liberti interdum binomines.

Cognitâ cæde Caij haud obtemperatum esset.] *Lacuna hîc & hiatus. quem tamen ab historiâ facilè expleuero. Tangit enim motum illum Iudæorum, qui Caligulâ imperante fuit, ob statuas eius in templo erigi & coli iussas. Tacitus lib.* V. *histor.* Dein iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potius sumpsêre. quem motum Cæsaris mors diremit. *Et discere rem omnem è Iosepho lib.* II. ἁλώσεως, *itémque* XX. ἀρχαιολογίας. *Tangit, adsero, illum motum. argumento claro in his verbis,* Cognitâ cæde Caij. *&*: manebat metus, nequis principum eadem imperitaret. *Qui aliter medicinam adferunt: aberrant. Sed quid hoc, inquiunt, ad Felicem, qui tanto pòst successit? Nam ille quidem motus Petronio procuratore fuit. Dicam, Repetit rem ab alto Tacitus, & initia recenset motuum secutorum. quos auxit accenditque infelix iste Felix. Apud Suidam tamen alterius mentio turbæ, cui componendæ Felix electus:* στασιάντων (*inquit in voce* Κλαύδιος) τῶν Ἰουδαίων κατὰ Χριστιανῶν, ἄρχοντα ἐπέστησεν αὐτοῖς Κλαύδιον Φήλικα, κελεύσας αὐτῷ τιμωρεῖσθαι τούτους.

Iudæorum sub Caio tumultus.

Caius effigiem in sacerrimo templo coli vult.

Alia Iudæorũ turba cum Christianis.

Ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent.] *Apud Iosephum Felicis adhuc nullæ partes: contráque Cumanus à Samaritis stetisse legetur. Sed tu eum vide, non vnâ in re à nostro dissentientem. lib.* XX. *Antiq. cap.* IV. V.

Aliud à Tacito Iosephus sentit.

Damnatus flagitiorum quæ duo deliquerant Cumanus.] *Apertè magis & distinctè scriptor Iudæus. Negat à Quadrato damnatum Cumanum, sed ipsum cum Celere Tribuno missum ad Cæsarem, qui de re cognosceret statuerétque. Ita Cumano exsilium irrogatum: Celerem remissum Hierosolymâ, & vicatim discerptum.*

Etiam hîc.

Magnificentia operis.] *Quæ ex Eusebij siue Hieronymi notâ in Chronico elucebit.* Claudius, *inquit,* circa hæc tempora Fucinum lacum exsiccauit, vndecim annos triginta hominum millibus sine intermissione operantibus.

Operarum ingens numerus.

Augustus

Augustus structo cis Tiberim stagno.] *De quo Suetonius*: Edidit nauale prœlium, circa Tiberim cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est. Naumachia Augusti.

Claudius triremes quadriremésq. & vndeviginti hominum millia armauit.] *Censemus reponi numerum debere, scribimúsque*, Claudius centum triremes. *Tot enim fuisse, credimus Dioni*: οἱ δὲ ναυμαχήσαντες, *inquit*, θανάτῳ καταδεδικασμένοι ἦσαν, καὶ πεντήκοντα ναῦς ἑκάτεροι εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱδὲ Σικελοὶ ὀνομαζόντες. *Si vtrimque naues quinquaginta: in vniuersum ergo centum. Idémque numerus in Xiphilino. At ecce Suetonius duodenas dumtaxat nominat.* Hoc spectaculo, *ait*, classis Sicula & Rhodia concurrerunt duodenarum triremium singulæ. *Falsò. Omitto Dionem: sed quomodo hominum illa vis in duodenis vtrimque nauibus? quando vndeuiginti millia pugnasse hanc naualem pugnam Tacitus exprimat disertè. Non ergo abest quin ad Dionis reíque fidem corrigendus Tranquillus sit*, quinquagenûm triremium. Vox numeralis deficit Tacito. Suetonius in hoc nauium numero manifestò falsus. Correctus igitur.

Cincto ratibus ambitu.] *Quid si*, cratibus? *aut*, trabibus? *Tale quid substitueris non inuito Dione, qui lacum muro ligneo circumdatum scribit*: τεῖχός τε φελὶ ἢ λίμνῃ ξύλινον κατεσκάσε, καὶ ἴκρια ἔπηξε. *Eius ergo quasi valli tutelæ præpositus Prætorij miles.* Diuinatio ad mentē Dionis.

Classiarij tectis nauibus.] *Ita restitui, pro*, rectis. *Tectæ naues, idoneæ ad pugnam*; αἳ τὰ καταστρώματα ἔχουσαι, *vti Thucydides appellat. Sed quinam hîc classiarij? vtrùm naumachiarij, iíque qui damnati ad pugnam? Iure ambigas. & potius est, vt intellegas militem è classe, qui transductus in eum lacum, pariter ad tutelam. Ita enim res gesta videtur, ad coërcendam tantam multitudinem, & nequid in desperatione grauius auderent: in terrâ Prætorianus miles, in lacu ipso classiarius præsidium habuit: in medio, pugnaturi. Tamen & vulgatum intellectum non damno.* Tectæ naues. Classiarij, pro militibus, vt Tacito plerumque.

Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippinâ auratâ chlamyde.] *Dio etiam Neronem adiungit*: ὁ δὲ Κλαύδιος, ὅ, τε Νέρων στρατηγικῶς ἐσάλησαν, ἥ τε Ἀγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. *Plin.* Nos vidimus Agrippinam Claudij principis, edente eo naualis prœlij spectaculum, adsidentem ei indutam paludamento, auro textili, siue aliâ materiâ. PAG. 123. Chlamys Claudij. Et Agrippinæ.

Tempore interiecto altius effossi specus.] *De laborioso hoc opere vide Plinium lib.* XXXVI. *cap.* XV. *Quod ante Claudium tamen conceperat D.* Iulius, non inceperat: nec ritè perfecit ipse Claudius, quoniam manus posteà admouit & Hadrianus. Spartianus in eius vitâ.* Fucini lacus iterata emissio. * Sueton. Iulij. cap. XLIIII.

D. Iunio Q. Haterio Coss. sedecim annos natus Nero.] *Non concilio in hac omni narratione Tacitum cum Suetonio. Noster matrimonium cum Octauiâ, caussarum dictiones, ad consules refert quos posuit: Suetonius gesta hæc vult toto anno antè, Claudio quintùm & Cornelio Orfito Coss. Nec enim de alio Claudij consulatu intellexeris illa*: Apud patrem Consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodiis atque Ilienſibus Græcè verba fecit. Nec multo pòst duxit vxorem Octauiam. *At inter eum consulatum, & hunc Taciti annum, interiecti, Faustus Sulla & Saluius Otho. Vter verior, mihi sanè non liquet.* Dissensio aperta inter Cornelium Tranquillumque. Neronis ca. IX.

Vt studiis honestis & eloquentiæ gloriâ nitesceret.] *Profectò in Grosiotij mei correctionem inclino*, nitescerent.

Impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur.] *Liber vet.* perpetrat, *rectè. Sed quid? non iam antè immunes Ilienses? immunes pridem. Primus Alexander, post pugnam ad Granicum amnem*, ἐλεύθερον καὶ ἄφορον *eam vrbem pronuntiauit, ait Strabo in* XIII. *Certamen deinde Romanis, in honestandâ vrbe, vt falsò credebant, parente. In fœdere quod cum Antiocho, immunitas Ilienſibus data, & Rhœteum ac Gergithum concessa: vt auctor est Liuius lib.* XXXVIII. *Epistola deinde Græca Senatus populíque Romani ad Seleucum regem missa* (*Suetonij verba sunt, Claudij cap.* XXV.) amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. *Sed & Iulius postea Cæsar plentore manu in eos largus. qui & agrum, & libertatem Ilienſibus dedit, & immunitatem. Nec imminuit Tiberius aut Augustus. Strabo*: Καῖσαρ ὁ θεὸς χώραν τε προσένειμεν αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τελῶν ἀλειτουργησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε. ἐς μεχρὶ νῦν συμβαίνουσιν ἐν τέλει. *Quis ergo ea abstulit, vt opus fuerit siue reddi à Claudio, seu firmari? An Caligula? nihil lectum. Credo equidem, nemo: sed vel Claudius adiecit aliquid ad immunitatem olim datam, effecítque vt plenissimá vterentur*, (*atque ideo Tacitus scripserit*, vt omni publico munere soluerentur, *quasi antea non omni:*) *aut concessâ, sed publicanorum improbitate motâ, sanxit in perpetuum stabiliuítque. Suetonius*: Ilienſibus quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit. *Callistratus*: *De excusat.* Ilienſibus & propter inclytam nobilitatem ciuitatis, & propter coniunctionem originis Romanæ, iam antiquitus & Senatusconsultis & principum constitutionibus plenissima immunitas tributa est, vt etiam tutelæ excusationem habeant. Ilienſium immunitas. A quo primū data. Romani benigni in eos, vti patres. Maximè Iulius Cæsar. Nodus aliquis in hac re. Claudius Ilienſibus aut plenioremaut firmioré immunitatē tribuit.

Redditur Rhodiis libertas, adempta sæpe aut firmata.] *Adempta nuper ab ipso Claudio, propter ciues quosdam Romanos in crucem actos, vt notat Dio. Sed restituta, orante Nerone. cuius honori iure Epigramma illud adsero, quod nomine Antiphili legitur primo Anthologiæ*, εἰς νήσους. *Nec enim aliò spectat, quàm ad hoc factum.* Rhodiis libertas reddita.

Epigrammati Græco ex historiâ lux.

Ὡς πάρος ἀτελίᾳ, νυῦ Καίσαρος ἡ Ρόδος εἶμι
Νᾶσος, ἴσον δ' ἀυχῶ φέγγος ἀπ' ἀμφοτέρων.
Ἠδη σβεσσμέναν με, νέα κατεφώτισεν ἀκτίς
Ἀλλα, καὶ ὧδε σὸν φέγγος ἔλαμψε Νέρων.
Πῶς εἴπω; τίνι μᾶλλον ὀφείλομαι; ὅς μοι ἔδωκεν
Ἐξ ἄλος, ὅς δ' ἤδη μύσαθ' ὑομένῳ.

Argutum epigramma. & comparat Neronem ecce cum Sole. quia vt ille Rhodum retexit radiis fecítque oriri. sic iste pressam & occidentem restituit, reduxítque in lucem.

De procuratoribus Cæsaris.

Parem vim rerum habendam à Procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset.] *Defunguntur vulgò leuiter interpretatione huius loci, & alterius Suetoniani comparis*: Vt rata essent quæ Procuratores sui in iudicando statuerent, à Senatu precariò exegit. *Referunt enim ad Procuratores rei familiaris in prouinciis: quibus datum nunc ius volunt cognoscendi statuendíque inter priuatos & fiscum, in re pecuniariâ quidem: non enim criminum. argumento l.* II. *C. Si aduers. fisc. l.* VIII. §. *Transactiones De transact. l.* I. *C. De iurisd. omn. iudic. Itaque non aliud Tacitum tam longâ & querulâ oratione indignari, quàm iurisdictionem Procuratoribus mandatam in re & causâ fiscali pecuniariâ: eorúmque decreta firma à Claudio habita & rata. Sed mihi profectò, &, credo, Tacito alia mens est. cui vt dem lucem, venia anteloquij mihi sit. In prouincias Cæsaris olim Legati aut Prætores missi. in prouincias dico maiores. Nam quædam minores nec tantæ rei, Procuratores saltem acceperunt. Quorum præcipuum ac proprium munus; vt reditus ac tributa colligerent, aliáque quæ ad fiscum: sed quoniam, nullo alio Præside, res sæpe cogebat ius inter prouinciales dici, etiam in re criminum; factum vt iurisdictionem aliquam sibi sumerent, Præsidum exemplo. Id Procuratorum genus, notæ & discrimnis causâ, dicti passim in libris legum, Procuratores vice Præsidis, aut cum potestate. vt l.* II. *C. De pœnis. l.* III. *C. Vbi causs. fisc. l.* IIII. *C. Ad leg. Flau. de plag. Dixi iurisdictionem sumerent. reuerâ enim non habebant. Equites quoniam erant aut liberti. Tacitus in vitâ Agricolæ*: Vtrumque auum habuit procuratorem Cæsarum, quæ equestris nobilitas est. *Dio lib.* LIII. καὶ τὰς ὀπίσω, (*non rectè interpres vertit Curatores*) ἔτω γὰρ τὰς τάς τε κοινὰς προσόδους ἐκαλοῦντας καὶ προσταττόμενα σφίσιν ἀναλίσκοντας ὀνομάζομεν, ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ἔθνη, τά τε ἑαυτῶ καὶ τὰ τῶ δήμω, τὰς μὲν ἐκ τῆς ἠπείρου, τὰς δὲ ἐκ τῆς ἀπελευθέρου πέμπω. *id est*: Procuratores (ita enim appellamus eos qui publicos reditus colligunt, erogantque) in omnes prouincias tam suas quàm populi Cæsar mittit, quosdam ex equitibus, quosdam è libertis. *Itaque nec iudicia nec acta eorum rata, vocaríque poterant ad disquisitionem Principis aut Senatus: quoniam lege apud eos agi (vt ad rem, & solemniter loquar) nefas. apud magistratum solum populi Romani, próve magistratu actio legis fuit, vt Consules, Proconsules; Prætores, Proprætores: qui omnes è Senatu. apud equites non fuit, multo minus apud libertos. Inter equites excipio vnum Præfectum Ægypti, apud quem, vt Tacitus notat, lege agi permisit Augustus, decreto quodam singulari. Attamen procuratores isti prouinciis præerant, & ius sæpe in crimine & causâ capitis dicebant. Exemplum in Pontio qui Iudææ procurator (non enim illi prouinciæ propriè Præses) sententiam tulit de capite nostri capitis, Christi seruatoris: exempla in Petronio, Cumano, aliísque vulgò apud Iosephum. Idémque in ceteris minutis prouinciis factum, quibus regendis solus Procurator. quarum aliquot Tacitus recensuit* I. *Histor.* Duæ Mauretaniæ, Rhætia, Noricum, Thracia, quæque aliæ Procuratoribus cohibentur. *& præter eas notabis Alpium maritimarum Procuratorem, item Ponti,* * *Epiri, pluréque. Hæc clara satis & certa. Adhos Procuratores, Claudij, me iudice, accommodamus edictum, iubentis vt in prouinciis eorum decreta proinde rata sint ac si ipse statuisset. Nam ad fiscum solum si aptas: quid fiet communibus & latè conceptis Cornelij verbis?* Rerum, *inquit*, à procuratoribus suis iudicatarum. *paritérque indefinitè extulit Tranquillus*, quæ procuratores sui in iudicando statuerent. *Adde subsequentem omnem Taciti orationem: videbis non aliud eum indignari, quàm quòd iurisdictio communicata cum equitibus & libertis: de quo toties inter ordines olim certatum seditione aut armis erat. At procuratores qui rei familiari tantùm impositi, qui in prouinciis Proconsulum aut Legatorum: placuerunt* * *priuati erant, & insigne in eos exemplum à Tiberio editum, de quo Dio*: Καπίτωνα τὸν τῶν Ἀσίαν ἐπιτροπεύοντα εἰς τὸ συνέδριον ἐσήγαγε, καὶ ἐγκαλέσας αὐτῶ ὅπως ἐθαπώτας ἐχρήσατο, & ἄλλα τινα ὡς ἀρχὴν ἔχων ἔφευξεν, ἐτυγάδευσεν. ὁ γὰρ ἐξὸν τότε τοῖς τὰ αὐτοκρατορικὰ χρήματα διοικοῦσι πλέον, ἢ δὲν ποιεῖν ἢ τὰς νενομισμένας προσόδους ἐκλέγειν, καὶ ὥρει τὸν διαφορῶν ἔν τε τῆ ἀγορᾶ καὶ κατὰ τὰς νόμους ἐξ ἴσου τοῖς ἰδιώταις διακάζεσθαι. *Et Tacitus*: Procurator Asiæ Lucillius Capito accusante prouinciâ, causam dixit, magnâ cum adseueratione principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse. quod si vim Prætoris vsurpasset, manibusque militum vsus foret, spreta in eo mandata sua, audirent socios. *Planè ergo priuati. tunc quidem. Nam posteà ius acceperunt* * *de fiscali saltem pecuniâ cognoscendi, vt præmonui. Idq; Dio etiam adsignificans ait,* ὁ γὰρ ἐξὸν τότε

Non nimis exacta vulgata interpretatio.

Prouinciæ minores solis Procuratoribus rectæ.

Ij paullatim iura dicere ausi. Procuratores vice Præsidis.

Procuratores ex equite, aut libertino.

Ideò iure ipso acta eorum nò rata.

Præfectus Ægypti, supra ceteros ius habuit.

Iudæa Procuratores habuit, Syriæ attributa.

Aliquot Prouinciæ quæs solus Procurator præfuit.

* De Epiri procuratore loco Præsidis Arrian. in Dissert. Epict. lib. III. cap. IV. vocat ἄρχοντα τῆς Ἠπείρου.

* Ante Claudium quidem. nam posteà ampliarum & illorum ius.

* Etiam de lege Fabiâ, de plagiariis, ex constitutione Imp. M. Antonini. Vlpian. lib. IX. De offic. Proconsul.

τότε. *Hi posteriores Procuratores, multi erant, & sparsi per prouincias omnes: illi, pauciores dignioréque. Dio excipuas habere Proconsulum prouincias videtur ab administratione Procuratorum. Addit enim ad verba libri* LIII. *quæ suprà,* πλὴν καθόσον τὰς φόρους οἱ ἀνθύπατοι, παρ' ὧν ἀρχόντων ἐσπεράσθησαν. *quasi Proconsules reditus collegerint ipsi in prouinciis suis. Fallacia verba, quæ virum doctum nuper induxerunt, non me. Planissimè enim in Proconsulum etiam prouinciis procuratores. Dio ipse docet,* ἐς πάντα, *inquiens,* ὁμοίως τὰ ἔθνη τάττει ἑαυτῷ καὶ τῷ δήμῳ. *id est,* in omnes gentes, tam quæ Cæsari quàm quæ populo adtributæ. *Atqui prouinciæ omnes populi, Proconsulum fuêre. Vlpianus item de Off. procon.* Sanè, *inquit,* si fiscalis pecuniaria caussa sit, quæ ad procuratorem principis respicit, melius fecerit si se abstineat. *cuius vana & irrita monitio, si in Proconsulum prouinciis Procuratores nulli. Quæ ergo Dionis verborum vera mens? Non alia, quàm Procuratorem in aliis quidem prouinciis omnes reditus colligere, quia omnes Cæsaris fiscique sunt: at in Proconsularibus non omnes, quoniam* * *vectigalia quædam vetera ipse Proconsul colligat in populi ærarium vsúmque mittenda. Dictum satis, si addo. Procuratores solius rei, Rationales postea dictos, vt à prioribus illis distinguerentur. quoniam illi rempublicam etiam; hi solam priuatam tractabant, rationésque pecuniæ principalis.*

An in proconsulum prouinciis procuratores.

Fuisse videri.

Duplices in prouinciis quibusdã reditus.

* Quæ tamen videtur sustulisse Theodosius, & in fiscũ suum vertisse. Vide Symmachum lib x. ep. quinquages.

Mox alias per prouincias, & in vrbe pleraque concessa sunt.] *In vrbe Equitibus Romanis latè datum ius. vti ab Augusto Mæcenati in Præfecturâ vrbis, vti Præfecto Prætorio semper: quia is ex Equite ad tempora Vespasiani. Sed & Procuratoribus Cæsaris in vrbe aliquod ius, extra res fisci. Vlpianus:* Frequens est etiam legis Fabiæ cognitio in tribunalibus Præsidum: quamquam quidam Procuratores Cæsaris vsurpauerint, quàm Romæ tam in prouinciis.

Iurisdictio in vrbe apud quosdam Equites.

Vt Præf. Prætorio. Sed & Vigilum, sæpe inter equites. de quorum iurisdictione in Pandectis.

Seruiliæ leges.] *Plures eo nomine: sed vna Iudiciaria, quam tulit Q. Seruilius Cæpio consul. de quâ Cicero sæpius, & Asconius.*

Seruilij iudiciaria lex.

Matios posthac & Vedios.] *Vedium intellegit Pollionem, & C. siue Cn. Matium. Etsi libri hîc omnes ineptè,* Macchyos, *vel,* Matthios. *C. Matij, qui inter amicos Iulij Cæsaris, mentio Suetonij cap.* LII. Quæ scire C. Matiũ, C. Oppium reliquosq. Cæsaris amicos. *item Ciceroni ad Trebatium:* Quòd in C. Matij suauissimi doctissimique hominis familiaritatem venisti. *Et quia Cicero elogio doctissimi ornat, censui olim eundem esse cum illo qui Mimiambos & Iliada scripsit, quem Agellius Macrobiúsq. laudant, vt hominem impensè doctum. Sed tamen cum Cnæij prænomine: vti & apud Plinium Cn. Matius legitur inter amicos Augusti, lib.* XII. Cn. Matius ex equestri ordine Diui Augusti amicus. *Qui fortasse alius ab illo primo, & de quo hîc sermo. In lapide quodam geminatâ litterâ sculptum legi* P. MATTIVS. CHARITON.

C. Matius eques.

Idem vir doctissimus.

Amicus Augusti.

Libertos quos rei familiari præfecerat.] *Iuuare videtur eos qui Claudianum scitum ad Rationales tantùm referunt. Fustrà. Procuratores enim omnes primò rei familiari siue fisco præfecti, sed imago imperij quibusdam adiuncta.*

Procuratores initio, nõ aliud quàm Rationales.

Argiuos vel cum Latonæ parente.] *Certissima emendatio est & elegantis ingenij clara index, quam à Iosiâ Mercero accepi:* Argiuos vel Cœum Latonæ parentem. *Pater enim eius deæ* Κοῖος *vel* Κεῖος. *Hesiodus:*

Φοίβη δ' αὖ Κοίῳ πολυήρατον ἤλθεν ἐς εὐνὴν,
Κυσαμένη δ' ἔπεσε θεὰ θεῷ ἐν φιλότητι
Λητὼ κυανόπεπλον ἐγείνατο.

Et ab eo nomen ipsi insulæ datum. At de Xenophonte quod additur, est ille medicus cuius Diogeni Laërtio mentiõ in fine Xenophontis Socratici: Τεῖος, ἰατὸς Κῷος.

Piratico bello adiutum Antonium.] *Capio non de celebri notoq; Antonio, qui Triumvir: sed de M. Antonio, qui Curator oræ maritimæ cum infinito imperio, sub initia Piratici belli. de quo illud Sallustij innotuit,* M. Antonius perdundæ pecuniæ genitus, vacuusque à curis nisi instantibus. *Vide Ciceronem, & Asconium, in Verrem.*

PAG. 124.

Antonius curator oræ maritimæ.

Byzantium in extremâ Europâ posuere Græci.] *Pleraque Historia Spartanis adscribit conditam hanc nobilem vrbem, & fatalem imperiorum sedem. Iustinus & Isidorus à Pausaniâ rege; Claudianus à Byzante quodam non obscurè exstructam vult: in Eutropium lib.* II.

Byzantiũ quis condidit.

——hoc Byzas Constantinusque videbunt? *In Ioanne Sarisbarienſi de nugis Curialium (in quo centone multos pannos purpuræ agnosco, & fragmenta æui melioris) lego:* Chilon Lacedæmonius iungendæ societatis caussâ missus Corinthum, duces & seniores populi ludentes inuênit in aleâ. Infecto itaque negotio reuersus est, dicens se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructo Byzantio clarescebat, hac maculare infamiâ, vt dicerentur cum aleatoribus contraxisse societatem. *At alij non conditam à Pausaniâ, sed saltem expugnatam tradiderunt; inter quos Æmilius Probus.*

De Sarisbariẽsi, siue Salisberiẽsi, iudicium.

Quòd priores illuc aduecti, præuisâ locorum vtilitate, peiora legissent.] *Ad sententiam fortasse aptius,* parum visâ locorum vtilitate. *Ideò enim cæci, oraculo dicti. Apud Strabonem*

Chalcedonij cur cæci dicti.

Strabonem denarrata tota res, lib. VII. τὸν Ἀπόλλω, *inquit*, φασὶ τοῖς κτίσασι τὸ Βυζάντιον ὕστερον, μὴ τῶν ὑπὸ Μεγαρέων Χαλκηδόνος κτίσιν, χρησηριαζομένους, πρῶτον ἄξαι ποιήσασθαι τὴν ἵδρυσιν ἀπ' ἐναντίων τῆς τυφλῶν. τυφλοὺς καλήσαντας τοὺς Χαλκηδονίους ὅτι πρότερον πλεύσαντας εἰς τοὺς τόπους ἀφέντες τὰ πέραν κατασχεῖν, πολὺ πλείονος ἔχεσθαι, εἶλον δὲ τῶν λυσιτελεστέρων.

Quia piſcium vis in Pontum erumpens.] *Falſa lectio: damnata ab hiſtoriâ, & à libris. Nam libri omnes*, vis piſcium in Metapontum erumpens. *Ex quis verè corriges*, vis piſcium innumera Pontum erumpens. *Ita ſcilicet res eſt. copia iſta piſcium* (Pelamydes *ſunt*) *non intrantes è mari Ægæo Pontum, vt vulgata lectio ſuadet, ſed exeuntes erumpentéſque capiuntur. Fœtura enim eorum in paludibus Mœotidis eſt; atque inde adulti, grege facto, Pontum Propontidémque intrant. atque ibi captura. Strabo clarè lib.* VII. *ſuper hac ipsâ re atque piſce:* θυνᾶται δὲ τὸ ζῶον, (*Pelamydem intellegit*) ἐν τοῖς ἕλεσι τῆς Μαιώτιδος. ἰσχύσαν δὲ μικρὸν, ἐκπίπτει διὰ τὸ στόματος ἀγεληδὸν, καὶ φέρεται πᾶσαν τὴν Ἀσιανὴν πίονα μεχρὶ Τραπεζοῦντος καὶ Φαρνακίας. *Et poſt pauca addit:* ἐπειδὰν δὲ ἤδη σωμάτων τῶν κυπρίδων, καὶ πᾶσαλλάξη ταύτας, ἐκ τοῦ Χαλκηδονιακοῦς ἀκτῆς, λευκή τις πέτρα προαπίπτουσα φοβεῖ τὸ ζῶον, ὡς τὸ πρῶτον εἰς ἐπιπρεπείαν τρέπεσθαι. πᾶσαλαβὸν δὲ ὁ ἐνταῦθα ῥᾳδίως ἅμα καὶ τῆς τόπων δύσεως, ὄντων πρὸς τὸ τὸ ἐκεῖ ῥᾶον τῆς θαλάττης, ὅτι τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ κέρας τετράφθαι φυσικῶς, σωτελαύνει δεῦρο, καὶ παρέχει τοῖς Βυζαντίοις καὶ τῷ δήμῳ τῆς Ρωμαίων πρόσοδον ἀξιόλογον. *Eadémque ex Ariſtotele colliges lib.* VIII. *De Hiſtoriâ animalium, cap.* XIII. *Pliniani codicis mendam non ſileo in hac narratione lib.* IX. *cap.* XV. Eſt in Euripo, *ait*, Thracij Boſpori, in ipſis Europam Aſiamque ſeparantis freti anguſtiis, ſaxum miri candoris, à vado ad ſumma perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Aſiæ. Huius adſpectu repentè territi, ſemper aduerſum Byzantij promontorium, ex eâ cauſsâ appellatum Chryſoceras, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantij eſt, magnâ Chalcedonis penuriâ. Opperiuntur autem Aquilonis flatum, vt ſecũdo fluctu excant è Ponto: nec niſi intrantes Pontum Byzantij capiuntur. *Quid? *non capiuntur niſi intrantes Pontum? contrà antè dixit, capi exeuntes è Ponto, non intrantes. quod veriſsimum eſt. Itaque alij vice Ponti*, Propontidem *ſubſtituunt: Pincianus totum locum reſcribit confidentiùs*, nec niſi infantes tunc Byzantij capiuntur. *Fortaſſe verius, ſimplicius certè*, intrantes portum Byzantij, *vt ad ipſum oppidum, & in portu fuerit ea captura. Nam Cornu illud ad quod deferebantur, fuit* πρόσοχες τοῦ Βυζαντίῳ τείχη, *vt Strabo ait: imò, vt Plinius, in ipſo illo promontorio quod Cornu vocant, Byzantium vrbs. Atque ibi in multos ſinus ſciſſum, tamquam ramos* (εἰς ὃς ἐμπίπτουσα ἡ πλημμὺς ἁλίσκει) *faciebat vrbi illi portum. Strabonem vide.*

Correctus Tacitus.

Pelamydes vbi natæ. Vbi captæ.

Menda in Plinio.

Arbittio noſtro, ſublata. Cornu, & ad id portus Byzantiorum.

* *Ad correctionem noſtram, & exitum piſcium è Ponto, facit valdè Salluſtij locus, apud Seruium lib.* IV. *& Iuuenalis interpretem Sat.* IV. Quâ tempeſtate vis piſcium Ponto erumpit. *Tamen, ne callidè diſſimulem, vulgatam lectionem D. Ambroſius affirmare videtur, Hexam. libro* V. *capite* X. Piſces, *inquit*, ex plurimis locis, à diuerſo ſinu maris, innumeri, velut communi conſilio conuenientes, coniuncto agmine flatus Aquilonis petunt, & ad illud Septentrionalium mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, ſi aſcendentes videas, rheuma quoddam eſſe. ita proruunt, fluctuſque interſecant, per Propontidem in Euxinum Pontum violento impetu profluentes. *Sed mox addit, ingruente hieme, & poſtquàm ibi fœtificauerint, immenſo agmine regredi. Vide locum: & vtramuis lectionem defendi poſſe, tu defendes.*

Vtrauis lectio proba.

Bellum Thracium & Boſporanum.

Thracio Boſporanóque bello recens feſſos.] *Thracium bellum intellegit, quod cum Thracibus montanis geſtum, duce Poppæo Sabino; Boſporanum, quod cum rege Mithridate. De illo, noſter lib.* IV. *de hoc, ſuprà, iſto ipſo libro.*

Examina apũ, mali oſtenti.

Faſtigio Capitolij examen apum inſedit.] *Quod ſemper inter portenta: cùm viſum loco inſolenti. Silium Italicum emendari velim libro* VIII. *de prodigiis quæ ante pugnam Cannenſem:*

Obſeditque frequens caſtrorum limina bubo:
Nec denſæ trepidis abſunt ſe inuoluere nubes
Ceſſaruntque aquilis: non vnus crine coruſco
Regnorum euerſor rubuit lethale cometes.

Silius Italicus emendatus.

ſcribíque: Nec denſæ trepidis apium ſe inuoluere nubes Ceſſarunt aquilis. *Nubes apium, examina vocat, quæ inſederunt ſigna. Quod ſequitur*, Suis fetus editus *libris omnibus erat*, fetum editum: *& fortaſſe nominandi caſu ſic dixerint etiam antiqui.*

Fetum, genere neutro.

Perditâ prius Domitiâ leuibus & muliebribus cauſſis: quia Lepida minore Antoniâ genita, auunculo Auguſto, Agrippinæ ſobrina prior.] *Nemo tam inconſpectus in legendo, qui vitium non videat malè hærentis & incoibilis orationis. Domitia, inquit, perdita eſt: & ſubdit quaſi de aliâ, quia inter Lepidam & Agrippinam æmulatio exercebatur. Corrige verò, & reduc aberrantem vocem*: perditâ prius Domitiâ Lepidâ leuibus & muliebribus cauſſis: quia minore Antoniâ genita. *Scilicet Cn. Domitio duas fuiſſe filias, quarum vtraque*

Tranſpoſitum verbum.

Domitiæ duæ.

Domitia

Domitia gentis nomine dicta: sed vtinor, de quâ hîc, discriminandi causſâ, cum Lepidæ cognomine. *Ea nunc ad mortem adacta. Suetonius Nerone, cap.* VII. Amitam Lepidam ream testimonio coràm adflixit, gratificans matri à qua rea premebatur. *At Domitia altera superuixit, & mentio eius lib.* XIII. *éstque veneno sublata à Nerone, paullo post mortem matris. Vide Suetonium Ner. cap.* XXXIV. *& Xiphilinum.*

* Est illa ipsa Lepida quæ mater Messallinæ, vt docui suprà: quæ etiã Ap. Silano post nupta fuit.

Minore Antoniâ genita.] *Culpant me quòd non scripserim,* maiore. *Non me, sed Tacitum. Ita enim iterum sensit scripsítque noster lib.* IV. *Annal.* Cn. Domitius electus cui minor Antonia Octauiâ genita in matrimonium daretur. *At enim Suetonius & Plutarchus aliter. Quid ergo? nouum est, vt dissensus aliquis scriptorum sit? Et tamen Plutarchus clarè id non dicit: clarè Suetonius, fateor, plus vno loco. sed cur arbiter ego inter eos sim? Soluo me iudicatu isto; & bono veteríque ritu, iuro mihi non liquere.*

Ex Dione IX. De maiore minoreque Antoniâ, Tacitus apertè Suetonio dissidet.

Agrippinæ sobrinâ prior.] *Siue quod Iurisconsulti suggerunt,* sobrinâ propior: *etsi eadem vis alteri illi voculæ. Lepida autem Germanico patri Agrippinæ, consobrina fuit. Filiæ ergo Germanici, Lepida sobrinâ propior. Res satis clara ex Stemmate nostro Augusti.*

Sobrina propior, quæ.

Impudica, infamis, vinolenta.] *Malim,* violenta: *vt superba & commota animo vtraque fuerit. De vini notâ nihil legi.*

Quòd coniugium principis deuotionibus petiuisset.] *Id est, coniugem. Nam vt Claudij coniugium ipsa ambierit, non lectum. Abusæ ergo vetitis artibus ad perniciem Agrippinæ. Sic Seruitium pro seruo, & matrimonium pro matronâ* alibi notaui, *& Clientelas pro clientibus in Tacito.*

Coniugium, pro coniuge.

* In Liuio lib. X. *Et conuocatis plebeiu matrimoniu, conquesta de iniuriâ patriciarũ,* &c.

Pares iterum accusandi causſas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullum principi meritum.] *Ita hæc distinguenda sunt: etsi suspecta mendi.*

Sinuessam pergit.] *Sinuessanæ aquæ lib.* I. *Histor. & Plinio lib* XXXI. *commendatæ, ob vim quamdam salubrem.*

Inferre epulas & explorare gustu solitus.] *Sic libro* XIII. Quia cibos potusque eius dilectus ex ministris explorabat. *Cui id munus, is passim in lapidibus dicitur, Prægustator: in quodam etiam,* A. POTIONE. *Athenæus lib.* IV. ὃν νῦν καλοῦσιν οἱ Ρωμαῖοι προγεύστην, τότε οἱ Ἕλληνες προτένθλων ὠνόμαζον. *Mos qui liberâ rep. ignotus Romanis: quem tamen cœpisse coniicio ab Augusto, non vano argumento lapidis qui Romæ:*

PAG. 125. Prægustator, viris principibus.

Quãdo is mos cœpisse videatur.

GENIO
CAELI. HERODIAN.
PRAEGVSTATOR
DIVI AVGVSTI
IDEM. POSTEA. VILLICVS. IN
HORTIS SALLVSTIANIS
DECESSIT. NONIS. AVGVSTIS
M. COCCEIO. NERVA
C. VIBIO. RVFINO COS.

Tenuítque Tiberius, de quo lego: TI. CLAVDIVS. FLAMMA. CLAVSVS. TI. AVG. PRAEGVSTATOR. *& deinceps alij. Traductum morem opinor à Persis maximè, de quîs Xenophon lib.* I. παιδείας. οἱ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι, ἐπειδὰν ἐνδιδῶσι τὸ φιάλιον, ἀξύσαντες ἀπ' αὐτῆς τῷ κυάθῳ, εἰς τὸ ἀριστερὸν χεῖρα ἐγχέαμενοι, καταῤῥοφῶσιν, ἵνα δὴ εἰ φάρμακα ἐγχέοιεν, μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς. *Vbi & ritum habes prægustandi.*

Traductum à Persis esse.

Promisso donatiuo ad exemplum paternæ largitionis.] *Promisit ergo viritim* quinadena sestertia. *vt Suetonius in Claudio expressit cap.* X. *siue vt Iosephus,* quina millia drachmarum. *Nam quod olim ex Dione dixi, de centenis nummis: erraui. ea enim donatio à Claudio vsurpata singulis deinceps natalibus imperij sui.*

Claudij & Neronis largitio.

I. LIPSI

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM XIII. ANNALIVM COMMENTARIVS.

PAG. 126. PRIMA nouo Principatu mors Iunij Silani.] *Crebra in historiâ horum temporum mentio Silanorum, & confusa: quæ, cautio mihi est, ne turbet iuuentutem. Eâ re, non stemma quidem eius familiæ ponam (arduus ille & fortasse vanus labor:) sed illustrissimos quosque, quo Imperatore, quóque exitu fuerint, exsequar, cum temporum notâ. Exordio à Tiberio principe: quia quæ suprà, nihil ad Spartam meam.*

Silanorum aliquot cõlectio.

C. IVNIVS. C. F. SILANVS. *Consul fuit cum P. Cornelio Dolabellâ anno* DCCLXII. *sub Augusto: Proconsul Asiæ, sub Tiberio, damnatúsque repetundarum & proiectus in Cytheram insulam. Tacit. lib.* III. *Annal.*

C. Silanus.

M. IVNIVS M. F. SILANVS. *Consul fuit sub Tiberio,* DCCLXXI. *Proconsul Africæ fuit, auctore Tacito lib.* IV. *Histor.* Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens. *Socer fuit Caïj Caligulæ, & ab eodem interfectus. Suetonius cap.* XII. *&* XXIII. *item Dio.*

M. Silanus.

D. IVNIVS M. F. SILANVS, *Marci prioris frater. Is adulter in Iuliâ nepte Augusti, in exsilium iuit; rediítque per gratiam & potentiam M. fratris sui. Fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Tacit. lib.* III. *Annal.*

D. Silanus.

AP. IVNIVS SILANVS. *Consul fuit sub Tib. anno* DCCLXXX. *Consocer Claudÿ dicitur Suetonio, propter L. Silanum filium eius Octauiæ sponsum. Proconsul Hispaniæ, & maritus Lepidæ matris Messallinæ. à Claudio, incerto crimine, occisus. Dio* LX. *Sueton. cap.* XXIX. *&* XXXVII.

Appius Silanus.

Eius duo filÿ L. SILANVS, *&* M. SILANVS. *Lucius, gener Claudÿ fuit, Octauiæ sponsus, Agrippinæ artibus ad mortem actus. Marcus consul fuit cum Valerio Asiatico, anno* DCCXCIX. *in quo error insignis Onufrÿ, qui Asiatico collegam dat Messallam. quem Dio refutat & Fasti Græci. Proconsul Asiæ fuit, & à Nerone nunc interfectus. De eo Plinius lib.* VII. Diuus Augustus, in reliquâ exemplorum raritate, neptis suæ nepotem vidit genitum quo excessit anno, M. Silanum: qui cùm Asiam obtineret post consulatum (*malim scribi*, proconsulatu) Neronis principis successione, veneno eius sublatus est. *Etsi Plinius scelus hoc Neroni adscribit, quod noster reiicit in matrem.*

M. Silanus, qui maiore natu quàm Lucius.

Plinius obiter correctus.

Fuit & D. IVNIVS SILANVS, *consul anno* DCCCVI.

Segnis & dominationibus aliis adeò fastiditus, vt C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit.] *Vereor vt scriptori nostro constet ratio. Non enim in hunc M. Silanum expetit Caïj dictum: sed in illum alterum, qui eius socer. Dio clarè:* ὁ δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ Μᾶρκος Σιλανὸς, ἐπειδὴ βιαίως ὑπ' αὐτοῦ ὑπό τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς εὐγλωσσίας ἦν, ἑαυτὸν κατεχρήσατο. ὁ δὲ Γαΐος τότε ἄλλα ἰσχυρῶς προεπηλάκιζε, (καίτοι ἔτι καλῶς ἐκεῖνα φρονῶν, ὥστε καὶ χρυσῆν αὐτὸν πρόβατον ὀνομάζειν) καὶ ὅπως μηκέτι πρῶτος ἐπιφθέγξηται, *&c. Cui vt adsentiar, ætas Silani me inducit. Natus enim est extremo, vt Plinius ait, Augusti anno: à quo ad hunc diem anni dumtaxat quadraginta sunt. Non ergo in eâ ætate hic adolescens formidini aut contemptui aliis dominationibus esse potuit. cuius adhuc* ἀδὲς λόγος. *Sed vt in homine Tacitus, sic in dicto aberrat Græcus. Putat enim laudis honorísque fuisse: quod reuerâ probri fuit, & falsè iactum in hominem diuitem, sed ignauum, hebebem, ouiculam meram.*

Tacitiφάλμα.

Et in eâdem historiâ, Dionis.

Fratri eius L. Silano.] *Conuenit cum historiâ: tamen libri scripti,* C. Silano.

Quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat.] *Præit ad stemma aliquomodo Plinius, qui eum nepotem scribit Augusti neptis. Atqui Augusto è Iuliâ filiâ neptes duæ, Iulia & Agrippina. E Iuliâ hunc deriuo, hoc modo:*

Ab Augusto deductus Silanus.

IVLIA, *Aug. F. cui vir M. Agrippa.*
- IVLIA, *cui vir* L. Æmilius Paullus. Suet. *Aug. c.* LXIIII.
  - ÆMILIA LEPIDA *proneptis Augusti. Suet. cap.* XXVI. *in Claud. cui vir* AP. *Iunius Silanus. claro argumento, quia Sueton. eum consocerum Claudÿ vocat. Postea tamen alteri Lepidæ maritus, quæ mater Messallinæ. Ex Dione.*
    - M. SILANVS *de quo hîc.*
    - L. SILANVS *Claudÿ gener.*

Stemma hoc satis certum est. Ne fallat te tantùm Dio, qui Lepidam matrem Messallinæ, vxorem tribuit

tribuit Appio: ſed ſub finem vitæ. At M. ille Silanus Auguſti abnepos genitus fuit vtuo Auguſto. Appium hunc Silanum intellegit Auguſtus in epiſtolâ quadam, vocatque adfinem Claudÿ ob hoc matrimonium, apud Sueton. Claud. cap. IV. Curare eum ludis Martialibus triclinium ſacerdotum non diſplicet nobis, ſi eſt paſſurus ſe ab Silano filio-homine ſibi adfini admoneri, nequid faciat quod conſpici & derideri poſſit.

Lepida Domitia, ſecunda Appij vxor.

P. Celerius eques Romanus.] *Infrà*, P. Celer *dicitur*. P. Celerem accuſante Aſiâ, quia abſoluere nequibat Cæſar, traxit, ſenectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconſule. *Hîc ergo corrige.*

P. Celerius.

Signum more militiæ petenti Tribuno dedit.] *Signum ſiue Teſſera ſemper Tribunis data, etiam rep. antiquâ. Liuius lib.* XXVIII. Forma tamen Romanorum caſtrorum conſtabat, quòd Tribunos & iura reddere in principiis ſinebant, & ſignum ab iis petebant, & in ſtationes ac vigilias ordine ibant. *Dabatur à Conſule, Prætore, eóve qui exercitui toti præerat. Idem Liuius*: In Prætorio tetenderunt Albius & Atrius, claſſicum apud eos cecinit, ſignum ab iis petitum eſt. *At Prætorÿ Tribunus à ſolo Principe. Ideò ſuprà lib.* I. *inter ſigna accepti imperÿ Tacitus poſuit*: Defuncto Auguſto ſignum prætoriis cohortibus vt Imperator dederat. *Formam dandæ teſſeræ petendæque in parte expreßit Appianus* IV. *Ciuilium*: καὶ ὁ Λοῦκιος, *inquit*, ἔπεμψε τοὺς χιλιάρχους τὸ σωθησόμενον τῆς στρατιᾶς ληψόμενος ὥδε παρὰ τοῦ Καίσαρος, οἱ δὲ ἔφερον ἀπὸ τῆς ἀριθμοῦ τοῦ στρατοῦ, καθὰ καὶ νῦν ἔθος ἐστὶ τοῦ αἰτοῦντος τὸ σωθησόμενον χιλίαρχον, ἐπιδείξασθαι τῆς βασιλείου βιβλίου ἡμέρου τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ παρόντος. *Atque olim ea data videtur ſine voce, inſcripta vel inſculpta breui ligno; vnde Teſſeræ nomen. de quo Polybium adi lib.* VI. *at ſub Impp. vocale id ſignum. Dabant autem plerumque nomina deorum, aut heroum: etiam Græci. Pauſanias lib.* X Cùm vtrimque à ducibus de more militi teſſeræ darentur, fortuitu ad oraculi verba appoſitæ datæ ſunt, à Theſſalis Itonia Minerua, à Phocenſibus gentis auctor Phocus. *Etiam Perſæ, ſi Xenophonti fides libro* VII. παιδείας. *&* III. *vbi à Cyro teſſera data* Ζεὺς σύμμαχος καὶ ἡγεμών. *aut* Ζεὺς σωτὴρ. *Suetonÿ loci bini non ſani in hac re. alter Cal. cap.* LVIII. Signum, *ait*, more militiæ petiſſe: & Caio Iouem dante, Chæream exclamaſſe, Accipe ratum. *vbi reſtituo magnanimi viri vocem litterâ additâ*, Accipe* iratum. *alter cap.* LVI. Solitus modò ſignum petenti, Priapum aut Venerem dare; modò oſculandam manum offerre formatam commotamque in obſcænum modum. *Libri vett.* commitamque, *aut*, cammatamque. *Scribo*, gammatamque. *Gammata manus, inſertis commixtíſque digitis ad formam eius litteræ: qui mos in Italiâ & nunc. Sic lapides Gammati, non ſolùm qui inſculptum Gamma habebant, ſed qui litteram eam exprimebant tranſuerſi. Scriptor Gromaticus*: Solent termini occurrere, qui lapides tam longiores ſunt quàm qui latiores ſequendi: hoc eſt, aut ſi curſum dirigunt lineares, aut ſi gamma faciunt tranſuerſi. *Malo etiam in Suetonÿ verbis*, obſcænum nodum, *quàm modum. Facit ad lucem infamis huius ſigni Lampridÿ locus Eligabalo:* Neque vmquam verbis pepercit infamibus, cùm & digitis impudicitiam oſtentaret, nec vllus in conuentu & audiente populo eſſet pudor. *Scies amplius tu tiro, Teſſeram duplicem fuiſſe: vnam quæ ad excubias, alteram quæ ad pugnam. De poſtremâ Tacitus lib.* III. *Hiſt.* Eadem vtrâque acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ ſignum.

PAG. 127.

Signum militiæ à Tribunis datum militi.

Tribunis ipſis à Duce.

Aut Romæ ab Imperatore.

Ratio dandæ teſſeræ.

Cur ſic dicta.

Deorum nomina crebra pro ſigno.

Suetonius correctus.

*Solemus enim quibus malè precamur cupimuſq. factũ, Iouem iratum optare.

Iterum is correctus.

Gammata manus, Italorum ritu.

Gammati lapides.

Decreti & à Senatu duo lictores, Flaminium Claudiale.] *At Liuiæ decretus lictor tantùm vnus, & idipſum recuſante Tiberio. Flaminium Claudiale quomodò ad honeſtandam facit Agrippinam? Credo vt ipſa Flaminia Claudÿ eſſet: exemplo Liuiæ quæ Auguſti. Nam eam ſacerdotem Auguſti fuiſſe docui ad lib.* I. *velímque addi Paterculi locum, quem viri docti emendare conati fruſtrà, lib.* II. Liuia Romanarum eminentiſſima, quam poſtea coniugem Auguſti vidimus, quam tranſgreſſi ad eos ſacerdotem ac filiam. *Legunt*, quin tranſgreſſa ad deos ſacerdotem pænè habuit ac flaminem. *quaſi ad Liuiam ipſam referenda ſint, quæ mortua cæleſti religione culta per flamines ac ſacerdotes. Campas loquuntur & floccos: tu lege mecum*, quàm tranſgreſſi ad deos. *Liuia enim eſt, Liuia, quæ mariti ſui in deos relati & ſacerdos fuit & filia. Satis dictum ſuprà.*

Agrippinæ Flaminia Claudij.

Correctus Velleius.

C. Cæſaris turbata mens dicendi vim non corrupit.] *Qui etiam libros ſcripſit De arte dicendi vt vult Suidas*: Γαΐος Καῖσαρ ὃς ἐπεκλήθη Καλιγόλας, ῥητορικὰ πεζὰ ἔγραψε ὡς μαίνεσθαι. *quem tamen puto ego falli: eóſque Germanici fuiſſe.*

Caligulæ libri de Arte dicendi: vt Suidas vult.

Publicæ prouinciæ adſisterent.] *Spectat ad diuiſionem Auguſtæam. Claudius pleraque omnia ad ſe traxerat: at Nero populi prouincias (eæ enim publicæ) earúmque controuerſias ſolus Conſulibus curæ fore: ſe Cæſarianis prouinciis, in quibus exercitus, velle conſulere prædixit.*

Publicæ Prouinciæ, ſiue populi.

Illi patrum aditum præberent.] *Non muto. Conſules, inquit, præbeant prouincialibus aditum Patrum. At hæc oratio Senecæ adeò grata Patribus, ait Xiphilinus,* ὥστε καὶ ἐς ἀργυρᾶν στήλην ἐγγραφῆναι, καὶ ἐν ταῖς νέαις τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἀρχαῖς ἀναγινώσκεσθαι ψηφισθῆναι: vt in argenteam columnam inciſa ſit, & Kalendis anni noui cùm Conſules ineunt ex decreto deinceps lecta. *Nec nouum id Senatus decretum: excipio de argento. Nam & anteà ſemper Principum orationes*

Oratio Neronis in argẽtum inciſa.

Anteà Principum orationes in æs.

in æs inciſæ, & Kalendis Ian. recitatæ. Morem quem non nimis notum ſuggerit mihi Dio lib. vltimo: τότε δὲ λόγους τινας ἐν τῇ γερουσίᾳ τοῦ τε Αυγούστου καὶ τοῦ Τιβερίου κατὰ δόγμα ἀναγνωσκομένους, ὥστε καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας τὰς βουλὰς συνεστάναι, ἐπαῦσεν, ἀρκεῖν εἰπὼν φήσας, ἐν τῇ στήλαις αὐτοὺς ἐγγεγράφθαι. *id eſt:* Cùm legerent in Senatu Orationes quaſdam Auguſti & Tiberij ex decreto, ita vt ad veſperam Senatus detineretur, legentes Claudius inhibuit: ſufficere dicens, quòd eæ in columnis inciſæ eſſent. *Lucem hinc do Pliny Panegyrico:* Acclamationes noſtras, *inquit,* nequa interciperet obliuio, P. C. in publica acta mittendas, & incidendas in ære cenſuiſtis. Antè Orationes principum tantùm eiuſmodi genere monumentorum mandari æternitati ſolebant: acclamationes quidem noſtræ parietibus Curiæ claudebantur. *Et ab hoc ritu eſt, quod Q. Haterius apud Tacitum lib.* III. *cenſet* eius diei Senatuſconſulta aureis litteris in curiâ figenda: *Ingerunt & Iuriſconſulti, apud quos locis aliquot Orationes hæ Principũ laudatæ. Sed nec ab aliâ cauſſâ euenisſe crediderim, quòd Claudij oratio Lugduni noſtro æuo reperta in tabulâ æris.*

Plinius illuſtratus.

Quæſtoria munera.

Ne deſignatis quidem Quæſtoribus edendi gladiatores neceſſitas eſſet.] *Pertinet ad abolendum Claudij ſcitum, qui, auctore Dolabellâ, ſanxit* ſpectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecuniâ eorum qui Quæſturam adipiſcerentur: *ait Tacitus lib.* XI. *Vbi ſuſpecta vox,* adipiſcerentur. *Cur enim hîc* ἐμφατικῶς *ſcriptum,* Ne deſignatis quidem: *niſi quòd anteà ex eâ ſanctione, dabant etiam Candidati? Atque ita in Lampridij Alexandro lego:* Quæſtores candidatos (*malim* Quæſturæ) ex ſuâ pecuniâ iuſſit munera populo dare, ſed vt poſt Quæſturam Prætura acciperent. *Ceterùm hoc Neronis decretum aboleuit iterum Domitianus: de quo Suetonius cap.* IV.

Taciti ſuſpecta iure verba.

Qui in palatium ob id vocabantur.] *Puto in templum* Apollinis Palatini. Suprà lib.* II. Quattuor filiis ante limen Curiæ adſtantibus, cùm in Palatio Senatus haberetur.

* Vide Sueton. Aug. c. XXIX.

Vt adſtaret abditis à tergo foribus velo diſcreta.] *Melius,* obditis. *Intellegit autem vela quæ prætenta foribus: quibus etiam Claudius ſe texit. Sueton. cap.* X. Prorepſit ad ſolarium proximum, interque foribus prætenta vela ſe abdidit. *Et Elagabalus, narrante Lampridio:* Subito militum ſtrepitu exterritus, in angulum ſe condidit, obiectuque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, ſe texit. *Iulius Pollux deſcribit lib.* X. ὁ δὲ μὴ τὸ κοιτῶνος ἐπὶ τῆ θύρᾳ, παραπετάσματον σοι δοκεῖ, εἴτε ἁπλῆν εἴη τὸ ἀνάπέτασμα λινοῦν ἐξ ὀθόνης, εἴτε καὶ πολύχρων. *Id velum leuabatur, in admiſſionibus. Seneca, epiſt.* LXXXI. Non crepuit ſubinde oſtium, non alleuabatur velum. *Lampridius in Alexandro:* Salutabatur quaſi vnus de Senatoribus, patente velo, admiſſionalibus remotis. *Inde apud Icτους cauſſas cognoſcere leuato velo; id eſt palàm omnibus admiſſis, l.* V. *C. De naufragiis:* De ſubmerſis nauibus decernimus vt leuato velo iſtæ cauſſæ cognoſcantur. *Ad hæc & talia vela facit lapis vetus Romæ:*

Vela cubicularia.

Leuari ſolita venienti.

Leuato velo cognoſcere.

T. I. CL. THALLVS.
PRAEPOSITVS VELARIORVM
DOMVS AVGVSTIANAE.

Velaria.

Erant tamen & alia vela in cænationibus arcendi frigoris, itémque ornatus cauſſâ: de quibus Seneca lib. IV. *Quæſt. Natur. & Tertullianus De habitu muliebri.*

Quod viſum arceret, aditus non adimeret.] *Imò verò adimebat aditus: nec adiri conſpicive Agrippina voluit. Scribo,* auditus. *veriſimè.*

Correctus Tacitus.

Eſcendere ſuggeſtum.] *Probiſſima vox, & repperi ita in Farneſiano: ſicuti paullo pòſt in Vatic.* anquirebant. *Nemo autem tinctus hac meliori litteraturâ, cui non iſta hodie nota.*

Eſcendere.

PAG. 128. Duos veteres reges Agrippam & Iocchum.] *Agrippam intellegit Agrippæ filium, cognomento Iuniorem: qui Galilææ, Trachonitidis, & partis Iudææ rex. de quo Ioſephus lib.* XX. *ſatis. Sed Iocchus iſte quis? Vtrum* Bocchus *reſcribendum? an potius, expletâ voce,* Antiochus? *Quod verum cenſeo. Intellegit Antiochum regem Commagenes & in parte Ciliciæ. de quo Ioſephus libro* XIX. Αντίοχον δὲ ἣν εἶχεν βασιλείαν ἀφελόμενος, Κιλικίας μέρη τινι, καὶ Κομμαγηνῆ δωρεῖται. *Et Dio lib.* LX. *Confirmat eam ſcripturam noſter infrà, qui in auxiliis Corbulonis Antiochum nominat: iterátque hoc mandatum.* Simul, *inquit,* Antiochum regem monet proximas ſibi Præfecturas petere. *Vaticano tamen eſt,* Lochium.

Agrippa rex.

Antiochus rex

Minorem Armeniam Ariſtobulo.] *Ioſephus* XX. τῷ δὲ μικρᾶς Αρμενίας ἀρχὴν, Αριστόβουλος Ηρῴδου δὲ Χαλκίδος βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐγχειρίζεται. *& addit, id factum τῷ πρώτῳ δὲ Νέρωνος ἀρχῆς ἔτει, conuenienter planè cum Tacito.*

Ariſtobulus rex.

Sophenem Sohemo.] *Neſcio an idem ſit qui à Caio conſtitutus Arabum Ituræorum rex, auctore Dione. Sed apud eum* Σοαῖμος *dicitur: & fortaſſe ita hîc ſcribendum.*

Soæmus rex.

Quadratum Vinidium.] *Numidium, vt ſuprà.*

Apud Egas ciuitatem Ciliciæ.] *Libri mei,* Ægæas, *& rectè. Id enim Ciliciæ opidum. Strabo,* μετὰ δὲ Μαλλὸν, Αἰγαῖαι πολίχριον ὕφορμον ἔχον. *id eſt:* Poſt Mallum Ægææ opidulum, quod ſtationem nauibus habet.

Ægææ opidulum.

Super

Super experientiam ſapientiámque, etiam ſpecie inanium validus.] *Reſtitui, meo animo, verè. Corbulo, inquit, non ſolùm verâ virtute ſapientiáque magnus, ſed etiam animos allicere peritus ſpecie inanium; id eſt, geſtibus, verbis, habitúque externo. At noſtri Cenſores quàm hîc mente, vt ait ille, exſensâ! Beatus legit,* ſpẽ animûm validus. *pro animorum inquit. Vertranius,* ſpe immanium, *ſcilicet rerum. Cum bonâ gratiâ, abite quæſo, & cucurbitas pingite.*

Externi mores, ad ſpeciem.

Quo bellum ex æquo modo parare.] *Niſi fallor,* τὸ modo, παρέλκει.

Ob res à Quadrato & Corbulone geſtas laurum faſcibus Imperatoriis addi.] *De faſcibus Imperatorum ſiue Principum (nec enim alios hîc intelleges) docebo iuuenes: fors fuit, & quoſdam ſenes. Olim non niſi magiſtratus populi Romani, aut qui cum imperio in prouinciis, faſcibus vſi. Quid ergo Princeps in vrbe, ſi nullum gereret ordinarium magiſtratum? Nihilo ſecius faſces duodecim illi. Origo rei ab Auguſto; cuius honori Senatus decreuit anno vrbis* DCCXXXV. *vti Conſulari poteſtate ſemper eſſet, faſcibúſque duodecim vteretur. Dio* LIIII. ὁ δὲ Αὔγουστος τῷ τῆς ὑπάτου ἐξουσίᾳ διὰ βίου χρᾶσθαι, ὥστε καὶ τὰ δώδεκα ῥάβδοις ἀεὶ καὶ παντάχοῦ χρῆσθαι, καὶ ἐν μέσῳ τῷ ἀεὶ ὑπατευόντων ὅπη τὸ ἀρχικὸν δίφρον καθέζεσθαι. *Eúmque morem tenuerunt Principes ſecuti: ita vt laurum tamen faſcibus non adderent, niſi in victoriâ: vti hîc factum. At ſtatim per adulationem irrupit, vt omnium Principum faſces, & ſemper laureati eſſent. eáque notâ maximè diſtinctus à vulgo Princeps. Herodianus de Gordiano lib.* VII. εἵπετο δὲ αὐτῷ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπὴ, τῆς μὲν στεφανωτῶν καὶ δορυφόρων παρόντων. αἱ τε ῥάβδοι ἐδαφηφόρουν, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον εἰς τὸ ἄγεσθαι τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τῆς ἰδιωτικῶν. *Capitolinus in Maximinis:* Inde Carthaginem venit cum pompâ regali, & protectoribus, & faſcibus laureatis. *Quando id cœperit, ignoro: paullatim quidem non ſolùm laureati admiſſi faſces, ſed & aurati. Claudianus Panegyrico in* VI. *conſulatum Honorÿ,*

——agnoſcunt roſtra curules
Auditas quondam proauis: deſueraque cingit
Regius auratis fora Faſcibus Vlpia lictor.

Principi ſemper XII. faſces.

* Imò Domitianus XXIIII. ſumpſit. Suet. Faſces ij ſemper laureati, ad notam imperij

Poſtea & aurati.

Cùm in acta principum iurarent.] *Non vt receptum*, principis. *Iurabant enim in acta non vnius qui imperitabat, ſed & priorum. Dicam multa ad lib.* XVI.

Iuramentum in principum acta.

Plautium Lateranum.] *Suprà lib.* XI.

Vel iactandi ingenij.] *Contaminarant impuræ manus*, cauſsâ iactandi. *At vox ea elegánter abeſt Vatic.* PAG. 129.

Libertæ cui vocabulum Acte fuit.] *Ex Aſiâ oriunda mulier: cuius genus Nero (vt ſplendorem ei adſtrueret) ad Attalum regem porrigebat. Xiphilinus.*

Acte liberta.

Penitus irrepſerat, per luxum.] *Scribe*, irrepſerant. *ad Senecionem enim pertinet & Othonem: non ad Acten.*

Ne ſeuerioribus quidem amicis.] *Libri ſcripti*, ſenioribus.

Exueret obſequium in matrem, Senecæque permitteret.] *Hærere me iubent libri. Nam Farneſ.* ſeque neci permitteret. *Vatic.* ſeque permitteret. *addito ſuperius*, neci. *Nec ſententia quidem ad meum guſtum. Cogitemus.*

Ex cuius familiaribus Annæus Serenus.] *Qui Præfectus vigilum Neronis. Plinius lib.* XXII. Fungi familias nuper interemêre & tota conuiuia, Annæum Serenum Præfectum Neronis vigilum & Tribunos & Centuriones. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? *De hoc amico ſuo capiendus Seneca, epiſtol.* LXIV. Hæc tibi ſcribo, is qui Annæum Serenum cariſſimum mihi tam immodicè fleui, vt, quod minimè velim, inter exempla ſim eorum quos dolor vicit. *Et inſcripſit eidem libros ſuos De Tranquillitate, monumentum amoris.*

Annæus Serenus.

Demouet Pallantem curâ rerum.] *A rationibus Claudÿ fuit, ex Suet. cap.* XXVIII. *& lapide, in quo ſculptum:* PALLANS. CAES. N. SER. ADIVTOR. A. RATIONIBVS.

Pallas à rationibus.

Paréſque rationes cum rep. haberet.] *Id eſt, (vti Iuriſconſulti loquuntur) vt pariator eſſet, ſiue ἀλοίπαρος: nec reliqua vlla haberet. Sic parem rationem facere Seneca dixit, lib.* II. *epiſt. & lib.* VI. *De Benef. cap.* XL. *item Iuriſc. l. vlt. De doli except. l.* XX. *De manum. teſtam.*

Pariare, & pares rationes habere.

Inde vilis rurſus Burrhus.] *Vatic.* bibil. *Suſpicari poſſis, num* debilis, *legendum. Debilitas enim loco probri, quia & ſacris olim arcebantur, & decreto Auguſti etiam Senatu. Sequitur autem de hoc ipſo Burrho*, Truncâ ſcilicet manu. *Suſpectum æquè*, τὸ rurſus, *quòd hîc nulli rei. Puto fuiſſe*, rufus: *gloſſema ſcilicet ad cognomen Afranÿ, Burrhus. Nam Latini Burrum, rufum dicebant, à Græco. Gloſſæ:* Burrum. ξανθόν, πυῤῥόν. *Vide Feſtum.*

Burrus, manu debilis.

Burri cognomen, quid.

Truncâ ſcilicet manu.] *Agricola adnotauit*, tunicatâ manu. *à séne, an à libris? Et ſanè videntur mollitiam Burrho obiectare & tunicas manicatas.*

Feſtis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortientium.] *Interpretes ad illuſtrationem loci adferunt, quæ Pollux ſcribit lib.* IX. Βασιλίνδα, *inquit*, ἔστιν ὅταν παιδιᾷ παρ-

Saturnale ludicrum in creando rege.

Is ridicula quædam imperitabat.

δραπληροθέντες, ὁ μὲν βασιλεὺς προστάττει τὸ θεατρικόν, ὁ δὲ ὑπηρέτης εἰς λαχὼν πανταχόθεν ἀπεκπονεῖ. *Magis facit Arriani locus lib.* I. *Dissertationum Epicteti.* Ἐν σατορναλίοις λέγεται βασιλεύς. ἔδοξε γὰρ παίζειν ταύτην τὴν παιδίαν. πρόσταττε, σὺ πίε, σὺ κέρασον, σὺ ᾆσον, σὺ ἀπελθε, σὺ ἔλθε. ὑπακούω, ἵνα μὴ παρ' ἐμὲ λύηται ἡ παιδία. *id est*: Saturnalium diebus rex eligitur. lubet enim ludere hunc lusum. Is imperat, Tu bibe, tu misce, tu expelle, tu abi, tu veni. Pareo, ne meâ caussâ soluatur ludus. *Et maximè Luciani in Saturnalibus*: ὁρᾷς ἥλικον τὸ ἀγαθὸν, ἐπὶ καὶ βασιλέα μόνον ἐφ' ἁπάντων γενέσθαι, τῷ ἀσφαλῶς κρατήσαντα. ὡς μήτε ἐπιτεχθείης γελοῖα ἐπιτάγματα, καὶ αὐτὸς ἐπιτάττῃς ἔχοις, τῷ μὲν αἰσχρόν τι φθεγξάμενον, τῷ δὲ γυμνὸν ὀρχήσασθαι, ἢ ἀσάμβυον τὴν αὐλητρίδα τρὶς τῶν οἰκείων φθεγγεσθαι. Vides (*inquit apud Græcum Saturnus magnificans suum regnum*) quantum bonum sit regem inter omnes eligi, si viceris talo. Cùm neque quisquam tibi ridiculum aliquid imperet, & tu imperare aliis possis: huic, vt turpe aliquid de seipso vociferetur, illi vt saltet nudus, vtque sublatâ in humeros tibicinâ ter domum circumeat.

Talo creabatur rex.

Regnum lusu sortientium.] *Eo ritu, quo regna conuiuiorum: id est talo. Ex Luciani suprà verbis.*

PAG. 130.

Constanter exorsus est carmen.] *Vetus illud ex Ennio tritum.*

O Pater, ô patria, ô Priami domus
Septum altisono cardine templum, &c.

Iulius Pollio.

Ministro Pollione Iulio, prætoriæ cohortis Tribuno.] *Puto eum esse qui postea Præf. prætorio fuit, sub Othone. Vide Plutarch. in Othone.*

Filiis principũ propria mensa.

Mos habebatur Principum liberos sedentes vesci in aspectu propinquorum, propriâ & parciore mensâ.] *Suetonius super eodem ritu, Claudy cap.* XXXII. Adhibebat omni cænæ & liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur. *Idem in Augusto, cap.* LXIIII. *de nepotibus eius*: Neque cænauit vnà, nisi in imo lecto adiiderent. *Vbi scripserim*, nisi vt imo. *Ex quibus vides pueros sedisse ad fulcra, pedesque parentum. Sedisse, dico. Spernebant enim etiam tunc accubitum à pueris, à seruis: quasi luxuriæ ritum illi ætati ordinive non decorum. De seruis, Plautus Sticho*: Potius in subselliis Cynicè accipiemur, quàm in lecto. *Idem Persâ*: Non postulo equidem med in lecto accumbere, Scis tu med esse imi subsellij virum. *Donatus in vitâ Terentij*: Iussus antè Cæcilio recitare, ad cænantem cùm venisset, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse dicitur: post paucos verò versus, inuitatus vt accumberet, cænasse vnà. *Senecam sic accipio De Tranquillit. lib.* II. *cap.* XV. Non accipiet sapiens contumeliam, si in conuiuio regis recumbere infra mensam, vescique cum seruis ignominiosa officia sortitis iubebitur. *Quâ contumeliâ à Caio Pomponius Secundus adfectus: qui cibum cum eo cepit,* πρὸς τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθήμενος, *ait Dio: scilicet quasi Veiouis illius seruus. Nec aliò Plutarchus respexit, cùm in Conuiuio suo reliquos quidem accumbentes facit, at Æsopum qui seruus, sedentem in subsellio apud Solonem.*

Ad imum lectum.

Sedebant non accumbebant.

Vti & serui.

Seneca explicatus.

Innoxia adhuc & præcalida potio.] *Rettuli ad calidæ potionem in Electis. & velim ei capiti addi Arriani locum lib.* I. *cap.* XIII. ὅταν δὲ θερμὸν αἰτήσαντος σοῦ μὴ ὑπακούσῃ ὁ παῖς, ἢ ὑπακούσας χλιαρώτερον ἐνέγκῃ, ἢ μηδ' οὗ τυχὼν ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὸ μὴ χαλεπαίνειν μηδὲ ῥήγνυσθαι, ἐκ ὅσου ἀρεστὸν τοῖς θεοῖς; *qui simillimus illi Senecæ, quem adduxi è lib. De Irâ. Ceterùm ex hac potione gustasse etiam Titus credebatur Britannico adsidens, ait Sueton. Titi cap.* II. *Potione, inquam. & caue fidem Æliano habeas in Variâ Histor. lib.* V. *qui diserte vult venenum ei in cibo datum, non potu.* Μυεῖοι γ' ἄν, *inquit*, καὶ πίοντες τι κακὸν κατέπιον, ὡς Ἀλέξανδρος. ἢ ἐδίοντες, ὡς Κλαύδιος ὁ Ῥωμαῖος καὶ Βρεττανικὸς ὁ τούτου παῖς.

Calidæ potus.

Octauia quoque.] *Scribe*, Octauiæ. *is pauor videlicet fuit.*

Græcos parum probab liter de Britannico tradere.

Nox eadem Britannici necem & rogum coniunxit.] *Miror ergo, quomodo vera quæ Græci tradiderunt, Britannici corpus gypso multo oblitum à Nerone fuisse, ne liuor appareret è veneno: sed pluuiam coörtam eluisse gypsum, dum cadauer per forum effertur; omniúmque oculis scelus subiecisse. Hæc Zonaras, hæc Dio. Scitè, sed parum verè: vt Taciti quidem narratio est. Nam hæc omnia operire nox potuit.*

In campo tamen Martio sepultus est.] *Non tamen ibi combustus: sed reliquiæ eius in vrnâ, illatæ, vt opinor, monumento Augusti.*

Acerbum funus.

Subtrahere oculis acerba funera.] *Nota ritum. Acerba enim & immatura funera, quæ intra Tyrocinij diem, pompâ funebri aut laudatione non dignata. Alibi dico plenius.*

Tacitus pronus in Senecam.

Viros grauitatem adseuerantes.] *In Senecam & Burrum criminatio spectat. quam deluit tamen leuiter ipse Tacitus, Senecæ vbique volens & amicus: aliter quàm ille Bithynus, qui inimicitias cum Senecâ indictas exercet, & ex professo.*

Pecunias quasi in subsidium corripiens.] *Vel*, corripere.

PAG. 131.

Quæ vt coniugi imperatoris soli, tum vt matri seruabantur.] *Emendaui verissimè:*

rißimè: quæ vt coniugi imperatoris olim, tum. *Iampridem, inquit, excubiæ Agrippinæ: Claudio quidem viuo, vt coniugi Principis: Nerone imperante, vt matri.*

Germanos super eundem honorem cuſtodes additos.] *Duplex ergo cuſtodia Agrippinæ, vti & Principi ipſi: Prætoriani militis, Germaníque. Suetonius capite* XXXIV. Abductâque militum & Germanorum ſtatione, contubernio quoque ac Palatio expulit. *Iampridem verò Germanis habitus is honos: & ante eos Hiſpanis. Nam Iulius Cæſar Hiſpanorum cohortem habuerat cuſtodiæ ſuæ, Sueton. in Iul. cap.* LXXXVI. *& Calagurritanorum manum Auguſtus, Suet. cap.* XLIX. *Sed ij dimiſsi: & eorum vicem allecti Germani. Quoſipſos metu aliquo & ſuſpicione ob Vari cladem* dimiſerat, ſed mox, vt opinor, recepit Auguſtus. Habuit certè eos inter initia Principatus, Tiberius; ex Tacito lib.* I. Robora Germanorum qui tum cuſtodes Imperatori aderant. *aliíque, ad Galbam vſque*, qui cohortem Germanorum olim à Cæſaribus ad cuſtodiam corporis inſtitutam atque multis experimentis fideliſſimam diſſoluit. *Sed & poſt eum iterum recepta, vti clarum ex hiſtoriâ inferiore. Imò & externi reges vitam ſuam commiſêre iſtis. De Herode quidem* lego Iudææ, habuiſſe eum in ſatellitio Germanos. Faueo tibi pugnaciſſima & fideliſſima gens, faueo hanc laudem. quæ tamen propria quodammodo Batauorum. Vti enim hodie Heluetij, ſic illi olim eximij viſi ad hoc munus. Itaque indiſcriminatim modò Batani ij cuſtodes appellati, modò Germani. Batauos Sueton. Cal. cap.* XLIII. *nominat, Plutarchus in Othone, Dio apertiſsimè lib.* LV. *Ex cuius verbis etiam diſces, Equites peditéſque in hac manu fuiſſe. ſicut & in Conſtitutione Hadriani, inter Vexillationes Palatinas Batauos equites ſeniores iunioréſque recenſitos reperies. Ad hos non dubiè cuſtodes illa Arriani ſpectant de oblongis gladiis, quorum & nunc Germanæ genti vſus, lib.* IV. *Diſſertationum*: Δεῖξόν μοι τὰς μαχαίρας τῶν δορυφόρων. ἰδὲ, ἠλίκαι εἰσὶ καὶ πῶς ὀξεῖαι; τί οὖν ποιοῦσιν αἱ μεγάλαι αὗται μάχαιραι καὶ ὀξεῖαι; ἀποκτιννύουσι. *id eſt*: Oſtende mihi gladios iſtos ſatellitum. Ecce, quàm magni, quamque acuti! Quid ergo faciunt iſti magni gladij & acuti? occidunt. *Reperio & Friſios in hoc numero, vicinos ſcilicet Batauis ingenio, ſitúque. Lapis Interamnæ*: HILARIVS. NERONIS. CÆSARIS. CORPORIS. CVSTOS. NATIONE. FRISO.

Duplex cuſtodia principibus.

Germani adſciti, fidei cauſsâ.

Hiſpani dimiſſi.

*Sueton. cap. XLVIII. Germani iterum admiſſi.

Etiam in Iudæâ Germani. *Apud Ioſeph. lib. XVII.

E Germanis aſſumpti præſertim Batani.

Batani equites & pedites.

Ij vſi oblongis gladiis.

Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij pulſam ſuprà rettuli.] *Libro* XI. *Credo ſororem eſſe Marci Luciíque Silanorum.*

Inſignis genere, formâ laſciua.] *Romana vetus editio*, formâ, laſciuiâ. *non diſplicet.*

Sextium Africanum nobilem iuuenem.] *Scribe*, Sex. *vt prænomen ſit. Lib.* XIV.

Sex. Africani ſtirps.

Cenſus per Gallias à Q. Voluſio & Sex. Africano Trebellioque Maximo acti ſunt, æmulis inter ſe per nobilitatem Voluſio atque Africano. *Nobilitatem hanc Africani repetendam arbitror à Iulo Antonio Marcellæ marito, cui cognomen Africano. Ei filius L. Antonius lib.* V. *ſuprà: & hic, vt opinor, nepos.*

Iturium.] *Verius*, Titurium. *atque ita ſcribunt libri veteres infrà*, XIV. *Annali. Simile mendum* III. *ad Q. Fratrem libro*: Ad Labienum & ad Ligurium litteras dabo. *Malim*, Titurium, *qui in Cæſaris legatis.*

Titurius.

Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à Diuo Auguſto.] *Rectè Plautum. Noſter lib.* XIV. Et omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ. *Iterum*: Compertoque Plautum & Sillam maximè timeri. *Lib.* XVI. Interfectum eſſe Rubellium Plautum generum L. Veteris. *Græcíſque conſtanter ſemper*, Πλαῦτος. *Vbi ergo frons*, Plancus, *aut*, Blandus, *ſubſtituentium? At enim pater illi fuit Rubellius Blandus. Homo inconſpecte, an neſcis pleroſque filiorum cognomine à patribus diuerſos fuiſſe, hoc ævo? Taciti vna aut altera pagina tibi teſtus. In Iuuenali ergo corrige, ſat.* VIII.

Rubellij Plauti cognomen retentum.

Iuuenalis correctus.

——tecum eſt mihi ſermo Rubelli
Plautę, tumes alto Druſorum ſanguine.

Suetonius qui A. Plancium quemdam iuuenem nominat, non tibi imponet: alius eſt ab iſto, vt dicam lib. XIV. *vbi de morte huius Plauti. Quod ait Tacitus pari eum gradu à Diuo Auguſto fuiſſe ac Neronem: id clarum. Rubellius Blandus maritus Iuliæ Druſi filiæ fuit. ex iis genitus hic Rubellius Plautus. Tabulam noſtram adi.*

Genus Plauti.

Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto.] *Ætas non abnuit, quin ſit ille libertus, de quo hodie inſcriptio in ædibus Cæſiorum*, ATIMETVS. PAMPHILI. TI. CÆSARIS. AVG. L. L. ANTEROTIANVS. *cum carmine Romano Græcóque, in mortem Homonææ coniugis. E domo enim Pamphili Tiberiani liberti tranſire ad hanc Domitiam potuit. De eodem fortaſſe Scribonij Largi locus eſt, ſed vitiatus, cap.* CXIX. Caſſij medici, *inquit*, colice bona, multis nota propter effectus, vera hæc eſt: vt ab eius ſeruo Atimeto accepi, legato Tiberij Cæſaris. *Quomodo enim ſeruus legatus Cæſaris ſit? Scribam*, legato Tiberio Cæſari. *hac mente, vt à Caſsio moriente legatum relictus ſit Tiberio.*

Atimetus libertus.

Luſus principis intendere.] *Nec malè*, luxus.

Fabius Rusticus historicus.

Fabius Rusticus.] *Historias eorum temporum scripsit: de quo elogium nostri, in Agricolâ:* Liuius veterum, Fabius Rusticus recentium eloquentissimi scriptores.

Plinius Historiam scripsit.

Plinius.] *In libris Historiarum, quos à fine Aufidij Bassi composuit triginta & vnum. Ipse in Præfatione ad Titum:* Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere iusto, temporum nostrorum historiam orsi à fine Aufidij Bassi. *Eosdem libros intellegit*, II. *Histor. nat. cap.* LXXXIII. Nec minus mirum ostentum & nostra cognouit ætas, anno Neronis principis supremo, sicut in rebus eius exposuimus. *Et cap.* LIII. Amnes retro fluere & nostra vidit ætas, Neronis principis supremis, sicut in rebus eius retulimus. *Credo autem scripsisse Aufidium à bellis ciuilibus ad res Claudij aut paullum infrà. Certè vixit eâ ætate, & viri optimi (ita appellat) constantiam in lentâ morte Seneca describit epist.* XXX. *Citantur bina eius fragmenta in Suasoriâ pro Cicerone.*

Aufidij Bassi historiæ, & æuum.

Cluuius Rufus historicus.

Cluuius.] *Non, Cluuius. Est Cluuius ille Rufus, vir consularis, qui huius inferioríque ætatis historiam scripsit. Plinius lib.* VIII. Ita secum aliquando Cluuium locutum, Scis Virgini, quæ historiæ fides debeatur: proinde, siquid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas.

Plutarchus correctus.

Emenda Plutarchum in Othone, apud quem sub initium malè Κλαύδιος Ῥῆφος *scriptum & versum. Nominat aliquoties noster, & Suetonius.*

Officia data in codicillis.

Scriptos esse ad Cæcinam Tuscum codicillos, mandatâ ei prætoriarum cohortium curâ.] *Benè & ad ritum eius ævi, Codicillos. Nam officia omnia administrationésque dari à Principe moris, in codicillis. Tacitus in Agricolâ:* Credidêre plerique missum è secretioribus ministeriis libertum, codicillos quibus ei Syria dabatur, tulisse. *Sidonius lib.* I. *Epistol.* Vacante aulâ turbatâque rep. solus inuentus est, qui ad Gallias administrandas fascibus prius quàm codicillis ausus accingi, &c. *Ingerit idem non conniuenti lectori Suetonius Claud. cap.* XXIX. Suppositos, aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos. *Et Arrian. lib.* III. *Dissert.* Ἀλλὰ καὶ κεῖτής εἰμι τῷ Ἑλλήνων. οἶδας κεῖνον, τί σε ἐποίησεν εἰδέναι; Καῖσαρ μοι κωδίκελλον ἔγραψε. γράψατο σοι ἵνα κεῖνης σὲ τῆς μεσικῶν, καὶ τί σοι ὄφελος; *Zeno Imp. l.* I. *C. Vt omnes iudices:* Aut codicilli alterius administrationis oblati. *& l.* XII. *C. De Dignitat.* Iudices qui se furtis & sceleribus fuerint maculasse conuicti, ablatis codicillorum insignibus & honore exuti, &c. *Lampridium verè interpretemur exitus, in Alexandro:* Pontificatus & Quindecimuiratus & Auguratus codicillares fecit, ita vt in Senatum allegerentur. *Codicillares, id est, tribuit eos ipse per codicillos: cùm antea cooptari à collegis, partim à plebe solerent. De hisdem codicillis interpretor Suetonij locum Tib. cap.* XLII. Alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confestim detulit; codicillisque quoque iucundissimos & omnium horarum amicos professus. *Cæcina Tuscus quem hîc nominat, est ille qui postea Præf. Ægypti à Nerone relegatus est. Sueton. cap.* XXXV. Tuscum nutricis filium relegauit, quòd in procuratione Ægypti balneis in aduentum suum exstructis lauisset. *Dionem corrige:* τί δὲ ὅτι καὶ Κίνναν Τῆσιον ἐκφώνησεν, ὅτι δ' Αἰγύπτῳ ἄρχων ἐλέσθαι ἐν τῷ βαλανείῳ ὃ ἐκείνῳ ὡς ἐς οἰς τὼ Ἀλεξανδρίαν ἥξοντι, ἐποιήθη. *& scribe,* τί δὲ ὅτι Καικίναν. *Superfuit tamen Neroni, & nominat iterum noster lib.* III. *Hist.* Apud Cæcinam Tuscum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæsum nuntiatur.

Lampridij nouus verusque intellectus.

Cæcina Tuscus, quis.

Dio correctus.

Sed vocem vnius ex inimicâ domo adferri.] *Hæsito num scrib.* vocem mimi ex mimicâ domo. *De Paride enim: & fatalis quidam librariorum in iis vocibus error.*

Refutare tenebras & vigilatam conuiuio noctem.] *Hæret sententia: quam explicari posse puto, si legas,* Reputaret tenebras.

PAG. 132. Viuere ego Britannico potiente rerum poteram. at si Plautus aut quis alius remp. iudicaturus obtinuerit.] *Lege notâ interrogandi,* Viuere e. B. p. r. poteram? *Sequentia scripserim,* remp. iudicatúsve obtinuerit. *id est, si Plautus rerum, iudiciorúmve potiretur. Rodolphus legit,* remp. inuasurus.

Vbi nihil pro innocentiâ, quasi diffideret.] *Rodolphus adnotauit,* quasi defenderet.

Præfectura annonæ Senio Rufo.] *Fenius illi nomen: atque ita semper infrà.*

Curator ludorum.

Cura ludorum Arruntio Stellæ.] *Inter dignitates ergo ea res fuit. sic libro* XI. Sulpicius Rufus ludi procurator. *In lapide prisco Tibure:* CVRAT. MVNERIS. PVBLICI. GLADIATORI. *Apud Sueton. Cal. cap.* XXVII. Curator munerum ac venationum.

C. Balbillus.

Ægyptus C. Balbillo.] *De hoc Seneca lib.* IV. *Nat. Quæst. cap.* II. Balbillus virorum optimus, præfectusque in omni litterarum genere rarissimus, auctor est cùm ipse Præfectus obtineret Ægyptum, &c. *etsi malè vulgo,* Babillus. *Corruptum & in Plinio idem nomen, lib.* XIX. *proœmio.* Galerius à freto Siciliæ Alexandriam septimâ die peruênit, Babilius sextâ, ambo Præfecti. *scribe,* Balbillus. *In lapidibus nominatur quidem,* TI. IVLIVS. BALBILLVS. SACERDOS. SOLIS.

In eo nomine Seneca & Plinius correcti.

P. Anteius.

Syria P. Anteio destinata.] *Ineptè vulgo,* Pantello. *errore duplici. Coniectura nostra certò firmatur è Taciti* XVI. Simul annuam pecuniam à P. Anteio ministrari cognoscit; neque

que neſcium habebat Anteium caritate Agrippinæ inuiſum Neroni.

Statio cohortis adſidere ludis ſolita.] *Non repeto quæ ſcripſi Epiſtolic. libro* III. *epiſtolâ* XVIII.

Q. Voluſio P. Scipione.] *Ita mei libri, idque Faſti comprobant. Lapis Neapoli,* Conſules repoſiti.

Q. VOLVSIO. SATVRN.
P. CORNELIO. SCIP. COS.
AVGVSTALES
QVI. NERONI CLAVDIO
CAESARI. AVGVST. ET
AGRIPPINAE. AVGVSTAE
I. O. M. ET. GENIO. COLONIAE
LVDOS. FECERVNT. XVII. XII. K. MART.

Nominat & Phlegon in Admirandis, Q. Voluſium P. Scipionem coſ.

Vt ipſe quoque exciperet ictus, & ore præferret.] *Vera lectio. Beatus Maurúſque* Nero petulanter graſſatur. *fruſtrà adlaborant in ſcripturâ codicis Budenſis: quem ex hoc aliiſque locis ſcias fuiſſe non optimæ notæ. Legunt tamen illi,* & ore ſe Cæſarem præferret. *Ineptè. Hoc noſter voluit clarè, excepiſſe eum ab ignaris ictus, & læsâ facie prætuliſſe. Plinius lib.* XIII. *de Thapſiâ:* Nero Cæſar claritatem ei dedit initio imperij, nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thure cerâque, & ſecuto die contra famam cutem ſinceram circumferens.

Aduerſus viros feminaſque inſignes] *Farn.* illuſtres.

Multi propriis cum globis.] *Melius,* inulti.

In modum captiuitatis nox agebatur.] *Diuino ſcribend.* in modum captæ ciuitatis. *Ea enim facies potius, quàm carceris cuſtodiæ ue.*

Iulius quidam Montanus.] *Si memoria mihi firma, poëta quidam eo nomine apud Senecam patrem laudatur.*

Senatorij ordinis, ſed qui honorem nondum capeſſiſſet.] *Suetonius Laticlauium* Qui Laticlauij dicti. *vocat: tu ſcito. Ante & ſub hoc ævum mos, vt liberi Senatorum, lato clauo induerentur vnà cum virili togâ, Curiæq; intereſſent. Ab Auguſto inſtitutum, qui* Liberis Senatorum, quò celeriùs reip. adſueſcerent, protinus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ intereſſe permiſit. *A quo more Ouidius:*

Ouidius explicatus.

Liberior fratri ſumpta, mihique toga eſt:
Induiturque humeris cum lato purpura clauo.

Iidem ergo Laticlauy: iidem capeſſendis honoribus deſtinati. Noſter lib. XIV. Valerius Fabianus capeſſendis honoribus deſtinatus. *Statius* III. *Siluarum,*

Notus adhuc tantùm maioris munere claui.

Alij ſunt Tribuni laticlauij, de quibus hæc non capio. Iulius ergo Montanus Senatorij quidem loci, ſed qui magiſtratum adhuc nullum cepiſſet, & tantùm laticlauius.

Reuocandæ libertatis ius patronis daretur.] *Non ergo ratum Claudij iudicium, qui* Adde his l. v. De iure patro. vbi ſtrictius de hac Claudij conſtitutione. Ingratos & de quibus patroni quererentur, reuocauit in ſeruitutem, *Sueton. cap.* XXV. *In quo Claudius exemplum Athenienſium ſecutus videri poteſt, apud quos* conuictus à patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur, *ait Valerius lib.* II. *cap.* VI. *& Plutarch. in Solone. Iudicauit ergo quidem ita Claudius, ſed in legibus & more Romano aliud fuit, vti audiemus.*

Perſcripſere tamen conſenſum Senatus. *Ille an auctor, &c.] *Puto leg. interpungendúmque,* Perſcripſere tamen conſenſum Senatus illi, an auctor conſtitutionis fieret, vt inter Senatus ſæpe referebat ad Principem conſulta. paucos & ſententiæ diuerſos. *Firmant illa Taciti lib.* XIV. At Conſules perficere Senatus decretum non auſi, de conſenſu ſcripſere Cæſari.

Vi an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarent, &c.] Varia & vana reſtitutio. *Occiſus locus, ita viuam & ſentiam ego. Ecce tamen veſpillones aliquot (non enim medicos) ad hoc funus. Eſt qui legat:* Vi an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum confutarent, ac verberibus vltro manus intenderent, implere vel pœnam ſuam diſſuadentes. *Alius;* vt ne æquo cum p. i. a. ſ. e. conculcarent: ac v. v. m. intenderent, impelleréntve p. ſ. d. *Parcite boni viri; non vos, non ego reſtituemus ſine libris. à quibus nihil hîc iuuor. Ludibria tamen mea hæc:* vt iam nec æquo cum patronis iure agerent. Sententia eorum conſultari, an verberibus manus vltro intenderent, impune vel pœnam ſuetam diſſuadentes. *Ad manuum intentionem facit aliquid locus è lib.* III. *Annal.* Libertique etiam ac ſerui, patrono vel domino, cùm voces cùm manus intentarent, vltrò metuebantur.

Quid enim aliud læſo patrono conceſſum, quàm vt viceſimum vltra lapidem, in oram Campaniæ, libertum releget?] PAG. 133. Pœna in libertos ab Auguſto *Quando id aut quâ lege, patrono conceſſum, quærimus. Suſpicor eſſe ab Auguſto, qui, vt Dio ait, lib.* LV. *conſtituit τὰ δικαιώματα οἷς*

εἴτε ἄλλοι πρὸς τοὺς ἐλευθερωθέντας, καὶ αὐτοὶ οἱ δεσπόται σφῶν χρώμενοι χρήσονται. *id est*, iura, quibus

Patres olim filios rus relegabant.

erga libertos cùm alij, tum ipsi patroni vterentur. *Et relegatio quidem est ab exemplis æui prisci. Vt enim patres olim filios rus relegabant pœnæ & molestiæ causâ, (vti Roscius Amerinus, vti Torquatus à patribus relegati leguntur:) sic patronis relegandi libertos ius nunc tribuit siue quis alius, siue Augustus. Sed in numero numqua ratio? & cur non vltra* XX. *lapidem? Nihil reperio. Præfectus quidem vrbi intra centesimum lapidem cognoscebat: vltrà, Præfectus Prætorio: vt notat Vlpianus in* * *fragm. Pythœanis lib.* IX. *De offic. procons. Eóque exemplo Seuerus Imp. Prætorianos milites vltra centesimum lapidem abesse ab vrbe iussit, apud Herodianum lib.* II. *Et Prosper Aquitanus de Symmacho: quem, cùm Aram Victoriæ restitui postulasset,* iratus Princeps, statim à suis aspectibus pulsum in centesimo lapide, rhedæ non stratæ impositum, eâ die manere præcepit. *Dio tamen lib.* LII. *vbi de Præfecto vrbis, iurisdictionem eius angustiùs terminat, ἔξω δ' πόλεως μέχρι πεντήκοντα ἢ ἑξακοσίων σταδίων: ea essent milliaria circiter* LXXXVII. *nisi in Dione rescribendum sit, ἑπτακοσίων: quod puto. Sanè ad Præf. vrbis pertinuisse, audire patronos querentes de libertis, ex Vlpiano clarum l.* I. *De off. Præf. vrbis. Sed Tacitus patrono ipsi hanc relegationem, vt appâret, tribuit: nec tamen videtur vsurpari potuisse, sine auctoritate maiori.*

Præfecti vrbis iurisdictio quatenus.

* Tit. De plagiariis & l. 1. De off. præf. vrbis.

Dio correctus.

Decurias.] *Iudicúmne decurias intellegit, an potius scribarum? Puto, scribarum. Qui ordo latè fusus Romæ, & non inhonestus. Liberti autem ordinem eum pretio certo emebant, vti è Cicerone haurias* III. *lib. in Verrem*: Ad eos me scribas reuoca: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis ac scenicorum corollariis, cùm decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinẽ ciuitatis se venisse dicunt. *Et paullo pòst, de iisdem:* Mirabimur turpes aliquos esse in eo ordine, quò cuiuis pretio licet peruenire? *Scribæ ÿ diuisi per decurias. Sueton. in Claud. cap.* I. Corpus eius per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obuiis scribarum decuriis, ad vrbem deuectum. *Reperiésque sparsim Quæstorios scribas, Ædilitios, Prætorios, item Scribas ararÿ, Portorÿ, &c.*

Scribarũ ordo. Libertis pretio patebat.

In decurias tributus.

Ministeria magistratibus & sacerdotibus.] *Lictores, viatores, præcones, calatores, præcias.*

Ministri magistratuum è libertis.

Cohortes etiam in vrbe conscriptas.] *Cohortes vigilum, quæ scriptæ primò ex milite libertino. Strabo, lib.* V. *Dio* XLVIII.

Vigiles è libertis.

Manumittendi duas species institutas.] *Libertas duplex, Iusta, non iusta. Iusta quæ vindictâ, censu, testamentò data: Non iusta, quæ inter amicos, in conuiuio, per epistolam. Seneca De vitâ beatâ, cap.* XXIIII. Hominibus prodesse natura iubet, serui liberíve sint; ingenui an libertini; iustæ libertatis an inter amicos datæ. *Rectéque libri veteres aliquot in Suetonÿ Aug. cap.* XL. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate multoque pluribus à libertate iustâ remouisse. *Iustâ illâ qui manumisi, planè pleneque liberi: qui alterâ, vinclo adhuc quodam, vt Tacitus ait, attinebantur seruitutis. Imò retrahi poterant in seruitutem. Fragmentum quoddam Ic. veteris à Puteano.* Hi qui domini voluntate in libertate erant, manebant serui: & manumissores audebant in seruitute denuò eos per vim ducere. Interueniebat Prætor, & non permittebat manumissum seruire. *& addit pòst*: Sed nunc habent propriam libertatem qui inter amicos manumittuntur, & fiunt Latini Iuniani. *Scitè ergo ob hunc* * *iteratæ seruitutis metum Messenio seruus apud Plautum, qui inter amicos manumissus subiicit,*

Duplex manumissio.

Suetonius correctus auctusq. è libris.

Iusta libertas.

Non iusta, siue inter amicos.

* Hæ sunt Iterationes, quarum mentio Iustin. Nouell. LXXVIII.

Plautus illustratus.

Sed meliore est opus auspicio, liber perpetuò vt siem.

Relinqueretur pœnitentiæ, aut nouo beneficio locus.] *Pœnitentiæ, vt retraheres in seruitutem: beneficio, vt vindictâ liberares. Ita apud Plinium lib.* VII. *epist.* Facilè deflectet ad te, si voles vindictâ liberare, quos proximè inter amicos manumisisti.

Ereptus amitæ libertus Paris, quasi iure ciuili.] *Zamiam ergo aliquam in nos molitus Vlpianus, cùm scripsit l.* III. *De condict. cau. data*: Neratius etiam libro Membranarum refert, Paridem Pantomimum à Domitiâ Neronis filiâ, decem quæ ei pro libertate dederat, repetisse per iudicem. *filiámque eam Neroni fecit, quæ est amita, magnâ suâ librariíve culpâ. Sed librarium id peccasse clementius est: scribendúmque*, Neronis amitâ: *aut potius*, Neronis consilio. *quod firmat Tacitus, qui Neronis iussu patratum id ingenuitatis iudicium ait.*

Vlpiani aut error:

Aut scripturæ vitium, deque tollendo coniectura.

Prohibiti Tribuni vocare ex Italiâ.] *Non mirum. Quippe qui nec Romæ vocationem habuerint, auctore Varrone: cuius verba in Agellÿ Noct. lib.* XIII. *cap.* XII. *in Italiâ multo minus, quippe cùm potestas eorum vrbis dumtaxat finibus terminaretur. Vide Dionys. lib.* VIII.

Tribunis non est ius vocandi.

Princeps curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit. Variè habita, ac sæpe immutata eius rei forma.] *Eam varietatem breuiter exponam, cum temporum luce. Olim ærario præpositi Quæstores: notum. Caussa immutandi sub Iulio Cæsare orta, anno vrbis* DCCIX. *Quia enim absente Cæsare Quæstores creati nulli, ararÿ cura Ædilibus duobus commissa est: nec rediit postillà ad Quæstores. Dio disertè notat lib.* XLIII.

De Præfecturâ ærarij. Primòid Quæstores tractabant.

Mox Ædiles.

Ædiles

Ædiles ergo præfuisse videntur (non enim immutationem reperio) per annos ferè decem & septem, donec Augustus Prætorios substituit. Factum anno DCCXXVI. *Dio lib.* LIII. καὶ ἐπειδὴ χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἐδέησεν, ἐδανείσατό τινα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ, καὶ τοὺς τὴν διοίκησιν σφῶν, δύο κατ' ἔτος ἐκ τῶν ἐστρατηγικότων αἱρεῖσθαι ἐκέλευσε. *id est*: quoniam ærarium publicum inops pecuniarum esset, quasdam mutuo sumptas in id contulit: & administrationem earum duos Præturâ functos in annos singulos electos præfici iussit. *Sueton. cap.* XXXVI. Auctor fuit, vt cura ærarij à Quæstoribus vrbanis ad Prætorios, prætoresve transiret. *Tacitus hic. Ideò in monumentis id æui historiisque, Prætores ærarij, inscripti passim. Mansit ad Claudium*, qui curam ærarij Saturni Quæstoribus reddidit, quam medio tempore Prætores aut vtique præturâ functi sustinuerant *ait, Sueton. cap.* XXIV. *Ita tamen, vt honores iis extra ordinem permitteret, ait Tacitus*, ne metu offensionum segnius consulerent. *Quem Dio explicat, in Claudio*: τοὺς στρατηγοὺς τοὺς ὅπως τὴν διοικήσεως καταλύσας, ταμείας αὐτῶν καὶ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν, οὐχ ὥστε καὶ ἐτησίους σφας (ὅπερ ὅπως τε ἐκείνων πρότερον, καὶ ὅπως τοῖς στρατηγῶν μὴ ταῦτα ἐγίγνετο) ἀρχάς, ἀλλ' οἱ δύο οἱ αὐτοὶ τρία ὅλα ἔτη αὐτῶν διώκων, καὶ οἱ μὲν στρατηγίας οὔθυς ἐλάμβανον, οἱ δὲ καὶ μισθὸν ἔφερον ὅπως ποτὲ καὶ ἔδοξαν ἄρξαι. *id est*: Prætores ærarij soluens, Quæstoribus rursum antiquo more id tradidit. non tamen vt annuũ eorum munus esset (quod anteà & in ipsis & in Prætoribus factum:) sed duo iidem tres annos continuos eam curam sustinebant: eisque exactis Præturas statim adipiscebantur, interdum & præmium mercedemque: proinde ac bene se gesserant. *Honores ergo extra ordinem iis dati, sunt Præturæ. Sed idipsum immutans rursum Nero, rediit non ad Prætores (non enim ita appellati amplius) sed ad Præfectos: quos è Prætorijs elegit: Itaque clarè Tacitus*, Præturâ perfunctos *dilegit, non Prætores. Ita enim in Tacito corrigendum. Per bella tamen ciuilia, & Principe nullo Romæ, iterum Prætores præfecti videntur: innuítque Tacitus lib.* IV. *Histor.* Prætores ærarij (nam tunc à Prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi, &c. *Insita enim admonitio facilè ostendit aliud fuisse Taciti, id est, Traiani æuo. Gellius lib.* XIII. *Præfectum nominat*, Quod per Quæstorem dixi, *inquit*, intellegi nunc oportet Præf. ærario. nam cura ærarij à Quæstoribus ad Præfectos (*ita legerim, non* Præfectum) translata est. *Præfuisse autem eos censeo biennium, ex hac sanctione Neronis: certè quidem ita seruatum sub Traiano. Plinius Panegyr. de se & Tertullo*, Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo & maximo, cùm tu nobis Consulatum obtulisti. *Et statim*: Nobis Præfectis ærario, Consulatum antequàm successorem dedisti. *In iure crebra mentio Præfectorum ærarij, vt l.* XII. *De his quæ vt indignis. l.* XV. *&* XLII. *De iure fisci.*

Inde Præturâ functi, aiit Prætores.

Aminius Rebius, ex primoribus peritiâ legum.] *Libri vett.* C. Aminius. *nescio an*, Caninius Rebilus. *Certè (& doleo) ignotus mihi, quicumque hic laudatus Iurisconsultus.*

C. Aminius celeber iurisconsultus.

L. Volusius egregiâ famâ concessit, cui tres & nonaginta anni, præcipuæque opes.] *De huius senio Plinius lib.* VII. Nuper L. Volusius Saturninus omnium quos in consulatu sententiam rogauerat superstes fuit. *Præfectum eum vrbi fuisse colligas ex altero Plinij loco*: Nuper L. Volusio Saturnino in Præfecturâ vrbis exstincto, notum, è Cornelià Scipionum gentis, * Volusium Saturninum qui fuit Consul, genitum post LXII. annum. *Et de diuitiis eius, Tacitus lib.* XIIII. Et quantum Volusio longa parcimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. *Sed & tota Volusiorum domus dines. Tacitus Annal.* III. Volusio vetus familia, neque tamen Præturam egressa. ipse consulatum intulit, opumque, quîs domus illa immensùm viguit, primus accumulator.

Volusius Saturninus.

*Intellegit Plinius Q. Volusium, qui cos. anno DCCCIX.

Inoffensa tot Imperatorum malitia fuit.] *Ambigo an*, amicitia, *scribend. vti dicat coluisse eum tot principum amicitias sine offensâ. Rodolphus*, militia, *legit.*

Vaticinium in Tacito.

Molem amphitheatri apud Campum Martium.] *Quod totum è ligno struxit, Sueton. cap.* XII. *Vide librum nostrum, si placet, De Amphitheatro.*

Plebeíque congiarium quadrageni nummi viritim dati.] *Illiberalis liberalitas. Corrigo*, quadringeni: *& do auctorem Suetonium cap.* X. Diuisis populo viritim quadringenis nummis, Senatorum nobilissimo cuique, &c.

PAG. 134. Numerus correctus.

Vectigal quoque quintæ & vicesimæ vænalium mancipiorum remissum.] *Ampla populi Rom. vectigalia: nullum, censeo, amplius eo quod è seruis, libertísque. Rem eam paullò vberius à capite mihi tractanti, aut gratia, aut venia esto. Antiquissimum vectigal Vicesimæ reperio, quæ ad libertos. Institutum anno vrbis* CCCXCVII. *C. Marcio Cn. Manlio Coss. Liuius lib.* VII. Ab altero Consule (*Cn. Manlio*) nihil memorabile gestum, nisi quòd legem nouo exemplo ad Sutrium in castris tributim, de Vicesimâ eorum qui manumitterentur, tulit. Patres, quia eâ lege haud paruum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt. *Ea Vicesima semper exhinc exercita, ad tempora Principum inferiorum. Itaque non infrequens memoria in libris. Ab hac aurum Vicesimarium deriuo, quod in sanctiore ærario: de quo Liuius lib.* XXVII. Consulibus aurum Vicesimarium, quod in sanctiore ærario ad vltimos casus seruaretur,

Vicesimæ vectigal vetus, in libertis.

Vicesimarium aurum.

uaretur, promi placuit. *Ad hanc Vicesimam Arriani insignis locus, lib.* III. *Dissertation. Epicteti, cap.* XXVI. ὁ δοῦλος οὐθὺς εὔχεται ἀφεθλῶναι ἐλεύθερος. διὰ τί δοκεῖτε; ὅτι τοῖς εἰκοσώναις θυμεῖ δοῦναι ἀργύριον; οὐ. ἀλλ' ὅτι φαντάζεται, *&c. In quo loco, vide vt cæcutiat vir, alia doctus. Nam vertit:* Seruus inprimis cupit se donari libertate. Quam ob caussam? an quia desiderat pro tesserâ vendentibus argentum numerare? Non. sed quia opinatur, &c. *Et in Notis ait,* εἰκοσώνιον *esse qui rem emit exhibito signo aut tesserâ: manumissos autem emere publicè frumenta potuisse exhibitâ tesserâ: vnde Persius:*

Interpretis Arriani lapsus.

——scabrosum tesserulâ far.

Correctus Arrianus.

Somnia & nugamenta mera. Corrigo in Arriano, τοῖς εἰκοσώτως. *Glossæ:* εἰκοσώτης, ὁ τὰς εἰκοσὰς ἀπαιτῶν, Vicesimarius. *Verte igitur:* An quia vicesimariis argentum dare desiderat? *Idem Arrianus lib.* II. *cap.* I. ὅταν οὖν γράψῃ τις ὅτι γραπτὴν τὸν αὐτοῦ δοῦλον, ἆρ' ἐποίησεν; ἐποίησε. τί; ἔγραψε τὸν αὐτοῦ δοῦλον. ἄλλο ἀρά γε; ναί. καὶ εἰκοσιὼ αὐτοῦ δοῦναι ὀφείλῃ. *id est:* Cùm quis seruum suum verterit apud Prætorem, nihilne fecit? fecit. quid? vertit suum seruum. Numquid amplius? Certè. vigesimam pro eo dependet. *Cicero lib.* II. *ad Attic. epist.* XVI. Portoriis Italiæ sublatis, quod vectigal supereſt domesticum, præter Vicesimam? *Hæc in manumissis. At in seruis receptum, vt quotiens venirent, vectigal pro iis penderet emptor. Id Tacitus fuisse ait, quintam & vicesimam: lectio modò sit certa. Ambigas enim iure, quoniam de hac* XXV. *nihil alibi scriptum. Imò scriptum contrà: Augustum, cùm pecuniâ ad bellum & nocturnos Vigiles ei opus, instituisse Quinquagesimam venalium mancipiorum. Dio* LV. *in actis anni* DCCLX. τὸ τέλος τῶν πεντηκοστῶν ἐπὶ τῇ τῶν αἰχμαλώτων πράσει ἐσήγαγε. *Et herclè vti aliarum rerum venalium Centesima fuit: sic Quinquagesima mancipiorum. ausimq; in Tacito reponere,* * quinquagesimæ. *Alia quinquagesima est, de quâ in Symmacho, & infrà, hoc ipso libro. Fuit & Vicesima hereditatium, instituta ab Augusto ad ærarium militare: de quâ Dio lib.* LV. *actis anni* DCCLIX. τῶν εἰκοσιὼ τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν ἃς αὖ οἱ τελουτῶντες πᾶσι, πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν ἢ καὶ πενήτων, καταλείπουσι, κατεστήσατο. *Temperauit eam Nerua, & magis Traianus: de quibus multa Plinius in Laudatione. qui omnino videndus, si vim intellegere aues eius vectigalis. póstque illos Antoninus Philosophus, de quo Capitolinus:* Leges etiam addidit (*siue* edidit) de vicesimâ hereditatum, de tutelis. *Videndus item Paullus lib.* IV. *Sentent. tit.* VI. *l. vlt. C. de edicto D. Hadrian. toll. De Vicesimæ legibus primus scripsit A. Ofilius, & post eum Macer libros duo. Inuenio & in lapidibus,* PROCVRATOR. XX. HEREDITATIVM. *item,* PROMAGISTER. XX. HEREDITATVM. *qui postremus titulus ab eo, quòd, vti è Plinio discis, publicani colligebant hoc vectigal: quorum Magistri, & Promagistri. Satis. nec enim Iurisconsultorum frugem demetere propositum nobis.*

Vicesimæquintæ vectigal in seruis vænalibus.

Quinquagesima vænalium.

* Nisi tamen in Dione vitium, & rescribi placeat, πεντηκοστῶν.

Vicesima hereditatium.

Promagister Vicesimæ.

Factum Sc. vltioni iuxtà & securitati.] *Quod Pisonianum dictum, in l. Senatuscons. De* Sc. *Silan. & Neronianum à Paullo, lib.* III. *Sentent. Certè conditum vulgatúmque est, Nerone* II. *& Pisone Coss. Latum eâde re & anteà sub Augusto, P. Cornelio Dolabellâ, & C. Silano Coss. vnde nomen* Sc. *Silaniani: sed minus plenè. Dixerunt plura ante me, Vertranius hoc loco, & I. Cuiacius,* I. *Obseru. cap.* XVIII.

Consultum pro securitate dominorum.

Pomponia Græcina insignis femina.] *Soror filiáue Pomponij Græcini qui consul sub Augusto: & ad quem Elegia Ouidij* IV. *De Ponto.*

Superstitionis externæ rea.] *Christianismi credo accusatam hanc fæminam, siue vt tunc confundebant, Iudaïsmi. Non ergo superstitionis, sed religionis. Etsi vniuersè fateor, genus hoc ad θρησκείαν & inanem externúmque cultum, nimis pronum.* * *Strabo pulchrè & ex Veri adyto:* ἅπαντες γὰρ τὰ δεισιδαιμονίας ἀρχηγὲς οἱονεὶ τὰς γυναῖκας. ἀνταὶ δὲ καὶ τοὺς ἄνδρας παρακαλοῦσι πρὸς τὰς ὑπερπλέον θεραπείας τῶν θεῶν, καὶ ἑορτὰς, καὶ ποτνιασμούς. σπάνιον δὲ εἶπις ἀνὴρ καθ' αὑτὸν ζῶν δυσεβείσκει τοιοῦτος. Superstitionis auctores & duces esse fœminas, omnes opinantur. Eæ enimuerò viros inuitant ad superuacuos nimiosque deorum cultus, & dies festos, & veneraciones. At rarò profectò vir cælebs & sibi viuens inuenietur talis.

* Lib. VII.

Fœminæ superstitiosulæ.

Viros corrumpunt.

Duæ Iuliæ.

Post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam.] *Duas enim Iulias Claudius sustulit, suasu siue iussu Messallinæ: alteram Drusi, alteram Germanici prolem. Suet. cap.* XXIX. *& Dio* LX. *Seneca in Ludo.*

Per quadraginta annos non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit.] *Luctus hic, vt clarum, ob Iuliam interfectam. Ab eius ergo cæde quadraginta anni? Falsum. Nam ea cæsa paullo ante expeditionem Claudij in Britanniam, vti è Dione liquebit tibi. Scribe fideiubente me,* quattuordecim annos. *Mors enim Iuliæ in annum incidit vrbis* DCCXVI. *à quo ad hunc Neronis consulatum iusti* XIV. *anni.*

Numerus vitiatus.

Cossutianus Capito.

Cossutianum Capitonem Cilices detulerant.] *Hunc aut alium sui ævi intellegi Iuuenalis voluit sat.* VIII.

——quàm fulmine iusto

Et Capito

Et Capito & Tutor ruerint damnante Senatu,
Piratæ Cilicum.

Sed magis certò Fabius libro VI. Egregie nobis adolescentibus dixisse accusator Cossutiani Capitonis videbatur, Græcè quidem, sed in hunc sensum: Erubescit Cæsarem timere. Capito accusatus.

Cuius proauum oratorem.] *Vulgò* auctorem, *pessimè*.

Oblatis in singulos annos quingenis sestertiis.] *Hunc ergo Suetonius intellexit capite* X. Senatorum nobilissimo cuique annua salaria, & quibusdam quingena constituit.

Auitas opes dissipassent.] *Vulgò*, habitas, *errore tralatitio*.

Ne pugnam priores adirent, prædicit.] *Probum quod in Romano libro est*, priores auderent. *Vellem etiam*, edicit. PAG. 135.

Præfectos militésque tendere omnes extra vallum iussit.] *Quod pœnæ militaris genus antiquum. Liuius lib.* X. Cohortes quæ signa amiserant, extra vallum sine tentoriis destituit. *Valerius lib.* II. *cap.* VII. Néve quis eorum intra castra tenderet, néve locum extra assignatum vallo aut fossâ cingeret, néve tentorium ex pellibus haberet. *Vide & Polyb. lib.* VI. *Sed propriè de hac ipsâ re, sic Frontinus* IV. *Stratagem.* Domitius Corbulo in Armeniâ duas alas & tres cohortes, quæ ad castellum initio hostibus cesserant, extra vallum iussit tendere. Pœna militaris

Huc quoque & illuc volitans, plura famâ quàm pugnâ extrahere.] *Lego primùm*, hucque & illuc. *deinde, vt in libro opt.* pugnâ exterrêre. *Vera sententia, scriptióque. Nam hoc ait, Teridatem ostendisse potius arma, quàm intulisse; & plura exterruisse aduentus sui famâ, quàm pugnâ.* Exterrêre.

Antiochum.] *Commagenæ regem, vt suprà dictum.*

Proditore suo.] *Scribo*, sui.

Isichi gens haud aliâs socia Romanis.] *Sic emendauimus. Nam libris est*, ante alias, *pugnâ cum Taciti verbis manifestâ. Si enim tunc primùm illecti: quomodo socij ante alios? At qui hîc Isichi, Vaticano sunt*, Insechi. Isichi, gens.

Veteri & prouido duci.] *Cuius eruditionis etiam & studij in litteris signum, quòd Plinius aliquoties Corbulonem inter auctores laudat, quorum operâ vsus. vti Indice libri* V. *&* VI. *Patrem egregio viro fuisse suspicor Pomponium, aut Orfitum, suadente Plinio lib.* VII. *cap.* V. Vestilia, C. Herdicij ac postea Pomponij Orfiti (*scribe ex libris*, Pomponij atque Orfiti) clarissimorum ciuium coniux, ex his quattuor partus enixa, Sempronium septimo mense genuit, Suillium Rufum vndecimo, Corbulonem septimo, vtrumque consulem: postea Cæsoniam Caij principis coniugem, octauo. Corbulo, inter doctos. Quis illi pater. Plinius correctus.

Dissimulato tamen intellectu.] *Ad Taciti phrasim magis*, intellecta.

Isteo Capitoni.] *Ex lapid.* Insteio. *Mirum ni idem, qui suprà Hostorius dicitur, vbi de recipiendis obsidibus actum. Certè Vatic. liber eo loci*, Histeus, *non* Hostorius *præferebat. Nec moueor, quòd ibi centurio dicitur, hîc Præfectus castrorum. Potuit enim honore esse auctus.* PAG. 136. Insteius Capito.

Libratoribus funditoribúsque adtributus locus, vnde eminus glandes torquerent.] *Libratores ergo glandes torquebant? imò tela, lapidésque. Integer locus, quod mirêre, apud Calepinum legitur*: vnde eminus lapides & glandes torquerent. Expletus locus auxilio Calepini.

Caput gentis Artaxata.] *Conditam ab Artaxiâ rege, suasu Annibalis Pœni. Plutarchum adi in Lucullo.* Artaxata, quis condiderit.

In cornibus pedes sagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro per ima collium.] *Expeditior omnino & verior erit lectio*: productiore cornuum sinistro. *E cornibus, inquit, productius erat sinistrum. & caussam addit.* Emendatus Tacitus.

Velut numine oblatum.] *Farnesiano superadditum*, velut deûm numine. PAG. 137.

Cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuêre.] *Puto*, cuncta extrà, tecta tenus. *id est: extra vrbem vsque ad tecta domúsque, omnia sole liquida.*

Se Quæstorem Germanici, illum domus eius adulterum fuisse.] *Suillius Quæstor, Germanico bello. Annal* IV. At P. Suillium Quæstorem quondam Germanici. *Adulterum Senecam in Iuliâ Germanici filiâ fuisse vult. Dixi antè.* P. Suillius Quæstor Germanici.

Quâ sapientiâ, quibus philosophorum præceptis, ter millies sestertiûm parauisset?] *Summa eadem diuitiarum Senecæ, expressa à Dione; qui omnes res relictas habet præut culpet virum inculpatum. Ita adulterium illi obiicit cum Agrippinâ: pullarium cum fuisse ait, idémque vitium ab illo insitum Neroni: caussam auctorémque interfectæ matris: aliáque, quæ homo vanus, præter fidem prætérque omnium mentem conuiciatur velut è plaustro. Quibus odij caussis? aut quo mendacij pretio? Nam Seneca tantò anterior, non iniuriâ non beneficio cognitus illi. Sed credo, iudicij quædam morúmque peruersitas fuit, quæ eumdem illum in Ciceronem exacuit, quæ in Cassium, Brutum, omnésque bonos. Caueat ab his, moneo, iuuentus: & è campis illis ita antiquitatum & historiæ flores legat, vt non colligat venena. At quod ad diuitias elegantiamq;* Dio Senecæ infensus. Idem non bonus sinceruſq. virtutum æstimator.

Senecæ

Senecæ attinet, vide lector & lege egregium eius libellum De vitâ beatâ: quem scripsit non aliâre, quàm vt ora obstrueret calumniatoribus istis. præsertim à capite XVII.

Felicitati submittere.] *Lege*, submitteret.

Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum.] *Nihil legi. qui sequuntur, y ferè nominati Senecæ in Ludo.*

De bonis damnatorum.

Filio & nepti pars concedebatur, eximebantúrq. etiam quæ testamento matris, &c.] *Ablego te ad Cuiacium, Obseru.* VI. *cap.* XXIII. *qui ante me abundè dixit.*

PAG. 138.

Se patroni iniurias vltum esse.] *Mallem*, vltum isse.

Ollius Poppææ pater.

Ollium honoribus nondum functum.] *Atqui Quæstorium eum fuisse Suetonius autumat, cap.* XXXV. *Sed Quæstura fortasse non tam honos, quàm aditus ad honorem. Ipse tamen Tacitus lib.* XII. *Quæsturam inter magistratus recensuit, Agellius, & alij.*

Arabiæ feminæ facie semitectâ.

Velatâ parte oris, ne satiaret aspectum.] *Ad æmulationem credo mulierum Arabiæ, de quibus Tertullianus in libello De virginibus velandis*: Arabiæ feminæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato, contentæ sint dimidiam frui lucem quàm totam faciem prostituere. *Sed caussa in hoc nobili scorto, & in illis dispar.*

Rufus Crispinus.

Agentem eam in matrimonio Rufi Crispini equitis.] *Alij*, Crispi. *Sed Crispinum ei cognomen Plutarchus in Galbâ, noster lib.* XV. *& clarissimè Seneca seu quis alius (non enim certè Philosophus) in Octauiâ, vbi Poppæa inducitur*:

——venientem intuor
Comitante turbâ coniugem quondam meum
Gnatumque. properat petere complexus meos
Crispinus, & intermissa libare oscula.

Rufinus Crispinus filius eius à Suetonio nominatur, capite XXXV.

Amantium loquacitas.

Otho, siue amore incautus, laudare formam elegantiámque vxoris apud Principem.] *Verè incautus. & simillimâ vecordiâ ille Candaules apud Iustinum libro* I. Hic vxorem, quam propter pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacitâ conscientiâ. prorsus, quasi silentium damnum pulchritudinis esset. *Vecordiâ inquam simili, sed & fato.*

Se ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem.] *Adhæresco. Fortean*, siue concessam à dis iactans nobilitatem, pulchritudinem. *Aut*, sibi concessam dis dignam nobilitatem. *Budensi aiunt legi*, vbi concessam dictitaret. *ex eo diuinabam*, vbi congestam delibaret.

Per genus vitæ quod nemo adæquaret.] *Vidi qui legeret*, quod Nero non adæquaret. *Ego*, Nero haud æquaret.

Contuberniũ.

Nil è contubernio seruili.] *Propriè. Non enim nuptiæ cum seruis, sed contubernium.*

PAG. 139.

A Tiberio vsque domum principis edoctus.] *Vatic.* Tiberio auousque. *ex quo fecerim*, Tiberio abusque.

Abusque.

Massilienses mœnibus coërceri iubetur.] *Relegandi genus tunc frequens. Sic Iulia opido Rheginorum ab Augusto clausa: Silanus à Nerone Bario municipio Apuliæ: Dolabella in coloniam Aquinatem ab Othone sepositus.*

Relegatio, ad certũ opidum.

Edictum de numero gladiatorum.

Egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur.] *Augustus edixit anno vrbis* DCCXXXII. μήθ' ὁπλομαχίαν πλειοναχις ἢ δὶς ἐν ἐνιαυτῷ ἔτει, μήτε πλειόνων εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν ποιεῖν. neque sæpius quàm bis in anno gladiatores dare, neque vltra paria sexaginta. *Dio* LIV. *Simile edictum anteà à Senatu, de quo Sueton. Iulij, cap.* X. Cùm multiplici vndique familiâ comparatâ inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere liceret. *Saturnalia nostra vide.*

Senatusconsultum eâdem in re.

Quibúsque aliis Romana continentur.] *Insero vocem*, res Romana continetur. *Sequentia emendaui, distinxi, sublatâ confusione, quæ in libris.*

Diuinatio in Tacito.

Impetum eius attinuêre senatores.] *Fero. sed præfero meum illud*, seniores.

Publicũ, quid.

Leges cuiusque publici.] *Publicum hîc non ciuitas aut commune cuiusque opidi, vti censent: sed* τὸ δημόσιον, τελωνία. *Plautus Trucul.*

Illa, haud ego, habuit publicum, peruorsè interpretaris.

Seneca epist. CXX. Iam ego paraueram fiscos: circumspiciebam in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum agitarem. quas accerserem merces. *Sueton. Cal. cap.* XL. Additumque ad caput legis, vt tenerentur publico, quæ meretricium quæ've lenocinium fecissent. *Seneca iterum Epist.* CII. Ille qui & mari & terrâ pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat. *vbi malè substituunt*, publicanos.

Defensa & staturninata Senecæ lectio.

Quadragesimæ vectigal sub Theodos. Arcadio.

Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæque.] *Portorium id fuit, explicatum Quinctiliano in parte, Declamat.* CCCLIX. Præter instrumenta itineris, omnes res quadragesimam publicano debeant. *Sed abolitio hæc Neroniana, non firma. certè Symmachi æuo*

iterum

iterum præbita Quadrageſima: vt diſcas è lib. v. *epiſt.* Quadrageſimæ portorium non rectè poſcitur à Senatoribus Candidatis: quia noſtri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet. Quæſo igitur vt humanitatem noſtri ordinis editoribus impartias, & vrſorum tranſuectionem cupiditati mancipum ſubtrahas. *Etiam Quinquageſima: de quâ idem:* Quæſtores ordinis noſtri numquam ferarum ſuarum portorium contulerunt. Nunc à fratre meo Cynegio V. C. quinquageſimæ vectigal exigitur, quod ſolos vrſorum negotiatores, vtpote quæſtui ſeruientes, oportet agnoſcere. *De hac Quadrageſimâ capio Suetonium Veſpaſ. cap.* I. Huius filius publicum quadrageſimæ in Aſiâ egit, manebantque (*lego*, mantantque, *quia peruenisſe eas ad ſuum ævum ſubindicat Tranquillus*) imagines ſub hoc titulo, *καλῶς τελωνήσαντι. At in Caligul. cap.* XL. *alia hercle ab iſtâ; temporaria dumtaxat, & quæ cum impuro illo periit*: Exigebatur pro litibus atque iudiciis vbicumque conceptis quadrageſima ſummæ de quâ litigaretur. *Sed & Quinquageſimam vænalium de quâ ſuprà, diſparo abiſtâ: ſicut Quinquageſimas illas Ciceronis* III. *libro in Verrem, quæ ad aratores pertinuerunt decumanóſque.*

Quinquageſimæ.

Suetonius aliter ac vulgò explicatus. Correctuſque.

Quinquageſimæ variæ.

Temperata apud tranſmarinas prouincias frumenti ſubuectio.] *Quæ hæc ſubuectio? illáne, quæ Romam? ex Africâ & Ægypto putâ, aliíſque prouincius ad alimenta plebis. An intellegit in ipſis prouinciis modum poſitum, quò & quatenus frumenta ſua adueherent? Fraudes enim & hîc committi ſolere, & moleſtias obiici prouincialibus, è Taciti Agricolâ diſces.* Emere, *inquit*, vltrò frumenta, & vendere cogebantur. Deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent: donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucroſum fieret.

Obſcurior Taciti locus. Frumenti ſubuectio.

Et ne cenſibus negotiatorum naues adſcriberentur.] *Mutuare huic loco lucem à P. Fabro lib.* I. *Semeſt. cap.* XXV.

PAG. 140. Immunitas mercatorum frumenti.

Sulpitium Camerinum abſoluit Cæſar.] *Sed eumdem paullo pòſt cum filio interfecit, ἐγκαλέσας σφισι, ait Xiphilinus, ὅτι Πυθικοὶ ἐκ προγόνων ἐπικαλέμενοι, ἐκ ἐπαύσαντο τοῦτο πρόσημα τοῦτ' ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τοῦ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθικὰς ἐκ ὁμωνυμίας ἠτίων.* obiiciens illis, quòd Pythici ab antiquo dicti, non abſtinerent nunc eo cognomine, ſed in Neronis Pythicas victorias ex ſimilitudine nominis iniurij eſſent. *Qui Dionis ſiue abbreuiatoris eius corruptus locus, ſcribóque, ὅτι Ποιητικοὶ ἐκ προγόνων, &c. Sulpicy enimuerò non Pythici, ſed Pœtici cognominati, vti liquere poteſt ex Faſtis. Quod cognomen ad iniuriam ſuam trahebat Nero, quia ipſe ſolus victor, ſolus Pythicus. Notabit ergo philologus ſimilitudinem aliquam inter eas voces, veteri germanáque pronuntiatione fuiſſe.*

Sulpicius Camerinus.

Dio benè correctus.

Pœtici, Sulpicij cognominati.

Ratio vetus pronuntiandi Y. pſili, & diphthongi œ,

Pomponium Siluanum.] *Eſt cùm Pompeium Siluanum in* *Tacito reperias, *eſt cùm Poppæum. Librariorum ea varietas ſit, an hominum, alibi videbo.*

*Lib. II. Hiſtor.

Inchoatum à Druſo aggerem coërcendo Rheno abſoluit.] *Intellegítne foſſam Druſianam, Iſalæ hodie cognomine inſignem? quæ Rhenum imminuit, exhauſit, & quaſi coërcuit? An potius aliud opus in Gallicâ ripâ, quo tumidum & vagum cum pernicie accolarum amnem reprimeret? Videtur. & refero ad aggerem iſtum, quæ libro* V. *Hiſtor. ſcripta*: Quin & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem, diſiectis quæ morabantur, effudit. *Vidi qui molem eam vellent eſſe Druſoburgum ad Iſalam nunc ſitum. Næ illi falluntur. Nam quî poteſt? In Galliarum ripâ ea moles fuiſſe debuit, non in Germaniæ: vti facto Ciuilis, Taciticque verbis ratio conſtet. Refellere quidem igitur aliena poſſim, firmare adhuc ipſe nihil.*

Agger Druſianus. Vbi is?

Eundem videri cum mole Druſi.

Sed nec illa inuenta.

Helius Gracilis.] *E libris*, Ælius Gracchus.

Qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant.] *Suſpectus maioris vitij locus. Tentabam tamen mederi*, germani regnabant: *id eſt, duo illi fratres. aut*, in quâ tantùm Germani: *vti dicat Friſiis non alios quàm è verâ Germaniâ fuiſſe reges. Sed nos alludimus, manet vlcus.*

Corruptus locus.

Dubius Auitus.] *Labor vt ſcribam*, Vibius Auitus, *inducente me Plinio, qui Neronis temporibus præſediſſe Galliæ Germaniæq; inferiori, Vibium Auitum ſignificat lib.* XXXIV. *cap.* VII. Statuam Aruernorum cùm faceret, prouinciæ Vibio Auito præſidente. *Antea ſuſpicabar de Didio: fallebar.*

Vibius Auitus.

Aduertêre quoſdam cultu externo in ſedibus Senatorum.] *Armenios & Parthos ſedentes in Senatu, vti eleganter Suetonius loquitur. Morem autem eum fuiſſe, & hunc honorem bene meritis ſociis, didici è Iuſtino: qui de Maſſilienſibus lib.* XLIII. Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus ſpectaculorum in Senatu datus. *Item Ioſepho, qui Decretum C. Cæſaris & Senatus recitat pro Iudæis, lib.* XIIII. *cap.* XVII. *in hæc verba: δεδόχθαί τε ὑρκανῷ, καὶ παισὶ τοῖς ἀυτοῦ, καὶ πρεσβευταῖς τοῖς ὑπ' ἀυτοῦ πεμφθεῖσιν, ἔντε πυγμῇ μονομάχων καὶ θηρίων, καθιζομένους μὴ τῶν συγκλητικῶν θεωρεῖν*: Concedi Hircano eiuſque filiis, item Legatis qui ab eo miſſi, gladiatorum & ferarum pugnas ſpectare, in ſedibus Senatorum. *Etſi vetuerat id*

Mos honeſtandi legatos ſociorum conſeſſu orcheſtræ.

antè, suâquadam caussâ, Augustus: vt in Suetonio leges, cap. XLIV. *interdicto tamen non firmo. Sed ait Iustinus ecce, in Senatu: & Suetonius alibi, in equite spectare. nec errent vltrà, qui apud Suetonium in Claudio,* in Senatoriis, *tentant reponere. Sed quod de legatis his ad Neronis tempora Tacitus rettulit, eximium & antiquæ nostræ simplicitatis factum: Tranquillo visum Claudio attribuere, cap.* XXV. *Errat, me iudice, Tranquillus.*

In Senatu, in Equite: id est, inter Senatores, equites.

Quinquaginta annorum obsequio.] *Libri vett.* quadraginta. *A clade certè Varianâ ad hoc æuum, quadraginta sex circiter anni sunt.*

Quotam partem campi iacere.] *Fortè,* Quò tantam, *aut,* quò eam. *Vulgatam etiam tolero, & capio.*

Seruarent sanè receptos gregibus inter hominum famam.] *Scriberem,* exceptos, *&,* famem.

PAG. 141. Correctus Tacitus.

Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id diis, &c.] *Turbata & trunca forsitan. Lego tamen:* Nec commotus h. A. p. m. imperia ait. Dis quos, &c.

Terra in quâ viuamus.] *Addenda vox videtur,* potest.

Curtilius Mancias.

Curtilium Manciam superioris exercitus legatum.] *Phlegon De admirandis:* Curtilius Mancias legatus in Germaniâ exercitum duxit Q. Volusio & P. Scipione coss.

Sed & fontes hodie salis in Saxonicâ Hallâ, ad id flumen.

Dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum vi trahunt.] *Non abhorret certè à fide, vt hoc flumen, Sala fuerit: argumento vel nominis ipso. Flumen nobile, mihi carum: domicilij olim caussâ, & Andreæ Ellingeri medici primarij; cuius fides & doctrina, magna mihi dum viuam.*

Ratio parandi salis in Germaniâ & Galliâ.

Eluuie maris arescente vndâ, sed super ardentem arborum struem fusâ.] *Hac de re Plin. lib.* XXXI. Galliæ Germaniæque ardentibus lignis aquam salsam infundunt. *Varro De re Rusticâ* I. In Galliâ Transalpinâ intus ad Rhenum, cùm exercitum ducerem aliquot regiones accessi, vbi salem nec fossitium nec maritimum haberent, sed ex quibusdam lignis combustis, carbonibus salsis pro eo vterentur. *Vbi lego,* intus Rhenum, *particulâ additiâ reiectâ.*

Batani oriundi à Cattis.

Bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit.] *Non dissimulo alucinationem & παράδοξα viri docti nostratis, qui ab hac pugnâ initia deriuat Batauæ genti. Censet enim victos pulsosque eo prælio Cattos, deuenisse maritimos locos vbi nunc Batauia est, & originem dedisse inter Belgas nobilissimæ genti. Cæcitatem! Batani noti celebréque diu ante hanc æuo Neronis pugnam: & Cattorum migratio de quâ Tacitus in libello De Germaniâ, non dubiè antiquior.* Batani, *inquit,* non multum ex ripâ, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus & seditione domesticâ in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperij fierent.

Sed diu ante hoc prœlium.

Miraculum terreni ignis.

Ciuitas Iuhonum socia nobis.] *De hoc igne nimia mira. Pighius amicus noster censebat,* Huionum *scrib. quoniam in agro cognomini, hodie lapis multus sub terrâ fossilis, idoneus concipere ignem. Sed ego ambigo ne eagens in Germaniâ ipsâ alibi fuerit, non in Belgicâ.*

Quanto magis profana, & vsu polluta.] *Adde vocem è priscâ editione,* & vsu viliori polluta. *Vestes vult sanguinis aut seminis notis sordentes.*

Ruminalis ficus.

Ruminalem arborem in comitio.] *De ficu Ruminali & Nauiâ digna lectu Scaliger in Festum, illustrissimum ingenium nostri æui.*

Falsus in Tacito numerus.

Quæ super octingentos & quadraginta ante annos Romuli Remíque infantiam texerat.] *Damno numerum. Nam hic annus vrbis conditæ* DCCCXI. *Romulus autem Remúsque* XVIII. *dumtaxat annos nati, cùm facta Roma est. Non ergo plures ab infantiâ eorum ad hunc diem annis triginta. Facilis putatio ex Dionysio, Liuio, & aliis. Ita ergo hîc emendem, &* Octingentos & triginta *scribam, ne Tacitus manifestâ sit in culpâ.*

I. LIPSI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XIV. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

CAIO Vipſanio.] *Vulgati*, Vipſano. *Viri docti, Vipſtanum cum nominant.* PAG. 142. *Vide Fulvi Nummos, in Apronia gente.* Vipſtanus.

Triumphales auos.] *Vnum tantùm, Poppæum Sabinum.*

An fecunditatem & verum animum timeri?] *Diſtinguo*, verum animum? Timeri ne vxor. *Nam quod V. C. Erricus Memmius legebat*, vterum annuum, *acutius quàm verius cenſeo.* Interpunctus Tacitus.

Medio diei, cùm id temporis per vinum & epulas incaleſceret Nero.] *Romani ergo epulabantur die medio? Non vulgò quidem: non item viri ſerij, ſobrij, ſicci. Sed deſcribit Tacitus Neronis conuiuium adoleſcentis madidi verè Tempeſtiuum. Tempus enim vt tardè aliquando iuuentus noſtra diſcat, quid Tempeſtiua conuiuia, quid Intempeſtiua. Diſcat, & dediſcat illa quæ nuper hauſit à magnis magiſtris. Aiunt conuiuium Tempeſtiuum eſſe, quod tempore celebretur: verbo réque honeſtum: nec in vitio poni vmquam, niſi in libris vitiatis. Ecce alij qui Tempeſtiuum nihilum differre dicant ab intempeſtiuo: & in culpâ habitum vtrumque. Tertium vidi, qui conuiuia tempeſtiua vellet eſſe, quæ ſtatis certíſque temporibus præberent ſacerdotes. Inducunt, & ſeducunt. audite me iuuenes, & cum bono Mercurio, inite viam rectam. Legitima conuiuij hora apud Romanos priſcos, Sol occaſus. Saluianus lib.* I. Errant vulgò in conuiuiis Tempeſtiuis & Intempeſtiuis.

Numquid parcam illam tunc agreſtemque vitam cum gemitu & dolore tolerabant, cùm viles ac ruſticos cibos, ante ipſos quibus coxerant focos ſumerent; eoſque ipſos capere niſi ad veſperam non liceret? *Itaque quia veſperè cæna: ideò prouerbij forma in Plauto*, de veſpere ſuo viuere. Hora cænæ priſcis veſpera.

Poſtea autem Decima haberi cœpta. Clarè ex Cornificio ad Herennium, vbi deſcribit hominem vanè glorioſum lib. IV. *Is ad eos quos vocauerat ad cænam non in ſuas ædes*: Itáne? eamus, inquit, hoſpites. Frater venit ex Salerno. ego illi obuiam pergo, vos huc Decimâ venitote. Hoſpites diſcedunt. ille ſe raptim domum ſuam coniicit: illi Decimâ, quò iuſſerat, veniunt. *Et ab eâ mente Philippus Vulteium inuitans, apud Horatium*: Poſt nonam venies. —*Imò actuoſi homines & forẽſes poſt decimam ſæpe. quoniam res & iudicia in foro exercita ad Decimam horam, vti ex Miloniana Aſconij diſcas. At labente imperio moribúſque, octaua hora balnei haberi cœpta, nona ipſa cænæ. Plinius de Spurinnâ*: Vbi hora balnei nuntiata eſt, (eſt autem hieme nona, æſtate octaua) in ſole ambulat nudus. lotus accubat. *Martialis præter locos alios*: Poſtea Decima. Aut ſerius. Poſtea Nona.

——Imperat exſtructos frangere Nona thoros.

Hanc horam qui præueniebant, tempeſtiuè epulari dicebantur & præmaturè, & conuiuia eorum Tempeſtiua. qui in longum trahebant, inq; noctem intempeſtam, iure eorum epulæ Intempeſtiuæ. Qui de multo die, inquam, epulari incipiebant, in eos gulones hæc nota & nomen. Plautus probrosè in ſenem: Tempeſtiua conuiuia, ante horam.

Cum ſuo ſibi gnato vnà ad amicam de die
Potare.

Hinc apud Catullum, Conuiuia lauta de die: *apud Horatium*,

——dictus herè illic De medio potare die.

Suetonius de Nerone: Epulas à medio die ad mediam noctem protrahebat. *Plinius in laudatione Traiani*: Non enim ante medium diem diſtentus, ſolitariâ cænâ, ſpectator adnotatorque conuiuis tuis immines. *Liuius de Annibale Capuæ laſciuiente*: Cœperunt epulari de die, & conuiuium non ex more Punico aut militari diſciplinâ eſſe. *Cicero de Piſone*: Qui numquam Solem orientem aut occidentem viderit: *culpátq. eum vitij vtriuſque. Vti & Silius Campanos*:

——medioque dierum
Regales epulæ, atque ortu conuiuia Solis
Deprenſa.

Hæc tempeſtiua conuiuia ſæpe vſurpari ſolita diebus lætis, feſtíſque. Iuuenalis Perſicum ſuum inuitans: Quando ea vſurpata.

——iam nunc in balnea ſaluâ
Fronte licet vadas: quamquam ſolida hora ſuperſit
Ad ſextam. —— Iuuenalis explicatus.

Vult ecce eum ad balneas ire horâ quintâ, præter morem, & ad epulas venire ſextâ ſeptimáve. Saturnalibus item vulgò conuiuia ordiebantur à multâ luce. Tertullianus: Non lauor diluculo Saturnalibus, ne & diem & noctem perdam: attamen lauor honeſtâ horâ & ſalubri. *Nam lautio ſemper ante cibum. Item nuptiis. Apuleius apol.* I. Nuptiæne illæ fuerunt, an aliud celebratum Et Tertullianus.

bratum officium, an conuiuium tempestiuum? *Ea sunt conuiuia quæ Catoni placita apud Ciceronem*: Ego verò propter sermonis delectationem tempestiuis conuiuiis delector. *Item Claudio, de quo Tacitus lib.* XI. Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus. *Quæ epulæ si mediâ nocte fuissent, non potuit inter eas Messallina esse interfecta, sine querellâ aut verbo historicorum. Alexandro: de quo Curtius lib.* VIII. Iamque iter parare in posterum iussus, solemni & tempestiuo adhibetur conuiuio. *Tamen hæc conuiuia iure in vitio. Cicero ad Attic. lib.* IX. Audio bonis viris hanc cunctationem nostram non probari, multaque & seuerè in me in conuiuiis quidem tempestiuis disputari. *Ibidem*: Quas eos cænas facere & obire scripsit ad me Sextius? quàm lautas, quàm tempestiuas? *Idem lib.* III. *in Verrem, de Aproniy cænâ in foro*: Statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio. *Et de ipso Verre lib.* V. *ait eum* diem conuiuiis, noctem stupris contriuisse. *Quinctilianus Declamat.* CCCXXXI. Neque enim senectutem adfert summus dies, sed longus ordo vitæ. nec ebrietatem facit illa potio, post quam concidendum est; sed tempestiuum conuiuium, & auiditas nimia. *Seneca De irâ lib.* II. *cap.* XXVIII. Aliena vitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt. Inde est, quòd tempestiua filij conuiuia pater deterior filio castigat. *Addo Taciti locum lib.* II. *Histor.* Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati Tribunique ex moribus imperatorum seueritatem æmulantur, vel tempestiuis conuiuiis gaudent. *Qui vel solus locus sententiæ meæ firmandæ. Cedo enim si non de die illud epulum, quomodò subiungit de luctâ inter milites? Quomodò*, Puluis procul & arma adspiciebantur, *in tenebris? Sanè iterum de Vitellio noster*: medio diei temulentus. *& Xiphilinus*, τὸ πλεῖσον τ ἡμέρας καὶ τ νυκτὸς ἐδαπάνα. *Diurnum ergo conuiuium* (*intellego à meridie, aut circiter*) *Tempestiuum, quia initum temperi nimis: nocturnum contrà, Intempestiuum. Describit Propertius,*

Sic noctem paterâ, sic ducam carmine, donec
Iniiciat radios in mea vina dies.

Suetonius Calig. cap. XLV. Senatum populumque obiurgauit edicto, quòd Cæsare prœliante, intempestiua conuiuia, circum & theatra, & amœnos secessus celebrarent. *Cicero pro Murænâ*: Intempestiui conuiuij, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. *Curtius lib.* VI. Intempestiua conuiuia & perpotandi peruigilandique insana dulcedo. *Et exempla plura. sed ius qui cor habent, hæc satis*: μωρὸν autem ἔτε πεῖσαι ἔτε ῥῆξαί ἐστι, *ait verbum vetus.*

Stuprum cum Lepido spe dominationis admiserit.] *Qui Lepidus antea maritus Drusillæ, conuictus postea coniurationis in Caium. Sueton. Cal. cap.* XXIV. *Dio* LIX. *itémque stupri in Agrippinam & Liuillam. Rutilius in Itinerario, de Lepidis*:

Haud procul hinc petitur signatus ab Hercule portus:
Vergentem sequitur mollior aura diem.
Inter castrorum vestigia sermo retexit
Sardöam, Lepido præcipitante, fugam.
Litore namque Cosæ cognatos depulit hostes,
Virtutem Catuli Roma secura ducis.
Ille tamen Lepidus peior, ciuilibus armis
Qui gessit sociis impia bella tribus.
Insidias paci moliri tertius ausus,
Tristibus excepit congrua fata reis.
Quartus Cæsareo dum vult irrepere regno,
Incesti pœnam soluit adulterij.

Primum mali fati Lepidum intellegit, qui cum Q. Catulo dissensit post obitum Sullæ, & in Sardiniâ periit. Alterum, qui triumuir. Tertium, qui conspirauit in Augustum, illius filium. Quartum, de quo hîc. Sed cur poëta ait, incestum eius adulterium cum Agrippinâ & Liuiâ? Idcò quia maritus Drusillæ Lepidus: & cum Agrippinâ etiam sanguine iunctus. Credo enim hunc Lepidum natum ex Æmilio Paullo & Iuliâ nepte Augusti. At Iulia soror Agrippinæ; quæ mater Caij, & sororum. Hinc clarum cur Caius successorem illum imperij destinauerit, & quinquennio maturiùs quàm per leges magistratum capere voluerit: quod Dio tradidit lib. LIX. *Erat enim sanguinis gentísque Augustæ, pari cum Caligulâ gradu. Præter rem hæc dixi, ad Suetonij historiæque lucem.*

PAG. 143. Tempore etiam iuta.] *Ita libri manuß.*

Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat.] *Suetonius, solemnia Quinquatruum vocat: Horatius item Quinquatrus festas. Causſa, quia ij dies Mineruæ, læti pueris, virísque. De pueris, Horatius*:

——puer vt festis Quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.

Et Sym-

Reprehensa ea conuiuia.

Clarum argumentum è Taciti cótextu ad Tempestiua conuiuia.

Intempestiuũ conuiuium.

Lepidus, quis.

Rutilij versus super Lepidis historici, iisque data lux.

Quattuor Lepidi infausti malique.

Veriũ stemma huius Lepidi, adhuc ignotũ.

Dioni & Suetonio lux.

Quinquatrus, Sacri Mineruæ dies, & læti.

Et Symmachus lib. v. Nempe Mineruæ tibi ſolemne de ſcholis notum eſt, vt ferè memores ſumus etiam procedente ætate puerilium feriarum. Ad eum diem conuiuium tibi paramus. *Feriæ ergo pueris: at viris etiam ludi, & ſpectacula gladiatorum. Ouidius, de quinque his diebus:* Pugnæ gladiatorũ per illos.

Sanguine prima vacat: nec fas concurrere ferro.
Cauſſa, quòd eſt illâ nata Minerua die.
Altera, treſque ſuper rasâ celebrantur arenâ,
Enſibus exſertis bellica læta dea eſt.

Hinc diſce, ſecundum Quinquatrium diem, natalem eiuſce poëtæ fuiſſe. Lib. IV. *De Triſt. lib.* Natalis Ouidij poëtæ.

Lucifer amborum natalibus adfuit idem,
Vna celebrata eſt per duo liba dies.
Hæc eſt armiferæ de feſtis quinque Mineruæ
Quæ fieri pugnâ prima cruenta ſolet.

Natus ergo, ſexto poſt Martias Idus. Sed & moris vt ij dies iucundè hilaritérque traducerentur. Auguſtus ad Tiberium: Nos, mi Tiberi, Quinquatrus ſatis iucundè egimus. Luſimus enim per omnes dies, forumque alcatorium calfecimus. Quinquatrus conuiuiis lætæ.

Ducítque Baulos. id villæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur.] *Anteà Hortenſij villa: tunc in Principum bonis. De eâ non ineleganter Symmachus, eius poſſeſſor:* Bauli villa: & eius poſſeſſores.

Huc deus Alcides ſtabulanda armenta coëgit
Eruta Geryonis de lare tergemini.
Inde recens ætas corrupta Boaulia Baulos
Nuncupat, occulto nominis indicio.
Ab Diuo, ad proceres dominos fortuna cucurrit,
Fama loci obſcuros ne pateretur heros.
Hanc celebrauit, opum felix Hortenſius, aulam:
Contra Arpinatem qui ſtetit eloquio.

Fuit etiam Antoniæ Druſi, vti è Plinio diſces lib. IX. *cap.* LV.

Geſtamine ſellæ Baias peruectam.] *Priſcis liber abeſt vox* ſellæ. *Atque ita ſanè* XI. *libro locutus*, In eodem geſtamine ſedem poſcit, ſumitque. *De Geſtatoriâ ſellâ, in Electis: Libri iidem*, Baulos, *non* Baias. *Malè ex Sueton. cap.* XXXIV. *Nam Dio hæc parum clarè; & olim mihi impoſuit.* Geſtamen, σκάφη, pro ſellâ geſtatoriâ.

Comiter excepta, ſupérque ipſum collocata.] *Ergo is locus in conuiuio honeſtior, quotiens duo accumberent. idque rectè, (diſſentiant licet) ſcio monuiſſe olim. Non refellit me alter Taciti locus, lib.* III. In conuiuio Germanici cùm ſuper eum Piſo diſcumberet, infectos cibos manibus eius arguentes. *Scito enim tres diſcubuiſſe, mediúmque inter eos Germanicum.* Superior locus honeſtiſſimus in accubitu.

Et rurſus adductus.] *Id eſt, ſeuerus, compoſitus, grauis. In Hiſtoriis ſuper hac voce.* Adductus, pro ſerio & graui.

Quod contrà ſubſidium ſibi?] *Romana editio*, ſuffragium ſibi? *Nec damno. Sanè Suffragari, adiuuare & opem ferre eſt: vt Refragari, obſiſtere. Inde & Refragium, quod Græcis* ἐναντίωσις. *Hegeſippus lib.* V. *cap.* XXVII. Gubernator obliquat velorum ſinus, & ſine refragio ſcinditur fretum. *eáque voce & alij vſi.* Refragium.

Eminentibus tecti parietibus, fortè validioribus, quamuis oneri cederent.] *Video eſſe qui legant*, quàm vt oneri. *haud abre. At mihi etiam vox* parietibus, *non firma.*

Quos ſtatim acciuerat, incertum an & antè ignaros.] *Fides tibi, Corneli, magis curæ, quàm Dioni: qui Senecam auctorem impulſorémque vnicum Neroni eius criminis facit. idque à fide dignis multis traditum eſſe.* Αλλ' ἐμὸν ἔπος θυμὸν ἐνὶ φρήσιν ἔπεφνε. PAG. 144. Dio criminatur Senecam.

Qui nihil contatus, poſcit ſummam ſceleris.] *Id eſt, peragere cupit quod cœpit agere, & extremam velut manum ſceleri imponere.*

Hi molium obiectus ſcandere.] *De his molibus ad Baias, Caſſiodorus Variar.* IX. Quantis ibi molibus termini decenter inuaſi ſunt? quantis ſpatiis in viſceribus æquoris terra promota eſt? *Strabo lib.* V. ἡ δὲ πόλις ἐυπορεῖον γεγένηται μέγιστον, χειροποιήτας ἔχουσα ὅρμους, διὰ τὴν βυθὸν τοῦ ἄμμου. διόπερ τῇ χάλικι καταμίξαντες τὴν ἀμμοκονίαν, περιβάλλουσι χώματα εἰς τὴν θάλατταν. *Virgilius*: Moles Puteolanæ. Pilæ in aquis, è lapide; vt ſubli cæ, è ligno.

Qualis in Euboïco Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit.

Auſonium in eâ re corrigo, Auſonius correctus.

Vel quæ Baianis pendent fluitantia pilis.

Malè enim hactenus, palis. *Enimuerò pilæ illæ è ſaxo, vt Virgilius: in eâdémque voce Liuius corrig. lib.* I. Modò intra illam pilam, & ſpolia hoſtium. *malè vulgò*, illa pila. *intellegit columellam, quam Dionyſius* κυλίδα *dixit, ſpoliis Curiatiorum inſignem.* Horatia peila, *apud Propert.* Liuius XL. *Portum & pilas pontis in Tiberim locarit, quibus pilæ fornices poſt Scipio attidit.*

tela ipsa sunt: nequis eo me refutet. At de pilis his ad Baias, etiam Seneca, epist. LXXVIII. Omnis in pilis Puteolorum turba consistit.

Glossema egregium indicatū.

Multísque vulneribus confecta est.] *Suetuli insigne glossema aliquot versuum, qui huc transcripti è Senecæ Octauiâ verbatim. Eáque omnia iure desunt Vaticano. Non visum id ante me, ne ab eo quidem qui codices Vaticanos inspexisse iactat, miror & indignor. Hæc Agrippinæ mors. At Philostratus lib.* IV. *De Vitâ Apollonij, adfirmauit naufragio periisse Agrippinam solutili illâ naue. Adeò ille & genere & partibus scriptionis suæ nugator est.*

Philostrati supinus error.

Conuiuali lecto.] *Non funebri, & legitimè parato.*

Villa Cæsaris in Baiano.

Villam Cæsaris Dictatoris, quæ subiectos sinus editissima prospectat.] *Aptè ad hunc locum Senecæ epist.* LII. C. Marius, & Cn. Pompeius, & Cæsar exstruxerunt quidem villas in regione Baianâ, sed illas imposuerunt summis iugis montium. Videbatur hoc magis militare, ex edito speculari longè lateque subiecta.

Sed à Cæsare, perfecto demum scelere, magnitudo eius intellecta est.] *Ita fit. currimus ad scelus præcipites, quod sedente impetu, veris mox pretiis æstimamus. Aurea gnome, sumptáne à Menandro? certè ab illo anteà sic elata.*

Pulchra sententia à Menandro ostensa *Stobæus citat.

Οὐδεὶς ξυνοίδεν ἁμαρτάνων, πόσον
Ἁμαρτάνει τὸ μέγεθος, ὕστερον δ' ὁρᾷ.

At nemo peccans, criminis sui modum.
Peccando nouit, re peractâ respicit.

PAG. 145. Posteaquam frustrà oblata sint.] *Perspicuum mendum. Farnes.* ablata. *Fortè intercisæ voces explendæ*: frustrà ab illâ tentata sint. *Aut potius adhæreamus Romanæ lectioni*, optata sint. *Interpretor, Posteaquam frustrà ea voluerit vouerítque Agrippina.*

Temporum Claudianorum obliquâ insectatione.] *Vulgò, & libris scriptis*, oblitâ, *Ferretus*, obitâ. *Nostra emendatio certa videtur, ex ratione priscâ scribendi*, oblicâ.

Publicâ fortunâ exstinctam referens.] *Et inprimis ipsius priuatâ. Hinc illud, iure laudatum Quinctiliano, Africani Oratoris ad Neronem super hac morte*: Rogant te Cæsar tuæ Galliæ, vt felicitatem tuam fortiter feras.

Acutum dictū Africani.

Aduerso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset.] *Quinctilianus lib.* VIII. *de hac oratione*: Facit quasdam sententias sola geminatio: qualis est Senecæ in eo scripto quod Nero ad Senatum misit occisâ matre, cùm se periclitatum videri vellet. Saluum me esse adhuc nec credo, nec gaudeo.

Senecæ oratio.

Quinquatria ludis annuis celebrarentur.] *Nónne iam antè celebrabantur? Dixi enim de gladiatoribus. Sed puto hîc intellegi scenicos ludos annuos, aut Circenses.*

Exitium senatui ac sibi caussam periculi fecit.] *Locus qui mutilus videatur, & non est. Nihil enim narratur in quo Thraseas offenderit. At scribe mecum fidenter*: exiit tum Senatu. *Hoc enim solo sibi discrimen peperit magnus ille vir, quòd Senatu egressus est, cùm de Agrippinâ referretur. Xiphilinus*: ὁ Πάτλιος δὲ Θρασέας παῖτος ἦλθε μὲν ἐς τὸ συνέδριον, καὶ δ' ὀλίγου ἐπήκουσεν, ἀναγνωσθείσης δὲ ἀυτῆς ἐξαίφνης τε ἀλθὼς ἐφ' ἑαυτῷ καὶ ὁπόσον ἀποφήναιτο, ἐξῆλθε, ἵνα μὲν ἤδεσαν εἰπεῖν οὐκ ἠδύναντο, ἃ δὲ ἠδύναντο, οὐκ ἤθελε. *Tacit.* XVI. *hunc ipsum locum respiciens*: Olim vtrisque infensus, & accedentibus caussis in Thraseam, quòd Senatu egressus est, cùm de Agrippinâ referretur, vt memoraui.

Reflitutio in Tacito.

Quæ adeò sine curâ deûm eueniebant.] Επικεῖσθαι *& hîc & alibi noster.*

Tacitus in Epicuri castris.

Iuniam.] *Caluinam, de quâ lib.* XII. *De Calpurniâ, eodem etiam libro. Statim*, Præturâ functos, *lego.*

PAG. 146. Vetus illi copia erat.] *Ita libri prisci. substituerunt*, cura: *ad sententiam non malè. Nescio an*, copido, *siue*, cupido.

Citharâ ludicrum in modum.] *Non etiam displiceat*, ludiorum. *Nummos certè cusit illa bellua, in quibus ipse citharœdico habitu, in tunicâ oblongâ, citharam percutiens. Describit eum habitum graphicè Appuleius* II. *Floridо, in personâ Bathylli*: Eiúe prorsus citharœdicus status, deam conspiciens canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamydâ velat vtrumque brachium aduque articulos palmarum. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælato apta, structim sustinetur; manus eius teneræ, procerulæ, læua distantibus digitis neruos molitur, dextra psallentis gestu suo sabulum (*nescio an*, suum sambulum, *an verò* subsabulum, *aut*, pulsabulum) citharæ admouet, ceu parata percutere. *Ita enim locum eum legimus, distinguimus. Et quod ait de chlamydâ déque cingulo, etiam illa apparent in Neronianis nummis; excipio quòd non brachia velat, sed ab humeris dependet chlamys.*

Habitus verus citharœdi.

Appuleius in transitu correctus.

Quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat.] *Ita in Panegyrico illo ad Pisonem, qui hoc æuo scriptus, inserta eadem defensio*:

Prisci duces citharœdi.

Nec

Nec pudeat pepulisse lyram, cùm pace serenâ
Publica securis exsultent otia terris,
Ipse fidem mouisse ferox narratur Achilles.

Quem Ouidio ablatum, viri docti tribuunt Lucano. Neutri ego. Ab Ouidio ætas abiudicat: ab Lucano, conditio scribentis. Nam ille quicumque poëta, ignotus fuit, obscurâ domo, fortunâ tenui: & humiliùs blanditur Pisoni, quàm vt decuerit Lucanum. Ait ecce:

Lucanum non esse auctorem eius Panegyrici. Ei rei argumenta.

——tu Piso latentem
Exere: nos humilis domus, at sincera parentum.
Sed tenuis Fortuna suâ caligine celat.

At Lucanus certè notus, celeber: per se, pérque vxorem prædiues. Adde Senecam patruum in aulâ: qui huic humili & tenui protendere manum potuisset, præ Pisone. Sed & decimonono ætatis anno scriptum hoc carmen. nam ait:*

*Vide Tacit. li. XVI. De diuitiis Mellæ & Lucani.

Quamuis nunc iuuenile decus mihi pingere malas
Cœperit, & nondum vicesima venerit ætas.

Quod non conuenit in ætatem Lucani, præsertim cùm scriptum sit diu post consulatum Pisonis, & paullò ante detectam, ni fallor, coniurationem. Certè post consulatum diu: quoniam & eloquentiæ eius specimen Neapoli præbitum celebrat. quod scimus contigisse nos quinquennali certamine, cùm Nero in eâdem vrbe Græcanicâ copiam fecit suæ vocis, annis aliquot post Pisonis consulatum, quem iniit anno vrbis DCCCX. *Sed nec Statius huius carminis mentionem facit: cùm omnia minima scripta eius recenseat.* II. *Silu.*

Clausúmque Vaticanâ valle spatium.] *Credo id à Plinio denòtari lib.* XXXVI. Tertius obeliscus Romæ in Vaticano, Caij ac Neronis principum Circo.

Circus proprius Neroni.

Instituit ludos Iuuenalium vocabulo.] *Qui priuati, & per domum celebrati aut in hortis. Tacitus lib.* XV. Acriore in dies cupidine Nero agitabatur promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis. *Mansit nomen ludorum posteriori æuo, & imperatores quos in Palatio ludos dabant, Kalendis noui anni (de quibus è Iuliano monui ad librum* IV.) *Iuuenalia videntur appellasse: ab exemplo hoc Neronis. Sidonius:*

Iuuenales ludi, priuati.

Iuuenales Imperatorii paulùm diuersi.

Ianus fortè suas bifrons Kalendas
Sumendas referebat ad curules.
Mos est Cæsaribus die bis vno
(Priuatos vocitant) parare ludos.
Tunc cœtus iuuenum sed aulicorum
Elæi simulacra torua campi
Exercet spatiantibus quadrigis.

Et addit post descriptionem curulium ludorum;

Iam verò Iuuenalibus peractis.

Vt videantur ij ludi, tunc quidem, scenicum nihil habuisse. Atque ita distinguit etiam, nisi fallor, Capitolinus in Gordianis: Cordus dicit in omnibus ciuitatibus Campaniæ, Piceni, Vmbriæ, de proprio illum per quadriduum ludos scenicos & Iuuenalia edidisse. *Quod notari volo. Neronis tamen æuo & instituto, scenici: ex Tacito hic, & Plinio qui ad hos ludos respiciens ait Neronem* peculiari theatro in hortis primùm cantasse, & Pompeiano præluisse. *Non prætereo notam Xiphilini, qui hos ludos institutos vult per caussam positæ à Nerone primæ barbæ. Et herclè ea nominis caussa. Iuuenalia enim dicta, quia vt Tirocinij die pueros exuebant: sic barbâ rasâ iuuentutem. transibántque tunc in viros. Vnde illud Domitiæ amitæ blandientis Neroni votum:* Simul hanc excepero, mori volo, *Sueton. cap.* XXXIV. *itaque is dies Romanis pariter festus. De Octauiano, Dio, lib.* XLVIII. ἀμέλει τὴ πώγωνα ὁ Καῖσαρ τότε πρῶτον ξυράμενος, αὐτός τε μεγάλως ἑώρτασε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δημοτελῆ ἑορτὴν παρέσχε. καὶ ὁ μὲν καὶ ἔπειτα ἐπελείετο τὸ γένειον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι. *id est*: Cæsar tum primùm barbam radens, & ipse diem eum planè festum habuit, & aliis publicam festiuitatem indixit. atque ex eo etiam ipse genas suas læues habuit, ad exemplum reliquorum. *Sed & munera peti, daríque solent eo die ad barbam. Ammianus libro* XVII. Cæsar cùm petenti, ex vsu, gregario cuidam vt barbas detonderet, dedisset aliquid vile, contumelioso calumniis appetitus est à Gaudentio. *Iuuenalis,*

Iij tunc curules, non scenici.

Aliter quàm sub Nerone.

Dies positæ barbæ lætus.

Munera tunc data.

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati,
Plena domus libis vænalibus.

Quinetiam deo alicui sacrari solita, vt apud Græcos virginum puerorúmque comæ. Suetonius de Nerone: Barbam primam posuit, conditamque in auream pyxidem & pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. *vbi emendo*, Capitolino, *Ioui scilicet, ex Dione. Earinus apud Martialem primam lanuginem comámque*

Barba deo sacrabatur.

Suetonius emendatus.

Pergameo posuit dona sacrata deo.

Tertullianus, De animâ: Quis non exinde aut totum feli (*lege*, filij) caput reatui vouet, aut aliquem excipit crinem, aut totâ nouaculâ prosecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat pro publicâ aut priuatâ deuotione? *Censorinus, De die natali, cap.* 1. Quidam etiam pro ceterâ bonâ corporis valetudine, crinem deo sacrum pascebant. *Quando is mos Romæ cœperit (nam antiquos barbam aluisse satis constat) quæro. Liuius eum agnoscere videtur sub annũ vrbis* CCCLXIX. *satis clarè, vbi de Manlio Capitolino in carcerem coniecto*: Satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse. *Si in luctu promiserint barbam, ergo alias rasa. Refellit tamen eum Varro lib.* II. *De Re rust.* Omnino tonsores in Italiâ primùm venisse ex Siciliâ dicuntur post R. C. A. CCCCLIIII. vt scriptum in publico Ardeæ in litteris exstat. eosque adduxisse P. Ticinium Menam. Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuæ, quòd pleræque habent capillum & barbam magnam. *Nec ambigo, quin ex ritu sui superioríque æui aberrauerit Liuio mens & manus. Cicero certè pro M. Cœlio etiam Ap. Claudium Cæcum barbatum inducit, aliquot post notatum Varroni æuum annis. Bellis Punicis in vsu crebro iam rasuram fuisse docent Annalium prisca verba, quæ de Scipione* Agellius rettulit, *& mirabundus parum cepit. Iuuenes ergo alebant barbam. & ideò à Cicerone* I. *ad Attic.* Comessatores coniurationis barbatuli iuuenes, *appellati sine vllâ lasciuiâ, vt volunt, notâ. & pro M. Cœlio ad iuuenes alludens*, Non hac barbâ quâ ista delectatur, *inquit. iuuenémque à barbâ descripsit Iuuen.* Iam senior, cuius barbam tua ianua vidit. *Ponebant eam seriùs, citiùs, plerumque sub* XXI. *annum. Macrobius certè in Somnium Scipionis* ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam *adfirmauit. Atque ita Neronem posuisse colliges ex Fastis, annísque. Caligula tamen* XX. *anno posuit, Suetonij cap.* X. *At Cæsar Octauianus anno demum* XXV. *vti clarum ex Dione. Natus enim M. Tullio C. Antonio Coss. posuit L. Marcio C. Sabino. Mutauit ab hoc more primus Roman. Imperatorum Hadrianus, adnotante Xiphilino, & ostendentibus Nummis. Hæc Romæ. Apud Græcos quid? Barbam in pretio mansisse ad tempora Alexandri Athenæus ex Chrysippo adserit lib.* XIII. *cap.* VI. *sub eo rege radi repertum. Inter philosophos primus barbam aluisse traditur Antisthenes Suidæ, in voce* κἀθεῖραι. *Hæc propemodum aliena à Tacito: sed per eum non absurdè, vt spero, nec ingratiùs tuis, lector, mihi nata.*

Mos radendæ barbæ, quando cœperit Romæ

Liuius & Varro diuersi.

Abertasse Liuium videri.

*Lib. III cap. IIII. Iuuenes soli olim barbati.

Quo anno ab iis posita.

Hadrianus primus reduxit barbam.

In Græciâ quãdo radi cœperit.

Antisthenes primus barbæ auctor philosophis.

Ratúsque dedecus amoliri.] *Romana editio*, dedecus molliri. *quod ego præfero.*

Stagnũ nauale.

Apud nemus quod nauali stagno circumposuit Augustus.] *Ad Tiberim. deq; eo stagno suprà*: Augustus structo cis Tiberim stagno. *Et Suetonius. At nemus illud est, quod Cæsarum nemus appellatum. Vide & hîc Xiphilinum.*

Stipes ad ludos

Dabantúrque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloriâ consumerent.] *Cui rei datæ stipes? ad ludósne? Ita olim sanè Apollinaribus ludis factum reperio.* Prætor edixit, *ait Liuius lib.* XXV. vt populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret. *Plinius lib.* XXXIII. Populus Romanus stipem spargere cœpit, Sp. Postumio, Q. Marcio coss. Tanta abundantia pecuniæ erat, vt eam conferret L. Scipioni, ex quâ is ludos fecit. *Quæ verba ne te fallant. Nam stipes de quâ Liuius, multis annis prior notatione Plinianâ. Sed voluntariam, credo, Plinius intellexit: illa fuit ex edicto. Sed & Augustus stipem Prætoribus dari ad ludos voluit, innuente Dione* LIV. *initio*: τοῖς μὲν στρατηγοῖς τὰς πανηγύρεις πάσας συνέπεμψεν, ἔστε τὸ δήμῳ δίδοσθαί τι ὑπ' αὐτῶν κελεύσας. *nisi tamen τὸ δημόσιον intellegi voluit potius, quàm δῆμον. Stipes aliàs vsitatè dabantur diis, & ad res sacras. Sen-ca de Benef.* VII. Omnia deorum sunt: tamen diis posuimus domum, & stipem iecimus. *Et Epistolâ* CXVI. Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, nec auro argentoque suspenso, nec in thesauros stipe infusâ, sed piâ & rectâ voluntate. *Varro de L. L.* Diis cum thesauris assem dant, stipem dicunt. *Ita in capita fontium, quæ sacra, stipem iaciebant. Plinius lib.* VII. *epistol. de Clitumno*: Fons purus & vitreus, vt numerare iactas stipes, & relucentes calculos possis. *Seneca lib.* IV. *Quæst. Natural. de Nili venis*: In hæc ora stipem sacerdotes, & aurea dona Præfecti, cùm solemne venit sacrum, iaciunt.

Diis posítæ.

Et ad capita fontium iactæ.

Ipse scenam inscendit.] *Restitui ex libris. Vulgò*, ipse scenas incedit.

Assistentibus familiaribus.] *Falsò. Nam Vatic.* absistentibus facies. *Farnes.* assistentibus facies. *Similíq. lectio Budensis: quod facilè odorèris è Rhenano coniectante*, absistentium facie. *Vtrúmne*, assistentibus facibus? *Certè noctu & ad lumen etiam hi ludi exerciti. sequitúrque*: Illi dies ac noctes plausibus personare. *& ait, postremùm in scenam venisse Neronem. Ergo ad lumen. Infrà etiam*, Noctes quoque dedecori adiectas. *Sed & Suet. Calig. cap.* XVIII. Quondam etiam & nocturnos ludos præbuit accensis facibus. *Noster iterùm infrà*: Lætitiæ magis, quàm lasciuiæ dari paucas totius quinquennij noctes, quibus, tantâ luce ignium nihil illicitum occultari queat. *Vos diuini conferte operam, si mihi Phœbus hîc non fauit.*

Ad faces Nero cantauit.

Accesserat cohors militum.] *Ita legend. non quia Suetonius cap.* XXII. *ita narrare videatur, sed quia res poscit. Nam Suetonius de alio ibi & publico theatro.*

Mærens

Mærens Burrus, ac laudans.] *Vnus ergo hic tantùm Præfectus Prætorio. nec pugnat Suetonius qui duos nominat: quia Tacitus de Iuuenali ludicro adhuc loquitur; de publico theatro Suetonius, capite dicto.* In concordiâ est Tacitus cũ Suetonio, aliter quàm censent.

Carminum quoque ſtudium affectauit.] *Plinius libro* XXXVII. Domitius Nero in ceteris vitæ ſuæ portentis, capillos quoque coniugis ſuæ Poppææ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine Succina appellando. *Intellexit & Seneca hunc poëtam libro* I. *Quæſt. Natur.* Vtait Nero Cæſar diſertiſſimè, Colla Cytheriacæ ſplendent agitata columbæ. *Laudat eum Martialis lib.* VIII. Carmina qui docti nota Neronis habet. *& lib.* IX. Ipſe tuas etiam veritus Nero dicitur aures, Laſciuum iuueni cùm tibi luſit opus. Nero inter poëtas: Vt quidam vocant, bonos.

Nec dum infignis *ætatis nati.] *Fortè leg.* quibus aliqua pangendi facultas, necdum inſignis. Ij alternatim conſidere ſimul. *M. Antonius Muretus, cui ſcriptor hic noſter in amoribus (& iure) corrigit*: quibus aliqua pangendi facultas, necdum inſignis erat. Ij conſidere ſimul, & natos ibidem verſus connectere, atque ipſius verba quoquo modo prolata ſupplere. *Non damno: germana tamen eſſe non credo. Ceterùm ab hoc Cornelij iudicio Tranquillus diſſentit, cap.* LII. *quem vide.* Diſſenſus ſuper verſibus Neronis.

Opidanâ laſciuiâ inuicem inceſſente.] *Lege*, inceſſentes.

Quos regis Apionis quondam habitos.] *Lego*, regi Apioni. *Rufus hac de re*: Cyrenas cum ceteris ciuitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate ſuſcepimus. Libyam ſupremo regis Apionis arbitrio ſumus aſſecuti. *Item Eutropius*: Quo tempore Libya quoque Romano imperio, per teſtamentum Apionis qui rex eius fuerat, acceſſit. in quâ inclytæ ciuitates erant, Berenice, Ptolemãis, & Cyrene. *Appianus in extremo Mithridatico*: τοῖς Ῥωμαίοις Κυρήνιον Ἀπίων βασιλεὺς τὴν Λαγιδῶν ἦρχε γένος· ὃν δὴ διαθήκης ἀπέλιπεν. *Factum hoc anno vrbis* DCLX. *C. Cælio L. Domitio Coſs. Sed vt moneam, in verbis Ruſi vereor vt menda ſit, licet occultior. Quis ille Ptolemæus antiquior? Plerique omnes Ægyptij reges Ptolemæi, & parum proba aut recepta diſcriminis hæc nota. Auſim reſcribere*, Ptolemæi Apionis. *Nam hîc ſanè rex, Ptolemæus fuit, ſed cognomento Apion. Appianus* I. *Ciuil.* Sequenti anno, ſextâ & ſexageſimâ Olympiade, populus Romanus duabus prouinciis ex teſtamentis regum eſt auctus, Bithyniam Nicomede relinquente, Cyrenen Ptolemæo ex Lagidis, cui Apioni cognomentum fuit. PAG. 147. Apion rex. Sollicitata in Rufo ſcriptio.

Et elegantiâ vitæ, quam clariorem effecit.] *Traiecerim*, & quem elegantia vitæ clariorem effecit.

Nerone IIII. Corn. Coſſo coſſ.] *Quorum mentio in lapide Romæ:*

I. O. M. ET. GENIO
VENALIC
P. ACILIVS. CERDO
VOTVM SOLVIT
NERONE. CAESARE
AVG. IIII.
COSSO. LENTVLO. COSSI. F. COS.

Quinquennale ludicrum, ad morem Græci certaminis.] *Eſt hoc ipſum, quod noſter lib.* XVI. luſtrale certamen *appellat. Quod longo interuallo pòſt reduxit & firmauit Gordianus iunior Imperator. de quo appoſitè Victor*: Eoque anno luſtri certamine, quod Nero Romam inuexerat, aucto firmatoque, in Perſas profectus eſt. *Exemplum autem, credo, Nero ſumpſit à Neapolitis, de queis Strabo lib.* V. Νυνὶ δὲ πενταετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς, μουσικός τε καὶ γυμνικὸς ὃτι πλείους ἡμέρας, ἀπάμιλλος τῶν ὀπιφωνεστάτων ἔν τε τῇ Ἑλλάδι. *id eſt*: Nunc autem quinquennale ſacrum certamen apud eos celebratur, Muſicum & gymnicum in plures dies: quod æmulum eſſe poteſt illuſtriſſimis Græcorum ludis. *Nota quod ait*, νυνὶ δὲ. *Inſtitutum enim id certamen eius æuo, in honorem Auguſti. Suetonius clarè, Aug. cap.* LXXXVIII. *& in Claudij cap.* XI. *Herodes etiam Iudææ rex theatrum & certamen quinquennale condidit, ad honorem gratiámque Auguſti, vti Ioſephus narrat lib.* XV. *Sunt & nummi Neroniani, in quibus menſa cum coronâ & lebete, inſcripti*: CERTA. QVINQ. ROM. CO. SC. *id eſt*, Certamen Quinquennale Romæ conſtituit. Quinquennale certamen Neapoli. Quando ibi inſtitutum. Etiam in Iudeâ fuit.

Pompeium accuſatum, quòd manſuram ſedem theatri poſuiſſet.] *Perpetuum ſanè theatrum Pompeius condidit primus, anno vrbis* DCLXXXIX. *Anteà ſubitaria erant, & Cenſorum iuſſu plerumque diſiecta. Tertullianus libello De ſpectaculis*: Sæpe Cenſores renaſcentia theatra deſtruebant moribus conſulentes, quorum ſcilicet periculum ingens de laſciuiâ prouidebant. Itaque Pompeius Magnus ſolo theatro ſuo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exſtruxiſſet, veritus quandoque memoriæ ſuæ cenſoriam animaduerſionem, Veneris ædem ſuperpoſuit. *Donec præcipitantibus moribus, exſtruxerunt ipſi Cenſores. Valerius* Pompeius primus auctor manſuri theatri. Cẽſores antea tollebant.

rius lib. II. *cap.* IV. Theatra inchoata quidem sunt à Messallâ & Cassio Censoribus, ceterùm auctore Scipione Nasicâ, omnem apparatum operis eorum subiectum hastæ vænire placuit.

Et Scipio Nasica.

Appianus Ciuil. I. τῷ δὲ ὠντῷ χρόνῳ Σκιπίων ὑπατος καθεῖλε τὸ θέατρον ἃ Λούκιος Κάσσιος ἦρχε, καὶ ἤδη πως τέλος ἐλάμβανεν, ὡς καὶ τόδε φάσεων ἄρξων ἑτέρων, ἢ ἐ χρήσιμον ὅλως Ἑλληνικαῖς ἡδυπαθείαις Ρωμαίους ἐθίζεσθαι. *Eámque in rem* S C. *interpositum, quod legis nomine Tertullianus intellexit in Apolog.* Quónam illæ leges abierunt, quæ theatra stuprandis moribus orientia, statim destruebant?

Tertullianus illustrior factus.

Temporaria scena.

Antea subitariis gradibus & scenâ in tempus structâ ludos edi solitos.] *Ausonius:*

Ædilis olim scenam tabulatam dabat
Subitò excitatam, nullâ mole saxeâ.

Si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse.] *Valerius ait,* S C. cautum, nequis in vrbe, propiúsve passus mille, subsellia posuisse, sedénsve ludos spectare vellet. *Sessionem tamen adstruere Liuius & Dionysius videntur lib.* I. *sub Tarquinio rege:* Loca diuisa patribus equitibusque, vbi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati. Spectauêre furcis duodenos ab terrâ spectacula alta sustinentibus pedes. *Sed tantùm in Circo.*

Sederunt Romani in Circo, at non theatro

Prætores, editores ludorum

Quoties P. R. sederet.] *Libri scripti,* Prætor sederet. *Facilè & verè emendes,* Prætores ederent. *Enimuerò editionem ludorum magistratibus incubuisse, præsertim Prætori, notum iis qui in vestibulo versantur antiquitatis. Facit huic parti illa responsio:* Nec proinde magistratus rem familiarem exhausturos, &c.

Nullâ cuiquam ciuium necessitate certandi.] *Secutus sum manuscriptos. Vulgata scriptio tamen recta adæquè,* spectandi. *Vtrumque enim factitatum sub his comœdis principibus, vt viri illustres & ad certandum cogerentur & ad spectandum. Nec displiceat geminari,* necessitate spectandi aut certandi.

Abolitos paullatim patrios mores funditus euerti per accitam lasciuiam.] *Libris meis abest* τὸ, euerti. *& omiseris rectè. Scribi etiam posit,* & verti.

Specie orationum & carminum.] *Ad Musicum certamen referto.*

An iustitiam augurij, & decurias equitum.] *Vitium: cui medendo impar ego.*

Non abhorruisse spectaculorum oblectamentis.] *Farn.* oblectamenta. *verè.*

Equestres ludi, à quibus petiti. A Thuriis, vult Tacitus: ab Etruscis Liuius.

A Thuriis equorum certamina.] *Atqui Liuius lib.* I. *etiam equos à Thuscis deriuat.* Ludicrum fuit, equi pugilesque, ex Etruriâ maximè acciti. *Et cùm equorum certamina antiquissima Romæ sint, vix videntur ea petiisse tam longinquè. Magna Græcia certè & illa ora in quâ Thurij, non tam pernota tunc Romanis. Quæ tamen frons mea à Tacito dissentientis? Thurij vicini Tarentinis ab iisque euersi, vt Strabo narrat: quorum olim Sybaris opidum celebre deliciis. Ab Augusto colonia illuc deducta, Copiæ.*

Ludos curatiùs editos.] *Germana Cornelij vox, non,* accuratiùs, *ex libris.*

Ducentis iam annis à L. Mummij triumpho.] *Et paullò pluribus. quoniam triumphauit de Achæis & Corinthiis Mummius anno vrbis* DCVIII.

Athletas quis primus dederit. Val. lib. II. cap. IIII. Ludi Græci.

Qui primus id genus spectaculi in vrbe præbuerit.] *Quod genus? gymnicósne? inclinabam. sed primus athletas dedisse legitur in ædilitate Æmilius Scaurus, multis pòst annis. Potest igitur capere ludos Græcos. Nam anteà noti tantùm Osci & Latini. Cicero ad Marium lib.* VII. Non enim puto te Græcos aut Oscos ludos desiderasse: præsertim cùm Oscos vel in Senatu spectare possis, Græcos verò ita non ames vt nec ad villam tuam viâ Græcâ ire soleas.

Ludi trilingues

Hos triplices ludos Tranquillus in Iulio intellegit, cap. XXXIX. Ludos regionatim vrbe totâ dedit, & quidem per omnium linguarum histriones. *Et Aug. capite* XLIII. Ludos fecit nonnumquam vicatim, ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones.

Efflagitandi certamina Græca.] *Certaminis vox ad gymnasium spectare potiùs videtur, quàm ad scenam. Sed & in scenâ ipsâ certamen quoddam victoriæ.*

Totius quinquennij.] *Ita scripserim, non,* potius.

Certamina sacra.

Redditi quamquam scenæ Pantomimi certaminibus sacris prohibebantur.] *Certamina sacra, siue.* ἱερὸς ἀγῶνας, ὧν τὰ ἆθλα ἐν στεφάνῳ μόνῳ, *definit Pollux, libro* III. *Tale hoc Neapolitanum, quod &* ἱερὸς ἀγὼν *à Strabone dicitur.*

Eloquentiæ primas partes nemo tulit.] *Farnesiano abest,* partes. *rectè.*

Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant.] *Libri leuiter aberrant. Nam Farnes.* Cirætiam iactam quo. *Vatic.* Græciam iactus ta quo. *Dixi aberrant. nam vera lectio hæc:* Græci etiam amictus, quîs per eos dies p. incesserant. *vel,* quos p. e. d. p. ingesserant. *Græcanicum scilicet hoc certamen fuit, & ideò amiciebantur plerique ad morem Græcum, palliati crepidatique. Hæsi olim: sed expediuit me planè Dio lib.* LX. *de hoc ipso spectaculo, Neapoli:* ἐπεὶ ἐν γε τῇ Νεαπόλει καὶ παντάπασιν ἰδιωτικῶς ἔζη. τά τε γὰρ ἄλλα Ἑλληνικῶς ᾧ αὐτὸς καὶ οἱ συνόντες αἱ διαπᾶτο

Græcis vestibus vſi vulgò, per ludos Græcos.

διηγάτο, καὶ ἐν μὲν τῇ τῶν μυσικῆς θεωρίαις ἱμάτιον καὶ κρηπίδας, ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσῆν ἐλάμβανε. *id est*: Deinde & Neapoli planè priuatum se gessit. Nam cùm in aliis, & ipse & qui cum eo erant, Græcorum ritu vixerunt, tum etiam in Musico spectaculo pallium & soleas induit, & in Gymnico agone vestem purpuream & auream coronam accepit. *Et simile quod in Commodo tradit, quotiens theatrum ingrederetur, solitum sumere* χλαμύδα ὁλοπόρφυρον τὸ ἑλληνικὸν ξόπον, καὶ στέφανον ἔχτε λίθων Ινδικῶν & ὃν χρυσῆ πεποιημένον. *Ex his facilè intellego restituóque Suetony locum Domitiani cap.* IV. Certabant etiam & prosâ oratione Græcè Latineque, ac præter citharœdos chorocitharistæ quoque & psilocitharistæ. In stadio verò cursu etiam virginum certamini præsedit crepidatus purpureâque amictus togâ Græcanicâ, capite gestans coronam auream. *Corrigo & distinguo*: & psilocitharistæ: in stadio verò cursu etiam virgines. Certamini præsedit, *&c. Vera lectio, vera mens: Certasse præter citharœdos, etiam chorocitharistas, & in stadio, certamine cursus, etiam virgines. At certamini toti quinquennali præsedisse Domitianum ritu Græco, purpureâ togâ, & coronâ ornatum. Dixit enim Togam: mallem chlamydem, vti idem scriptor Neronis cap.* XXV. *reditum in vrbem describens habitu Græcanico*: in veste purpureâ, distinctâque stellis aureis chlamyde, *vbi*, veste, *glossematium puto, deleóque. Item Dio suprà, & Capitolinus in Pertinace*: Purpureasque chlamydes Græcanicas.

Suetonij lectio & distinctio restituta.

Apud Simbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est, ictæ dapes.] *Plinius lib.* III. Anio lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedêre Sublaceo (*ita enim potiùs scrib. quia à lacu*) defert in Tiberim. *Addubito num vox Tacito desit, legendúmque*: villa cui Sublaceum nomen. *Certè Neronis villa Sublacensis Frontino de Aquæduct. cognita. Philostratus lib.* IV. *De vitâ Apollonij ad hanc rem addit, calicem Neronis, quem iam ori admouerat, fulmine excussum.*

PAG. 148. Sublaceum.

Villa Sublacensis.

Consuleret sibi & turbis.] *Vel*, sibi & vrbi.

Quia fontem aquæ Martiæ nando incesserat.] *Vera lectio. frustrà turbant libri, qui partim*, aquæ marginæ, *partim*, morgio, *referunt.*

Videbatúrque potus sacros & cærimoniam loci corpore toto polluisse.] *Imò*, corpore loto. *Fontes & capita aquarum priscis sacra: in iisque natare nefas. Plinius lib.* III. *de Clitumno*: Pons terminus sacri profanique: in superiori parte nauigare tantùm, infrà etiam natare concessum. *Imò in quibusdam aquis nauigare etiam vetitum. Idem libro eodem, de lacu Vadimonis*: Nulla in hoc nauis (facer enim est) sed innatant insulæ, *&c. Seneca epist.* XLI. *de his cærimoniis*: Magnorum fluminum capita veneramur, subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes, & stagna quædam vel opacitas vel immensa altitudo sacrauit.

Fontes fluminum sacri.

Inque iis natare nefas.

Sicut in quibusdã lacibus.

Alterum impetu captum.] *Vox addita auctore Vatic.*

Haud ignobilis Barbarus cum telo repertus.] *Vnus Megistanûm. estq; illeipse, de quo Frontinus sic narrat.* Domitius Corbulo, cùm Tigranocertam obsideret, in quemdam ex Megistanis quos ceperat, animaduertit. caputque eius ballistâ excussum, intra munimenta hostium misit. Id fortè decidit in medium concilium, quod tum cum maximè habebant Barbari. ad cuius conspectum velut ostento consternati ad deditionem festinauerunt.

Lux noua à Frontino.

Pars Armeniæ vt cuique finitima, pars * Nipolique & Aristobolo atque Antiocho parêre iussæ sunt.] *Latet in corruptione nomen alicuius regis. Fortè*, Thrascypolique. *qui dynasta alibi in finitimis Armeniæ locis.*

PAG. 149.

Vetus opidum Puteoli ius coloniæ & cognomentum à Nerone adipiscuntur.] *Puteoli, ais, adipiscuntur ius coloniæ? Ego verò aduocationem peto, vt deliberem. Nónne enim iampridem id opidum eo iure? Liquet ex Liuio, Velleióque, qui coloniam Puteolos deductam volunt anno vrbis* DLX. *P. Scipione Africano* II. *Ti. Sempronio Coss. Sed & lapides testantur hodie*: AB. COLONIA. DEDVCTA. ANNO. XC. *&*, ÆDILIS. COLON. PVTEOLANORVM. *&* GENIO. COLONIÆ PVTEOLANORVM. *An colonis eorumq; posteris intermortuis, colonia esse desiit? an tempore interiecto transiit ad municipale ius? Ciceronis certè æuo municipium fuit, non colonia. Oratione pro M. Cælio*: Nam quod est obiectum municipibus adolescentem non esse probatũ suis, nemini vmquam præsenti Puteolani maiorem honorẽ habuerunt, *&c. Concutit me tamen iterum Frontinus in Catalogo coloniarum, cuius verba è manuscripto*: Puteoli, colonia Augusta. Augustus deduxit. ex vno latere iter populo debetur ped. xxx. Ager eius in iugeribus veteranis & Tribunis legionariis est adsignatus. *Colonia ergo adhuc recenti æuo. Recreat Agellius lib.* XVI. *cap.* XIII. *qui ostendit sæpe commutari solere colonias in municipia, & contrà. Nisi tamen Cornelij verbis ea vis, vt velit vniuersum opidum incolásque (plures autem inquilini eius loci, ob commercia & mare) præter eos qui restabant ex colonis Augustæis, colonico iure donatos. Et sanè duplex hoc genus hominum in coloniis fuisse, è Cicerone*

Puteoli, quando deducta.

Nodus in eâ re quem implicat Tacitus.

Coloniæ in municipia, & cõtrà mutatæ.

Cicerone clarum, pro Sullâ: vbi diſſidia etiam inter Pompeianos (ij erant ciues veteres) colonóſque recenſet. Quem vide. Alterum horum niſi ſit, tu videris: mea in his ſalebris haret nauus.

Pighij iudiciũ.

* *In Hercule Prodicio.*

* *Placet eruditiſſimo noſtro Pighio truncum locum eſſe, ob cauſſas ipſas quas in Commentario dixi. Itaque ſupplet voce additâ,* Puteoli nouum ius coloniæ. * *Ipſum vide. Nam nos ſententiâ noſtrâ non demouemur, quam in extremâ Notâ poſuimus, de toto opido in coloniæ ius nunc tranſlato.*

Milites ſine coniugibus.

Neque coniugiis ſuſcipiendis, neque alendis liberis ſueti.] *Milites itaque olim ſine vxore vt appâret. nec ritu, ſed lege id vetitum ait Dio lib.* LX. τοῖς στρατευομένοις ἐπειδὴ γυναῖκας ἐκ ἐδωύαντο ἔκ γε τοῦ νόμων ἔχειν, τὰ τοῦ γαμικοῦ δικαιώματα ἔδωκε. *id eſt*: Militibus quoniam ex legibus vxorem habere non poterant, iura indulſit maritorum. *Reſoluiſſe hoc ius Seuerus Imp. videtur, ſi rectè capio Herodianum lib.* III. τοῖς στρατιώταις, *inquit*, πολλὰ συνεχώρησε, καὶ μὴ πρότερον εἶχον. καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε, γυναιξί τε συνοικεῖν. *Certè enim de coniugio legitimo capiendum videtur. quia contuberny militibus, opinor, ſemper ius. A Iunone arcebant eos, non à Venere Romanæ leges. Teſtis Liuius lib.* XLIII. *qui quattuor millia hominum à Senatu petiſſe opidum vbi habitarent, ait: qui nati in Hiſpanis ex militibus Romanis, & mulieribus Hiſpanis cum quibus nullum conubij ius. Imò peregrini milites, id eſt, non ciues, non amicas modò habuiſſe videntur, ſed vxores. niſi me inducunt fruſtrà tabulæ Veſpaſiani & Domitiani æuo: quibus inſculptum* ciuitatem datam militibus è claſſe Rauennate, & cohortis III. Alpinorum, itemque concubium cum vxoribus quas tunc habuiſſent cùm eſt ciuitas iis data, aut quas poſteà duxiſſent. *Tamen pugnat in eam ſententiam Tertullianus, qui ſuo etiam æuo cælibes fuiſſe milites oſtendit. Æuum autem eius, ſub Seueri. ait in exhortatione ad Caſtitatem*: Scilicet ſolis maritorum domibus bene eſt? Perierunt cælibum familiæ, ſpadonum, militum, aut peregrinantium ſine vxoribus? Non enim & nos milites ſumus? *Seueri ergo permiſſus aut ad Prætorianos tantùm pertinuit: aut verba artè capienda, vt tantùm permiſerit* συνοικεῖν γύναιξι, *cohabitare feminis, ſub eodem tecto agere. & contubernales habere, non legitimas vxores. Sed non repugnat, inquies, toti huic ſententiæ Liuius, qui diſertè vxores militibus attribuit? Vt ecce libro* XXI. *in Scipionis exhortatione ad milites*: Vnuſquiſque ſe non corpus ſuum, ſed coniugem ac liberos armis protegere putet. *Et alibi. Reſpondeo. Temporaneam tunc (bello Punico ſecundo) militiam fuiſſe, nec legibus ſuis, vt poſteà, deuinctam. Capiebantur, mittebantúrque milites, non pro ſtipendiorum tempore, ſed bellorum. At perpetuâ & firmâ* XXV. *annorum militiâ inſtitutâ, hoc quoque inductum de cælibatu. Sanè etiam Iuriſconſulti hac cauſſâ, cauſſam ſoluendi matrimonij Militiam numerant. L.* LX. Bonâ gratiâ diſſolui matrimonium illud dicitur, quod propter ſacerdotium, ſterilitatem, valetudinem, militiam, retineri non poteſt.

Seuerus tamen admiſit eos ad nuptias.

Contubernij ius ſemper militi, in prouinciis.

Ambiguus intellectus verborum Herodiani.

Liuius abnuere videtur.

Is nobis adiunctus.

Ratio deducendi coloniãs.

Non enim, vt olim, vniuerſæ legiones deducebantur.] *Exprimit deductionem veterem Hyginus*: Multis legionibus contigit bellum feliciter tranſigere, & ad laborioſam agriculturæ requiem primo tyrocinij gradu peruenire. Nam cum ſignis & aquilâ & primis ordinibus ac tribunis deducebantur.

De appellationibus quid olim.

Vt qui à priuatis iudicibus ad Senatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui principem appellauêre.] *Lucis cauſſâ, rem appellationum à capite deducam ad hoc æuum. Olim in populi libertate, non frequens appellationum vſus, non certè in cauſſâ ciuili: (nam prouocationem ad populum, in re maiori criminúmque, frequentem ſcimus.) vſus tamen. A Prætore enim appellatum reperio, aliàs ad collegam eius, aliàs ad Tribunos. Ad collegam, Cicero vno loco ſed claro, in Verrem, de Prætura vrbanâ*: L. Piſo, *inquit*, multos codices impleuit earum rerum quibus ita interceſſit, quòd iſte aliter atque vt edixerat, decreuiſſet. quod vos oblîtos eſſe non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto Prætore ſolitus ſit conuenire. quem iſte collegam niſi habuiſſet, obrutus in foro lapidibus eſſet. *Aſconiúſque ibi*: Intercedere, vt vides etiam Prætor Prætori ſolet, vt Piſo Verri, appellatione cauſſæ ad collegam factâ. *Ad Tribunos appellatũ, docet idem Cicero pro P. Quinctio*: Appellantur Tribuni, à quibus cùm eſſet certum auxilium petitum, &c. *Clarius infrà*: Cuius procurator à Prætore Tribunos appellare auſus ſit. *Hæc olim: nec appellatum reperio ad Senatum. At Auguſtus imperium adeptus*, Appellationes quotannis vrbanorum quidem litigatorum *Prætori delegauit vrbano: at prouincialium, conſularibus viris, quos ſingulos cuiuſque prouinciæ negotiis præpoſuiſſet, *ait Suetonius cap.* XXXIII. *Quem ita intellego, vt appellationes à minoribus magiſtratibus iudicibúſve, Romæ ad Prætorem fierent, in cauſſis dumtaxat ciuilibus: è prouinciis, ad conſulares. Nam quin Auguſtus ipſe, firmandæ dominationi, & iure poteſtatis Tribuniciæ, grauiorum rerum appellationes ſibi ſeruarit: ambigendum vix puto è Dionis verbis lib.* LII. *vbi Mæcenas ad Auguſtum*: δίκαζε δὲ αὐτὸς ἰδίᾳ τά τε ἐφέσιμα καὶ τὰ ἀναπόκριμα, ὅσα αὖ ὑπό τε τῶν μειζόνων ἀρχόντων, ἢ ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων, τότε πολιάρχαι καὶ τὸ ὑποτιμητὲ καὶ τῶν ἐπαρχῶν, τά τε τ' σῖτον ἐπισκοπεῦντες καὶ τὲ νυκτοφυλακεῦντες ἀφικνῆται. *etſi quædam ibi miſcet, magis*

Item ad Tribunos.

* Timidè ambigó, nũ ſcrib. in Tranquillo, *Praf. delegauit vrbn.*

Auguſti ſcitũ in appellando.

Cauſſas pleraſque ſibi ſeruauit.

ex ritu

ex ritu sui æui Dio, quàm Augusti. Certè à Senatu ad Principem appellatum Tiberij imperio, sunt exempla in nostro scriptore. vt lib. IV. iisque instantibus ad Imperatorem prouocauit: *& alibi. post eum Caius* magistratibus liberam iurisdictionem permisit, *ait Suetonius cap.* XVI. *idest, sine appellatione plenam priscámque: sed id non diuturnum fuit, non magis quàm permissa ab eo commitorum libertas. Dio mihi auctor lib.* LVIII. *sub Caio receptum, vt iudicia quædam Senatus tractaret, ita tamen vt ab eo Princeps appellaretur. Sed appellatio Principis, vt appâret, non sine pœnâ fuit. pœnâ, dico, in eos qui temerè appellassent. Quo exemplo nunc Nero auctum honorem Senatus it; statuitque vt eâdem pœnâ, qui illum temerè à priuatis iudicibus appellassent, tenerentur, quâ qui Principem. Sententiam hanc satis capio: confirmationem quæro & exempla. Nihil enim præ manu mihi quod istuc faciat, nisi fortè quæ de pœnâ præiudiciali eorum qui à Præfecto vrbis appellassent, Symmachus scribit lib.* X. *duobus locis. Quem tu cupide lector vide. Mihi à latere tragulam iniicit Tranquillus, qui hanc ipsam rem tangens, cap.* XVII. *nihil eorum quæ Tacitus; sed hoc tantùm dicit,* Cautum vt omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent. *Hæret id spiculum, & non euello.*

Ad Principem à Senatu appellatum sub Tiberio.

Caius aliquid mutauit sed id vanum fuit.

Pœna temerè appellantium.

Suetonij dissensus à Tacito: & res cogitanti intricata

Repetundarum damnatur, atque Italiâ exigitur, ne grauiore pœnâ afficeretur, Vibij Crispi fratris fauore enixus.] *An ergo in crimine repetundarum pœna grauior, quàm relegatio? Attentè legas. quia nec relegatio quidem. Olim sanè exsilium fuit, & æstimatio, vti Asconius notat in Verrem, & Cicero subindicat non semel: sed secuta lex Iulia immutauit. Ex eâ pœnam fuisse adfirmo, Amissionem ordinis, & Æstimationem: nihil vltrà. id est, qui damnatus eo crimine esset, Senatu moueretur, & iudices acciperet ad æstimandam litem. Haurio ex Tacito infrà:* Exin à Cossutio Capitone, qui nuper Senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui reciperauerat. *Is autem repetundarum lege damnatus, lib.* XIII. *Et* I. *Hist.* Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio aut Nerone ecciderant. *Apertius ex Plinio lib.* II. *epistol. vbi Marius Priscus, accusantibus Afris, sponte Senatu abiit, & iudices petiit, omissâ defensione: scilicet quasi eâ ratione satisfactum legi. & lib.* IV. *cùm Bassum Eabius Macer lege repetundarum teneri censuisset; mitigans Cæpio, saluâ dignitate iudices dandos pronuntiauit. id est, vti in Senatu remaneret, factâ saltem æstimatione. Vide Epistolas ipsas, & volens fauebis sententiæ huic. Ab hac re Suetonianis verbis lumen, Othonis cap.* II. Tantum potentia, *inquit,* valuit, vt damnatum repetundis consularem virum, priusquàm planè restitutionem ei impetrasset, non dubitarit in Senatum ad agendas gratias introducere. *Motus enim ille quicumque Senatu erat: sed Otho quasi plenè restitutum in Senatum introduxit. Hæc ergo ordinaria pœna: sed grauiùs & plerumque extra ordinem in id crimen animaduersum, pro delicti modo. Atque ea Macri mens leg.* VII. *Ad leg. Iul. repet.* Hodie ex lege repetundarum extrà ordinem puniuntur. & plerumque vel exsilio, vel etiam duriùs, prout admiserint. quid enim si ob hominem necandum pecuniam acceperint? vel interfecerint innocentem? *Eâdémque ratione Plinius scripsit,* excessisse Priscum immanitate & sæuitiâ crimina, quibus dari iudices possent, cùm ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam pecunias accepisset. *lib.* II. *epist.* XI. *Nec aliter capies, quod hîc Vibius relegatus est: exsilij etiam pœnam meritus, nisi frater intercessisset. sicut & lib.* III. *Annal. C. Silano proconsuli Asiæ repetundarum damnato, aquâ atque igni interdictum, ob insignem scilicet sæuitiam.*

Pœna temerè appellantium.

Quæ pœna in crimine Repetundis.

Extra ordinem etiam pœna inflicta in hoc crimine. Iurisc. Macer illustratus.

Auitus legatus, vt memoraui.] *Atqui A. Didium eum vocauit lib.* XII. *& Didium Gallum in Agricolæ vitâ. Vt ambigere possis num rescribend.* A. Didius. *Plura tamen cognomina habere potuit, more sui sæcli.*

A. Didius.

Modicis excursibus siluas populatus.] *Emendo,* Siluras populatus. *cum eâenim Britanniæ gente tunc maximè bellum. Consule Tacitum lib.* XII.

Silures populi restituti Tacito

Supremis testamenti verbis.] *Glossematium est τὸ,* verbis. *& statim,* subiecturum ei prouinciam fuisse, *lego: capióque Britanniam ipsam, quæ nondum perdomita.*

Igitur Monam insulam incolis validam.] *Credo hunc locum esse, quem aspexit Iornandes in Gothicis:* In extremâ Britanniæ parte Memma, quam Cornelius Annalium scriptor natrat. *Corrigo enim,* Móna.

Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habent.] *De hac Britannis, Gallis, Germanis, communi immanitate, dicam ad libellum De moribus Germaniæ.*

Britannorum crudelitas.

Longâ opulentiâ clarus.] *Scribo,* longè. *vt sit, longè notum clarúmque fuisse, propter opes. Iceni autem in libris scriptis, Tigeni sunt.*

Longè clarus.

Boodicia.] *Dioni,* Βουδουϊκα *est: Tacito infrà,* Boudicea; *in vitâ Agricolæ,* Voadica, *scriptum. Est illa, quam perplexè Gildas* Lœnam dolosam, *appellat,* quæ rectores sibi relictos trucidauit.

PAG. 150.

Seruitio assuefacti.] *scripta veráque lectio,* seruitio facti.

Templum Diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur.] *De eo Seneca in Menippeâ:* Parum est quod templum in Britanniâ habet, quod nunc (*lego*, hunc) barbari colunt & vt deum orant. *Quod in Tacito est*, ara dominationis, *libenter scripserim*, arra. *quasi id templum pignus & arrabo æternæ seruitutis. Quamquam & Aras sanè habuisse Claudium in Britanniâ fateor: Poëta eius æui ad ipsum:*

Oceanusque tuas vltrà se respicit aras.
Qui finis mundo est, non erit imperio.

Nec tamen hic in Tacito, Templum ideò rectè dixeris Aram.

Coniectura in Tacito.

Dilectique sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant.] *Legebantur enim Pontifices Flaminésque Claudio, ex prouincialibus ipsis: quibus in sacra victimásque eius diui multi faciendi sumptus. Vide Arriani verba, quæ adduxi lib.* I.

Sacerdotes Claudiani.

Externósque fremitus in curiâ eorum auditos, consonuisse vlulatibus theatrum, visámque speciem in æstuario, notam esse subuersæ coloniæ.] *Prodigia eadem recenset Dio:* ἔκ τε τῆ βουλυτηρίᾳ ϑῆρες νυκτὸς βαρβαρικὸς μετὰ γέλωτος, καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ ϑόρυβος μετ' ὀιμωγῆς ἠκούετο, οἰκίαι τέ τινες ἐν τῷ Ταμέσα ποταμῷ ἔφυσροι ἐωρῶντο, *ordine etiam eodem. Ex quo in Tacito facilè adducor vt emendem*, visámque ædium speciem in æstuario. *Deesse enim vocem, clarum: quæ probabiliter admodum, me iudice, restituta è Dione.*

Prodigia ante euersam coloniam.

Notam esse subuersæ coloniæ.] *Imò*, subuertendæ.

Vox restituta, aut substituta.

Pæto Ceriali.] *Scribe*, Petilio. *Ita enim statim dicitur: éstque ille qui bellum Germanicum sub Vespasiano administrauit.*

Petilius Cerialis.

Londinium copiâ negotiatorum & commeatu maximè celebre.] *Etiam hodie. eóque nomine Princeps Britanniæ vrbs. Commeatum propriè accipit, vti Suetonius, Neronis cap.* XX. Alexandrini qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant. *Ammianus libro* XXVII. *de hac vrbe*: Londinium vetus opidum, quod Augustam posteritas appellauit.

Londinium nobilissima vrbs: & vitali Genio condita.

Quod vberrimum spoliant, & deferentes in tutum.] *Repone lectionem scriptam*, & defendentibus intutum. *quæ in primâ recensione, meâ culpâ me fugit. Barbari, inquit, spoliant quidquid extra munitiones obuium, & quæ loca defensoribus parum tuta. Sequentia, per me, manent in mendo.*

Tacitus correctus.

Septuaginta millia ciuium & sociorum.] *At Dio in plerâque hac historiâ Taciti velut interpres, periisse ait μυριάδας ὀκτὼ τῆ τε Ῥωμαίων καὶ τῆ συμμάχων αὐτῶν. vt hîc* LXXX. *fortasse verior scriptura sit.*

Numerus vitiatus.

Patibula, ignes, cruces.] *Diuersa hæc igitur, Patibula & Cruces? quodam sensu. Patibulum enim propriè, in quo suffixus homo expanditur, transuerso tamen ligno. Crux verò etiam, cùm is erecto simplicíque stipiti adfigitur, siue infigitur. Seneca (pauci attenderunt) discriminat pulchrè, ad Martiam.* Video istic cruces nec vnius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas. Alij, capite conuerso in terram, suspendêre: alij, per obscæna stipitem egêrunt: alij brachia patibulo explicuerunt. *Quid enim aliud est*, stipitem per obscæna agere, *quàm quod Græci dicunt* σκολοπίζειν? *id est, palo infigere, siue vulgi verbo* Impalare. *Atqui id, Crucem quoque, vt ex Seneca vides, appellarunt. Inde apud eumdem scriptorem* Acuta crux *in Mæcenatis versibus legitur:* cedo, *quo alio sensu?* Hanc mihi, vel acuta Si * sedeam cruce, sustine. *Ita enim legendi versiculi, (idque è libris scriptis) non vt emendarunt Romæ*, vel acutam, Si das, sustineo crucem. *Non inquam, non. lex eius carminis repugnat, quæ primâ sede vult Trochæum. Bene autem Sedere hîc dictum: quia qui per postica surrecto stipiti infixus, sessionem meditari contractis ita membris videtur. Sed dixi etiam affixionem, Crucem dici. Pro me Ausonius in Carmine cui titulus,* Cupido crucifixus. *Non enim alia ibi crux, quàm myrtus arbor, cuius summo stipiti alligatur puer, nec id expansis manibus, sed post tergum reuinctis. Ait:*

Patibulum à cruce distinctum.

Crux ex vno sæpe ligno.

Crux aut Acuta Mæcenati.

*Ea vox in bisyllabam cõtrahenda, versus causâ.

Sedere in cruce

Suspensio vel affixio ad simplicem arborem, crux dicta.

Huius in excelso suspensum stipite Amorem
Deuinctum post terga manus, substrictaque plantis
Vincula mærentem, nullo moderamine pœnæ
Adfigunt.

Tamquam reddituri supplicium.] *Potius*, reddituris.

Ne strepitum quidem & clamorem tot millium.] *Fuisse enim in acie hostili δώδεκα μυριάδας, id est, centum viginti millia hominum, Dio annotauit. Noster omisit, vt pleraque alia, in hac narratione: non incuriâ aut culpâ suâ, sed, quod facilè odorere, librariorum exscriptorúmue qui hos libros pessimè admutilarunt.*

PAG. 151. Copiæ Britannorum.

Spernerent sonoras Barbarorum.] *Vatic.* sonores. *atque ita scripsisse Tacitum pertendo. Alibi*: sonorem alterius prælij non audirent.

Sonor.

Velut cuneis erupit.] *Vat.* cuneo.

Boudicea vitam veneno finiuit.] *Dio, morbo.* ἀποθανόντος, *ait*, ἐπὶ τούτῳ τῆ Βουδουΐκης νόσῳ.

Nullum

Nullum prœlio finem exſpectarent.] *Ἀνέφατ. legerim*, bello: *aut certè*, prœliorum.

Cuius aduerſa, prauitati ipſius; proſpera, ad fortunam reip. referebat.] *In Rom. edit. legas*, proſpera, fortunæ. *At ſententia ipſa ſumpta à Salluſtio: cuius Fragmentum in ſimiles calumniatores*: Ad hæc, rumoribus, aduerſa in prauitatem; ſecunda, in caſum; fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant. Salluſtiana imitatio.

Vicio Rufino.] *Vett.* Vincio.

Antonium Primum.] *Illum qui poſteà acerrima fax Veſpaſiano ad ciuile bellum: cuius multa in Hiſtor. libris mentio.* PAG. 152. Antonius Primus.

Fabianus tabulas iis quos nominaui, & aliis minus illuſtribus obſignat.] *Manuduxit me ad veram hanc lectionem Vaticanus, qui* Tabulaſiis, *refert. Reliqui omnes*, Tabulariis. *Quantillus error, quantas tenebras? Nam* Ic^ti *noſtri miſerè torquentur in Tabulariis iſtis eruendis. Alciatus eos putat, quos nunc Tabellrones vocamus: contrà Ferretus obſignatores & ſcriptores teſtamenti. Vertranius poſtremò, tamquam cornicum oculos, reſcribendum cenſet*: Fabianus tabularius iis. Tabularum obſignatio in teſtamento.

Lege Corneliâ damnantur.] *Id eſt, ordine Senatorio mouentur. Nam quamuis legis Corneliæ ordinaria pœna Deportatio ſit, & bonorum publicatio: tamen in honeſtioribus ſubmotio etiam ordinis admiſſa eſt. Tacitus lib.* II. *Hiſtor.* Primus Antonius legibus nocens & tempore Neronis falſi damnatus, inter alia belli mala ſenatorium ordinem reciperauerat. *Paullus lib.* V. *Sentent.* Hi qui falſum vel alia teſtimonia dixerunt, aut in exſilium aguntur, aut in inſulam relegantur, aut curiâ ſubmouentur. Legis Corneliæ de falſo pœna duplex. Ordinaria. Extraordinaria

Quòd reos ne apud Præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detuliſſet.] *Quem Prætorem? vrbanúmne? Non opinor. nec enim eius in crimine cognitio. Olim ſanè proprius peculiariſque Prætor, qui conſtitutis Quæſtionibus perpetuis cognoſceret de Falſo. Eum hîc intellegi credo. Etſi enim pleraque iudicia in Senatu aut apud Præf. vrbis, & Prætorum poteſtas imminuta: manſit tamen, opinor, veteris ritus imago quædam & vmbra. quam Ponticus hîc pro re amplexus, non ſine ſuâ fraude. At Præfectum vrbis omnia crimina omnino ſibi vindicaſſe ab Vlpiano traditum eſt, l.* I. *De offic. Præf. vrbis. non quidem ab Auguſto, (falluntur qui id cenſent; & Auguſtus ius tantùm ei dedit in ſeruos, & quod ciuium audaciâ turbidum niſi vim metuat) ſed creſcente paullatim, conceſſu Principum vt ſolet, nouâ poteſtate.* Prætor qui de falſo cognoſcit. Præfecti vrbis lata poteſtas.

Perinde pœnâ teneretur ac ſi publico calumniæ iudicio notatus.] *Eum qui prævaricatus ſit, quíve prævaricatorem emerit, fecerit: punit hoc* S.C. *calumniæ pœnâ. Ea eſt talio, & infamia, vti colligas ex l. penult. & l.* IV. *De prævaricat.* Calumniæ pœna.

Negatâ libertate, cui pretium pepigerat.] *Moribus receptum vti ſeruus interdum cum domino quaſi paciſceretur in certum pretium: quod ſi exſoluiſſet, liber eſſet. Id pretium è peculio ſeruï, vel aduenticio lucro. Seneca in Epiſtolis*: Mancipia quoque conditionis extremæ & in his ſordibus nata omni modo exuere conantur ſeruitutem; peculium ſuum, quod comparauerunt ventre fraudato, pro capite numerant. *Virgilius eò reſpiciens*: Serui pactio cum domino. Redimebant ſe ſuo peculio.

Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculî.

Et vetus ſanè ille mos, cuius veſtigia plura in Plauto. vt Aſinariâ, Strobilus reperto theſauro,

Quin ego illi inueniſſe me hanc prædam dico, atque eloquor?
Igitur orabo vt manu me mittat, ibo atque eloquar. Plautinis aliquot locis lux.

Gripus ſeruus, Rudente:

——ad herum veniam doctè atque aſtutè,
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt ſim liber.

Et clariùs in Caſinâ:

Quid iſtâ tu me libertate territas?
Vobis inuitis atque amborum ingratiis,
Vnâ libellâ liber poſſum ego fieri.

Quod non aliter intellegendum, quàm vt cum hero iam antè pactus fuerit in libram. Et in hanc ſententiam ſcripſit Hermogenianus aduerſus dominum conſiſtere ſeruis licere, ſiqui ſuis nummis redemptos ſe, & non manumiſſos contra placiti fidem adſeuerent. *l.* LIII. *De iudiciis. Item Vlpianus*, Qui ſe dicit ſuis nummis redemptum, ſi hoc probauerit, exinde liber erit ex quo redemptus eſt. *Interdum verò imaginaria quædam emptio, interpoſitâ perſonâ tertiâ, adhibebatur. de quâl.* IV. *De manumiſſion. Quòd ſi dominus non ſeruaret fidem, quercla ſeruo Romæ apud Præf. vrbi, apud Præſidem in prouinciis ex conſtitutione Diuorum fratrum fuit. l.* V. *De Manumiſſion.* Idem Iuriſconſultorum. Pactio interpoſitâ perſonâ aliâ.

Cùm veteri ex more familiam omnem, quæ ſub eodem tecto manſitauerat, ad ſupplicium agi oporteret.] *Bene, veteri ex more. Nam etiam liberâ rep. id obtinuit, ex epiſtolâ Seruÿ Sulpicÿ de cæde Marcelli*: Ego tamen ad tabernaculum eius perrexi: inuêni Olim domino cæſo, omnes ſerui animadverſi.

duos libertos & pauculos seruos. reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quòd dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. *Hanc priscæ seueritatis ritum firmauit posteà* Sc. *Silanianum sub Augusto, itémque nunc Neronianum: de quibus Cuiacium vide Obseruat. lib.* I. *cap.* XVIII. *& lib.* X. *cap.* XXXIII. *Addo ne feminas quidem immunes excipuásque fuisse: suasus Taciti infrà verbis*, Numerum, ætatem, aut sexum miserantium. *item rescripto Hadriani l.* I. *De* Sc. *Silaniano.*

Sc. Silianũ.

Etiam ad feminas pertinuit.

Senatúsque, in quo ipso erant studia.] *Expeditior sententia*, Senatuque in ipso.

Quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut auitum mancipium detrahebatur.] *Abite sinistræ manus: nihil mutandum.* εἰσφυκῶς *ista & ex* αἰτιάσεως *capienda sunt.*

PAG. 153.

Num excubias transiret.] *Nocturnas ergo ad limen excubias seruorum habuerunt domini potentiores. Quod tu mihi Philologe obserua. Quinctilianus Declamat.* I. *pro Cæco*: Dicitur cæcus sine rectore, sine duce, per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes seruulos errasse cum ferro: cubiculum deinde patris intrasse. *Idem Declam.* II. *pro Cæco*: Tu sentis quando senem vicerit lassitudo curarum. Scis pariter, an vnà quiescentium fores vallauerit cura seruorum. *Silius lib.* I. *ad hunc ritum de Annibale*:

Noctu excubiæ seruorum ad cubiculum.

Sæpè etiam famuli turbato ad limina somno
Expauêre trucem per vasta silentia vocem.

Vide & Appianum in Catonis morte, & Tacitum in Othonis.

Accusatum ab eo Statilium Taurum.] *Suprà lib.* XII.

Præbitúmque oleum equiti ac Senatui, Græcâ facilitate.] *Si oleum populo tantùm præbitum, nihil nouum aut Græcanicum: præbuit antè P. Scipio, quem Ædilem dedisse congium olei in vicos singulos Liuio credo lib.* XXV. *Dedit & C. Cæsar post victoriam Africanam.* τόν τε δῆμον, *inquit Dio*, λαμπρῶς εἰστίασε, καὶ σῖτον ἔξω τῶ τεθραμμένω καὶ ἔλαιον προσέδωκεν. *Etiam M. Agrippa in Ædilitate oleum & salem, vt auctor idem Dio* XLIX. *Sed nemo eorum ad gymnasium, quod hîc Nero. Plinius*: Vsum olei ad luxuriam vertêre Græci, in gymnasiis publicando. *Adde Sueton. cap.* XII.

Oleum in congiario datum.

Nero primus ad gymnasia dedit.

P. Mario, L. Asinio COSS.] *Nomen huius primi consulis corruptè legas in vetustâ Persij vitâ nuper cum Iuuenalis Scholiaste editâ.* Decessit Persius VIII. Kalend. Decemb. Rubrio Mario, Asinio Gallo COSS. *Scribe*, Publio Mario. *cui cognomen fuit, Celsus.*

Scholiastes Persij correctus.

Quem licenter egisse in Tribunatu memorauit.] *Libro* XIII.

Intercessione Tribunicià morti eximeretur.] *Intercessione ipsius Cæsaris.*

Censuítque Iunius Marullus consul designatus.] *Inter suffectos non dubiè Consules. Sed in huncipsum annum, Annæum Senecam & Trebellium Maximum coss. referunt viri docti in opere Fastorum: & loca sunt, quæ annuunt. Ausonius tamen in Panegyrico, Senecæ consulatum apertè detrahit*: Diues Seneca, nec tamen consul, arguetur rectiùs quàm prædicabitur non erudiisse indolem Neronis, sed armasse sæuitiam. *quo loco video esse qui negationem subtrahant, legantque*: Diues Seneca, tamen Consul.

Annæus Seneca, an & quando consul.

Carnificem & laqueum pridem abolita.] *Respondent illi decreto*, more maiorum necandum. *Ex quo clarè discis, quid punire Tacito, more maiorum.*

Supplicii mo-ris maiorum.

Silentium aliorum rupit.] *Vett.* seruitium. *At velim consideres satin' sana hæc tota narratio sit. Anteà prædixit*, Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quæ haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à Senatu, intercessione Tribunicià morti eximeretur. *Quid? condemnatúsne Antistius à Senatu? Contrà video. in insulam seponitur. Idem intercessione Cæsaris morti eximitur? Falsum. nec quidquam in totâ re quod Neroni clementiæ gloriam; sæuitiæ potius inuidiam parere posit. Ego sanè æstuo: nec cuneum reperio huic nodo. Nisi placet cum Iosiâ Mercero elegantissimo iuuenum legi*, quâ haud perinde. *vt ad accusatorem referas, non ad legem. qui non tam exitium eo facto quærebat, quàm gloriam Principi.*

Non plena nec cõsequa Taciti narratio.

PAG. 154.

Fabricius Veiento.] *Puto illum esse, qui A. Fabricius Dioni dicitur: quique Prætor, canes Circensibus ad currus adiunxit pro equis.*

Fabricius Veiento, canes ad currum.

Multa probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat.] *Noto fuisse morem, vti in testamentis conuitia quædam & probra liberiùs scriberent: quæ ante Augustum inobseruata & permissa. Scilicet quia supremis illis tabulis & voci, danda videbatur aliqua libertas. Frenum iniicere Senatus voluerat; sed ille idem princeps, vt Suetonius ait*, de inhibendâ testamentorum licentiâ ne Senatus quidquam constitueret, intercessit. *Ea enim germana lectio, germana mens eius loci: non vt vir doctus substituit*, scommatorum. *Exempla in Tacito passim, de iis qui supremis tabulis multa atrocia in Macronem, in Tiberium, aliósque potentes composuerint. Hoc exemplo ergo maledicentiæ suæ cauens Veiento, inscripsit opicos & oscos eos libros, Codicillos.*

Licentia in testamentis.

Suetonij lectio firmata & explicata.

Sofonium

Sofonium Tigellinum veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus.] *Tigellinum libri appellant, & Graeci, quibus semper* Τιγελλῖνος. *Sophronium corruptè epitoma Dionis: Ofonium Tacit.* I. *histor. Quod ait de vetere infamiâ, intellegit credo stuprum eius cum Agrippinâ matre Neronis: quâ caussâ à Caio in exsilium pulsus. Dio,* ἐν τούτοις δὲ τότε φεύγει, καὶ ὁ Τιγελλῖνος ὁ Σωφόνιος ὡς καὶ Ἀγριππίνῃ μεμοιχευκὼς ἐξέπεσεν. *Mentio clara hominis, imò breuis vitæ descriptio, in Scholiaste veteri Iuuenalis, ad versum,* Pone Tigellinum. C. Fulcinius (*corrigendum,* C. Ofonius) Tigellinus, patre Agrigentino, Scylaceum relegatus iuuenis, egens, verùm admodum pulcher, in concubinatum à Bincio & Lucio Domitio maritis Agrippinæ & Fuluiæ sororum Cæsaris, atque in vtriusque vxoribus suspectus, ob hoc vrbe summotus. *Plura illic vide, sed hæc corrige*: A Vinicio & Lucio. *itémque*: Agrippinæ & Liuiæ, sororum C. Cæsaris. *Nihil certius. Nam M. Vinicius Liuiam Germanici filiam vxorem habuit, & L. Domitius Agrippinam. Tacitus lib.* VI. *Idem Tigellini nomen corruptum odoror in Egesippi lib.* IV. *cap.* XX. *vbi de Nerone.* Et ideo, *inquit,* nequissimis se Nymphidio & Gemellino præcipuè credendum putauit. *Gemellinum hunc nusquam reperias, & suppone fidenter* Tigellino. *Adprobat, quod ipse subdit desertum Neronem ab vtroque: quod historiæ, & nominatim de Tigellino Tacitus, prodiderunt.*

Sofonius Tigellinus.

Scholiastes correctus.

Et Egesippus.

Ac quæ illi pro cognatis moribus fuêre.] *Non displicet Farnesiana scriptura,* Atque illi procognitis moribus fuêre. *id est, præscitum anteà, qui mores vtriusque. Vatic. refert,* progenitis moribus. *tentabam,* pro gentis maioribus. *quasi commendatione vitiorum pro natalibus vsus. Humilitatem quidem generis eius notat idem Tacitus* I. *Historiar.* Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœdâ pueritiâ. *Fortè & sic leg.* vt qui illi pro geminis moribus faueret. *Geminum, simile. Emeritus ergo Tigellinus fauorem Neronis similitudine morum vitiorúmque. Sed ne dissimulem, Farnesiana lectio firmari omnino à P. Victore videtur, phrasim hanc æmulante imò sumente à Tacito, in Othone*: Qui potentiâ dies ferè quinque & octoginta, præcognitis moribus, potitus, postquam à Vitellio pulsus est, mortem sibi consciuit.

Coniecturæ parum stabiles.

Tigellinus vilis domo.

Ex intimis libidinibus adsumptus.] *Vatic.* in intimis. *esset ad intimas libidines electus.*

Carmina crebriùs factitare.] *Tragœdiásne, quæ eius nomine feruntur? Non opinor, & alibi videro.*

Atauus tuus Augustus.] *Imò,* abauus.

Quomodo in militiâ aut viâ fessus adminiculum orarem.] *Intellegit Optiones, qui adiutores Centurionibus dati. Festum corrigo,* Optio qui nunc dicitur, anteà appellabatur accensus. Is adiutor dabatur centurioni à Tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est. *legóque,* à Tribuno, militemque ex eo tempore.

PAG. 155.

Optiones adminicula Centurionum.

Correctus Festus.

Possumus seniores amici quiete respondere.] *Non vsquequaque placet. Vatic.* quietem, *præfert. Fortean,* possumus seniores amici quietem iure spondere. *Fuit cùm inculcatam vocem è sequenti lineâ putarem, legerémque reiectâ,* poscimus seniores amici quietem. *Vertranio placet,* possimus seniores animum quieti per te spondere.

Auus meus Augustus.] *Legam vt suprà,* abauus.

Nisi fortè aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis.] *Siquid video, aut negatione insitâ scribend.* non præponis: *aut mutandum in* postponis. *Certè & Nero iudicio ante Claudium: & Seneca omni re ante Vitellium.*

Negatio reposita è sensu.

Quantũ Volusio longa parcimonia.] *Dixi suprà: addo hoc nomen in Vatic. constanter semper scribi,* Volusino. *Porro de diuitiis Volusiorum Silij egregius locus est, huc alludentis lib.* V.

Diuitiæ Volusij.

> Occumbis generose Volux. nec clausa repostis
> Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
> Præfulgens ebore & possessa mapalia soli
> Profuerint.

Inornatúmq. robur subsidio impensiùs regis.] *Inornati vox displicet, cùm sequantur verba parum illi congrua. Malim,* inordinatumque. *id est, incompositum ætatis huius robur.*

Factus naturâ.] *Libri ita. Vulgò,* facetus.

Nec minus suspectos Asiæ populos.] *Scribo,* suspensos.

Sullam, simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum reperiret.] *Sæpe sic euenit, vt qui maximè ambitiosi, occultent. Pulchrè & ad Taciti lucem Seneca in Oedipo:*

Callidè ambitiosi.

> Certissima est regnare cupienti via,
> Laudare modica, & otium ac somnum loqui.
> Ab inquieto sæpe laudatur quies.

Eiusdem sententiæ illud Nostri est: Cuius disparem mitioremque naturam contrà interpretabatur. *lib.* IV. *Histor. in extremo.*

PAG. 156. Hæc in ore famæ, credentium otio agebantur.] *Modius noster in Nouo-antiquis legit*, more famæ. *&*, augebantur. *acutè.*

Otium, suffugium.] *Suspecta.*

Cœranum Græci, Musonium Thusci generis.] *Cæranus mihi irrepertus. nisi quòd Plinius Indice libri* II. *inter auctores quos delibitauit, recenset* Ceranum. *In Senecæ epistolâ* LXVI. *valdè celebratur huius ævi* Claranus *quidam Philosophus. nunquid ibi* Cœranus? *aut magis, in Tacito* Claranus? *Sed Musonius notior, qui Vulsinius in Etruriâ natus*, equestris ordinis, studium philosophiæ & placita Stoïcorum æmulatus est, *ait noster lib.* III. *Hist. Nomina illi, C. Musonius Rufus, vti ex Tacito & Plinio colliges lib.* III. *epistolar. Superuixit ad imperium Vespasiani: vt iure culpes Suidam, interfectum eum à Nerone, bis adfirmantem. Vide eum in voce,* Μεσώνιος, *&* Κορνῆτος. *Melius veriúsque Philostratus lib.* VII. *qui Musonium Tyrrhenum in Gyaram insulam proiectum à Nerone scripsit. Vnde rediit, cùm ille abiisset.*

Musonius philosophus.

In morte eius Suidæ iteratus error.

Caput interfecti relatum, cuius aspectu ipsa principis verba referam.] *Non ergo idem hic ille Plautus, cuius necem Suetonius rettulit cap.* XXXV. *Non herclè idem. multa obstant. Primùm ille inter pueros, aut certè ætate inferior quàm Nero (stupro enim ante mortem illi cognitus.) At iste grandior. Ille Romæ fuisse debuit, cùm cæsus est: in Asiâ iste. Ille viuâ Agrippinâ; hic mortuâ pridem interfectus. Itaque illum cum libris aliquot verius est, A. Plautium vocari: filium fortasse eius qui de Britannis triumphauit. Cum nostro isto si confundis (quod faciunt plures:) quomodo vel hac parte Tacitum cum Suetonio iunges, qui diuersissima Neronis verba depromunt? Dio an de hoc Plauto locutus sit nescio, τὸν γὰ ἓν Πλαῦτον (scribo, Πλαυτον) ἀποκτείνας, ἔπειτα τὴ κεφαλὴν αὐτὸ προσενεχθεῖσαν οἱ ἰδὼν, Οὐκ ἤδειν, ἔφη, ὅτι μεγάλην ῥίνα εἶχεν. Nam & ea verba diuersa ab istis. Quis tamen neget, quin & hæc potuerit adiungere?*

Rubellius Plautus discretus ab illo de quo Suetonius.

A. Plautius.

Ex quibus vna.] *Nomen liberrimæ ancillæ, Pythias, ex Dione.*

Ciuilis dissidij specie.] *Id est, diuortij.*

His haudquaquam Nero pœnitentiâ flagitij.] *Mutila, fracta: & in quibus restituendis, sine libris frustrà allaborem. In eâdem noxâ, sequentia. In Agricolæ tamen codice notatum:* His motus Nero, an pœnitentiâ flagitij. *sed ingenio, vt opinor, duce.*

Agricolæ acumen.

Octauiæ imagines gestant humeris, spargunt floribus.] *Sparsio illa florum recepta in eos, quos honore honestos volebant, quósque beniuolentiâ prosequebantur. Liu. lib.* XXXIII. Omnes tendere ad Imperatorem Romanum, vt ruente turbâ in vnum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemnicosque iacientium, haud procul periculo fuerit. *Capitolinus in M. Antonino:* In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, aliæ aliis locis hæserunt, huius velut manu capiti Martis aptata est. *vbi rectè scripseris*, coronas, *&*, iacientibus. *Ouidius de Germanico triumphante:*

Spargere flores in aliquem honoris.

Aut iacere coronas.

Capitolinus emendatus.

Quaque ibis manibus circumplaudêre tuorum:
Vndique iactato flore tegente vias.

Herodianus lib. I. *de Commodi aduentu in vrbem:* τοιοῦτον δὲ θεασάμενοι τὸ βασιλέα οἱ Ρωμαῖοι δάφνας τε παντοδαπὰς καὶ στεφάνων καὶ ἀνθέων βολαῖς ὑπεδέχοντο. *Virgil.*

Purpureos spargam flores, animámque nepotis
His saltem accumulem donis.

PAG. 157. At si desperent Neronis vxorem fore Octauiam.] *Si integra, lego*: An si desperent? *interrogandi notâ.*

Quæstionibus ancillarum eluserat.] *Iacobo Lectio erudito iuueni adsentior scribenti*, elusa erat.

Octauia an in Ægyptum relegata?

Insulâque Pandatariâ Octauiam claudit.] *Quid ergo in mentem illi poëtæ ignobili venit (non enim Senecæ: cùm certis argumentis post mortem eius scripta ea Tragœdia sit) qui relegare Octauiam in Ægyptum videtur?*

——date vela fretis,
Ventisque, petat puppis rector
Tandem Phariæ litora terræ.

Non videtur. potiùs corrigendus versus.

Nisi si hoc vult Alexandrinâ dumtaxat naui auectam Octauiam. Id enim contentiosus aliquis possit parum εὐλόγως dicere. Aliâs reposuerim ego, Pandatariæ litora terræ.

Eáque sibi comperta dicto memorat.] *Legendum hîc*, edicto memorat, *idem Lectius, quem nominaui, docuit me verè. Nam principes per edicta populum adfabantur, vt notum.*

Communéque Germanici, ac postremò Agrippinæ nomen cieret.] *Accipere possis, appellasse Octauiam patris nomen, qui Germanicus dictus, vti & Nero. Commune igitur vtrique. Tamen cùm in priscis libris sit*, Communesque, *nata mihi lectio*, cùm manesque germani. *Vt fratrem appellauerit sublatum, & deinde matrem.*

Diuinatio.

Veneno interfeciisse creditum est.] *Vel*, creditus est.

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM XV. ANNALIVM COMMENTARIVS.

LEGIONES duas cum Verulano Seuero & Vectio Bolano subsidium Tigrani mittit.] *Scribe*, Vettio, *ex lapide*: C. CALPVRNIO. PISONE M. VETTIO. BOLANO. COS. *De huius Bolani bellicâ gloriâ, Statius lib.* V. *Silu. ad filium eius Crispinum*: PAG. 159. Vettius Bolanus.

——rigidi summam Mauortis agebat
Corbulo, sed comitem belli sociumque laboris
Ille quoque egregiis multum miratus in armis
Bolanum, atque illi curarum asperrima suetus
Credere. ——

Vrbem magnitudine mœnium validam.] *Adeò, vt Appianus producat mœnia Tigranocertæ in altitudine ad quinquaginta cubitos: quæ in imo adaptata equorum stabulis. Vide eum in Mithridatico.*

Omitteret potiùs obsidionem.] *Lego*, ociùs, *non*, potiùs.

Cæsennius Pætus.] *Qui malè in Dionis eclogis, quas nuper Fuluius Vrsinus dedit*, Σέννιος *scribitur. Puto verius etiam hîc*, Cæsonius.

Turbatus equus qui insignia consularia gestabat, retro euasit.] *Mos infrequens & inobseruatus, de hoc equo. Geminum tamen locum habes in Plutarchi Crasso, qui inter prodigia pariter futuræ cladis sic narrat*: ἵππος δὲ τῷ στρατηγικῶν ὑπηφανῶς κεκοσμημένος, βίᾳ συνεπιτάσας τὴν ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖθρον, ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. *id est*: Equus verò ex Imperatoriis insigniter ornatus, tracto per vim rectore in flumen, submersus disparuit. *Item Obsequens inter ea quæ Pansæ Consuli haud læta cuenerunt*: Equus phaleratus in ipsius conspectu festinans concidit. *Dionysius lib.* X. *Antiq. Rom. quâparte de L. Quinctio agit Dictatore iam electo.* ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν, ἵππους τε αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους ὑπηρετοῦσι προσῆγον, καὶ πελέκεις ἅμα τε ῥάβδοις, ἐσθῆτάς τε ἁλουργὰς καὶ τὰ ἄλλα σύμβολα οἷς πρότερον ἡ τῶν βασιλέων ἐκεκόσμητο ἀρχὴ, προσῆγαγον. *id est*: Vt paullo propior iam erat, equos ei faleris decorè ornatos adduxerunt, & secures cum fascibus, vestesque purpureas, & alia insignia, quibus olim regium imperium decoratum erat, obtulerunt. *Vt appareat equum vnum pluresve cum ornatu imperatorio, & consulari (si eum magistratum Dux gessisset) è publico datos: non aliud, quàm specimen & notam dignitatis. Tacitus hîc consularia insignia ait: quia Cæsennius Pætus illeipse est qui ante annum Consul cum Petronio Turpiliano fuerat.* PAG. 160. Equus consularis, vel Imperatorius. Cui imposita ornamenta.

Pactium primipili centurionem.] *At suprà lib.* XIII. *perfunctum eo honore ait*: Curam præsidiorum Pactio Orfito primipili honore perfuncto mandat. PAG. 161. Pactius primipilus, alit primipilaris, inconstanter dicitur.

Vbi par eorum numerus adipisceretur.] *Malo*, adspiceretur. *etsi non ignorem Plautum, & Tacitum ipsum alibi adipiscendi verbum* παθητικῶς *esse vsos.*

Adiecisse deos * dignum Arsacidarum.] *Locus de quo tria verba non possum hiscere.* Desperatus locus.

Fluuio Arsameti (is castra præfluebat) pontem imposuit.] *Non alibi lectus nobis hic Arsametes: & omnino arbitramur falsum. Magis, quia in Dionis fragmentis* (edidit haud ita pridem Fuluius Vrsinus) *hic ipse fluuius* Arsanias *dicitur. Verba Dionis*: ἀφῆκεν αὐτὸν πρὸς διομολογησάμενος, ἵνα ἡ πρὸς αὐτῷ ἀρσανίαν ζεύξωσι: Parthus dimisit Pætum, prius cum eo pactus vt ponte sibi iungerent fluuium Arsaniam. *Nominat & antè*, Ραυδείαν πρὸς τῷ ἀρσανίᾳ πόρῳ ἔσαν. Randeiam (*opidum, siue vicum, vbi Pætus obsessus*) ad Arsaniam fluuium sitam. *Plinius quoque Arsaniam agnoscit, & in Euphratem labi facit, libro* V. *cap.* XXIV. *Sed & Plutarchus in Lucullo. Itaque corrigi prorsus velim in Tacito*, Fluuio Arsaniæ (etenim is castra præfl.) *litteris postremis in aliam voculam reformatis. Emendabis iterùm, infrà.* Arsanias fluuius. Tacitus restitutus.

Sed Parthi quasi documentum victoriæ iusserant. namque iis vsui fuit.] *Ex Taciti consequâ narratione iudices legendum*, Neque iis vsui fuit. *Et firmat certè Dio, qui in hac re (vt sæpe) velut interpres Taciti*: ἵνα ἡ πρὸς αὐτῷ ἀρσανίαν ζεύξωσιν. ἐχ ὅπ γεφύρας ἐδεῖτο (πεζῇ γὰρ αὐτὸν διεληλύθει) ἀλλ' ἵνα ἐνδείξηται σφίσιν, ὅτι κρείττων αὐτῶν ἦν. Conjectura.

Addidit rumor sub iugum missas legiones.] *Cui rumori Suetonius etiam fidem habet, cap.* XXXIX.

Elephanto insidens, & proximus quisque regi vi equorum perrupêre.] *Suspicor de loci defectu. Nónne plerique Parthorum in equis* (*talis illorum militia*) *non solùm proximi regis? certè. Adde quod Dio disertim narrat*, regem quidem elephanto, alios sine vsu vllo PAG. 162. Item altera.

pontis, vt priùs, transisse. ἀυτὸς μὲν (ὁ βασιλεὺς) ἐπ' ἐλέφαντος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ ἐκ πρότερον, ἀνεχώρησεν. *Itaque fidenter, fortasse & feliciter, expleo*: & proximus quisque regi, alij vi equorum perr. *Hac mente rex quidem in elephanto, & in simili belluâ eius exemplo primores transmisêre, aliud vulgus in equis.*

Corbulo histo riæ scriptor.

Contráque prodiderit Corbulo.] *In commentariis, opinor, aut historiâ harum rerum. Plinius certè Corbulonem inter scriptores censuit, Indice libri* V. & VI.

Iuraméta apud signa fiéri solita

Et plerique solemnes militiæ actus.

Iureiurando Pæti cautum apud signa.] *Specta iuuenus. iuramenta Romanorum apud signa: id est, vti ego interpretor, apud principia. Illic enim signa. & plerosque castrorum solemnes actus apud principia notabis celebratos. Dabo exempla, & labore meo leuabo tuum. Ius in Principiis dictũ. Liuius lib.* XXVIII. Tribunos tamen iura reddere in principiis sinebant. *Edicta ibi proposita. Vulcatius in Auidio Cassio*: Nam statim & ad signa edici iussit, & programma in parietibus fixit, vt siquis cinctus inueniretur in Daphne, discinctus rediret. *Litteræ lectæ, & habitæ allocutiones. Spartianus in Pescennio*: Itaque misi litteras recitandas ad signa, quibus, *&c. Tacitus*, Contractos in principia milites iussit cum silentio audire. *Castigatio & interdum animaduersio ibi. Suetonius Othone, cap.* I. Ausus est milites quosdam capite punire, & quidem ante principia, se coram. *Frontinus lib.* IV. *Stratag.* M. Cato memoriæ tradidit in furto comprehensis dextras esse præcisas, aut si leniùs animaduertere voluissent, in principiis sanguinem missum. *Signum etiam pugnæ propositum. Isidorus*: Russata pridie quàm dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ.

Vt ius dicere.

Edicta vulgare

Litteras publicas legere.

Alloqui milites.

Castigare & animaduertere

Hæc conquerentium * irritum laborem.] *Reddere sententiam possis, nescio an verba, si legas*: Hic conqueri, tantum irritum laborem. *Breuis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur, frustrà se properasse & laborem eum sumpsisse, cùm ille auxilium non exspectasset: Patus contrà, integra omnia, &c. Palmerius noster malebat*, huius conquerentis initum laborem, illius integra vtique omnia.

Signum pugnę proponere.

Coniectura in Tacito.

Amnémque vt omnium medium faceret.] *Ex Rom. editione Franc. Modius*, vt olim. *profectò rectè.*

Frumentum plebis vetustate corruptum in Tiberim iecit, quò securitatem annonæ sistentaret.] *Ita scripsi, nec pœnitet. Libri omnes*, sustentaret. *Suspicor antiquis vsurpatum Sistentare pro Ostentare; argumento etiam Plautini versus*:

—tu verò clurinum pecus Aduenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus. *Sic enim duo manuscripti in Vatic. tertius*, Sustentatum. *Et in eodem poëta alibi*, Extentatum, *reperio. Si quis tamen*, ostentaret, *hîc malit: liceto.*

Sistentare, pro ostentare. Apud Plautũ.

Extentare.

Ducennium Geminum.] *Qui sub Galbâ præfectus vrbi, lib* I. *Histor.*

Ducennius Geminus.

Propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios.] *Quæ fraus olim etiam vsurpata, & reprehensa à Scipione his verbis*: In aliâ tribu patrem, in aliâ filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quàm si se natum habeat. *Quamquam censeo Scipionem non aliud intellexisse, quàm notionem Censoriam: & cùm ij inquirerent, qui vxores quíque liberos haberent; malo quodam more, eos qui adoptassent non habuisse pro improbis. Adde ad Taciti lucem l.* II. *De vacat. muner.*

Ficta adoptio.

Scipio apud Agellium explicatus lib. v. cap. XIX.

PAG. 163. Ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset.] *Ne ad solidi capacitatem. argumento l.* LI. *De Legatis* II.

Decernatúrque & maneat prouincialibus.] *Si non fractus locus, scribo sententiâ ducente*, decernatur ne maneat. *Nisi per Ironiam hæc dicta capies, & simulatâ quadam concessione. Quo sensu nihil mutem.*

Ambitio cohibetur.] *Legerim*, cohibebitur.

Non tamen S c. perfici potuit, abnuentibus consulibus eâ de re relatum.] *Atqui*, licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in eâ postulare, *supra lib.* XIII. *scripsit Tacitus. similíque sententiâ lib.* II. *lego*, A maioribus concessum egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ promere. *Licuisset ergo consulibus referre eâ de re ad patres: sed iis aliter visum. Ius relationis autem solis consulibus: nec sine relatione perfici potuit vllum* S c. *Ideò Vespasiano concessum*, VT I. EI. SENATVM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. REMITTERE. LICERET, *ideò sequentibus principibus honoris causâ datum Ius tertiæ, quartæ, quintæ relationis: id est, me interprete, quoties consules ipsi non essent, tres nihilominus, quattuor, aut quinque relationes facere possent quâ de re cumque iis visum. Solemnia relationum verba è Suetonij Cal. cap.* XV. *hæc didici*: Quod bonum felixque sit C. Cæsari, de N. Patres conscripti, quid fieri placet?

Senatoribus ius fuit quod vellent pro sententiâ dicere.

Consules soli ius relationis habent: aut iis absentibus, prætor, &c.

Ius relationis tertiæ, quartæ.

Sanxêre, nequis ad concilium sociorum referret agendas pro prætoribus prouve consulibus grates.] *Reperio iam antè sanxisse id Augustum. de quo Dionis verba ista. lib.* LVI. τῷ ὑπηκόῳ φροσωφήγειλε μηδενὶ τῶν προστασομένων αὐτῶν ἀρχόντων μήτε τὴν ἀρχὴν λέγειν μήτε

Edictum Augusti in prohibendis gratiis.

ῳ, μήτε ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν μὴ τὸ ἀπαλλαγῆναι σφᾶς, τιμὴ τινα διδόναι, ὅτι τινὲς μαρτυρίας παρ' αὐτοῦ ἐπαίνους προαπαρασκευαζόμενοι, πολλὰ δι' αὐτὸν ἐκακούργουν. *id est*: Prouincialibus interdixit, necui Præsidum quamdiu in prouinciâ esset, neque intra sexagesimum à discessu eius diem, vllum honorem haberent: quoniam nonnulli testimonia sibi & laudationes à prouincialibus comparantes, multa eâ occasione peccabant. *Sed diuersum tamen hoc Neronianum consultum: quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes; hoc planè & plenè tollit.* Paulló aliud ab isto.

Motu terræ celebre Campaniæ opidum Pompei, magna ex parte proruit.] *Dissentit Seneca, qui ad sequentes Cos. refert hunc terræ motum expressim*: Pompeios celebrem Campaniæ vrbem desedisse terræmotu, Lucili virorum optime, audiuimus: & quidem diebus hibernis, quos vacare à tali periculo maiores nostri solebant promittere.* Nonis Februarij fuit hic motus, Regulo & Verginio Cos. *Et herclè tam adseuerat id distinctè, vt credam vitium esse non Taciti (non id conuenit in fidei & diligentiæ vnicæ scriptorem) sed Ægysthi alicuius; cuius adulteria, & traiectiones complurics agnosco in hac regiâ verè sponsâ.* Senecæ & Taciti manifesta pugna.

*Obserua. Ergo statim consulibus nouis. vt anni totius necessariò in alterutro error sit.

Memmio Regulo & Verginio Rufo Cos.] *Restitue iis prænomina vera ex lapide, præter mentem Onufry Fastorum scriptoris*:

VOTVM. SOLVERVNT. L. M.
L. VERGINIO. RVFO.
C. MEMMIO. REGVLO COS.

Certamen ad exemplar Atticæ religionis decretum.] *Panathanæa Athenienſium intellegi volunt, de quibus apud Græcos obuij loci. Non placet. Panathanæis respondebant Romanæ Quinquatrus: non hoc certamen nouum. Farnesianus liber*, anciatæ. *Vatic.* accicæque. *litterâ superius immissâ, vt fieret Acciacæ. Lego ego*, Actiacæ* regionis. *non, religionis. & refero ad ludos quinquennales Actiacos, quos*, quo celebratior memoria eius victoriæ esset, Nicopoli instituit Augustus, *ait Sueton. cap.* XVIII. *Mamertinus Panegyrico*: Vrbs Nicopolis quam D. Augustus in monumentum Actiacæ victoriæ trophæi instar exstruxerat, in ruinas lacrimabiles propè tota conciderat: certamen ludicrum lustris omnibus solitum frequentari intermiserat temporis mæsti deforme iustitium. *Fuit autem certamen Gymnicum, Musicum & Equestre, vt Dio tradit lib.* LI. *Videntur iidem tralati Romam ex Dione* LIII. *& Suetonij Tiber. cap.* VI. *etsi ibi quoque fœda vacillatio librorum. Et sanè sunt qui & hîc & Suetonij illis locus Asticam religionem & Asticos ludos malunt.* Actiaci ludi. Tacitus correctus.

* Neque enim vlla religio in his ludis, magis quàm in aliis.

Ludicrum Circense vt Iuliæ genti apud Bouillas.] *Libro* II. *Annal.* Sacratium genti Iuliæ, effigiesque Diuo Augusto apud Bouillas dicantur.

An pax in hoste placeret.] *Fortasse rectius*, an pax inhonesta placeret. PAG. 164.

Syriæque executio Cincio.] *Exsecutionem pro administratione vsurpat fortasse, vti alibi*, Negotij eius executionem libens suscepit. *Seneca*: Differam hæc in præsenti. Desiderant enim longam & propriam executionem. *Addubito tamen num leg.* Syriaque Sex. Cintio. Exsecutio, pro administratione.

Apud Melitenem.] *Ptolemæo*, Μελιτηνὴ, *Susianæ pars.*

Iter L. Lucullo penetratum.] *Plutarchum lege.*

Scire, quantum intùs discordiarum.] *Sententiam adiuueris, si scribas*: Sciret.

Tiberius Alexander] *Qui Procurator Iudææ post Cuspium Fadum: Idem anteà Alexandriæ Halabarches. Iosephus lib.* XX. Tib. Alexander.

Nondum Senatoriâ ætate.] *Quæ est annus vigesimus quintus, vt alibi monui.*

Pedes vterque dextras miscuêre.] *Quòd apud Persas sanctissimi fœderis. Iosephus:* PAG. 165. ὁ δὲ Ἀρταξάνους τάς τε παῤῥώας θεὰς ἐπώμνυε, μηδὲν κακὸν δράσειν αὐτὰς, ἢ τῷ δεξιᾷ ἔδιδε, ὅπερ μέγιστον ὅρκον παῖσι τοῖς ἐκείνη βαρβάροις ὁμόδειγμα τῆς θαῤῥεῖν γίνεται τοῖς ὁμιλοῦσιν. ἃ γὰρ αὖ φύσαντό τις δεξιῶν ὑπ' αὐτῆς λύσεως ἡρημένης, ἀδὲ πιστεύειν ἐνδιαίσθοιτ' ἂν εἰ τοιᾶς δὲ ἀσφαλείας δόντες γένοιντο, ὅμως τὴν ἐν ὑποψίᾳ ἀδικήσειν καθεστηκότων. *Firmat Gemistus Plethon lib.* II. *De rebus Græcorum*: Persarum rex Mentorem, quòd dextram dedisset, (maxima enim hæc apud Persas fides) conseruauit. Dextra data apud Persas maximum fœdus.

Agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis, signísque & simulacris deûm in modum templi.] *Vt capias, compendio explicanda mihi res signorum. In legione Romanâ, Aquila vna: signa tot, quot cohortes, id est, decem. Aquilæ forma descripta mihi pronuper: signa non aliud olim, quàm oblongæ hastæ, quibus in summo breue transuersim appositum lignum: tantum non ad formam crucis. In medio titulus* COH. VI. *aut quintæ, &c. pro numero. De crucè Tertullianus*: Omnes illi imaginum suggestus in signis (*ita emendo*) monilia crucium sunt: supara illa vexillorum & labarorum stolæ crucium sunt. *Iustinus Martyr Apol.* II. ἢ τὰ παῤ' ὑμῖν δὲ σύμβολα τὸ τῆς τάξεως τέτυ (σταυρὸν siue crucem intellegit) δυνάμιν δηλοῖ, ἄλωμεν καὶ τὴν ξυπαίων δι' ὧν αἵ τε ὁδοὶ ὑμῶν πανταχῆ γίγνονται, τ' ἀρχῆς καὶ δυνάμεως τὰ σημεῖα ἐν τούτοις δεικνύντες. εἰ ἢ μὴ νοοῦντες τοῦτο πράττετε. καὶ τὴν παῤ' ὑμῶν ἀποθνησκόντων αὐτοκρατόρων εἰκόνας ὅτι τούτῳ De signis Ro. Signa cohortium. Titulus in signis. Formam crucis referebant. Iustini egregius, sed mutilus locus.

Coronæ insignis.

τάτῳ τῷ χήματι ἀνατίθετε. *Hæc credo antiquitus fuisse, & additas, si fortè in victoriâ, coronas è lauru, vti oculis obiicere videntur nummi. Imagines illas clypeósque, quæ itidem in Nummis vbique appârent, vix est vt habuerit libera respublica (quorum enim Imperatorum?) & auctor mihi qui adserit esse ab Augusto. Isidorus lib.* XVII. *cap. De signis*: Pilam in signa constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subiectas, vt magis figuram orbis ostenderet. *Pilam professò appellat, rotundas illas imagines, quas innexas à summo ad medium videbis in signis. Ideò appositè satis Tertullianus dixit*, imaginum suggestus. *ideò noster hîc*, signis & simulacris in modum templi. *Ea simulacra, nego aliud fuisse quàm Cæsarum ex auro argentóve imagines, vt quisque imperabat. Sueton. Cal. cap.* XIV. Artabanus transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana, Cæsarumque imagines adorauit. *Arrianus*, τὰ σημεῖα τὰ ὑπολειπόμενα σεσωσμένα, ἀεὶ, εἰκόνες βασίλειοι, στέμματα πάντα χρυσᾶ ἀνατεθειμένα ὅπῃ ξυσῶν ἠργυρωμένων. *Tacitus lib.* I. *Histor.* Vexillarius comitantis cohortis dereptam Galbæ imaginem solo adflixit. *Lib.* III. Primores castrorum nomen atque imagines Vitellij amoliuntur. *Eusebius egregiè lib.* I. *De vitâ Constant. cap.* XXV. *vbi Labari formam describit.* τὸ δ' ὄρθιον δορυ, τῷ τῆ θεοφιλεῖς βασιλέως εἰκόνα χρυσῆν μεχρὶ στέρνων, ἅμα τ' αὐτὸ παίδων ὁμοίως ἔφερε. Erectum verò hastile, imaginem pij Imperatoris auream pectore tenus expressam, atque vnà filiorum eius habebat. *Ob has imagines illas as orta Iudæorum seditio, de quâ Iosephus Zonarásque, & Suidas*: Σημαίαι, σίγνα, σεσημαί. Πιλάτος εἰς τὴν Ἰουδαίαν τὰς Τιβερίε εἰκόνας, αἱ σημαίαι καλῶν), κεκαλημένας εἰσήνεγκεν. οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν ὡς πεπατημένων αὐτοῖς τὰ νομίμων. *Plinius argentum iis materiam dat lib.* XXXIII. Color, *inquit*, argento clarior est, magisque dici similis, & ideò militaribus signis familiarior, quoniam is longiùs fulget. *Sed vide ne* intellegendus sit de hastâ lignóque ipso quod argento inductum, vti ex Arriani suprà verbis discus clarè. Magis ergo est, vt ex auro factæ. Herodianus lib.* IV. *de Antonino Imp.* καὶ τὰ μὲν στρατιώτου σύμβολα, ἐπιμήκη ὄντα καὶ χρυσοῖς ἀναθήμασι πολλοῖς κεκοσμημένα, μόλις ὑπὸ τῶν χρυσοφορωτάτων στρατιωτῶν φερόμενα, ἐπιθεὶς τοῖς ὤμοις ἔφερεν αὐτός. *id est*: Militaria signa, quæ oblonga sunt & multis aureis ornamentis grauia, quæ vix à robustissimis militum ferrentur, ipse humeris subiens portabat. *Quod idem Polybius firmat lib.* VI. *Et Eusebius eodem suprà loco*: ὑψηλὸν δορυ χρυσῷ κατημφιεσμένον: hastile oblongum, auro tectum & vestitum. *Et in Plinij verbis frustrà satago. hoc saltem euincunt, quòd sæpiùs militaria signa ex argento. Hæc ergo signorum ferè formâ. nisi quòd interdum etiam dextræ duæ complexæ in cacumine appositæ, fidei signum: & alia quædam parerga, quæ pete & disce ex M. Antonij præsertim nummis. Taciti descriptionem iam, credo, capis: & cur comparauerit signorum illum apparatum cum templo. Hærebis fortassè, cur*, simulacris deûm, *dixerit. Etiam ego. nam deorum simulacra apposita signis nondum legi. Me si audis, inducatur additicia ea vox: aut iuuetur distinctione locus*, simulacris, deûm in modum templi. *vt sit, Templum deûm.*

Sedis effigiem Neronis sustinebat.] *De eâ re Dio in Eclogis nuper publicatis*: ἀλλὰ καὶ βῆμα ὑψηλὸν ἠγέρθη. ᾗ ἐπ' αὐτῷ εἰκόνες τε Νέρωνος ἐστάθησαν. *Similis sedes siue Suggestus etiam Romæ in castris Prætorijs. Tacitus* I. *Histor.* In suggestu, in quo paulloantè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem collocant. *Ergo statua hæc vt appâret, in sede: exemplo scilicet deorum, qui sic plerumque ficti. Plinius Panegyrico*: Iamdudum illi radiatum caput, & media inter deos sedes, auro staret aut ebore.

Statuæ deorũ sessiles.

Teridates cæsis ex more victimis.] *Eum morem suggerunt Claudianus lib.* I. *De laudib. Stilic.*

——penetralibus ignem
Sacratum rapuêre adytis, rituque iuuencos
Chaldæo strauêre Magi. rex ipse micantem
Inclinat dextrâ pateram, secretaque belli
Et vaga testatur voluentem sidera Mithram.

Mos Parthorum in victimis, & sacris,

Et Sidonius Panegyrico Leonis:

——Magis iuratur ab illis
Ignis & vnda deus. nec non rata pacta futura
Hic diuos testatur auos. Chaldæus in extis
Pontificum de more senex arcana peregit
Murmura. ——

Strabo etiam aliquid de ritu victimas immolandi: μελίσαντος δὲ τὸν μάγον τὰ κρέα τὸν ὑφηγημένον τῶν ἱερουργίαν ἅπασι διελόμενοι, τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἀπονείμαντες μέρος. τὴν γὰρ ψυχὴν φασι τὸν ἱερεῖον θεῖναι τὸν θεὸν, ἄλλο δὲ οὐδενός. ὅλως δὲ τὸ ὀλίγον τι μικρὸν τιθέασιν, ὡς λέγουσί τινες, ὅπερ τὸ πῦρ. *id est*: Vbi autem magus qui sacrum peragit carnes in partes tribuit, suâ quisque acceptâ abeunt: diis nihil impartientes. Animam enim solam hostiæ deum velle aiunt, nihil præterea. tamen omenti partem aliquam exiguam flammæ imponunt, vt quidam tradunt. *Doctè ergo de omento Catullus inserit*,

Catullus expiscatus.

Gnatus

Gnatus vt accepto veneretur carmine diuos,
Omentum in flammâ pingue liquefaciens.

vt ante me vulgauit magnus filiarum Mnemosynes antistes.

Initia vigiliarum per centurionem nuntiari.] *Qui vigilias ordine obibant. Tacitus lib.* II. *Hist.* Varus, deflagrante paullatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso turbæ sono, quo miles ad belli munia cietur. *Obibat ergo centyrio, & rediens nunciabat Duci rectè habere. Polybium vide lib.* VI.

Centuriones singillatim vigilias obibant.

Conuiuium buccinâ dimitti.] *Circuiui olim hunc ritum, non tetigi. At nunc in manum mihi dat Polybius, libro* XIV. Est ea Romanis consuetudo, vt tempore conuiuandi, cuncti tibicines ac buccinatores ad tentorium ducis personent, ad hoc, vt nocturnas custodias suis locis per id temporis constituant. *O locum opportunum, & huic rei vnicum! è quo etiam Liuio lux, qui morem hunc, sed obscuriùs, tangit, libro* XXX. Tribunis edicit, vt vbi prætorio dimisso, signa concinuissent: extemplò educerent è castris legiones. Ita, vt imperauerat, signa sub occasum solis efferri cœpta. *Scribit vterque de Scipionis æstu, quo castra Syphacis clàm inuasit.*

Buccina in cõuiuio prætorũ.

Germanorum Principum mos nescio an originem trahat istinc. Certè receptum dynastis etiam hodie, vt conuiuium ineant ad sonum tubæ. Quod ipsum Alexandrum Macetam fecisse obseruo, ex Athenæo, lib. XII. ἐγίνετο δὲ τὰ δεῖπνα πρὸς σάλπιγα, τότε μὲν ἐν τοῖς γάμοις, & ἄλλως δ' αἰεὶ ὅτε τύχοι παρεσκοπισμένος, ὥστε πᾶν εἰδέναι τὸ θεατόπεδον.

Germanorum more, buccina ad conuiuium.

Etiam apud Græcos.

Structa ante aram Auguralem subditâ face accendi.] *Hæsi & in hoc loco olim: quem nunc quidem perambulo leni pede. Lego:* structam ante Augurale aram. *Non enim vult structum aliquid accensúmve ante aram fuisse (non ille mos) sed in ipsâ. quam collocat ante Augurale, locum in dextrâ Prætorij parte, vt docuimus ex Hygini verbis, libro* II. *Sed quis iste ritus? nisi fallor, illeipse qui in priuatorum etiam conuiuiis, carpendi aliquid è dapibus & libandi in honorem deorum. hoc tamen discrimine, quòd vulgò in focum libamenta ea illata, sedem scilicet Larium: hîc in Aram, paullo augustius, & pro splendore Imperatoris. Et de libatione quidem varij testes: propriè ad hunc morem isti. Homerus in Achillis conuiuio, libro* IX.

Tacitus correctus.

Illustratus in obscuro ritu.

——* θεοῖσι δὲ δῦσαι ἀνώγει
Πάτροκλον δν ἑταῖρον. ὁ δ' ἐν πυρὶ βάλλε δυπλάς.

Libamenta in focum.

Dionysius lib. IV. *Antiq.* Ἀπὸ δ' ἑστίας τῆ βασιλέως, ἐφ' ἧς ἄλλας τε σωτηρίους ῥωμαῖοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῆς δείπνων ἀπαρχὰς ἀγίζουσι. E foco regio, in quo cum alia sacra Romani facere solent, tum & cœnarum libare primitias. *Plutarchus de Fort. Rom. facit Ocrisiam* ἀπάργματα & λοιβὴν λαμβάνουσαν ἀπὸ βασιλικῆς τραπέζης, καὶ, ὥσπερ εἰώθη, τῷ πυρὶ ἐπιβάλλουσαν: primitias & libamenta capientem è mensâ regiâ, &, vt solet, in ignem coniicientem. *Silius pulcherrimè libro* VII.

*—Ilis iussit sacrificare Patroclum socium. hic libamina iecit in ignem.

Distinxit dulces epulas, nulloque cruore
Pollutâ castus mensâ cerealia dona
Attulit, ac primum VESTÆ detersit honorem
Vndique, & in mediam iecit libamina flammam.

Persius in patellâ poni & deferri solere ostendit:

——cultrixque foci secura patella.

Vbi vetus Interpres: Quia delibantiæ *(puto,* delibatæ) dapes in eâ positæ ad focum feruntur. *Inde* Patellarij dij, *Plauto: inde Varroni scriptum:* Deos colere, & dare in patellam μικρὸν κρέας. *Tibullus huc aspexit, Lares compellans:*

Persius correctus.

Adsitis diui. nec vos è paupere mensâ
Dona, nec è paruis spernite fictilibus.

Tibullo lux.

Etiam Liuius, libro XXXIX. Inter pocula atque epulas, vbi libare diis dapes, & benè precari moseſſet. *Denique Horatius:*

Et Liuio.

——vernasque procaces, Pasco libatis dapibus.

Et Horatio.

satyricè & ambiguo sensu. siue quia non pasceret vernas, nisi prius libatis dapibus: siue quia è libatis dapibus. Et hoc postremum, vt religio poëtæ fuit, magis censeam ex eius mente. Non enim semper comburi libamenta ea mos, sæpe apponi tantùm, & mox edi. Artemidorus hoc clarè notat de sacrificulis eo cibo se sustentantibus. libro III. *cap.* III.

Postremo die.] *Fortè,* postero. *Nam noctem eam mansit, vti appâret ex Vigiliis nuntiatis.*

Neu ferrum traderet.] *Persæ enim & Parthi omnes semper de more cincti. Ammianus lib.* XXIII. Omnes promiscuè vel inter epulas festosque dies gladiis cincti cernuntur. quem Græcorum veterum morem primos abiecisse Athenienses Thucydides est auctor. *At de ritu ponendi apud Magistratus ferri, in Electis mihi dictum, cap. de Lictoribus.*

Aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribúsve eorum assisteret.] *Duplex ritus. Priorem illustro è Spartiani Seuero, de quo Legato Africæ:* In eâ legatione, cùm

Proconsules, aut Legatos nefas amplecti.

cùm eum quidam municipum ſuorum Leptitanus, præcedentibus faſcibus, vt antiquum contubernalem ipſe plebeius amplexus eſſet; fuſtibus eum ſub elogio præconis cecîdit, Legatum Populi Rom. homo plebeius temerè amplecti noli. *Interdicti ergo prouinciales complexu. Sed nec in fores ſtatim illis aditus; vti eleganter Saluianus lib.* III. *de Gubernat.* Intra ianuas non modò illuſtrium poteſtatum, ſed etiam Præſidum aut Præpoſitorum, non omnes paſſim intrare præſumunt, niſi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipſa honoris proprij dignitas introire permiſerit: ita vt ſi quiſpiam fuerit inſolenter ingreſſus, aut cædatur, aut propellatur, aut aliquâ verecundiæ atque exiſtimationis ſuæ labe multetur. *Quod augendæ dignitati vſurpatum à Præſidibus; vti priuatim à quibuſdam per ſuperbiam Romæ.*

Nec ad ædes eorum ſtatim ingreſſus.

Equitum Rom. locos ſedilibus plebis antepoſuit apud Circum.] *Rectè & ordine capiendà hæc legendáque, ne cum aliis abeas errabundus. Ita autem in Circo ſedendi (nam de Theatro alius mihi locus) res fuit. Ad Auguſti æuum ſpectaculum id, Senatus, Eques, Plebes inibant indiſcreti. Nam Roſcia lex & Iulia Theatralis, de ſcenâ tantùm cauerant, non de Curulibus ludis. Qui quoniam antiquiſſimi; religione quâdam, cenſeo, & ſimul non alienandæ plebi, ſeruatus in iis mos priſcus. Cornelio Cinnâ demum & Valerio Meſſallâ Coſſ. anno vrbis* DCCLVIII. *mutauit Auguſtus. Dio lib.* LV. ἠ τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς μὲν οἱ βελδυταὶ, χωρὶς δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπὸ τῶ λοιπῶ πλήθους εἶδον, ὅ καὶ νῦν γίνεται. *Sed ita, vt ſaltem iuberet ſeorſim Spectare ſenatum, ſeorſim Equitem: non tamen loca illis certa adſignaret ſtatáque. Itaque in aliâ atque aliâ regione Circi ſpectabant (ſedilibus videlicet his aut illis à plebe occupatis) donec tollendæ confuſioni, Claudius Imp. Senatui attribuit certam manſurámq. ſedem. Suetonius cap.* XXI. Circo maximo marmoreis carceribus auratiſque metis excelto, propria Senatoribus conſtituit loca promiſcuè ſpectare ſolitis. *Ait promiſcuè: magis verè propriéque, vagè. Eam enim Suetonij mentem eſſe, libens Dioni credo rem eam explicanti cum curâ, lib.* LX. ἐώρων μὲν πρὸ τοῦτο καὶ πρότερον ἐν ἰωτῷ (*de Circo prædixit*) ἰδία καὶ κατὰ φάς ὡς ἕκαστοι, τό, τε βουλεῦον καὶ τὸ ἱππεῦον καὶ ὁ ὅμιλος, ἀφ' ὧν περ τέτ' ἐνομίσθη. ἐμοὶ μὲν καὶ τεταγμένα σφίσι χωρία ἀπεδέδοκτο. ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τὸν τε ἕδρων τὸν νεῶ ἔσαν τοῖς βουλευταῖς ἀπέκρινε. καὶ μετέπειτα τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἐτέροθί που καὶ ἐν γε ἰδιωτικῇ ἐσθῆτι θεάσασθαι ἐπέτρεψε. *Sed Claudius Senatui tantùm. equiti ecce nunc Nero. Sueton. cap.* XI. Circenſibus loca equiti ſecreta à ceteris tribuit. *Plinius lib.* VIII. *cap.* VII. *ſatis oſtendit noua exædificata ea loca fuiſſe*: Cæſar Dictator, *inquit*, cùripis arenam circumdedit, quos Nero princeps ſuſtulit, equiti loca addens. *Quod in fine verborum Dionis eſt, nolim negligas. Nam etiam pòſt loca diuiſa, promiſcuè licuit ſpectare Senatoribus, ſed in veſte, vt ait, priuatâ. Exemplum in Plinio, lib.* IX. *epiſtol. vbi Corn. Tacitus hic ipſe noſter in Equeſtribus ſpectat, etſi Senator.* Numquam maiorem, *ait Plinius*, cepi voluptatem, quàm nuper ex ſermone Corn. Taciti. Narrabat ſediſſe ſe Circenſibus proximum equiti Rom. *&c. Hæc ſatis ad Taciti mentem: nam de lineâ, de cancellis, de loco feminarum alibi dico vbertim.*

Ratio ſedendi in Circo.

Roſcia lex, tantũ de theatro.

Primus Auguſtus ordines diſcreuit in Circo.

Quomodo id intelligendũ.

Claudius primus ſedilia certa Senatui dedit.

Nero deinde equiti.

Promiſcuè licitum ſpectare in vulgi veſte.

Plinius explicatus.

Feminarum illuſtrium ſenatorúmque plures per arenam fœdati ſunt.] *Cur inuertitis cenſores? Non enim, inquiunt, probabile feminas deſcendiſſe in arenam. Boni viri, quàm bene ſentiunt de ſexu, quo nihil abruptius cùm ſemel frenum exeußit ingeniti pudoris? Sed diſcite, & credite priſcis, non in caueam ſolùm feminas veniſſe, ſed in arenam. Iuuenalem omitto ſatyrâ* VI. *Suetonius ecce in Domitiano cap.* IV. Venationes gladiatoreſque & noctibus ad lychnuchos dedit: nec virorum modò pugnas, ſed & feminarum. *Et Statius de iiſdem ludis* I. *Sil.*

Feminæ ad ludos gladiatorios deſcẽdunt.

Stat ſexus rudis inſciuſque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles.
Credas ad Tanaim ferumque Phaſim
Thermodontiacas calere turmas.

Edicto id vetitum.

Adeóque id verum & vulgatum, vt Seuero imperante cauendum Sc^to fuerit μηδεμίαν γυναῖκα μονομαχεῖν. non vltrà feminam vllam ad gladium depugnare, *ait in Seuero Xiphilinus.*

Vatinius ſutor.

Vatinius inter fœdiſſima eius aulæ oſtenta.] *De hoc ſutore Vatinio, Martialis:*

Vilia ſutoris calicem monumenta Vatini
Accipe, ſed naſus longior ille fuit.

Noua argutia in Martiali.

cuius Epigrammatis argutiam non cepit Turnebus. Ego ſententiam puto, cùm quattuor naſos oblongos haberet ille Vatinianus calix: tamen longiorem iis fuiſſe Vatinij naſum. Notátque callidè eum, vt acrem & ſagacem inquiſitorem criminatorémque. Ita enim fuit. Xiphilinus eum ait adeò hoſtem optimatibus fuiſſe, vt ſemper in ore haberet, μισῶ σε Καῖσαρ ὅτι συκλητικὸς εἶ. *De poculo ipſo, Iuuenalis:*

Tu Beneuentani ſutoris nomen habentem
Siccabis calicem naſorum quattuor.

PAG. 166. Nomina ſummæ curæ & meditamenta.] *Ambigas an vox deſit*, meditamenta imperandi

imperandi. *Si non; ſcribe*, meditamenti. *Simile crimen obiectum Metio Pompoſiano, apud Sueton. Domit. cap.* X.

Omiſsâ in præſens Achaiâ.] *In quam cantandi cauſsâ iuit, & libertate eam donauit, vti Suetonius aliíque tradidêre. Illud Pauſaniæ mirum, lib.* VII. Neronem Græciæ libertatem reddidiſſe, ſine vllo imperij detrimento: quoniam pro eâ Sardiniam prædiuitē inſulam in prouinciæ formam redegerit. *Aberrat. & intellegi voluit Alpes Coctianas, quæ ſolæ cum Ponto Polemoniaco in prouinciam à Nerone redactæ. Sardinia quidem, vnà cum Siciliâ, prima prouinciarum.*

Pauſaniæ de Sardiniâ inſulâ ſupinus error.

* *Interpreti hercules ſuccenſeo (etſi fido aliàs & *docto) qui me vt iniuſtè Pauſaniam arguerem fecit. Nam ipſum Græcè nuper editum cùm vidi (anteà numquam fuit copia) verba eius in aliam ſententiam, hæc repperi:* καὶ ἐλεύθερον ὁ Νέρων τὴν Ἑλλάδα ἀφῆκεν ἅπαντων, ἀλλὰ γῆν ἀντὶ θαλάσσης δῆμον ποιησάμενος τῆς Ρωμαίων. Σαρδὼ γὰρ ἡ νῆσον ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα αὐτὶ Ἑλλάδος σφίσιν ἀντέδωκεν. *quorum verborum vera hæc ſententia:* Omnium immunem & liberam Nero reliquit Græciam, permutatione quadam cum populo Romano factâ. Sardiniam enim inſulam beatam & vberem, pro Græciâ ei attribuit. *Ita palàm lati erroris illius Pauſanias liberatur: qui non hoc vult, vt Sardinia tunc demum prouincia ſit facta. non hercules, non. ſed vt cum populo permutata. Hoc tamen ipſum an verè? ambigas iure. quia Strabo libro vltimo, & Dio* LIII. *Sardiniam iaminde à primâ diuiſione Auguſti, collocant inter Populares. Quod ſi mutatum à mediis Principibus: Dionem id non monuiſſe profectò mirum eſt.*

Pauſaniæ culpam per alienam culpam.
* Romulus Amaſæus eſt.

Sardinia an populi?

Ipſe quo fidem faceret nihil vſquam perinde lætum ſibi.] *Mihi hoc lucet. Vertranium malle*, nihil vſquam periculoſum ſibi, *inſipientia eſt. Clarè hoc ait: Nero vti reipsâ oſtenderet nullum ſibi locum præ Româ eſſe: ſtruxit in publico conuiuia, &c.*

Malè corrigũt.

Publicis locis ſtruere conuiuia.] *Suetonius*: Cænitabatque nonnumquam & in publico, Naumachiâ præclusâ, vel Martio campo, vel Circo maximo.

In ſtagno Agrippæ.] *Cuius mentio Straboni; itémque nemoris de quo hîc, lib.* XIII. *de Lampſaco*: Ἐντεῦθεν δὲ μετήνεγκεν Ἀγρίππας τὸ περὶ ὠκύτατα λέοντα Λυσίππου ἔργον. ἀνέθηκε δὲ ἐν τῷ ἄλσει τῷ μεταξὺ τοῦ λίμνης καὶ τοῦ Εὐρίπου. *id eſt*: Illinc tranſtulit Agrippa Leonem cadentem Lyſippi opus. poſuit verò in nemore, quod ſtagnum interiacet & Euripum. *Ammianus, puto, idem intellexit*; Inter quæ porticum excitauit ingentem *lauacro Agrippæ contiguam, Boni euentus cognomine.

Agrippæ ſtagnum. Et nemus.

*Aut certè eius thermas intellegit.

Lupanaria adſtabant, illuſtribus feminis completa.] *Corrigo in hac ſententiâ Suetonium cap.* XXVII. Inſignes ganeæ & matronarum inſtitorio copas imitantium. *legóque*, inſtitoria, *pro locis ipſis.*

Suetonius adiutus. Inſtitoria.

Scorta viſebantur, nudis corporibus.] *Ita receptum in proſtitutis, vt nudæ oſtenderent quidquid ſui. Iuuenalis*:

——tum nuda papillis
Conſtitit auratis.

Scorta proſtabant nudis corporibus.

Lampridius Eligabalo: Et cùm ad meretrices habitu muliebri proceſſiſſet, papillâ eiectâ. *Optimè omnium Dio, in eodem monſtro*: γυμνός τε ἀεὶ ὅτι τὰ θήλεα ἄνω ἔχων, ὥσπερ αἱ πόρναι, καὶ τὸ στῆθος χρυσοῖς κοσμοῖς ἐξηρτημένον δήγασιν, τάς τε παρειὰς ἁβρᾶ τε καὶ κεκλασμένῃ τῇ φωνῇ προσεταιριζόμενος.

Cui nomen Pythagoræ fuit.] *At Doryphorum vocat Suetonius, facítque eum Neronis libertum. Enimuerò errare Tranquillum aio, quoniam Doryphorus antè mortuus. Tacitus libro* XIV. Eodem anno potiſſimos libertorum veneno interfeciſſe creditus eſt: Doryphorum, vt aduerſatum nuptiis Poppææ. *A Tacito etiam Dio ſtat.*

Suetonij fortè error.

Miſſi auſpices duo, & genialis thorus.] *E Sulpicio Seuero, qui locum hunc tranſcripſit apertè, leg. videtur*, auſpices, dos, & gen. *Melius etiam*, viſi, *quàm*, miſſi. *Verba Sulpicij*: Inditum Imperatori flammeum, dos & genialis thorus, & faces nuptiales: cuncta denique quæ vel in feminis non ſine verecundiâ conſpiciuntur, ſpectata. *Victor de hac re*: Amictus nubentium virginum ſpecie, palam Senatu, dote datâ, in manum conuênit. *Sed & in Suetonio mentio dotis: nec herclè in his legitimis nuptiis omitti debuit.*

Tacitus tranſcriptus à Sulpicio.

Per tabernas quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur.] *Nam ibi, id eſt, in Velabro olearij. Plautus*:

De compacto rem gerunt, quaſi in Velabro olearij.

Tabernæ olearium.

Ideò à Victore in regione XI. *Circi maximi, locata ædes* Herculis Oliuarij. *Sed & Thurarius vicus iſtîc. Denique purpura, ſerica, aliæque merces. Martialis*:

Nec niſi prima velit de Thuſco vellera vico.

Hercules Olearius.

Enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit.] *Liuius lib.* V. *poſt Gallicum incendium, id excuſat.* Feſtinatio curam exemit vicos dirigendi, dum omiſſo ſui alienique diſcrimine, in vacuo ædificant. *& addit*, formam vrbis eſſe occupatæ magis, quàm diuiſæ ſimilem.

Roma olim nõ ad normam.

Feſſa ætate aut rudis pueritiæ ætas.] *Sentio corruptionem, & amolior*: Feſſa, aut

Feſſa ætas, pro ſenectâ.

rudis pueritiæ ætas, *superfluenti voce inductâ. Describit in incendio infirmi sexus pauorem, & ætatis. Ætas infirma duplex, Pueritia, Senectus. Hanc noster vocat Fessam. suprà lib.* XIV. Siquos imbellis sexus, aut fessa ætas attinuerat. *Lib.*I. *Hist.* Fessâ iam ætate Galbæ. *lib.*I. *Annal.* An Augustum fessâ ætate toties in Germaniam commeare potuisse?

PAG. 167. Prior Neronis domus.

Quâ palatium & Mæcenatis hortos continuauerat.] *Horti Mæcenatiani in Exquilijs. Bis autem à Nerone ædificata domus, productáque ad Exquilias ipsas. Suetonius*, Domum à Palatio Esquilias vsque fecit. quam primò Transitoriam, mox incendio absumptam restitutamque, Auream nominauit. *Priorem ergo nunc intellege.*

Campum Martis, ac monumẽta Agrippæ.] *Quæ pluria in eo cãpo. vide Dionem* LIII.

Frumentum an plebi planè gratuitum.

Pretiúmque frumenti minutum, vsque ad ternos nummos.] *Appâret ergo non planè gratuitum frumentum fuisse: nisi tamen intellegit de eo, quòd supra annonarium modum supráque menstruam tesseram capiebant. Sanè & anteà mentio pretij fuit*; Frumenti pretio nihil additum est, quamuis ducentas ferè naues, *&c. itémque pòst hoc libro*: Addiditque militibus sine pretio frumentum, quo antea ex modo annonæ vtebantur. *Hæc autem ratio conciliandi fauoris, pulchrè & ex sui sæcli ritu descripta Lucano lib.* II. *in Iulij personâ*:

Frumenta in plebem, ad fauorem vnica.

Quoque modo vanos populi conciret amores:
Gnarus, & irarum caussas, & summa fauoris
Annonâ momenta trahi. namque adserit vrbes
Sola fames, emiturque metus, cùm segne potentes
Vulgus alunt. nescit plebes ieiuna timere.

Quot dictum incendium Neronianum. Sententiæ variantes in tetam insigni.

Sexto demum die apud Esquilias finis incendio factus.] *At Suetonius ait, sex dies septémque noctes eâ clade sæuitum. Vterque longè abit à lapide prisco, qui nouenos commemorat dies, Romæ ad Basilicam Petri,*

EX. VOTO. SVSCEPTO. QVOD. DIV.
ERAT. NEGLECTVM. NEC. REDDITVM.
INCENDIOR. ARCENDORVM. CAVSSA
QVANDO. VRBS. PER. NOVEM. DIES.
ARSIT. NERONIANIS. TEMPORIBVS.
ET. HAC. LEGE. DEDICATA. EST. NE.
CVI. LICEAT. INTRA. HOS. TERMINOS. AEDIFICIVM. EXSTRVERE.

Conciliari facilè noster potest, quia mox addit ignem rediisse. Primum vt incendium sex dierum fuerit; alterum, trium. Suetonium, aut lapidem certè non excuso.

Redibat* Leuis rursus grassatus ignis.] *Inusi notam. tamen legi potest, sententiâ incolumi:* rediit, at leuiùs rursum grassaturus ignis.

Prædiis Tigellini Æmilianis proruperat.] *Puto leg.* in Æmilianis. *Æmiliana enim locus extra vrbem, ad campum Martium, coniunctus tamen continénsque vrbi. Varro lib.* III. *De Re rust.* Eorũ ædificia qui habitant extra portam Frumentariam, aut in Æmilianis. *Sueton. Claudio cap.* XVIII. Cùm Æmiliana pertinaciùs arderent. *Est tamen in ipsâ vrbe & Vicus Æmilianus regione* VII. *nominatus Sex. Rufo.*

Hausturn è Tacito.

Videbatúrque Nero condendæ vrbis nouæ gloriam quæsisse.] *Sulpicius Seuerus lib.* II. *Sac. Histor. mutuatus hoc est à Tacito*: Sed opinio omnium inuidiam incendij in Principem retorquebat, credebaturque Imperator gloriam innouandæ vrbis quæsisse.

Lunæ templi vetus.

Vetustissimâ religione quod Ser. Tullius Lunæ.] *Templum Lunæ in Auentino reperio, apud Liuium lib.* XL. Forem ex æde Lunæ quæ in Auentino est raptam tulit, *&c. Rufus in regione* XII. Templum Lunæ in Auentino magnum. *Ouidius*:

Luna regit menses. huius quoque tempora mensis
Finit Auentino Luna colenda iugo.

Suspicabar de Lunâ matre anteà: sed falsò.

Inexplicabilis curiositas, de interuallo inter vtraque incendia.

Totidem annos, menseséque, & dies inter vtraque incendia numerent.] *Tricæ curiosorum hominum, quas non extrico. Computem ab vrbe conditâ? dispar ratio. A Troiâ incensâ? æquè dispar. Facile collectu tibi ex Fastis. Vt mihi nunc videntur, tenebræ sunt, quas non illustret ipse Phœbus.*

Arua & stagna in domo Neronis.

Arua & stagna.] *Suetonius cap.* XXXIV. *& Martialis magis distinctè loca ipsa describens, lib.* I. *epig.* II.

Hîc vbi conspicui venerabilis Amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.
Hîc vbi miramur velocia munera thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.

Lacu

Lacu ab Auerno nauigabilem fossam vsque ad ostia Tiberina.] *Plinius lib.* XIV. Anteà Cæcubo erat generositas, quod iam intercidit, & incuriâ coloni locique angustiâ: magis tamen fossâ Neronis, quam à Baiano lacu Ostiam vsque nauigabilem inchoauerat. Fossa Neroniana.

Ceterùm vrbis quæ domus supererant.] *Pugnat in se sententia. Si enim supererant, quomodo erecta? quod in dirutas incensásque conuenit. Putarim legend.* quæ domus perierant. PAG. 168. Coniectura ad Tacitum.

Cohibitâ ædificiorum altitudine.] *Quod iam antè Augustus fecerat, eâdem fini: id est, ad incendia arcenda, & maximè ruinas. Strabo lib.* V. πρὸς δὲ τὰς συμπτώσεις τὰ ὕψη τῶν καινῶν οἰκοδομημάτων καθελὼν, καὶ κωλύσας ἐξαίρειν πόδων ō. τὸ πρὸς τ̃ ὁδοῖς, τ̃ δημοσίαις. *Sed & ante Augustum Rutilius orationem dixerat, De modo ædificiorum. Et Augustus quidem pedes* LXX. *tollere permisit: Traianus dumtaxat* LX. *vt notat Sex. Aurelius. qui modus fortasse & Neronianus fuit.* Modus ædificiis ab Augusto impositus. Ne tollere vltra LXX. pedes liceret.

Saxo Gabino Albanóque solidarentur: quòd is lapis imperuius igni est.] *Eadem vis Sabino lapidi tributa ab Isidoro lib.* XVI. Sauinus lapis, *inquit*, fuscus addito oleo etiam lucere fertur. Est & quidam viridis lapis vehementer igni resistens. *Sed corrigo*, Gabinus, *è Strabone*: Γάβιοι μὲν ἐν τῇ Πραινεστίνῃ ὁδῷ λατόμιον ἔχουσι ὑπουργὸν τῇ Ρώμῃ μάλιστα τ̃ ἄλλων. *id est*, Gabij in viâ Prænestinâ vrbs, latomias habet, quibus non aliæ vtibiliores Romanis. *De his similibúsque lapidibus imperuius igni, vide Vitruuium lib.* II. *cap.* VII. Gabinus lapis. Isidorus correctus.

Iam aqua, priuatorum licentiâ intercepta, custodes.] *Puto custodes istos, castellarios appellatos, quia diuidiculis (vti veteres dicebant) siue castellis aquarũ Præfecti. Lapis Romæ:*

CLEMENTI. CAESAR
VM. Ñ. SERVO. CASTE
LLARIO. AQVAE. CL
AVDIAE.

Custodes in vrbe aquarum. Castellarij.

De castellis Hesychius, Vitruuius, Plinius, & Iurisconsulti, tit. De aquâ quotidianâ. Sed & ad tutelam aquarum familiæ publicæ institutæ: quæ in aliquot ministeriorum species diducuntur, villicos, castellarios, curatores, silicarios, rectores, alioqúe opifices, *ait Frontinus. quem in his vide.*

Nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur.] *Hoc est, vt non domus, sed insulæ exstruerentur. Disce hinc Antiquarie, cur post hæc tempora plures Romæ insulæ, quàm domus. Nam P. Victor ecce, in quâque regione vrbis multo ampliore numero insulas enumerat. Cur? Non quia domus illustriorum hominum, insulæ tenuiorum: sed quia Romam describit, qualis post Neronem fuit, & ex hoc contra incendia edicto. At ante Neronem, certus sum domus, quàm insulas, altero tanto Romæ fuisse plures. Argumento, libri lintei Pontificum, in queis scriptum*: INCENDIVM. IN. COELIOLO. INSVLAE. DVAE. ABSVMPTAE. SOLO. TENVS. ET. AEDES. QVINQVE. AMBVSTAE. QVATTVOR. Romæ nouæ plures insulæ quàm domus. Contrà in veteri fuit.

Et lectisternia ac peruigilia.] *Probè omnino* Lectisternia. *cùm tamen in vet. Budensi sit*, Sellisternia: *non nefas suspicari* Solisternia. *vt intelligat fœminas, (receptissimo tunc ritu) corpora in humum abiecisse, ad aras deorum repsisse. Lucan. libro* II. E libro diuinatiuncula nata.

Hæ lacrimis sparsere deos, hæ pectora duro
Afflixere solo. Solo se affligunt mulieres

Statius:

——omnibus aris
Illacrimat, signatque fores, & pectore terget
Limina.

Et in Linio, Polybio, Apuleio, exempla.

Sed non ope humanâ neque largitionibus decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur.] *Hæc, & quæ sequuntur, transcripsit iterum Sulpitius*: Neque vllâ re Nero efficiebat, quin ab eo iussum incendium putaretur. Igitur vertit inuidiam in Christianos, actæque in innoxios crudelissimæ quæstiones. quin & nouæ mortes excogitatæ, vt ferarum tergis contecti laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut flammâ vsti. Plerique in id reseruati, vt cùm defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur. Hausum è Tacito.

Vulgus Christianos appellabat.] *Siue*, Chrestianos, *vt scripsère per insciti am* * *illi. Quod nomen ortum demum obseruo imperio Claudij extremo. Suidas*: ὅτι Κλαυδίου βασιλέως Ρωμαίων, πᾶσα τὸ ἔθνος ὁλο χειροτονήσαντος Ευόδιον ἐν Αντιοχείᾳ, μετωνομάσθησαν οἱ πάλαι λεγόμενοι Ναζωραῖοι καὶ Γαλιλαῖοι, Χρισιανοί. *Sed & Iudæi appellati antèà, quod frustrà negitant quidam. Apertè Arrianus lib.* II. *cap.* IX. ὅταν τινα ἐπαμφοτερίζοντα ἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, εἰ ἔστιν Ιουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος, τὸ τ̃ βεβαμμένου καὶ ἠρημένου, τότε καὶ ὄζει τ̃ ὄντι καὶ καλεῖται Ιουδαῖος. *Ait*, τὸ βεβαμμένου. *qui ergo tincti & baptisati, præter Christianos? Sueton. Claud. cap.* XXV. Iudæos impulsore Chresto assiduè tumultuantes Româ expulit. * Tertul. Apol. id notat & Lactantius. Christiani, Galilæi & Nazaræi dicti. Etiam Iudæi.

In vsum nocturni luminis vrerentur.] *Pro lychno & lucernâ. Credo Iuuenalem ad hoc sæuitiæ genus spectasse,* Christiani accensi pro lucernis tædisque

Iuuenalis aliter explicatus.

Pone Tigellinum: tædâ lucebis in illâ
Quâ ſtantes ardent qui fixo gutture fumant.

Nero primus in Chriſtianos ſeuiit.

quos verſus ſcio & vulgus interpretum, & egregium Turnebum, longè ſeciùs accipere. Ceterùm prima hæc exercita in noſtrum nomen crudelitas. ſanguinis dico. Nam Claudius anteà tantùm expulerat. Sueton. cap. XXV. *Tertullianus*: Conſulite Commentarios veſtros, in illis reperietis Neronem primum in hanc ſectam tum maximè Romæ orientem Cæſariano gladio ferociſſe.

Tacitus correctus.

Habitu aurigæ permixtus plebi vel circulo inſiſtens.] *Ego perſeuero legere*, vel curriculo, *ſententiâ planè volente. Nero, inquit, interdum quaſi ſpectator immiſcebatur plebi, interdum currui inſiſtebat vt aurigator. Propriè inſiſtebant. Plinius lib.* IX. *epiſtolar.* Quo magis miror tot millia virorum, tam pueriliter, identidem currentes equos, inſiſtentes curribus homines videre. *At Neronem currus rexiſſe, nimis notum. Plinium leuiter emendo lib.* XXVIII. *cap.* XVII. Feruntque & Neronem Principem hac potione recreari ſolitum, cùm ſic quoque ſe trigario (*imò* trigarium) approbare vellet. *Approbare trigarium, valet, oſtendere ſe legitimum aurigam & agitatorem equorum.*

Aurigarū proprie Inſiſtere.

Nero trigarius

Plinij leuiuſcula emendatio.

Egeſtóque auro quod triumphis, quod votis.] *Aurum è triumphis, Coronarium capio: quod iam per alios innotuit: ſiue etiam, quod ab Imperatoribus per triumphos illatum. E votis, quod Senatus in re trepidâ Ioui aliiſque diù vouebat. Petronius*, Ipſe Senatus recti bonique præceptor, mille pondo auri Capitolio promittere ſolet. *Aut ipſi Conſules, Prætoréſve in prouincias & ad bellum ituri. Liuius lib.* XXXI. Ludos Ioui, donumque vouere conſulem, cui prouincia Macedonia euenisſet, iuſſit. *Alibi*: Tum P. Sulpicius ſecundum vota in Capitolio nuncupata paludatus cum lictoribus profectus. *Et exempla in Liuio ſparſim.*

Aurum triumphale, ſiue Coronarium.

Aurum votiuum.

Per Aſiam atq. Achaiam ſimulacra numinum abripiebantur.] *Pauſanias lib.* X. Non poſtremò Neronis impietatem dei donaria effugere potuerunt. Is enim æneas quingentas, partim deorum, partim hominum, ſuſtulit imagines. *Plinius ait libro* XXXIIII. *clariſſima quæque ſignorum* violentiâ Neronis in vrbem conuecta, & in ſellariis domus aureæ diſpoſita fuiſſe.

Nero quot ſtatuas è Græciâ abſtulerit.

Secundo Carinnate.] *Suſpicari poſſis Rhetorem illum eſſe, quem Dio ſcribit à Caio in exſilium miſſum, quia contra Tyrannos declamitauerat. quémque Iuuenalis tangit*:

Sicut Thraſymachi probat exitus, atque Secundi
Carinnatis.

Secundus Carinnas declamator.

Tinctum eum eloquentiæ litterarúmque ſtudiis, Taciti conſequa verba indicant.

Animum bonis artibus non induerat.] *Tentabam*, imbuerat. *Nunc adſirmo vulgatam ſcripturam: & perplacet metaphoræ honeſtas. Quâ ipsâ vſus Agellius lib.* II. *de Æſopo fabulatore*: qui, *inquit*, res ſalubriter ac perſpicienter animaduerſas, in mentes animoſque hominum cum audiendi quadam illecebrâ induit. *non vt corrumpunt*, induxit.

Induere animum artibus, eleganter.

Agellij lectio firmata.

PAG. 169.

Dum ſimplici victu & agreſtibus pomis, ac ſi ſitis admoneret, profluente aquâ vitam tolerat.] *In tantis opibus magna & rara abſtinentiæ laus. Ipſe de ſe epiſtol.* LXXXIV. Panis deinde ſiccus, & ſine mensâ prandium, poſt quod non ſunt lauandæ manus. Dormio minimum. Conſuetudinem meam noſti. breuiſſimo ſomno vtor, & quaſi interuigilo. *vbi ex veteri libro adſero*, & quaſi interiungo, *ab aurigis metaphora*: *Epiſt.* CIX. Inde in omnem vitam vnguento abſtinemus: quoniam optimus odor in corpore, eſt nullus. Inde vino caret ſtomachus. inde in omnem vitam balneum fugimus. *& plura ibidem.*

Senecæ mira & philoſopho digna frugalitas.

Seneca leuiter correctus.

Dum promuntorium Miſeni ſuperare contendunt.] *Vti Puteolos ſcilicet venirent. Illic enim Alexandrinarum nauium portus, vt Strabo lib.* XVII. *indicat. Promuntorium hoc infame naufragiis, vti è Senecâ colligas epiſt.* LXXVIII. *de his ipſis Alexandrinis nauibus*:

Promuntorium Miſeni.

Cùm intrauêre Capreas, & promontorium, ex quo
Alta procelloſo ſpeculatur vertice Pallas,

Pallas ibi, ſeu Minerua culta.

ceteræ velo iubentur eſſe contentæ. *Statius*:

Prima ſalutauit Capreas, & margine dextro
Sparſit Tyrrhenæ Mareotica vina Mineruæ.

Statius illuſtratus.

Libabant ergo procelloſæ illi Palladi nautæ, periculo maris defuncti.

In ſacrificiis, quibus grauidas hoſtias immolari mos eſt.] *Pauca ſuper eo ſacrorum ritu. Trahere huc poſſis illud Feſti*: Confeta ſus, quæ cum omni fetu adhibebatur ad ſacrificium.

Grauidæ hoſtiæ.

Ineunt deinde conſulatum Silius Nerua.] *E Faſtis & lapidibus*, Silianus Nerua.

Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat.] *Has omnes laudes eius cecinit quicumque ille adoleſcens poëta, in Panegyrico ad Piſonem.*

Subrium Flauium.] *Dioni dicitur*, Σέβιος Φλάβιος. *& ſtatim.* Σεβτίλιος Ἄσπερ, *qui noſtro eſt, Aſper.*

Quòd famam carminum eius premebat Nero.] *Sed idem tamen post mortem, famam ei non inuidit, id est legi & edi permisit. Hoc vult inscriptio vetus:* Lucanus supra Neronem poëta.

M. ANNAEO LVCANO
CORDVBENSI POETAE
BENEFICIO NERONIS
FAMA SERVATA. Lucani fatum felix.

Gaude liberrime poëtarum: litasti Genio Æternitatis.

Prohibuerátq. ostentare, vanus assimulatione.] *Quinquennali ludicro, cùm Orpheum Lucanus recitasset, coronatus contra Neronem est. quod agrè tulit citharœdus Princeps. Statius:*

Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noster tibi præferatur Orpheus.

Sed quid sibi vult hîc, Vanus assimulatione? *An quòd Nero vano & irrito conatu assimulare & reddere Lucani versus voluit? Ita scriberes,* assimulatione. *Sed non placet. ne Farnesianum quidem scriptum,* vanâ assimulatione. *Lego clarius,* vanus æmulatione. Vana æmulatio in illum Neronis.

Quinctianus molli corpore infamis.] *Farnes.* mollitie corporis. *Ita Latinis dicta, ἡ θηλεῖα νόσος. Ouidius:* Mollis erat, facilisque viris Pæantius heros. Mollities, quid Latinis.

Antonium Natalem.] *Non arbitror illum esse, quem Seneca cum probro describit:* Nuper Natalis tam improbæ linguæ, quàm impuræ, in cuius ore feminæ purgabantur. Natalis quidã impurus.

Senecio è præcipuâ familiaritate Neronis.] *Ergon' ille, qui lib.* XIII. *vnà cum Othone familiarissimus Neroni ostenditur, libidinum eius in Acten administer & interpres? Putem. sed ibi Claudius Senecio dicitur, hîc Tullius. Itaque me sustineo.* Senecio, quis?

Super Subrium.] *Libri mei,* per Subrium.

Contantibus prolatantibúsque spem ac metum.] *Nec malè,* spe ac metu. PAG. 170.

Incertum quonam modo sciscitata.] *Id est, vnde aut per quem odorata de coniuratione. Sperne Vertranij,* suscitata.

Erat Chiliarchus.] *Ita libri. Vulgò,* nauarchus. *Bene Chiliarchus, pro Tribuno: sicut & Centuriones reperies plus semel in classe.* Chiliarchi in classe.

Neque Senatui quid manere, sed prouisum.] *Vatic. codicis scripturam expressi. nec dissentit Farnesianus, nisi quòd refert,* quod manere. *Quis Castor aut Pollux liberat me ab hoc æstu? Fortè,* Neq. se nautâ quidem manere. *quasi attollens coniuratorum numerum splendorémq. id dicat mulier. etiam ipso cessante, prouisum viris melioribus quomodò nefarius ille pœnas daret.* Coniectura instabilis in Tacito.

Ne L. Silanus eximiâ nobilitate.] *De quo inferiùs lib.* XVI.

Ne à libertate moueretur, vel dilecto Imp. alio.] *Vatic.* ne ad libertatem moraretur. *Ducit me sententia vt legam,* ne aut libertatem moliretur. *Duplex videlicet à Vestino metus. ne aut homo acer ad libertatem populum vocaret: aut alium à Pisone Principem diligeret.* Correctus Tacitus.

Circensium ludorum die qui Cereri celebratur.] *Qui dies pridie Idus Apriles, ita notatus Kalendario veteri:* LVDI. CERERI. *& biduo antè,* LVDI. IN. CIRCO. *Infrà, noster:* vtque Circensium Cerealium ludicrum, pluribus equorum cursibus celebraretur. *Dio lib.* XLVII. *inter prodigia refert, quòd* Ædiles Cereri, loco Circensium & equestrium ludorum, gladiatorios exhibuerint. *Ouidium adde* IV. *Fastorum.* Circenses Cereri.

Vt quisque audentiæ habuisset.] *Lectio à Vatic. est, Farnes.* audaciæ habuisset. *corruptè triti libri,* audiuisset. Audentia, pro audaciâ.

Pugionem templo Salutis detraxerat, gestabátq. velut magni operis sacrum.] *Gestabátne pugionem? non is mos Romæ, & per hanc vanitatem homo se palàm retexisset. Aliud omnino verbi fuisse suspicor:* seruabatque: iactabatque. *aut tale.* Suspecta vox.

Quamuis absurdum videretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum cõmodauisse.] *Rodolphus peracutè:* aut inani spei Antoniam. *Hi tales homines, si ad Criticã seriò se dedissent, quid nõ peruidissent? Et tamẽ nos Pelei placemus nobis in hac machærâ.* PAG. 171. Rodolphi acumen.

Donec proditio cœpit è domo Sceuini.] *Plutarchus libello de Garrulitate, longè aliter elatam & apertam narrat coniurationem. Sed ne tibi imponat, non istam. Duplex enim in Neronem coniuratio, Pisoniana, & Viniciana, vt auctor Sueton. cap.* XXXVI. *Ad Vinicianam ergo refer illa Plutarchi.* Cõiuratio Viniciana, post istam Pisonis.

Ad libertum Neronis Epaphroditum.] *Qui à libellis fuit. de quo Suet. Ner. cap.* XLIX. *& Domit. cap.* XIV. *Est ille ipse, cui nobilis seruus Epictetus fuit. Suidas, & Arrianus.* Epaphroditus, nomine Epicteti dominus: re, seruus.

Ac secretò collocutũ.] *Farnes.* secreta, *& adorã,* Seneca. *non probo. Statim è libris edidi,* An cuncta iã patefacta credens. *nõ vt obtinuerat,* ante. *Notũ & creberrimũ Tacito dicendi genus.*

Cùm ad eosdem cruciatus traheretur gestamine sellæ. nam dissolutis membris insistere nequibat.] *Eadem sæuitia est quam tangit Ammianus lib.* XXIX. Promiscuè iuuenes aliique, membris omnibus capti, ad supplicia sellis gestoriis ducebantur. PAG. 172.

Libertæ constantia.

Senatoréſque intacti tormentis.] *Ita Farneſ. optimè Vatic.* intactis. *litterâ vnâ redundante. Ex quo fonte vulgatus error*, in tantis. *Res clara. Inſigni laude, ait, dignanda libertina mulier, quæ toties preſſa conſtanter indicare abnuerit ignotos: cùm viri & Senatores etiam proxima pignora ſua proderent, ſine tormentis.*

Roſtra eſcendere.] *libri ſcripti.*

Breuis ad mortem paratus.

Non illud breue mortis arbitrium permitteret.] *Profectò breue. Nam Nero* mori iuſſis non amplius quàm horarium ſpatium dabat.

Locus ſupplicijs ſeruilibus. Seſtertium dictus.

Raptus in locum ſeruilibus pœnis ſepoſitum.] *Diſce ergo clarè, Lector, locum certum fuiſſe in pœnam ſeruorum viliúmque capitum. Quem illum? Seſtertium, vt opinor. Ita enim locus, non Romæ, ſed extra vrbem, vbi cruces, patibula defixa, cadauera abiecta, aliáque quæ ad ſupplicia plebis. Plutarchus in Galbâ,* τὸν δὲ Γάλβαν τοῖς Πατροβίου καὶ Οὐιτελλίου δούλοις ἐδωρήσαντο. λαβόντες δὲ ἐκεῖνοι καὶ πάντα βόπον αἰκισάμενοι & καθυβρίσαντες, ἔρριψαν ἢ τὰς ὑπὸ τῶ Καισάρεον κολαζομένους θανατῶσιν. ὁ δὲ τόπος Σεξέρτιον καλεῖται. *id eſt*: Galbæ caput Patrobij & Vitellij ſeruis donarunt. quod illi acceptum omni contumeliarum & ludibriorum genere afficientes abiecerunt in locum, vbi occidi ſolent in quos Cæſar iuſſit animaduertere. Locus Seſtertium dicitur. *Extra vrbem, dico, is locus (errant qui de Gemonijs ſuſpicantur) vel nominis argumento. Sic enim dictus, quia ſemitertio ab vrbe milliari. Ea quidem ratio appellandi, recepta Romanis. Ita Septimum, Palatiũ ſub vrbe, Iuſtiniani, l.* XXXIV. *C. De donation. Decimum, ſuburbanum Carthaginis Procopio. Septimum Hoſtienſe, Symmachi villa, lib.* VI. *epiſt. Quartum Latinæ, apud eumdem lib.* IX. *Quartum Pollionis, Martialem lib.* III. *Credo fuiſſe extra portam* Eſquilinam: & odorari videor corruptionem eius verbi in commentatore Horatij, vti Cruquius ſedulæ induſtriæ interpres eum edidit.* Eſquilinus mons Romæ ex ſeptem montibus. Hinc Eſquilina porta Romæ dicitur, adſeſſorium, vbi certus erat locus ſepulchrorum ad corpora pauperum aut ſceleratorum viliumque comburenda, aut canibus proiicienda. *Legerim*, ad ſeſtertium. *Sicut in vitâ Cypriani*: Cùm veniſſet ad eum locum qui dicitur Sextus, quarto ab vrbe milliari. *emendatum ab alijs rectè*, Sextertius.

Is extra vrbem. Cauſſa eius nominis.

Loca multa à diſtantiâ appellata.

* Puticulos ipſos vltra Eſquilias Varro locat.

Commentator Horatij correctus.

Manu Statij Tribuni trucidatur, plenus conſtantis ſilentij.] *Egregij viri mortem pleniùs Arrianus deſcripſit, lib.* I. *cap.* I. Λατέρανός τις ἐν Ρώμῃ κελεύθεις ὑπὸ τ Νέρωνος ἀποκεφαλισθῆναι, ἐπιτείνας ξάχλον, καὶ πλήγεις, καὶ πρὸς ἀυτὸν τ πληγὴν ἀθυμῆ γνομένῳ ἐπ' ὀλίγον συνελκυσθεὶς, πάλιν ἐξέτεινεν. ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον, προσελθὼν Επαφρόδιτος τῷ ἀπελευθέρῳ τὸ Νέρωνος, κ ἀνακρίναντι ἀυτὸν ὑπὲρ τὸ συγκρασθῆναι, αὖ τι θέλω, φησὶν, ἐρῶ σε τῷ κυρίῳ. *O excelſum animum! & ſupra omnem hanc terrenam fecem.*

Plautij Laterani virilis mors.

PAG. 173. Cum Pompeiâ Paullinâ vxore.] *Quam nobiliſſimam feminam Dio appellat; filiam fortean Pompeij Paullini, qui ſuprà Conſularis dicitur & vectigalibus publicis præpoſitus.*

Vxor Senecæ nobilis.

Seneca ab adulando auerſus.

Nec ſibi promptum in adulationes ingenium.] *Ipſe de ſe ad Neronem*: Non blandiar auribus tuis. nec enim mihi hic mos eſt. Maluerim veris offendere, quàm placere adulando.

Nulla pauoris ſigna, nihil triſte in vultu aut verbis.] *Lege hæc cum ſequentibus: & admitte, ſodes, calumnias Dionis.*

PAG. 174. Venenum, quo damnati publico Athenienſium iudicio.] *Cicuta.*

Mos libandi Ioui Seruatori.

Libare ſe liquorem illum Ioui liberatori.] *Ita Thraſeas moriturus*, Libemus, inquit, Ioui liberatori. *Cauſſa viris magnis, huius in ſupremis ioci, à more Græciæ, qui diſceſſuri è conuiuio libabant Ioui ſeruatori. ſic iſti è vitâ, Ioui Liberatori. Athenæus libro* XV. *in fragmento quod Canterus olim amicus noſter publicauit:* τῷ δὲ μὴ δεῖπνον κεκραμένῳ πρώτῳ περιδιδόμένῳ ποτηρίῳ Δία σωτῆρα ὑπολέγεσι. *Suidas:* ἔθος ἦν παλαιοὶ, μὴ τὸ δεῖπνον πιὼν ἀγαθὸ δαίμονος, ἐπιῤῥοφῶντες ἄκρατον, & τοῦτο λέγειν ἀγαθὸ δαίμονος. ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ πρῶτον ποτήριον ὕτω λέγεσθαι, χαριζόμενοι δὲ μέλλοντες, Διὸς σωτῆρος. *Adde huc, ſi vis, plura ab Eraſmo in Chiliade* II. *centuriâ* VIII. *in Prouerbio*, Seruatori tertius.

Renitens Sceuinus.] *Imò*, renidens. *& ſtatim*: redderet iam bono Principi vicem.

Sacramentum, ſub principibus, militum.

Quibus de cauſſis ad obliuionem ſacramenti proceſſiſſet.] *Non temerè ſacramenti mentio. Nam milites ſub Impp. ante omnia iurabant in Principis ſalutem. Pulchrè Arrianus lib.* I. *cap.* XIV. τῷ θεῷ ἔδοξε καὶ ἡμᾶς ὀμνύειν ὅρκον, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τ μισθοφορίαν λαμβάνοντες ὀμνύουσι πάντων προτιμήσειν τὸν τῶ Καίσαρος σωτηρίαν. *id eſt*: Deo præſtandum nobis iuſiurandum eſt; quale militibus, Cæſari. At illi mercede acceptâ iurant rebus omnibus ſe præpoſituros ſalutem Cæſaris. *Tertullianus alluſit doctè, vt ſolet, De coronâ militis, vbi diſſuadet Chriſtiano militiam:* Credimúſne humanum ſacramentum diuino ſuperduci licere? & in alium dominum reſpondere poſt Chriſtum? & eierare patrem ac matrem & omnem proximum, quos & lex honorari præcepit? *Nam expreſſit propemodum formulam ipſam: quam attentus lector hauriet è Suetonij Calig. cap.* XV. De ſororibus auctor fuit vt omnibus ſacramentis adiiceretur, Neque me liberoſque meos cariores habeo, quàm Caium & ſorores eius.

Ei ſalus principis inerat.

Milites iurant omnia omnéſque poſthabituros principi.

Formulæ iuramenti eius pars.

vbi

vbi ſcribendum aio, habebo. *Quod iuramentum Dio etiam communicare cum Senatoribus videtur, in acta iurantibus anno nono, de ipſo Caio, lib.* LIX. Περὶ δὲ τῦ Αυγέσυ τε Γαΐυ τά τε ἄλλα, ὥσπερ εἴθιτο, καὶ ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τ τέκνων, καὶ ἐκείνου καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτ ὠμοσαν. *Appoſitè ergo hîc Nero à milite quærit, cur oblitus ſacramenti, perditum ire voluerit in cuius ſalutem iurauerat.*

Et incomptos, & validos.] *Aſſentior Rhenano*, incomptos, ſed validos?

Pæna Flauij Veianio Nigro Tribuno mandatur.] *Tribuni ergo interdum ſupplicium ipſi manu ſuâ ſumebant. Vti ſuprà hocce libro Lateranus* manu Statij Tribuni trucidatur. *cui caput inciſum eſſe ex Arriano didicimus.. Et libro* XI. *Meſſallina*, ictu Tribuni tranſigitur. *Apud Senecam etiam ſcriptum, epiſt.* IV. Caius Cæſar iuſſit Lepidum Decio Tribuno præbere ceruicem. *Notari volo. nam aliàs, Speculatores ferè ad ſupplicia ſumenda deſtinati: non inſignes milites.*

Tribuni militē ipſi puniunt.

Sed plerumque Speculatores.

Admonitus fortiter protendere ceruicem.] *Habitum hunc eorum qui gladio feriendi, deſcribit Panegyriſtes in Theodoſij Laudatione*: popljtem flectere, ceruicem extendere ad plagam fortaſſe non vnam. *Quod ſupplicij genus tamen ignotum reip.* priſcæ: etiam in militiâ. Ideo Lucanus* ——nondum artis erat caput enſe rotare. *Cæpit ſub* Impp. ſiatímque in creberrimo vſu. A militiâ cæpiſſe credo, & in milites primò áque militibus vſurpatum. Sueton. Calig. cap.* XXXII. Miles decollandi artifex, quibuſcumque è cuſtodiâ capita amputabat. *Seneca, de Irâ lib.* I. *cap.* XVI. Damnatus extra vallum deductus eſt, & iam ceruicem porrigebat: cùm ſubitò apparuit ille commilito qui occiſus videbatur. Tunc Centurio ſupplicio præpoſitus condere gladium ſpeculatorem iubet. *& exempla obuia poſt Auguſtum. Honeſtior autem pœna gladij, quàm ſecuris, ab eáque mente illam Antonini Caracallæ vocem capio, cùm ſecuri Papinianus occiſus eſſet*, Gladio te exequi oportuit meum iuſſum. *Xenophon eleganter de Cyri expedit. lib.* II. *extremo: de cæde Menonis Theſſali*: μὴ δὲ τ τῦ ἄλλων θάνατον ςρατηγῶν τιμωρηθεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, ὐχ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλλοι ςρατηγοὶ, ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς, ὅπερ κάλλιςον θανάτων ἐδόκει εἶ, ἀλλὰ ζῶν ἀνιαθεὶς ἐνιαυτὸν, ὡς πονηρὸς, λέγε) τελευτῆς τυχεῖν. *id eſt*: Poſt aliorum Prætorum cædem, damnatus à rege interiit. Non vt Clearchus aliíque duces, capite à ceruicibus ablato (quod pulcherrimum mortis genus eſſe cenſetur) ſed annum totum variis contumeliis cruciatibuſque affectus, vt ſceleratus quiſpiam, tandem obiit.

Pœna gladij, quando inducta.

* Eius enim loco ſecuris.

* Imò in militiâ etiam antè, vt appâret ex Hirtij Com. de bello Africo & Hiſpan. vbi aliquoties militibus ceruices mactaſſe legũtur.

Gladij pœna honeſtiſſima.

Etiam apud Græcos.

Seſquiplagâ interfectum.] *Caligulæ præceptum*, Ita feri, vt mori ſe ſentiat.

Non aliter tot flagitiis eius ſubueniri poſſe.] *Legi voluit*, obueniri, *optimus & doctiſſimus Faber: interpretatúrque reſiſti, & obuiam iri. Probabili per ſe coniecturæ fidem demit Suetonius, qui ad hæc ipſe verba reſpiciens ſcripſit cap.* XXXVII. Cùm quidam crimen vltro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non poſſent, niſi morte, ſuccurrere, dedecorato flagitiis omnibus. *Et clarè Dio, qui vertit*: ὅτι ἄλλως σοι βοηθῆσαι ἐν ἠδυνάμην. *Sententia ergo animoſior tenenda, ex horum ſcripto & interpretamento, videtur.*

Retenta vulgata lectio contra virum doctũ.

Ille ferociam amici metuit.] *Haud dubiè*, animi.

Statiliam Meſſallinam.] *Quæ poſtea Neroni vxor. Sueton. cap.* XXXV.

PAG. 175.

Decoráque ſeruitia, & pari ætate habebat.] *Exiſtimo, Pædagogia deſcribit: id eſt, cœtum elegantium puerorum, quos compoſitâ veſte, facie, capillis, in publico habebant: & plerumque vnâ ætate. ſic dicta, quia ſub Pædagogo. Martialis*:

Et pædagogo non iubente laſciui
Parere gaudente villico capillati.

Pædagogia veterum.

Hos Seneca deſcribit epiſtol. XCVI. Tranſeo agmina exoletorum, per nationes coloreſque deſcripta, vt eadem omnibus leuitas ſit, eadem primæ menſura lanuginis, eadem ſpecies capillorum. *Iulianus in Antiochico*: ἐ χρεῖττον ἦν ὀδωδέναι μύρων τὼ ἀγορᾶν βαδίζοντός σε, καὶ παῖδας ἡγεῖσθαι καλὸς, εἰς ὃς ἀποβλέπουσιν οἱ πολῖται; *Hi pueri plerumque ad illicita dominis. Suetonius Ner. cap.* XXVIII. Super ingenuorum pædagogia, & matronarum concubinatus. *Pædagogia enim non culpat, ſed quod ex ingenuis. Tertullianus Apol.* Cùm de pædagogiis aulicis neſcio quem cinædum (*Antinoum intellegit*) deum facitis. *Notitiâ Impery*: ſub diſpoſitione viri ſpectabilis Caſtrenſis *collocantur*, PÆDAGOGIA. MINISTERIALES. DOMINICI. CVRÆ PALATIORVM. *Plinius* XXXIII. Iam verò & pædagogia ad tranſitum virilitatis cuſtodiantur argento: *quod de fibulis argenteis exaudio, Veneri arcendæ. Vſus etiam eorum ad menſam. Vlpianus l.* XII. *de Inſtructo vel inſtrum.* Si inſtructum fundum legaſſet, ea pædagogia quæ ibi habebat, vt cùm ibi veniſſet præſto eſſent in triclinio, legato continentur. *Hos habebant in veſte pretiosâ. Seneca De vitâ beatâ, cap.* XVII. Quare pædagogium pretiosâ veſte ſuccingitur? *Imò auratâ. Idem De tranquillit. cap.* I. Præſtringit animum apparatus alicuius pædagogij, diligentiùs quàm intra priuatum larem veſtita & auro culta mancipia, & agmen ſeruorum nitentium. *Ammianus lib.* XXVI. Tunicâ auro diſtinctâ, vt regius

Pari formâ & ætate.

Ad delicias.

Pretioſo amictu.

Imò aureo.

Pædagogiani pueri.

minister, indutus, à calce in pubem in pædagogiani pueri speciem. *Nec aliud sensit cùm de auro Plinius scripsit*: Honestiùs viri pædagogiis id damus, balineasque diues puerorum forma conuertit. *nescio an*, conuestit. *Seneca de puerorum istorum delicijs, epist.* CXXIII. Omnium pædagogia oblitâ facie vehuntur, ne sol, ne frigus teneram cutem lædat. Turpe est neminem esse in comitatu puerorum, cuius sana facies medicamentum desideret. *Vides ergo vbique Pædagogia pro cœtu & quasi collegio puerorum. pro loco non accipio, nec apud Plinium quidem lib.* VII. *epist.* Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat. *rescribóque*, Puer è pædagogio. *Intellegit enim puerum pædagogianum. Ammianus, lib.* XXIX. Adultus quidam ex his quos Pædagogianos appellant, ad obseruandam venaticiam prædam, Spartanum canem retinere dispositus. *Res noménque in parte mansit, apud Paigios Gallorum, Italorúmque.*

Pædagogium, pro cœtu, non loco.

Plinij leuicula correctio.

Pueri nostri, a quos Paigios vocamus, eriũdi inde.

Versus ipsos rettulit.] *Sunt haud dubiè isti,*

Scinditur auulsus, nec sicut vulnere sanguis
Emicuit lentus, ruptis cadit vnd:que venis.
Discursusque animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis.

Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia iuuenum eloquentiâ, Musonius præceptis sapientiæ fouebat.] *Mancus locus: censeoq; immissâ voce legend.* Verginium & Musonium Rufum. *Ecce enim de Musonio caussam statim subiecit eius pulsi: & Dio narratâ coniuratione,* Ῥῆφος μέντοι Μουσώνιος, *inquit,* ὁ φιλόσοφος ἐπὶ τούτοις ἐφυγαδεύθη. *Sed Verginius iste quis est? Non enim ille, opinor, illustris. de cuius exsilio non apud Tacitum, non apud Plinium vsquam lectum. Et quomodò potuit? qui Germaniæ & legionibus præfuit hisipsis annis? Fuerit ergo eius aui Rhetor, quem Persij vetusta vita commemorat.* Studuit, *inquit*, apud Grammaticum Remmium Palæmonem, & apud Rhetorem Verginium Flaccum. *Vbi tamen vetustus codex B. Vulcanij*, Flauum *habet. Est ille ipse, de quo Fabius lib.* III. Scripsit de eâdem materiâ (*Rhetoricorum*) non pauca Cornificius, Celsus, & Lænas, & ætatis nostræ Verginius, Plinius, Rutilius. *nominátque & aliàs.*

Locus fractus.

Fortassè sanatus.

Musonius pulsus Româ. Verginius Rhetor.

Cæsenius Maximus.] *Scrib.* Cæsonius, *& Martiali ab hac historiâ fœneranda lux, libro* VII. *ad Ouidium quendam*:

Maximus ille tuus, Ouidi, Cæsonius hic est,
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.
Hunc Nero damnauit, sed tu damnare Neronem
Ausus es, & profugi, non tua fata, sequi.
Æquora per Scyllæ magnus comes exsulis isti,
Qui modò nolueras Consulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas est cineri me superesse meo:
Audiet hæc præsens venturaque turba, fuisse
Illi te, Senecæ quod fuit ille suo.

Vbi discis & Consulem fuisse hunc Cæsonium, & inter Senecæ amicos. quæ caussa certè damnationis.

Cæsonius, quis. & Martialis præter interpretum mentem explicatus.

Atilla mater Lucani, sine absolutione in supplicio dissimulata.] *Romana editio*, sine absolutione, sine supplicio, *probissimè.*

Addidítque sine pretio frumentum, quo anteà ex modo annonæ vtebantur.] *Suetonius Ner. cap.* X. Constituit Prætorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum. *Seuerus Imp. modum frumenti etiam auxit, de quo Herodianus:* καὶ τὸ σιτηρέσιον αὐτοῖς πρῶτος ἤυξησε, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε. *Iterúmque Antoninus eius F. patratâ cæde Getæ.* *Idem scriptor:* προσέθηκε δὲ τῷ σιτηρεσίῳ ἄλλο τὸ τελούμενον ἥμισυ. *id est*: adiecit annonæ, suprà quàm soliti accipere, dimidium.

Frumentum gratis Prætorij militibus datũ. Auctum à Seuero.

Et Antonino.

PAG. 176. Iunium Gallionem.] *Quem Nero pòst interfecit. Dio.*

Neu compositam & obliteratam mansuetudinem Principis, nouam ad sæuitiam traheret.] *Prauè scriptum, & in contumeliam Neronis. Valdè scilicet Principem laudent, si obliteratam clementiam eius dicant: id est, abolitam & sepultam. Ne dubita scribere*: composita & obliterata mansuetudine Principis. *Hoc volunt. ne ea quæ obliterata iam essent & tantumnon deleta ex animo Principis: ille renouaret, & nouæ sæuitiæ materiem suggereret.*

Correctus Tacitus.

Soli, cui est vetus ædes apud Circum.] *De quâ Tertullianus libello De Spectaculis.*

Solis templum in Circo.

Ipse eum pugionem apud Capitolium sacrauit.] *Ritu veteri & recepto. Suetonius Cal. cap.* XXIIII. Tres gladios in necem suam præparatos, Marti vltori, addito elogio, consecrauit. *Idem Vitellio cap.* X. Pugionem quo se Otho occiderat, in Agrippinensem coloniam misit Marti dedicandum. *Dio in Antonino Caracallâ:* καὶ τὸ ξίφος, ᾧ ἑαυτὸν ἀπέκτονεν, αἰα-

Pugiones gladiique sacrati soliti.

vei, ἀνάθεῖναι τῷ θεῷ ἐτόλμησε. Sed & apud Græcos, Olympias gladium quo rex (*Philippus*) percussus erat, Apollini sub nomine Myrtales consecrauit. *ait Iustinus. Tertullianus pulchrè de Resurrectione carnis*: Gladius bene de bello cruentus, & melior homicida, laudem suam consecratione pensabit. Etiam apud Græcos.

Quod ad omina olim sui exitus verteretur.] *Liquida apertáque sententia.* Olim, *tantùm sit significatione futuri: quod pueris non ignotum. At nostri Critici ex Budensi codice,* quod clàm ad omen ac dolum, *legunt, non sine meo risu.* Etror Vertranij & Rhenani.

Nam deûm honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines desierit.] *Tertullianus pulchrè & appositè huic rei*: Si non de mendacio erubescit eiusmodi adulatio, hominem deum appellando: timeat saltem de infausto. Maledictum est, ante Apotheosin, deum Cæsarem nuncupare. Principes in viuis, nũquam Diui dicti.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XVI. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

NEC missis visoribus.] *Ita inuisores Apuleius dixit, etsi alio quodam sensu, 1. Florido*: Siquis fortè in hoc pulcherrimo cœtu ex illis inuisoribus meis malignus sedet. *Mirum ni Sallustio quoque haec vox restituenda apud Fabium lib.* IX. Vnde vsque eò processum est, vt non pæniturum, pro non acturo pœnitentiam: & * Visuros, ad videndum missos idem auctor (*Sallustius*) dixerit. *Puto* Visores: *& hinc sumpsisse nostrum.* PAG. 177.

* *Nam quis hic Tropus?* Fabius emendatus.

Oratoribusque præcipua materia.] *Vatic.* abaratoribus oratoribusque. *Legerim,* ac rhetoribus oratoribusque: *vel,* ac vatibus oratoribusque. *Certè, & vates & oratores, Musico illo agone certasse scimus.* Vox addita Tacito.

Propinquo iam lustrali certamine.] *Siue Quinquennali. Quod antè de eo dixit, κατὰ παρέλκειν est, & per occasionem. At nunc seriò de eâ re totâ.* Lustrale certamẽ idem cum Quinquennali.

Se æquum aduersus æmulos.] *Perplacet emendatio mihi nata iam nunc,* Seque vnum aduersus æm. *Possis etiam,* seque imò.

Flexus genu.] *Imò & solemnia histrionum verba haec pronuntians, κύριοί μου ἀκούσατε μου,* Domini mei audite me libenter. *Ex quo intellegis quid Principium apud Suetonium sit Neron. cap.* XXI. Vtque constitit peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluuium Rufum pronunciauit. *Anteloquium scilicet illud citharœdicum, emerendi fauoris: vti & principia quædam, legitimo carmine, olim oratorum. De adoratione manu, dico ad lib.* I. *Histor.* PAG. 178. Histrionia verba in præfando Principium, in Suetonio.

Et cœtum illum manu veneratus.] *In culpâ ponit Tacitus. Tamen Imperatoribus postèà id seruatum, vt solenni ritu populum adorarent in Circo. Claudianus pulchrè De* VI. *Cons. Honorij.* Principes populum adorare soliti.

> O quantum populo secreti numinis addit
> Imperij præsens species! quantamque rependit
> Maiestas alterna vicem! cùm regia, Circi
> Connexum gradibus, veneratur purpura, vulgus:
> Consensuque cauæ sublatus in æthera vallis
> Plebis adoratæ reboat fragor.

Plebs personabat certis modis, plausúque compositio.] *Ars enim, si dis placet, vtriusque rei: acclamandi, & plaudendi. Itaque addit,* cùm manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros. *In edicto Theoderici regis ad populum Rom. lib.* I. *Variar. Cassiodori*: Soletis aëra ipsum mellifluis implere clamoribus, & vno solo dicere quod ipsas quoque belluas delectet audire. profertis voces organo dulciores; & ita sub quadam harmoniâ citharæ concauum theatrum per vos resonat, vt tonos possit quilibet credere, quàm clamores. *Modulatum hunc clamorem, concentum appellat Plinius in Panegyrico*: Et populus quidem Rom. dilectum principum seruat, quantoque paulo antè concentu formosum alium, hunc fortissimum personat. *Dio, ῥυθμῷ ἐκβοᾷν, in Pertinace: ὅσα τε εἰώθεσαν ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ τῇ τοῦ Κομμόδου θεραπείᾳ ῥυθμῷ πως ἐκβοᾷν, ταῦτα τότε μετεχειμάτιζον ἐς τὸν γελοιότατον ἐξηύδων. Vide quædam huius rei ad* I. *Histor.* Acclamatio plausúsque ex arte. Quiritium cõpositæ modulatæque voces. Concentus.

Seueráque adhuc & antiqui moris retinentes Italiam.] *Rod. Agricola legebat*: seueráque. &, retinente Italiâ.

Phœbus libertus.

Veſpaſianum à Phœbo liberto increpitum.] *Libertus admißionum fuit, ex Sueton. Veſpaſ. cap.* XIV. *De eo lapis,*

TI. CLAVDIO. AVG. L.
PHOEBO.
CLAVDIA. PANARYTYCHIS.

Odoratus Poppææ rogus.

Differtum odoribus conditur.] *Plinius de Arabiâ*: Periti rerum adfirmant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero princeps nouiſſimo Poppææ ſuæ die concremauerit.

L. Silanus.

L. Silanus.] *Suſpicor eumpſe eſſe, cui poſteà ſtatua in foro poſita, curante Capitone. Quâ de re Plinij epiſtola tota, lib.* I. *ad Cornelium Titianum. Corruptè hoc nomen ſcriptum in Commentario Iuuenalis, ad illud Sat.* I. ——magni delator amici.

Scholiaſtes correctus.

Heliodorum dicit Stoïcum Philoſophum, qui Licinium Silanum condiſcipulum ſuum teſtimonio oppreſſit. *Lege*, L. Iunium.

Titulus imaginis.

Duci partium.] *Budenſis codex*, Dux. *non malè. Hæc autem hiſtoria eſt: quam eleganter Ambroſ.* I. *Offic. tangit*: Si tyranni aliquis habeat imaginem, nónne obnoxius eſt damnationi? Memini legiſſe me quoſdam capitali ſupplicio damnatos, quia Bruti & Caſſij interfectorum Cæſaris imagines aſſeruarent. *De titulis autem imaginum ſcripſi in Electis, cap.* XXIX.

Ac vt memoria tantum.] *Lego*, ac ne.

Præruptus animo.

Animo præruptum.] *Non*, promptum: *ex Vaticano. Præruptus, vti Præfractus, de iis qui rigidâ effreníque audaciâ ſunt. Ita Ciceroni pro Roſcio*, Prorupta audacia, *dicta.*

Tertullinus.

Vulcatius Tullinus.] *Credo*, Tertullinus: *ſuperuixítque ad principatum Veſpaſiani. Lib.* IV. *Hiſtor.* Vulcatius Tertullinus tribunus plebei interceſſit.

Marcellus Cornelius.

Marcellus Cornelius.] *Quem Galba deinde interfecit. lib.* I. *Hiſtor.* Quam gloriam ad principatum attulit, niſi occiſi Obultronij Sabini, & Cornelij Marcelli in Hiſpaniâ? *Noto eò, quia Tacitus ipſe admonet, euaſiſſe eos hoc diſcrimen, & Neroni ſuperfuiſſe.*

Plinij proſocer

Calpurnius Fabatus eques Rom.] *Ille proſocer Plinij Secundi.*

Caſſij Iuriſcõſulti exſilium.

Deportatúſque in inſulam Sardiniam Caſſius, & * Senatus ius expectabatur.] *Vulnus, cui non medeor. Palmerius legit* (*ita ab Hieron. Berchemio accepi, veteri meo amico*) Senatus iuſſus ſpectabatur. *At de exſilio Caſſij, conuenienter cum Tacito Pomponius De orig. iurũ*: Caius Caſſius Longinus plurimum in ciuitate auctoritatis habuit, donec eum Cæſar (*Nero, non Claudius, vti cenſent*) pelleret: expulſúſque ab eo in Sardiniam, reuocatus à Veſpaſiano. *De eximiâ eius ſcientiâ, noſter lib.* XII. Eâ tempeſtate Caſſius ceteros præeminebat peritiâ legum. *Plinius lib.* VII. *epiſtol.* Lætor quòd domus C. Caſſij, huius qui Caſſianæ ſcholæ princeps & parens fuit, ſeruiet domino non minori.

Eius laus.

PAG. 179.

Mors ſuo arbitrio.

Poſt Fabrum noſtra diuinatio.

Mors ſine arbitro.

Consulatus ſui quondam collegam.] *Primo imperij eius anno.*

Et Nero interceſſit, mortem ſine arbitrio permittens.] *Clariſſimus Faber his hunce locum attigit. Primò ei viſum legere*, mortem libero arbitrio: *pòſt maluit*, ſuo arbitrio. *Quod poſtremum magni vatis effatum iure placet: magis tamen meum*, mortem ſine arbitro. *Et adſeuerem eam Cornelij ſcripturam eſſe. Mors ſine arbitro, libera, ſine domino, ſine iudice. Simile lib.* I. *Annal.* An præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe?

Viatorum ſeſſio in theatro.

Locus in theatro inter viatores Tribunicios.] *Qui ſpectaſſe videntur non abiuncto à Tribunis loco, vti ad obſequia apparere poſſent. Hoc autem inter præmia: quia Tribunos honeſtiſſimo loco ſpectaſſe, vel hinc colligas, quòd Cæſari Iulio inter honores decretum*: vt ſemper ſellâ curuli ſederet, excepto per ludos. Tum enim ſeſſio ei in Tribunicio ſubſellio, inter eos qui quoque anno Tribuni eſſent, concedebatur. *Dio lib.* XLIV. *Itémque poſtea Auguſto*: vt in ſubſelliis Tribunorum plebis ſederet. *Dio idem, libro* XLIX.

Tribunorum locus melior in ſpectaculis.

PAG. 180

Incendium Lugdunenſe.

Cladem Lugdunenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt.] *Cladem ex incendio conceptam, quod denarrat & deplorat Seneca epiſtolâ totâ* XCII. *Accidit centeſimo anno à coloniâ deductâ, eodem Senecâ obſeruante. Vt ſolatium hoc tardè adhibitum à Nerone ſit, ſeptimo poſt incendium anno. Nam deducta Lugdunum à Munatio Planco, anno vrbis* DCCXI.

Diu pòſt adiuti à Nerone.

L. Teleſinus philoſophus.

L. Teleſino Cos.] *Nomen ei L. Pontius Teleſinus ex Velleio. Laudat vt philoſophum, & inſignem virum plus vno loco Philoſtratus lib.* IV. *&* VII. *eumdémque exſulaſſe eâre ſub Nerone ſcribit.*

Conſulere; & Conſultatio verbum Chaldæorum.

Nuntios & conſolationes.] *Omnino lego*, conſultationes. *Verbum eius artis. Iuuen.*

——quæ nullum conſulit, & iam
Conſulitur.

Noſter: Quæ caritate erga parentem, non tamen aliud conſultauerat, quàm de incolumitate domus. *Paullò antè ſcribo*, multorum amicitiis innexum, *non*, innixum.

Fanum & templum Liguriæ.

Oſtorius longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat.] *Non aſpernabilis fortè coniectura noſtra*, apud Fanum Ligurum. *Is locus, Templum alio nomine dictus*

dictus. In vitâ Agricolæ: Classis Othoniana licenter vaga, dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur. *Liuius tamen Finem Ligurum etiam appellat*: Redeuntes inde Ligurum extremo fine, agmen Romanum incidunt. *sed alio, nisi fallor, & communi magis sensu.*

Ciuicam coronam apud Britanniam meritus.] *Filij ergo M. Ostory ista mors. Nam de eo libro* XII. *scriptum*: Quâ pugnâ filius legati M. Ostorius seruati ciuis decus meruit. *Pater sanè in ipsâ Britanniâ obiit.* M. Ostorius.

Equites Romani, dignitate Senatoriâ.] *Non enim reuerâ Senatores, sed opibus ac splendore cuiuis Senatorum pares. Equites Illustres.*

Quondam Præfectus Prætorij.] *Sub Claudio lib.* XI.

Breuius pecuniæ iter credebat per procurationes.] *Ad quas soli equites aut liberti admissi.* PAG. 181.

Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem conciuit.] *De Annæo Mellâ sermo est, qui pater Lucani. Quàm igitur ridiculè scriptum & ἀνεξηλόγως in Eusebiano Chronico!* L. Annæus Mella Senecæ frater & Gallionis, bona Lucani filij sui à Nerone promeretur. *Illéne bona? imò necem. vt ex Taciti reliquâ narratione videbis. Corrigo Eusebium siue Hieronymum*: ob bona Lucani filij sui à Nerone perimitur. Eusebij Chronicon emendatum.

Proditam C. Cæsari coniurationem ab eo meminerant.] *Coniurationem Æmilij Lepidi. de quâ Sueton. & Dio.*

De C. Petronio.] *Quem viri docti eum censent, cuius fragmenta hodie purissimæ impuritatis. De quo etiam delibero: sicut & de prænomine: quod apud Plinium lib.* XXXVII. *cap.* II. *Titus est; itémque Plutarchum in libello* Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸ κόλακα τοῦ φίλου. *Loqui eos de hoc eodem, res indicio est. Plinij verba*; Titus Petronius Consularis moriturus, inuidiâ Neronis Principis, vt mensam eius exheredaret, trullam murrhinam CCC. H-S. emptam fregit. *Plutarchi*: ἢ τοὺς ἀσώτους καὶ πολυτελεῖς εἰς μικρολογίαν καὶ ῥυπαρίαν ὀνειδίζων ὥσπερ Νέρωνα Τῖτος Πετρώνιος. C. Petronij huius Veneræ Satyræ. Prænomen eius anceps.

Illi dies per somnum, nox officiis & oblectamentis vitæ transigebatur.] *Vide verum hunc aduersipedem, vt Latini appellant. Dies noster, illi nox erat: & nox, pro die. Pulchrè omnino istos homines verè peruersos Seneca describit & culpat, epist.* CXXIII. Lucet? somni tempus. Quies est? *(pro nocte, Quietem dixit: atque ita locum interpretor ac distinguo)* nunc exerceamur, nunc gestemur, nunc prandeamus. Iam lux propius accedit? tempus est cænæ. *Ac plura ibi de lucifugis illis vide.* Antipodes Romæ, quibus dies pro nocte. Senecæ aliqua lux.

Barcâ Sorano.] *Qui ille est nominatus Boëtho de Consolat. lib.* I. *prosâ* III.

Thraseâ Pæto.] *Cuius gentile nomen adhuc quæro. Nam Dio P. Thraseam Pætum saltem appellat. Marmor vetus suadet Valerium fuisse.* C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO. MESSALLA. THRASIA. PRISCO. COS. *Quod etsi de alio: ex cognomine tamen suspicemur de gente. Thraseas hic admirator vnicus Catonis, de cuius vitâ librum scripsit, indicante Plutarcho. Laudes eius sparsæ in Tacito, Arriano, Dione: sed ante alia egregium elogium de illo ipsius Neronis, in Plutarchi libello* πολιτικῶν παραγγελμάτων. *Ait,* Νέρων ὀλίγον ἔμπροσθεν ἢ κτεῖναι τὸν Θρασέαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, ὁμῶς ἐγκαλοῦντός τινος ὡς κακῶς κειμένῳ καὶ ἀδίκως, Εὐλόμην ἄν, ἔφη, Θρασέαν ἕτως ἐμὲ φιλεῖν, ὡς δίκαιός ἐστιν. *Salue, ô, salue vir magne, & inter Romanos sapientes sanctum mihi nomen. Tu magnum decus Gallicæ gentis: tu ornamentum Romanæ curiæ: tu aureum sidus tenebrosi illius æui. Tua inter homines, non hominis vita: noua probitas, constantia, grauitas: & vitæ mortísque æquabilis tenor.* De nomine Thraseæ quæsitum. Laudes eius

Ludis Cæsticis à Troiano Antenore institutis.] *Quid cæstibus cum cantu? Cecinisse enim hîc dicitur Thraseas, non pugnasse: & à Dione* ξαγῳδίαν ὑπονενάμβος ἐν Παταυίῳ τῇ πατρίδι. *ita enim scribend.* (Patauinus quia Thraseas) *non* πατρία. *Sed crederem, vt fit, tempore auctiores ornatiorésque eos ludos factos, & ad cæstus scenica etiam certamina adiecta. Turbat nos tamen & moratur Vatic. qui*, cetastis, *refert. Scriptura, de quâ nihil hiscam. Apud Liuium lib.* X. *nauale certamen annuum est Patauij: sed nihil ad istud. Agon item Drepanitanus, apud Sidonium in Abitaco suo, ad exemplar Troianæ superstitionis, pariter nihil istuc. Dio hoc tantùm monet, fuisse* ἑορτὴν τελεσπεντετηρίδα, *tricennale spectaculum.* Ludi Cæstici ab Antenore. Dio correctus.

Principio anni vitare Thraseam solemne iusiurandum.] *Cuius multa memoria in Tacito, aliísque. Ideò exponam. Liberâ re Romanâ non iuratum scio in cuiusquam acta. iuratum in leges quidem: sed acta finito magistratu vocari poterant ad disquisitionem Senatus. Is probabat, aut rescindebat. Primi Triumuiri, nisi fallor, Calendis Ianuarius & ipsi iurarunt, & alios adegerunt, rata se habituros omnia acta Diui Iulij. Inde secutis principibus exemplum. Dio opportunè, lib.* XLVII. ἐφ' ᾧτε τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ ἀμοῦ τε ὀμόσαι, καὶ τοὺς ἄλλους ὁρκῶσαι βεβαια νομιεῖν πάντα τὰ ὑπ' ἐκείνου γιγνόμενα· καὶ τοῦτο ἐς νεῦν ὅπι πᾶσι τοῖς τὸ κράτος ἴσχουσιν, ἢ ἐς ἐπ' αὐτοῦ PAG. 182. Iusiurandum in acta Principum. Quam originem habuerit.

ποτε

ποτε χρωμένοις, & μὴ ἀπιμωθεῖσι γίγνε). *id est*: Kalendis autem noui anni, & ipsi Triumuiri iurarunt, & alios iurare coëgerunt, omnia acta Iulij rata se habiturõs. Quod & nunc vsurpatur in omnibus qui aut tenent imperium, aut tenuerunt, nisi fortè infamiâ ignominiâque publicè notati sint. *Id accidit sub annum vrbis* DCCXII. *Factum idem viuo Augusto, de quo idem Gracus lib.* LIII. ἐν δὲ τῇ νεμηνίᾳ ὄρκος ἦν βουλὴ βεβαιοῦσα τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐποιήσατο. *Idq; iuramentum semper abusque Diuo Iulio repetitum ad principem eius anni. Tacitus infrà*: Eiusdem animi est Poppæam diuam non credere, cuius in acta Diui Iulij & Augusti non iurare. *Nisi tamen si quis sceleribus & flagitiis aliter meruisset. Dio lib.* LX. *de Caio*: καὶ διὰ ταῦτα τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ ἐν ἔστιν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρχηγετόρων, ὧν μνήμην ὅτι τοῖς ὅρκοις & ὅτι αἱ δίκαις ποιούμεθα, ὥσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ Τιβερίου. *id est*: Ob eas causssas non est Caij nomen in catalogo alboque Principum, quorum mentionem facimus in iuramentis votisque; vti nec Tiberij. *Iuratum verò non viritim, sed vno aliquo ex quoque magistratu verba præeunte, reliquis assentientibus. Quem morem Senatus, adulatione nouâ, transgressus est sub Tiberio, vt narrat idem Dio* LVIII. νομιζομένα συχνὸν χρόνον ἤδη, μηκέτι κατ' ἄνδρα αἱ βουλαὶ ἐν τῇ νεμηνίᾳ ὀμνύουσι, ἀλλ' ἑνὸς, ὥσπερ εἴρηταί μοι, προομνύντος, & τοὺς λοιποὺς συνεπομνύειν, ἐπ ἐποίησαν αὐτὸ, ἀλλ' αὐτεπάγγελτοι μηδενὸς σφᾶς ἀναγκάσαντος, ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ὅπως ὤμοσαν, ὥσπέρ τι καὶ τοῦτο μᾶλλον διορκήσοντες. *Sed præiurationem Claudius iterum reduxit, explicátque Dio lib. vltimo*: Κλαύδιος δὲ αὐτὸς μὲν πάντα ἐθισμένα διώμοσε, τοὺς δ' ἄλλους ἐκώλυσε κατ' ἄνδρα ὀμόσαι, ἢ ἔτως εἴ τις τῶν στρατηγούντων, ὥσπερ ποτε, & ἕτερος τῶν δημαρχούντων, ἀπό τε τῶν ἄλλων ὡς ἑκάστων εἰς ἐξῆρξε τῶν ὅρκων τοῖς ὁμοίοις. & τοῦτο ἐπὶ πλείω ἔτη ἐφράχθη. *Quam tamen abrogatam denuò esse, reditúmque ad singularia iuramenta, indicio sunt quæ hic & posteà Thraseæ obiiciuntur. Et Dionis sanè verba vltima satis ostendunt, in aliquot annos dumtaxat id seruatum.*

A Iulio vsque iurabant.

Iurabãt in acta omnium Imp. exceptis pessimis.

Non viritim, sed vnus ex quoque magistratu.

Id postea tamẽ mutatum.

Nuncupationibus votorum non adesse.] *De quibus lib.* IV. *Annal.* Pontifices eorumque exemplo ceteri sacerdotes cùm pro incolumitate Principis vota susciperent. *Sueton. Nero. cap.* XLVI. Votorum nuncupatione, magnâ iam ordinum frequentiâ, vix repertæ Capitolij claues. *Ea vota in tabulis concipi solita, & signari. Sueton. Aug. cap.* XCVII. Nam se quamquam conscriptis paratisque iam tabulis, negauit susceperturum vota, quæ non esset soluturus. *Plinius ad Traianum*: Solemnia vota pro incolumitate tuâ, quâ salus publica continetur, & suscepimus & soluimus: precati deos, vt velint ea semper solui, semperque signari. *Concepta non Kalendis ipsis, sed* III. *Nonas. Plutarchus in Cicerone*: τοὺς ὑπὲρ Κικέρωνα λέγειν, ἡμέρᾳ ξίτῃ τοῦ νέων καλανδῶν, ἐν ᾗ νυῦ οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος. *Capitolinus in Pertinace*: Tertio Nonarum die, Votis ipsis. *Eunapius in vitâ Maximi*: ἡ ξίτη δὲ ἡμέρα τοῦ καλανδῶν, ἃς αὐτὰς Ἰανουαρίας ἡμέρας Ῥωμαῖοι προσονομάζουσι, & προσκυνήσαντες πάντες αὐτῶν ὑπέχυθο τὸν ὠμοχίαν. *Et hunc Cay Ic*ti *De verbor. sign.* Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute Principis vota susciipiuntur. *Denique hunc Dionis clarum lib.* LIX. Καὶ ξίτῃ δὲ ἡμέρᾳ τῇ τὰς εὐχὰς ἐχέσῃ σωῆλθον μὲν, &c: Tertiâ autem die, quâ Vota fiunt, conuenerunt quidem, &c. *Firma hæc videbantur: tamen concutit nos nonnihil Tacitus lib.* IV. *Annal.* Cæsar solemnia incipientis anni Kalendas Ianuarias epistolâ precatus. *Et subdit*: Quem enim diem vacuum pœnâ, vbi inter sacra & Vota, vincla & laqueus inducantur? *Et Tibullus ad Messallam*:

Sacerdotes vota concipiebãt pro salute principis.

Obsignabãtur ea vota in tabulis.

Quis dies Votorum.

Alij videntur Kalendis ipsis ponere.

——Tyrio subtemine vestem
Indueras, oriente die duce fertilis anni:
Cùm fera discordes tenuerunt flamina venti,
Et largita tuis sunt multa silentia votis.

Sed stamus. & ad Taciti locum aio, non ita districtè verba capienda quasi illoipso die Vota, sed quasi in propinquo. Aut verius: etiam tunc Vota fuisse, sed ex ritu prisco, quæ soli Consules nuncupabant, pro Imperij & populi salute. Hæc autem pro Principe subtexta. & die quidem latiore & augustiore pompâ. Quod ipsum de Tibullianis illis censeo. Sanè veteri rep. negari non potest, quin Vota ipsis Kalendis. Omitto plures Liuij locos: hunc do firmum & clarum, lib. XXI. *extremo: Consulem* C. Flaminium, conscientiâ præteritorum, & Capitolium, & solemnem Votorum nuncupationem fugisse: ne die initi magistratus, Iouis optimi max. templum adiret. *Fieri etiam potest, vt plures dies Votorum fuerint, ille tamen tertius ante Nonas præcipuus. Concepta autem & in castris apud signa; & in Capitolio. Tertullianus de Coronâ*: Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principiis, secunda in Capitoliis. Accipe post loca, & verba. Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus esse futurum. *Vbi & formulæ pars; in quâ tamen corrigo*, esse *facturum. Est enim eo exemplo dictum, quo illud Gracchi*: Credo ego inimicos meos hoc dicturum. *Dies hic publicè lætus; ideóque* Ælius Cæsar Votorum caussâ ab Hadriano lugeri est vetitus. *Eumdem etiam* Solemnia ἁπλῶς *appellarunt. Quod obseruo ex Tertulliani his verbis*: Veræ religionis homines etiam Solemnia Imperatorum conscientiâ potiùs, quàm lasciuiâ celebrant. Grande videlicet officium focos & choros

Distinctio adhibita.

Vbi concepta.

Tertullianus correctus.

* Ita poëta vetus: *Mars tibi vouco factura bidente verre.*

* Et Plinius suprà, Solemnia vota.

Coniectura in Tertulliano.

(nescio

(*nescio an*, thoros, *vt ad lectisternia referatur*) in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere. Hæccine ſolemnes dies principum decent, quæ alios dies non decent? O nos meritò damnandos! Cur enim Vota & gaudia Cæſarum caſti & ſobrij & probi expungimus?

Huic vni incolumitas tua ſine arte, ſine honore.] *Sentio abeſſe vocem, quam volenti Cornelio reddo*: incolumitas tua ſine curâ, artes ſine honore. *Prius membrum ad nuncupationem omiſſam votorum ſpectat, quæ pro incolumitate Principis: alterum ad id, quod numquam immolarit pro cæleſti voce.* Vox addita Tacito.

Curatiùs leguntur.] *Ita reſtitui, confuſione librorum motus, qui ad vocem ignobiliorem adhæſerant. Itaque*, Curiatium, *aut* Curantium, *ferè legas. At ita ante Tacitum Salluſtius*, Curatiſſimè accepit. *& Ammianus*: Domicilia cuncta curatiùs ritu Romano inſtructa. *Noſter lib.* XIV. Ludos curatiùs editos. Curatius, vt Accuratiùs.

Iſta ſecta Tuberones & Fauonios, veteri quoq. reip. ingrata nomina genuit.] *Stoicorum ſectam, vitium hoc hominis culpat, & qui iam ſecuti. Tuberonem intellegit Q. Ælium, qui in epulo publico hædinis pellibus ſtrauit lectos Punicanos, & vaſa Samia expoſuit. Cicero, Valerius, aliique. Agellius lib.* I. Tubero iuris ciuilis antiſtes, & Stoicæ doctrinæ ſectator. *Idem ille eſt, qui Lucullum Xerxem togatum appellitabat, Plutarcho memorante. Fauonius eſt, Catonis ille ſimia; de quo Sueton. Aug. cap.* XIII. *& Valer. Maximus lib.* II. *cap. vlt. Plutarchus in Bruto. Vidi tamen qui*, Fannios, *hîc reponeret, imperitè.* Ælius Tubero Stoïcus. Fauonius, item Stoïcus.

Oſtorius Sabinus.] *Mutant libri. Alij*, ſibi Torius, *Vatic.* Subitorius. *Flexit me vt Oſtorius ſcriberem locus infrà, de hoc ipſo*: Oſtorio duodecies, & Quæſtoria inſignia tribuuntur. Oſtorius Sabinus.

Inultam omiſerat.] *Vatic. Malè vulgò*, inuitam.

Exterritum Thraſeam ſenſiſſe.] *Sententia mecum malit*, ſcripſiſſe.

Secretum circumdare.] *Benè mei libri, præ quod vulgò*, otium dare.

Superesſe qui forſitan manus ictúſque * per immanitatem Auguſti.] *Animam agenti loco aquam ſic affuderim*: ictuſque parent. Immanitatẽ Auguſti etiam bonos metu ſequi. Conatus emẽdandi loci vitioſiſſimi.

Senatui quem perornauiſſet.] *Puto leg.* quem ſemper ornauiſſet.

Oratio principis per Quæſtorem eius audita eſt.] *Non enim cuilibet è Quæſtorum collegio id munus, ſed Candidatis Principis l.* I. *De offic. Quæſtoris. Ideò Tacitus expreſsim*, Quæſtorem eius. *Et in lapidibus aliquoties*, QVÆSTOR. AVG. *Reliqua ad hunc ritum trita.* PAG. 183. Quæſtor Principis. Orationes Cæſaris recitabat.

Etenim quid mirum è longinquis prouinciis aduenîri.] *Diuinabam*, haud veniri. *nec tamen ſententiæ plenè conſultum. Melius ſic*: quid mirum nec longinquis prouinciis ſubueniri: *vel* prouinciis aduerti. Diuinatio in Tacito.

Paconium Agrippinum paterni in principes odij heredem.] *Hic ille Agrippinus è Stoïcâ domo, laudatus Epicteto & Arriano. Quorum verba ad hanc hiſtoriam dabo. Epicteti Electis*: Διὰ τοῦτο ἐπαινεῖν Ἀγριππῖνον δίκαιον, ὅτι πλείσης ἀξιος ἀνὴρ γλυσχρὸς, εὐθεωρώποτε ἐπήνεσεν ἑαυτὸν, ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλος τις αὐτὸν ἐπαίνει, ἠρυθρία. *& ſtatim*: καί ποτε μέλλοντι ἀναγνῶναι αὐτῷ, ἐπέσπευσεν ὁ λέγων, ὅτι φεύγειν αὐτὸν κελεύει Νέρων. καὶ ὅς ἔφη, ἀλλ' ἂν, εἶπεν, ἐν Ἀρικίᾳ ἀναγνῶμεν. *Arriani lib.* I. *cap.* I. ἀπελθέλθη αὐτῷ ὅτι κρίνει ἐν συγκλήτῳ. ἀγαθῇ τυχῇ. ἀλλ' ἦλθεν ἡ πέμπτη ταύτῃ δ' εἰώθει γυμνασάμενος ψυχρολουτεῖν. ἀπέλθωμεν, καὶ γυμνασθῶμεν. γυμνασαμένῳ λέγει τις αὐτῷ, ἔλθ' ὅτι καταδεδίκασαι. φυγῇ, φησι, ἢ θανάτῳ; φυγῇ. τὰ ὑπάρχοντά τοι; οὐκ ἀφῃρέθη. εἰς Ἀρικίαν ἂν ἀπελθόντες ἀναγνῶμεν. *id eſt*: Nunciatum ei, quòd iudicium de eo fieret in Senatu, bonum factum, inquit. At enim quinta hora iam aduênit (*non* Dies, *vti interpres ad ritum veterem parum attentè.*) quâ exerceri ſolet, & frigidâ lauari. Eamus, ait, & exerceamur. Exercitanti ſuperuênit qui diceret, Fuge ociùs, damnatus es. Exſilio, inquit, an morte? Exſilio. Bona autem quid? Non ablata tibi. Ariciam ergo euntes, iſtic prandeamus. *Tacito iſta lucem dabunt, dum paullo inferiùs ait*, pulſum eum Italiâ. *Sed cur Marcellus* paternî odij in principes heredem *Agrippinum calumniatur? Propter patrem eius Paconium, qui maieſtatis reus ſub Tiberio periit. Eruo è Suetonij Tiber. cap.* LXI. Interrogatum eum à quodam nano aſtante menſæ inter Copreas (*ita leg. non*, Capreas) cur Paconius maieſtatis reus tamdiu viueret? ſtatim quidem petulantiam linguæ obiurgaſſe, ceterùm poſt paucos dies ſcripſiſſe Senatui, vt de pœnâ Paconij quamprimùm ſtatueret. *Ideò Tacitus mox*: Quid Agrippino obiectum niſi triſtem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij ſæuitiâ concidiſſet. Agrippinus philoſophus, indicatus: Mira conſtantia hominis. Pater inuentus huius Agrippini.

Curtium Montanum.] *Cuius mentio lib.* IV. *Hiſtor.*

Faciliùs laturos ſingula carpentem, quàm nunc ſilentium perferrent omnia damnantis.] *En calumniam. Viri boni ſilentio etiam apud Tyrannum peccant. Audi illa apud Senecam, Oedipo*: Nec ſilentio ſatisfit Tyrannis.

CR. Tacere liceat. nulla libertas minor
A rege petitur. OE D. ſæpe vel linguâ magis

Regi

Regi atque regno muta libertas obest.

Celebritate periculorum.] *Cum Rhenano lego*, crebritate.

Quódque Proconsul Asiæ.] *Melius*, proconsulatum.

Pecuniam Magis dilargita.] *Cape ad lucem historiæ Scholiastæ hanc notam, ad illud Iuuenal.* —faciet, quod deferat, ipse. Egnatium Philosophum significat, qui filiam Bareæ Sorani, quam cùm ipse ad magicam descendisset, hortatus detulit Neroni. *Sed velim obiter corrigi*: quam, cùm ipsius ad magicam descendisset hortatu, Neroni detulit.

Scholiastes correctus.

Annio Pollione in exsilium pulso.] *Nuper inter coniuratos.*

PAG. 184. Ara in curiâ.

Altaria & aram complexa.] *Vtrum aram Victoriæ intellegit, quæ ante curiam? an altaria & aram Veneris genetricis, in cuius templo nunc Senatus?*

Quantum misericordiæ.] *Præclarè libri. Vulgò* quantum nunc. *errore ex concisâ ratione scribendi*, mîæ. *Ingenio suo pridem hanc correctionem vindicauerat Faërnus. nec inuideo ego, nec culpo.*

Honesti & exerciti.] *Suadeo scribas*, honesti exercitus, *ex sententiæ ductu.*

Æquitate deûm* erga bona malaque documenta.] *Deprauatio manifesta. quam adnoto, non tollo.*

Interdictio honoribus.

Prædicto nè in rep. haberetur.] *Accipio, vt Romæ quidem esse ei liceret, sed procul ab honore omni & publicis muneribus vitam ageret priuatam.*

Quæstor Consulis.

Quæstor Consulis missus.] *Consulum ergo proprius aliquis Quæstor? Appâret è Dione: qui in actis anni* DCCXVI. *scribit*, Ap. Claudium & C. Norbanum consules, primos binos Quæstores habuisse. *Si id non sit; scribam*, Quæstor Consuli missus, *id esset, à Consule missus. Quod fieri solere obseruamus in iis, qui damnati à Senatu. Nam Consul, eius caput: administer autem Consulis, Quæstor. Dio lib.* LVIII. *de Geminio Rufo*: Καὶ μαθὼν τὰ ταμίαν ἐπὶ δικαιώσει αὐτῷ παρόντα, αὐτός τε ἑαυτὸν ἔξωσε, καὶ σκεύῳ δοίξας τὸ ξαῦμα, Ἀπαγγελλον, ἔφη, τῇ γερουσίᾳ, ὅτι *ἀνὴρ ἔτως ἀποθνήσκει. Audiens Quæstorem ad supplicium exigendum iam adesse, ipsus se vulnerauit: & plagam ei ostendens, Abi, nuncia, inquit, Senatui, virum sic mori.

Supplicij exactor.

* *De mollitie eius accusatus erat.*

Demetrius Cynicus.

Demetrio Cynicæ institutionis doctori.] *Quæ secta reuerâ à Stoïcâ, tunicâ tantùm distat. id est, quòd nudiùs & inuerecundiùs Cynici, quæ velant & tegunt leuiter Stoïci. Demetrij huius laus apud Philostratum lib.* IV. *De vitâ Apollonij, Senecam* VII. *De Beneficiis cap.* VII. *cuius verba*: Paullò ante Demetrium rettuli, quem mihi videtur rerum natura nostris temporibus tulisse, vt ostenderet nec illum à nobis corrumpi, nec nos (*omnino scribo*, & nos. *ita enim concludit*, ne aut exemplum sæculo, aut conuicium deesset) ab illo corripi posse. Virum exactæ (licet neget ipse) sapientiæ, firmæque in his quæ proposuit constantiæ. *Et Epist.* LXIII. Demetrium virorum optimum mecum circumfero, & relictis conchyliatis cum illo seminudo loquor, illum admiror. *Vox eius magni animi ad Neronem*, ἀπόλλεις μοι θάνατον, σοὶ δ' ἡ φύσις, *apud Arrianum.*

Seneca correctus.

Arria vxor Cæcinæ, heroïna.

Arriámque tentantem mariti suprema, & exemplum Arriæ matris sequi.] *Arria mater, vxor fuit Cæcinæ Pæti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium. Ideò ad mortem actus. Sed præiuit vxor, æterno & inaudito exemplo, semet feriendo; extractúmque pugionem marito porrigendo cum voce, Pæte non dolet. Plinium lege, lib.* III. *epistolâ ad Nepotem. Martialis de hac heroïnâ,*

Casta suo gladium cùm traderet Arria Pæto
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Siqua fides, Vulnus quod feci non dolet, inquit:
Sed quod tu facies, hoc mihi Pæte dolet.

Dio & Zonaras leuiter correcti.

In Zonarâ & Dione eadem narratio. sed corruptè verba Græca, παῖ οὐκ ἀλγῶ: *& in puerili mendo Xylander*, Puer, non dolet. *Scribe,* παῖπε οὐκ ἀλγῶ. *Hanc Arriam Scholiastes in vitâ Persij notat fuisse poëtæ illi cognatam.* Ipse Persius, *inquit*, decem ferè annis summè dilectus apud Thraseam est, ita vt peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam eius Arriam vxorem habente. *Quid est autem, Diligi apud Thraseam? Solœcus sermo. Manuscriptus Vulcanij*, apetithrasea. *Facile correctu*, à Pæto Thraseâ. *Commentarij autem huius parum adhuc pervulgati auctoritate sæpe nitor. quis carpet? doctus ille, probus: imò in plerâque parte & Probi. Vtinam hodie sic commentemur! Debemus eum P. Pythœo Ic. viro doctrinæ, iudicij, vitæ directæ.*

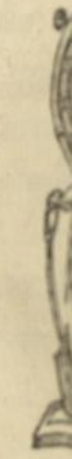
Iterum. Et iure laudatus.

Obuersis in Demetrium.] *Multa & libro huic, & Neronianæ historiæ deesse clarum. Duo anni dicendi supersunt, in quibus de aduentu Teridatis, de coniuratione Viniciânâ, de motu Vindicis, aliáque, digna quæ à magno auctore tradita legeremus, si Fatis ita visum fuisset.*

FINIS.

A D

H I

Apu

IVSTI LIPSI

AD LIBROS HISTORIARVM NOTAE.

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
cIↃ. IↃ. LXXXIX.

ADLIBROS
HISTORIARVM
NOTAE

AD LECTOREM.

De diuisione, deque ordine Librorum Taciti.

ANTE *rem, sed non abs re, monendus mihi bone Lector es, seiunctos disparatósque à me hos Historiarum libros ab Annalium, causâ non vnâ. Primùm Tacitus ita suasit, sine iussit:* Initium, *inquit*, mihi operis Ser. Galba. *& statim*: Opus aggredior plenum variis casibus. *Quæ verba, quis ille tùm aliud agens in legendo, qui noui operis esse non sentiat, non iuncti aut continuati? Adde quod serio præfatur, apparat, conciliat, formam futuri operis ponit. quæ omnia in vestibulis librorum recepta tantùm, satis liquet. Sed & Tertullianus in libello de Spectaculis præit ad hanc distinctionem clarè*: Cornelius, *inquit*, Tacitus in quinto Historiarum suarum bellum Iudaicum exorsus. *Rectè ad nostrum discrimen & verè: ad vulgi, vanissimè. quo is liber sit vigesimus primus. Denique etiam titulus me induxit. Si enim priores illi Annales insigniti, vt* * *docui, à Tacito ipso: aliud nobis opus quærendum cui, Historiæ, index. Nam hoc certè titulo libros etiam noster scripsit. Inde apud Vopiscum*, Historiæ Augustæ scriptor Tacitus. *Inde illud Plinij*, Auguror, nec me fallit augurium, Historias tuas immortales futuras. *At illud Historiarum opus, istud cui inseri etiam Plinius ambitiosè nec importunè cupiebat, quia perduxerat id ad Plinij ævum. Sed & liber ille bonus fidúsque Vaticanus non temerè hîc vacillat.* Incipit, *inquit*, liber XVII. secundum quosdam. *Quidam illi errant. & seduxit eos temporum rerúmque coniunctio, vt vno filo illis de Nerone adtexta censerent ista de Galbâ. Adeò autem in re contrà est, vt sciam Tacitum hos Historiarum libros diu scripsisse ante Annales illos. Ipsi id accredo lib.* XI. *Ann.* Vtriusque, *inquit*, principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res gestas Domitiani composui. *Nam Domitiani res, vel Præfatio ista te docebit, tractasse eum his libris. ad quos frustrà & ridiculè me mittit, si nondum scripti editíque. Quin consilium hoc illi in vniuersâ historiâ: vt eam ordiretur à rebus ævo suo coniunctioribus, & paullatim abiret ad superiora. Ne id quidem celat ipse* III. *Annali, vbi de Iuliâ Augusti filiâ*: Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. *Itaque scripsit primò à Galbâ ad Traianum, & Historias appellauit. inde ab Tiberio ad Galbam, & Annales indigitauit. scripturus eodem titulo fortasse & tractu res Triumuirorum & Augusti. Fata inuiderunt. Hæc ratio*

* Ad lib. I. Annal.

mihi ante oculos, cùm Editione primâ Historias Annalibus antepoſui: non ætatis ſeriem ſecutus, ſed ſcriptionis tempus. Mutaui. non quia peccarim, ſed quia non mens mihi contentionis funem cum vulgo ducere ſuper re leui. Denique quia rerum magis ordinata ita ſeries. Moneo postremum. ſtilum ipſum, argumentum & cauſſam eſſe poſſe vtriuſque operis ſeparandi. Sanè in iſtis Historiarum libris ſcribendi genus totum floridius, diffuſius, & velut canali fluens pleniore. in illis Annalium ſiccius, contractius. adeò vt illic plurium annorum res vno libro; hîc vix vnius anni comprenſæ pluribus libris. Siue ætas id fecit, ſiue potiùs iudicium curáque ſcribendi.

DE MATERIE OLIM HORVM LIBRORVM.

COMPLEXVS erat Tacitus his libris res domi foriſque geſtas, à Seruij Galbæ principatu ad initium Neruæ. Docet ipſe anteloquio operis: *Quòd ſi vita ſuppeditet, Principatum Diui Neruæ & imperium Traiani vberiorem ſecuriorémque materiam ſenectuti ſepoſui.* Scripſit ergo hîc & deſcripſit Principes ſex, Galbam, Othonem, Vitellium, Veſpaſianum, Titum, Domitianum. Sub quibus multæ magnæque res in vrbe, in prouinciis: quarum capita libat ipſe totâ hac Præfatione. Ita clarum grande hoc Hiſtoriarum opus fuiſſe, &, ſi coniecturæ res ſit, fuſum in libros non minus viginti. Certè cùm id ſpatium à Galbâ ad Neruam annorum vnius & viginti ſit; his autem libris narratæ res dumtaxat vnius paulò plus anni: non vana diuinatio ſit de numero tam amplo. Ita vides, Lector, quæ & quanta bonarum rerum iactura: &, ſcio, mecum ingemiſcis. Vbi Tacitus deſierat, conſilium ordiri Ammiano fuit: qui veſtigia eius legit, ſed pede non tam fauſto. Ipſe de ſe Ammianus: *Hæc vt miles quondam & Græcus, à Principatu Cæſaris Neruæ exorſus, adusque Valentis interitum, pro virium explicaui menſurâ.*

STEMMA AVGVSTÆ DOMVS.

IVSTVS LIPSIVS IANO LERNVTIO S. DICO. Stemma Augustæum, Iane Lernuti, tem à se implexam, & in historiâ multi vsus, digestum à me compositumque tibi mitto. Tentatum autè aliis: sed, liberè dixerim, tentatum potiùs, quàm perfectum. Nec enim pauca correcta à nobis, pluriaque eruta: & in re tenuiter indagandâ non tenuis labor. Quæ clara promptaque visa, non firmaui: aliis addidi notas, quas scies indices esse numerorum nouitiæ editionis. Fateor tamen esse quæ fugerint me, fugiantque etiamnunc; quæ vestigiis odorari potui tantùm. velut de Apuleiâ Variliâ, quam sororis Augusti neptem noster ait, pag. 35. item de Claudiâ Pulchrâ, quam sobrinam ponit Agrippinæ vxori Germanici, pag. 77. Nec adsequor, quia nihil inuentum nobis de marito aut stirpe Marcellæ minoris: à quâ hæc deriuem. Tibi quidem, Lernuti, qualecumque hoc munus, vt amor tuus est, placebit, scio: vtinamque in reliquis meis scriptis, alij pariter aut iudicent tecum aut errent. Vale mi ocelle, cum Giselino tuo meoque: quibus in summâ concordiâ vnum hoc certamen est, vter me magis amet.

- Ex Anchariâ priore vxore — OCTAVIA maior. Ex priore marito C. Marcello
  - M. MARCELLVS, cui prima vxor Pompeia Sexti: altera, Iulia Augusti filia. Ex neutrâ liberi. Obiit adolescens in Baiano.
  - MARCELLA maior. Ex I. marito M. Vipsanio Agrippâ
    - Liberi, ait Suetonius, sed nobis irreperti. Nam de Vipsaniâ Tiberij vxore falsum.
  - Ex II. marito Iulo Antonio Africano Triumuiri filio, de quo Plut. in Antonio, & noster pag. 75.
    - L. ANTONIVS AFRICANVS. qui Massiliæ obiit, pag. 75. Ex eo aut fratre aliquo, vt arbitror.
      - SEX. ANTONIVS AFRICANVS. de cuius nobilitate, pag. 153.
  - MARCELLA minor, de quâ silent.
  - C. OCTAVIVS C. F. qui Macedoniæ præfuit.
    - ANTONIA maior. Ex marito L. Domitio Ahenobarbo
      - DOMITIA, cui vir Crispus Passienus, vti suspicor ex Quinctil. lib. VI. cap. II.
      - DOMITIA LEPIDA. Ex I. marito M. Valerio Barbato Messallâ
        - VALERIA MESSALLINA Claudij principis vxor. Adi Commentarium nostrum, pag. 127. Et adde Senecam in Menippæâ, qui Messallinæ maiorem auunculum facit Augustum.
      - Ex II. marito M. Antonio III. viro — II. Ap. Iunius Silanus. Qui tamen anteà maritus fuisse videtur Æmiliæ Lepidæ proneptis Augusti (vide Comment. nostrum pag. 144. etsi res hæc adhuc nubila) Exque iis fortè
        - L. SILANVS sponsus Octauiæ, pag. III. & II2.
        - M. SILANVS proconsul Asiæ, pag. 126.
        - IVNIA CALVINA Vitellij nurus, pag. II2. quæque ad Vespasiani ævum superuixit, ex Suet. Vesp. cap. XXIII.
      - CN. DOMITIVS, cui vxor Agrippina, & ex eâ
        - NERO Imp.
      - ANTONIA minor. cuius stirpem ex marito Druso, quære infrà.
    - OCTAVIA minor. de cuius coniugio aut stirpe nobis non lectum.
    - C. OCTAVIVS, qui posteà C. Iulius Cæsar Octauianus Augustus. Ex Scriboniâ vxore. — IVLIA, cui primus maritus M. Marcellus, tertius Tiberius Imp. vterque sine prole. Medius M. Vipsanius Agrippa. Ex hoc
      - C. CÆSAR, cui vxor Liuia soror Germanici, pag. 64.
      - L. CÆSAR, cui destinata vxor Æmilia Lepida, posteà P. Quirinij vxor. pag. 49.
      - AGRIPPA POSTVMVS.
      - IVLIA, cui vir L. Æmilius Paullus Censoris F. Ex eo
        - ÆMILIVS LEPIDVS, cui Drusilla vxor. Ex Dione LIX. & Suet. Cal. cap. XXIV.
        - ÆMILIA LEPIDA, sponsa Claudij, Sueton. Claud. cap. XXVI. Nec scio an eadem quæ nupta Druso filio Germanici. pag. 97.
      - AGRIPPINA, cui vir Cæsar Germanicus. Et ex eo
        - NERO, cui vxor Iulia Drusi filia, pag. 93.
        - DRVSVS, cui vxor Æmilia Lepida, pag. 97.
        - C. CALIGVLA, cuius matrimonia è Suetonio pete.
        - AGRIPPINA, cui mariti tres, Cn. Domitius, Crispus Passienus, Claudius Imp.
        - DRVSILLA, cui prior maritus L. Cassius: alter M. Æmilius Lepidus.
        - LIVIA, siue, LIVILLA Suetonio: quæ eadem IVLIA est Tacito & Dioni. Nupsit M. Vinicio, pag. 90. Huic siue alteri è fororibus maritus anteà Quinctilius Varus, quem generum Germanici vocat Seneca lib. I. Controuersiâ III. & aliquid Tacit. pag. 80.

Habes Augusti Stemma, quod ad sanguinem quidem attinet. Superest vxoria stirps quæ adfinitate primò, Mox adoptione insita in domum Augustam. Eam, lucis caussâ, seorsum hic expressi.

- TI. CLAVDIVS NERO. cui vxor Liuia Drusilla, posteà Augusta. Ex hac
  - TIBERIVS NERO, qui Imp. cui I. vxor Vipsania Agrippina, M. Vipsanij Agrippæ, ex Pomponiâ, Attici filiâ. Ex hac — DRVSVS, cui vxor Liuia siue Liuilla soror Germanici. Ex hac
    - TIBERIVS GEMELLVS, quem Caius sustulit. Sueton. cap. XIV.
    - GEMELLVS alter, cuius nomen non proditum: ex pag. 43. qui periit quadrimus. ex pag. 65.
    - IVLIA, cui vir Rubellius Blandus pag. 93. Ex hoc
      - RVBELLIVS PLAVTVS quem Nero sustulit. cui vxor Pollutia. pag. 179.
  - II. vxor Iulia Augusti F. Ex eâ proles, sed infans exstincta.
  - DRVSVS NERO GERMANICVS, cui vxor Antonia minor. Ex hac
    - GERMANICVS CÆSAR, cui vxor Agrippina. Stirps posita suprà.
    - LIVILLA, cui vir C. Cæsar, dein Drusus frater patruêlis: desponsa etiam posteà Seiano. ex pag. 74.
    - CLAVDIVS, qui Imp. cui I. vxor Plautia Vrgulanilla. Ex hac
      - DRVSVS, cui desponsa Seiani filia. Sueton. Claud. cap. XXVII. Tacit. pag. 51. & 52.
      - CLAVDIA, quam abiecit.
    - II. vxor, Ælia Petina. Ex hac
      - ANTONIA, cui vir Pompeius Magnus, à Claudio interfectus. posteà, Faustus Sulla.
    - III. vxor, Valeria Messallina. Ex hac
      - OCTAVIA, cui sponsus L. Silanus. posteà maritus Nero Imp.
      - CLAVDIVS BRITANNICVS, à Nerone sublatus.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM I. HISTOR. NOTÆ.

SERV. Galba iterùm T. Vinius Coss.] *Vulgò appellant T. Iunium. At mihi religio non fuit sequi scripturam antiqui marmoris eruti ad radices montis Cœlij:* PAG. 185. Vinia gens.

SER. GALBA. II. T. VINIO. COS.

à quo præsertim staret Plutarchus, qui ferè hunc hominem Τίτον Οὐίνιον, *aut* Οὐίνιον *appellat. Simile mendum in Suetonij Aug. cap.* XXVII. *vbi* T. Iunius Philopœmen *scribitur, qui ex Dione est* Vinius. *etsi Appiani scriptura firmat vulgatam. Sanè Iunia gens nobilior, quàm vt in hunc hominem conueniat: cuius pater dumtaxat ex familiâ Prætoriâ, vt Tacitus infrà refert.* Suetonij correctio.

Dcc. & xx. prioris æui annos.] *Exactè si putas,* XXII. *reperies.*

Dignitatem nostram à Vespasiano incohatam.] *Quomodo? quisne Procurator sub illo Belgicæ? E* Plinio id suspicêre: sed suspicere tantùm. imò veriùs id ceperis de huius patre. Intellego ergo dignitatem eius incohatam à Vespasiano, quòd ab eo laticlauius factus, & relatus in ordinem primum.* * Lib. VII. Tacitus à Vespasiano Senatore.

A Tito auctam.] *Quæsturâ, opinor, adiectâ.*

A Domitiano longiùs prouectam.] *Quo Principe & Quindecimvir & Prætor fuisse, ipse testatur* XI. *Annal.*

Diui Neruæ.] *Ait, Diui. Cœpit ergo scribere eo mortuo & sacrato.* Scripsit post Neruam.

Opus aggredior plenum variis casibus.] *Parum firma aut germana lectio. Nam Vatic. ille opt.* opus aggredior opibus casibus, *præfert: & suprà adnotatum,* opimum. *Et in Romano antiquitus excuso, item legas,* opimum casibus. *Censeam fuisse,* opulens casibus. *quæ vox paullò à vulgo seductior, exscriptores seduxit.* Tentatus Tacitus.

Quattuor Principes ferro interempti.] *Ne erres cum vulgo, neu Pisonem inter istos censeas. Intellegit enim Galbam, Othonem, Vitellium, Domitianum. Nam & ad huius exitum Historiam perduxit. Piso autem, dumtaxat Cæsar, non Princeps.* Aliter acceptus Tacitus.

Tria bella ciuilia.] *Quæ? Othonis in Vitellium: huius in Flauium; & L. Antonij in Domitianum. de quo Sueton. & Dio.*

Perdomita Britannia, & statim missâ cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes nobilitatus cladibus mutuis Dacus.] *In vitio aperto & confusione locus. Quid enim illud,* missâ cohorte? *Itáne vnius cohortis res fuerit, in Sarmatas ac Sueuos bellum? Nugæ. Denique quis hic sermonis contextus aut cohæsio, missâ cohorte in Sueuos, Dacum cladibus inuolutum? qui populi sanè diuersi. Omninò rectè correximus pridem:* perdomita Britannia, & statim amissa. coörtæ Sarmatarum ac Sueuorum gentes. nobilitatus clad. mutuis Dacus: *nec exiguo ad historiam momento. Discimus scilicet perdomitam Britanniam (quod Domitiani imperio accidit: eámque laudem Agricolæ socero suo noster tribuit, in eius vitâ:* Britanniæ situm non in comparationem curæ ingeniique referam, sed quia tum primũ perdomita est) *& mox ignauiâ aut dissidio Principum amissam. Certè Spartianus auctor, sub principia imperij Hadriani,* teneri Britanniam sub Romanâ ditione non potuisse. *Addit amplius, penetrasse eumdem Principem in Britanniam, nec tamen totam reciperasse, sed* per octogintaquinque millia passuum murum duxisse qui Barbaros Romanosque diuideret. *Cuius muri mentio etiam Dioni in vitâ Commodi:* τεῖχος, *inquit,* ἐν τῇ νήσῳ ἐθνῶν (*de Britanniâ loquitur*) βαρβαρικῶν τὸ τεῖχος τὸ διορίζον ἄωτές τε καὶ τοὺς Ρωμαίων ὑφεστῶτα. *Alius ab isto murus, siue vallum potiùs, quod Seuerus Imperator duxit per millia passuum* XXXV. *vt Eutropius ait; siue,* XXXII. *vt Victor. De quo vallo diffusè & disertè Beda, lib.* I. *cap.* V. *Aliquid etiam Windichindus Saxonicorum lib.* I. *At fons totius huius corruptionis (variè enim interpolatus locus) à verbo* coörtæ *ortus: quod plerumque libri scripti in medio adspirant,* cohortæ, cohoriri. *Hinc turbellæ.* In eodem vitium. Idque feliciter sublatum. Britannia domita: Amissa: Recepta.

Sarmatarum ac Sueuorum gentes.] *De Sarmatis, etiam apud alios leges: de Sueuis, vix puto. Cattos saltem nominant, in Domitiani quidem rebus. Sed tu scito. hos Sueuos, non illos esse qui in ipsâ Germaniâ, & qui vulgò noti: sed qui trans Istrum, assiti Sarmatis. Illi, inquam, ipsi, quibus Vannius à Druso rex datus, quique inter Marisum & Cusum fluuios locati. Itaque militiâ plerumque sociati cum illis. Libro* XII. *Annal.* Ipsi Vannio manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat. *Etiam nunc bello hoc in Domitianum. Dionis fragmenta præclarè (& absque iis hærebamus)* Ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σαύβοις τισὶ πολεμηθέντες, πρεσβεῖ, ἔπεμ- Qui Sueui apud Tacitum. Vicini Sarmatis. Dio illustrat.

ψαν, αἰτέντες συμμαχίαν παρὰ Δομετιανοῦ, καὶ ἔλαβον. Ἀγανακτήσαντες δὲ τοῦτο οἱ Σύηβοι μετεπαρέλαβον Ἰάζυγας, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν Ἴστρον διαβησόμενοι. In Mysiâ Lygij cũ Sueuis belligerantes, Legatos miserunt auxiliũ à Domitiano rogantes. & impetrauerunt. Quod ægrè ferentes Sueui, Iazygas assumpsêre, & apparabant se tanquam Istrum vnà cum iis transituri.

Bellum in Dacos.

Nobilitatus cladibus mucuis Dacus.] *Epitomarij de hoc bello Dacico, multa; & poëta Statius:*

Das Cattis Dacisque fidem.

Iterum:

Hæc est quæ victis parcentia fœdera Cattis,
Quæque suum Dacis donat clementia montem.

Cur montem diserte nominat? sicut in eâdem istâ re:

Tu ciuile nefas, tu tardum in fœdera montem
Longo Marte domas.

Occultior intellectus in Statio.

Quiáne montana Dacia? ita esse scio: tamen opinor in re occultius aliquid designari. ἁπλῶς *enim & vnum montem dumtaxat appellitat. Aspectum igitur à poëta censeo ad ridendam & miri stuporis superstitionem Dacorum; quibus Sacrados in monte quopiam Deus habebatur, & mons ipse Sacer. Strabo lib.* VII. Παρὰ δὲ τοῖς Γέταις ὁ ἱερὸς ὠνομάζετο θεός. καὶ τὸ ὄρος ὑπελείφθη ἱερόν, καὶ προσαγορεύεται ἕτως. Apud Getas Sacerdos, Deus dicitur; & mons, Sacer existimatur, atque ita appellatur.

Dacorum fatua religio.

Daci Romanis qui sint.

At enim de Getis hoc Strabo. ita. sed tu disce, Getarum populum Dacos esse, ex Dione lib. LI. *& Strabone ipso statim. Etiam Appianus notat* Getas vltra Danubium, à Romanis Dacos appellari. *Addo etiam Cappadocibus montem pro deo fuisse. Tyrius Maximus:* ὄρος Καππαδόκαις καὶ θεὸς, καὶ ὅρκος, καὶ ἄγαλμα.

Getæ Græcis.

Mota Parthorum arma, falsi Neronis ludibrio.] *Dat & accipit lucem Suetonius, in extremo Nerone.* Denique cùm post xx. annos, adolescente me, exstitisset quidam conditionis incertæ, qui se Neronem esse diceret: tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus & vix redditus sit. *Post viginti annos, inquit, à morte Neronis. ergo in* XIV. *consulatu Domitiani, hic motus.*

Nero Parthis gratus.

Clades à Vesuuio.

Hauſtæ aut obrutæ vrbes. Fæcundissima Campaniæ ora & vrbs incendiis vastata.] *Verius distinxeris,* Hauſtæ aut obr. vrbes fæcundissimâ Campaniæ orâ. & vrbs inc. vastata. *Id enim significat, in Campaniâ hausstas aut obrutas vrbes prodigiosâ illâ eiectione Vesuuij montis, quæ sub Tito. Quâduo opida cum pagis multis obruta, Herculanium & Pompeÿ. quin ille ipse Naturæ magnus mystes Plinius, periit eodem casu. Statius de hac re eleganter:*

Mira fides. credétne virûm ventura propago
Cùm segetes iterum, cùm iam hæc deserta virebunt,
Infrà vrbes populosque premi?

* Libello, περὶ τῶν ὑπὸ τῶν θεῶν βραδέως τιμωρουμένων.

*Tangit & * Plutarchus in iis quæ Thespesio reuelata, vbi* Βέσβιον ὄρος *appellat: quod malè interpres Lesbium montem vertit. At quod in Tacito de incendiis vrbis est: intellege, de Capitolio exusto sub Vitellio, & de igne triduano, qui sub Tito. Dionem vide.*

Pollutæ cærimoniæ.] *Vestalium nempe incestus. quæ protraxit Domitianus, pariter & puniit. Præter historicos, Papinius alluſit: qui prospectantem Domitianum facit,*

Domitianus Vestales examinauit.

——an tacitâ vigilet face Tröicus ignis,
Atque exploratas iam laudet Vesta ministras.

Atrociùs in vrbe sæuitum.] *Rectè. Imago enim sæuitiæ cædiúmque multa in insulis & prouincijs, maior in ipsâ vrbe. Egregius tamẽ & acutus quidã iuuenis mauult,* in vrbe seruitium.

PAG. 186. Odio & terrore corrupti in dominos serui.] *Odio proprio, terrore à Domitiano. Nam ille vulgò vsus delationibus & operâ seruorum. Plinius Panegyrico, hoc tangens:* Non enim iam serui, Principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis cariorem quàm ciuibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberasti, vnoque Salutis publicæ signo, illud, vt sic dicam, Seruile bellum sustulisti.

Serui in dominos auditi.

Non esse curæ deis securitatem nostram, esse vltionem.] *Impium, impium, tuum dictum, Tacite: etsi non imprudens. Nam humano ingenio si rem libras: cùm tot clades, tot tristia, tam rara in bonos præmia: quid nisi aduigilare deos tantùm censeas in pœnas? Atqui nos scimus aliter: nec rem metimur ex iis modò quæ sunt, sed quæ futura. Qui vindicem tantùm deum statuit, tollit ex deo quod est dei, imò quod deus: vim beneficam, salutarem, & adiuuantem. Itaque homo sile: & tecum alter ille tenebrio, qui clamat:*

Taciti callidũ, sed impium dictum.

Felix Roma quidem. ciuesque habitura superbos;
Si libertatis superis tam cura placeret,
Quàm vindicta placet.

Adsimile Lucani.

A quo, fallor, aut tu sumpsisti.

Lib. IV.

Vt non modò casus euentúsque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed etiam ratio caussæque noscantur.] *Vlcus hîc, nisi fallor, etsi tectum. Si enim casus euentúsque*

Ambigua lectio.

túſque rerum fortuiti, quomodo remittis me ad cauſſas? aut cur vbique tam multus tu, tam ſerius in iis explicandis? Cenſeo immiſſa negatione ſcribendum, qui plerumque haud fortuiti ſunt: *ad rem & ad verum certè, ſi non ad Taciti mentem.*

Pars populi integra & magnis domibus annexa.] *Attende, & mecum reſcribes:* pars p. integra, & magnis domibus annexi clientes libertíque damnatorum. *Integram partem populi appellat, ſinceram & laſciuiâ temporum non corruptam.*

Odio flagitiorum onerabant.] *Siue, vt libri ſcripti*, oneratum. *Vox quidem ea retinenda eſt, malè à Beato expulſa.*

Cingonio Varrone.] *Ita ſcribamus. Iubet Vaticanus, qui non aliter nominat: & Plutarchus, cui eſt* Κωγώνιος Βάρρων. *Sed & in Taciti vulgatis etiam libris ita perſcriptum, Annali* XIII. cenſuerat Cingonius Varro conſul deſignatus. *Eſt autem hicipſe.* Cingonia gẽs.

Petronio Turpiliano.] *Qui conſul fuit anno vrbis* DCCCXIV. *Plutarchum ſperno, ſiue librarium, in quo* Τερτυλλιανὸς *dicitur.*

Multi ad hoc & innumeri.] *Vitium quiuis viderit & ſermonis ineptias, imò ſordes. Quid enim illud eſt*, multi & innumeri? *adſtricto noſtro ſcriptori ſatis erat, credo, alterum. Rerretus emendabat*, milites ad hoc innumeri. *Ego veriſſimè ex Farneſiani veſtigiis* multi ad hoc numeri. *Ad hoc, Salluſtianum eſt: & valet, Etiam, Præterea. At numeros hîc capio cohortes, manus, vexilla. Crebrum id verbi ſub ævum Taciti, eo ſenſu. Plinius lib.* X. *epiſtolar. de Tironibus*: nondum diſtributi in numeros erant. *Vlpianus*: exercitum non vnam cohortem neque alam dicimus, ſed numeros multos militum. *Idem*: ſiquis militum ex alio numero trãlatus ſit in alium. *Suetonius Veſpaſ. cap.* VI. & tunc quidem compreſſa res eſt, reuocatis ad officium numeris parumper. *Claudianus*: Numeri militares.

Regnorum tractat numeros, cuneoſque recenſet.

Nec cohortes ſolùm in hoc nomen, ſed paullatim venêre etiam ipſæ legiones. Accredo hoc Sozomeno *ſcribenti*: τὰ Ρωμαίων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσιν. *Ac Capitolinum ita accipio in Macrino*: Timuit autem & collegam, ne ipſe imperare cuperet, quòd ſi vel vnius numeri conſenſus accederet, neque ipſe recuſaret, & omnes cupidiſſimè id facerent. *Quin noſter ipſe Tacitus hac voce iterùm vſus, in Agricolâ*: Quamquam tranſacta æſtas, ſparſi per prouinciam numeri. *Hæc quidem proba & certa. ſed illex iſta libido correctorum, ignara quieſcere etiam in certis. Itaque reſcribit quidam*, multi ad hoc innumeri. *id eſt, inquit, qui in numeros legionéſque nondum relati. Acumen! quod fateor ſuperfuiſſe illi iuueni, magis quàm iudicium: niſi quòd ætas tamen id correxiſſet & direxiſſet. At tantùm abeſt, vt de tironibus aut collectitio milite hîc Tacitus: vt contrà, veteranos intellegat, & electos ſub vexillis. Itaque magis diſtinctè paullò poſt*, Illyrici exercitus electos *nominat*, & Germanica vexilla. *Omitto quòd notionem eam vocis nobis ingerit, ſine exemplo.* * Lib. 1. Eccleſ. hiſtor. Reiectus prurritus quorumdam.

Haud dubiè turbantem.] *Vocem eieci, quæ aberat rectè ab optimo libro. & paſſim ita Turbandi verbo vſi priſci.*

Galliæ obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis.] *Quomodò recenti? & nónne iampridem Galli iſti comati id adepti à Claudio? clarum id è Taciti lib.* XI. *Sed expedio. Olim quidem ius ciuium adepti, non tamen promiſcuè, ſed proceres tantùm. Cautè ibi & circumſpectè Tacitus*: primores Galliæ, *inquit*, quæ Comata appellatur. *ídque mihi notes. Sed nunc ecce à Galbâ diffuſum id ius in Gallos omnes, qui pro Vindice ſtetiſſent. Plutarchus apertiſſimè*: Ἐκ δὲ τούτου τὰ μέχρις ἐκείνου θεατρόμενα διαβολὴν εἶχεν, ὡς τοῖς τῶν Γαλατῶν Οὐίνδικι συναραμένοις. ἐδόκει γὰρ ἡ φιλανθρωπία τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ ὠνημένοις ὥσπερ Οὐιννίου τυγχάνειν ἀνέσεώς τε δασμῶν, καὶ πολιτείας. PAG. 187. Nodus explicatus. Galli quando plenè ciues.

Soliciti & irati, ſuperbiâ recentis victoriæ, & metu tamquam alias partes fouiſſent.] *Haud temerè mutem. aptior tamen membrorum connexus & reſponſioſi legas*, ſoliciti & elati. *Metu nempe ſoliciti, victoriâ elati.*

Id ſatis videbatur.] *Dictum videtur, quaſi milites, titulos & imagines tantùm Vitellij ſpectarint, & paternæ ei virtutes proceſſerint pro ſuis. Aliàs non malè fortaſſe*, ſatis: *vt miſtionem hanc Vitellij cæleſti conſilio aſſignet, quæ ad imperium ſcilicet via.*

Mox attritis opibus.] *Etiámne monebo? Grammaticum & leue eſt. tamen in fido illo Vatic. ſcriptum*, atteritis. *Et ſanè crebrò ita veteres. vt Tibullus in eodem hoc verbo*: Atteritum.

Aut operi inſuetas atteruiſſe manus.

Vt Accediſſe, *pro Acceſſiſſe*, Conſiſtiſſe *pro Conſtitiſſe, in Pandectis*: & Hauritum *pro Hauſtum in Apuleio. Et notaui plura talia, quæ vix promam quin rideant aut irriant magiſtelli noſtri.*

In ſecretum Aſiæ repoſitus.] *In Lyciam, vt opinor, ſpecie Legationis. Colligo è Plinij lib.* XII. *cap.* I. Licinius Mucianus ter Conſul, & nuper prouinciæ eius (*Lyciæ*) legatus.

Suo loco memorabimus.] *Malè anteà*, memorauimus. *Nam hæc quidem narrat initio libri* II. *infrà.*

PAG. 188. Tiberius Alexander.] *Ego hunc illum puto, qui in castris & gratiâ Corbulonis, libro* XIV.

Ti. Alexander. Die pactâ, Tiberius Alexander, illustris eques Romanus, minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, in castra Feridatis venêre. *Qui & Iudææ Procurator, apud Iosephum libro* XX. *cap.* III. *Pater eius, item Tib. Alexander, qui Alabarches Alexandriæ, & frater Philonis Iudæi cuius nunc scripta habemus.*

Legiones in Africâ, quot? Africa ac legiones in eâ.] *Plures igitur legiones tunc in Africâ? Vix opinor. Adi, si lubet, quæ scripsi initio libri* IV. *Annalium. Vna sanè ordinaria legio in Africâ, neque aliter infrà numerat aut nominat, hoc ipso anno*: legio in Africâ auxiliaque tutandis imperij finibus. *Iuuare aliquid hanc lectionem videatur libro* II. *locus*: In Africâ legio cohorteſque dilectæ à Clodio Macro, mox à Galbâ dimissæ. *quasi nouam legionem illi veteri adiunxerit Macer, atque ita sub initia Galbæ fuerint duæ. Vanè. quia cohortes dumtaxat dilectas à Macro intellegit, non legionem ipsam. Igitur inclino vt hîc rescribam*, Africa ac legio in eâ.

Videri nunc vnam fuisse.

Mauritania à quo diuisa. Duæ Mauretaniæ.] *Tingitana, & Cæsareensis. Hanc diuisionem Plinius acceptam fert Cæsari Caligulæ, lib.* V. *cap.* I. Principio terrarum, *inquit*, Mauretaniæ appellantur, vsque ad C. Cæsarem Germanici F. regna: sæuitiâ eius in duas diuisa prouincias.

Dio à Plinio discrepat. *At Dio palàm aduersus, Claudio attribuit, lib.* LX. Πεπραχέντων δὲ τούτων, ὁ Κλαύδιος διχῆ τὰς Μαύρους τὰς ὑπηκόους ἔνειμε, ἔς τε τὰ πρὸς Τίγιν καὶ ἐς τὰ πρὸς Καισάρειαν, ἀφ' ὧν περ καὶ ὀνομάζονται· καὶ δύο ἄρχοντας ἱππεῦσι προσέταξε. His actis, Claudius Mauros dupliciter diuisit, in eos qui ad Tingim, & qui ad Cæsaream, vnde & nomina habent: & duobus equitibus præpositis eos permisit.

Explicatus Tacitus. Inchoauêre annum sibi vltimum, reip. propè supremum.] *Eleganter dictum. Solicitant tamen. & nónne, inquiunt, idem est Vltimum ac Supremum? Fateor. geminanda tamen vox fuit ob sententiam disparem. Non enim certè reip. vltimus annus. Alioqui dicere percommodè potuisset*, sibi & reip. supremum. *Non ergo audio adolescentem eruditum, qui per litteras me monuit videri legend.* reip. propè primum. *quia tantumnon vetus, inquit, resp. & libertas incœpêre à Galbâ. Logi alogi.*

Ruptâ sacramenti reuerentiâ.] *Ita mei libri, & sententia exigit. Rhenanus dum Budensis codicis corruptam scripturam vt* τεμένων ἱερὰ *obseruat, nodum in scirpo quærit.*

Multi occultâ spe.] *Libri mei scripti*, stultâ spe. *vti & in Couarruuiæ. Placet tamen magis vulgata.*

Ambitionis rumoribus.] *Verum non negaueris*, ambitiosis.

Correctus Tacitus. In T. Vinij odium diuerterant.] *Parùm cohærens lectio aut sententia. A priscis editionibus abest vox* diuerterant. *Et tollam sanè ego arbiter, legámque*: hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in T. Vinij odium. qui indies, &c. *Multi, inquit, successorem destinabant ex suâ spe, quidam ex odio Viny. Non dissimile illud Taciti de Pisone*: Iuuenis recenti fauore, & infensus T. Vinio: seu quia erat, seu quia irati ita volebant. *Quod si retinendum tamen id verbi sit, mutem & diducam*, Etiam in T. Vinij odium diuersi ierant.

Actu improba vox. Eodem actu inuisior erat.] *Quid est illud, Actu inuisum esse? Ineptiæ, & sermo parùm non diram lautus, sed Latinus. Scripserim sublatâ eâ voce*, eâdem inuisior erat. *genus sermonis notum vel ex vno Plauto. Non malè etiam*, fastu inuisior. *qui sanè fastus comitari potentiam ferè solet, & hunc odium.*

Icelus libertus. Icelo Galbæ liberto.] *Nequissimi huius seruuli nomen variè scriptum. Alibi* Hycellus, *alibi* Icellus. *Vaticanus semper* Icelus: *quem sequor. Plutarchum in eâ voce emaculo, in Galbâ*: Καὶ ἦκεν ἀπὸ Ρώμης Ικελὸς ἀπελεύθερος ἑβδομαῖος. *Vulgò*, σικελὸς *scriptum: & verterunt homines docti*, Siculus quidam. *At Icelum hunc festinatum nuntium fuisse, doceat eos Suetonius Galb. capite* XXII.

Suetonius explicatus. Quem anulis donatum.] *De hoc eodem Suetonius*: Icelus paullo antè anulis aureis donatus, & Marciani cognomine ornatus, & iam summæ equestris gradus candidatus. *Viri docti interpretantur Summam equestris gradus, Præfecturam prætorij: haud improbè. Tamen ego magis intellegam de Procuratione, quæ propria equestris ordinis dignitas. An libertum promotum iri censeam ad Prætorij præfecturam, idque sub Galbâ? numquam.*

Octauiam vxorem amoliretur.] *Iisdem in hanc rem verbis vsus est libro* XIV. *Annal. & sic mei libri. Couarruuiæ tamen codex & Budensis*, Octauia vxor amoueretur. *Quod rectum æquè.*

In prouinciam Lusitaniam specie legationis sepositus.] *Totidem verbis Suetonius*: Hispaniæ diuisio. Sepositus est per causam legationis in Lusitaniam. *Sed operæ est videre diuisionem Hispaniæ & Præfecturas, quoniam sæpe hîc intercurrit. Diuisa ea ab Augusto in duas prouincias, Citeriorem & Vlteriorem. Citerior, Tarraconensis etiam dicta: cui Galba præfuit, cui nunc Cluuius*

Citerior.

Rufus.

Rufus. Vlterior diuisa in duas prouincias, Bæticam & Lusitaniam. Bætica populi fuit, & in eam missus Proconsul. Noster lib. IV. Vibius Serenus vlterioris Hispaniæ Proconsul. *non quia tota Hispania vlterior (cautè legas) Proconsulem habuerit, sed quia eius pars melior Bætica. Itaque confundebant scribendo siue loquendo. Plinius lib.* III. Prima Hispania terrarum est, Vlterior appellata, eadem Bætica. *Non tamen etiam regendo. Nam duæ Cæsaris fuerunt, sola Bætica populi. Strabo distinctè, libro* III. Νυνὶ δὲ τῆς ἐπαρχιῶν, τὴν μὲν ἀποδειχθεισῶν τῷ δήμῳ τε καὶ τῇ συγκλήτῳ, τὴν δὲ τῷ ἡγεμόνι τὴν ῥωμαίων, ἡ μὲν Βαιτικὴ πρόσοικος) τῷ δήμῳ, καὶ πέμπεται στρατηγὸς ἐπ' αὐτὴν, ἔχων ταμίαν τε καὶ πρεσβευτήν. ἡ δὲ λοιπὴ, καίσαρος ὄση. πέμπουσι) δ' ἐπ' αὐτὴν δύο πρεσβευταὶ, στρατηγός τε καὶ ὕπατος. Nunc quidem, prouinciis aliis attributis populo & Senatui, aliis Principi, Bætica populo relicta est, & mittitur in eam Proconsul qui habet Quæstorem & Legatum. reliqua autem Hispania Cæsaris est. & mittuntur in eam duo Legati, Prætorius & Consularis. *Addit deinde, Prætorium Lusitaniæ præfuisse, cum vnico Legato: Consularem reliquæ, cum tribus Legatis tribúsque legionibus. Consentit & Dio libro* LIII. *qui disertè* Bæticam Populo adsignat, Lusitaniam & Tarraconensem Cæsari. *Quid igitur Appiano in mentem venit scribere, De bello Hispaniensi, extremo?* Ab eo tempore (*quo Cantabri ab Augusto victi*) Romani Iberiam, quæ hodie Hispania dicitur, in tres partes diuidere cœpisse mihi videntur, in quarum duas annuos magistratus Senatus mittit, in tertiam verò Præsidem Imperator. *Quæ à falso nunquam excusem, nisi quid mutauit eius æuo. Strabo etiam libro vltimo, duas Hispanias recensere inter eas quæ Populi sunt, videtur. sed videtur: eáque res interpretem decepit. qui etiam τὴν ἐντὸς Ἰβηρίαν, id est* Vlteriorem *siue* Exteriorem *Hispaniam, turpiter* Interiorem *conuertit. Vellem monuisse eruditissimum Causabonum, cuius ad Strabonem probas sanè Notas iam nunc vidi.*

Vlterior. — Taciti dictio restricta. — Bætica populi. — Reliquæ Cæsaris. — Appianus contradicit. — Vanè. — Strabo malè versus.

Ducennio Gemino Præfecto vrbis.] *Ille est, de quo libro* XV. *legis*: Exin Nero tres consulares L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paulinum vectigalibus præposuit.

Piso M. Crasso & Scriboniâ genitus.] *Puto illo M. Crasso Frugi, qui consul fuit cum C. Lecanio Basso,* DCCCXVI. *sub Nerone. qui ipse è Calpurniis Frugi, in Licinian gentem adoptione transiit, vt ex cognomine apparet: sicut hic noster iterùm è Liciniis ad Calpurnios iuit. Quod autem de Scriboniâ addit: ex eo vides perperam in Plutarchi Galbâ legi,* πεάσσε καὶ κειτίωνος ἔγγονος: *& ex nostro corrigendum.*

Pisonis pater. — Plutarchus rescribendus.

Et iudicij mei documentum sint.] *Sententiam antè inuolutam, filo & fide Vaticani codicis aptè euolui. Hoc dicit. Neque ego ambitione aut malis artibus imperium quæsiui: & quod te iudicio successorem eligam, signum, posthabiti non solùm mei amici sed & tui.* PAG. 189.

Est tibi frater pari nobilitate.] *De quo libro* IV. *Historiarum*: Ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capessendam remp. hortatus.

Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant. quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.] *Xenophon pariter:* δοκεῖ δέ μοι ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶ) εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὑβρίζειν τοὺς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοὺς παύειν ἐμποιεῖ. *Et sententia similis, Diodoro Siculo expressa, lib.* XIX. διόπερ ἔνιοι σφοδρύνοντες ὑπολαμβάνουσιν δυχερέστερον ὑπάρχειν συμφορὰς ἐνεγκεῖν ὀπιδέξίως, ἢ τὰς εὐμεγέθεις εὐημερίας ἐμφερόνως. αἱ μὲν γὰρ διὰ τὸ σφᾶς τοὺς μέλλοντας φοβεῖν ἐπαναγκάζουσιν ἐπιμελεῖσθαι, αἱ δὲ διὰ τὸ σφαλερὸν αὐτύχημα, προσέπον) καταφρονεῖν πάντων. *Et Catoni illi Prisco*: Aduersæ res se domant, & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitiâ transuorsum trudere solent à rectè intellegendo atque consulendo. Felicitas ægrè concoquitur.

Sed alij per obsequium imminuent.] *Ita disertè Vatic. & Venetus: nec quidquam pote (non me quidem arbitro) lectione hac melius. Rhenanus tamen turbat, mutat, & exemplaria vt haberent fecit,* alij licet per obsequium annuant.

Aut ego cum vnâ Legione.] *Vnâtantùm? Atqui antea tres, in illâ parte Hispaniæ. &* τρία τάγματα, tres legiones (*ita vertere interpres debuit, non* cohortes) *collocat sub Augusto Strabo. Etiam sub Tiberio noster, initio libri* IV. *Annal.* Hispaniæ, *inquit,* recens perdomitæ tribus habebantur. *Sed iisipsis verbis adsignificat id mutatum, & imminutas legiones, animis eius gentis tempore imminutis & fractis.* Quot Legiones in Hispaniâ.

Vtilissimus quidem ac breuissimus.] *Siue, vt Rhenano & Mauro visum è Budensi,* vtilissimus idem.

More D. Augusti & exemplo militari.] *Traiectio facta vocum videtur: quam edoratus Æmilius Ferretus, legítque,* Exemplo D. Augusti & more militari: *me quidem vtraque manu adsentiente.* PAG. 190

Piso proficisceretur maiore prætextu.] *Quid illud,* maiore? *Suspectũ mihi hîc verbum.*

Bis & vicies mille sestertium.] *Verius fortasse,* bis & vicies millies. *quæ summa sanè immanis erit, sed digna effusionibus eius monstri.* Summa effusionum verior reposita.

Exactioni xxx. equites præpoſiti.] *In Suetonio eſt*, quinquaginta. *nec liquet mihi de veritate.*

Antonius Naſo.] *Farneſiano eſt*, Aurelius.

Cauſſæ conuerſionum in rep.

Othonem exſtimulabant luxuria etiam Principi oneroſa, inopia vix priuato toleranda.] *Veræ hæ mutationum cauſſæ. & prudenter Ariſtoteles eas ingerit Polit.* v. γίγνον) δὲ μεταβολαὶ, καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσελγῶς. οὐ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιθεν) αὐτοῖ, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον. Fiunt mutationes cùm per luxum ſua prodigunt. Tales enim innouare omnia ſtudent, & aut ſibi Tyrannidem aut alteri parare. *O veriloquium, quod vtinam Principes imbibant, & corruptiſſimis hodie moribus aduertant!*

Ceteráſque regnorum libidines.] *Gloſſam præfert: ac fortaſſe germanius*, ceteráque regnorum auido talium. *Paullo antè etiam malim coniunctim legi*, adultera matrimonia.

PAG. 191. Per ſpeciem conuiuij.] *Sportularum titulo erogatio ea facta, niſi fallor.*

Speculatores.

Proculo ſpeculatori.] *Vbique hoc militiæ nomen & munus ita ſcribo, & Spiculatores expello. Libri omnes ſcripti ſuadent: etiam lapides, vt ille Romæ:*

P. AEL. MVCIANO
SPEC. LEG. II.
ADIVT.

Alius iuxta Æmiliam:

L. CASVRIO. L. F.
CLV. SPECVLATORI.

Item: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. *In Nummis item M. Antonij* CHORTIS. SPECVLATORVM. *Sed & in Marci Euangelio*: ὁ Βασιλεὺς ἀποσταλὰς τὸν σπεκουλάτορα. *& in Suetonij Calig.* caliga ſpeculatoria, *ſcriptum. Sed veríne hi ſpeculatores ſiue exploratores? Vix opiner, & exempla refutant. Potius cenſeam fuiſſe inter cuſtodes corporis imperatorij certum genus, qui velut in ſpeculâ eius ſalutis. Vnde nomen. Certè Suidas clarè*, Σπεκουλάτωρος, τὸν δορυφόρον *interpretatur: & hîc in Tacito atque in Suetonio reperias inter ſatellites Principales. Arma iis Clypeus & Lancea. ex Ioſepho* Ιουδαϊκ. ἁλώσ. *lib.* III. *cap.* VI. Φέρουσι δὲ οἱ μὲν ὅπλα τὸν σφετερὸν ἐπιλεκτοι πέλτοι, λόγχην καὶ ἀσπίδα. *& cap.* VIII. μθ' ὃς αὐτὸς Ουεσπασιανὸς ἐξήλασε, τοὺς τε ἐπιλέκτους ἀφ' ἵππων καὶ πεζῶν, καὶ τοὺς λογχοφόρους ἔχων. *Nam capiam ibi ſanè* λογχοφόρους *ſiue Lancearios, hos Speculatores. Suetonius hortatur in Claudio*: Neque conuiuia inire eſt auſus, niſi vt ſpeculatores cum lanceis circumſtarent. *Et in Galbâ*: Deſcendentem Galbam ſpeculator impulſu turbæ lanceâ propè vulnerauit. *Hi ſunt quos ſequens ætas Scultatores dixiſſe videtur, quaſi Auſcultatores: quod verè notatum cenſeo à Cuiacio lib.* VI. *Obſeru. cap.* XXXIII. *quem de alio etiam munere Speculatorum adi & audi.*

Qui fuerint.

Lanceas geſtabant.

Teſſerarium ſpeculatorum.] *Ita ſcriptum meis libris. Cur ſpernam? Teſſerarios enim ſuos cohortibus ſpeculatorum fuiſſe, credam non vanè. Siquis tamen iunctim malit*, teſſerarium ſpeculatorem, *haud pugnem. In Gloſſario priſco*: Γραμματεὺς: ſcriba, teſſerarius. *In lapide, Romæ*: AVR. SATVRNINO. EQ. COH. VII. PR. S. VERISSIMI. QVI. MILITAVIT. IN. EQ. SECVNDA. ITALICA. TESSERARIVS. ANN. VI. *Plutarchus in hac ipsâ narratione*: ἐν δὲ τέτταις Ουετέριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος. ἕτω γὰρ καλοῦνται, οἱ διαγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες.

Teſſerarij.

Optionem eorumdem.] *Conſtituta lectio pridem ab eximio Cuiacio, loco quem iam dixi. niſi quod*, eorumdem, *ſcripſi, non*, eôdem, *fide Vaticani libri. Optiones Romana militia vetus dixit, qui à dignioribus & cum gradu militibus adoptati. vicem eorum ſubibant. Poſterior ætas, niſi fallor, diuerſo paullum ſenſu, qui velut cuſtodes quidam, arbitri, & inſpectores. Plutarchus* διοπτήρας *vertit: & in legum libris, Optio fabricæ, ſimili ſenſu: in Ambroſio, Optio carceris ſcriptum. Videntur in quâque centuriâ hi fuiſſe, ex lapide qui in Piceno:*

Optiones.

C. LVCILIVS. C. F. VEL. VINDEX
MIL. COH. VI. PRAET. VIX. ANN. XXX.
MILITAVIT. ANNIS. XII. PRINCIPALIS
BENEFICIARIVS. TRIBVNI
DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA.

Alibi vtrumque iunctum legas, & Teſſerarium & Optionem: vt in illo marmore,

EQVITI. COH. EIVSDEM.
TESSERARIO. OPTIONI.

Malè autem hactenus in Tacito hîc, Othonem, *lectum, contrà meliores libros, itémque Cuiacij monita & Turnebi.*

Poſtero

Postero Iduum die.] *Hispanus liber*, dierum. *Ego vtrumque additicium puto, &* postero Iduum, *scribo.*

Miliarium aureum.] *Columna ex eo metallo, vt Plutarchus hîc in Galbâ describit*, ad quam viæ omnes ex Italiâ desinebant. Fecit Augustus, cùm Curator viarum esset, *Dio lib.* LIV. *& statuit* in capite Romani fori. *Plin. lib.* III. *Victor iuxtà Vicum Iugarium collocat; & rectè.* Ædes Opis & Saturni in vico iugario. Miliarium aureum. PAG.192. Miliarium in foro.

Sub ædem Saturni.] *Regius codex*, in ædem Saturni. *Vnde Rhenanus elicit*, in Saturni. *Falsò vterque. Suetonius conuincit*: vt se in foro, *inquit*, sub æde Saturni ad milliarium aureum opperirentur. Ædes Saturni.

Vt turbidis rebus euenit, timore magis & nonnullò àdhuc consilio parat signa.] *Locus totus non mihi inter infirmos. Vacillat etiam Budensis scriptio*, rebus euectior ire magis & nullo adhuc consilio. *Fortasse leg.* euenit, irâ magis, & nonnulli ad hoc consilio: pars ingens, quod posteà cred. *&c.* Suspectus locus.

Missus Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus.] *Credo ideò, quia notus iis, & in Illyrico militauerat. Tacitus libro* XV. Et legio decimaquinta, ducente Mario Celso, è Pannoniâ adiecta est. *Videtur igitur Legatus fuisse eius legionis.* Celsus, Legatus legionis in Pannoniâ.

Vipsanij in porticu tendentes.] *Nam miles extra ordinem in vrbe agere plerumque solitus in porticibus aut templis. Noster lib.* II. *infrà*: Sed miles in porticibus aut delubris. *Ipsi Prætoriani in Palatij porticibus excubabant. Vult Isidorus lib.* IX. Excubitores, quòd excubias agunt. Sunt enim ex numero militum, & in porticibus excubant propter regalem custodiam. Miles olim in porticibus.

Irruenti turbæ neque ætate neque corpore sistens.] *Rhenanus Budensem scripturam secutus legit*, irruente turbâ, neque corpore sistens. *hoc sensu, vt dicat propter irruentem turbam & quia corpore non posset sistere siue insistere, sellâ leuatum. Meis tamen libris scriptæ eæ voces, quas tollit: legámque potius*, irruenti turbæ neque æ. n. corpore resistens. *hac mente: Galbam & ætate & corpore inualidum, non sustinuisse effusè irruentem & gratulantem turbam.* PAG.193.

Obultronij Sabini.] *Coniecturâ ductus sic restitui, cùm in libris esset*, ab vltroniis Albini. *Suspicor autem eum esse, de quo Tacitus Annali* XIII. Heluidius Priscus aduersus Obultronium Sabinum æratij Quæstorem proprias contentiones exercuit. PAG.194.

Et Cornelij Marcelli.] *Libri scripti ita appellant, hominem alia mihi ignotum. Paullò post* Vettij Chilonis *lego, cum Rhenano.*

Vatinij & Elij & alij parauerunt.] *Vulgatis libris erat*, & Egij. *qui mihi quidem inter potentiores libertos irrepertus. At Elium inuenio (Dioni scribitur* Ἥλιος*) qui magnus apud Neronem; quique abeunte eo in Græciam cantillatum, præfectus manfit vrbi Romæ. Est ipse, de quo Tacitus libro* XIII. P. Celer eques Romanus & Elius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi.. *Quod sequitur*, & alij: *videndum ne superfluat, natúmque sit ex hæsitantiâ library, & adfinitate vocis prioris.* Elius Neronis.

Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam.] *Quare Togata? & satísne ea vox sana? sana. Appellat enim ita velut eleuans & infirmans, quia moris vt illa cohors quæ more militiæ excubabat, idipsum faceret sine armis, gladiis tantùm lanceísque contenta. Itaque & togis induti erant, non sagis. Modestiæ causâ institutum id videtur: & ne Mars palàm habitare videretur in suâ vrbe. Huc spectat quod infrà legis*, apertum in castris armamentarium fuisse, rapta arma. *quorum scilicet armorum non iis vulgò ius aut vsus, nisi Tribunis aut Præfecto permittente. Plura in legitimis Commentariis dicam, si aliquando mihi expoliendi facultas. Capitolini tamen locum non omitto, qui valdè huic rei, in vitâ Antonini Philosophi*: Per Brundisium veniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit. nec vmquam sagati fuerunt sub eo milites. *Hæc tamen de ipsis Prætoriis cohortibus tantùm accipio, quæ è ciuibus: de Batauis Germanísque custodibus scimus aliter fuisse.* Excubitores sine armis. Gladiati tantùm. Milites togati.

Centurio is Prætoriæ cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone additus.] *Aliter concepta lectio in Farnesij codice*: Centurio is prætoriæ ac Galbæ custodiæ à Pisone additus. *Quæ vtrauis tamen parùm mihi certa. Quid enim? à Pisone custos hic Galbæ appositus? Quomodo potuit aut debuit? cùm Galbæ sanè, vt Principi, legitimi sui custodes & stipatores fuerint. Denique vnde ea auctoritas Pisoni? Tacitum etiam ipsum lege: videbis clarè Sempronium hunc non Galbæ tutorem sed Pisonis fuisse, cui quamuis vulnerato effugium etiam præbuit. Igitur inclinabam vt legerem*: Centurio is Prætorij, à Galbâ custodiæ Pisonis additus. *vt in illo motu rerum, Galba de Pisone anxius addiderit ei custodem centurionem. Hoc probabile. sustinet me tamen à pleno adsensu Dio & Plutarchus: qui ita narrant, vt Sempronius Galbam defenderit, non Pisonem. Si eos sequimur: tum mentem verborum Taciti faciam, vt hic Sempronius venerit in cohortes Prætorias promotúsque sit beneficio Pisonis. atque ita additus insertúsque custodiæ.* PAG.195. Narratiuncula infida. Facta verior.

Vix tamen est, vt Tacitì narratio cum Græcis iis non pugnet. Certè nec Suetonius opem quemquam tulisse Galbæ refert.

Vago. Vagare gaudio cœperat.] *Repertum in opt. Vatic. non spreui: quoniam passim veteres ita locutos sciebam. Vox autem apta, ad habitum explicandum mentis gaudio diffusæ & velut natantis.*

Quíve verè, quíve falsò.] *Franc. Modius me monet in Rom. codice legi*, qui verè qui falsò. *Quod idem etiam scriptus Couarruuiæ liber habebat.*

Tacitus correctus. Interfici iussit, tradito Principibus more, munimentum ad præsens in posterum vltionem.] *Medicinam huic loco facere volui: & hoc tantùm. Nunc feliciùs: & rescribo*, traditâ, *& mox*, vltione, *casu auferendi. Nî facimus, nemo à Grammaticorum ferulâ liberauerit Cornelium. Hic ordo, hic sensus. Iussit occidi non honore Galbæ, sed quia more tradita hæc in posterum vltio Principibus, ad præsens munimentum. Ita lucida & vera sententia.*

Reges regum mortem vlciscuntur. *Oedipus apud Sophoclem egregiè eam expressit; qui Laï cædem vlcisci vult, vt suam vitam firmet, & in illo suum negotium agat. Loquitur ita:*

Ὑπὲρ γὰ ἐχὶ τοῦ ἀπωτέρω φίλων,
Αλλ' αὐτὸς αὑτῷ τοῦτ' ἀποσπεδῶ μύσος.
Οστις γὰ ἰῷ ἐκεῖνον ὁ κτανὼν, τάχ' ἂν
Κἀμὲ ἂν τοιαύτη χειρὶ τιμωρεῖν θέλοι·
Κείνῳ προσαρκῶν ἄν, ἐμαυτὸν ὠφελῶ.

Etiam apud Senecam legi: Regi tuenda maximè regum est salus.

PAG. 196. Vacationes militum. Vacationes præstari centurionibus solitæ.] *De his militarium operum vacationibus Iustinus capiendus fuit libro* XXXVII. Hieme deinde imminente, non in conuiuio, sed in campo, non in vacationibus, sed in exercitationibus, nec inter sodales, sed inter æquales, aut equo aut cursu aut viribus contendebat. *Nec acutissimum Palmerium audire amicus meus debuit Vocationes substituentem, & Inuitationes interpretantem. Imò verò has militares Vacationes intellegit, & rectè proprièque Exercitationibus opponit. Tacitus lib.* I. *Annal.* Vacationes munerum *appellat. & iisdem verbis Quinctilianus Pro Milite*: Transeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandius quàm militiæ disciplina postulat, adulatum militi Tribunum: imperatas asperrimas expeditiones, vt remitterentur. *Talem vacationem & Liuius intellexit lib.* VII. *de cohortibus Hernicorum*: Immunes quoque operum militarium erant, vt in vnum pugnæ laborem reseruati plus quàm pro virili parte adnitendum scirent.

Diuinatiuncula. Tributum annuum pendebat. Pars manipulis.] *Libris veteribus vox inseritur*, pendebat quarta pars. *Nunquid*, pendebat quartam? *vt velit in hoc tributum quartam stipendij partem erogatam? An legimus*, pendebat. Quorum pars?

Plutarchus correctus. Pisonem Verania vxor.] *Plutarchum hinc emendemus in eâdem istâ re*: τῶν δὲ περὶ τὸν [κεφαλὴν] ἡ γυνὴ ἔλαβεν ἡ κεφαλὴ δηθεῖσα. *& scribamus*, ἡ περὶα δηθεῖσα: *vt interpretes aliquando nubeculâ istâ liberentur. Nam Verania est, quæ precibus caput mariti abstulit. De hac Plinius lib.* II. *epistolâ vltimâ*: Verania Pisonis grauiter iacebat, Pisonis dico illius quem Galba adoptauit.

Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerat.] *Atqui Seneca in Menippeâ, etiam Crassum videtur adserere à Claudio interfectum.* Occidit, *inquit*, in vnâ domo Crassum, Magnum, Scriboniam, Assarionem, nobiles tamen: Crassum verò tam fatuum, vt regnare posset.

Plinius explicatus. Crassum Nero.] *Accusante Regulo. Huc enim illa Plinij faciunt, lib.* I. *epist.* V. Quid tibi cum mortuis? numquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum? quos ille (*Regulus*) sub Nerone accusauerat.

T. Vinij auus proscriptus. Maternus auus è proscriptis.] *Ego censuissem, Paternum. Nam reperio in Dione T. Vinium proscriptum à Triumviris, & mirâ fide atq. astu ab vxore Tanusiâ seruatum. lib.* XLVII. *Fieri autem potest, vt huius aui etsi materni nomen sumpserit, testamento an adoptione.*

Eâdem lasciuiâ tentasset.] *Regius codex*, temperasset. *ex quo Rhenanus*, temerasset.

Petulantia fœminæ. Cuius vxor malâ cupidine visendi situm castrorum.] *Historiola hæc apud Dionem, in rebus Caij.* Καλβίσιος δὲ Σαβῖνος ἔντε τοῖς πρώτοις τ' βουλῆς ὢν, καὶ τότε ἐν τ' ἐν τῇ πανονία ἀρχῆς ἀφιγμένος, ἥτε γυνὴ αὐτοῦ κορνηλία γραφέντες (καὶ γὰ ἐκείνη ὡς φύλακάς τε ἐφοδοῦσα, καὶ τὰς σκηνὰς ἀσκέπτους ἰδοῦσα αἰτίαν ἔσχεν) οὐχ ὑπέμειναν τῷ κρίσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς προανάλωσαν. Caluisius autem Sabinus inter Senatorum primos, & recens à Præfecturâ Pannoniæ, vnaque vxor eius Cornelia accusati (crimini huic dabatur Vigilias circumiuisse, & milites exercentes inspectasse) non exspectatâ sententiâ seipsos interfecerunt.

Principia castrorum sancta. In ipsis principiis stuprum ausa.] *Plutarchus expressit*, καὶ διέφθαρεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἃ πρηγκίπια Ρωμαῖοι καλοῦσι. *Principia autem sacra, quia in iis aquilæ & signa, id est, dij militares. Sententiam ex eâdem re Quinctilianus petiit, pro Milite*: Sed neque hoc Mars parens, nec signa militaria

militaria aquilæque victrices sinant, vt tuâ quoque sententiâ quisquam vir & Romanus & miles, nimium pudicus sit, apud quem ante Principia agendum est. *Hæc Principia Statius, etsi in re Græcâ, circumscribit lib.* x.

Ventum ad concilij penetrale, domumque verendam
Signorum.

Metus temporũ obtentui.] *A Rhenano est. libri scripti*, obtinuit: *quod verius hîc puto.* PAG. 197.

Velut ad perdendum imperium.] *Ita libri flagitant, ita sententia. Beatus tamen, Nos, inquit*, ad partiendum, *emendauimus.*

Suis ciuibus vrbem.] *Præfero quod in scriptis*, suis exercitibus.

Expeditionem & aciem, præmia quàm stipendia malebat.] *Non temerè mutem, & elicio sententiam etiam ex hac scripturâ. Tamen haud paullò clarior Antithesis videatur si legas*, expeditionem quàm otium.

Ad vsum & ad decus supererant.] *Id est, arma, equi, ius suppetebant, non ad necessitatem modò sed & ornatum. Tale est quod iisdem infrà tribuit*, baltheos & faleras insigniaque armorum argento decora. *Tamen libri quidam* dedecus: *ex quibus alij scribendum*, ad abusum & ad dedecus, *censuerunt. vt mea mens est, procul à Taciti mente, &* Firmata lectio Taciti.

Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.

Hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant.] *Ita solita plebs, mutare per fastidium & innouare hæc contumeliæ nomina. At Dionysio Gothofredo Ic. legendum videbatur*, satis dato Vindice.

Legati legionum Alienus Cæcina & Fabius Valens.] *Mihi, imò libris debetur verum hoc Cæcinæ nomen. Nam illi constanter* Alienum *scribunt. Etiam in Dionis Epitomâ semper*, ἀλλιῶος. *Romanum verò id nomen: & nummi exstant*, C. CÆSAR. IMP. COS. ITER. ALLIENVS. PROCOS. *Nominat & quendam Alienum Cicero Diuinatione in Verrem. Vulgatus tamen Taciti libris hîc A. Cæcina dicitur: & Fastis, quos eruditi viri concinnarunt*, A. Licinius. *Vnde eruerint, miror.* PAG. 198. Aliena gens.

Mox compertum publicam pecuniam auertisse.] *Non item malè*, comperto.

Dextras hospitij insigne.] *Fidei etiam & pacis. Cæsaris locus est, quem correcti tone libens huc traxerim, libro* VII. *De bello Gall.* Ædui visi ab latere nostris aperto. ij similitudine armorum vehementer nostros pertertuerunt. ac tametsi dextris humeris exertis animaduertebantur, quod insigne pacatis esse consueuerat; tamen idipsum sui fallendi caussa milites ab hostibus factum existimabant. *De humeris, & quomodo exeri ij potuerint, nec capio nec legi. Glossema subolet, & insitio non proba: legámque*, dextris exertis. *voce Humerorum eiectâ, nisi si ea aliter conformanda. Dextras quidem attolli, etiamnunc pacis ac socij aduentus signum habetur.* Cæsar correctus.

* *In Cæsaris loco libenter nunc legerim*, dextris nudis exertis. *Liuius suadet libro* XXVIII. *qui scribit opidanos quosdam deditionẽ & amicitiam significantes, egressos*: dextras nudas ostentantes. *Lacedæmonij etiam apud Thucydidem lib.* IV. *circumuenti ab Athenienſibus*, τὰς χεῖρας ἀνέσχον. manus quatiebant, *signum pacis & deditionis. In Frontino quidem lego, Humeros etiam exeri à militibus, sed longè alio sensu. libro* II. *Stratag. cap.* I. Cùm Sertorianos milites animaduertisset magno impetu instinctos, deposcentes pugnam, humerosque exercentes (*lego*, exerentes) & lanceas vibrantes. *Itaque hoc magis in Cæsarianâ correctione nostrâ firmamur.* In Cæsare coniectura. Sublatæ manus, pacatum signum. Humeros exeri, quo fine scriptum.

Insitâ mortalibus naturâ properè sequi, quæ piget inchoare.] *Melius*, insito, *Vidi qui sequentia peruerteret*, non tam properè. *Verè peruerteret. Nam Taciti gnome, arcanæ, vt solet, veritatis est: & plebs ita facta, vt rebus arduis nemo facilè ducem se præbeat, comitem quiuis. Facit huc illud* III. *Histor.* Dum quæritur locus tempusque: quodque in tali re difficillimum est, prima vox. PAG. 199. Vulgus sequitur magis, quàm ducit.

Duodeuicesimæ legionis.] *Couarruuiæ scriptus codex*, duoetuicesimæ. *apertè. sicut & suprà.* Quarta ac duoetuicesima legiones. *Probamus. Sæpè erratum etiam infrà. Rectè tamen integréque scriptum lib.* III. sextadecimanos duoetuicesimanosque læuum cornu complesse.

Occupari nutantem fortunam.] *Rectè. est qui malit*, inuitantem.

Secutæ ingenti certamine.] *Hispanus liber*, ingenti agmine.

Vt quisque corpore, opibus, ingenio validus.] *Cur hîc de ingenio? aut quis eius vsus? Si inspicis, aliena & parùm apta hîc ea vox.*

Sæuitiam militum sæpius approbat, pari simulatione vinclorum frustratur.] *Manifestum mendum. quò enim illud*, pari, *referetur? Tu vel meo periculo lege*, partim. *Sæuitiæ militum, inquit, sæpe indulget, & ad pœnam iis plerosque largitur: quosdam simulatione vinclorum subtrahit. Prisca lectio suffragatur huic correctioni, quæ præfert*, Parum. *ex quo*, pari, *emendasse fatetur Rhenanus. Partim autem, solitarium sæpe poni nec geminari semper, notius est quàm vt ostendam.* Tacitus restitutus.

Prout

PAG.200 Prout inclinassent, grande momentum, sociæ aut aduersæ.] *Iustini illud simile est*: Ingens momentum futurus, vtri parti accessisset.

Conuiciis proturbantibus.] *Priscæ editiones*, proturbatus. *quus sequor.*

Peninæ Alpes. Peninis iugis.] *Ita scribendum vbique, auctore Liuio. qui negat eas Alpes sic dici quòd Annibal Pœnus eâ transmiserit, sed à iugo excelsi montis quod Penum incolæ dicunt. Fidem ei notæ etiam nostra lingua hodie facit, qui excelsa omnia & in acutum fastigiata Pennas vocamus siue Pinnas.*

Cum aquilâ quintæ legionis.] *Vatic. habet*, aquilex quintæ. *è quo legend. esse*, aquilâ xquintæ, *facile conjectu.*

Legio vna, prima & vicesima.] *Distinctione locum iuui. Nec tamen nunc abnuo quin glossematium hîc sit, scribendúmque*, legio vnaetuicesima.

PAG.201. Non quidem in bello, sed pro pace tendebantur.] *Locus obscurus, imò corruptus. non illustro, non emendo.*

Lugduni præfidiariæ cohortes. Cohortes octodecim Lugduni solitis ibi hibernis relinqui placuit.] *At tot cohortes mihi relinqui non placet. Cur enim, cùm vndique miles conquiratur, & eo ad aciem opus: in vno eóque amico opido, impositæ tot cohortes? Sed ait etiam vetera & solita tot cohortibus hiberna fuisse. quod falsum. Vnica enim dumtaxat iam olim Lugduni cohors: è Taciti* III. *Annali:* Andegauos Acilius Auiola, excitâ cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit. *Manuscriptos igitur meos audio, & hîc* cohortem decimamoctauam, *repono. Vox etiam*, Lugduni, *superuacua videtur, & velut interpretamentum inserta.*

Vienna Colonia. Cuncta illîc externa & hostilia, se Coloniam Romanam.] *Quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? Verò pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in Oratione quam pro Gallis habuit*: Ornatissima ecce valentissimaque colonia Viennensium, quam longo

Abnuere tamé Tacitus videtur. iam tempore Senatores huic Curiæ confert? *Sed & noster statim, de eâdem*: Tum vetustas dignitasque coloniæ valuit. *Equidem haud satis hæc concilio. Nisi si Viennenses prisci, id est, Allobroges siue Galli, donati colonico iure, etsi militibus aut Romanis ciuibus non deducti: Lugdunum autem contrà, magnam partem Romanis familiis stetit. Nam & hîc externos immixtos, Dio suadet lib.* XLVI.

Addidit Valens tricenos singulis militibus sestertios.] *Liber Hispanus*, trecenos. *quod verius. Nam prius illud non congiarium sit, sed heminarium: vt quidem iocabatur.*

Festinatio vndeuicesimæ legionis.] *Vt suprà narrauit, Cæcina vnicam legionem habuit, eámque* XXI^am. *Quis igitur hæreat, quin hîc scribend.* vnaetviceſimæ?

PAG.202 In montem Vocetium.] *Quidam libri*, Vocetum. *And. Schotus noster*, Vogesum,
Vogesus mons *reponebat. Quem fateor non quidem in Heluetiis esse, sed nec longè ab iis. Certè Voceti non alibi mentio.*

In alpe Graiâ ipse paullum cunctatus.] *Malè huic loco esse iurem apud omnes Censores. Pugnat historia, pugnant libri. De historiâ, quid certius quàm Cæcinam non Graio monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus supra*: Cæcina propiore transitu Peninis iugis degredi

Graiæ Alpes: Hîc falsæ. iussus. *& paullò infrà*: Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit. *Atqui diuersi & dissiti hi transitus. Iam libri longè abeunt ab hoc scripto. Farnesianus*, in alpe triariâ, *sicut & Hispanus: Budensis*, triannâ: *optimus Vatic.* cum alpe tarinâ. *qui, fateor, facem*

Ala Taurina reponenda. *alluxit ad veram lectionem. Scribo*: cum alâ Taurinâ. *Hæc est illa, quæ adiuncta legioni Italicæ fuerat, cuiúsque suprà mentio. quam præmissam à Cæcinâ ad firmanda municipia aliquot Italiæ, euincunt sequentia verba*, Sed metu ne amitteret prædictas cohortes alasque. *Cùm enim in Italiâ vnica ala Vitelliana fuerit, Silana: frustrà ibi alas nominet, nisi præmissam ponimus & istam.*

In cetera victoriæ præmia accessuros.] *Couarruuiæ liber & priscæ editiones*, cessuros.

Hibernis adhuc niuibus traduxit.] *Idem libri*, Hibernis adhuc Alpibus. *quod interpretor Sallustiano verbo, alpibus adhuc hiemantibus. Poëta etiam vetus eo sensu Hibernas alpes dixit*: Iuppiter hibernas canâ niue conspuit Alpes.

Petronium vrbis procuratorem.] *Cuius vrbis? imò totius Norici procurator erat, non vnius alicuius opidi. Vertranius Maurus Ic^tus emendat*, vrbis Præfectum, *siue*, Prætorem. *Haud rectè. quæ enim eius partes in Norico? Ego verò aut oblitâ eâ voce scripserim*, Petronium procuratorem, *aut mutatâ*, Petronium ibi procuratorem. *Vetus quidem lectio* vrbi *habet: quod depra-*

Diuinatio. *uatum facilè ex* vbi *vel* ibi.

PAG.203. Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet,
Tacitus correctus. statim intra intimos amicos habuit.] *Frons aliqua sententiæ appareat; sed si excutias, vanæ & falsæ. Censeo emendandum*: sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet. *Duo videlicet, cùm Celsum sibi iungeret, Otho cauit. Ne aut ignoscere videretur, vt in vero magnóque crimine: aut ne hostis, id est, Vitellij metu, adsciscere sibi virum nobilem & fortem. Itaque*

nec ob-

nec obnoxium habere eum voluit, nec ſuſpenſum: ſed ſtatim aſſumpſit inter intimos amicos. Plutarchus comitatem hanc ita narrat: κελεύσας μάλιον κίλσον ἀχθῆναι πρὸς ἑαυτὸν, ἀνασάσας καὶ διαλέχθη φιλανθρώπως, καὶ παρεκάλεσε τὴν αἰτίας ὑπολαβεῖν μᾶλλον, ἢ τὴν ἀφέσεως μνημονεύειν. Iubens Marium Celſum ad ſe adduci, amplexus eſt virum, & benignè allocutus monuit vt cauſſæ magis obliuiſceretur, quàm veniæ meminiſſet. *Hæc talia acumina fruſtrà multis verbis approbem iis qui non tales.*

Priuatam gratiam præparat: vnde nulla innocentiæ cura ſed vitæ impunitatis.] *Non mutant libri, niſi quòd*, vices impunitatis, *habent. Totum locum lego*: priuatam gratiam præparatum it: nullâ innocentiæ curâ, ſed vice ſuæ impunitatis. *Palmery etiam coniectura haud improba*: priuatam gratiam præparat vndevnde: nulla, *&c. Vndevnde Latinis valet* ὁποθενῦν. Correctio.

Apud Sinueſſanas aquas.] *Malè vulgò*, Sueſſanas. *Libri ſcripti docent, & Plutarchus in hac ipsâ re:* ἔπεμψεν ἐν ἐπ' αὐτὸν ὁ Οθων εἰς τὰς περὶ Σινόσσαν ἀγρὰς. *Aquæ autem eæ inter ſalubres habitæ. Plinius*: In eâdem Campaniæ regione Sinueſſanæ aquæ ſterilitatem fœminarum & inſaniam virorum abolere creduntur. *Et quia ad vitia muliebria: ideo in Martiali,* Sinueſſanæ aquæ.

Diceret hictericam ſe forſitan altera mœcha
In Sinueſſano velle ſedere ſinu.

Sed & Claudius apud Tacitum lib. XII. refouendis viribus mollitie cæli & ſalubritate aquarum, Sinueſſam perrexit.

Galuia Criſpinilla, magiſtra libidinum Neronis.] Caluia *verius: an etiam*, miniſtra? *nec tamen illud damno. Ceterùm hæc Caluia, à veſte Sporo fuit, & ejus Cuſtos. Breuiarium Dionis, in Nerone:* χωρὶς δὲ, ὅ τε πολύκλητος καὶ καλουία περσεινίλλα ἦρον, ἐπόρθουν, ἐσύλων πᾶν ὅσον ἐπέσχεθε, ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ ῥώμῃ, αὕτη δὲ μετά τε τοῦ Νέρωνος καὶ μὴν τῆς Σαβίνης τοῦ Σπόρου. τῷ τε τὴν φυλακὴν αὐτοῦ, καὶ τῷ ἐπιτροπείαν τὴν περὶ ἐσθῆτα, καίπερ γυνὴ καὶ ἐπιφανὴς οὖσα, ἐπετρέπετο. καὶ δι' αὐτῆς πάντες ἀπεδύοντο. Seorſum autem, & Polycletus & Caluia Criſpinilla omnia obuia agebant, ferebant, ſpoliabant. Ille in vrbe, hæc autem cum Nerone & cum Sabinâ (ita Sporum nominabant:) cuius cuſtodia ei concredita fuerat, & ſimul veſtis Procuratio: quanquam mulier eſſet, & quidem nobilis. Quo prætexto, omnes ab eâ exuebantur. *Vides ex eâ notâ, quid fœminæ Caluia hæc fuerit, & cur populo exoſa.* Caluia Criſpinilla.

Tantò antè traditum Vitellio imperium.] *Maiora verba quàm pro re. Nam interuallum ſanè, inter Vitellij Othoníſque imperium, exiguum. Iurarunt enim Germanici exercitus in Vitellij nomen Kalendis Ianuariis: at poſtridie Idus Galba cæſus, & Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, & aut militum aut Taciti adſertio non vſquequaque cauta.* Incauta ſcriptio.

Et ſtetit domus vtraque ſub Othone.] *Tu verò interpunge*: ſtetit domus vtraque. ſub Othone incertum an metu: PAG. 204

Omnéſque verſæ in Orientem prouinciæ.] *Credo germanum eſſe. aliquot tamen libri*, omneſque verſus Orientem.

Partem ſe reip. fecerat.] *Interpretor. miſcuerat ſe, velut & ipſe inter curatores eius & adminiſtros. Ita ſuprà, hoc libro*: Non Senatus & eques modò, quîs aliqua pars & cura reip.

Lingonibus vniuerſis ciuitatem Romanam.] *Latet hîc omnino mendum. Primum enim quis locus Lingonibus (Galliæ ij ſunt) inter Hiſpaniæ populos eſſe poteſt? Adde, quòd Lingones iſtiipſi, primi & præcipui in Othonem hoſtes. Hi, qui Vitellium foueˆre; hi, qui milites turbidis colloquiis ad bellum impulˆere; hi, qui etiamnunc Othonis partes oppugnant viris, armis, equis. Vnde igitur iis præmium? Clarè aliena & falſa ea vox; & cenſeam Hiſpaniæ aliquam gentem reponendam: Luſonas, an Illurconas? an tale aliquod nomen, quod parùm vicinum adhuc repperi corruptæ voci.* Nec ſcire fas eſt omnia, *ait Lyricus. tu cogitabis.* Lingones falſi. Alia gens quærenda.

Hiſpalienſibus & Emeritenſibus familiarum adiectiones.] *Ita ſolent Romani coloniarum infrequentiæ ſubuenire, nouâ familiarum aliquot adiectione. Liuius lib.* LXIV. Poſtulantibus à Senatu Aquilienſium Legatis, vt colonorum numerum augeret, mille & quingentæ familiæ ex Sc. ſcriptæ. Familiæ adiectæ coloniis.

Cognoſcendi pudore.] *Malim*, agnoſcendi.

Ibi ſæuitiâ, hîc miſeriâ vulnerum abſumpti.] *Mutilus locus, & præſto legend. eſſe,* Ibi ſæuitiâ hiemis, hîc miſeriâ vulnerum. PAG. 205

Cohortem ſeptimamdecimam coloniâ Hoſtienſi.] *Scito eam illic perpetuam ſtationem habuiſſe, ex decreto Claudij. Suetonius in Claud. cap.* XXV. Puteolis & Hoſtiæ ſingulas cohortes, ad arcendos incendiorum caſus, collocauit. Cohors Hoſtiæ.

Seueriſſimum centurionum.] *Vatic.* ſeueriſſimos. *& Plutarchus* ἑκατοντάρχας δύο *interfectos ſcribit. Noſter tamen etiam infrà de vno tantùm*: Vnus altérve perditus ac temulentus, centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? *Itaque placeat magis hîc legi,* & Seueriſſimum Seueriſſimus, nomen viri.

mum centurionem, *vt proprium nomen expreſſerit interfecti. aut certè in altero Taciti loco,* centurionum ac tribuni, *ſcribendum erit.*

PAG.206 Vt multa per centuriones tribunóſque tantùm iuberi expediat.] *Liber Hiſpanus,* vt multa centuriones tribunoſque, *omiſſâ voculâ. Veriſimè. Nam ea Othonis mens eſt, vt velit quædam imperia centurionibus tantùm tribuníſque indicari, non in milites ſpargi.*

Si Vitellio & ſatellitibus eius.] *Hæc ipſa mouendi ratio ab hoſtium affectu & voto, vſurpata decenter Homero, Iliad. α.*

Quiddam Homericum.

* *Certè ridebit Priamus, Priami quoque proles,*
Atque alij Troïs gaudebunt gaudijs magna,
Hæc inter vos ſi certamina turpia noſcent.

*Ηκεν γαθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοι τε ξῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ,
Εἰ σφῶϊν ταῦτ' ἐπέεσσι πυθοίατο μαρναμένοϊϊν.

Et cur non ab illo veteri eloquentiæ & ſapientiæ fonte ſit hic riuus?

Et fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus eſt, qui ante diſcrimen quietiſſimus.] *Veriſima gnome. quæ veteri Græcorum dicto firmatur apud Euſtathium:* Θερσὺς περὶ ἔργα, ὀκνηρὸς πολλὰ κακός. Confidens ante rem, plerumque ignauus. *Ariſtoteles etiam aptè, in Nicomachæis, lib.* III. καὶ οἱ μὲν θερσεῖς, προπετεῖς δὲ βουλόμενοι πρὸ τῶν κινδύνων κινδυνεύειν, ἐν αὐτοῖς δὲ ἀφίστανται. οἱ δὲ ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δὲ ἡσύχιοι. *id eſt:* Temerarij quidem, prompti & volentes ſunt ante pericula periclitari; ſed in ipſis, deficiunt: at fortes, in rebus & factis acres, antè quietiſſimi. *Quem locum nihil abſurdum Tacitum adſpexiſſe & expreſſiſſe. Sed & Homerus Græcos ſemper quietos & tacitos facit ante pugnam: Iliad. α.*

Modeſtia fortitudini comes

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί.

Iliad. δ.

——οἱ δ' ἄλλοι ἀκὴν ἵσαν (ὐδέ κε φαίης
Τόσσον λαὸν ἕπεσθ' ἔχοντ' ἐν σήθεσιν αὐδήν)
Σιγῇ δειδιότες σημάντορας.

Non hercle illi quos cùm maximè Vitellius in nos ciet.] *Locum ab aliis fœdè interpolatum è Vaticano reſtitui, religioſè ſeruatâ eius ſcripturâ: niſi quòd* Audeant *feci, ex* Audiant. *Ne Germani quidem, inquit, illi barbari, quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad pœnam ampliſſimum ordinem depoſcere: nedum vos Romana ſuboles. Non etiam ſpreuerim ſcribere cum Hiſpano cod.* quîs cum maximè. *id eſt, quîs comitatus maximè Vitellius in nos mouet.*

Muta iſta & inania intercidere ac reparari promiſcuè poſſunt.] *Budenſis codex,* promiſcua ſunt. *quod, Helleniſmo quodam, retineri poſſe adſentior Rhenano.*

Non tamen quies vrbi redierat.] *Lectionem hanc & diſtinctionem à libris priſcis non potui quin anteferrem vulgatæ, aut coniecturis aliorum parùm firmis.*

Milites ſpeculatorum loco.

Militibus ſparſis per domos, occulto habitu.] *Turbarunt me verba, quæ iam capio. Significat enim milites in plebeiâ aut pacatâ veſte, ſine gladiis, domos perluſtraſſe, ſermones excepiſſe aduerſus Principem aut ſtatum præſentem. Arrianus eum morem mihi ſuggerit, Diſſertation. Epicteti lib.* IV. *cap. vlt.* ἅπαξ καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν Ῥώμῃ οἱ προπετεῖς λαμβάνουσι. ὦ δυστυχὲς καθικέσθαι σοι στρατιώτης ἐν χήμασι ἰδιωτικοῖς, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγειν τὸν Καίσαρα, εἶτα σὺ ὥσπερ ἐνέχυρον παρ' αὐτοῦ λαβὼν τὸ πίστεως τὸ αὐτὸν τῆς λοιδορίας κατῆρχθαι, λέγῃς καὶ αὐτὸς ὅσα φρονεῖς. εἶτα δεθεὶς, ἀπάγῃ. *id eſt:* Hoc modo Romæ circumueniuntur à militibus iſti procliuis linguæ & effuſi. Adſedit miles tibi quiſpiam, habitu priuati. is malè loqui de Cæſare incipit: tu tanquam pignus fidei id arripiens quod cœpit prior, ipſe quoque effutis quidquid ſentis. Deinde vinctus, abduceris. *Et hoc ſine præſertim milites, qui Frumentarij dicti. De quo aliâs.*

Frumentarij.

PAG.207. Atque eadem dicenti nota adulatio.] *E Vatic. ita reſtituimus, voce vnâ additâ, & alterâ mutatâ. Difficilis, inquit, in Senatu rerum omnium modus. Taceres? ſilentium pro contumaciâ eſſet. Diceres liberè & cenſeres? inuiſa libertas. Ad gratiam loquerêre? non faceres fidem: quia priuatus nuper Otho, peritus harum artium, & iiſdem adulationibus exercitus.*

Vires & robur exercitus.] *A coniecturâ noſtrâ eſt. libri enim omnes,* è prætorianis viris, vt robur exercitus. *parùm aptè.*

Vulgus religioſum & credulum in metu.

In pace obſeruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur.] *Quippe hoc ingenium vulgi, tunc conuerti ad religiones, & monſtra obſeruare aut fingere. Claudianus appoſitè, De bello Getico:*

Vtque eſt ingenioque loquax, & plurima fingi
Permittens credique Timor: tunc ſomnia vulgò
Narrari, tunc monſtra deûm, monituſque ſiniſtri.

Propiuſque ad Tacitum:

Et ſi quod fortaſſe Quies neglexerat omen,
Addit cura nouis.

Cum præſenti exitio, etiam futuri pauor, ſubitâ inundatione Tiberis.] *Is enim*

enim, vt ait Plinius, vates quodammodo intellegitur ac monitor, auctu ſemper religioſus.

Reliquos cęſorum ad pontem Miluium in numerum legionis compoſuerat.] *Hiſpanus codex*, numero: *Romana editio*, numeros. *quod rectum hîc eſt: intellegendique numeri militares, de quibus iam prædixi.* Tiberis nō niſi præſagio inundat.

Ad obſeruandam honeſtiorum fidem inuitatus.] *Vox*, Inuitatus, *ſuſpecta. quidam libri*, Imitatus. *Mihi Delius hîc non fauet.*

Marius Celſus, Annius Gallus rectores deſtinati.] *Liber Conarruuiæ*, rectores conſtituti. *Vtrumque ſpurium: & ſententia ſine eo conſtat.*

Tantùm pacis aduerſa pertimuêre.] *Fallor, aut hoc rectum: etſi à mente tantùm noſtrâ, ſine libris. Nam illi omnes voce auctiores*, aduerſa reip. pertimuêre. *quam nos tamen ſupereſſe cenſemus, imò ſententiam perdere.* PAG. 208

Religionem nondum conditorum ancilium.] *Mitto te ad ea quæ ſcripſi olim lib.* V. *Antiq. Lection. cap.* XVI. *Quibus adtexi velim Ouidij locum libro* III. *Faſtorum*:

Arma mouent pugnam: pugna eſt aliena maritis.
Condita cùm fuerint, aptius omen erit.

Ancilia condita.

quibus verſibus vult Poëta ne coniugium quidem dextro pede adiri, cùm mota ſunt ancilia ſed cùm condita. Feſtus autem oſtendit etiam alios aliquot dies fuiſſe, quibus Romani tenuerint ſe ab armis: Præliares dies, *inquit*, quibus fas eſt hoſtem bello laceſſere. erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas erat id facere. Ij dies ſaeri & feriati.

Sed ex libidine ſeruitij, vt in familiis.] *Veriùs clariuſque diſtinxeris*, ſeruitij. Vt in familiis, *&c.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM II. HISTOR.
NOTÆ.

QVOD variè ortum, lætum reip. aut atrox.] *Non ſuſpicabar de mendo, abſque Vaticano fuiſſet. cuius lectio diuerſa coëgit me acriùs paullò intueri. Nam in eo*, vari aborte, *ſcriptum. Et hercules vulgata inepta & exſenſa. quid enim eſt, variè ortum eſſe imperium Veſpaſiani? Imò vnus & certus illius ortus. Scribo ex veſtigiis illis priſcis*, quod variâ ſorte. *Atque ita eſt. imperium Veſpaſianorum, felix reipub. & infelix, itémque ipſis Principibus fuit.* PAG. 209. Diuinatio in Tacito.

Conditorem templi regem Aëriam.] *Libri ſcripti aut* Verianum *hunc nominant, aut* Venerianum. *Pro vulgatâ lectione tamen Tacitus ipſe in Annalibus eſt, lib.* III. Exin Cypri tribus delubris. quorum vetuſtiſſimum Paphiæ Veneri, Aërias auctor, pòſt filius eius Amathus, &c. *Ægyptum ipſam olim Aëriam dictam fuiſſe, Iſidoro alibi traditum eſt & Agellio. Alciatus hîc mauult*, Vranium. PAG. 210. Aërias rex.

Continuus orbis latiore initio.] *Tyrius Maximus*: Venus à Paphiis colitur, cuius ſimulacrum nulli rei magis aſſimile, quàm albæ pyramidi.

Ingens rerum fiducia acceſſit.] *Subdolum gloſſema. & credam Tacitum ſcripſiſſe*, ingens rerum acceſſit.

Profligauerat bellum Iudaicum Veſpaſianus.] *Paullò aliter Profligandi verbo vſus, quàm placuit Agellio lib.* XV. *Noctium. qui in totâ eâ re vereor vt caliget. Ni ita eſt; barbarè etiam locutus ſit Auguſtus in Ancyrano lapide*: COEPTA. PROFLIGATAQVE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. *quod exemplum rigidè & ex diametro cum Agellij notâ pugnat.* Profligare. Agellij aſſertio ſubruta.

Mucianus.] *Ita vbique præpotentis huius hominis nomen ſcripſi. Græci ſuadent, qui* Μεσσιανὸν *appellant: & lapides, in quibus C. media, non T. ſemper ſculptum. vt in illo Romæ*: L. ANNIO. FABIANO. M. NONIO. MVCIANO. COS. *Multa etiam huius mentio in Plinio, qui Licinium ei nomen addit, & titulum ferè ter conſulis, lib.* XII. Licinius Mucianus ter COS. & nuper Lyciæ prouinciæ legatus. *Libro* XXXII. *de oſtrearum præſtantiâ*: Dicemus, *inquit*, alienâ linguâ, quæque peritiſſima huius Cenſuræ in noſtro æuo fuit. Sunt ergo Mucianiverba quæ ſubiiciam. *Et ſæpe aliàs: oſtenditque doctum & amœni ingenij fuiſſe, ſed mollem, fractum, & alterum velut Mæcenatem.* Mucianus. Quid viri fuerit?

Et inexpertus belli labor] *Redundare vox*, labor, *videtur, & inculcata huc è priore verſu. Legam*, & inexpertis belli. *Ita ſuprà*: pacis artibus, belli inexpertus.

PAG. 211. Quot legiones in Ægypto? Tres à Cæsare.

Inde continua Ægyptus, duæque legiones.] *Paullò aliter hoc olim. Nam C. Cæsar, Ægypto deuictâ, tres in eâ legiones reliquit. Auctor Sueton. in Iul. cap.* LXXVI. *Augustus eum numerum retinuit, imò & Tiberius: sub quo Strabo sanè vixit, & hæc scripsit lib.* XVII. Εσι δὲ (*in Ægypto*) ξύα τάγματα, ὧν τὸ ἕν καὶ τὴν πόλιν ἵδρυ), τ' ἄλλα δ' ἐν τῇ χώρᾳ. Sunt tres Legiones: quarum vna in vrbe agit, cæteræ in ipsâ regione. *Sed Tiberius tamen non in longum.*

Tiberius vnam detraxit.

Anno enim Imperij eius nono, Tacitus clarè duas saltem legiones Ægypto adtribuit: vti & hîc. Libro IV. Cetera Africæ per duas legiones, pariúque numero Ægyptus. *Obserua ergo obiter, paullò certius de Strabonis scriptione, quam vides eum desiisse ante hunc nonum Tiberiani imperij annum. Addo, Egesippum etiam de duabus hîc legionibus assentiri Tacito, libro* IV. Esse etiam illîc duos ordines militarium virorum, quos sibi adiungere Vespasianus properauit.

Strabonis scriptio, in quod tempus.

Secluſum tutúmque ipſum mare.] *Vatic. & Romana editio*, secundum tutumque, *quod approbo.*

Cùm in victores victósque numquam ſolida fides coaleſceret.] *Rodolphus & priſca item editio*, cùm victoribus victos numquam ſolidâ fide coaleſcere, *& placet magis.*

Veſpaſianus Mucianúſque nuper, ceteri olim mixtis conſiliis.] *Locus ſubobſcuræ ſententiæ, imò incertæ. Qui enim illi ceteri? non certè milites aut ciues olim miſcuiſſe conſilia potuêre de imperio hoc nouo. Rodolphus legiſſe dicitur*, nuper Titi operâ mixtis conſiliis. *ſententiâ nihil aberrante; vereor tamen vt propriâ quadam lectione non à libris. Duæ quidem eæ voces*, ceteri olim, *iacent in mendo: nec à me alleuantur. Veteres editiones*, ceterum olim.

Corruptus locus.

Scithinum inſulam detruſus.] *Farneſ.* Cynthum. *Vatic.* Scithinum. *Vera lectio*, Cythnum. *quæ inſula iuxta Atticam ſub Eubœâ. Plinio nominatur lib.* IV. *& Ptolemæo dicitur* Κύθνος. *Philoni etiam in Flaccum ſic dicitur, & iuxta Ceam collocatur. In Zonarâ non rectè ſcriptum ſiue verſum, hunc falſum Neronem in traiectu Cydni amnis interfectum: decepítque eum adſinitas hæc vocum.*

Cythnus inſula.

PAG. 212. Veterani è Prætorio.

Veterani è prætorio.] *Superesſe videantur hæ voces. Præmiſit enim iam nunc de prætoriis omnibus cohortibus: qui igitur iſti amplius è prætorio? Sed non ſuperſunt. Diſtinguit enim à cohortibus, Veteranos. rectè. quia exauctoratos intellegit, & qui poſt ſedecim ſtipendia habebantur ſub vexillo, non aliter quàm legionarij, de quibus ſcripſi ſatis ad* I. *Annal. Atqui hi nec in legionibus vltrà cenſebantur, nec illi in cohortibus.*

Quibus tentandis, aggrediendæque prouinciæ.] *Farneſiana hæc ſcriptura eſt: quam veriſimam cenſeo. Duplex enim mandatum Othoniani duces habuerunt; tentandarum Alpium, & Prouinciæ inuadendæ, quæ ad Vitellium defecerat. Suprà lib.* I. Narbonenſem Galliam aggredi ſtatuit, claſſe validâ & partibus fidâ. *Infrà*: imminere prouinciæ Narbonenſi in verba Vitellij adactæ claſſem Othonis, trepidi nuntij attulêre. *Vulgata lectio valdè turbat*: quibus tentandis aggrediendiſque, prouinciæ Narbonenſi, &c: *tamquam tres hi duces Prouinciæ impoſiti. & mage maiores tenebras offundit etiam Maurus.*

Non Italia adiri nec loca ſedéſque patriæ.] *Nihil ego hîc niſi germanum video. Sudant tamen in mutando Rhenanus pariter & Vertranius.*

Albintemeliũ.

Municipium Albium Intemelium.] *Ita quidem è Strabone ſcripſeris libro* IV. τῶν δὲν Λιγύων, *inquit*, τῶν μὲν ὄντων Ἰγαύνων, τὸ δὲ Ἰντεμελίων, εἰκότως τὰς ἀποικίας αὐτῶν ὅθι τῇ θαλάττῃ, τὸ μὲν ὀνομάζεσθαι Αλβιον Ἰντεμέλιον, οἷον Αλπιον, τὸ δὲ ὑπὸ τετιμημένως μᾶλλον, Αλβιγαύνου. *id eſt*: Cùm duplices ſint Ligures, Intemelij & Ingauni; iure eorum ad mare coloniæ, altera Albium Intemelium dicta, quaſi Alpium, altera paullò contractiùs, Albingaunum. *Nec aliter in Plinio. Quin tamen etiam concisè Albintemelium dicta fuerit, haud pertinaciter eo negatum.*

Nec vllis deinde tortoribus aut morte.] *Regius codex*, temporibus. *ex quo Rhenanus*, terroribus.

PAG. 213. Veſtricius Spurinna.

Spurinnæ.] *Veſtricius eſt Spurinna, egregius dux, & qui ad Taciti medium ævum vixit. Plinij Secundi de eo epiſtola capienda eſt, lib.* II. Heri à Senatu Veſtricio principe auctore, Spurinnæ triumphalis ſtatua decreta eſt. *quem locum tamen emacula*: Veſtricio Spurinnæ, Principe auctore, triumphalis ſtatua decreta. *Malè enim traiecta verba.*

PAG. 214. Tum vetuſtiſſimus quiſq. caſtigare credulitatem ſuam.] *Vulgata antè lectio*, tum mœſtiſſimus quiſque. *ex quo Rhenanus illud* vetuſtiſſimus *extudit*: *ego malim* modeſtiſſimus.

Inuidum natura vulgus.

Inſito mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere.] *Verè hic morbus in noſtris animis: nec neſciuit Æmilius Probus, ſiue Nepos, in Timotheo.* Eſt hoc commune vitium, *inquit*, magnis liberiſque ciuitatibus, vt inuidia gloriæ comes ſit: & libenter de his detrahant, quos emergere videant altiùs: neque animo æquo paupères alienam opulentum intueantur fortunam.

PAG. 215. Et Cæcina famâ & pudore cœptæ temerè oppugnationis.] *Lego*, fame. *Duplex enim cauſſa abſceſſus, Fames & Pudor irriti cœpti.*

Omnia

Omnia quæcumque facta.] *Malo*, omnia à quocumque. *Rodolphus audacior, qui legit*, omnia ducum facta.

Bedriaci.] *Vicus paruus, sed duabus Romanis cladibus insignis, nec indignior cuius verum nomen norimus quàm Cannæ aut Philippi. Vulgò* Bebriacum *appellant. atque ita Iuuenalis libri,* Bedriacum.

Bebriaci in campo spolium adfectare Palati.

At sincerus ille Vatic. Bedriacum, *semper. quomodo & in Clariß. Sambuci scripto codice exstare cognoui, cùm strictim eum Viennæ vidissem. In vetustis Suetonij libris*, Betriacum, *dicitur: sicut & in Plutarcho*, Βητριακὸν, πολίχνη πλησίον Κρεμώνης. *Iuuenalis interpres quàm nugatur, qui vicum hunc Campaniæ facit! in Sat.* III. Othonem, *inquit*, bello ciuili Vitellius vicit apud Bebriacum Campaniæ. *Atqui noster clarè*: Inter Cremonam Veronamq. situs est is vicus. *& ipse Scholiastes mox fatetur. Corrupta ea verba igitur, & scripsit*: apud Bedriaci campum. *Manifestò enim alluſit Iuuenalis sui versum*, Bedriaci campo spolium affectare Palati. *Quod autem adtexitur*: Horum bellum Cornelius scripsit & Pompeius Planta, qui ait Bebriacum vicum esse à Cremonâ vicensimo lapide. *Sanè Cornelium hunc nostrum intellegit: Pompeius ille quis sit, nondum repperi.* Scholiastes correctus. Tacitum is nominat.

Locus Castorum vocatur.] *Rectè, non* castrorum. *Suetonius eumpse locum*, ad Castoris *dixit*: *Orosius lib.* VII. circa locum quem Castores vocant.

Dextrâ fronte, prima legio incessit.] *Quæ hîc frons dextra? haud satis capio, & rescribo*: Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes obtinuêre dextrâ. A fronte, prima legio incessit.

A lateribus cohortes legionum.] *Nihil ambigimus quin Tacitus scripserit*, à lateribus cohortes, legio aduersâ fronte. *Ita superior aciei dispositio postulat: & ad circumueniendum hostes, inuasionem tripertitam esse oportuit.*

Silentio, patientiâ, postremò precibus.] *Malim*, silentio, pœnitentiâ. PAG. 216.

Paucos incusauit.] *Lego*, paucis. *ad breuitatem enim orationis refertur, non ad eos qui peccarant. & sanè omnes in hac culpâ, nec excerpi pauci potuêre.* PAG. 217.

Fœdum & maculosum.] *Valet in omne animi vitium & labem Maculosi vox: tamen vereor vt hîc propriè in ignauiam ac timorem. Ex antithesi quæ sequitur, suspicêris: & magis ex hoc Ammiani loco, libro* XXX. Arguebat hic idem Princeps (*Valentinianus*) timidos sæpiùs, Maculosos tales appellans & sordidos. Maculosi noua significatio.

Suetonius Paullinus dignum famâ suâ ratus.] *Et hîc & alibi effusè laudat hunc Suetonium*, vetustissimum consularium, *vt infrà vocat, & non vnâ militiâ clarum. Præfuit Britanniæ, vt habes Annali* XIV. *& in Agricolâ: sed & in Africâ bellum gessit, è Plinio lib.* V. Suetonius, *inquit*, Paullinus quem consulem vidimus, primus Romanorum ducum transgressus Atlantem, *&c: Vbi autem mens siue iudicium fuit viro magno & celebri, qui in Variis suis nuper hunc Suetonium, patrem fecit Suetonij nostri Tranquilli? Ita enim locum eum corrigit, Suetonij Othone*: Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus angusticlauius. *Et liber, inquit, qui tineas & cariem senserat, habet*, Linus. *Omninò autem legendum Paulinus. Testem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtutem tacitam esse siuit. eius enim sæpe & in Annalibus & in Agricolæ vitâ honorificam mentionem facit. Hæc ille. Quid dicam? Non insector te vir elegantissime. sed bonâ fide hæc scribis? Erras nimis. Suetonius ille Lenis, Tribunus fuit: noster belli dux. Ille angusticlauius, id est nondum Senator sed inter equites: iste, Consularis. nec tenue vsquam vestigium confusionis eius, quam facis. Hoc mihi in transcursu monitum, non vt carpam (Fidem testor:) sed vt claro sub exemplo doceam quàm fallax hæc Critica, & ignoscendum etiam nobis esse, si labimur interdum in proclini istâ viâ.* Suetonius Paullinus. Mureti super hoc viro παρέργως. » » » »

Quoniam Galliæ tumeant, & deserere.] *Copulam aptè inserui, ex Vatic. Tumere autem eleganti metaphorâ dicuntur, quæ eruptura videntur. vsurpauit Cicero bis in Epistolis ad Atticum.* Tumere, & tumor rerum.

Paucis diebus quartamdecimam legionem.] *Hæc restitui, in vulgatis quà à verbis quà ab interpunctis mendosa.*

Brixellum concederet.] *Ita factum, ibique se occîdit. Eluc mendam igitur quæ in Egesippo (scriptore mihi quidem haud spernendo) libro* IV. *cap.* XXIV. Cùm Otho comperisset Valenti ac Cæcinæ, Vitellij comitibus, victoriam cessisse, Brixiæ positus, voluntariâ morte eripuit se ludibrio. *Facito* Brixelli. PAG. 218. Egesippus emendatus.

Promoueri ad quartum à Bedriaco castra placuit.] *E Plutarcho scriberes*, ad sextum. *Nam ille quinquaginta stadia numerat. Sed & paullò post vbi noster* XVI. *milliaria numerat, Græci eiusdem computatione* XII. *saltem efficiuntur. Nihil tamen ego mutem.* PAG. 219.

Adeò imperitè.] *Totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, vt pleraque alia: etsi haud multum ætate nostro inferior.* Plutarchi & Taciti multa simillima.

Confluentes Padi & Adduæ fluminum.] *In Vatic. locus hic in liturâ, ſic tamen vt apertè eſſet eruere ſcriptum antiquitus*, Padi & Agele: *alienâ deinde manu factum*, Adduæ. *Sed Agela ignotum mihi flumen, & cenſeam vulgatam eſſe veram. De Addvâ, Plinius lib.* II. *Strabo* III. *itémque Sidonius*: Vidimus vluoſum Lambrum, cæruleum Adduam, velocem Atheſim, pigrum Mincium.

Addua fluuius

Aderat citus equo Numida.] *Quis hic Numida? num inter auxilia Othonis ea gens? minimè, ſed inter obſequia. Ne fugiat enim te latens hîc ex antiquo mos: quo receptum, vt viris lautioribus ditioribúſque Afri aut Numidæ equites eſſent, ad iter. Præcurrebant illi, & agmen ducebant heri ſequentis. Seneca epiſt.* LXXXVIII. O quàm cuperem Catoni nunc occurrere aliquem ex his troſſulis in viâ diuitibus, curſores & Numidas & multum ante ſe pulueris agentem! *Idem expreſsiùs epiſt.* CXXIV. Omnes ſic iam peregrinantur, vt illos Numidarum præcurrat equitatus, vt agmen curſorum antecedat. *Martialis*:

Numida alio intellectu.

Mos Romanus in antecurſoribus.

Cùm cathedralitios portet tibi rheda miniſtros,
Et Libys in longo puluere ſudet eques.

De tali igitur hîc capies: quando & Principibus iuſi in vſu. ex Martiali, in aduentum Domitiani:

Quando eques & picti tunicâ Nilotide Mauri
Ibitis? & populi vox erit vna, Venit?

Qui idem & Imperatoribus

Nec Suetonium aliter interpretemur (viderat ſagaciſsimus Turnebus) in Nerone cap. XXX. Iter feciſſe traditur phaleratâ cum Mazacum turbâ atque curſorum. *Nam Mazaces, Afri.*

Otho rem in diſcrimen mitti iubebat, æger morâ & ſpei impatiens.] *Talis in Homerico illo Hectore affectus*:

Homeri locus ſimilis.

Βέλτερον αὖτ' ἔριδι ξωελαυνέμεν. ὅττι τάχιστα
Εἴδομεν ὁπποτέρῳ κὲν ὀλύμπιος ὦχος ὀρέξῃ.

Accurrentium, clamantium.] *Farneſ. & priſcæ editiones*, accurrentium, volantium; *Vatic.* vomantium. *vt omnino aliud hîc verbi fuerit, mihi adhuc irreperti. Nam quod Palmerium*, bouinantium, *audio ſcribere: non placet.*

PAG. 220 Corporibus & vmbonibus niti.] *Vocem*, niti, *ex Farneſ. & Vatic. addidi: & verò abeſſe ſine ſententiæ incommodo non poteſt.*

Cui cognomen Rapaci.] *Non abs re arbitror, quoniam cognomina legionum ſæpe Tacitus commemorat, veterem à me lapidem proponi, in quo ea ordine deſculpta. Conſpicitur autem Romæ in Capitolio, formâ columellæ:*

Tabula, & numerus legionum.

NOMINA. LEG.		
II. AVGuſta.	II. ADIVTrix.	IIII. SCHYTHica.
VI. VICTRix.	IIII. FLAvia.	XVI. FLAvia
XX. VICTRix.	VII. CLAVDia.	VI. FERRATenſis.
VIII. AVGuſta.	I. ITALica.	X. FRETENſis.
" XXII. PRIMigenia.	V. MACEDonica.	III. CYRENenſis.
" I. MINERuia.	XI. CLAVDia.	II. TRAIANa.
" XXX. VLPia.	XIII. GEMina.	III. AVGuſta.
" I. ADIVTrix.	XII. FVLMinatrix.	VII. GEMina.
X. GEMina.	XV. APOLlinea.	II. ITALica.
XIIII. GEMina.	III. GALLIcana.	III. PARTHica.
I. PARTHica.	II. PARTHica.	

Velim Dionis recenſum legionum, qui eſt libro LV. *cum hoc lapide conferri. à quo adiuti interpretes, paullò feliciùs ſanè eum vertiſſent.*

Stratis vnaetuicesimanorum principiis.] *Aliquot libri*, principibus, *placet.*

Suetonius Paullinus & Licinius Proclus caſtra vitauêre.] *Farneſ.* caſtra petiuêre. *falsò. Nam Plutarchus apertè*: τῆς δὲ στρατιᾶς ὅτε Παῦλος ὅτε Παυλῖνος συμπεσεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἐξέκλιναν φοβέμενοι τὰς στρατιώτας.

Apud duces Vitellianos dubitatum.] *Imò verò*, non dubitatum. *idque res & Plutarchus ſuadere videntur.*

PAG. 221. Plotio Firmo, is prætorij præfectus.] *Duo Præfecti prætorio ſub Othone, Licinius Proculus & Plotius Firmus. Tacitus lib.* I. Prætorij Præfectos ſibiipſi legêre, Plotium Firmum è manipularibus quondam, & Licinium Proculum. *Nec alios vſquam nominat. Vt iure miretur in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollionem prætorij Præfectum. Quod vix eſt vt ſit ſine mendo. Verba eius*: οἱ δὲ στρατιῶται, Πολλίωνος τοῦ ἑτέρου τῆς ἐπάρχων, ὁμυίως λύθυς εἰς τὸν Ουιτέλλιον κελεύσαντες, &c. *malímque* Πλωτίᾳ. *niſi huic Plotio etiam Pollionis cognomen, quod unum dici ſupereſt.*

Plotius Firmus

Dubitatum de Plutarchi ſcripturâ.

Maiore

Maiore animo tolerari aduersa, quàm relinqui.] *Hæc illa sunt, quibus iugulare Stoïcos nostros aduersa omnis manus solet: pro quibus scutum habeo equidem quod opponam, nisi Religio me vetet. In hanc mentem igitur & Lucanus:* In Stoïcos quæ torquentur.

——fortissimus ille est,
Qui promptus metuenda pati, si cominus instent,
Et differre potest.

Illa virgo apud egregium vatem (intellego qui Thebaida scripsit:)

——non est, vt putas, virtus, pater,
Timere vitam: sed malis ingentibus
Obstare, nec se vertere, ac retrò dare.

Cæsar lib. VII. Animi est ista mollities, non virtus, inopiam paullisper ferre non posse. Qui se morti vltrò offerant faciliùs reperiuntur, quàm qui dolorem patienter ferant. *Q. Curtius:* Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris, ad vilitatem sui compelluntur ignaui. *Biberunt omnes è paterâ Aristotelis, cuius hoc scitum in Ethicis:* τὸ δὲ ὑποθήσομαι φύγοιμι πεῖναν, ἢ ἔρωτα, ἢ τι λυπηρὸν, ἢ ἀνδρείᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον δειλῷ. *Heu, taceo.* Sumpta ab Aristotele.

Fortes & strenuos etiam contra fortunam insistere spei.] *Itaque Florus, libro* IV. *cap.* VIII. Magnæ indolis signum est, sperare semper. Spes in altâ indole.

Temperare felicitati.] *Vocem eam Felicitatis reperio in libris meis omnibus: quam eiecit Rhenanus, sententiâ non volente.*

Saluium Cocceianum fratris filium.] *Melius ita, quàm* Cocceium, *quod Plutarchus præfert. Nam & Tranquillus ita appellat, in Domit. cap.* X. *vbi narrat hunc interfectum. At Suetonius non fratris solùm filium, sed ipsum hîc fratrem præsentem facere videtur: contra Taciti & Plutarchi narrationem apertè. Nam ille in castra euaserat è pugnâ, séque cum aliis dedidit. Suetony tamen verba, cap.* X. Fratrem igitur, fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus. *quæ profectò non vera, si verus Tacitus.* Suetonij alia traditio.

Neu patruum sibi Othonem fuisse aut obliuisceretur vmquam, aut nimium meminisset.] *Totidem pænè verbis Plutarchus:* μήτε ἐπιλαθέσθαι παντάπασι, μήτε ἄγαν μνημονεύειν, ὅτι Καίσαρα θεῖον ἔχεις. *Non audiemus Beatum, qui verbum,* nimium, *auctore Budensi codice delet, & vnà sententiæ acumen. Totum id enim in eo, sicut & in Plinij loco fuerat, epist.* XIV. *lib.* III. *quem deprauarunt:* Largius Macedo superbus alioqui & sæuus dominus, & qui seruisse patrem suum parum imò minimum meminisset. *Tu scribe,* nimium meminisset. Rhenani iudicium reiectum

Vesperascente die.] *Farnesiano est,* vesperante. *quod verum arbitramur. Agellius:* Vbi iam vesperauerat. Vesperare.

Allatis pugionibus.] *Vocem addunt aliquot libri,* pugionibus duobus. *atque ita Plutarchus:* δυοῖν ὄντων ἀμφοῖν ξιφῶν.

Maternum genus impar.] *Quomodo? si splendidissima ea femina fuit, Suetonio testante? Scribit enim de patre Othonis:* Ex Albiâ Terentiâ splendidissimâ fœminâ duos tulit filios. *Sed melior ibi scriptura,* splendidâ fœminâ: *quam ex opt. libro Torrentius adnotauit. idque non aliud quàm ordinem equestrem propriè notat.* PAG. 222. Suetonij melior lectio.

Diplomata Othonis.] *Abundè, si deo ita visum, in Commentariis. nunc Suetonij locum* παρέργως *emendemus, Calig. cap.* XXXVIII. Prolata diuorum Iulij & Augusti diplomata, vt vetera & obsoleta deflebat. *Cur deflebat? aut quî id conuenit? vidi qui* delebat, *vellet. Ego,* deflabat, *vel* difflabat, *verum contendo: non enim alio gestu melius expresseris superbum habitum illum contemnentis & respuentis. Eáque dissatio etiam in nostris hodie moribus, vbi eleuamus quid aut aspernamur.* Diplomata. Tranquillus correctus.

Societate culpæ tutior.] *Puto,* tutiores. PAG. 223.

Rursus consiliaturi.] *Non muto. Horatius eo verbo vsus,* Gratum elocutâ consilianti-bus Iunone diuis. *& alij.*

Gratior Cæcinæ modestia fuit, quòd non scripsisset.] *Quid ita? quia inualuerat iam illo ævo, vt publicè nemo, id est ad Consules aut Senatum scriberet, præter Principem: alij autem omnes, ad istum. Itaque superbè se gessisse Valens visus, qui id fecit: modestè Cæcina, qui omisit. Tale illud lib.* IV. *Hist. de Muciano:* Miserat & epistolas ad Senatum, quæ materiem sermonibus præbuere. Si enim priuatus esset, cur publicè loqueretur? Ad Principem præsidum litteræ.

Tantum peditum equitúmque, vis damnáque & iniuriæ.] *Si attendis, haud difficulter mecum fatebere, illud,* tantum, *à glossographo esse, legéque:* peditum equitumque vis, damnaque, *&c: Vis pro multitudine & copiâ, tritum.*

Nihil Vitellio anquirente.] *Meritò id verbum reposui, cùm in manuss. repperissem,* acquirente. *Anquiro enim pro Inquiro sive potius valdè quæro, veteri & probâ notâ signa-* PAG. 224. Anquiro.

tum verbum est, Ciceroni, Varroni, aliisque crebrò vsurpatum, crebrò corruptum.

Sed creditum famâ.] *Rectúmne? an scribendum*, deditum famâ?

PAG.225. Longum interfectori visum.] *Hic ordo verborum in meis libris: & sententia liquet. Alij traiiciunt, quid nisi libidine quadam omnia mutandi?*

Missus est in locum eius Vectius Bolanus. E præsentibus angebat Vitellium.] *Distingui malim*, Bolanus è præsentibus. Angebat, *&c: vt significet Bolanum è comitatu principis in Britanniam missum.*

PAG. 226 Apud victores orta seditio.] *Vix tandem emersi me ex hac salebrâ, & vidi errorem. Transpositi enim per neglegentiam versus sunt, iique in hunc ordinem cogendi*: Et quidem partes modestè distraxerat, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Apud victores orta seditio, ludicro initio. Discubuerat Vitellius, *&c: Si tamen locus integer est, de quo ambigo. Scripsi* distraxerat, *non*, distinxerat: *ex Vatic. & videtur ad sententiam aptius, quia intellegit Vitellium satis clementer & modestè legiones aduersæ partis disparasse & per varias prouincias distraxisse, ne coïrent.*

Miles intentus aut licentior.] *Antea*, licentiosus, *legebatur: quod sanè eligam præ isto quod suppositit Rhenanus.*

Per lasciuiam & certamen luctandi accensis.] *Verius*, ad certamen.

Immania belli. Inter inania belli.] *An non* immania? *In quo ipso verbo error inueterauit Ciceronis libris De Legibus*: Tum ebur ex inani corpore extractum: *cùm manifestò legend.* immani. *Quidam tamen hîc libri*, munia belli.

Aræ in aduentu Principum. Pars viæ, quam Cremonenses lauro rosísque constrauerant, exstructis altaribus, cæsísque victimis, regium in morem.] *Aræ istæ & Victimæ, Vitellij Genio & Victoriæ. Fœda, sed vetus adulatio: quam in aduentu Regum aut Principum vsurparunt Græci Latiníque. Iustinus libro* XXIV. Arsinoë prægressa virum, festum diem vrbi indicit, domos, templa, ceteraque omnia exornari iubet: ARAS vbique HOSTIASQVE disponi. *Valerius lib.* IX. *de Luxuriâ*: Quid sibi voluit princeps suorum temporum Metellus Pius, cùm in Hispaniâ ADVENTVS suos ab hospitibus ARIS ET THVRE excipi patiebatur? *Factum & Cæsari è Galliâ reduci. Hirtius libro* VIII. Multitudo obuiam procedebat: HOSTIÆ omnibus locis immolabantur: tricliniis stratis fora templaque occupabantur. *Et passim deinde Principibus. In Caligulâ Sueton. cap.* XIII. Inter ALTARIA & VICTIMAS, ardentesque tedas, densissimo & lætissimo obuiorum agmine incessit. *In Galbâ idem cap.* XVIII. Cùm per omne iter, dextrâ sinistrâque VICTIMÆ opidatim cæderentur. *Plinius Panegyrico, de aduentu Traiani*: Vt plena ALTARIBVS, augusta VICTIMIS cuncta! *Alius Panegyrista ad Maximianum*: Totamque hanc vrbem repentinâ tuâ in hostes eruptione solicitam, lætitiâ & exultatione & ARIS flagrantibus, & SACRIFICIIS & ODORIBVS accensis numini tuo, implesti.

PAG.227. Dissimulatus M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis.] *Scribendum videtur* Martij Macri. *Nam ita eum suprà crebrò nominat, qui Præfectus gladiatoribus fuit.*

PAG. 228 Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ, parcimoniâ, sapientiâ fiducia est.] *Ambigo de voce parcimoniæ. Conuenit in Vespasianum, scio: quem sordidum auarúmque omnes faciunt, non solùm parcum. sed cur inter principes & illustres virtutes hanc domesticam priuatámque nominet? aut cur in eâ fiduciam boni euentus collocet? Non digna videtur, quæ ad Imperium adiuuet, aut ad id gradum struat. Itaque reponendum fortasse*, acrimoniâ. *etsi pono id, non firmo.*

Suspecta vox in Tacito.

Nam qui deliberant, desciuerunt.] *Acutè & verè dictum. Fidem enim iam fregit, qui deliberat an seruet. Plutarchus exprimere in Galbâ voluit (magni fecit ille vir hunc nostrum, & quanquam æuo compar, multa verbatim ex hac historiâ conuertit:) vbi Vinnium facit Galbam excitare & alloqui.* ὦ Γάλβα, τίνα τρόπον βαλλύεσθαι; τὸ γὰρ ζητεῖν Νέρωνι εἰ πιστοὶ μένομεν, ἤδη μενόντων ἐστί. *Vocula negans excidit, & legendum* ἤδη ἐ μενόντων. *Verto*: O Galba, quomodò deliberas? Nam quærere an Neroni fidi maneamus, iam non manentium est.

Plutarchus Tacitum amauit.

Nec simulacrum deo aut templum, ara tantùm & reuerentia.] *Parissimum illud, quod de Herculeo fano ad Gades tradit Silius, lib.* III.

Sed nulla effigies, simulacraque nota deorum:
Maiestate locum & sacro impleuêre timore.

Silij dictum simile.

Is primus Principatus dies in posterum celebratus.] *Dies ille, Natalis imperij decorè dictus. Spartianus Hadriano*: Tertio Iduum earumdem Natalem imperij statuit celebrandum.

Natalis imperij.

Quinto Nonas Iulias.] *Suetonio scriptum*, quinto Idus. *sed eum ad exemplar Taciti emendandum videri non vanè pronuntiat clarissimus Torrentius.*

Non

Non paratâ cognitione.] *Cui rei hîc cognitio? quam vocem Taciti mens planißimè ſpernit. Emendo verò*, non paratu ac concione.

In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit.] *Ita decuit per ſe magnum animum, non attolli per fortunam. Claudiani illud pulchrum, & hîc aptum:* PAG. 229

Frons priuata manet. non ſe meruiſſe fatetur,
Qui creuiſſe putat.

Attamen non leuiter innouauit Veſpaſianus, ſi vera quæ Sulpicius Seuerus ſcribit lib. II. *Sac. Hiſtor.* Veſpaſianus cùm Hieroſolymam obſideret, ſumit imperium: &, vt mos eſt, diademate capiti impoſito, ab exercitu Imperator conſalutatus, Titum filium Cæſarem facit. *Sed palàm illa falſa. Nec mos eius æui diadema tulit, nec Flauius per ſomnium vſurpauit.* Falſa ſcriptio Seueri.

Militariter locutus.] *Rectißimè. atque ita libri. Significat orationem eius caſtrenſem horridámque fuiſſe, non cultam forenſi aut vrbano more. Qui*, militariter lautus, *caſtigant: ineptiunt.*

Antiochenſium theatrum, vbi illis conſultare mos eſt.] *Qui mos ſcilicet pleriſque Græcorum, & qui oriundi à Græcis. Frontinus* II. *Stratag. cap.* II. Alcibiades in theatro diſſeruit, vbi ex more Græcorum locus conſultationi præbebatur. *Iuſtinus lib.* XXII. Agathocles velut reip. ſtatum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet. *Inde illud Satyrici, de principe oratore:* ——& pleni moderantem fræna theatri. *Meminit eiuſce ritus Cicero pro Flacco, & alij.* Græcis Theatrum pro Curiâ.

In modum penatium diligebantur.] *Id eſt, amabant vetera & nota caſtra, iuxtà ac ſuas ædes. Clarum, nec monitione dignum: niſi correctores*, dirigebantur, *maluiſſent.*

Antiochus vetuſtis opibus ingens.] *Adtextam cenſeo vocem*, ingens: *certè obnubilat ſententiam & phraſem, quæ aliàs Tacito crebra.*

Mox, per occultos ſuorum nuntios excîtus ab vrbe Agrippa.] *Quomodo, aut quando ergo illuc venerat? ex Egeſippo diſce, libro* IV. *cap.* XXI. Sententiam noui Principis de bello Iudæorum ſciſcitari, Veſpaſiano conſilium fuit: miſitque Titum filium, & regem Agrippam. Titus de Achaiâ reuertit: Agrippa Romam contendit, vt apud nouum Principem locaret gratiam. Agrippa Romæ.

Nondum additis Cappadociæ legionibus.] *Veſpaſianus ipſe addidit. Vide Tranquillum, cap.* VIII. *in Veſpaſ.*

Claſſem è Ponto Byzantium adigi iuſſerat.] *Intellege claſſem, quæ Romanis etiam illîc ordinaria, ad tuendam Ponti oram. Quanta ea fuit? hauries è ſolo Egeſippo libro* II. *in oratione (cui pulchra placent, eam legat) Agrippæ*: Mæotia regna Boſporaniq. omnes Romano ſubiiciuntur imperio, & illud antè innauigabile pelagus quadraginta naues ad pacem exercent. PAG. 230. Claſſis in Ponto.

Ad obtinendas iniquitates.] *Phraſis inſolens, & mihi ſuſpecta. locum etiam totum vitij arguit, quòd ſtatim Romanus codex præfert*, haud perinde obſtinante.

Aquileiam iam progreſſæ, proturbatis qui de Othone nuntiabant.] *Hiulca hæc, tranſpoſita, & cum defectu. Rem ordinémque vide: fateberis. veritatem: multo magis. Nam è Suetonio clarum, non ipſas tres legiones (vt hæc narratio ſuggerit) Aquileiam progreſſas, ſed dumtaxat bina è ternis legionibus millia. Verba eius Veſpaſ. cap.* VI. Mæſici exercitus bina è tribus legionibus millia, miſſa auxilio Othoni, *&c. vbi hæc eadem, ſed fideliùs relata. Quin totum hoc exordium auſpiciúmque belli pro Veſpaſiano, confusè & hoc & ſequenti libro traditum. Dicam in loco.* Defectus & confuſio in hac hiſtoriâ.

Vi præcipuâ Primi Antonij.] *Egeſippi ſuper hoc nobili duce errorem non celo: ſiue errores potius. Is enim libro* IV. *cap.* XXIX. *facit eum* Præfectum tertio ordini militari: *id eſt, legioni tertiæ. Atqui Septimæ præponit eum ſtatim noſter. Item in Myſiâ eum collocat: noſter clarè in Pannoniâ. Quis autem præponderare fidem Cornelianam neſciat?*

Titus Flauianus.] *Malui quàm*, Fabianus. *Farneſianum codicem audio, & Tacitum ipſum qui non aliter ſequenti libro appellat.*

Pompeius Sullanus.] *Imò* Siluanus. *Ita enim libro proximo*: Sex milia Dalmatarum ducebat Pompeius Siluanus, conſularis ſenex.

Prępoſuerat prætorianis P. Sabinum ac præfecturæ cohortis Iulium Priſcum.] *Alij*, ad præfecturam cohortis. *Corrupta omnia. quæ enim hæc Præfectura cohortis cogitari apoſtè poteſt? Mihi ex ſententiâ & hiſtoriâ placet ſcribi*: Præpoſuerat prætorianis P. Sabinum à Præfecturâ vrbis, & Iulium Priſcum, tum centurionem. *Siue etiam*: ac Præfecturæ vrbis. *Sanè hic Sabinus qui Principi Veſpaſiano frater, vtrumque munus tenuit ſub Vitellio. & de Præfecturâ Prætorij, libro proximo*: P. Sabinum Prætorij præfectum ob amicitiam Cæcinæ vinciri iuſſit, ſubſtituto in locum eius Alpheno Varo. *De vrbis, plus vno loco habes libro* III. *&* IV. *Iulium etiam Priſcum collegam ei in Prætorianâ fuiſſe, libro ſequenti docet*: Vitellius vt è ſomno excî- PAG. 232. Sabinus Præf. vrbis; Et Prætorij.

tus, Iulium Priscum & Alphenum Varum cum XIV. prætoriis cohortibus obsidere Apenninum iubet. *Scripsi etiam*, tum centurionem: *Farnesianum cod. secutus, cui vocula nulla*, esset. *& vt de Sabino dixit, Præfectum eum vrbis fuisse, éxque eo gradu sublatum ad Prætorium: ita de Prisco, dumtaxat centurionem.*

Taciti locus illustratus.

Reuersis ab exsilio iura libertorum concessit.] *Interpretor. Cùm Galba exsules restituisset, non tamen etiam bona. credo, quia in fiscum illata, & pleraque iam per prodigentiam Neronis consumpta. Sed nec pars quæ accusatoribus sententiâ iudicum semel donata, temerè eripienda videbatur. Itaque egebant. Vitellius eos miseratus, huc decurrit vt largiretur Iura libertorum, dupliciter quidem: redderet inquam iura libertorum veterum, daret & eorum qui posteà manumissi. non aliter quàm si ab illo iusto domino manumissi fuissent. In speciem igitur ingens hoc donum. Nam operas liberti domino debebant, alimenta si egeret, denique testamento bonorum semissem. quæ omnia prompta & obuia tibi apud Ic^tos. Hoc vulgò etiam appellant, Ius patronatus, & Ius patronorum, Plinius epistolâ XI. lib. X. Eiusdem sententiæ versus illos Martialis censeo (Princeps Ic^orum hodie variè eos tamen traxit) ad Traianum:*

Iura libertorũ.

Ius patronorũ.

Qui sua restituis spoliato iura patrono,
Libertis exsul non erit ille suis.

Martialis explicatus.

Nec dissimilis, imò maior benignitas Augusti in Iulum Antonij hostis sui Filium. de quo Dio libro LI. τῷ Ἰούλῳ τῷ τῆ Ἀντωνίᾳ δ' τε φουλβίας ὑέϊ, τὰς ἐξελευθέρους αὐτῷ ὅσαι τελευτῶσαι σφᾶς καταλιπεῖν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους ἔδοξε, ἀφαιρεῖσθαι δᾶναι ἐκέλευσε: Iulo, Antonij & Fuluiæ filio, libertos eius, quidquid mortuos relinquere ex legibus conueniebat, statim dare iussit. *Non enim dedit solùm ea iura, sed repræsentauit.*

Iura libertorũ.

Abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus.] *Argui olim de mendo, ipse fortasse arguendus. Sententiam nunc expedio: Vitellium quidem exsulibus reuersis iura reddidisse vetera in libertos: sed non cum magno fructu. quia pecunias suas occultabant per varias artes & recessus. ita in alimentis, testamentis, aliisque, patronos fraudabant, vt modici ipsi & inopes. Voci Sinus, ea vis subest fraudandi, subtrahendi, occulendi. Tacitus lib.* IV. *infrà*: Tradi se præfectis centurionibusque, quos vbi spoliis expleuerunt, mutari; exquiriique nouos sinus & varia prædandi vocabula. *Plinius libro* XXXVI. Vnde M. Scaurus pater, toties Princeps ciuitatis, & Marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus? *Sinum vocat hominem ipsum, in quem rapinæ omnes collatæ velut in sinum. Plura exempla huic rei vide, si lubet, apud Barn. Brissonium in Lexico: & lumen ab eo fœnerare, qui verè Europæ lumen.*

Sinus, in prædandi significatione aut cõgerendi.

Infamibus Vaticani locis.] *Ob aërem parùm purum: quod etiam hodie experiuntur. Frontinus lib.* II. *De Aquæductibus, vult id emendatum in totâ vrbe, suo ævo, idque ablutione aquarum*: Ne pereuntes quidem aquæ otiosæ sunt. Nam immunditiarum facies, & impurior spiritus, & caussæ grauioris cæli, quibus apud veteres VRBIS INFAMIS AER fuit, sunt remotæ.

Aër infamis in Vaticano.

Omnia alia militi largiebatur.] *Hunc quoque locum liberare inustâ notâ possumus: Ait enim hoc: Vitellium, quia pecuniam dare militi non poterat, Impunitatem & licentiam omnis culpæ dedisse: vt hac saltem blanditiâ eum retineret. Nec aliter sanè fit in paupere militiâ.*

Liberti Principum conferre pro numero mancipiorum vt tributum iussi.] *Non nouo: & scio multos Romæ, cósque prædiuites, priorum Principum libertos. Videatur tamen & lectio & rapina proclinior, si libertos* patrum *substituas: qui numero sanè grandi.*

PAG. 233. Exstructis in campo Martio aris.] *Scriptor incertus apud Suidam in voce* Βιτέλλιος, *hanc rem sic narrat*: καὶ τὸν τελευτῶντα Νέρωνος ἐς κεῖλόν τινα καὶ ἀφανῆ τόπον καταπεμφθέντα ἀπαγγεῖλαι.

Inferias Neroni feciisset.] *Reposui pro*, ieciisset.

Prodigis epulis & sumptu Gaianæ aquę satiare inexplebiles Vitellij libidines.] *De Gaianâ aquâ, id est, vt volunt, aquæductu illo sumptuoso; nugæ magnæ. Nec Ferreti quidem emendatio ad genium meum aut librorum*, Caianæ aulæ. *Nobis suboluit mendum & eius caussa, è diductione copulæ: quam reddimus, legimúsque*, sumptu saginaque. *Saginæ vox apta, quoties de helluone Vitellio: & Tacito velut de industriâ vsurpata. Vt*, luxu & saginæ mancipatus emptusque. *Iterùm*: medio die temulentus & saginâ grauis. *Nec aliter Cicero pro Flacco*: Qui multitudinem illam non auctoritate, sed saginâ tenebat. *Hæc apta & bona. Palmerij tamen coniectura non minus recta*, sumptu ganeaque.

Sagina Vitellij.

Nouies millies sestertium pauciissimis mensibus interuertisse.] *Sidonius in Panegyrico ad Maiorianũ, abit nimis ab hac summâ & quinquies millies exprimere voluisse videtur:*

—— post quina VitellI
Millia, famosi ventris damnata barathro.

Minus abibit, si legas, bis quina. *quod verum censeo. atque ita decies millies (vt potuit tamen cumque) in carmine dixerit.*

Sidonius explicatus.

Aut correctus.

Integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisumque

que Vespasianus egerat.] *De Vitellio, eadem Suetonius in vitâ eius cap.* v. *At de Vespasiano mutato, &* Africam integerrimè, *inquit*, nec sine magnâ dignatione administrauit. *Quî concilientur, non video.*

Hæc illâue defensurus, prout inualuissent.] *Nos malè*, prout ij valuissent. *Temporum enim hominem describit, qui nunc in suspenso, inclinaturus erat ad partes valentiores. Multi eiusmodi vulpiones, præsertim per bella ciuica. Talis rex Iuliates, lib.* XII. *Annal. qui* societatem Meherdatis palàm induerat, in Gotarzem per occulta & magis fida inclinabat. *Et depingit in vno omnes Claudianus*: Temporaria ingenia.

Librauit geminas, euentu iudice, vires,
Ad rerum momenta cliens; sesequè daturus
Victori.

Aut suomet astu.] *A Ferreto est. malè antèà*, statu.

Mare quoque Etesiæ flabant. harum flatu, *&c.*] *Intricata valdè lectio in scriptis. Vaticanus:* mare quoque & Blæsi flabra aquilonis, harum flatu, *nec aliter Farnes. At Budensis*, mare quòque & esi flabra Aquilonis verum flatur. *Nos legimus*, Mare quoque etesij flabant (*siue* inflabant) Aquilones. Horum flatu. *Plinius lib.* II. Post biduum iidem Aquilones constantiùs perflant, per dies XL. quos Etesias vocant. *Et clarum certè est, Aquilones propitios optabilésque iis qui ex Italiâ Orientem adnauigant: qui ex eo Italiam, contrà.* Etesij siue Annui Aquilones

Vexillarij quartædecimæ & sextædecimæ.] *Libri scripti*, vexilla XIIII. & XIII. legionum. PAG. 234.

Et duodeuicesima.] *Vatic. & ipsa res poscunt*, duoetuicesima.

Lucilius Bassus.] *Frustrà solicitant libri. Nam Vaticano est*, Blæsus: *Farnesiano*, Blexus. *At Bassi cognomen firmat omninò priscum monumentum quod Aquileiæ, cuius exemplar à Fuluio Vrsino mihi traditum subieci*: Lucil. Bassus.

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. P. P. COS. III. DES. IIII. VETERANIS
QVI. MILITAVERVNT. IN. CLASSE. RAVENATE. SVB.
SEX. LVCILIO. BASSO. QVI. SENA. ET. VICENA. STIPENDIA.
AVT. PLVRA. MERVERVNT. ET. SVNT. DEDVCTI. IN. PANNONIAM. QVORVM. NOMINA. SVBSCRIPTA. SVNT. IPSIS. LIBERIS. POSTERISQVE. EORVM. CIVITATEM. DEDIT. ET
CONVBIVM. CVM. VXORIBVS. QVAS. TVNC. HABVISSENT
CVM. EST. CIVITAS. IS. DATA. AVT. SI. QVI. CAELIBES. ESSENT
CVM. IIS. QVAS. POSTEA. DVXISSENT. DVMTAXAT. SINGVLI. SINGVLAS. NON. APRIL. CAESARE. AVG. DOMITIANO. CN. PEDIO. CASTO. COS. ILATORI. VENETI. F. CENTVRIONI. AMEZEIO. DESCRIPTVM. ET. RECOGNITVM.
EX. TABVLA. AENEA. QVAE. FIXA. EST. ROMAE. IN. CAPITOLIO. AD. ARAM. GENTIS. IVLIAE. DEFORAS. PODIO. SINISTERIORE. TAB. T. PAG. II. LOC. XXXXIIII.

Ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur.] *Vox Vitelly ineptè repetita, & inculcata, vt solet, ab interprete. Scribo eâ ejectâ*, peruertisse ipsum videntur.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM III. HISTOR. NOTÆ.

PAG. 235. IAM reſeratâ militiâ.] *Non ſperno: aptius tamen fortaſſe, certè clarius,* reſeratâ Italiâ. *Atque id Taciti ſiue Antonij concionantis mentem propius tangit.*

PAG. 236. T. Ampius Flauianus.] *Verum hoc nomen erui è libris, qui aut* Tampius *aut* Tumpius *præferunt, cohæſu ſcilicet notæ. Ampia gens inter Romanas nota. Vulgò Appium hîc legas, falsò: quia non vni duplex prænomen eſſe potuit.*

Ceterùm vt tranſmitteret in Italiam impunè.] *Clauſula corrupta, manca, nec ſcio an loco poſita. Farneſianus*: vt tranſmitteretur in Italiam impunem eo viſui foret ſcriptum Aponio Satium reuireſcere crederetur. *Nec aliter Vatic. niſi quod,* vſui: *& ſuprà* Satium, *adnotat*, Sotium. *Ficulnum auxilium: certè mihi, qui ſine libris non enato ex hac vacunâ.*

Quæſitum inde quæ bello ſedes legeretur. Verona potior viſa.] *Variè olim peccatum in libris: ſæpe etiam in tranſpoſitu foliorum aut traiectu. Quod hîc factum mihi liquet.*

Mira in Tacito & fœda tranſpoſitio. *Quomodo autem id alij Critici non aduertêre ante me? mirum. Nam hiſtoriam ſaltem lege non ignauè: videbis, imò tanges. En, hic deliberatur de ſede belli in Italiâ, & Verona eligitur. Atqui nondum in Italiam copiæ vllæ tranſmiſſæ. Paginâ demum ſequenti narratur,* Antonio rapienti partem equitum ad inuadendam Italiam Arrius Varus comes fuiſſe, & Aquileiam & proxima quæque occupaſſe. *Veronámne igitur venire potuerunt, à tergo his relictis? Sed & tota narratio, incompoſita, diſſona. cui verum veterémque ordinem dare, haud noſtrum: in meliorem tamen paullò aptiorémque ſic redigi cenſeam.*

Aliqua concinnatio. CETERVM vt tranſmitteret in Italiam impunè & eo vſui foret, ſcriptum Aponio, & vnà cum Mœſico exercitu celeraret. Ac ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazygum in commilitium adſciti; plebem quoque & vim equitum quâ ſolâ valent offerebant. remiſſum id munus ne inter diſcordias externa molirentur, ac maiore ex diuerſo mercede ius faſque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueuorum, quibus vetus obſequium erga Rom. & gens fidei commiſſæ patientior. oppoſita in latus auxilia, infeſtâ Rætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum alâ Taurianâ & VIII. cohortibus ac Noricorum iuuentute ad occupandam ripam Æni fluminis quod Rætos Noricoſque interfluit, miſſus, nec illis aut his prœlium tentantibus fortuna partium alibi tranſacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum rapienti comes fuit Arrius Varus, ſtrenuus bello, quam gloriam & dux Corbulo & proſperæ in Armeniâ res addiderant. Idem ſecretis apud Neronem ſermonibus ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde infami gratiâ primumpilum adepto, læta ad præſens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini, lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præſidium aduerſus claſſem Rauennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateſte partibus adiunxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen ad Forum Alieni ponte iuncto conſediſſe. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. nam id quoq. nuntiabatur. Luce primâ inermes pleroſque oppreſſere. Prædictum vt paucis interfectis ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui ſe ſtatim dederent. plures abrupto ponte inſtanti hoſti viam abſtulerunt. Vulgata victoria poſt principia belli ſecundum Flauianos, duæ legiones ſeptima Galbiana, Tertiadecima Gemina cum Vedio Aquilâ legato Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem ſumti, & Minutius Iuſtus præf. caſtrorum leg. VII. quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, ſubtractus militum iræ, ad Veſpaſianum miſſus eſt. Deſiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur, poſtquam Galbæ imagines diſcordiâ temporum ſubuerſas in omnibus municipiis recoli iuſſit Antonius, decorum pro cauſsâ ratus ſi placere Galbæ principatum partes præſumerent. Quæſitum inde quæ ſedes bello legeretur. Verona potior viſa patentibus circùm campis ad pugnam equeſtrem quâ prævalebant: ſimul coloniam copiis validam auferre Vitellio in rem famamque videbatur. Poſſeſſa ipſo tranſitu Vicentia: quod per ſe parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illîc

illîc Cæcinam genitum,& patriam hoſtium duci ereptam. In Veronenſibus pretium fuit: exemplo opibuſque partes iuuêre. Et interceptus exercitus per Rætiam Iuliaſque Alpes. ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obſepſerat. Quæ ignara Veſpaſiano aut vetita. quippe Aquileiæ ſiſti bellum, exſpectarique Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio conſilium, quando Ægyptus, clauſtra annonæ, vectigalia opulentiſſimarum prouinciarum obtinerentur, poſſe Vitellij exercitum egeſtate ſtipendij frumentique ad deditionem ſubigi. Eadem Mucianus crebris epiſtolis monebat, incruentam & ſine luctu victoriam & alia huiuſcemodi prætexendo, ſed gloriæ auidus atque omne belli decus ſibi retinens. Ceterùm ex inſtantibus terrarum ſpaciis conſilia poſt res afferebantur. Igitur repentino incurſu Antonius ſtationes hoſtium irrupit, tentatiſque leui prœlio animis, ex æquo diſceſſum. Mox Cæcina inter Hoſtiliam vicum Veronenſium & paludes Tartari fluminis caſtra permuniit, tutus loco cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. Quòd ſi affuiſſet fides, aut opprimi vniuerſis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum coniuncto Mœſico exercitu potuêre, aut retroactæ deſertâ Italiâ turpem fugam conſciuiſſent. Sed Cæcina per varias moras prima hoſtibus vendidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epiſtolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione VII. Claudianâ aduenit. Legioni tribunus Vipſanius Meſſalla præerat, claris maioribus, egregius ipſe, & qui ad id bellum ſolus artes bonas attuliſſet. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) miſit epiſtolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incuſans. Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Veſpaſianum contumeliâ. Nihil prorſus quod aut corrumperet hoſtem, aut terreret. Flauianarum partium duces omiſsâ prioris fortunæ defenſione, pro Veſpaſiano magnificè, pro cauſsâ fidenter, de exitu ſecuri, in Vitellium vt inimici. Facta Tribunis & Centurionibus retinendi quæ Vitellius indulſiſſet, ſpes: atque ipſum Cæcinam non obſcurè ad tranſitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epiſtolæ addidêre fiduciam,&c. *eo ordine quo deinceps vulgati.*

Vicentia.] *Vicetiam appellant Plinij meliores libri,& Strabo* Οὐϊκέτιαν. *Etiam lapis:* Vicetia non Vincentia.

INTER
ATESTINOS
ET
VEICETINOS
FINES. TERMINOSQ.
POSVIT.

Et interceptus exercitus per Rætiam Iuliáſque.] *Vatic. & Farneſ*: intertectus exercitus Retiam Iuliaſque. *Ego ne hæc quidem integra puto aut ſatis compoſita. Legam tamen*: interiectus exercitus Ræticas Iuliaſque Alpes, ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obſepſerat.

Vipſanius Meſſalla, qui ſolus ad id bellum bonas artes attuliſſet.] *Eſt ipſe, cui partes ſermonis præcipuæ tribuuntur in libello De cauſsis corruptæ eloquentiæ. Amicum Tacito fuiſſe, ex elogiis his ſatis conſtat.* Meſſalla vir inſignis.

Pro cauſsâ fidenter, de exitu ſecuri.] *Manuſcripti*, de exercitu. *Quod edidi, magis placet.*

Et gens fidei commiſſæ patientior.] *Mei codices*, commiſſior, patientior. *An*, fide cognitior? *an impar medicina noſtra huic vulneri? Palmerius legit*: fidei commiſſior: patenti orâ, oppoſita in latus auxilia. *neſcio an fauente Æſculapio.* PAG. 237.

Cum alâ Taurianâ.] *Itáne? atqui ala Tauriana ſiue Taurina, adiuncta legioni Italicæ in Vitellij partibus erat: nec de transfugio aut diſceſſu eius vſquam didicimus. Vt iuſta cauſſa ſit, cur Vaticanam lectionem recipiam,* Alâ Aurianâ. *Nomina enim ferè equitum alis, à præfectis: Taurianæ, Frontonianæ, Valeriæ, Silanæ, Aurianæ. & hæc ipſa Auriana perſeuerauit ad labens imperium, legáſque in Notitiâ imperij Sub diſpoſitione Ducis Armeniæ*: Ala Auriana, Daſcuſæ. Ala Auriana.

Nec illis aut his.] *Non rectè editum*, nunc illis.

Arrius Varus ſtrenuus bello, quàm gloriam ei dux Corbulo, *&c.*] *Locus quem fœdatum arbitror non vanè. Nam ſcripti mei*, Strenuus bello magis quàm gloriâ. & dux Corbulo. *Diuinabam olim*, ſtrenuus bello, quàm gloriâ: ei dux Corbulo & proſperæ in Armeniâ res. *omiſsâ voce*, addiderant, *quam additam cenſebam à gloſſographo ſententiæ fulciendæ. Genus quidem hoc loquendi, per Tacito crebrum. Annali* IV. Agrippa claris maioribus, quàm vetuſtis. *Annal.* I. Pacem quàm bellum probabam: *& ſæpius. Plautus ipſe non refugit, Rudente*: Phraſis priſca notata.

Eò tacent

Eo tacent, quia tacita bona est mulier semper, quàm loquens.

Iterum Menæchmus:

Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam.

Nec quidquam in his mutandum. intellegitur enim, magis, potiùs: vti Græcis crebrò τὸ μᾶλλον.

Iterum Plautus:

Certum est moriri, quàm hunc pati lenonem in me grassari.

Liuius: Multiplex quàm pro numero damnum est. *Labienus*: Consistes ægrè, & quàm descendas, decides. *Curtius lib.* VII. Nec me ars mea, quàm beniuolentia perturbat. *Noto pluribus, vt illustrem genus dicendi quod obscurum visum multis & in Tacito durum. At de loco hoc ipso, nunc quidem hæreo. Parùm aptæ sententiæ videtur*, strenuus gloriâ: *nec antithesis clara. Rodolphus adnotarat in suo codice*, strenuus bello magis quàm bonus. *Certè valdè mihi placeat legi*, strenuus bello, quàm bonus. gloriam ei dux Corbulo, *&c. Et vereor vti Rodolphus in libro aliquo reppererit, non ausus sequi.*

Hîc coniectura.

Occupantes Aquileiæ proxima quæque.] *Budensis codex & Romana editio*, occupatâ Aquileiâ, in proxima quæque. *Haud displicet. possit & legi*, in proximo quoque.

Alam cui Scribonianæ nomen.] *Aliquot libri*, Sebonianæ.

Vulgatâ victoriâ post principia belli.] *Abest particula*, post, *à Budensi: eóque Rhenanus*, principio belli, *rescribit, me fauente.*

Adductus, quâ significatione.

Minutius Iustus, quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ.] *Sperno illud*, audaciùs: *nec proterno militi vmquam ea in duce displicuerit, sed rigor potiùs & seueritas. Itaque benè Vaticanus*, adductiùs: *cui verbo ea vis. Tacitus lib.* XIV. *Annal.* Pluribus sermonibus, modò familiaritate iuuenili Nero, & rursus adductiùs, quasi seria consociaret. *Idem* XIV. *Annal.* Adductum quasi & virile seruitium. *ita enim ibi malo cum codice Budensi, quàm* Addictum. *Suetonius sensu simili Tiberium inceßisse scripsit*, vultu adducto, plerumque tacitum: *id est, graui, serio, & seuero. Ita Seneca* vultum adducere in tristitiâ *vsurpat: & Capitolinus de Ælio Vero scribit*, fuisse fronte in supercilia adductâ venerabilem. *Caussa aperta huic significationi, à gestu. Qui enim alacres, comes, fronte etiam ferè sunt exporrectâ & diffusâ: qui tristes, seueri, eâdem contractâ & adductâ. Non aliâmente Propertius subductum vultum pro graui dixit:*

Nunc volo subducto grauior subducere vultu.

Decorum pro caussâ ratus, si placeret Galbæ principatus. & partes præsumpsêre.] *Malè diducta sententia & scripta. Puto*: si placere Galbæ principatum & partes, præsumpsissent. *Putauit, inquit, Antonius è re futurum, si homines animo præsumerent, Galbæ principatum & optimatum partes Vespasiano placere.*

Et vt proditionis ira militum in Flauianum incubuit.] *Vocem sententia flagitat. & puto deesse, Auctorem, Compertum, aut tale. Itaque scribam*, vt proditionis auctorem, ira militum, *&c.*

PAG. 238. Cornelium Tuscum.] *Lege*, Fuscum. *Ille est qui superiore libro nominatur.* Sed Cornelius Fuscus procurator (*Dalmatiæ*) aderat vigens ætate, claris natalibus. *Et hac in bello ciuili operâ, nisi fallor, benè penitus in Vespasiani domum insinuauit: & à Domitiano præfectus prætorio factus. Periit in Dacis, infelici pugnâ. Suetonius Domit. cap.* VI. *Dio, Victor. Iuuenalis de eodem:*

Cornelius Fuscus.

Cæsus in Dacis

Et qui vulturibus seruabat viscera Dacis.

Secreta castrorum.] *Principia ipsa, quia hæc seiuncta à tabernaculis & tentoriis militum. Ideò Statius vocauit,* —consilij penetrale, domumque verendam Signorum.

Arx alicuius rei, pro Firmamento.

Transfugisse classem, arcem commeatuum.] *Benè emendauit iam olim in Antiquis. Præter exempla eius sermonis, quæ tunc adduxi: velim addi nouitium à Liuio, lib.* III. *qui Castellum etiam in hac metaphorâ ponit*: Respicerent tribunal homines, castellum omnium scelerum.

Vbi totis castris in famâ proditio.] *Alij libri*, infamia prodita. *nec sperno. Ita narrat, vt statim mouisse miles se videatur. At Egesippus* (*quem suadeo in totâ hâc historiâ legas*) *lib.* IV. *cap.* XXX. *noctem interponit: & manè demum* surgentes, euaginatis gladiis insiluisse super Cæcinam *facit.*

Repugnat Tacito Egesippus.

PAG. 239. Etiam militibus principem auferre.] *Cum Ferreto omninò lego*, etiam milites auferre.

Fortè victi aut perinde rebus prosperis.] *Rodolphus*, victuri. *Mentem video: & tamen subuereor vt parùm plena ista, & huic narrationi quædam desint.*

PAG. 240 Anceps belli fortuna.] *Farnes.* prælij. *quod verius. Aliud enim bellum propriè, aliud prælium.*

Non si pateant portæ, nisi exploratò, nisi die, intrandum.] *Rodolphi lectio valdè mihi*

mihi arridet, neſcio an à libris: non ſi pateant portæ, non die, niſi exploratò intrandum.

Hoſtem poſterâ die profligare ac proruere ratio fuit.] *Notaui in Antiquis lib.* II. *cap.* XVI. *videri inducta voce legend.* ac proruere fuit, *id eſt, licuit. Sed vereor vt ego quoque interdum (cur negem aut purgem communem Criticorum hanc noxam?) inter ſectores, non medicos. Nunc ſanè vocem eam tolero.*

Quartædecimæ legionis balliſta.] *Quî poteſt? Nam quartadecima legio pro Othone ſteterat, & poſt Bedriacenſe prælium ſtatim à Vitellio in Britanniam remiſſa. Sed nec mentio eius in hac pugnâ, imò bello. Reponam fidenter,* quintædecimæ, *quæ inter Vitellianas paullò antè cenſa.* PAG. 241. Quartadecima legio amota.

Hinc maiores equorum virorúmque vmbræ, & falſo vt in corpora ictu, tela hoſtium citrà cadebant.] *Ita è libris reſtituimus. nec ſentĕtiam difficile capi, è ſimilibus auctorum locis. Nam hæc fraus ſiue error aliàs quoque obiectus hoſti. Plutarchus in Pugnâ Pompeij cum Mithridate*: ἐπῆσαν μὲν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες. πεπισμένοις δὲ τοῖς τὰς δύσεις τῆς φωτὸς, αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν φερόμεναι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλον, ἐ δυναμένοις τὸ διάστημα σωιδεῖν ἀκριβῶς: ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν ἤδη γεγονότων, τὰς ὕσσους ἀφέντες μάτην, ἐδὲ ὀς ἐφίκοντο. *Id eſt:* Aggreſſi eos Romani ſunt, Lunam à tergo habentes. quâ inclinante in occaſum, vmbræ corporum anteriùs productæ hoſtibus incurrebant, qui parùm exactè interuallum hac cauſsâ diſcernere potuerunt. ſed tanquam iam in manibus & intra tela eſſent, haſtis temerè emiſſis, neminem attigerunt. *Florus paullo aliter narrat, nec rem cepiſſe viſus eſt, de illaipsâ pugnâ:* Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus. quippe quaſi commilitans, cùm à tergo hoſtibus, à facie Romanis ſe præbuiſſet: Pontici per errorem, longiùs cadentes vmbras ſuas, quaſi hoſtium corpora petebant. *Si tamen ea lectio recta, nec interpolata ab imperitis. Nam certè Oroſius etiam & Frontinus, Romanis in hac pugnâ Lunam fuiſſe à tergo fatentur: & Dio clarè,* κατόπιν. *Itaque emendem in Floro*: cùm à tergo Romanis, à facie hoſtibus ſe præbuiſſet: Pontici per errorem longiùs cadentes vmbras (*voculam illam,* ſuas, *expungimus*) quaſi hoſtium corpora petebant. *Sanè ratio ipſa ita vult. nec tam bardum ego Florum vnquam cenſeam, vt hoc non ceperit.* Per Lunam error in prœliis. Flori mira ſcriptio: Fortaſſis emẽdatio.

Cur rari ſumpſiſſent arma.] *Ex hiſtoriâ & ſententiâ,* cur reſumpſiſſent. *Nam Pannonici ſemel victi, arma tamen iterùm ſumpſerant.*

Orientem Solem (ita in Syriâ mos eſt) Tertiani ſalutauêre.] *Nam hæc legio è Syriâ deducta, in quâ ſub Corbulone militauerat. At de more ipſo, Herodianus lib.* IV. *de Parthis, qui pugnam inituri orto iam Sole*: ἀσπασάμενοι δὲ τὸν ἥλιον, *inquit,* ὡς ἔθος αὐτοῖς, οἱ βάρβαροι μεγίστῃ κλάγγῃ βοήσαντες ἐπέδραμον τοῖς Ρωμαίοις. *Sed obſeruo amplius: non ſolùm Syros aut Orientales Soli cultum hunc detuliſſe, ſed gentium pleraſque. Plato lib.* X. *De legib.* Ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων, προσκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων. Oriente Sole & Lunâ, iiſdemque occidentibus, in terram inclinationes & adorationes ſunt, Græcorum omniumque Barbarorum. *Ipſis Romanis receptum, in precando verti ad Orientem. Hyginus, de Limitibus*: Antiqui architecti in Occidentem templa rectè ſpectare ſcripſerunt. Poſteà placuit omnem religionem eò conuertere, ex quâ parte cæli terra illuminabatur. *Iſidorus lib.* XV. *templa ita ſtructa ait,* vt qui conſuleret ac deprecaretur, rectùm aſpiceret Orientem. *Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodoſium*: Nam vt diuinis rebus operantes, in eam cæli plagam ora conuertimus, à quâ lucis exordium eſt. *Nec Chriſtiani abhorruerunt. Tertullianus Apologet. cap.* XVI. Alij planè humaniùs & veriſimiliùs, Solem credunt deum noſtrum. Suſpicio inde, quòd innotuerit nos ad Orientis regionem precari. Sed plerique veſtrûm, adfectatione aliquando & cæleſtia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis. Mos ſalutandi ſolem. Gentes pleræq. Solẽ adorant.

Illic ſigna armáque veſtra ſunt, & mors victis. Nam ignominiam conſumpſiſtis.] *Aſſidet acuto huic dicto illud Curtianum, libro* VI. Scit eos qui miſericordiam conſumpſerunt, ampliùs ſperare non poſſe. Curtianum dictum.

Vagus inde conſilio ducis ſubditus rumor.] *Romanus codex,* vagus inde, an conſilio. *quod valdè amplector. Ambigit videlicet, fortuitu natus inter milites is rumor, an arte ducis ſparſus.*

Contraheret diducerétve.] *Sententia & ἀντίθεσις ſic viſa poſtulare. vulgò,* ducerétve.

Multâ cum ſtrage inceſſerat contatio.] *Quomodo* contatio? *imò ardor vbique & feruens opus. Scribam,* tentatio. PAG. 242.

Completur cæde, quantum inter caſtra muróſque vacui fuit.] *Quis verò numerus cæſorum in his prælijs? Tacuit noſter, expreſſit Egeſippus.* Exſtincta triginta millia & ducenti viri de exercitu Vitellij. Primuſque (id enim Antonio cognomentum erat) quattuor millia quingentos de Myſiacis militibus amiſit. Quot cæſi ad Cremonam.

Nomen atque imagines Vitellij amoliuntur.] *Nomen eius in Signis. Mos enim* PAG. 243.

Nomen Imp. in signis.

ille, vt Imperatoris sui nomen tum Vexillis inscriberent, tum Scutis. Quod etiam in liberâ rep. video factitatum. Dio de Crasso in Parthos mouente, lib. XL. σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἱστίοις ἐοικότων, καὶ φοινικᾶ γράμματα ἐπ' αὐτῶ φερὸς δήλωσιν τῶ τε στρατοῦ καὶ τῶ στρατηγοῦ σφῶν τὸ ἀυθεκάτερος ἔχόντων. Signum vnum, ex iis quæ magna sunt & velorum similia, & puniceas litteras inscriptas habent ad indicium exercitus & Imperatoris sui faciendum. *Thebaïdis scriptor etiam Græcis attribuit, sed mentem habens in militiâ Romanâ:*

——aureâ clarum notâ
Nomen ducum vexilla præscriptum ferunt.

facítque litteras aureas, quas Dio puniceas. Huc Suetonij illud pertinet, Vespas. cap. VI. Nomen eius vexillis omnibus sine morâ inscripserunt. *Item Prudentij, de Constantino:*

CHRISTVS purpureum, gemmato textus in auro
Signabat LABARVM, CLYPEORVM. insignia CHRISTVS
Scripserat.

Etiam in scutis

Qui benè addit de Clypeis, siue Scutis. nam & illîc, vt dixi, inscribebant. Quinctilianus, pro Milite: Inscriptum in scuto C. Marij nomen. *Dio* XLII. *Marcellum ait,* nomen Pompeij cùm id scutis suis milites inscriberent, deleſſe. *vti scilicet fautorem se Cæsari ostenderet. Idem lib.* L. *notat, Romanos milites* Cleopatræ nomen scutis inscripsisse, *quasi Imperatoris. D. Ambrosius (siue quis alius ille scriptor) ad hunc ritum respexit Oratione funebri de Valentiniano:* Valentinianus habens in se imaginem Christi. Nec iniuriam putaueris. charactere Domini inscribuntur & seruuli, & nomine Imperatoris signantur milites. *nisi tamen ad puncturas & stigmata militum hoc refers: quod non sperno.*

Ambrosij locus ambiguus.

Turnebi coniectura spreta.

Viles ad prædam, in ludibrium trahebant.] *Turnebo ne accedamus rescribenti,* miles ad prædam. *Taciti enimuerò mens, eosipsos qui aut ætate aut imbecillitate non erant vllius æris, raptos tamen per sæuitiam & ad illusum. Curtius non absimiliter in direptione Persepolis:* Neque auaritia solùm, sed etiam crudelitas in captâ vrbe grassata est. auro argentoque onusti, vilia captiuorum corpora trucidabant.

Ti. Sempronio.] *Id est, Tiberio. Malè enim vulgò,* Tito: *ex Liuio, & Fastis.*

PAG. 244. Siqua alia vis per Alpes rueret.] *A Beato hoc est. antea,* irrueret. *Legam,* ingrueret.

Antonius pudore flagitij.] *Ita mei libri. Budensis,* pistore. *vulgati pessimè,* post rem flagitij.

Reposita templa foráque, magnificentiâ municipum.] *Placet magis quod in Rom. codice est,* munificentiâ.

In ore agere.

Non in ore vulgi agere.] *Vera nostra coniectura. Nam in libris omnibus,* more vulgi. *quod sanè haud conuenit. At in ore agere, est Latinis coràm & in conspectu esse, sese offerre. Sallustianum est, & ab eo penu Tacito promptum. In oratione Cottæ ad Quirites:* A primâ adolescentiâ, in ore vestro, priuatus & in magistratibus egi. *Fragmento alio:* In ore agens gentibus, populo, ciuitati. *Tacitus iterùm hoc libro:* Iulianus ad L. Vitellium perductus, verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. *Dicendi hoc genus restituendum Plinio censeo in Panegyrico:* Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina, ex tenebris oblivionis, indulgentiâ Cæsaris. *Et lego:* Sunt in ore hominum, & in ore famæ.

Plinius correctus.

P. Sabinum prætorij præf.] *Publij prænomen hîc & infrà tributum huic Sabino adsensu magno librorum. Quæ ratio aut mens igitur Onufrij, negantis id prænomen receptum vmquam in Flauiâ gente?*

Onufrij alucinatio.

PAG. 245. Nobili gaudio Blæsum visendo.] *Nescio an* notabili gaudio.

Gallias & Germaniæ gentes.] *Vocem aptè inserit Vatic. codex:* Gallias & exercitus & Germ. gentes.

Simul ceterorum fides metu intacta.] *Mihi hæc non integra: etsi scio quam sententiam ex ius Ferretus extorqueat. sed verè extorqueat. Palmerius legebat,* metu intuta: *auxilio vano.*

Sæuitiâ maris, aut aduersante vento.] *Romana editio,* segnitiâ maris: *quod auribus meis blandiebatur, vix sententiæ.*

PAG. 246. Regreditur maturè: ceteríque remanere & in verba Vespasiani adigi volentibus fuit.] *Priora lego:* regreditur. Maturo ceteríque. *Intellegit enim Marium Maturum procuratorem Alpium, qui discessu Valentis velut exsolutus, transiit in Flauianas partes. Posteriora rectè olim Rhenanus emendauit, cùm vulgò esset,* volentibus liberum fuit, *insiticiâ voce: aut, vt in quibusdam,* auctor fuit. *Qui scilicet glossographi ignorarunt genus dicendi à fonte Græco: quod peritum illum sagacémque Germanum non fugit. Ingenij enim & industriæ laudem Rhenano libens do: & scio inter primroes eum suæ gentis. At carpsi olim liberiùs. Non ego, sed ætas. (etsi reuerâ multa in Rhenani iudiciis, quæ probet nemo Iudex è Selectis.) Nunc abiit ille feruor:*

Rhenani laus.

Cæloris mei excusatio.

& obtendere manum ad magnorum virorum culpas posſim, quàm diducere & explicare. Reuerâ autem quantula hæc ſunt, de quibus litigamus? litteræ, ſyllabæ, voculæ. Ridere mihi lubet, cùm virorum grauium & grandium velitationes; imò pugnas video in his nugis. & metuo vt excitent me ad alteram Satyram. Nunc cum Ariſtophane ſatis mihi inclamaſſe: Ineptiæ Criticæ.

——Λοιδορεῖσθ' δ' ἐ πρέπει
Ἀνδρας ποιητὰς ὥσπερ ἀρτοπωλίδας.

Auxerat potentiam.] *Fallor, aut Tacitus ſcripſit*, potentia. *Quis enim aliâs iſte qui auxit? At genus illud dicendi perelegans, Auxit potentia, id eſt, Aucta eſt, ſignificatione occultâ quadam patiendi. Cato in hoc ipſo verbo*: Eodem nomine complures ex agris acceſſitauere. eô res eorum auxit. *Velleius Sedandi verbum ſic vſurpat*: Poſtquam tempeſtas ſedauit, Adherbal taurum immolat. *Plautus Leniendi*: Auxit, pro Auctus eſt.

Dum hæ conſileſcunt turbæ atque iræ leniunt.

Et plures eiuſmodi Latinæ linguæ delicias guſtare tibi fas apud Agellium lib. XIIX. *cap.* XII. *Non diſſimile, quod in Thucydideo charactere obſeruat Dionyſius: ſæpe τὰ παθητικὰ ῥήματα, δρασήρια: τὰ δὲ δρασήρια, παθητικὰ eſſe.*

Cameras vocant.] *Noſtrâſne hæc vox? certè etiam hodie Cubilia tecta & clauſa Cameras vocamus. & ab eâ ſimilitudine priſci, opinor, has naues. Strabo in deſcribendâ Boſporianâ orâ: ἀκάτια ἔχουσι λεπτὰ, σεσὰ, καὶ κῶφα, ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ εἴκοσι δεχόμενα. Καλοῦσι δὲ αὐτὰ οἱ Ἕλληνες καμάρας. Vbi à gloſſula fortaſſe illæ voces, οἱ Ἕλληνες.* PAG. 247 Cameræ. Germanica vox.

Aduertit ea res Veſpaſiani animum.] *Scribas*, ea res Veſpaſianum, *voce ſequenti inductâ, breuius & verius. Ita loquitur Annal.* II. Octo aquilæ petere ſiluas & intrare viſæ, aduertêre imperatorem.

Sedocheſorum regis.] *Vatic.* Sedothezorum. *Rom.* Sedotoſorum. *Nullum hunc populum ego natum ſcio.*

In regione bello attritâ.] *Malè enim omnibus libris*, in legione.

Clauarium, donatiui nomen eſt.] *Quod prætextum & originem habuit, quaſi ad militares claues. de quibus res iam nota. Simili formâ Vnguentarium Plinius dixit, lib.* II. *Epiſt.* XI. Clauarium.

Præterea acceperat ſeſtertiûm decem millia, fœdiſſimo quidem titulo, nomine Vnguentarij: *donationem ſcilicet à prouincialibus factam in Legatum, ad vnguenta. Sic in Suetony Veſpaſiano, cap.* VIII. Claſſiarij petunt, conſtitui aliquid ſibi calcearij nomine. Vnguentariũ.

Prælio quo apud Ianiculum aduerſum Cinnam pugnatum eſt.] *Cum Tacito aut Siſennâ potius conſentit Liuius epitomâ* LXXIX. *& alterum militem in Pompey exercitu ſtatuit, alterum Cinnæ. At Valerius lib.* V. *pro Cinnâ Sertorium ſubſtituit, ſuóne an correctorum lapſu? Bello Actiaco etiam idem euenisſe, commemorat Epigramma vetus: quod vulgatum magno Scaligero debemus*: PAG. 248. Valerij à Tacito & Liuio diſſenſus.

Mæuius à caſtris miles melioribus auſus
Hoſtilem ſaltu præcipitare ratem
In damnum felix, & victor vt impius eſſet
Neſcius occiſo fratre ſuperbus erat.
Dum legit exuuias hoſtiliaque arma reuellit,
Fraternos vultus oraque nota videt.
Ille ferox. quid lenta manus nunc denique ceſſes?
Iuſtius hoſte tibi qui moriatur adeſt.
Fraternam res nulla poteſt defendere cædem,
Mors tua ſola poteſt, morte leuanda tuâ eſt.
Viximus aduerſis, iaciamus partibus iſdem,
Dixit & in dubio eſt vtrius enſe cadat.
Enſe meo moriar maculato cæde nefandâ?
Cui moreris, ferrum quo moriare, dabit.
Dixit & in fratrem fraterno concidit enſe,
Victorem & victum condidit vna manus.

Frater fratrem, & ſe mox interficit.

Et certiora de Muciano ſperabantur.] *Magis aptius*, rectiora. *Antonij vitiorum, inquit, iam pertæſum erat: & meliora de Muciano ſperabantur, ſi adueniſſet.*

Muciano volentia ſcripsêre.] *Ita libri. Salluſtianum videtur*: Pompeius multis ſuſpicionibus volentia plebi facturus habebatur. *Beatus tamen* volenti *maluit.* Volentia, pro Grata.

Qui Mæuaniam inſederat.] *Vocula addita è libris.* PAG. 249

Nube atrâ diem obtenderent.] *Benè ita libri, non* obtunderent, *vt viſum Beato. Quibuſdam ſcriptum*, nube radium obtenderent. *vitiosè.*

Profugus altaribus taurus, longè, nec vbi feriri hoſtias mos eſt, confoſſus.]

Hostia fugiés, triste. *Præiuit ad emendationem hanc Vatic. qui refert,* longè necui feriri. *Nam alij libri hîc mutili. Ominosum verò antiquitus, si hostia fugisset, nec suo loco id est ante aram cæsa fuisset. Festus:* Et piaculi res. Piacularia appellabant, quæ sacrificantibus tristia portendebant, cùm aut hostia ab arâ profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis quàm oporteret, ceciderisset. *Plinius:* Notatum est vitulos, ad aras humeris hominis allatos, non fere litare: sicut nec claudicante, nec alienâ hostiâ deos placari, nec trahente se ab aris.

Arcuêre eos intimi.] *Verè. non* arguêre.

Iulianus gladiatorum dux. Gladiatores, quibus Iulianus præerat.] *Mirum, ni ille ipse Iulianus, qui Plinio* curasse *dicitur* munus gladiatorium Neronis, *lib.* XXXVII. *cap.* III.

PAG. 250. Victoriam consiliis & ratione perfici.] *Vulgati*, proficisci *scripti*, profici. *ex quo nobis* perfici *visum facere.*

PAG. 251. Ludicro Iuuenalium sub Nerone.] *Hoc malui, quàm quod vulgo est* Iuuenum.

Vt ad prælium intentus armatúsque.] *Codex regius*, ornatusque. *quod germanum est. Loquebantur enim ita etiam in armis. Vnde & gladiatorum ornamenta. Tacitus lib.* V. Ornatus, de milite. pauci ornati militariter. *Liuius lib.* IX. Diemque iis quâ equis armisque instructi ornatique adessent, edicit.

Correctus Tacitus. Vitellius de numero seruorum, electione lictorum loqui.] *Quorsum lictores? Si enim priuatum seriò indueret, nihil iis opus. Scribendum omnino* litorum. *Secessum videlicet aliquem amœnum & maritimum adtribui sibi Vitellius volebat, velut ad otium. Itaque in oratione aduersariâ mox amicorum, respondetur huic parti:* Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. *Suetonium ego in hac voce paullò grauiùs & obscuriùs corruptum restituo, Tiber. cap.* LXXII. Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret. *Cui enim rei lictor hîc in triclinio? aut ex quo ritu? Beroaldus & priscæ editiones*, vt stans in medio. *Legam & rescribam totum locum:* aut stans in medio triclinio, aut stans in litore, singulos, *&c. siue relegatâ alterâ voce breuius*, aut stans in medio triclinio, aut è litore. *Temerè enim repetita videtur à librario. Sententia autem liquida & pura, Tiberium Capreis dissimulando morbo stantem valedixisse comiter singulis, siue in triclinio, siue in ipso litore. Nam modica ea insula, & amici plerique diuersabantur, ut opinor, in oppositâ Italiæ terrâ.*

Et Suetonius. Vigilum cohortes.] *Quas Principe Augusto institutas, Dio scribit libro* LV. *idque refert in annum Vrbis* DCCLIX. *Idem Paulus tradidit libro proprio De officio Præfecti vigilum, vt vides in Pandectis. Appiano tamen quid fiet, qui in Triumuiratu Vigiles repperit, & institutos vult, Pompeio in Siciliâ victo? id esset, triginta pænè ante Dionis traditionem annis. Scribit lib.* V. *Ciuil.* Sabinum præfectum à Cæsare ad turbas & latrocinia in vrbe atque Italiâ comprimenda: καὶ ἐξ ἐκείνου (*addit*) φασὶ συστῆναι τὸ τῶν στρατείας τῆς νυκτοφυλάκων ἔθος τε καὶ εἶδος. Vigilum cohortes quando institutæ. Atque ex eo tempore aiunt mansisse nocturnorum Vigilum morem & formam. *Benè*, aiunt: *nam si tu Appiane, nimis erras.* Error Appiani. *Sparteolos hos milites vocare interpres Iuuenalis videtur, Sat.* XIV. *in illud:* Dispositis prædiues hamis. Per translationem, *inquit*, disciplinæ militaris Sparteolorum Romæ, quorum cohortes in tutelam vrbis, cum hamis & cum aquâ vigilias curare consueuerunt vicinis. Sparteoli. *Nihil lêgi, nec scio. hoc vnum, corrigendum in fine huius Scholij*, curare consueuerunt vicibus. Scholiastes correctus.

Inualidus senectâ.] *Vocem Rodolphus addit*, senectâ sensuque. *valdè appositè, modò è libris.*

Offensarum operta metuebantur.] *Ita Farnesianus, probâ & solemni Tacito dictione. Alij*, opera.

PAG. 252. Ne victos quidem laturos.] *Varia emendatio vel crux potiùs adhibita huic loco. Vertranius legit*, ne victor quidem laturus. *Beatus:* Ne victum quidem laturus. *Mihi sana lectio est, sana sententia. Si Vespasianus, inquiebant, tam alto animo est vt rectis oculis æmulum quondam imperij possit adspicere: tamen id istæ ipsæ victæ partes ferent numquam. qui miseratione olim Principis, ad vltionem & res nouas accingentur. Atque huic sententiæ aptè subnexum*, Ita periculum ex misericordiâ. Retenta vulgata lectio.

Non securitatem, nisi exstincto æmulatu rediturum.] *Censeo nos aptè restituisse: etsi in libris*, æmulatore rediturum. *Budensis aliquid iuuit, qui* æmulatore daturum *præferebat. Tacitus alibi:* & ne æmulatus in vrbe ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur.

Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret.] *Postrema ea verba*, cùm Vit. col. Cl. foret, *glossulam sapere videantur, ad subsequentia verba*, Quin vt censuram patris. *Fero tamen.*

Vt tot egregiæ domus honores deceret.] *Rectè: & capio. In Romanâ tamen editione* honores degeret. *ex quâ (siquid mutandum est) fecerim*, tegeret. *Rodolphus enim longiùs abire à scripto videtur, qui reponit*, negligeret.

Insedi

Insedit milite, & quibusdam Senatorum equitúmque.] *Plerique libri voce insitâ*, insedit mixto milite è quibusdam. *Falsò. Sententia est, Militem aliquem vrbanum Sabinò fuisse, & præterea quosdam ex equite & senatu. Narratio ipsa Taciti addocet.*

In Capitolium acciuit.] *Priores duæ voces à glossographo fortasse. certè in Capitolium eos accitos, sine monitore vllo nimis clarum.* PAG. 253. Glosſula.

Erant antiquitus porticus in latere cliui.] *Dionysius libro* IV. Frons eius meridiem spectans, porticum habet cùm triplici columnarum ordine: in lateribus ordo duplex est. Porticus Capitolinæ.

Dextrâ subeuntibus.] *An*, dextræ subeuntibus?

Sustinentes fastigium Aquilæ.] *Græci etiam eâ mente ἀετὸν dicunt. Hesychius*: ἀετὸς, ὄροφος καὶ τὸ ὅπλον τῷ γέσῳ κυμάτιον. *Pausanias aliquoties vsurpat, vt libro* X. τὰ δὲ ἐν πλαισίοις ἀετοῖς, ὄφιν Ἄρτεμις, καὶ Λητὼ, καὶ Ἀπόλλων. *Libro* V. ὕψος μὲν δὴ αὐτοῦ τοῦδε ἐς τὸν ἀετὸν ἀνήκον εἴσιν οἱ ὀπτῶ πόδες καὶ ἑξήκοντα. *Nisi fallor, ista ipsæ aquilæ, γλύπτοδες Polluci dicuntur.* Aquilæ in ædificiis.

Neque Gálli captâ, temerare potuissent.] *Ita Farnesianus. melius certè, quàm*, tenere, *quod obtinuit. Pollutio enim ista ad locum sacrum refertur.*

Quo tantæ cladis pretio pro patriâ bellauimus?] *Æger malè locus: cui non ego medicus. Libri vocem inserunt*, pretio stetit pro patriâ. *Rodolphus iterum aliam*: pretio stetit, cùm pro patriâ. *Mihi coniecturæ quædam sub calamo: sed leues, & quas nebulæ cupho nemo emat.* PAG. 254 Depositus locus.

Cccxv. annorum spatio.] *Ratio temporum euincit scrib.* CCCCXXV. *Adi Fastos.*

Nec tamen dedicauit. hoc solùm felicitati eius negatum.] *Sullæ ipsius dictum hoc est, quò Tacitus alluſit. Plinius libro* VII. *cap.* XLIII. Hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quòd Capitolium non dedicauisset. Sullæ dictum.

Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæsarum opera, vsque ad Vitellium mansit.] *Fallit nos ergo, aut falsus ipse Dio, qui adseuerat inter alios honores datum Cæsari, vt nomen eius Capitolio inscriberetur, deleto Catuli: idque eum recepisse. Quod ex hoc loco omnino non potest.* Dionis lubrica alleueratio.

Immixtus, ignarúsque.] *Ita Vatic. quod germanum iudicaui, non*, ignoratusque. *Nouitas quædam in eâ voce est, quam Sallustio debet*: More humanæ cupidinis ignara vísundi. *id valet*, ignota. Ignarus, pro Ignotus.

Reliquas in litore captas.] *Couarruuiæ codex*, reliquæ in litore captæ. *quod verius.* PAG. 255.

Dum peractum bellum putant.] *Romanus*, patratum bellum. *probè.*

Pugnatum haut procul vrbe.] *Hispanus*, vrbem, *verè.* PAG. 256.

Vulneratur prætor Arulenus Rusticus.] *Haud aliunde lucem Plinio, siue Regulo potius dederis apud Plinium, lib.* I. *epist.* V. Rustici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò vt librum recitaret ederetque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam *Stoicorum simiam* appellat. Adiicit, *Vitellianâ cicatrice stigmosum.* Agnoscis Reguli eloquentiam. *Hoc cicatricis Vitellianæ conuicium, est à vulnere, quod nunc accepit.* Plinio facta lux.

Dirempta belli commercia.] *Quid clarius? Corrector tamen aduentat*, dirempta bellico commercia.

Exultabant, nullâ partium curâ.] *Voxinterjecta in priscis libris*, exsultabant. Fruebantur nullâ partium. *Quam, aut meo exemplo, eiiciendum est: aut flectendum, scribendúmque*, exsultabant, furebantque. PAG. 257.

Per auersam palatij partem.] *Roman.* portam. *quod præfero: aut potiùs vtráque voce spretâ*, per auersa palatij. *Sæpe ita noster loquitur. itémque Velleius*: Antonius per auersa castrorum, proruto vallo, receptus est.

Terret solitudo, & tacentes loci.] *Virgilius arcanum hunc naturæ nostræ motum pariter effert*:

Horror vbique animos, atque ipsa silentia terrent.

Præcipiti in occasum die.] *E Vatic. nam alij*, præcipitanti.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM IV. HISTOR. NOTÆ.

PAG.258. VBIQVE lamenta, conclamationes, & fortuna captæ vrbis.] *Non displicet Vertranij diuinatio*, forma captæ vrbis.

Præmissi Ariciam equites.] *Liber vnus*, Arriani equites. *quid? an Arrij Vari turmas intellegit? Non opinor. & magis est vt vera sit vulgata.*

PAG.259. Ceteri vultu, manuque, pauci quibus conspicua dignitas aut ingenium adulatione exercitum erat, compositis orationibus assentiebantur.] *Ratio assentiendi in Senatu, Voce aut Signo. Signo dupliciter, Pedibus aut manu. Pedum in discessione vsus; Manus etiam in sessione aut statione, cùm eâ exporrectâ significarent talem sententiam se approbare. Vopiscus in Aureliano*: Deinde aliis MANVS PORRIGENTIBVS, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus conditum est Senatusconsultum. *Seneca epistolâ* VIII. Non videor tibi plus prodesse, quàm si in Senatu candidato vocem & MANVM commodarem? *Isidorus hanc notam ad exercitum quoque transfert, libro* I. Mos est militaris, vt quoties consentiat exercitus, quia voce non potest, MANV promittat.

Manu adsentiri.

In Senatu.

In exercitu.

Prompsit sententiam, vt honorificam in bonum principem.] *Aut mihi mens, aut huic loco aliquid defit. Quid enim hîc in quo Heluidius offenderit? Sed nec ista ipsa sententiola integra: scripserítque Tacitus*, vt honorificam in bonum principem, ita adulationis expertem. *Certè membrum tale aliquod requiro. Rodolphus enim non explet, qui legit*: vt honorif. in bon. Principem, ita falsa aberant. *qui sententiam sequentem debilitat & enervat.*

Defectus notatus.

Heluidius Priscus regione Italiæ septimâ, Tarracinæ municipio.] *Locus nec bonus nec firmus, de firmissimo viro. Nam libris abest vox*, septimâ: *quam nos tamen inseruimus, sententiæ vtcumque fulciendæ, admonitionibus Vertranij & Ferreti. Scimus enim Italiam totam in* XI. *regiones diuisam ab Augusto. itaque cùm regionis hîc mentio*; εὔλογον, *aiunt, numerum eius à Cornelio expressum. Sed iure ambigo. primùm quia non Tacito, non aliis historicis vsurpatum, vt in opidi mentione regionem Italiæ adiungant. Et vt id in loco ignotiore fiat: quid opus in Tarracinâ, municipio tam vicino vrbi, tam noto? Denique libri etiam in illoipso verbo vacillant. Nam Vaticano est*, Tarentium municipio: *Farnes.* Tarentinæ: *priscis editionibus*, Tarentino. *Mirum verò, si libri omnes in opido toties iam antè sine errore vllo nominato, hîc demum offendant.*

Regiones Italiæ.

Non vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velaret, sed quò firmior aduersus fortuita remp. capesseret.] *Disce iuuentus, & vide verum finem quem Sapientiæ studiis proponas.*

Ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemptor, recti peruicax, constans aduersum metus.] *Magnæ laudes: & quæ iure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum perfamiliarem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim reperias in Dissertationibus Epicteti apud Arrianum: & Plinius etiam in Epistolis celebrat, plus vno loco. At tam illustre sidus (heu, quid speremus?) in tenebris pænè iacebat, absque vnâ hac Taciti face.*

Heluidius vir maior, quàm notior.

PAG.260. Erant quibus appetentior famæ videretur, quando etiam sapientibus.] *Verissimè: nec mutandum. Omnes adfectus facilius à Sapiente exuuntur, quàm hæc cupido: & in magnis viris* ——tu sola animum mentemque peruris Gloria.

Gloriolæ cupido innata optimis.

Plato ad hanc mentem aptissimè: τὸν κενοδοξίων, ὡς τελευταῖον χιτῶνα, ἡ ψυχὴ πέφυκε ἀποτίθεσθαι: cupidinem gloriæ, velut vltimam tunicam, anima solet deponere. *Et noster in Agricolâ*: Fama, cui sæpe etiam boni indulgent.

Galbæ principatu rediit.] *Vnde? Apolloniâ. Illic enim in exsilio egit: quod nos docet Scholiastes in Sat. Iuuenalis* IV. Eluidius Priscus, post damnationem soceri Pæti Thrasææ, interdictâ sibi Italiâ, Apolloniam concessit.

Heluidius Apolloniæ exsulauit.

Egregiis orationibus vtriusque testatum.] *Nostri libri. Visum Rhenano*, certatum.

Senecione.] *Malè. fateor fuisse Herennium Senecionem insignem virum, sed quem Domitianus occiderit, non Nero. Sequor igitur libros scriptos, qui hîc*, Sentio.

Secundùm vetera exempla, quæ sortem legationibus posuissent.] *Hoc virum doctum valdè anxium habuit: qui negabat de more eo se legisse. Ego ita accipio, non quasi*

semper

ſemper legati ſorte olim miſſi, ſed ſæpe. & in eam rem exempla hæc reperio. Cicero ad Atticum lib. I. epiſt. XVII. Senatus decreuit, vt legati cum auctoritate mitterentur. *Addit poſt pauca:* Hoc non queo prætereire, cùm de conſularibus mea prima ſors exiſſet, vnâ voce Senatus frequens retinendum me in vrbe cenſuit. *E quibus ſortionem illic fuiſſe, clarè vides. Dio lib.* LIX. ἀφέσθαι; τὲ ἐπ' ἀυτοῖ; ἄλλως πλήρω, καὶ τ πλῦσιον αἱρετὸν ἔπεμψαν. Legatos his de rebus, alios quidem ſorte, Claudium verò ſuffragiis electum miſerunt. *Plura exempla auidè quæſiui: ſed, vt verum fatear, clamaui Hylam.* Legati ſorte lecti.

Sæuitiam Neronis per huiuſmodi imagines illuſiſſe.] *Bene ita libri. Hoc enim dicit Eprius: Non ſe magis auctorem interficiendi claros viros Neroni fuiſſe, quàm ſenatum vniuerſum qui eos damnauerit: ſed Neronem videlicet hoc quaſi velum prætendiſſe ſceleribus, vt quæ ſponte iuſſurus erat, ea per accuſatores & Senatum exerceret. atque ita imagine quadam Iuſtitiæ hominibus verè illuderet. Vulgò eſt,* illuxiſſe.

Proditor corruptórque amicitiæ, cuius ſe magiſtrum ferebat.] *Non damno. reuerâ enim philoſophus magiſter amicitiæ, vti & aliarum virtutum eſt. Nec tamen vetus coniectura mea mihi euiluit,* corruptorque amici, & cuius ſe magiſtrum ferebat. *Vix enim eſt vt Tacitus omiſerit, quod valdè ad rem & ad culpam facit, fuiſſe hunc Celerem Bareæ præceptorem. Iuuenalis docet:* PAG. 261. Diuinatio in Tacito.

Stoicus occîdit Baream delator amicum,
Diſcipulumque ſenex.

Interpres Iuuenalis hanc quoque rem affirmat, in verſum ——magni delator amici. Alij dicunt Philoſophum Egnatium Celerem, Bareæ Sorani magiſtrum, qui ipſum apud Neronem detulit, & damnauit: & ipſe poſteà ſub Veſpaſiano, hoc ipſum Muſonio Rufo accuſante, damnatus eſt. Egnatius magiſter Bareæ.

Ceteríque motis ad vltionem animis exſpectabantur.] *Corruptiſſimus anteà locus, quem reſtituimus ab ingenio: cùm libris eſſet,* motis adulationibus animis: *aut, vt Vatic.* notis adulationi. *Sententia eſt: Non tam minuti illi & plebeij delatores expectabantur, aut expetebantur; quàm, erectis ſemel cupidine vlciſcendi animis, illi Senatorij & illuſtres Priſcus ac Marcellus.* Reſtitutio.

Ille vnus ambiri, coli.] *De hac flagranti ambitione Muciani, locus incerti ſcriptoris apud Suidam, in voce* Ἀγήλφειν. *Ait:* ὅτι Μουκιανὸς ὁ Ῥωμαῖος τιμᾶσθαι ὑφ' ἁπάντων ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤχθετο εἰ τὶς ὀλίγον ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅτι μὴ ὑπερμεγάλως ἀγήλειεν. Mucianus Romanus honore ab omnibus affici, & ſuper omnes volebat: & ægreſcebat, ſi quiſquam non dicam contumeliâ eum affeciſſet, ſed niſi ſummo cultu proſecutus eſſet. Mucianus ambitioſiſſimus.

Inſulam inter vada ſitam occupauêre.] *Valdè turbant libri. Quidam,* inſulam vocatam ſitam: *alij,* inſulam Vacaſitam: *Budenſis,* inſulam iuuata ſitam. *Et certè inter vada aut vadoſa loca, propriè ſita non eſt hæc nobilis inſula. quippe inter Rhenum Moſámque, alta & profunda planè flumina. ſed Vadorum ſcilicet voce paullo laxius & latius Tacitus vſus, pro aquis. Quomodo Catullus pro mari,* ——vada ſalſa cita decurrere puppi: *Virgilius, Ouidius, aliíque. Etſi reuerâ vada & breuia multa olim (vt opinor) in illis fluminibus: cùm aggeres nondum & certa ripæ coërcerent. ideóque latè diffundebantur.* Vada, quid hîc Tacito?

Nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attriti.] *Sententia eſt. quamquam Romanis ſocij & fœderati Batani, quæ ſocietas apud potentiores plærumque in ſeruitutem tranſit: tamen non ita iis factum. libertatem tenuêre, nec tributa iis impoſita aut ſeruitij alia notæ. Vaticanus liber,* ſocietatéve aliorum adſtricti. *quod minus placet.*

Arma equóſque retinens.] *Romanus codex,* arma quoque retinens. *quod haut ſpreuerim. vti non tam ipſi tranataſſe, quàm equis tramiſiſſe intellegantur. Certè ambiguum mihi, Batauorúmne hæc ars & opera fuerit, ita vt ipſi nantes, equos armáque tenuerint: an potiùs equi ipſi docti ſic & facti. E Tacito aut priſcis ſcriptoribus litem hanc haud facilè decîdas. Noſter in Agricolâ, virus ipſis tribuere iterùm videtur:* (*de Batauis enim illa capio:*) lectiſſimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vſus, quo ſimul ſeque & arma & equos regunt, repentè immiſit. *Xiphilinus in Hadriano, ambiguè:* τὸ ἱππικὸν τῆ καλουμένων Βαταύων μετὰ τῶν ὅπλων διενήξαθ. *Hadrianus de Sorano Batauo:* Batani natarores, ipſi an equi?

Hadriano potui qui iudice, vaſta profundi
Æquora Danubij cunctis tranare ſub armis.

Ciuilis diſſidij certus.] *Libri veteres,* deſciſcendi certus. *Vtrum mauis rectum.*

Dilectum ſuapte naturâ grauem.] *Quippe in longam & longinquam militiam. Velleius in laudibus Tiberij:* Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, ſupplementum, ſine trepidatione dilectus, prouidet? Dilectus odioſus.

Quando legatum, ſuperbo cum imperio venire?] *Notâ interrogandi hæc ſcripſerim.* PAG. 262.

rim. atque interpreter: En, vsque eò viles Romanis sumus, vt non legati aut prætores saltem nos diripiant, id est, honestiorum manibus pereamus: sed latrunculi aliquot minuti, præfecti & centuriones.

Ipso rebellis familiæ nomine placuit.] *Siue etiam,* omine. *Ad Brinionem ipsum,* Brunonem, *scribi verius fortassè sit.*

Brinio, siue Bruno.

Impositúsque scuto, more gentis.] *Mos igitur ille ignotus Romanis, eo quidem æuo. Nam posteà irrepsit, sed non nisi cum Barbaris. Galli, Gothi, Franci hunc in coöptando Principe ritum habuerunt: & notauit, atque exemplis firmauit, P. Pythœus. Illum vide libro* II. *Subsciuor. cap.* VI. *Sed addo, etiam Græcis leuationem hanc in scutum vsurpatam, inter sollennia Principatus. Zonaras de Hypatio, qui seditiosè contra Iustinianum electus:* καὶ δὴ ἀσπίδος αὐτὸν μετάρσιον ἄραντες, ἀναῤῥῦσι βασιλέα: & in scutum sublimè eum tollentes, salutant regem. *Nicephorus Gregoras lib.* III. *de Theodoro Ducæ filio:* ἀνηῤῥύθμιζετο δ' ὕστερον βασιλεὺς παρ' ἐκόντων τῶν ὑπηκόων ἁπάντων, καθισθεὶς ἐπ' ἀσπίδος, κατὰ τὸ ἐν τέτοις θεσπισθὲν ἔθος: Dictus autem posteà Imperator est à volentibus subditis, sedens in clypeo iuxta morem in hac re receptum. *Curopalates de officiis Aulæ:* ὁ νέος βασιλεὺς ὅτι ἂν τάξεως καθισθεὶς ἐπαίρῃ ἐς ὕψος: Nouus Imperator scuto impositus tollitur in altum. *In Excerptis Georgij Pachymerij lib.* II. Imperatorio clypeo insidet is, qui Imperio destinatur. *Adde si lubet, Zosimum libro* III. *in electione Iuliani.*

Mos scuto imponendi Principem:

Etiam Græcis.

Duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit.] *Legam,* proxima occupatu, Oceano irrumpit. *hac mente: vt Brinio duarum cohortium castra quæ finitima Caninefatibus, per Oceanum irruperit. Aliàs, videatur vox,* occupato, *occupasse non suum locum, & eradenda.*

Viribus cohortium abductis.] *Bona & fida lectio è libris. Frustrà Rhenanus è Budensi admutilato codice turbat, miscet. Vitellius quidem non cohortes ipsas aut legiones omnes è Germaniâ abduxit: sed illis manentibus nomine & specie, valentissimum quemque militem subtraxit. id est, vires cohortium abduxit, vt hîc ait.*

PAG. 263. Multos adhuc in Galliâ viuere, ante tributa genitos.] *Cautè vide legas. Si enim de primâ seruitute & stipendio quod Cæsar imposuit, capis: capièris. quomodò enim vera hæc adsertio, cùm ab eo tempore ad hunc diem, anni sint inter ferè* CXX? *nec tam vitales, vt opinor, tunc nostri Galli. Sed ad Augustum eiúsque æuum id referri verius erit: qui censum tributúmque instituit, quod penderent Galli. idque in consulatu suo septimo. Ad quam rationem nihil absurdi aut vani in hac oratione Ciuilis.*

Tacito lux.

Tributum stricte capiendũ.

Nequaquam par à legionibus cohortibúsque redditur clamor.] *Quod valdè Romani obseruabant, & velut omen habebant euentus. Appianus in Parthicis:* Crassus iussit eos clamorem tollere. in quo maximè militum mœstitia deprehensa est, exilem & dissonum clamorem edentium. Contrà, à Barbaris clarus & fortis est redditus.

Clamor ante aciem.

PAG. 264 Fraude ducum euenire.] *Vocem sustuli,* metuebantur, *auctore Vaticano. quæ perperam hîc inserta, & è priore lineâ repetita.*

Sed parum prouisum, vt copiæ in castra conueherentur: rapi permisere.] *Itáne in litteræ vnius salebrâ viri docti hæserant? Nam,* ni, *antea legebatur, non,* vt, *velut nos emendauimus. Itaque consensu Vertranius & Rhenanus corrigunt,* sed paruum prouisum, ni copiæ. *& prouisum interpretantur commeatum, annonam. Ludibria. Nostra sententia clara. Peccatum, inquit, in eo à ducibus, quòd dum ædificia pro castris diruuntur, commeatum aliáque tolerandæ obsidioni diripi permisere, potiùs quàm vt in castra conueherent ad vsum.*

Voculæ restitutio sententiam expedit.

Vtramque Rheni ripam, quo truculentior visu foret, complet.] *Vox,* vtramque *Budensi abest. Et verò cur vtramque ripam milite compleuerit, cùm hæc in alterâ gesta? Inducatur igitur id verbi: aut rescribatur,* vtrimque. *Id enim veri speciem habet, suprà infráque castra militem locatum, ad obsessorum terrorem.*

Depromptæ siluis lucísq. ferarum imagines.] *Sic libri nostri, non* iugisque. *Enimuerò in sacris Germanorum lucis ferina ista signa. Tacitus de moribus gentis:* Effigiesque & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt.

Signa in lucis.

Iuxtà belli ciuilis externique facie obstupefecerant obsessos.] *Puto germanum esse. Romanus tamen codex,* mixta belli ciuilis. *non item malè.*

PAG. 265. Ipse pauidus torpêre.] *Quædam editiones,* ipse nauibus inualidus corpore. *Fortè,* ipse pauidus, inualidus, torpêre. *Duplex certè vitium & segnitas huic seni, corporis animique.*

Aperta odia armáque, palàm depelli: fraudem & dolum obscura, eóque inuitabilia.] *Sallustiana imitatio est:* Hostem aduersum deprimere, homini strenuo haud difficile est: occulta pericula neque vitare neque facere, bonis in promptu est.

Sallustiana gnomie.

His inter se vocibus insistentes.] *Alij,* vocibus instinctos.

Instituit pessimum facinus, vt epistolæ Aquiliferis traderentur, à quîs antè militi

militi quàm ducibus legantur.] *Cur Aquiliferis? quia legendæ nimirum ad Signa: id est, in Principiis. Facit omnino ad hunc morem, quod Spartianus in Pescennio Nigro refert ex epistolâ M. Antonini Imperatoris*: Itaque missi litteras recitandas ad signa. Litteræ ad signa lectæ.

Magis vsurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret.] *Vaticanum iure sequor in elegantissimo genere dicendi. Nam vulgati scilicet*, Caussam, *inculcauerant, sine causâ. Prisci autem hac breuitate sermonis vsi sæpe. Sallustius*: Quæ postquam glorioſa modò, neque belli patrandi cognouit. *Liuius*: Ea prodendi imperij Romani, tradendæ Annibali victoriæ esse. *Plautus*: Iusiurandum rei seruandæ, non perdundæ conditum est. *Vlpianus*: Siquis euitandi criminis id egit, vt reip. caussâ abesset. *Rectè enim ita liber Florentinus.* Breuius dicendi genus.

At Ciuilem immensum vniuersa Germania extollebat.] *Locum rectè ita purgauimus, cùm legeretur*, immensis actibus, *vulgò. in Couarruuiano erat*, auctibus. *in Rodolphi codice*, laudibus. *Quæ omnes externæ & additiciæ voces, pro libito explentium. At mihi Vaticanus ille bonus benè præiuit, qui legit*, immensis vniuersa Germ. *Ex quo phrasim facilè elicui Tacito & Sallustio notam. Noster libro* III. *Annal.* Opumque, quis domus illa immensum viguit, primus accumulator. *Sallustius* III. *Histor.* Neque iam sustineri poterant, immensum aucto mari, & vento glisscente. *Nec tamen absurdè etiam scripserit*, immensum quantum. *Nam Vaticano certè spatium aliquod post eam vocem est, quasi altera desiat.* PAG. 266 Immensum extollere.

Quos genus Germanicæ originis.] *E Budensi & Romano colligas*, quod gens Germ. *& statim*, vocarentur.

Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus.] *Mihi suspectum, & tibi si attendes. Quorsum hîc Arcus? De Germanis sermo est, quibus haud crebra ea arma: sed nec ille sensus ad Taciti sensum. An* artus *potiùs? Cogitandum.* Dubitatio in voce.

Neue externa armis falsis velaret.] *Clarius*, externa arma. *hoc sensu, Ne Ciuilis vltrà tegeret perfidiam & rebellionem: neu quod reuerâ externum bellum erat, tegeret & velaret quasi pro Vespasiano sumptum & ciuile.* PAG. 267.

Claudio victore, sororis suæ filio.] *Romanus cod. & Rodolphus*, sororis suæ viro.

Creditâ per vtrumque exercitum famâ.] *Rhenanus*, editâ. *ego*, deditâ *vel* diditâ. PAG. 268

Qui reuersus, missos Nouesium frumentatores.] *Magis placet quod è quibusdam libris eruas*, qui vbi rursus missos. *Sententiam certè aptiùs nectit.*

Frumentatoribus onustis pauculisque.] *Rom.* onustis perculsisque.

Discesserant obsessores, satietate prædæ, nec incruenti. Ita dispersos & nescios.] *Iudicabam deesse quippiam. nunc restituere iuuante Romano cod. posse videor*: nec incruenti. In viâ dispersos. PAG. 269

Vulgus, cui vna ex rep. annonæ cura.] *Nihil mutandum. Tale illud Iuuenalis de populo Romano est*: Vulgus de victu solicitum.

——duas tantùm res anxius optat
Panem & Circenses.

Nam, Pana, *substituunt legúntque malè.*

Ipsi Publio neque animus.] *Vox addita, auctore Vatic.*

Scribonianos fratres, concordiâ opibúsque insignes.] *Iunctim eos iterùm nominat Annali* XIII. Ad Scribonios fratres ea cura transfertur. *Nec temerè aut iungit, aut concordiam laudat. Audi Xiphilinum, qui vnus hæc illustrat, in Nerone*: Ἀδελφοί τε, *inquit*, καὶ ἡλικιῶται ξύπον τινὲς ὄντες, καὶ μηδὲν μηδέποτε ἀφ' ἑαυτῶν πεφύκοτες, ἀλλ' ὥσπερ τῇ γένει, οὕτω καὶ τῇ ἀγωγῇ τῇ τε οὐσίᾳ συμπεφυκότες; Fratres, & quodammodò æquales, nihil alter absque altero facientes, sed vt genere ita & electione vitæ & facultatibus coniuncti. *Addit deinde*, cùm vtrique Germaniæ præfuissent, vocatos à Nerone in Græciam, ibique incisis spontè venis periisse. *Sed rectène* Scribonianos *hîc legimus? non opinor. Taciti loco dicto* Scribonios *habes: & in Xiphilino*, Σκριβωνίων. PAG. 270 Scribonij fratres. Tacitus leuiter rescriptus.

Vipsanius Messalla, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari.] *Est omnino ille Regulus, Plinio in Epistolis meritissimò flagellatus, & alibi* Bipedum nequissimus *dictus. Obserua ergo de Messallâ diuersissimo fratre.*

Sulpicia Prætextata Crassi vxor.] *Vox*, vxor, *abest Rom. edit. Rectissimè. Vix enim aliter prisci locuti aut scripsere, quàm Terentia Tullÿ, Liuia Drusi, &c. cùm intellegant vxorem.*

Spontè ex Sc. accusationem subiisse.] *Non de nihilo ambigit Rhenanus. Si enim ex Sc^to subiit, quomodò sponte? Diuinat*, Sponte ex se. *Haut ineptè. Quid si*, spontè, & inconsultò? Rhenani & nostra diuinatio.

Aut salutem illâ sæuitiâ redemisti.] *Ex ductu scripturæ Vaticanæ restitui. Nam ibi*, nec dignitatem haustalitem. *Vulgò*, nec dignitatem aut ista lucem.

Ex funere reip. raptis consularibus spoliis.] *Eò dictum, quia consulatum acceperat, præmium*

Merces accusatorum. *præmium accusationis. Nam ita obtinebat, vt accusanti & damnanti, non pecuniæ solùm merces esset, sed & honoris aut magistratus quem reus habuisset. Dio libro* XLVI. *de accusatoribus percussorum Cæsaris, pulchrè:* Χρήματά τε γὰρ ἐκ τῶν ἀλόντος οὐσίας, καὶ ἀξίωμα ἢ τιμὴ ἢ τινὰ ἀρχὴν τῶν ἐνεόντα, εἴ τινα ἄρα ἔχων ἦν, ἐλάμβανον: Nam & pecunias è bonis damnati, & honorem aut magistratum, siquem modò haberet, accipiebant. *Tacitus sæpe indicat: & clarè, initio libri* I. Nec minùs præmia delatorum inuisa, quàm scelera. cùm alij sacerdotia & consulatus, vt spolia, adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent, ferrent cuncta.

Septuagies sestertio dignatus.] *A coniecturâ meâ est. antè enim,* signatus. *ex quo Rhenanus,* designatus. *& fieri potest vt nota aut vox exciderit, fuerítque,* pr. designatus, *aut,* COS.

Diutius durant exempla quàm mores.] *Rodolphus,* quàm homines.

PAG.271. Manlius Patricius Senatorij ordinis.] *Vatic. & Rom.* Patruitus. *Fortasse,* Patruinus. *quod nomen in Symmachi epistolis plus semel leges.*

Pulsatum se in coloniâ Senensi.] *Grande priscis illis moribus crimen. nam nec conuicio Senatorem aspergere licebat, impunè. Arnobius libro* IV. Magistratum in ordinem redigere,

Senatores non lædendi, Senatorem aut conuicio prosequi, suis esse decretis periculosissimum pœnis. *Salustianus lib.* VI.

Pœna ei rei. Illustrem ac præpotentem virum nequaquam exhonorari à quoquam licet; & si quisquam exhonorauerit, decretis legalibus reus sistitur, & iniuriarum auctor iure damnatur.

Coloniâ Senensi.] Senensi *in Vatic. semper.*

Prensare commanipularium pectora, ceruicibus innecti.] *Ita lego. non tamen male,* prensare commanipulares, pectori, ceruicibus innecti.

PAG. 272 Magna documenta instabilis fortunæ, summáque etiam miscentis.] *Rodolphus acutè,* summaque & imâ miscentis.

M. Silanum obtinentem Africam metuens.] *Dio hæc in rebus Caij mirè confundit ac miscet. Nec M. Silano Proconsule euenisse diuisionem hanc vult, sed ipso L. Pisone. Vide eum: & de hac ipsâ cæde Plinium lib.* III. *epistolâ* VII.

M. Silanus cæsus.

Æquatus inter duos beneficiorum numerus.] *Propriè & ex æui eius vsu accipe Beneficia, promotiones ad altiores ordines siue gradus. Castrense in eâ re verbum est, Liuio sic vsurpatum lib.* IV. Vt tribuni militum à populo senideni crearentur. quæ antèa, perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum & consulum fermè fuerant beneficia. *Ciceroni etiam epistolâ ad Rufum Quæstorem:* De centurionibus tamen & tribunorum militum contubernalibus, res est in integro. genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. *Nec Valerius alio sensu, libro* IV. *cap.* VII. *scripsit.* Ad equestrem ordinem & splendidæ militiæ stipendia P. Cælij beneficio peruenerat. *Item Suetonius Tiberij cap.* XII. *clarè:* Venit in suspicionem, per quosdam beneficij sui centuriones. *Noster adæquè lib.* I. *suprâ:* Primores militum, per beneficia Nymphidij, vt suspectos. *Hi tales, Beneficiarij dicti. Cæsar De bello ciuili libro* II. Petreius cum prætoriâ cohorte, barbarisque equitibus paucis, Beneficiariis suis. *Passim in lapidibus:* BF. COS. *&* BF. PR. *&* BF. PR. PR. *id est,* Beneficiarius Consulis. Beneficiarius prætoris. Beneficiarius præfecti prætorio, *aut* Proprætoris. *Vegetius restringere nomen videtur; &* Beneficiarij, *inquit libro* II. *cap.* VII. ab eo appellati, quòd beneficio Tribunorum promouerentur. *Et ad eius mentem in lapidibus lego ista. In Piceno:* BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA. *Romæ:* CORNELIO. MARCIANO. MILITI. CHORT. XII. VRB. BENEF. TRIBVN. *Abisse in aliud officij nomen videtur, ex Tertulliano de Fugâ:* In matricibus Beneficiariorum & Curiosorum inter tabernarios, & lanios, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur.

Beneficia quid?

Beneficiarij.

Valerius Festus.] *Plinius lib.* III. *epist.* VII. Nuper L. Piso, pater illius qui à Valerio Festo per summum facinus in Africâ occisus est.

Præfectus alæ Petrinæ.] *In Notitiâ Imperij.* Præfectus alæ Petrianæ *legitur in Britanniâ* per Lineam Valli. *Vbi Linea Valli, non aliud est quàm tractus ille ad Vallum à Seuero aliísque exstructum.*

Ala Petrina.

Mox Ophensium.] *Rodolphus voluit,* Ruspensium: *sed à coniecturâ. Orphensium quidem non alibi mentio in hoc tractu: & putamus rectissimè emendatum iri,* Oëensium, *statimque,* populus Oëensis. *Rem tetigi. Te aduoco C. Plini, in meam fidem & Taciti lucem: Scribis libro* V. *cap.* V. *his ipsis verbis:* Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit. Proximo bello quod cum Oëensibus Romani gessêre, initiis Vespasiani Imperatoris, compendium viæ quatridui deprehensum est. *Quod illud bellum sub initia Vespasiani, nisi istud? Itaque Plinio quoque prælucent clarè hæc Corneliana. Tempus, situs, nomen, omnia conueniunt: & est hoc illud ipsum celebre opidum, vnde Pudentilla Apuley, vt ipse Apologiâ commemorat. Scripsit & Orationem,* Pro statuâ sibi Oeæ locandâ.

Oëenses in Tacito repositi.

E Plinio lux.

Sed & ipsi.

PAG. 273. L. Vestinum equestris ordinis virum.] *Est'ne ille, de quo Oratione pro Gallis Claudius Cæsar?*

Cæsar? Ex quâ coloniâ (Viennensi) inter paucos equestris ordinis ornamentum L. Vestinum familiarissimè diligo. *Ego putò, idque paullò certius, quàm eundem Martiali intellegi, lib.* IV. *Epigr.* XXIX. L. Vestinus indagatus.

Cùm grauis extremas Vestinus duceret horas,
Et iam per Stygias esset iturus aquas:
Vltima voluentes orauit pensa sorores
Vt traherent paruâ stamina pulla morâ.
Tum largas partitus opes, à luce recessit:
Seque mori post hoc credidit ille senem.

Nam hic fuerit potius filius eius: qui videtur è clausulâ iuuenis obiisse.

Ingressi milites, quibus fausta nomina.] *Non*, omina, *vt vulgò. Vaticanus ita iubet, & mos religionis priscæ. quibus magnæ curæ vt in his talibus initiis homines præessent aut interessent bono nomine. id est: è quorum nominibus captari velut augurium aliquod posset prosperitatis & diuturnitatis. Talia sunt, Saluius, Longinus, Statorius, &c: Mala contrà, è quibus triste aliquod, infirmum, breue. vt Curtius, Minutius, Furius, Hostilius. Cicero de Diuinat.* Cùm Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus qui hostias ducerent eligebantur: quod idem in dilectu Consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine. *Plinius*: Publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera eligimus. *Tale vaticinium leonis illius Plautini, in Lucride*: Nomina fausta quæsita.

Nomen atque omen quantiuis est pretij
Mihi quoque Lucridem confido fore te.

Adi & Festum in Lacus Lucrinus.

Felicibus ramis.] *Id est, è felici arbore (dis gratâ, interpretatur Macrobius) decerptus. Ammianus in religione simili, libro* XXIX. Linteis quidam indumentis amictus, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans. *Huic vsui maximè Laurus. Liuius lib.* XL. Omnes coronati & lauream in manu tenentes supplicauerunt. *Suidas*: Αἴσακος. ὁ πλάδος ἢ δάφνης, ὃν κατέχοντες ὑμνῶν τὸς θεὸς: Aisacus. ramus lauri, quem manu tenentes deos celebrabant. Felices rami. E lauru plurimùm.

Aquâ perluêre.] *Sollenni & vsitatâ lustratione: publicè priuatimque receptâ. Tertullianus de Baptismo*: Ceterùm villas, domos, templa, totasque vrbes aspergine circumlatæ aquæ expiant passim. *Huic rei & περιῤῥαντήρια vasa in templis, aquâ lustrali plena, quâ sacerdotes aut æditui intrantes aspergerent, aut etiam ipsi sese. Sozomenus*: θαλλές τινας δάφνης κατέχων ὁ ἱερεὺς, νόμῳ ἑλληνικῷ περιέῤῥαινε τὸς εἰσιόντας: Ramos quosdam madidatos sacerdos tenens, aspergebat ritu Græcorum siue gentilium, intrantes. *Ouidius*: Vasa lustralia.

Vdaque rorales laurea misit aquas.

Insignem ad hanc ablutionem locum abluo, Asconij In Diuinationem: Alij delubra dicunt ea templa, in quibus sunt labra corporum abluendorum mortuorum, vt Dodonæi Iouis aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodesque visuntur. *Fallor, aut* τὸ mortuorum, *ab inepto glossographo est: nec aliunde Delubra deriuari vult, quàm ab istâ in templorum vasis aquâ ad deluendum.* In Asconio emendatura.

Plautio Eliano.] *Vatic. Barbarè vulgò*, Eliatius.

Lustratâ boue tauríque areâ.] *Vera dictio*, Suouetaurilibus. *Præit Vatic. in quo*, bouetaurilibus: *& Couarruuiæ, qui*, bouetauribus. *Scilicet prisci in lustrationibus aut piamentis hoc sacrificij genus adhibebant, sollemni ritu. Liuius libro* IX. Telo potiri hostem fas non est: si potiatur, Marti Suouetaurilibus piaculum fieri. *Tacitus* V. *Annal.* Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni. *Cato de re Rustic.* Cum Diuis volentibus, quodque benè eueniat, mando tibi Mani, vti illace Suouetaurilia, fundum, agrum, terramque meam, quotâ ex parte circumferenda censeas, vti cures lustrare. *Quæ victimæ in hoc sacro, etsi vox indicat, clarè etiam Varro lib.* II. *De re Rust.* Populus Romanus cùm lustratur Suouetaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus. *Et Quinctilianus*: Nam Suouetaurilia iam persuasum est esse ex sue, oue, & tauro. *Solitaurilia hæc etiam dicta, docebit te Festus. nec abeunt à Græcorum veteri sacro, quod illi ἕρκτω dicebant, nisi quòd ibi inter victimas, hircus.* Suouetaurilia sacrificium.

Classicus nobilitate opibúsque anteibat alios.] *Breuius & verius Vatic. & Couarruuiæ*, ante alios. *Sic libro* V. *Histor.* Templum in modum arcis, propriique muri labore & opere ante alios. *Lib.* I. *Annal.* Cn. Lentulus ante alios ætate & gloriâ belli. PAG. 274

Ipse è maioribus suis hostis populi Romani, quàm socius iactabat.] *Sic restitui. Transmarinum & elegans dicendi genus est, Iactat esse socius: quod plebs dixerit, Iactat se socium esse. Homerus*: Græcanica phrasis.

Ἕκτωρ ὃς δὴ μοῦνος ἐμοὶ γένετ' ἐμμενὲς εἶδος.

& crebrò

& crebrò Græci: quos sæpe & vulgò imitati Latini, sed locis hodie ferè corruptis. Plautus Asinariâ:

Plautus correctus.

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi daturus dixit.

Ita enim consensu manuscripti. sicut & illo Bacchidibus:

Eia, nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.

Apuleium eo exemplo scripsisse censeam libro VII. Summos illi promitterent honores habituri mihi. *nec mutem. Virgilius* ——sensit medios delapsus in hostes.

Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt etiam Treueris Lingonibúsque despectui sit.] *Similem & è Romano pectore vocem, emisit ille Stilico apud Claudianum, De bello Getico:*

Simillimus Claudiani locus.

Non ita Romanum Fati violentia nomen
Obruit, vt vestros nequeat punire tumultus.

PAG. 275 In tot malis hostium.] *Haud planè sanus. Quid si tamen faciamus*, portum & finem? *Quid si etiam per impatientiam, & rerum postumarum incertus dixerit*, ostium aut finem? *hoc sensu. Mortem in tot malis opto: siue ea finem miseriarum datura sit, cùm non ero: siue initium, per Plutonia tormenta.*

Diuinatio varia in Tacito.

Pecunia nuper etiam donatiuo sufficit.] *Imò*, suffecit. *Nuper enim donatiuum acceperant. Suprà.*

Correctiuncula.

Si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra.] *Imitatum clarè è Liuio*: Vos dI immortales precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Postumium cum Samnitibus bellum gerere. *Tacitus infrà*: Id fortasse cordi diis, & diuino ministerio Principem electum. *Nec quidquam hîc scrupi aut nodi. Rhenanus tamen ait in Budensi, τὸ* cordi, *non legi: ex quo ille iuratus emendat*, si vobis non fuit. *id est, licuit, inquit, more Græco. Benè Beate manibus tuis sit. nam periuria hæc litteratorum, pariter ac amantium, vt spero, venti auferunt.*

Liuiana imitatiuncula.

PAG. 276. Ciuilis, barbaro voto, propexum rutilatúmque crinem, patratâ demum legionum cæde deposuit.] *Patrium & sollenne Germanis hoc votum. Tacitus De moribus eius gentis*: Aliis Germanorum populis vsurpatum, rarâ & priuatâ cuiusque audentiâ, apud Cattos in consensum vertit, crinem barbamq. summittere, nec nisi hoste cæso exuere votiuum obligatumque virtuti oris habitum. *Mansit inferiore æuo. & lego apud Diaconum* III. *de Gestis Longobard. cap.* III. Sex millia Saxonum, quæ bello superfuerant, deuouerunt se neque barbam neque capillos rasuros, nisi se de Sueuis hostibus vlciscerentur. *Pulchrè igitur & decorè Silius Sarmenti Gallo hoc affingit* IV. *Punic.*

Crinem votiuum alere.

Silio fux data.

Occumbit Sarmens, flauam qui ponere victor
Cæsariem crinemque tibi Gradiue vouebat.

Hæc meditantibus aduênit hora exspectatione tristior.] *Quis neget à Liuiano exemplari esse? qui in deditione illâturpi ad Furculas*: Hæc frementibus, *inquit*, hora fatalis ignominiæ aduênit omnia tristiora experiundo factura.

Liuiana imitatio.

Reuulsæ imperatorum imagines, innexa signa.] *Budensis codex*, inhora signa. *Roman.* ifi ora. *Innexi quidem vox suppositicia est: nec sententiæ huic facit. Diuinabam olim*, inuersa signa. *quod ignominiæ fuit, & victos se fatentium. Spartianus in Seuero*: In palatium eodem habitu perrexit, prælatis signis quæ prætorianis ademerat, supinis non erectis. *Idem vsurpatum in dolore. Tacitus* III. *Annal.* Præcedebant incompta signa, versi fasces. *Pedo Albinouanus ad Liuiam*:

Signa inuersa in luctu.

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi,
Sed vidi versos indiciumque mali.

At nunc putem commodiùs legi, inhonora signa. *id est, squallida, non vncta, non nitidata: quæ opponit* fulgentibus Gallorum vexillis.

PAG. 277 Quomodo lucem noctémque.] *Perspicuè rectum. atque ita in Vatic. Vulgò*, lucem diemque, *quasi ea differant.*

Abruptis voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos, quàm armis valent.] *Ambigua lectio. Quam posui, libri firmant, nec ratio impugnat. Verè enim inter Romanas artes fuit, ad homines in imperio retinendos, mollire vires eorum, & per delicias amœnásque voluptates frangere. Tacitus in Agricolâ*: Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta, vt homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent. *Et paullò post*: Paullatimque discessum ad deliniimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars seruitutis esset. *At veteres tamen editiones*, abruptis vectigalibus. *quod stabiliri prorsus responso Vbiorum videtur, ad hanc orationis partem*: Vectigal & onera commerciorum resoluimus.

Voluptates eneruant.

Eductis

Eductis olim.] *Scribe*, deductis olim. *colonos veteres intellegit.*

In vetuſtatem conſuetudine vertantur.] *Aptius & concinnius viſum, quàm illud tritum*, vetuſtatem & conſuetudinem. *Quod autem poſui, in Farneſiano eſt.*

Ipſa editâ in turre. dilectus è propinquis conſulta reſponſáque, vt internuntius numinis, portabat.] *Romana edit. & Rodolphus*: ipſa adyta intrare dilectus è prop. *Quam lectionem haud temerè ſpernendum. Vt de fatidico numine quopiam loquitur: cui rei apta hæc Adytorum vox. Vulgata nihilo ſeciùs valdè proba.* Veleda, prodeâ.

Seu me ducem, ſeu militem mauultis.] *Inſidioſâ modeſtiâ dictum: vt à Salluſtij Catilinâ*: Vel imperatore, vel milite me vtimini. Salluſtiana imitatio.

Iulius Sabinus.] *Alius ab iſto, qui Senecæ patri nominatur lib.* IX. *Controu.* IV. *in quo corruptè legas*, Et ab Iulio & à Sabino. *Scio iunctim fuiſſe*, ab Iulio Sabino. *qui Galliis præfuit ſub Caio: patérne huius? Dionem vide, lib. vltimo.*

Proiectis Romani fœderis monumentis, Cæſarem ſalutari ſe iubet.] *Aut nihil, aut nimis, in hoc loco video. Quale illud eſt, Proiicere monumenta fœderis? pingue & inſulſum. Aliorſum emendatione traxerim*: prolectus Romani generis monumentis. *Sabinus, inquit, inuitatus & inductus ſtirpis ſuæ origine, Cæſarem ſe appellat: Quid mirum? ecce ſuprà ſcriptum*: Sabinus falſæ ſtirpis gloriâ incendebatur. Proauiam ſuam,* D. Iulio per Gallias bellanti, corpore & adulterio placuiſſe. *Poſſis eodem ſenſu*: prolatis R. generis. Addubitatum de verbis Taciti. * *Notat & Dio idem, in Veſpaſiano.*

Fuſi Lingones.] *Tangit hoc bellum, quod in Iohanne Sarisberienſe legitur libro* V. *cap.* VII. Auſpiciis imperatoriis Cæſaris Domitiani Germanico bello, quod Iulius Ciuilis in Galliâ mouerat. Lingonum opulentiſſima ciuitas quæ ad Ciuilem deſciuerat, cùm aduenientem ab exercitu Cæſaris populationem timeret, quòd præter ſpem inuiolata nihil ex rebus ſuis amiſerat, ad obſequium redacta, ſeptuaginta millia armatorum tradidit ei. *Quæ totidem verbis apud Frontinum lib.* IV. *Stratagematôn.* Lingonũ multitudo.

Inſigne Epponinæ vxoris exemplum ſuo loco reddemus.] *Verè inſigne & rarum, plenúmque fidei in ſexu infido. Non eſt in libris qui exſtant. Seruauit enim Tacitus in vltimum Veſpaſiani annum, cùm & Iulius hîc Sabinus (qui gloriabatur à Cæſare genus ducere) & iſtaipſa Epponina interfecti. Tota hiſtoria digniſſima lectu, apud Plutarchum diffusè eſt in Erotico extremo. Aliquid & Dionis compendium, in Veſpaſiano.* Eponinæ fides in maritum:

Epponinæ.] *At Plutarchus* Emponam *ſcribit, & id nomen Gallis Heroinam ſignare addit*: ἦν δὲ γυναῖκα, *inquit*, πασῶν ἀρίστην ἡγμένος, ἣν ἐκεῖ μὲν Εμπονὼ ἐκάλει, ἑλλήνισι δὲ ἄν τις ἡρωΐδα μεταγορεύσειεν.

Nequaquam egregij duces.] *Corruptionem video, vix tollo. Conabar*: Et quamquam egregij duces (iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem dilegerat) ſummam belli parum tolerare. *ſiue*, tolerabant. PAG. 278.

Ipſum, quanquam Senatorij ordinis.] *Suetonium igitur culpæ quis purgat, ſcribentem Titum primum è Senatorius prætorio præfectum? In Tito, cap.* VI. Præfecturam quoque Prætorij ſuſcepit, numquam ad id tempus niſi ab equite Romano adminiſtratam. *Occultè adſentitur Plinius Præfatione operis*: Dum illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas, Præfectus prætorio eius. *Tamen noſter palàm adfirmat Clementem hunc Arretinum, & Præfectum & Senatorem fuiſſe.* Suetonij error. * *Adde quæ notauimus ad lib.* V. *ſuprà.*

Aut vetuſtatem originis, per iurgia iactantibus.] *Sumpſi lectionem à P. Manutio: qui amicè mihi in pomeridiano ſermone contribuit. Nam vulgò eſt*, periuriaque iactantibus. *in manuſ.* periuria iactantibus. *quod Manutianam coniecturam firmat. Romano tamen libro eſt*, pro iure iactantibus. *quod reiicere, iniurium ſanè ſit.* Manutij coniectura.

Ardua Alpium præſidiis claudere.] *Rom.* Præſidiis capere. *quod recipio.*

Rigodulum venit.] *Vatic.* Ridogulum. *Hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot millia-ribus ſupra Confluentes, pagus* Rigol *dictus.* PAG. 279.

Cerialis metu infamiæ.] *Vulgati*, Cerialis à metu. *Mihi vox aliqua excidiſſe videtur, & alternaſſe cauſſas, vt ſolet, Tacitus*: Cerialis emptus, an metu infamiæ. *ſiue*, Cerialis clementiâ, an metu.

Laudatorum principum vſus ex æquo, quamuis procul agentibus: ſæui, proximis ingruunt.] *Acuta gnome: quam non abeſt quin callidè abductam Salluſtio credam, in oratione Sullæ ad Bocchum*: Tibi verò nulla amicitia opportunior noſtrâ. primùm quòd procul abſimus, in quo offenſæ minimum, gratia par ac ſi propè adeſſemus. PAG. 280. Procul à Ioue & fulmine.

Pulſis, quod dij prohibeant, Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter ſe gentium exiſtent.] *Oraculum, cuius fidem proaui viderunt: & nos videmus, videbimúſque, quamdiu ſecta in tot Dominos Europa non audiet vnius Aurigæ habenas. Plutarchus igitur verè*, Imperium Romanum, velut anchoram eſſe *ſcripſit* fluctuanti mundo. *Et* Imperiorum varietas, bellorum cauſſa. Romanum olim, vinculum pacis.

nónne à Crispo ſuo hoc effatum ſumpſit noſter? ſumpſit. Ille ſic ad Cæſarem: Quippe ſi morbo iam aut fato huic Imperio ſecus accidat: cui dubium eſt, quin per orbem terrarum vaſtitas, bella, cædes oriantur?

PAG. 281. Quòd vos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriam Romani ſacramenti tenere credidi.] *Vocem* prædixerim, *ſupereſſe & ſuperfluere vides. Rodolphus pro eâ legiſſe videtur*, oblitos, proximam memoriam, *&c.*

Sullanum fictum. Ite, nunciate Veſpaſiano, relictum à vobis in acie ducem.] *Similis inuidiæ metum ſuis militibus iam fugientibus Sulla iniicit*: Siquis vos milites rogauerit, vbi Sullam imperatorem veſtrum reliqueritis, reſpondete, Apud Orchomenum pugnantem. *Atque ille hac increpatione rem labentem ſuſtinuit. Plutarchus & Appianus.*

Flagrantiſſimâ cohortium ſuarum integrâ, & è Chaucis Friſiiſque compoſitâ.] *Romanus codex, & editiones aliæ*: integrâ manu, & è Chaucis. *Legam*, integrâ manente, è Chaucis.

Talbiaci.] *Farneſ.* Colbiaci. *In Itinerario Antonÿ*, Tobiaci.

PAG. 282 Statos æſtiuis flatibus dies.] *Fortaſſe*, ſtatos Eteſiarum flatibus.

Nunc quoque memorant, poſtquam nullum mendacio pretium.] *Quis autem gratuitò mendax ſit?*

——cùm ſint præmia falſi
Nulla, ratam debet teſtis habere fidem,

ait Ouidius.

Torrentij conjectura firmata. E primoribus Ægyptiorum Baſiliden.] *Firmat hoc valdè virì eximÿ coniecturam Lauini Torrentÿ, in Suetonÿ Veſpaſiano*: Baſilides libertus obtuliſſe ei viſus eſt. *Quomodò libertus, ſi ſacerdos? ſi, quod hìc dicitur*, è primoribus Ægyptiorum? *Bene igitur ille magnus amicus noſter*, Baſilides obtuliſſe, *deletâ voce* libertus, *perperam infarctâ.*

PAG. 283. Quâ cogitatione bellum aduerſus patrem cogitauerit.] *Spernimus, vt ſpurcum, Cogitare cogitatione. Rom. cod.* quâ contagione. *ex quo verè emendo*, contatione. *Contari, velut conto explorare: & propriè noſter hìc vſus.*

Domitianus poëtam mentitur. Amorem carminum ſimulans.] *Simulans tantum? ita. Suetonius*: Simulauit (*Domitianus hic iſte*) mirè modeſtiam, inprimiſque Poëticæ ſtudium, tam inuſitatum anteà ſibi quàm poſteà ſpretum & abiectum. *At ſcriptores eius æui campum hunc adulatorium egregiè exercent, & vatem faciunt ſupra vates. Omitto poëtas* (*more mentiri aliquid & extollere iis fas*:) *ecce noſtrum ſenem Fabium*: Hos nominauimus, quia Germanicum Auguſtum (*caue alium abiſto intellegas*) ab inſtitutis ſtudiis deflexit cura terrarum: parumque diis viſum eſt, eſſe cum maximum poëtarum. Quid tamen iiſipſis operibus eius, in quæ donatus imperio iuuenis ſucceſſerat (*ſcribo*, ſeceſſerat) ſublimius, doctius, omnibus denique numeris præſtantius? *Ite Homere & Virgili, erepta vobis à Paride hoc palma. Plinius etiam Præfatione ad Titum*: Quantus in poëticâ es? ô magna fœcunditas animi! quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitaſti. *Hæc turpia. atque vtinam tamen timeam, nequis hodie apud Principes ſic peccet!*

Vnde materies adulantibus.

Fabius obiter emendatus. Cuius diſparem mitioremque naturam contrà interpretabatur.] *Scripti libri ſubtexunt*, neque vos impunitos patiantur. *Perperam. quia verba ſunt ex oratione Cerialis ſuprà repetita. Farneſianus adſcribit*, Deeſt hìc aliquantulum. *cui fidem habeo.*

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM V. HISTOR.
NOTÆ.

DRIVATIS vtriusque rebus militiâ clarus.] *Probam lectionem censeam & sententiam, absque libris sit: qui consensu omnes,* preliatis vtriusque. *aut,* prelatis. *Ego quamquam intentus, nihil elicio.* PAG.284.

Vt superior sui iam crederetur.] *Hic quoque me locus diu torsit, per singulos apices & ductus scripturæ veteris euntem. Sed exclamare tandem cum Philosopho possum,* Δύρηκα. *Budensis codex habuit,* Superior vnam crederetur. *Vatic.* superiori vnam. *Ex quo, vix duabus litteris leuiter mutantibus, facio:* ipse vt super fortunam, *eleganti sententiâ. Titus, inquit, iam tum priuatus clarus bello: nunc multò promptior, vt parem vel superiorem se potius fortunâ hac Imperatoriâ ostenderet. Rhenanus diuinabat:* vt superiori viâ ingrederetur. *Farnes. autem cod. & Rom. absunt ab hoc scripto longius,* vt superior omnibus crederetur.

Solymos carminibus Homeri celebratam gentem.] *Locus Homeri notus: sententia tantùm valdè ambigua inter natantes Scholiastas. Sunt qui designari Lycios aut finitimos quosdam velint: quò Strabo, & Eustathius, & Pindari interpres inclinant. sunt qui Pisidas: quò Plinius & Stephanus. sunt qui Iudæos: quod noster hîc suggerit; & Tzetzes. Eusebius etiam Charili Poëtæ testimonio, Hebræos Solymos olim dictos censet euinci. Nec Q. Calaber sanè aliter apud Homerum accepit: ideóque* ——Σολύμων ἱερὸν σθένος *dixit: sacri epitheto sacram indicans gentem.* Solymi apud Homerum.

Ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret.] *Vitiliginem appellat Iustinus, vti optimè restituit optimus & doctissimus Bongarsius.*

Regem Occhorim.] *Italibri vett. quos sum secutus, non,* Bocchorim. *etsi vulgatæ huic scripturæ adsertor Iustinus venit* Λόγῳ ἁβδανεπικῷ. *Nam ait:* Τετάρτην δέ φασι νομοθέτην γενέσθαι Βόκχοριν τὸν βασιλέα, σοφόν τινα καὶ πανουργίᾳ διαφέροντα. *Etiam Orosius lib.* I. *qui locum hunc totum transscribens, Bocchorim tamen appellat. Sed & Plutarchus ita nominat, libello* περὶ δυσωπίας. *Itaque iure vacillo. Nam Clemens Strom.* I. *nimis diuersus à nobis abit, qui Omosim hunc, vel Amasim appellat.* Occhoris, siue potius Bocchoris rex.

Postquam vastis locis relictum sit.] *Mirum non addere eum quibus in locis. Ac sanè ex Tertulliano legend. videatur,* vastis Arabiæ locis. *Is enim Apologetico narrat Cornelium Tacitum scripsisse in* V. *Historiar.* Iudæos Ægypto expeditos siue extorres in vastis Arabiæ locis aquarum egenos, *&c. Orosio tamen non aliter lectum, quàm nostri libri præferunt.*

Primo cuius auxilio credentes.] *Citat etiam ita Orosius. ambigo tamen & contor, an non vox,* credentes, *eiicienda sit.*

Effigiem animalis.] *Hoc de capite asini magno consensu omnes veteres tradiderunt: ne tantoperè noster culpetur, tanquam* mendaciorum plenissimus *scriptor. Et sanè Strabo, Plutarchus, Damocritus apud Suidam multo maiora deliria delirarũt contra gentem & libros sacros.* PAG.285. Caput asini in templo fallò positum.

Vim suam & cursum septimos per numeros conficiant.] *Vera lectio, quam è Vatic. prompsi referente:* per numeros coniciant. *ex quo ego* conficiant. *Aliter vulgati. De re autem ipsa Dionem vide* XXXVII. *& inprimis Alexandrinum Clementem Stromate* VI.

Et stipes illuc congerebant.] *Cicero pro Flacco:* Cùm aurum, Iudæorum nomine, quotannis ex Italiâ & ex omnibus prouinciis Hierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto, ne ex Asiâ exportari liceret. *Philo de Legatione ad Caium:* καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ σέλλονται χρυσὸν καὶ ἄργυρον πλεῖστον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν, τὴν ἀθροιζόμενον ἐκ τῆς ἀπαρχῶν. *Et paullò antè:* ἠτίσατο (Τιβέριος) τὰ χρήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῆς ἀπαρχῶν ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τῆς τὰς θυσίας ἀναξόντων. Stipes Iudaïcæ

Exuere patriam.] *Rom. cod.* exire.

Augendæ tamen multitudini consulitur. nam & necare quemquam ex agnatis nefas.] *Qui otiosè legerit, nihil offendet: fortasse is, qui intentè. Si enim de cæde capitis tantùm, quid in eo noui? Sanè & Romanus & Barbaris plerisque necare consanguineos nefas. Sed alium ego hîc sensum odoror, & scribo:* necare quemquam ex gnatis. *Scimus Græcis Latinisque in promiscuo vsu fuisse abiectiones infantum & expositiones, imò neces. Id aliter in Iudæorum moribus, & gentem inprimis suboli studuisse, adeò vt nullius modi partum necare fas, notat vt nouum noster. Itaque quia de liberis; iure addit* hinc generandi amor; *quoniam matres* Iudæi proles non exponebant, aut necabant.

ſcilicet certæ, prolem tollendam. Simile prorſus, quod de Germanis in libello De moribus: numerum liberorum finire, aut quemquá ex agnatis necare nefas habetur. *Nam & ibi ſcribo*, gnatis.

Iudæi mente ſolâ, vnúmque numen intellegunt.] *Benè & verè hæc Tacitus. Strabo vanior, qui Terram, Cælum, Mare, & hoc quod Mundum vocamus ſiue rerum naturam, coli à Iudæis voluit. Quæ ſententia in Varronianam illam incidit, Animam mundi, eſſe deum. Iuuenalis ab hac mente:*

Nil præter nubes & cæli numen adorant.

Exuberant fruges noſtrum ad morem.] *Mihi verò vox eaipſa exuberare videtur. legámque*: vber ſolum: fruges noſtrum ad morem.

Balſamum.] *Proprium eam arborem Iudææ eſſe plerique tradiderunt, nec alibi gigni. Iuſtinus lib.* XXXVI. Opes genti ex vectigalibus opobalſami creuêre, quod in his tantùm regionibus gignitur. *Atque ita ſanè tunc fuerit. Poſteà, non dubium ſtirpem eam in Ægyptum tranſiſſe: atque illic creuiſſe. Claudianus in Epithalamio Palladij:*

Balſamus etiã in Ægypto.

Gemmatis alij per totum Balſama tectum
Effudêre cadis. duro quæ ſaucius vngue
Niliacus pingui deſudat vulnere cortex.

Perſeuerare etiam illîc noſtro æuo, qui peregrinati ſunt, affirmant.

Si vim ferri adhibeas, pauent venæ.] *Sic interpungenda iſta: & in Pauendi verbo elegans metaphora. Plinius de eâdem arbore:* Inciditur vitro, lapide, oſſeiſve cultellis: ferro lædi vitalia odit. *Et Ioſephus, qui indigena: ὀξεῖ λίθῳ, aut ὄξεσι λίθοις incidi adſerit. Falſus ergo cum Theophraſto Dioſcorides, qui ferreis vnguibus ſecari arborem credidit: falſus compilator Iſidorus, qui* percuſſum ferreis vngulis corticem. *Pauſanias lib.* IX. *neſcio quid de Balſamo Arabiæ nugatur, & circa eum viperis.*

Balſamus ferrum ſpernit.

Vnum atque alterum lacum integer perfluit, tertio retinetur.] *At Pauſanias repugnat clarè, & quidem oculatus, vt ait, teſtis, lib.* V. Ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμόν τινα Ἑβραίων καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰόρδανον λίμνῃ Τιβεριάδι ὀμαζομένην διοδεύοντα, ἐς δὲ τὴν λίμνην ἑτέραν καλουμένην θάλασσαν νεκρὰν, ἐς ταυτὶὼ ἐσίοντα, καὶ ἀπὸ τῆς λίμνης αὐτὸν ἀναλύμενον. *id eſt*: In Hebræorum terrâ fluuium quemdam Iordanum & ipſe noui, qui ſtagnum Tiberias ſubit, ac deinde alterum, cui Mare mortuum nomen eſt, in quâ ipsâ palude conſumitur. *Sed Tacito nos iure fidem habemus, qui in Thraconitide lacum minorem eſſe ſcimus quem primò Iordanis ingreditur, cui Samochonitis nomen.*

Quot lacus Iordanis efficiat?

Incertæ vndæ ſuperiacta, vt ſolido feruntur.] *Emendatio è libris. Vulgò eſt*, incertum vnde. *quod ſententiam etiam aptam recipere poteſt.*

Certo anni bitumen egerit.] *Ita libri. & phraſis nota, & Tacito frequens. Vulgati vocem addunt*, certo anni tempore.

PAG. 286 Fulminum iactu arſiſſe.] *Oroſio lib.* I. *qui hæc expreſſo etiam Cornelij nomine tranſcripſit, legas*, fulminum ictu.

Terrámque ſpecie torridam.] *In eodem Oroſio*, terramque ipſam ſpecie ſolidâ.

Ego ſicut Iudaicas quondam vrbes.] *Libri aliquot*, inclitas vrbes. *nec aliter Oroſius.*

Circa cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro.] *Non*, coniectæ. *Farneſianus etiam rectè*, lectæ arenæ. *Plinium adi libro* XXXVI. *Strabonem* XVI.

Illic immenſæ opulentiæ templum, & primis munimentis vrbs.] *Ex Ioſepho & Zonarâ legam*, & trinis munimentis. *Nam triplici muro circumdatam eam fuiſſe vterque ex ſcriptor te docebit. Ioſephus libro* VI. *Haloſeos cap.* VI, *Zonaras tomo* I.

Vrbs deiugis, templum intimis clauſum.] *Iure nato, & mecum libri. Farneſ.* vrbs deingia templum clauſum. *Vatican.* vrbs ob demgia. *Adhæreſco. At Ioſ. Mercerus legit*: Primis munimentis vrbs, dein regia. *Feliciter. Tacitus ipſe iuuat, infrà*: Alia intus mœnia regiæ circumiecta.

Merceri diuinatio.

Templum intimis clauſum.] *Quomodo, intimus? Ablego eam vocem cum nonnullis libris, & lego*: trinis munimentis* vrbs, ob deingia. Templum clauſum. ad fores tantùm Iudæo aditus. *Aut ſi retineri placet: ſcribam appoſitè*, Templum intimum. *Duplex enim templum, Exterius & Interius, vt Zonaras & Ioſephus deſcribunt appellántque. quod intimum, Ioſephus etiam Sanctum agnominat. Rodolphus hæc omnia concinnat (ſed ab ingenio, opinor.)* & primis munimentis vrbis. alienigenis templum interius clauſum.

Mox bello ciuili interno.] *Cur hæc geminat Ciuile & Internum? placet imò Romana ſcriptio*, bello ciuili inter nos.

C. Soſius.] *Siue* Soſſius. *Malè quidam libri*, Seſtius.

Victor Auguſtus ſanxit.] *Quidam*, auxit.

PAG. 287* Ceterarum vrbium clade.] *Alij*, exterarum.

Multitu-

Multitudinem obſeſſorum omnis ætatis, virilis ac muliebris ſexus, ſexcenta millia fuiſſe accepimus.] *Numerus mihi non certus, & quem ex Budenſi cod. & Oroſio ſubſtitutum video parùm cautè. Nàm ille ſcribit,* ſexcenta millia Iudæorum interfecta Cornelius & Suetonius referunt. *Sed interfecta ait: cùm noſter hìc vniuerſe, de obſeſſis. qui certè paullo plures. Libri etiam inſtabiles, & quidam,* ducenta millia. *Portaſſe,* dena, *aut,* vndena millia. *quod paullo propius ad Ioſephum & Zonaram & Iornandem accedat, qui omnes* vndecies centena millia *periiſſe obſidione illâ clarè tradunt. periiſſe, inquam, fame, morbo, ferro.* Numerus obſeſſorum Hieroſolymis.

Suam illic victoriam Germanis obſtitiſſe, dum omiſſis telis prædâ manus impediunt.] *Vatic.* ſuam illic materiam. *quæ lectio inuoluit aliud verbi, quod nondum educo. certè de auaritiâ aut cupidine, id dici verius, quàm de victoriâ.* PAG. 288.

Fluitantem labantémque militem.] *Interpunxi & voce additâ expleui locum, fide Vaticani.*

Non tamen auſus opidum Batauorum armis tueri.] *Quod opidum? nominare enim certè debuit. An* Batauodurum *ſcribendum? an cum Rom. codice legimus,* opida Batauorum? *Et intellegam tunc ea opida, quæ extra inſulam. Nam Batauorum veterum ſedes, non dubiè ſupra & extra etiam inſulam, in orâ Gallicâ. Tacitus clarè, ſuprà:* Extrema Galliæc oræ vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupauere. PAG. 289 Batauodurum.

Adiecta ingens lintrium vis.] *Locum vitiatum & mutilum correxi & auxi è Vatic. qui ſic:* armamenta liburnicis ſolite & ſimul capte lintres ſagulis verſicoloribus haut indecore pro telis iuuabantur. *Hegeſippi verba commode adtexam & corrigam: qui* Germanos, *ait,* Rhenum capulis nauigaſſe, poſteà verò quàm armis Romanis ceſſiſſet ſubactâ Germaniâ, liburnicis ſtratum opertumque fuiſſe. *Vbi ſcribe,* caupulis: *& cape exiguas illas lintres. Quam vocem Agellio etiam reſtituimus in Electis, cap.* VII. *At hic inſignis locus tunc me fugit.* PAG. 290 Caupuli.

Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit.] *Probè. nec improbè in libris quibuſdam,* Moſæ fluminis os amnem Rhenum. *Res quidem ipſa eadem, aliter elata.*

Virtutes & viros indici.] *Rhenanum audio corrigentem,* iuuentutem & viros. *quamquam & vulgata cum obſcuritate quadam acuta.*

Nabaliæ fluminis pons.] *Nuſquam id fluminis in hoc tractu. An opidum eo nomine? Quod Iunio Hadriano videtur, legítque* Naualiæ: *& vrbem Campos ita indigitat ad ſinum hodie Auſtralem, Ptolemæo parum firmiter innixus. Ego ambigo ne* Vahalis *corrigendum ſit. Pontem quidem aliquem cœptum à Romanis paullo ſuprà legas, ſed Batauoduri: de quo hæc non vanè intellegas, niſi quòd Batauodurum ad Rhenum fuiſſe volunt. quos arguat hic locus.* Vahalis fluuius.

Et cùm priuatus eſſet, amici vocabamur.] *De hoc loco ſenſit Sidonius in Epiſtolis:* Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, ſub verbis cuiuſdam Germanici ducis in hiſtoriâ ſuâ rettulit. Cum Veſpaſiano mihi vetus amicitia, & dum priuatus eſſet, amici vocabamur.

IVSTI LIPSI
AD CORNELII TACITI
GERMANIAM
NOTÆ.

ORDINEM *ſcriptionis ſi ſequimur, ante Hiſtorias & Annales ſibi locum vindicet hic libellus. Scriptus enim eſt Traiano ſecundùm conſule, id eſt Neruâ adhuc viuo. Ipſe oſtendit infrà:* Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex quo ſi ad alterum Traiani conſulatum computemus, ducenti ferè & decem anni colliguntur. *At Hiſtoriæ cœptæ Neruâ iam mortuo, & inter diuos. vt docui.* PAG. 291. Tempus huius libri ſcripti.

Mutuo metu, aut montibus.] *Vitiat acutam ſententiam Bambergenſe exemplar,* mutuo victu. *Imò verò metu: qui inter æquè potentes, pro termino ac repagulo. Thucydides benè & appoſitè:* τὸ δὲ αὐτίπαλον δέος, μόνον πιστὸν ἐς ξυμμαχίαν. Metus tutos reddit.

Nuper cognitis quibuſdam gentibus.] *Domitiani imperio, opinor. cui bella cum Cattis, Sueuis, Sarmatis, & eâ occaſione, illuſtratæ magis vicinæ gentes.*

Montis Abnobæ.] *Plinius nominat lib.* IV. *cap.* XII. *ſed ibi quoque infida ſcriptura. Alij enim libri,* Arnobæ. *Bambergenſis hic,* Anribæ. *Roman.* Arbonæ. *Ptolemæo ſunt* Αυνοβοὶ *montes.* Aunoba mons.

Vtque ſic dixerim, aduerſus Oceanus.] *Haud ſatis capio. An aduerſum dicit, oppoſi-*

tum & contrarium? An obuersus *verius sit legi, idque ex situ ipso? An vox aliqua durior aut remotior fuit, præsertim quam præfatione eâ leniit?*

Celebrant carminibus antiquis, quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus est.] *Vti apud Barbaros ferè omnes, & rudes litterarum. Nec Hispani aliter comperêre, apud nouos Indos. Eginhartus in vitâ Caroli Magni*: Barbara & antiquissima carmina, quibus veterum regum actus & bella canebantur, scripsit, memoriæque mandauit. *Iornandes de Gothis*: in priscis eorum carminibus pænè historico ritu recolitur. *&c. At propriè de Germanis, noster lib.* II. *Annal. de Arminio*: Caniturque adhuc Barbaras apud gentes. *Iulianus egregiè in Antiochico, qui hæc ἄγρια μέλη vocat, πολυπλήσια τῆς κλάγγας τῶν ξαχὺ βοώντων ὀρνίθων*: agrestia carmina, similia clangoribus auium asperè clamantium.

Carmina, pro historiâ.

Germaniæ vocabulum recens & nuper additum.] *Nos* auditum *maluimus legi, quàm* additum. *Quod ait*, nuper. *non hercules ita nuper: quippe cùm ab æuo Iulij Cæsaris, quo constat Germanos Galliam irrupisse.*

Nunc Tungri, nunc Germani vocati sint.] *Valdè amplector Bambergensem scripturam*, ac nunc Tungri, tunc Germani. *atque ita euoluam me ex obscurâ origine nominis, quod hodiéque hæret in pace & bello optimâ gente. Sententiam enim hanc reor (quidquid dissertum aliis) eos qui transgressi primitus Rhenum sint, esse eumipsum populum qui nunc Tungri appellentur, at tunc Germani. quod tamen vnius nationis peculiare nomen, paulatim transfusum ad omnes.*

Germani olim qui?

Vt omnes primùm à victore ob metum, deinde à seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] *Vox* Germani, *eidem Bamberg. rectè abest. Ista ipsa enim nouiter interpretari posse videor, & præter mentem omnium, etsi non præter verum. Censeo eum hoc dicere: Factum vt omnes qui Rhenum accolerent, nomen ab istâ victrice natione inuenirent, ob metum scilicet recentem Gallorum: qui quoties de transgressu vel aduentu Transrhenanæ nationis audirent, aiebant trepidi aduentare Germanos. at isti propriè Germani, nouum nomen inuenirent à se ipsis, discriminandi nimirum causâ, & dicerent se Tungros. Posim vulgatam tueri & explicare. sed cur nuger? hæc mera veritas.*

Quomodo id nomen diffusum.

A seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] *Si mordicus hanc retines; legam*, à reipsâ inuento. *Germani enim etymo prisco, bellaces viri sunt. Gerra bellum. inuenêre ergo id nomen, ab ipsâ re, quia tales. Vulgatam quomodò expedies? aut quî à seipsis nomen hoc inuenêre, quod anteà in Tungris? Sanè interpretes hîc fluctuant, & fluctuabunt æternùm.*

Germanorum etymon.

Primúmque omnium virorum fortium. Ituri in prælia canunt.] *Rectè distinxi. Non enim ea mens, quòd Herculem canant: sed quòd alacres & cum cantu incipiant pugnas. Tacitus lib.* II. *Historiar.* Temerè subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio nudis corporibus. *Lib.* IV. Vt virorum cantu, fœminarum vlulatu sonuit acies. *Noto autem etiam Hispanos prælijs præcinuisse, ex Silio*:

Canunt ante prœlia.

Hispani ante prœlium cantant.

——ritu iam moris Iberi
Carmîna pulsatâ fundentem barbara cetrâ.

Diodorus Siculus, de Lusitanis: Ἐν τοῖς πολέμοις ᾄδουσι ῥυθμὸν ἐμβαίνοντες, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν ὅταν ὁρμῶσι τοῖς ἀντιταξαμένοις: In bellis ad numerum incedunt, & carmina canunt cùm aggrediuntur hostem. *Simile in Thracibus aliisque Barbaris fuisse, notaui ad* IV. *Annal.*

Et pleriq. olim Barbari.

PAG. 292 Quem Barditum vocant.] *Ita Farnes. & scio Bardos Gallis dictos cantores, siue poëtas. Placet tamen nunc magis*, Baritum: *quæ mera vox nostras, quibus* Beren *aut* Baeren, *clamare, vocem tollere. Errabit enim qui ab elephantis barritu deducet, Germanis tunc ignoti. Althamerus*, Blaritum *vellet, Germanico item verbo. Quidquid de nomine sit; Ammianus hunc describit*, clamorem fuisse maximum, qui ipso feruore certaminum exoriens idemtidem, paullatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.

Barditus.

Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur.] *Bambergensis*, quàm mentis concentus. *quod haud præferam vulgatæ.*

Vlixem quidam opinantur in hunc Oceanum delatum.] *Intérque eos Strabo, magni & directi iudicy scriptor, lib.* III. *qui adfirmatè tradit Vlyssem Lusitaniæ (Vlyssiponem aliter dicimus) Homerici Vlyssis monumentum esse. Sed & in Britanniam eum venisse, ex arâ Græcis litteris inscriptâ collegit Solinus cap.* XXV. *itémque Mela. Cui miræ & blandienti opinioni si indulgemus: quidni Vlissinga nostra in Zelandiâ, ab eodem sit? quidni Circæa à Circe? Sed vani & lasciui, vereor, lusus isti ingeniorum sunt: quibus tamen hodie non nemo se ostentat & superbit. Io. Brodæus hæc de Vlyssis errore in Miscellaneis scitè coarguit: Brodæus, vir siue adolescens potius, acris ingenij, probi iudicij, lectionis diffusæ. quem non magis in ore famæ esse miror, imò indignor.*

Vlixes an in isto mari?

I. Brodæi laus.

Nominatúmque ἀσκιπτύργιον.] *Vel, vt Rhenanus*, ἀσυπτύργιον. *etsi abesse vox ea potest, incolumi sensu. Præcesserit enim. At libri quidam magis hîc diuersi, qui* ἀκεφάλιον *referunt. ex*

quo

quo placet quibuſdam ἀκρωνήϊον, *à Nerito, vt volunt, Ithacæ monte. locus quidem hic ipſe, quem indicari putamus, cliuoſus eſt, haud procul Veteribus vicus,* Aſchelburg *nunc dictus.*

Græcis litteris inſcriptos.] *Litteris fortaſſe, vix credo linguâ. Quid autem mirum de illis, cùm etiam Heluetij & Galli litteraturâ Græcâ vſi ſint, Romanis characteribus iuxtà cum imperio ignotis?*

Propriam & ſinceram gentem.] *Bamberg.* perpetuam & ſinceram.

Rutilæ comæ.] *Siue flauæ, & colore auri. Ideo Auricomi Batani, Silio:*

At puer auricomo iam formidate Batauo:

Wandali χρυσοκόμης, *Procopio dicti. Ruffum Seneca dixit* III. *De Irâ:* Non eſt Æthiopis inter ſuos inſignitus color, nec rufus crinis & coactus in nodum apud Germanos. *Et Martialis, ruffum eâmente Batauum:* Comæ rutilæ Germanis,

Sum figuli luſus ruffi perſona Batani.

Græci plerumque ξανθὸν *verterunt: etſi Galenus commentario ad Polybum De victu, velit Germanos magis propriè* πυῤῥοὺς *dici, quàm* ξανθούς. *Calpurnius Flaccus Declamat.* II. *de hoc Germanorum connato habitu:* Miramur hanc legem eſſe naturæ, vt in ſubolem tranſeant formæ, quas quaſi deſcriptas ſpecies cuſtodiunt? Sua cuique genti etiam facies manet. Rutili ſunt Germaniæ vultus, & flaua proceritas Hiſpaniæ. non eodem omnes colore tinguntur. Diuerſa ſunt mortalium genera, nemo tamen eſt ſuo generi diſſimilis. *Quem obiter emendo:* & flaua proceritas. (*apage enim hoc de Hiſpanis.*) Hiſpani an non eodem omnes colore tinguntur? *Nec à naturâ ſolùm rutilus hic crinis, etiam ab arte. Lauabant enim crebrò, & medicamento rutilabant. Ammianus:* Videbat (*Germanos*) lauantes alios, quoſdam comas rutilantes ex more. *Medicamentum, ſapo. Martialis:* Correctus Declamator. Colorem hunc ſibi inducebāt

Cauſtica Theutonicos accendit ſpuma capillos.

Plinius: Prodeſt & ſapo. Galliarum hoc inuentum rutilandis capillis, ex ſeuo & cinere. *Ita Caligula procerißimum quemque è Gallis ad Germanicum triumphum legit,* coëgitque rutilare & ſubmittere comam: *vt germani ſcilicet Germani viderentur. Suetonius narrat cap.* XLVII. *Herodianus item de Antonino Germanos æmulante:* κόμας τε τῇ κεφαλῇ ἐπετίθετο ξανθας, καὶ εἰς κορυὴν Γερμανῶν ἠσκημένας. *id eſt:* comas etiam flauas capiti circumpoſuit, & ad tonſuram Germanicam factas. *Cauſſam huic coloris ſtudio adſignat Clemens (lib.* III. *Pædagogi cap.* III.) *terrorem.* Τῶν ἐθνῶν, *inquit,* οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσιν, ἀλλ' ἐ κοσμοῦνται. ἔχει τι φοβερὸν, τὸ δεῖγμα τῆ βαρβάρῳ, καὶ τὸ ξανθὸν αὐτῆ πολεμὸν ἀπφλεῖ, συγχύσεις τι χρῶμα τῷ αἵματι. *Romanæ etiam matronæ veteres amauêre hunc colorem,* & ſummâ diligentiâ capillos cinere rutilabant, *ait Valerius lib.* II. *cap.* I. *Poſteriores magis auidè, quæ capillitium ipſum emebant à Germanis & pro comis ſuis ſupponebant. Ouidius ad puellam:* Tales & matronæ olim Romanæ.

Iam tibi captiuos mittet Germania crines,
Culta triumphatæ munere gentis eris.

Quamquam Seruium notare video in IV. *Virgily,* matronis nigram comam, meretricibus flauam probatam fuiſſe. *Quò videatur Satyricus reſpexiſſe de Meſſallinâ matronam ſedulo diſſimulante:*

Et nigrum flauo crinem abſcondente galero.

De hac ipsâ re doctißimus Tertullianus, libello De cultu: Video quaſdam & capillum croco vertere. pudet eas etiam nationis ſuæ, quòd non Germanæ aut Gallæ procreatæ ſint: ita patriam capillo transferunt. Malè ac peſſimè ſibi auſpicantur, flammeo capite. *Nam quòd mali auſpicij ait flammeum caput: intellegit omen ad flammas æternas.*

Magna corpora & tantùm impetu valida.] *Mutilus, me iudice, Bambergenſis, qui ſpretâ priori voce ſcribit:* corpora tantùm impetu valida. *Nam proceritas etiam inter Germanorum proprias notas.*

Terra etſi aliquanto ſpecie differt.] *Neſcio quid idem liber ſibi velit,* etſi aliquando ſpecie aret.

Ventoſior quà Noricum ac Pannonias adſpicit.] *Vix fides. Loca certè quæ humida & ad mare, magis obnoxia ventis, quàm ſicca & mediterranea. quod vtique verißimum experimur in omni Germaniæ iſto tractu, qui ad Septemtrionem. Sed nec ventorum propriè hîc res eſt: de humore agitur, aut ſiccitate. An'ne* verticoſior, *auſim legere? id eſt magis alta & montana? Mela quidem ita diſparat, in hac ipsâ terrâ deſcribendâ:* Terra multis impedita fluminibus, multis montibus aſpera & magnâ ex parte ſiluis aut paludibus inuia. *An fruſtrà angimur? & ventoſam accipi, pro ſiccâ atque aëreâ, ſimplicius & verius ſit?* Inquiſitum in Taciti verbū.

Pecorum fœcunda, ſed plerumque improcera.] *Malo,* pleraque. *De reipsâ autem, ita hodie contrà eſt, vt armenta noſtra Batauiæ aut Friſiæ, palmam poſcere audeant contra omnia Europæ.* Armenta grandia hodie.

Serrati nummi

Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatósque.] *Diu hos Serratos nummos quæro, homo aliàs non appetens valdè nummûm. Nam vulgò leuiter defunguntur. & Serrati, inquiunt, nummi quibus ſerræ forma impreſſa ſiue incuſa, vt Bigati quibus Bigarum. & de his quidem clarum eſt. oculi me docent cottidie. at de Serratis, quis obſecro in tantâ istâ copiâ nummorum veterum vnum aliquem protulit aut proferet cum ſerrâ? Non vidi, non legi. Fuluius ſanè Vrſinus, in gente Manliâ nummum repræſentat, cuius in poſticâ parte caput vrbis, & inſcriptum* ROMA. SER. *quod ipſe interpretatur Serratum. ſed quo argumento? Mille nummi cum illo capite, in quîs nihil tale. & potius id referendum ad Serrani cognomen, quod ex aliâ gente hærere huic potuit per adoptionem. An lectio ſolicitanda in Tacito? an æratos, aut, ratitos, aut Seruianos legendum? De prioribus quid fuerint, clarum: Seruianos autem interpreter veteres regios, quos in pretio fuiſſe notat Suetonius Auguſto. Seruius certè primus regum, æs ſignauit. Adde quod in codice Bambergenſi,* Seruatos. *An ſeruamus lectionem, & capimus Serratos eos, quorum ambitus dentatus atque aſper ſit in modum ſerræ? quæ proba nota, & nihil periiſſe longo vſu aut reſectione. Nummos ego quoſdam argenteos ita formatos vſurpaſſe his oculis ſum certus. Spectaſſe autem id eos in nummis vulgò ratio & Tertullianus addocent:* Qui venditant, prius nummum quo paciſcantur examinant, ne ſcalptus, néve raſus, ne adulter ſit. *Sed tu erudite lector cogita. nam de me Tullianum illud habe,* Cedo, eia manum tollo.

Cuiuſmodi fuerint?

Rari gladiis vtuntur.] *Iíſque grandibus & oblongis. Plutarchus de Cimbris:* μεγάλαις ἐκχοῦς καὶ βαρείαις μαχαίραις. *Cæſar item, Liuius, & Hiſtorici paſſim. Illud dignum notâ è Windichindo:* Erat illis diebus Saxonibus longorum cultellorum vſus, quibus vſque hodie Angli vtuntur morem gentis antiquæ ſectantes. Cultelli autem noſtrâ linguâ Sahs dicuntur: ideoque aiunt quidam Saxones nuncupatos. *De veritate etymi neſcio: illud ſcio falces oblongas & grandes frumentarias eo nomine etiam hodie nobis dici.*

Cladij longi.

Framea, quid?

Haſtas vel ipſorum vocabulo Frameas.] *Quod genus teli fuerit, quæro. Iſidorus vult gladium fuiſſe.* Framea, *inquit,* gladius ex vtraque parte acutus, quam vulgo Spatham vocant. Ipſa eſt & Romphæa. *Valdè à Tacito abit, qui clarè appellat Haſtam: & addit, eodem telo comminus eminuſque pugnaſſe. Non ergo gladius. Nunquid Romphæa? nam & hoc addidit. paritérque Gloſſæ veteres,* Framea, ῥομφαία. *Ambigo: nec facilè inducor credere, ſi* v *Valerij quidem deſcriptio hæc proba:*

v *Argonaut. lib.* VI.

Æquaque, nec ferro breuior, nec romphia ligno.

Facit enim genus teli, in quo haſtile & mucro pari fuerint longitudinis modo. Tacitus autem aliud fuiſſe in ſuâ Frameâ docet, quam ſtatuit breui & anguſto ferro. *Itaque magis eſt vt ad exemplum Haſtæ ſiue* Spieſſe *noſtræ fuerit, breuiore tamen ligno.*

PAG. 293. Conciliatus cum Tacito Cæſar.

Neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum.] *Repugnare Cæſar videtur lib.* VI. Cùm bellum ciuitas aut illatum defendit aut infert, magiſtratus qui ei bello præſint, vt vitæ neciſque habeant poteſtatem deliguntur. *Sed Cæſar de belli tempore tantùm: noſter in pace intellexit.*

Plagarum exſuctus.

Nec illæ numerare aut exſugere plagas pauent.] *Ita Rhenanus: ſpectátque ſuctus ille ad medicinam, Homero etiam non ignotam. Farneſ. tamen codex & Rom.* exigere. *quod robur fæmineum magis exprimere videtur, tamquam illæ non numerauerint ſolùm plagas, ſed exegerint; expoſtularíntque cum ſuis ſi illæſi rediſſent, tamquam ignaui & vitæ ſuæ parci.*

Puellæ pro obſidibus.

Inter obſides puellæ quoque nobiles imperantur.] *Igitur ad Germanos referam, quod generatim à Suetonio ſcriptum, in Auguſto cap.* XXI. A quibuſdam, nouum genus obſidum fœminas exigere tentauit, quod negligere marium pignora ſciebat. *Etſi cur id Tranquillo nouum? Romani ipſi virgines obſides Porſenæ olim dederunt, intérque eas Cœliam. Athenæus id primum inuentum Cleonymo Spartano vult, parùm verè, libro* XIII. *cap.* XXVIII. ἐμοὶ γὰρ, *inquit,* κατὰ φύσιν δοκεῖ πεποιηκέναι Κλεώνυμος ὁ Σπαρτιάτης, πρῶτος ἀνθρώπων εἰς ὁμηρείαν λαβὼν παρὰ Μεταποντίνων γυναῖκας παρθένους τὰς ἐνδοξοτάτας καὶ καλλίστας ἑξακοσίας. *id eſt:* Mihi iuxta naturam feciſſe Cleonymus Spartanus videtur qui primus mortalium (*magis rectè, ſi primus Græcorum dixiſſet*) obſides à Metapontinis fœminas virgines accepit nobiliſſimas & pulcherrimas. *Vbi diſcis Metapontinos, imò credo ceteros Italiæ populos, habuiſſe antiquitus hunc morem.*

Germani fœminas nimis æſtimant.

Nec conſilia earum aſpernantur.] *Hócne ſupererat? heu ipſos parùm firmâ mente, qui eam quæſiuere apud amentem ſexum! Et tamen adeò vera Taciti adfirmatio, vt Plutarchus naret, conſultationibus omnibus apud Celtas (ita Germanos Græci vocant) de pace déque bello, fœminas adhiberi, & lites cum fœderatis aut ſocius populis exortas earum interuentu decidi. Verba ipſa in re parùm credibili dabo. In libello De Virtutibus mulierum:* Ἐκ τούτου διετέλουν, *inquit,* ὥστε πολέμου καὶ εἰρήνης βουλεύομμοι μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς συμμάχους ἀμφίβολα δι' ἐκείνων βεβαιοῦντες.

Velledam

Velledam.] *De quâ multa noſter libro* IV. *Hiſtor. quam captiuam & in triumpho poſteà ductam colligas ex Statio*:

Non vacat Arctoas acies Rhenumque rebellem
Captiuæque preces Veledæ. Veleda virgo.

qui nomen tamen id corripit: cuius germanam ſcripturam fuiſſe cenſeo Weldam.

Auriniam.] *Farneſ. liber*, Fluriniam. *Putem fuiſſe*, Aluriniam. *Quod Iornandes mihi auctor in rebus Gothicis, non proprium nomen, ſed commune omnium ſagarum fuiſſe.* Repperit, *inquit*, in populo quaſdam magas mulieres, quas patrio ſermone Aliorunas ipſe cognominat. Aluinia. *De fatidicis autem fœminis Germanorum, præter Cæſarem lib.* I. *Plutarchum in Mario & Cæſare, Strabonem lib.* VII. *vide etiam Clementem Stromate* I.

Deorum maximè Mercurium colunt.] *Plura igitur ac certiora de religione Germanorum Tacito nota, quàm Cæſari, qui contrà ſcribit lib.* VI. Deorum numero eos ſolos ducunt quos vident, Solem, Vulcanum, & Lunam. reliquos ne fama quidem acceperunt. *Falsò. Nam noſter etiam in Annali* XIII. *ſcriptum reliquit*: ab Hermunduris diuerſam aciem Marti ac Mercurio ſacratam. *Paulus Diaconus* notat Longobardis* (*ij autem Germani*) Wodam *Mercurium appellari. ego legerim* Wondam, *vel* Wonſtam: *à lucro ſcilicet, cui præeſt. Maioribus quidem noſtris ita dictum, claret vel ex Mercurij die, qui veteri & gentili appellatione nobis* Wonſtdach. *Lib. I.

Humanis quoque hoſtiis litare fas habent.] *Quod Gallis Germaníſque commune: & priſcis teſtatum crebro. Illud noto, manſiſſe eam diritatem etiam inferiori æuo. Procopius lib.* II. *De bello Goth. ait Francos etſi Chriſtum iam colerent, humanis tamen ad ſuum æuum hoſtiis vſos. Ditmarus lib.* I. *Nortmannos & Danos quotannis menſe Ianuario dis ſuis immolaſſe* XCIX. *homines, totidem equos cum canibus & gallis: ab eáque barbariè Henricum Aucupem primùm eos abduxiſſe.* Homines immolati.

Herculem & Martẽ conceſſis animalibus placant.] *Non certè Gothi. de quibus Iornandes*: Martẽ ſemper aſperrimâ placauere culturâ nam victimæ eius mortes fuere captorum.

Lucos ac nemora conſecrant, deorúmque nominibus appellant.] *Fatuam religionem. quam Claudianus item iis opprobat, De laudib. Stil. lib.* I. Luci pro diis.

Vt procul Hercyniæ per vaſta ſilentia ſiluæ
Venari tutò liceat, lucoſque vetuſtâ
Relligione cruces, & robora numinis inſtar
Barbarici, noſtræ feriant impunè ſecures.

Sed & Lucanus appoſitè, in obſidione Maßiliæ:

Lucus erat, longo numquam violatus ab æuo.
——hîc barbara ritu
Sacra deûm, ſtructæ diris altaribus aræ,
Omniſque humanis luſtrata cruoribus arbos.

Benè ergo & meritò Religione cruces *eos fecit Claudianus: quoniam victimæ, imò & homines, ad arbores has* (*è Lucano hauries*) *immolatæ. Ait etiam*, robora numinis inſtar. *Illuſtrabit Tyrius Maximus, qui* Celtas excelſam quercum coluiſſe *ait*, & Iouis nomine ſollenniter appellaſſe. *Atque adeò poſteriori etiam æuo manſit hic cultus. Luitprandi regis Longobardorum lex eſt*: Qui ad arborem, quam ruſtici Sanctiuum vocant, adorauerit, vel incantationes fecerit, componat medietatem precij ſui in ſacro palatio. *Tacitus hunc ipſum ritum ſaltem indicatum lib.* IV. *Hiſtor. voluit, cùm ſcripſit Ciuilem Batauos* ſpecie epulárum ſacrum in nemus vocaſſe: *nec putauerim ſanè* ſacri *vocem illîc peculiare aut proprium ſiluæ nomen. Hæc in Germanis meritò nos ridemus. ſed cur Romani? illi in eâdem naui. Plinius de arboribus*: Hæc fuere numinum templa, priſcoque ritu etiamnunc ſimplicia rura deo præcellentem arborem dicant. *Seneca epiſtolâ* XLI. Si tibi occurrit vetuſtis arboribus & ſolitam altitudinem egreſſis frequens lucus, illa proceritas ſiluæ, & ſecretum loci, & admiratio vmbræ, fidem numinis facit. Homines illic immolati. Arbor ſancta. Romanis quoque luci ſacri.

Proprium gentis equorum præſagia & monitus experiri.] *Ditmarus Luizicis* (*qui veterem ſuperſtitionem adhuc retinebant*) *hoc idem præſagium equinum adtribuit: ſed diuersâ paullùm formâ*: Equum, *inquit*, qui maximus inter alios habetur, & vt ſacer ab his veneratur, ſuper fixas in terram duorum cuſpides haſtilium inter ſe tranſmiſſorum, ſupplici obſequio ducunt: & præmiſſis ſortibus quibus id explorauêre priùs, per hunc quaſi diuinum denuò augurantur. Luizici ex equis diuinant.

Non ſimul nec iuſſi conueniunt.] *Bambergenſis*, iuſſu. *Rhenanus in veteri codice legi ait*, nec iniuſſi. *ex quo benè etiam ſcripſerus*, nec vt iuſſi. PAG. 294

Ignauos & imbellles & corpore infames.] *Hoc lego de Germanis? feri illi & horridi, fœmineo morbo & mollitie corporis infames? Numquam credam: & Quinctilianus certè eos purgat in Declamatione pro Milite, cuius pudicitia tentata à Tribuno*: Nihil tale nouêre Germani, Germani an olim in muliebri morbo?

Non, me iudice.

mani, & ſanctius apud Oceanum viuitur. *Scribamus igitur* (*gratiam mihi age magna patria*) & torpôre infames. *Non enim alia mens hîc Taciti, quàm quòd ignauos, torpentes, bello inutiles,*

Agellius correctus.

crate impoſitâ merſerint. Idem in eodem verbo vitium apud Agellium lib. XIX. *cap.* XII. *in extremo*: omnibus vehementioribus animi officiis amputatis in corpore ignauæ & quaſi eneruatæ vitæ conſeneſcunt. *ſcribe*, torpore. *Hoc mihi certum. quatit tamen non nihil Athenæus lib.*

Athenæo non credimus.

XIII. *qui fœdum illud vitium remotum à me, rurſus imponit Germanis*: Κέλτοι δὲ καὶ βαρβάροις, *inquit*, καίτοι καλλίστας ἔχοντες γυναῖκας, παιδικοῖς μᾶλλον χαίρουσιν, ὡς πολλάκις εἰπεῖν ἔστι καὶ ἐπὶ δυοῖν μὴ δύο ἐφεξῆς ἐνιαυτοὺς ἀναπαύεσθαι. *Quem falli tamen ſcio: nec vrtica illa vmquam tetigit maiores noſtros. Auſtri & Orientis iſta infamia ſit: quæ ne nunc quidem Septemtriones habitat aut frigidum caſtúmque hunc orbem.*

Iterum pro Germanis.

* *Germanos liberatum ire volui, à fœdâ Auerſæ Veneris notâ: & ecce ego non ſine notâ. Nam quidam me culpat* (*modeſtè tamen fateor, nec planè ἀλόγως*) *quòd temerè mendacem dixerim Athenæum. Ab eo enim, inquit, Diodorus, Ariſtoteles, Strabo. Primus quidem, de Celtis ſic ſcribit*: γυναῖκας δ' ἔχοντες καλλεῖς, ἥκιστα ταύταις προσέχειν, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἀρρένων συμπλοκὰς ἐκτόπως λυσσῶσι. *& quæ ſubdit, turpia mihi nimis, turpia relatu. At Ariſtoteles* VII. *Polit.* Pleraſque militares gentes, & Celtas in iis, maſculum cœtum palàm admiſiſſe. *Iam Strabo, negat* turpe apud eos fuiſſe τὸ τοὺς ἀκμῆς ἀφειδεῖν τοὺς νεοὺς: florem ætatis proſtituere iuniores. *Quid ad hos ego? ignoſce quiſquis legis, pænè idem quod in Athenæum. Falſi inquam iſti, falſi: ſi tamen de Germanis hoc ſcripſerunt ac ſenſerunt, non potius de Gallis. Quod ego omnino aſſero: præſertim de iis qui Maſſiliæ & Italiæ magis propinqui. Ab eâ parte labes hæc in candidam per ſe gentem. Nónne* mores Maſſilienſes *prouerbio, ab hac mollitie, innotuêre? Græci ergo illi, qui vix limen illudipſum Galliæ nouerant* (*Germaniæ certè penetral numquam*)

Celtarum nomen impoſuit.

Galliæ pars olim in hac culpâ.

Græci eminus res Germaniæ nouerunt.

illîc repertum vitium famâ & ſtilo ſparſerunt perperàm in omnes. Non mihi creditur? Tacito igitur noſtro. qui diſertè hoc ipſo loco ſcribit (*ex veſtrâ quidem mente*) *molles iſtos & flagitioſos* cæno & palude merſos, crate iniectâ. *Tuam fidem, ô optime. Si fidi illi Græci, & ſi vitium hoc tam commune Germanis, tam receptum: quî conſtat vt iidem tam ſeueriter illud puniant? Itaque ne ſic quidem Germani inquinabuntur, etiamſi inquinata illa lectio retinebitur. Nec tamen à me. qui haud paullò tutiùs Tacito & inprimis Fabio* (*qui claris verbis ignotum id flagitium Germanis aſſerit, te diſſimulante*) *hîc crediderim, quàm Græcis. Quippe iſti leui & longinquâ famâ aliquid de eâgente acceperunt: at illorũ ævo, cognita iam Germania, imò luſtrata Romanis & calcata.*

Purgat palàm Germanos Tacitus.

Etiam Quinctilianus.

Eliguntur in iiſdem conciliis & principes qui iura per vicos pagóſque reddunt.] *In alia verba & ſententiam it Bambergenſis liber*: qui vitâ per pagos vicoſque excellunt. *Sed non auellor à vulgatâ.*

Germani ſemper in armis, aut cum armis.

Nihil neque publicæ neque priuatæ rei niſi armati agunt.] *Quem eumdem morem Græcis priſcis fuiſſe, eóſque ſolitos* σιδηροφορεῖσθαι, *Thucydides notauit. Idémque de Gallis, Liuius lib.* XXI. In his noua terribiliſque ſpecies viſa eſt, quod armati (ita mos gentis) in concilium venerunt. *Quin conuiuia etiam Germani adibant in armis. Tacitus hoc ipſo libro*: Tum ad negotia, nec minus ſæpè ad conuiuia procedunt armati. *Athenæus lib.* IV. *famulos adſtitiſſe vel aſſediſſe conuiuantibus ita vult, cum ſcuto, lanceâ, & iuſtis armis.* καὶ οἱ μὲν, *ait*, τὰς θυρεὰς ὁπλοφορούντες ἐπὶ τῷ ὀπίσω παρίστασιν, οἱ δὲ δορυφόροι, καὶ τῷ αὐτικρὺ καθήμενοι κύκλῳ, καθάπερ οἱ δεσμῶται συνδουχοῦσιν). *Denique templa ipſa adiere armati. Panegyriſtes*: Nec maiores veſtri templa ingrediebantur, niſi armati.

Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & auctoritas adſunt.] *Hoc eſt quod in lege Alamannorum priſcâ lego*: Conuentus autem, ſecundum conſuetudinem aliquam, fiat in omni Centenâ, coram Comite aut ſuo Miſſo, & coram Centenario ipſum placitum fiat.

Centenarij Germanorum.

Scuto frameáque iuuenem ornant.] *Originem moris vides auis noſtris ad inſaniam amati, Equites creandi. Fallor, aut tangit eumpſe Diaconus in Longobardicis, libro* I. *cap.* XV. Scitis non eſſe apud nos Conſuetudinem, vt regis filius cum patre prandeat, niſi prius à rege gentis exteræ arma ſuſceperit. *Adde ſi lubet, Caput ſequens.*

Veſtigium vetus creandi Equites aut militis.

Ceteris robuſtioribus.] *Lege*, ceteri. *ſtatim liber vetus*, aggregant, *non* aggregantur. *quod Taciti & veterum phraſim olet.*

Præcipuum ſacramentum eſt.] *Liber ſcriptus*, principum ſacramentum.

Non niſi vi bellóque tueantur.] *Scriptus*, tueare.

Germani, venatores.

Quoties bella non ineunt, non multum venatibus, plus per otium tranſigunt.] *Pugnam cum Cæſare hîc video, imò cum vſu & ratione. Cæſar ait*: Vita Germanorum omnis in venationibus, atq. in ſtudiis rei militaris conſumitur. *Iterùm de Sueuis*: Multum ſunt in venationibus. *Vſus etiam & ratio ſuadent, gentes acres, feras, vbi ſiluarum copia, venatui addictas. Nec aliter in hac ipſa gente hodie. Pacem vera emendatio faciet*: quoties bella non ineunt, multum

multum venatibus. *negatione ejectâ, quæ haud dubiè malè geminata & petita è prioribus verbis.*

Ipſi hebent. mirâ diuerſitate naturæ.] *Expreſsi Farneſ. ſcripturam, nec quin ea germana ſit dubitaueris. Vulgati,* ipſi habent miram diuerſitatem.

Mos eſt ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum.] *Imminutum locum eſſe res & ſermo ipſe clamant. Rhenanus ex veſtigiis, vt ait, libri,* vltrò equitium conferre. *Et ſcio vocem Equitij probam, Iuriſconſultis vſurpatam: & morem ipſum in Armenijs etiam obtinuiſſe, qui equos regi alebant in tributum. Xenophon id me docuit lib.* IV. *De expeditione Cyri. At ne ſic quidem pendentia verba firmaueris, quæ ſequuntur. An equitium armentorum dices? an frugum? ridiculum. Mihi nota excidiſſe videbatur* X. *quæ Decimam ſignificat, vel Decimas: ſicut eadem geminata* XX. *vigeſimam, in lapidibus ſæpe ſcribéſque, meo ſenſu:* vltrò ac viritim X. conferre. *Quin mos quidem ille etiam hodie obtineat apud pleroſque, de conferendis Decimis in nobilitatis uſum, negari non poteſt.*

PAG. 295. Equi donati, pro Tributo. Fortaſſè & Decimæ.

Solent & ſubterraneos ſpecus aperire, eóſque multo inſuper fimo onerant.] *Idem Pomponius Mela de Sarmatis:* Atque ob ſæua hiemis adſiduæ, demerſis in humum ſedibus, ſpecus aut ſuffoſſa habitant. *Xenophon de frigidâ Armeniorum regione, lib.* IV. *Expedit. Cyri:* αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατώρυχοι, τὸ μὲν στόμα ὥσπερ φρέατος, κάτω δὲ εὐρεῖαι. αἱ δὲ εἴσοδοι τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὀρυκταί, οἱ δὲ ἄνθρωποι κατὰ πλίνθους κατέβαινον. ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἶγες, βόες, ὄϊες, ὄρνιθες, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων. *Fruſtrà autem originem Stubarum (ita Ditmarus & illa ætas appellant) petunt iſtinc. quid enim ſimile? Quæ tamen antiquæ: &, niſi fallor, Iuliano intellectæ in Antiochico, vbi de Lutetiâ vrbe:* Εθάλπετο δὲ τὸ δωμάτιον ἀδαμῶς, ἅπερ εἰκὸς ἦν, ὑπὸ τοῖς καμίνοις τὰ πολλὰ τῆς οἰκήσεως ἐκεῖ θερμαίνεσθαι. *Quamquam & Romanos ævo Senecæ neſcio quid tale commentos reperio: effectu quidem pari cum Stubis, non prorſus formâ. Seneca de Prouidentiâ, cap.* IV. Quem ſpecularia ſemper à flatu vindicant, cuius cœnationes ſubditus & parietibus circumfuſus calor temperauit. *Quod fieri ſolitum, per ambientes quoſdam tubos. Idem epiſtolâ* XC I. Quædam noſtrâ demum prodiſſe memoriâ ſcimus, vt ſpecularium vſum, vt ſuſpenſuras balneorum & impreſſos parietibus tubos per quos circumfunderetur calor, qui ima ſimul & ſumma foueret æqualiter. *Quos tubos vidiſſe & notaſſe me in ruinis balnearum Romæ, probè memini. Ceterùm quod hîc legitur, fimo onerant: in Bambergenſi eſt,* fimo operiunt.

Subterranei ſpecus. Stubæ Germanicæ.

Locupletiſſimi veſte diſtinguuntur, non fluitante ſicut Sarmatæ ac Parthi, ſed ſtrictâ & ſingulos artus exprimente.] *Exprimit verò egregiè veſtitum hunc noſtrum, qui à nobilitate Germanicâ diffuſus non dubiè per Europam. Deſcribit & Sidonius eleganter, in Panegyrico:*

Strictius aſſutæ veſtes, procera coërcent
Membra virûm: patet iis arctato tegmine poples.

Veſtis preſſa Germanorum, vt noſtra.

Pars tamen etiam quædam Germaniæ olim in laxis veſtibus, Sarmatico ritu, ſiue braccis. Lucanus Batauis & Vangionibus hoc tribuit:

Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones, Batauique truces.

Quamquam de plebe id tantùm ceperim. Ceterùm ad adſtrictas, & Sidonij verbo, aſſutas Germanorum veſtes, facit Dionis locus, lib. XL. *me quidem interprete: vbi Pannonios dictos affirmat,* ὅτι τὰς χιτῶνας τὰς χειριδώτους ἐξ ἱματίων πυκνῶν ἐς πάννυς ὁπωσοῦν πως καὶ ῥαπτομένους ἐν *περιαγορδύοντες συῤῥάπτουσι: quòd tunicas manuleatas, ex centonibus quibuſdam & Pannis (ita appellant) patrio more conſcindunt & cöaptant. Certum mihi eſt deſcribi noſtram Tunicam, quam etiam nunc ab iſtis Pannis* *Pantrock *vocamus, veterum Germanorum & Pannonum ipſam veſtem. Ea ſanè, quod Dio ait, è variis panniculis, præter Romanum & Græcum morem, ad ſingula membra aptata.*

Pannonij vnde dicti. *Electa igitur indigenaqu Pannorum ſuſſe.* *Etſi proprie pars ſuſſa zehaon pendula, pant, nobis dicta.

Detracta velamina ſpargunt maculis pellibúſque belluarum.] *Suſpectus mihi locus. nec ſat ſcio quomodo detractas feris pelles, ſparſerint maculis & pellibus aliis piſcium. An Tacitus ipſe hæc parùm intellexit? an maculæ vox non ſine maculâ? Ego de Maſtrucis aliquid libens ſuppoſuiſſem, ſi velificata mihi libri alicuius aura. Iſidorus:* Maſtruca, veſtis Germanica ex pelliculis ferarum. *Prudentius:*

——maſtrucis proceres veſtire togatos.

Pelles, ad veſtem.

Cicero Sardis etiam tribuit: Sardorum maſtruca tentauit. *Ceterùm non dubium, quin duplici ornatu eos vſos Tacitus velit, ſiue è feris, ſiue è piſcibus. Iuſtinus clarius paullo idem tradidit, de Scythis:* Lanæ iis vſus ac veſtium ignotus: pellibus tantùm ferinis aut marinis veſtiuntur.

Fœminæ ſæpius lineis.] *Plinius:* Iam quidem & Tranſrhenani hoſtes vela è lino texunt, nec pulchriorem aliam veſtem eorum fœminæ nouêre. *Linigeræ igitur fœminæ, nec tamen ſolæ. Benè ait,* ſæpiùs. *Diaconus in viris agnoſcit, lib.* IV. *cap.* VII. Veſtimenta eis *de priſcis Longobardis*

Lineæ Germanis veſtes.

* *Verum est in plebe.*

Longobardis ait, indubiè Germanis) erant * laxa & maximè linea, qualia Angli-Saxones habere solent, ornata institis latioribus, vario colore contextis. *Sed profectò quæ hîc de variegatis latísque institis dicit, nos qui vidimus, scimus etiam nunc proprium amictum esse Germanicarum mulierum.*

Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert.] *Illud,* marito, *abest Bambergensi: & sine fraude.*

Accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat.] *Vox,* digna, *non sincera videtur. Sed & paullo antè Rhenanus,* sic viuentes, sic parientes, *alibi legisse ait.*

Quorum pœna præsens & maritis permissa.] *Ad ius & Romanos mores propius in Bambergensi scriptum,* quorum pœna parentibus & maritis. *Nam maritos solos hîc esse arbitros, satis crudum. Tamen è Tacito non aliter appâret.*

Pœna adulterij.

Adulteram, accisis crinibus, nudatam, per omnem vicum verbere agit.] *Pœna duplex; Crines accisi, & Fustigatio. Quam reperio etiam aliâs vsurpatam Germanis in hoc sexu. In Legibus Luitprandi regis Longobardorum hæc est in fœminas violentas, & quæ sæuiunt aut feriunt.* Publicus, in quo loco factum fuerit, comprehendat ipsas mulieres, & faciat eas Decaluare & fustare (*ita lego: vulgò,* Frustrare) per vicos vicinantes ipsius loci. *Paullò aliam & magis sæuam Adulterij pœnam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius Archiepiscopus, Epistolâ ad Ethelbaldum Anglorum regem*: In antiquâ, *inquit,* Saxoniâ, vbi nulla Christi cognitio, si virgo in maternâ domo, vel maritata sub coniuge sit adulterata: manu propriâ strangulatam cremant. (*& addit quod huc magis facit*) aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellant eâ castæ matronæ, & de villâ in villam missæ occurrunt nouæ flagellantes, & cultellis pungunt donec interimant.

Emendata Nx vetus.

Publicatæ enim pudicitiæ.] *Scribam,* publicatæ etiam. *Non enim hoc ad adulteras refero: sed ad eas quæ adhuc ininuges, vulgò tamen se vulgabant.*

Corrumpere & corrumpi, seculum vocatur.] *Grauis & acuta sententia. Seneca similiter*: Desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerant vitia, mores sunt.

Digamia displicuit Germanis.

Melius eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt.] *Inter quas ciuitates fuisse Erulos reperio: apud quos adeò secundo matrimonio non locus, vti vxor marito mortuo laqueo sese statim iuxta sepulchrum indueret: nisi inuisa viuere mallet & infamis. Procopius tradit lib.* II. *De bello Gothorum.*

PAG. 296

Liberi in Rheno positi.

Numerum liberorum finire aut quemquam ex agnatis necare nefas.] *Agnatos hîc accipies non ἀγχιστεῖς aut συγγυεῖς, sed liberos qui adnascuntur. etsi mallem omninò scribi,* gnatis. *Illud autem mirum, Tacitum omittere insignitum illum ritum & peculiarem Germanis de exploratione liberorum. Prolem enim natam ad Rhenum ferebant, clypeóque imponebant. si vndis abriperetur, notham censebant: si innataret, verè suam. Claudianus in Ruffinum:*

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Iulianus in epistolâ ad Maximum: πάντως δὲ ὁ Ῥῆνος ἀδικεῖ τὰς Κελτὰς, ὃς τὰ μὴ νόθα τῶν βρεφῶν ὑποβρύχια ἔτι δίναις πέμπει, καθάπερ ἀκολάστῳ λέχει τιμωρὸς ὢν πρέπων. ὅσα δ' αὖ ὄλιγῳ καθαρᾷ σπέρματος, ὑφαίνῳ τῷ ὕδατος αἰωρεῖ, καὶ τῇ μητρὶ ξεμύσῃ πάλιν εἰς χεῖρας δίδωσιν ὥσπερ ἀδέκαστόν τινα μαρτυρίαν αὐτῇ καθαρῶν καὶ ἀμέμπτων γάμων ἔτ' τὸ παιδὸς σωτηρίαν αὐτιδωρούμενος. *Memînit & Galenus De sanitate tuendâ, & alibi Nazianzenus. Nonnus in Dionysiacis, ab hac causâ Rhenum* ἐλεγχγάμεν *agnominat, velut iudicem vindicémque coniugij: & vidi, qui Rheni etymon hinc petendum adseueraret, quasi purgatoris. Purus quidem sermone nostro* reyn *dicitur.*

Thori Germanorum.

Separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa.] *Quæ sedes è gramine aut frondibus, & propriè thori. Strabo suggerit, qui de Gallis*: καθεζόμενοι δὲ πίνουσιν ἐπὶ στιβάδος: sedentes cibum capiunt in thoris gramineis. *Posidonius apud Athenæum, fœnum sibi subtrauisse scribit, ab eádem mente*: Κελτοὶ τὰς χοὰς ποιοῦνται, χόρτον ὑποβάλλοντες, καὶ ὅτι ξαπίζων ξυλίνων, μικρὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπηρμένων, *&c. Plura de ratione Germanici victus, ibi vide. lib.* IV. *inquam, cap.* XIII.

Perfæ multis in rebus & ritibus, Germanizant.

Diem noctémque continuare potando, nulli probrum] *Vti & de Persis Xenophon scribit in Pædiâ, lib.* VIII. *extremo. qui mirum (studiosè enim notaui & comparaui) quàm in plerâque omni ratione vitæ, imò & linguâ, consentiant cum Germanis.*

Deliberatio inter pocula.

Ergo detecta & nuda omnium mens posterâ die retractatur, & salua vtriusque temporis ratio est.] *Ego scribo,* & sua vtriusque temporis. *Interpretor: Germani in conuiuiis & compotationibus deliberant quidem agitántq. res graues: sed easdem sobrij recoquunt & retractant. & vtrique rei sua quædam ratio est. Rationem autem addit,* deliberant, dum fingere nesciunt; constituunt, dum errare non possunt. *Ex quo discimus, Germanos in conuiuij illâ licentiâ proposuisse quidem seria: sed eadem conclusisse & finisse, non nisi matutinos & serios. Persarum similis mos, qui, vt Strabo ait,* ἐν οἴνῳ τὰ μέγιστα βουλεύονται, καὶ ταῦτα βεβαιότερα τῶν ἐν νήφει τίθενται. *idémque de iis Ammianus lib.* XVIII. *Sed & Cretensium: ex Athenæo lib.* IV. *cap.* V.

Græcorum

Græcorum omnium veterum: ex Homero, & Plutarcho diffusè Sympoſiacorum lib. VII.

Haud minus facilè vitiis, quàm armis vincentur.] *Bambergenſis*, vino quàm armis.

Agri ab vniuerſis per vices occupantur.] *Idem liber*, ab vniuerſis vicis occupantur. PAG. 297
longè aliâ, nec deteriore ſententiâ.

Nullâ regnorum potentiâ diuiſus.] *Codex ille ipſe*, diuerſus. *quod probum ſcio.*

Manet adhuc Boijemi nomen.] *Latêre aliud videtur in ſcripturâ Bambergenſi*, manet adhuc Boiis è munere nomen. *Scribo*, manet adhuc Boiiaſmi è re nomen. *vel* Boyaſmum Boyaſmum.
è re. *aptè ad hæc veſtigia, & rem ipſam. Strabo quidem clarè* Βοϊάσμον *regiam Marobodui nominat: quam dictam à Boiis vult nunc noſter. Poſſis &* Boyaimum *ſcribere, veriùs propiúſque ad etymon, quaſi Baiorum domum.*

Loci veterem memoriam.] *Voculam inſerit Bamberg.* veterem viæ memoriam: *quâ quid faciam, ſum incertus.*

Origine erubeſcunt.] *Imò verò*, non erubeſcunt. *Quamuis, inquit, Vbij nomen mutarint, & colonico iam iure, libentiùs Agrippinenſes dicantur, à conditore: tamen nec Germanicæ originis eos pudet, libentérque ſe iis inſerunt.*

Nec tributis contemnuntur.] *Siue*, continentur. *In promptu erat*, conteruntur. *ſed* Deprauatio
parùm elegans, cùm idem verbi ſtatim ſequatur, nec publicanus atterit. *Ferri & vulgata poteſt.* verbi.
Nam quibus tributa imponuntur, hoc ipſo, vt victi, pro contemtis habentur & deſpretis. Steph. Pighius, in Hercule Prodicio, mallet, contenuantur.

Qui decumates agros exercent.] *Errare cenſeo, qui proprium hîc gentis aut loci no-* PAG. 298
men quærunt. Quomodò verò iidem populi ſiue agri, trans Rhenum & Danubium ſimul ſint? Decumates agri.
quod tamen ponit noſter. Ego communiter Decumates agros interpreter, qui decumas ſoluunt. Cicero Decumanos dixit: Omnis, *inquit*, ager Siciliæ decumanus eſt. *Nam hi agri non aliud ſunt, quàm trans limitem capti ab hoſte, & militibus dati, ſiqui ex iis fructus. Qui haud multi aut vberes, quoniam hoſtibus expoſiti, & vt ipſe ait, dubiæ poſſeſſionis id ſolum. Tacitum de hiſipſis loqui ego ſentio* XIII. *Annali*: Friſij imbellem ætatem admouêre ripæ, agroſque vacuos & militum vſui ſepoſitos inſedêre. *Hoſipſos agros non fructu tantùm; ſed mancipio militum eſſe* Qui militum
iußit Imp. Alexander. de quo Lampridius: Sola quæ de hoſtibus capta ſunt, limitaneis ducibus erant.
& militibus donauit, ita vt heredum eſſent, ſi heredes militarent: nec vmquam ad priuatos pertinerent. Addidit ſanè his animalia & ſeruos, vt poſſent colere quod acceperant. *Adde huc l.* III. *Cod. De Fundis limotrophis.*

Quódque rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum.] *Bambergenſis*, nec niſi Romanæ diſciplinæ. *Et neutram ſanè lectionem iure ſpernas.*

Nec niſi hoſte cæſo exuere votiuum obligatúmque virtuti oris habitum.] Mos crinem
Hoc teneo, præeo quod ſcriptis, nec non hoſte. *At de more ipſo, ſuprà dixi.* alendi & ponendi.

Quando vrgentibus imperij fatis.] *Scriptus liber non malè*, vergentibus.

In claritatem eius referre conſenſimus.] *Idem*, referre conſueuimus. PAG. 299

Et tam magni exercitus fidem.] *A coniecturâ repoſui: cùm in libris ſit*, magni exitus.

Inſigne gentis obliquare crinem, nodóque ſubſtringere.] *Quod Sueuis pro-* Nodus in cri-
priè tribuit noſter, alij Germanis vulgò. Seneca De Irâ: Non eſt Æthiopis inſignitus inter ſuos nibus.
color, nec crinis ruffus & in nodum coactus apud Germanos. *Idem epiſtolâ* CXXVI. Quid capillum ingenti diligentiâ comis? cùm illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel vt Scythæ ſolent, ſparſeris. *Martialis etiam Sigambris*:

Crinibus in nodum tortis venêre Sigambri.

Idem vniuersè alibi: Rheniſque nodos. *Tertullianus Cirros in Germanis agnoſcit, fortaſſe ab* Cirri in iisdē.
hac crinium obliquatione & flexu. De virginibus velandis: Debebunt & ipſi aliqua inſignia ſibi defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Athenienſium, aut cirros Germanorum. *ideò quia, vt hîc ſcriptum, crinem obliquabant. Iuuenalis*:

Cærula quis ſtupuit Germani lumina, flauam
Cæſariem, & madido torquentem cornua cirro?

Libens igitur Poëtas aliquot emendem, qui Cirrigeri epitheto Germanos ornant, quod malè flexit in Crinigeros vbique. Apud Sidonium:

Inter cirrigeras ſitum cateruas,
Et Germanica verba ſuſtinentem.

Lucanum libro I.

Et vos cirrigeros bellis arcere Caïcos
Oppoſiti.

Claudianum De laudibus Stilic. ——ingentia quondam
Nomina, cirrigero flauentes vertice reges.

Taciti tamen locum huncce de obliquando crine, fateor ita etiam capi posse, vt crinem non in rectum passi sint descendere, sed reduxerint in posteriorem verticem & obliquarint.

PAG. 300. Vt hostium oculis, ornantur.] *Placet. Bambergensis*, armentur.

Nobilissimos Sueuorum Semnones.] *Rectè. etsi in Velleio lib.* II. Senones *scriptum legas, qui eos cum Hermunduris coniungit. In Dionis Fragmentis Electo* LXXI. *probissimè scriptum erat:* πρὸς Σήμνονας ὁπλιτεύσαι: *de Antonini bello in Quados & Marcomannos. Item Electo* XLIX. Μάσυος ὁ Σεμνόνων βασιλεύς. *Latè errat* * *vir doctus, qui vtrobique Nasamones substituit & edidit, Africæ nimirum gentem. At isti Semnones ad Albim sunt: & manifestò illa Dionis spectant ad Germanica bella.*

Semnones, Sueuorum populi.

* *Fulvius, qui Fragmenta ea edidit.*

Auguriis patrum & priscâ formidine sacrum.] *Legitimus versus longus est (monuit me G. Falkenburgius) sponte effusus, an à veteri Poëtâ?*

Longobardos paucitas nobilitat.] *Ita Farnesianus. Vulgò erat*, paucitas nobilitasque.

In commune Herthum, id est terram matrem colunt.] *Libri alij* Nerthum, *aut* Verthum. *ego veram vocem censeo*, Aerthum. *Ita enim nostratem eam vocem efferimus scribimúsque. Cum adspiratione, focum nobis signet non terram. Martianus Capella an huc adspexerit, dum Heroës ab Herâ deriuat, id est terrâ, nescio. Verba eius lib.* II. A medietate aëris vsque in montium terræque confinia Hemithoi Heroësque versantur, qui ex eo quòd Heram Terram veteres dixerunt, Heroës nuncupati. *Nam aliàs certè à crasso errore eum non excuses.*

Herthus, id est terra.

Atque in splendidissimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ passim sine custode transeunt.] *Distingue*, coloniâ. passim sine custode transeunt. *Quòd ait, sine custode: morem ingerit rarum & notabilem. Romani enim in limite imperij hoc seruabant, vt externum neminem admitterent exciperéntve, nisi custode dato & arbitro actionum. Discis ex hoc loco, & lib.* IV. *Historiarum, vbi acris querela de hac re Germanorum, ad Vbios*: Nam ad hunc diem flumina ac terras & quodammodo cælum ipsum clauserunt Romani, vt colloquia congressusque nostros arcerent: vel quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi sub custode & pretio coiremus. *Et in responso Agrippinensium*: Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes.

Custodes in finibus imperij.

Quatenus Danubio prætexitur.] *Scriptus liber*, peragitur. *malè.*

Gothini.] *Gothuni semper Claudiano.*

PAG. 301. Regnantur paullo iam addictiùs.] *Bambergens. & Rom.* adductiùs. *etiam rectè. & dixi de eo verbo suprà.*

Nec velis ministrantur.] *Melius*, ministrant. *Virgilianum est*,

——velisque ministrant.

Sonum insuper emergentis audiri.] *Malim*, se mergentis. *Nam hæc persuasio rudis & cascæ plebis fuit, Solem dum in Oceanum cadit, stridorem edere non aliter quàm si ignitum ferrum condatur in aquam. Posidonius apud Strabonem lib.* III. λέγει φησὶ ποσειδώνιος τὰς πολλὰς, μείζω δυσὶν ἢ ἥλιον ἐν τῇ παρωκεανίτιδι μετὰ ψόφου φαίνεσθαι δύνοντα, ὡσανεὶ σίζοντος τοῦ πελάγους καὶ σβέσιν αὐτοῦ, διὰ τὸ ἐμπίπτειν εἰς τὸ βυθόν. *Florus de Decimo Bruto in Hispaniis bellante*: Non priùs signa conuertit, quàm cadentem in maria Solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegij metu & horrore deprehendit.

Sol mergi olim putabatur.

Id pro armis omniúmque tutelâ.] *Fortasse melius*, omnique tutelâ.

IVSTI LIPSI

AD CORNELII TACITI IVL. AGRICOLAM NOTÆ.

LIBELLVS *hic, siquis alius, verè disertus, verè prudens, scriptus videtur sub idem tempus cum illo De Germaniâ: vel certè haud longè secus. Nam quadriennio post mortem Agricolæ hunc contexuisse videtur, ipso quidem indice, hoc libro:* Nobis tam longæ absentiæ conditione, ante quadriennium amissus es. *Atqui obiit Agricola Pompeio Collegâ & Corn. Prisco* COSS. *Vti hac ratione, scriptum syntagma hoc esse oporteat sub ipsum initium imperij Traiani.* PAG. 303. Tempus huius scripti.

Nec id Rutilio citra fidem.] *Rutilium Rufum intellegit, qui & Historias scripsit, & Orationes, & De vitâ suâ. Citant eum Latini Græcique scriptores passim, & nominatim Charisius hæc De vitâ. Etiam Isidorus, sed corruptus, lib.* XX. *Orig.* Lecticæ siue plutei lecti, de quibus Satilius Rufus De vitâ suâ: Primum, inquit, consuetudine Imperatorum ipse pro lectis lecticis vtebatur. *emenda,* Rutilius Rufus. Rutillus historicus. Isidorus correctus.

Scauro.] *De quo Cicero in Bruto*: huius & Orationes sunt, & tres ad L. Fusidium libri scripti De vitâ ipsius actâ, sanè vtiles. *Plinius lib.* XXXIV. L. Fusidium illum, ad quem Scaurus De vitâ suâ scripsit. *Valerius Maximus lib.* IV. M. Scaurus quantulam à patre hereditatem acceperit, in primo libro eorum quos De vitâ suâ scripsit, refert. M. Scaurus.

Legimus cum Aruleno Rustico.] *Itáne* legimus? *imò*, vidimus. *nam hæc sub Domitiano gesta, vt in extremo libello indicas, te viuo, atque adeò præsente.* Diuinatiuncula

Adempto per inquisitiones & loquendi commercio.] *Malo*, etiam loquendi.

Augeat quotidie facilitatem imperij Nerua Traianus.] *An'ne*, felicitatem imperij? *tametsi vulgatum quoque aptum ad scriptoris mentem.*

Multi fortuitis casibus.] *Vulgati hîc confusi, nec sani. nos ab ingenio restituimus: vt pleraque alia in hoc libello, quem non inuenimus in vllis manuscriptis, etsi germanissimum Taciti fœtum.*

Memoriam prioris seruitutis.] *Correximus verè: cùm in libris esset*, prioribus senectutis. *nisi quòd Venetus*, prioris. *At non de senectute suâ Tacitus, sed de priorum temporum seruitute clarè loquitur, & præsentium sub Neruâ felicitate.* Correctio.

Cn. Iulius Agricola.] *Ad quem pertinere videri Epigramma quoddam Antiphili, probabiliter obseruauit Io. Brodæus lib.* I. Ἀνθολογ. εἰς θάνατον. Agricolæ in Epigr. mentio.

Iulius Græcinus.] *De quo Seneca de Benefic. lib.* II. Si exemplo magni animi opus est, vtemur Græcini Iulij viri egregij, quem C. Cæsar occidit ob hoc vnum quòd melior vir esset, quàm esse quemquam tyranno expediret. *Et epistolâ* XXIX. Iulius Græcinus vir egregius. *Scripsit de Re rusticâ, aut certè de Vineis. ex Columellâ, lib.* I. *cap.* I. Iulij Attici velut discipulus, duo volumina similium præceptorum De vineis, Iulius Græcinus composita facetiùs & eruditiùs posteritati tradenda curauit. *Citat & Plinius eumdem inter scriptores, Indice libri* XIV. *&* XV. Iulius Græcinus.

Nihil appetere ob iactationem.] *Ita Rhenanus. Venetus*, in iactationem, *alij libri particulâ vtráque vacui. Scribo*, appetere iactatione. PAG. 304.

Incensæ coloniæ.] *Coloniam vnicam deletam reperio Camalodunum. Tacito ipsi id crede lib.* XIV. *atque hoc ipso libello, infrà. Magis ergo ex rei fide scribes*, incensa colonia.

Mutuam dissimulationem mali.] *Redundare suspicor τὸ* mali.

Mox inter Quæsturam ac Tribunatum.] *Venetus voce auctior*, inter Præturam, Quæsturam.

Habuerunt virtutes spatium exemplorum. Sed primò Cerialis.] *Ego sic lego.* Habuerunt virtutes spatium & exemplum. Sed primò Cerialis modò labores, *&c. Hac sententiâ: Cerialis & spatium campúmque exercendis virtutibus dedit, & exemplum. Ipse enim bonus strenuúsque dux. Sed tamen initio, labores dumtaxat & pericula cum Agricolâ partiebatur: mox, virtute eius clarè cognitâ, etiam laudem.* PAG. 305.

Incognitas ad id tempus insulas, quas Orchadas vocant, inuênit.] *Si nunc demum inuentæ, falsum quod Eusebius Chronico tradidit*: Claudius de Britannis triumphauit, & Orchadas insulas Ro. adiecit imperio. *quem tamen plerique Epitomarij scriptores secuti sunt.* Eusebij error.

Rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem adseuerant: Silurum colorati vultus & torti plerumque crines.] *Adspexit, imò tran-* PAG. 306.

Iornandes ad Tacitum respexit.

ſcripſit in parte hunc locum Iornandes De origine Gothorum: Silurum (*malè in eo*, ſylorum) colorati vultus, torto plerique crine & nigro naſcuntur. Calidoniam verò incolentibus rutilæ comæ, corpora magna ſed fluida. qui Gallis ſiue Hiſpanis à quibuſque attenduntur adſimiles.

Qui diſiungit, pericliatur.

Ita dum ſinguli pugnant, vniuerſi vincuntur.] *Dictum, quod ætas noſtra & alia comprobauit. Iuſtinus eleganter lib.* VIII. Græciæ ciuitates dum imperare ſingulæ cupiunt, Imperium omnes perdiderunt. Quippe in mutuum exitium ſine modo ruentes, omnibus perire quod ſingulæ amitterent, non niſi oppreſſæ ſenſerunt.

Longi in Britanniâ dies.

Dierum ſpatia vltra noſtri orbis menſuram.] *Res hodie teſtis: atque etiam viri ab illo ævo. Scriptor Panegyricus ad Conſtantinum, de Britanniâ:* Longiſſimæ dies, & nullæ ſine aliquâ luce noctes. dum illa litorum extrema planicies non attollit vmbras, noctiſque metam cæli & ſiderum tranſit aſpectus. *cauſſâ tamen futili & à ſolo petitâ, quæ reuerâ à ſole. Sed nimirum orator ille palàm argutiolam à noſtro hæc ſumpſit*: Scilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, infraque cælum & ſidera nox cadit. *Plinius de longiſſimis diebus*: In Italiâ horarum quindecim. in Britanniâ * ſeptemdecim, vbi æſtate lucidæ noctes, haud dubiè repromittunt id quod ratio cogit credi, Solſtitij diebus accedente Soli propiùs verticem mundi, anguſto lucis ambitu, ſubiecta terræ continuos dies habere ſenis menſibus, nocteſque è diuerſo ad brumam remoto. *Quem corrigo tranſiens*, haud dubiè re promunt.

* *Imò & ſupra oſtode. im, in extremâ eius parte.*

Plinius emendatus.

Fert aurum & argentum & alia metalla.] *Hunc ipſum locum adducere fortaſſe Iornandes voluit, & quidem Cornelij noſtri nomine laudato; ſed vt vulgata lectio eſt, falsò. Ait*: In extremâ eius parte Memmâ, quam Cornelius etiam Annalium ſcriptor narrat metallis plurimis copioſam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis quàm homines alat. *Quæ enim iſta Memma? an Mona reponendum? an totus locus reſcribendus?* noctem quoque clariorem in extremâ eius parte meminit. Quam Cornelius etiam, *&c. Nam priora illa ad Strabonem ableganda, quem inibi citat. De Monâ quidem, nihil tale tradidit noſter. Si tanti eſt, vide barbarici ſcriptoris ipſum locum.*

Memma.

Romani Britanniam vitabant.

Conſilium id D. Auguſtus vocabat, Tiberius præcipuè.] *Valdè blanditur mihi correctio*, Tiberius præceptum. *Hoc ſenſu. Abſtinere à Britanniâ Auguſtus conſilio viſus: Tiberius, præcepto. atque id vterque præ ſe ferebat. Reſpicit in Auguſto illud, quod Annali primo de eo ſcriptum*: Addideratque conſilium coërcendi intra terminos imperij, incertum metu an perinuidiam. *Ad hoc Auguſtæum conſilium Tiberius*, qui omnia dicta factaque eius vice legis obſeruabat, *(ipſe ita apud Tac. loquitur* IV. *Annal.) habebat vt præceptum, ſiue interdictum. Cauſſæ porrò ipſæ huius conſilij in Strabone ſunt, lib.* IV. *iuſtæ, & ex mente, niſi fallor, Auguſti. Ait eum Principem contentum fuiſſe amicitiam cum Britannis colere, & tributi loco neſcio quid minutarum rerum accipere:* ὥστε, addit, μηδὲν δεῖν φρουρᾶς ἐν νήσῳ. τελάχιστον γὰρ ἐνὸς τάγματος ἱκανοὺς εἶναι, καὶ ἱππικῆ τινος, ὥστε καὶ χόρτος ἀπάγεσθαι παρ' αὐτῶν. εἰς ἴσον δὲ καθίστασθαι πᾶν τὸ ἀνάλωμα τῇ στρατιᾷ τοῖς φορτιζομένοις χρήμασιν. ἀνάγκη γὰρ μείζω θαι τὰ τέλη φόρων ἐπιβαλλομένων, ἅμα δὲ καὶ κινδύνους ἀπαντᾶν τινας, βίας ἐπαγομένης.

Pag.307. Alterius manus centuriones, alterius vim & contumelias miſcere.] *Corrigo*, alterum manus, centuriones: alterum, vim & contumelias miſcere. *Legatus quidem, inquiunt, manus militum & centuriones immittit: procurator vim & contumelias infert. Fortaſſe etiam melius*: Alternis manus, centuriones: alternis, vim & contumelias miſcere: *vt velit eos alternis, & viciſſitudine quadam ſæuiſſe.*

Correctiuncula.

Qui relegatum in aliâ inſulâ exercitum.] *Placet. nec malè tamen*, religatum.

Bolanus.

Eadem inertia erga hoſtes.] *Poëtæ ergo illi non fides, qui Bolanum hunc magnum bellatorem facit apud filium, & trophæa eius Britannica oſtendit. Statium dico, in Siluis libro* V. *ad Criſpinum*:

> Cernis adhuc titulos, hunc ipſe vacantibus armis
> Induit, hunc regi rapuit thoraca Britanno.

quæque alia in eodem Protreptico vatum more inflat.

Pag.308. Vt quibus bellum volentibus erat.] *Vellem*, vt quibuſque.

Frumenti & tributorum auctionem.] *Legam*, exactionem. *niſi tamen tributa aucta recenter intellegit, idque eâ voce ſignat.*

Pag.309. Copiis inſtruxit, in ſpem magis quàm ob formidinẽ.] *Vel potiùs*, in ſpeciẽ magis.

Pag.310. Oppugnaſſe vltrò, caſtella adorti.] *Fortaſſe*, oppugnare vltrò, caſtella adoriri.

Defectus expletus.

At Britanni non virtute ſe, ſed occaſione & arte ducis rati.] *Omninò aliquid huic ſententiæ deeſt. Putem commodè expleri*: arte ducis victos rati. *Idcò prompti & feroces, inquit, Britanni, quia etſi ſæpe victi, non tamen verâ virtute victos ſe, ſed aſtutiâ aliquâ & arte Romanâ putabant.*

Vſipiorum cohors magnum ac memorabile facinus auſa.] *Hodie rideamus: at olim*

olim hoc tanti fuit, quanti nunc penetrasse Magellani sinum, & orbem hunc circumdedisse. Ambrosius lib. III. *Hexam. cap.* III. Illud magnum & inausum nauigantibus, atque intentatum nautis mare, quod Britannias frementi includit æquore, atque in vlteriora & ipsis fabulis inaccessa secreta se porrigit. *Hac autem circumuectione retecta Britannia, & insula bonâ fide approbata. Dionem in Tito vide.*

Tandémque doctrí commune periculum concordiâ propulsandum.] *O verba aurea! vtinam imbibamus! Nempe hoc est, quod Hermocrates ille Syracusanus pulcherrimè monuit, apud Thucyd. lib.* IV. τὲς δὲ ἀλλοφύλες ἐπελθόντας ἀθρόοι, ἢν σωφρονῶμεν, ἀμυνούμεθα. εἴπερ τῇ καθ' ἑκάστες; βλαπτόμενοι, ξύμπαντες κινδυνεύομεν. Extraneos aduenientes, si sapimus, iuncti repellemus: quoniam singuli etiam si lædimur, vniuersi periclitamur. In concordiâ salus.

Nos terrarum ac libertatis extremos.] *Animosa & alta hæc oratio Galgaci. in quâ quod suos maximè hortatur ad robur, quoniam vltimi Britannorum sint, nec vlla gens vltrà: facit, quòd Homericus ille Aiax Iliad.* o. PAG. 311.

Ανέρες ἐσσὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς.
Ἦ πνας φαμὲν ἔτι ἀασσητῆρας ὀπίσσω,
Ἦ τι τεῖχος ἄρηον ὅ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι;

* *O socij estote viri, reminiscimini virtutis.*
Atergóne adiutores censetis adesse?
Aut aliquem murũ, qui auertat tristia fata?

Nihil nisi fluctus & saxa: & interiores Romani.] *Alij libri,* inferiores. *Meo animo scribas,* & ins infestiores Romani. *Ad extrema ventum est, iebat Galgacus. illinc infestum mare & rupes: hinc Romani, illis haud mitiores.*

Nata seruituti mancipia semel væneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cotidie emit, cotidie pascit.] *Egregium verò membrum, & qualia multa in pulcherrimo corpore huius orationis. quâ, moriar, siquid meo sensu prudentius, disertius, argutius est in omni Romanâ linguâ. Ceterùm huic sententiæ planè compar, & velut hinc hausta, illa Saluiani libro* VI. *extremo, vbi queritur Romanos tributa barbaris pendere, quæ munera vocabant:* Dicimus donum esse, quod pretium est, & quidem pretium conditionis durissimæ ac miserrimæ. Omnes quippe captiui cùm semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, & numquam liberi sumus. Saluiani locus adsimilis.

Sicut in familiâ recentissimus quisque seruorum & conseruis lubibrio est.] *Itaque serui recentiores non in magno pretio. Suetonius aliter præfert in Iulio, cap.* XLVII. Seruitia recentiora politioraque immenso pretio comparasse dicitur. *sed ipsum mendo, & interpretes æstu libero, scribóque:* seruitia decentiora. Recentes serui, illudebantur. Suetonius emendatus.

Nos integri & indomiti & libertatem non in præsentiâ laturi.] *Romana editio,* & in libertatem non in præsentiam laturi. *ex quo M. Antonius Muretus ingeniosè, deductis vocibus litterísque,* in libertatem, non in p.r. seruitium nati, *id est populi Romani. Ambigo tamen: & malim,* libertatem non in præsenti ablaturi, *vel* illaturi. *In hoc enim sententiæ huius penetrantis vis & velut acies est, integros adhuc Caledonios esse, & libertatem sine vllo iugo illibatam habere. irent igitur pugnarentque, non vt amissam iterum inferrent, sed tot sæculis retentam vt nequis auferret.* Mureti coniectura.

Primo statim congressu vnde ostendamus.] *Corrigo verè,* primâ statim congressione ostendamus.

Quæ vbi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient.] *Nec malè,* quos timere desierint.

Paucos numero circum.] *Lego,* numeros. *& accipio cohortes, vt notaui ad lib.* I. *Hist.*

Clausos quodammodo ac vinctos alij nobis tradiderunt.] *Qui alij? imò verò,* dij, *repone, meâ fide & iussu.*

Agricola quamquam lætum & vix monitis coërcitum militem adhuc ratus.] PAG. 312. *Vox planissimè excidit,* militem acuendum adhuc ratus, *aut,* incitandum: *siue aliud tale.*

Sequi, vulnerare, capere.] *E Sallustio sumpta hæc scio.* PAG. 313.

Miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare.] *Totâ hac periodo ornatum ex oppositis quæsiuit. ideóque hîc legam,* dein separare. *Aliquando, inquit, cum alus, aliquando rursus secum deliberabant.*

Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborum iactantiâ epistolis Agricolæ actum.] *Hæsi olim. nunc leui emendatione me expedio,* auctum, *pro* actum, *rescribens.*

Triumphalia ornamenta.] *Palàm est hæc à Domitiano tributa: quod Tacitus de socero non potuit, credo, ignorare. Tamen Dio vult à Tito.* Εσφάγη, *inquit,* δι' ἃ ταῦτα ὑπὸ Δομιτιανοῦ, καίπερ τὰς ἐπινικίας τιμὰς καὶ τὸ Τίτε λαβών. PAG. 314.

Pessimum inimicorum genus, laudantes.] *Gnome ex ipsis adytis humanæ vitæ. cui Mamertinus interpres, Panegyrico ad Iulianum:* Cum, *inquit,* sancti Principis merces (*legimus* mores) atque instituta falsarum vituperationum licentiam submouerent: callido nocendi In hos qui laudelædunt.

artificio accusatoriam diritatem laudum titulis peragebant, in omnibus conuenticulis quasi per beniuolentiam illa iactantes, Iulianus Alemanniam domuit, Iulianus vrbes Galliæ excitauit, *&c. Statímque*: Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. si enim comminisci aliqua flagitia tentassent, facilè ipso splendore laudis & gloriæ refutarentur. inuenerunt accusandi genus, quod nullus refelleret.

Proconsulatum Asiæ & Africæ sortiretur.] *Non potest, vt sortitus fuerit vtrumque simul. nec ferunt Romani mores. Scribo*, Asiæ aut Africæ.

Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris.] *Seneca* II. *de Irâ*: Hoc habent animi magnâ fortunâ insolentes, quos læserunt & oderunt.

Eò laudis excedere.] *Malo*, accedere, *vel potiùs* escendere. *Sequentia huius comprehensionis parùm integra censeo.*

PAG. 315. Arx Albana. Vnâ adhuc victoriâ Carus Metius censebatur, & intra Albanam villam sententia Messalini strepebat.] *Veteres editiones*, intra Albanam arcem villam. *Opinor*, villam, *glossematium esse*: *& germanum*, Albanam arcem. *Certè Domitianus delectatus eo loco, eúmque habuit velut arcem. Dionis compendium*: τοῦτο τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Αλβανὸν, ἀφ' οὗπερ οὕτως ὠνομάσθη, ὅν, ὥσπερ τινα ἀκρόπολιν ᾠκείλετο. *At pestes istas hominum, & districtos eius æui accusatores, Plinius passim nominat. etiam Sidonius*: Hi sunt quorum comparatione digitum tollerent Narcissus, Asiaticus, Massa, Marcellus, Carus, Parthenius, Licinius. *Iuuenalis*:

——quem Massa timet, quem munere palpat
Carus.

Calumniatores tunc insignes.

Massa Bæbius iam tum reus erat.] *Qui damnatus quidem posteà est accusantibus Bæticis. vt discès ex Plinij epistolâ vlt. lib.* VII.

Nos Maurici Rusticíque visus.] *Scriptura apud me fidei fluxæ. Quò enim illud*, visus? *Nec melius tamen video: aut potiùs in sententiolâ hac nihil video. Viri ipsi mihi notiores. è quibus Mauricus, Iunius est Mauricus*, quo viro nihil firmius, nihil melius, *ait Plinius lib.* IV. *epistolarum. Eum à Domitiano in exsilium pulsum, rediisse principatu primo Neruæ, docebit te idem lib.* I. *epistolâ* V. *At Rusticum hunc, Iunium Rusticum nominat Suetonius in Domitiano*: Occidit Iunium Rusticum, quòd Pæti Thraseæ & Heluidij Prisci laudes edidisset. *Etiam lapis vetus, siue inscriptio basis*:

Iunius Mauricus.

Iunius Rusticus.

L. IVNI L. RVSTICI
PHILOSOPHI
STOICI
L. IVNIVS. L. L.
MYRINVS. P. P.

At noster Arulenum Rusticum appellat, initio huius libelli: & Plinius epistolâ V. *lib.* I. *de Regulo*: Rustici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò vt librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam Stoicorum simiam appellat. *Vt omninò nomina illi fuerint, L. Iunius Arulenus Rusticus. Plinius ipse hunc velut doctorem monitorémque habuit, & in laudes eius erumpit epistolâ* XIV. *lib.* I. *Etiam Plutarchus, extremo libello De Curiositate, factum eius plenum constantiæ recensuit. Et Antoninus epistolam inseruit* I. *De suâ vitâ. At Senecio, Herennius Senecio est, Plinio non semel item nominatus. Reus & interfectus fuit, quòd De vitâ Heluidij libros composuisset, ait Plinius lib.* VII. *Sed vos magnæ animæ mihi saluete: quos iure miramur, colimus, factis dictísque sapientes, & legitimos robustæ porticus alumnos.*

Herennius Senecio.

Sæuus ille vultus & robur, à quo se contra pudorem muniebat.] *Particulam superesse puto, & lego*, rubor quo se. *Porrò de hoc Domitiani fallaci habitu, Plinius in Panegyrico*: Ira in oculis, fæmineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa. *Et communiter, Seneca epist.* XI. Quidam numquam magis, quàm cùm erubuerint, timendi sunt, quasi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentissimus, cùm faciem eius sanguis inuaserat.

Rubor subdolus in Domitiano.

Excepissem certè mandata vocésque, quas penitus animo figeremus.] *Planè Homericum est. Ita enim apud eum Andromache lugens Hectorem*:

* Οὐδέ τι μοι εἶπες πυκινὸν ἔπος, ὅ τέ κεν αἰεὶ
Μνημύμεν' ἠμὲν νύκτας τε καὶ ἤματα δακρυχέουσα.

*Nec mihi sermones dixisti, quorum ego semper
Noctes atque dies lacrimis suffusa recorder.

PAG. 316. Admiratione te potiùs temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, militum decoramus.] *Cænum & lutum, quod non purgo. Priora tentem*: admiratione te potiùs, te immortalibus laudibus.

IVSTI LIPSI

AD DIALOGVM DE CAVSSIS CORRVPTÆ ELOQVENTIÆ NOTÆ.

SVPERIORIBVS libris lucem aliquam induſtria noſtra attulit: huic, verè poſſum dicere, ſalutem. Nam cùm deprauatiſſimus vulgò circumferretur, nulla pagina ſine vulnere & vibice: admirabile eſt, quantum à Farneſiano codice (nam Vaticanis aberat) in eo ſanando ſimus adiuti. Multi hiatus expleti, verba & lineæ integræ inſertæ, centeni aliquot loci (Latinè non oratoriè loquor) emendati. Quorum omnium numerum inire aut longum, aut ſuperuacuum: moderabor, & in his Notis ea ſaltem tangam quorum vel inſignis correctio eſt, vel ambigua. Reliqua recepta in contextum, ſatis ſit verbo iamnunc prædixiſſe, è Farneſiani libri fide eſſe. At de ſcripto, & ſcriptore ipſo, pauca etiam hîc libanda ſunt. Scriptum ſanè optimum, ſtilo, inuentione, iudicio: & quod in hoc genere (integrum eſſet modò) conferre nihil vereat cum iis quæ optimi ſæcli & optimæ notæ. Scriptor tamen ipſe incertus. Ita olim iudicaui: neque etiam muto. Nam Tacitum fuiſſe quî credam? Stilus validè abnuit, non fallax in hoc genere argumentum. qui in noſtro, conſtrictus vbique, teres, acutus, & ſeuerus magis quàm lepidus. hîc omnia contrà. At mutari is in ætate aut argumento poteſt, inquiunt. Non nego. ſed numquam ita, vt abeat prorſus à ſeſe. Quidquid Cicero ſcripſit, ſenex, iuuenis; philologum, philoſophum; in ijs tamen lineamenta quædam appârent eiuſdem viri & vultus. Nec aliter fit in omnibus nobis. Ætatem etiam vide, ſi non pugnat. Hic ſcriptor ſermonem hunc habitum inducit ſexto Flauiani imperij anno: eíque interfuiſſe ſe *admodum iuuenem*. Quomodò verò tunc admodum iuuenis Tacitus, ſi honores etiam cœpit ſub Veſpaſiano? Id enim de ſe fatetur, & *dignitatem* ſuam *à Veſpaſiano inchoatam* ait Hiſtoriar. primo. Sed exemplaria omnia Tacito adſerunt. Quæ illa? vix bina aut terna credo ea eſſe in omni Europâ. quæ tam facile & pronum eſt hîc mentiri, quàm in alijs libris ſæpe. Sed etiam Pomponius Sabinus. Ita enim politiſſimus doctiſſimuſque Pythœus nos docuit, Notis ad hunc libellum. Is igitur Sabinus mediæ ætatis Grammaticus in Carmen de obitu Mæcenatis: *Cornelius*, inquit, *Tacitus appellat ſcripta Mæcenatis calamiſtros*. Nec negare certè poſſumus, quin is locus hodieque in hoc libello. Quid dicam? ſeriò & ingenuè, nihil me credere huic ignobili Sabino, qui ex veteri verbo, ſomniauit fortaſſe quod voluit. Dico me. nam aliis nihil præeo quid ſequantur. Incommodi quid erit, ſiue Tacito tribuamus: ſiue M. Fabio Quinctiliano, vt mihi olim viſum? Nam & ſtilus ipſe planè geminus: & ille ſe De cauſſis corruptæ eloquentiæ ſcripſiſſe plus vno loco fatetur. quem titulum valdè appoſitum ſcio huic argumento. Præcipuam enim materiem & velut fundum ſcripti, hoc fuiſſe, euincunt illa quæ ſuperant, & magis euincerent quæ à fine deſunt. Ipſe Maternus hîc ad Meſſallam: *Exprime nobis non laudationem antiquorum, ſed cauſſas cur in tantum ab eloquentiâ eorum receſſerimus*. Ætas tamen Quinctiliani paullò grandior fuiſſe videtur: quàm vt hic ſermo illo iuuene. Itaque ambigo. & cùm multa dixerim, claudo tamen omnia & ſigno hoc reſponſo, Mihi non liquêre.

Opera noſtra in hoc libello.

Quí probus valdè:

Sed incerto ſc[illegible]re.

Non puto Tacitum:

Etſi libri,

Et Grammaticus adfirmat.

Stilus Fabianus eſt.

PAG. 317. VT aut de ingeniis noſtris malè exiſtimandum ſit.] *Ita Farneſ. at in Rom. codice* exiſtimandum habeam.

Cùm ſinguli diuerſas vel eaſdem, ſed probabiles cauſſas adferrent.] *Id verò non probabile, vt in vno ſermone eaſdem cauſſas repetiuerint. Ego verba ea ſupereſſe cenſeo,* vel eaſdem.

Poſtquam accuratiùs Maternus Catonem recitauerat.] *Farneſ.* Curiatius Maternus. *Putabam,* curatiùs. *ſed ſententiam attendenti magis placet* Curiatius: *quod proprium nomen Materni pöëtæ fuerit.*

Aper communi eruditione imbutus.] *Malè vulgò,* cum eruditione.

Sedentem ipſum, quẽ pridie recitauerat librum.] *Rom. copula addita,* & quem. *rectè.*

Quo minus offenſas Catonis tui ames?] *Perſpicuè verum. vulgò,* aures.

An ideò librum iſtum apprehendiſti.] *Alij libri,* deprehendiſti. *Ego,* reprehendiſti: *propriâ ſignificatione huius verbi.*

Leges tu quidem ſi volueris, & agnoſces quæ audiſti.] *Scriptus liber longè aliter,* Leges quid Maternus ſibi debuerit, & agnoſces, *&c.*

PAG. 318. Omiſſis orationum & curarum ſtudiis.] *Omninò ſcribendum coniicio,* cauſſarum ſtudiis.

Et ego cui deſidiam aduocationum obiicis.] *Præclarè meus liber. Anteà corruptè & mutilatè,* cui deſidiam aduocamur, cottidianum: *&c.*

Defendendæ aduerſus te poëticæ.] *Bene quoque hoc liber. Alij,* defendens aduerſus te poëticè.

Et ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar.] *Totum locum P. Pythœus legit,* quatinus arbitrum litis huius inueni, non patiar Maternum ſocietate plurium defendi. *hoc ſenſu, Quando te, Secunde, huius litis arbitrum nactus ſum. Quod rectum omnino iis quibus mens non curua.*

Pythoei coniectura.

Maternum ſolicitè plurimum defendi.] *Farneſ.* ſocietate plurium.

Ipſum ſolum apud eos arguam.] *Malo,* apud vos.

Conſilia, facta noſtra.] *Rom. liber,* factaque noſtra.

Cuius vis & vtilitas rebus propè fluentibus.] *Pythœus rectè legit & diſtinguit,* rebus probè (*nec malè, ſi,* proſperè) fluentibus aliorum præſidio & tutelâ intelligitur.

Sin proprium periculum increpuit.] *Alij libri,* periculum irrepat. *Sed hoc Farneſianum planiſſimè verum eſt. Cicero in Catilinariâ:* Quidquid increpuerit, Catilinam timeri. *Liuius:* Vnde ſi quid increpet terroris.

Increpare periculum.

Cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer.] *Ita vetus. non tamen malè vulgati,* cùm præſertim minimè contradicturum.

Orbos & locupletes & potentes.] *Auxi è libro ſcripto.*

PAG. 319. Totius orbis gratiâ ſubnixos.] *Pythœus,* totius vrbis. *probè.*

Oculis expoſita percenſeo.] *Bene ita liber. Anteà,* parua cenſeo, *cum pernicie totius ſententiæ.*

Tum abire quod ſi non in alio oritur, nec in codicillis datur.] *Corruptio clara, nec medicina hîc à libro. Pythœus tentat,* Tum habere, quod non in aluo oritur. *quod capio haud ſatis. An'ne* in albo *voluit dicere? & Prætorum ius formulaſque intellexit? Fortaſſe etiam,* quod ſcilicet (*ita enim illud, ſi, diducam & extendam*) non in atrio oritur. *Præceſſerat enim de plenâ & ſplendenti domo, concurſu ſalutantum. Rodolphi lectionem, ſiue coniectura eſt, non omitto, qui in prioribus verbis legit:* tum ſuprà me abire.

Tentatus variè locus.

Quibus morum indoles eſt & bona ſpes ſui.] *Romana editio,* quibus maior indoles.

Non minus eſſe in extremis partibus terrarum quàm Capuæ.] *Vox deeſt. quam à me repono:* non minus eſſe notos in extremis.

Nec hoc illis alterius ter millies HS. præſtat, quamquam.] *In morbo locus & defectu. Scribas & diſtinguas:* nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies HS. præſtat (quamquam ad has ipſas opes poſſunt videri eloquentiæ beneficio peruenisſe) ſed ipſa eloquentia. cuius numen, *&c. Quæ addidi, ſatis mihi certa ſunt, numero tantùm excepto. nam certè vtriuſque opes exprimere propoſitum habuit. Rodolphus ſcribebat,* nec hoc illis vtriuſque ter millies HS. *quod amplectar, ſi è libris.*

Sed hæc, vt ſuprà dixi, proxima.] *Totam periodum ſcripſi, vti in Farneſiano concepta. Non diſpliceat tamen è vulgatis libris,* propria, *pro,* proxima.

Quo notabilior paupertas & anguſtia rerum naſcentes eos circumſtiterunt.] *Rom. editio,* anguſtia ereptum. *ex quo Rodolphus,* anguſtia parentum. *ego,* anguſtiæ rerum.

Potentiſſimi ſunt ciuitatis.] *Rodolphus,* potentiſſimi in iudiciis.

Imagines

Imagines ac tituli & ſtatuæ.] *Præclarè liber. Vulgò erat*, imagines Attali & ſtatuæ. *quis ingenio ſuo duce repperiſſet?* PAG. 320.

Cui bono eſt, ſi apud te.] *Optimè quoque liber. Anteà*, crebrò etſi apud te.

Beatiſſimus recitationum eius euentus ſequatur.] *Scribe*, recitationem.

Seipſum colere, ſuum Genium propitiare.] *Auxi à libro, & partim correxi. Nam in illo erat*, ſuum ingenium propitiare. *pro quo ſenſus ipſe facilè ſuggeſſit* Genium. Genium propitiare.

In totam vrbem penetrat? nedum vt per tot prouincias.] *Reſtitui, cùm in ſcripto eſſet*, penetrat medium: *in vulgatâ*, metrum.

Tibi Nicoſtrati robur ac vires dij dediſſent.] *De quo Quinctilianus lib.* II. *cap.* IX. PAG. 321.
At ſi fuerit qui docebitur, ille, quem adoleſcentes ſenem vidimus, Nicoſtratus: omnibus in eo docendi partibus ſimiliter vtetur, efficietque illum qualis hic fuit, luctando pugnandoque (quo vtroque certamine iiſdem diebus coronabatur) inuictum. *Quod ipſum ſuadet de Quinctiliano, libelli huius auctore. Ac de Nicoſtrato palæſtritâ, etiam Pauſanias in Eliacis.* Nicoſtratus athleta,

Sentio quid reſponderi poſſit, * hiatu ingentis ex his aſſenſus.] *Defectam odoror. & aſteriſcum poni velim, quâ parte nunc addidi.*

Hodie ſiquid in nobis.] *Rom. ad lit copulam*, & hodie. *rectè.*

Nam ſtatum cuiuſque ac ſecuritatem meliùs innocentiâ tuebor.] *Malo*, ſtatum hucuſque. *De ſe loquitur: & reſpondet illi parti Aprinæ orationis, qui eloquentiam telum eſſe voluit ad pericula omnia propulſanda.*

Lucroſæ huius & ſanguinantis eloquentiæ vſus.] *Fortaſſe*, & ſaginantis. *vti ad commodum lucrúmque hæc tantùm referat. Nam Sanguinare probum quidem verbum: ſed non aliud quàm ſanguinem emittere. Artus ſanguinantes, Vulnera ſanguinantia, in Quinctiliani Declamationibus mihi lecta. Quæ ſignificatio parum hîc apta. ſi ad accuſationes & ſanguiſugam illam eloquentiam reſpexit.* Saginans eloquentia.

Nec vllis aut gloria maior, aut auguſtior honor.] *E veſtigiis ſcripturæ priſcæ reſtitui. Nam Farneſianus*: aut gloria more. *Vulgati planè turbant.*

Medea Ouidij, aut Varij Thyeſtes.] *Deeſt antiquo illud*, aut Varij.

Quod cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præſtant, indignantur?] *Ineptè & falsò. Negationem addo*, hi quibus non præſtant. *Etſi abeſſe alterum membrum ſentio periodo plenæ.* PAG. 322.

Vipſanius Meſſalla cubiculum ingreſſus.] *Legebatur anteà*, Vrbanus Meſſalla. *At vetus*, Vibanius. *è quo pronum reddere viro celebri gentile nomen.*

Ingenium alunt & eruditionem, & litterarum.] *Placet cum Rodolpho*, ingenium alunt, & eruditionis & litterarum.

Neminem hodie oratorem eſſe contenderes. Antiquis eò credo audaciùs.] *Expreſsi ſcripturam veterem: quæ tamen ipſa fortaſsis mutila, & ſcribendum*: contenderes parem antiquis. eò credo audaciùs. *Aut ſi inſeri vocem diſplicet*: contenderes. Atque id eò credo aud.

Longiùs abſit Æſchine & Demoſthene Sacerdos iſte Nicetes.] *Ita emendani verè & δυσόχως, cùm in libris eſſet*, ſacerdos iſte enitet. *Nicetes Sacerdos declamator nobilis eo-* PAG. 323.
ævo. Plinius lib. VI. *epiſtolarum auditſe eum fatetur*: Erat non ſtudioſorum tantùm, verumetiam ſtudiorum amantiſſimus, ac prope quottidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat. *Exſtat Philoſtrati Lemny de hoc Nicete in Vitis Sophiſtarum elogium, de quo Pythæus nos monuit ipſe monitus à Neueleto. Nominat & Seneca pater lib.* IX. *Controuerſ.* II. Nec Iulio nec alij contigiſſe ſuo (*ſcribam*, ne Vibio nec alij contigiſſe ſcio) quàm apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, vt à diſcipulis non audiri deſiderarent. *Et eodem libro, Controuerſiâ vltimâ*: Nicetes egregiè dixit in eodem loco. Sacerdos Nicetes Rhetor.

Non ſolùm anno quo nos, ſed ferè eodem menſe.] *Imò ex analogiâ, inquit Pythæus*, non ſolùm menſe quo nos, ſed ferè eodem die. *Ego non mutem.*

Septimo Idus Decembris.] *In Farneſiano tantùm erat*, Septimo Idus, *ſpatio tamen alteri voci relicto, quam non temerè ex hiſtoriâ addidi.*

Superfluens & parum antiquus videretur.] *Legam*, parum Atticus. *quod Ciceroni ob-* PAG. 324.
iectum etiam viuo: & (cur negemus?) in quibuſdam eius ſcriptis verè.

Brutum autem otioſum atque diſiunctum.] *Fortaſſe*, odioſum: *id eſt, adfectatione quadam & aſperitate dictionis moleſtum. Nam ex reliquiis epiſtolæ vnius aut alterius, nihil minus quàm otioſus Brutus, acer vbique & intentus. Diſiunctum autem capio, quo ſenſu Senecam dixêre Arenam ſine calce. nec muto.* Bruti ſcriptio culpata.

Ad Caſſium Seuerum.] *Probum cenſeo. Vetus tamen*, Caſſium quem reum faciunt.

Mille argumentorum gradus.] *Rom. editio*, argumentorum genera.

Cum

Cùm vix in cortinâ quiſquam adſiſtat.] *Non aliud ceperim, quàm ſubſelliorum iuxta tribunal locum, in quo non aduocati ſolùm, ſed ſcribæ, præcones, etq. id genus operæ forenſes conſiſtebant. Seuerus in Ætnâ pro theatri incuruâ parte dixiſſe videtur:* —magni cortina theatri.

Cortina.

PAG. 325. Turpionis Ambiuij.] *Malè diſiungunt libri,* Turpionis aut Ambiuij. *Eumdem enim hominem fuiſſe Terentianæ epigraphæ, & Cicero De Senectute docent. Symmachus nominat lib.* I. *epiſt.* XXV. (*optimam editionem eruditi Iureti ſequor:*) Eapropter in comœdiis ſummatem quidem gloriam ſcriptores tulerunt: Roſcio tamen atque Ambiuio ceteriſque actoribus fama non defuit. *Idem lib.* X. *epiſt.* II. Non idem honor in pronunciandis fabulis P. Pollioni quàm Bauio fuit, neque par Æſopo Etruſco fama proceſſit. *quæ verba ſimul vt lègi, emendata à me,* qui Ambiuio fuit, neque par Æſopo & Ruſcio (*ſiue* Roſcio) fama.

Turpio Ambiuius.

Symmachus correctus.

Nec vnum de populo Canuti aut Aridæ Furnio & Torannio, quíque alios in eodem valetudinario.] *Liber vetus*: nec vnum de populo Ganuti aut Atti de Furnio & Coranio alios in eodem valitudinario. *Mihi nulla mens aut manus, quâ medear huic plagæ.*

Calui in Aſitium.] *An'ne,* Aſinium?

Nempe hæ placent, ſiue in vniuersâ parte factum.] *Mendoſa & iſta. liber ſcriptus,* ſiue vniuersâ parte ſerum. *Valdè placeat lectio quam Fr. Modius mihi adnotauit,* hæ placent, ſi non vniuerſæ, per partes attamen.

Ceteros eiuſdem lentitudinis ac teporis libros legit.] *Vera noſtra coniectura, cùm eſſet,* ac temporis. *niſi placet magis,* ac tenoris. *De tepore adfirmat, quòd pari metaphorâ de Cicerone mox ſcribit,* tardè commouetur, ratò incaleſcit. *Agnoſco idem vitij in Plinij loco, lib.* V. *epiſtolâ* VI. Cælum eſt hieme frigidum & gelidum: myrtos, oleas, quæque alia æſtiuo tempore lætantur, aſpernatur ac reſpuit. *Scribo,* æſtiuo tepore.

Correctio.

PAG. 326. Viderimus inquam iudicio eius.] *Lego,* Viderimus inquam an iudicio e. v. a. a. ingenij ſuffecerit.

Pauci ſenſus opt. & cum quodam lumine terminatur.] *Vetus,* ſenſus optet cum. *Rom. editio* ſenſus opacus. *Fortè,* opacius & cum q. l. terminantur. *vt ad picturam reſpectus ſit, in quâ lumen nos delectat ſed cum quadam vmbrâ.*

Nihil excerpere, nihil referre poſſis.] *Perſpicua libri bonitas. Aliàs,* nihil ex tempore referre poſſis.

Locupletem ac laudatum patremfamiliæ.] *Ego non dubitem ſcribere,* ac lautum.

Vt ſumere in manus, vt aſpicere ſæpiùs liceat.] *Rodolphus benè,* libeat.

Nam & hoc inuitus rettuli.] *Rom. codex,* inuitatus. *non malè, quia laceſſitum ſignificat ſeſe, ad hæc promenda, ab Meſſallâ.*

Hi qui ſe antiquos oratores vocabant.] *Scribe,* vocant.

Adeò mæſti & inculti illamipſam, *&c.*] *Rodolphus hæc legit,* inculti, vt illamipſam quam iactant ſanitatem, non infirmitate ſed ieiunio conſequantur.

Sententiarum planitas.] *Neſcio an,* ſanitas.

PAG. 327. More veteri & aliis veſtris philoſophis.] *Ex veteri lego,* aliàs à veſtris.

Nominis controuerſiam mouit, *&c.*] *Hæc ſtigmate vulgò inuſta. nos dempſimus & eluimus, adiuti à libro.*

Si comminus fatetur plures formas dicendi.] *Pythæus,* ſi communius fatetur.

Cœlius & Brutus ſic iure.] *Lego,* ſuo iure. *Liber tamen ſcriptus,* ſic verè.

Vt ſi omnium libros pariter in manus ſumpſeris, quamuis in diuerſis ingeniis eſſe quandam iudicij ac voluminis ſimilitudinem & cogitationem.] *Monere me in primâ editione aliquid de hoc loco fugit. qui non difficilis aliàs emendatu & expletu, ex libro ſcripto. Nam is voculam inſerit,* ſumpſeris ſciam quamuis, *&c. Lego*: in manus ſumpſeris, ſcias quamuis in d. i. e. q. i. ac voluntatis ſimilitudinem & cognationem.

Plerique temporum noſtrorum actores.] *Optimè vetus. Erat anteà,* plerique ipſorum noſtrorum.

Oratores noſtri tenerè dicere.] *Audacter repoſui, etſi à coniecturâ. Nam libris omnibus eſt,* temerè. *Plinius illuſtrat correctionem hanc ſatis & firmat lib.* II. *epiſt.* XIV. Pudet referre, quæ, quàm fractâ pronunciatione, dicantur: quibus, quàm teneris clamoribus excipiantur. Plauſus tantùm, ac potiùs ſola cymbala & tympana, illis cantibus deſunt.

Tenerè dicere.

PAG. 328. Studio feriendi plerumque deiectus, non pugnat ſed rixatur.] *Rom. codex,* detectus. *optimè.*

Aliud nouum agmen produceret.] *Idem liber,* aliud nobis agmen.

Sed planè poſt Gabinianum.] *Nihil hîc video, nihil capio: niſi ſi prouerbij ignotioris formula aliqua ſit.*

Paullo antè planè mitiore eloquentiâ & temporum noſtrorum miratus.]

Quidam

Quidam liber, paullo antè dixisti, planè mitiore. *Sed hæc & sequentia tamen in mendo.*

Non sum, inquit, offensus Aprinâ disputatione.] *Commodè videmur ita fecisse, cùm libri præferrent*, à primâ disputatione. Correctio.

Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate.] *Scribe è scripto*: inquit Maternus, & cùm de antiquis loquaris, vtere.

Huic Apro ignotas, & iam mihi partes adsignatis.] *E vestigiis priscis*, etiamsi mihi. *Nam in scripto est*, etenim iam si mihi.

Ac non studia solùm moresque.] *Vetus Farnes.* studia modò curasque: *aptiùs ad sequentia.*

Neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati.] *Vetus:* lasciuiæ & bibacitati. PAG. 329.

Quam nullam apud maiores auctoritatem habuerit, statim de * curiis. Referam necesse est.] *Ita & vetus. suspicabar*, statim decursis his. ἐλλιπτικῶς, *dicam videlicet aut promam. Sed placet magis Rodolphi scriptio*, statim docuero. *Pythœus edidit*, statim audietis: *nescio an è libro.* Defectus locus

Qui scit quid ira: promptiùs ad misericordiam, &c.] *Ita scripsi & distinxi, turbantibus libris.*

Mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem.] *Valdè mihi placeat cum Rodolpho hæc omnia scribi & distingui*: à Peripateticis. aptos & in o. d. p. iam locos dabunt Academici; Stoïci, pugnacitatem; Plato altitudinem, *&c.* PAG. 330. Rodolphi coniectura.

Eum qui non quasdam artes audire.] *Malo*, artes adire.

Sed longè magis facultate eloquentiam contineri.] *Rodolphus appositè inserit*, facultate & meditatione eloquentiam. PAG. 331.

Quæ propriæ circa Oratoriam videntur.] *Rodolphus*, propriæ esse oratorum videntur. *sed ab ingenio, vt solet, non à libris. Ego insigni metaphorâ locum ornem*: propriæ Circo oratorio videntur. *Quia de exercitationibus loquitur, eleganter Circum adiungit, qui pugnis & exercitiis destinatus.*

Huius omnibus dictionibus interesse, *&c.*] *Versus hos aliquot inserui à Farnesiano libro, magno libelli huius bono. Alij enim omnes hîc mutili.*

Habebántque ipsius populi diuersissimarum aurium copiam.] *Rodolphus copulâ adiectâ*, populi & diuersissimarum. *Credo fuisse*, populi .i. diuersissimarum. *quæ nota significat*, id est.

Æmuli ferro non sudibus dimicantes.] *Manifestò*, rudibus. *Nam hæc à gladiatoribus sumpta.* Rudibus dimicare.

Vt nec benè dicta dissimularentur.] *Rodolphus auctiùs*: nec malè nec benè: *sententiâ quidem valdè fauente.*

Solus statim & vnus cuicumque caussæ par erat.] *Ita vetus. Non malè etiam vulgò*, statim vnicuique caussæ.

Deducuntur in scenas scholasticorum.] *Diuinabam olim*, scholas. *malè. Nam appositè Scenas appellat, loca in quibus fucata illa & personata eloquentia exercetur, velut per lusum.*

Ex iis suasoriæ quidem.] *Hîc quoque lineas aliquot adtexui, bonam copiam mihi faciente libro. Nam aliàs, turpiter hæc hiabant.* PAG. 332.

Vitiatarum electiones.] *Rectè. respicit ad legem Scholasticam quæ raptarum dicitur. Rapta raptoris nuptias vel mortem optet. Doctissimus Pythœus.*

Cùm ad veros iudices ventum.] *Magna verò hîc lacuna, de quâ vulgò nec suspicantur. At liber vetus præfert, & spatio grandi interposito vsque ad ea verba*, rem cogitare, *adiicit*, Hic multum deficit. *Et clarum: quia sermo sequens non iam Messalla amplius, sed Materni.* Defectus grandior.

Hinc conciones magistratuum.] *A libro est. quàm ridiculè autem alij*, conciones migrantium? *quod à concisâ illâ ratione scribendi natum.*

Plus notitiæ ac nominis probabat.] *Melius*, parabat.

Cùm testimonia quoque in publicis non absentes.] *Rodolphus*: in publicis iudiciis non absentes. *insitione valdè quidem aptâ.*

Eò acrior qui pugnas sibi asperas desumpserit.] *Vetus*, acrior per pugnas. *Aliquid hic vlceris.* PAG. 333.

In ore hominum agit.] *Emendaui etiam in Historiis, & produxi hanc dictionem. Vulgò*, more.

Quorum ea natura est, vt secura nolint.] *Clausulâ additâ Rodolphus*: vt dubia laudent, secura nolint. *quod qui neget aptum ad sensum esse, ipse sine sensu.* Rodolphi lectio.

Quæ

Quæ etsi nunc aptior est, ita erit eloquentia.] *Nobis corrupta hæc videbantur aut mutila. Rodolphus autem concinnat*: etsi nunc aptior est veritati, eloquentiam tamen. *acutè si ab ingenio, feliciter si à libro.*

Rodolphus videtur meliore & pleniore libro vsus.

Primus tertio consulatu Cn. Pompeius.] *Addit etiam Rodolphus*, primus huius rei spatia tertio, *&c. nec hæc talia sanè ab ingeny fonte videntur. Ego ex eo scribam*: primus huiusce spatia. *Sanè etiam pòst in hac translatione persistit*: Quomodo nobiles equos cursus & spatia probant: sic est aliquis oratorum campus. *&c.*

Orationibus Asinij, quæ pro heredibus Vrbiniæ.] *Quinctilianus me duxit ad emendationem; quem vide libro* IV. *cap.* I. *Nam Asinium disertim pro heredibus Vrbiniæ laudat. In tritis libris erat*, Ironiæ: *in veteri*, Vriniæ.

PAG. 334. Quem enim oratorem Lacedæmonium.] *Miratur hoc idem Velleius lib.* I. *in extremo: nec caussam dat, quam veram hîc habes.*

Nulla in Senatu concordia.] *Sequentia verba plusculà addidimus à libro.*

Non emendare, nec vsquam ad votum compositæ.] *Si nihil hîc deest, scribam*: non emendatæ, nec vsque ad. *Sequentia etiam in libro Farnes.* argumentum est. Quis enim nos.

Melius fuisset non quæri, quàm iudicari.] *Lego*, vindicari.

Cùm optimi citò consentiant?] *Lego*, cùm in optimâ. *Rodolphus autem*, cùm optima citò censeantur? *A fine autem libelli, vt cuiuis videre est, multa desunt, atque adeò præcipua dissertionis pars. Sed mihi, cum Deo, pausa hîc & finis: cui gratia & gloria in æternum.*

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM QVÆ HIS COMMENTARIIS CONTINENTVR.

Numerus barbarus, Comment. Latinus, Notas signat.

A.

ABNOBA mons xlj
Abusque 156
Acbarus, Arabiæ regum nomen 130
Accedisse pro accessisse iij
non Accinctus & discinctus differunt 118
Acclamatio, plaususque ex arte 189
Achaiæ nomine Græcia dicta 30
Achaia & Macedonia sub vno Præside 100
Acies barbara per nationes 134
Acilius Auiola viuus combustus. 70
Accusatorũ merces & honos. xxxiiij.
Acromerus, auctor agrorum. 118
Acta diurna non esse hos Taciti Annales 1
Acta, eorumque discrimen 98
Acta Senatus primus confecit Cæsar, aut certè publicauit ibid.
Acta vbi reposita 99
Acta reparata à Tiberio 100
Acta materia historicorum ibid.
Actis cõficiendis præerat Senator. 98
Ab actis Senatus, officium ibid.
Actorum scribæ & censuales 99
Actuarij ibid.
Actuarij in militiâ ibid.
Actorum materies, & forma ea conficiendi ibid.
natiuitates in Actis, Seruij Tullij institutum ibid.
professio apud Acta ibid.
Acte liberta 147
Actiaci ludi 177
Actio legis apud magistratum. 140
Actor publicus 39. similis procuratori ibid.
Actu improba vox iiij
Addictum seruitium 129
Addua fluuius xvj
Adductus, quis? 161. xxiiij
Ad hoc iij
Admissiones & admissionales 105
munus fuit libertorum ibid.
Admouere hostias 51
Amici primæ admissionis ibid.
in Claudiâ gẽte nulla adoptatio. 132
Adoptio ficta etiã olim vsurpata. 176
Adoptiui liberi nullâ in parte parentum priuilegia dant 176
Aduertendi verbum, aliâ notione 36, 137
Adulteriorum crebritas 91
disputatio de Adulterij pœnâ. 90
lex vetus de Adulterio emendata. lij
Adulteræ domo exactæ & dote priuatæ 90. pœna capitis pòst inducta 91
magistratus accusabant Adulteras, & præsertim Ædiles 91
Autumnus adultus 125
æstas Adulta, noua, præceps 37
Aduocatorum præmium olim. 115
Ædificiis ab Augusto impositus modus 183
Ædificationes in vitio 69
ornatus Ædiũ lucernæ & laurus. 57
Ædiles cremabant libros 88
Interdum Triumuiri ibid.
Aliâs Prætor ibid.
Labieni libri primi exusti ibid.
Ædui fratres Romanorum. 71. 122
caussa appellationis 123
Ægææ opidulum 146
Ægri in lecticâ 39
carne abstinebant certis diebus Ægyptij & Romani 55
Ælius Lamia 105
Ælius Tubero Stoïcus 193
Æmiliana, ad vrbem 182
Æmilij Ferreti error vide plura in F.
Ærarij Præfectura penes quos 152
biennis 153
Senatusconsulta ad Ærarium deferri solita 74. nec rata nisi delata ibidem
Ærarium militare 31
Aër infamis in Vaticano xx
Aërias rex xiij
Æris tinnitus in defectu Lunæ 18
Aerthum liiij
Æs vxorium 61
Ætas fessa, pro senectâ 181
Ætas Senatoria 66
Africani acutum dictum 162
Africæ legiones iiij
Agellius illustratus, emendatus. 74, 184, l.
Agendi verbum antiquis frequens patiendi significatione, & contrà 4
Agger Drusianus vbi fuerit? 157
an idem cum mole Drusi ibid.
Aggeres in paludibus 27
Agnati liberi lij
Agnomina feminis numeralia 95
serui publici Agnominati à magistratibus 40
Agricola Taciti, disertus & verè prudens Iv. quando scriptus ib. tempus eius mortis ibid. in nullis manuscriptis ibid. eius mentio in epigrammate Græco. Iv
Agrippa rex 146
Agrippæ stagnum, & nemus 181
Agrippina, Flaminia Claudij lecta. 145.
Agrippina matertera filiorum Asinij. 27
Agrippinæ ingenium & scripta 93
eximium quid in Agrippinâ 136
Agrippinensis Colonia etiam Claudia dicta 133. iuris Italici fuit. ib.
Agrippinus philosophus 193
eius mira constantia ibid.
pater eius inuentus ibid.
Ala Auriana xxiij
Ala Petrina 114. xxxiiij
Ala Taurina x
Albana arx lviij
Albium Itemelium vel Albinteme-lium xiiij
Album Senatorium, quando institutum 91. quotannis refectum. ibidem.
Alia clarus 127
Aliena gens ix
Alledia gens 129
Alloquia 82
Alurinia xlix
Amantium loquacitas 156
Ambiuius Turpio lxij
Ambrosij locus ambiguus xxvj
Amicæ in sinu amatorum 113
Amicitiæ firmandæ mirus mos. 136. & seq.
Amicitiæ renuntiandæ mos 50
etiam inter priuatos ibid.
Amicorum cohors 105
Ampia gens xxij
Amyclæ in Italiâ 95
Ancilium conditorum religio xiij
Animaduersiones extra vrbem 41
militares Animaduersiones extra castra 19. animaduertendi militis ius quibus fuerit 22
Animaduersionis nouum genus 24
Annales esse hos libros 1
Annales Taciti quatenus progressi. 1
Annæus Seneca an, & quando consul 172
Annæus Serenus 147
Annus xvij. initium Romanæ militiæ 13

Annus quinquagesimus, immunis à militiâ 14
Anquiro xvij
Ante alios xxxv
Antecursores qui? xvj
Antiochus rex 146
Antipodes Romæ quibus dies pro nocte 191
Antisigma 117. caussâ nominis. ib.
Antisthenes primus barbæ auctor philosophis 164
Antona fluuius 134
Antonia Claudij mater 113
Antonia Germanici mater 56
Antonia maior & minor 143
Antonij cum Octauiâ nuptiæ 8
Antonini maior 30
Antonius Primus 171
Antonius curator oræ maritimæ. 141.
Anulus signatorius 33. eo signabant penum & vtensilia ibid.
Anulatæ claues ibid.
Aorsi populi 130
Apicij gulones tres 81
Apion rex 165
Apollo Didymæus Mileti 77
Appellationes ad quos 168
Augusti de iis scitum ibid.
temerè Appellantium pœna. 169
Appia regina viarum, 39. discidium scriptorum in viâ Appiâ ibid.
conciliati omnes ibidem
Appiani error 44. v. xxviij
Appius Silanus 144
Appij Silani cædes 124
Appuleius correctus 162
ex eo remota obiectio 51
Aquilæ Romanæ exemplum à Persis 36
Aquila xxix
Aquila Romana qualis 36
non magnum id Aquilæ corpus. ib.
Aquila ex argento olim facta, posteà ex auro 37
Aquilæ in ædificiis xxix
Aquilæ sacellum siue domuncula in castris 37
Aquilæ & signa, dij militum. ibid.
Ara in aduentu Principum xviij
Ara in Curiâ. 194
Ara Drusi & cenotaphium 34
Ara Vbiorum quâ caussâ & vbi exstructa 26
ad Aram confugere mos Græciæ. 68
supplices id faciebant & serui, ib.
Romæ quando id cœperit. 69
Aras statuendi mos 11
Arabiæ fœminæ facie semitectâ. 156
Arbela castellum 130
Arbor sancta xlix
Archelaus Cappadox 111
Arenarij montes ad mare 28
Aristobulus rex 146
Auxiliariorum & legionariorum diuersa arma 134
Arminij ætas 45
Arriâ vxor Cæcinæ, heroïna 194
Arrianus irridet ineptias ambitionis. 9
Arriani locus 57
Arrianus correctus 154
Arruntius quis 10, 58
Arsanias fluuius 175
Artaxata quis condiderit? 155
In Artaxiæ historiâ nominibusque dissensio 34
Artes delibabant vulgo Kalendis anni. 89
Arua & stagna in domo Neronis. 182.
Aruerni fratres Rom. dicti 123
Arx alicuius rei xxiiij
Asconius correctus 126
à coniecturâ xxxv
Asiatici diuitiæ 112
Asiaticus auctor Caianæ cædis 113
Asinia gens 95
Asinij plures prænominibus diuersi. 40
Asinij Pollionis historiæ 88
Asiniorum stemma 79
Asinio Salonino multi liberi ibid.
caussa cognominis Salonini ibid.
Asinius Gallus 108
Asinius lxiiij
Ασκιαπύργιον xlij
Asprenatum familia 25
deni Asses, diurnum militis 15
Assiratum cruenta potio 137
tria hominum genera ad Asylum confugiebant, malefici, serui & obærati 76
Athenæus explicatus 60
contra interpretis mentem versus ibid.
erroris conuictus 1
Athletas quis primus dederit 166
Atimetus libertus 149
Atta Clausus 132
Atteritus pro attritus iij
Atys Herculis filius 94
Auctoritas, quid 74
Audentia pro audaciâ 185
Auersa castrorum, auersa pars xxix
Aufidij Bassi historiæ & æuum. 150
Augendi verbum παθητικῶς 118
Augurale siue auguraculum in castris 36
Augurium salutis 131
Augustodunum Musarũ domus. 70
Augustodunensis Schola 71. & seq.
Augustales ludi & eorum origo. 12
Augustales sodales 25
Augustalia edita à Tribunis & cuius generis ij ludi 13
Augusti legata 6. varius dies primi eius imperij 7. consulatus ibid.
Augusti cultores per domos 28
Augusti effigies in Curiâ. 10
Augusti institutum primariarum imaginum in Curiâ collocatio. 53
Augusti natalis dies festus 103
natalitij ludi 13
Augusti Templum Tarracone 31
Augustus pro deo 9. eius imagines ad formam deorum, ibid. ipse in formâ Iouis ex Sc. ibid.
feminæ, eius sacerdotes ibid.
caussa mortis Marcelli 1, 2. Iuliam legem fert 61. populum inlicuit ad ludos 30
Senatum supplet ex equite 114
definit stipendia 14
caussas plerasq. sibi seruauit. 168
eius decretum in publicatione bonorum 109
A. Plautius. 174
Aunoba mons xlj
Auri vis 112
Aurinia, Alurinia xlix
Aurum triumphale, siue coronarium 184
Aurum votiuum ibid.
Ausonius correctus 161
Auspicari in magistratu 88
Auspicalis dies ibid.
Auspicia apud solum Principem. 37
Auspicia à domo ferenda 76
mos de Auspiciis imperioque repetendis 59
Auster pro quouis alio vento imbrico 37
Auxiliariorum arma alia quàm legionariorum 134
Auxit pro Auctus est xxvij

B.

BÆTICA, populi v
Bagaudæ latrones Diocletiani tempore 71
in Baiano villa Cæsaris 162
post Balneum, gustus 88
Balsamus etiam in Ægypto. xl
Barbarorum mos ante aciem cantandi 93. xlij
Barbari reges cum sororibus matrimonio iuncti 34
Bareas Soranus ex gẽte Marciâ. 138
Barba deo sacrabatur 163
Barbæ positæ dies lætus 164
Barbæ radendæ mos quando cœpit Romæ 164. quando in Græciâ ibid.
Barbati olim soli iuuenes ibid.
Barditus xliij
Basilicam nouam quis Æmiliorum fecerit 79
quis refecerit ibid.
Bataui oriundi à Cattis 158
Bataui fratres Rom. dicti 123
Bataui equites & pedites 149
ij vsi oblongis gladiis ibidem
natatores, ipsi an equi? xxxj
Batauorum veterum sedes xlj
Batauiæ oportunitas 34
Batauodurum xlj
Bathyllus deliciæ Mæcenatis & seruus 26
Alexandrinus videtur fuisse. ibid.
Baulli villa, & eius possessores. 161
Beatus verè refutatus 71. ix. ib. xviij
Bedriacum xv
Belgarum laus 24

Beneficia, quid? xxxiiij
Beneficiarij ibid.
Beroaldi error 70
Bigati nummi xliiij
Boiiasmum vel Boyasmum liij
Bolanus xviij, lvj
Bombyx quomodo ad Italos peruenerit 42
Bosporanum bellum 142
Breuiarium Imperij 10
Brinio siue Bruno xxxij
Britannia domita, amissa, recepta. j. in eâ murus ibid.
Britannia cur intacta ab Augusto & Tiberio lvj
in Britanniâ dies longi ibid.
Britanni quomodo victi lvj
Britanniæ seruitus ibid.
Britannicus 145
Britannicum mare olim ignotum. lvj
Britannorum copiæ 170
Britannorum crudelitas 169
Brundisinum fœdus 7
Brutidius orator & historicus 78
Bruti scriptio culpata lxj
Buccina vel classicum imperij signum 179
in Imp. conuiuio ibid.
etiam Prætorum ibidem
Germanorum more ibid.
etiam apud Græcos ibid.
signum apud duces canit ibid.
Burrus, manu debilis 147
Burri cognomen, quid? ibid.
de Byssо & serico 42
Byssinæ vestes in Ægypto repertæ tempore Semiramidis 42
Byzantium quis condidit 141

C.

CABIRI siue Penates 47
Cadius Rufus, vel Tadius. 131
Caducaria lex 65
Caducum fit quod cælibi relinquitur ibid.
Cæcina quis 68
Cæcinæ mirum nomen ix
Cæcina Largus 126
Cæcina Seuerus 27
Cæcina Tuscus, quis 150
Cædis mandandæ mos per libellum 4
ad Vitaliani Cædem Quæstor missus ibidem
Cælibatus & orbitatis pœnæ 61
Cælibes nihil capiunt, orbi dimidium 65
discrimen videtur fuisse Cælibis, orbi, & solitarij patris 65
Cæles Vibenna 95
Cæna funebris 103
eadem Feralis 104. eadem
Silicernium ibidem
Cænæ hora, varia 159
Cæsar πελυπαιδίας præmia ponit. 61
Cæsar correctus 134. ix
Tacito conciliatus xliiij
Cæsonius quis? 188
Cæstici ludi ab Antenore instituti. 191.
Cæstius Prætor 104
Caius & Lucius quando consules 3
eorum ætas ibid.
dissensus scriptorum in eorum morte ibid.
Caius equitibus quibusdam latum clauum dedit 114
Caius explicatus 62
C. Aminius, Iurisconsultus. 153
C. Balbillus 150
C. Cassius 107
C. Matius, eques 141. vir doctissimus & Augusti amicus ibidem
C. Petronius 191
C. Proculeius 90
C. Silanus 144
Calcei Romani quales? 48
Calles prouincia 86
Caledoniam habitantium corporis habitus lv
Caledonij integri lvj
Cales Quæstorum prouincia 86
Caliga, militis gregarij 24
Calidæ potus 148
de Caligulæ natali solo contra Suetonium disputatio 23
Caligulæ, siue Germanici libri De arte dicendi 145
Callistus libertus 124
vile olim mancipium 125
Calpurnius Fabatus 184
Caluia Crispinilla xj
Calumniæ pœna 171
Camalodunum opidum duplex. 134
Cameræ Germanica vox xxvij
Camulus, indigena deus 134
Campaniæ vrbes haustæ ij
Campestris decursio 47
Campicursio Vegetio: in eâ solemne vt pedes scutum præferret ibid.
Capella emendatus 118
Capita agrorum 19
Capito 10. consul 80. accusatus 155
Capitolinus explicatus & emendatus 29. ibid. 174, v. cautè legendus 99
Caratacus rex 134
Carcer triplex, Vrbanus, rusticus & castrensis 60
Carcer vrbanus triplex ibid.
Carcer castrorum 17
Carmina Germanorum, vt omnium barbarorum memoriæ genus. xlij
Carne certis diebus abstinebant Ægyp. & Rom. 55
Carnificis domus extra vrbem 41
olim matronæ in Carpentis 135
cui primùm habitus Carpenti honos 136
in Carptorem meum 73
Carus Metius lviij
Cassij Iurisconsulti exsilium 19
diuturnitas in eo 86
eius laus & mors ibid.
de Cassio insigne dictum 85
Cassius Seuerus 85. lxj
Castellarij, aquarum in vrbe custodes 183
Castellum scelerum xxiiij
Castores xv
Castorum ædes Ostiæ 123
sacrum illis annuum 124
Maiuma postea dictum ibid.
Castra Prætoriarum cohortium quâ parte vrbis 81
Castrorum portæ 27. quatuor tantùm fuerunt ibid.
Catenâ trahi ignominiosum Barbaris 137
Catena in manu rei dextrâ 60
in militis sinistrâ ibid.
Catenæ istæ quales ibid.
Catullus illustratus 124, 178
Caupuli xlj
Cecrops Athenienses aut Ægyptius litterarum inuentor 117
Celenderis 53
Celsus legatus legionis in Pannoniâ vij
Cenotaphium, eiusque ritus 34
Censitorum numerus 123
Censores olim vias curabant 67
postea IV. viri. ibid.
postremò seuiri ibid.
Censorini error 7
Censorium funus, quid 83
Census diuersa ratio 19
quando cœpit ibid. modus ibid.
Census in capita & agros 19
Census exactores & præpositi 20
Census tabulæ ibid.
Census quando exacti ibid.
Censuales paginæ ibid.
Centenarij Germanorum 1
Centesimæ initium 44
ea ad æratium militare ibid.
Centuriones singillatim vigilias obibant 179
Certamina sacra 166
Cestius pater, siue senior 69
Chalcedonij cur cæci dicti 141
Chiliarchi in classe 185
Christiani, Galilæi & Nazaræi dicti 183. etiam Iudæi, ibid. accensi pro lucernis ibid.
in Christianos Nero primus sæuiit 184.
Chronicon Eusebij, siue Hieronymi correctum 45
Chrysoceras promontorium & ad id portus Byzantiorum 142
Cibi solemnes in parentalibus 103
Cicero correctus & explicatus 59 ibidem, 99. xviij. in quibusdam non Atticus lxi. tepidus lxij. ibidem.
Cilnius Mæcenas 106
Cilones 131
Cincia lex de muneribus 115
firmata Sc. sub Augusto & Traiano ibid.
Cingonia gens iij

Circenſes ludi Cereri celebrati. 185
Circenſes promiſcuè licitum ſpectare in vulgi veſte 180
Circus proprius Neroni 163
ratio ſedendi in Circo 180
Auguſtus primus ordines diſcreuit in Circo ibid.
in Circo Romani ſederunt, nõ theatro 166
loca in Circo nõ diſcreta patribus. 67
primus Claudius deſcripſit ibid. 180.
Nero equiti ibid.
Circus oratorius lxiij. campus lxiiij
Cirri in crinibus Germanorum. liij
Cirri virginum 75
Ciſalpinos Cæſar ciuitate donauit 120.
Citharœdi verus habitus 162
priſci duces Citharœdi ibid.
quando & qui populi in Ciuitatem recepti 120
Clamor ante aciem xxxij
Clamor laborante Lunâ 18
etiam Chriſtianis receptus ibid.
Claſſiarij pro militibus 139
Claſſicum quoties canere ſolitũ. 41
in prouinciis ſeruatus ille mos 42
Claſſicum canendi mos in morte ciuium 41
Claſſis in Ponto xix
Clauarium xxvij
in Claudiâ gente nulla adoptio. 132
Claudia Quinta 95
Claudiani ſacerdotes 170
Claudianum Senatuſcõſultum. 137
Claudiani ſimilis locus xxxvj
Claudij chlamys & Agrippinæ 139
Claudij & Neronis largitio 143
Claudij tres nouæ litteræ 117
Claudij oratio 120
eius fragmentum Lugduni, 121 & ſequenti
Claudij templum 170
ſub Claudio quot prætores 12
Claudius in furris deditus & ambũbaiis 137
Claudius fibulam laxauit ſexagenariis 63
Clibanarij 73
Clitæ Cilices 111
Cliuium priſcis ignotum 72
Cluuius Rufus hiſtoricus 150
Clypeus pro imagine 53
Clypei priuatim dicati ibid.
Cn. Iulius Agricola lv
Cn. Piſo 44
Cociones ſæpe in vulgi dicto veniebant 54
Cocus nundinalis 104
Coërcitio in hiſtriones 30
Carcer & exilium ibid.
Virgæ ibid.
Cognominandi militaris mos 17
Cohors amicorum 105
Cohortes ciuium 7
Cohortes vigilum quando inſtitutæ xxviij.
Colonias deducendi ratio 168
Coloniæ in municipia, & contrà mutant 167
Colonia Agrippinenſis, etiam Claudia dicta, 133. iuris Italici fuit, ibidem.
Coloniis adiectæ familiæ xj
Comagene prouincia facta 48
Comitia conſularia obſcura 12
Comitia Tiberiana cuiuſmodi, ibid.
Comitia qualia ſub Cæſare & ſub Auguſto 12
Caius innouat & omittit morem Comitiorum ibid.
Commeatus à Senatu peti ſolitos Claudius ſui iuris fecit 131
Competere auribus 73
Concædes 25
Concentus, quid 189
Conciliati ſcriptores 95
Conciliaturæ vox, turpi notione 15.
Confarreatio in ſacris 84
Confidens ante rem plerumque ignauus xij
Confiſcandi verbum propriè 7
Coniugia curæ Romanis 61
Cenſorum ea inquiſitio ibid.
Coniugium pro coniuge 143
Coniuratio Viniciana & Piſoniana in Neronem 185
Conſiſtiſſe pro Conſtitiſſe iij
Conſul deſignatus primus rogatur ſententiam 60
Conſulere & conſultatio 190
Conſules repoſiti 151
Conſultatio omnis ſuper Cæſare vetita 59
Conſultum ſuper ſecuritate dominorum. 154
Contari xxxviij
Contubernium 156
contubernij ius ſemper militi in prouinciis 168
Conuerſionum in rep. cauſſæ vj
Conuiuium tempeſtiuum & intempeſtiuum 159, 160
Conuiuia & compotationes Germanorum, Perſarum & Cretenſiũ. lij
Cora eadem cum Liberâ 46
Corbulo hiſtoriæ ſcriptor 176
Corbulo, inter doctos 155. & quis illi pater? ibidem
Corbulonis prima fama non bona 68.
Corbulonis dictum emendatum. 118
Coriarij extra vrbem 41
Corn. Dolabella 78
Corneliæ legis de falſo pœna duplex 171.
Cornelius Fuſcus xxiiij
periit in Dacis ibid.
Cornelius Thuſcus delator 109
Cornu & ad id portus Byzantiorum 142
Coronæ aureæ in menſis gemmatæque 48
Corona ſpicea & eius ſignificatio. 114
Corona è vite ibid.
Coronas iacere in aliquem, honoris 174. item ſpargere flores in aliquem ibidem
Cortina lxij
Coſa Etruriæ opidum 43
Coſſutianus Capito 154
Cothurni 126
Cotys rex eruditus 50
in eius regno Ouidius exulauit. ibidem.
Creandi equites aut milites vetus veſtigium 1
ad Cremonam quot cæſi? xxij
Cremutius bellorum ciuilium ſcriptor 88
Cremutij iocus correctus 88
eius generoſa mors ibid.
Crepidæ ſoleæque quid 49. iis vti, molle erat ibid.
Creſpontes Meſſeniorum rex 92
Creta & Cyrenaica ſub eodem proconſule 79
Crinem votiuum alere. xxxvj
Crimina è ſomniis 114
Crupellarij qui? 72
Crux ex vno ſæpe ligno 170
cur acuta Mæcenati? ibid.
Cteſiphon vrbs 111. de conditore eius diſſenſio ibidem
Curatius comparatiuè 193
Curator ludorum 150
Curatores viarum extraordinarij, viri illuſtres ferè. 67
Curatores viarum perpetui ab Auguſto 68
diſcrimen inter IIII. viros & Curatores ibidem
Curatores digniores habiti ibid.
certis viis attributi ibid.
in Curiâ etiam non Senatores 102
Curiæ veteres 132. & Veteres per ſe ibidem
Curtilius Mancias 158
Curtius Rufus 119
Curtiana imitatio 104. xxv
Curtij æuum quod? 119
Curtius correctus 105, 111
Cuſtodes in finibus imperij liiij
Cuſtodia apud magiſtratus. 102. eadem libera dicta ibid.
Cuſtodia apud vades ibidem
Cuſtodiæ militaris modus & ratio 60. de cuſtodiâ militari ecbole ibidem.
Cuſtodia publica 69
Cuſtodiæ pro noxiis, ſicut operæ pro operariis vulgo 60
Cuſtodia duplex principibus. 149
Germani in Cuſtodiam adſciti, fidei cauſſa, ibidem. præſertim Batani ibidem
Cuſtodes olim vxoribus adpoſiti, & amicis 126
Cythnus inſula xiiij
Cyzicenis libertas adempta. 89

D.

DAci Romanis qui sint? ij. eorum fatua religio ibid.
Dalmatia quando præsidialis facta. 81.
Damnati in scrobem iacti 27
Damnatorum bona 156
Damnatorum imagines tractæ 58
Damnatorum nomen tollebant 101 oblinebant. ibid. effigiem frangebant. ibidem. aliquando per decretum, aliquando per impetum. ibidem
Damnatorum pœna in decimum diem dilata 74
Damnatorum imagines habere nefas 102
Decedere magistratui 67
Decemuiri vetuerunt connubia cum plebe 62. lex ea abolita ibid.
Decennis tantùm despondenda. 62
Decies H-S semper ferè in dote 55
Decimaria lex inter coniuges 65 sublata ibidem
Decimarum conferendarū mos. liij
D. Silanus 144
Declamator correctus xliij
Decumates agri siue decumani liij
Decursio funebris 35
Deæ Romæ quando primùm templum 94
Deillius siue Dellius inter amicos Augusti 4
Delatorum præmia in Papiâ 66
Demetrius Cynicus 194
Denarij æstimatio eruta ex Aureo menstruo 150. inter denos asses & denarium discrimen ibid.
Dena sestertia & decem M. idē 115.
Deni asses diurnum militis 15
Denarius non strictè accipiendus. 16
Deportatis testamenti factione interdictum 109
Desolatus quid 132
Dextra data apud Persas, maximum fœdus 177
Dextræ implexæ in summo signorum 178
Dextræ hospitij insigne, fidei & pacis ix. Dextras attolli etiamnunc pacis & socij aduentus signum. ibidem.
Diadema quid, & quo colore? 110
Diademate quis primus vsus 6
Diana Coloëne Sardibus culta 77
Diana Leucophryna 77. caussa cognominis ibidem. culta Mileti ibidem.
Diana Limenetis siue Limnatis 91 cognominis eius caussa ibid.
Dicere repudium, pro repudiare. 59
Dida fama 113
A. Didius 169
Difficultas è Suetonio nata, remota 48
Difflatio, contemnentis xvij
Digamma ante Claudiū Varro reperit 117
Dij, populi 70.
Dilectus odiosus. xxxj.
Dionis error 13, 29, 109, 144, 194
Dionis à Senecâ dissensio 8
Dio à Tacito diserepat. 39, 48, 76, 81, 83.
Dionis obscuræ veritatis locus. 78. xxix.
Dio Senecæ infensus 155, 161 idem non bonus virtutis æstimator ibid.
Dio correctus & illustratus. 1, 118, 150, 152, 157, 191.
Dioscorides falsus xl
Disceptatiuncula de Scholâ Augustodunensi 71
Discrimen inter arma legionariorum & auxiliarium 134
Discrimen inter denarium & denos asses 15
Discrimen inter adulta immaturaque funera 57
Discrimen in positu nominis imperatorij 79
Distinctio cum momento ad historiam 79, 87, 128, 135
Ditmari error lj
Diuinatio in Valer. Maximo. 43, 75
Diuortia in actis 99
Diuortiis modus impositus 65
Domini vox variè vsurpata 55
Domino cæso, omnes serui animaduersi 171
Domitianus Vestales examinauit ij poëtam mentitur. xxxviij. eius subdolus rubor lviij
Domitiæ duæ 142
Domitij Afri laus 93
Domitij genus 97
in Dote decies H-S ferè semper 55
Dotis apud Germanos mos lij
Druides à Claudio sublati vel à Tiberio 136
Drusilla à Caio consecrata habitu Veneris 98
Drusi ætas collecta 76
Drusi ara & cenotaphium 34
Drusi imago in signis 24
Drusi monumentum Rauennæ 34
res in Germaniâ 35
Drusi vitia duo, ebrietas & crudelitas 69. studium eius in gladiatores & Scenicos ibidem. gladij Drusiani in prouerbio 70. qui fuerint ibidem, caussa agnominis illius. ibid.
Druso quot liberi 68
Druso gemini filij 53
Drusus Castor agnominatus ob violentiam 81
Drusus non inter Iulios 57
Ducennius Geminus 176
Duces in periculis nudo capite 37
Duoetuicesima legio ix, xxj

E.

EDICTA Principum 57
Effigies asini in templo non posita. xxxix
Egesippus correctus 110, 173. xv repugnat Tacito xxiiij
Egius vij
Egnatius Rufus 8
Egnatius Celer præceptor Bareæ xxxj.
Eleas age 92
Elius libertus Neronis vij
Emeriti qui? 15
Emeritum, præmium in missione. 16
Empona Gallis quid xxxvij
Emptio per æs & libram, 2. de eâ Clementis locus ibid.
Endomunire antiquè 118
Enuptio permissa lege Iuliâ 62
Epaphroditus 185
Epigrammati Græco lux 140
Epigramma vetus xxvij
Epponinæ insigne exemplum. xxxvij
Epulum natali Principum 49. ad sepulcra 104
Equestres ludi à quibus petiti 166
Equestris prælij mos 113
Equites Romani illustres 114 quidam veste Senatoriâ ibid. æquiparantur Senatoribus, ibid.
Equites Romani insignes & splendidi ibid.
Equitibus quibusdam latum clauum dedit Caius ibidem
Equitium lj. in Armeniis equitium conferebant ibid.
Equitum transuectio 53
Equitum recognitio ibidem
Equorum præsagia & monitus. xlix.
Equus consularis, vel imperatorius 175. cui imposita ornamenta. ib.
Error ex adhæsu prænominis 73 error viri docti 93, 118
Eryx mons 92
Erycinæ Veneris ædes Romæ. ibid.
Escendere 146
Esquilina porta suppliciorum fuit. 41 Metia eadem cum illâ ibid.
Eudemus corruptor medicus 81
Eumenius correctus 72
Eunuchi in pretio apud Persas 109
Eusebij Chronicon emendatum. 191
Eusebij error lv
Exactor quid 58. simpliciter ibid.
Examina apum, mali ostenti 142
Exauctoratio propriè quid 14
Excubiæ militares circa templa 6
Excubias seruorum nocturnas ad limen habuerunt domini potentiores 172
Excubitores tantùm gladiati vij
Executio, pro administratione 177
Exhibendi gladios editori mos 79
Expositiones infantium crebræ apud Græcos & Romanos xxxix aliter apud Iudæos & Germanos. ibidem.
Exsuctus plagarum xliij
Extentare 176
Exterrêre 155
Externi mores ad speciem 187
Exuere ordinem 123

F.

FABIVS emendatus. 189. xxxviii
Fabius Rusticus historicus 150
Fabricius Veiento, canes ad currum adhibuit pro equis 172
Faces & cerei in funeribus 56
ad Faces Nero cantauit 164
Fanum Liguriæ 190
Farreationis ritus 84
Fasces semper laureati ad notam imperij 147. postea & aurati ibid.
Fasces inuersi in luctu 56. xxxvj
scuta item & arma ibidem
Fauonius Stoïcus 193
Felix quando primùm in Iudæâ. 138
de nomine Felicis ibid.
Feminæ ad ludos gladiatorios descendunt 180. edicto id vetitum ibidem.
Feminæ sacerdotes Augusti 9
Feminæ superstitiosulæ 154
Feminas nimis æstimant Germani. xliiij.
Ferreti error 15. incogitantia 119
Ferreti ridiculosa interpretatio 69
emendatio xx
Ferreti iudicium probum 60,65
lectio bona v, xxiiij
Ferto, víque 120
Festus correctus & explicatus. 27, 137, 173. in eo locus obscurus. 52.
Fetum genere neutro 142
Ficus Ruminalis 158
Fiducia bellis improspera. 37
Filij munimenta regni 3
Filiis principum propria mensa. 148
ad imum lectum sedebant non accumbebant, vti & serui ibid.
Fisci olim magnũ ius siue iniuria. 46
Fisci procuratores ibidem
Fisci ius in bona libertorum ibid.
Flaminia Dialis 84
Flamini abesse vrbe nefas 76
mos legendi Flaminis Dialis 84
Flamines Patricij & maiores ibid.
plebeij & minores ibidem
Flori incogitantia 38
Florus emendatus xxv
Fœdus Tarentinum 7
Fœnus in agris collocatum 107
Fontes, fluminum sacri 165. in iis natare nefas sicut in quibusdam lacibus ibidem
in Foro Augusti statuæ illustres 84
Fortuna Equestris 79
Fossa inter Mosam Rhenumque. 118
vbi ea fuerit ibid.
Fossa Neroniana 183
De Foueis mos non vulgatus 26
Framea quid? xliiij
Fratrum filias ducere patruis, non item sororum licuit 129
Fraus turpis eaque ab Ephoris sumpta 96
à Frontino lux. 167
Frumenta in plebem ad fauorem vilica 182
Frumentarij qui? xij
Frumenti subuectio 157
Frumentum an plebi planè gratuitum 182
Frumentum gratis Prætorij militibus datum. 188. auctum à Seuero & Antonino. ibid.
Fucini lacus iterata emissio 139
Funalia & cerei accensi 57
Funeris etymon 56
Funera adulta aut immatura 57
Funus acerbum 148
Funus publicum & indictiuum eadem 83. censorium eius pars ibidem. id honoratissimum ib. notæ eius funeris ibidem
Funus tacitum, quid 84
Funus Triumphale, idem Censorio 84
Furius Camillus 47.

G.

GABINVS lapis 183
Gadius Rufinus vel Tadius 131.
Gætulici duo 92
Gætulicus ab Augure diuersus. ibid.
Gætulicus filius poëta & historicus. 93.
Gaiana aqua xx
Galba frater Principis 111
Galliarum diuisio 120
Galliarum gentes certo numero 73
quadringentæ Appiano ibid.
ius ciuium adepti proceres iij
promiscuè omnes ibid.
Gallici gladiatores 72
Galli quando plenè ciues iij
Gallorum seruitus ac stipendium xxxij.
Gammata manus 145
Gammati lapides ibidem
Geminatus consulatus, quid 2
Genium propitiare lxj
Germania Taciti ante Historias, & Annales, & quando scripta xlj
Germani qui Tungri xlij. vnde illis nomen ibid. in prœlia ituri canunt ibidem. Germanorum rutilæ comæ xliij. quæ à naturâ & ab arte ibid. eo habitu Caligula Gallos legit ad Germanicum triumphum ibid. caussa huius coloris ibid. quem veteres Romanæ matronæ etiam amauerunt ibid. vnde Saxones dicti xliiij. quibus apud illos ius vitæ necísve ibidem. robur femineum ibid. consilium xlix.
Germani à mollitie defensi xlix. omnia agunt armati l. concilia eorum, in iisque lecti principes ibid. venationes ibid. victus lj. conuiuia & compotationes lij crinium nodi & obliquationes. liij
Germanici cognomen imperatorium. 20
Germanici duo fratres 57
Germanicus quot annos in Germaniâ 34
dies mortis Germanici 57
Germani etiam in Iudæâ 149
Germani pelliti 3
Gestamen sellæ 126
Gestamen, quid 161
Getæ Græcis qui Romanis Daci ij
Gindes fluuius 115
Gladiatores apud Præsides 17
Gladiatorum numerus 156
de eo edictum & Sc. ibid.
Gladiatorum pugnæ per dies Mineruæ sacros 161
Gladij longi Germanorum. xliiij
Gladij pœna adulteris ex legibus Wandalicis 91
Gladij pœna quando inducta 187
Gladij pœna honestissima ibid.
Gladij pugionesq. sacrari soliti. 188
Gladij Romanis bini 21
Gladius olim ad humeris ibid.
ad latus sinistrum dependens. ib. barbaris dexter 22. & Parthis ibid. an Iudæis dexter ibid.
Gloriæ cupido etiam in sapientibus xxx.
Gothi mortibus captorum Martem placant xlix
Gnome ad vitam pulchra, & acuta. 123.
Gracchi lex 13
Græca litteratura in Germaniâ & Galliâ xliij
Græcanici stipendij modus 15
Græcis Theatrum pro Curiâ xix
Graiæ Alpes x
Grammaticorum acumen à Liuio non spretum 53
Graniorum gens 85
edictum Augusti in prohibendis Gratiis 176
Gustus post balneum. 88

H.

HABEO reciperare 115
Hadrianus primus reduxit barbam 164
Hauritum pro haustum iij
Hecate siue Triuia in Laginis 77
Heluidij Prisci laudes xxx
qui Apolloniæ exulauit ibid.
Hera & Herthus terra liiij
Hercules Olearius 181
Herennius Senecio lviij
Herodiani ambiguus intellectus. 168
Hesternò, Cottidianò & similia. 93
Hibernæ alpes x
Hiemis modestia 136
Hieròglyphicæ notæ 117
Hieronymus emendatus 129
Hierosolymæ obsessorũ numerus. xlj
Hispania ab Augusto domita 81
Hispaniæ diuisio 83. iiij
Hispani ante prælium cantant. xlij
Hispani in custodiâ Principum. 149. sed

sed ij dimissi. ibidem
in Histriones honos 31
Histrionia verba in præfando 189
Histrionum spectatores exsilio puniti 31. præmium ibid.
Horatio lux data 61,83,179
Horatij commentator correctus. 186
Horti Cæsaris 101
Horti Luculliani 112
Hostiæ cohors xj
Hostias admouere 50
Hostiæ grauidæ 184
Hostiæ fugientes ominosæ xxviij
Hostiæ humanæ Gallis Germanisque xlix
Humeros exeri quo fine scriptum. ix

I.

Iac. Ræuardus 39. eius laus. 53 & sententia noua 65
Iactat esse socius xxxv
Iazates 130
Icelus Galbæ libertus iiij
Ignara pro ignota xxix
Ignis terreni miraculum 158
prælatio Ignis ante Principem. 5 à priscis silentio præterita, ibidem vnde is mos Romam, 6. & qualis ille ignis ibid.
Ilienſium immunitas 139 à quo primùm data ibid.
Illustrium virorum opera 79
Imagines damnandi vetus institutum 58
Imagines in atrio 126
Imagines illustrium in templis curiaque 52
Imagines diuinitus missæ supra hominem 119
ob Imagines illatas in Iudæâ seditio 178.
Imaginis titulus 190
Imagines factæ erant ex argento vel auro ibidem
Cæsaris Imagines an vendi ius sit? 29.
Imbriuini colles 117
Immania belli xviij
Immensùm xxxiij
Immunitas mercatorũ frumenti. 157
Imperatoris duplex notio 2
Imperatoris nomen soli sibi Aug. sepositit 79. discrimen in positu nominis Imperatorij ibid.
Imperatoris nomen ad solum principem 37. & apud eum vnum auspicia ibidem
Imperatorum vultus in signis 177
Imperatorum statuæ, perfugium. 69 ad eas etiam ingenui confugiebant, ibidem. hoc prætextu ad calumnias abusi ibidem perfugium illud vetitum ibid.
Imperiorum varietas bellorum caussa. xxxvij
Imperium minuebatur ingressu vrbis 59
termini Imperij ab Augusto 10 Traianus auxit 49. hos neglexit deseruitque Constantinus 10
varius dies primi Imperij Augusti. 7
Impubes non maturus supplicio. 100
In Senatore, in equite, id est, inter Senatores, equites 158
Incendium Lugdunense 190
Increpare periculum lx
Index rerum Augusti quid 10 idem cum reperto lapide ibid.
Indicium quid 126. ex eo impunitas ibidem
Induere animum artibus 184
Ingenia temporaria xxj
Inimicitias denunciare 50
Inimicitias indicere ibid.
Inimicitiæ testatæ ibidem
Insignia ornari, quid fuerit 18 floribus coronata ibidem vnguentis perfusa ibid.
Insignium fulgor ibid.
Insignia magistratus in luctu posita 57.
Insistere, propriè aurigarum 184
Insteius Capito 155
Institoria 181
Integra pars pop. iij
Intendere manus, rixæ nota 81
Interdictio honoribus 194
Interior decubitus 113
Interior locus dignissimus 58
Interior maritus, quo sensu 124
Interior sponda 113
Interpretis Arriani lapsus 154
Inuersa signa xxxvj
Inuisus actu iiij. inuisus eâdem, ibidem
Iordanus quot lacus efficiat? xl
Iornandes correctus lvj
Iosephus à Tac. dissentit 110,138
Iosiæ Merceri coniectura 60
Isichi, gens 155
Isidori error 42
Isidorus correctus 183. lv
Isidorus explicatus. 21,42,56,172, 177.
Isis litteras inuenit 117 Cadmus eas in Græciam tulit, ib.
Italiæ quando inducta vastitas? 136
Italiæ populi stipes Romam congerebant xxxix
Iterationes seruitutis 152
Iudæa procuratores habuit Syriæ adtributa 140
Iudæi in Sardiniam pulsi 55
Iudæi proles non exponebant aut necabant xxxix
Iudæorum sub Caio tumultus, propter effigiem in templo coli iussam, 138. alia Iudæorum turba cum Christianis ibidem
Iudaïcæ stipes xxxix
Iudicium de libro vndecimo. 115
Iulia Drusi F. 95.149
Iuliæ duæ 134
Iulia, Agrippæ filia, non periit ferro aut veneno 59
Iulia, vxor M. Agrippæ ibid.
Iulia Augusti filia 144
Iuliæ Augustæ ætas 98
Iuliæ impudicitia 25
Iuliana lex de modo possidendi. 107
Iuliæ leges 61
Iuliam legem Papia obscurauit 61
caput Iuliæ legis de vi publicâ 83
Iulia & Papia confusæ 61
Iuliæ legis quæ pœna 91
Iulia lex diuersa à Papiâ, tempore & re 61
Iulianus gladiatorum dux xxviij
Iulium templum apud Bouillas, & ludi 43
Iulus Cæsar pomœrium auxit. 132
Iulius Pollio 148
Iulius Postumus 83
Iülus Antonius 8
Iulius Græcinus lv
Iunia stirps in parte explicata 80
Iunia Caluina 129
Iunius Cilo 131
Iunius Mauricus lviij
Iunius Otho, rhetor 78. genus eius dicendi ibid.
Iunius Rusticus lviij
Iupiter Chrysaorus 77
Iura in bonis libertorum pro ratione liberorum 65
Iura libertorum xx
Iuramenta apud signa fieri solita. 176 & plerique solemnes militiæ ritus ibid.
Iuramenti senatorij initium 85
Iuramenti militaris pars 186
Iuramentum in Principum acta. 147
Iuramentum per nomen Augusti 29 eius religio ibid.
Iurare per dextram 51
Iuratus Senatus 85 idem mos Græcis ibidem
origo Iuris trium liberûm 64 id princeps dabat ibid.
Ius quatuor liberorum 65
Ius mariti 63
Ius patronorum xx
qui Ius habuerint militis animaduertendi 22
Iurisdictio in vrbe apud quosdam equites 141
Iusiurandum in acta Principum. 191 exceptis pessimis 192
Iustini diuersa traditio 110
Iustinus explicatus 177. viij
Iustitium in funere 52. mutatio vestis in Iustitio ibid.
Iustus Catonius quis 18
Iuuenales ludi, priuati 163
Iuuenales Imperatorum parum diuersi ibid.
Iuuenalia cur appellata ibid.
Iuuenalis lectio dubia 13
Iuuenalis explicatus 65, 80 correctus 149,159,184,xxxiij
princeps Iuuentutis quid 3

K.

KAII 27
Kalendarum religio 97
Kalendis anni vulgò artes delibabant 89
Kalendis Ianuariis etiam à cæde & pugnâ abstinebant 97
& supplicio ibidem
Kalendis omnia tristia spreta. ibid.
etiam à Græcis ibidem

L.

LABEONIS Iurisconsulti patet egregius 80
Laberij restitutio 54
Lacrymæ intutæ sub tyrannis 105
Læta faustaque nomina 21
Lætoria lex 116
discrimen inter eam & Claudij scitum ibid.
Læuini Torrentij coniectura firmata xxxviij
Lampridius correctus 125
Lampridius illustratus 150
Lapis falsus 123
Lapsus viri docti 17
Laticlauij, qui dicti? 151
Laticlauij in curiâ 102
Laudantes inimici lvij
Laurea triumphantium in gremio Iouis. 38
Laurus è fascibus 38
Legati exercituum 42
Legati sorte lecti xxxj
Legati exteri in Orchestrâ 157
Legatio libera olim ad peregrinandum 131
Legiones in Hispaniâ quot? v
in Ægypto xiiij
Legionum cognomina ex lapide. xvj
quæque Legio suum Præfectum habuit 17
Legionibus singulis sua principia. 23
tres ordinariæ Legiones in Pannoniâ 82
vnaetuicesima Legio 20
Lentulus Cossus 105
Lentuli discreti 92
Gætulicus ab Augure diuersus. ib.
Lentulorum diuitiæ ibid.
Lepidâ consobrina Claudij 127
Lepida Domitia, secunda Appij vxor 145
Lepida Quirinium veneno petiit. 60
Lepidi duo, Manius & Marcus 68
Lepidus quis? 160
Lepidi quatuor infausti 160
verum stemma Lepidi ignotum ib.
Lepidus tutor liberûm Ptolemæi 50
Leucophryn insula 77
Libamenta in focum 179
mos Libandi Ioui seruatori 186
Liber & Libera 46
Libera eadem cum Corâ 46
Liberi patris habitus 126
origo iuris trium liberûm 64
id princeps dabat ibidem
tres liberi opus ad plena præmia. ib.
feminis tributum etiam id ius. 64
peti solet à Senatu ibid.
Ius parentum idem ibid.
Ius liberorum idem ibidem
quid tamen propriè sit ibid.
ius quatuor Liberorum 65
Liberorum apud Germanos exploratio lij
pro Libertâ esse, cui bono? 137
Libertas iusta 152. non iusta ibid.
Libertæ constantia 186
Liberti interdum binomines 138
Liberti non edebant ludos in vrbe 95.
in Libertorum bonis successio 46
de Libertate serui cum domino pactio 171
vt Libertinas ducere liceat 62
Liberti prædiuites xx
Libertini iidem cum libertis 62
Libertinorum filij 122
Libertini à militiâ remoti ibid.
primùm à Cæsare in Senatum lecti ibid.
Libertorum iura xx
Libonis stemma obscurum 38
Librorum horum inscriptio 1
Licentia in testamentis 172
Licentia & impunitas omnis culpæ in paupere militiâ xx
Licinius Varro 8
Lictores Augustarum 11
Lictorum remotio 47
in Limitibus imperij externus non sine custode liiij
Lingones xj. fusi xxxvij. eorum multitudo ibid.
Linus Apollinis filius 117
Lineæ Germanis vestes Ij
Littera X. non necessaria 118
Litteræ quot Latinis primò 117
Litteræ per milites commeabant. 90
Litteræ Præsidũ ad Principem xvij
Litteræ ad signa lectæ xxxiij
Liuia Germanici filia 11
Liuia in nomen Iuliæ & Augustæ 6
Liuia à Claudio consecrata 98
cultaque nomine Iunonis ibid.
Liuia sacerdos, & filia adoptione, Augusti 9, 11, 145
Liuiæ pater adoptatus 98
à Bruto stetit ibid.
Liuilla, Claudilla 81
Liuiana imitatio xxxvj. ibid.
Liuius correctus 13, 14, 36, ibidem 59, 132, ibidem, 137.
ex coniecturâ 118
illustratus 168, 179, viij
Liuius & Varro diuersi 164
Loca multa à distantiâ appellata 186
Locus superior honestissimus in accubitu 161
Locus suppliciis seruilibus, Sestertium dictus 186. is extra vrbem, & quæ nominis caussa ibid.
Lollia neptis M. Lollij qui sub Augusto 127
Lollius rector C. Cæsaris 73
Londinium nobilissima vrbs 170
Longè clarus 169
Loquendi noua ratio 82
per Tacito crebra xxiij. prisca xxxiij. transmarina xxxv
Lucani fatum felix 185
Lucani liberum os in principem 88
Lucanus non est auctor Panegyrici 163. ei rei argumenta ibid.
Lucanus supra Neronem poëta 185
vana æmulatio in illum Neronis ibidem.
Lucanus illustratus liij
Lucar quid 30
Lucaris quis modus 31
Lucar sæpe mutatum ibid.
Luciliana prædia 126
Luci pro diis xlix
in Lucis ferina signa xxxij
Lucilius Bassus xxj
L. Arruntius 58
L. Cassius 107
L. Domitius 27
L. Piso censor 106. eius ætas ibid.
eius triumphalia è Thraciâ ibid.
ebrietas eum præfectum fecit. ib.
L. Silanus Appij F. 144. 190
L. Silani incautus amor in sorore 128. Silanus caput perdidit in sorore ibidem
L. Telesinus philosophus 190
Lucernæ accensæ inter ornatus ædiũ 57.
L. Vestinus indagatus. xxxv
Luculli villa 112
Ludi Actiaci 177
Ludi Augustales, & eorum origo 12
Ludi equestres à quibus petiti 166
Ludi gentis Iuliæ apud Bouillas 43
Ludi Græci 166. Græcis vestibus fiebant ibidem
Ludi Iuuenales 163
Ludi natalitij Augusti 13
Ludi in Palatio 29, 97
Ludi sæculares cur variè celebrati ab Aug. & Claudio? 116
Ludos sæculares quindecimuiri curabant ibid.
Ludi trilingues 166
Ludouici Viuis audax correctio 123
Sacerdotes curabant Ludos 77
præsertim quatuor collegia ibid.
Ludorum curator 150
Ludorum editores Prætores 166
Lugduni quot cohortes? x
Lugdunum colonia Rom. ibid.
Luizici ex equis diuinant. xlix
Lunæ templum vetus 182
Lusius Geta Præf. 125
Lustrale certamen idem cum Quinquennali 189
Luxus feminarum in gemmis 75

M.

MACER Iurisc. illustratus 169
Maculosi noua significatio xv
Mænianæ Scholæ 71

Magistratus non iudicant 59
accusabant adulteras 91
præsertim Ædiles ibid.
Magistratus nomen ad curatores viarum 67
Magistratus exordio leues causſæ 89
Magnetes duplices 45
Magorum deuotionumque ritus 50
Maiuma, sacrum annuum Castorum 124
Mamertini 92
Mamertinus correctus lvij
Mam. Scaurus 109. libidine infamis ibid.
Mancipari 39
Mancipes qui dicti 67
Manilius tentatus 49
Manlij Iunios attingunt 80
Manu assentiri xxx
in Senatu & exercitu ibid.
Manumissio duplex 152
Manus Gammata 145
Manus sublatæ pacatum signum ix
Manutij coniectura xxxvij
Maraboduus rex 45. eius regia ib.
Marcella M. Agrippæ vxor, & an ex eâ proles 59
Marcelli mortis locus 2. Liuiaci causſa mortis fuit ibid.
& Augustus ibidem
Marcellus Cornelius 190
M. Agrippa 144
M. Agrippæ ignobilitas 2
M. Agrippæ vxores & liberi 59
M. Ostorius 191
M. Scaurus lv
M. Silani duo 144
M. Silanus cæsus xxxiiij
Marita lex eadem quæ Iulia 61
Mariti antelati in Magistratu 63
Mariti in sorte Prouinciarum antehabiti ibid.
Maritorum priuilegia ibidem
in Maritorum numero esse ibid.
Marius Maturus xxvj
Martialis flamen ad bellum nõ mittitur 76. nec Quirinalis ibid.
imò nec Pont. max. ibidem
Martialis explicatus 63, 180, 187, xx
eius epigramma 78
Martius Macer xviij
Mastruca lj
Mathematici quando & quoties pulsi 40. de iis Sc. ibidem
Matrimonio secundo vbi in Germaniâ nullus locus lij
Matrimonij etymon 124
liberi à Matrimonio non arcendi 63
Matrimonium triplex: vsu, farre, & coëmptione 84
sobrinarũ Matrimonia quando cœperint 129. ea vetuit Theodosius ibid. alij iterum permiserunt ibid. fratrum filias ducere patruis, non item sororum licuit 129.
Matris cum filio cœtus 112
Matronæ crinium forma alia à viginibus 75. veteres crines rutilabant, magis auidè posteriores ibidem, xliij
olim in carpentis 135
Mattiaci è Cattis 26
Mattiacum 26
Mauritania à quo diuisa? 4
Mauricus lviij
Maurus refutatus 97
de Maximo historia 4
Maximus Nasoni amicissimus ibid.
Medica vestis 42
Megalensia quando 57
Memmij coniectura 87
Memnonis miranda effigies 49
Merceri diuinatio xl
Meretrices etiam lecticas posuerunt post Domitiani edictum 54
Meretrices Athenienses quo habitu? ibidem
Merulæ cædes quando 76
Messalla vir insignis xxxiij
Messallinæ lepidum factum 127
Messallinæ quæ mater? ibid.
Metus ex duce 19
Metus mutuus inter æquè potentes repagulum xlj
Miles in porticibus vij
Miliarium in foro ibid.
Militares animaduersiones extra castra 19
Milites habitu priuati domos perlustrant xij. qui Frumentarij ib.
Militariter loqui xix
Milites sine coniugibus 168
iura maritorum à Claudio, nuptiarum à Seuero habuerunt ibid.
per signa iurabant 37
Milites promoti ex donis 24
etiam ex censu ibid. togati vij
Minerua Musica 8
Ministri magistratuum è libertis 152
Minutius correctus 76
Miseni promuntorium infame naufragiis 184
Pallas ibi culta ibid.
Missio duplex sub Augusto 14
Missio plena, quid? ibidem
causſa discriminis Missionum ib.
Mithridates Armeniæ rex 115
vinctus à Caio ibid.
Mnester mimus 114
Modestia hiemis 136
Modestia fortitudinis comes xij
Modij lectio proba lxij
Mollities, quid Latinis 185
Monogamia improbata 63
Monogamiæ honos 55
Montanus poëta 90
Mors sine arbitro 190
breuis ad Mortem paratus 186
Mos scuto imponendi Principem. xxxij.
Mos Romanus in Antecursoribus xvj.
Mucianus xiij. eius ambitio xxxj
Mulcare quid 20
Muretus comprobatus lvij
Musonius philosophus 174
pulsus Roma 188
Mutare, patiendi significatu 133

N.

NABALIA vel Naualia xlj
Narcissi petulans nequitia 131
Natalis imperij xviij
Natali Principis epulum & munera dat ipse princeps 103
Natalis, quidam impurus 185
Naucle stagnum 164
Naues duplici gubernaculo 34
Naues tectæ 139
Naumachia Augusti ibidem
Nauportum 17
Necessitatis non trita notio 10
Nero an pontifex? 66. an potius augur? ibidem
Nero inter poëtas 165
vt quidam volunt bonos ibid.
Nero petulanter grassatus 151
Nero primus sæuiit in Christianos 184.
Neronis oratio in argentũ incisa 145
Nero Parthis gratus ij
prior Neronis domus 182
Nero quot statuas è Græcia abstulerit 184
Nero trigarius ibidem
Neronianum incendium quot dierum 182. de eo variantes sententiæ ibidem
Nerua Iurisconsultus 108
Nicetes Sacerdos, rhetor lxj
Nicostratus athleta lxj
Nili ostia bina 49
Nodus in crinibus Germanorum liij
Nomen Imperatoris in signis xxvj
Nomina fausta xxxv
Nominum per fastidium mutatio. ix
Nouendiale sacrum 103
in Numero maritorum esse quid sit 63.
Numeri militares iij. innumeri ib.
in Numero magna varietas 12
Numerus in Suetonio correctus 108
Numerus in Tacito vitiosus 66 134, 139, 153, 154, 158, 170.
dubius 106, 131. falsus 88
Numida alio intellectu xvj
Numidia gens 136
Nuptiarum formula & definitio 124
matrimonij etymon ibidem
Nuptiales tabulæ 125
iis ruptis, matrimonium soluebatur ibidem
tempus legitimum inter Nuptias veteres nouasque 63
Nursia Volsinienſium dea 80

O

OBIECTIO è Plinio, dissoluta 15
Obsides in Germaniâ, item Italiâ xlviij
Obultronius Sabinus vij

Occhoris rex xxxix
Octauia an in Ægyptũ relegata 174
Odioſus orator lxj
Odoratus Poppææ rogus 190
Oe quomodò pronunciata 157
Oĕenſes in Tacito repoſiti xxxiiij
Officia in codicillis à Principe data 150.
Olearíorum tabernæ 181
Oleum in congiario datum 172
Nero primus ad gymnaſia dedit ibidem
Ollius Poppææ pater 156
Onufrij elogium 116
error 70. xxvj
Operari, ad ſacra 36
Opera pro Operariis 60
Operarum ingens numerus 138
Optiones, adminicula Centurionum 173
veteri & poſteriori æuo vj
Optio fabricæ, carceris ibid.
iunctim Optio & teſſerarius ibid.
Opulens caſibus j
Oratores teneri lxij
Orbi dimidium capiunt 65. ſolidum non capiunt ibid.
Orcheſtræ conſeſſu ſociorum legati ſonoſtabantur 157
in Ore agere xxvj. lxiiij
Ornatus ad prœlium xxviij
Oroſij error 7. 45, 82
Ortalus, cognomem Hortenſiorum 43
Ortalus boni patris mala proles ib.
Ortalus Hortenſij nepos ibid.
Ortygia lucus 77
Oſci ludi 83
Oſcus ſermo ibid.
Oſtentum Neroni factum 116
Oſtorius Sabinus 193
Othonis error 42
Ouatio & triumphus non poteſt ſine imperio 59
Ouidius illuſtratus 9, 13, 50, 151
Ouidij carmen de nouo Deo 10
eius natalis 161

P.

PACONIVS Agrippini philoſophi pater 193
Pacta & teſtamẽta olim in templis 6
Pactio interpoſitâ perſonâ aliâ 171
Pactius Orfitus primipilus aut primipilaris, incõſtanter dicitur 175
Pædagogia veterum 187
ad delicias plerumque ibid.
Pædagogium pro cœtu, non pro loco 188
Palamedes quot litteras inuenerit 117
Palatinum templum Auguſti quis exſtruxerit 9
Pallas à rationibus Claudij 147
Pallas per infamem adulationem è regibus Arcadiæ 138
ſeruus antea Antoniæ ibid.
Pallantis eximij honores 138
Palmerius refutatus viij, xvj
comprobatus xj, xx
Palpelius Hiſter 133
Paludes militi non aſſignatæ 15
Panegyricus ſcriptor emendatus 57, 71
Pannonij vnde dicti lj
Pantomimorum origo 25
Papia lex valebat ad honores conſequendos 46
de lege Papiâ liber excurſus 61
Papia quando cœpit 61
cauſſa nominis ibid.
cauſſa ferendi ibidem
Papia, Senatoria lex 61
Parazonium militare 22
Parentalia nono die 103. cibi ſolemnes in Parentalibus ibid.
Pariare quid 147
Parthi venationi addicti 33
Parthorum reges quatenus ad Romanos pertinent 32
Parthorum mos in victimis & ſacris 178
Partium ſolitarium ix
Paſſienus ſecundus Agrippinæ maritus 127
alius Paſſienus pater huius 129
Patibulum à cruce diſtinctum. 170
Patiendi verbum agendi ſignificatione frequens antiquis 4
Patres maiorum gentium & minorum 123
Patres olim filios rus relegabant 152
Patronus cum libertâ contrahens 62
Patruinus xxxiiij
Paulli baſilica & porticus 79
quis refecerit ibidem
Pauſaniam culpaui per interpretis culpam 181
Peculio ſuo ſe ſerui liberabant 171
Pecuniæ in templis 6
Pecuniæ militum apud ſigna 22
Pedibus intectis quid 48
Pedo emendatus 52
Pedo Pompeius 26
Pelamydes vbi natæ, & captæ 142
Pellacia 127
Pelles ad veſtem lj
Penina iuga x
Penthilus Arcadiæ rex 91
Peregrinationes vetitæ Senatoribus 131
à Iulio exemplum videtur ibid.
Perſæ multis in rebus Germanizant. lij.
Perſæ Reges ſuos pro diis colunt 89
Perſæ Soli equum immolant 110
Romani & Myſij Marti ibid.
Perſæ primi crediti virum excîdiſſe 109. ſiue, vt alij, Semiramis. ib.
Perſius correctus 179
Petilius Cerialis 170
Petrina ala 114
Petronius procurator x
Petrus San-Iulianus 72
Petulantia feminæ 8
Pharus Capreis 96
Philippopolis 70. variè dicta ibid.
Philoſtrati locus 69
& error 162
Phœbus libertus 190
Phœnix quando in Ægyptum venerit 108
de Phœnice contra Tacitum pleriique ſcriptores ibid.
Phraatis liberi & nepotes 32
Phraſis non frequens 44
priſca xxiij
Phryxi oraculum 110
Piacularia ſacra à Tullo 130, xxviij
Pighij iudicium 168
Pilæ in aquis, è lapide; vt ſublicæ, è ligno 161
Pinciani laus 9
Piſo collega Aug. Tiberioq. in conſulatu 44. 59
Piſonis pater v
Plancina 44. virilia munera obit 68
Plautius Lateranus 125. eius virilis mors 186
Plauti genus 149
Plautus explicatus & emendatus 41. 87, 93, 104, 116, 152, 171, ibid. xxxvj.
Plebs iniqua dominis 5
Plebs iuncta, audax 18
Plebeij Senatores in patres adſcripti 123
Plebiſcita non in vſu temporibus principum 118
Plinij proſocer 190
lata Poteſtas 171
Plinius correctus & explicatus 3, 13, 15, 16, 32, 40, 56, 60, 64, 66, 98, 102, 105, 142, 144, 146, 150, 155, 180, 184, 188, 192.
eius recepta lectio defenſa 38, lxij
diſſenſus aliquis à Tacito 74, viij, xxvj, xxix, xxxiiij, lvj
Plinius hiſtoriam temporum ſcripſit 150
Plotius Firmus, præfectus xvj
Plutarchi duplex error iiij
Plutarchus correctus 4, 94, 111, 150, v, viij, xvj. Tacitum amauit xviij
Plutarchi & Taciti multa ſimillima xv.
Pœna damnatorum in x. diem dilata 74. à Theodoſio in xxx. ib.
Pœna in libertos ab Auguſto 151
Pœna militaris 155
Polemo rex, eiuſque ſtirps 48
de Pollione celebris hiſtoria 9
Polybij locus vitioſus 21
Pompeius Theophanes 107
Pompeius primus auctor theatri manſuri 165
Pomponij error in prætoribus 11
Pomponij error in Caſſio 107
Pomponius Flaccus 50, 108
Pomponius poëta 116
ambiguum illi prænomen ibid.
ſeptem annis in cuſtodiâ habitus ibid. Tragœdiarum ſcriptor. ib.
eius vitam Plinius ſcripſit ibid.

Pons in Rheno 28
Poppæa 114
eius rogus odoratus 190
Porta vna diuersis nominibus dicta 27.
Portarum ordo, situsq. in castris 28
Porticus Capitolinæ xxix
Porticus Liuiæ quâ caussâ facta 9
Possessorum vias reficere 68
Prædia Luciliana 126
Præfecti ærario tabulas publicas adseruabant 100
Præfecti è prætoriis sub Nerone 153
Præfecti vrbis iurisdictio 152
ordo successioque Præfecti vrbis 105
Præfecturæ potestas & munia 106, 171.
Præfectus castrorum quando 17
quæque legio suum præfectum habuit ibid.
Præfectus Ægypti supra ceteros ius habuit 140
Præfectus Latinarum è iuuentute 88
Præfectus vrbis cur in Tiberij verba non iurarit 5
Prægustator viris principib. 143
quando is mos cœpisse videatur ibidem. traductus est à Persis ibidem.
Præliares dies xiij
Præmia maritis, patribusque 63
Præmia patrum multa, etiam veteri rep. ibidem
auxit ea Augustus ibid.
Præmia παλιναιδίας ibid.
Præmium accusatoribus quando datum, &c. 109
Præmium pecuniarium in missione 15. eius definita summa ab Augusto 16
emeritum ea ipsa pecunia, ibid.
an agrorum vice data ibid.
Præruptus animo 190
Prætextæ vsus in sacris 36
Germanicus eâ vsus tamquam augur ibidem
Prætor qui de falso cognoscit. 171
Prætoria 95
Prætorum origo & progressus 11
Prætores sub Cæsare quot ibid.
& quot sub Augusto 12
varietas in numero ibid.
Prætorum numerum auget Sulla 11
sub Claudio quis 12
Prætores & consules curru vecti in Circo 13. toga picta Præt. per ludos ibid.
Prætoria & ordinaria porta, eadē 27
Prætoriæ cohortes sparsim habitæ 81
castra earum quâ parte vrbis ibid.
stipendium 16
Princeps Iuuentutis 3
Princeps non ipse ad omnia bella 73
Principes populum adorare soliti 189
Principes, principum interfectores quare tollunt viij
Principes laudati, bonique omnibus, proximis sæui xxxvij
Principis nomen & origo 1
Principatus olim insignia 5
Principi semper xij. fasces 147
Domitianus xxiiij. sumpsit ibid.
Principes in viuis numquam Diui dicti 189
Principia castrorū sacra, in iis aquilæ & signa viij
Principis quæstor orationes Cæsaris recitabat 193
Principium pro principatu positū 1
Principium, in Suetonio 189
Principū orationes in æs incisæ 145
Neronis in argentum ibid.
Principum filiis propria mensa. 148
sedebant non accumbebant ibid.
Procensore legebat equites 67
Proconsules & legati qui propriè 30
discrimina inter vtrosque ibid.
coniungit vtrosque Tacitus ibid.
Proconsulare Imperium deterius Præsidiali 30
Proconsules, proprætores, legatos nefas amplecti 179
nec ad ædes eorum statim ingressus 180
in Proconsulum prouinciis etiam procuratores 141
Procuratores Cæsaris 140
prouinciæ minores iis solis rectæ ibid. iura dicere cœperunt ibid. vice Præsidis ibid. ex equite aut libertino ibid. ideo acta ipsorum iure non rata ibid.
Procuratores fisci 46
Procuratores initio non aliud quàm rationales 141
Prodigia ante euersam coloniā 170
Prœlium inituri cantant xlij
verbi Profligare significatio contra Agellium xiij
Promagister vicesimæ 154
Propertius illustratus 61. correctus 75, 84
in Propertio coniectura 96
Prouinciarum diuisio facta primo die imperij Augusti 7
Prouincia vetus 26
Prouinciæ publicæ siue populi 145
Prouinciæ aliquot, quibus solus procurator præfuit 140
Ptolemæus Africæ rex 86
Publicum, quid 156
quorum bona Publicari solita 108
publicationem primus Cæsar induxit 109
P. Anteius 150
P. Celerius 145
P. Corn. Dolabella 86
P. Suillius, Quæstor Germanici 155
Puellæ pro obsidibus xliiij
Pueri ad cereos elati 57
Pueri nostri quos paigios vocamus oriundi à pædagogiis 187
Pugna aperta inter Suetonium Tacitumque 94
Pugnæ signum vexillum proponere 22, 176
Tunicæ forma fuit 23
Puniceus color in titulis librorum 117. tribuni militum ipsi puniunt 187. sed plerumque speculatores ibid.
Puteolanæ moles 161
Puteoli quando deducta 167
nodus eâ in re ibid.
Puticuli 41
Pyrrhica saltatio 126
Pythœi lectio bona lx. ibid. lxj

Q.

QVADRAGESIMÆ vectigal sub Theodosio & Arcadio 56
Quadruplatores vnde dicti? 85
Quæstiones perpetuæ, quando 11
Quæstoria munera 119, 146. sustulit Nero 119. imposuit iterum Domitianus ibidem
Quæstores primi quando? 119
Quæstor missus ad cædē Vitaliani 5
Quæstor Principis orationes eius recitabat 193
Quæstor consulis supplicij exactor 194
Quæstoria & decumana porta eadem 27
Quæstorum prouinciæ 86
Quæsturæ ætas certa fuit 66
quænam illa? ibid.
Quarta, præmium in crimine maiestatis 85. vulgare præmium accusatorum ibid. item repetundarum ibid. seruis octaua præmium ibidem. variatum in his præmiis pro arbitrio Senatus ib.
Quartadecima legio amota xxv
Quinctiliani similis locus 86
Quinctilius Varus 96
Germanici gener ibid.
Quindecimuiri sæculares ludos curabant 116
Quinquagesimæ vectigal 154, 157. ibidem.
Quinquatrus 161. conuiuiis lætæ ibid. pugnæ gladiatorum per illas ibid.
Quinquennale certamen Neapoli 165. etiam in Iudæâ ibidem
Quintana, nulla porta 27
Quintana via 27
Q. Haterius 76, 95
eius senium 95
Quirinius consul 73. eius expeditio in Homonadenses ibid.
in Syriam missus ibid.
Quiritium compositæ modulatæque voces 183

R.

RAMI felices xxxv
Rationem constare quid 5
Ræuardi laus 53
sententia proba 65

Rebus arduis nemo facilè ducem se præbet, comitem quiuis ix
Reditus duplices in quibusdam prouinciis 141
Refragium 161
Reges Regum mortẽ vlciscuntur viij
Regiones Italiæ xxx
Registra publica 100
Reip. tres partes 10
Relationis ius soli consules habent, aut iis absentibus prætor 176.
Relationum verba ibid.
Relegatio olim frequens 156
ad certum opidum ibid.
Religio in capiendis signis 24
Remittere & permittere contraria 7
Remitto pro Permitto ibid.
in Renuntiando militiæ mos 4
Repetundarum criminis quæ pœna 169
dicere Repudium, pro repudiare 59
Res Romana Tacito pro Imperio 75, 87.
Res secundæ, aduersæ v
Rhamses Ægypti rex 49
Rhascuporis rex 50
Rhenani temerarium facinus 71
Rhenani errores 71, 189, iiij, xvij, xxxij
lectiones eius confirmatæ v, xxvj, xxxiij
Rhenani laus xxvj
Rheni etymon lij
Rhenus ἐλεγχιγάμος ibidem
Rhodiis libertas reddita 139
Rigodulum xxxvij
Robur in carcere 87
de Robore præcipitari 87
Rodolphi lectiones xiiij, xxiiij, ibid. xxviij, xxix, xxx, lx, ibidem, lxj, lxij, lxiij, lxiiij
acumen 174, 185
Rodolphus librum pleniorem habuit lxiiij
Rogus Poppææ odoratus 190
Romanorũ origo à Samothrace 47
Roma olim non ad normam 181
Romæ nouæ plures insulæ quàm domus 183
Romæ templum quâ parte vrbis 94
Roscia lex, tantùm de theatris 180
Rubellius Blandus 108
Rubellii Plauti cognomen retentum 149. eius genus ibidem
Rubellius Plautus discretus ab illo de quo Suetonius 174
Rubor timendus lviij
Rudibus dimicare lxiij
in Rufo sollicitata scriptio 165
Rufus Crispinus 156
Ruminalis ficus 158
Rusticus Arulenus lviij
Rutilij versus super Lepidis 160
Rutilius Rufus historicus lv

S.

Sabinvs præfectus vrbis & prætorij xix
Sabrina fluuius 134
Sacerdotes Claudiani 170
Sacerdotes coronati in sacris 9
Sacerdotes vota concipiebant pro salute principum 192. ea obsignabantur in tabulis ibidem
Sacra externa repressa 54
Sacramentum sub principibus militum 186
Sænia lex 123
Sagina Vitellij xx
Saginans eloquentia lxj
Salis parandi ratio in Germaniâ & Galliis 158
Sallustiana imitatio 15, 59, 73, 90, 171, xxxij, xxxvij
Sallustius amicus Augusti 4
Sallustius illustratus 137
Saluiani locus adsimilis 57
Saluius Cocceianus xvij
Samothracia alia ab Imbrasiâ 47
Sami tres 47
Sanctitas templi Dianæ 76
Sanguinare lxj
Sanguinis gustus ad sacra 136
Sanquinius Maximus, idem præfectus vrbis 102 ibid.
Sardes terræmotu concussæ 45
Sardinia an populi 181
de Sarisbariensi siue Salisberiensi indicium & iudicium 141
Sattrius Secundus 88
Saturnale ludicrum in creando rege 147. Saturni ædes vij
Saufeius Trogus 126
Saxonum etymon xliiij
Scauri iocus correctus 78
Scaurus scripsit orationes lv
Scena scholasticorum lxiij
Scena temporaria 166
quàm vetus mos mittendi scipionis siue sceptri 86
Scitum generale nomen 118
Scholiastæ Iuuenalis error 3, 128. incuria 129. is corrigitur 173, 190, 194, xv, xxviij. iure laudatus 194
Scholiastes Persij correctus 172
Scorta prostabant nudis corporibus 181
Scribarum ordo 152
libertis pretio patebat ibid.
in decurias tributus ibid.
Scribonij fratres xxxiij
Scrutatores in aulâ 119
Claudius primus instituit ibid.
Vespasianus sustulit ibid.
Scuta & arma versa in luctu 56. à transfugis ibid.
Scuto imponendi Principem mos xxxij
Secundus Carinas declamator 184
Sedere in cruce 170
Sedes in theatris 52
quando inualuerit is mos ibid.
Sedes vulgaris in curiâ, quid 82
Segestani à Troianis orti 92
Segimundus, olim; hodie Segismundus 26
Sellarij, qui 101
Sellæ consulum sublimes 82
eædem cælatæ ibid.
Seiani filiâ quando desponsa Druso Claudij filio 67, 81
Seianus adoptionis nomen habuit 80
Semnones Sueuorum populi liiij
Sempronius centurio prætorij vij
Sempronius Gracchus 25
Senatores non lædendi xxxiiij
à Senatu sæpe ad Principem appellatum 169
Senatoria ætas 66
Senatoribus ius fuit quod vellent pro sententiâ dicere 176
Senatus sæpe consulta referebat ad Principem 151
in Palatium vocatus 146
Sc. ad ærarium deferri solita 74
nec rata nisi delata ibid.
Sc. de tormentis seruorum 39
quando torqueri in dominum seruus possit ibidem
Seneca pater restitutus 8, 68
eiusdem fortasse error 3
Seneca correctus & explicatus 2 ibid. 3, 4, ibid. 8, ibid. 26, 38, 57, ibid. 60, 74, 88, 89, 95, ibidem, 101, 105, 109, 128, 129, 148, 150, 156, 162, 184, 191, 194, ib.
Seneca ab adulando auersus 186
eius exsilium 130. eius frugalitas 184. oratio 162. vxor nobilis 186
Senecæ & Taciti pugna 109, 177.
Senecio quis? 42
ad Sepulcra epulæ 104
Sepulturâ qui prohibiti 108
Sericum quid 42
vestes è serico pellucidæ, item è bombyce ibid.
Serica quando Romæ ibid.
Serrati nummi xliiij
Serui auditi in dominos ij
Serui pactio cum domino 171
Serui publici agnominati à magistratibus 40
Seruij fragmentum 84
Serui recentiores in vili pretio lvij
Seruilij iudiciaria lex 141
Seruorum immanis numerus Romanis & Græcis 74. quinque millia vni homini, ibidem. imò viginti millia ibid.
Seueriſſimus centurio xj
Seueri Sulpitij falsa scriptio xix
Seuerus imminuit Papias leges & abrogauit 66. & Constantinus Theodosiusque ibidem
Seuiri viarum 67
Sex. Africani stirps 149
Sex. Marij opes 108
Sextius Paconianus 102
Sex. Pompeius 58. Valerij Maximi amicus ibid. Proconsul Asiæ ibidem.
Sicilia & Gallia Narbonensis à Senatoribus

natoribus sine commeatu adiri poterant 131
Sido rex 133
Sidonius explicatus xx, xlj, liij. correctus xx. eius memorialis error 74
Signa Romana 177. titulus in signis & coronæ ibid.
Signa inuersa in luctu xxxvj
Signa cohortium ibidem. formam crucis referebant ibid. coronæ in signis 178. sub principibus etiam imagines, ibidem. eæ, Cæsarum vultus ibidem
Signa incompta quid & quando 18
Signa in lucis xxxij
Signorum adoratio 57
Signum militiæ à Tribunis datum militi 145. tribunis à duce aut ab Imperatore ibid.
Sigonij lectio reiecta 111
Silani incautus amor 127
Silanorum aliquot collectio 144
Silanus ab August. deductus ibid.
Silanianum Sc. 172
Silanus Creticus 44
Silicernium 104
Silius Italicus emendatus 106, 142. illustratus xviij. xxxvj
Silius legatus dãnatus à Tiberio 126
Silures populi 169
Sinuessanæ aquæ xj
Sinus, vis fraudandi, subtrahendi, occulendi xx. homo ipse in quem rapinæ omnes collatæ ibid.
Siraci populi 130
Sirpicus cur dictus 17
Sistentare pro ostentare 176
Smyrnam quis condiderit 94
Soæmus rex 131, 146
Sobrina propior, quæ? 143
Sobrini Tacito pro Consobrinis 129
Societas apud potentiores seruitus xxxj.
Socrates à Tacito laudatus 104
Sodales Augustales 25
Sodales Titij 25
Solem adorant pleræque gentes xxv
Sol mergi putabatur liiij
Solemnia idem quod vota 192
Solidum capere 65
Solinus correctus 46
Solis templum in Circo 188
Solutio obiectionis viri docti 71
Solymi Homero celebrati xxxj
Sonor, ôris 170
Sophonius Tigellinus 173 obscuris parentibus ibid.
Sosibius Grammaticus 112
Spargere flores in aliquem, honoris 174. aut iacere coronas ibidem
Sparteoli xxviij
Spartianus correctus vel explicatus 36
Spectare promiscuè licitum in vulgi veste 180
Spectatores histrionum exilio puniti 31
Speculatores vj. non exploratores ibid. arma eorum ibid. lancearij ibid. iidem qui Scultatores postea, à notâ Cuiacij ibid.
Speculatorum loco interdum milites xvj
Speculatorum tesserarius siue tesserarius Speculator ibid.
Specus subterranei Germanorum lj
Spei templum 46
Spes in altâ indole xvij
Splendida femina xvij
Sponsa in mariti gremio 124
Sponsalibus data lex 62
Sponsalibus quando locus ibid.
Stagnum nauale 164
Statij locus emaculatus 56 explicatus 30, 184, ix. fluxæ fidei lvj. occultior intellectus ij
Statuæ deorum sessiles 178
Statuæ hominum deo cuipiam dicari solitæ 77
Statuæ pro triumpho 86
Statuæ velabantur 83
Statuarum quarundam ius eximium 69
Statuarum capitis permutatio 29
Stipendia Augustus definiit 14
Stipendia equestria quæ 14
Stipendij Græcanici modus 15
Stipendio aucto, non vltrà militi vestis è publico 15
Stipendiorum quot anni 14 & quando videantur cœpisse ib.
de Stipendiorum vero numero 13
Stipendium Prætorianum 16
Stipes ad ludos, diis positæ, & ad capita fontium iactæ 164
in Stoïcos quæ torquentur xvij
Strabo correctus 26, 32. 45 vanus xxxix malè versus v eius scriptio in quod tempus xiiij
Strabo in Ægyptum iuit 49 quando desierit scribere 89 diuersus à Tacito 47, 77 mira eius adseueratio 110
Stratonicea à Parthis obsessa 77
Stubarum origo lj
Studiosi auspicabantur Vulcanalibus 89
Studiorum finis xxx
Stupra quomodo olim vindicata 54 permissa propemodum libertinis ibidem. etiam matronis, si professæ; quæ habitum matronalem deponebant & lecticam ibid. professio apud Ædiles ibid. Ædiles accusabant ad populũ ib.
Sublaceum 167
Sublacensis villa ibid.
Substillus 95
Suetonij à Tacito dissensus 4, 29, 75, 108, 139, 143, 169. xvij.
Suetonij locus desperatus 58 obliuio 59. incauta assertio 77, 90. error 92, 181. xxxvij.
Suetonius correctus & explicatus 3, 6, 10, 11, 12, ibid. 16, 18, 30, 46, 48, 60, 62, 63, ibid. 67, 68, 70, 76, 77, 89, 90, 94, 95, ibid. 98, 107, 108, 109, 111, 113, 120, 124, 127, ibidem, 129, 131, 132, 139, 145, ibidem. 152, 159, 160, 163, 167, ibidem. 172, 181. i, iiij, xvij. ibid. xxviij, lvij.
Suetonius Paullinus xv
Sueui apud Tacitum qui? j vicini Sarmatis ibid.
Sueui & Sugambri in Galliam traducti, posteà Burgundiones dicti 38
Suidæ obscurior nota 13, 131 error 174, ibid.
Suidas emendatus 26
Suillius 87
Sulla auget Prætorum numerum 11
Sullæ dictum xxix
Sullanum factum xxxviij
Sulpicius Camerinus 157
Sulpicij, Pœtici cognominati 157
Sumptuaria lex Augusti 74 de eâ Agellius emendatus ibid.
Suouetaurilia xxxv Solitaurilia dicta ibidem
Supplicium numquam die festo 97 idem seruatum à Græcis ibidem
Supplicium moris maiorum 172
Symmachus correctus lxij
Synesij dictum 120
Syriæ mos, orientem Solem salutare. xxv

T.

TABERNÆ olearіorum 181 Tabularium 99
Tabularum obsignatio in testamento 171
Taciti scripta ad Visurgim reperta 36. prænomen quod 1 callidum sed impium dictum 108 sententia compar Thucydidææ. 59, 87. error 70, 82, 132, 135, 144 defectus 100. ib. 112, 139, 168, xiiij. xix, xxviij; xlviij, ibidem
Tacito aduersantur plerique scriptores, de Phœnice 108
Tacitus à se dissidet 25, 134. transcriptus à Sulpicio 181, 182, 183
Tacitus, Epicuræus 162 Senecæ amicus 184 à Vespasiano Senator j scripsit post Neruam ibid.
Talo creabatur rex 148
Tanfanæ templum 25
Tarentinum fœdus 7
Tarpeium saxum 41
Taurina ala x. vel Tauriana xxiij
Tegere aduersum aliquem 96
Templum Claudij 170
Templum Hierosolymæ xl
Templum Lunæ vetus 182
Templum Palatinum Augusti quis exstruxerit 9
Templa Romæ & Augusto 89

Templum Romæ & Veneris 94
Templum Solis in Circo 188
Templum Spei 46
Tenerè dicere lxij
Tepor in oratione ibid.
Termisium opidum siue Termes 93
Tertullianus correctus & illustratus 31, 109, 159, 166, 192, ibidem.
Tertullinus 191
Terræmotus magnus 45
Tesseræ dandæ ratio 145. cur sic dictæ ibid. deorum nomina crebrò pro signo ibidem
Tessera duplex ibid.
Testamenta olim in templis 6
Testamenta eorum rata qui se interfecerant 109
Testamentorum licentia 111, 172
Teutoburgiensis saltus 26
Theatrales operæ 13
Theatri mãsuri primus auctor Pompeius 165. censores anteà tollebant ibid. & Scipio Nasica 166.
factiones in eo 13
Theatrum Græcis pro Curiâ xix
Theleboæ, pro Capreis 96
eas Augustus emerat ibid.
manseruntque apud Cæsares ib.
Theophrastus falsus xl
Thesei asylum 68
Thori Germanorum lij
Thraces montani 93. liberi sunt ib.
Thracium bellum 142
Thrasea Pætus 191
Thrasullus 108
Thucydidæa imitatio 59, 87
Thyrsus 126
Tib. Alexander 177, iiij
Tiberij ætas 112
Tiberina fossa 32
Tiberis non nisi præsagio inundat xiij
Tiberis curatores 32
Tiberius periurij reus 12
fixus in Augusti vestigiis 89
Tibullus explicatus 68, 83, 179
Tinnitus æris in defectu Lunæ 18
Tirocinij dies solemnis 67. in forum Capitoliumque ab agnatis deducebantur tirones ibid. sportulas dabant ibid.
Titi laus xxxviij
Titus Ampius Flauianus xxij
Ti. Plautius 86
Ti. Vinij auus proscriptus viij
Ti. Sabinus 96
Titurius 149
Toga picta Prætoribus per ludos 13
Toga virilis quando data 135
Togata cohors vij
Torquata, Vestalis 79
Trabea lætitiæ, non luctus 56
ordinem distinguit ibid.
Trabeæ equitum propriæ ibid.
Traianus auxit Imperium 49
Transalpinorum quidam ciuitate donati 120
Transfugæ pariter vertebant vexilla & scuta 56
Trebellienus Rufus 111
Tribunalis cespititij occultior mos 16
Tribunalis erectio quid signet 17
solus Imp. id est ibidem
Tribuniciæ potestatis inuentor Augustus 75. aliter Dio 76
Tribuni militum ipsi puniunt, sed plerumque speculatores 187
Tribunorum locus melior in spectaculis 190
Tributi Ægyptiaci modus 106
Triuia in Lagaris 77
Triumphale funus 84
Triumphus & ouatio non potest sine imperio 59
Triumuiri similes vndecimuiris Græcorum 100. eorum impotens factum ibid.
Turnebi sententia comprobata 44
refutata xxvj
Turranius Præfectus Annonæ, post Augustum 5
Tuscus vicus 96. vnde dictus ib.
Tyranni mores xxxj
Tyrrhenus in Italiam 94

V.

VACATIONES militares viij
Vada apud Tacitum xxxj
Vagare gaudio viij
Vahalis fluuius xlj
Val. Potitus 119
Valerij Maximi à Tacito & Liuio dissensus xxvij
inquisitio in eũ & coniectura 43, 75
Vocula ei addita è libro 123
Vannianum regnum 133
Varro explicatus 40. & correct. 41
Varronis lectio firmata 47
Vasa lustralia xxxv
Vastitas quando illata Italiæ 136
Vatinius sutor 180
Vbij Germanicæ originis non erubescunt liij
Vectigalia aliquot procos. colligebat in vsum plebis 141
Theodosius in suum fiscum rettulit ibidem
Vectius Valens adulter 125
Vedius Pollio 9
Vegetius emendatus 17
Vela cubicularia 146. leuari solita venienti ibid. velo leuato cognoscere ibid.
Velaria ibidem
Velitationes doctorum xxvij
Velleda virgo xxxvij, xlix
Velleius correctus 145
Tacito conciliatus 3, 8
Velleius hic an historicus 70. dissensus in eius prænomine ibid.
Velum inter mortuum interiectum 82. quâ gratiâ 83
Verania Pisonis vxor viij
Verba, occultâ patiendi significatione. xxvij
Vergens dominatio, vt vergens ætas 98
Verginius Rufus, rhetor 188
Versus indicatus quem Tiberius adspexit 93
Vertranij ridicula sententia 11, 65, 80, 83, 111. error 189. x. lectio proba xxx
Vesalia opidũ Aliso priscis dicta 35
Vespasianus sordidus xviij
Vespasianorum imperium felix & infelix xiij
Vesperare xvij
Vestales in carpento vehunt 135
item dij, & relati in diuos ibid.
Vestales in theatro vbi sedebant 84
vbi in Circo ibid.
Vestes pellucidæ ad viros abierunt 75
Vestis Germanorum lj
Mastruca ibidem
Vestis feminarum in luctu quæ 51
nigra vt multi adserunt ibidem. alba vt alij, ibid. in concordiam scriptores ij reducti ibid. coloris mutati caussa parum certa. ib.
Vestricius Spurinna xiiij
à Vesuuio clades ij
Veterani qui propriè dicti 14. xiiij
Veterani, iidem cum exauctoratis 14
Emeriti etiam dicti & Vexillarij 15
Vettius Bolanus 175
ad Vexillum retineri 14
Vexillum in tabernaculo ducis 22
tunicæ formâ 23
Vexillum proponere est signum pugnæ 22
Viatorum sessio in theatro 190
Vibius Anitus 157
Vicesima hereditatium 154
Vicesimarium aurum 153
Vicesimæ vectigal vetus, in libertis 153
Vicesimæquintæ vectigal in seruis vænalibus 154. etiam 1.ma ibid.
Vicetia municipium xxiij
Vienna inter Romanas colonias x
Vigiles è libertis 152
Vigilum cohortes nullo, aut vili loco 82. quando institutæ xxviij earum præfecti 141
Vigintiuiratus capessendi necessitas 66. qui sint xx. viri ibid.
Villa Cæsaris in Baiano 162
Villa Luculli 112
Villæ XII. à deorum nominibus 96
Villæ ad Speluncas 95. Prætoria dictæ ibid.
Vindemiæ festum 125. siue Liberalia 18. magna corona dictum 126
iocularia facta & dicta in hoc festo ibidem
alia ab his Liberalia liberâ rep. ibid.
Vinia gens j
Vinicianus Pollio 105

M. Vinicius

M. Vinicius 107. eius eloquentia lenta ibidem
Viocuri, id est, qui vias curant 67
Vipsania vxor Asinij Galli 80
Vipsanius Messalla xxiij
Vipstanus 159
Virilitas incerta 103
Visellius Varro 70
Vitæ ratio duplex priscis 115
Vitellij impudicum os 113
Vitellius insignis adulator 110
inter Vitellij & Othonis imperium interuallum exiguum xj
Vlpiani error aut scripturæ vitium 152. dissidium inter eum & Cornelium 85
Vlpianus correctus 40,41
Vltimus, supremus iiij
Vlyxes, in Germaniâ falsò xlij
ex Vmbris virorum equorumque fraus & error xxv
Vnaetuicesima legio x
Vnciarium fœnus 107. semunciarium fœnus ibidem
Vndeunde, Latinis quid xj
Vnguentarium xxvij
Vocandi ius tribunis non est 152
Vogesus mons x
Volentia pro Greta xxvij
Volesus Messalla 78. eius insignis crudelitas ibidem
Voluptates inter Romanas artes ad imperium firmandum xxxvj
Volusij diuitiæ 173
Volusius Saturninus 153
Vortumnus deus Etruriæ 95
Vota annua 84
Votieni pœna quæ 90
Votorum quis dies 192
Vulgi lectio sprета 22,69,119. defensa 1,16,119,125,xxviij. interpretatio non nimis exacta 140
Vulgus religiosum & credulum in metu xij. inuidum naturâ xiiij. sequitur magis quàm ducit ix. de victu sollicitum xxxiij
Vsuræ sublatæ 107
Vxor in manu viri 46. ipse cum propinquis de eâ statuebat ib. lj
Vxores non comitabantur viros in prouincias 68. mutatum id sub Augusto ibid.
Vxores in conuiuiis ritu Rom. 113 iacebant in sinu maritorum ibid.
Vxoris vox antiquitus intellecta xxxiij.
Vxorium æs 61

X.

XENOPHONTÆA imitatio 27
Xylandri lapsus 52,62,78,105

Y.

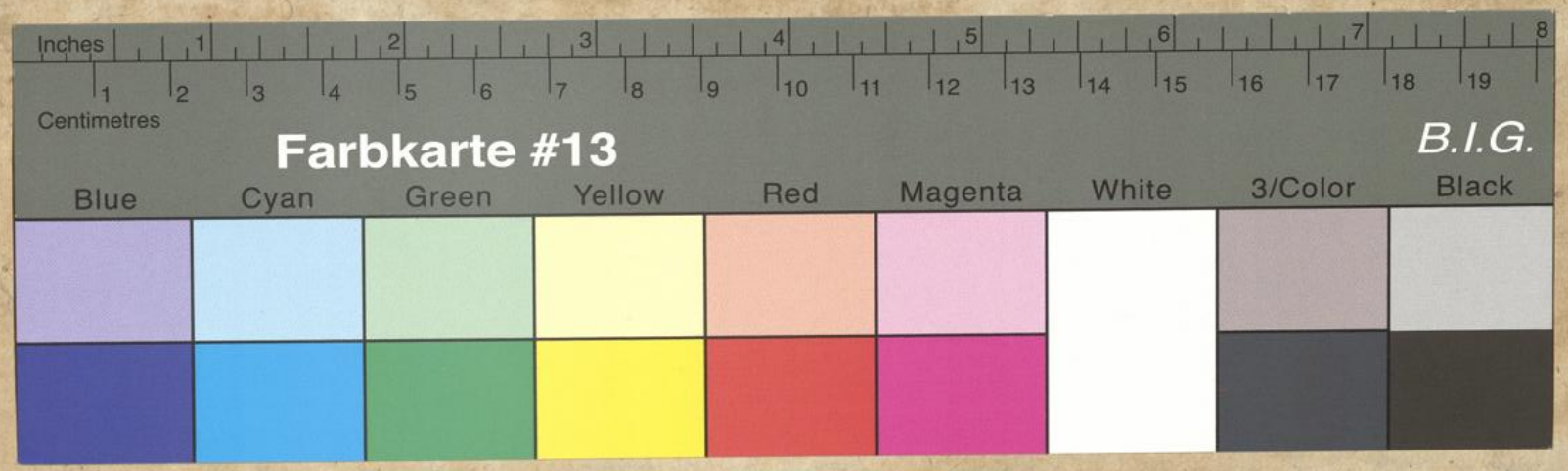
Υγιαῖνε quid 4
Ypsili & diphthongi œ non absimilis pronunciandi ratio 157

Z.

Zonaras correctus 81,82,197

Societatis Jesu Lubicæ. 1594

FINIS.

Restauriert von:
LVR - Archivberatungs-
und Fortbildungszentrum
Papierrestaurierung
Doku.- Nr.: P 1359-18

Restauriert von:
LVR - Archivberatungs-
und Fortbildungszentrum
Papierrestaurierung
Doku.- Nr.: P1359-18

